

Rape, Heinrich, 1609—63, Organist, Komponist. F. 27. Juni 1609 i Ratzeburg, d. 25. April 1663 i Stockholm. Fader: Organist Heinrich P. (ca. 1564—1637). Gift 12. Aug. 1632 med Gesa Rist, D. af Præst i Ottensen Caspar R. (d. 1626) og Margaretha Ringemuth (ca. 1583—1653, gift 2° med Godofred Frisch).

H. P. var fra ca. 1625 Elev af Jacob Praetorius, Organisten ved Petri Kirke i Hamburg. 1628 blev han selv Organist i Alte Landt, 1630 i Altona, og 1662 kaldtes han til Organist ved Jacobskirken i Stockholm, men døde allerede n. A. Som Komponist er han i første Række kendt som en af Svogerens, Joh. Rists Medarbejdere. Melodier af ham kendes til Rists »Des Daphnis aus Cimbrien Galathee« (1642), »Der an das Kreuz geheftete Christus Jesus« (1648), »Neuer himlicher Lieder sonderbares Buch«, III (1651), »Neuer Teutscher Parnas« (1652) foruden i Samlinger af Jac. Schwieger (»Liebesgrillen«, I, 1654) og G. H. Schreiber (»Erstlingen«, 1664). Samtlige de af H. P. kendte Melodier er yderst enkelt holdte, koralprægede Melodier med ubecifret Bas; han imødekommer heri Joh. Rists Krav om Melodiens Letfattelighed, men opnaar alligevel at give Indtryk af sin Musikalitet.

Wilh. Krabbe: Joh. Rist und das deutsche Lied, 1910, S. 146 f., 149—54. Ernst Praetorius: Mitteilungen aus norddeutschen Archiven, i Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft, VII, 1905—06, S. 233 f. C. v. Winterfeld: Der evangelische Kirchengesang, II, 1845, S. 373—76, Bilag Nr. 148. Johs. Zahn: Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder, VI,

93> · 170.

Nils Schiørring.

Parkov, Hans Peter, 1857—1934, Politiker. F. 20. Sept. 1857 i Kbh. (Trin.), d. 10. April 1934 i Gentofte, begr. i Ordrup. Forældre: Varemægler Hans Petersen (1824—86) og Kirsten Christensen (1823—57). Adopteret 1863 af Værtshusholder Hans Pedersen (1820—1902, gift 2° 1868 med Inger Larsdatter, 1820—99)

og Margrethe Hansen (ca. 1811—68). Navneforandring 16. April 1902. Gift 11. Dec. 1885 i Kbh. (Cit.) med Esther Margrethe Petersen, f. 13. Maj 1858 i Kbh. (**Garn.**), d. 23. Dec. 1934 i Charlottenlund, D. af Værtshusholder Hans P. (1830—1913) og Ane Pedersen (1828—1901).

P. blev 1879 Sekondløjtnant i Artilleriet, Premierløjtnant 1881, Kaptajn 1891, Oberstløjtnant og Chef for 3. Artilleribataillon 1906, Oberst 1913. 1916—18 var han Chef for Tunestillingens Artillerikommando. Han blev derefter 1918 Stabschef hos Generalinspektøren for Artilleriet. N. A. tog han sin Afsked fra Hæren. 1902—05, var han Bestyrer af Frederiksværk Krudtværk. — 1906—13 repræsenterede han, valgt af Højre, Frederiksværkkredsen i Folketinget, og fra 1918 til sin Død havde han atter Sæde i Tinget. Fra 1920 var han dets 2. Viceformand. Han stod fra første Færd paa den Fløj af Konservatismen, der ønskede Samarbejde med Venstre. Under Forhandlingerne om Forsvarslovene af 1909 var han Ordfører for det Flertal af Højregruppen, der tiltraadte **Ordningen**. Aug. 1909 fik han af Venstremændene Lindø og Jensen-Toustrup Meddelelse om, at Holstein-Ledreborg ikke vilde danne sit Ministerium, medmindre han fik Støtte til sin Forsvarspolitik af et Flertal af Højre. Dette Flertal sikredes, og P. gik derefter til Holstein-Ledreborg, der imidlertid afviste ham med den Erklæring, at han ikke søgte Højres Støtte og ikke interesserede sig for dette Partis Standpunkt. P. undlod at orientere sin Gruppe herom, og det blev herved vistnok muliggjort, at Forslagene kunde føres gennem Landstinget. Den videre Følge blev imidlertid det dramatiske Sammenstød mellem Halsted og **Konsejlspræsidenten** i Folketinget 20. Okt., Ministeriets Fald n. D. og Højregruppens Sprængning. Sammen med fem andre, hvoriblandt Lars Dinesen, **traadte** P. ud og dannede Det moderate Højre. — Efter 1918 blev P. atter en af de ledende i den konservative Gruppe. 1920 var han Partiets Ordfører i Sagen om Landbefæstningens Nedlæggelse, hvilken han, nærmest af Hensyn til Udgifterne, var imod. Under de Vanskeligheder, det »borgerlige Samarbejde« havde i de **første**, erhvervsøkonomisk set ulykkelige **Efterkrigsaar**, blev det ikke P., men Gruppens Formand **Pürschel**, der gennemførte Forsvarsforliget 1922. Men under Forhandlingerne 1927—29 om **Brorsens** Hærlov var P. atter konservativ Ordfører. Han tilstræbte ivrigt et Forlig, og det menes, at han helst havde undgaaet Brudet med Venstre Marts 1929. I de følgende Aar, da han varetog forskellige Ordførerskaber, særlig i Lønnings- og Tjenestemandsspørgsmaal, arbejdede han stadig paa Forstaaelse med Venstre. — Fra 1909

til sin Død var han Formand for Gentofte Kommunalbestyrelse. Han søgte ogsaa her — til Tider under Modstand i sin egen Kreds — den videst mulige Samling af de »borgerlige« Kræfter, og paa sagligt fortrinlig Maade ledede han Udviklingen i den store, stadig voksende Kommune. Kort før sin Død fik han gennemført den nye Forfatning, hvorved Kommunen fik Købstadsrettigheder tildelt. Samtidig med denne Forfatnings Ikrafttræden blev han Borgmester. — Fra 1922 var han Medlem af Kbh.s Amsraad. Endelig var han fra 1922 Formand i Overbestyrelsen for De danske Skytteforeninger. — P.s ydre Fremtræden var præget af Stil og Myndighed. Han ejede stor Forhandlingsevne, og han kunde lægge megen Opportunisme for Dagen. Men hans Retlinethed og Paalidelighed blev fra ingen Side draget i Tvivl. — R. 1895. DM. 1904. K.² 1919. K.¹ 1924. — Malerier af J. Aabye 1928 paa Gentofte Raadhus og i Frimurerlogen. Buste af Charles Arvesen 1933, opstillet paa Gentofte Raadhus 1937.

Alfred Bindselev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, II, 1938, passim. Fred. Nørgaard og Hans Jensen: Venstres Historie i Danmark gennem Hundrede Aar, II, 1938, S. 268. N. P. Jensen: Livserindringer, II, 1916, S. 177, 181. Aarvog for Rigsdagssamlingen 1933—34, 1934, S. VII —IX. Dagens Nyheder og Berl. Tid. 11. April s. A.

P Stavnstrup.

Parow, Henrik, d. 1389, Ridder. Faldt 24. Febr. 1389 i Slaget ved Åsle. Familieforhold ukendte.

H. P. tilhørte en mecklenburgsk Adelsslægt. Rimeligvis er det ham, der 1359 nævnes som meddelagtig i Rovmord paa en Borger i Rostock. 1369 var han Ridder, og n. A. opholdt han sig i det mindste nogen Tid i Sverige. Endnu gennem det følgende Tiaar havde han dog snarest hjemme i Mecklenburg; 1376 fremtræder han som nøje knyttet til den gamle Hertug Albrechts danskfjendtlige Politik og regnes saa sent som 1379 blandt hans tro Mænd. N. A. var han imidlertid kommet i skarp Modsætning til Efterfølgeren; formodentlig var det da dette Fjendskab, der gav Stødet til, at han traadte i dansk Tjeneste. Af Kong Oluf fik han Tilladelse til at indløse Pederstrup paa Lolland af en anden indvandret Tysker, **Rikman** v. Lancken; 1387 var han med til at hylde Dronning Margrete som Danmarks Frue og Husbonde. Han synes at have faaet et større Len i Norge, siden han i en samtidig Aarvog kaldes »Capitaneus Norvegiae«. 1388 anførte han den Hær, som Margrete sendte ind i Sverige mod Kong Albrechts hvervede Tropper; selv faldt han i det afgørende Slag, der sikrede Dronningen den svenske Krone.

P. A. Munch: Det norske Folks Hist., 2. Hovedafd., II, 1863, S. 264. Kr. Erslev i Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1881—82, S. 372—425 (Hist. Afhandlinger, I, 1937, S. 73—112). Mecklenburgisches Urkundenbuch, XIV—XXI, I 1903.

Henry Bruun.

Parsberg, bayersk Uradelsslægt, der kom til Danmark med Kong Christoffer af Bayern. Slægten, der formentlig er af fælles Oprindelse med Slægterne Gersdorff og Körbitz, paastaas allerede at forekomme i 10. Aarhundrede, men kan næppe med Sikkerhed føres længere tilbage end til den 1408 afdøde Ridder Hans P., hvis Fader skal have været Ridderen Dietrich P. Hans P., der havde Godset Luppurg i Pant, var Fader til Christoffer P. (d. 1462), der 1439 og 47 nævnes som Kammermester hos Kong Christoffer, og til Hovedsmand i Nürnbergs Tjeneste Verner P. (d. 1455), hvis Søn nedenn. Rigsraad Verner P. (d. 1484) til »Stirberg« var Stamfader til den danske Slægt. Han var Fader til Rigsraaden Jørgen Vernersen P. (d. tidligst 1507) til Harsted og til Rigsraaden Tønne Vernersen P. (d. 1521) til Harsted og Ørtofte, hvis Søn nedenn. Rigsraad Verner P. (1511—67) til Harsted og Sandbygaard var Fader til Niels P. (1545—92) til Harsted og Sandbygaard, til nedenn. Rigsraad Manderup P. (1546—1625) til Sandbygaard og Hagsholm, til Christoffer P. (1555—1600) til Hviderup m. m. og til Valdemar P. (d. 1607) til Jernit og Stadsgaard m. fl., hvis Datter Ingeborg P. (1592—1641) ægtede Rigsadmiral Claus Daa (1579—1641, s. d.). Christoffer P. (1555—1600) var Fader til nedenn. Rigsraad Oluf P. (1590—1661) til Jernit, Hagsholm og Palstrup m. fl., hvis Sønner var de nedenn. **Gehejmraader** Stiftamtmand Enevold P. (ca. 1630—80) til Jernit og Pallisbjerg og Christoffer P. (1632—71) til Jernit og Kongsdal m. fl., som var blandt de først udnævnte Grever, men døde uden Efterkommere. Ovenn. Niels P. (1545—92) var Bedstefader til Niels P. (1605—68) til Lynderup og Eskær, hvis Sønner var den bekendte Adelsgenealog, Etatsraad, Landsdommer Holger P. (1636—92) til Eskær og Oberst Verner P. (1647—1719) til Eskær, med hvis Søn Ritmester Johan Rantzow P. (1701—30) til Eskær, Skivehus og Astrup Slægten uddøde.

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 349—64; XXVIII, 1911, S. 580; XXXII, 1915, S. 609; XL, 1923, S. 554; XLVI, 1929, II, S. 309; LII, 1935, II, S. 145; LIII, 1936, II, S. 124; LVII, 1940, II, S. 77—94. *AlbeFabritius.*

Parsberg, Christoffer, 1632—71, Greve, Gehejmraad. F. 17. Dec. 1632 paa Trondhjemsgaard, d. 24. Aug. 1671 i Kbh., begr. sst. Forældre: Rigsraad Oluf P. (s. d.) og Hustru. Gift 29. Sept.

1669 med Birgitte Christensdatter Skeel til Gl. Køgegaard og Østtofte, f. 23. Dec. 1638 paa Vallø, d. 7. Nov. 1699 i Kbh., begr. i Nic. K. (gift 1° 1660 med Christian Barnekow til Vidskøfle, 1626—66, s. d., 3° 1682 med Gehejmerraad Knud Thott til Gaunø og Knudstrup, s. d.), D. af Rigsraad Christen Albretsen S. til Fusingø og Holbækgaard (s. d.) og 1. Hustru.

Efter Ophold paa Sorø Akademi 1646—47 rejste C. P. sammen med Broderen Enevold P. (s. d.) 1648—53 i Nederlandene, Vesttyskland, Frankrig, Italien og Bøhmen. Dec. 1653 blev han Hofjunker, var 1657 Resident i Cromwells London, blev 1658 Kammerjunker og havde under Kbh.s Belejring at gøre med Mønstringen af Garnisonen. Sept. 1659 sendtes han som Gesandt til Polen og fulgte fra Jan. 1660 de svensk-polske Fredsunderhandlinger i Oliva med det Formaal at hindre Afslutningen af en svensk-polsk Fred før den svensk-danske. Efter sin Hjemkomst til Kbh. (Juni 1660) udnævntes han paa Arvehyldingsdagen (18. Okt. 1660) til Prins Christians Hofmester og fulgte ham Maj 1662—Aug. 1663 paa hans store Udenlandsrejse til Nederlandene, England og Frankrig. 1662—64 var han Amtmand over Lister, 1664—71 over Vordingborg Amt. 1666 undersøgte han sammen med Hans Schack og Christoffer Gabel Bedragerier ved visse Krongodsudlæg og blev Medlem af Lovkommissionen, i hvilken Egenskab han udarbejdede et Lovbogsudkast. S. A. gik der Rygter om, at han skulde gaa som Gesandt til England eller Frankrig, men det blev ikke til noget, saa lidt som den Ambassade til Polen, hvortil han 1669 sagdes at være udset. I Stedet knyttedes han fast til Centralregeringen, idet han Juli 1667 aflagde Ed som Gehejmerraad og Medlem af Statskollegiet og Højesteret (Bestalling dog først udfærdiget Febr. 1669), 1668 blev Vicekansler i Danske Kancelli og April 1670 Medlem af Gehejmekonseillet. Denne straalende Karriere krønedes med hans Opløftelse i Grevestand 25. Maj 1671, faa Maaneder før hans mangeaarige legemlige Svaghed lagde ham i Graven. At Karrieren i første Linie skyldtes hans nære Forhold til Christian V. som Kronprins og Konge, kan der vel ikke være Tvivl om; hans Venskab med Schumacher-Griffenfeldt hjalp ogsaa med; uden Evner har han dog næppe været, selv om der ikke eksisterer tilstrækkelige Holdepunkter for en Vurdering. — C. P. fik 1665 af Kronen udlagt Jungshoved (Baarse H.), dels for tilgodehavende Løn, dels af sær kongelig Naade; 1671 mageskiftede han dette Gods til Prins Jørgen for Frydendal (Torbenfeldt, Tudse H.). Med sin Hustru fik han Gl. Køgegaard (Sokkelund H.). 1670—72 havde han og hans Enke Kongsdal (Tygestrup, Merløse H.), overladt dem

af Kronen. I Kbh. havde han en Gaard i Kannikestræde. — **Blaa R.** 1667. — Maleri fra 18. Aarh. (Gaunø). Ufuldført Stik af **Alb. Haelwegh**.

Universitetsprogram over **C. P.**, 1671. J. J. Weber: Saml. til den danske Historie, Lovkyndighed og andre Materier, 1. H., 1775, S. 7 ff. J. H. Schlegel: **Samml. zur dän. Geschichte, Münzkenntnisz, Oekonomie u. Sprache**, II, 3. H., 1776, S. 93—167. Saml. til det norske Folks Sprog og Historie, V, 1838, S. 471 f. P. W. Becker: Saml. til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering, I—II, 1847—57. F. Carlsen: Efterretninger om Gammelkjøgegaard og Omegn, I, 1876, S. 212—18. Danmarks Adels Aarbog, LVII, 1940, II, S. 88 f. F. J. West: Kronens Skøder, II, 1908. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I, 1908. **L. Laur-**sen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, V, 1920.

C. O. Bøggild Andersen.

Parsberg, Enevold, ca. 1630—80, Gehejmeraad. F. ca. 1630, d. 4. Dec. 1680, begr. i Aarhus Domkirke. Broder til Christoffer P. (s. d.). Gift 1° 21. April 1661 med Lene Trolle, f. 2. Nov. 1643, d. 18. Juli 1662 i Kbh., begr. i Roskilde Domkirke, D. af **Rigsraad**, Statholder i Norge Niels T. (s. d.) og 2. Hustru. 2° med Margrethe Rantzau, f. ca. 1633, d. 1698 paa Skabersjø, begr. 29. Juli (gift 1° med Ove Thott til Skabersjø, 1626—66), D. af Frederik R. til Krapperup, Asdal og Bollerup (1590—1645, gift 1° 1621 med Margrethe Putbus, d. ca. 1630) og Ide Ottesdatter Skeel (ca. 1610—84).

E. P. var sammen med Broderen paa Sorø Akademi og i Udlandet (1648—53) og blev efter Hjemkomsten **Hof** junker. I Svenskekrigen 1658—60 tjente han som Oberstløjtnant til Hest. Okt. 1660 blev han Hofmester for Prins Jørgen og hans Søstre; efter Prinsesse Anna Sophies Bryllup med Kurprins Johann Georg af Sachsen i Kbh. (Okt. 1661) var han blandt dem, der ledsagede det unge Par til Sachsen. 1665—72 var han Amtmand over Abrahamstrup Amt, fra 1666 med Afgiftsfrihed, en Begunstigelse, som er sat i Forbindelse med Kongens Køb af det hans Søster Else P., Enke efter Bogsamleren Laurids Ulfeldt, tilhørende Bibliotek; han vedblev vist i øvrigt at bo i **Kbh.**, saaledes at en Fuldmægtig styrede Amtet. Febr. 1669 blev han Gehejmeraad og Assessor i Statskollegiet og Højesteret; i Statskollegiet stemte han for Religionsfrihed og andre Friheder for Indvandrere. 1671 udnævntes han til Stiftsbefalingsmand og Amtmand over Aalborg Stift og Amt, en Stilling, han beklædte fra Foraaret 1672 til sin Død. Udnævnelsen skyldtes Griffenfeld. Efter dennes Fald blev E. P. April 1676 Medlem af den Kommission, som skulde undersøge

alle Statens Betalinger siden 1670, men fik Maj s. A. Ordre til at begive sig til Aalborg; man satte det i Forbindelse med hans fejlslagne Bestræbelser for at blive Dronningens Hofmester. E. P., der skrev sig til Pallesbjerg (Ulfborg H.), var næppe nogen større Kraft, men ejede baade Frisind og Humanitet; den sidste Egen-skab fremtræder bl. a. i hans Bestræbelser for at lette de abrahamstrupske Bønders Byrder. — Hv. R. 1671.

C. F. Wegener i *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie*, 1855, S. 214—30. C. Christiansen: *Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie* under de to første Enevoldskonger, I, 1908, S. 340 f. J. Lindbæk: *Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie 1660—1676, I—II, 1903—10*. L. Laur-sen: *Danmark-Norges Traktater 1523—1750, V, 1920*. *Danmarks Adels Aarbog, LVII, 1940, II, S. 88 f.* F. J. West: *Kronens Skøder, II, 1908*.

C. O. Bøggild Andersen (*J. A. Fridericia*).

Parsberg, Manderup, 1546—1625, Rigsraad. F. 24. Dec. 1546, d. 11. Nov. 1625 paa Hagsholm, begr. i Aarhus Domkirke. Forældre: Rigsraad Verner P. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 26. Sept. 1574 paa Aarhusgaard med Ingeborg Juel, f. 1544 paa Lund, Mors, d. 29. Okt. 1615, begr. i Aarhus Domkirke, D. af Hartvig J. til Palsgaard (d. 1572) og Maren Eriksdatter Tor-nekrands til Kollerup (d. 1572). 2° 8. Sept. 1616 med Anne Brahe, f. 16. Maj 1578 paa Krogholm, d. 2. Jan. 1633 paa Sonnerup, begr. i Mørke K., D. af Peder B. til Krogholm (d. 1610) og Margrethe Albretsdatter Gjøe til Krenkerup m. m. (d. 1594).

M. P. fuldendte sin Uddannelse bl. a. ved Universiteterne i Wittenberg (1565) og Rostock (1566); derefter opholdt han sig en Tid ved det kursachsiske Hof. I Rostock havde han en Duel med sin Landsmand Tyge Brahe, der kostede denne et Stykke af Næsen. Da der i Ligtalen over Tyge Brahe i Prag 1601 blev sagt, at den berømte Astronom Næsemangel skyldtes et Snigmorder-overfald, søgte M. P. med Christian IV.s Bistand, dog uden Held, at faa Bagvaskeren straffet. Fra Frederik II.s Søster Kurfyrstinde Anna af Sachsen er M. P. sikkert vendt hjem med en god Anbefaling; der er flere Vidnesbyrd om, at han var i Gunst ved det danske Hof. Kongen bekostede hans Bryllup, og han fik efterhaanden en Række gode Len: 1576 Hammershus, 1577 Silkeborg, 1584 Aarhus-gaard, 1589 Skanderborg (hvortil 1594 kom Jungshoved), 1597 Aalborgshus. Han optoges ogsaa i en forholdsvis ung Alder 1578 i Rigsraadet og hørte i en Aarrække til de stærkest anvendte Raader, ikke mindst i diplomatiske Hverv. Han deltog i Grænse-

møder med svenske Afsendinge 1580, 1591, 1602 (fra Mødet 1601 udeblev de svenske) og 1603 og i Fredsunderhandlingerne i **Knæ-**rød 1612—13; 1615 forhandlede han i Kbh. med en svensk Gesandt. 1585 ledede han det Gesandtskab til Skotland, som skulde handle om Orkn- og Shetlandsøernes Indløsning og et Ægteskab mellem Kong Jakob VI. og en dansk Prinsesse. Her havde han kun ringe Held, og frugtesløse var ogsaa de Forhandlinger, han sammen med andre danske Kommissærer 1598, 1600 og 1602 i **Kbh.**, **Emden** og **Bremen** førte med engelske befuldmægtigede om Erstatning for konfiskeret engelsk Gods m. m. Positivt Udfald fik derimod det Gesandtskab til Administratoren i Magdeburg, Markgrev Joachim Friedrich af Brandenburg, hvoraf han 1597 var Medlem, og som skulde anholde om Markgrevedatteren Anna Cathrinas Haand for Christian IV. og afslutte Ægteskabstraktaten. 1596 var han med **Henrik Ramel** i Stade for at mægle i den bremiske Ærkebispervalgstrid, 1605 i Sendefærd til Kursachsen; 1616 forhandlede han i Kolding med lybske Afsendinge. 1590 var han blandt de **kgl.** Kommissærer ved Landdagen i Flensborg; 1593 fulgte han Kongen til Hylding i Flensborg, 1603 til Hylding i Hamburg.

Ogsaa i Rigets indre Anliggender hørte M. P. til de mest betroede og fremtrædende Raader. Under Christian IV.s Hylding i Norge 1591 indtraadte han midlertidigt i Regeringsraadet i Danmark. Han deltog som en af Raadets delegerede i Forhandlingerne med Enkedronning Sophie 1593 om en Ændring af hendes Politik i Forholdet til Hertugdømmerne og var fra Juli s. A. Medlem af det Firemandsudvalg, der som Regeringsraad styrede Riget, til Christian IV. 1596 blev myndig. Efter Kansler Niels **Kaas'** Død 1594 havde han som en Slags Vicekansler Opsyn med Danske Kancelli; 1596 betegnes han som Kongens Hofmester. Under Christian IV.s Besøg i England 1606 havde han sammen med fem andre Raader Fuldmagt til, om nødvendigt, at træffe overordentlige Foranstaltninger. 1614 var han Meddommer i Striden mellem Sognepræsten ved Nicolai K. Oluf Kock og Biskop Hans Poulsen Resen, 1616 blandt Biskop Hans Knudsen Veiles Dommere. 1620 omtales han som »med Livssvaghed beladen«, og 1622 opgav han baade Aalborg Len og sit Sæde i Raadet.

M. P. var en stridbar Mand, som endnu i **60-Aarsalderen** var rede til Duel, og i Raadet ikke skal være vejet tilbage for at tale Kongen imod (1606). Hverken i Politik eller Aandsliv hørte han til de mere fremragende Begavelser blandt Tidens danske Adelsmænd, men han var efter alt at dømme en brugbar Kraft. En ikke uvigtig Forudsætning for hans Karriere og Indflydelse var utvivl-

somt hans Rigdom. Som ung skrev han sig til Sandbygaard (Tybjærg H.), senere til Hagsholm (Hovlbjerg H.), som han arvede efter Moderen og i Aarene indtil 1594 ombyggede. Med sin Hustru fik han Kollerup (Galten H.). Han ejede desuden Del i Bjergbygaard (Tudse H.) og en Gaard i Kbh. Hans samlede Jordegods er i hans Dødsaar anslaaet til over 3000 Td. Htk. I det daglige var han, som det synes, meget sparsommelig, men han udvidede og prydede sin Sognekirke i Hovlbjerg og tilbød 1604 at smykke Kbh.s Frue K.s Kor med Billeder af Luther og Melanchton. — Ligsten med Portræt i Aarhus Domkirke. Fremstillingen af M. P. paa Stik af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

C. H. Brasch: Vemmetoftes Historie som Herregaard, Slot og Kloster, I, 1859, S. 122. Dsk. Mag., 4. Rk., II, 1873, S. 325 ff. E. Tauber og A. H. Nielsen: Personal-historiske Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg i Fortid og Nutid, 1879—80, S. 40—42. Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, I—III, 1883—90. Kanc. Brevbøger 1571—1626, 1898—1925. L. Laursen: Kronens Skøder, I, 1892. Danmarks Adels Aarbog, LVII, 1940, II, S. 82 f. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, II—III, 1912—16. B. Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen, I, 1928.

C O Bøggild Andersen.

Parsberg, Oluf, 1590—1661, Rigsraad. F. 11. Juni 1590 paa Kalø, d. 19. Juli 1661 i Kbh. Forældre: Christoffer P. til Hviderup, Jernit og Hagsholm (1555—1600) og Dorte Olufsdatter Munk (Lange) til Sødal (d. 1641). Gift 16. Juni 1622 i Kbh. med Karen Kruse til Svenstrup, f. 16. Marts 1600 i Kbh., d. 28. Juni 1661 sst., D. af Rigsraad, Statholder i Norge Enevold K. til Hjermelevgaard m. m. (1554—1621) og Else Jørgensdatter Marsvin til Aastrup (1575—1632).

O. P. gik (fra 1599) i Sorø Skole, blev 1615 Hofjunker, 1618 Kammerjunker og havde derpaa en Række Len: Ørum 1622—24, Stjernholm 1624—26, Dronningborg 1626—27, Bergenhus 1627—29, Trondhjem 1629—42, Bahus 1642—46, Skanderborg 1646—50, Vestervig 1650—61. Maj 1640 optoges han i Rigsraadet. Okt. 1643—Aug. 1645 var han Leder af det Gesandtskab til Moskva, som skulde se at faa Grev Valdemar Christian gift med Tsarens Datter, og havde her en brydsom Tid. Efter Hjemkomsten gjordes der alvorlige Antegnelser til hans Styrelse af Trondhjems Len. Af Svigersønnepartiets to førende Personligheder var den norske Statholder Hannibal Sehested ham ikke velsindet; til Gengæld knyttede han og hans Hustru sig saa meget nærmere til Rigshofmester Corfitz Ulfeldt, hvis Broder Laurids var gift med deres Datter Else, og til Leonora Christina. I Dinasagen stemte han for at tage med den

haardeste **Haand** paa **Synderinden**; først efter heftig Protest underskrev han Forbudet mod Ulfeldts »**Æresforsvar**«; Beslutningen om Valget af ny Rigshofmester vilde han ikke underskrive; i Privatbreve til Ulfeldt — der i øvrigt kort før sin Flugt havde **laant** ham 40 000 **Rdl.** — rasede han mod det nye Regime. I de Leveregler, han ved samme Tid (1653) skrev for sine Sønner, raadede han dem imidlertid til ved **fittig** Smiger at indynde sig hos dem, der havde Magt og Indflydelse, og han synes selv med et vist Held at have fulgt sine bukkende Maksimer. Frederik III. kunde vel ikke bekvemme sig til at sende ham ud for at vinde Ulfeldt under Taastrupforhandlingerne, men Aug. 1659 fik han med Rigsraad Mogens Høg Fuldmagt til at forhandle med de svenske Kommisærer, og fra Marts 1660 førte han med Axel Urup og Peder Reedtz de Underhandlinger, som afsluttedes med Freden i Kbh. Under Stændermødet s. A. førte han en kortfattet Dagbog, som viser hans konservativt-aristokratiske Indstilling, men skjulte samtidigt ikke sin Glæde over, at Kongen havde udset hans Søn Enevold P. til sine yngre Børns Hofmester. Arvehyldingsdagen blev hans anden Søn Christoffer P. Prins Christians Hofmester. Han havde da nære Forbindelser ved Hove, og ved hans Død n. A. skrev den svenske Agent Peter Chambers, at Adelen var »helt bedrøvet, da den haabede ved denne Herres Hjælp at faa bedre Privilegier af Hs. **Maj.**«. — **O. P.** arvede efter sin Fader Jernit (Gern **H.**), fik med sin Hustru Svenstrup Hovgaard (Onsild **H.**, solgt 1629) og arvede efter sin Farbroder Rigsraad Manderup P. Hagsholm (Hovlbjerg **H.**). 1629 købte han Tulstrup (sst.), 1637 Løjstrup (Galten **H.**), 1640 Palstrup (Lysgaard **H.**) og Aldrupgaard (Hovlbjerg **H.**), 1647 Norringris (»Nørreris«) Hovgaard (Sabro **H.**), 1648 Egeskov (Sunds **H.**, solgt 1656), 1653 Lyngballegaard (Sabro **H.**). Han var desuden Ejer af Halvparten af Ørs (Skodborg **H.**) og Haven (V. Han **H.**, solgt 1656). I sin trondhjemske Lensmandstid havde han Andel i Ytterøens Kobberværk. 1633 bekostede han en ny Hvælving over Koret i Trondhjem Domkirke. — R. 1634. — Maleri af Karel van Mander (Fr.borg). Gouacheminiature paa Ledreborg. Et **Helfigursbillede** paa Valdemars Slot forestiller formentlig **O. P.** Portrætteret paa Heinrich Hansens Maleri ca. 1880 af Arvehyldingen (**Fr.borg**).

Saml. til d. norske Folks Sprog og Historie, V, 1838, S. 467—72. P. W. Becker: Saml. til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering, I, 1847, S. 254 f. Dske. Saml., 2. Rk., II, 1872—73, S. 92—95. C. Nyrop i Hist. Tidsskr., 6. Rk., III, 1891—92, S. 241, 263, 307—12, 320, 735. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I—II, 1879—81. J. A.

Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 148, 161, 438 ff. o. fl. St. Danmarks Adels Aarbog, LVII, 1940, II, S. 85f. L. Laursen og F. J. West: Kronens Skøder, I—II, 1892—1908. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, V, 1920. C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1933, S. 78.

C. O. Bøggild Andersen (J. A. Fridericia).

Parsberg, Verner, d. 1484, Rigsraad. D. 1484, begr. i Holbæk K. Forældre: Hovedsmand i Nürnberg Verner P. (d. 1455) og Margarethe Schenck v. Reicheneck. Gift med Anne Rønnow (d. 1474), D. af Tønne R. (d. 1422) og Margrethe Henriksdatter Siggem.

V. P. er sandsynligvis indvandret sammen med sin Farbroder Christoffer P., der kom til Danmark med Christoffer af Bayern, men ikke tog blivende Ophold. Brodersønnen derimod fik, vel ikke mindst gennem sit Ægteskab, fast Tilknytning til Landet. Første Gang, han med Sikkerhed kan paavises her, er Jan. 1448, da han nævnes i Christoffer af Bayerns Testamente; han var da Ridder og synes at have beklædt en høj Hofstilling. Senest 1456 blev han Lensmand paa Holbæk Slot og Medlem af Rigsraadet. Af Christian I. anvendtes han fortrinsvis som Diplomat. Saaledes blev han 1456 sendt til Köln, hvor han var med til at afslutte en Forbundstraktat med Frankrig; 1458 var han en af de Gesandter, der i Danzig sluttede Stilstand med Kongen af Polen. 1466 ledsagede han Bisperne af Viborg og Lübeck til Maastricht for at aftale en Handels- og Forbundstraktat med Hertugerne af Burgund, Bretagne og Normandiet, og s. A. besøgte han sin Hjemstavn Niirnborg for at føre nogle Forhandlinger ved Kejserhoffet. 1467 og 1469 var han i Følge med de samme to Bisper atter i Nederlandene, bl. a. for at forhandle med engelske Gesandter; 1472, 1473 og 1476 deltog han i Møder med de svenske Raader i Kalmar. Endelig var han 1477 med i det Gesandtskab, der sendtes til Sachsen for paa Junker Hans' Vegne at bejle til Kurfyrstens Datter. 1473 vikarierede han som Landsdommer i Sjælland. Holbæk synes han at have beholdt til sin Død. — Ligsten i Holbæk K.

Danmarks Adels Aarbog, LVII, 1940, II, S. 80. Henry Bruun (Thiset).

Parsberg, Verner, 1511—67, Rigsraad. F. 6. Febr. 1511, d. 21. Jan. 1567 paa Harrested, begr. i Hyllinge K. Forældre: Rigsraad og Ridder Tønne Vernersen P. til Harrested og Ørtofte (d. 1521) og Ingeborg Podebusk (d. 1542). Gift med Anne Holck til Stads-gaard (nu Constantinsborg), d. 26. Maj 1591 paa Harrested, D. af Mandrup H. til Barritskov og Anne Christoffersdatter Lykke.

V. P. arvede efter sin Fader Hovedgaarden Harrested i Hyllinge Sogn (Øster Flakkebjerg H.) og købte siden Sandbygaard (Tybjerg H.). 1528 blev han immatrikuleret ved Universitetet i Rostock. 1536 og 1538 var han Hofsinde. 1541 betroede Kongen ham allerede den vigtige Post som Lensmand paa Grænselottet Sølvißborg i Bleking, som han beholdt, til Svenskerne erobrede det 1564. 1550 blev han Rigsraad og ved Kroningen 1559 Ridder. Som Lensmand kom han efter det store smålandske Bondeoprør, Dackefejden 1542—43, i en vanskelig Stilling, idet de slagne Oprørere søgte Ly hos Venner og Frænder paa den blekingske Side af Grænsen og derfra jævnlig foruroligede de svenske Fogeder i Småland. Gustaf Vasa havde særlig Mistanke til V. P. og klagede over, at man fra dansk Side ikke greb aktivt nok ind over for Uro-stifterne, ja, 1545 mente den svenske Konge endog, at han stod bag ved Mordet paa den haarde smålandske Foged Jöran Jonsson, der tidligere ved Indfald over Grænsen havde forøvet Voldsomheder mod Befolkningen i Bleking. Indberetninger fra V. P. til den danske Regering tyder dog paa, at han har følt sig som Kongens Repræsentant og har staaet ret isoleret blandt Lenets Befolkning, at han har søgt at øve en beroligende Indflydelse og kun har grebet ind det mindst mulige for at undgaa alvorlige Sammenstød, der kunde sætte Freden mellem Danmark og Sverige paa Spil. Da Forholdet mellem de to Lande efter Frederik II.s Tronbestigelse 1559 blev særlig spændt, blev det V. P.s fornemste Opgave gennem Spionindberetninger at holde Regeringen å jour med svenske Forhold. Ved Syvaarskrigens Begyndelse blev han Proviantmester i Bleking. Allerede 1563 gjorde Svenskerne Indfald i Landsdelen; V. P. søgte forgæves ved mindre Modangreb paa Småland at tvinge dem bort. N. A. indtog Fjenden Sølvißborg; men V. P. kom derved kun stærkere i Forgrunden, idet han 1564—65 var en af de Rigsraader, der som »Krigskommissærer« i Felten skulde kontrollere den lidet dygtige Hærledelse. I indre Politik traadte V. P. kun lidet frem; det kan dog nævnes, at han efter Peder Oxes Fald var en af de Adelsmænd, der paa Kronens Vegne gjorde Indførsel i Gisselfeld (1559). — Portrætteret paa Ligsten i Hyllinge K.

Danmarks Adels Aarbog, LVII, 1940, II, S. 81 f. Georg Landberg: De nordiska rikena under Brömsebroförbundet, 1925, S. 124—31. Poul Colding: Studier i Danmarks politiske Historie i Slutningen af Christian III.s og Begyndelsen af Frederik II.s Tid, 1939. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., I, 1934, S. 152 f.

Poul Colding.

de Parthenay, Jean Baptiste (Blaise) Desroches, se Desroches de Parthenay.

Parvus, Matthias, d. 1553, Præst, Oversætter. F. antagelig i Roskilde, d. 1553, antagelig i Blidstrup.

Efter sit Tilnavn »Rosæfontanus« at dømme synes M. P. ligesom sine to Brødre, Henrik og Peder, af den borgerlige Slægt Lille at have hørt hjemme i Roskilde. Senere har han vistnok været knyttet til Christian II.s trofaste Mand Henrik Gjøe til **Skørringe**, til hvis Hustru, Eline Godov, han i hvert Tilfælde stod i stor Taknemmelighedsgæld. Han forekommer første Gang 1535 som Oversætter af et Skrift af Luther, og 1537 blev han af sin Broder Peder varmt anbefalet til Bugenhagens Velvillie. Siden stod han i nær Forbindelse med Peder Palladius, der anvendte ham som litterær Medarbejder. 1544 besørgede han saaledes en ny Oversættelse af Luthers Bedebog »En ræt Bedebog« (*maaske* skyldes ogsaa allerede Udgaven af 1531 ham). Den bygger i alt væsentligt paa Paulus **Helix**'s Oversættelse af samme Skrift, men der er ogsaa benyttet andre danske Bearbejdelser, især **Christiern** Pedersens, og baade formelt og reelt har Peder Palladius øvet Indflydelse paa den. Efter **Palladius**' Opfordring udgav han desuden 1546 til Brug for den islandske Gejstlighed en dansk Oversættelse af **Palladius**' latinske Katekismeforklaring med Titlen »En kort Catechismi **Wdlegelse**«. Tidligere — 1544 — havde han leveret en Fordanskning af et Skrift af den **lüneburgske** Reformator Urbanus Rhegius »Siælens Lægedom, for de karske oc **sywge**«. M. P.s Skrifter nævnes flere Gange i Listen over de vendsysselske Præsters Biblioteker ved det 16. Aarhundredes Midte. Han synes at have været en habil Oversætter, og af Fortalen til »Siælens Lægedom« kan det ses, at han nøje havde tilegnet sig de gængse reformatoriske Tanker om Synd og Naade. 1549 var M. P. Sognepræst i Gislev og Dalkjøbing i Skaane. Her maatte han opleve at blive truet paa Livet af Fogeden paa Gislevgaard. Senere skal han være blevet Sognepræst i Blidstrup paa Sjælland og være død sst.

Dsk. Mag., 4. Rk., IV, 1878, S. 151. Kirkehist. Saml., 2. Rk., II, 1860—62, S. 243, 246; 3. Rk., I, 1874—77, S. 178, 181, 190. Personalhist. Tidsskr., VI, 1885, S. 165 f. Peder **Palladius**' Danske Skrifter, udg. ved Lis Jacobsen, I, 1911—12, S. 300—8, 331, 337.

Bjørn Kornerup

Parvus, Petrus (Rosæfontanus, Roschildensis), (Peder Lille), d. 1559, Humanist. F. før 1500, antagelig i Roskilde, d. 27. Aug. 1559 i Kbh. Broder til Matthias P. (s. d.). Gift med Anne, som overlevede ham.

Om P. P.s Uddannelse vides positivt, at han 1519 har taget Baccalaureus- og Magistergraderne ved Sorbonne. At han før

den Tid (antagelig omkring **1515**) har drevet humanistiske Studier i Rostock (i hvis Universitetsmatrikel han dog ikke synes at forekomme) sammen med sin Ven Henrik Smith (s. d.), fremgaar af et latinsk Brev, dateret Kbh. 5. Dec. **1519** og trykt foran i Henrik Smiths Skolebog »Hortulus **Synonymorum**« (1520), et Brev, der er kaldt »den begyndende Humanismes vigtigste Aktstykke her fra Landet« (Vilh. Andersen). Brevformen er blot Tidens sædvanlige litterære Iklædning; foruden at tjene som anbefaling for Henrik Smiths Bog er det en Programerklæring for den nye europæiske Aandsretning. Bag dets præcise Stilkunst efter Tidens Mode mærkes en levende Begejstring for Humanismens Idealer, og P. P. gør sig ikke kun til Talsmand for Latinformalismen, for et renere klassisk **Studium**, for Dyrkelsen af ciceroniansk Latin o.s.v., men har ogsaa større **Maal** for Øje: den rette Lærdom drives i »**Humanitetens**« Aand, og dens Dyrkere ønsker »uden Skam at kaldes Mennesker«. I Brevet findes den ældste Omtale af Luther, vi kender fra en i Danmark trykt Bog; han nævnes ikke som Reformator, men berømmes blot for sin sande Gudserkendelse; sammen med **Melanchton** hører han til i Humanisternes Skare, hvis ubestridte Førstemand er Erasmus, »den store Hersker i Aandens Rige, den Leder, som hele Kristenheden har længtes efter«. Det er den førreformatoriske tyske Humanisme, P. P. er en tidlig Apostel for her hjemme paa et Tidspunkt, da den kulminerede i sit Hjemland. Den Samling af Sebastian Brants latinske Digte »**Passionis dominice**, quas de sancta Cruce nominant, horæ«, som han udgav **1520** og forsynede med et Indledningsvers, der hylder Jomfru Maria, viser, at han paa dette Tidspunkt endnu ikke havde brudt med Katolicismen. Dette er først sket i Løbet af de følgende Aar, i hvilke han, i al Fald til Dels, har opholdt sig i Udlandet, bl. a. i Wittenberg, hvor han har hørt Luther og Melanchton. At der skulde være nogen Forbindelse mellem hans og Christian **II.s** Udlændighed, haves der ingen Vished for.

1533 var P. P. atter i Danmark, **1536** opholdt han sig i Roskilde og udgav her den tidligere Louvain-Professor Johannes **Campensis'** latinske Parafrase over de gammeltestamentlige Salmer og Prædikerens Bog (»**Psalmorum omnium paraphrastica interpretatio**«) med filologiske Forklaringer, og n. A. en latinsk Skolekomedie om den fortabte Søn (»**Acolastus. Comoedia de filio prodigo**«) af den nederlandske Humanist Guilielmus Gnaphæus (**Willem de Volder**); denne Udgave, som P. P. havde forsynet med Scholier og med en Dedikation til Bugenhagen, er nu tabt. Ved Kbh.s Universitets Genoprettelse **1537** udnævntes P. P. til Professor **pædagogicus**,

i hvilken Egenskab han nærmest skulde fortsætte Skolens **Latin**-undervisning med de studerende. I Universitetsaaret 1538—39 nævnes han ikke blandt Universitetets Lærere, og hans midlertidige Fratræden skyldes muligvis Gæld, som ogsaa senere trykkede ham. Det Aar, han ikke var Professor, benyttede han til at foretage en dansk Oversættelse af Antonius **Corvinus'** tyske Postil til Brug for evangeliske Prædikanter (1539, Optryk n. A.). 1539 tiltraadte han atter sit Embede, blev ca. 1542 Professor i Retorik (videregaaende Latinundervisning) og udsendte s. A. en Oversættelse af en Traktat om det ypperste, den hellige Skrift indeholder, af Frankrigs berømte, lærde Bogtrykker Robert **Estienne**, som han havde sluttet Venskab med i Paris. Desuden har P. P. forfattet latinske Carmina og blev af Christian **III.** kreeret til **Poëta laureatus**. En Hypotese om, at han skulde være Forfatter til det politiske Skrift »**Seditionum Daniae liber**« (1537), har ikke kunnet opretholdes. Efter hans Død brugte man 1561 hans Navn som Forfatter paa Titelbladet af Hans Svanings (s. d.) »**Refutatio calumniarum**«, der udsendtes af den danske Regering som Modskrift mod Johannes Magnus.

Jacobus **Gamst**: De P. P. **Rosæfontano schediasma**, 1755. Kirkehist. Saml., IV, 1860—62, S. 238—53; 5. Rk., V, 1909—11, S. 28, 39; VI, 1911—13, S. 151 f. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist., I, 1868—69, S. 538—47 og Registeret i III, 1873—77. H. F. Rørdam: Historieskrivningen i Danmark og Norge siden Reformationen, I, 1867, S. 10—20. **Skånska samlingar**, IV, 1, 1894—95, S. 55—58; IV, 2, 1894—95, S. 25—31. Zeitschrift der Gesellschaft für niedersächsische Kirchengeschichte, V, 1900, S. 47—53. Vilh. Andersen: Tider og Typer af dansk Aands Hist., Erasmus, I, 1907, S. 90—127, 134 ff. Hist. Tidsskr., 9. Rk., III, 1925, S. 386. R Paulli

de **Pas** (Passe), **Simon**, ca. 1595—1647, Kobberstikker. F. ca. 1595 i Koln, d. 6. Maj 1647 i Kbh. Forældre: Kobberstikkeren Crispin de P. d. Æ. (1564—1637) °S Madeleine de Bock. Gift 17. Jan. 1641 i Kbh. (Frue) med Elizabeth Rasmusdatter.

S. de P. var uddannet sammen med sine Søskende Crispin, Magdalena og **Willem** i Faderens Værksted i Koln (efter 1612 Utrecht), hvorfra der udgik i Hundredevis af kobberstukne Illustrationer, Bog-Titelblade og Portrætter, og disse fem hollandske Kunstnere arbejdede saa intimt sammen, at det er næsten umuligt at skelne deres Arbejder fra hinanden. Et Portræt af Prins Henrik af England bærer S. de P.s Navn og Aarstallet 1612, og ca. 1615—ca. 22 opholdt han sig i London, hvor han udførte en Række nydelige, oftest helt miniatureagtige Portrætstik samt en Del Titelblade. Desuden graverede han **smaa**, tynde Sølv- og Guldplader

med Portrætter og **Vaabenmærker**. Efter et kort Ophold i Holland, hvor han siges at være døbt 26. Okt. 1624 efter menonitisk Ritus, blev han af Christian IV. kaldt til Danmark og 17. Dec. 1624 udnævnt til kgl. Kobberstikker. 1626 nævnes han ogsaa som Universitetets Kobberstikker, og i disse Embeder bliver han indtil sin Død. — Af S. de P.s oeuvres kendes ca. 150 Kobberstik og Raderinger, hvoraf henved 30 er udført her i Landet: nogle Titelblade o. 1. til f. Eks. O. Worms »Fasti Danici« (1626) og Biblen (1633), og Resten Portrætter, f. Eks. Christian IV. (1629^{og} 33), den udvalgte Prins (1635), O. Worm (1626), J. Meursius (1631), Teologen Chr. Madsen (1637), Holger Rosenkrantz (1644), Admiral Vind (1645). Øjensynlig har han undertiden graveret efter egne Forbilleder. Med Undtagelse af ganske faa store Blade som Portrætterne af Christian IV. og hans Søn i W. J. Delffs Manér er hans Portrætter **smaa** og pillent udført, som Regel med en oval Indramning og Hjørnedekorationer, saaledes som man ser det hos hans Familie, Dynastiet Wierix og — men med højere Kvalitet — hos H. Goltzius. Ved Siden af saadanne Miniaturestik findes en Række Arbejder i grovere Stregteknik, men ogsaa i lille Format, saaledes som det ses hos hans Søkende, F. Delaram, der arbejdede paa samme Tid i London, eller Hondius d. Y. i Haag. Til denne Kategori hører de danske Blade, der imidlertid ved Kunstnerens Mangel paa Samarbejde med mere inspirerede Fagfæller virker ret tørre og blodløse. Meget typisk er det smukkeste Arbejde fra hans sidste tyve **Aar**, et Portræt, han 1630 udførte af Søsteren under et Besøg i Utrecht. — Foruden som Kobberstikker blev S. de P. af Christian IV. anvendt i forskellige betroede Hverv. Sammen med K. v. Mander lavede han Dekorationer til Bryllupsfesten 1634; 1637 fik han til Opgave efter Kronborgs Brand 1629 at skaffe en Række nederlandske Malerier til Udsmykning af dette Slot med Motiver fra de danske Kongers Historie. For at Kongen kunde træffe sit Valg, sendtes der Tegninger af forskellige Kunstnere herop, og disse Blade paatog S. de P. sig mod en Betaling af 5000 **Dl.** at stikke i Kobber og være færdig hermed 1639. Det drejede sig om 84 Stik, de 80 med de nævnte Motiver, Resten et Landkort, Christian IV. til Hest, det kgl. Vaaben og en Titel. I Løbet af 1637—39 udbetaltes der ham 3000 **Dl.**, men vi kender intet til hverken Plader eller Aftryk af dette Kæmpeværk, et af de største Projekter paa dette Omraade her i Landet. Kun 45 af Tegningerne (af Honthorst, Crispin de Pas d. Y. etc.) findes i Kobberstiksamlingen. 1648 forlanger Kongen udleveret fra S. de P.s Dødsbo, hvad der fandtes af Plader og Tryk til dette Værk; det

er det sidste sikre, der høres herom. Et stort kunstnerisk Tab er det næppe; S. de P. er Typen paa den internationalt anvendelige Grafiker, dygtig, men uden selvstændig kunstnerisk Fornemmelse. — Om en Nevø, *Crispin de Pas III.*, der ifølge Tradition skal have arbejdet i Kbh. og tidligere kaldtes S. de P.s Søn, vides intet. De 100 Portrætter af danske Konger, der i ældre Litteratur tilskrives S. de P., maa henføres til Efterfølgeren **Alb.** Haelweghs Værksted.

F. R. Friis: Saml. til dansk Bygn. og **Kunsthist.**, 1872—78, S. 361—65. D. Franken: **L'oeuvre gravé** des v. d. P., 1881. S. Colvin: **Early engraving and engravers** in England, 1905, S. 98, 159. M. D. Henkel i Thieme-Beckers **Künstlerlexikon**, XXVI, 1932, S. 282. F. Beckett: Kristian IV. og **Malerkunsten**, 1937, S. 101.

Jørgen Sthyr.

Paslick, Caspar, 1530—97, Diplomat. F. 1. Nov. 1530 i Rostock, d. 22. Okt. 1597 paa Rønnebæksholm, begr. i St. Peders K. i Næstved. Forældre: Nicolaus (Claus) P. (d. 1568) og Tilsca. Gift 10. Juni 1554 med Judith Fries(e) el. Frees(e), D. af Nicolaus (Claus) F.

C. P. var af adelig pommersk Slægt, mens hans Hustru vistnok var af borgerlig **Patricierfamilie**; hun førte eget Vaa-benskjold, men C. P. kalder hendes Fader »civis Rostochiæ«. 1547—49 gik C. P. i Skole i Greifswald. Derefter fulgte fem Studieaar uden for Hjemstavnen. Først studerede han i Wittenberg fra 1549, siden tog han den juridiske Licentiatgrad i Ingolstadt 1553. Med særlig Glæde dvælede han paa en afsluttende Lystrejse i Juraens Moderstad Bologna, hvis Universitet han ofrer en hel lille Lovsang i sin Kalender. 1557 kom C. P. til Danmark med Bestalling som kgl. Raad. Han fik straks Livsbrev paa Domdekanatet i Roskilde og en efter Tidens Forhold meget betydelig Pengeløn, men maatte til Gengæld love at tjene den danske Stat hele sit Liv. Da Andreas v. Barby døde 1559, blev C. P. — ved Siden af Dr. jur. Hieronimus Thenner — Tyske Kancellis vigtigste Embedsmand. Mens Thenner ledede de daglige Forretninger i Kancelliet, blev C. P. baade hjemme og paa Sendelser til Udlandet den mest betroede diplomatiske Forhandler uden for **Rigsraadets** Kreds. Oftest var Rigsraader Delegationsledere, mens C. P. var Ord- og Pennefører. Kun Sverige laa uden for hans (og Tyske Kancellis) Virkefelt. Han var med paa Toget til Ditmarsken 1559 og forfattede en udførlig Beretning om Krigen i Form af et Brev til Rigsraad Erik Krabbe. N. A. sendtes han til Wien for at opnaa Kejserens Konfirmation paa Ditmarskens Underkastelse. 1559 førte han efter

Barbys Død Korrespondancen med Professor Hans Mønster, der skulde forberede Frederik II.s Frieri til Dronning Elisabeth. Ved Syvaarskrigens Udbrud deltog han paa afgørende Maade i de Forhandlinger, der resulterede i Alliancen med Lübeck og Traktaten med Polen (1563). 1564 og 1565 førte han heldige Forhandlinger med Kongens Svoger Kurfyrst August af Sachsen om Optagelse af Krigslaan, og paa en ny Rejse til Sachsen i Efteraaret 1565 blev det ham betroet at aflægge Beretning for Kurfyrsteparret om Danmarks nu næsten fortvivlede Stilling. Af hans øvrige meget omfattende diplomatiske Virksomhed skal kun nævnes, at han 1579 var den danske Delegations Ordfører under Forhandlingerne om Ordningen af Slesvigs Lensforhold til Danmark, og at han 1581 — sammen med den gottorpske Kansler — opsatte Overenskomsten om Delingen af den nylig afdøde Hertug Hans den Ældres Besiddelser. 1585 fik han — efter Ønske — sin Afsked paa Grund af Alder og Svagelighed; men han traadte ikke helt ud af Politik, endnu 1594 førte han Ordet ved Forhandlinger med et spansk-nederlandsk Gesandtskab. — Kurfyrst August berømmer C. P. som en dygtig Forhandler. Meget tyder paa, at han har været en elskværdig og retsindig Karakter. Han synes at have misbilliget Regeringens haarde Fremfærd mod Dr. Thenner efter dennes Fald 1566. — Kongen paaskønnede i høj Grad C. P.s gode Tjeneste. Han forærede ham to Herregaarde, den nu forsvundne Jerslevgaard ved Tissø (1569) og Rønnebæksholm (1571) samt yderligere to Gaarde, der er blevet til det nuværende Grevensvænge (1574); endelig fik C. P. 1579 Snegaards Len kvit og frit. Desuden ejede han sin Slægts Stamgods Liddow paa Rügen og udvidede yderligere ved Køb sine Besiddelser paa Øen. P. stod paa en god Fod med mange af Højadelens Spidser; Peder Oxes Hustru var saaledes Fadder til et af hans mange Børn. Ikke mindre venligt var den retslærde C. P.s Forhold til Universitetet; han var i mange Aar en af dets tre Konservatorer, og Professorerne havde i ham en god Fortæller hos Kongen. — Ligsten i St. Peders K. i Næstved. — Fremstillingen af C. P. paa Stik af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

C. P.s Kalenderoptegnelser, trykt i Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916, S. 185—201. Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 345; LVI, 1939, II, S. 94. Franziska Carlsen: Om Rønnebæk Sogn med Rønnebæksholm, 1861, S. 223 ff. H. F. Rørdam: Kbh.s Univ.s Hist. 1537—1621, II, 1869—72, S. 397 ff. C. F. Bricka i Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 661—72. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, II, 1912. Poul Colding: Studier i Danmarks politiske Historie i Slutningen af Christian III.s og Begyndelsen af Frederik II.s Tid, 1939.

Poul Colding.

v. Passow, Anna Catharina, f. v. d. Lühe, 1731—57, Skuespillerinde og Forfatterinde. F. 25. Jan. (el. Nov.) 1731 i Kbh., d. 3. Sept. 1757 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Premierløjtnant Friedrich Siegfried Johann Hans v. d. L. (1705—50) og Mechtilde Siegfriede Jullern (d. tidligst 1763). Gift 26. Dec. 1753 paa Hven med Premierløjtnant, senere Etatsraad Christian Albrecht v. P., døbt 24. Maj 1732 i Grue, Norge, d. tidligst 1777 (gift 2° 1761 med Jenny Childern), Søn af Kaptajn, senere Oberst Carl Albert v. P. (ca. 1683—1757) og Dorothea Marie Coucheron (ca. 1694—1775).

Økonomisk Trang førte den unge adelige Pige ind mellem de borgerlige Aktører, da de stod foran Genrejsningen af den danske Skueplads 1748. Hun vandt en intim Beskytter i Kassedirektøren, Brygger P. S. Holm, men optraadte af Familiehensyn under Navnet Materna. Ved Siden af Jomfru Thielo blev A. C. v. P., med et Holberg'sk Udtryk, en »af de **Magneter**«, der holdt Publikums Interesse vedlige. Hun var den elegante Anstandsdame, ikke smuk, men besnærende og dertil den mest dannede mellem sine kvindelige Kolleger. Baade de fortrolige i Komedierne (Eliante i »Misanthropen«) og Heltinden i Tragedierne (Phenia i »Cato«) spillede hun; men kun i faa Sæsoner, fra 1748 til April 1753, tilhørte hun det lille Kunstnersamfund paa Kongens Nytorv, som hun betragtede med en vis Skepsis og forlod, da hun skulde giftes. Ved den Lejlighed sendte hun Holberg et fortroligt Afskedsbrev, hvori hun takkede ham »for en stor Del afsin Lykke«. Hun havde spillet hans Leonore, Philocyne i »Melampe« og Penia i »Plutus« og var den eneste af Truppen, som efterlod et Par venlige Ord til ham. Efter sin Afgang deltog hun i en privat Opførelse af Bredals »Gram og Signe«, det tidligste danske Syngespil, og skrev flere lidet originale, men tidsypiske Skuespil; i »Den uventede Forliebelse« (1757) var hun den første, der benyttede nordiske Gudenavne, og hendes Lystspil »Mariane eller det frie Val« (s. A.) blev den tidligst opførte danske Komedie efter Holberg. Flittig var hun; blandt hendes litterære Efterladenskaber — hun blev kun 26 Aar — fandtes en næsten færdig Oversættelse af »Don Quixote«, og hendes Komedier oversattes baade til Tysk (1759) og Fransk (i fjerde Del af de Sauvignys »Parnasse des dames«, 1775). — Paa J. Haas' Stik symboliseres hendes Virke som Forfatterinde, men ikke som Aktrice. Desuden Stik af Baurenfeind efter et Voksportræt af Bauer.

Prevost: Den engelske Philosoph Cleavelands, Cromwells naturlige Søns Historie, I, 1759, Fortalen. Morgenblad 1819, udg. af J. K. Høst, S. 73 ff. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1892, S. 261; II, 1893, S. 17 f.; 4. Rk., V, 1902, S. 66 ff. Th. A. Muller i Holberg Aarbog, III, 1922, S. 143 ff. (om nogle

Holberg *nærstaaende* Personer). Torben **Krogh**: Zur Geschichte des *däni-*
schen *Singspiels* im 18. Jahrh., 1924.

Robert Neiiendam.

Paston, Johan, —1557—, Sanger og Komponist.

For saa vidt J. P. er identisk med en vis Josquin Baston, var det en i Udlandet velkendt Musiker, som Christian **III.** 1557 ansatte i sit Kantori for ved kyndig Hjælp at faa forbedret baade Figural- og Koralsangen. J. P. fik sin Bestalling 16. Juni 1557 med **Paalæg** om altid at være til Stede sammen med de øvrige Sangere baade i Kongens Kapel og andetsteds, hvor det **maatte** kræves. Han var med sine 40 **Dlr.** i Løn den højest betalte i Kantoret og fik derudover en Del Naturalier, foruden at han i hvert Tilfælde i Kongens sidste Tid ses at have faaet den daglige Kost paa Slottet. Kort efter Frederik **II.**s Tronbestigelse 1559 synes han at være afgaaet. Hos Erik XIV. i Sverige kom han til at indtage en lignende Stilling som i Danmark. J. P. kom til Danmark fra Sachsen, hvor han 1555 nævnes som Altist i Hoffets Kantori. Kompositioner af ham findes i Ms. i **Gl. kgl. Saml.** 1873, 4to (over Koralerne Christ ist erstanden og Christ lag in Todesbanden). I Tylman Susatos Samlinger af Vokalmusik fra 1543—55 og i andre Samlinger er Josquin Baston repræsenteret med henved et halvt hundrede Værker.

Kancelliets Brevbøger 1556—60, 1887—88, S. 111, 250. Erik Pontoppidan: *Origines Hafnienses*, 1760, S. 264. H. F. Rørdam: *Kjøbenhavns Universitets Historie*, I, 1868—69, S. 322. C. F. Wegener: *Aarsberetninger fra det kongelige Gehejmearchiv*, I, 1852—55, S. 290. Angul Hammerich: *Dansk Musikhistorie* indtil ca. 1700, 1921, S. 135 f. H. F. Rørdam: *Historiske Samlinger og Studier*, II, 1896, S. 161. Rob. Eitner i *Monatshefte für Musik-Geschichte*, IX, 1877 S. 237. Samme: *Bibliographie der Musik-Sammelwerke des 16. u. 17. Jahrh.*, 1877, S. 400. Tob. Norlind: *Svensk musikhistoria*, 2. uppl., 1918, S. 70.

Nils Schiørring (V. C. Ravn).

Patursson, Jóannes, f. 1866, Kongsbonde, Politiker, Forfatter. F. 6. Maj 1866 i Kirkebø. Forældre: Kongsbonde Poul Peder Pedersen (1836—93) og Ellen Cathrine Djonesdatter (1840—1934). Gift 21. Sept. 1893 i Kirkebø med **Guðný Eiríksdóttir**, f. 18. Maj 1872 i Karlsskåla, Island, D. af Bonden Eiríkur **Björnsson** (1830—1910) og **Sigríður Pálsdóttir** (1839—1927).

P. blev af Faderen sendt til Norge, hvor han blev Agronom fra Stend Landbrugsskole og senere Landbrugskandidat fra Aas Landbrugshøjskole. Efter Overtagelsen af Faderens Kongsgaard 1892 indførte han moderne Jordbrug med Plov, Køretøjer, Høstmaskiner m. v. Han gav Stødet til det 1889 dannede »**Føringafelag**» og tog

Del i forskellige færøske Kulturforetagender, ligesom han fik flere Tillidshverv, var Forstanderskabsformand 1890, Suppleant i Landvæsenkommissionen fra 1891 og fast Medlem 1897—1906, Leder af Forsøgsbruget i Kirkebø, hvorfra der 1892—98 udgik over 40 Elever. Han valgtes til Folketinget 1901 som Venstremand, var Ordfører ved Behandlingen af en 1906 gennemført ny Lagtingslov og fik Justitsminister Albertis Tilsagn om større Indflydelse for Lagtinget paa de lokale Forhold. S. A. faldt han imidlertid for Effersøe, der repræsenterede det nye Sambandsparti, medens P. var Formand for Selvstyrepartiet. Han er Medlem af Lagtinget siden 1901 og var af dette valgt til Landstingsmand 1918—20 og 1928—36; han stod først i Valggruppe med Det radikale Venstre og siden uden for Partierne. 1924 foreslog han i »Tingakrossur« at oprette et særligt Bispedømme for Færøerne. Hans Forslag 1920 om at omdanne Lagtinget til en lovgivende Forsamling, som ikke fik Zahles Støtte, blev atter 1929 skarpt afvist af Stauning. 1927 og atter 1930 fremsatte han i Landstinget Krav om finansielt Opgør mellem Færøerne og Danmark, men afviste 1930 et Forslag af Stauning om Folkeafstemning om Selvstyre paa visse Betingelser. 1935 fremlagde han i Lagtinget en paa et Møde vedtaget Resolution, hvori krævedes en ny Regeringsform og en ny Lagtingslov, hvorefter Færinger skal raade paa Færøerne, og 1936 krævede han Forholdet til Danmark ordnet paa samme Maade, som Island havde opnaaet. Siden 1935 har han været i stærk Modstrid til sine Meningsfæller inden for Selvstyrepartiet angaaende Jordreformen, og 1937 iværksatte over 100 Bønder og Jordbrugere inden for Jarðarmannafelagið, hvis Formand P. er, et Bondetog til Lagtinget for at protestere mod de vedtagne Jordlove og kræve Tinget opløst. 1938 fremsatte han de samme Krav over for Statsministeren og Kongen. 1936 afløste Mitens P. som Formand for Selvstyrepartiets Lagtingsgruppe. P. er en begavet og fremadstræbende Mand med stærke Interesser og lyrisk Temperament. Foruden talrige Afhandlinger i Blade har han skrevet: »Færøsk Politik« (1903), »Frá Færöyrne« (1907, oversat til Norsk), »Kongsbónda rättindi« (1921), »Seyðarókt í Føroyum« (1921), »Færøsk Selvstyre« (1931), »Yrkingar« (1932), »Við ókunnugum fólki til Kirkjubøar« (1933), »Føroya søga« (I, 1939) og besørget (tilrettelagt) Udgivelsen af »Kvæðabók« (I—III, 1922—23), »Føroysk kvæði um brøgd Norðmanna ættarinnar úti og heima« (1925), »Ýmsir sálmar« (1925) og »Táttabók« (1934). — Malerier af Fru M. D. Krabbe, Gudmund Hentze og S. Mikines. Buster af Charles Arvesen og Rícharður Jonsson.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 372—75. Varðin, XIII, 1933, S. 48—64. Anton Degn.

Paulsen, Erik, 1749—90, Maler. Antagelig f. 14. Okt. 1749 i Bygom, Østerbølle Sogn, d. 20. Febr. 1790 i Kbh. (Nic.), begr. sst. (Nic.). Fader: mulig Bonden Peder Larsen. Gift 11. April 1777 med Anna Elisabeth Lobeck, døbt 2. Marts 1759 i Kbh. (Nic.), d. 19. Marts 1840 sst. (Frue), D. af Bagermester Jakob L. (1709—90, gift 1° med Anna Marie Børresen (Olsdatter), d. ca. 1754, 3° 1772 med Cathrine Bugge, ca. 1730—1805, gift 1° med Hørkræmmer Lorentz Reimer) og Agnete Seyer (ca. 1730—71).

Allerede som ung var P. fast besluttet paa at blive Kunstmaler; han forlod Fødesognet, og ved at male Kister for Bønderne undervejs naaede han Kbh., hvor han kom i Malerlære og formentlig allerede 1771 begyndte paa Akademiets Skoler. Han avancerede støt gennem Klasserne, opnaaede 1776 den store Sølvmedaille og den lille Guldmedaille og n. A. den store Guldmedaille, markeret derved som en Elev, man ventede sig noget særligt af. De kunstneriske Forhold var netop i de Aar ualmindelige. Pilo, som havde været absolut toneangivende paa Akademiet, havde forladt Landet, kort efter at P. havde begyndt der; hans Efterfølger som førende Portrætmaler Peder Als var yderst uproduktiv paa sine ældre Dage, og Hofmaleren Vigilius Erichsen, der 1772 vendte hjem fra Rusland, var væsentlig optaget af Leverancer til Hoffet; Historiemaleriet, der betragtedes som Kunstens ypperste Blomst, havde ingen erklærede Dyrkere. Af de yngre Kunstnere var de anseligste, Juel og Abildgaard, paa Stipendier i Udlandet, saa P. har aabenbart manglet maalsættende Baggrund for sit Virke; han følte sig som Akademiets Haab. Han havde nok at gøre: Værelserne paa Østergade 16, hvor Bager Lobeck boede, dekoreredes med store bibelske Landskabsbilleder; efter Mallings »Store og gode Handlinger« malede han Historiebilleder i Grisaille (»Hans Madsen hos Daniel Rantzau« 1778, »Anne Colbjørnsdatter« 1779, »Rolf Krage og hans Kæmper« 1780, »Hans Egede hos de koppesyge Grønlændere«), Billeder, som gengaves i Stik af J. G. Preisler, J. M. Haas og J. F. Clemens, og som spredte Malerens Ry over Landet, idet det betagende nationale Handlingsmoment gjorde Folk blinde for kompositionelle og kunstneriske Mangler; endelig malede han Portrætter inden for de borgerlige Kredse, som Fru Spengler (1778, Kunstmuseet) og Svigerforældrene (1776), og fra Embedskredse som Georg Fl. Lerche (1776), følsomme Billeder, af en egen mild og sart Farvesans og med stærkt gennemført Detaillering og en

Formbehandling, som er tydelig paavirket af Vig. Erichsen. Mest kendt er det elegiske Portræt af Johs. Ewald, der hænger paa Fr.borg, ligesom Selvportrættet (1775). Imidlertid ændredes Forholdene. Als døde 1780, Abildgaard kom hjem 1777 og hævdede sig med Selvfølgelighed som Historiemaleren; C. A. Lorentzen var tonet frem som Konkurrent inden for Portrætmaleriet, og der gik Frasagn om Jens Juels Gerninger i Udlandet, Sejre, der prædestinerede ham til en Førsteplads her hjemme. P., som med den store Guldmedaille havde kvalificeret sig til det store Rejselegat, søgte nu 1780 Forsikring paa Legatet efter dets daværende Nyder, men Akademiet vilde ikke anbefale ham dertil, før han havde valgt, om han vilde være Historiemaler eller Portrætmaler. Kongen tog dog P.s Parti, og han fik Løftet og drog straks med Hustru og Barn til Rom og Paris, kopierede Rafael og paavirkedes af Angelica Kauffmann; han vakte Opmærksomhed, hvor han kom frem, blev Medlem af flere Akademier og fik Professortitlen i Düsseldorf, vendte hjem 1783, blev agreeret 1784 og Akademimedlem et Par Maaneder efter paa et hastigt malet, intetsigende allegorisk Billede, »Kalmarunionen«. Men hans Stilling blev ikke befæstet derved. Jens Juel blev 1784 foretrukket for ham baade som Professor og efter Vig. Erichsen som Hofportrætmaler. P. var for lidt selvkritisk anlagt og kunde kun forklare dette som et Resultat af Intriger. Han forbitredes mere og mere. Hans Forhold var dog ingenlunde ringe. Han var en søgt Portrætmaler; Rejsen havde givet ham mere Kraft og Glans i Farverne (C. F. Stanley 1785 paa Fr.borg og i Akademiet, Niels Reiersen 1784 paa Fr.borg, H. E. Schimmelmann og Hustru 1789 paa Holsteinborg); Resultaterne var smukke og fornemme, om end maaske Figurerne var noget stive og Masken lidt anstrengt. Endvidere fik han et Speciale, som han med stor Virtuositet og Energi opdyrkede, Landskabsmaleriet. I det Coninckske Palæ i Bredgade (Haandværkerforeningen) dekorerede han en Stue meget delikat (1785—86) med Billeder fra Dronninggaard og dens Omegn; han rejste til Norge, hvorfra han hjembragte en Serie pittoreske Prospekter, som Kongen købte; han malede Billeder fra Kbh.s Omegn (»Udsigt mod Frbg. Slot og Kirke« 1788, Kunstmuseet) og malede endog et Marinebillede (sst.). Ogsaa Genrebilledet dyrkede han, som i »Frieren« og »Overraskelsen« (1784 og 85, Kunstmuseet), huslige Scener, der skal have Emne fra hans egen Ægteskabshistorie. Men trods alt følte han sig tilsidesat, slaaet ud af sine Konkurrenter fra den Plads, han troede at have sikret sig, mens de var borte. Hans Utilfredshed voksede, og endelig gjorde han Ende paa sit Liv ved at springe ud af Vinduet

i sit Hjem. Hans Død vakte Bestyrtelse og **Medfølelse**; hans Ry voksede ligesom Rygterne om de mod ham rettede Intriger; Kongen greb ind og befalede, at man skulde købe hans efterladte Malerier, og Enken fik fra 1811 Pension. P. var en alsidig Kunstner; han gav sig ogsaa af med Radering («Kong Knud beskæmmer sine Hofmænd», 1782, Paris) og Kobberstik (Mme. Bjørn 1788; nogle af de norske **Prospekter**), og han eksperimenterede i sine sidste Aar især med Farvetryk, støttet af Hoffet. Den kunstneriske Piedestal, hvorpaa han ved sin tragiske Død blev stillet, holdt ikke længe, og vor Tid finder hans Nederlag over for Jens Juel og Abildgaard fuldt berettiget. Som Historiemaler har han ingen kunstnerisk Betydning («Knud den Helliges Drab» 1777 i St. Knuds Kirke i **Odense**), om end hans nationale Billeder naturligvis har kulturhistorisk Interesse som Vidnesbyrd om en voksende Nationalfølelse og Helte dyrkelse. Som Landskabsmaler viser han en Finhed i Naturfølelse og en behersket Romantik i Stemningssengivelsen, som er enestaaende her hjemme paa den Tid. Som Portrætmaler lægger han den samme Nænsomhed og lyriske Veghed for Dagen, men **Karakter**-sengivelsen faar let et Uvirkelighedens Præg, Tegn paa manglende Samfølelse med Modellen, og Billederne skæmmes ofte af formelle Mangler i Tegning og Formgivning. Hans Farveholdning er fin og kræsen, forsigtig og romantiserende, Genskær fra en Dagdrømmer-Sjæl. P. var en stor Ven af Teatret. Han har malet flere Portrætter af Tidens fejrede Skuespillerinder (Mme. Gjelstrup, Mme. Preisler, Venus Urania (o: Caroline Walter eller hans egen **Hustru**)), og efter sin Død fejredes han med en Mindefest af Det forenede dramatiske Selskab. — Selvportrætter i Maleri 1775 (Fr.borg), Tegninger 1778 og ca. 1780 (sst.), Maleri ca. 1788 (Privateje), Radering 1784. Herrefiguren paa »Huslige Scener« 1784—85 synes at forestille P.

Lengnicks Stamtavle **Lobeck**. Th. Oppermann: Kunsten i Danmark under Frederik V. og Christian VII., 1906, S. 146—50. **Berl.** Tid. 20. Okt. 1920. Kunstmuseets Aarsskrift 1920, 1924—25.

o A d h

Pauli, Andreas, se v. Liliencron.

Pauli, Johan Georg Leander, 1838—1928, Xylograf, Redaktør. F. 12. Sept. 1838 i Rocklitz, Kongeriget Sachsen, d. 16. Febr. 1928 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skattekontrollør Ferdinand Adolph P. og Friedericke Juliane **Caroline** Glauer (ca. 1805—81). Gift 1° 16. April 1863 i Leipzig med Wilhelmine **Sämann**, f. 18. Juli 1844 i Greifenhain, Kongeriget Sachsen, d. 21. Aug. 1903 i Kbh., D. af August S. og Johanne Renate Schramm. 2° 16. Maj 1906

i Kbh. (Simeonsk.) med Clara Emmy Marie Buchter, f. 28. Okt. 1881 paa Frbg. (Stef.), D. af Bankkasserer Jean Charles Marius B. (1837—93) og Clara Louise Simplicia Gamél (1843—1926).

Efter at have faaet Uddannelse som Træskærer i det banebrydende Firma Kretzschmar i Leipzig og som Tegner paa Kunstakademiet sst. arbejdede P. et Aar ved »Illustrierte Zeitung«. 1863 overtog han en hjemvendt Kollegas Arbejde ved »Illustreret Tidende« i Kbh., 1870 blev han Leder af dets Billedafdeling, overtog 1886 dets xylografiske Atelier for egen Regning, blev 1892 Bladets Ejer og fra 1903, indtil han afhændede det 1908, dets øverste Redaktør. P. dyrkede sit Fag med Kærlighed og Dygtighed. Han skar Billeder til forskellige Bøger (saaledes Fru Jerichaus »Brogede Rejsebilleder«), men virkede helst og bedst for sit Blad, for hvilket han gennem mere end en Menneskealder var en bærende Kraft, og for hvis Position han havde en stor Del af Æren. For dets Skyld lod han Træskærerkunsten fare, og med det store Fond af Initiativ og Arbejdskraft, han satte ind paa alle Opgaver, fik han de nye **Zinkætsningsmetoder** udviklet og udnyttet i Billedreproduktionen, saa Bladet holdt Trit med Udlandets Stade. Lige saa stor en Indsats betød hans hele Personlighed — sund Sans, Retlinethed, Nøgternhed og Fasthed forbundet med sympatetisk Evne og Hjælpsomhed. Det levende Indtryk af hans Temperament og Lune forøgedes ved hans Udtryksform, der stadig bar Præg af hans Modersmaal. — R. 1908. — Maleri af V. Irminger 1906 og Tegning af E. Krause i Privateje.

III. Tid. 26. Sept. 1909. Berl. Tid., Nationaltidende og Politiken 17. Febr. 1928. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv og af dansk Teaters Historie, 1930.

Paul Læssøe Muller.

Pauli. Den lærde Slægt P. stammer fra Wesenberg i Mecklenburg-Strelitz og føres tilbage til Købmand, Borgmester i Schwerin Johannes P. (d. 1578), der allerede 1518 blev immatrikuleret ved Universitetet i Rostock; hans Søn Professor theol. i Rostock, Superintendent Simon P. (1534—91) var Fader til Heinrich P. (1565—1610), der som Livlæge hos Enkedronning Sophie paa Nykøbing Slot kom til Danmark. H. P. var Fader til nedenn. Livmedicus, Botanikeren Simon P. (1603—80), af hvis fjorten Børn skal nævnes Margaretha Elisabeth P. (1651—1709), gift med Raadmand i Kbh. Johan Drøge (1620—97), nedenn. Boghandler, Avisudgiver Daniel P. (1640—84), Diplomaten, Professor, Justitsraad Jacob Henrik P. von Rosenschild (1637—1704(?), s. d.) — der blev adlet 1698, men ikke efterlod agnatisk Descendens; hans Datter Anna Johanne P.

v. R. (1683—1751) ægtede Vicekansler i Hertugdømmerne, Konferensraad Jacob Johann v. Wasmer (1671—1747) — og nedenn. religiøse Sværmer Holger P. (1644—1714), hvis Søn nedenn. Renteskriver, Kammerraad Joachim Richard P. (1691—1759) var Bedstefader til Overkrigskommissær Richard August P. (1774—1828); denne var Fader til de nedenn. kgl. Konfessionarius, Stiftsprovst, Dr. theol. Just Henrik Voltelen P. (1809—65) og Kapelmester, Professor Holger Simon P. (1810—91) — hvis Døtre var Malerinden Augusta Dorothea Henriette Christine P. (1843—1922) og Holga Albertha P. (1845—1927), der ægtede Xylograf Rasmus Frederik Hendriksen (1847—1938, s. d.) — samt til Lægen, Professor Emil Theodor P. (1814—74) og til Thora Nathalie P. (1817—91), der i sit Ægteskab med Provst Vilhelm Burchardt Poulsen (1810—87) var Moder til Vandbygningsingeniør Axel August Vilhelm Poulsen (f. 1855, s. d.); denne var gift med sin Kusine, Professor E. T. P.s Datter Ella P. (1863—1927) og saaledes Svoger til de nedenn. Ingeniør Hugo P. (1859—1936) og Anatomen, Professor Simon P. (1865—1933), samt til Forstander for Teknisk Skole i Kbh., Kaptajn Emil P. (1867—1927). Ovenn. Stiftsprovst J. H. V. P. var Fader til nedenn. kgl. Konfessionarius, Stiftsprovst Jakob Peter Mynster P. (1844—1915) — hvis Datter Agnete P. (f. 1872) var gift med Lægen, Redaktør William Christian Magnus Carl Thulstrup (1866—1921) — og til Overlæge, Professor Richard August Simon P. (1846—1911), hvis Søn er nedenn. Bibliotekar Richard Jakob P. (f. 1890).

Emil Paulli: Familien Paulli, 1925. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 764—69. Samme i Politiken 5. Sept. 1915. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 447 ff. Albert Fabritius.

Paulli, Daniel, 1640—84, Boghandler og Avisudgiver. F. 23. Juni 1640 i Rostock, d. 14. Nov. 1684 i Kbh. Forældre: Lægen, Professor Simon P. (s. d.) og 1. Hustru. Gift Juni 1671 med Margaretha Würger, f. 28. Okt. 1644 i Lübeck(?), d. 10. Maj 1732 i Kbh. (Petri) (gift 2° med Boghandler Johan Jost Erythropel), D. af kgl. Resident i Lübeck, Raadmand Henrik W. (d. 1694) og Margaretha Wibkens el. Wibbeking.

D. P. blev vistnok opdraget i Kbh. 1664 var han ansat ved en Boghandel i Nürnberg, da han kaldtes hjem af Boghandlerenkerne Moltke (XVI, S. 74) for at forestaa Kbh.s største Boghandel. N. A. fik han Bevilling som kgl. Boghandler, men var kun kort Tid Bestyrer af Bogladen, da Enkernes Uenighed bevirkede Forretningens Ophør. Følgen var Bryderier og Processer for D. P.,

som blev tvunget ind paa selvstændig Virksomhed. Han skaffede sig Bevilling paa Forlagsret til adskillige Bøger, erhvervede 1667 for 4000 Rdl. en Del af det Moltke'ske Bos Forlags- og Sortiments-artikler, købte to Huse i Skindergade og aabnede der sin Boglade. Ogsaa paa Børsen havde han Udsalg, og i Frankfurt a. M. en Forlagsboghandel. Han har forlagt ikke faadanske Værker; hans Forretning har været solid, men ikke storstilet. Fra 1677 udkom Kingos »Aandelige Siunge-Koor« hos ham, og selv foranstaltede han 1680 en Salmesamling »Dend Siungende Guds-Fryct«, som staar højt over de samtidige. Man regner ham ogsaa for Kompilator af den s. A. under Mærket D. S. P. udgivne Andagtsbog »Dend Aandelige Hofvet-Nøgel til Himmelen«, der oplevede en Række Udgaver (Originaludgaven tabt; sidste Optryk: Bergen 1856). En i hans sidste Aar forberedt Udgave af en Billedbibel, et Pragtværk, hvoraf der kun blev trykt Prøveark, afbrødes ved hans tidlige Død.

Størst Betydning har D. P. som Avisudgiver. Hans Privilegium er af 22. Okt. 1672, men allerede i Juli var den tyske Avis »Extraordinaire Relationes« begyndt at udkomme ca. tre Gange om Ugen med mange Tillæg, under den skaanske Krig ledsaget af en »Oere-sundische Relation« med indenlandske Nyheder. Fra Nov. 1672 udkom en dansk Maanedsavis »Extraordinaires Maanedlige Relationer« og fra Sept. 1675 hver Uge »Dansk Advjs«. Herved har D. P. saa at sige skabt en dansk Dagspresse; før bød tyske Ugeaviser væsentlig et tarveligt Udpluk af Hamburg-Blade. D. P. havde Korrespondenter i Udlandet, Forbindelser ved Hæren og i Regeringskredse. Sproget er livligt, de indenlandske Nyheder udførlige og paalidelige, et rigt Materiale af politiske og militære Aktstykker ledsager Aviserne. En Nyhed i kommerciel Henseende var Meddelelser om Veksel- og Bankokurs fra Amsterdam og Hamburg samt Skibs- og Handelsefterretninger, ligesom Maanedsavisens aarlige Bogfortegnelse »Mercurius librarius Danicus« bød et hidtil ukendt litterært Hjælpemiddel. — 1667—77 var D. P. Auktionsdirektør i Kbh.

C. Nyrop: Den danske Boghandels Hist., I, 1870, S. 257—63, og Registeret i II, 1870. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, II, 1879, S. 96—205 og Registeret i IV, 1882. C. J. Brandt og L. Helweg: Den Danske Psalmedigtning, II, 1847, S. xxxi11—xxxvi. Teologisk Tidsskrift, 5. Rk., IV, 1933, S. 273—88.

P. stolpe (R. Paulli).*

Paulli, Hugo, 1859—1936, Ingeniør. F. 19. Juni 1859 i Kbh. (Frue), d. 22. Dec. 1936 sst., Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Reservelæge, senere Professor Emil Theodor P. (1814—74) og

Augusta Jacobson (1835—1906). Gift 19. Juli 1899 i Søllerød med Emma Frederikke Mathilde Hedemann, f. 11. Febr. 1859 i Kbh. (Holmens), d. 1. Maj 1928 sst., D. af Kaptajnløjtnant, senere Kontreadmiral, Kammerherre Anthon Rudolph H. (1816—97) og Johanne (Jenny) Thecla Oda Eugenie v. Berenhorst (1836—90).

P. blev Student 1877 fra Haderslev Læreres Skole, cand. phil. n. A. og 1883 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Efter Eksamen aftjente han sin Værnepligt ved Søværnet. S. A. fik han Ansættelse ved Kbh.s Havnevæsen. 1887 rejste han til U. S. A. og fik Ansættelse som Tegner ved Philadelphia Bridge Works, Pottstown, Pennsylvania, og senere som assisterende Ingeniør hos Cofrode & Evans i Pottstown. 1889 rejste han tilbage til Danmark og gik paa ny ind i Havnevæsenet. 1890 stiftede han sammen med cand. polyt. V. Nohr et raadgivende Ingeniørfirma Nohr & Paulli. 1895 traadte Nohr ud af Firmaet for at blive Viceinspektør ved Kbh.s Vandværk, hvorefter P. førte det videre alene og under eget Navn. P. er navnlig kendt for Udførelse af en Række Havnearbejder, f. Eks. Hammer Havn og Havneanlæg i Rønne, Middelfart, Fredericia, Kalundborg, Koldby m. fl. og Uddybningsarbejder i Bøgestrømmen og i Mariager Fjord. Endvidere var P. kendt for sin store teoretiske Indsigt. Fra 1899 til sin Død var han Censor ved Polyteknisk Eksamen i A. S. Ostenfelds Fag, Teknisk Mekanik, eller som det kaldtes fra 1905, Bygningsstatik og Jernkonstruktioner. Fra 1926 var han tillige Censor i Teknisk Mekanik, Bro- og Jernkonstruktioner ved Afslutningsprøven i Officerskolens Specialklasse. 1906—08 og 1911—14 var han Formand for Privatingeniørforeningen af 1904, senere kaldet Foreningen af raadgivende Ingeniører. — R. 1931.

Ingeniøren, XLVI, 1937, Afd. I, S. 8. Berl. Tid. 29. Dec. 1936.

Povl Vinding.

Paulli, Holger Simon (ved Daaben Simon Holger), 1810—91, Kapelmester, Komponist. F. 22. Febr. 1810 i Kbh. (Holmens), d. 23. Dec. 1891 sst. (Slotsk.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Overkrigskommissær, Kontrollør ved Assistenshuset Richard August P. (1774—1828) og Dorothea Margrethe Orlamundt (1784—1864). Gift 22. Nov. 1842 i Kbh. (Slotsk.) med Nielsine Alberta Schow, f. 19. Nov. 1815 i Hammel, d. 18. Dec. 1891 i Kbh. (Slotsk.), D. af Læge Johan Henrik S. (1776—1824, gift 1° 1804 med Karen Marie Lund, 1780—1813) og Christine Sophie Saaby (1777—1838).

P.s Forældre boede en Tid lang i Hus med Det kgl. Teaters Kapelmester Claus Schall, og det var denne, der først blev klar over P.s Anlæg for Musik, gav ham Undervisning paa Violin og allerede som tolvaarig skaffede ham ind som Elev i Det kgl. Kapel. 1828 fik P. fast Ansættelse og blev snart efter *Hjælperepetitor ved Balletten*. Samtidig modtog han videre Undervisning paa Violin hos Wexschall, men gik aldrig for Alvor ind paa dennes Tanke om at træde ind i Solisternes Række. Kun sjældent, og aldrig med synderlig Begejstring, traadte P. offentligt frem som Koncertsolist. Saa meget desto hellere hengav han sig til Dyrkelsen af Kammermusik og var til op i sin høje Alderdom en højt paaskønnet **Kvartetbratsch**. 1839—41 opnaaede P. at foretage en Studierejse til Udlandet (Tyskland, Østrig, Italien, Frankrig, England), og da han kom hjem, ventede der ham 1842 Udnævnelse til Balletrepetitor, den Stilling, hvori han saa længe havde fungeret, og hvortil hans hele Musikalitet, der navnlig havde sin Force i det rytmiske, i saa udpræget Grad gjorde ham skikket. 1849 blev han tillige Koncertmester og kom i disse to Egenskaber efter Teatrets Regler til at dirigere næsten alle Forestillinger ud over de egentlige Operaer, som Jos. Glaser ledede. Efter dennes Død 1861 overtog P. midlertidig ogsaa Operaerne, medens Teaterdirektionen forhandlede med N. W. Gade. Da Gade efter faa Maaneders Virksomhed i Efteraaret 1863 frasagde sig Stillingen, var P. selvskreven til Kapelmesterposten og var til Udgangen af Sæsonen 1882—83 Teatrets øverste musikalske Myndighed. Fra alle Sider er P.s ualmindelige menneskelige Egenskaber blevet fremhævet. De supplerede hans kunstneriske paa en Maade, der blev af Betydning for en Overgangstid i dansk Teater, selv om hans elskværdige Grundindstilling i nogen Grad udsatte ham for Diktat fra Direktionen. Vigtige Begivenheder i P.s Dirigenttid var Indførelsen af Wagner paa den danske Operascene, 1870 førte han »Lohengrin« frem, 1872 »Mestersangerne«, 1875 »Tannhäuser«. Ogsaa Gounods »Faust« og Værker af Verdi faldt det i hans Lod at indstudere. — Trods sit omfattende Arbejde ved Teatret var P. med i adskillige andre Musikforetagender, 1865—70 var han Dirigent i Musikforeningen, som han fra dens tidligste Dage havde staaet meget nær, 1872—77 i Cæcilieforeningen i Tiden mellem Henrik og Fr. Rung. For Musikkonservatoriet var han fra Stiftelsen 1866 Direktør sammen med Hartmann og Gade og underviste i Ensemble- og Orkesterspil til 1891, for Kammermusikforeningen var han Formand fra dens Begyndelse 1868 til sin Død, han dirigerede Operakorets Paaskekoncerter, var Lærer ved Blindeinstituttet og deltog som nævnt livligt i Kam-

mermusikopførelser, alt Vidnesbyrd om en umaadelig musikalsk Virkekraft. Hertil kom hans Komponistvirksomhed, der især var Resultatet af Samarbejdet med Bournonville. Til en god halv Snes Balletter skrev han Musik, deriblandt Slutningen af 1. Akt og Begyndelsen og Tarantel af 3. Akt af »Napoli« (1842), »Conseruatoriet« (1849), »Kermessen i Brügge« (1851), »Brudefærden i Hardanger« (1853), anden Del af »Blomsterfesten i Genzano« (1858), altsammen Musik, der i sin Friskhed og Frejdighed indtager en Hædersplads i dansk Balletmusik. Herudover skrev han en Koncertouverture, Syngespillet »Lodsen« (1853), Sange med Klaver (deriblandt den meget kendte »Lille Viggo, vil du ride Ranke?«) og nogle Kantater. Af instruktive Værker kom »Theoretisk-praktisk Violin-Skole for Begyndere« (1838) paa Grundlag af samtidige udenlandske Værker og et Hæfte Etuder for Violin, »Six caprices«; begge Dele fik stor Udbredelse. — Tit. Professor 1866. — R. 1854. DM. 1874. K.² 1878. — Maleri af J. Roed 1871 (Familieeje) og af H. C. Jensen 1878 (Det kgl. Teater); herefter to Træsnit 1882. Blyanttegning af W. Marstrand 1840 (Familieeje). Akvarel af P. S. Krøyer 1877 (Familieeje); herefter Tegning af Frants Henningsen, skaaret i Træ af F. Hendriksen 1882. Tuschtegning af Erik Henningsen 1883, skaaret i Træ af F. Hendriksen; herefter Sortkunstblad af Knud Hendriksen 1915. Litografi af I. W. Tegner 1870. Portrætteret paa A. Rudingers Maleri af Det kgl. Kapel 1867 (Teatermuseet).

C. Thrane: *Cæciliaforeningen* og dens Stifter, 1901, S. 196—206. Samme: *Fra Hofviolonernes Tid*, 1908, S. 331 f., 399, 439. Charlotte Bournonville: August Bournonville, 1905, S. 61 ff. Samme: *Erindringer*, 1903, S. 67 f. Charles Kjerulf: Niels W. Gade, 1917, S. 243—47. Axel Grandjean: *Spredte Minder*, 1919, S. 137. Fr. Bendix: *Af en Kapelmusikers Erindringer*, 1913, S. 12—17. Th. Overskou: *Den danske Skueplads*, VII, 1876, S. 159 f. P. Hansen: *Den danske Skueplads*, III, 1896, S. 233 f. Rob. Neiiendam: *Det kgl. Teaters Historie*, I, 1921, S. 129 ff.; III, 1925, S. 192; IV, 1927, S. 9, 42 ff. III. Tid. 18. Juni 1882 og 27. Febr. 1910. *Søndagsposten*, XI, 1873, Nr. 506. *Musikbladet*, IX, 1892, S. 1 ff. *Ude og Hjemme*, V, 1881—82, S. 453—57. *Dannebrog* 4. Jan. 1894. *Berl. Tid.* 24. Dec. 1891. *Politiken* s. D.

Mils Schiørring.

Paulli, Holger, 1644—1714, religiøs Sværmer. F. 18. Marts 1644 i Kbh., begr. 6. Aug. 1714 sst. (Petri K.). Broder til Daniel P. (s. d.). Gift 5. Dec. 1677 i Kbh. (Holmens) med Elisabeth v. Gendern, f. 19. Febr. 1648 i Kbh., begr. 11. Juni 1727 sst. (Petri K.).

H. P. blev immatrikuleret 1671 fra Odense Gymnasium og studerede rimeligvis en Tid Teologi; et Samarbejde med Broderen Daniel om Udgivelse af en Billedbibel gik i Staa ved dennes Død

1684. H. P. var da i praktisk Virksomhed som Bogholder i Vestindisk-Guineisk Kompagni og etablerede sig senere som Købmand med Handelsvirksomhed, der ogsaa omfattede Slaver, i Guinea og paa Vestindien. Pietismen havde kaldt paa Interessen for de uopfyldte Profetier om Jødernes Omvendelse, den sværmeriske Fløj af den pietistiske Vækkelse dyrkede kiliastiske Spekulationer og piskede Forventningerne om dette Folks Omvendelse og et kommende **Tusindaarsrige** op. Disse Ideer besatte H. P., og da han mente, at han gennem sin Oldefader var af Davids Kongestamme, følte han sig kaldet til at virke for Jødernes Vækkelse og deres Forening med den kristne Kirke. Han forlod Hustru og seks Børn, rejste til Frankrig og Holland, satte sig i Forbindelse med forskellige Fyrster, udgav en Del Skrifter og varslede, at Jerusalems Tempel vilde blive genopbygget **1720** med den genkomne Kristus som Ypperstepræst. **1701** blev han fængslet i Amsterdam, Familien fik ham dog fri under Henviſning til hans mentale Tilstand. **1706** var han igen i Kbh. Da han fortsatte sin profetiske Virksomhed blandt de herboende Jøder, fik Politimester Ole Rømer og Biskop Henrik Bornemann **1706 kgl.** Befaling til at paabyde ham at holde sig i Ro. Da disse Tilhold ikke hjalp, maatte Familien tage sig af ham. I Datidens kirkelige Uro virkede H. P.s Optræden som en Paamindelse til de ortodokse om at være aarvaagne over for Pietismens Særlærdomme. For at gøre Propaganda for sine Forventninger om Tusindaarsriget udgav H. P. talrige Skrifter i forskellige Sprog; de mange Modskrifter, hans litterære Virksomhed fremkaldte, viser, hvor farlig man ansaa hans Indflydelse for at være, ikke mindst paa Grund af de besnærende Skriftfortolkninger, han anvendte. — Stik med hollandsk Tekst. Sortkunstblad af J. Folkema ligeledes.

C. J. Brandt og L. Helveg: Den danske **Psalmedigtning**, I, **1846**, Omrids af Forfatterens Levnedsløb, S. 52. L. N. **Helveg**: Den danske Kirkes Historie efter Reformationen, 2. Udg., I, **1857**, S. 558 f. Kjøbenhavns Diplomatarium, **VII**, **1886**, S. **792**; **VIII**, **1887**, S. 330. O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, VI, **1892**, S. 96 ff. Kirkehist. Saml., 4. Rk., I, **1889—91**, S. **168—72**. Michael Neiiendam: Erik Pontoppidan, I, **1930**, S. 75, 207. P. G. Lindhardt: Peder **Hersleb**, I, **1939**, S. 93. *Michael Neiiendam.*

Paulli, Just Henrik Voltelen (ved Daaben Henrich Voltelin), **1809—65**, Præst. F. 6. Marts **1809** i Kbh. (Holmens), d. **11. Juli 1865** sst. (**Trin.**), begr. sst. (**Ass.**). Broder til H. S. P. (s. **d.**). Gift **1° 3. Maj 1838** i Gentofte med Martine Vilhelmine Hagen, f. 25. April **1821** i Kbh. (**Trin.**), d. 24. Febr. **1839** sst. (**Slotsk.**), D. af Kap-
tajn ved **Kbh.s** borgerlige Artilleri, Grosserer Peter Christian H.

(ca. 1789—1833) og Hendrikke Thomine Svendsen (ca. 1794—1880). 2° 16. Juni 1843 i Kbh. (Slotsk.) med Maria Elisabeth Mynster, f. 25. Okt. 1822 i Kbh. (Frue), d. 8. Jan. 1909 sst., D. af res. Kapellan, senere Biskop, Dr. theol. J. P. M. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student fra det v. Westen'ske Institut 1827, men maatte under smaa Kaar kæmpe sig frem i sine Studenteraar, saa at han først blev cand. theol. 1833. 1835 blev han Kateket ved Hellig-aandskirken i Kbh., 1837 Præst ved Christiansborg Slotskirke, 1840 tillige Hofpræst og 1857 Trydes Efterfølger som Stiftsprovst og Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Kbh. Allerede tidligt havde han vundet Hoffets Gunst, og 1864 blev han kgl. Konfessionarius. Kun et Aars Tid forundtes det ham at virke i denne Stilling, men i den vanskelige Overgangsperiode efter Tronskiftet var han Kongehuset en trofast Støtte. — P. var en Mand med en bred human Dannelse og sad ogsaa inde med gode teologiske og filosofiske Kundskaber. Mere receptivt end produktivt anlagt som han var, blev det dog ikke ved Forfattervirksomhed, at han vandt sig et Navn. Et betydeligt Arbejde er dog hans Disputats for den teologiske Doktorgrad 1851 »Dr. Niels Hemmingsens Pastoraltheologie, et Bidrag til den praktiske Theologies Historie«, et modent og smukt afrundet Skrift, der endnu har bevaret sit Værd. Fra P.s Haand foreligger i øvrigt, spredte Bidrag fra regnet, to Prædikensamlinger »Prædikener om Kirken og Sacramenterne« (1844) og »Taler i Kirken og ved særegne Leiligheder« (posthumt 1866) samt de meget udbredte »Christelige Bønner« (1845, 11. Opl. 1888). Først og sidst var P. derimod Præst. Han har selv udtalt, at han fra sin Barndom havde betragtet Præstegerningen som sit Livs Maal, og med en sjælden Nidkærhed viede han denne sine bedste Kræfter. Teologisk set stod han i dyb Gæld baade til J. P. Mynster, hvis kære Svigersøn han blev, og til H. L. Martensen, sin Skolekammerat og fortrolige Ven op gennem Aarene, men med sit modtagelige Sind formaaede han ogsaa at drage Næring fra andre Sider, bl. a. fra Grundtvig, og sit konservative Helhedssyn til Trods stod han langt mere forstaaende over for Tidens Krav om kirkelige Reformers end Mynster (saaledes i Salmebogssagen 1844 ff.).

Allerede som ung Kateket havde P. tiltrukket sig Opmærksomhed som Prædikant, og inden længe hørte han til Hovedstadens mest søgte Talere. Formelt viste hans Prædikener ved deres klare og gennearbejdede Sprog Slægtskab med Mynsters, men i Tidens Løb blev det retoriske Element mere tilbagetrædende i hans Forkyndelse. Ejendommelig for P. var især den milde og inderlige

Tone, som gjorde et dybt Indtryk paa alle hans Tilhørere. Indholds-mæssigt set var hans Forkyndelse afgjort positiv og samlede sig især om Betoningen af Kirkesamfundets og den lutherske Beken-delses Betydning. Hans stærke Fremhæven af Værdien af »det christelige Menighedsliv« **maa** til Dels opfattes som en Reaktion mod den Enkeltmandskristendom, som baade Rationalismen og Mynster havde givet Udtryk for, og staar utvivlsomt i Forbindelse med Paavirkning fra grundtvigsk Side. P. kom saaledes til at bidrage til at bane Vejen for en senere Tids stærkere Menigheds-forstaaelse, men selv for dem, der stod hans Kirkesyn fjernere, blev hans Forkyndelse af Kristendommens etiske Indhold af ikke ringe Betydning.

For P. var Prædikenen imidlertid ikke Hovedsagen ved Præstegerningen. Som Højdepunktet i denne betragtede han sin Virksomhed som Sjælesørger, og han synes ogsaa selv i en sjælden Grad at have været udrustet til denne. Hans mæglende, sympatisk stemte Personlighed havde let ved at træde i Forbindelse med de enkelte Mennesker, at sætte sig ind i deres konkrete Livsforhold og at komme dem til Hjælp i deres særegne Vanskeligheder. Ganske særlig fremhæves den mærkeligt beroligende Indflydelse, der udgik fra hans Væsen, og med en fuldkommen Enstemmighed taler Memoirer fra de mest forskellige om den Taknemmelighedsgæld, hvori de stod til den ældre **P.s** milde og elskelige Personlighed. En Mand af P.s Type og med hans Udrustning var vel skikket til at være Lærer for yngre Præster, og hans Virksomhed fra **1854** som Docent ved Pastorseminariet satte i høj Grad Spor. Med særlig Nidkærhed antog P. sig Sjælesørgerarbejdet i Koleratiden **1853** og i **1864**. Utvivlsomt bidrog hans overordentlige Arbejdsindsats i det sidstnævnte Aar til at undergrave hans i Forvejen skrøbelige Helbred og fremskynde hans ret pludselige Død. Martensen, der herved mistede ikke blot sin kæreste Ven, men ogsaa sin nærmeste kirkelige Medarbejder, rejste P. et smukt Minde i den gribende Tale, han holdt ved hans Jordefærd, og siden i en varmtfølt Skildring i sine Livserindringer. — R. **1840**. DM. **1860**. — Maleri af D. Monies ca. **1838** (to Ekspl. i Familieej) og A. Hunæus **1847**. Buste af Th. Stein **1866**. Litografier af E. Fortling **1843** efter Tegning af J. V. Gertner og af I. W. Tegner **1861** efter Fotografi. Træsnit **1860** efter Tegning af H. Olrik efter Fotografi. — Mindesmærke i Frue K. med Portrætmedaillon af H. V. Bissen.

Selvbiografi i Kbh. Universitets Program til Reformationsfesten **1851**, S. **15** f. III. Tid. 28. Okt. **1860** (Nr. 57). Theol. Tidsskrift for den danske Folke-

kirke, udg. af H. V. Sthyr, IV, 1887, S. 469—92. H. L. Martensen: Ved Stiftsprovst, Kgl. Confessionarius, Dr. th. Just Henrik P.s Jordefærd, 1865. Samme: Af mit Levnet, II, 1883, S. 13—20. V. Nannestad: Portraiter fra Kirken, III, 1899, S. 1—77. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 352—56, 414 f. Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1933—35, s. 661, 665, 700; II, 1936—38, s. 198 f. *Bjørn Kornerup*

Paulli, Jacob Henrik, se Rosenschild.

Paulli, Jakob Peter Mynster, 1844—1915, Præst. F. 24. Marts 1844 i Kbh. (Slotsk.), d. 3. Sept. 1915 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Stiftsprovst J. H. V. P. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 22. Juni 1871 i Kbh. (Trin.) med Frederikke Christiane Johanne **Jürgensen**, f. 17. Juli 1846 i Kbh. (Frue), d. 11. Maj 1882 sst. (Frue), D. af Professor, Dr. phil. Chr. J. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student fra Metropolitanskolen 1862 og cand. theol. 1868. Efter i nogle Aar at have beskæftiget sig med Undervisning udnævntes han 1871 til residerende Kapellan i Asminderød og Grønholdt (med Fredensborg Slotskirke). Allerede i dette Embede vandt han et godt Navn som Prædikant ikke mindst hos Hoffet, og dette var i høj Grad medvirkende til, at han 1876 forflyttedes til Vor Frue Kirke i Kbh. som 2. residerende Kapellan. Til denne Kirke var P. knyttet Resten af sit Liv, idet han 1892 ved P. C. Rothes Afgang rykkede op til Sognepræst og Stiftsprovst. Ogsaa i Kbh. fortsattes P.s nære Forhold til Kongehuset, og allerede 1884 blev han (efter Martensen) udnævnt til kgl. Konfessionarius. Som P. efterhaanden modtog en Række af de højeste Værdighedstegn som Vidnesbyrd om Hoffets Paaskønnelse, saaledes viste han sig som Konfessionarius i over en Menneskealder som Kongefamiliens trofaste Tjener og taktfulde Ven. Ogsaa paa andre Maader blev der lagt Beslag paa P.s Arbejdskraft. Saaledes virkede han 1887—1915 som Lærer ved Pastoralseminariet, og 1892—1915 var han Medlem af Direktionen for Borger- og Almueskolevæsenet i Kbh. Desuden havde han Sæde i en Række Bestyrelser o. 1. — Hans Død 1915 i Forbindelse med en Brandulykke vakte en uhyre Opsigt i Kbh.

P. var i nyere Tid en af de mest karakteristiske Repræsentanter for dansk Højkirkelighed i den **Mynster-Martensen'ske** Form, men netop hans stærke Traditionsbundethed i en Tidsalder, der ogsaa kirkeligt var ved at søge nye Veje, hindrede ham i at øve den almene Indflydelse, man **maaske** kunde have ventet af en Mand med saa fremragende Evner. Ofte bragtes han desuden ved sin ubøjelige Fastholden ved ældre Tidens Idealer i en skæv Stilling til samtidige Retninger og Personligheder. Særlig viste dette sig

i Forhandlingerne om »**Københavns Kirkesag**«, hvor P. og hans nære Ven Provst G. Schepelern kom i skarp Konflikt med Biskop Skat Rørdam som Kirkefondets Formand. Paa den anden Side var P. ikke blind for, at nye Tider kan ændre Synspunkter og kræve andre Arbejdsmetoder. Saaledes var han 1880—1911 Medlem af Bestyrelsen for Kirkelig Forening for indre Mission i **Kbh.**, og under den store Lockout 1899 gjorde det stærkt Indtryk, at P. — Hoffets og Bourgeoisiets Præst par excellence — tog til Orde for Nødvendigheden af sociale Reformers.

P. var en ualmindelig fortrinlig Administrator, en kirkelig Embedsmand af Rang, der med stor Arbejdsevne forenede baade klart Overblik og udpræget Sans for Orden og Omhu i Behandling af Enkeltheder. Mest af alt kom han dog til at betyde som Præst. Medens han næppe kan stilles ved Siden af sin Fader paa Sjælesorgens Omraade, blev han i en lang Aarrække betragtet som Hovedstadens ypperste Prædikant og var en meget søgt Lejlighedstaler især ved Bryllupper og Begravelser. Indholdsmæssigt set bevægede P. sig ad de traditionelle evangelisk-lutherske Stier, han brød ikke nye Tankebaner og havde ikke sin Styrke i originale Ideer, men han ejede en egen Evne til at forarbejde det overtagne Trosindhold og det humane Kulturgrundlag, saaledes at det kunde tiltale vide Kredse navnlig inden for det højere Borgerskab. Fremfor alt havde P. sin Styrke i Formen. Hans Prædikener var altid klart gennemtænkte, og Fremstillingen udmærkede sig ved et rent og skønt Dansk. Tilmed forstod han ofte at lægge en fin digterisk Stemning over sin Tale, det faldt ham naturligt at forme Billeder og Lignelser, og ikke mindst mange af dem, hvem Livet var faret ilde med, følte sig grebet af det Resignationens Vemod, som ofte dannede Underbunden for hans Ord. Hertil kom usædvanlige ydre Fortrin: en velskolet, af Naturen bøjelig og klangfuld Talerstemme, en stilfuld Gestikulation og en Skikkelsens grandezza, der paa en mærkelig harmonisk Maade var i Samklang med det skønne Rum, der var hans Kirke. — Mange af de Ejendommeligheder, som prægede P.s mundtlige Forkyndelse, genfindes ogsaa i hans store Forfatterskab af trykte Prædikener og andre opbyggelige Arbejder. Af hans Skrifter, som vandt vid Udbredelse, kan nævnes: »Religiøse Betragtninger« (1877), »For syge og sorgfulde« (1873, 2. Opl. 1879), »Bibelske Skitser« (1881), »Frelsens Vej« (1885), »Fra Naadens Rige« (1884, 2. Opl. 1886), »Gjennem Kamp til Fred« (1888), »Fader vor« (1890), »Livet i Gud« (1887, 2. Opl., 1891), »Rigdommen i Kristus« (1891), »Paa Helliggjørelsens Vej« (1894), »Herren og Tjenerne« (1895), »Af Jesu Lignelser«

(1901), »Søndagsminder« (1903), »Maalet og Vejen« (1904), der udgør en Postil, samt »Brudte Straaler« (1907). P. besad Evnen til med Lethed at omsætte Indtryk og Stemninger i Versets Form. En større Samling af hans Digte foreligger i »Skygger og Lys« (1902). Bekendt er især blevet hans meget benyttede **Bryllupssalme** »Jert Hus skal I bygge paa Ordets Klippegrund«. — Som Følge af sin Konservatisme, sin formfulde, aristokratiske Type og sin nøje Tilknnytning til de herskende Klasser i Samfundet er P. ofte blevet gjort til Genstand for en uretfærdig Bedømmelse baade fra Vækkelsesretningerne og fra kirkefjendtlig Side. Hører han end ikke til de aandelige Banebrydere, saa var han dog paa sin Vis en rigt udrustet Natur og en karakterfuld Personlighed, der ikke lod sig bøje af Modvind. — R. 1876. DM. 1883. K.² 1892. K.¹ 1904. S.K. 1909. — Maleri af Knud Larsen 1914 (Frue K.). Portrætteret paa Paul Fischers Grisaille af Dronning Louises Bisættelse 1898 og paa K. Gamborgs Tegning af Kronprins Frederiks Daab 1899 (Fr.borg) samt paa Karikaturen: Gadens Figurer 1909. Stengravering fra Bording 1877. Litografi af I. W. Tegner 1880 efter Fotografi. Træsnit 1878, 1884, 1895 og af A. Bork 1900.

Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 362—66, 415. J. Steen: Et Liv under Guds Naade, I, 1931, S. 39, 76, 134, 136 f.; II, s. A., S. 40-42, 157.

Bjørn Kornerup.

Paulli, Joachim Richard, 1691—1759, Embedsmand, Forfatter. F. 2. Sept. 1691 i Kbh., d. 31. Marts 1759, begr. i Petri K. Forældre: Købmand og Forfatter Holger P. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 2. Sept. 1722 i Kbh. (Nic.) med Mette Aagaard, f. ca. 1685, antagelig i Ribe, begr. 15. Juli 1723, D. af Sognepræst ved St. Kathrine K. i Ribe, senere ved St. Olai K. i Helsingør, Mag. Laurids Christensen A. (1656—1711) og Anna Dorothea Brochmann (d. 1727). 2° 26. Sept. 1726 med Henrica Catharina Aspach, f. 12. Jan. 1709 i Helsingør, d. 28. April 1773, begr. i Petri K., D. af Kæmmerer ved Øresunds Toldkammer Martin A. (1662—1727) og Anna Christina Hønne (ca. 1664—1742).

P. opnaaede anselige Stillinger inden for Administrationen: 1717 Sekretær i Hofretten, 1729 Medlem af den regulerende Bygningskommission efter Branden, s. A. Konsumptionsinspektør ved Kbh.s Toldbod, 1730 Kammerraad, 1734 Justitssekretær og Arkivar i Rentekammeret. Fra den ekscentriske Fader, hvis ulykkelige Agitationsrejse faldt i hans Barndom og Ungdom, arvede han en urolig Hang til mangeartet Virksomhed, ogsaa til Mystik, som ikke blot viser sig i hans Prosaskrifter, men ogsaa dukker frem selv i Regn-

skaberne for hans Pensionskasse (i Skiftet efter ham). Hans økonomiske Forhold var altid derangede; han var som andre i Tiden fuld af Projekter; bl. a. til Forbedring af sine egne **Pengesager** fik han **1747** kgl. Bevilling paa Oprettelsen af en Enkepensionskasse med sig selv som Direktør. Han var en godmodig Mand, der gerne anerkendte andre; han førte et gæstfrit Hus og hævdede sig trods Fantasteri og Gæld i sit Embede til sin Død; en brav, fornuftig og habil Mand i andre Ting end Komadieskrivning, kalder den bidske Holberg ham.

Han besad Slægtens, ikke mindst Faderens, Lyst til at skrive og udfoldede sig paa mange Omraader. I sin Egenskab af Embedsmand ved Retterne og ved Toldvæsenet udgav han Registre til Danske og Norske Lov (**1738**), til Kirkeritualet og Toldrullen (**1744**). Interesse for Arkæologi og Mystik fik ham til, da det andet Guldhorn fandtes (**1734**), at udgive et Skrift om det; de ledsagende Billeder hævder han, er efter de nøjagtigste Maalinger (tysk Udg. **1734**, dansk **1735**).

Paa et Par væsentlige Omraader viste han Forstaaelse for Tidens nye Litteraturformer og det nye læsende Publikum, Borgerskabet. Da den danske Skueplads aabnedes **1722** under stor Interesse fra Landets ledende Mænd, var P. en af de høje Embedsmænd, der søgte at støtte den; samtidig med Holberg skrev han for Skuespillerne originale danske Stykker i **Molières** og hans Efterfølgeres Stil: »**Den seendis Blinde**« (**1723**, Tjeneren Mascarille søger at forene de unge ved at faa den gamle Formynder til at tro, at han er blind), »**Julestuen og Masqueraden**« (**1724**, kasseret af Skuespillerne til Fordel for Holbergs to Stykker) og med engelsk Motiv »**Naturen over Optugtelsen**« (**1724**). Rimeligvis af P. er en lille dygtig Pjece, der vil belære det uøvede danske Publikum om, hvad der er det virkelig værdifulde ved et Teaterstykke og ved dets Udførelse (»Kort Underviisning, hvorledis Comoedier med Nytte og Skiønsomhed kand sees; forfattet til een bereedelse for de Danske Skue-Spil« **1726** eller 28). Rent galt kom P. imidlertid af Sted, da han, der forgudede Molière, men ikke havde rigtig Sans for Holbergs Størhed, **1724** faldt paa at »forbedre« og »omstøbe« Holbergs »**Politiske Kandestøber**« og foreslaa Holberg gensidigt Medarbejderskab. »Omstøbningen« havde et venligt Forord til »min kiære, gode Hans Mickeisen« med Anerkendelse af dennes Betydning for den danske Skueplads og for P. selv. Men den »kiære Hans Mickeisen« forstod ikke Spøg, naar nogen rørte ved end sige omstøbte hans Værker; han gennemheglede i en lille bidsk Pjece (»**Tvende splinder nye Breve**«) den omstøbte Kandestøber og rystede P. af sig.

Foruden Komediens havde P. ogsaa Blik for andre moderne Litteraturformer, der passede Borgerskabets nye Læsekreds: den periodiske Presse og Romanen. I »Dend Christ-opbyggelige Tiids-Fordriv« (1734—37) giver han i regelmæssige Hæfter — til samme Pris som Aviserne — paa en tynd Romantraad alle Haande besynderlige Emner, som Helten kommer i Berøring med: Hekse, **Kort-** og Taskenspillerkunster, Besøg i et Bogtrykkerværksted, alt med en symbolsk Udlægning i kristelig apologetisk Retning — en Forløber for Pontoppidans Roman »Menoza« (1741). Af samme Art er hans »**Forblummed** Correspondence med opbyggelig Forklaring der over« (1746).

P. er blevet noget handicappet ved at skrive samtidig med Holberg og lidt latterliggjort ved sit Sammenstød med ham. Hverken i Opbygning, Karaktertegnning eller Lune taaler hans Stykker nogen Sammenligning med Holbergs. Betænkes **maa** det dog, at han foruden Holberg er den eneste Forfatter, der har ydet originale dramatiske Bidrag til Grønnegadeteatret. Tiden saa dem heller ikke, da de var nye, under samme Synsvinkel som vi; Grønnegadeskuespillerne var vel tilfredse med »Den seendis Blinde«; den blev ved at opføres efter Forfatterens Død (lige til 1768); og da »Den politiske Kandestøber« 1729 blev oversat til Svensk (af Magnus Lagerström), var det ikke i Holbergs, men i P.s Affattelse.

P.s Teater i Skuespiltekster fra Komediehuset i Lille Grønnegade, IV, 1922. Holbergs Komedier ved Jul. Martensen, II, 1897, S. 97—103. J. R. P.s **polit.** Kandestøber. Paany udg. ved F. Bætzmann, 1867, S. 102—19. E. Nystrøm: Den danske Komedies Oprindelse, 1918, S. 161—66. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, II, 1879, S. 98 f.; IV, 1882, S. 170—237.

Th. A. Muller.

Paulli, Richard Jakob, f. 1890, Biblioteksmand og Litteraturhistoriker. F. 11. April 1890 i Kbh. (Frue). Forældre: Overlæge, Dr. med., senere Professor Richard August Simon P. (1846—1911) og Barbara **Abigaël** Kolderup Rosenvinge (1856—1909). Ugift.

P. blev Student 1907 fra Metropolitanskolen, cand. **phil.** n. A. 1909 ansattes han som Assistent ved Det **kgl.** Bibliotek, blev 1914 Underbibliotekar (fra 1931: Bibliotekar II), 1938 Bibliotekar I og Leder af Bibliotekets danske Afdeling, inden for hvilken hans Hovedvirksomhed gennem Aarene er faldet. Fra sin Ungdom har P. drevet litteraturhistoriske og boghistoriske Studier, og han har samtidig i Kraft af sin praktiske Indsigt paa **Boghaandværkets** forskellige Felter og sin sikre Smag virket som **Raadgiver** ved Tilrettelæggelsen af adskillige af de senere Aars smukt udstyrede Værker inden for

dansk Bogproduktion, bl. a. en Række af Det danske Sprog- og Litteraturselskabs Udgaver og forskellige af Forening for Boghaandværks Publikationer m. m. For sidstnævnte Forening skrev han paa Xylograf F. Hendriksens Initiativ »Lorentz Benedicht, Bogtrykker og Xylograf i København i sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede« (1920), en Monografi over den første betydelige Bogkunstner i Danmark. I Carl S. Petersens og Vilhelm Andersens »Illustreret dansk Litteraturhistorie« har P. afsluttet Fremstillingen af det 17. Aarhundrede med de fem sidste Kapitler af Bd. I (1929), der behandler Baroktiden og fortsætter dette Værks Omvurdering af 17. Aarhundredes danske Litteratur. Hans betydningsfuldeste Arbejde er Deltagelsen i Udgivelsen af »Danske Folkebøger fra 16. og 17. Århundrede«, I—XIV (1915—36) sammen med J. P. Jacobsen og Jørgen Olrik. P. har her besørget den yngre Række Folkebøger (Bd. VII—XIV, herimellem »Uglspil« og »Doctor Faust«) og har endvidere udarbejdet den udførlige Bibliografi til hele Serien (Særudgave i to Bind) samt afsluttet Udgaven med Afhandlinger om de danske Folkebøgers Historie og om Illustrationerne i de danske Folkebøger. Talrige mindre Bidrag fra hans Haand til dansk Litteraturhistorie, Boghistorie og Personalhistorie findes spredt i Tidsskrifter.

Studenterne fra 1907, 1932, S. 22.

H. Topsøe-Jensen.

Paulli, Simon, 1603—80, Læge, Anatom og Botaniker. F. 6. April 1603 i Rostock, d. 23. April 1680 i Kbh., begr. i Petri K. Forældre: Professor, senere Livlæge Dr. med. Heinrich P. (1565—1610) og Cathrine Papeke. Gift 1° 15. April 1635 i Rostock med Elisabeth Fabricius, f. 9. Dec. 1618 i Rostock, d. 21. Okt. 1656 i Kbh., D. af Livmedicus Jacob F. (1575—1652) og Margrethe Muller (d. 1623). 2° 1657 i Kbh. med Anne Bartskeer, d. April 1686 i Kbh. (gift 1° 1643 med Raadmand Laurids Mikkelsen Tunge, 1597—1656, gift 1° 1626 med Anne Lauridsdatter, Enke efter Morten Nielsen Tunge), D. af Handelsmand og Raadmand Diderik Johansen B. (1585—1642) og Lene Helmersdatter Rhode (d. 1662).

Da S. P. var et Aar gammel, blev Faderen Livlæge hos Enkedronning Sophie paa Nykøbing Slot, og han kom da til Danmark. Ved Faderens Død flyttede Moderen tilbage til Mecklenburg. S. P. blev Student 1617 i Rostock, studerede Medicin til Dels i Udlandet, immatrikuleredes bl. a. i Leiden 1623. Efter at være kommet hjem blev han paa Enkedronning Sophies Anbefaling Hofmester for to unge Adelsmænd under deres Ophold paa Sorø Akademi.

Han var der 1626—29 og studerede bl. a. Botanik hos Joachim **Burser**. 1629 lod han sig immatrikulere ved **Kbh.s** Universitet, men rejste saa atter udenlands og blev Dr. med. i **Wittenberg** 1630. Han praktiserede i **Lübeck** fra 1631, men blev 1634 Professor medicinæ i Rostock, hvor Forholdene paa Grund af Krigstiderne næppe var tilfredsstillende.

Formentlig var hans Svigerfader, som 1637 var blevet Livmedicus hos Christian IV., medvirkende til, at han 1639 udnævntes til Professor anatomia, chirurgiæ et botanices i **Kbh.**, et for ham oprettet ekstraordinært Professorat, hvis Mening sandsynligvis var at søge gennemført nogle af de Reformer, som indeholdes i de 1621 udkomne »**Novellæ constitutiones**«, men som det medicinske Fakultet havde modsat sig. Ganske særlig var Ole Worm Modstander af S. P., som til at begynde med arbejdede under meget daarlige Forhold, men det lykkedes ham at faa oprettet det for den Tid smukke og udmærkede Anatomikammer, Domus anatomica, hvor han endelig 1645 kunde foretage den første offentlige anatomiske Demonstration af et mandligt og et kvindeligt Lig. Om han har fortsat disse Demonstrationer, vides ikke, men 1648 fratraadte han Professoratet. Imidlertid havde det i alt Fald været paa Tale, at S. P. skulde være Stadsfysicus i **Kbh.**, men det er vist tvivlsomt, om det blev til noget, idet han synes at have stillet for store pekuniære Fordringer. 1650 blev S. P. Hofmedicus, 1656 Livmedicus hos Frederik III. og derefter hos Christian V. Han lønnedes bl. a. med et Par Kanonikater.

Oprettelsen af Domus anatomica fik sin store Del i den danske Anatomis straalende Udvikling i den kommende Tid under Thomas Bartholins Ledelse, og S. P. har derfor megen Betydning i denne Forbindelse, skønt han ikke selv præsterede noget særligt som Anatom. Paa andre Felter var han særdeles virksom. Dette gælder først og fremmest paa Botanikkens **Omraade**, hvorom se nedenfor. Botanik var hans Yndlingsfag, og han vedblev, længe efter at han havde fratraadt Professoratet, at foretage botaniske Ekskursioner med sine Elever, og da han 1661 var saa uheldig under en saadan Tur ved Kristiania at falde ned fra en Klippe, hvorved han læderede det ene Ben, saa han ikke mere kunde vandre omkring, fortsatte han Undervisningen i sit Hjem.

S. P. viste sig som en for den Tid overordentlig fordomsfri og frisdiget Medicus. I Overensstemmelse med den til »**Novellæ constitutiones**« knyttede Ordinatio lectionum ønskede han og satte igennem, at de anatomiske Demonstrationer ogsaa blev tilgængelige for Kirurgerne og de botaniske baade for Kirurger og Farmaceuter, men han

gik langt videre, idet han besørgede en dansk Udgave af »Flora Danica«, fik udgivet en dansk Oversættelse af Caspar Bartholins Anatomi og Casserii anatomiske Tavler samt foranstaltede en Eftertryksudgave af Peter v. d. Styllens tyske Kirurgi — altsammen til Hjælp ved den kirurgiske Undervisning. Det er meget ejendommeligt paa den Tid at træffe en Medicus, der i den Grad interesserede sig for Uddannelsen af de ustuderede Kirurger og Farmaceuter, men at det var hans oprigtige Mening og ikke et forbigaaende Lune, fremgaar ganske særligt af hans store Forslag til en Medicinalordning af 1669, hvori Kap. 2 til Dels handler om Apotekersvende og -lærlinge og Kap. 4 om Barbersvende og -lærlinge. Dette udførlige Forslag, som fylder 80 tætskrevne Kvartsider og indeholder 95 Paragraffer, mødte stor Modstand og Kritik fra Fakultetets Side, som ganske forkastede største Delen af det. Forslaget kunde derfor heller ikke gennemføres. S. P. beklagede sig over den Behandling, hans Forslag havde faaet, og anmodede om, at det **maatte** overdrages to Medlemmer af Statskollegiet, hvoraf den ene var Dr. med., at dømme ham og Fakultetet imellem, og dette bevilgedes, men Resultatet af denne Undersøgelse kendes ikke.

S. P. har skrevet en Del Afhandlinger bl. a. i »Acta medica«, men hans Navn vil altid være knyttet til Udgivelsen af »Flora Danica« og Oprettelsen af **Domus** anatomica. Naar hans reformatoriske Virksomhed indtil for faa Aar siden har været ukendt, ligger det til Dels i, at han paa mange Omraader var langt forud for sin Tid, som slet ikke kunde forstaa det gode i hans Ideer, der paa mange Punkter stod ganske i Modstrid med Datidens lærde Medicineres Opfattelse.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1873, S. 280—86. P. L. Panum: Vort medicinske Fakultets Oprindelse og Barndom, 1879, S. 91 f. Jul. Petersen: Bartholinerne og Kredsen om dem, 1898, S. 28—46. K. Carøe: Studier til dansk Medicinalhistorie, 1912, S. 199 f. Samme: Medicinalordningens Historie indtil Sundhedskollegiets Oprettelse 1803, 1917, S. 18—27, 95—137. Gordon Norrie.

Da S. P. 1639 blev Professor ved Kbh.s Universitet, blev *Botanik* tildelt ham som Bifag, hvad der var naturligt nok, fordi denne Videnskab endnu kun blev anset som et medicinsk Hjælpefag. Der foreligger intet om, at han før den Tid (bortset fra det ovenfor omtalte Ophold i Sorø) havde beskæftiget sig videre med Botanik, selv om han s. A. i Rostock havde udgivet en Lærebog om Lægeplanter, »**Quadripartitum de simplicium medicamentorum facultatibus**«, der er et kompilatorisk, lidet originalt

Værk uden egentlig botanisk Indhold. Da Collegium medicum af Kongen 1645 fik Befaling til at lade udarbejde »en Herbarium paa Danske« med Beskrivelser og Sted angivelser af danske Planter, navnlig Lægeplanter, overdrog det S. P. at udarbejde et saadant Værk. Det udkom 1648 i fornemt Udstyr med 376 Tavler som »Flora Danica det er Dansk Urtebog«. Denne Bog har i første Række gjort S. P.s Navn kendt, og den bragte ham en vid, men lidet berettiget Berømmelse som Botaniker. Han skrev den paa Latin, der blev oversat til Dansk af en teologisk Student, Niels H. Knopf, som desuden er ansvarlig for Gengivelsen af de danske (sjællandske) Plantenavne. Der omhandles kun 380 Arter, der er delt i fire Afsnit efter deres Blomstringstid (som i »**Quadripartitum**«), og af dem er kun 224 danske. De botaniske Beskrivelser er Oversættelser fra udenlandske Værker og skyldes Knopf, og der findes kun faa Lokalitetsangivelser. Heller ikke Tavlerne, paa to nær, er originale, men blev købt i Holland, hvor de havde været benyttet af kendte Botanikere. Hovedmassen af Teksten er »**medicinsk-farmakognostisk** og et Udpluk med Tilføjelser af »**Quadripartitum**«. Bogen er saaledes ingen »Flora«, men en »Urtebog« og af yderst ringe Betydning for vort Kendskab til vort Lands daværende Plantebestand, men den har desuagtet været et vigtigt Redskab til at skabe en før i Danmark ukendt Interesse for vore Planter hos de studerende. Hertil bidrog ikke mindre S. P.s talrige Ekskursioner, som han fortsatte med til 1665; flere af hans Elever har gjort sig fortjent af dansk Botanik i det 17. Aarh. — P.s faa andre Skrifter om Planter viser os klart hans svigtende Evner som Videnskabsmand og hans Lettroenhed, saaledes hans Afhandling

»**Commentarius de abusu Tabaci . . . et Herbæ Thee**« (1665), hvori han bl. a. hævder, at kinesisk The ikke er andet end tørrede Blade af vor **alm.** Pors. 1667 udsendte han en meget udvidet Udgave af Lærebogen fra 1639, nu som »**Quadripartitum Botanicum**«. Det er et meget indholdsrigt Værk og vigtigt for Farmakognosiens Historie, men tillige meget ejendommeligt som Lærebog, spækket som det er med Citater, Meddelelser om heldige Kure, fantastiske Historier og Teorier om Planter, snobbede og servile Ytringer om Konge og Adel m. m. — Ingen af S. P.s Skrifter kan begrunde hans Berømmelse som Botaniker; han var en habil Kompilator, der indførte den Tids Viden om Lægeplanterne i vor Litteratur, og han var en yndet, inciterende Lærer for dem af hans Elever, der fik Lyst til at gaa videre. En tropisk Planteslægt, Paullinia, er af Linné opkaldt efter S. P.

Miniature af Paul Prieur 1675 (Fr.borg). Maleri (sammen med

anden Hustru) (sst.). Maleri paa Gaunø. Maleri af Karel van Mander (Universitetet i Rostock); herefter Stik af Alb. **Haelwegh 1662** (herefter flere Kopier). Stik af samme **1648** efter et andet Maleri af K. v. Mander (herefter omvendt Kopi **1666**). Portrætteret paa kobberstukne Titelblade til **Casserio: Anatomische Tafeln 1656** (Anatomiscene) og til Thomas Bartholin: **Cista medica Hafniensis 1662 (Portrætmedaillon)** samt paa Stikket af Alb. **Haelwegh 1667** forestillende Overrækkelsen af S. P.s **Quadripartitum botanicum** til Frederik III. Gipsmedaillon paa Sorø Akademi.

Carl Christensen i Naturens Verden, V, **1921**, S. 155—58. Samme: Den danske Botaniks Historie, **1924—26**, I, S. 25—34; II, S. 10—13.

Carl Christensen.

Paulli, Simon, 1865—1933, Anatom. F. 23. Febr. **1865** i Kbh. (Frue), d. 18. Nov. **1933** paa **Frbg.**, Urne paa Solbjerg Kgd. Broder til H. P. (s. d.). Gift 24. Nov. **1905** paa **Frbg.** med **Thérèse Émilie Henriette Lund**, f. 5. Dec. **1868** paa **Frbg.**, d. 26. Juli **1913** ved Bramminge, D. af c and. theol., senere Kontorchef, Etatsraad Ferdinand L. (s. d.) og 1. Hustru.

Udgaaet af en gammel Lægeslægt og som Dattersøn af Anatomen Ludvig Jacobson følte P. stærkt Kaldet til at fortsætte Slægts-traditionerne. Efter Studentereksamen **1882** fra Haderslev Læreres Skole gik han ind i det medicinske Studium og blev Kandidat **1889**. Den almindelige Lægegerning laa ikke for ham, og han søgte derfor Assistentpladsen i Anatomi ved Veterinær- og Landbohøjskolen hos Professor H. Krabbe. Efter Ansættelsen læste han samtidig til Dyrslæge og tog **1893** Veterinæreksamen. I disse Aar udarbejdede han et udmærket komparativt Arbejde over de fra Næsehulen udgaaende Lufthuler i Kraniet hos Pattedyrene og erhvervede **1899** paa dette Arbejde den medicinske Doktorgrad. For at faa Kendskab til moderne Anatomiundervisning og Videnskabens stærke Fremskridt foretog P. **1899—1900** en Udenlandsrejse. Først opholdt han sig i Kiel hos Walt. Flemming for at studere Histologi og Embryologi og søgte derefter Karl Gegenbaur i Heidelberg, den kendte Forsker over sammenlignende Anatomi, et Omraade, der i særlig Grad havde P.s Interesse. Ved Krabbes Afgang rykkede P. op og blev hans Efterfølger, først som Lektor og fra **1903** som Professor. Højskolen fik i ham en fremragende Lærer, der gav Faget en stærk Udvikling og skabte en videnskabeligt smuk Institution. Medens der tidligere fortrinsvis havde været forelæst over Hestens Anatomi, lagde P. Vægt paa en komparativ Fremstilling af Husdyrenes Anatomi. Med Rette tillagde han Ana-

tomien den største Betydning som grundlæggende Fagstudium; hans **topografisk-anatomiske** Dissektioner og Seriesnit var for de studerende en uvurderlig Hjælp senere i Kirurgien. I sin Fremstilling af det meget omfattende Stof stræbte P. at drage Hovedlinierne skarpt frem, og han understregede dette ved en egenartet, myndig Foredragsform, hvor han med inciterende Kraft og Koncentration og stringent Slutten sammen om Emnet slog Hovedpunkterne fast. Denne energiske, formelle Fremtræden skabte stor Respekt om hans Person; de studerende betragtede ham som en streng, men retsindig Lærer og Eksaminator. Forelæsningerne anskueliggjordes ved et meget righoldigt og smukt Tavlemateriale og ved fortrinlige Demonstrationer paa Kadavere, der var hærdet ved Formalininjektion, saaledes at Organerne ikke deformeredes ved Præparationen. Denne Konserveringsmetode, som P. indførte («Formolinjektion zur Demonstration des Situs viscerum bei den **Haussäugetieren**», 1909), blev senere efterlignet i Udlandet. — Disputatsen blev P.s vigtigste videnskabelige Ydelse; senere supplerede han dette Arbejde med Undersøgelser over pneumatiske Rum hos Æsel og Zebra (Festskrift for B. Bang, 1928). Sammen med J. E. V. Boas beskrev han Elefanhovedets Anatomi i et Monumentalværk i to Bind, »The Elephant's Head« (1908—25). Nævnes bør ogsaa en Afhandling om Os rostri hos Oksen (Anatomischer Anzeiger, LV, 1922); tidligere kendte man ikke denne Knogle, der findes hos ca. 50 pCt. af de voksne Dyr. En anatomisk Lærebog for veterinærstuderende naaede P. ikke at faa udarbejdet, men en Del af det fortrinlige Illustrationsstof, han i Aarenes Løb havde samlet, blev offentliggjort i en mindre Lærebog for landbrugsstuderende (1914), og denne Bog har ogsaa været til stor Hjælp for de veterinærstuderende. Sammen med Gerhard Petersen udgav han 1917 en Vejledning i Dissektionsteknik, en Kunst, P. var Mester i, hvad talrige Museumsstykker vidner om. — Ved Jernbaneulykken ved Bramminge 1913 blev P.s Hustru dræbt og han selv saaret, og dette mærkede ham stærkt og svækkede utvivlsomt hans senere videnskabelige Produktivitet. Han var i det ydre den særmærkede, strengt-korrekte Videnskabsmand, men i sit inderste en Personlighed præget af gammel fin Slægtkultur, var musikalsk og havde Følelse for Kunst; 1903—20 docerede han periodevis Hestens Anatomi paa Kunstakademiet. — R. 1918. DM. 1926.

St. Friis i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 2go fif. Berl. Tid. 22. Febr. 1925. Gerhard Petersen i Maanedsskrift for Dyr-læger, XLV, 1933—34, S. 451 ff. J. E. V. Boas i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening, XVI, 1933, S. 501 ff.

rr. Frii

Paul-Petersen, se Petersen, Paul.

Paulsen. Slægter med Patronymet P. synes oftest at kunne ledes tilbage til Sønderjylland, saaledes den adlede Slægt, hvis først kendte Mand var nedenn. Viceadmiral Mathias v. P. (d. 1710), der 1697 blev optaget i Adeldom; han var født i Ditmarsken og nært knyttet til Storbondeslægten Johannsen (s. d.), blandt hans Børn var Oberst Christian Heinrich v. P. (ca. 1682—1729) og Holmens Chef, Viceadmiral Johan Anton v. P. (ca. 1687—1736) til Hellestrup, med hvem Mandslinien uddøde. — En anden sønderjysk Slægt udspringer fra Sognepræst i Adsbøl Paulus **Erasm**i (d. 1604), hvis Sønnesøn Husfoged og Diggreve i Tønder, senere Forpagter af Gammelgaard paa **Als** Hans P. (1635—1711) var Fader til Landfoged i Delmenhorst, Etatsraad Johannes P. (1665—1741) og Amtsforvalter i Nordborg Peter P. (1663—1712) til Estrup m. m., hvis Sønnesøn var Generalmajor Peter P. (1735—1815) til **Skerrildgaard**. Af dennes Børn skal nævnes Abel Maria (Minna) **Catharina** P. (1793—1870), gift med Etatsraad Malthe Bruun Nye-gaard (1789—1877, s. d.), nedenn. Oberst, Kammerherre Johan Peter Friederich (Fritz) P. (1780—1843) til Lillerup — hans Søn pavelig Kammerherre Federigo Alberto Thorvald P. (1834—1921) har Efterslægt i Italien — Overførster, Kammerherre Friderich Nicolai Wilhelm P. (1784—1872) og **Justitsraad**, Amtsforvalter Carl Ludvig P. (1790—1842), der var Fader til Anne Augusta P. (1840—1905), gift med **Overretssprokurator** Jodochus Henrik Mundt (1834—1926). Ovenn. Overførster F. N. W. P. var Bedstefader til nedenn. Botaniker Ove Vilhelm P. (f. 1874), hvis Søster Henriette Ottilia P. (f. 1865) er gift med Politilæge Søren Hansen (f. 1857, s. d.). — En i Flensborg hjemmehørende Købmandslægt føres tilbage til Paul Kalle **Kallsen** i **Lützhøft**, Grumtofte Sogn, hvis Sønnesøns Søn Købmand i Flensborg Peter P. (1640—1718) var Bedstefader til Købmand og delegeret Borger sst. Paul P. (1720—94); han var Farfader til nedenn. Professor Paul Detlev Christian P. (1798—1854). — Apoteker i Sønderborg Peter P. (ca. 1750) var Bedstefader til Provst i Altona, Dr. **theol.** h. c. Peter P. (1778—1855), hvis Søn var nedenn. Forstander for Døvsstummeinstituttet i Slesvig Peter P. (1808—86). — En i Nyborg hjemmehørende Slægt føres tilbage til Købmand sst. Niels P. (d. 1795), der druknede paa Rejse til **Livorno**; hans Søn Lodsoldermand og Havnefoged i Nyborg Anders Christian P. (1766—1833) var Bedstefader til nedenn. Fysiker Adam Frederik **Wivet** P. (1833—1907).

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 40 f. — **Jul.** Bidstrup: Stam-tavle over Slægten Paulsen, 1888. S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske **Patriciske** Slægter, I, 1891, S. 232—53. Th. Hauch-Fausbøll: **Slægthaandbogen**, 1900, S. 769—76. — Stamtavle over Efterkommerne efter Christian Ditlev Paulsen og Hustru Ingeborg Sophie, f. Gadebusch, 1923. — Immanuel Bar-fod: Stamtavle over den Svendborgske Familie Graae, 1882, S. 53—58, 81.

Albert Fabritius.

Paulsen, Adam Frederik Wivet, 1833—1907, Fysiker og Meteoro-log. F. 2. Jan. 1833 i Nyborg, d. 11. Jan. 1907 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Toldfuldmægtig, senere Oppebørsels-kontrollør ved Strømtolden Johan Aarslef P. (1794—1861) og Sophie Charlotte Wivet (1802—82). Ugift.

P. gik først i Realskolen i Nyborg, derefter i Metropolitanskolen og senere paa Sorø Akademi. Krigen 1848—50 gav ham Lyst til at blive Officer, men da dette ikke lykkedes for ham, var han først en Tid Huslærer og fik derefter 1855 Ansættelse ved Matrikel-kontoret. Denne Stilling tilfredsstillede ham imidlertid ikke, og han ønskede nu at komme til at studere. Ved Professor H. N. Clausens Hjælp blev han i Stand til at faa Undervisning i de vigtigste Fag til Artium. P. blev Student 1859 og studerede Fysik, hvori han tog Magisterkonferens 1866. To Aar efter modtog han Univer-sitetets Guldmedaille for den fysiske Prisopgave. 1873 blev han Timelærer ved Metropolitanskolen og 1878 Adjunkt sst. 1880 fik han Tilbud om at lede en Ekspedition, der 1882—83 som et Led af de internationale Polarekspeditioner skulde undersøge de meteoro-logiske og magnetiske Forhold i Grønland. Som Forberedelse gjorde han flere Rejser, navnlig til Tyskland og Rusland. Resul-taterne af Ekspeditionens Arbejde er nedlagt i Værket »Observations internationales polaires 1882—83. Expédition Danoise« (1886—94). Foruden en Behandling af Ekspeditionens Observationer indeholder Værket Bearbejdelse af ældre grønlandske Iagt-tagelser over Meteorologi og Jordmagnetisme. Den Lejlighed, P. havde til at studere Nordlys-fænomenerne i Grønland, vakte i høj Grad hans Interesse for dette mærkelige Naturfænomen, og han offentliggjorde i Videnskabernes Selskabs Oversigter 1889 og 94 Studier over Nordlysets Natur. I Arbejdet fra 1894 fremsatte han som den første den nu almindeligt antagne Opfattelse, at Nordlyset skyldes Katodestraaler, og selv om hans Teori var behæftet med en vis Uklarhed og naturligvis har maattet undergaa væsentlige Ændringer, anerkendes hans Indsats paa dette Felt overalt. Endnu i Vinteren 1899—1900 drev han, 67 Aar gammel og næsten blind paa det ene Øje og opereret for Stær paa det andet, med største

Iver Studier og Fotografering af Nordlys paa en Ekspedition til Nordisland uden at ville vige tilbage for de Strabadser, som fulgte med Arbejdet i Vinterkulde paa det vanskeligt tilgængelige Observationssted. Denne Ekspeditions Resultater er offentliggjort i »Mémoires du congrés international de physique« (1900). — Ved Kaptajn Hoffmeyers Død 1884 blev P. hans Efterfølger som Bestyrer af (senere Direktør for) Meteorologisk Institut og beholdt denne Stilling til sin Død. Instituttet havde allerede under Hoffmeyers Ledelse fra en ringe Begyndelse udviklet sig betydeligt, men under P.s Ledelse tog Udviklingen yderligere Fart. Saaledes oprettedes særlige Afdelinger for Vejrtjeneste og for jordmagnetiske Maalinger. Der blev indrettet et magnetisk Observatorium, som først laa i Botanisk Have i Kbh., men efter Indførelsen af elektrisk Sporvejsdrift maatte flyttes til Rude Skov. P. udførte selv en Mængde magnetiske Maalinger her i Landet og opdagede de jordmagnetiske Anomalier paa Bornholm. Videre indførtes systematiske Vandstandsmaalinger i danske Farvande og paa Færøerne og Island ved selvregistrerende Vandstandsmaalere, ved hvis Konstruktion han medvirkede. Adskillige danske meteorologiske Stationer udstyredes med selvregistrerende Apparater. P. fremhævede altid Betydningen af meteorologiske Iagttagelser paa Island og Grønland; han var virksom for Oprettelsen af Telegraf til Island og forøgede Antallet af Stationer paa Island og Grønland. Instituttet i Kbh. blev ved international Overenskomst Samler og Udgiver af Beretninger om Isforholdene i de arktiske Farvande. — P. var til enhver Tid stærkt optaget af sit videnskabelige Arbejde og deltog med Iver i videnskabelige Diskussioner, men ved Siden deraf fremhæves hans ualmindelige Hjælpsomhed og Elskværdighed, som bl. a. lod ham bevare et for Instituttet vigtigt udmærket Forhold til Pressen og vandt ham og Instituttet mange udenlandske Venner. — Af P.s talrige andre Arbejder vedrørende Geofysikken, offentliggjort i danske og fremmede Tidsskrifter, skal nævnes »Om de milde Vinde i den grønlandske Vinter«, hvori han har givet en ny Forklaring af Aarsagen til de bekendte varme Vinde, der ved Vintertid blæser paa de grønlandske Kyster. Af Bøger udgav han »Naturkræfterne« (I–III, 1874–79, 2. Udg., I–II, 1893–95), en Bog, som vandt stor Udbredelse og Anerkendelse, endvidere »Lærebog i Optik« (1876, 2. Udg. 1894), »Lærebog i navtisk Meteorologi« (1886) og »Lærebog i Meteorologi og Jordmagnetisme« (1890). — Han blev 1888 Medlem af Videnskabernes Selskab og var desuden Medlem af flere meteorologiske Selskaber og af den permanente internationale meteorologiske Komité. — R. 1883. DM. 1898. — Tegning af

Harald Moltke ca. 1900. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af Møde i Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab). Træsnit 1891 efter Fotografi.

Fysisk Tidsskr., V, 1906—07, S. 85 f. Tidsskr. f. Søværnen, LXXXIX, 190, . 7 .

H. M. Hansen (C. Christiansen).

Paulsen, Andreas Stephan Mygind, 1836—1915, Billedhugger. F. 18. Dec. 1836 i Haderslev, d. 17. Jan. 1915 i Kbh., begr. stt. (Ass.). Forældre: Drejermester Niels Mygind P. (1813—84) og Anne Cathrine Thaisen (1810—75). Gift 6. Dec. 1871 i Skagen med Ane Erenst Krogh, f. 4. Jan. 1841 i Skagen, d. 1. Juni 1890 stt., D. af Købmand Jens Fage Hansen K. (1810—99) og Johanne Cathrine Staudt (1814—61).

P. voksede op i Fredericia og kom som Dreng i Drejerlære hos Faderen. 1857 rejste han til Kbh. og blev Elev hos H. V. Bissen, men søgte ikke Akademiet. Han debuterede paa Charlottenborg 1859 og udstillede her indtil 1910 i alt 40 Arbejder, heriblandt en Del Relieffer med mytologiske Emner samt Portrætter bl. a. af Rasmus Rask (1882, Odense Museum), H. V. Bissen (1883, Statuette) og Borgmester L. Mourier (1884, Marmorbuste, Odense Museum og Raadhus). P. var nær knyttet til Bissen og nævnes som en af hans kæreste Elever. Som Sønderjyde var han stærkt optaget af det nationale Spørgsmaal, og det har faldet ham naturligt i 60'erne at følge den af Bissen anviste nationale Retning inden for Skulpturen, uden at han dog formaaede at forme sin Kunst med den Karakterfuldhed, der kunde hæve den ud over Almindeligheden. Han var en stilfærdig og beskednen Mand og trods sin ret store Virksomhed lidet kendt af Offentligheden. Hans mest kendte Arbejde er Bronzestatuens af A. P. Bernstorff (1904) foran Bernstorff Slot. Han har imidlertid udført talrige offentlige Arbejder, deriblandt en Række Mindesmærker af national Karakter som Relieffet til Minde om Kampene ved Kolding 1849, som indsattes i Muren i St. Nikolaj Kirke i Kolding 1866, Relieffet paa Skagens Kirke over de forulykkede Fiskere (opsat s. A.), Mindestøtterne over General Rye (1876) og Oberst Lunding i Fredericia og Bronzestatuen af General Schleppegrell (1880) i Aalborg. Til Hjørring har han udført en Portrætbuste af Frederik VII. (1866) og en Mindesten for E. M. Dalgas (1898), til Ribe Mindesmærker over Anders Sørensen Vedel, dels Relieffet i Domkirkens Mur med Benyttelse af Motiver fra hans nu forsvundne Ligsten (opsat 1891), dels Mindestøtten med Portrætbuste og Relieffer (1902), og paa Fredericia Assistens Kirkegaard findes hans Gravmæle over For-

stander for Døvstummeinstituttet Professor G. Jørgensen (1907). Et af hans sidste Arbejder var en Marmorengel til Simeonskirken i Kbh. P. var 1883 i Italien paa det Ancker'ske Legat. — R. 1900. — Buste af Rasmus Andersen 1909 i Anlægget i Ribe.

Fra Ribe Amt, I, 1903, S. 51—54. Ill. Tid. 30. Dec. 1906. Berl. Tid. 19. Jan. 1915.

Merete Bodelsen.

Paulsen, Paul Detlev Christian, 1798—1854, Retslærd og Politiker. F. 10. Jan. 1798 i Flensborg, d. 28. Dec. 1854 sst., begr. sst. Forældre: Købmand Christian Ditlev P. (1756—1805) og Ingeborg Sophie Gadebusch (1777—1854). Gift 1° 6. April 1826 i Roskilde med Thora Alvilde Bloch, f. 6. April 1802 i Odense, d. 14. Marts 1834 i Kiel, D. af Konrektor i Odense, senere Rektor i Roskilde S. N. J. B. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 24. Sept. 1835 i Roskilde med Margrete Christiane Marie Bloch, f. 7. Jan. 1798 i Odense, d. 12. Maj 1866 i Kbh. (Johs.) (gift 1° 1819 med Overlærer i Roskilde, Dr. phil. Hans Peter Thrige, 1792—1827), Søster til 1. Hustru.

P. var af mellemslesvigsk Æt. Han mistede allerede som Barn sin Fader. Moderen, der sad i gode Kaar, sendte ham tolv Aar gammel til det berømte Salzmann'ske Institut i Schnepfenthal i Thiiringen, og her i det fremmede vakttes hos ham, der havde haft Tysk til Hussprog og havde maattet lære Dansk af Drengene paa Gaden, første Gang Længselen efter »vort kiære Fädreneland«. Femten Aar gammel kom han paa Gymnasiet i Gotha, og 1816 tog han **Examen** artium fra Gymnasiet i Lübeck. Hans Studium blev Jura, og efter at have hørt Forelæsninger i Berlin, Heidelberg og Kiel, hvor han paavirkedes af »den historiske Retsskole«s Lærere samt af Burschenschaftbevægelsen, absolverede han 1821 juridisk Eksamen paa Gottorp. Forinden havde han i Sommeren 1820 haft et længere Ophold i Danmark, der blev af afgørende Betydning for hans senere Udvikling ved at aabne hans Øjne for den danske Kulturs Jævnbyrdighed med den tyske og for Muligheden af liberale Ideers Sejr i Danmark. Maalbevidst opstillede han det nu som sit Program, at »min Fædreneegn atter som **Sønder-Jylland** vorder en Deel af et nyfødt constitutionelt Danmark».

Det faldt derfor naturligt for P. at fortsætte sin Uddannelse i Danmark. 1821 drog han anden Gang til Kbh., hvor han 1822 tog Licentiatgraden, 1823 den latinsk-juridiske Eksamen og 1824 disputerede for Doktorgraden. Samtidig lykkedes det ham efter megen Modgang at vinde sin **udkaarne**, »den høje Thora, med sit qvindelige Væsen, sine sjælfule Øjne«, og han, der allerede i

Tyskland var kommet i Venskabsforhold til Teologen H. N. Clausen, naaede fra et ret negativt religiøst Standpunkt i sin Burschenschaftid til en varm Tro, der paa rationalistisk Vis dog navnlig omfattede den første Person af Treenigheden med »en absolut Afhængighedsfølelse«. 1824 udnævntes han til ekstraord. Professor i Kiel i dansk og Hertugdømmernes Ret samt i nordisk Retshistorie. Han tilbragte her en Række frugtbare **Arbejdsaar**, lykkelig i sit Ægteskab og lykkelig i sit Forhold til sine Studenter og sine Kolleger, navnlig sin tidligere Lærer Falck. Ved sin rene og **beskedne** Personlighed vakte han almindelig Sympati, ogsaa i de tyske Kredse, og han arbejdede paa »at gøre de to Hoveddele af Riget mindre fremmede for hinanden ved at fremhæve mit nærmere Fødelands danske Grundbestanddele«.

Lornsens Optræden 1830 vakte P. til Daad. I en afgørende Samtale med ham frastødtes han af hans manglende Blik for Forskellen mellem Slesvigs og Holstens Stilling og af hans Udtalelse om ikke at ville vige tilbage for at bruge Vold. Thi P. var ganske vist liberal, men samtidig national og Monarkist. Under det følgende **Forfatningsrøre** ansaa han det for sin Pligt at fremtræde med det lille Skrift »Ueber **Volksthümlichkeit** und Staatsrecht des Herzogthums Schleswig« (1832). Han paaviste heri, at over Halvdelen af Sønderjyllands Befolkning var dansktalende, men at kun en Trediedel havde dansk Kirke- og Skolesprog, mens tysk Retsprog herskede i hele Hertugdømmet. Han hævdede Ulemperne og Uretfærdigheden ved denne Tilstand, men han foreslog, som den moderate Natur han var, at gaa lempeligt til Værks og kun at indføre dansk Retssprog i Nordslesvig og dansk Undervisning ved Siden af tysk i de nordslesvigske Købstæder samt i Flensborg Provsti og i seks Sogne af Kær Herred. Planen modtoges til en Begyndelse med overvejende Velvillie, ogsaa i tyske Kredse; men Præsidenten for Overretten paa Gottorp Spies var dens fødte Modstander og formaaede foreløbigt at hindre enhver Gennemførelse fra Regeringens Side.

P. fandt det derfor nødvendigt at **slaa** til Lyd for sine Tanker i videre Kredse. Ved Paavirkning af den nordslesvigske Stænderdeputerede Nis Lorenzen til Lilholt lykkedes det ham at fremkalde den Række Petitioner fra Bønderne i Nordslesvig, der gav Stødet til Lorenzens Forslag i Stænderne 1836 om dansk Rets- og Bestyrelsessprogs Indførelse i den Del af Sønderjylland, hvor der i Forvejen herskede dansk Kirke- og Skolesprog. Forslaget gennemførtes først i den følgende Stænderforsamling 1838, og dets Følge blev Christian VIII.s bekendte Reskript af 14. Maj 1840.

P. havde i Mellemtiden ikke været ledig. I Forbindelse med sin Kollega og Ven, Professor Chr. Flor deltog han 30. Juli 1837 i det følgerige Møde paa Lilholt, hvor Grunden lagdes til Bladet »Dannevirke«s Oprettelse, som fandt Sted 15. Juni n. A. P. blev en meget flittig Medarbejder ved P. Chr. Kochs Organ og i det kort efter grundlagte danske Blad i Aabenraa; navnlig offentliggjorde han i disse en Række oplysende Artikler om Sprogsagen og om andre Spørgsmaal, der havde praktisk Betydning for den nordslesvigske Befolkning, Minderuner over sine afdøde Venner Niels Chr. Nissen og Carl v. Wimpfen samt værdifulde Ungdoms-erindringer til Belysning af de nationale Forhold i hans Fødeby Flensborg. Jævnside hermed løb et betydningsfuldt statsretligt Forfatter-skab paa tysk Sprog fra P.s Side til Gendrivelse af de slesvigholstenske Paastande om Hertugdømmernes Udsugelse fra Danmark og om Hertugen af Augustenborgs Arveret til samme (»Fur Danemark und für Holstein«, 1836). Han fremdrog heri bl. a. Augustenborgernes Arvehylding 1721 »secundum tenorem legis regiæ«, et hidtil ubekendt Aktstykke, som Kancellipræsident Otto Moltke havde gjort ham bekendt med. Samtidig udsendte P. dog ogsaa en lang Række rent videnskabelige juridiske og retshistoriske Arbejder, navnlig behandlende de danske Landskabslove og de sønderjyske Stadsretter, et Forfatterskab, der vel viser **Paavirkning** af den tyske »historiske Skole«, som P. havde sluttet sig til i sine unge Aar, men som adskiller sig herfra ved stadig at sætte det historisk givne i Forhold til Nutiden. Som Lærebog for hans Studenter fremkom 1834 paa Tysk Slesvigs og Holstens Privatret, der har den Fortjeneste at udskille Romerrettens Paavirkning til Fordel for den selvgroede nationale Ret.

I den egentlige nationale Kamp i Sønderjylland traadte P. derimod som Fører i Baggrunden for Flor, hvis Initiativ og agitatoriske Evner overgik hans. Som den beskedne og bly Natur, han var, holdt han sig gerne tilbage, og en Talefejl bidrog hertil. Kun 1844 optraadte han som Taler ved **Skamlingsbankemøderne**, hvor han forklarede, hvad der havde ført ham selv, skønt oprindelig tysktalende, over paa den danske Side, og udtalte: »Et Folk er kun fortabt, naar det fornægter sig selv«. Han endte med et Leve for »Slesvig og Danmark, og hele Staten«. Skønt han saaledes ikke stillede sig paa Ejderdanskhedens Standpunkt, mødte han ikke den Støtte fra Kongens Side, som han med Grund kunde have **ventet**; saaledes søgte han 1845 forgæves Borgmesterembedet i sin Fødeby. I Kiel var hans Stilling som Professor nemlig blevet vanskeligere i 40'erne, da den nationale Spænding ogsaa virkede ophidsende

paa Studenterne. En Tid var han indskrænket til kun at have to Tilhørere (Kurators Søn og den senere Digter Theod. Storm), og engang fik han endog Vinduerne slaaet ind i sit Hus. Af patriotiske Grunde havde han sagt Nej til Tilbudet om en vellønnet **Professor**-stilling i Dorpat; nu fandt han, skønt plaget af økonomiske Bekymringer, Trøst i et lykkeligt Familieliv — han havde efter sin første Hustrus Død ægtet hendes Søster, Poul Martin Møllers Ungdomselskede — og i et levende Gudsforhold. Det bør dog tilføjes, at P. aldrig kom i en saadan Modsætning til sine tyske Kolleger som Chr. Flor; hans alvorlige videnskabelige Stræben og hans retlinede Karakter aftvang dem altid Respekt.

Rejsningen **1848** kunde ikke komme som en Overraskelse for P. **11.** Marts havde hans slesvigholstenske Kolleger Droysen og **Burchardi** over for ham erklæret, at man kunde gaa med til en Deling af Slesvig, men ingen Tanke **laa** P. fjernere, og **24.** Marts forlod han Kiel efter i Konsistoriums Møde at have protesteret mod den provisoriske Regerings Indsættelse. I Kbh. modtoges han med aabne Arme og ansattes straks som provisorisk Medarbejder i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli; i Efteraaret **1848** begyndte han at holde Forelæsninger ved Universitetet over slesvigsk Ret, ligesom han indtraadte i en Komité til Understøttelse af de fordrevne Slesvigere. Dog kom P. snart til at nære Ængstelse over den politiske Udvikling; han advarede mod at tage Grundlovsværket for, før Sønderjyderne kunde deltage deri, og han modsatte sig de Delingstanker, der endog kom frem inden for de vekslende danske Ministerier. I Vinteren **1848—49** gjorde han paa ministeriel Opfordring Udkast til en slesvigsk Forfatning, hvor han foreslog Oprettelsen af en Højesteret og en Landdag i Flensborg, den sidste bestaaende af de samme Mænd, som var valgte til Rigsdagsmænd. Denne Landdag skulde have lovgivende Myndighed med Hensyn til Retsforfatning, Politi- og Kommunalvæsen, og de herhen hørende Sager skulde henlægges under et slesvigsk Ministerium i **Kbh.**, mens Kirke- og Undervisningsvæsen, Finanser og de øvrige indenrigske Sager skulde høre under Ministerier, der var fælles for Sønderjylland og Kongeriget, om de end behandledes i særlige Kontorer. Det lykkedes imidlertid ikke P. at samle Novemberministeriet om denne Plan. Misfornøjet holdt han sig nu en Tid tilbage, men i Aug. **1849** fulgte han Tillisch til Flensborg, hvor hans Nærværelse var til stor Glæde for den dansksindede Befolkning. Efter Istedslaget udnævntes han til Medlem af **Overjustitskommissionen** i Flensborg, og da denne fra **1. Juni 1852** afløstes af Appellationsretten, fulgte han

med over i denne, men han blev, mærkeligt nok, ikke dens Præsident. I Mellemtiden havde han været Medlem af Notabelforsamlingen i Flensborg 1851 og skrevet Motiveringen af dens Betænkning, der var en fuldstændig Afvisning af de slesvigholstenske Krav. Sammen med de øvrige Forstandere for den danske Skole i Byen indgav han i Nov. 1853 Forslag til Stænderforsamlingen om, at Flensborg skulde optages i Distrikterne med blandet Rets- og Forretningsprog. Men de gennemgaaede Prøvelser havde været for meget for P.s Konstitution, og efter en kort Sygdom bortreves han allerede vcd Udgangen af det følgende Aar.

P. skildres i sine unge Aar som en nordisk Skikkelse med stærkt krøllet, gult Haar og lyseblaa Øjne, en Mand, der ved sin Beskedenhed og Blufærdighed gjorde et meget sympatetisk Indtryk paa alle sine Omgivelser. Han var en sindig Natur, der tidligt kom ud over Ungdommens Brusen og allerede i Tyverne stod som den modne, der foretrak den gradvise Gennemførelse af sine Idealer for pludselige Spring i Udviklingen. Men med Rankhed stod han fast paa, hvad han ansaa for Ret, og uselvsk brød han hellere med sine personlige Venner, end han blev troløs mod Retten. Andre kan have været skarpsindigere som Videnskabsmænd eller snarraadigere som politiske Førere, men med god Grund skrev H. N. Clausen om den første Sønderjyde, at »renere Kæmper har den rene Sag ikke havt end Christian Paulsen«. — Breve i Rigsarkivet og Det kgl. Bibliotek. Dagbøger sidstnævnte Sted. — Etatsraad 1848. — R. 1847. DM. 1852. — Maleri af C. A. Jensen 1845 (Fr.-borg), reproduceret i Litografi fra Tegner og Kittendorff 1857.

Stamtavle over C. D. Paulsens og Hustru I. S., f. Gadebuschs Efterkommere, 1897. H. N. Clausen i Chr. Paulsens Samlede mindre Skrifter, I, 1857, S. 1—110. Chr. Flor i Dannevirke 15.—16. Juni 1855. M. Mørk Hansen i Ny Folkekalender for Nordslesvig, 1876. Nordslesvigsk Søndagsblad, Folkelig Del, X, 1888, Nr. 12—13, 15—17; 1907, Nr. 24. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, I—VIII, 1909—22. Knud Fabricius i Sønderjyllands Hist., IV, 1937, S. 121—24, 164, 176 ff., 233, 345, 420, 433, 443. Kr. Erslev: Frederik IV. og Slesvig, 1901, S. 53. Dsk. Mag., 6. Rk., IV, 1928, S. 255 ff. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I, 1920, S. 19, 43, 62. *Knud Fabricius*.

— Som juridisk Forfatter var P. i første Linie Retshistoriker. Hans første juridiske Arbejde, ved hvilket han 1822 erhvervede Licentiatgraden, omhandlede den ældste Arveret hos de skandinaviske og germanske Folk, og i sin Doktordisputats behandlede han 1824 de tilsvarende Spørgsmaal efter romersk Ret. Hertil kom i Aarenes Løb en Række større og mindre Arbejder især vedrørende Danmarks og Hertugdømmernes ældre Privatret, og ved

sin Død efterlod han sig Manuskriptet til en større retshistorisk Afhandling om Formueforholdet mellem Ægtefæller efter de nordiske Retsordener. P.s retshistoriske Værker var efter Datidens Forhold grundigt og omhyggeligt udarbejdede og prægede af Forfatterens Bestræbelser for at klargøre de Hensyn, af hvilke Retsreglerne var fremgaaet, og deres Betydning for Nutidens Retsliv. — Af P.s øvrige juridiske Arbejder **maa** foruden et Par statsretlige Afhandlinger i »**Antislesvigholsteenske** Fragmenter« (1848 og 1850) om Forholdet til Hertugdømmerne samt en større Recension (1842) af Uwe Lornsens efterladte Skrift: »Die Unionsverfassung Danemarks und Schleswig-Holsteins« navnlig nævnes hans »Lehrbuch des Privat-Rechts in den **Herzogthümern** Schleswig und Holstein« (1834), i hvis anden Udgave (1842) han tillige medtog en Fremstilling af Lauenburgs Privatrete.

Frantz Dahl: Hovedpunkter af den danske Retsvidenskabs **Historie**, 1937,

. I .

Stig Juul.

Paulsen, Johan Peter Friederich (**Fritz**), 1780—1843, Officer, Kammerherre. F. 28. Juli 1780 i Slesvig, d. 6. Juni 1843 i Kbh. (**Garn.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Major, senere Generalmajor Peter P. (1735—1815) og Anna Cathrine Claudine Bertelsen de Cederfeld (1755—1822). Gift 25. Dec. 1832 i Laibach med Elisa Sophia Carlotta Thorvaldsen, f. 7. Marts 1813 i Rom, d. 17. Sept. 1870 i Albano (gift 2° 1849 med Proprietær Pietro Venceslao Enrico Giorni, 1813—76), D. af Billedhugger Bertel T. (s. d.) og Anna Maria Angelica Magnani (1772—1846, gift 1795 med preussisk Ministerresident ved Pavehoffet Wilhelm Uhden, 1763—1835, separeret 1799, Ægteskabet opløst 1803).

P. ansattes allerede 1789 som Kornet å la suite ved det slesvigske Rytterregiment og blev 1811 Sekondritmester ved Prins Ferdinands Dragoner, avancerede 1813 til Eskadronchef, fik 1827 Oberstløjtnants Karakter og udnævntes 1830 til virkelig Oberstløjtnant, hvorefter han traadte ud af aktiv Tjeneste. Prins Christian Frederiks, den senere Kong Christian VIII.s fraskilte Gemalinde, Prinsesse Charlotte Frederikke, der levede i et Slags Internat i Horsens, fik 1830 Frederik VI.s Tilladelse til at tage Ophold i Rom. P. ansattes nu hos Prinsessen som Kavalier og fungerede i denne Egenskab hos hende til hendes Død 1840. Dette Aar forfremmedes han til Oberst å la suite. Svelgelig og næsten blind vendte P. med sin Familie tilbage fra Italien 1842. S. A. tog han sin Afsked fra Hæren og tilbragte Resten af sit Liv i Kbh. Han ejede en Tid Gaarden Lillerup ved Horsens, som han havde købt 1825. P.s For-

hold til hans berømte Svigerfader blev aldrig videre hjerteligt. P. fandt Thorvaldsen egoistisk og gnieragtig og ærgrede sig (ifølge Baronesse Stampe) over, at han administrerede sine Pengesager paa urimelig Maade. Thorvaldsen nærede paa sin Side Mistillid til P.s Hensigter og afslog haardnakket hans stadige Tilbud om Bistand. Der var ingen Sympati hos nogen af Parterne. — Kammerherre 1840. — Buste af Thorvaldsen (Familieejde i Italien). Portrætteret paa Alb. Kücklers Maleri: Oberst Paulsens Familie 1828 (Thorvaldsens Museum) og paa en Tegning af Thorvaldsen med samme Motiv (Familieejde i Italien).

[M. K.] Raffenberg: Vilhelm Marstrand, 1880, S. 30. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VII, 1906, S. 474 f. Baronesse Stampes Erindringer om Thorvaldsen. Udg. af Rigmor Stampe, 1912. L. Bobé: Thorvaldsen i Kærlighedens Aldre, 1938. Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1938. Henry Hellssen i Berl. Tid. 7. og 9. Juni 1939.

A. Thorsøe (*Sigurd Schultz**).

Paulsen, Julius, f. 1860, Maler. F. 22. Okt. 1860 i Odense. Forældre: Købmand Knud Christian P. (1814—98) og Betzy Christiane Petersen (1821—78). Gift 2. Maj 1900 i Kbh. (Fred.) med Esther Lange, f. 17. Juli 1878 i Kbh. (Holmens), d. 22. Juli 1923 i Tibirke Lunde, D. af Lægen, senere Professor Carl L. (s. d.) og Hustru.

Allerede under Opvæksten blev P. i sit Hjem indstillet paa Malerkunst. Moderen havde malet og kunde give ham nogen Tegneundervisning. En ældre Søster, der øvede megen Indflydelse paa hans kunstneriske Udvikling, malede ogsaa, tog Undervisning hos Blomstermaler O. D. Ottesen og holdt en Tid Malerskole for Odenses Damer. Efter Konfirmationen sattes P. i Lære hos Malermester N. M. Aagaard, samtidig med at han gik paa Teknisk Skole i sin Fødeby, og April 1879 gjorde han Svendestykke. Han tog saa til Kbh., hvor han gennemgik alle Kunstakademiets Klasser fra Okt. 1879 til Slutningen af 1882 uden dog at indstille sig til Afgang, men endnu før han tiltraadte Skolen, debuterede han paa Charlottenborg 1879 med et Brystbillede af en lille Pige. Han havde en usædvanlig Fremgang Aar for Aar. »Vi, der har set Julius Paulsens Stjerne stige lysende frem i Firserne, glemmer aldrig dette pragtfulde Fænomen« (Karl Madsen). De fleste af hans første Billeder huskedes senere næsten som Begivenheder — 1881 kom »En ung Pige i sit Soveværelse ved sit Morgentoilette« (Hirschsprungs Samling) og »En gul Rose i et Glas«, 1882 »Kaj« (en Dreng med sin Gyngehest), 1883 Faderens Portræt, hvormed P. vandt

Neuhausens Præmie, **1885** Vinhandler F. W. Heys Portræt (et af P.s Mesterstykker), **1886** Portrættet af Provst Warburg, Kunstnerens Søster ved **Staffeliet**, den fremragende Modelstudie »Eva« og Hovedværket »Modellerne holder Hvil« (**Göteborgs Museum**), **1887** Kompositionen »Adam og Eva« (Kunstmuseet) og **1888** det Sovekammer-Interiør, der vakte Forargelse, fordi P. havde kaldt det »Marie med Barnet«. De akademiske Udmærkelser fulgte med: **Aarsmedaillen** (Eckersbergs Medaille) **1887** for »Adam og Eva«, Thorvaldsens Medaille **1893** for et Portræt af Grevinde Ahlefeldt-Laurvig, og **1902** blev P. valgt ind i Akademiraadet. P. virkede ny og frisk paa Samtiden. »Noget havde han naturligvis lært af de lidt ældre Kammerater, især Viggo Johansen. Men hans Syn var alligevel personligt og ejendommeligt. Med ungdommelig Sorgløshed trodsede han de helligste Traditioner, gik efter sit eget Hoved i Tillid til sine egne Øjne« (Karl Madsen). Han imødekom i sjælden Grad Øjeblikkets maleriske Idealer, specielt det Syn paa Maleri, der herskede i den Karl Madsen'ske Kreds — »de rigtigt afstemte Valører, den blændende Lyskraft, de mættede, fyldige Farver, de bløde Toners Harmonier, en Behandling, der ikke saa ud som Flidsarbejde efter Timebetaling, ikke havde udvisket Præget af den lette Kunstnerhaand, som arbejdede under Inspiration«. Denne rivende Udvikling foregik helt paa hjemlig Grund. Vel foretog han **1885** sammen med Viggo Johansen sin første Rejse over Holland og Belgien til Paris, det kunstneriske Gennembruds Arnested, hvor P. netop udstillede et Par Billeder paa Salonen. Senere Rejser gik ofte til Italien (bl. a. **1888**, ni Maaneder **1920**) og en enkelt Gang til Spanien (**1912**). Men dette og de talrige Ophold i Paris efter Aarhundredskiftet (bl. a. **1909** (Billeder fra Bal Tabarin) og Foraaret **1922**) betød mest et frugtbart Arbejds-milieu for ham, Omgivelser af intens Stemningsværdi og malerisk Rigdom.

Ledemotivet i P.s Udvikling er Lyset, ikke i impressionistisk Forstand, men som Problemstilling efter **Rembrandt'sk** Opfattelse og under Indflydelse fra Rembrandt. Saaledes maa man malerisk set forstaa de Sovekammer-Interiører, der udgør et af P.s karakteristiske Omraader — med en enkelt Figur og en Lyskilde, der sender sine sparsomme Straaler ud i Mulmet fra et Hjørne af Stuen. Fra dem fører en lige Linie til hans i sin Tid højt vurderede Modelmaleri, til hvis Hovedstykker ikke blot maa regnes de to Studier »En Nymfe« (**1886**, Kunstmuseet) og »Eva« samt »Modellerne holder Hvil«, men ogsaa Kompositionerne »Adam og Eva« og »Kain« (**1891**, Kunstmuseet). Det er — ligesom Interiørerne —

meget tidspræget, nøje bundet til Naturalismens Virkelighedsstudium i 80'erne, hvor man undlod ethvert kunstnerisk formende Indgreb i Gengivelsen af Modellen.

Den samme Rolle spiller Lyset for P.s ypperlige Landskabskunst. Karl Madsen sætter hans Gennembrud her til 1886. Allerede Sommeren 1884 havde P. dog været med Viggo Johansen i Tisvilde, og fra den Tid bevarede han en Forkærlighed for det nordlige Sjælland. Det er et **Stemningsmaleri**, ofte udført efter Erindringen (Senaften-Billedet »De to Ege« fra Vallø, 1892, Hirschsprungs Samling). Lyset skaber Komposition og Rytme, det faar Farverne til at funkke eller lader dem forsvinde i dybe Skygger, og til sidst samler det Tingene og Stemningen i een stor Bevægelse gennem Rummet. Eftermiddagssolen over de hvide Gavle i Billedet »Fra Rye By« (1886, Hirschsprungs Samling) er et Mønster og et Højdepunkt i Datidens Behandling af Valører.

Ved sit maleriske Foredrag, sin fine Iagttagelsesevne og den fuldkommen naturlige Maade, hvorpaa han kunde give en ram-mende Portrætstemning, blev P. i 90'erne og et Par Decennier ind i det nye Aarhundrede ubetinget Tidens mest feterede og benyttede Portrætmaler. Til hans anseligste Arbejder hører **Dobbeltportrættet** af Carl og Ottilia Jacobsen (1896, Kunstindustri-museet). Ligesom Viggo Johansen malede han tillige store Gruppe-billeder, det af de fem Malere (1902), Aftenselskabet i hans Hjem, hvor Zahrtmann holder Nøglegarn for Fru P. (1903), Komiteen for Ny Carlsberg Glyptotek (1905, Glyptoteket) og »Ministeriet Zahle 1915« 1916—17 (Fr.borg, nu i Rigsdagen). I dem, navnlig det sidste, gjorde P. et ejendommeligt Forsøg paa at følge Rembrandt ikke blot malerisk, men ogsaa i den Stræben efter en Monumentalstil, der præger Rembrandts Alderdom, og som fremstaar gennem en Enhed mellem Lys og Form og Rum.

Den Linie, der saaledes havde fæstnet sig, har P. siden fastholdt i sin Produktion. Lyset blev en Overgang mere en generel Lys-taage (»Aftenselskab« 1915, Kunstmuseet), men nogen væsentlig Ændring skete ikke hos ham i Motivkredse eller Opfattelse. Derimod foregik der en Udvikling i Dybden baade koloristisk og virtuost, i Haandelag (Portræt af Borgmester Jakob Jensen, 1930), og han har bevaret sin Vitalitet til det sidste (Billeder af en Moder med sit Spædbarn, hvor det vegetative Liv er saa intenst følt; Modelstudier 1935).

P. virkede som Professor ved Kunstakademiet Okt. 1908—Sept. 1920, sad i Gallerikommissionen 1905—11 og blev Medlem af det svenske Akademi 1921. Han har udstillet paa Charlottenborg

Foraarsudstilling 1879—91, 1893—1918, 1923—35, sst. Efteraar 1930, Den frie Udstilling 1891—96, 1898, 1900—02, 1904—05 og deltaget i de fleste store Udstillinger af dansk Kunst i Udlandet, bl. a. Verdensudstillingerne i Paris 1889 (Sølvmedaille) og 1900 (Guld med aille), i Jeu de Paume sst. 1928. Anselige retrospektive Særudstillinger har desuden fra Tid til anden fastslaaet hans Betydning, saaledes i Kunstforeningen Marts 1898 og Okt.—Nov. 1914 (udvalgte Portrætter), paa Den frie Udstilling Okt. 1909 og paa Charlottenborg Jan.—Febr. 1926. Billeder af ham findes, foruden nævnte Steder, paa Fr.borg, i Museerne i Skagen, Aalborg, Aarhus, Randers, Ribe, Odense, Maribo, i Nationalmuseum i Stockholm, Ateneum i Helsingfors og Luxembourg-Museet i Paris. — Selvportrætter 1877 (forhen hos Johan Hansen), 1891 (Nationalmuseum i Stockholm), 1898, 1912 (hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg), 1914, 1916, 1918, 1922, 1927 (Maribo Museum), 1928, 1929; Tegning 1898. Blyantstegninger af P. S. Krøyer (Krøyers Hus, Skagen). Radering af samme 1885. Brystbillede af samme 1907 (Brøndums Samling, Skagen). Portræstudie af Viggo Johansen 1896, Tegninger af samme 1895 (Skagens Museum, Krøyers Hus). Maleri af Mogens Gad 1911. Radering af Henrik Lund 1907. Buste af Johannes Kragh 1919 (Fr.borg). Portrætteret paa Viggo Johansens Malerier: Aftenpassiar (1886), Et Akademiraadsmøde (1904, begge i Kunstmuseet) og Mellem Kunstnere (1902—03, Nationalmuseum i Stockholm); endvidere paa en Radering med Portrætter, udførte af P. S. Krøyer og flere 1885 (Krøyers Hus, Skagen) og paa en Tegning af Krøyer 1886 (Skagens Museum). Litografisk Tegning (med W. Kyhn og L. Frølich) 1890 (Fr.borg).

Karl Madsen i Tilskueren, XV, 1898, S. 289—303. Samme i Politiken 20. Okt. 1909. [L. Mylius-Erichsen] sst. 2. Marts 1898. Francis Beckett i Ill. Tid. 1. Maj s. A. N. V. Dorph i Gads dsk. Mag., IV, 1909—10, S. 69—77. Sigurd Muller sst., X, 1915—16, S. 179—83. V. Jastrau: Julius Paulsen, 1915 (Smaa Kunstbøger, Nr. 12). Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 22. Okt. 1930. Mogens Gad i Samleren, VII, s. A., S. 145—58. Danske i Paris. Red. af Franz von Jessen, II, 1938.

Sigurd Schultz

v. Paulsen, Mathias, d. 1710, Søofficer. F. i Ditmarsken, d. 25. Febr. 1710 i Hamburg, begr. i Meldorf. Moderen skal have tilhørt Slægten Helt. Gift 3. Febr. 1681 i Meldorf med Hedewig Margaretha Johannsen, f. 6. Jan. 1663 i Meldorf, d. 22. Maj 1708 i Glückstadt, D. af Sognefoged Johann J. (1634—90) og Margaretha Boie.

M. v. P., der i sin Ungdom havde været i hollandsk Tjeneste under Michiel de Ruijter, sendtes 1676 med Anbefalingsbreve til Admiral Cornelius Tromp og blev s. A. Løjtnant, Kaptajnløjtnant

1677, Kaptajn 1678, Kommandørkaptajn 1680, Schoutbynacht 1684, Viceadmiral 1689 og Admiral 1697. Under Slaget i Køge Bugt 1. Juli 1677 gjorde han Tjeneste i Flagskibet »Christianus Qyintus« og sendtes til Kbh. med Melding om Sejren. N. A. var han Chef for Fregatten »Victoria«, sendtes derefter paa Hvervning af Mandskab i Hertugdømmerne og var 1679 atter Chef for »Victoria«. 1681 sendtes M. v. P. til Holland i Kongens Ærinde og ansattes Aug. s. A. som Chef for Ekvipagen i Gliickstadt, hvor han med forskellige Afbrydelser blev til sin Død. 1684 ledede han Ekspeditionen til Helgoland og dettes ublodige Erobring. I Forbindelse med sin Tjeneste i Gliickstadt forestod han i mange Aar Hvervning i Hamburg og Hertugdømmerne af Baadsfolk til Søværnet. 1689 var han Eskadrechef i den under Niels Juel udrustede Flaade med sit Flag i Orlogsskibet »Norske Løve«. 1700 blev han ved Krigsudbrudet kaldt til Kbh. og ansat som Chef for 4. Eskadre i Hovedflaaden med sit Flag i Orlogsskibet »Printz Friderich«. Da Ulrich Chr. Gyldenløve i April s. A. overtog Kommandoen over Flaaden, kom M. v. P. om Bord hos ham i »Christianus Qyintus« som Raadgiver (Stabschef). Sept. s. A. vendte han tilbage til Gliickstadt. Under en Hvervningsrejse 1710 til Lübeck, Bremen og Hamburg døde han efter kun to Dages Sygdom. M. v. P. blev 1697 optaget i Adelstanden. Han var uden at være fremragende anset for en paalidelig, om end noget pedantisk Officer. — Hv. R. 1702.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—III, 1899—1906 (se Registeret). C. With-Seidelin: Den glückstadt'ske Ekvipage, i Tidsskr. for Søv., LXXXIII, 1912, S. 448—61.

Th. Topsøe-Jensen.

Paulsen, Ove Vilhelm, f. 1874, Botaniker. F. 22. Marts 1874 i Aarhus. Forældre: Ritmester Carl August Frederik Christian Ludvig P. (1824—91) og Jenny Christine Pind (1843—79). Gift 10. Juli 1902 i Aalborg med Lucie Søl toft, f. 3. Okt. 1874 i Aarhus, D. af Premierløjtnant, senere Generalmajor Carl S. (1837—1915) og Hertha Louise Elisabeth Paludan-Müller (1843—1939).

Efter 1892 at være blevet Student fra Helsingør paabegyndte P. straks Studiet af Naturvidenskaber med Botanik som Speciale og tog heri Magisterkonferens 1897. S. A. debuterede han som botanisk Forfatter med en Skildring af Vegetationen paa Anholt. Ud over adskillige Ekskursionsberetninger og enkelte morfologiske Noter om danske Planter har P. ikke publiceret synderligt fra sit Lands Floraverden, men saa meget des mere fra fremmede Landes. Medens Danmark endnu ejede de vestindiske Øer, foretog han Vinteren 1895—96 en Rejse dertil og udgav sammen med F. Børge-

sen en Beretning »Om Vegetationen paa de dansk-vestindiske Øer« (1898), hvori han skildrede dels Krat- og Skovvegetationen, dels visse blad anatomiske Forhold. 1898—99 deltog P. i O. Olufsens anden Ekspedition til Pamir, en Rejse, der resulterede i en Række vigtige Publikationer. Det af ham samlede store Plantemateriale bearbejdedes dels af ham selv, dels af en Række Medarbejdere i »Plants collected in Asia-Media and Persia« (1901—09). Endvidere udgav han 1911 en meget fyldig og højst interessant Skildring af de mærkelige Vegetationsformationer i, hvad han afgrænser som Transkaspien (»Træk af Vegetationen i Transkaspiens Lavland«, benyttet som **Doktordisputats**); Værket udkom lidt senere tillige paa Engelsk. Desuden har P. 1920 (i Ole Olufsen: »The second Danish Pamir expedition«) givet den udførlige Fremstilling »Studies in the vegetation of Pamir«. — Fra sin Deltagelse i internationale plantegeografiske Ekskursioner i Nordamerika 1913 og i Schweiz 1923 har P. offentliggjort nogle Meddelelser. Og endelig har han 1936 besøgt Nordafrika og hjembragt Planter derfra. — 1900 var P. blevet ansat ved Kbh.s Universitets botaniske Museum, 1905—16 som Assistent, fra 1912 som Havens Plantebestemmer og 1918—20 som Museets Inspektør. Samtidig var han 1902—16 som Assistent knyttet til Planktonafdelingen under Kommissionen for Havundersøgelser (oprettet 1902). I denne Egenskab har han deltaget i adskillige Togter, saaledes 1903, 1904 og 1905 ved Island og Færøerne, 1906 i Biscayahavet og Atlanterhavet og 1908—09 i Middelhavet. Om det paa disse o. a. Rejser indsamlede, store Planktonmateriale har P. udgivet en lang Række Publikationer. For Tiden er P. Medlem af Kommissionen for Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser og Leder af dens Planktonafdeling. — P., som 1908—20 var Lærer i Botanik ved Lærerhøjskolen, blev 1920 udnævnt til Professor i samme Fag ved Farmaceutisk Lærestalt. I denne Egenskab har han til Brug for sin Undervisning udgivet Lærebøgerne »De vigtigste Plantegrupper« (1923) og »Grundtræk af den almindelige Botanik« (1927, 2. Udg. 1940). Endelig skal nævnes, at det 1917 startede, fortræffelige naturhistoriske Tidsskrift »Naturens Verden« fra dets Begyndelse til 1932 lededes af P. Selv skrev han heri en Mængde populære Artikler om meget forskellige Emner og gav her (som andetsteds) udmærkede Biografier af nordiske Botanikere, Arbejder, der ligesom hans videnskabelige Publikationer er baarne af en sober Form og Stil og af Selvstændighed. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1937. — R. 1930. DM. 1937. F.M.S. 1930. — Træsnit 1898.

Paulsen, Peter, 1808—86, Døvtummelærer. F. 6. Aug. 1808 i Adsbøl i Sundeved, d. 22. Maj 1886 i Slesvig, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Aabenraa, Provst Peter P. (1778—1855) og **Cæcilia** Dorothea Prehn (1779—1873). Gift 7. April 1836 i Slesvig med Gerdrut Sophie Wilhelmine Wieck, f. 1. Dec. 1816 i Slesvig, d. 16. April 1904 sst., D. af Købmand, Senator Bernhard **Hartwig** Vollert W. (ca. 1772—1851) og Dorothea Elisabeth Westphal (ca. 1772—1840).

Efter at have gennemgaaet Flensborg Latinskole studerede P. fra 1828 Teologi i Kiel og **Halle** og tog Embedseksamen paa Got-
torp 1832. N. A. ansattes han som 2. Lærer ved Døvtumme-
instituttet i Slesvig, og da han 1835 havde erhvervet den filosofiske
Doktorgrad i Rostock, blev han tillige Medbestyrer sst. Efter H.
Hensens Død udnævntes han 1847 til Forstander og 1. Lærer, og
under hans Ledelse omdannedes Instituttet fra en statsunderstøttet
privat til en fuldt offentlig Landsanstalt for begge Hertugdøm-
merne. P. offentliggjorde en Del Afhandlinger om Døvtumme-
sagen og nærliggende Emner i de holstenske Tidsskrifter og udgav
1845 »Versuch einer Schulstatistik des Herzogthums Schleswig« og
1863 »Die Stipendien in den **Herzogthümern** Schleswig, Holstein und
Lauenburg«. Han tilhørte den slesvigholstenske Retning, kom 1850 i
Strid med den danske Generalkommando og sad en Tid lang
fængslet, men overtog senere paa ny sit Embede. 1853 lod han sig
vælge til Ständerdeputeret for Byen Slesvig og afskedigedes 1863
med Pension; men efter Hertugdømmernes Erobring overtog han
1865 atter Forstanderposten ved Instituttet og bestyrede dette
til 1874.

Peter Paulsen: Das **Taubstummen-Institut** zu Schleswig von 1843 bis 1860,
11 J. P. Lauridsen (A. Hansen*).

Paurenfeind, se Baurenfeind.

Payngk, Peter Diderichsen, ca. 1575—1645, Kemiker, Læge. F.
ca. 1575, antagelig i Husum, d. 12. April 1645 i Kbh., begr. i
Petri K. Forældre: Diakon i Morsum paa Nordstrand, senere
Sognepræst i Hersebøl sst. Diderich P. (d. 1588). Gift med Ca-
thrine Schreiber, d. 19. Febr. 1651 i Kbh.

P. P. studerede i Udlandet, hvor han tog den medicinske Doktor-
grad, og skal i sin Egenskab af Kemiker være blevet knyttet til
Kejserhoffet i Prag, hvor han 1602 fik Vaabenbrev af Rudolph II.
1608 var han bosat i sin Fødeby, men n. A. ansatte Christian IV.
ham ved sit Hof som Destillerer (**Hofkemiker**), i hvilken Stilling

han forblev indtil faa Dage før sin Død. En stor Del af hans Virksomhed foregik i det Destillerhus, som Kongen havde opført til ham ved Rosenborg; desuden virkede han som Læge og nød Anseelse som en i sine Fag særdeles dygtig Mand. 1621 forlenedes han med et Vikarie ved Aarhus Domkirke og et Kanonikat i Lund. Han var velhavende, ejede en Gaard paa Gammeltorv, var Aktionær i det islandske Handelskompagni og Medlem af Danske Kompagni. — I Litteraturen er P. P. kun fremtraadt med en enkelt medicinsk Afhandling om Rosen, men i Haandskrift har han efterladt sig en omfangsrig, tysk Samling af Recepter paa Medikamenter, Eliksirer, Likører, Essenser, Kosmetica etc, kemiske og alkymistiske Optegnelser og til Slut en »Rapsodia vitæ Theophrasti Paracelsi«, en Samling biografiske Smaanotitser om den af P. P. beundrede Paracelsus. Dele af dette interessante Haandskrift (Gl. kgl. Samling, 272, 2°) er i nyere Tid offentliggjort af Aug. Fjelstrup (se *ndf.*). Muligvis er en anden Receptsamling (Gl. kgl. Samling, 271, 2°) ogsaa udarbejdet af P. P. for Christian IV. personlig.

Aug. Fjelstrup: Dr. Peter Payngk, Kong **Kristian IV.s** Hof kemiker, 1911. *Lychnos*, .936, S. 197—201.

R Paulli (C F Bricka)

v. Pechlin, Friedrich Christian Ferdinand, Baron, 1789—1863, Diplomat. F. 22. Jan. 1789 i Nordborg, d. 28. Okt. 1863 paa Dragsholm, begr. i Kbh. (*Garn.*). Forældre: Amtmand, Baron Nicolaus Otto v. P. (1752—1807, gift 2° 1796 med Jacobine Charlotte Holstein, 1772—1812) og Christiana Sophia Polexina Henrietta v. Lowenstern (1756—95). Gift 27. Aug. 1827 med Komtesse Adelheid Henriette Louise Caroline v. Eyben, f. 7. Marts 1808 i Wiesbaden, d. 25. Juni 1882 i Kbh. (*Garn.*), D. af Kammerherre, Gesandt, senere Greve, Gehejmekonferensraad Friedrich v. E. (1770—1825) og Dorothea Caroline Elisabeth v. Veltheim af Dested (1776—1811).

Efter Skolegang i **Pløn** blev v. P. Student fra Altona, studerede i Heidelberg og tog 1811 juridisk Embedseksamen ved Overretten i Slesvig. Med Protektion fra den augustenburgske Familie rejste han til Kbh. for at gaa Embedsvejen og blev 1813, efter en direkte Henvendelse til Frederik VI., Auskultant i Tyske Kancelli. 1815 udnævntes han til Legationssekretær ved Forbundsdagen i Frankfurt under Grev Frederik v. Eyben, der senere blev hans Svigerfader. Som Følge af den Dygtighed, han her udviste, sendtes han til Forhandlingerne om Wien-Slutakten 1820 som Hjælpesekretær for Greve J. Bernstorff. 1823 fik han Ansættelse som 5. Deputeret i Tyske Kancelli og afløste Nov. 1825 v. Eyben som Forbunds-

gesandt i Frankfurt. I over 22 Aar repræsenterede v. P. Danmark her, hvor hans grundige Kendskab til alle tyske Sager og hans Dygtighed gav ham en betydelig Stilling. Politisk støttede han den østrigske Retning mod Preussen og stod Metternich nær. Under Urolighederne i Frankfurt April 1833 optraadte han med stort personligt Mod. 1846 kaldtes han til Kbh. for at indtræde i Kommissionen om Arvefølgen og hævdede heri med stor Styrke, at Slesvig 1721 var blevet inkorporeret i Kronen under Kongelovens Arvefølge, der ogsaa gjaldt Lauenburg, men var uvis for visse Dele af Holsten. **Kommissionsbetænkningen**, der indeholdt Motiverne til det aabne Brev af 8. Juli 1846, formuleredes af Bernhard **Bülow** (s. d.) efter de af v. P. optrukne Linier i stærk Modsætning til Udenrigsministeren, H. Reventlow-Criminil, der i Konsekvens heraf to Gange tilraadte Kongen at tage v. P. til Udenrigsminister. — Martsbegivenhederne var et haardt Slag for v. P. med hele hans aristokratiske Indstilling, og en Deling af Slesvig efter Nationaliteter eller dets Adskillelse fra Holsten stemmede ikke med hans Anskuelser som konservativ Helstatsmand. Som Følge af den holstenske Rejsning blev hans Stilling i Frankfurt uholdbar, og April 1848 traadte han derfor tilbage som Forbundsgesandt, men anvendtes siden hyppigt i forskellige diplomatiske Sendelser, bl. a. **Maj**—Juni 1848 til London, Marts 1849 til Wien og i Aug. s. A. til Berlin for at forhandle om Freden, som han medundertegnede 2. Juli 1850. Et Par Gange fik han Tilbud om at overtage Ministeriet for Holsten, men afslog det. Sin betydningsfuldeste Mission udførte han, da han April 1851 sendtes til St. Petersborg og opnaaede Kejser **Nikolaus'** Tilsagn om for sin Linie at give Afkald paa Arveretten til Holsten til Fordel for Prins Christian (IX.) af **Glücksborg**, saaledes som det blev fastslaaet ved Warschau-Protokollen af 5. Juni 1851. — v. P. fik nu Tilbud om Ministeriet for Slesvig, hvad han accepterede, men blev dog forbigaaet til Fordel for Grev Carl Moltke. Han søgte da Posten som Guvernør og Landdrost i Lauenburg, udnævntes dertil Marts 1852 og tog sin Afsked 1856. — v. P. var en Mand med betydelige Evner og mange, ogsaa litterære, Interesser. Skønt tysk af Opdragelse og Aandsretning og skønt han som holstensk Aristokrat følte sig fremmed over for den demokratiske Udvikling i Danmark, var han dog usvigelig loyal over for Konge og Stat uden at gaa paa Akkord med slesvigholstenske Planer og gjorde sit Land store Tjenester i de ofte vanskelige Forhandlinger i det indviklede dansk-tyske Forhold. Han var meget religiøs og førtes ud i Spekulationer, der grænsede til Sindssyge. I sine senere Aar led han af religiøs Eksaltation og af **Hallu-**

inationer, der styrtede ham ud i uheldbredelig Melankoli. — Som Digter blev han først kendt ved sin Oversættelse til Tysk af Thomas Moores Laila Rookh (1830). Ligeledes paa Tysk udgav han flere Digtsamlinger (1840, 1842 og 1852). Et Forsøg paa en Verdenshistorie paa Vers, »Nachklänge der alten Geschichte«, udkom i to Udgaver, 1844 og 1856. — Kammerjunker 1812. Kammerherre 1825. Gehejmekonferensraad 1841. — R. 1823. K. 1826. DM. 1828. S.K. 1834. — Maleri af Just Holm 1846.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, IX, 1922, S. 425. J. G. Droysen: Ein Sendschreiben an den Herrn Baron v. P., 1849. **Aktenstücke** zur neuesten Schleswig-Holsteinischen Geschichte, II—III, 1851—52, S. 18 ff. Carstens i *Allg. Deutsche Biographie*, XXV, 1887, S. 306. A. Thorsøe: Kong Frederik VII.s Historie, I—II, 1884—89, passim. M. Rosenørn: Løsrevne Blade af *Livsminder*, 1881, S. 56 f. N. Neergaard: Under *Juni-grundloven*, I, 1892 (se Registeret). A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I, 1920, S. 40, 65, 67 f. *Hist. Tidsskr.*, 10. Rk., III, 1934—36, S. 417—21.

P. Vedel (Fr. de Fontenay*).

Pechüle, Carl Frederik, 1843—1914, Astronom. F. 8. Juni 1843 i Kbh. (Holmens), d. 28. Maj 1914 sst., begr. sst. (Kat. Ass.). Forældre: Naalemagermester Christian Vilhelm P. (1811—84) og Maria Therese Götze (1816—88). Ugift.

P. gik 1856—63 paa det katolske Propagandakollegium i Rom, blev 1865 Student i Kbh., privat dimitteret, og studerede derpaa Astronomi ved Kbh.s Universitet under d'Arrest. For at uddanne sig yderligere til observerende Astronom var han 1870—75 ved Observatoriet i Hamburg. I denne Tid tog han (1873) Magisterkonferens i Astronomi ved Kbh.s Universitet. Han deltog 1874—75 i den tyske Ekspedition til Mauritius for at iagttage Venuspassagen. Fra 1875 til sin Død var P. knyttet til Universitetsobservatoriet i Kbh., 1880—88 ved en aarlig Statsunderstøttelse og derpaa som Observator. Han naaede ved et langt, flittigt Arbejdsliv som observerende Astronom stor Anseelse blandt Fagfæller i Udlandet. Et stort Antal Observationer af Kometer og Planetoider publicerede han fra 1866 i »Astronomische Nachrichten«, og han fuldførte mange Baneberegninger. 1882 ledede han den danske Venuspassageekspedition til St. Croix og anstillede samtidig spektroskopiske Undersøgelser af Sydhimlens Stjerner. Herved paaviste han lyse Linier i Spektret af Stjernen T Velorum. Han udgav »Expédition danoise pour l'observation du passage de **Vénus** 1882« (1883) og beregnede Almanakken fra 1889 til 1915. Han havde opdaget flere Kometer, bl. a. en 1880 under en total Maaneformørkelse. 1911 medvirkede han til Opdagelsen af Planetoiden

Albert. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1893. — R. 1913. — Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri fra Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab).

Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, 1914, S. 99 f. Nord. Ugeblad for katolske Kristne, LXII, s. A., S. 436—39. Politiken 31. Maj og 1. Juni s. A.

V. *Hjort (Poul Heegaard*)*

Peder, d. 1134, Biskop af Roskilde. D. 4. Juni 1134 i Skaane.

P., der var Kannik i Lund og Kapellan hos Magnus, Kong **Niels'** Søn, blev efter Arnolds Død 1124 Biskop i Roskilde ved Kongens Indflydelse. Mens hans Forgænger ikke havde kunnet værgе sine Præster mod Overlast, da Bønderne rejste en voldsom Bevægelse for at fremtvinge Cølibatet, lykkedes det P. at skaffe Ro. Man ved ikke, om han som Biskop søgte at hævde det absolute Krav om denne Præsternes Løsrivelse fra Samfundet, men paa et andet Punkt skal han have arbejdet for Frigørelsen, idet han fik gennemført, at Kirkens Mænd i Roskilde Stift ikke kunde sagsøges paa Tinge, men kun for gejstlig Ret. P. var en virksom, byggelysten Mand, ret verdsligsindet, mener Forfatteren af Roskildekrøniken, men i øvrigt bogkyndig, villiefast og veltalende frem for nogen blandt de samtidige danske Bisper. Hans Episkopat faldt i urolige Tider. Erik (II.) Emune rejste sig mod Kong Niels, og Sjælland blev hjemsøgt af Borgerkrig. Sammen med fire andre Bisper faldt P. kæmpende for Kong Niels i Slaget ved Fotevig.

M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, I, 1917—18, S. 26—29. *Necrologium Lundense*, utg. av L. Weibull, 1923, S. 75 f., 113. *Ellen Jørgensen*.

Peder, —1252—72—, Biskop i Odense.

P. var Cisterciensermunk, fransk af Fødsel; **maaske** var han Broder i Holme Kloster paa Fyn. Han blev 1252 valgt til Biskop i Odense, men Kong Abel **paatvang** Domkapitlet Graabroderen Regner, og først efter at Regner var gaaet bort — 1266 nævnes han som død —, kunde P. gøre sit Krav gældende. I nogle Aarbogsnotitser, der kun eksisterer i daarlig Overlevering, hedder det, at han aldrig kom til sit Stift, og vist er det, at han ikke forekommer i danske Kilder, mens vi har flere Vidnesbyrd om hans Tilstedeværelse i Udlandet. 1269 er han i Clairvaux, Juli 1272 i Orvieto og et Par Maaneder senere i Citeaux under **General-**kapitlet. Hans Dødsaar kendes ikke; hans Eftermand i Odense Bisperække nævnes først 1282.

Kirkehist. Saml., 4. Rk., III, 1893—95, S. 9—12; V, 1897—99, S. 609—12. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920, S. 135. J. Canivez: Statuta capitulorum generalium ordinis Cisterciensis, III, 1935, S. 114.

Kr. Erslev (*Ellen Jørgensen**).

Peder, d. tidligst 1292, Biskop i Viborg.

Da Biskop Niels var død 1267, valgte Viborg Domkapitel Kanniken Asser, men Jakob Erlandsen nægtede at give ham Konfirmation og udnævnte Graabroderen P. til Biskop. Kapitlet taalte ikke dette Overgreb og appellerede til Rom, hvor Sagen var under Behandling gennem mange Aar. P. satte sig imidlertid i Besiddelse af Stiftet, trodsede Domkapitlet og lod endog den sidste af sine Modkandidater, Provsten Troels, kaste i Fængsel. Som en af Landets Bisper deltog P. i de talrige Rigsmøder, der fandt Sted i Erik (V.) Klippings sidste Aar, men endelig maatte han lyde den Stævning, som blev sendt fra Rom 5. April 1285. Allerede om Sommeren var han i Viterbo, og mod Slutningen af n. A. kunde Paven tilskrive Kapitlet, at P. havde resigneret sit Embede, og at man skulde skride til nyt Valg. I Fru Gyde, Hr. Skjælm Bangs Datters Testamente af 1292 betænkes »Broder P., fordum Biskop i Viborg«.

A. Krarup: Bullarium Danicum, 1932, Nr. 755, 767, 813. A. Overmann: Urkundenbuch der Erfurter Stifter und Kloster, 1926, S. 312.

Kr. Erslev (*Ellen Jørgensen**).

Peder, d. 1322 el. 1323, Biskop i Viborg.

Da P., Provst i Himmersyssel, af Viborg Domkapitel var blevet valgt til Biskop, nægtede Jens Grand Konfirmation, men P. drog til Rom, gav her efter en ofte anvendt Skik Afkald paa hvad Ret han kunde have faaet ved det omtvistede Valg og blev ved pavelig Provision beskikket til Bisp i Viborg 20. April 1298. Under Striden mellem Kronen og Ærkebiskop Jens Grand stod han paa Kong Eriks Side og blev brugt af ham i offentlige Hverv; men i Ærkebiskop Esger Juuls Tid var der et Par Aar 1313—15 Brud i det gode Forhold, et Brud, der havde Sammenhæng med Esger Juuls Forhold (s. d.) og Uroligheder i Jylland.

A. Krarup: Bullarium Danicum, 1932, Nr. 904. Kr. Erslev: Repertorium dipl., I, 1894—95, Nr. 1009, 1113.

Kr. Erslev (*Ellen Jørgensen**).

Pedersen. Af de talrige Slægter, der fører Patronymet P. som Slægtnavn, skal her redegøres for den Kunstnerslægt, hvis Stamfader Troels Jensen Hygom omkr. 1700 var Fæster i Tjæreborg ved Ribe; hans Søn Skoleholder sst. Peder Troelsen (1703—68)

var Fader til Tegnemester ved Sorø Akademi Troels P. (1742—1816), af hvis Børn skal nævnes Major, **Landmaaler** Henning P. (1775—1837), Organist i Sorø Frederik Wolf Carl P. (1778—1854) — Fader til Adolphine P. (1817—92), gift med sin nedenn. Fætter Tegneren Thomas Vilhelm P. (1820—59) — og Kaptajnløjtnant i Søetaten Ove Christian P. (1786—1821), samt nedenn. Gesandt, Konferensraad Peder P. (1774—1851), hvis Datter Ann Sophie (1827—1911) var gift med Højesteretsadvokat, Gehejmekonferensraad Carl Christian Vilhelm Liebe (1820—1900, s. d.). Kaptajnløjtnant Ove Christian P. (1786—1821) var Fader til de nedenn. Direktør i Marineministeriet, Kommandør Ove Christian P. (1813—73) og Tegneren, Premierløjtnant i Søetaten Thomas Vilhelm P. (1820—59), hvis Sønner var de nedenn. Marinemaleren Thorolf Frederik **Paludan-Müller** P. (f. 1858) og Maleren Viggo Christian Frederik Vilhelm P. (1854—1926), der var Fader til nedenn. Maler Stefan Viggo P. (f. 1891) og til Forfatteren Christen Jul Viggo P. (f. 1887) (kaldet Jul). — Ovenn. Major Henning P. (1775—1837) var Fader til Maleren Carl Ferdinand P. (1803—75) og til **Sæbesyder** Frederik Peter Christian P. (1812—76), hvis Datter Ida Marie P. (1847—1937) var gift med Historikeren A. D. Jørgensen (1840—97, s. d.).

Gerda Mundt: Bromme Mølle. En Slægtbog, 1932. J. **Vahl**: Slægtbog over Afkommet af Christjern Nielsen, I, 1879—86, S. 209 f. C. Søltoft: Stamtavle over Slægten Paludan-Müller, 1895, S. 19. A. D. **Jørgensen** og Hustru I. M. Pedersens Slægtbog, 1894, S. 57—64. *Albert Fabritius.*

Pedersen, Anton, f. 1887, Havebrugsteoretiker. F. 19. Febr. 1887 i Volling ved Skive. Forældre: Husmand Mikkil P. (f. 1855) og Dorthé Marie Christensen (1856—1907). Ugift.

P. kom ti Aar gammel ud at tjene som Hyrdedreng og beskæftigedes om Vinteren i Hjemmet indtil Konfirmationen. Efter denne var han Karl paa Landet og Malkerøgter. Sytten Aar gammel kom han i Lære hos Gartner og Husmand Søren Ladefoged i Junget ved Selde og var senere tre Aar hos Planteskoleejer Lavrsen i Jebjerg. I Sommeren 1905 var han ansat i Planteskolefirmaet J. Timm & Co., Elmshorn, Holsten, og 1909 beskæftiget ved Anlægsgartneri i **Kbh.**, Sommeren 1910 Medhjælper ved Beder Havebrugsskole og Sommeren 1911 ansat hos L. **Späth**, Berlin, og hos Jean **Kleim** i Nieder Walluf. I Mellemtidens Pauser søgte han den stedlige tekniske Skole (Jebjerg), var Elev paa Salling Højskole og i to Vintre Elev paa Beder Havebrugsskole. Han studerede paa Landbohøjskolen fra 1911 og tog Havebrugseksamen

1913. Umiddelbart efter Eksamen blev han Lærer paa Beder Havebrugsskole og var der indtil 1918, var 1918—22 Konsulent ved Almindelig dansk Gartnerforening som den først ansatte i denne Stilling. 1923 ansattes han som Docent og 1926 som Professor i Havebrug ved Landbohøjskolen. Allerede i Konsulenttiden var han med i meget af det Arbejde, som Frode Sørensen havde sat i Gang inden for Gartnerforeningen, korte Kursus, Affattelse af Lærebøger, »Aar bog for Gartneri« m. m. Forud for denne Del af sin Virksomhed var han fra 1916 beskæftiget i Frugtsortundersøgelsen i Aarhus og blev 1917 Sekretær for Fællesudvalget for Oprettelsen af lokale Iagttagelsesplantninger og Frugtsortundersøgelser samt 1920 Sekretær og Forsøgsleder for Fællesudvalget for Prøvedyrkning af Køkkenurter. Ogsaa efter at Lærervirksomheden paa Landbohøjskolen har lagt Beslag paa P.s Evner, Tid og Kræfter, har Gartnerstanden saavel som Myndighederne i høj Grad gjort Brug af ham. 1933 blev han Medlem af Fællesudvalget for Frugtavløkonomi, 1938 af Frugtavlernes Fællesudvalg og 1939 af Kbh.s Kommunes Kirkegaards Kommission. I Almindelig dansk Gartnerforening indvalgte han 1933 som Repræsentant for Kbh.s Kredsen, og 1939 blev han Medlem af denne Forenings Hovedbestyrelse samt Bestyrelsesmedlem i Kbh.s Kredsen. Fra 1930 er han Medlem af Landbrugsministeriets Udvalg for Gartneri og Havebrug og fra 1932 korresponderende Medlem af Selskabet Havedyrkningens Venner. 1928—31 var han og er paa ny fra 1937 Præsident for De samvirkende Haveselskaber. Som Led i sin gartneriske Uddannelse foretog P. 1922 en Studierejse til Nordamerika og deltog 1938 i den internationale Havebrugskongres i Berlin. Som Lærer paa Landbohøjskolen følger P. en dybtgaaende Interesse for de unges Uddannelse, for deres Ve og Vel, og dette ikke alene under deres Studietid, men langt ud over denne, saaledes at næppe nogen anden Dansker inden for Havebruget ved mere end han om tidligere Elevers Virken og deres Evner. Han har paa Havebrugets Omraade i al Almindelighed erhvervet sig en enestaaende alsidig Viden, herunder et betydeligt Personalkendskab, ligesom hans Kendskab til Landets Haver og Havernes Planter er meget indgaaende. Hans litterære Virksomhed er omfattende; han har bl. a. udgivet »Dyrkning af Køkkenurter« (3. Udg. 1936) og er Forfatter af talrige Artikler i vore Havebrugsblade. Han var Redaktionssekretær og Medarbejder ved »Nordisk illustreret Havebrugsleksikon« 3. Udg. og Redaktør af samme Værks 4. Udg. Han har redigeret Beretning om Frugtsortundersøgelserne i »Danmarks Frugtavl« 1925 og er Redaktør af »Danmarks Frugtsorter« fra 1937. — R. 1935.

Haven, XXXVII, 1937, S. 26 f. Gartner-Tidende, LIII, s. A., S. 103. Berl. Tid. 18. Febr. s. A.

A. I. I.
Axel Lange.

Pedersen, Anders Simonsen, f. 1868, Gartner. F. 5. Dec. 1868 paa Mørkholtgaard, Jordrup. Forældre: Skolelærer i Jordrup, senere i Andst, Jens Rasmussen P. (1836—1916) og Maren Simonsen (1841—1929). Gift 2. Sept. 1893 i Andst med Helen Clay Hobbs, f. 27. Maj 1862 i London, D. af Sagfører Samuel H. (1834—88) og Martha Clay (1838—1916).

P. uddannedes paa Askov Højskole, hos Zeiner Lassen & Dithmer i Helsingør og paa Wedellsborg, rejste derefter til Udlandet og var ansat hos Stuart Henry Low og G. Beckwith, London. Efter Hjemkomsten blev han Medhjælper hos Handelsgartner P. Rasmussen, Kolding. Han forpagtede dette Gartneri og købte efter Forpagtningstidens Udløb tre Tdr. Land i Kolding og anlagde her Gartneriet Aalykke, som har været drevet siden da. Gartneriet her er blevet et anset og yndet Lærested, og Elever uddannet i Aalykke sidder nu rundt om i Landet som betydende Repræsentanter for deres Stand. P. blev tidligt Gartnerforeningens Tillidsmand for Kredsen, idet han var Repræsentant 1902—38; Medlem af Foreningens Bestyrelse var han 1906—38 (1921 konstitueret som Næstformand og Formand) og blev ved sin Fratræden Æresmedlem. Han blev som Repræsentant indvalgt i forskellige Udvalg takket være sin Indsigt i Fagets forskellige Grene og sine vidtspændende Interesser. Han var saaledes Medlem af Redaktionsudvalget, Undervisningsudvalget, Udvalget for Gartnernes Hus og Biblioteksudvalget; i denne Sammenhæng maa særlig nævnes Undervisningsudvalget, der i P. har haft et af sine mest interesserede Medlemmer som Ven og Læremester for de unge. Af andre Tillidshverv maa nævnes, at han i en meget lang Aarrække (1923—39) har været Bestyrelsesmedlem i Gartnernes Hjelpeforening, ligesom han har siddet i Bestyrelsen for Lokalkredsen. Uden for Gartnernes Virksomhed har han været Medlem af Kolding Menighedsraad, af Udvalget for de offentlige Lystanlæg, Højskoleforeningens Foretagsudvalg, Sønderjyds Forenings og Kolding Venstreforenings Bestyrelse. I al sin Virksomhed har P. haft en trofast Hjælper og Støtte i sin engelskfødte Hustru, ikke mindst i Krigsaarene, da de tog sig af alle de Landsmænd fra Nordslesvig, som, anmeldt eller uanmeldt, søgte deres Hjem. Nævnes kan endnu, at P. har interesseret sig stærkt for sin Slægt, hvis Historie kan spores langt tilbage. Litterært har P. kun været virksom med mindre Artikler i »Gartner-Tidende« og i Værket »Danske Gartnerivirksomheder« (I—III,

1934—36). Som Dommer ved Udstillinger i Indland saavel som i Udland har han fungeret talrige Gange. — R. 1927.

Gartner-Tidende, **XLIV**, 1928, S. 699; LIV, 1938, S. 483, 593. Kolding Folkeblad 30. Nov. 1938.

Axel Lange.

Pedersen, Adser, ca. 1470—ca. 1540, Prælat. F. antagelig ca. 1470 i Halland, d. ca. 1540.

A. P. blev Aug. 1491 immatrikuleret ved Rostocks Universitet (Asserus Petri de Hallandia). Sin gejstlige Uddannelse havde han faaet ved Lunds Kapitel; men præsteviet blev han først efter nævnte Studieophold. Han blev derefter Ærkebiskop Jens Brostrups Kapellan; thi han er antagelig den Kapellan Adser, som betjente Ærkebispens paa hans Dødsleje 1497. Under Efterfølgeren Birger, som selv var Hallænder, blev han Kannik, senere Kantor i Kapitlet og Ærkebispens Kansler. Forinden **maatte** A. P. dog kvalificere sig ved videregaaende Studier, og 1505 immatrikuleredes han ved det nye, men endnu helt skolastisk prægede Universitet i Wittenberg. Hvor højt Ærkebispens satte A. P., viser det Rygte, den senere Christian II. meddelte Kong Hans 1512, at Birger paatænkte at udvirke hos Paven, at A. P. blev hans Efterfølger. Videre end til Kantorstillingen naaede A. P. dog aldrig; men som saadan indtog han en prominent Plads blandt de renlivede Katolikker, som under Frederik I. ivrigt bekæmpede først Bibelhumanisterne, dernæst Lutheranerne. Han stod 1524 bag Lundekapitlets Angreb paa Paulus **Helie** for hemmeligt Lutheri, og 1530 angreb han i et Brev til Borgmester Jep Nielsen den lutherske Nyordning i Malmø. Borgmesterens trykte Svar ender med et næppe meget lignende Træsnit, forestillende »Hr. Aszer«. P. Laurensen regner ham til »de forgiftige Forledere«, som paa Herredagen 1530 ophidsede Bisperne mod Prædikanterne. 1532 underskrev han den Henvendelse til Pave Clemens VII. om at stadfæste Torbern Bille som Ærkebiskop, hvis Afsendelse dog forhindredes. Utvivlsomt stimulerede han ogsaa Torbern Bille til efter Herredagen 1533 at forfølge Prædikanterne og paa Lunde Landsting erklære de skaanske Byer fredløse. Han levede **antagelig** til 1540, da Slægtninge af ham nævnte Aar kvitterer for Arv efter ham.

C. F. Allen: De tre nord. Rigers **Hist.**, II, 1865, S. 389 f.; III, 2, 1867, S. 227. **Script. rer. dan.**, VI, 1786, S. 637. P. F. Suhm: Nye **Saml.**, III, 1794, S. 64. Skrifter af Paulus Helie, I, 1932, S. 177. **Dsk. Mag.**, II, 1746, S. 108 ff. Malmø-Beretningen udg. af H. F. Rørdam, 1889, II. H. F. Rørdam: **Hist. Kildeskrifter**, I, 1873, S. 116; 2. **Rk.**, II, 1887, S. 392.

J. Oskar Andersen.

Pedersen, Anders Frederik Martin, 1880—1911, Sprogmand. F. 29. Nov. 1880 paa Lerchenborg, d. 29. Okt. 1911 i Kbh., begr. i Ringsted. Forældre: Havebrugshistorikeren Gartner Chr. P. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Allerede før P. 1897 blev Student fra Odense Skole, havde han ivrigt syslet med Sprogstudier, 1898 tog han Eksamen i Hebraisk og læste saa til Skoleembedseksamen i Dansk, Latin og Græsk, men underkastede sig 1903 Magisterkonferens i nordiske Sprog, samtidig med at han fortsatte sit Studium af meget forskellige Sprog. 1907 blev han Registrator ved Landsarkivet i Viborg, en Plads, som han efter et Sammenstød med Rigsarkivar Secher opgav 1910. Han vendte saa tilbage til Kbh., hvor Tuberkulose snart bortrev ham. — P. havde utvivlsomt betydelige Evner, som, hvor han arbejdede med et overkommeligt Stof, gav udmærkede Resultater, saaledes i Afhandlingerne »En grænsedialekt« (Arkiv f. nord. filol., XXIII, 1907) og »Nogle normanniske lydforhold« (Dsk. Studier 1911). Var Stoffet mere skørt, kunde hans skarpsindige, men udpræget teoretiske Betragtninger gøre Resultatet mere tvivlsomt, som i »Dansk og urnordisk akcentuering« (Arkiv f. nord. filol., XXVIII, 1912) og de Forarbejder til en Doktordisputats, han efterlod sig. Som Menneske var han retlinet, præget af en ubestikkelig **Retssans**.

Politiken 4. Nov. 1911.

Marius Kristensen.

Pedersen, Arvid, d. mellem 1554 og 58, Salmedigter. F. i Lunds Stift.

A. P. studerede i Wittenberg 1524—25 og maaske ogsaa en Gang tidligere; her stod hani Forbindelse med Hans Mikkelsen (XV, S. 594). 1529 og 1534 var han Medarbejder ved nye Udgaver af Malmö-Salmebogen (jfr. Claus Mortensen Tøndebinder), af hvis Salmer en Snes Stykker med ret stor Sikkerhed tillægges ham. 1549 blev han Sognepræst i Ibsker og Landsprovst for Bornholm, hvor han har haft Betydning for Reformationens endelige Gennemførelse. 1554 udkom »Tre Merckelige Sange, som den lærde Mand her Arued Persen paa Borenholm haffuer screffuit, oc Docter Peder Palladius haffuer offuerseet oc ladet prente, Københaffns Peblinge til Nyt-Aars gaffue«, indeholdende to originale Salmer, samt oversat fra Tysk: »Aff dybeste nød lader oss til Gud aff ganske hierte robe« (endnu optrykt i Guldbergs Salmebog). I »Salmebog for Kirke og Hjem« findes af A. P. »Aleneste Gud i Himmerig« (bearbejdet af C. J. Brandt) samt Reminiscenser i »Al den ganske Kristenhed priser Guds Barmhjertighed«, »Et lidet Barn saa lysteligt«,

»Krist stod op af døde« og »Vel mødt I Kristne fromme«. A. P. skiller sig ikke væsentlig ud fra Reformationstidens øvrige danske Salmedigtere; **maaske** har han lidt mere Formsans end Gennemsnittet.

Dsk. **Mag.**, V, 1751, S. 345—52. C. J. Brandt og L. **Helweg**: Den Danske Psalmedigtning, I, 1846, S. 25—30, Tillæg, S. 4. Kirkehist. **Saml.**, 5. **Rk.**, II, 1903—05; III, 1905—07 (se Registrene). **H. Nutzhorn**: Den dansk-lutherske Menigheds Salmesang, I, 1913, S. 171—219. Peder Palladius: Danske Skrifter, III, 1916—18, S. 161—78. S. Widding: Dansk Messe, Tide- og **Psalmesang**, II, 1933 (se Registeret). M. K. **Zahrtmann**: Borringholms Historie, I, 1934, S. 132. Bibliotheca **Norvegiæ sacræ**, VIII, 1935 (se Registeret).

R. Paulli.

Pedersen, Axel Johannes, f. 1896, Professor i Plantekultur. F. 25. Aug. 1896 i Sipperup i Rønnebæk Sogn. Forældre: Gaardejer Rasmus P. (1856—1937) og Johanne Kirstine Hansen (f. 1858). Gift 25. Aug. 1927 i Rønnebæk med Aga Sofie Ludvigsen, f. 26. Febr. 1900 i Stenstrup, Rønnebæk Sogn, D. af Gaardejer, Sognefoged Julius Ferdinand L. (1858—1925) og Sidse Marie Hansen (f. 1868).

P. fik sin praktiske Landbrugsuddannelse hjemme, var Elev paa Korint Landbrugsskole 1917—18, kom til Landbohøjskolen og blev Landbrugskandidat 1920, tog Studentereksamen 1923, privat dimitteret, Filosofikum n. A. og studerede derefter Arvelighedslære og Plantefysiologi ved Universitetet i Cambridge 1924—25. 1920 blev han Assistent ved Landbohøjskolens Afdeling for Landbrugets Plantedyrkning, først under T. Westermann, senere under E. Lindhard, hvis Efterfølger som Professor han blev 1929. Med stor Grundighed har han fulgt sit Fags videnskabelige Udvikling, ikke mindst inden for Frøavl og Planteforædlingen, og har selv bidraget dertil med en Række Afhandlinger særlig i »Nordisk Jordbrugsforskning«, hvor han bl. a. har offentliggjort Undersøgelser over Rodfrugternes Længdevækst (1927), Ægthedskontrol med Sukkerroer (1928), Kvælstofindhold og Arvelighedsforhold for Runkelroer (1928). I Landbohøjskolens Aarsskrift offentliggjorde han 1931 og 1933 nogle for den almindelige Landbrugspraksis vigtige Undersøgelser over Plantebestanden i Rodfrugtmarkerne og studerede de følgende Aar særlig Rødkløverens Bestøvningsforhold og Betingelserne for dansk Kløverfrøavl, hvorom der er givet Meddelelser navnlig i »Tidsskrift for Frøavl« (1933—36). Et stort Antal Artikler om vekslende **Planteavlsspørgsmaal** har han skrevet især i »Ugeskrift for Landmænd«, hvis Udvikling i landbrugsvidenskabelig Retning han har ledet som Formand for Redaktionsudvalget fra 1936.

Første Del af »**Lærebog** i Landbrugets Plante kultur« udgav han 1938. Klar og præcis Fremstilling og videnskabelig Grundighed er karakteristisk for P.s Forfatterskab saavel som for hans Undervisning, og en særlig Interesse har han ofret den videregaaende Uddannelse af Landbrugskandidater paa Specialkursus, som i fremtrædende Grad har omfattet Planterforædling. Han blev Medlem af Frøkontrolkommissionen 1935, Næstformand 1937, Næstformand i Foreningen af danske Landbrugskandidater 1936, Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad 1937 og s. A. Medlem af Fællesudvalget for Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde og af Akademiet for de tekniske Videnskaber.

Aksel Milthers.

Pedersen, Peder Benjamin Theodor, 1851—1908, Skuespiller, Teaterdirektør. F. 4. April 1851 i Kbh. (Frels.), d. 6. April 1908 i Aarhus, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Mel- og Grynhandler, senere Rugbrødsbager Rasmus P. (ca. 1811—85) og Henrikke Marie Henriksen (1821—95). Gift 27. Nov. 1880 i Kbh. (Frels.) med Skuespillerinde Alma **Hulda** Emilie Rosenstand, f. 20. Nov. 1854 i Kbh. (Trin.), d. 22. Febr. 1916 sst., D. af Manufakturhandler Siegward Wulff R. (1811—68) og Emma Kirstine Elisabeth **Kretzschmer** (1824—1901).

Under beskedne Forhold begyndte P. i Sæsonen 1869—70 sin Skuespillervirksomhed paa Casino; derfra tog han til Bergens Scene, og 1876 kom han til Folketeatret, hvor han virkede i tretten Aar og fik sin egentlige Uddannelse under F. L. Høedts Instruktion; bl. a. skabte han en virkningsfuld Figur som den halvt forrykte Prokurator i »En Skærsild«. 1889—97 deltog han i **Dagmar**teatrets klassiske Periode, uden Tvivl hans lykkeligste Tid, og formede smukke, mandige Skikkelser som gamle Moor i »Røverne«, Mester Anton i »Maria Magdalene«, Føreren i »Wuthorn« og gamle Strange i »Dansen paa Koldinghus«, hvorimod en Karakter som Jago i »Othello« laa milevidt fra hans Omraade. Naiv Hæderlighed, det trofaste og brave kunde P. udtrykke, og hans Replik ejede Ro og en Bredde, der svarede til hans stoute Skikkelse, men han savnede Lune endsige Humør og havde kun faa Streng paa sin Bue. 1900 blev han det nye, da endnu ikke statsunderstøttede Aarhus Teaters første Direktør, en vanskelig Stilling, der netop krævede en Leder af hans Støbning og med hans Arbejdsevne. P. stræbte at gøre Teatret til en Folkescene i Ordets bedste Forstand og isprængte Repertoiret med Mindelser om Perioden paa Dagmar-teatret og med Nyheder fra de københavnske Scener. Hans

Indsats fik Betydning for adskillige unge Kunstneres Udvikling, bl. a. Th. Roose, Henrik Malberg, Ellen Rindom og Agis Winding. P. sled sig tidligt op i sin meget krævende Gerning, men Teatrets Berettigelse som fast Institution i Jyllands Hovedstad blev bevist. Han var en retsindig, trofast Natur; Soliditet og Redelighed prægede hans Personlighed saavel paa Scenen som i Livet. Til Minde om ham og deres lykkelige Ægteskab oprettede hans Enke et Rejselegat, der bærer hans Navn og ejes af Skuespillerforeningen. — Buste af Elias Ølsgaard i Aarhus Teater og i Teatermuseet. — Træsnit 1888 efter Fotografi.

Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919. Albert Bayer: Aarhus Theater, 1925.

D. i. A. J.
Robert Neiiendam.

Pedersen, Claus Oluf (Olav), f. 1880, Politiker. F. 31. Jan. 1880 i Bramdrup ved Haderslev. Forældre: Gaardejer Jens Peder P. (1829—90) og Margrethe Skau (1850—1902). Gift 1° 26. Dec. 1912 i Kolding med Ingeborg Wissing, f. 5. Febr. 1886 i Kalundborg, d. 3. April 1929 i Roskilde, D. af Dyrlæge, senere Inspektør ved Kolding Andelssvineslagteri Esben Sørensen W. (1857—1937) og Karen Sofie Nielsen (1863—1938). 2° 5. Sept. 1931 i Roskilde med Anna Sophie Thiele, f. 21. Maj 1891 i Skive, D. af Borgmester i Skive, senere Herredsfoged i Sunds og Gudme Herreder Just T. (1843—1916) og Malwina Frederikke Raffenberg (1848—1913).

P. var paa Hejls Efterskole 1894—95, paa Tune Landboskole 1904—05, paa Askov Højskole 1905—06 og 1906—07, tog 1912 Veterinæreksamen i Kbh. og var derefter, »taalt« af de tyske Myn-digheder trods sin danske Eksamen, der egentlig ikke gav **Praksis**-ret, Dyrlæge i Jels i Sønderjylland, men opholdt sig under Verdenskrigen i Kongeriget. 1919—21 praktiserede han i Rødding. I Genforeningstiden virkede han kraftigt som Agitator for Flensborgs Indlemmelse, og senere organiserede han, stadig i Modsætning til H. P. Hanssen og hans Kreds, det sønderjyske Venstre i fuld Tilslutning til Kongerigets. 1921 blev han af Venstreregeringen udnævnt til Amtsforvalter i Sønderborg, hvorfra han forflyttedes til Roskilde 1928. 1924 valgtes han som »Flensborg Venstre« særlige Mand til Folketinget for Løgumkloster-Sønderborg, fra 1926 ogsaa Tønder, og genvalgtes til 1932. Han fik en ret fremskudt Plads i Venstre paa Rigsdagen og var Medlem af Finansudvalget 1926—29. P. regnedes for at høre til den Fløj inden for sit Parti, der en Tid lang sympatiserede med Tanken om nøjere Forbindelse med det radikale Parti. Han udgav og redigerede 1933—37 Tidsskriftet »Dansk Politik«, der særlig beskæftigede sig

med økonomiske Problemer i liberalistisk Aand. Personlig har P. gennem Artikler og Foredrag hævdet Fordelen ved at indføre lovfæstet **Maksimal-Grundværdiskat** til Afløsning af Landbrugets Ejendomsskatter, saaledes at Jorden ikke blev Objekt for den stigende kommunale Skatteudskrivning.

Niels Skrumsager i Flensborg Avis 8. April 1924.

Hans Jensen.

Pedersen, Jens Christian, 1848—1916, Havebrugshistoriker. F. 19. Jan. 1848 i Nyborg, d. 7. Juni 1916 i Ørsted ved Havdrup, begr. i Ringsted. Forældre: Muremester Iver P. (1807—56) og Jensine Jørgensen (1815—1903). Gift 8. Nov. 1874 i Ravnholt Kapel med Karen Marie Andersen, f. 14. Juni 1841 i Ollerup Sogn, d. 14. Jan. 1912 i Ringsted, D. af Tømrer Anders Christensen (1801—88) og Andrea Halversen (Halvorsen) (1805—93).

P.s gartneriske Uddannelse foregik hos Ditlev Eltzholtz paa Glostrup, og han var derefter Elev paa Rosenborg Gartnerlærestanstalt. Efter Læretiden blev han Undergartner paa Sorgenfri 1869, var siden Gartner paa Ravnholt, dernæst nogle Aar fra 1873 paa Villa Stokkerup ved Klampenborg og endelig 1880—1909 Herregaardsgartner paa Lerchenborg. P. havde fra sine unge Aar en dyb Interesse for sit Fag, ikke alene for dettes rent praktiske, men ogsaa dets videnskabelige Side. Medens han var Elev paa Rosenborg, fulgte han med Iver Botanikundervisningen, som dengang lededes af Plantefysiologen Rasmus Pedersen, og i Sorgenfri Perioden afskrev han Johan Langes Forelæsninger over Botanik paa Landbohøjskolen. Formentlig af pekuniære Aarsager var P. afskaaret fra at komme til at læse paa Landbohøjskolen, hvilket vilde have været af stor Betydning for ham, men Tyge Rothe ordnede det saaledes, at han fik Lov til at aflægge den ordinerede Prøve i Botanik. Endvidere brugte han sin Fritid til at studere Kemi ved Landbrugsskolen i Lyngby og benytte Laboratoriet. Ved Selvstudium satte han sig ind i Engelsk, Tysk og Fransk, saaledes at han kunde beherske disse Sprog. Den gennem Læreaarene erhvervede Viden og de flittige Studier kom ham til Nytte som Leder af Lerchenborghaven og i hans omfattende havebrugshistoriske Produktion. Lensgreve Lerche saa med stor Sympati paa hans historiske Syssel og han gav ham pekuniær Støtte til Udgivelse af hans vigtigste Arbejde: »**Bidrag** til en Fremstilling af Danmarks Havebrug i Middelalderen« (indtil 1500) (1902). I øvrigt blev P.s litterære Virksomhed efterhaanden baade betydelig og betydende, og han bevægede sig paa dette Omraade over særdeles mange Emner. Fritz Heide har i sit nedenn. Skrift om P. givet en samlet Oversigt

over hans Arbejder. En Mængde Bidrag findes i »Gartner-Tidende«s forskellige **Aargange** (bl. a. »Rosenborg Have gennem 300 Aar (1606—1909)«, XXV, 1909), men allerede forud for dette Fagblads Begyndelse havde P. publiceret meget, navnlig i »Tidsskrift for Havevæsen« samt i **smaa** selvstændige Skrifter som »Kortfattet Anvisning til Plantning og Røgt af Frugttræer og forskellig Brug af Frugt« (1889).

Frits Heide: Herregaardsgartner Christian Pedersen, 1919. Gartner-Tidende, XXXII, 1916, S. 153f.

Axel Lange.

Pedersen, Christiern, d. 1554, opbyggelig og historisk Forfatter. F. uvist naar i Helsingør, d. 16. Jan. 1554 i Helsingør, ifølge Huitfeldt begr. sst. Forældre **ukendte**; af borgerlig Herkomst, som hans Bomærke viser. Gift efter 1532 i Malmø med Else Jacobsdatter, d. 1539 sst. (gift 1° med Borgeren Christopher Madsen), D. af Borgmester Jacob Mikkelsen og Anne Hansdatter.

Sin Skoleundervisning fik C. P. i Roskilde og mindedes 1515 i Udgaven af Peder **Laale** med Taknemmelighed sin Lærer Rasmus Simensen, hvis Tydning af Ordsprogene han støttede sig til i Kommentaren. 1496 immatrikuleredes han ved Universitetet i Greifswald under fattige Kaar, eftersom han var Pedel, da han to Aar senere tog Baccalauregraden; derefter høres intet til ham før 1505, i hvilket Aar han nævnes som Kannik i Lund i et Skøde vedrørende Ejendomssalg. 1508 træffes han i Paris, som Medlem af »den germanske Nation«, og her erhvervede han Magistergraden i »de frie Kunster« (artes **liberales**); som Magister forekommer han første Gang i Sept. 1511. Med Afbrydelser, foraarsagede af Rejser hjem, opholdt han sig i Seinestaden til 1515 og udfoldede paa Latin og paa Dansk en omfattende litterær Virksomhed. For Bøgernes ydre Udstyr havde han megen Sans. Der var en Skrift af **fransk**-gotisk Snit, som han fattede Forkærlighed for og senere gjorde til Hovedbærer af sin Produktion, men desuden tilvejebragte han et Udsmykningsmateriel, dels Titeltræsnit, dels Initialer, der i forskellig Fremstilling havde det danske Rigsvaaben til Motiv, og som for Størstedelen var signerede med hans Forbøgstaver. Selv udøvede han ikke Bogtrykkerkunsten, men stillede sit Materiel til Raadighed for de Trykkerier, han benyttede sig af; da han forlod Frankrig, tog han det med sig hjem.

Den første Frugt af C. P.s Parisophold var et **latinsk-dansk** Leksikon, »**Vocabularium ad usum** Dacorum«, der udkom 1510, det ældste i sin Art hos os, men med fremmede Forgængere og Forbilleder; det oplagdes igen 1514 i **Köln** og 1518 i Leipzig.

Derefter fulgte Udgaven af Saxo. Det synes utvivlsomt, at C. P. har haft Teksten i trykfærdig Stand, da Roskildebispen Lauge Urne i Maj 1512 skrev ham til om Udgivelse; han ønskede imidlertid ogsaa Statsmagtens Sanktion, og den fik han af Christian II., muligvis i Juli 1513, da Ærkebiskop Erik Valkendorf, der nævnes i Forbindelse med Bemyndigelsen, var kommet ned fra Trondhjem i Anledning af Tronbestigelsen. Trykt hos Jodocus Badius Ascensius, C. P.s personlige Ven, forlod Værket i Marts 1514 Pressen i stateligt Udstyr, med det danske Rigsvaaben og et Idealbillede af Danmarks Konge i Spidsen for sin Krigshær paa Titelbladet, og i Dedikationen til Lauge Urne, formet som Svar paa Henvendelsen to Aar forud, meddelte C. P., hvorledes det først ved Bistand af Ærkebiskop Birger Gunnersen i Lund var lykkedes at skaffe Tekstgrundlaget til Veje. Værket vakte stor Opsigt; Erasmus af Rotterdam priste Saxos Stilkunst, og det 16. Aarh. igennem blev det en Boghandlerspekulation at oplægge Bogen paa ny. Men Betydningen af C. P.s Saxoudgave rækker langt ud over dens egen Tid. Skæbnen har villet, at den er eneste Tekstkilde for vor største Middelalderhistoriker; paa Brudstykker nær er alle Saxohaandskrifter senere forsvundne.

Sit danske Forfatterskab indledede C. P. i Juni 1514 med »Vor Frue Tider«, en Samling af Bønner Kong Christian »til ydmyg Tjeneste« oversatte »paa ret Danske«, at hver Mand skulde forstaa dem; tre Uger efter Tidebogen, der 1517 udkom igen i Leipzig, fulgte »Om at høre Messe«, en Forklaring for Lægfolk om den hellige Messes og dens enkelte Deles Betydning, og i Febr. 1515 en Samling Prædikener over Aarets Evangelier og Epistler med Eksempler (»Jærtegn«) fra Dagliglivet eller Legendelitteraturen, det største Værk, som indtil da var trykt i det danske Sprog. Bogen, der almindeligt gaar under Navnet »Jærtegnspostillen«, og som 1518 optryktes i Leipzig, har latinske Forbilleder til Grundlag og er for deres Skyld, som ikke forstaar Latin og maaske heller ikke tit faar Prædiken at høre, blevet til ud fra den Tankegang, at Guds Ord, naar det ellers rigtigt udtydes, ikke er helligere paa et Sprog end paa et andet; havde nogen af Apostlene skrevet »Evangelia til Danmarks Rige, da havde han dem visselig skrevet paa ret Danske, saa at alle det forstaandet havde, thi hvert Menneske bør at kunne dem paa sit eget Maal, mens ingen kan blive salig uden dem og den hellige Tro«. Det blev den danske Linie, C. P. fulgte i sit senere Forfatterskab; den latinske Side sluttede han affor bestandig i Marts 1515 med Udgaven af Peder Laale, hvis udførlige Kommentar i humanistisk Aand dadler forekommende »Barbarismer«

i de latinske Ordsprog, medens den mærkeligt nok næsten intet Hensyn tager til de danske; Nyerup har 1828 i sin Udgave erkendt, at uden C. P. havde han næppe kunnet klare det latinske Element i Bogen.

Over Louvain vendte C. P. i Foraaret 1515 hjem til sit Kanonikat i Lund. Til Henlæggelse under St. **Christophorus'** Alter, ved hvilket han gjorde Tjeneste som Alterpræst (vicarius perpetuus), foretog han i Okt. 1516 sit første Køb af Bøndergods i Skaane og var i April 1517 i Ærkebiskop Birgers Følge til Stede paa Herredagen i Kalundborg; som et Pavebrev fra April 1524 oplyser, indførte han, at Domkirkens Klokker ringede ved Middagstid, i hvilken Anledning han fik bevilget ti Aars Aflad for dem, der under Ringningen besøgte Kirken og bad Fadervor og Ave Maria. Litterært var han i Aarene efter Hjemkomsten mest optaget af Arbejder vedrørende Fædrelandets Historie, selv om en Del af det Materiale, han byggede paa, sagtens er indsamlet under Opholdet i Paris. Det var ikke noget ringe Foretagende, han indlod sig paa: en Oversættelse af Saxo med Tillæg fra andre Kilder og Fortsættelse ned til hans egen Tid. Saxooversættelsen, som han endnu 1534 haabede at faa frem paa Tryk, er — fra regnet et Brudstykke (Braavallslagets Kæmperække) — gaaet tabt, og Dommen over den fra deres Side, som har kendt den, lyder forskelligt; medens Vedel udtaler sig nedsættende, fandt Mogens Madsen, at Saxo »ikke uden **Held**« var overført paa Folkesproget, og samme Opfattelse havde Stephanus. Af Tillægene er derimod en Del og af Fortsættelsen Hovedparten bevaret gennem Afskrifter, som Vedel, Lyschander og Stephanus lod tage til Brug for deres egne historiske Arbejder. Det ses, at C. P. har gennemgaaet ikke saa faa franske, engelske og tyske latinskrivende Historikere, men mærkeligst er, at han ogsaa har haft Snorres Heimskringla og andre Sagaværker til Raadighed, saa at han er den første danske Benytter af den islandske historiske Litteratur, som kendes; da det er lidet sandsynligt, at han selv skulde have behersket Oldsproget, er Stoffet sikkert lagt til Rette for ham af andre, og med god Grund er der peget paa Erik Valkendorf som Mellemand. Hvorvidt C. P., hvad Eftertiden mente, som Historieskriver har haft officielt Hverv i Egenskab af kgl. Historiograf, er usikkert, men at Christian II. har virket tilskyndende, turde være givet.

I Febr. 1522 blev C. P. Kansler hos Johan Weze, der s. M. var valgt til Ærkebiskop i Lund, og udvikledes derigennem i bitter Strid med Ærkesædets Godsbestyrer Hans Skovgaard, mod hvem han, da Ærkebiskoppen i April 1523 fulgte Christian II. i

Landflygtighed, **maatte** søge Beskærmelsesbrev hos de nye Magthavere. Politisk blev han dem inden længe mistænkelig, hvorom han i Sept. 1524 tilskrev Joh. Weze; han tilføjede et Ønske om, at Kongen snarest vilde vende tilbage. Da Søren Norby i Marts 1525 brød ind i Skaane, sluttede han sig til ham, men **maatte** i April efter Bondehærens Nederlag ved Lund, da Johan Rantzaus Landsknægte stormede Domkirken, frelse sig ved Flugt; som andre af Partiet fandt han Ly hos Søren Norby i Sølvitsborg. Domkapitlets Stævning til at møde i Lund nægtede han at imødekomme, med mindre der skikkedes ham Lejde, og han blev da i Dec. som skyldig i Højforræderi af den nye Ærkebiskop Aage Sparre lyst i Kirkens Band og fradømt alle sine Ejendele. Disse spredtes i de følgende Aar paa forskellige Hænder; Dele af hans typografiske Udsmyningsmateriel træffes i Bøger, som Poul Ræff 1532 trykte i Aarhus, uden at det nærmere vides, naar og ad hvilke Veje de er kommet i hans Besiddelse.

Med Budskab fra Søren Norby rejste C. P. i Foraaret 1526 til Tyskland, hvor han traf Christian II. i Berlin; han fulgte efter til Nederlandene og hørte i de næste fem Aar til Kongens Hof i Lier, som andre af Kredsen udsat for mangehaande Afsavn og Genvordigheder. I Marts 1527 sendtes han i politisk Ærinde til Paris, men var ellers mest optaget af litterære Arbejder. Efter den latinske Tekst i Vulgata, under Hensyntagen til Erasmus og Luther, udgav han 1529 en Oversættelse af det nye Testamente, der 1531 udkom i 2. Oplag; i Fortalen bekendte han sin Overgang til Lutherdommen og beklagede sine fordums »Synder« (Vildfarelser), i Særdeleshed »Jærtegnene« i Postillen fra 1515. Samtidig aflagde han sin Præstedragt og fratraadte Kanonikatet i Lund. Som Følge af disse Skridt forlangte Regentinden i Nederlandene, den stærkt katolsksindede Margrethe af Østrig, at Christian II., hvem C. P. tjente som Huskapellan, skulde fjerne ham fra sine Omgivelser, og skønt dette ikke synes at være sket, var Situationen saa vanskelig, at C. P. først efter Regentindens Død, der indtraf i Slutningen af 1530, kunde optage sin Forfattervirksomhed. 1531 udkom en Oversættelse af Davids Salmer, og derefter fulgte s. A. syv forskellige **Smaaskrifter**: Oversættelser og Bearbejdelser for det meste efter Luther, deriblandt »Om Børn at holde til Skole og Studium«, i hvilket Skrift han ud fra et nyt Syn paa Opdragelsens **Maal** bryder Staven over Skolegangen i den katolske Tid. Alle Bøgerne fra Opholdet i Nederlandene er trykte hos en og samme Bogtrykker i Antwerpen med et Materiel, som C. P. for en stor Del selv havde skaffet til Veje paa ny, ligesom tidligere en Type af **fransk-gotisk**

Snit og Initialer med nationale Motiver. Baade som Forlægger og Bogtrykker stod han saaledes vel rustet til i Hjemlandet at virke for den gode Sag, da i Okt. **1531** efter hans og Meningsfællers Forvisning Oprejsningens Dag stundede til.

Hvorvidt han lagde Vejen hjem over Land eller fulgte med paa Toget til Norge, kan ikke siges. Det vides blot, at i Marts **1532** inddrog Frederik I. en til C. P. pantsat Gaard i Malmø, eftersom han »har givet sig ind til Rigens Fjende Kong Christiern og bruger Avindsskjold mod Riget«, og at der i Juli, s. **M.**, i hvilken Christian II. førtes som Fange til Sønderborg, skænkedes ham **kgl.** Beskærmelsesbrev, at han **maatte** bo i Malmø, ernære sig som Bogtrykker og »være kongelig Majestæt huld og tro«. Malmø havde allerede i flere Aar været et af Hovedsæderne for den danske Reformationsbevægelse, og skønt Byen i Forvejen havde et Trykkeri, fik C. P.s, der bestyredes af Nederländeren Johan Hochstraten, ganske godt at bestille, da det i Begyndelsen af **1533** kom i Gang. Reformatorerne Peder Laurensen og Frans Wormorsen benyttede det; her tryktes **1533** Oversættelsen af Nicolaus Manuels Spottedigt over den katolske Messe, ligesaa nye Udgaver **1533** af Claus Mortensen Tøndebinders danske Salmebog og **1534** af Rimkrøniken, de to sidste med Ændringer og Rettelser i Teksten af C. P. Selv udgav denne, foruden forskellige Opbyggelsesskrifter, **1533** »i en god Mening for syge Folkes Skyld« en Lægebog, den første trykte paa Dansk, bearbejdet efter latinske og tyske Kilder (udg. 1933 i Facsimile med Indledning af Poul Hauberg), **1534** som Supplement efter tysk Forlæg en Bog om Urtevand, ligesom Lægebogen visende Kendskab til hjemlig Flora, og s. A. de to berømte Folkebøger »Kejser Karls Magnus Krønike« og »Kong Olger Danskes Krønike«, i over tre Hundrede Aar Morsskabslæsning for Slægt efter Slægt. Men C. P.s Presse tjente ogsaa andre Formaal; i **1534**, da den politiske Situation igen tilspidsede sig, udgik herfra Tryksager, der viste Lejdebrudet mod Christian II., og da Grevens Fejde i Juni d. A. udbrød, satte han atter Eksistensen i Vove for sin Konges Skyld; han blev **iflg.** Huitfeldt Borgmester Jørgen Kocks »anden Haand og Sekretærer udi Fejden«.

Efter at Slaget **1536** var uigenkaldeligt tabt og Freden genoprettet, blev C. P. en Tid lang boende i Malmø; sin Virksomhed som Bogtrykker, under de urolige Forhold **1535** kendetegnet ved blot een Bog, optog han ikke, men solgte Materiellet til Hans Vinggaard i Kbh; at han dog ikke har faaet hele Beløbet for Salget udbetalt, er utvivlsomt. **1543** haves Underretning om, at han var

færdig med en Oversættelse efter Luther af Bibelen i dens Helhed; efter at være gennemset af en **kgl.** Kommission med Peder Palladius i Spidsen udkom Arbejdet **1550** som Kong Christian **III.s** Bibel. De sidste ti Aar af sit Liv tilbragte han hos en Slægtning, der var Præst i Helsing. En Tingbog fra Malmø oplyser om Grunden til Landopholdet: »Mester Christiern havde ikke været ved sin rette Sind og Forstand fra den Tid, han fik sin Sygdom i København, og til den Tid, han der affor, og havde end samme Syge, den Tid han kom til Helsing«. Naadsensbrød var det dog ikke, han nød paa sine gamle Dage; han havde baade Ejendele og rede Penge at raade over. Ej heller var han hele Tiden saa svagelig, at han ikke gentagne Gange kunde tage til Helsingør i Anledning af Rets-trætter, som fortsattes efter hans Død mellem dem, der mente at have Krav paa Arven. I Boet fandtes af litterære Efterladenskaber Oversættelser af Joh. Spangenberg's Postil og af Æsops Fabler; Æsop udkom **1556**, medens Postillen, der ikke blev trykt, er gaaet tabt. Saxooversættelsen med Tillæg og Fortsættelse forlangte Herluf Trolle i Kongens Navn udleveret »Riget til Bedste«; Haandskriftet indlemmedes senere i Universitetsbiblioteket og gik til Grunde ved Branden **1728**.

C. P. hører ikke til dem, der ængsteligt viger tilbage, hvor det gælder at sætte Livet ind for en Sag; med Pen i Haand var han nærmest en Fredens Mand. Skønt han godt kan blive varm og sige sin Mening i uforbeholdne Ord, findes blandt alle hans Arbejder ikke et eneste Stridsskrift. Meget original som Forfatter er han vel ikke, mest Oversætter eller rettere Bearbejder; ej heller er det hans Fortjeneste, at han var den første, der gjorde Brug af Modersmaalet i boglig Syssel, til Hædersnavnet »den danske Litteraturs Fader«, som en senere Eftertid gav ham, har han ingen Ret. Men den Ære vil aldrig kunne fratages ham, at en Fremstilling saa jævn og ædruelig, saa klar og let fattelig som den, der findes i hans Skrifter, var ikke før set i dansk Prosa.

Danske Skrifter ved C. J. Brandt og R. Th. Fenger, **I—V**, **1850—56**. Facsimileudgave af Lægebogen **1933** med Indledning ved P. Hauberg. — Mindetavle efter Tegning af Martin Borch **1895** i Helsing Kirke, Vaabenhusets Ydermur.

C. J. Brandt: Om **Lunde-Kanniken** Christiern Pedersen og hans Skrifter, 1882. — Gustav Storm i Arkiv f. nord. Filol., II, 1885, S. 319—38. J. Paludan i Nord. Tidsskr. f. Filol., Ny Rk., X, 1890—92, S. 83—88. Laur. Nielsen i Nord. tidsskr. f. bok- och biblioteksväsen, V, 1918, S. 45—60. P. Hauberg i Tidsskr. f. hist. Botanik, I, 1919, S. 104—22. T. O. Achelis i Nord. Tidsskr. f. Filol., 4. Rk., X, 1922, S. 1—14. Ellen Jørgensen: Historieforskning og

Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800, 1931, S. 69—75. G. Tilander och O. Gertz i *Acta philol. scandinav.*, IX, 1934—35, S. 97—157. O. Fingerhut: »Kong Olger Danskis Krönicke« und ihr Verhältnis zur deutschen Uebersetzung, »Denmarckische Historien« von Conrad Egenberger von Wertheim, 1935.—Publikationen aus. k. preuss. Staatsarchiven, LII, 1893, S. 130—31, 138. *Acta pontific. Dan.*, VI, 1915, S. 431—32. *Hist. Tidsskr.*, 9. Rk., III, 1925, S. 386, Note 2. *Carl S. Petersen.*

Pedersen, Claus, d. 1525, Kansler. F. i Varberg, d. 1525, tidligst 12. Maj, antagelig i Nederlandene.

C. P., der da var Kannik i Kbh., fik 1514 pavelig Tilladelse til at studere Jura i Bologna og kaldes senere licentiat in decretis og magister in artibus. 1516 blev han ansat ved Kbh.s Universitet, og i de følgende Aar anvendtes han hyppigt til diplomatiske Forhandlinger, saaledes i hvert Fald 1519 og 1521—22 i Rom, hvor han bl. a. virkede for Didrik Slagheks Udnævnelse til Ærkebisp og selv erhvervede en lang Række kirkelige Embeder i Danmark, deriblandt Provstiet i Jellingsyssel og Kanonikater i Viborg, Ribe, Kbh. og Roskilde. Juni 1522 udnævntes han til kgl. Kansler og sendtes s. A. til Rigsdagen i Nürnberg i Anledning af Kongens Stridigheder med Hertug Frederik af Gottorp og Lübeck. Han fulgte Christian II. til Nederlandene, ledsagede i Sept. s. A. Dronning Elisabeth til Berlin og vendte i Nov. s. A. tilbage til Nederlandene, hvor han blev Lærer for Christian II.s Søn, Prins Hans. 1524 sendtes han to Gange som Gesandt til Henrik VIII. i England.

C. F. Allen: Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern II.s og Frederik I.s Hist., I, 1854, især S. 309 f. Samme: De tre nord. Rigers Hist., især V, 1872, S. 297—304. *Acta Pontificum Danica*, VI, 1915 (se Registeret).

Povl Bagge (A. Heise).

Pedersen, Hans Jørgen, 1851—1905, Præst i Amerika. F. 28. Dec. 1851 i Ringe Sogn, d. 20. Juli 1905 i Ruthon, Minn., begr. paa Tyler Kgd., Minn. Forældre: Husmand Peder Hansen (1815—94) og Anne Marie Jørgensen (1825—74). Gift 20. Okt. 1875 i Gowen, Mich., med Ane Marie Jeppesen, f. 28. Marts 1852 i Gestelev Sogn, D. af Husmand, Væver Jeppe Rasmussen (1815—59) og Ane Kirstine Rasmusdatter (gift 2° 1860 med Husmand Hans Nielsen).

P. udgik fra et fattigt Husmandshjem med ti Børn. Hjemmet var præget af en alvorlig, noget tung Guds frygt, som tidligt satte sit Mærke paa Drengen. I sin Ungdom blev han Elev

paa den nærliggende Ryslinge Højskole, hvor han tilegnede sig en lysere Opfattelse af Kristendommen, som han fastholdt hele sit Liv. Gennem Højskolen og ved et Studieophold i Kbh. blev han uddannet til Præst i Amerika, hvortil han rejste 1875, og blev først ansat i den danske Koloni i Gowen, Mich., hvor hans Ordination og Bryllup foregik s. A. Men P. havde saa stor Interesse for Højskolen, at han vilde arbejde for dens Indflydelse paa Danske i Amerika. Derfor blev han 1880 Forstander for Højskolen i Elkhorn, Iowa, den første danske Højskole i Amerika, bygget to Aar før. Han arbejdede her med stor Dygtighed, udmærket støttet af sin Hustru, og kunde med sin Sparsommelighed og Evne til at omgaas Penge slaa sig igennem med lidt. Men han blev her kun kort, da Skolen ejedes af Kirkesamfundet, og han vilde have sin egen Skole. Det fik han 1882 i den lille Koloni Ashland i Michigan. Derfra kom han 1888 til Tyler, Minn., hvor der et Par Aar før var grundet en dansk Koloni, som voksede til at blive en af de største og betydeligste Landkolonier. I femten Aar virkede P. her med stor Dygtighed, fem Aar som Forstander for Højskolen og hele Tiden som Koloniens Præst. Ved sin levende, betydelige Personlighed satte han Præg paa Kolonien og var desuden kendt viden om som Foredragsholder og Prædikant; tillige skrev han ofte i Kirkebladet »Kirkelig Samler«, i »Dannevirke« og andre danske Blade. Sammen med alt dette var P. en ualmindelig praktisk dygtig Mand, der med sit sikre Blik paa Jord og dens Værd netop i de Aar kunde have tjent sig en Formue som Landhandler; Folk søgte ham jævnlig i den Anledning, men han afslog at tjene Penge derved. Det var sit Folk, han vilde tjene og gennem Kirke og Højskole hjælpe det til saa ligt et aandeligt Liv som muligt. Han fik i Tyler tæt ved Højskolen bygget en Korskirke, den eneste danske Kirke i den Stil. Hans levende følsomme Sind var udsat for stærke Svingninger, men Grundpræget var og blev en varm Tro paa Guds Kærlighed og paa Syndernes Forladelse ved Jesus Kristus. Sine sidste to Aar tilbragte han i en lille Nabokoloni, Ruthon, hvor han var Præst, til han døde efter en langvarig smertefuld Sygdom. Hans Navn vil leve i Tyler som i hele den danske Kirke i Amerika. Han var en digterisk Natur, som skrev flere Sange og Lejlighedsdigte, hvoraf enkelte er optaget i den dansk-amerikanske Sangbog. Efter hans Død udkom en Samling af hans Prædikener: »Lyse Tanker«, udgivet af hans Søn (1906). — Monument paa hans Grav i Tyler.

MF Blichfeld.

Pedersen, Hans, 1864—1933, Bygmester i Amerika. F. 2. Sept. 1864 i Stenstrup, Sunds Herred, d. 6. Sept. 1933 i Seattle, Urne sst. Forældre: Husmand Christen P. og Gjertrud Sophie Hansen. Gift 1° 22. Marts 1902 i Seattle med Marie Sofie Madsen, f. 10. Sept. 1871 i Halsted, Lolland, d. 1931, D. af Husmand Jørgen M. (1842—1926) og Petrine Larsine Jensen (1836—1915). 2° med N. N.

Efter Skolegang, Arbejde som Tjenestekarl og Højskoleophold i Danmark rejste P. 1884 til Amerika, hvor han begyndte som Landarbejder i Staten New York. Han søgte dog hurtigt vestpaa, og da han hos Faderen havde lært Landhaandværk, slog han sig igennem paa forskellig Maade — som Landarbejder, Skovarbejder, Murerhaandlanger, Murer og Tømrer. I Begyndelsen af 90'erne naaede han til Stillehavskysten, hvor han begyndte at paatage sig **Smaa-Entrepriser**. Han havde baade Anlæg for og Mod paa Projektering af Byggeforetagender, og 1898 etablerede han sig som selvstændig Bygmester i Seattle i Staten Washington. Han fik hurtigt overdraget betydelige Opgaver, som han løste med Dygtighed, og han arbejdede sig efterhaanden frem til at blive Seattles største Bygmester, ofte med et Par Tusinde Mand i Arbejde samtidig. Ikke alene opførte han et saa stort Antal af de større Bygninger i Seattle, at han faktisk kom til at præge Byens **offentlige** Arkitektur (Raadhuset, Banker, Teatre, store Forretningsbygninger, Kraftstationer, Skoler, Hospitaler, Boligkomplekser, Sanatorier, Hoteller m. m.), men tillige opførte han lignende større Bygninger i andre Byer i Staten, saasom Tacoma og Olympia, og desuden byggede han rundt i »**Nordvesten**» en Mængde Broer, Tunneler, Jernbaner, Kanalanlæg, Bølgebrydere o.s.v. Ved Siden af sin Ingeniørvirksomhed drev han flere store Farme i Omegnen af Seattle. — Trods denne usædvanlige Foretagsomhed blev P. aldrig nogen velhavende Mand. Hans Dristighed og Trang til Aktivitet førte ham ofte ind i Projekter, der gav Tab — saaledes tabte han engang 600 000 Dollars paa et 3½ **Mill.** Dollars Kanalprojekt i Staten Oregon paa Grund af mangelfulde Ingeniør-Undersøgelser —, men han havde til sin Død Bankernes fulde Tillid. Personligt levede han et yderst nøjsomt Liv, og han var meget afholdt blandt sine Landsmænd i Seattle. Han støttede med Raad og Daad Oprettelsen af det danske Alderdomshjem i Seattle, for hvilket han var Formand. — Bronzerelief af M. P. Nielsen i Familieeje.

Carl Hansen: Nisqually, 1912. Olaf **Linck**: Danskere under Stjerneban-

Pedersen, Hans Henrik Christian, 1862—1926, Agrarhistoriker og Statistiker. F. 7. Febr. 1862 i Helsted, Støvring Herred, d. 18. Febr. 1926 i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Gaardejer Peder Hansen (1830—1908) og Maren Kirstine Henriksdatter (1825—91). Gift 4. Dec. 1901 i Fodby med Kommunalærerinde Pouline Marie Christensen, f. 12. Febr. 1868 i Bistrup, Fodby Sogn, D. af Gaardejer Christen Nielsen (1830—1908) og Ane Margrethe Poulsdatter (1836—1910).

P. var Elev paa Lars Bjørnbaks Højskole i Viby, derefter Huslærer paa et Par Gaarde i Jylland, tog første Del af **Skolelærereksamen** og var i nogle Aar Journalist ved nogle jyske Provinsblade, bl. a. ved »Aarhus Amtstidende« (i C. Th. Zahles **Redaktør**-tid), og siden fra Kbh. Korrespondent til forskellige Provinsblade. Han blev Student 1894, privat dimitteret, cand. **polit.** 1900, Assistent i Statens statistiske Bureau (Statistisk Departement) 1902, Fuldmægtig 1907, var Kontorchef 1913—23. Fra 1918 var han Lektor i Landbopolitik ved Universitetet. Han var Medlem af Fæstekommissionen af 1910 og af Udvalg til Udarbejdelsen af en ny Lovgivning om Kapitelstakstens Fastsættelse og af Skovkommissionen af 1920, sad i Bestyrelsen for Højskolen for moderne Samfundsvidenskab og Historie.

Straks ved sin Ansættelse i Statistisk Departement traadte P. i nært Samarbejde med sin Chef V. A. **Falbe-Hansen** paa et fælles særligt Arbejdsomraade, Landbrugsstatistikken, og deltog bl. a. i Udgivelsen af »Kapitelstakster i ældre og nyere Tid« (1904), og allerede 1900 og senere 1905 klarlagde han over for **Carlsberg**-fondet sin store Plan for, ved Studier af det Materiale, der dannede Grundlaget for Christian V.s Matrikel 1688, at vinde ny historisk Indsigt i Landboforholdene i Slutningen af det 17. Aarh. Paa Grund af sin Afstamning og nationaløkonomiske Skoling havde han usædvanlige Evner til at trænge til Bunds i de forskellige landøkonomiske, socialhistoriske og statistiske Problemer i dansk **Agrar**-historie, og da han altid fulgte den sunde og frugtbare Metode: »at begynde noget nærmere ved vor egen Tid og derfra gaa tilbage fra det sikre og bekendte til det relativt usikre og ubekendte«, blev hans Indlæg i den videnskabelige Diskussion om forskellige **agrar**-historiske Problemer meget betydningsfulde og vægtige og derved banebrydende og grundlæggende for senere Forskning. Det gælder f. Eks. hans Afhandling »Udsæden og det dyrkede Areal paa Falster i sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede« (Hist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1907—08, S. 101—37), hvor han, ud fra en klar Problemstilling og nøje kritisk Prøvelse af Kilderne, dømmer imellem Kr. Erslevs

Opfattelse i »Valdemarernes Storhedstid« (1898) og Peter Lauridsens i »Om Skyldjord eller terra in censu« (1903). I »Verdenskulturen« (IV, 1907—08, S. 263—94) har han givet en frugtbar og levende Oversigt over Bønder og Landbrug i Middelalderen i England, Mellemeuropa og Norden. Selv naar han i Avisartikler gjorde op med de herskende Forestillinger om »Den gamle danske Landsby«, især om Jordfællesskabet og Trevangsbrugets Eneraaden (Østsjællands Folkeblad 29.—30. Dec. 1908), evnede han at forbinde en strengt videnskabelig Form med en klar og letfattelig Fremstilling. Dette gælder i ikke mindre Grad hans Artikel »En agrarhistorisk Vandring gennem Langeland mod Slutningen af det 17. Aarhundrede« (Statistiske Efterretninger April 1911). I Afhandlingen »Ødegaarde i 1680-erne« (Hist. Tidsskr., 8. Rk., IV, Festskrift til Edv. Holm, 1913, S. 188—205) viste han, hvor betydningsfuldt et Bidrag en almindelig historisk-statistisk Oversigt kan give til vor landøkonomiske og socialhistoriske Viden. Om P.s levende Interesse for moderne Landboforhold og Landboreformer og om hans varme sociale Forstaaelse vidner ikke mindst hans to Artikler i »Det ny Aarhundrede« »Irske Landboforhold« (II, 1, 1905, S. 698—707; 2, s. A., S. 73—80) og »Den irske Bondestands økonomiske Genrejsning« (II, 2, s. A., S. 484—93) samt den store Afhandling »Jordbesiddelse og Jordreform i England« I—II (Nationaløkonomisk Tidsskr., XXXVII, 1909, S. 289—316, 458—503). Kort efter, at P. var blevet Kontorchef, foretog han i Sommeren 1913 en Studierejse, der bl. a. bragte ham i personligt Bekendtskab med den russiskfødte berømte Agrar- og Rethistoriker Paul Vinogradoff i England. Om det egentlige Emne for Studierne, »Den engelske Grundbeskatning og Jordvurdering af 1909«, tryktes en Arbejdsberetning (1914), der paa visse Punkter danner et interessant Supplement til den ovenfor nævnte Afhandling. P.s Hovedafhandling er dog sikkert »Nogle Træk til Belysning af Hovedgaardsbdriften i sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede« (Hist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1915—17, S. 1—82). Afhandlingen er tilegnet Mindet om J. A. Fridericia og viderefører til en vis Grad, ligesom Arbejdet om Ødegaarde, Fridericias Afhandling »Historisk-statistiske Undersøgelser over Danmarks Landboforhold i det 17. Aarhundrede« (Hist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1889—90). P.s Afhandling er banebrydende, ikke alene ved den nye typologiske Inddeling af Hovedgaardene, Redegørelsen for deres geografiske Udbredelse, og for Forholdet imellem Hovedgaard og Landsby, for Overgangen fra Hovedgaard til Bondegaard, men ogsaa for den første Klarlæggelse af de forskellige Driftssystemer og de Meddelelser om Indholdet af Mark-

bøgerne, som den bringer, og som vil faa grundlæggende Betydning for Studiet, ikke blot af Hovedgaardene, men af alle danske Landbrug. Til Th. **Madsen-Mygdals** »Landbrugets Ordbog« (1919) forfattede P. en Række meget indholdsrige Artikler om landbohistoriske Forhold. Et særdeles nyttigt Hjælpe middel ved et statistisk-historisk og historisk-topografisk Studium er ogsaa det statistiske Tabelværk »Det danske Landbrug, fremstillet paa Grundlag af Forarbejderne til Christian V.s Matrikel 1688«, udgivet efter P.s Død, 1928, med en senere udarbejdet Redegørelse for P.s Arbejde 1900—25, og en Oversigt over Matrikuleringsarbejdet 1681—88.

Den klare Form og skarpsindige Problemstilling, der særtegner P.s skriftlige Arbejder, den uhildede og redelige Maade, hvorpaa han løste de videnskabelige Problemer, har gjort, at hans Produktion, trods dens relative Lidenhed, har faaet grundlæggende Betydning for senere Forskning. Hans sjældne, ædle og retlinede Karakter, hans store Uselviskhed og Hjælpsomhed skaffede ham mange Venner, og dels igennem sin store Vennekreds, dels ved sit Arbejde i Departementet og ved Universitetet, kom han i Kontakt med en meget stor Skare af Nationaløkonomer, Statistikere og Historikere, og gennem en udstrakt vejledende og raadgivende Virksomhed fik han en ganske særegen og sikkert meget stor Betydning for baade unge og jævnaldrende Dyrkere af disse Studier. Baade som Forsker, Lærer og Menneske har han skabt sig et sjældent smukt Eftermæle. — R. 1920. — Maleri af Johs. Nielsen i Universitetets statistiske Laboratorium.

Verden og Vi 5. Dec. 1913. Studenterne fra 1894, 1922, S. 143. Politiken 7. Febr. 1922. Berl. Tid. s. D. O. H. Larsen i Ugeskr. f. Landmænd, 1916, S. 46 ff., 72 ff., 87. Holger Hjelholt i Fortid og Nutid, VI, 1926—27, S. 141—45. Hist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1925—26, S. 283 f. Univ. Progr. Nov. 1926, S. 139—42. Nationaløkonomisk Tidsskr., LXIV, s. A., S. 53 ff.

Svend Aakjær.

Pedersen, Holger, f. 1867, Sprogforsker. F. 7. April 1867 i Gelballe ved Lunderskov. Forældre: Lærer Kristen P. (1822—77) og Dorthe Lauridsen (1826—1920). Gift 14. Febr. 1900 i Kbh. (Johs.) med Jenny Sophie Mathilde Dahl, f. 6. April 1877 i Odense, D. af Oversergent, senere Stabssergent Jens Christian D. (1841—81) og Marie Jørgine Knudsen.

P. blev Student 1885 fra Ribe og tog 1890 Skoleembedseksamen i Græsk, Latin og Dansk. Foruden med Eksamensfagene havde han i sin Studentertid især beskæftiget sig med Sanskrit samt fulgt Herman Møllers Forelæsninger over gotisk Grammatik, der efter hans eget

Sigende blev af afgørende Betydning for hans videnskabelige Udvikling. Efter endt Eksamen tænkte han en Tid paa at fortsætte de klassiske Studier, men Interessen for Sprogvidenskaben vandt snart Overhaand. Allerede 1893 fremkom hans første Arbejder i forskellige tyske Tidsskrifter. Forinden havde han begivet sig paa en Udenlandsrejse, der kom til at vare fra Marts 1892 til Sommeren 1896. Han besøgte først Universitetet i Leipzig, der paa den Tid blandt sine Lærere talte en hel Række fremragende Sprogforskere. Under Opholdet her skrev han den vigtige Afhandling »Das indogermanische s im Slavischen«, trykt 1895 i »Indogermanische Forschungen«. Rejsen gik videre til Grækenland og Albanien. Frugten heraf var hans »Albanesische Texte mit Glossar« (udgivet i det sachsiske Videnskabernes Selskabs Afhandlinger, *Hist.-phil. Cl.*, XV, 1895), der sammen med forskellige mindre Afhandlinger om Albanesisk bragte ham frem i første Række af dette Sprogs Kendere. Derefter fulgte et Studieophold i Berlin, og efter et Par Maaneders Ophold i Moskva, hvor han tilegnede sig praktisk Færdighed i Russisk, drog han til Universitetet i Greifswald, hvor den fremragende Keltolog Zimmer virkede. Studiet af Keltisk førte ham endelig til Irland, hvor han tilbragte fem Maaneder paa Arrangerne med Studier i levende Irsk. Efter sin Hjemkomst udarbejdede han Afhandlingen »Aspirationen i Irsk«, hvormed han 1897 vandt Doktorgraden og samtidigt traadte ind i Rækken af førende Keltologer. Han virkede derefter et Par Aar som Privatdocent og opnaaede 1900 Ansættelse ved Universitetet som Docent i sammenlignende Sprogvidenskab og slavisk Filologi, en Stilling, der 1903 omdannedes til et ekstraordinært Professorat. 1914 afløste han Vilh. Thomsen som ordinær Professor i sammenlignende Sprogvidenskab og beklædte denne Post til 1937. Dette er de ydre Rammer om en ualmindeligt alsidig og dybtgaaende Virksomhed i Sprogforskningens Tjeneste. Hans første Arbejde var »r-n-stämme. Studien über den stammwechsel in der declination der idg. nomina« (Zeitschr. für vergleich. Sprachforschung, XXXII, 1893). Hertil slutter sig en lang Række større og mindre Afhandlinger vedrørende indoeuropæisk Sproghistorie, bl. a. »Das Präsensinfix n« (Indogermanische Forschungen, II, s. A.), »Wie viel laute gab es im Indogermanischen?« (Zeitschr. f. vgl. Sprachf., XXXVI, 1900), »Zur lehre von den aktionsarten« (sst., XXXVII, 1904), »Zur akzentlehre« (sst., XXXIX, 1906), »Neues und nachträgliches« (sst., XL, 1907), »Die idg.-semitische Hypothese und die idg. Lautlehre« (Indogermanische Forschungen, XXII, 1907—08), »Le groupement des dialectes indo-européens« (Videnskabernes Sel-

skabs **hist.-filol.** Meddelelser, XI, 1925), »Zur Frage nach der **Urverwandtschaft des Indoeuropäischen mit dem Ugrofinnischen**« (Mémoires de la Société **Finno-Ougrienne**, LXVII, 1934). Men han har i lige saa høj Grad haft Opmærksomheden henvendt paa de enkelte Grene af de indoeuropæiske Sprog. Hans grundlæggende Studier over Albanesisk er allerede omtalt. Til Afhandlingen om s-Lydens Udvikling i Slavisk slutter sig senere en stor Afhandling »Die **nasalpräsentia** und der slavische akzent« (Zs. f. vergl. **Sprachf.**, XXXVIII, 1905) og den fine Fremstilling af »Den **böhmiske** Udtale« (Nord. Tidsskr. f. **Filol.**, 3. Rk., XI, 1902—03). Her maa ogsaa nævnes hans »Russisk grammatik« (1916), der kan betegnes som den bedste af alle russiske Grammatikker, og den i Tilknytning dertil udarbejdede fortræffelige »Russisk læsebog« (s. A.). Det med Slavisk nærbeslægtede litauiske Sprog har han behandlet i flere Afhandlinger, især i »**Études** lituaniennes« (Vid. Selskabs Hist.-filol. **Medd.**, XIX, 1933). Den latinske Sproghistorie har han beriget med Arbejder som »Les formes sigmatiques du verbe latin« (sst. Hist.-filol. **Medd.**, III, 1921) og »La cinquième déclinaison latine« (sst., XI, 1926). Armenisk er behandlet i »Les pronoms démonstratifs de l'ancien arménien« (Vid. Selskabs Skrifter, 1905), »Zur armenischen sprachgeschichte« (Zs. f. vergl. **Sprachf.**, XXXVIII, 1905), »Armenisch und die nachbarsprachen« (sst., XXXIX, 1906), og flere mindre Afhandlinger, hvoriblandt en forfattet af ham selv paa Armenisk. Den germanske Filologi skylder ham Afhandlingen om »Runernes oprindelse« (Aarbøger f. nord. Oldkyndighed, 3. Rk., XIII, 1923) og Forklaringen af det oldengelske Ord for Kvinde »**fæmne**« (Festskr. til Otto Jespersen, 1930). De keltiske Sprogs Historie har han givet en udførlig Fremstilling af i den monumentale »Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen« (1909—13, to Bind), der vel maa betragtes som hans Hovedværk. En forkortet Udgave, i Samarbejde med H. Lewis, er »A Concise Comparative Celtic Grammar« (1937). Doktorafhandlingen »Aspirationen i Irsk« er fortsat i en længere Afhandling i »Zs. f. vergl. **Sprachf.**«, XXXV, 1899, og en Række andre keltiske Emner findes behandlet i forskellige mindre Afhandlinger og Artikler. Stor Interesse har han ogsaa vist for Oldsprogene i Lilleasien og paa mange Punkter bidraget til Løsningen af de Problemer, som disse Sprog frembyder, saaledes i Afhandlingerne »Fra vor Sprogæts Grænseegne« (Nord. Tidsskr. f. **Filol.**, 3. Rk., XII, 1903—04, om Sproget i de saakaldte Arzawa-Breve), »Lykisk« (sst., 3. Rk., VII, 1898—99), »Mere om Lykisk« (sst., 3. Rk., VIII, 1899—1900), »Zu den lykischen inschriften« (Zs. f. vergl.

Sprachf., XXXVII, 1904), »The Lepontian personal names in -alo-s and some remarks on the Lydian inscriptions« (*Philologica*, I, 1921) og den store Afhandling »Hittitisch und die anderen indoeuropäischen Sprachen« (Vid. Selsk. Hist.-filol. Medd., XXV, 1938), hvortil slutter sig en i Forbindelse med **Alb. Götze** besørget Udgave med Kommentar af en hittitisk Tekst: »Mursilis Sprachlähmung« (sst., XXI, 1934). Selv om det ikke er muligt her at medtage alt, bør dog endnu tilføjes, at P. ogsaa har givet Bidrag til græsk Sproghistorie, og at hans Studier ikke er begrænsede til de indoeuropæiske Sprog. Han har udstrakte Kundskaber ogsaa uden for dette store Omraade; et Vidnesbyrd derom er **bl. a.** hans Afhandling »**Türkische** Lautgesetze« (Zs. d. Deutschen Morgenland. Gesellschaft, LVII, 1903).

Alle disse forskellige Arbejder har det tilfælles, at de er prægede af Nøjagtighed i Detaillerne, lysende Klarhed, sikker Metode og stor Skarpsindighed, Egenskaber, der for længst har placeret P. blandt Sprogforskningens store Navne og bevirket, at den sprogvidenskabelige Verden lytter, naar han taler. Det siger sig selv, at mange af hans Arbejder kun er tilgængelige for Fagfolk paa de forskellige Omraader, men det vilde være forkert deraf at slutte, at de ikke ogsaa skulde være af Betydning for den saakaldte almindelige Sprogvidenskab. Man vil tværtimod mange Steder finde værdifulde Iagttagelser og Bemærkninger af mere almen Rækkevidde. En mere indgaaende Behandling af almene **Spørgsmaal** har han givet i »Et blik på sprogvidenskabens historie med særligt hensyn til det historiske studium av sprogets lyd« i Universitetets Festskrift ved Aarsfesten 1916. Endelig **maa** her nævnes hans udmærkede Fremstilling af »Sprogvidenskabens i det nittende Aarhundrede« (1924, svensk Oversættelse s. **A.**, engelsk Oversættelse 1931).

I Tidens Løb har han modtaget talrige videnskabelige Æresbevisninger. Han er Medlem af en Række udenlandske videnskabelige Selskaber og Akademier og Æresdoktor ved mange Universiteter. 1913 holdt han efter Indbydelse Forelæsninger ved School of **Irish** Learning i Dublin, 1925 ved College de France. Han var Universitetets Rektor 1926—27 og 1934—38 Præsident for Videnskabernes Selskab, som han blev Medlem af 1905. Paa sin 70-aarige Fødselsdag hædredes han med et internationalt Festskrift. — R. 1919. DM. 1927. K.² 1933. K.¹ 1937. — Tuschtegnings af L. Kaganas 1938.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1897, S. 86 ff. Berl. Tid. 6. April 1917 og 5. April 1927.

Kr. Sandfeld.

Pedersen, Edvard Eilert **Holger**, 1888—1930, Skuespiller. F. 19. Maj 1888 i Kbh. (**Trin.**), d. 6. Nov. 1930 i Odense, begr. i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Ur- og Instrumentmager samt Tryllekunstner Harald Victor Valdemar P. (1851—1915) og Amalie Georgine Hansson (1860—1914). Gift 1° 11. Maj 1914 i Ballerup med Karen Asta Jørgensen, f. 19. Marts 1888 i Slagelse (gift 2° med Maskinfabrikant, Ingeniør Olaf Avnsø), D. af Gæstgiver, senere Teaterejer Jørgen Iver J. (ved Daaben Larsen) (1856—1924) og Elise Nielsen (1858—1911). Ægteskabet opløst. 2° 16. Sept. 1919 i Horsens med Dagny Marie Johanne Elisabeth Sommer, f. 15. Aug. 1895 i Veflinge, D. af Sognepræst Carl Otto Frederik S. (1856—1914) og Meta Jacobine Andrea Caroline Lebech (1861—1928).

P. havde lært Urmagerprofessionen, inden han, introduceret af Frederik Jensen, 2. Dec. 1909 debuterede som Fyssing i Farcen »Dueslaget« paa Nørrebro Teater, hvor han straks vakte Opmærksomhed ved sin pudsige Diktion og sine komiske Masker, f. Eks. som den stammende Elsker Alidor i »Rejsen til Kina«. Hans Gennembrud, Gissemænd i Farcen »Zebraen« (1912), var en overmaade lattervækkende, leddeløs **Polichinel-Figur** med udstaaende Øren og alt for stort Tøj, og Rollens Navn blev for Fremtiden hans **nom** de guerre blandt Publikum. Skønt han evnede at foredrage en Vise, blev det mindre i Revyerne end i Farcerne, at P. sejrede ved sin personlige Komik; Lunet var originalt, og han hittede paa sindssvage Betoninger, der fremkaldte Mindet om William Gerners Kunst. Utilfreds med Forholdene forlod han pludselig Nørrebro Teater og optraadte paa Kabaretsener i Norge og Sverige, men 1919 kom han tilbage og blev Apolloteatrets Førstekraft og som saadan en af Kbh.s mest populære Skuespillere i den lette Genre, som repræsenteredes af Farcerne »Den spanske Flue«, »Den kyske Levemand«, »Trollden i Æsken«, »Dydens Apostle« og »Proppen«. Overalt var hans Komik sympatisk-naiv; en Type, som blev hans særlige Omraade, var den aldrende Ægtemand, der gaar paa gale Veje. Spillet Grundtone var ensartet, men han varierede Maskerne og opfandt typiske og morsomme Træk. Det føltes som et stort Tab, da P. pludselig døde af et Slagtilfælde paa en Ferierejse. — Relief i Privateje.

Vilh. Petersen: Foran og bag Kulisserne, 1931, S. 91 f.

Robert Neiiendam.

Pedersen, Jens, d. 26. Nov. 1434, Kongens Kansler.

J. P. har sikkert været af adelig Byrd, eftersom hans Søster var gift med en Væbner; men om hans Herkomst vides i øvrigt intet. Han blev Kannik i Roskilde og var det **maaske** allerede 1416; hans Navn er imidlertid saa almindeligt, at man er stærkt udsat for at sammenblande ham med andre Bærere af det, og ganske særlig gælder dette om hans Stilling i Roskilde Kapitel, hvor han ikke altid kan holdes adskilt fra J. P. (Jernskjæg), der paa samme Tid tilhørte Kapitlet, senest som Domprovst. Vor J. P. er maaske identisk med en Johannes Petri, som Kong Erik 1419 betegner som sin Camerarius og Kannik i Roskilde — hvis da ikke **Came-**rarius her er en Fejlskrift for Cancellarius. I ethvert Fald fra Aaret 1423 forekommer han som Kongens Kansler, men der er en ikke ringe Sandsynlighed for, at han ogsaa i det nærmest foregaaende Par Aar har beklædt dette Embede. Han ledsagede øjensynlig Kong Erik paa den første Del af hans store Udenlandsrejse, idet man finder ham hos Kongen i Sept. 1423 i Nordtyskland og i Marts 1424 i Krakow; 1424, da han tillige nævnes som Kannik i Lund, spillede han i øvrigt en Rolle som en af de danske befuldmægtigede i Retsstriden om Sønderjylland. 1428 blev han Ærke-
degne i Roskilde og beholdt denne Stilling ligesom sit Embede som Kansler indtil sin Død. For dansk Diplomatiik knytter der sig en vis Interesse til hans Virksomhed i Kancelliet; det synes nemlig at være i hans Tid, at man har begyndt at forsyne de udgaaende Kongebreve med den Paategning paa Foden, der efter en Form, som den noget senere fik, kortelig kan betegnes som Relator-Paategningen.

Et halvt Hundrede Aar senere forekommer en anden *Jens Pedersen* ligeledes som Kongens Kansler og Ærkedegne i Roskilde. Han var Kansler 1467 og (efter en Afbrydelse) igen 1473—80; 1480 og 1484 nævnes han som Ærkedegne i Roskilde, en Post, der imidlertid 1485 beklædtes af en anden. 1483 nærede Kong Hans nogen Interesse for at **skaffe** ham Ribe Bispestol, men Tanken kom ikke til Udførelse.

William Christensen.

Pedersen, Jens, 1639—1704, Præst og Digter. F. 1639 i Kol-
ding, begr. 26. Nov. 1704 i Christiansdals K., 19. April 1707
flyttet til St. Knuds K. i Odense. Gift ca. 1666 med Maren Lassen,
f. ca. 1627, antagelig paa Vestergaard i Nørre Bork Sogn, begr.
4. Jan. 1708 i Odense, D. af Herredsfoged Las Lauridsen (d. 1650)
og Elisabeth Jensdatter.

J. P. kaldes undertiden Bergendal, med hvilket Navn han dog

ikke selv skrev sig. Han blev Student **1658** fra Helsingør og fik allerede **1663** det store Sognekalde Dalum og Sanderum ved Odense, formodentlig ved sin formaaende Svoger Jens Lassens Indflydelse. Formanden i Embedet Niels Bang var blevet Biskop i Odense, og Jens Worm fortæller, at dette skal have »givet ham Haab om lige Forfremmelse, hvorfor han søgte ved Skrifter at gjøre sig bekendt«. I et Opbyggelsesskrift »**It** fattigt forandret Rjge« (**1667**) hævdede han, med Udgangspunkt i Davids **107**. Salme, at den Elendighed, som Svenskekrigene havde bragt over Landet, var en Følge af Folkets Synder, og manede til Omvendelse. Men den unge Enevældes politiske Mistænksomhed saa i Skriftets Titel og i et tilføjet latinsk Æredigt til Forfatteren fra en Nabopræst forblommede Hentydninger til Regeringsforandringen. Skønt begge sikkert var ganske fri for politiske Hensigter, **maatte** de prise sig lykkelige ved at slippe med en Irettesættelse, som Bispen tildelte dem, og Skriftet var Hovedaarsagen til den 6. Maj s. A. udstedte Forordning om Censur ogsaa for alle verdslige Bøger. J. P., der **1675** tog Magistergraden, udgav desuden et Par andre Opbyggelsesskrifter, tre Salmesamlinger og nogle Lejlighedsdigte. Af hans Salmer optog Kingo i »Vinterparten« tre, som dog ikke fik Plads i den endelige Kingos Salmebog; her optoges derimod hans Salme »O gode Gud og Fader **hør!**«, som endnu findes i Evangelisk-kristelig Salmebog (tre Vers deraf i Landstads norske Salmebog: »Min Glæde udi Gud jeg **har**«).

C. J. Brandt og L. **Helweg**: Den Danske Psalmedigtning, I, **1846**, S. 384—87, Tillæg, S. 51. A. G. Rudelbach: Om Psalme-Litteraturen, **1856**, S. 341. J. N. Skaar: Norsk Salmehistorie, I, **1879**, S. 547; II, **1880**, S. 274. Kirkehist. Saml., 3. Rk., V, **1884—86**, S. 189—92. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., III, **1906**, S. 76f.

R. Paulli (J. Paludan).

Pedersen, Jens Christian, **1870—1921**, Forfatter. F. 7. Okt. **1870** i Assens, d. 11. Okt. **1921** i Østersøen. Forældre: Manufakturhandler Peder P. (**1838—1907**) og Wilhelmine Seligmann (**1838—1908**). Ugift.

P. blev Student **1887** fra Nørrebro Latin- og Realskole og cand. phil. **1888**, studerede Jura og Fransk, men tog ingen afsluttende Eksamen. Han forsøgte sig som Skuespiller og Instruktør og drev Journalistik ved adskillige Blade, bl. a. »Folkets Avis«, »Middagsposten« og »Vort Land«. En Del Aar var han Kunstanmelder ved »Social-Demokraten« og var ved sin Død knyttet til »Berlingske Tidende«. Han dyrkede fransk Sprog, Litteratur og Teater under gentagne Ophold i Paris og udgav et Par Parlører i Fransk og

Engelsk. I nogle Aar var han en Slags Impresario for Lugué Poé og Sekretær ved hans Teater i Paris. Han redigerede 1901—02 »Teatret« og udgav 1907 sammen med en Kreds af unge Talenter Periodens originaleste danske Vittighedsblad »Gnisten«. 1906—07 optraadte han under stærkt Bifald som Konferencier paa Sommerlyst. Hans skønlitterære Forfatterskab indskrænker sig til to Bøger, »Motivet ubekendt« (1905), en dramatisk og indtrængende Skildring af en ung Mands Nederlag over for det erotiske Problem, og »Hjerter« (1909), en lille Samling Noveller. En Bog om Maleren P. A. Schou var delvis færdig ved hans Død og udgaves 1929 af Vald. Neiiendam. Som Helhed var P. uden produktiv Kraft, og hans største Betydning laa i den utvivlsomme inciterende og klarende Indflydelse, han øvede paa en Række unge Talenter inden for Litteratur og Kunst. Han var og vilde være Bohemen, men han følte selv Misforholdet mellem sin Intelligens og sin Skaberevne, og hans Forfængelighed og urolige Sind stødte efterhaanden Vennerne fra ham. Han sprang over Bord fra Damperen paa Vejen hjem fra Paris. — Pastel og Maleri af Aksel Jørgensen 1908 i Privateje. Skitse af samme s. A. i Malmø Museum. Træsnit af samme s. A. Tegning af Henrik Lund.

Det ny Aarhundrede, III, 1, 1905—06, S. 509 f. Ekstrabladet 7. Okt. 1915, 7. Okt. 1920, 12. Okt. 1921, 29. Juni 1934. Politiken 12. Okt. 1921. Berl.

Povl Engels toft.

Pedersen, Jens Johan, 1873—1934, Aktuar, Forsikringsdirektør. F. 1. Marts 1873 i Lundegaard ved Præstø, d. 25. Jan. 1934 i Kbh., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Parcellist Kristoffer P. (1833—1917) og Ane Kirstine Larsdatter (1833—1905). Gift 17. Juni 1898 i Kbh. (b. v.) med Bertha Jørgensen, f. 10. Marts 1877 i Slagelse, D. af Tømrermester Jens J. (1824—1905) og Kirsten Christensen (1831—1901).

P. var som ung nogle Aar beskæftiget ved Mølleriet, men forlod dette Erhverv for gennemLæsning til Præliminæreksamen, Adgangs-eksamen til Polyteknisk Læreanstalt (1893) og Artium (1896) at bane sig Vej til det Studium af Matematik, som han 1897 afsluttede med en Magisterkonferens. S. A. fik han Ansættelse som Beregner i det da nystiftede Nordisk Livsforsikrings Aktieselskab af 1897, hvor han 1905 blev Aktuar, 1908 Prokurist og 1917 Medlem af Direktionen; sidstnævnte Aar blev han ogsaa Medlem af Direktionen for Søsterselskabet Nordisk Ulykkesforsikrings Aktieselskab af 1898. Som praktisk Forsikringsmand vandt P. sig gennem sin overordentlige Flid, sin grundige Viden og sine alsidige gode Evner

hurtigt stor Anseelse først i danske Forsikringskredse, hvis Fører han paa flere Omraader blev, og derefter i den nordiske Forsikringsverden i Almindelighed. Blandt de talrige Tillidshverv, som Forsikringsfaget i Aarenes Løb overdrog ham, skal her kun nævnes et Par af de mest betydningsfulde: 1917—19 og 1922—23 var han Formand i Foreningen af danske Aktuarer, af Assurandør-Societetets Komité blev han Medlem 1925, og fra 1929 til sin Død var han Komiteens Formand, af Bestyrelsen for Forsikringsforeningen i Kbh. var han Medlem 1917—22 og igen fra 1929 — Næstformand fra 1931. At han efterhaanden blev Medlem af Bestyrelserne for en Række Forsikringsselskaber (Nordisk Brandforsikring, Nordisk Gjenforsikring, Dana m. fl.) var **maaske** selvfølgelig, men ogsaa uden for Forsikringserhvervet blev der lagt Beslag paa ham. Ved sin Død var han saaledes Medlem af Repræsentantskabet for Kbh.s Handelsbank og af Bestyrelsen for Akts. De forenede Bryggerier og for Tuborgfondet. — Paa det forsikringslitterære Omraade udfoldede P. ogsaa en meget betydelig Virksomhed, idet han foruden en Række mindre Afhandlinger og Artikler til internationale **Aktuar**-kongresser, til Tidsskrifter og Fagblade bl. a. skrev: »Über die Versicherung minderwertiger **Leben**« (1906), »Über die technische Grundlage der Versicherung minderwertiger Leben« (1918), »Om Livsforsikringsvirksomhed« (1916) og »Populær Livsforsikringsteknik« (1930). P.s litterære Arbejder havde dog ikke blot ublandet forsikringstekniske Emner til Genstand, men trængte ogsaa ind paa Nationaløkonomiens Omraader, som han — siden han i Aarene 1900—10 var Medredaktør af det gamle (af Professor N. C. Frederiksen stiftede) »Finanstidende« — interesserede sig meget for. I denne Sammenhæng **maa** nævnes, at han 1912 udsendte Afhandlingen »De økonomiske Perioders Indflydelse paa Vielser, Fødsler og Børnedødsfald i Danmark i Aarene 1871—1900«, og at han 1915 erhvervede sig den statsvidenskabelige Doktorgrad paa 1. Del af den omfangsrige Afhandling »Om et Livsforsikringsselskabs Økonomi«, hvis 2. Del han udsendte 1922. — P.s af alle anerkendte store Indsigt i Forsikringens Teori og Praksis gjorde det naturligt, at han 1919 udnævntes til Medlem af den da nedsatte fællesnordiske Kommission for en Lov om Forsikringsaftaler, og at han fra s. **A.** til 1926 var Censor ved den da nyindrettede Universitetseksamen i Forsikringsvidenskab og Statistik (Aktuareksamen). — R. 1925. — Maleri af Sig. Wandel 1916 og Buste af Jens Lund 1931 i Nordisk Livsforsikrings-Aktieselskab af 1897. Portrætteret paa Malthe Engelsteds Maleri: Gymnastiktime i en Landsbyskole 1893; Skitse hertil 1882 i Familieejee.

Univ. Progr. Nov. 1915, S. 84 f. Assurandøren, XXXIX, 1934, S. 19 ff.
 Dansk Assurance, XX, s. A., S. 61 f.

CH 74

Pedersen, Johan, 1859—1920, Overretssagfører, Valgtekniker. F. 17. Nov. 1859 paa Odder Bisgaard, d. 13. Jan. 1920 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Gaardejer, Sognefoged Peder Andersen (1805—75, gift 1° 1830 med Øllegaard Nielsdatter, 1808—50) og Gunder Marie Pedersdatter (1825—75). Gift 18. Okt. 1888 i Venge med Laura Øllegaard Ane Marie Rasmussen, f. 4. Maj 1866 i Venge ved Skanderborg, d. 22. Jan. 1916 i Aarhus, D. af Gaardejer Peder R. (1826—1909) og Ane Kirstine Petersen (1837—84).

Oprindelig bestemt for Landbruget fik P. under et Højskoleophold i Attenaarsalderen Lyst til at læse. Han blev Student 1881, privat dimitteret, og tog juridisk Embedseksamen 1887. 1891 nedsatte han sig som Sagfører i Nykøbing F. og 1894 som Overretssagfører i Aarhus. Her oparbejdede han en betydelig Forretning og varetog forskellige Tillidshverv ved Siden af. Han blev Medlem af Byraadet (1900—06), var en Tid konstitueret Borgmester, Tiendekommissær, Formand for Aarhus Grundejerforening, Formand for Fællesforeningen af jyske Grundejere, Kasserer og Sekretær i Aarhus Amts landøkonomiske Selskab. 1911 overgik der ham en Dom for hans Forhold ved en Bobehandling, hvorefter han maatte nedlægge sin Sagførerforretning. — Af stor Værdi var P.s Arbejde for at skabe bedre Valgmaader og Afstemningsmetoder; han ofrede disse og dermed beslægtede Problemer Tid og Interesse i udstrakt Omfang. 1903—04 udgav han en Række mindre Skrifter og et enkelt større Arbejde, »Selvstyre. Om Valg og Valgret«. I en Artikel i »Dansk Tidsskrift«, April 1905, »Selvstyre fra neden«, gav han Linierne i det Repræsentationssystem, som i særlig Grad vil være knyttet til hans Navn, og som nu i Almindelighed gaar under Betegnelsen »fri Valgret«. Det kan kortest karakteriseres som Generalforsamlingsprincippet anvendt ved politiske Forsamlings Tilblivelse og Virkemaade. Enhver, som kan og vil, møder for sig selv og med Fuldmagt for saa mange, som har villet betro ham eller hende deres Stemme. Vælgerne bliver i Stand til at lade sig repræsentere uden Valgkredsinddeling og uden Hjælp af Partiorganisationer; de opnaar politisk »Sognebaandsløsning«. P. forstod at samle interesserede Medarbejdere. Hans Ideer udvikledes videre ved Drøftelsen med disse, navnlig gennem det fælles Bindeled, Tidsskriftet »Sam-Styre«, som han udgav 1906—20, og som bl. a. fik Betydning for Udformningen af den konsekvente Afstemningss metode. P. havde i sine første Skrifter lagt for med en Afstemnings-

maade, som han kaldte Kvalitetsmetoden. Samarbejdet med andre interesserede resulterede i, at han fandt frem til eller, om man vil, tilbage til Condorcets Metode berørt i »Probabilité des décisions« (1785), se ogsaa Condorcets samlede Værker, XV (1804), S. 28. Denne Metode blev nærmere udformet, specielt hvad **Optællingsmaaden** angaar, saa den er anvendelig ved alle Afstemninger over Forslag og ved Valg af en blandt flere foreslaaede og nu staar som den anerkendt rigtige Fremgangsmaade paa dette Omraade, jfr. »Tidsskrift for retsvidenskab«, Ny Rk., XIII, 1934, S. 171—201.

M. Rasmussen: **Rytterbønderslægter**, 1922, S. 52. Signe Bjørner i Det frie Blad, X, 1930, S. 15 ff., 167 f., 183 f., 199 f., 207 f., 233 f. Niels Skriver Svendsen: Demokratiets Genrejsning, 1926, S. 115—19.

N. Skriver Svendsen.

Pedersen, Johannes Peder Ejler, f. 1883, Orientalist og Semitolog. F. 7. Nov. 1883 i Illebølle ved Rudkøbing. Forældre: Lærer i **Illebølle**, senere Førstelærer i Skaarup, Søren P. (f. 1852) og Ida Ingeborg Sindet Noiesen (f. 1852). Gift 20. Dec. 1921 i Sorø med cand. mag. Thora Karoline Gertz, f. 4. Jan. 1888 i Kbh. (**Johs.**), D. af Professor M. Cl. G. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student 1902 fra Sorø. F. C. Krarups Undervisning havde bidraget til, at han derefter valgte Teologien som Studiefag. Med særlig Iver kastede han sig over Studiet af det gamle Testamente under Professor J. C. Jacobsen og drev desuden straks fra sit andet Studieaars Begyndelse semitiske Studier under Vejledning af Professor Frantz Buhl. 1906 erholdt han Universitetets **Guldmedaille**, og 1908 tog han teologisk Embedseksamen. 1909—12 opholdt P. sig i Udlandet under fortsatte semitiske Studier hos Tidens ypperste Lærde, i Leipzig saaledes bl. a. hos A. Fischer, i Leiden hos Snouck Hurgronje og i Budapest hos Ignacz Goldziher. Samværet med de to sidstnævnte, der begge havde foretaget langvarige Rejser i Orienten, betød for P. noget i Retning af et Ophold i selve Østen. Fra denne Periode foreligger fra P.s Haand »Bibelsbog for Skole og Hjem«, som han udgav sammen med Edv. Lehmann 1909, Oversættelsen af Ruths og Esthers Bøger i Buhls Oversættelse af det gamle Testamente 1910 og en Bearbejdelse af den islamiske Del af Lehmanns »Textbuch zur Religionsgeschichte« (1912). Hovedværket er dog en Afhandling om »Den semitiske Ed og beslægtede Begreber samt Edens Stilling i Islam«. Til Belysning af dette Emne, der ikke tidligere havde været Genstand for en særlig Undersøgelse, havde P. samlet og undersøgt et stort Materiale og fremlagde i sin Afhandling en Fylde af originale

lagttagelser, navnlig en ny Forstaaelse af Pagtbegrebet hos **Semiterne**. Bogen indbragte sin Forfatter den filosofiske Doktorgrad ved Kbh.s Universitet **1912**. Den fremkom senere (**1914**) i udvidet Form paa Tysk og er nu almindelig anerkendt og anvendt af Orientalister og gammeltestamentlige Forskere. Den for P.s senere store religionshistoriske Arbejder saa typiske Fremgangsmaade, der gaar ud paa stadig at se, hvad de forskellige Foreteelser betyder i deres egen Sammenhæng — en Fremgangsmaade, som P. har erklæret for at være en lignende som den, **Vilh. Grønbech** har anvendt i sit Værk om Germanerne — er allerede klart og bevidst anvendt i Disputatsen fra **1912**. Nogle af de Forskningsresultater, der foreligger nærmere udformet i P.s senere Arbejder, er ogsaa til Stede i denne Disputats. Dette viser, hvor tidligt modnet P. var som Videnskabsmand, og hvor tidligt de Baner var **afstukket**, som hans senere Forskning skulde komme til at forløbe i. — P.s næste større Arbejde fulgte nu som en Konsekvens af de **Undersøgelser**, Bogen om Eden havde ført ham ind i. I sit Forord til denne havde han skrevet: »Som Baggrund for Skildringen af Pagten, Forbandelsen og det i Cap. VIII fremstillede Sandhedsbegreb **maatte**, hvis Arbejdet skulde have været bygget op fra Grunden, være foretaget en Undersøgelse af Grundbegreberne i Semiternes **Livsoptattelse**«. En saadan er det, P. foretager i »Israel«, hvis første Del (»Israel«, **I—II**, Sjæleliv og Samfundsliv) udkom **1920**. Denne Bog er en indefra set og følt, syntetisk Fremstilling af den Maade, hvorpaa den gamle Israelit ser, føler, tænker, handler. Hidtil havde de Bidrag, Folkelivsforskningen havde ydet Forskerne af Israels Liv, været Animisme og Totemisme. Men disse er kun Udtryk for »ensidige Teorier«. »Forskningens Opgave **maa** være at forstaa Israels Liv som et virkeligt Folkeliv, en Kultur, der er voxet ud til en Helhed ligesom andre Folks« (»Israel«, **I—II**, S. 403). En engelsk Udgave af »Israel«, **I—II** kom **1926**. I denne har P. suppleret sine Udtalelser om Forholdet mellem israelitisk og fremmed Ret ud fra nyfundne assyriske og hettitiske Love. Herom havde han allerede skrevet i Festskrift i Anledning af Fr. Buhls 75 Aars Fødselsdag **1925**. En dansk 2. Udg. af den stærkt efterspurgte »Israel«, **I—II** kom **1934**. Bogen har gjort Epoke i nordisk gammeltestamentlig Forskning. Derimod har dens Indflydelse uden for Norden — til Trods for den store Veneration, hvormed den er blevet mødt i engelske videnskabelige Kredse — hidtil været mindre end ventet. I Perioden **1913—20** var P. Medarbejder ved det i Leipzig redigerede arabiske Leksikon og skrev desuden forskellige mindre Arbejder og Tidsskriftartikler. **1916** overtog han et nyoprettet Docentur i det gamle Testamente

under det teologiske Fakultet og samlede i de følgende Aar til sine Øvelser en lille Kreds af interesserede, hvem han indførte i nyere religionshistoriske Studier og disses Anvendelse paa det gamle Testamente, og for hvem denne Undervisning aabnede vide Perspektiver. Religionshistorisk Arbejde af denne Art med det gamle Testamente havde man ikke tidligere kendt paa Kbh.s Universitet. — Allerede **1914** havde P. af Carlsbergfondet faaet bevilget et større Stipendium til en Orientrejse, men kunde først tiltræde denne **1920**. Rejsen førte ham til Ægypten, navnlig Kairo. Her forøgede han sin Færdighed i at tale Arabisk og kom under sit Ophold i Forbindelse med mange religiøse Kredse. Saaledes tilbragte han f. Eks. mangfoldige Timer som Iagttager ved Derwishernes Øvelser. Men fremfor alt lykkedes det ham at blive indført i Azharmoskeen, det »anerkendte Centralsted for Undervisningen i Islams for længst afsluttede og stivnede Videnskab«. Adskillige Maaneder igennem deltog han i Undervisningen ved dette muhammedanske Universitet, idet han fulgte forskellige Lærere. Det var et »ægte Udsnit af Middelalderen«, der traadte ham i Møde i al Azhar, »ikke en svag Afglans af den, thi Azharfolkene danner et Milieu, der endnu lever i dens Forestillinger og Skikke« (**»Al-Azhar**, et muhammedansk Universitet«, **1922**). Rejsen førte P. videre til Palæstina og Syrien. — Kort efter sin Hjemkomst — **1922** — overtog P. det ordinære Professorat i semitisk-østerlandsk Filologi efter Fr. Buhl. **1924** blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, indtraadte **1926** i Carlsbergfondets Direktion og afløste **1933** A. B. Drachmann som dennes Formand. De væsentligste af P.s større skriftlige Arbejder **1921—33** handler om Islam, og særlig har han inden for dette Omraade viet Mystikken Interesse. Til Poul Tuxens »Verdensreligionernes Hovedværker i Oversættelse« (VIII) skrev han **1923** »Muhammedansk Mystik, en Samling Texter, oversat og forklaret«, en Bog, der ved sit Udvalg af — for Størstedelen — ikke tidligere oversatte Tekster og sin Indledning og sine Noter maa betegnes som et originalt Arbejde af stor Betydning for Udforskningen af dette lidet opdyrkede Omraade. Til Edv. Lehmanns »Illustreret Religionshistorie« skrev han »Islam, dens Tilblivelse og Udvikling« (**1924**). En større samlet Oversigt gav han **1928** i »Islams Kultur«. **1931** offentliggjorde P. paa Fransk en Afhandling om Prædikerens Bog (**»Scepticisme Israélite**), et Arbejde, der i sin første Form havde været trykt i »Edda« allerede **1915**. — Fortsættelsen af »Israel«, **I—II**, der skulde handle om Kulden og det hellige, kom **1934** (**»Israel**, **III—IV**, Hellighed og **Guddommelighed**). Der gives her et indefra set, organisk sammenhørende Billede af Helligheden hos Israeliterne i Sammenhæng

med deres hele Sjæleliv. Robertson Smith havde tidligere peget paa den religionshistoriske Betydning af Helligheden hos **Semitterne**. Men i P.s Værk er Helligheden hos disse Folk for første Gang set i Sammenhæng med deres sjælelige Helhedsopfattelse. Bogen indeholder en Rigdom af nye Opfattelser og har spillet en skelsættende Rolle i nordisk gammeltestamentlig Forskning. Engelsk **Udg.** er for Tiden under Udgivelse. Foruden de ovenfor anførte Værker har P. ydet Bidrag til »Enzyklopaedie des Islam«, hvor han bl. a. har forfattet den betydelige Afhandling om Moskeen i Islam, og til »Reallexikon der Vorgeschichte« (især en stor sammenfattende Afhandling om de semitiske Sprog) samt skrevet Afhandlinger i »Acta Orientalia«, som han er Medredaktør af siden **1932**, og andre Fagtidsskrifter. **Al-Sulami's** Tabaqat **al-sufiya**, en af de vigtigste Tekster til **Sufismens** Historie, publiceres for Tiden af P.

I den sidste Halvdel af det forrige Aarhundrede var den gammeltestamentlige Videnskab behersket af Litterærkritikkens Arbejde (»den Wellhausenske Skole«). Fra Aarhundredskiftet fik dette en Fortsættelse i det religionshistoriske og traditionshistoriske Arbejde med Teksterne (med Gunkel og Gressmann som førende Navne). P. kan som gammeltestamentlig Forsker ikke indordnes hverken i »den Wellhausenske« eller »Gunkelske Skole«, idet hans Arbejde er bestemt af en anden Forskningsmetode og til Dels ogsaa af andre Interesser end disse Retninger. Især er hans Modsætningsforhold til Litterærkritikkens Metode og Resultater fremtrædende, skønt han anerkender det store Arbejde, der fra denne Side er gjort med Kilderne, og den Skarpsindighed, som derved er udvist. (Et samlet Overblik over P.s Syn paa det gamle Testamente og den gammeltestamentlige Forskning foreligger i et Foredrag, »Opfattelsen af det gamle Testamente«, han holdt i Uppsala **1930**, offentliggjort i »Norsk teol. tidsskr.« **1931**, S. **137—62**, og derefter — paa Redaktionens Opfordring — i »Zeitschr. für die alttest. Wissensch.«, **1931**). P.s Betydning som gammeltestamentlig Forsker ligger navnlig i hans Fremdragelse af, at det er Forskningens Opgave at fremlægge Israels Aandshistorie som en normal Udfoldelse af dette Folks egne indre Kræfter uden at paalægge Fremstillingen teoretiske Betragtninger, der ikke er fremgaaet af Israels egen Kultur, men er hentet udefra, hvad enten det saa er fra den kirkelige Tradition eller fra det forrige Aarhundredes evolutionistiske Filosofi. Ved denne Indsats griber P. over de nævnte nyere Retninger i den gammeltestamentlige Videnskab tilbage til Tanker, som Herder har fremsat. P.s store Muligheder for at gennemføre sit Arbejde med det gamle Testamente hænger **sam-**

men med hans ualmindelige Evne til at løsne sig ud af den Sammenhæng, han staar i som europæisk Menneske, og se paa Tingene ud fra et Naturfolks eget Standpunkt, forstaa de forskellige Foreteelser i deres egen Sammenhæng (**»Indfølingsevne«**). Hermed er P. karakteriseret ogsaa som Religionshistoriker. I Sammenhæng hermed **maa** ogsaa hans Betydning for Sprogvidenskaben ses. Inden for Teksttolkningen og **Betydningslærens** Omraade har hans Arbejde ført til betydningsfulde Erkendelser. Og ud fra sin psykologiske **Forstaaelse** af Semiterne har det ogsaa været muligt for ham at trænge ind i visse grammatiske Fænomener, saa at han f. Eks. inden for den hebræiske Syntaks har kunnet fremsætte nye originale Synspunkter (Tempus, Pluralis; »Hebræisk Grammatik«, 1926, 2. Udg. 1933). Hans Interesse har derimod i mindre Grad været knyttet til den egentlige Lingvistik og Fonetik. Baade som Religionshistoriker og Sprogforsker har P. været støttet deraf, at han meget tidligt har behersket baade klassisk Arabisk og Vulgærarabisk. Han har gennemført en meget udstrakt Læsning af arabiske Kilder, saavel gammelarabiske som islamiske. Bemærkelsesværdig er med Hensyn til **P.s** Produktion en for ham egen Stil og forenklet Fremstillingsmaade, der præger navnlig hans senere Bøger og i ualmindelig Grad slutter om de Forestillinger og Forhold, der er disse Bøgers Indhold. Som Lærer er P. vistnok særlig egnet for de viderekomne. Hans **stilfærdig-saglige** Undervisning stiller Krav til Eleverne, men ansporer dem ogsaa til selvstændigt Arbejde. — Et betydeligt Arbejde har P. i de senere Aar nedlagt inden for det administrative Omraade, ikke blot som Formand for Carlsbergfondets Direktion, men ogsaa som Medlem af Universitetskommissionen af 1935.

Dr. theol. h. c. i Lund 1923. — R. 1928. DM. 1937. — Tegning af Gerda Ploug Sarp ca. 1916. Tuschtegning af L. Kaganas 1938. Portrætteret paa Karton af Aksel Jørgensen 1923 paa Studentergaarden.

Univ. Progr. Nov. 1912, S. 165.

Flemming Hvidberg.

Pedersen, Jørgen, d. 1554, Rentemester. D. Febr. 1554, begr. i Ribe Domkirke. Fader: Borgmester i Ribe Peder Thomsen (d. 1536). Gift med Anne Hegelund (gift 1° med Iver Stub), D. af Christen H. i Ribe.

J. P. fik en lærd Opdragelse. Han var vistnok allerede i **Frederik I.s** Tid kgl. Skriver og har derfor næppe resideret ved Darum Kirke, som Bisp Iver Munk havde forlenet ham med. Han overgik senere til Christian III.s Kancelli, og Førstesekretæren Jesper **Brochmand** gav ham under Grevefejden det Lov, at han hverken sparede

sig Nat eller Dag. Dygtig **maa** han ogsaa have været, siden man 1536 lod ham blive Chr. Hvids (s. d.) Efterfølger som jysk **Rentemester**, et ansvarsfuldt Hverv under den endnu ikke afsluttede Grevefejde. — Under den paafølgende Reorganisation af Finansforvaltningen har han næppe udfoldet selvstændigt Initiativ, men blot været den redbonne Hjælper. Det fra 1546 bevarede Rentemesterregnskab fra hans Haand er i hvert Fald ikke præget af samme Regnskabskyndighed som **Eskil Oxes** (s. d.) fra 1550'erne. Manglende Regnskabskyndighed kan ogsaa være Forklaringen paa det ikke ubetydelige Deficit, der fandtes i hans Kassebeholdning ved hans Død, og som hans Enke først fik dækket efter et Par Aars Forløb med Støtte afhendes Mands adelige Embedskolleger. Dette synes at vise, at Forholdet mellem J. P., der blev den sidste mere fremtrædende borgerlige Embedsmand i det 16. Aarhundrede, og hans adelige Kolleger har været det bedste. Foruden med en Embedsløn paa 250 Mk. d. aarligt var J. P. aflagt med talrige gejstlige Forleninger. 1536 fik han Provstiet i Bergen, 1538 et Præbende i Viborg og 1541 et Kanonikat i Ribe. Her blev han 1543 Kantor i Domkapitlet. Han havde i hvert Fald i 1550'erne ogsaa et Kannikedomme i Aarhus. Yderligere forærede Christian III. ham 1544 Avlsgaarden Sejbjerg ved Ribe. Hertil føjede Ribe Bystyre, der antagelig har været glad for sit Bysbarns ansete Stilling, et Hus. I selve Ribe, hvor han havde sin faste Residens, ejede han ogsaa et Hus.

J. Kinch: Ribe Bys Hist., II, 1884, S. 12—15, 37, 132, 495. Dsk. Mag., VI, 1752, S. 17. Ny kirkehist. Saml., III, 1864—66, S. 490. Astrid Friis

Pedersen, Jørgen, 1841—1920, Journalist og Politiker. F. 18. Jan. 1841 i Nørre Lyndelse, d. 6. Juli 1920 i Odense, begr. sst. Forældre: Fæstehusmand Peder Jørgensen (1810—90, gift 2° 1848 med Maren Rasmussen, 1811—89) og Kirstine Henriksdatter (1803—47). Gift 25. Sept. 1869 i Ryslinge (Valgmenighed) med Ursula Hansine (Signe) Olsen, f. 12. Febr. 1846 i Hersnap, d. 11. Dec. 1906 i Odense, D. af Gaardmand Ole Hansen (1812—74) og Karen Hansdatter (1817—94).

P. var 1855—59 ude at tjene, kom paa C. Kolds Højskole i Dalby 1859, var Lærer 1860—61, paa Blaagaards Seminarium 1861—63, tog Lærereksamen 1863 og var derefter Lærer hos Kold i Dalum til 1868 og fra 1869, styrede efter Kolds Død Højskolen 1870—72. Han var Kolds Lærling endnu mere udpræget end Klaus Berntsen, men en helt anden Natur end denne, mindre lyrisk, mere sindig, »gav mere Udtryk for Jydens end for Fynboens Væsen«. Han over-

tog fra 1. Jan. 1873 det Aaret i Forvejen oprettede Venstreblad i Odense »Fyns Tidende«; en **Tiltrædelsesartikel** vidner om den unge Mands frejdige Tro paa, at Udviklingen »nødvendigvis« vilde føre fremad i »frisindet og folkelig Retning«, og han lovede sine Læsere at bringe dem et »Frihedsblad« i Overensstemmelse med Det forenede Venstre og særlig oplysende om alt, hvad der foregik paa Rigsdagen og om Danskhedens Kamp i Sønderjylland. P. blev som grundtvigsk sindet Venstrepolitiker en af dem, der førte Aanden fra Sofus Høgsbros »Dansk Folketidende« over i en levedygtig Provinspresse. Han besad udmærkede Betingelser, var en jævn, klar Skribent, klog Politiker og praktisk **Forretningsmand**; med det Publikum, han søgte, stod han i nær Føling ved Afstamning og Dannelsesform. Han havde heller ikke taget fejl i, at »Udviklingen« var med et Bladforetagende som dette, og han kunde arbejde det frem fra en lille trespaltet Avis med 500 Abonnenter til et stort Blad, der 1902, da P. overlod Redaktionen til P. H. Nygaard (fra 1885 Medarbejder, fra 1898 Medredaktør), havde 9 000 Abonnenter; det var da et af Det moderate Venstres vigtigste Tale-rør, Hovedorgan for den fynske Landbostand. I de følgende Aar skulde P. som Medudgiver og Medarbejder opleve yderligere stor Fremgang for den Avis, hvis egentlige Grundlægger han var. — Allerede 1873 var P. opstillet til Folketinget i Assens og repræsenterede denne Valgkreds med en kort Afbrydelse fra 1876 til 1886, var derefter til sin Død Medlem af Landstinget, hvor han fik en Betydning, der kan sidestilles med hans Virksomhed som Bladmand. Han var den maalbevidste Forkæmper for Selvstyre, derfor fra først af ivrig Deltager i Provisoriekampen, baade i sit Blad og paa Rigsdagen ofte skarp over for Højre; født Modstander af Yderligheder og Repræsentant for Vælgere af samme Sind gik han dog under F. Bojsens Førerskab ind i Forligsarbejdet og var efter Th. Nielsens Død 1895 de Moderates Ordfører i Landstinget. Efter Venstres Sammensmeltning 1910 blev han Partiets Fører i dette Ting, under Verdenskrigen med dens mange indviklede Spørgsmaal særlig bistaaet af den senere Indenrigsminister Krag. Han var Medlem af Finansudvalget 1902—20, dets Sekretær 1910—14 og derefter Formand. — Der var alle Dage en dyb Modsætning mellem P. og Venstres københavnsk-radikale, antimilitære Fløj. Sammen med Klaus Berntsen og A. Tange indgav han allerede 1875 en Adresse til Regering og Rigsdag om et kraftigt Forsvarsvæsen, og han pegede ved Systemskiftet 1901 i sit Blad paa Forsvarssagen og Forholdet til Socialisterne som de Omraader, hvor den nye Regering særlig vilde møde Opgaver og Vanskelig-

heder. Som Medlem af Forsvarskommissionen af 1902 holdt han bestemt paa Bevarelsen af Fæstningen, hvis Nedlæggelse han allerede i 80'erne havde advaret imod. Hvor det gjaldt økonomiske Spørgsmaal, bekæmpede han snævre Klassesynspunkter, særlig over for Agrarerne omkring 1900, og viste i øvrigt en liberalistisk Tænkemaade, saaledes i Toldspørgsmaalet 1890—91, 1897—98 og 1902, og som Medlem af Landbokommissionen af 1911, hvor han modsat en Partifælle som V. Pinholt, men ligesom senere Th. Madsen-Mygdal, gik ivrigt mod Tanken om offentligt Fæste. Under Behandlingen af den Forfatningssag, der rejstes 1912, tog P. sit Standpunkt for saa vidt mere konsekvent »moderat« end sine gamle Kampfæller Klaus Berntsen og N. Neergaard, som han straks støttede J. C. Christensens Forslag om Aldersvalget til Landstinget og sluttede sig til hans taktiske Idé om Samarbejde med Højre. Som Venstres Leder i Landstinget fik P. en meget afgørende Betydning for denne Sag og opnaaede saaledes en virkningsfuld Afslutning paa sin Deltagelse i den lange Kamp for 70'ernes Venstreideer. — Maleri af Johan Rohde 1910 paa »Fyns Tidende«. Portrætteret paa H. Vedels Grundlovsbillede 1918 (Rigsdagen) og paa Oscar Matthiesens Maleri 1923 af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (Rigsdagen); Forarbejder til sidstnævnte i Rigsdagen og i Familieeje. Træsnit 1878 og 1884.

Sv. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, 1912, S. 101—05. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 258 f. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 733—36. Fyns Tidende 6. og 8.—11. Juli 1920, 1. Sept. 1922. Venstres Historie, red. af Fred. Nørgaard og Hans Jensen, I—II, 1937—38.

Hans Jensen.

Pedersen, Jørgen, 1841—1921, Friskolelærer. F. 27. Dec. 1841 i Jennum, Skibet Sogn ved Vejle, d. 20. Febr. 1921 i Egebjerg, begr. i Kirkeby ved Svendborg. Forældre: Smed, senere i Bredsten, Peder Jørgensen (1815—89) og Mette Marie Olesdatter (1818—97). Gift 22. Dec. 1880 i Kirkeby med Karen Hansen, f. 20. Aug. 1845 i Egebjerg, d. 6. Maj 1936 sst., D. af Gaardejer, Sognefoged Hans Nielsen (1806—86) og Gertrud Rasmusdatter (1806—84).

Oprindelig Landmand kom P. senere i Væverlære, blev indkaldt 1864, men deltog ikke i nogen Kamp. Under sit Ophold paa Fyn i Krigsaaret besøgte han Chr. Kolds Højskole i Dalum, og efter at han 1864—65 havde gennemgaaet Underkorporalskolen, blev han 1865—66 Elev hos Kold og grebet af det Aandsliv, han her mødte. En kort Tid var han Friskolelærer i Revninge, en Vinter

Lærer paa Kolds Højskole, og 1867 kom han til Egebjerg ved Svendborg som Friskolelærer. Her virkede han i 46 Aar. Hans boglige Ballast tyngede ikke. Hans Bogsamling bestod, da han begyndte i Egebjerg, af tre Bøger: Fr. Barfods »Fortællinger af Fædrelandets Historie«, Ed. Erslevs Geografi og Jeppe Tangs Bibelhistorie. Skolestuen var et dertil omdannet Huggehus (først 1874 byggedes en **Skolebygning**). Det ydre glimrede da ikke. Men P. var en fortrinlig Lærer og en ypperlig Fortæller af Kolds Type. Grønvald Nielsen mindes kun to sørgmodige Dage fra sin Skoletid i Egebjerg, de to Dage, da Snevejr hindrede ham i at komme i Skole. Ogsaa Redaktør H. R. Egebjerg omtaler med Glæde og Tak sin Skolegang hos P. For Ungdommen i sin hjemlige Kreds og videre ud fik P. den største Betydning. I 26 Aar var han Formand for Svendborg Amts Skytteforening. Ogsaa i kommunalt Arbejde viste han stor Indsigt og Dygtighed, var i en Aarrække Formand for Ollerup og Kirkeby Sogneraad, og i sytten Aar stod han i Spidsen for den af ham stiftede Sogneraadsforening for Svendborg Amt. Han havde paa mange Felter en førende Stilling i Sydlyn. — 1913 opgav han sin Lærergerning, men blev boende i Egebjerg. — R. 1904.

Grønvald Nielsen: Minder fra min Barndom og Ungdom, 1923, S. 29—35. Kr. Lange: Den danske Friskole, I, 1933, S. 247—65. Højskolebladet, XLVI, 1921, Sp. 289—94. Bavnens, s. A., S. 91 ff., 254—57. Svendborg Amtstidende 21. og 28. Febr. s. A.

Fred. Nørgaard.

Pedersen, Jørgen Christian, f. 1890, Nationaløkonom. F. 28. Juli 1890 i Daastrup. Forældre: Karetmager, senere Husmand Ole Pedersen (1844—1905) og Maren Sophie Rasmussen (1859—1936). Gift 30. Okt. 1923 i Odense med Malerinden Nina Petra Katrine Høegh, f. 1. Jan. 1888 i Odense, D. af Sukkervarefabrikant Christian H. (1857—1925) og Kirstine Hough Sørensen (f. 1859).

P. kom først sent til det Fag, som blev hans Livsgerning. Alleerede i sin Skoletid deltog han i Landbrugsarbejde hjemme og ude, var ude at tjene 1904—05 og derefter Moderens Medhjælper — efter Faderens Død — paa Husmandsstedet. Han læste i disse Aar meget, tænkte paa at blive Lærer, opgav det og emigrerede 1912 til U.S.A. Her var han først ved Landbrug, derefter paa Landbrugsskole (1914—15) og Højskole (1915—16). Disse Studier fremkaldte Ønsket om at tage til Danmark, blive Student og studere Nationaløkonomi. Han vendte hjem 1916, deltog først i georgeistisk Arbejde og var Medhjælper ved Overskyldraadet, men blev derefter Student 1921 (Døckers Kursus) og statsvidenskabelig Kandidat

1925 i en Alder af 35 Aar. **1925—30** var han Sekretær i Det statistiske Departement og blev samtidig hermed fra **1927** Sekretær og Medarbejder ved Institutet for Historie og Samfundsøkonomi (indtil **1936**). Her samlede han det omfattende og nye statistiske Materiale, der foreligger i hans meget selvstændige Bog »Arbejdslønnen i Danmark under skiftende Konjunkturer i Perioden ca. **1850—1913**« (**1930**), for hvilken han s. A. erhvervede den statsvidenskabelige Doktorgrad. **1930—36** var han fast økonomisk Medarbejder ved »Berlingske Tidende« og har stadig Forbindelse med dette Blad. **1934** knyttedes han som Docent til Kbh.s Universitet med Finansvidenskab som særligt Undervisningsfag, og **1936** udnævntes han til Professor ved det nydannede økonomiske Fakultet ved Aarhus Universitet. Han var Medlem af det Universitetsudvalg, som planlagde dette Fakultets Omraade og Arbejdsmaade, og havde afgørende Indflydelse paa Resultatet, ligeledes paa Organisation af det samtidig oprettede Aarhus Universitets økonomiske Institut. Ved Undervisningen har han givet Øvelserne en fremskudt Plads. — P. er en overordentlig frodig og inciterende Skribent. Hans utallige Dagbladsartikler omhandler de fleste af Dagens økonomiske og sociale Stridspunkter, mest dog Landbrugsforhold og Pengepolitik. Han er en udpræget Debattør, logisk og med Sans for Argumenternes Betydning i den givne Situation. — I Tilknytning til Doktordisputatsen staar P.s andet større Arbejde »An Analysis of Price Behaviour« (ligeledes fra Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, udgivet sammen med cand. polit. O. Strange Petersen **1938**). Karakteristisk for Bogen er bl. a. dens Paavisning af de forskellige Vareprisers uensartede Svingninger, faste Prisers Betydning o.s.v. P. deltog i Professorkonkurrencen **1930** om det ved Professor Ohlins Afgang ledigblevne Professorat; Konkurrenceafhandlingen, »Rationalisering og Arbejdsløshed«, er trykt i »Nationaløkonomisk Tidsskrift«, LXVIII, **1930**. Blandt hans øvrige Afhandlinger og Arbejder kan nævnes den dygtige Undersøgelse over Husmandsbrugets Stilling i danske Landbrug »Husmandsbruget« (**1928**), »En Analyse af det engelske Smørmarked i Perioden **1923—36**« (**1937**, meget omstridt), »En Undersøgelse af Indtægtssvingningerne i Landbruget i Perioden **1922—36** og deres Indflydelse paa andre Erhverv« (**1938**) og »Principerne for Vekselkurs-Politiken« (**1939**). — Maleri af Hustruen.

Univ. Progr. Nov. **1931**, S. **153**.

Jens Toftegaard.

Pedersen, Knud, med Tilnavnet Skriver, d. **1569**, Borgmester. F. i Svendborg, d. **10. Maj 1569**, begr. i Sorø K. Gift senest **1560**

med Anne Hansdatter (gift 2° senest 1582 med Tolder i Møllesund, senere Raadmand i Kbh. Albrecht Christensen, d. 1598).

K. P. gik i Roskilde Skole samtidig med Niels Hemmingsen, der 1566 tilegnede ham et af sine latinske Skrifter. 1547 blev han Universitetets Foged paa Knardrup Kloster, 1552 fik han som dets Rentemester eller Kvæstor Bestyrelsen af dets Regnskabsvæsen. 1559 blev han Slotsskriver paa Kbh.s Slot, hvormed han forbandt Stillingerne som Tolder paa Falsterbo fra 1562 og som øverste Skibsskriver paa Bremerholm fra 1564. Foruden et Par mindre Forleneringer fik han 1559 et Vikarie i Roskilde og 1562 Duebrødre Stiftelse sst., men de dermed følgende Forpligtelser over for de fattige synes han at have taget sig meget let. Han var en myndig, næppe ganske behagelig Mand, hvem Professorerne var noget bange for. Skønt hans mange Hverv maatte give ham nok at varetage, drev han dog ogsaa private Forretninger baade paa Island og Livland, men uden større Held; i hvert Fald var han ved sin Død en forgældet Mand. Hans udviklede Mellemværende med Statskassen blev først endelig opgjort 1582. — Ligsten i Sorø K. Detailafstøbning paa Fr.borg. Litografi af Ligstenen af H. Jensen 1888 efter Tegning af J. B. Løffler.

Kirkehist. Saml., især V, 1864—66, S. 658 f. og 4. Rk., II, 1891—93, S. 501 f. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist. 1537—1621, I, 1868—69, S. 654—59. O. Nielsen: Kbh.s Hist. og Beskrivelse, III, 1881, S. 186 f.

C. F. Bricka (*Henry Bruun**).

Pedersen, Kristjan (ved Daaben Christian), 1857—1927, Politiker. F. 13. Okt. 1857 i Sandby ved Holbæk, d. 26. Okt. 1927 sst., begr. i Kundby. Forældre: Gaardejer Peder Jørgensen (1812—89) og Ane Marie Mogensdatter (1825—89). Gift 28. April 1882 i Kundby med Bergine Cathrine Sandby, f. 4. Aug. 1861 i Sandby, D. af Gaardejer Niels Frederik Pedersen S. (1836—96) og Lisbeth Hansdatter (1841—1920).

P. var Livet igennem præget af sit Fødesogn Kundby, hvor politisk Interesse parret med Samfundssind tidligt havde lagt sig for Dagen. Allerede i sine Drengenaar fik han indpodet den politiske Kultur, der var groet af det fortrolige Tillidsforhold mellem Tscherning og Svinningekredsens Venstrebønder, og i Hjemmet lærte han, at Gaardmandsbørn ikke var bedre end Tjenestefolk. Han fik en god Undervisning i Børneskolen og var 1873—74 Elev paa Hindholm Højskole og 1880—81 paa Tune Landboskole. Ved sit Giftermaal overtog han Fædrenegaarden, som han drev med stor Dygtighed, men afstod den fire Aar senere for at overtage en

anden Gaard i Sandby, som i lange Tider havde været i Hustruens Slægts Eje. 1884 indvalgte han i Sogneraadet, hvis Formand han var 1895—98 og 1903—13. Han tog levende Del i Andelsbevægelsen og var med til at stifte Holbæk Andelssvineslagteri, i hvis Ledelse han sad 1888—97. Hans Sympati for Arbejdernes Frigørelse fik Udtryk i, at han i flere Aar var Formand i Kundby Sogns Arbejderforening. 1889 valgtes han til Formand for Svinningekredsens Venstreforening, og allerede n. A. kom han paa Tale som Folketingskandidat. 1895 opstilledes han, dels af Venstre, dels af Arbejderne, som Forligsmodstander mod den moderate J. Cl. Nielsen og valgtes med stort Flertal. P. gik straks ind i det nystiftede Venstrereformparti, hvor han hørte til de Medlemmer, der stod længst til venstre. Han regnede Hørup og Fogtmann for sine politiske Læremestre, og 1905 sluttede han sig til Folketingets Venstre og det nystiftede radikale Venstre. Han repræsenterede Svinningekredsen til dens Nedlæggelse 1918, men opstilledes derefter i Nykøbing S. og var Medlem af Folketinget til 1926 og, efter at Ove Rode havde nedlagt sit Mandat, fra 30. Sept. 1927 til sin Død en Maanedts Tid senere. P. havde et klart Blik for Jordspørgsmaalets grundlæggende Betydning. Han var en overbevist Tilhænger af Grundskyld uden dog at hylde Teorien om denne som Enestekat. Paa Rigsdagen blev han en af de første og ivrigste Forkæmpere for Grundskyld og Grundværdistigningsskat, ligesom han atter og atter rejste Krav om en gennemgribende Ændring af Loven om Jord til Landarbejdere. I disse og lignende Spørgsmaal var han flere Gange Ordfører for sit Parti. 1913 blev P. Landbrugsminister i det andet Ministerium Zahle. Blandt de Love, han fik gennemført, var Fiskerilovene 1916 og 1917 og Loven om Fæstes Overgang til Selveje 1918—19. For at faa denne ført gennem Landstinget maatte hans Forslag om en 10 pCt.s Afgift udgaa. Derimod lykkedes det ham, efter at Forslaget om Ekspropriation af Jord til mindre Ejendomme var opgivet, med Jordlovene af 4. Okt. 1919 at faa gennemført en Reform, som blev et afgørende Vendepunkt i dansk Husmandslovgivning. Ved disse Love overgik Len og Stamhuse til Besiddernes fri Ejendom imod Afgivelse af et nærmere fastsat Jordareal og en Afgift af Fideikommiskapitalen, der indgik i et Jordfond. Lensjord og Præstegaardsjord udstykkedes til Husmandsbrug under en helt ny Form, der udelukker Spekulation i Jordværdien, idet Statshusmanden overtager Jorden i Brugseje mod at svare Renten af Grundværdien. Med denne Lov har Grundskyldtanken sat sit hidtil stærkeste Præg paa dansk Jordlovgivning, hvad der bl. a. skyldes P.s fasttømrede Indstilling

paa dette Punkt. Siden da er der oprettet Statshusmandsbrug saavel efter den nye Lov som efter den gamle, men i Tidens Løb har de fleste jordsøgende valgt at overtage Brugene efter Loven af 4. Okt. 1919. Blandt P.s politiske Modstandere var det en udbredt Opfattelse, at han ikke fuldt ud magtede sin Opgave som Landbrugsminister under Krigen. Den daglige Ledelse af Ministeriet var **maaske** heller ikke hans stærkeste Side, og som Taler var han ikke mere end paa det jævne, men han savnede ingenlunde Kraft til at gøre sine Synsmaader gældende. Ved sin urokkelige Troskab imod sine politiske Idealer, sin jævne, redelige og retsindige Færd og sin oprigtige Samfølelse med Husmænd og Landarbejdere satte han sig et smukt Minde. Faa Tingmænd har været omfattet med saa varme Følelser af deres Vælgere, og det var et naturligt Udtryk herfor, da der 1930 rejstes en Mindesten for ham i Svinninge med Indskriften »Retsfærds Forkæmper — Smaaamandens Ven«. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923, Rigsdagen) og Jul. Paulsens Maleri af Ministeriet Zahle (1917, sst.; Skitse paa Fr.borg).

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 377—81. Jens P. Jensen: Holbæk Amts Valgkredse og deres valgte Mænd i Tiden 1848—1918, I, 1932, S. 230 f. Det radikale Venstre 1905—

Pedersen, Laurits Oluf, f. 1873, Lærer, historisk Forfatter. F. 26. April 1873 i Frølunde ved Korsør. Forældre: Andenlærer i Frølunde, senere Lærer i Gryderup Hans Frederik P. (1843—1923) og Marie Petrine Sørine Jespersen (1846—1919). Gift 1° 21. April 1899 i Oppe Sundby med Karen Boline Marie Pedersen, f. 13. Nov. 1878 i Oppe Sundby, D. af Gaardejer, Folketingsmand Peder P. (1835—1904) og Johanne Bentsen (1834—1920). Ægteskabet opløst 1910. 2° 9. Marts 1914 med Anna Kirstine Marie Jakobsen, f. 12. Febr. 1873 i Saaderup, Kullerup Sogn, D. af Gaardejer Jørgen J. og Else Christensen.

P. tog Præliminæreksamen 1891 i Korsør og Lærereksamen 1893 i Silkeborg, var derefter Lærer ved Tarm Realskole 1893—94, ved Ribe Borgerskole 1894—95, blev 1896 ansat ved Helsingørs kommunale Skolevæsen, Viceinspektør 1909, Overlærer 1917, tog sin Afsked 1938. Allerede omkring Aarhundredskiftet kom P. ind paa skolehistoriske Studier, der foruden i adskillige Afhandlinger satte Frugt i den indholdsrige Bog »Almueundervisning i en dansk Købstad [o: Helsingør] fra Reformationstiden til vore Dage« (1909). Gennem Studier i det lokale Raadhusarkiv

o. a. St. fremdrog han efterhaanden en Række helsingørske Lavsarkiver, og han førtes derved ind paa Haandværkerhistorie, et Omraade, hvor han fik Hjælp af C. Nyrop. 1906 udgav han »Det ærbare og velagtede Snedkerlav i Helsingør 1581—1906«, 1910 »Helsingørske Haandværkslav i det 16. Aarh.«, 1918 »Haandværkerskik i helsingørske Lav«, 1934 »Garveri i Vordingborg før og nu«, 1935 »Kbh.s Garverlavs Bog«. Et Samarbejde med Kr. Kongstad om Udgivelsen af en kort Helsingørs Historie, »Helsingør« (1912), var Indledning til et almindeligt topografisk-kulturhistorisk Studium af Helsingør. Dels paa Grundlag af ældre Samlinger som V. Hostrup-Schultz', V. A. Lundings, H. Weitemeyers og C. van Deurs', dels ud fra et selvstændigt, grundigt og tidkrævende Arbejde skaffede P. sig efterhaanden et meget fyldigt Kendskab til sin Bys Historie. Det har foruden i en Mængde Artikler i Blade og Tidsskrifter sat Frugt i Bøgerne »Kronborg Have« (1920), den vel tilrettelagte Byfører »Gennem Helsingør« (1936, paa Engelsk »Elsinore«, 1938), især dog i det i Anledning af Byens 500 Aars Jubilæum 1926—31 udgivne Værk »Helsingør i Sundtoldstiden 1426—1857« (I—III), der var tilrettelagt og for en stor Del skrevet af P. selv. Værket har visse Svagheder i Komposition og Fremstilling, men bærer Vidne om omfattende Kendskab til Emnet, Grundighed og Energi i Arbejdet og Villie til at forstaa Fortiden og dens Mennesker. Ved Siden af sin Skole- og Forfattergerning har P. ogsaa taget Del i praktisk organisatorisk Arbejde; han tog saaledes Initiativet til Oprettelse af Danmarks Købstadlærerforening 1898 og var 1922—30 Inspektør ved Helsingør Museum.

Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 131 f., 139; III, s. A., S. 549. Morgenbladet 5. Marts 1929. Helsingørs Dagblad 24. April 1930. Berl. Tid. 17. Juli 1936. Politiken 6. Juli 1939.

furf

Engelstoft.

Pedersen, Mads, d. 1543, Kannik, Professor. D. Sept. 1543 i Kbh.

M. P. nævnes første Gang 1507 som »evig Vikar« i Vor Frue Kirke i Kbh., medens han 1511 og 1513 forekommer som Præst ved Apostelalteret sst., som han dog ved en Kontrakt afstod til Mag. Hans Wulf mod at faa St. Kathrine Alter sst. samt Sognekirkerne i Nykøbing S. og Højby. Da Overenskomsten imidlertid blev misligholdt, blev det 1521 ved Roskildebispens Indgriben bestemt, at M. P. skulde have det førstnævnte Alter tilbage. Da M. P. 1517 tillige var Sognepræst ved St. Peders Kirke i Kbh., maa han senest i dette Aar være blevet Medlem af Vor Frue Kollegiatkapitel, hvorunder denne Kirke hørte. — Allerede 1510, da M. P. som Mag. art. og Bacc. theol. blev valgt til Rector magnificus, maa han

have været Universitetslærer, og naar han **1513** kaldes »collegiatus« i **Kbh.**, vil det formentlig sige Medlem af Universitetets filosofiske Fakultet. **1521** var han ikke blot Prokurator ved St. Peders Alter i Vor Frue Kirkes Højkor, men tillige Universitetets Vicekansler og Dekan i det filosofiske Fakultet. Vicekansler var han endnu **1527**, Universitetets Syndicus **1530—31** og Sogneherre til Glad-sakse Kirke fra **1530**. M. P. indtog saaledes en fremskudt Stilling i Datidens lærde Samfund, og under Reformationskampene synes han temmelig afgjort at have taget Parti for den gamle Kirke. Paa Herredagen i **Kbh.** **1530** skal han have disputeret med Hans Tausen og en af de andre lutherske Prædikanter. Skønt han efter disses Sigende ved den Lejlighed var blevet »Kristi Triumf en Fange«, havde han dog ikke ændret Overbevisning. Da Bugenhagen kom til **Kbh.** **1537**, blev han indlogeret hos M. P. og gjorde sit Bedste for at bringe sin Vært over til det lutherske Standpunkt, men forgæves. Efter Reformationen **maa** han betragtes som Hovedet for katolsksindede Kredse i **Kbh.** Han nød dog megen Anseelse, fik saaledes stadig Lov til at beholde sit Kanonikat samt Embedet som Sognepræst i Ledøje og Smørum, desuden var han i Besiddelse af ikke ringe privat Formue. Under den teologiske Disputation i **Kbh.** **1543** mellem Professorer og Kanniker viste han sig i høj Grad genstridig. Han indleverede saaledes skriftligt en Række **Mod-teser**, der viser, at han paa saa vigtige Punkter som Læren om Transsubstantiationen, Messeofret, Hostiens Tilbedelse o. 1. ved-blivende var renlivet Katolik. Til sidst bekvemmede han sig dog til at underskrive en luthersk Bekendelse, men om Oprigtigheden af denne kan der vistnok herske grundet Tvivl.

E. C. **Werlauff**: Københavns **Universitet** fra dets Stiftelse indtil Reformationen, **1850**, S. 65 f. H. F. Rørdam: **Kbh.s Kirker og Klostere** i Middelalderen, **1859—63**, S. **147—50**. Kirkehist. **Saml.**, 3. **Rk.**, IV, **1882—84**, S. 478 f. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, **1929—30**, S. **221, 222 f., 405 f.**

Bjørn Kornerup.

Pedersen, Mogens, ca. **1585—1623(?)**, Komponist. F. ca. **1585**, d. Jan. **1623(?)**. Gift.

M. P.s Fødested og Fødselsaar er ubekendte, men da han **1599** endnu som Læredreng var med den daværende **kgl.** Organist Melchior Borchgrevink i Venezia, og da han efter **1600** at være vendt tilbage til **Kbh.** fortsatte sin Læretid og først **1603** fik fast Ansættelse ved Christian **IV.s** Hof, er det rimeligt at antage, at han er født omkring **1585**. **1605** sendtes han, atter paa **kgl.** Bekostning, til Venezia, hvor han indtil **1609** studerede hos Tidens store Lærer,

den vidtberømte Komponist Giovanni Gabrieli (Organist ved Marcuskirken, d. 1612). Fraset et Studieophold i England 1611—14 forblev han nu ved Hoffet i Kbh. og forfremmedes 1618 til **kgl.** Vicekapelmester. Fra Febr. 1623 mangler hans Navn i **Kantoriets** Regnskaber, hans Hustru fik endnu i denne Maaned udbetalt Kostpenge til de Lærlinge, han havde i Huset, og i April s. A. ansattes Hans Nielsen som Underkapelmester. Det er derfor sandsynligt, at M. P. er død i Jan. 1623, formodentlig endnu i en ung Alder. — Fra M. P.s Haand kendes to større Værker: »Den **1ste** Bog femstemmige italienske Madrigaler«, trykt 1608 hos Verdensforlaget Gardano i Venezia, og en Samling kirkelig Kormusik, »**Pratum spirituale**« (H. Waldkirch, Kbh. 1620). Madrigalerne, 21 i Tallet, danner en Art Svendestykke, hvormed M. P. over for sin kongelige Mæcen (hvem Samlingen er tilegnet) aflægger Bevis for vel udnyttet Studietid. Det er teknisk glatte og velformede Stykker, dygtigt Arbejde, til Tider meget friskt og fængslende i Udtrykket. Stilen er vel den da gængse italienske, men selvstændige Træk mangler dog ikke. »Pratum spirituale« er det ældste opbevarede større Musikkværk af en dansk Komponist til danske Ord. Det danner sammen med Hans Thomesens Salmebog (1569) og Niels Jespersens Graduale (1573) tredie og sidste Hovedled i den Række liturgiske Bøger, hvorved den ældre Lutherdom her i Landet tog musikalsk Form. Medens de ældre Samlinger kun er forsynede med enstemmig Musik, supplerer »Pratum spirituale« det derigennem givne Melodimateriale med femstemmige Korudsættelser, bestemte til at udføres ved Gudstjenester, hvor Hofkantoret eller Købstædernes Peblingekor stod til Raadighed. Foruden 31 Bearbejdelser af kendte Koralmelodier indeholder »Pratum spirituale« tillige en Række frie Kompositioner af M. P., saaledes tre meget smukke, dybsindige latinske Motetter og et interessant Messefragment. M. P. **maa** anerkendes som en af de faa betydelige danske Komponister i Tiden før Buxtehude. Hans Musik har Kanter og en ejendommelig havsalt Friskhed, der virker personligt. Det maa derfor meget beklages, at saavel han selv som den Formation, han tilhørte (den danske Musik-Renæssance under Christian IV.s Auspicier), paa Grund af ydre Forhold aldrig naaede til fuld Udfoldelse.

Thomas Laub: Om Kirkesangen, 1887, S. 71 ff. Musik og Kirke, 1920, S. 82. **Angul** Hammerich: Musiken ved Christian den Fjerdes Hof, 1892, S. 60 ff. Samme: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 176 ff. Dania **Sonans**, I, 1933, fuldstændig Nyudgave af **1ste** Bog **5st.** Madrigaler og af Pratum spirituale ved Knud Jeppesen (praktisk Udgave af tolv Stykker fra Pratum spirituale i Folke- og **Skolemusik**, I, 1934—35, Nr. 5). Knud Jeppesen.

Pedersen, Morten, 1537—95, Abbed, Præst og Forfatter. F. 10. Nov. 1537 i Grenaa, d. 16. Juni 1595 i Roskilde, begr. i **Domk.** Gift 31. Maj 1573 med Dorthe Sørensdatter Kjær, f. ca. 1555, antagelig i Kolding, d. 27. Marts 1599, D. af Borgmester og Tolder i Kolding Søren K. (s. d.) og Hustru.

M. P. kaldte sig undertiden efter sin Fødeby Ernopotamius eller Grenovensius; senere har man uden Hjemmel givet ham Tilnavnet **Alban** (Hvid). Efter Skolegang i Aarhus studerede han i Kbh. og (fra 1560) i Wittenberg, hvor han tog Magistergraden. Efter sin Hjemkomst blev han 1562 Læsemester i Sorø Kloster, 1565 Forstander eller Abbed sst. Her begyndte han en Række kalendariske Antegnelser dels om Naturfænomener, dels om mærkelige Personer og historiske Begivenheder; af disse Optegnelser (Ny kgl. Samling, 4°, 927), som indeholder adskillige biografiske Oplysninger, man ikke har andetsteds, og som bl. a. har tjent som Kilde til Resens Frederik II.s Krønike, er Uddrag trykt i »Kirkehist. Saml.« (se nedenfor). Endvidere samlede han, hjulpet af den i Sorø internerede Iver Bertelsen (s. d.), Materialet til et Skrift om Skjalm Hvides Æt, afsluttet 1572 og udgivet 1589 under Titel »Biscops Absolons oc Her Esbern Snaris Herrekomst oc Adelige Stamme«. Bogen er et smukt Vidnesbyrd om, at der i Sorø endnu var levende Sans for Stedets middelalderlige Minder; her har vi f. Eks. første Gang paa Tryk Sagnet om Asser Rig, Fru Inge og de tvende Kirke-taarne, og Bogens Træsnit (af Lorentz Benedicht) viser, hvordan Kirkens, senere maltrakterede, Skjoldefrise saa ud i det 16. Aarh. I Tillæg gives Underretning om Klostrets Grundlæggelse, Kirkens Fyrstegrave og Epitafier samt Bisperække for Roskilde Stift. — 1572 blev M. P. kaldet til Sognepræst ved Roskilde Domkirke og aflagdes 1582 med et Kanonikat sst. Marts 1588 afskedigede Frederik II. ham, uvist af hvilken Grund, fra Præsteembedet; fremtidig skulde han nøjes med Vindinge Sognekald, som var Anneks til Domkirken. Men da Kongen døde fem Dage efter, beholdt M. P. Embedet til sin Død. Da Jakob VI. af Skotland 1590 besøgte Roskilde, holdt M. P. en latinsk Prædiken for ham. For øvrigt gjorde han sig fortjent ved Anskaffelse af de endnu bevarede smukke Prædikestole i Vindinge og Snoldelev Kirker, hvis Patron han var. — I Haandskrift (Lunds Universitetsbibliotek) er bevaret hans »Meditationes« over Kometer 1572 og 1577; om en Komet 1580 lod han trykke »En kaart Vnderuisning« (1581).

Kirkehist. Saml., V, 1864—66 (se Registeret). Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, 1877, S. 207 o. fl. St.; 1883, S. 4 o. fl. St. H. F. Rørdam: Danske Kirkelove, II, 1886, S. 433 ff. Sorø. Klostret, Skolen, Akademiet, I—II,

1923—31 (se Registrene). R. Paulli: Lorentz Benedicht, 1920, S. 92—97.
L. F. la Cour: **Slægten** Paludan, 1935, S. 12 f. *R Paull (H.F. Rørdam).*

Pedersen, Niels, 1851—1911, Landbrugs- og Mælkeriskoleforstander. F. 15. Aug. 1851 i Tolstrup ved Horsens, d. 10. Nov. 1911 paa Ladelund, begr. i Malt. Forældre: Gaardejer Peder P. (1802—60) og Inger Marie Nielsdatter (1808—81, gift 2° 1860 med Gaardejer Peder Just Nielsen, 1828—1907). Gift 9. Dec. 1879 i Bjerager med Karen Andreassen Hessellund, f. 29. Febr. 1856 i Bjerager, d. 20. Okt. 1896 paa Ladelund, D. af Gaardejer Andreas Hansen H. (1818—1901, gift 1° med Karen Rasmussen, 1823—50) og Johanne Rasmussen (1838—1914).

P. voksede op ved Landbruget, kom tidligt under Folkehøjskolens Paavirkning ved Højskoleophold hos P. Bojsen i Gedved 1868—69, og efter at have lært Havebrug og Mejeribrug paa Rodstenseje ved Odder var han Elev paa Askov Højskole 1870—71 og igen 1874—75. En kort Tid opholdt han sig paa Tune Landboskole, kom derefter til Landbohøjskolen 1875, blev Landbrugskandidat 1877 og var de følgende to Aar Lærer paa Askov Højskole, hvor han tillige bestyrede Ludvig Schrøders Gaard Damhus. 1879 købte han en lille Gaard Ladelund ved Brørup, indrettede et Mejeri, der modtog Mælk fra Omegnens Gaarde, og fik Mejerielever, som blev undervist baade praktisk og teoretisk. N. A. paabegyndtes under beskedne ydre Forhold Vinterkursus for Landmænd, og trods økonomiske Vanskeligheder udvikledes Skolen hurtigt og vandt baade Anseelse og stor Tilgang af Elever. Mejerivirksomheden havde P.s store Interesse, Ladelund blev 1882 Station for Docent Fjords Mejeriforsøg, der bl. a. omfattede Undersøgelser over Mælkens Fedtindhold, og i Tilknytning hertil blev der givet Kursus for Mejerister i Kontrollering af de enkelte Leverandørers Mælk. P. optog disse Kontrolkursus som et fast Led i Skolens Arbejde, og 1887 førte de til Oprettelsen af et almindeligt teoretisk fem-Maaneders Kursus for Mejerister, som blev grundlæggende for den danske Mejeristuddannelse. Samtidig udøvede P. i denne Begyndelsestid for Andelsmejerierne en praktisk Raadgivervirksomhed, der førte ham paa Rejser langt omkring i Jylland, og som fik indgribende Betydning for Mejeriernes hurtige Udbredelse. Han leverede Tegninger og Overslag og forestod Indretningen af Mejerierne, og tillige udfoldede han en stor Foredragsvirksomhed, hvorigennem han virkede for rationel Mælkeafregning, Kontrollering af de enkelte Køers Mælk, Fremskaffelse af ren Mælk, Bygning af Ishuse. Ogsaa andre landøkonomiske Fremskridt arbejdede han for, saasom Indretning

af Ajlebeholdere, Mosekultur og Hegnsplantning. Hans Agitation for Kontrol med de enkelte Køers Ydelse og Foderforbrug vakte megen Interesse, først i hans egen nærmeste Kreds, hvor den skabte Grundlag for Oprettelsen 1895 af Landets første **Kontrolforening** (for Vejen og Omegn). Paa Ladelund oprettedes særlige Kursus for Kontrolassistenter, ogsaa den øvrige Undervisning udvidedes, nye Bygninger opførtes, og P. oprettede Laboratorium, Landbrugs- og Mejerimuseum. Han havde stor Evne til at sætte nye Foretagender i Gang til Skolens og Landbrugets Fremme, men han kunde have svært ved at give sig den fornødne Tid til at faa Forholdene fæstnet, og de sidste Aar maatte han foruden med svigtende Helbred ogsaa kæmpe med økonomiske Vanskeligheder, som førte til en Støtteaktion blandt Skolens talrige Venner og dens Overgang til Aktieselskab 1908. N. A. fratraadte han som Skolens Forstander, men fortsatte med nogen Undervisning. Som Foredragsholder var han yndet, hans Tale var ikke blot faglig vægtig, men ogsaa begejstret og billedrig. Hans Skribentvirksomhed blev ikke omfattende, men i det landøkonomiske Foreningsarbejde tog han megen Del. Han var gennem mange Aar Formand for Kolding Omegns Landboforening, for Ribe Amts Mejeriforening, Næstformand i De samvirkende jyske Mejeriforeninger og Medlem af Landhusholdnings-selskabets **Bestyrelsesraad**. — R. 1901. — Kultegning fra Ungdommen af H. Hessellund. — Mindesten ved Ladelund af N. Hansen Jacobsen.

Ugeskrift for Landmænd, 1896, S. 479—84, 1911, S. 677 f. Tidsskrift for Landøkonomi, 1911, S. 750—53. Mælkeritidende, XXIV, 1911, S. 991—1015, 1904 f. Danske Mejerier, IV, 1918, S. 321. Ladelund Elevforenings Aarskrift, 1912, S. 3-36.

Aksel Milthers

Pedersen, Niels Bruun, se Bruun Pedersen.

Pedersen, Ole, 1856—98, Maler. F. 29. Sept. 1856 i Farum, d. 11. April 1898 paa Frbg., begr. i Farum. Forældre: Husmand Peder Olsen (1813—87) og Gertrud Bertelsdatter (1815—97). Gift 28. Nov. 1890 i Kbh. (Matth.) med Laura Cathrine Marie Schack, f. 5. April 1860 i Kbh. (døbt i Aversi), d. 8. Nov. 1928 i Fredericia, D. af Maleren Major Sophus Peter Lassenius S. (1811—64, gift 1° 1846 med Jenny Maria Margaretha Wijdbohm; Ægteskabet opløst 1851) og Vilhelmine Bothilde Olsen (1826—1900). Separeret.

Først 26 Aar gammel kunde P. følge sit Kald som Maler, og da han døde i en ret ung Alder, er hans Produktion ikke videre omfattende. Han var uddannet Smed, havde aftjent sin Værnepligt

som Søfyrbøder i Marinen og havde virket som Landpostbud i Lyngby i en **Aarrække**, før han, støttet af Brygger J. Tvede, som havde fattet Interesse for ham, kom til Kbh. og blev optaget paa Teknisk Skole. Herfra dimitteredes han **1883** til Akademiet, som han forlod med Afgang **1886**. S. A. debuterede han paa Charlottenborg og udstillede her n. A. sine **smaa** Portrætsstudier af Forældrene (Den Hirschsprungske Samling), der vidner om stor malerisk Finess, og om hvilke Karl Madsen skriver, at de paa Udstillingen hørte til »de Perler, hvis Ægthed var mest utvivlsom«. **1888** fik P. Den Sødringske **Opmuntringspræmie** for »Fra en Hedemark« og rejste med Akademistipendier til Paris og videre til Italien, hvor han om Vinteren tog Ophold paa Korsika. I Begyndelsen af 90'erne foretog han adskillige Rejser gennem Tyskland til Italien og malede her mange Landskaber, af hvilke nogle med lyse, sarte Farver kan ses paa Den Hirschsprungske Samling. I Vinteren **1893—94** traf han L. A. Ring i Rom og rejste sammen med ham sydpaa til Napoli, hvor han udførte en Kopi af »Bageren og hans Hustru« (Hirschsprungs Samling), og videre til Palermo. Paa Foraarsudstillingen **1889** købte Kunstmuseet »En Faarestald«, som nu hænger i Odense Museum. **1932** arrangerede Kunstforeningen en retrospektiv Udstilling af P.s Arbejder. P. valgtes til Medlem af Censurkomiteen ved Charlottenborg for **1897** og 98. Han var fra **1889** Lærer ved Teknisk Skole i Kbh.

Nationaltidende 14. April 1898. Ill. Tid. 24. April s. A. Katalog over Udstilling i Kunstforeningen, 1932. Merete Bodelsen.

Pedersen, Ove Christian, **1813—73**, Søofficer. F. **12. Aug. 1813** i Nyborg, d. 25. Sept. **1873** i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant i Søetaten, senere Kaptajnløjtnant, Ove Christian P. (**1786—1821**) og Oline Henriette Barfred (**1788—1872**). Gift 2. Marts **1849** i Sorø med Hanna Mathilda Carolina Eide, f. **11. Febr. 1824** i Kristiania, d. 28. Aug. **1901** i Kbh. (Holmens), D. af Skipper, senere Høker i Kristiania Lars Larsen E. (**1793—1851**) og Johanna Maria **Christensdatter Brandvold** (**1794—1878**).

P. blev Kadet **1826**, Sekondløjtnant **1834**, Premierløjtnant **1841**, Kaptajnløjtnant **1852**, Orlogskaptajn **1863** og Kommandør **1868**. Efter et Togt til Vestindien **1835—37** var han **1838—42** Lærer ved Søkadetakademiet og **1842—46** i **Koffardifart** med Briggen »Johan Frederik« til Ostindien, dels som Styrmand og dels som Skibsfører. I Krigsaaret **1848** var han Chef for Dampskibet »Christian VIII.«, **1849** med Linieskibet »Skjold« paa Blokade af Kielerfjord og **1850**

Chef for Dampskibet »Valdemar«. 1850—51 førte han Postskib mellem Korsør og Kiel, 1851—55 var han næstkommanderende ved Søkadetakademiet, 1856—60 Krydstoldinspektør ved Monarkiets Østkyst, 1860—61 næstkommanderende i Fregatten »Sjælland« til Brasilien og Vestindien og 1861—64 Takkelmester. 1863 overtog han det i Glasgow byggede Panserbatteri »Rolf Krake« og førte det til Danmark samt paa Prøvetogt. I Krigsaaret 1864 var P. næstkommanderende ved Eskadren i Østersøens vestlige Del og Chef for Kanonbaadsdivisionen sst., indtil han midt i Marts afgik som syg. S. A. efter Krigens Afslutning førte han den i England byggede Panserfregat »Danmark« til Kbh. 1866 og 68 var han Chef for Fregatten »Jylland« og overførte paa det sidste af disse Togter en Del af Besætningen af den ved Harboøre strandede russiske Fregat »Alexander Newski« fra Kbh. til Kronstadt. 1869—73 var P. Direktør for Marineministeriet med Krigsministrene General V. R. Raasløff, Obersterne W. v. Haffner og C. A. F. Thomsen som Marineministre ad interim. Hans Egenskaber som dygtig og praktisk Sømand var anerkendte, men kvalificerede ham ikke til Stillingen som Direktør, hvor hans vigtigste Opgave var at afhjælpe Mangelen paa Fagkundskab hos de landmilitære Fællesministre. I Stedet for at modvirke særlig General Raasløffs farlige Eksperiment: at gaa bort fra større Skibe, sluttede han sig hertil og har derfor sin Andel i Ansvar for en ret betydelig Forsinkelse i Udviklingen af Marinens Skibsmateriel. Skuffelser over denne Tjeneste bidrog væsentlig til at fremkalde den Sygdom, der faa Maaneder efter hans Afgang som Direktør brat gjorde Ende paa hans Liv. — R. 1848. DM. 1863. K.² 1864. K.¹ 1873. — Træsnit 1874.

III. Tid. 15. Febr. 1874. Tidsskr. for Søv., Ny Rk., IX, 1874, S. 58 f.

Th. Topsøe-Jensen.

Pedersen, Peder Jørgen, f. 1870, Borgmester. F. 8. April 1870 i Vettterslev. Forældre: Landarbejder og Husmand, senere Brugsforeningsuddeler Jørgen P. (1847—1923) og Karen Sofie Nielsen (1848—1938). Gift 15. Nov. 1896 i Kbh. (Helligk.) med Gerda Elisabeth Backman, f. 1. Maj 1874 i Kalmar, D. af Sømand Karl Gustaf B. (1844—1919) og Karolina Johansdotter (1846—1907).

P. tog Lærereksamen 1888 fra Blaagaard og var derefter i fire Aar Hjælpelærer i Lønborg. 1893 kom han til Kbh.s Skolevæsen, hvor han 1896 fik Ansættelse ved Oehlenschlägersgades Skole. 1919 blev han Skoleinspektør ved denne Skole. Allerede tidligt begyndte P.s

Evner ogsaa at gøre sig gældende uden for Skolearbejdet. 1898—1900 var han Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Kommunalærerforening, 1903 blev han Medlem af Bestyrelsen for Sygekassen Fremtiden og blev dens Formand 1905, en Stilling, han beklædte til 1919 og som førte ham ind i et meget omfattende Arbejde i Sygekassernes Tjeneste. 1907 blev P. Medlem af Forretningsudvalget for De samvirkende Sygekasser i Kbh. og 1914 dettes Formand. 1913—19 og atter 1921—24 var han Medlem af Forretningsudvalget for De samvirkende Centralforeninger af Sygekasser i Danmark. Han arbejdede stedse paa at tilrettelægge Sygekassernes Arbejde i faste og klare Rammer og var bl. a. virksom for at skaffe Personer med kroniske Lidelser samme Adgang til Sygehjælp som andre og for Tilvejebringelsen af velordnede Arbejdsforhold Sygekasser og Læger imellem. Den Indsigt, P. gennem sit Arbejde paa disse Omraader kom i Besiddelse af, gjorde ham til en meget anvendt Mand i Kommissioner og Udvalg til Forberedelse af Lovforslag vedrørende Ulykkesforsikring, Invaliddeforsørgelse, Sygekasser og andre socialt betonedede Problemer. 1915 blev P. Medlem af Sygekassenævnet og 1916 af Voldgiftsraadet for Sygekasser og Læger. 1915 stiftede han Sygeforsikringsforeningen Danmark for herigennem at skaffe dem, hvis økonomiske Stilling ligger over den for Medlemmer af de statsanerkendte Sygekasser fastsatte Grænse, Adgang til en til Sygekasseforhold svarende Sygeforsikring. 1923 udvidedes denne Sygeforsikring til at omfatte De samvirkende statskontrollerede Sygeforsikringsforeninger i Danmark. P. blev Formand for denne Sammenslutning og s. A. Medlem af Bestyrelsen for De nordiske Sygeforsikringsmøder. Ret tidligt var P.s politiske Interesse blevet vakt. Han sluttede sig til Socialdemokratiet, og da Ordene formede sig let og sikkert for ham, optraadte han af og til som Taler paa Vælgermøder. 1913 indvalgtes han i Borgerrepræsentationen og blev her hurtigt en meget benyttet Kraft. 1917 blev han Medlem af Budgetudvalget, hvis Formand han blev 1919. Som Formand for Budgetudvalget indførte han henholdsvis 1920 og 1921 ved Ændringer til Budgetforslaget den Nyordning i Kommunens Finansvæsen, at der af de særlige Indtægter foretages Henlæggelse til Sikring af fremtidige Pensionsudgifter og til Finansiering af Ny anlæg. Da Overformynder Friis i April 1920 dannede Ministerium, indtraadte P. som Undervisningsminister og kom som saadan til at underskrive Cirkulæret om den offentlige Optagelsesprøve til Mellemskolen, der var Følgen af den efter mange Aars Uenighed tilvejebragte Ordning om den højere Skoleundervisning. 1924 valgtes P. til Formand for Borgerrepræsentationen, og s. A. blev han

Medlem af Landstinget valgt i **Kbh.**, men **udtraadte** n. **A.**, da han valgtes til Borgmester for Magistratens 4. Afd. Det faldt ikke P. vanskeligt at orientere sig paa dette forholdsvis nye Omraade, og der var en Række Opgaver at tage op. En meget betydelig Opgave forelaa i Tilvejebringelse af en Forbedring af Færdselen over og i Havnen, en Sag, der var rejst over for Magistraten af Dansk Dampskibsrederiforening, Grosserer-Societetet og Industriraadet **1926**. Sagen behandledes i et Fællesudvalg af Magistrat og Borgerrepræsentation med P. som Formand, som afgav Betænkning **1928** og som videreførte de af et Fællesudvalg af Juni **1922** og af Borgerrepræsentationen **1924** tiltraadte Hovedlinier for Landfærdselen og paa Grundlag af de af **Kbh.s** Havnebestyrelse truffne Beslutninger fastlagde Hovedlinierne for den fremtidige Udvikling af Havnen. Efter en lang Debat, baade i Borgerrepræsentationen, i Havnebestyrelsen, hvoraf P. var blevet Medlem **1926**, og i Offentligheden, gennemførtes **P.s** Forslag, der gik ud paa til Afløsning af Knippelsbro og Langebro at opføre to løftede, brede Klapbroer med udvidet Gennemsejlingsbredde og som midlertidig Foranstaltning indtil Arbejdernes Fuldførelse for hver Bro at bygge en interimistisk, lav, mindre bred Bro, hvorved det fra flere Sider fremsatte Forslag om Bygning af Tunneler under Havnen i hvert Fald foreløbig var bortfaldet. Den sikre Haand, hvormed P. ledede Udviklingen af denne Sag, hvorom der stod Diskussion, lige til den halvhøje Knippelsbro var færdigbygget i **Dec.** **1937** og bragte Kritikken til at forstumme, bidrog til over for Offentligheden at skabe det Indtryk af hans Personlighed, som blev staaende: en skarpt og logisk tænkende Mand, der fordybede sig grundigt i sit Arbejde, inden han tog et Standpunkt, men som saa ogsaa var **urokkelig**; en klog og sikker Debattør, der kunde beherske et stort Materiale og fremlægge det i en stor Tale, der kunde vare timevis uden at trætte, men ogsaa en bidsk Debattør, der øjeblikkelig og ikke uden en vis Malice kunde **slaa** ned paa en Modstanders Blottelser. En anden stor Opgave, hvis Løsning blev præget af **P.**, var Bygningen af Købbyen. **1930** forelagde Magistraten i Borgerrepræsentationen Forslag om at erstatte de gamle Slagtehallen og Salgshallen for Kød med et nyt, moderne indrettet Anlæg, omfattende Slagtehallen, Salgshallen og Bygninger for Tilvirkning og en gros Salg af Kødvarer. Forslaget gik i Udvalg, som afgav Betænkning Febr. **1931**, og 5. Marts s. A. vedtoges Forslaget, hvis Gennemførelse kostede **18 Mill.** Kr. Sidst paa Aaret **1932** var Arbejdet fuldført. Anlægget var rationelt og storstilet, men Omfanget deraf har flere Gange senere været kritiseret i Borgerrepræsentationen af økonomiske

Grunde. En fremtrædende Rolle spillede P. ved de Forhandlinger inden for Magistrat og Borgerrepræsentation, der i Vinteren 1931—32 blev nødvendige for at sikre Kommunens Likviditet, efter at Sterling i Efteraaret 1931 var blevet løsnet fra Guldpariteten, og som afsluttedes med det Forlig mellem Kommunalbestyrelsens politiske Partier, der muliggjorde Optagelsen af »Borgerlaanet«. Det var ligeledes under Medvirkning af P., at den af Magistraten i Maj 1929 paa Foranledning af Budgetudvalget nedsatte Regnskabskommissions Betænkning af Nov. 1935 udformedes, saaledes at der indførtes en klar Adskillelse mellem Kapitalbudget og Driftsbudget og fastsattes ensartede Afskrivningsregler for Kommunens Institutioner. Det var en meget betydelig Arbejdsbyrde, der i disse Aar hvilede paa P., men han bar den uden Vanskelighed og syntes stedse veloplagt, selv om det var nok saa mange og lange Møder, han skulde deltage i. I alle for Byen eller Havnen vigtige Spørgsmaal mærkedes hans Indflydelse. I Pressen fik han Ord for at være en Mand, der altid kunde sætte sin Villie igennem. Det var saaledes typisk, at ved den 1930 vedtagne Omlægning af Færdselen paa Raadhuspladsen var det P.s Forslag, som han oprindeligt var alene om at stille, der til sidst samlede Enighed, idet dog Fodgængertunnelen foresloges fra anden Side. Et meget betydningsfuldt Arbejde nedlagde P. bl. a. i Forarbejderne til en ny Byggelov for Kbh., som gennemførtes 29. Marts 1939 og som paa forskellig Maade betød en Nyorientering.

Da Indenrigsministeriet, efter Vedtagelsen af Loven af 11. Maj 1935 om Luftværnsforanstaltninger, i Juli s. A. rettede Anmodning til Kbh.s Kommune om at planlægge saadanne, fik P. en fremskudt Stilling i dette Arbejde. Han fastlagde Rammen for et Samarbejde mellem de forskellige storkøbenhavnske Kommuner og samlede de fornødne sagkyndige i Specialudvalg. Hele Arbejdet nedlagdes i en omfangsrig og værdifuld Betænkning af 17. Dec. 1937, der imidlertid ikke kom til Anvendelse som tilsigtet, da man ved den nye Lov af 29. April 1938 gik andre Veje. P.s Standpunkter, hans Evne til at gennemføre sine Planer og antageligt ogsaa hans Form, der — køligt og knapt holdende alle paa Afstand — maaske nok til Tider kunde støde en og anden, havde skabt ham Modstandere i forskellige Lejre, og paa denne Baggrund maa man se en Del af den Debat, som de i Foraaret 1936 opdagede Bedragerier i Torvedirektoratet gav Anledning til. Samtidig med de Diskussioner, denne Affære affødte i Borgerrepræsentationen og andre Steder, bl. a. i Pressen, plejedes der Forhandlinger om en Nyordning af Kbh.s Forfatning, saaledes at der bl. a.

oprettedes en Overborgmesterstilling. Nyordningen vedtoges i Form af Loven af 31. Marts 1938, og ved denne Lejlighed undlod P. at søge Genvalg. Efter sin Afgang som Borgmester har P. lagt et stort Arbejde ind i Stillingen som Formand for Dansk Luftværnsforening Kbh.s Kreds, som han overtog ved Stiftelsen 1936. — 1930 udgav P. »Vejledning i Regnskabsføring« og 1934 »Sygekasseforhold i Kbh.«. Endvidere har han (sammen med Viggo Christensen og A. Johansen) udgivet en Afhandling om Socialreformen (1934). — Maleri af Ed. Saltoft 1925 paa Kbh.s Raadhus. Portrætteret paa sammes Gruppebillede i Folkets Hus, Enghavevej.

Social-Demokraten 7. Marts 1913, 8. April 1930, 23. Febr. 1938. Kbh.s Kommuneskole 14. April 1920. Borgerrepr. *Forh.*, 1928—29, S. 175 f.; 1929—30, S. 1437 f.; 1930—31, S. 1465 f. Politiken og Nationaltidende 7. April 1930. *Berl. Tid.* 8. April s. A. J. Bülow i Politiken 31. Marts 1935. Nationaltidendes *Søndagstillæg* 2. Juni s. A. »Kødbyen«, udg. af Kbh.s Kommunalbestyrelse, 1935. Politiken 19. April 1936, 23. Febr. 1938. *Berl. Tid.* s. D.

Povl Vinding.

Pedersen, Peder Oluf, f. 1874, Elektrotekniker, Fysiker. F. 19. Juni 1874 i Sig ved Varde. Forældre: Gaardejer Peder P. (1837—1906) og Ane Villadsen (1846—1926). Gift 1° 1. Dec. 1899 paa Frbg. med Marie Theodora Lihme, f. 9. Marts 1871 i Hammel, d. 15. Sept. 1930 paa Frbg., D. af Købmand, Kaptajn i Borgervæbningen Johan Grundtvig L. (1814—90) og Thora Nielsine Andriette Christine Riis (1835—1913). 2° 25. Nov. 1931 paa Frbg. med Translatrice i Fransk Emma Clausen Gad, f. 25. Juli 1902 i Kbh., D. af Grosserer Thorvald Clausen G. (f. 1862) og Florence de la Harpe (f. 1875).

P.s Forfædre var gennem mange Led vestjyske Bønder bosatte paa hans Fødeegn. Han var eneste Søn, og skønt han som Barn var lidt spinkel, var det Hensigten, at han skulde fortsætte i Slægtens Spor og overtage Gaarden. Allerede før, navnlig efter at han havde begyndt sin Skolegang 1881, viste det sig imidlertid, at der i den lidt tavse og generte Dreng boede ualmindelige Evner. Hans Lærer, Peder Jensen i Sig, som P. jævnlig i sine Barndomserindringer omtaler med Taknemmelighed, og som fængslede ham gennem sin Undervisning og gjorde Timerne til en Fest, søgte stedse at lade den videlystne Drengs Evner faa **Afløb**; særlig havde P. en forbavsende Evne til at løse Regneopgaver, hørende til et langt højere Undervisningstrin, og til paa egen Haand med Udbytte at studere Matematikkens Begyndelsesgrunde gennem Poul la Cours »Historisk Matematik«. Han konstruerede de saakaldte Tryllekvadrater og ud-

fandt almindelige Betingelser for Opstillingen af saadanne, der sikrede, at de lodrette, vandrette og diagonale Talkolonner kom til at opfylde de givne Regler. Samtidig havde hans Friluftsliv som Hyrdedreng ført ham ind paa andre Opgaver; særlig spekulerede han paa Vandingsanlæg, og for at faa Vandet løftet op fra Varde Aa konstruerede han et sindrigt Perpetuum mobile, som han i Middagsstunden, naar andre sov, udarbejdede en Konstruktionstegning til. Projektet sendte han 1889 til Kongen, Christian IX., med Bøn om, at det **maatte** blive forelagt for sagkyndige. Herigennem fik Polyteknisk Læreanstalts Direktør, Professor Julius Thomsen, og Professor i Maskinlære S. C. Borch Kendskab til den ualmindelige femtenaarige Bondedrengs Evner. Projektet duede selvfølgelig ikke, men røbede alligevel, ligesom en et halvt Aar senere udtænkt Regnemaskine, en saadan Evne til at tumle med et vanskeligt Problem og et saadant Talent for mekaniske Konstruktioner, at det var klart, at den unge Mand burde hjælpes til en videregaaende Uddannelse. P. havde, ved at læse om den franske Republiks Præsident, Sadi Carnot, faaet Lyst til at blive Polytekniker, og med den Velvillie, Julius Thomsen straks havde fattet for dette, som han siger i sin Skrivelse til Kongens Kabinetssekretær, »mærkelige unge **Menneske**« med store Evner og »en ualmindelig Orden i Skrift og Tanker«, kunde han nu begynde at virkeliggøre sin Plan.

Først fik han en videregaaende Undervisning hos Forstanderen for Varde tekniske Skole, W. Marke, og Foraaret 1890 tilrettelagde Julius Thomsen P.s Ophold i Kbh. ved at skaffe ham Understøttelse fra Kongen og faa ham i Huset hos Professor Borch. Efteraaret 1890 kom han til **Kbh.**, 1891 tog han Præliminæreksamen, 1892 polyteknisk Adgangseksamen, og 1897 blev han cand. **polyt.** som Bygningsingeniør. Umiddelbart efter Eksamen fik han Ansættelse hos Professor A. **Lütken** som dennes Assistent ved Udstikningen af Ods Herreds Jernbane. Efter fra April til Okt. at have aftjent sin Værnepligt assisterede han den dengang kendte, tyskfødte Vandbygningsingeniør N. J. Muus ved Projektering af Fiskerihavne ved Sjællands **Odde** og Nekselø Bugt. Utvivlsomt regnede P. den Gang med en Fremtid i Vandbygningsvæsenet, men da Vandbygningsdirektør Otterstrøm nedsatte Gagen for de unge Ingeniører, blev P. vred og foretrak at søge anden Stilling. Umiddelbart derefter kom han i Foraaret 1898 til Stadsingeniøren i Kbh. Paa dette Tidspunkt deltog han, sammen med en jævnaldrende Kammerat, M. S. M. Møller (1872—1938; 1905 Navneforandring til **Remol**), i en Konkurrence om Projekt til nye Havne-

anlæg i Kristiania og fik 3. Præmie. I Begyndelsen af 1899 traadte han i Forbindelse med Ingeniør Valdemar Poulsen, som han havde lært at kende i Professor Borchs Hus, for at arbejde paa Udnyttelsen af den af Poulsen 1898 opfundne Telegrafon, hvis Princip den altid ret kritiske P. var blevet interesseret i ved Samtaler med Poulsen. Samtidig var han Professor Lützens Assistent ved Undervisningen i Vejbygning til Sommeren 1899. Samarbejdet med Poulsen blev af endnu større Rækkevidde end før, efter at denne fra 1902 var begyndt at arbejde med den elektriske Lysbue som Svingningsgenerator og 1903—04 naaede til at bygge den saakaldte Poulsen Buegenerator for kontinuerlige elektriske Svingninger. Skønt P. stedse havde følt sig tiltrukket af vandbygnings-tekniske Problemer og ogsaa drev beslægtede fysiske Studier, bl. a. ved at høre C. Christiansens videregaaende Forelæsninger, saa vidt, at han 1906 fik Videnskabernes Selskabs Guldmedaille for en Afhandling angaaende Vædskers Overfladespænding, lagde han nu hele sin Energi ind i Løsningen af de elektrotekniske Opgaver, som Poulsens System stillede. Han udforskede Poulsens Buens Teori og Virkemaade og foretog en Række Undersøgelser over Mikrofoner, som forklarede disses Virkemaade, men dette er kun en Del af de Arbejder, gennem hvilke P.s videnskabelige Indsigt og Arbejdsevne blev af stor Betydning for Udviklingen af Poulsens Generatoren og for dens Anvendelse. Det maa her erindres, at man hidtil overhovedet ikke kendte kontinuerlige elektriske Svingninger, og at Poulsens Opfindelse derfor havde ført Udviklingen til et betydelig mere fremskredet Standpunkt end det, der repræsenteredes af Marconis System. Uden kontinuerlige Svingninger er en rationel Radioteknik ikke mulig. P. har i et af sine første Arbejder givet en fuldstændig teoretisk Redegørelse for Modtagning af kontinuerlige elektromagnetiske Bølger, og hans omfattende eksperimentelle og teoretiske Arbejde paa at udforske Lysbuegeneratorens Virkemaade og med dette som Udgangspunkt at faa lagt Grundlaget til Buegeneratorens rationelle konstruktive Opbygning strakte sig helt til 1920. Han viste herunder, at en fra Göttingen stammende Teori for Buegeneratorens Virkemaade var forkert. Et Særkende for disse Arbejder er en levende Vekselvirkning mellem Teori og Forsøg og en stor Skarpsindighed, parret med en sejt Energi over for alle Vanskeligheder. Jævnside med Udførelsen af de nævnte Arbejder har P. fra 1907 udfoldet et frugtbart Forfatterskab, især i de store Landes Tidsskrifter, særlig »Electrician« og »Jahrbuch der drahtlosen Telegraphie und Telephonie« og senere især i »Proceedings of the Institute of Radio

Engineers«. En udførlig Bibliografi findes i den i Anledning af 60 Aars Fødselsdagen 1934 udgivne »Miscellaneous Papers«.

Fra April 1909 blev P. paa G. A. Hagemanns Initiativ knyttet til Polyteknisk Lærestalt som Docent i Svagstrømsteknik, idet Hagemann hurtigt havde faaet Øjet op for P.s Evner som Forsker og Lærer. Polyteknisk Lærestalt blev derved den første tekniske Højskole, der indførte en obligatorisk Undervisning i Svagstrømsteknik, altsaa Telefoni, Telegrafi og Radioteknik — et Eksempel, der senere er fulgt af næsten alle tekniske Højskoler Verden over. Kort forinden var P.s gamle Velynder, Julius Thomsen, der paa sine gamle Dage med Glæde og Interesse fulgte hans Arbejde, død. 1912 blev der oprettet et Professorat til P. i Faget, som var i stærk Udvikling. Foruden autograferede Forelæsninger, som begyndte at udkomme 1909, udgav P. 1914 »**Telefonledningernes Teori**«. Et andet vigtigt Arbejde, han udførte i disse Aar, er Undersøgelsen over **Lichtenbergfigurerne**, nogle af den tyske Fysiker Lichtenberg 1777 iagttagne Figurer, som ved elektriske Udladninger kan fremkomme langs Overfladen af en Isolator. P. studerede Figurerens Udbredelseshastighed og anvendte paa en meget elegant Maade Lichtenbergfigurerne til en Anordning til Maaling af meget korte Tidsrum, fra ca. 10^{-7} til 10^{-9} Sekunder, som senere i Form af Klydonografen er anvendt til Studiet af Vandrebølger. P. skrev paa Engelsk om disse Arbejder i Videnskabernes Selskabs Skrifter 1919, 1922 og 1929. 1922—25 publicerede han en Række indgaaende Undersøgelser angaaende den elektriske Gnist, og 1927 udgav han et stort Arbejde: »Propagation of Radio Waves«, hvori han, ud fra sin store fysiske, matematiske og tekniske Viden, kombineret med hans Indsigt i meteorologiske Forhold, klarlagde de korte Radiobølgers tilsyneladende gaadefulde Forhold. Denne Bog er nu klassisk og kendes af enhver videnskabeligt arbejdende Radioingeniør Verden over. Hertil sluttede sig 1929 Afhandlingen »Wireless Echoes of **long Delay**«. Foruden af sin videnskabelige Virksomhed blev P. i stigende Grad beslaglagt af Arbejder paa en Række andre Omraader. 1903—12 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Dansk Telegrafonfabrik, 1909—12 var han Medlem af Bestyrelsen for Fysisk Forening, hvis Formand han var 1911—12. Fra 1910 er han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Forening til Beskyttelse af industriel Ejendomsret. 1911—19 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Det kontinentale Syndikat for Poulsen Radio Telegrafi. 1912 blev han Medlem af Dansk elektroteknisk Komité, hvor han 1926—36 var Formand. 1917 blev han Medlem af Telefonkommissionen.

Arbejdet i denne af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte Kommission blev i ikke ringe Grad præget af P., som herigennem kom ind paa ogsaa at behandle økonomiske og administrative Problemer. Den Interesse for disse, der herved vakte, har P. stedse siden bevaret og udviklet, hvilket har haft ikke ringe Betydning for det Arbejde, han har udført som Formand for Statstilsynet med de koncessionerede Telefonselskaber, en Stilling, han paa Grund af sit Arbejde var selvskreven til at overtage ved Tilsynets Oprettelse 1919. 1937 var han Medlem af det af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte Telefonudvalg, der afgav Betænkning sidst paa Aaret. 1919—34 var P. Medlem af Rask-Ørsted Fondets Bestyrelse. 1920—23 var han Formand for Dansk Ingeniørforening. 1920 blev han Medlem af den s. A. nedsatte Radiokommission; s. A. var han Præsident for det nordiske Elektroteknikermøde i Kbh. i Anledning af Hundredaaret for H. C. Ørsteds Opdagelse af Elektromagnetismen. I den videnskabelige Verden havde P.s Arbejder skaffet ham en Position, som nu begyndte at give sig Udtryk. 1915 blev han Fellow of The Institute of Radio Engineers i New York, 1917 blev han Medlem af det danske Videnskabernes Selskab, 1922 af Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund og 1924 af Ingeniörs Vetenskaps Akademien i Stockholm. 1927 blev han Medlem af det kgl. norske Videnskabernes Selskab i Trondheim og 1928 fik han H. C. Ørsted Medaillen, der uddeles af Selskabet for Naturlærens Udbredelse. Da H. I. Hannover 1922 trak sig tilbage som Direktør for Polyteknisk Lærestalt, blev P. efter Lærer-raadets Indstilling hans Efterfølger. I denne Stilling, der besættes for fem Aar ad Gangen, fornyedes P.s Udnævnelse 1927, 1932 og 1937, og han har i Løbet af denne Aarrække udført et stort og meget betydningsfuldt Arbejde for at realisere Polyteknisk Lærestalts Udvidelsesplaner paa et samlet Grundlag. Vanskelighederne herved var ret betydelige. Ved P.s Tiltræden som Direktør var der Bevilling til tre midlertidige Laboratorier, et for Bygningsstatik, et for Byggeteknik og et for mekanisk Teknologi, men af flere Grunde var Oprettelsen forsinket i Aarevis, og en samlet Udvidelsesplan kunde af den Grund vanskelig tages op. Arkitekt, Professor Rosen havde søgt at løse Spørgsmaalet ved at lægge Nybygninger paa begge Sider af Sølvgade mellem Sølvtorvet og Østervold, men en saadan Løsning ansaa P. for uigennemførlig og utilfredsstillende. En Løsning syntes at frembyde sig, da Hærloven af 1922 bestemte, at Sølvgadens Kaserne skulde søges afhændet, og der blev forhandlet med Ministeriet derom i Juli 1922, men en helt tilfredsstillende Ordning kunde ikke naas ad den Vej. Først da Loven

af 12. Marts 1923 om Bevilling til Omdannelse og Supplering af Hærens Bygninger m. m. bestemte, at ogsaa de bag Kasernen liggende militære Bygninger skulde afhændes, var der Mulighed for en virkelig Løsning. Paa Finansloven 1928—29 lykkedes det at faa den første Bevilling, og ved Læreanstaltens 100 Aars Fest 29. Aug. 1929 nedlagdes Grundstenen til det teknisk-kemiske Laboratorium. Siden er Arbejdet fortsat efter den af P. lagte Plan, der gaar ud paa at tilvejebringe tilstrækkelig store og tidssvarende Laboratorier for de tekniske Fag, forøget Auditorieplads samt at skaffe de studerende forbedrede Lokaler til deres Konstruktionsøvelser. Gennemførelsen af Projektet vil koste ca. 10 Mill. Kr., og noget over Halvdelen af dette er 1939 realiseret. Samtidig med, at dette er sket, har P. gennem et stort personligt Arbejde fastlagt nye Rammer for Læreanstaltens Undervisning og Administration gennem Udarbejdelsen af de **kgl.** Anordninger af 8. Febr. 1933 og 24. April 1937, der ikke blot betød visse Ændringer i de bestaaende Bestemmelser, men var en til Bunds gaaende ny Løsning af Opgaven.

Da Polyteknisk Læreanstalt 1929 fejrede sit Hundreedaarsjubilæum under stor Opmærksomhed, ogsaa fra udenlandsk Side, og der hertil var knyttet et nordisk Ingeniørmøde og et skandinavisk Naturforskersmøde, stod P., der ved **Kbh.s** Universitets 450 Aars Jubilæum s. A. var blevet Dr. **phil.** h. c, som det naturlige Midtpunkt i disse Festligheder. 1930 fik han Institute of Radio Engineers **Guldmedaille** for Aaret 1930, der indtil da kun var tildelt to **Ikke-Amerikanere**, nemlig Marconi og Zenneck. S. A. blev han korresponderende Medlem af Elektrotechnischer Verein, Berlin, og Medlem af Direktionen for Selskabet for Naturlærens Udbredelse. 1931 blev han Medlem af Bestyrelsen for Dansk-Engelsk Selskab, hvis Præsident han var 1931—33. 1932 blev han Formand for Laurits Andersens Fond og for Dansk Samvirke; det sidste Hverv fratraadte han 1935. 1932 blev han Medlem af Bestyrelsen for Danmarks amerikanske Selskab og for Teknologisk Institut, 1933 af Bestyrelsen for Otto Mønstedts Fond. I sit videnskabelige Arbejde, som 1931 fortsattes med en Afhandling om Fase- og Gruppehastigheder i lineære **dæmpningsfri** Systemer og 1933 med en Afhandling om Sub-Harmonics in Forced Oscillations in Dissipative Systems, har P. ogsaa beskæftiget sig med teknisk økonomiske Problemer. I »Miscellaneous Papers« (1934) findes f. **Eks.**, foruden Talen ved Polyteknisk Læreanstalts Hundreedaarsfest og et Foredrag holdt i Dansk Ingeniørforening om nogle typiske Eksempler paa Fremskridtene i den teknisk videnskabelige Udvik-

ling, en Afhandling om Afskrivning »On the Depreciation of Public Utilities«, hvori han matematisk gennemgaar Afskrivningens Teori og viser en Række af de Fejl, der gennem Aarene er begaaet. 1932 blev P. Æresmedlem af Elektroteknisk Forening og 1936 Medlem af **Kungl. Svenska Vetenskaps Akademien**. 1935 var han en af de ledende i den Kreds af nordiske Økonomer og Teknikere, der stiftede »Nordisk Tidsskrift for Teknisk Økonomi«. 1937 valgtes han til Præsident for det s. A. stiftede Akademi for de tekniske Videnskaber. Initiativet til Stiftelsen kom fra P., og i den Kreds, der straks samlede sig om Tanken, var han den ledende. For Aaret 1939 var P. Vicepræsident i The Institute of Radio Engineers. — F.M.G. 1913. R. 1919. DM. 1922. K.² 1929. K.¹ 1936. — Maleri (s. m. Vald. Poulsen) af Knud Larsen 1915 (Fr.borg), af Viggo Brandt 1924 i Dansk Ingeniørforening og af **Herm. V**edel paa Polyteknisk Lærestalt.

A. W. Marke i Helge Holst: Opfindernes Liv, II, 1915, S. 239 ff. J. P. Stensballe, Axel F. Enstrom, I. C. Holst, Fr. Johannsen, Absalon Larsen, S. C. Borch, Vald. Poulsen og A. W. Marke i Ingeniøren, XXXII, 1923, S. 97—110. Helge Holst: Opfindelsernes Bog, 4. Udg., II, 1923, S. 663. F. C. Wamberg: Poulsensystemets Benyttelse til Radiotelegrafftjenesten i Hollandsk Ost-Indien, Ingeniøren, XXXIV, 1925, S. 145 ff. J. Rybner i Proc. Inst. Radio Eng., XVI, 1928, S. 219. Arnold Poulsen: Den danske **svagstrøms**elektrotekniske Skole, Polyteknisk Tidsskrift, X, 1929, S. 231—34. J. T. Lundbye: Den polytekniske Lærestalt 1829—1929, 1929. Tildeling af Guldmedaille fra Institute of Radio Engineers, Ingeniøren, XXXIX, 1930, S. 537. Beretningen om det nordiske Ingeniørmøde i København 1929, Ingeniørvidenskabelige Skrifter, B, Nr. 2, 1930. Den polytekniske Lærestalts Udvidelsesplaner, Ingeniøren, XLI, 1932, S. 113 ff. Festen for Dr. Vald. Poulsen og Prof. P. O. Pedersen, sst., S. 518 ff. og Elektroteknikeren, XXVIII, s. A., S. 493 ff. A. E. Kenelly, W. Wilson, E. V. Appleton, A. L. Hjelmman, René Mesny, **Balth** van der Pol, H. R. Mørch, V. Bjerknes, Axel F. Enstrom, H. Kreuger, Hugo Grauers, H. Barkhausen, K. W. Wagner og J. Zenneck i Ingeniøren, XLIII, 1934, Afd. VI, S. 65 f. Vald. Poulsen i Politiken 16. Maj 1930 og Berl. Tid. 15. Juni 1934. Berl. Tid. 13. Maj 1935, Interview ved Povl Vinding. Elektroteknikeren, XXX, 1934, S. 265 f. P. O. Pedersen: Barndoms minder 1874—

Pedersen, Peder, 1608—69, Borgmester. F. 7. Maj 1608 i Horsens, d. 9. Maj 1669 i Kbh., begr. sst. (Nic). Forældre: Købmand Peder P. og Anne Nielsdatter. Gift 12. Aug. 1636 med Margrete Clausdatter, begr. 22. Okt. 1680 i Kbh. (Nic).

P. P. gik i Horsens Latinskole til 1620, derefter i Skole i Lübeck, til han fik Plads hos Vinhandler Jesper (Caspar) Rotkopf i Kbh. 1624—30 tjente han hos Corfitz Rud til Fuglsang, 1630—32 hos

Niels Trolle til Trolleholm, 1632—34 som Kornmaaler og Kældersvend hos Henrik Huitfeldt til Lillø, Befalingsmand paa Landskrona. Han rejste derpaa en kort Tid som Købmand paa Østersøen, men blev allerede 1634 Skriver hos Befalingsmanden paa Kbh.s Slot, hans gamle Husbond Niels Trolle, og siden hos dennes Efterfølger Oluf Brockenhuus til 1649, da han blev Skriver paa Kongens store Bryggers. 1650 rykkede han op i Stillingen som øverste Skriver i Rentekammeret og forlenedes med Kanonikater i Lund og Roskilde. Han har rimeligvis været en duelig Bogholder; sikkert er, at han vandt sig Velyndere inden for Centraladministrationen, hvis Chef fra 1652 var Rigshofmester Joachim Gersdorff. 25. April 1655 indsatte denne ham til Borgmester i Kbh., efter at han to Dage forinden var forordnet til Raadmand — en Tilsidesættelse af Magistratens Valgbeføjelser, som maa skyldes Regeringens Ønske om at se denne »kgl. Tjener« i Byens Forvaltningsraad. Sept. s. A. blev han, sammen med Joh. Steenkul og Herman Isenberg, Direktør for det nyoprettede Saltkompagni (ophævet 1662); 1657 nævnes han som Interessent i det s. A. privilegerede »Sukkerraffinerværk«. Under Kbh.s Belejring 1658—60 og Stændermødet 1660 træder han lidet frem. En Fortælling om, at han, mod Sikkerhed til Ejerne, skal have overladt Regeringen en Mængde Guld og Sølv, som den jyske Adel havde deponeret hos ham, for at sætte den i Stand til at købe af de Levnedsmidler, som Opdams Flaade Okt. 1658 førte til Byen, kendes kun fra en sen og usikker Overlevering. Personligt forstrakte han Regeringen med betydelige Summer, for hvilke han fra 1661 fik en Del Kron-gods som Eje eller Pant. 1662 overtog han sammen med sin Kollega Borgmester Christoffer Hansen en af Islands »Fjerdinger« som Monopolhandelsomraade. 1661 blev han Medlem af Lovkommissionen, 1669 Assessor i Højesteret. Ved sine fem Døtres Ægteskaber omgaves han med en Kreds af indflydelsesrige Svigersønner (Karl Henriksen Rosenmeyer til Totterupholm og Lystrupgaard, senere Præsident Hans Nansen d. Y., senere Assessor Peder Pedersen Lerche, Biskop Niels Randulf, Professor Rasmus Hansen Brochmand). — Maleri (Fr.borg). Stik af Alb. Haelwegh efter Maleri af H. Dittmers. Portrætteret paa Heinr. Hansens Maleri af Arvehyldingen 1660 (1879—80, Fr.borg).

Universitetsprogram 1669. M. Henrichsøn (Tistorf): Ligprædiken over P. P., 21. Maj 1669, 1671. C. Giessing: Nye Saml. af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 228 f., 234 (Tab. IV). Genealogisk og biographisk Archiv, udg. af det genealogisk-biographiske Selskab, 1840—49, S. 169. O. Nielsen: Kiøbenhavns Hist. og Beskrivelse, III—V, 1881—89.

F. J. West: Kronens Skøder, II, 1908. C. O. Bøggild Andersen: **Statsomvæltningen** i 1660, 1936.

C O Bøggild Andersen.

Pedersen, Peder, 1774—1851, Diplomat. F. 19. Nov. 1774 i Sorø, d. 16. Aug. 1851 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Tegnemester ved Sorø Akademi Troels P. (1742—1816) og Mette Sophie Krag (1748—1834). Gift 1° 1812 med Maria **Litchfield** Scott fra Philadelphia, f. ca. 1787, d. 7. Nov. 1814 i Kbh. (Helligg.). 2° med Anna Caroline Loughton Smith, f. 1791 i Philadelphia, d. 13. Nov. 1878 i Kbh. (Holmens), D. af Plantage-ejer, senere Gesandt, William L. S.

P. blev Student 1793 fra Roskilde, og efter at have taget juridisk Eksamen blev han 1796 Huslærer hos Konsulen i Tanger P. Blicher Olsen (s. d.). Han kom her ind paa den diplomatiske Løbebane, idet han under en voldsom Pest, der 1799 tvang Konsulen og en stor Del af Byens Indbyggere til at rejse bort, modigt blev paa Stedet og som fungerende Konsul varetog danske Interesser. Til Belønning blev han s. A. ansat i nævnte Stilling, som han beholdt til henimod Udgangen af 1801. 1802 udnævntes han til Sekretær ved Konsulatet, men allerede s. A. sendtes han med Titel af Konsul og fungerende Chargé **d’Affaires** til Philadelphia for at afløse ovennævnte P. B. Olsen, der var blevet angrebet af den gule Feber. 1805 udnævntes han til Generalkonsul, 1815 til Ministerresident og varetog danske Interesser over for De Forenede Staters Regering, indtil han 1831 udtraadte af Statstjenesten. I Begyndelsen af Aarhundredet opholdt han sig lange Tider ad Gangen i Washington for at hævde danske Fordringer paa Staternes Regering. 1825—26 førte han Forhandlingerne om og undertegnede med Henry **Clay** den endnu gældende dansk-amerikanske Handelstraktat af 26. April 1826. Sine sidste Aar levede han i Kbh. — Gehejmelegationsraad 1815. Konferensraad 1826. — R. 1812. K. 1828. — Miniature i Familieeje, formentlig af F. C. Camradt. Stik af A. Flint.

C. Zylphen-Adeler (Fr. de Fontenay).*

Pedersen, Peder, 1822—1911, Politiker. F. 29. April 1822 i Oppe Sundby, d. 25. Aug. 1911 i Neder Draaby, begr. i Frederikssund. Forældre: Gaardejer Peder Olsen (ca. 1792—1838, gift 2° 1827 med Inger Hansdatter, 1802—69, gift 2° 1838 med Gaardejer Søren Frederiksen, 1812—86) og Birthe Cathrine Pedersdatter (1786—1826). Gift 6. Jan. 1843 i Sigerslev med Birthe Jensdatter, f. 25. Okt. 1818 i **Sigerslevvester**, d. 17. Marts 1900 i Frederikssund, D. af Gaardejer Jens Andersen (ca. 1783—1832) og Bodil

Jensdatter (1788—1880, gift 2° 1832 med Gaardejer Anders Olsen, 1804—68).

P., der 1843—83 ejede og drev en Gaard i Sigerslevvester og 1877—1903 var Landvæsenskommissær, indledede sin politiske Løbebane som Formand for Sigerslev-Græse Sogneraad. 1861 valgtes han i Frederikssundkredsen som Venstremand, og fra 1864 havde han tillige Sæde i Novemberforfatningens Rigsraad. Under Forhandlingerne om Grundloven af 1866 sluttede han sig til Oktoberforeningen (Samarbejdet mellem »de smaa og de store Bønder«) og fulgte J. A. Hansen i dennes forfatningspolitiske Omslag. Ved Valget 1866 delte han da ogsaa J. A. Hansens Skæbne og faldt. Fire Maaneder efter valgtes han i Hillerødkredsen, som han holdt, til han 1873 frivillig trak sig tilbage til Fordel for Lars Dinesen. Nov. s. A. søgte han tilbage til Frederikssundkredsen, hvor han slog selve Balthazar Christensen med et Par Hundrede Stemmers Majoritet. Han var paa dette Tidspunkt gennem Mellempartiet gledet helt over i Højre. Da han ved det følgende Valg 1876 ikke troede at kunne holde Kredsen, opgav han den uden Sværds slag, men valgtes 1878 ved et Suppleringsvalg ind i Landstinget, hvor han havde Sæde til 1898. — I sin Folketingsperiode tog han livligt Del baade i det saglige Arbejde — han bidrog saaledes væsentligt til Frederikssundbanens Gennemførelse — og i den storpolitiske Kamp. I Rigsdagen og paa Vælgermøderne tog han Debatten op med Venstres Talere. Han havde gode Evner som Debattør, og hans praktiske, maadeholdne og tilforladelige Optræden gav hans Ord Vægt mellem Standsfællerne. I Landstinget indtog han en mere tilbagetrukket Holdning, hvilket vistnok hænger sammen med, at han — skønt enig med Regeringen i dens Syn paa Folketingsparlamentarismen — stod noget lunken over for Forsvarssagen. — Fra 1895 var han Medlem af Rigsretten. — R. 1892.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 454f. N. Neergaard: Under Juni-grundloven, II, 2, 1916, S. 1776, 1810, 1820.

M. P. Fri (P. Stavnstrup).*

Pedersen, Hans Peder, 1851—1933, Friskolelærer, Husmandsfører. F. 24. Marts 1851 i Brangstrup, Ringe Sogn, d. 9. Juli 1933 i Søllinge, begr. sst. Forældre: Husmand, Væver Peder Hansen (1818—90) og Maren Hansdatter (1817—97). Gift 27. Aug. 1895 i Søllinge med Andrea Kirstine Mikkelsen Glavind, f. 18. Okt. 1872 i Ørsted, Rougsø Herred, D. af Husmand Mikkelt Christensen G. (1829—1923) og Ane Cathrine Christensen (1837—76).

Allerede som Barn kom P. med i et stærkt aandeligt Røre. Han gik i Aftenskole hos Morten Eskesen i Rudme og var i Vinteren

1869—**70** Elev paa Kolds Højskole i Dalum. Næste Sommer begyndte han at undervise, og om Efteraaret tog han til Blaagaard Seminarium for at uddanne sig videre. **1873** fik han Plads som Lærer ved en nyoprettet Friskole i Eskilstrup, men da Forældrene snart efter solgte deres Ejendom og købte et Hus i Søllinge med $5\frac{1}{4}$ Td. Land, blev Friskolen flyttet hertil. Her skabte P. af den oprindelig sure Jord et mønsterværdigt Husmands- og Havebrug. Da den første Husmandsrejse blev til Virkelighed **1884**, faldt det naturligt, at den gik til Søllinge, og lige til **1915** har Husmænd paa Flerdagesrejse været Gæster hos **P.**, som i næsten alle Aarene var deres Fører. Hans Jordbrug vakte megen Beundring og fik gennem Husmandsrejserne Betydning i vide Kredse; **1902** blev det godkendt af Landbrugsministeriet som praktisk Lærested. Efterhaanden kom P. ind i et omfattende Arbejde for de fynske Husmænds Dygtiggørelse. **1902** var han den ledende Kraft i Planlæggelsen af Endagsrejserne paa Fyn, **1902**—**04** Næstformand i De fynske Husmænds Landboforening, **1903**—**06** Fællesdommer ved Præmiering af Husmandsbrug og **1905**—**29** Dommer over Smaabrug, der var indstillet til Hædersgave. P. var desuden Foregangsmand i Arbejdet for Afholdelse af korte Kursus, og **1908** medvirkede han ved en Frugtundersøgelse, der iværksattes af Det fynske Haveselskab. P. har skrevet Artikler om Have- og Landbrug og en Række Smaaskrifter om Havebrug, Fjerkræ- og Biavl. Over for den sociale Linie i Husmandsbevægelsen var han forsigtig og tilbageholdende, men stod i første Række, naar det gjaldt den faglige Side. Ved sit lyse Sind og venlige Væsen vandt han Venner i alle Lejre. — **1934** rejstes en Mindesten paa hans Grav. — Maleri af Aksel Jochumsen efter Fotografi **1939** i Søllinge Øvelseshus.

Husmandsalmanakken 1901. Anders Jørgensens Erindringer, **1922**, S. 89 f. Fyns Tidende 24. Marts **1931** og 25. Marts **1934**. Olaf Andersen

Pedersen, Peter (ved Daaben Peder), **1806**—**61**, Astronom. F. 27. Nov. **1806** i Kbh. (**Garn.**), d. 23. Sept. **1861** paa Frbg., begr. sst. Forældre: Koffardikaptajn Peder **Kromes** P. (ca. **1776**—**1849**) og Anna Cathrine Schade (ca. **1783**—**1837**). Gift 29. Juni **1850** i Kbh. (**Trin.**) med Tadea Richardine Brasch, f. **1.** Okt. **1811** i Kbh. (**Trin.**), d. 4. Juli **1903** sst., D. af Urmager Tade Richard B. (ca. **1768**—**1848**) og Lene Cathrine Møller (ca. **1787**—**1877**).

P. blev Student **1823** fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog **1828** teologisk Embedseksamen. Han blev **1829** Assistent og var **1832**—**46** Observator ved Observatoriet i Kbh. **1835** tog han Magistergraden ved en Afhandling »De longitudine speculae Hafniensis«. **1839**—**40**

var han paa en Studierejse til Udlandet og blev 1841 Medlem af en Komité til Bedømmelse af Livrenteselskaber. I Fortsættelse heraf blev han 1842 Medlem af Direktionen for Livrente- og Forsørgelsesanstalten samt Livsforsikringsanstalten. S. A. blev han optaget i Videnskabernes Selskab. 1843 blev han Medlem af dets meteorologiske Komité, endvidere 1844 Bestyrer af dets magnetiske Observatorium og 1851 dets Kasserer. 1846 gik han af som Observator. 1838—58 var han Meddirektør for de Massmannske Søndagsskoler, 1844—54 Formand for Læseselskabet Athenæum og indtil 1857 Medbestyrer af Det kgl. Teaters Enkekasse. 1848 blev han valgt i Kbh. til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og var 1849—52 Folketingsmand for Hovedstadens 7. Kreds. Kort før sin Død gik han af fra sin Stilling i Livrenteanstalten. — P. har skrevet »Tycho Brahes Liv og Levnet« (1838) og »Almeenfattelig Veirlære« (1854) og beregnet Almanakken for 1857. I »Astronomische Nachrichten«, XII—XV (1835—38) og XXII (1845), findes en Række astronomiske Iagttagelser og i Videnskabernes Selskabs Skrifter, 5. Rk., naturv. og math. Afd., III (1853) hans »Skildring af Danmarks Fugtighedsforhold«. Desuden findes talrige meteorologiske Meddelelser i Selskabets Oversigter og i »Havetidende«. — Tit. Professor 1846. - R. 1851.

C F. Pechüle (Poul Heegaard)*.

Pedersen, Poul, —1697—, Digter. Fødsels- og Dødsaar saavel som Herkomst ubekendte; synes at have haft Tilknytning til Skagen.

P. P. hørte ligesom Bording og andre samtidige Digtere til de frie Fugle, der førte en ustadig Tilværelse uden at kunne opnaa eller udfylde nogen fast Livsstilling. I 1680'erne nød han Gæstfrihed hos en Digterbroder, Oberstløjtnant Jens Steen Sehested paa Herregaarden Selleberg mellem Odense og Kerteminde. Omtrænt ved 1690 træffer vi P. P. i Kbh. som Redaktør af de af Bogtrykkeren **Bockenhoffer** udgivne danske Aviser, især de »Maanedlige Relationer«. I denne Stilling synes han at have gjort god Fyldest; navnlig roses hans Omhu for Sprogbehandlingen, om han end ikke kunde holde Bladene paa samme Højde som den forretningsdygtige Stifter, Daniel Paulli. Rimeligvis er imidlertid P. P.s Hang til uordentligt Liv stadig tiltaget, siden han, formodentlig ved Principalens Død sidst i 1697, fjernedes fra Bladet og maatte ty til Skagen for at nyde Naadsensbrød Vinteren over. At dette ikke er faldet i hans Smag, fremgaar af, at han ved sin Afrejse efterlod et satirisk Digt, som i høj Grad opbragte Skagboerne. Han synes at være vendt tilbage til Kbh., hvor han, mere og mere elendig og forfalden, vistnok ikke længe efter skal være funden død

i en Rendesten. — P. P.s eneste bevarede **Værk**, **maaske** begyndt paa Fyn, men vistnok fuldendt i hans Redaktørtid, er »Kjerligheds Endrings og Undrings **Speil** udi den Spanske Herremand Don Pedro af Granada, hans Lif og Levnets Historie, ved **Philedor**« [1724]. Det er ikke af stort Omfang, men som Elskovsroman, oven i Købet paa Vers (naturligvis **Aleksandrinere**), noget enestaaende ikke blot i dansk, men ogsaa i tysk Digtning ved den Tid. Emnet er en spansk Anekdote, benyttet af Scarron (»La précaution inutile«), hvem P. P. synes at staa nærmest, og i Molières »**École des femmes**«. Men i Aand og Stil er P. P. ganske tysk, den mest typiske Elev af den 2. schlesiske Skole her i Danmark, hvor Skolens Indflydelse dog ved denne Tid er kendelig lige fra Kingo af og nedad. Dette fremgaar allerede af Digtets litterærhistorisk interessante Fortale. Ægte tysk er ogsaa Stilens hule Bombast, Ordspil og Antiteser, dens erotiske Udmalinger og overlæssede **Billedpragt**, især af Solopgange og Aftenrøde, som Holberg spottede i Fortalen til Metamorphoserne og maaske tænkte paa i »Peder Paars«. Alligevel **maader** (med Holberg) indrømmes P. P. en ret høj Plads mellem Baroktidens Poeter: han har Haandelag og et vist Liv, en Glæde ved at tumle med Fortællingen, om end den »tidfordrivelige Artighed«, han tilstræber, for en senere Tid falder ret tung og ugratiøs. Digtet udkom pseudonymt og synes længe at have været udbredt i Afskrifter, som vakte Opsigt og tillagdes forskellige bekendte Forfattere. Det blev ikke trykt før 1724, atter 1756 (samtidig med at Stoffet behandledes som Folkebog i flere Udgaver) og fremkaldte kluntede Modskrifter af Lyder v. Mullen til Kvindekønnets Forsvar. Ny Udgave med Indledning og Noter ved Georg Christensen 1937.

Minerva, I, 1785, 2. Hft., S. 33—52. Bircherods Collectanea i Gl. kgl. Saml. 3018 b, 4°. Iris, 1795, II, S. 238—43. R. Nyerup og K. L. Rahbek: Bidrag til den danske Digtekunsts Hist., III, 1805, S. 292—305. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, II, 1879, S. 239. J. Paludan: Renaissancebevægelsen i Danmarks Literatur, 1887, S. 282—96.

J. Paludan (*H. A. Paludan**).

Pedersen, Rasmus, 1840—1905, Plantefysiolog. F. 29. Maj 1840 i Marslev, d. 2. Maj 1905 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Gaardmand Peder Christian Mortensen (1802—54) og Ane Rasmusdatter (1806—96). Gift 20. Juli 1888 i Kbh. (Johs.) med Frederikke Caroline Muller, f. 10. Jan. 1848 i Kbh. (Trin.), d. 12. April 1927 i Rønne (gift 1° 1868 med Delikatessehandler og Chokoladefabrikant, senere Agent Niels Frederik Larsen, 1841

--1920), D. af Skræddermester Andreas Gottfried M. (1802—62, gift 2° 1857 med Johanne Christine Godske, 1804—69 (gift 1° 1828 med Klejnsmedemester Nicolaj Mogensen, 1802—40)) og Frederikke Caroline Petersen (ca. 1817—48).

P. blev Student 1860 fra Odense og valgte Medicin som **Fag**-studium. Han følte sig dog snart mere tiltrukket af Botanik, Kemi og Fysik, og efter medicinsk Eksamen 1869 gik han ikke Lægevejen, men fortsatte Studiet af disse Fag og præsterede det usædvanlige at erhverve baade Universitetets **Guldmedaille** 1871 for en fysisk Afhandling om Elektromagnetisme og Videnskabernes Selskabs Pris 1872 for Besvarelsen af en botanisk-morfologisk Opgave. Hans spredte Interesser samlede sig efterhaanden om Plantefysiologien, et Fag, hvor hans Viden i de tre nævnte Discipliner kunde forenes i nyttig Samvirken. Hans faa Afhandlinger fra denne Periode er mest morfologisk-anatomiske og lidet vigtige, men en af dem »Om Virkningen af det violette Lys« i »Ugeskrift for **Landmænd**« 1872 henledte ledende Landbokredses Opmærksomhed paa ham, og ved deres Hjælp fik han Understøttelse til et fleraarigt Ophold i Tyskland for at sætte sig ind i det tyske Forsøgsvæsen vedrørende Plante- og Dyreavl. Han opholdt sig der 1872—76, først i **Würzburg**, hvor han arbejdede under Julius Sachs, der fik afgørende Indflydelse paa ham, og som lærte ham »at holde Kategorierne i Orden« og at vogte sig for at generalisere ud fra en enkelt Iagttagelse. Senere studerede han i Leipzig under H. Schenk og besøgte forskellige Forsøgsstationer, hvis Betydning for det praktiske Landbrug han skildrede i et Foredrag i Landhusholdningsselskabet 1877, men dertil indskrænkede sig de ventede Resultater af hans Studierejse. Han havde dog sat sig ind i den moderne Fysiologis Metodik, og som den eneste videnskabeligt uddannede Plantefysiolog blev han naturligt Forstander for den fysiologiske Afdeling af det af J. C. Jacobsen 1876 paa Carlsberg oprettede Laboratorium, hvor han udførte nogle gæringsfysiologiske Forsøg (Medd. fra Carlsberglaboratoriet, I, 1878). Da hans Arbejdsenergi imidlertid ikke svarede til Jacobsens Krav, blev han afskediget ved Udgangen af 1877. — Allerede 1871 havde P. med andre forgæves forsøgt at faa oprettet et plantefysiologisk Laboratorium ved Universitetet, og nu ved sin Hjemkomst androg han om at **maatte** blive ansat som Docent, men først efter lange Forhandlinger mellem Ministerium og Konsistorium opnaaede han at blive ansat som midlertidig Docent 1879. 1887 blev han Professor ordinarius, og n. A. lykkedes det, væsentlig ved P.s Forbindelser i Rigsdagen, at faa gennemført en Bevilling til Oprettelsen af Universitetets botaniske Laboratorium. —

P.s væsentligste Betydning for dansk Naturvidenskab er, at det lykkedes ham at faa Plantefysiologien indført som Lærefag ved Universitetet, men de Forventninger, man knyttede dertil, opfyldte han ikke. Han besad en omfattende Viden i sit Fag, dog mere erhvervet ved Læsning end ved egne Undersøgelser, var mere receptiv end skabende, lidet energisk og efterhaanden udpræget indolent. Hans ualmindeligt bredt anlagte Forelæsninger var i de første Aar meget besøgt, men i de senere Aar negligeret af de fleste studerende; Eksperimentalfysiologien overlod han til sine Assistent-ter. 1883 udgav han en første Del af sine Forelæsninger, den historiske Indledning til Afsnittet om Planternes Næringsstoffer, en interessant Bog, der vidner om hans forbløffende Belæsthed. Fortsættelsen kom desværre aldrig.

J. Chr. Bay: Professor Rasmus Pedersen, 1919. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 682—87; II, S. 433—36, med Henvisninger til Nekrologer m. m.

Carl Christensen.

Pedersen, Rasmus Hans, 1870—1938, Psykolog. F. 17. Juni 1870 i Stavnsholt, Farum Sogn, d. 16. Sept. 1938 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Gaardejer Niels P. (1826—1905) og Maren Larsen (1838—1922). Gift 29. Aug. 1908 i Kbh. med Ingeborg Andersen, f. 28. Sept. 1878 i Kbh. (Johs.), d. 10. Febr. 1936 paa Frbg., D. af Forlagsboghandler Axel Ludvig A. (1848—1931) og Jacobine Emilie Rosenbeck (1856—1924).

P. tog Lærereksamen 1889 i Kbh. og var 1892—1926 Kommune-lærer sst. 1895 blev han Student, privat dimitteret, 1903 cand. mag. i Fysik og Matematik og 1913 Dr. phil. paa Afhandlingen »Om individuelle sjælelige Forskelle. Eksperimentale Undersøgelser som Grundlag for deres Udmaaling«. 1913—22 var han Assistent ved Psykologisk Laboratorium. 1922 blev han Lektor og 1926 Docent i anvendt Psykologi med særligt Henblik paa eksperimentalpædagogiske Undersøgelser og beklædte denne Stilling til sin Død. Allerede som Student offentliggjorde han et eksperimentopsykologisk Arbejde, »En Undersøgelse over Børns Syns- og Høre-førestillinger« (Vor Ungdom, 1898; i revid. Form paa Tysk i Archiv fur die gesamte Psychologie, 1905). Sammen med Alfr. Lehmann udgav han 1907 »Vejret og vort Arbejde. Eksperimentale Undersøgelser over de meteorologiske Faktors Indflydelse paa den legemlige og sjælelige Arbejdsevne« (Vidensk. Selsk. Skr.; paa Tysk i Archiv f. die gesamte Psychologie, s. A.). Et Referat af Afhandlingen leverede P. i »Vor Ungdom« (n. A.). Som Medlem af Bestyrelsen for Foreningen for eksperimental Pædagogik tog han

virksomt Del i Arbejdet og offentliggjorde adskillige Afhandlinger i Foreningens Skrifter, saaledes »Om Maaling af sjælelige Evner« (1915, ogsaa i Vor Ungdom, s. A.), »Om normalt begavede og svagt begavede Børns Opmærksomhedsomfang og motoriske Hastighed« (1917, i Vor Ungdom 1916), »Undersøgelser over Skolebørns Vægt og Muskelkraft om Sommeren« (Foreningens Aarbog, 1918; i revid. Form paa Engelsk i Scandinavian Scientific Review, 1922), »Forslag til systematiske Undersøgelser over Regneundervisningen i de første Skoleaar« (Tidsskr. f. eksperimental Pædagogik, 1920) og sammen med Chr. Hansen-Tybjerg »Hvorledes vore Børn lærer Lektier« (sst., n. A.). Som Medlem af Udvalget for skolepsykologiske Undersøgelser, som han havde været med til at stifte, og Konsulent ved Kbh.s Kommunes psykotekniske Institut ydede han en betydelig Indsats til Fremme og Udnyttelse af den eksperimentalsykologiske Forskning, og i Fortsættelse af sine tidligere Arbejder offentliggjorde han en Række Afhandlinger, bl. a. i »Vor Ungdom« (1924, 1926, 1927), »Nord. tidskrift« (1929) og, sammen med andre, i »Meddelelser fra det skolepsykologiske Udvalg« (1929, 1930). Ved sin Død efterlod han sig nogle værdifulde, endnu ikke offentliggjorte Undersøgelser over »Haandskrivningens Teori og Praksis«.

Univ. Progr. Nov. 1913, S. 93 f. Studenterne fra 1895, 1921, S. 232 f. Politiken 17. Sept. 1938. O. Ulnes Olsen i Kbh.s Kommuneskole 23. Sept. s. A. E. Rubin i Univ. Progr. Nov. s. A. S. 191—94 (ogsaa trykt i Vor Ungdom, LX, 1938—39, S. 225 ff., med Bibliografi af E. A. Lundgren).

S. V. Rasmussen.

Pedersen, Rasmus, 1849—1921, Landmand. F. 7. Juli 1849 i Gislev, d. 27. Febr. 1921 sst., begr. sst. Forældre: Gaardejer Peder Rasmussen (1817—99, gift 2° 1869 med Johanne Christiane Nielsdatter, 1818—74, 3° 1875 med Anna Cathrine Hansdatter, 1829—1907 (gift 1° 1852 med Gaardejer Niels Jørgensen, 1816—73)) og Mette Sophie Stephansdatter (1815—68). Gift 14. Nov. 1877 i Gislev med Sophie Hedeveg Rasmussen, f. 5. Marts 1850 i Herrested, d. 7. Dec. 1902 i Gislev, D. af Gaardmand Rasmus Christensen (1803—76) og Karen Stephansdatter (1819—90).

P. overtog 1869 kun tyve Aar gammel en Fæstegaard i Gislev efter sin Morbroder og købte den til Selveje 1873. Han forøgede Arealet, opførte nye Bygninger, indrettede Mejeri og drev Gaarden med Dygtighed til sin Død. Ved Andelsmejeriernes Fremkomst var P. blandt de første, der tog Ideen op, 1883 tog han Initiativet til et Andelsmejeri i Gislev, som oprettedes n. A., og han var dets Formand til 1917. I det fynske Landbrug fik han snart en frem-

skudt Plads, og især blev han den ledende Kraft i det energiske Arbejde for Fremme af Hesteavl paa Fyn, som tog sin Begyndelse omkring 1890 ved omfattende Indkøb af jyske Heste. Han var 1889 Medstifter af den første fynske Hesteavlsforening, Sydfynske Hesteavlsforening, og 1893 Medstifter af De samvirkende fynske Hesteavlsforeninger, hvor han var Medlem af Bestyrelsen og Formand fra 1904 til sin Død. I denne Stilling og tillige som Formand for den fynske Statshingsteskekommision virkede han ikke blot for Avlen af jyske Heste, der var hans Hovedinteresse, men for den svære Hesteavl som Helhed ved at faa den belgiske Hesteavl med i Samvirksomheden og aabne Adgang for belgiske Hingste ved de fynske **Hingstekaaringer**. Hans offentlige Virksomhed omfattede et stort Antal Hverv inden for det landøkonomiske Foreningsarbejde, han var Formand for Sydfynske Landmænds Smøreksporforening, Bestyrelsesmedlem bl. a. i Svendborg Amts landøkonomiske Forening, De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift, De samvirkende danske Landboforeninger og i Fyns Andels-Foderstofforretning. 1898 og 1901 var han Det forhandelnde Venstres Kandidat ved Folketingsvalgene i Gudme-Kredsen. Han var stiltfærdig og beskeden, gjorde sig ikke gældende ved kraftig Optræden, men vandt Anseelse og Tillid ved sine solide Egenskaber.

Fyns **Stifts Landbrugstidende**, XIII, 1919, S. 306 f.; XV, 1921, S. 64 f.
Vort Landbrug, XL, 1921, S. 120 f.

Aksel Milthers.

Pedersen, Stefan Viggo, f. 1891, Maler. F. 26. Dec. 1891 i Kbh. (Jac). Forældre: Maleren Viggo P. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 17. Juni 1919 i Kbh. (Andreas) med Malerinden Gertrud Helene Klem, f. 17. April 1888 i Hellebæk, D. af Fabrikbestyrer, senere Klædefabrikant Frederik Christian K. (1855—1937) og Helene Amalie Nicolaus (1863—1928). Ægteskabet opløst. 2° 3. Nov. 1934 paa Frbg. med Fritz Strambach, f. 7. Juli 1907 i Tribing i Herzegovina, D. af Oberst i Ingeniørkorpsen Frantz Josef S. (1863—1930) og Karoline Löw (1869—1930).

P.s Slægt tæller flere Generationer af Kunstnere, og det fik Betydning for ham at vokse op i et Malerhjem, hvor Faderen havde Tilknytning til grundtvigianske Kredse, og hvor Brødrene Skovgaard var Familiens nære Venner. Senere blandt samtidige Kunstnerkammerater fik navnlig Ivar Rosenberg, J. A. Jerichau og Povl Jerndorff Betydning. P. begyndte paa Teknisk Skole og besøgte derefter Akademiet 1910—14 og havde her Tuxen, Viggo Johansen og Rostrup Bøyesen til Lærere. 1910 var han paa en Studierejse i

Paris og Holland og rejste 1922 i Tyskland og 1923, 1925 og 1927 i Italien, de to sidstnævnte Gange med Akademiets Stipendier. 1914 debuterede han paa Kunstnernes Efteraarsudstilling (hvor han desuden udstillede 1915, 1917—19), var 1915—16 repræsenteret paa Charlottenborg, men tilhørte derpaa efter en Separatudstilling sammen med Harald Hansen og Andreas Friis (1916) nogle Aar Den frie Udstilling (1917—22). Efter 1922 har han udstillet jævnligt paa Charlottenborg. — I sine unge Dage malede P. overvejende Figur- og Landskabsbilleder, men i de senere Aar har hans Interesse væsentligt samlet sig om Monumentalmaleriet, og der er blevet budt ham betydelige Opgaver paa dette Omraade. Af større Arbejder kan nævnes: Alterbilleder til Stevns Frimenighedskirke («Forkyndelsen for Hyrderne», Forarbejdet hertil belønnedes 1925 med Eckersberg Medaillen) samt til Kirkerne i Eskilstrup, Bjerring, Skodborg og Skibet. Desuden Udsmykningen af Festsalen i Borups Højskole, Fortæppet til den nye Scene i Stærkassen og nogle større Malerier («Korsfæstelsen» og »Kristus og Synderinden») i Mariakirken i Istedgade. Under Indflydelse af italiensk Renæssancekunst søger P. i disse store Billeder at skabe, hvad han selv kalder »det fulde Maleri«. Han sætter ofte Mennesker i Forhold til Arkitektur, og det stærkt dramatiske i Udtrykket understøttes af hans Arbejden med Farvestyrken og Formen. Side-løbende med Monumentalmaleriet arbejder han stadig med det direkte Studium af Virkeligheden i Portrætter og Landskaber med Motiver fra Italien, Hillerød eller Kbh. (Sydhavnen). P., som er Medlem af Bestyrelsen for Den danske Radérforening, er repræsenteret paa Randers Museum, Kunstindustrimuseet (Keramik) samt Museet i Prag (Raderinger). — Selvportræt 1920 (forhen hos Johan Hansen).

Andreas Friis, Harald Hansen og Stefan Viggo P. Den frie Udstilling Oktober 1916 (Katalog). Daniel Hvidt i Samleren, XIV, 1937, S. 57 f. Stefan Viggo P. Udstilling. Arnbaks Kunsthandel. Marts 1937 (Katalog).

Merete Bodelsen.

Pedersen, Svenning, 1878—1935, Højskoleforstander. F. 31. Aug. 1878 i Jebjerg, d. 21. Dec. 1935 i Uldum, begr. i Jebjerg. Forældre: Gaardejer, Sognefoged Just P. (1836—1902) og Margrethe Pedersdatter (1834—1920). Gift 30. Okt. 1907 i Hem med Marie Lavrsen, f. 7. Marts 1874 i Hem, Salling, D. af Lærer Søren L. (1844—90) og Julie Petrea Madsen (1846—1923).

P. var Elev paa Vallekilde Højskole 1898—99, tog Lærereksamen i Silkeborg 1905, var Nov. 1905—Maj 1907 Lærer ved Holsted

Efterskole, 1907—08 ved Djurslands og 1908—11 ved Krabbesholm Højskole. 1911 forpagtede P. Uldum Højskole (oprettet 1849), 1915 købte han den. Skolen stod, da P. overtog den, i Nedgangens Tegn, men fra Aar til Aar steg nu Elevtallet. Nye og rummelige Bygninger blev rejst, saa Skolen gav Plads til omtrent 150 Elever. 1935 byggedes en Svømmehal. Alt blomstrede i Uldum: store Elevhold, stærkt besøgte Firedages Efteraarsmøder, store, festlige Elevmøder, der vidnede om gamle Elevers Troskab mod og Kærlighed til Skolen. P. havde i sin Hustru en god Medhjælper; begge ofrede sig helt for deres Arbejde og gjorde Skolen til et Hjem for den store Elevflokk. Der var intet blændende ved P.s Fremtræden. Der stod ikke Gny om ham som Taler ved store Møder. Men denne Bondesøn kunde tale jævnt og hjerteligt, ogsaa myndigt til den Bondeungdom (især fra Jylland), som søgte hans Skole. Kærlighed til dansk Ungdom, til Danmark og til den kristne Menighed, ikke mindst det sidste, bar hans Gerning og gjorde ham stærk i den. I de 24 Aar, han ledede Skolen, havde den omtrent 5000 Elever. — P. forenede med sin Dygtighed som Lærer megen praktisk Sans og meget Vovemod. Han fik udstykket store Gaarde og fandt let blandt sine Elever unge Mænd og Kvinder, der kunde overtage de udstykkede Ejendomme. Adskillige af sine Elever hjalp han i Vej som Jordbrugere i Sønderjylland. — Mindesten ved Uldum Højskole 1936.

Uldum Højskoles Aarsskrift, især 1920, 1935—37. Skive Folkeblad, Sorø Amtstidende og Vejle Amts Folkeblad 23. Dec. 1935. Vestkysten 24. Dec. s. A. Højskolebladet, XXXIII, 1936, S. 1 ff., 24—27. Bavn, LXI, s. A., S. 38 f.

Fred. Nørgaard.

Pedersen, Søren, 1826—98, Politiker. F. 14. Dec. 1826 i Jetsmark, d. 21. Nov. 1898 sst., begr. sst. Forældre: Gaardejer Peder Andersen (1788—1845) og Ane Marie Andersdatter (ca. 1790—1840). Gift 7. Jan. 1853 i Brovst med Maren Christensen, f. 14. Juni 1831 i Brovst, d. 5. Sept. 1891 i Jetsmark, D. af Bolsmand Christen C. og Maren Kirstine Christensdatter.

P. blev 1851 Smed i Blokkhus og valgtes her 1856 til Sogneforstanderskabet, men flyttede n. A. tilbage til Jetsmark, hvor han købte et Hus og efterhaanden opdyrkede 20—30 Tdr. Land Hede eller Kærjord. Han solgte 1872 med god Fortjeneste den større Halvdel og overdrog 1885 Resten til en Svigersøn med Undtagelse af et Stykke, hvor han byggede sig et Hus. Han blev 1881 Vurderingsmand for Husmandskreditforeningen, havde 1881—90 det Hverv at undersøge de Huslodder i Hjørring Amt, hvis Ejere søgte

Præmier for god Dyrkning, og var fra 1887 i nogle Aar Medlem af Bestyrelsen for Hjørring Amts Landboforening. 1858 valgtes han til Folketinget for Halvrimmenkredsen og genvalgtes her til 1866, var 1864—65 tillige Medlem af Rigsraadets Folketing. Han sluttede sig først til Bondevennerne og var i April 1865 Medlem af Fællesudvalget om Grundlovssagen; han stemte imod Forslaget, fordi det ikke tog tilstrækkeligt Hensyn til Bøndernes Krav om Landstingets Sammensætning, men erkendte ellers, at den tidligere Ordning ikke var retfærdig. Senere sluttede han sig dog til den gennemsete Grundlov og mistede derfor sin Plads i Tinget. 1865 var han Medstifter af Oktoberforeningen og blev Medlem af dens Bestyrelse. Ved et Udfyldningsvalg 1868 valgtes han til Landstinget og genvalgtes 1874 og 1882. Han hørte her til den Gruppe (venstre Centrum), der havde Ploug til Fører, og gjorde god Tjeneste i ikke faa vigtige Udvalg, bl. a. om Vands Afledning og om Kreditforeninger for Husmænd. Han var en forstandig, vel oplyst og selvstændig Mand, frisindet og maadeholden; ønskede saaledes større Indflydelse for Menighederne paa Præsternes Valg, end Regeringen vilde tilstaa, men foretrak en Forbedring af den offentlige Folkeskole fremfor de nye Friskoler. Da den politiske Kamp i 80'erne blev heftigere, hørte han til dem, der søgte for enhver Pris at undgaa et Brud mellem Tingene, bl. a. som Medlem af Fællesudvalget om Finansloven 1882, og misfornøjet med begge de store Partiers Holdning trak han sig tilbage i Sommeren 1885.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 455 f. Aalborg Amtstidende 22. Nov. 1898. Thomas Larsen: En Gennembrudstid, II, 1922.

Emil Elberling (Povl Engelstoft*).

Pedersen, Marie Thora Frederikke, f. 1875, Overlærer, Forkæmper for Kvindesagen. F. 21. Okt. 1875 i Hurup, Als Sogn. Forældre: Skolelærer Niels Christian P. (f. 1843) og Karen Marie Andersen (1847—1924). Ugift.

T. P. tog 1900 Lærerindeeksamen fra N. Zahles Privatseminarium og gennemgik Kursus paa Statens Lærershøjskole 1909—10, blev 1901 Lærer ved Aalborg kommunale Skolevæsen og 1929 Overlærer ved Østmarkens Kommuneskole i Aalborg. Hendes tidligt vakte Interesse for Smaabørns Undervisning førte hende ind paa Studiet af Maria Montessoris Metoder, og 1914 besøgte hun Montessoriskolen i Rom. 1916 foretog hun en Studierejse til Sverige med ministeriel Understøttelse og satte sig i Göteborg, Stockholm og Huskvarna ind i Smaabørnsundervisning samt i Principperne for Arbejdsundervisningen; 1925 var hun paa Studierejse til Ca-

nada, besøgte siden Skoler i Toronto, Washington og Boston og deltog i et Kursus paa **Columbia** Universitet. Efter samme Universitets Tilrettelæggelse besøgte hun Børneskoler, Ungdomsskoler og Seminarier i New York og New Jersey. Der var altid en logisk Sammenhæng mellem T. P.s pædagogiske og kvindesaglige Virksomhed. I Amerika deltog hun som delegeret for Danske Kvinders Nationalraad i International Council of Women's Repræsentantmøde i Washington, en naturlig Følge af, at hun **1925** havde repræsenteret **National**-raadet i I. C. W.s Education Committee. I Aalborg blev hun Formand for den stedlige Dansk Kvindesamfundskreds og Formand for Kvindevalgretsforeningen, **1922—38** var hun Medlem af Dansk Kvindesamfunds Fællesstyrelse. Da den store Lønningskommission blev nedsat **1917**, indsendte Dansk Kvindesamfund til Statsminister Zahle et Andragende om at **faa** en Kvinde ind i Kommissionen. T. P. blev valgt som Repræsentant for Danmarks Lærerforening, i hvis Hovedstyrelse hun sad **1916—29**. Hun var den eneste Kvinde i Kommissionen og blev paa Ligelønsomraadet en myndig Fortaler for de kvindelige Tjenestemænd ud fra det Synspunkt, at Ligelønnen **maatte** blive den direkte Følge af Kvindernes Valgret. **1919—23** var hun Medlem af Den store Skolekommission, hvor hun bl. a. gjorde meget for at give de praktiske Fag en bedre Placering i Skolen, et Arbejde, hvis Resultater har vist sig i den sidste store Skolelov af **1937**. Som Dansk Kvindesamfunds Repræsentant har hun pædagogisk og kvindesagligt været en uforfærdet Vagtpost over for Angreb paa Kvindernes lovfæstede Rettigheder. Hun bekæmpede Forskoleinstitutionen, fordi hun mente, at Landets Børn havde Krav paa lige saa veluddannede Lærere som Byernes, og fordi den betød en Omgaaelse af Ligelønsprincippet. Hun har som Overlærer reformeret Undervisningen for de mindre Børn — givet dem Udløsning for deres Virketrang og lettet Overgangen fra Hjem til Skole. I Børneernæringen ser hun et Problem af vidtrækkende Betydning. Ogsaa i de ældre Klasser har hun i de sidste **tre—fire** Aar søgt at indføre friere Arbejdsformer. I Danmark som i Sverige har hun været en skattet Foredragsholder. Politisk tilhører hun Det radikale Venstre. **1915—18** var hun Bestyrelsesmedlem i Aalborg radikale Venstreforening, Formand **1916—18**. Efter at de to Kommissioner havde krævet hendes Ophold i **Kbh.**, blev hun atter **1925** valgt ind i Bestyrelsen. **1918—26** var hun Suppleant til Landstinget, **1919—26** Medlem af Det radikale Venstres Hovedstyrelse, fra **1939** Medlem af Aalborg Byraad. Hun er endvidere Medlem af Fredsligaen og af Dansk Freds- og Folkeforbunds Lærerkreds.

Anna Koch Schiøler.

Pedersen, Thorolf Frederik Paludan-Müller, f. 1858, Marine- og Teatermaler. F. 1. Maj 1858 i Kbh. (Holmens). Forældre: Tegneren Vilhelm P. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 17. Juli 1887 i Skamstrup med Karen Margrethe Janssen, f. 8. Sept. 1859 i Sørby-magle, d. 21. Okt. 1930 i Gentofte, D. af Sognepræst Carl J. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 29. Juni 1916 i Kbh. (Frue) med Margrethe Luplau Møller, f. 26. Nov. 1870 i Sorø, d. 4. Maj 1917 i Kbh., D. af Adjunkt i Sorø Hans Georg M. (1832—77) og Julia Augusta Luplau (1835—1908).

P. blev 1875 dimitteret fra C. V. Nielsens Tegneskole til Akademiet, som han besøgte til 1883. 1882 var han begyndt at udstille Figurbilleder med Genremotiver paa Charlottenborgs Foraarsudstilling, men slog 1885 ind paa Marinemaleriet og vandt dette Aar den Neuhausen'ske Præmie for »Skibe i Kattegat passere Vageren paa Ostindiefarergrunden. Mersejls-Kuling«. 1895 gik P. over til Den frie Udstilling, hvor han indtil 1905 vedblev at udstille Marinebilleder med Motiver fra de hjemlige Farvande og Kyster. Hans Hovedværk er »Brede Sejl over Nordsjø gaa«, som indkøbtes af Kunstmuseet 1895 (deponeret i Marineministeriet 1914), og som ved sin Fremkomst vakte megen Beundring. 1887 og flere Gange i 90'erne modtog han Akademiets Rejsestipendier, og paa Studieophold i Tyskland satte han sig ind i Teatermaleriet. 1895 blev han ansat paa Det kgl. Teater som Dekorationsmaler og avancerede 1897 til Teatermaler. Det er som Teatermaler, han har vundet sig en Position, og han havde sin store Andel i den Glans, der stod om Teatret i den Bloch'ske Periode. Han skabte den rendyrkede Realisme inden for Teaterdekorationerne, og hans friske og kraftige naturalistiske Scenebilleder med danske Bøgeskove og dansk Natur havde en stærkt illuderende og slaaende Virkning. Han blev meget stærkt benyttet paa Teatret, og blandt hans særlig berømte Værker kan nævnes Dekorationerne til »Den lille Havfrue«, til Wagners »Ring«, til Peer Gynt og til de Shakespeare'ske Dramaer. — Tegning af Ivar Rosenberg 1923.

Erindringer i Berl. Tid. 28. Jan. 1920. København 1. Maj 1918. Ill. Tid. 11. Febr. 1923. Berl. Tid. 30. April 1928.

Merete Bodelsen.

Pedersen, Viggo Christian Frederik Vilhelm, 1854—1926, Maler. F. 11. Marts 1854 i Kbh. (Holmens), d. 19. April 1926 i Roskilde, begr. i Hillerød. Broder til Thorolf P. (s. d.). Gift 1° 21. Marts 1884 i Skamstrup med Elisabeth Bella Marie Borup, f. 19. April 1860 i Skamstrup, d. 16. Maj 1905 i Hillerød, D. af Sognepræst Julius Theodor B. (1814—1904) og Marie Rosa

Caroline Trier (1827—97). 2° 19. Maj 1908 i Kbh. (Frels.) med Johanne Louise Aagaard, f. 1. Okt. 1881 i Kbh. (Trin.), D. af Vekselmægler Thor Christian A. (1841—1919) og Maria Magdalene Zeuthen (1848—1936).

P. dimitteredes fra C. V. Nielsens Tegneskole til Akademiet, som han besøgte mellem 1871 og 1878. 1876 debuterede han paa Charlottenborg, modtog n. A. den Sødring'ske **Opmuntringspræmie** for »**Udenfor** et Bryggers i en Bondegaard« (Studie hertil i Hirschsprungs Samling) og 1882 og 1883 Akademiets Rejsestipendier, for hvilke han rejste til Paris og Italien. 1891 var han blandt de Kunstnere, der brød ud fra Charlottenborg og dannede Den frie Udstilling, som han tilhørte til sin Død. Desuden har han udstillet paa Kunstnernes Efteraarsudstilling og været repræsenteret paa de fleste store Kunstudstillinger i Ind- og Udland (bl. a. Paris 1889 og 1900, Chicago 1893). 1886 fik P. Hielmstjerne-Rosencrones Legat og 1891 og 1894 det Raben-Levetzauske Legat. 1893 rejste han med Statsstøtte til Miinchen sammen med August **Jerndorff** for at deltage i en Kongres for Farveteknik. — P. er udpræget Landskabsmaler. Han lærte oprindeligt at tegne af Faderen, og i hans Ungdom havde navnlig P. C. Skovgaard, hvem han opsøgte, Betydning for ham. Hans tidligste Billeder viser en traditionel Landskabsstil med stærk Udpensling af Enkeltheder, der er malet tørt og spidst med tynd Oliefarve. Opholdet i Paris (1881 og igen 1882), hvor han bl. a. søgte ud til en af Malerkolonierne i Bretagne, fik Betydning for hans Udvikling, men sit egentlige Gennembrud fik han under det paafølgende Ophold i Italien. Han slog sig ned i Sora og levede her i nært Venskab med Zahrtmann og Joakim Skovgaard, men størst direkte Indflydelse paa hans Kunst fik Th. Philipsen, som kom dertil fra Spanien og Afrika, og dennes Ven den belgiske Maler **Remy Cogge**. Stefan Viggo P. fortæller i sine Erindringer om Faderen, hvorledes Cogge viste P., at der var langt mere Lys i Philipsens Graavejrsbilleder end i P.s Solskinsbilleder, og at han satte tre Toner ind i et af P.s Billeder for at vise, hvor højt det skulde stemmes op i Farven (»Landskab fra Sora med Oliventræer« 1883—84, tilh. Gods-ejer Hagemann, Bergsjøholm, Skaane). Landskabsbillederne fra Sora, som for øvrigt i malerisk Henseende viser et nært Slægtskab med J. Skovgaards Sorabilleder, staar nu som det betydeligste inden for P.s store Produktion. Ved sin Hjemkomst søgte han i frodige og dygtigt komponerede Landskaber at fastholde Lysstyrken, men Farven blev undertiden fed og glinsende og mistede noget af sin Finhed. Medens han gennem 80'erne var fuldblods Natura-

list, droges han i 90'erne over i stilsøgende Retning under **Indflydelse** af Malere som Clement og Mogens Ballin og malede i denne Periode ogsaa Figurbilleder. Som karakteristiske Arbejder kan nævnes: »**Isak** ser Rebekka komme« (1891, Fr.borg Højskole), »**Mariæ** Bebudelse« (1894), »Vandmøllen« (1892, Oslo, Forarbejde i Hirschsprungs Samling), »I den sene Skumringstime« (1892—93, Oslo) og »Medens Engene staar røde og **Vaarsæden** grøn« (1892—93, ogsaa som Radering). Han arbejder med en kraftig Farve, der undertiden kan blive noget vel kulørt, og gør i denne Periode et Studium af selve Farvestofferne og Maleteknikken. Lidt ind i det nye **Aarhundrede** følger han dog Strømmen i Tiden tilbage til en Naturalisme, der fremkom under Indtryk af ældre dansk Malerkunst (Købke, Eckersberg), som Interessen var blevet genvakt for bl. a. gennem Udstillinger i Kunstforeningen. Den sidste Del af **P.s** Liv var en heroisk Kamp mod en svær Sygdom, der undertiden helt berøvede ham Bevægelsesfriheden og derfor paa mange Maader vanskeliggjorde ham Arbejdet. P. er repræsenteret paa Kunstmuseet og Den Hirschsprungske Samling samt paa Museerne i Odense og Ribe. I Udlandet paa Museerne i Oslo og Göteborg. P. var Medlem af Akademiet 1908—11. — Selvportræt 1923 (forhen hos Johan Hansen). Malerier af G. Seligmann, K. Sinding (forhen hos Johan Hansen), af Stefan Viggo Pedersen 1914 og af Rudolf Petersen. Tegninger af Vilh. Pedersen og Joakim Skovgaard. Træsnit fra C. Poulsen 1884.

Erindringer i Berl. Tid. 28. Jan. 1920 og Borups Højskole, VIII, 1922—23, S. 176—80. Karl Madsen i Politiken 25. Maj 1885 og i Nord. tidskr., 1888, S. 97. Af Dagens Krønike April 1890. N. V. Dorph i Ord och bild, 1897. Fortegnelse over Billeder og Studier af V. P. Winkel og Magnussen, 1905. V. Wanscher i Dsk. Tidsskr., 1906, S. 430 f. F. Beckett i Kunstens Historie i Danmark, 1901—07, S. 419 f. Jens Thiis i Politiken 26. April 1908 og 20. Febr. 1921. Brev i Zahrtmann Mindebogen 1919. S. Michaëlis i København 28. April 1920. Berl. Tid. 15. Febr. 1921, 4. Okt. 1922 og 20. April 1926. Nationaltidende 3. Okt. 1922 og 20. April 1926. Magasinet 8. Juli 1923. Politiken 20. og 21. April 1926. III. Tid. 9. Marts 1924. Højskolebladet, XLIX, s. A., Sp. 509—14; LI, 1926, Sp. 743—48. Marie Sandholt og Stefan Viggo Pedersen i Samleren, III, 1926, S. 73—77. F. Hendriksen: En dansk Kunstnerkreds, 1928. Sig. Schultz i Danske i Paris. Red. af Franz v. Jessen, II, 2, 1938, S. 453 f.

Merete Bodelsen.

Pedersen, Thomas Vilhelm, 1820—59, Søofficer, Tegner. F. 28. Jan. 1820 paa Karlslundegaard ved Køge, d. 13. Marts 1859 i Kbh. (Frels.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kaptajnløjtnant Ove Christian P. (1786—1821) og Oline Henriette Barfred (1788—1872). Gift 16. April 1851 i Kbh. (Holmens) med Adolphine Marie

Pedersen, f. 2. Maj 1817 i Kbh. (Slotsk.), d. 19. Juli 1892 sst., D. af Organist, kgl. Kapelmusikus Frederik Wulff Carl P. (1779—1854) og Benedicte Sabine Borch (1780—1847).

P. havde allerede som Barn vist Lyst til Tegning, men var bestemt for **Søofficersvejen**. 1834 blev han Kadet, 1841 Sekondløjtnant og 1850 Premierløjtnant. 1842 skaffede Christian VIII. ham fire Aars Orlov med fuld Lønning, for at han kunde uddannes til Kunstner. Han blev Elev af V. Marstrand, der kom til at præge hans Kunst, og fik 1844 Adgang til Akademiets Modelscole. Hans Kunstnergerning begrænsedes imidlertid af svigtende Helbred (Tuberkulose) og af hans **Søofficersgerning**; ved Krigens Udbrud 1848 meldte han sig igen og var s. og n. A. med Fregatten »Gefion«, første Aar paa Blokade af Elben, andet Aar i Østersøen. Han deltog i Affæren ved Eckernførde 5. April 1849, hvor han til Trods for, at han tidligt under Kampen blev saaret, udmærkede sig ved Udholdenhed og Ro. Han var derefter i tysk Fangenskab til Aug. s. A. 1850 var han med Korvetten »Valkyrien« paa Blokade i Østersøen, 1851—52 med Briggen »Ørnen« i Vestindien og 1856 næstkommanderende i Korvetten »Thor«. S. A. fik han Orlov for at søge Helbredelse for sin Sygdom i Italien. Det, der bevarer P.s Navn i dansk Kunst, er ikke hans faa Malerier eller hans Tegninger med Genre- og Folkelivsscener i Marstrands Manér, men hans mere om tysk romantisk Kunst (især Ludwig Richter) minde Illustrationer til H. C. Andersens Eventyr. Disse enkle og indtagende og stadig saa populære Tegninger har for Danske den uimodstaaelige Charme, som en gennem Generationer elsket Børnebog besidder. Med deres lidt ubehjælpsomme, naive Stil og hele borgerlige Milieu griber de smukt Eventyrenes Stemning af Hygge og Idyl, det fornøjelige og rørende, mens Fantasien, Ironien og det dramatiske hos Digteren laa P.s harmoniske Sind fjernt. H. C. Andersen havde selv udpeget P. til at illustrere en tysk Udgave af Eventyrene (Leipzig 1849 (1848)) med 112 Tegninger; derefter fulgte den danske Udgave 1850 (1849). I Aargangene 1853—59 af »Dansk Folkekalender« tegnede P. nu Billederne til de aarlige Bidrag af Andersen; supplerede med Illustrationer til hidtil utrykte Eventyr udkom de i Samlingerne »Historier« (1855) og (efter P.s Død) i »Eventyr og Historier« (I—II, 1862—63). Siden er indtil vor Tid kommet flere Udgaver. I alt har P. udført over 200 Eventyrillustrationer. I de første Udgaver blev de gengivet i Træsnit, som ofte voldte ham stor Skuffelse; i det 20. Aarhundrede er de bevarede, lidt over 100 Tegninger, som svarer til Træsnittene i Leipzig-Udgaven 1849, reproduceret direkte. Disse Tegninger op-

bevares nu i H. C. Andersen Museet i Odense. I Kobberstiksamlingen findes 60 Blade med Folkelivsscener, hvoraf en Del fra P.s Italienrejse 1856—57, men kun to med Eventyrmotiver; paa Fr.borg findes to malede Skitser fra Krigen. P. udstillede fire Malerier (dansk Folkeliv) paa Charlottenborg 1847. — R. 1849. — Selvportræt (Maleri) paa Fr.borg; et andet, som yngre, i Familie-eje, reproduceret i Træsnit af F. Hendriksen 1880 efter Tegning af Th. Pedersen. Selvportræt paa Tegningen af Officererne paa »Thetis« 1842 (Fr.borg). Træsnit 1860 efter Tegning af H. Olrik, **maaske** en Rekonstruktion efter et yngre Billede.

J. Krohn i Ude og Hjemme, III, 1880, S. 469—73, 477 fif. P. Krohn: Fortale til Kunstudgaven af H. C. A.s Eventyr, 1903. F. Hendriksen i Bog-vennen, 1929, S. 1—38. M. K. Zahrtmann: Admiral C. C. Zahrtmann, 1927 (se Registeret).

Jørgen Sthyr

Pedersen-Bjergaard, Jens, 1843—1930, Fjerkræavler og land-økonomisk Forfatter. F. 26. Marts 1843 i Søvind ved Horsens, d. 20. Nov. 1930 sst., begr. sst. Forældre: Gaardejer Peder Sørensen (1797—1866) og Christiane Hansdatter (1812—1902). Ugift.

P.-B. følte sig Livet igennem præget af sit Barndomshjem, hvor gammeldags Bondeskik blev holdt i Hævd, og Aftenerne udfyldtes af Husflid og Højtlesning; han skrev herom »Minder fra et Bondehjem i Jylland« (1893). Fjorten Aar gammel kom han i Handelslære under meget utilfredsstillende Forhold, men holdt dog den femaarige Læretid ud, gik 1862—63 paa et handelsakademisk Kursus i Kbh. og var derefter Kommis nogle Aar, indtil han 1866 rejste til De forenede Stater. I de ti Aar, han tilbragte i Amerika, førte han et meget omtumlet Liv, der for hans aabne og modtagelige Sind blev rigt paa Oplevelser, som han har skildret i Bogen »Et Ungdomsliv i Bølgegang. Hinsides Atlanten 1866—76« (1917). Hans Helbred blev svækket af Malaria, og han **maatte** 1876 forlade en god Stilling i et Frøhandelsfirma og Handelsgartneri og rejse tilbage til Danmark, hvor han begyndte en Indførsel af og Forsøg med forædlede amerikanske Kartoffelsorter i Tilknytning til Markfrøkontoret i Kbh. og skrev en lille Vejledning »Kartoffelavl i Danmark« (1877). Men snart efter kastede han sig over Fjerkræavl, som paa denne Tid betragtedes som et underordnet Bierhverv, der som Regel blev drevet meget primitivt. P.-B. begyndte 1879 under mange Vanskeligheder Indførsel af Racefjerkræ fra Amerika, særlig tværstribede Plymouth Rocks, som blev grundlæggende for denne Races Udbredelse i Danmark og i det øvrige Nordeuropa, men ogsaa brune Italienere, Wyandotter og Pekingænder. Ved Siden

af sit store praktiske Arbejde, der fik grundlæggende Betydning for **Fjerkræraceavlens** Udvikling i Danmark, udfoldede han en omfattende og værdifuld faglig Forfattervirksomhed, der i vide Kredse spredte Oplysning om Fjerkræavl. Foruden en Del mindre Skrifter udgav han »Praktisk Vejledning i Fjerkræavl« (1888), »Hønsegaarden« (1895) og »Vort Fjerkræ« (1901, 3. Udg. 1925), som oversattes til flere Sprog og fik stor Udbredelse i Nord- og Mellem-europa. Raceavlens fik et værdifuldt Hjælpemiddel i hans »Dansk Fjerkræ-Standard« (1908) og i »Skandinavisk Fjerkræ-Standard« (1924), som han udarbejdede i sin høje Alderdom med Energi og Kyndighed. Han redigerede Bladet »Hønsegaarden«, I—XVI, 1897—1912, udgav og redigerede »Pedersen-Bjergaards Fjerkræavs- og Binæringstidende«, I—IX, 1913—21 og ydede herigennem ogsaa en interesseret Støtte til Udviklingen af forskellige af Landbrugets Binæring. 1887—1921 virkede han for Udførsel af dansk Havefrø. Hans Gerning var præget af en varm Interesse og Iver efter at tjene sin Sag, hvad han yderligere tilkendegav ved Oprettelsen 1913 af et Legat til Opmuntring af særlig fremragende Virksomhed inden for Fjerkræavl og Landbrugets Binæring. Efter i en lang Aarrække at have boet i Kbh. tilbragte han sine sidste Aar i sin Fødeby Søvind.

Tidsskrift for Fjerkræavl, LII, 1930, S. 657 f.

Aksel Milthers.

Pedersen-Dan, Hans Peder, 1859—1939, Billedhugger. F. 1. Aug. 1859 i Itzehoe, d. 21. April 1939 i Hellerup, Urne paa Hvidovre Kgd. Forældre: Vagtmester, Arrestforvarer Ole Pedersen (1820—1902) og Elisabeth Sophie Johansen (1820—1900). Broder til Adam Dan (s. d.). Navneforandring 27. Marts 1888. Gift 20. Aug. 1892 i Kbh. (Garn.) med Billedhuggerinden Johanne Agnete Theresia Betzonich, f. 13. Maj 1860 i Kbh. (Fødsst.), d. 21. Maj 1934 i Hvidovre, D. af Forfatteren Georg Emil B. (s. d.) og Hustru.

P.-D. blev udlært som Stenhugger i Aarhus og rejste 1880 som Haandværker til Tyskland og videre til Italien, hvor han ankom til Rom 1881. Her tog Chr. Freund sig af ham, og desuden fik det Betydning for ham at træffe Billedhuggerne L. Hasselriis og Stephan Sinding. Denne sidste kom han siden hen gennem sit Ægteskab til at staa nærmere, idet han giftede sig med en Kusine til Fru Sinding. 1882—84 uddannedes han paa den kunstindustrielle Skole ved Museo artistico industriale i Rom og fik her en **Bronzemedaille**, og 1884—87 søgte han Akademiet i Rom, Regio istituto di belle arti, hvor han opnaaede to **Sølvmedailler**, og hvorfra han fik Afgang som Billedhugger med Masini og Allegretti som Lærere. Fra Italien

rejste P.-D. 1887 til Ægypten, Palæstina og Grækenland og vendte derpaa hjem til Danmark. 1890—92 opholdt han sig med Akademiets Stipendier i Paris, som han igen besøgte 1922, 1923 og 1924. 1904 rejste han i Italien og Nordafrika paa det Ancker'ske Legat og var 1910, 1913 og 1920 atter i Italien. P.-D. debuterede som Billedhugger i Rom 1886 og udstillede n. A. paa Charlottenborg, hvor han siden var repræsenteret med Aars Mellemrum med i alt seksten Arbejder. 1889 fik han Akademiets lille **Guldmedaille** for Relieffet »Jakob tilvender sig sin Fader Isaks Velsignelse« (Aarhus Museum) og blev i de følgende Aar anvendt til en Række større offentlige Arbejder. Hans mest kendte Skulpturværker er »Den lille Hornblæser« (1899) i Kbh., som ved sin populære Behandling af Emnet er blevet et af Byens mest yndede Nationalmonumenter, samt de store **Granit**-elefanter ved Carlsberg Bryggerierne i Valby (1901) og **Bronze**-statuen af Holger Danske i Marienlyst Slotspark (1907). Af øvrige større Arbejder kan nævnes: Statuen af Mich. Drewsen (1892) i Silkeborg, Statuerne af Christian IX. i Nyborg og paa Christiansborg, Døbefonterne i Frederikshavns Kirke og Esaiaskirken i Kbh. samt Monumentet i **Rueil** ved Paris over de danske frivillige i Verdenskrigen 1914—18, som han udførte efter en af Stephan Sinding efterladt Skitse (Gipseksemplar i Sønderborg Museum). **P.-D.**, som var en dygtig Stenhugger, har hugget de fire Dronningestatuer til Dronningeporten paa Christiansborg i Marmor efter H. V. Bissens Modeller. 1935 skænkede han Kunstmuseet to **smaa** Danserindestatuetter. Han var 1910 Medlem af Charlottenborgudstillingens **Censurkomité**. — **R.** 1908. — **P.-D.s** Hustru, *Johanne P.-D.*, debuterede som Skuespillerinde 1877 og var knyttet til Casino og siden til Dagmar-teatret. 1888 begyndte hun at modellere hos Stephan Sinding og udstillede 1890 Statuen »En Slangetæmmerske« paa Charlottenborg, hvor hun senere var repræsenteret med Aars Mellemrum. 1891 studerede hun i Paris og fulgte siden sin Mand paa hans Studierejser i Udlandet. 1903 fik hun den Neuhausen'ske Præmie for Statuen »Lille Mor«, vandt 1906 den internationale Konkurrence om et Kvindernes Stemmerets-emblem og fik Mærket udført som officielt Emblem. »En Moder lærer sit Barn at spinde« tilhører Frbg. Fødehjem, og af hendes øvrige Arbejder kan nævnes »Slavinden« og »Scala Santa«. — **Buste** forestillende J. P.-D. udført af H. P. P.-D. 1902.

Silkeborg Avis 16. Okt. 1892. Nationaltidende 12. Sept. 1899 og 28. April 1939. Dannebrog .3. Sept. 1892.

Merete Bodelsen.

Pedersen Mols, se Mols.

Pedersen-Nyskov, Niels, 1850—1922, Politiker. F. 8. April 1850 i **Homaa** ved Grenaa, d. 29. Marts 1922 i Skødstrup, begr. i Torsager. Forældre: Gaardejer Peder Larsen (1813—93) og Anne Jensdatter (1812—84). Navneforandring 10. Jan. 1906. Gift 28. Sept. 1875 i **Aalsø** med Maren Bønløkke (Bønnelykke), f. 16. Nov. 1852 i Aalsrode, d. 5. Nov. 1938 i Aarhus, D. af Gaardejer, senere Folketingsmand Christen Christensen B. (1828—1908) og Marie Rasmusdatter (1829—1904).

P.-N. var Søn af fynske Forældre og gjorde selv mere Indtryk af at være Fynbo end Jyde. Han fik som ung sin rigelige Del af den nye grundtvigske Paavirkning, var paa Ryslinge, Askov og Skovgaard Højskoler, overtog 1870 Gaarden Nyskov ved Torsager, som han drev til 1917. Han var usædvanligt tidligt paa Færde og fik en Række af de Tillidshverv, der paa selvfølgelig Vis tilfaldt begavede danske Bønder af hans Slægtled. Han var Sognefoged 1877—80, Sogneraadsformand 1883—88, Amdsraadsmedlem 1877—1901 og havde et Par Gange været opstillet til Folketinget (1887 i **Æbeltoft**, 1892 i Mariager), før han 1895 valgtes i Grenaa, hvor han genvalgtes til sin Død. — P.-N. var som mange sindige danske Gaardmænd under Forfatningskampen blevet udviklet i radikal-demokratisk Retning, mere end mange var han socialt interesseret og ønskede ikke mindst at ophjælpe dem, der var ringere stillet end hans egen Klasse. I Væsen og Kulturform var han den typiske politiske Gaardmand fra Tiden omkring Aarhundredskiftet og Systemskiftet, og han vandt ved sin solide, ikke just glimrende Dygtighed let en fremskudt Stilling i det dengang saa overvejende landboprægede Rigsdagsmilieu. Allerede 1896—99 bestred han det betydningsfulde Hverv som Ordfører for Statshusmandsloven, hvad han ogsaa blev ved de senere Behandlinger af Loven indtil 1910; denne Sag laa ham stærkt paa Sinde, og ved hans Indsats som Kommissionsformand blev Randers Amt af alle Amter det, der straks udnyttede Loven mest. Som Medlem af Husmandskommissionen af 23. Sept. 1901 var han med til at skaffe de smaa Landbrugere **Husmandsskolerne**. Han havde flere vigtige Ordførerskaber, saaledes som Medlem af Finansudvalget (fra 1901) for Kultusministeriets Budget, var 1910—13 Formand for Finansudvalget, 1914—18 og 1919—22 Statsrevisor, var 1912—13 Tingets 2. Viceformand, efter Anders Thomsens Overgang til Landstinget fra 1913 til sin Død dets Formand. P.-N., der paa sine ældre Dage var præget af stilfærdig Moderation, nægtede under Paaskekrisen 1920 at kalde Folketinget hjem fra dets Ferie, men vakte i andre Situationer nok en vis Misfornøjelse hos sine Partifæller ved for megen

Eftergivenhed. Ved den store Dybbølfest 1920 talte han med Værdighed paa Rigsdagens Vegne. — R. 1905. DM. 1915. — Maleri af Jul. Paulsen (Rigsdagen). Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri 1923 af den grundlovgivende Rigsdag (sst.). — Mindesten ved Grenaa 1927 med Portrætmedaillon af E. Ølsgaard.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 381—85. Tiden 24. Okt. 1913. Politiken 19. Okt. 1921 og 30. Marts 1922. Grenaa Folketidende 30.—31. Marts, 4. April s. A. Aarboeg for Rigsdagssamlingen 1921—22, s. A., S. II f. Venstres Historie, udg. af Fred. Nørgaard og Hans Jensen, II, 1938. Hans Jensen.

Peeters, Remmert, se Piettersz.

Pelt, Abraham, 1695—1783, Legatstifter. F. 11. Febr. 1695, d. 14. April 1783 i Kbh. (Petri), begr. i Petri K. Forældre: Sukkerraffinadør Hans Peter P. (d. 1715) og Dorothea Kellinghusen (d. 1732). Gift 18. Nov. 1743 i Kbh. (Frels.) med Maria Elisabeth Mushardt, f. 13. Marts 1725 i Kristiania, d. 1. Febr. 1760 i Kbh. (Petri), D. af Oberst, senere Generalmajor Christian Eberhardt M. (d. 1732, gift 1° 1710 med Maria Elisabeth Maul, ca. 1691—1720) og Magdalene Elisabeth Ocksen (ca. 1671—1737).

P. overtog fra sin Fader, der havde faaet overdraget Privilegium paa et Sukkerraffinaderi, en blomstrende Forretning, og han førte den selv videre i samme Spor. Oprindeligt laa Fabrik anlægget paa Christianshavn, efter Kbh.s Brand 1728 overførtes Sukkerraffinaderiet til Gammeltorv. P. var Medinteressent i Asiatisk Kompagni og virkede 1759—74 som Bankkommissær ved Kurantbanken. Med Aarene blev han en meget velstaaende Mand, og da hans eneste Søn var død, oprettede han ved St. Petri tyske Kirke den saakaldte P.ske Plejestiftelse for gamle Mænd og Kvinder, nu en Del af St. Petri Kirkes, **Thymes** og P.s Plejestiftelse. Stiftelsen nedbrændte under Bombardementet 1807, men genopførtes 1819 i udvidet Skikkelse; den nuværende Bygning er fra 1899. — Maleri af J. Horner 1753 (Petersens Jomfrukloster). — Monument af Johs. Wiedewelt 1781 i Petri K.

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1889, S. 24; 9. Rk., I, 1929, S. 234. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 234, 269—74, 385. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II, 1894, S. 268. Luxdorphs Dagbøger, udg. af E. Nystrom, I—II, 1915—30. Harald Jørgensen (G. L. Grove).

v. Pentz, mecklenburgsk Uradelsslægt, der har Navn efter den 1194 nævnte Gaard Panitz i Wittenburg Amt og tidligst forekommer

1221 med Waltherus de Penetz, som nævnes blandt Albert af Orlamundes Mænd, og som 1245 stod i pommersk Tjeneste. Stamrækken føres tilbage til Ulrik v. P. til Redefin (nævnt 1341 og 72), hvis Sønnesøn Ulrik v. P. (nævnt 1395 og 1422) var Fader til Kurt v. P. (nævnt 1435 og 44) og Volrad v. P. (nævnt 1452 og 73), med hvis Søn Ulrik (IV.) v. P. (nævnt 1470 og 1511) Slægten knyttedes til Holsten; af Ulrik (IV.)s Sønner skal nævnes Jesper v. P. (d. 1566) til Redefin og Nütschau — hvis Sønnesøn Markvard v. P. til Warlitz og Neudorf, der 1626 faldt ved Lutter am Baremberge som dansk Oberst, var Fader til nedenn. Rigs greve Christian v. P. (1600—51) til Neudorf m. m. — og Joachim v. P. (d. 1564), hvis Søn Amtmand i Steinhorst Adam v. P. (1543—86) til Warlitz var Bedstefader til Hofmarskal Adam Henrik v. P. (1597—1657) til Warlitz m. m., der 1649 blev naturaliseret; hans Søn Joachim Frederik v. P. (ca. 1620—82) til Warlitz og Aastrup m. m., der 1656 fik fornyet Naturalisationspatent, var Fader til Adam Ernst Christian v. P. (ca. 1660—1729) til Mejlgaard, med hvem denne Linie uddøde. — Ovenn. Kurt v. P. (nævnt 1435 og 44) var Fader til Henneke v. P. (nævnt 1470 og 94) — fra hvem de nulevende tyske Linier nedstammer — og til Lütke Ulrik v. P. (nævnt 1467 og 1511) til Redefin, hvis Descendent var Adam v. P. (1613—79) til Pätow og Quast; denne var Fader til dansk Kaptajn Valentin v. P. (1662—1735) til Bresewitz m. m. — hvis Søn var dansk General af Infanteriet Gottfried v. P. (1716—1801) — og til Stiftamtmand Gottfried v. P. (1672—1726) til Urup, der var Bedstefader til nedenn. Stiftamtmand, Gehejmekonferensraad Ditlev v. P. (1744—1821) til Fjellebro m. m.

Danmarks Adels Aarbog, XLII, 1925, S. 470—75; LI, 1934, S. 281. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VIII, 1917, Tillæg, S. 113—22. (C. A. v. *Pentz*.) Aus vergangenen Tagen, Nr. 2. Reichsgraf Christian Pentz, u. A.

Albert Fabritius

v. Pentz, Christian, 1600—51, Rigs greve, Guvernør i Glückstadt. F. 1600, d. Sept. 1651 i Flensborg. Forældre: Amtmand i Segeberg, Generalkrigskommissær Markvard v. P. til Warlitz og Neudorf (d. 1626) og Anna Margrethe v. Thienen. Gift 10. Okt. 1634 paa Kbh.s Slot med Sophie Elisabeth, Grevinde af Slesvig og Holsten (s. d.), D. af Kong Christian IV. (s. d.) og Kirsten Munk (s. d.).

C. v. P.s Fædreneslægt, der stammede fra Mecklenburg, havde fra Begyndelsen af 16. Aarh. Besiddelser i Holsten, og han betegnede sig paa sin Uddannelsesfærd, bl. a. til Universiteterne i Rostock (1619), Orleans (1623) og Padova (1624) som dansk.

1627—29 var den meget sprogkyndige Mand Hofjunker hos Christian IV., med hvis tiaarige Datter Sophie Elisabeth han ca. 1629 trolovedes. 1628 blev han Kommandant paa Femern, 1630 Guvernør i Glickstadt, i hvilken Stilling han fungerede som Statholder i Holsten. Indtil 1639 var han desuden Amtmand over Rendsborg, fra d. A. over Steinburg Amt. Han skrev sig til Warlitz og Gösslow (solgt 1631) i Mecklenburg og arvede i Holsten efter sin Fader Neudorf, hvortil han 1639 erhvervede den nærliggende By Lütjenburg. 1640—41 solgte han disse holstenske Besiddelser til Kongen for 40 000 Rdl. og Godset Wandsbeck, som han dog 1645 atter afhændede til Alb. Baltser Berns.

C. v. P. var fra sin Ungdom, vel under Indflydelse af Afstamning og Slægtstradition, ivrigt kejserligsindet, og hans Betydning i dansk Historie beror i Hovedsagen paa, at han var den af Christian IV.s Raadgivere, som stærkest virkede for en Tilslutning til Kejseren som Middel mod svenske Magtudvidelser i Nordtyskland. Det var i denne Aand, han 1631—32 forhandlede med Kurfyrst Maximilian af Bayerns Repræsentanter, de ligistiske Oberster Reinach og Comargo, om en dansk Troppebesættelse af Omraader af Bremen Stift, hvad der dog paa Grund af Sveriges Trusler ikke blev til noget. Disse Underhandlinger var ukendte for Kansler Christen Friis og det danske Rigsraad, og maaske har selv Kongen ikke været underrettet om alle deres Enkeltheder. 1636 forhandlede han med Sachsen og Kejseren om Christian IV.s Fredsmægling og kejserligt Samtykke til Elbtolden, mod at Kongen paatog sig Flodens Forsvar. Han udnævntes til Rigs greve af Kejseren og fik af denne Instruks om at underhandle med Christian IV. om et nærmere Forbund mod de Svenske. Foranlediget herved gik han 1637 paa ny til Tyskland og rejste gennem Bonn og Dresden til Wien, hvor han i Nov., da Kejseren havde accepteret den danske Konges Fredsmægling, udstedte en Erklæring i den sidstes Navn om, at han var rede til nærmere Konjunktion med Kejseren, hvis Sverige ikke gik ind paa billigere Vilkaar. Erklæringen kan vel næppe være udstedt uden Kongens Samtykke, men C. v. P. forstod dog vistnok Faren ved at binde sig for stærkt, og da han, efter et Besøg i München, Febr. 1638 kom tilbage til Wien, modtoges han ret køligt. Under de 1638—39 i Hamburg førte Fredspræliminærforhandlinger omgikkes han dog saa fortroligt med Kejserens Afsending Grev Kurtz, at Englænderen Sir Thomas Roe opfattede ham som »helt solgt til det kejserlige Parti«.

Naar C. v. P.s Indflydelse paa Christian IV. fra 1639—40 traadte stærkt i Skygge for den anden Svigersøn Corfitz Ulfeldts, var en af

Aarsagerne vel den høje Stjerne, som denne en Tid lang kom til at indtage hos Kongen. En samtidig Iagttager siger, at C. v. P. i disse Aar undergik en Karakterforringelse, blev udsvævende og fordrukken, samtidig med, at hans medfødte Heftighed tog til, alt under Indflydelse af Hustruen. Er dette rigtigt, var hans Skæbne den samme som andre af Christian IV.s og Kirsten Munks Svigersønners. Vi har i alt Fald Vidnesbyrd om, at han under sine Gilder fandt paa Morskaber, der selv i en ikke alt for humaniseret Tid søger deres Lige i Raahed. Under Torstenssonkrigen kom han i Strid med baade General Gallas, da han Juli 1644 forhandlede om dennes Indrykning i Hertugdømmerne, General Bauer, Claus Ahlefeldt og den kgl. Generalissimus Hertug Frederik. Da C. v. P. efter Christian IV.s Død 1648 tog **Glückstadtgarnisonen** i Ed i Rigsraadets, ikke i Hertugens Navn, gjorde denne ham efter sin Tronbestigelse til sit første Offer inden for Svigersønnekredsen. Han mistede baade **Glückstadtguvernatet** og Steinburg Amt og fik — til Erstatning for det sidste — Flensborg Amt alene paa det **Vilkaar**, at han holdt sig borte fra Hoffet og ikke opførte sig som tidligere. Kort efter berøvedes han sin Forstand, saa han **maatte** holdes indespærret i et Værelse, men fik den dog igen et halvt Aar før sin Død. — **Bl. R. 1634.** — Et Maleri paa Valdemars Slot har været angivet som C. P., men forestiller formentlig Oluf Parsberg. Stik.

J. A. Fridericia: Danmarks ydre politiske Historie 1629—60, I, 1876, S. 88 f., 219 ff.; II, 1881, S. 15 ff., 37 ff. o. fl. St. Samme: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 105, 150. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I—II, 1879—81. L. Bobé: Af Geheimeraad Ditlev Ahlefeldts Memoirer, Dagbogsoptegnelser og Brevbøger, 1895. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, IV, 1917. Danmarks Adels Aarbog, XLII, 1925, 473.

C. O. Bøggild Andersen (J. A. Fridericia).

v. Pentz, Ditlev, 1744—1821, Stiftamtmand. F. 16. Dec. 1744 paa Fjellebro, d. 10. Maj 1821 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Konferensraad Frederik Ludvig Christian P. (1716—70) til Fjellebro og Anne Margrethe Holsten (1719—70). Gift 25. Sept. 1767 paa Rodsteenseje med Øllegaard Christence Rodsteen Sehested, døbt 25. Aug. 1737 i Odder, d. 12. Sept. 1817 i Aarhus, D. af Oberst Malthe S. (1688—1754) til Rodsteenseje og Sophie Amalie Rantzau (1704—90).

v. P. blev 1753 Kornet ved 3. jyske nationale Regiment, 1756 Premierløjtnant, 1761 Ritmester og 1764 **Sekondkaptajn** ved samme. 1767 tog han sin Afsked, levede derpaa som Privatmand en Aarrække, indtil han 1780 udnævntes til Amtmand over Nordre Bergen-

hus Amt, hvorfra han 1781 forflyttedes til Hedemarkens Amt. I disse Stillinger vandt han sig et godt Navn ved sin energiske Virksomhed især for at faa Samejeforholdet til en stor Skovstrækning i Tryssild Præstegæld hævet og derved sætte en Bom for den ulovlige Skovhugst. 1789 blev han Amtmand over Dronningborg, Silkeborg og Mariager Amter, 1793 Stiftamtmand i Aalborg, tog sin Afsked 1815. Hans Embedsgering i Danmark kendetegnes af den samme rastløse Energi som hans norske, og han gennemførte en Række stærkt tiltrængte Reformer navnlig i Aalborg, bl. a. en Reorganisation af Havnevæsenet, Borgervæbningen, Brand- og Vægtervæsenet. Desuden fik han opført en Del nye Bygninger til Brug for Militæret og Fængselsvæsenet. Mest betydningsfuld var dog den gennemgribende Forandring, som Stiftshospitalet kom til at opleve under ham og Biskop Studsgaard som Direktører. Paa næsten alle Punkter indførtes Forbedringer, og gammel Slendrian blev afskaffet: 1795—1801 solgtes 408 Tdr. Hartkorn af Stiftelsens Bøndergods, Hospitalsforstanderen kom paa fast Gage, **Daarekisterne** opbyggedes i bedre Skikkelse, en Hospitalskirkegaard (saavel som en Almenkirkegaard for hele Byen) blev anlagt uden for Aalborg, forældede Bygninger afhændedes. En stærkt medvirkende Aarsag til denne Reform var ogsaa Hensynet til Stiftelsens Bønder, for hvis Vel v. P. som erklæret Fremskridtsmand interesserede sig **levende**. v. P. var en initiativrig, nidkær Embedsmand, og kunde hans utrættelige Reformarbejde end ikke altid frikendes for en vis Hensynsløshed, saa hører han dog til dem, hvis Indsats har sat sig stærkest Spor i Udviklingen af det moderne Aalborg. — v. P. var Ejer af Rantzausgave og Fjellebro. — Kammerjunker 1766. Kammerherre 1773. Gehejmekonferensraad 1812. — Hv. R. 1793.

Fr. Thaarup: **Fædrenelandsk** Nekrolog for 1821—1826, 1835—44, S. 45—47, 494. Bjørn Kornerup og Vilh. Lorenzen: Aalborg Stiftshospitals Historie, 1931—39, især S. 217—26.

Bjørn Kornerup

Perlestikker, Peder Andersen, 1586—1629, Præst. F. 24. Nov. 1586 i Svendborg, d. 15. Okt. 1629 i Nakskov. Forældre: **Perlestikker** Peder Andersen (d. 1604) og Dorthe Hansdatter Worm (d. 1613). Gift 20. Sept. 1618 i Nakskov med Johanne **Andersdatter** (gift 2° med Borgmester i Nakskov Hans Bosen, d. 1635, 3° med Niels Jensen i **Tjennemmarke**).

P. A. P., der kun undtagelsesvis brugte Faderens Professionsnavn, men kaldte sig **Mavorm**, blev først Student 1613, da han samtidig med sin Skolegang i Svendborg og Odense var Degn i

forskellige Kald paa Fyn og Taasinge (1602—12). Kort før han dimitteredes fra Odense, var han blevet Hører her og fortsatte dermed efter en Vinters Studieophold i Kbh. 1616 tog han Baccalaureus-Graden, blev n. A. residerende Kapellan og Rektor i Nakskov og 1618 Sognepræst sst. P. A. P.s Fortjeneste er et 1100 Sider stort Foliohaandskrift, han har efterladt sig, »Perlestikkerbogen« (Nakskov Byarkiv) med Fortegnelse over de Embedsforretninger, han har udført 1618—27, en Slags privat Kirkebog over døpte, viiede, Skriftebørn, begravede o.s.v.; hertil kommer Tiendelister, Regnskaber, Optegnelser om P. A. P. selv og om lokale Begivenheder til Dels (for 1572—80) afskrevet efter en Formand i Embedet, Provst Jost Poulsen. P. A. P.s Bog, der er ført med stor Pertentlighed, meddeler en Mængde værdifulde personal- og lokalhistoriske Oplysninger og omfattes med Stolthed af Nakskovs Bypatrioter.

Nyt hist. Tidsskr., V, 1854, S. 125—98. Roskilde Kathedralskoles Program 1866, S. 3. C. C. Haugner: Nakskov Købstads Historie, Registeret i III, 1936. Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog, XXVI, 1938, S. 28, 30.

R. Paulli.

Permin, Georg Emil, f. 1876, Læge. F. 1. Marts 1876 i Kbh. (Garn.). Forældre: Manufakturhandler, Grosserer Christian Frederik P. (1830—1906) og Nicoline Amalie Baastrup (1839—79). Gift 28. Juni 1910 i Kbh. (Holmens) med Inger Dyrland, f. 3. Jan. 1882 i Kbh. (Matth.), D. af Grosserer Folmer Nielsen D. (1841—1912) og Marie Magdalene Middelboe (1857—1932).

P. blev Student 1894 fra Borgerdydskolen i Kbh. og medicinsk Kandidat 1901. Han kastede sig straks over Studiet af Lunge-tuberkulose og var 1902 i fire Maaneder Assistent ved Folkesanatoriet Edmundsthal ved Hamburg og blev derefter 2. Reserve-læge ved Vejle fjord Sanatorium. 1903—05 gjorde han Turnus-tjeneste paa Frbg. Hospital og foretog derefter en Studierejse til Paris og London (intern Medicin og klinisk Tuberkulose). Efter at have været Kandidat paa Dronning Louises Børnehospital, Frbg. Hospital og Blegdamshospitalet blev han, da hans Interesse stadig drejede sig om Brystsygdomme, 1907 Reservelæge ved Øresundshospitalets Tuberkuloseafdeling, hvilken Stilling han indehavde, til han — efter 1909 at have disputeret for Doktorgraden med Afhandlingen »Om gastritis ved lungetuberkulose« — 1911 blev Overlæge ved Frbg. Hospitals Tuberkuloseafdeling. 1913—18 var han tillige Leder af Tuberkulosestationen paa Frbg. og var 1916—29 Sundhedsstyrelsens Konsulent for Tuberkulose. P. har foretaget adskillige Studierejser til Sverige, Tyskland og England og skrevet en

Del Artikler om Tuberkulose. Han har paa forskellig Maade udrettet et stort Arbejde i Kampen mod denne Sygdom. Han var Bestyrelsesmedlem i Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse 1911—16 og i Frbg. afdelingen fra 1918, dens Formand fra 1935. Han blev Medlem af Bestyrelsen for Kalvebod Luftkursted 1912 og af Foreningen til Opførelse af sunde Boliger for tuberkuløse Familier, ligesom han foranledigede Frbg. Kurskole for Brystsyge oprettet 1915. Han var Medstifter af Nordisk Tuberkulose litteraturring og Formand for Dansk Selskab af Tuberkulose læger 1923—24. Han er tillige Medlem af Bestyrelsen i P. Carl Petersens og Hustrus Helbredelsesfond fra 1923 og Formand fra 1935 samt Medlem af Bestyrelsen for P. Carl Petersens Fond fra dets Stiftelse 1928. — R. 1924. DM. 1928. — Maleri af J. Aabye 1936.

Slægten Permin i Danmark, 1925, S. 51 f. Univ. Progr. Okt. 1909, S. 161 f. Studenterne fra MDCCCXCIV, 1922, S. 82 f.

Axel *Borghjærg*.

Peschcke Køedt, se Køedt.

Peschier, Pierre, 1739—1812, Handelsmand. F. 1. Nov. 1739 i Geneve, d. 16. Jan. 1812 i Kbh. (Fr. Ref.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Apoteker Pierre P. og Marguerite Blisson. Gift 15. Okt. 1784 i Kbh. (Holmens) med Marie Susanne Grodtschilling, døbt 14. Sept. 1762 i Kbh. (Holmens), d. 18. Okt. 1816 sst. (Fr. Ref.), D. af Kaptajnløjtnant, senere Kontreadmiral Frederik G. (1731—92, gift 2° 1772 med Frederikke Louise Lütken, 1747—1814) og Suzanna Marie Prescher (1744—68).

P. kom som ung i Handelslære og erhvervede paa en lang Udenlandsrejse 1765—68 til Portugal, Holland, England og Frankrig en betydelig Handelskundskab, navnlig med Hensyn til de ostindiske Varer. 1768 blev han indkaldt til Danmark af de Coninck, for hvis Hus han arbejdede i nogle Aar. Til sidst etablerede han sig og fik 1776 Indfødsret. P. handlede først og fremmest med Korn og havde endvidere en udstrakt Handel med ostindiske Produkter paa Rusland. Han regnedes for Asiatisk Kompagnis bedste Kunde og skal i en Aarrække have afsat for gennemsnitlig to Mill. Kr. aarlig. Blandt den glimrende Handelsperiodes Pengefyrster indtog han Pladsen som en af Forgrundsfigurerne, og i hans smukke Købmandsgaard ved Holmens Kanal (den nuværende Landmands bankbygning) udfoldede sig en stor og straalende Selskabelighed. Med Dygtighed og Dristighed førte han sin Forretning frem, vel nok med for stor Dristighed, thi han maatte to Gange standse sine

Betalinger. Naar han hurtigt kom paa Fode igen, skyldtes det utvivlsomt Støtte fra det offentliges Side. Han var meget nær forbundet med Finansministeren Ernst Schimmelmänn, som skaffede ham Forskud af Statsmidlerne mod til Gengæld at yde Regeringen værdifulde Raad. Krisen 1799 ramte Huset P. meget haardt, men han blev hjulpet over Vanskelighederne ved en Kredit fra Bankkontoret. 1804 allierede Staten sig endnu nøjere med ham, han optog sin Nevø Agier i Firmaet, og samtidig tiltraadtes dette af Direktør Wexelsen fra Bankkontoret. P.s egen Indflydelse paa Firmaets Dispositioner blev dog ret begrænset, og faktisk kunde Forretningen fra nu af betragtes som et rent Statsforetagende. De første Aar gav et rimeligt Udbytte, men fra 1807 øgedes Vanskelighederne. Man søgte at raade Bod derpaa ved at begynde en udstrakt Tømmerhandel fra Norge, men det blev kun Statskassen, der tjente paa denne Handel. Med Husets Anliggender gik det fortsat ned ad Bakke, og det hjalp ikke, at den kendte Grosserer L. N. Hvidt 1810 traadte hjælpende til. 1812 døde P. som en fattig Mand, og 1815 nedsattes en Kommission, der ved ny Støtte fra Statskassen endelig fik Firmaet likvideret. Hvidt betragtede nærmest Husets Forretninger som et stort Svindelforetagende, men da Staten var saa intimt knyttet til det, **maatte** man fare med Lempe. I Norge hørtes der mange bitre Ord, thi flere Skovejere var kommet dybt i Gæld ved at indlade sig med det store københavnske Handels-
hus. Trods al Modgang betragtedes P. dog som et stort Forretningstalent, og man værdsatte ham som en meget offervillig Mand. — R. 1809. — Maleri af Jens Juel.

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 1—2, 1907—09. M. Rubin: 1807—14, 1892. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-kreds, IV—VII, 1900—06. C. Bruun: **Kjøbenhavn**, III, 1901. Johs. Werner: Chr. Wilh. Duntzfelt, 1927.

II 117 111 D 121
Harald Jørgensen (*Marcus Rubin*).

Peter III. af Rusland, se Carl Peter Ulrich.

Peters, Christian Carl, 1822—99, Billedhugger. F. 26. Juli 1822 i Dalover, Randbøl Sogn, ved Vejle, d. 17. Sept. 1899 i Espergærde, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Papirmager Joachim Hartvig Carl P. (1791—1822) og Anna Margrethe Helene **Lütken** (1788—1851). Gift 13. Nov. 1868 i Stenstrup, Svendborg Amt, med Prebia Rasmussen, f. 9. Febr. 1838 i Stenstrup, d. 12. Sept. 1915 paa Frbg., D. af Provst Ludvig August Frederik R. (1808—89) og Simonine Elisabeth Ploug (1810—71).

Efter Faderens tidlige Død blev P. sat i Pleje 1825 hos sin Morbroder, Klokker O. D. Lutken i Odense, hvor han voksede op og gik i Katedralskolen. Straks efter Konfirmationen 1836 sendtes han til Kbh., optoges med H. E. Freunds Anbefaling i Akademiets Elementarskole Okt. s. A. og avancerede Marts 1837 til 1. Frihaandsskole. Han gik paa Akademiet om Aftenen og fik privat Undervisning i Modellering om Dagen. Først Dec. 1841 naaede han op i Modelskolen. Marts 1845 vandt han Akademiets lille Sølvmedaille, Dec. n. A. den store. En Aarrække arbejdede P. paa H. V. Bissens Atelier, hvortil han havde faaet Adgang 1839, og lærte bl. a. at hugge i Marmor, i Begyndelsen for egen Regning, senere som Bissens Medhjælper. Han debuterede paa Charlottenborg 1840 med en Buste og vakte 1846 megen Opmærksomhed med »Hercules, som Barn, dræber to Slinger« (Randers Museum; Marmoreksemplar bestilt til Kunstforeningen, nu i Hirschsprungs Samling), der viste en frisk, uhøjtidelig Maade at tage den klassiske Oldtid paa. Akademiet tildelte ham 1847 Neuhausens Præmie for »En Dreng, som spiller Terra« (Aalborg Museum) og 1863 Eibeschütz' Præmie for Gruppen »Abraham gaar til Moria Bjerg med sin Søn Isak for at ofre ham« (Emmaus Kirken, Kbh.). For Akademistipendier rejste han April 1850 sammen med Vilh. Kyhn over Düsseldorf, Holland og Belgien til Paris, hvor han blev i seks Uger. Alene fortsatte han til Rom, boede her Aug. s. A. til April 1852 og arbejdede i Bissens Atelier dernede; bl. a. udførte han »En Faun, der har stjaalet Vin« (Bronzestatuetten i Glyptoteket). Over Napoli, Pompeji, Norditaliens Byer og Tyskland vendte han hjem Juli 1852. Andre Rejser gik Sept.—Dec. 1859 til Tyskland og Italien, hvor han især gav sig af med antik Kunstindustri i Roms og Napolis Museer, og Sept. 1870—Maj 1871 for Anckers Legat til Italien og Grækenland. Tillige saa han Verdensudstillingerne i London 1862 og Paris 1855 og 1878. Akademiet havde agreeeret P. 1856, men som Følge af Ændringer i dets Statutter optoges han først i Akademi-raadet Jan. 1866. Desuden valgtes P. ind i den nystiftede Komité for Charlottenborg-Udstillingen 1857 og havde Sæde her til 1875. Sept. 1864 ansattes han som Assistent ved Undervisningen paa Akademiet. Efter Bissens Død udnævntes han til Professor i Billedhuggerkunst 1868, men tog sin Afsked 1889 paa Grund af Svagelighed.

I sit lange og flittige Liv løste P. mange Opgaver, hvis Betydning nærmest ligger i plastisk-arkitektoniske Udsmyknings-Formaal. Saaledes udførte han en Justitia til Raadhuset i Aalborg og to Relieffer

til Etatsraad J. Th. Suhrs Gravmæle i Gentofte (begge Arbejder 1860), Frisen »**Husdyrene** i deres Forbindelse med Landbruget« i Landbohøjskolens Forhal (1858), Alterdekoration med Relief og tre Figurer til Marvede Kirke i Sorø Amt (1867), Figurene Merkur og Neptun til Toldbodens Indkørsel ved Esplanaden i Kbh. (1870), Evangelisten Johannes i Slotskirken i Kbh. (1872), fem Figurer til det saakaldte Marmogalleri paa Fr.borg Slot (Venus, Mars, Merkur, Diana og Aktæon, 1873) samt Apollo og Diana sst. (1879), Fronton-Gruppen til det tekniske Selskabs Skole i Ahlefeldtsgade (1882), tre Kolossalfigurer til Marmorkirken (Gregor den Store, Paulus, **Chrysostomos**, 1884—85), Figurer og Relieffer til Altertavlen i Viborg Domkirke (efter Tegning af H. Storck). De fleste blev støbt i Metal, især Zink. Videre modellerede han adskillige Portrætbuster (C. Flor, Marmor paa Rødding **Højskole**; kolossal Bronzestatue af Lensgreve Preben Bille-Brahe til Svanholm Gods, 1856; kolossal Buste af H. V. Bissen til Akademiets Sørgefest for denne 1868, nu i Aalborg Museum; Georg Carstensen, rejst i Tivoli s. A.; J. C. Hostrup, udstillet 1879, Marmor 1880 paa Fr.borg; Veterinæren H. C. Bendz, 1881, Marmor paa **Landbohøjskolen**). Hans væsentlige Indsats **maa** imidlertid søges i en Række andre Værker. I dansk Billedhuggerkunst hører P. til de fremtrædende Medlemmer inden for den **efter-Thorvaldsen'ske** Generation, til dem, der fortsatte Thorvaldsens Form for Klassicisme via H. V. Bissen med et Tilskud af Freunds **Haandværker-Præcision** og løb Linen ud. P. er mere nøjeregnende og præcisere i Behandling og Opfattelse af Enkeltheder, intimere i sit Studium og mere hengiven til naturalistisk Iagttagelse end Forgængerne (»En hvilende Hyrdedreng«, 1855, Hirschsprungs **Samling**). Men Thorvaldsens flydende **Linie**-rytmik forsvinder, og Tilknytningen til den klassiske Oldtid udviskes i denne Generation. Man søger mere perifere Motiver, lader sig helst inspirere af Senantikken og foretrækker Metallet for Marmoret. Karakteristiske er P.s Statuetter af Faunen, der har stjaalet Vin, af den dansende Faun, som spiller paa Dobbeltfløjte (1852, Kunstmuseet), af »Diogenes søgende et Menneske« (1875, Studenterforeningen) og »Ahasverus paa Vandring« (1892, Hirschsprungs Samling); fremdeles Statuerne af Ewald og Wessel (1879—80, Marmor i Det **kgl.** Teaters Forhal), af Thorvaldsen (1866, hos Udstillingskomiteen ved Charlottenborg; modelleret paa ny 1878, Randers Museum) og af Willemoes (1879, Odense Museum; senere Bronzeeksemplarer i Assens, rejst 1902, og paa Kbh.s Raadhus). De viser det Lune og den stilfærdige Karaktersans, som kendetegner Generationen, hvor den er bedst og mest sig selv.

Ved Siden af sin Billedhuggervirksomhed dyrkede P. Kunstindustrien. Hans Indsats her har nu kun historisk Betydning, men han var Side om Side med Heinrich Hansen og maaske H. Olrik den flittigste Bidragyder inden for vor Kunstindustri indledende Fremstød i forrige Aarhundrede, nærmest det Afsnit, der betegnes ved Verdensudstillingerne i London 1862 og Paris 1867. Til talrige Brugs- og Dekorations-Genstande af Porcelæn, Terrakotta og navnlig af Sølv og andet Metal paa begge disse Udstillinger havde han givet Tegning (bl. a. for Sølvvarefabrikant Vilh. Christesen); et stort Drikkehorn af Sølv, udført hos Christesen, købtes i Paris til South Kensington Museet. Denne Virksomhed befordredes stærkt gennem Kunstflidslotteriet, der var knyttet til Fr.borgs Genopførelse, og i hvis Komité P. fik Sæde Nov. 1860. I øvrigt blev han i særlig Grad den, der udførte eller tegnede de store, kunstfærdige Gaver, som præger den Tids Kunstindustri, saasom Drikkehorn (Guldhornet til Ingemann 1859 og det 1864 udførte Sølvhorn, som skænkedes til Grev Holstein-Holsteinborg 1872, begge paa Fr.borg; Elfenbenshorn, købt i London 1862 af Prins Napoleon, et andet skænket til Prins, senere Kong Oscar 1866), rigt udstyrede Bordopsatser af Sølv (Toldembedsmænds Gave til Grev Sponneck 1864; Kbh.s Bryllupsgave til Kronprinsparret 1869) og Elfenbensvifter (Brudegaver til Prinsesse Alexandra 1863 og til Kronprinsesse Louise 1869).

En anselig Samling af P.s efterladte Skitser findes i den Hirschsprungske Samling; i Maribo Museum det otte Alen lange Relief »Diogenes med tændt Lygte om Dagen paa Torvet i Athen søger et Menneske« (1877). — Etatsraad 1889. — R. 1874. DM. 1887. — Portrætteret paa Const. Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (Fr.borg). Maleri af L. Frølich 1850 og (hos Hirschsprung) 1851. Tegninger af samme 1851 (Fr.borg) og af Otto Bache (sst.) og A. Kittendorff (sst.). Maleri af Otto Bache 1882 (hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg). Buste af Aug. Saabye 1888 (Fr.borg og Hirschsprung). Træsnit 1879 efter Fotografi.

J. E. Cart i Dannebrog 21. April 1894. N. V. Dorph i Politiken 19. Sept. 1899. Carl Hartmann i Dagens Nyheder 20. Sept. 1899. Ph. Weilbach i Ill. Tid. 8. Okt. 1899 og i Kunstakademiets Aarsberetning 1899—1900, S. 10—12. Aksel Hansen i Kunst, VII, 1905—06. C. Nyrop: Vilhelm Christesen, 1871, S. 50—56. Lorenz Frølich. Udg. af F. Hendriksen, I—II, 1920—21. Danske i Paris. Red. af Franz von Jessen, II, 1938.

Sigurd Schultz.

Petersen. Af de talrige Slægter P. skal her nævnes enkelte; først en sjællandsk Slægt, hvis Stamfader var Fæstebonde i Varpelev Peder Sørensen (ca. 1650—1715); hans Søn Øltapper i Kbh., senere Tolder i Bandholm Søren P. (ca. 1690—1774) var Fader til Skipper i Maribo Hans P. (1739—1814); af dennes Børn skal nævnes Urtekræmmer i Kbh. Hans Vilhelm P. (1770—1847), Købmand i Odense Peder P. (1783—1858) og Cecilia Margrete P. (1778—1867), der i Ægteskab med sin Fætter Bagermester Peter Berendt Købke (1771—1843) var Moder til bl. a. Maleren Christen S. Købke (1810—48, s. d.), Cecilie Margrethe Købke (1816—87), gift med sin Fætter Urtekræmmer, Kaptajn Christian Frederik P., og Adolphine Augusta Købke (1820—80), der ægtede en anden Fætter, nedenn. Etatsraad Nicolay Wilhelm P. (1817—95). Ovenn. Urtekræmmer Hans Vilhelm P. (1770—1847) var Fader til Justitsraad, Toldinspektør Michael Christian P. (1801—71) — Fader til nedenn. Børnehjemsforstanderinde Rosalie Mariane Augusta Birgitte P. (1835—1924) og Bedstefader til Direktør for Statsprøveanstalten Per Mayntz P. (f. 1874) — til Overauditør, Fattigdirektør i Kbh. Thorald P. (1803—66), til den nævnte Urtekræmmer, Kaptajn i Borgervæbningen Christian Frederik P. (1805—52), til Proprietær Holger Vilhelm P. (1809—49) og til Overlærer, Professor Carl Ludvig P. (1813—70), af hvis Børn skal nævnes Murermester Emil Lyththans-P. (1856—1928) og Fanny P. (1845—1908), der ægtede Skuespilleren Johan Henrik Wiehe (1830—77, s. d.). Proprietær H. V. P. (1809—49) var Fader til Overlærer Frederik Jacob Vilhelm P. (1837—1909) — hvis Datter Helga (Mut) Laage-P. (f. 1882) først var gift med Lægen Valdemar Meisen (1878—1934, s. d.), dernæst med Journalist Jørgen Bast (f. 1894) — til nedenn. Grosserer Holger P. (1843—1917) og til Skoleinspektør i Nyborg Ernst P. (1850—1924). Ovenn. Købmand Peder P. (1783—1858) var Fader til nedenn. Etatsraad, Grosserer Nicolay Wilhelm P. (1817—95) og til Grosserer Johannes Christian P. (1814—99), hvis Datter Ina Ragnhilda P. (1850—1920) var gift med Landfysicus Hans Jacob George Schierbeck (1847—1911, s. d.). — En sjællandsk Bondeslægt føres tilbage til Jacob (Pedersen?) (d. ca. 1790), der var Fæster i Bjæverskov, og hvis Søn, Fæster sst. Nicolai Jacobsen (1754—1829), var Farfader til nedenn. Lærer og Personalhistoriker Anders P. (1827—1914). — Af sønderjyske Slægter P. skal nævnes flere, hvoraf en føres tilbage til Gaardejer Jes Asmussen paa Rønshoved, Holbøl Sogn, hvis Sønnesøn Sognepræst i Aven-

toft, senere i Nørre Løgum Asmus P. (1742—1826) var Fader til Grosserer i Kbh. Friedrich **Erasm**i P. (1783—1864); af hans Børn skal nævnes nedenn. Etatsraad, Grosserer Georg Diedrich Asmus P. (1820—1900) og Konferensraad, Overformynder i Kbh. **Theo**-dor Ernst P. (1826—1908), hvis Datter Thyra Marie P. (1859—1925) i Ægteskab med Højesteretsdommer Cato Spang Hanssen (1849—1933) var Moder til Landsdommer Torben Spang-Hanssen (f. 1882) og til Kontorchef i Carlsbergfondet Esbern Spang-Hanssen (f. 1884). — En anden sønderjysk Slægt føres tilbage til Gaardejer i Rærup, Lydum Sogn, Peder Nielsen (1726—1806), hvis Sønnesøn, Gaardejer og Sognefoged i Hostrup, senere i Haved ved Ribe Peter Nielsen P. (1802—79) var Fader til nedenn. Sognepræst ved Trinitatis K. i Kbh. Peter Nielsen P. (1846—1916) og til Viceskoleinspektør Frederik Carl Christian P. (Navneforandring til Linvald), hvis Søn er Rigsarkivar Axel Steffensen Linvald (f. 1886, s. d.). Pastor P. N. **P.**, hvis Børn af andet Ægteskab fører Navnet **Dahlerup-P.**, var i første Ægteskab Fader til Stiftsprovst Johannes Fog-P. (f. 1879, s. d.) og til Politikeren Gunnar Fog-P. (1881—1939, s. d.). — En tredje sønderjysk Slægt udspringer fra Bolsmand i Højer Peter Matthiesen (d. 1757), hvis Sønnesøn Etatsraad, Politimester og Birkedommer i Kbh.s Amts søndre Birk Carl Nicolai **P.** (1802—76) var Fader til de nedenn. Politidirektør Eugen P. (1840—1930) og Nationaløkonomen, Professor Otto Alexis P.-Studnitz (1846—1935). — Endvidere kan nævnes en Slægt, hvis Stamfader Christen P. var Kromand i Humtrup; hans Søn Byfoged i Faaborg, Herredsfoged i Salling Hrd. Peter Christian P. (1760—1816) var Bedstefader til Albertine Henriette P. (1838—1919) — gift med Generalmajor Wilhelm Hermann Oluf Madsen (1844—1917, s. d.) — til nedenn. Botaniker Lorents Christian Severin P. (1840—1929), til Sognepræst i Stenløse og Veksø Theodor P. (1841—1902) — hvis Søn er Biblioteksassistent Christian P. Heilskov (f. 1873) — til Oberstløjtnant Ludvig Schmidt P. (1843—1900) og til nedenn. **Botaniker**, Professor Otto Georg P. (1847—1937). — Endnu kan fra Sønderjylland nævnes Skibsfører i Haderslev Hans Peter P. (d. 1774), hvis Søn Etatsraad, Skifte- og Brevskriver Nicolai Christian P. (1772—1858) var Fader til nedenn. Oberst Ludvig Andreas P. (1820—94) og **Stiffader** til nedenn. Jurist Christian Poulsen Norbom P. (1799—1873). — Vaabensmed Bendt Petterson (1766—1815), der stammede fra Gønge Herred, var Fader til Tegneren og Kobberstikkeren Johan Daniel P. (1794—1849), hvis Sønner var de nedenn. Arkæologen Julius Magnus P. (1827—1917) — Fader til Arkitekt og Direktør i Tivoli Knud Arne P. (f. 1862) — og Arkitekten Vilhelm

Valdemar P. (1830—1913). — Om Familien Munch-P. se **Slægt-** artiklen Munch, Munck.

Th. Hauch-Fausbøll: **Slægthaandbogen**, 1900, S. 779—88. Holger Petersen: **Min Slægtebog**, 1918. — Anders Petersen: **Stamtavle over min nærmeste Slægt**, 1911. — Axel Petersen: **Stamtavle over Fr. Erasmi Petersens Efterkommere**, 1884. Samme: **Familien Petersen fra Aventoft**, 1907. — Frederik Carl Christian Linvald: **Slægtebogen**. Peter Nielsen Petersen og Hustru Anna Petersen, f. Nielsen, samt deres Forfædre og Efterkommere, 1921 (**maskinskr.**). — Th. Hauch-Fausbøll: **Slægthaandbogen**, 1900, S. 788 ff. — Torkil Baumgarten: **Borgerlige Familier**, 1910, S. 21 ff.: **Familien Petersen fra um rup.** *Albert Fabritius.*

Petersen, Adolf Carl Vilhelm (ved Daaben Carl Wilhelm Adolph), 1856—1912, Aktuar, Raadsformand. F. 14. Dec. 1856 i Kbh. (**Helligg.**), d. 5. Febr. 1912 paa **Frbg.**, begr. sst. Forældre: Cigarmager Tønnes Ferdinand P. (1828—91) og Johanne Catharina Elisabeth Pedersen (1830—1916). Gift 20. Maj 1884 i Kbh. (Cit.) med Thyra Maria Bindseil, f. 13. Jan. 1863 i Kbh. (**Johs.**), d. 20. Dec. 1911 paa **Frbg.**, D. af Musiklærer Johan August B. (1826—84) og Louise Amalie Krause (1840—94).

P. blev cand. polyt. 1881 og fik straks derefter Ansættelse som Medhjælper hos Beregneren i Statsanstalten for Livsforsikring, hvor han 1882 blev Assistent og gjorde sig saa godt gældende, at han 1888 fik Udnævnelse til det betydningsfulde Embede som Anstaltens Beregner. I denne Stilling forblev han — idet han dog 1900—01 var konstitueret som Direktør —, til han 1904 modtog Udnævnelse som den første Formand for det ved Livsforsikringsloven af 29. Marts 1904 oprettede Forsikringsraad. Han havde da ved Siden af sin Embedsvirksomhed i Statsanstalten i nogle Aar bestridt Hvervene som Beregner i Nordisk Gjenforsikrings Selskab (fra 1898) og som teknisk Konsulent for Borgervennen af 1788 (fra 1900), men begge disse Hverv frasagde han sig ved sin Udnævnelse til Raadsformand. Denne Udnævnelse hilstes i øvrigt med stor Tilfredshed i alle interesserede Kredse og faldt saa meget mere naturlig, som P. havde været Medlem af den 1900 nedsatte skandinaviske Livsforsikringskommission, ligesom han havde Sæde i Invaliditetskommissionen af 1903. — Til fyldestgørende Bestridelse af det inden for dansk Forsikringsvirksomhed helt nye Embede som Raadsformand besad P. de allerbedste Forudsætninger i sin store tekniske Dygtighed, sin personlige Elskværdighed og sin Evne til uden større Gnidninger at samarbejde med Forsikringsselskaberne, som ikke alle var lige begejstrede for at komme under Forsikringsraadets Tilsyn, og hans grundlæggende Arbejde som Raads-

formand vandt da ogsaa Anerkendelse hos alle, men blev alt for tidligt afbrudt, idet en haardnakket Sygdom allerede 1910 tvang ham til at trække sig tilbage. — Uden for Forsikringsomraadet var P. fra 1900 virksom som Medlem af Repræsentantskabet for Arbejdsbanken, hvor han 1905 blev Næstformand for Bankraadet, og endelig kan nævnes, at han efter Jernbanekatastrofen i Gentofte 1897 blev Medlem af den Kommission, der da nedsattes til at ordne de ved Katastrofen opstaaede Erstatningsspørgsmaal. — Konferensraad 1910. — R. 1898. DM. 1909. *Chr Thorsen.*

Petersen, Anders Christian Dines, f. 1880, Politiker. F. 3. April 1880 paa Forhaabningslund, Ryslinge Sogn. Forældre: Proprietær Fritz Henrik P. (1837—1917) og Grete Maria Hansen (1859—1932). Gift 28. Maj 1908 i Viuf med Johanne Marie Petersen, f. 8. Okt. 1881 paa Hauerballegaard ved Kolding, D. af Proprietær Rasmus P. (1847—1927) og Johanne Kirstine Kristensen (1849—1914).

P. er uddannet ved Landvæsenet. Efter et Ophold paa Ryslinge Højskole overtog han 1902 Slægtsgaarden Forhaabningslund ved Ringe og drev den saa mønstergyldigt, at han hurtigt blev en af det sydfynske Landbrugs Førstemænd. Fra 1905 er han Medlem af og fra 1910 Formand for Svendborg Amts landøkonomiske Selskabs Planteavlsudvalg, og 1921—27 var han Formand for Svendborg Amts landøkonomiske Selskab. 1930—38 var han Medlem af Bestyrelsen for Tolvmandsforeningernes Handelskontor. 1917—29 sad han i Ringe Sogneraad. — 1924 valgtes han af Det konservative Folkeparti, opstillet i Faaborg-Ærø-Kredsen, ind i Folketinget, hvor han siden har haft Sæde. Hans egen Kreds og Svendborgkredsen har ved de to sidste Valg kæmpet haardt om Mandatet; men den Tillid, P. nyder ogsaa inden for By-Konservatismen, har gjort Udslaget. Det har i Folketinget næsten udelukkende været landbrugspolitiske Spørgsmaal, P. har givet sig af med. Over for den Afsætningskrise, som Landbruget i de senere Aar har lidt under, har han med Styrke hævdet Nødvendigheden af en »aktiv Handelspolitik«. I sine Taler paa Rigsdagen og i forskellige sagligt vægtige Skrifter (»Vejen til Rentabilitet i Landbruget«, 1932, »Landbruget og Beskatningen«, 1933, 2.—3. Opl. 1934, samt »Et advarende Ord om Statsudstykningsen af Danmarks Jord«, 1937) har han gjort Rede for sit Syn paa Landbrugets aktuelle Situation, taget til Orde for en Nedsættelse af Landbrugets Ejendomsskatter og advaret mod en for vidt dreven Udstykning. Med denne Indsats har han paa afgørende Maade præget sit Partis Politik i landbrugspolitiske

Spørgsmaal. Af politisk Grundsyn er han liberal og »borgerligt« indstillet. Statsmagten vil han bruge til at skaffe det private Initiativ de friest mulige Kaar. — Siden 1934 er han Statsrevisor og Medlem af Statsregnskabskommissionen. Fra 1925 er han Æresmedlem af Marstal Skipperforening, fra 1937 Medlem af Kommissionen vedrørende Ændringer i Skovbrugsundervisningen og fra s. A. Medlem af Hovedbestyrelsen for Den personlige Friheds Værn. — R. 1935.

Gunnar Fog-Petersen: Vor **Regering** og Rigsdag, 1938, S. 324 ff. Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, II, 1938, S. 477 f, 524; III, 1937, S. 321.

P. Stavnstrup.

Petersen, Anders Niels, f. 1864, Skibsreder. F. 15. Dec. 1864 i Fredericia. Forældre: Skipper og Skibsejer Hans P. (1823—76) og Anna Andersen (1830—1910). Gift 3. Dec. 1901 i Hellerup med Mathea Cecilie Hahn, f. 28. Okt. 1875 i Rønne, D. af Dampskibsfører Jonas H. (1845—1914) og Thora Hansen (1846—1901).

Efter at have taget Styrmands- og Skibsførereksamen 1886 sejlede P. først som Styrmand i forskellige danske Rederiers Skibe og derefter 1897—1909 som Kaptajn i Dampskibsselskabet Torm. Hans Lyst stod imidlertid til selv at blive Reder, og 1910 overtog han Posten som korresponderende Reder i Det dansk-franske Dampskibsselskab **Akts.**, som paa det Tidspunkt kun raadede over to ældre og mindre Dampere. Med Dygtighed og aldrig svigtende Interesse har han i Aarenes Løb udvidet og moderniseret Selskabets Flaade meget betydeligt, først ved Anskaffelsen af nyere Dampertonnage til Nord-, Østersø- og Middelhavsfart og siden ved Anskaffelsen af middelstore moderne Motorskibe, som har muliggjort det for Selskabet at optage en betydelig oversøisk Fragtforretning. Ved Siden af sin Redervirksomhed har P. ogsaa vist sin Stands Organisationsliv megen Interesse, som søkyndigt Medlem af Sø- og Handelsretten 1916—19 og som Medlem baade af Fællesrepræsentationen for dansk Skibsfart 1917—25 og af Bestyrelsen for Dansk Dampskibsrederiforening 1921—28. Navnlig i Perioden 1921—24, da P. tillige var Næstformand i sidstnævnte Forening, udførte han et betydningsfuldt Arbejde for sin Stand og nød i Medfør af sin faglige Dygtighed og sine Karakteregenskaber megen Sympati mellem sine Fagfæller. 1922—27 var P. Medlem af Bestyrelsen for Akts. Kbh.s Flydedok og Skibsværft og 1927—33 Medlem af Bestyrelsen for Akts. Burmeister & Wain. Han var Generalkonsul for Japan 1921—29. — R. 1924. — Maleri af Hans Henningsen 1934.

Jens Vestberg.

Petersen, Albrecht, 1706—61, Klosterstifter. Døbt 10. Marts 1706 i Kbh. (Petri), d. 7. Juni 1761 sst., begr. i Petri K. Forældre: Hattestafferer Peter P. (d. 1711) og Elisabeth Christine Bernhorst (ca. 1678—1754). Ugift.

P. og hans Broder *Sebastian P.* (f. 9. Sept. 1708 i Kbh., d. 28. Okt. 1775 sst.), der begge nedsatte sig i Kbh. som Silke- og Klædekræmmere, havde fra deres Forældre overtaget en betydelig Forretning, som de med stor Dygtighed førte videre. Da ingen af dem blev gift, og de saaledes ingen Livsarvinger efterlod sig, testamenterede den længstlevende af dem sin Formue paa ca. 80 000 Rdl. til velgørende Formaal. I Henhold til testamentarisk Bestemmelse skulde Brødrenes Gaard i Vimmelskaftet Nr. 29 overgaa til Bolig for et Antal Jomfruer, der var over 35 Aar, og »som ej formedelst et godt Ægteskab haver kunnet vorde forsørget«. Stiftelsen fik Navnet »de Brødre Petersens Jomfrusæde eller -kloster«, og Adgang tilstodes i første Række Testators fædrene og mødrene Familie uanset Alder. Naar et tilstrækkeligt Antal af disse ikke fandtes, kunde andre komme i Betragtning, nemlig Døtre af »Kræmmer- og Kjøbmand- saa og af gejstlig Standen«, dog skulde alle tilhøre St. Petri tyske Menighed. Klosteret brændte 1795 og blev genopbygget 1797, men 1918 bortsolgtes Bygningen, og der anvistes Klosterets Konventualinder fri Bolig andetsteds, indtil der 1937 opførtes en ny Bygning i *Larslejstræde 9—11*. Klosterets Administration forestaas af Patronen og Kirkekollegiet ved St. Petri Kirke. — Epitafium i Petri K.

F. F. Møller: Stamtavle over de til Brødrene Petersens Jomfrukloster adkomstberettigede Familier, 1884. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925 (se Registeret). E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 2, 1898, S. 327. Luxdorfs Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I, 1915—30, S. 140.

Harald Jørgensen.

Petersen, Alexis, se Petersen-Studnitz.

Petersen, Anders, 1827—1914, statistisk og personalhistorisk Forfatter. F. 22. Dec. 1827 i Bjæverskov, d. 13. Aug. 1914 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Forpagter af Bjæverskov Degnelod Peder Nicolaisen (1781—1851) og Marie Bech (1786—1857). Gift 12. Juni 1857 i Kbh. (Garn.) med Olivia Anine Vilhelmine Ømann, f. 18. Juni 1835 i Kbh. (Garn.), d. 12. Maj 1916 paa Frbg., D. af Smed ved Tøjhuset Ole Tønder Ø. (1807—95) og Ane Marie Hansen (1810—71).

P. kom som ung i Væverlære og blev ved dette Haandværk, til han 1849 meldte sig som frivillig under Krigen. Han avancerede

til **Underofficer**, men 1852 optoges han paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han 1855 dimitteredes. S. A. blev han Hjælpe­ lærer og fik 1857 fast Ansættelse som Lærer i Valløby. 1886 søgte og fik han Afsked paa Grund af en Brystlidelse og bosatte sig først en kortere Tid i Køge og derefter i **Kbh.**, hvor han forblev til sin Død, syssel­ sat med historiske **Arbejder**, mest af statistisk Art. Disse **Arbejder** havde han allerede begyndt i Valløby, hvor man ogsaa paa anden Maade lagde Beslag paa hans Kræfter. Han var 1865—67 For­ mand for **Sogner** aadet og fik oprettet et stærkt benyttet **Sogne­ bibliotek**. Af hans historiske Arbejder er de vigtigste »Vallø og Omegn, en historisk Skildring« (1877) og »Kjøge Byes Historie« (1888), hvis Indhold ganske vist vidner om, at Forfatteren ikke er Historiker af Fag, men som meddeler en Fylde af Lokalhistorie og Sagn. Blandt hans øvrige Arbejder kan fremhæves »Den jon­ strupske Stat. Personalhistoriske Meddelelser om det kgl. blaagaard­ jonstrupske Seminariums Lærere og Dimittender 1790—1884« (1884, med Supplement 1891), »Skolestatistik, skematisk Oversigt over Borger- og Almueskolen i Danmark« (1877, sammen med H. H. Mangor, nye Udg. 1887, 1897 og 1902). Desuden har han udgivet »Kortfattet **topografisk-personal** Vejviser for Landet« (1889) og »Sjællands Stifts Degnehistorie« (1899), hvori han efter en Ind­ ledning om Almueundervisning efter Reformationen i knappest Form giver Oplysninger om sjællandske Degne i 17. og — mest — i 18. **Aarh.** Baade dette og hans tidligere statistisk-personalhisto­ riske Arbejder vidner om hans utrættelige Flid og levende Interesse. »Næppe nogen har kendt sine Standsfæller og deres Slægt som han«, skrev »Folkeskolen« ved hans Død. Han redigerede 1892—93 10. —11. Aargang af »Danmarks Lærerforenings Medlemsblad«. — Efterladte Optegnelser i Køge Museum. — DM. 1879. F.M.S. 1884.

Anders Petersen: Stamtavle over min nærmeste Slægt, 1911. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 108; III, s. A., S. 314; IV, 1914, S. 346. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1873, S. 287. Østsjællands Folkeblad 16. Aug. 1914. **Folkeskolen** 27. Aug. s. A.

Chr Buur (Joakim Larsen).

Petersen, Axel Carl Georg, f. 1887, Ingeniør, Opfinder. F. 14. Dec. 1887 i Kbh. (**Jac.**). **Forældre**: Toldassistent Johan Geb­ hard P. (1860—1929) og Mathilde Caroline Vilhelmine Hylsberg (1858—1939). Gift 11. Dec. 1920 i Kbh. (Stefans) med Elvine Sørensen, f. 13. Dec. 1895 i Hals, D. af Fattiggaardsbestyrer, se­ nere Husmand Peder S. (1855—96) og Caroline Sørensen (1856 —1915).

P. blev Student 1906, privat dimitteret, cand. **phil.** n. A. og 1912 cand. **polyt.** som Elektroingeniør; han hørte til det første Hold Svagstrømsingeniører, der udgik fra Lærestalten. Efter Eksamen fik han Ansættelse ved **Kbh.s** Telefon Aktieselskab. 1913 blev han Chefelektriker ved Akts. Nordiske Kabel- og Traadfabriker. 1915—17 var han Telefoningeniør ved Telefonselskabet i Baku. Hjemkommet herfra fik han Ansættelse ved Telefonkommissionen af 1917. N. A. begyndte han i Fællesskab med Arnold Poulsen (s. d.) at arbejde med Problemet talende Film. De løste først den vanskelige Opgave at faa fremdrevet Filmen med jævn Hastighed, og den hertil konstruerede Anordning anvendes nu i Princippet ved de fleste Tonefilmapparater Verden over. Den næste store Vanskelighed, de stod overfor, var at faa indrettet en Lysventil, ved hvis Hjælp Lydvariationer kan omformes til **Lys**-variationer, som kan reproduceres fotografisk. Opgaven viste sig uløselig, saa længe de arbejdede med Intensitetsprincippet, efter hvilket Variationerne er Intensitetsvariationer, idet der dels krævedes meget store Lysstyrker og dels ved Fremkaldelse og Kopiering alt for let opstod Forvrængning. Da man derefter gik over til at belyse med konstant Lys og med Variationerne paa tværs af Filmen, viste det sig snart, at man nu var inde paa en farbar Vej, selv om der stadig var mange Vanskeligheder at kæmpe med. Ikke mindst voldte det Besvær, at saa at sige ingen af de Hjælpemidler, de skulde bruge, fandtes i Handelen. Mikrofoner og Højttalere, Selen-celler og Forstærkere, som en halv Snes Aar senere blev almindelige Handelsvarer, **maatte** de selv konstruere eller spore op i et eller andet udenlandsk Tidsskrift. 1923 vistes deres Metode offentligt, skønt den endnu var behæftet med Mangler med Hensyn til Gengivelsen af visse **Lydomraader**; allerede n. A. var man imidlertid naaet til at kunne gengive hvad som helst. Det gjaldt nu om at faa den forretningsmæssige Side af Sagen varetaget; alene til Eksperimenter var der paa dette Tidspunkt medgaaet ca. 200 000 **Kr.**, og at skaffe tilstrækkelig Kapital i Danmark var ikke muligt. Man knyttede saa Forbindelse med det store franske Gaumont Selskab og det engelske Gaumont Co. Ltd. En af Vanskelighederne var, at man fra alle Sider, ikke mindst fra Kritikkens og Filmskapitalens Side, var meget reserveret indstillet over for Tonefilmen. Et Omslag heri kom først 1928, da den amerikanske Filmindustri efter Filmen »The singing fool«s Succes resolut indstillede sig paa Tonefilm, og fra nu af tog Udviklingen af talende Film Fart. P.s og Poulsens System har særlig været anvendt i England og Skandinavien, men benyttes ogsaa i en Række andre Lande og har hævdet

sig, trods Konkurrence med mægtige Koncerner hjemmehørende i de store Lande, ogsaa efter at Udviklingen er kommet ind paa at fremstille støjfri Film, altsaa saadanne, som undgaar de generende **Bilyde**, som den talende Film til at begynde med havde tilfælles med Grammofoner. I de nordiske Lande udnytttes P.s og Poulsens Patenter af Nordisk Films Kompagni i Kbh. og af Aga Baltic Radio A. B., Stockholm. I England og Dominions, Frankrig, Spanien og Italien udnytttes de af et engelsk Firma British Acoustic Films Ltd. i London. For saa godt som hele den øvrige Del af Europa har et tysk Firma, Tobis Klangfilm, Patentrettighederne. I Jan. 1940 forelagdes i Akademiet for de tekniske Videnskaber en af P. og Arnold Poulsen udarbejdet ny Metode til Forøgelse af Volumenomfanget ved elektrisk Lydoverføring, som inden for Radio-, Film- og Grammofonteknikken muliggør at optage og gengive alle mulige forskellige Lyde med rigtigt indbyrdes Styrkeforhold, saaledes at Gengivelsen bliver helt naturlig. Fra 1919 er P. knyttet til Statstilsynet med de koncessionerede Telefonselskaber, hvor han under P. O. Pedersens Ledelse har udført et stort Arbejde. 1936 fik han G. A. Hagemann Medaillen i Guld.

Axel Petersen og Arnold Poulsen: Registrering og Reproduktion af Lydsvingninger, i Beretning om det 3. nordiske **Elektroteknikermøde** i Oslo 1926, I, S. 53—58. D. v. **Mihály**: Der sprechende Film, 1928, S. 55. Heinz **Umbehr**: Der Tonfilm, 1930, S. 223. F. Fischer u. H. Lichte: Tonfilm, 1931, S. 55. John Eggert u. Rich. **Schmidt**: Einführung in die Tonphotographie, 1932, S. 28, 37. **Berl.** Tid. 8. Febr. 1936. L. H. Bacon i The Journal of the British Kinematograph Society, April 1939, S. 87. **Berl. Tid.**, Nationaltid. og Politiken 18. Jan. 1940.

Povl Vinding.

Petersen, Balthasar (Balthazar, Baltzer), 1703—87, Præst og Pædagog. F. 8. Maj 1703 i Tønder, d. 1. Jan. 1787 sst., begr. sst. Forældre: Kniplingshandler Peter P. og Dorothea Reimers. Gift 1° 1729 i Læk med Maria Fabricius, f. 29. Nov. 1696 i Varnæs, d. 6. Sept. 1771 i Tønder (gift 1° med Sognepræst i Læk Johann Friedrich **Dörcks**, d. 1728), D. af Sognepræst Peter F. (1662—1700) og Anna Hinrichsen (1664—1731, gift 2° med Sognepræst i Varnæs Bertel Christian Gjødese, 1673—1733). 2° 24. April 1772 i Tønder med Anna Christine **Söncksen**, f. 2. April 1743 i Husum, d. 15. April 1779 i Tønder, D. af Konrektor, senere Ærke diakon i Husum Johann (Hans) Hinrich S. (1708—69) og Christine Hinrichsen.

Efter Undervisning i Fødebyens Latinskole studerede P. i Jena (1721), hvor den ortodokse Professor J. F. Buddeus fik afgørende Betydning for hans senere kirkeligt-teologiske Stadi, og endvidere i Kiel, hvor han afsluttede med teologisk Embedseksamen 1724.

Efter at have været Huslærer hos Herredsfoged Knutzen i Rabsted (Aabenraa Amt) og foretaget en videnskabelig Udenlandsrejse som Hovmester (atter i Jena) blev han **1729** Førstepræst i Læk ved Flensborg, derefter **1739** Provst og Sognepræst i Sønderborg og fra **1746** til sin Død i Tønder. Her i hans Hjemby faldt hans historisk betydelige og banebrydende Manddomsgerning, som paa et bestemt Omraade, Oprettelsen af det endnu bestaaende Statsseminarium, »Nordens ældste«, satte sine blivende Spor. Hans ikke almindelige **teologisk-filosofiske** Kundskaber og pædagogiske Evner lod ham nemlig ikke blot blive en anset Prædikant og Visitorator i sit udstrakte Provsti, men bar ogsaa deres rige Frugt i en sideløbende Virksomhed for Uddannelse af unge Mænd til Præste- og Skolegerningen. En større, arvet Formue satte ham i Stand til — overvejende uden Vederlag — at underholde og undervise et vist Antal Elever i sit Hjem, til at begynde med i et saakaldt »Teologinstitut«, der førte frem til teologisk Embedseksamen (lukket **1762**), senere (fra **1753**) i et »Lærerinstitut«, der **maa** anses for at være det ældste Præstegaardsseminarium i Danmark. Kort før sin Død udstyrede han det med rige Dotationer, bl. a. en større Landejendom ved Tønder (Fundats af 1. Aug. **1786**). — Kirkeligt stod P. haardt paa det ortodokse Standpunkt over for den — ikke mindst i Brorsøns Tønder og Vestslesvig — stærkt konkurrerende Pietisme, hvorom hans omfattende teologiske Værker (»Erkenntniss Gottes fur Catecheten, **Küster** und Schulmeister« **1788**, »Das Leben und Leiden Jesu«, **I–IV**, **1781–83**, »Die christliche Lehre von der Seligkeit« **1784**) og desuden en pinlig Strid med hans herrnhutisksindede Diakon, hans tidligere Elev fra Rabsted, tilstrækkeligt vidner. — Pædagogisk synes han mere at have virket ved sin kraftige og myndige Personlighed end ved særlige Metoder. — Folkeligt maa hans Virke anses for i høj Grad at have fremmet Fortyskningen inden for hans Omraade. Skønt loyal dansk Helstatsembudsmand var han dog helt igennem tysk af Dannelse og Overbevisning. Som saadan saa han godt nok, at Vankundighed og UkirkeHghed bredte sig i de (sydligere) Sogne, hvor det paatvungne tyske Kirkesprog **laa** paa tværs af det danske Folkemaal, medens Aandslivet blomstrede i de (nordligere) Sogne, hvor Sproget i Kirke og Hjem faldt sammen. Men i Stedet for at hidføre en Ændring af det for Almuen uforstaaelige tyske Kirkesprog mente han at **maatte** arbejde for en Ombytning af Folkemaalene fra Dansk til Tysk, hvortil hans rent tyske Seminarieforetagende »paa dette danske Sted«, som han selv udtrykker sig i Fundatsen, skulde give sit ikke forgæves ydede Bidrag. — Konsistorialraad **1747**. — Maleri i Tønder **K.**; Lito-

gran derefter af P. J. Johannsen. Monument ved Tønder Statsseminarium.

Tønder Statsseminariums Historie 1788—1938, 1938, S. 16—26. C. F. Allen: Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland, I, 1857, S. 302—16. C. E. Carstens: Die Stadt Tondern, 1861. Schriften des Vereins für Schlesw.-Holst. Kirchengesch., 2. Rk., VI, I, 1914, S. 127—44.

Jens Holdt.

Petersen, Carl August, 1822—92, Telegraf bestyrer. F. 12. Aug. 1822 i Korsør, d. 4. April 1892 i Fredericia, begr. i Odense. Forældre: Skibsfører Hans P. (1769—1857) og Anna Kirstine Munk (ca. 1776—1864). Ugift.

Efter 1837—42 at have haft Plads paa Korsør Byfogedkontor ansattes P. 1843 ved den optiske Telegraf i Korsør, ved hvilken han — fra regnet 1849—52, da han var kst. Bestyrer i Nyborg — forblev, indtil den elektriske Telegraf traadte i Virksomhed 1854; han gik da over i dens Tjeneste, først i Korsør, derefter fra 1856 som Bestyrer af Telegrafstationen i Odense, endelig fra 1863 som Bestyrer af Fredericia Station, der saavel er Grænse- og Centralstation for Statstelegrafen som for Korrespondancen paa Det Store Nordiske Telegrafselskabs Kabler. Efterhaanden opnaaede Stationen saa stor Betydning under hans Ledelse, at Udvidelser blev nødvendige. Disse gennemførtes med udmærket Dygtighed og Energi af P., hvis overordentlige Interesse for sin Gerning satte ham i Stand til ikke blot at følge med Telegrafiens hurtige Udvikling saavel i teknisk som i administrativ Henseende, men tillige at uddanne og vejlede sit store Personale. Hans noget ejendommelige, stærkt særprægede Væsen, hans dybe Medfølelse med de **smaa** i Samfundet og hans lidt bryske, men hjertevarme Natur erindres stadig blandt Telegrafvæsenets ældre Personale. — R. 1882. — Gravmæle rejst 1894 af Medarbejdere ved Statstelegrafen og Det Store Nordiske Telegrafselskab.

Fredericia Avis og Berl. Tid. 4. April 1892. Fyens Stiftstid. 12. April 1894. M. Gredsted: Statstelegrafen 1854—1904, 1904, S. 128 f.

Karl Schmidt (M. Gredsted*).

Petersen, Carl Georg Johannes, 1860—1928, Zoolog. F. 24. Okt. 1860 i Østrup Sogn, Lunde Herred, Fyn, d. 11. Maj 1928 i Kbh., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Proprietær Emil Hugo Bernhard P. (1827—1905) og Johanne (Hanne) Jensine Møller (1838—1919). Gift 1° 6. Maj 1890 i Frederikshavn med Caroline Sofie Thorsøe, f. 7. Jan. 1862 i Aalborg, D. af Konsul Johan Pohlmann T. (1822—99) og Rebekka Helene Berg (1838—1922). Ægteskabet opløst. 2° 24.

Okt. 1909 i Kbh. (Frihavnsk.) med Adolphine (Adja) Wilhelmine Berg, f. 19. Febr. 1869 i St. Petersborg, d. 31. Juli 1935 i Fredensborg (gift 1° 1892 med Konsul, Skibsreder Poul Hassing Mørch, 1851—1907), D. af Vicekonsul, senere Generalkonsul Peter B. (1836—1904) og Cecilie Körtling.

P.s Fader ejede Øen Vigelsø i Odense Fjord, hvor P. tilbragte den første Del af sin Barndom. Han har selv skildret den store Betydning, det frie Liv paa den lille Ø har haft for ham. Han fik herigennem den levende Interesse for Naturen, for Jagt og Sejlads og for et frit uafhængigt Liv, der var karakteristisk for ham lige til hans Død. Elleve Aar gammel kom han i Odense Latinskole, men kom senere — da Faderen fik en Gaard ved Marselisborg — i Aarhus Katedralskole, hvorfra han 1879 blev Student. Han kom til Universitetet uden nogen særlig Beslutning om det Studium, han vilde slaa ind paa. Han havde betydelige filosofiske Interesser og blev stærkt paavirket af S. Heegaards Forelæsninger. Efter nogen Tids Forløb besluttede han dog meget mod sin Families Ønske at studere Zoologi, idet Besøg paa Zoologisk Museum og Jap. Steenstrups Personlighed fik hans Barndomsinteresse for Naturen til at blusse op og førte ham ind paa dette Studium, som han 1885 afsluttede med Magisterkonferens. Allerede 1881 var han begyndt at arbejde paa Steenstrups Afdeling paa Zoologisk Museum, 1887 blev han konkologisk Assistent, en Stilling, han indehavde til 1889. Jævnside med Studierne og Arbejdet paa Zoologisk Museum var P. imidlertid kommet ind paa den Bane, som skulde blive hans egentlige. I Fortsættelse af de Undersøgelser i danske Farvande, som Krøyer og Georg Winther havde udført, blev det nemlig besluttet, at der skulde foretages zoologiske Undersøgelser under Fiskeriinspektionsskibet, Kanonbaaden »Hauch«s Sommertogter i de danske Farvande. Allerede som ung Student fik han disse Undersøgelser overdraget, og i en lang Række Somre, navnlig 1883—86, tilbragte han adskillige Uger om Bord i »Hauch«, som i disse Aar var under Kommando af daværende Premierløjtnant C. F. Drechsel. »Hauch«s Undersøgelser blev grundlæggende for vort Kendskab til den danske marine Fauna, særlig i Kattegat, og dets Samlinger er den Dag i Dag Hovedstammen i Zoologisk Museums Samlinger af danske marine Dyr. Resultatet af disse Undersøgelser er offentliggjort i »Det videnskabelige Udbytte af Kanonbaaden »Hauch«s Togter« (1893), hvori P. foruden de almindelige Afsnit har skrevet om Echinodermes og Mollusker. Han brugte ogsaa Materialet fra »Hauch« til sin Doktordisputats, »De skalbærende Molluskers Udbred-

ningsforhold i de danske Have indenfor Skagen« (1888). Allerede i disse første Arbejder mærker man den Indstilling, som senere i saa høj Grad skulde præge P.s videnskabelige Virksomhed. Han fremhæver, hvorledes det ikke er Hensigten i første Linie at finde sjældne eller nye Arter, men derimod at klarlægge Arternes Udbredelse og Hyppighed og sætte dette i Relation til Samspillet mellem Farvandenens Naturforhold, Artens Livscyklus og den kvartærgeologiske Udvikling. Dette sidste har han navnlig taget op i sin Disputats, hvor han foruden **»Hauch«-Materialet** har benyttet Indsamlinger fra sin Barndomsegn, de marine Aflejringer omkring Odense Fjord. Han har i denne Afhandling paavist, at Molluskerne's Udbredelse i Kvartærtiden har været forskellig i forskellige Perioder, og navnlig paavist, at vi har haft en varmere Periode, Tapestiden. I Fortsættelse af **»Hauch«-Undersøgelserne** blev der 1889 under Indenrigsministeriet — Landbrugsministeriet var endnu ikke oprettet — skabt en fast Institution til at drive Fiskeriundersøgelser i danske Farvande. P. blev nu, 29 Aar gammel, Direktør for denne Institution, Den Danske Biologiske Station, og beklædte denne Stilling, til han 1926 traadte tilbage. Som Leder af Biologisk Station har P. udført et grundlæggende Arbejde inden for Marinbiologien og Fiskeribiologien. Han paabegyndte Udarbejdelsen og Konstruktionen af en lang Række Metoder og Apparater (**Maalemetoden**, **Mærkemetoden**, **Yngel** trawlen, **Bundhenteren**), der alle har haft stor Betydning. I de 37 Aar, P. var Direktør for Biologisk Station, publiceredes 32 Bind af **»Beretning fra den Danske Biologiske Station«**. Disse Binds Indhold er for den overvejende Dels Vedkommende skrevet af P. selv. I de første Aar beskæftigede han sig navnlig med vore almindelige Fiskearters Biologi, skrev saaledes 1892 om Kutlingernes Æg og Forplantning, 1894 om vore Flynderfisk, 1896 **Paavisningen** af, at gule og blanke Aal er to Former af samme Art (hvorved Grundlaget for de senere danske Aaleundersøgelser blev lagt) og endelig 1900 om Torskens Biologi i danske Farvande. I den samme Periode kom ogsaa hans Afhandlinger om det pelagiske Liv i Fænø Sund og om Limfjordens Plankton. 1905 blev han tillige Landbrugsministeriets Konsulent i Sager vedrørende Østersfiskeriet, og 1907 og 1908 kom hans Arbejde om Østersens Vækstforhold i Fjorden, der igen danner Grundlaget for den forøgede Udnyttelse af Østersfiskeriet, der begyndte 1910. I sine sidste Aar beskæftigede han sig navnlig med kvantitative Undersøgelser over den invertebrate Bundfauna, de saakaldte Boniteringsundersøgelser. Det første Arbejde, som han skrev sammen med Plantefysiologen P. Boysen-Jensen, udkom

1911, senere Arbejder 1913, 1916 og 1918, det sidste en sammenfattende Oversigt over de danske Farvandes Dyresamfund. Disse Arbejder, der alle er fremkommet i Biologisk Stations Beretning, har været grundlæggende i den marine Økologi og Zoogeografi og været Forbilledet for en lang Række Arbejder af samme Art ude og hjemme. Igennem disse er vor Opfattelse af Arternes indbyrdes kvantitative Forhold blevet revolutioneret, ligesom den meget vigtige Skelnen mellem Epifauna og Infauna derigennem er blevet skabt.

Selv om P. saaledes **maa** regnes blandt Pionererne ikke alene inden for Danmark, men overhovedet inden for den moderne marine Biologi, var hans Interesser dog ikke indskrænkede hertil. Gennem sin Lærer Steenstrup havde han faaet megen Interesse for Kvartærgeologi og Arkæologi; han var saaledes Medarbejder ved det store Værk om de danske Affaldsdynger (1900), ligesom han som ældre offentliggjorde et meget originalt og inspirerende Arbejde om Ernærings- og Befolkningsforhold i den ældre Stenalder (Vid. Selsk. Biol. Medd., III, 1922). Han har ogsaa skrevet om Hvalernes Svømning og var, umiddelbart før han døde, beskæftiget med Arbejder over Muldvarpens Morfologi og Anatomi. Han har ogsaa skrevet om Zosteraens Udbredelse i danske Farvande, idet han var kommet til den Opfattelse, at Zostera-Detritus var en væsentlig **Ernæringskilde** for Dyrelivet og derigennem for Fiskeproduktionen i Kystfarvandene.

P. opnaaede mange Tegn paa Anerkendelse, 1912 blev han Æresdoktor ved Universitetet i St. Andrews, 1922 i Leeds, Medlem af Videnskabernes Selskab 1914, Æresmedlem af The Challenger Society og af Dansk Naturhistorisk Forening.

P. var stærkt paavirket af Steenstrup og følte sig hele Livet igennem i stor Taknemmelighedsgæld til ham. Han er den sidste af Steenstrups personlige Elever inden for dansk Zoologi. Hans Begavelsesform minder meget om Steenstrups, ligesom hos denne var dens Hovedelement Idérigdom og Initiativ. Som Steenstrup var han meget teoretisk og filosofisk interesseret; som gammel optog han denne Interesse, og faa Dage før han døde, udkom et lille erkendelsesteoretisk Arbejde, »Om nogle biologiske Principer«. Som Steenstrup og hans Kreds stod han den moderne Teknik fjernt, han anvendte f. Eks. kun ugerne Mikroskop. Ogsaa i sin personlige Optræden, der var præget af Impulsivitet og Ilterhed, men som tillige ikke var uden Værdighed, har han mindet om sin Lærer, og som denne bevarede han lige til sin Død en levende Interesse for sit Fag og dets Dyrkere. Han kom gerne i

videnskabelige Foreninger og tog Del i Diskussioner, ledede Ekskursioner og har i det hele haft stor Betydning gennem sin personlige Paavirkning af de mange danske og udenlandske Marinbiologer, som besøgte ham og sejlede med ham med Stationens Dampskib. P. hører til de betydeligste Navne inden for dansk Zoologi omkring Aarhundredskiftet; han har en væsentlig Andel i den stærke Udvikling, som netop Havforskning og marine Undersøgelser har haft i Danmark i dette Aarhundrede. — R. 1900. DM. 1908. K.² 1926.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1888. R. Spärck i Vid. Medd. D. Naturh. Foren., LXXXVI, 1928. Samme i Naturens Verden, XII, s. A., S. 289—93. Th. Mortensen i Oversigt Vid. Selsk. Forhandl., 1929, S. 47—62. Berl. Tid. 12. Maj 1928.

R. Spärck.

Petersen, Christian Mathias Knud, f. 1869, Skole- og Museumsmand. F. 23. Sept. 1869 i Odense. Forældre: Købmand Peter Cornelius P. (1842—1918) og Christine Eline Andrea Christensen (1843—1919). Gift 25. April 1907 i Odense med Clara Sofie Trautner, f. 21. Okt. 1877 i Bogense, d. 15. Marts 1939 i Odense, D. af Læge, senere Stiftsfysicus T. M. T. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student 1887 fra Odense, cand. theol. 1893 og s. A. ansat som Lærer ved Gregersen og Rasmussens Skole i sin Fødeby. Da denne Skole 1895 forenedes med Giersings Realskole under den fremragende Skolemand F. C. N. Vesterdals Ledelse blev P. Vesterdals nære Medarbejder. Som Inspektør ved Skolen, som han var knyttet til indtil 1934, lagde han sine administrative og organisatoriske Evner for Dagen. Som Medlem af Bestyrelsen for Danmarks Realskoleforening var han med til at udforme den nye Mellemskoleordning af 1903, ligesom han stiftede De private Realskolars Vikarkasse 1904. — Med sin Virksomhed som Skolemand forbandt P. en Række Hverv. 1906 blev han ansat som Inspektør ved Fyns Stiftsmuseum; han fortsatte og fuldendte Hans Brix' Arbejde med at indsamle Materiale til H. C. Andersen Museet, der under Navnet H. C. Andersens Hus aabnedes 1908; endvidere medvirkede han ved Oprettelsen af Fyns Folkemuseum i Eiler Rønnovs Gaard, der blev aabnet 1911. Disse Museer samledes under Fællesbetegnelsen Odense Bys offentlige Samlinger som en særlig kommunal Afdeling, hvis Leder P. var til 1939. Som Museumsmand lagde han Vægten paa Museernes pædagogiske Arbejde mere end paa specielt videnskabelige Opgaver. — P.s alsidige Viden og store Arbejdskraft blev yderligere taget i Brug, da han 1911—19 var Leder af Odense Bys offentlige Læsesal, ligesom han var virksom

inden for Byens Kunst- og Musikliv. Om sidstnævnte Emne skrev han Afsnittet »Musik og Skuespil fra 1770 til vore Dage« i »Odense Bys Historie«, udg. af H. St. Holbeck (1926) og Bogen »Odense Musikforening 1866—1916« (1916). I de senere Aar har navnlig H. C. Andersen Forskningen haft hans Interesse; siden 1933 har han været Redaktør af H. C. Andersen Samfundets Aarskrift »Anderseniana« og siden 1937 Samfundets Formand. — R. 1927. DM. 1939.

Slægtstavlesamlingen, 1933, S. 63. De private Mellem- og Realskolars Vikarkasse 1904—1929, 1929. Den danske Realskole, XXXI, 1929, S. 249—52. Svend Larsen: Et Provinsmuseums Historie, 1935, S. 101 ff., 115 ff.

Svend Larsen.

Petersen, Charles Waldemar (ved Daaben Carl Valdemar) Christian, f. 1868, dansk-canadisk Storfarmers og landøkonomisk Forfatter. F. 28. Juni 1868 i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Overspillemand, senere Sergent Hans Peter Christian P. (1831—79) og Caroline Jensine Møller (1834—77). Gift Jan. 1925 i Winnipeg, Canada, med Else Heidelberg, f. 14. Okt. 1899 i Kbh., D. af Lods Oscar Frederik H. (1854—1914) og Emma Hansen (1860—1910).

Efter nogle Aars Beskæftigelse ved Landbrug rejste P. 1886 til U. S. A. og lærte Landbrug i New Jersey. Han fortsatte sin Uddannelse i Canada, baade ved praktisk Landbrug og selvstændige Studier, og 1892 blev han Løjtnant i det canadiske Artilleri. Ved Dygtighed og Energi arbejdede han sig frem inden for det canadiske Landbrug; han blev Foregangsmand baade i Korndyrkning og Husdyrbrug, erhvervede i Aarenes Løb betydelige Farmarealer i Vest-Canada og skaffede sig som Foredragsholder og landøkonomisk Forfatter et anset Navn over hele Canada. Hans Indsigt, Erfaring og usædvanlige Evner blev taget i Brug i store og betydningsfulde Stillinger: 1897—1905 var han **Vice-Landbrugsminister** for Canada, 1905—08 Generaldirektør for Canadian Pacific Railway's Kolonisations Afdeling og under Verdenskrigen 1914—18 **Vice-Brændselskommissær** for Canada, samt Sekretær for den nationale Tjenestes Bureau. 1915 oprettede P. **Landbrugs-Maanedsskriftet** »Farm and Ranch Review«, der med ham som Udgiver og Redaktør er blevet Canadas mest udbredte Landbrugstidsskrift med et Oplag paa over 50 000 **Ekspl.** Gennem sin offentlige Virksomhed, Tidsskriftet og en Række Bøger har P. øvet betydelig Indflydelse paa det canadiske Landbrugs Udvikling, og han regnes for en af Canadas mest indsigtfulde Landøkonomer, som de skiftende Regeringer hyppig tager med paa Raad under

vigtige Afgørelser. Han har udgivet: »Wake Up, Canada« (1919), »The Riddle of Wheat Markets« (1920), »Fruits of the Earth« (1928), »Wheat« (1930), »Immigration and Its Economic Background« (1937) samt flere **Pjecer** om Canadas Landbrug og almindelige økonomiske Stilling. 1928—36 var han dansk Vicekonsul i Calgary, Alberta. Han er **Ejer** af Western Printing & Lithographing Co. Ltd., Calgary, i hvilket det ovennævnte Tidsskrift trykkes. Tillige er han Præsident for Western Stock Ranches & Crawford Farming Co.

A Kamb

Petersen, Johan Carl Christian, 1813—80, Polarfarer. F. 28. Juni 1813 i Kbh. (**Garn.**), d. 24. Juni 1880 sst. (**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Annektet Mads Pedersen og Anne Margrethe Nielsdatter. Gift 24. Sept. 1838 i Godhavn med Ida Berthe Seyer, f. 14. Juni 1807 i Godhavn, d. II. Nov. 1874 paa Hjelm (**Garn.**), D. af Matros Niels S. og Grønlænderinden Mette.

P. gik oprindeligt til Søs og deltog bl. a. i en Rejse til Island, men uddannedes derefter til Bødker og blev 1833 ansat som Bødkersvend i Godhavn i Grønland. Ved en Kongesalut blev hans højre Haand kvæstet, saa at han var nødt til at opgive sit Haandværk. En Tid var han Formand i Godhavn, hvorpaa han 1838 udnævntes til Udligger paa Kronprinsens Eiland. Allerede n. A. blev han igen Formand i Godhavn, og 1840 forflyttedes han til Upernavik, hvor han senere blev Udstedsbestyrer. Hans Ægteskab med en Grønlænderinde bragte ham i nær Forbindelse med den indfødte Befolkning, med hvis Liv og Sprog han blev nøje fortrolig. Ikke blot blev han en dygtig Sømand i de isfyldte Farvande, men tillige en fremragende Hundekusk og Jæger med en højt udviklet Iagttagelsesevne. Disse Egenskaber var Grunden til, at forskellige engelske og amerikanske Ekspeditionsledere fik Øje paa ham, saa at han efterhaanden blev en skattet Hjælper paa flere af de Ekspeditioner, som ved Midten af forrige Aarhundrede eftersøgte den forulykkede Franklin og hans Folk. 1850—51 ledsagede han Penny til Wellington-Kanalen mellem Devon og Cornwallis Island, og 1853—55 fulgte han Dr. Kane paa dennes Færd gennem Smith Sund helt op til Inglefield Land. Efter Hjemkomsten herfra gjorde han i Sommeren 1856 Tjeneste som »kendt Mand« paa et af den kgl. grønlandske Handels Skibe, som imidlertid af Omstændighederne blev tvunget til at overvintre ved Frederikshaab, og kun faa Dage efter, at han næste Sommer var vendt tilbage til **Kbh.**, blev han Tolk paa M'Clintocks Ekspedition, der strakte sig over Aarene 1857—59 og som bekendt førte til fuld Klarlæggelse af Franklins

Skæbne. Disse Rejser, paa hvilke P. gjorde fortræffelig Fyldest, har han selv skildret i to Bøger, »Erindringer fra Polarlandene 1850—55« (1857) og »Den sidste Franklin-Expedition med »Fox« (1860). 1874 tog han sin Afsked fra Tjenesten i Grønland og udnævntes til Fyrmester paa Hjelm. I sit sidste Leveaar nød han en engelsk Pension som Tak for sine Ydelser.

Geogr. Tidsskr., IV, 1880, S. 82.

Kaj Birket-Smith.

Petersen, Johan Carl Christian, 1874—1923, Arkitekt og Keramikker. F. 17. Jan. 1874 i Kbh. (Garn.), d. 19. Juni 1923 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Guide, senere Vej assistent i Ribe og Aarhus Amter Poul (Pavia) Simon P. (1841—82, gift 2° med Kathinka Lestrup) og Nicoline Christine Buch (1852—77). Sønneson af **Polarfareren** Carl P. (s. d.). Gift 10. Juli 1901 i Kbh. (b. v.) med Ingeborg Sofie Borgen, f. 15. Febr. 1868 i Kbh. (Trin.), D. af Kaptajn, Graver og Stads-Bedemand Edvard B. (1827—97) og Elise Julie Antonie Rohde (1826—1901).

Under Skolegangen i Sorø kom P. i Huset hos Schlegels, en af de sidste Familier af Kulturkredsen fra Ingemanns og Hauchs Dage, og hos dem vakte hans Interesse for Kunst. Hele sit Liv holdt han af Mallings klassicistiske Akademibygning. Allerede i Barndommen satte han sig for at blive Arkitekt. Han tog Præliminæreksamen 1890 og gjorde Svendestykke som Tømrer, gennemgik Teknisk Selskabs Skole og kom 1896 ind paa Akademiet. 1901 forlod han dette uden at være naaet længere end til den almindelige Forberedelsesklasse. Hvad der var grundlagt i Sorø, havde han imidlertid fortsat paa egen Haand, bl. a. ved Studiet af Vennen Hans Henrik Kochs Samling af Arkitekturtegninger: Harsdorff, C. F. Hansen, G. Bindebøll m. fl. Navnlig følte han sig tiltrukket af C. F. Hansen. Men han hentede tillige Impulser fra mange andre Kilder, bl. a. fra primitiv Ornamentik. Han malte ogsaa en Del som ung. 1909 var han med til at stifte Den fri Arkitektforening, der dog senere gik op i den akademiske. Omkr. 1910 rejste han sammen med H. H. Koch Kampen mod Carl Jacobsens paatænkte Spir paa Frue Kirke. Ved Artikler samt ved en Udstilling 1911 af C. F. Hansens Tegninger bragte de et fuldstændigt Omslag i Bedømmelsen af denne Arkitekt. I Perioder helligede P. sig helt keramisk Virksomhed. Saaledes havde han 1902—07 eget Pottemagerværksted i Hvidovre, hvor han fremstillede baade billige Brugsgenstande (til Wertheim i Tyskland) og finere dekorative Ting. Senere var han et Aar eller to beskæftiget hos Bing & Grøndahl med Fremstilling af Stentøj. Men saa fortrinlig hans Keramik end var (Prøver paa

Kunstindustrimuseet), betalte den sig ikke, og til Tider var han yderst fattig. Hans Sorgløshed bidrog ogsaa dertil. Han vendte for bestandig tilbage til Arkitekturen, da Kunstmæcenen Mads Rasmussen i Faaborg 1912 overdrog ham at bygge et Museum for fynske Malere i denne By (indviet 1915; Arkivrummets Møbler sammen med Kaare Klint); fremhæves kan navnlig Planløsningen paa den smalle Grund, Indgangspartiet og Gulvmosaikkerne. Som et andet Hovedværk kan nævnes Ombygningen af Hjørneejendommen **Vingaardsstræde 21** for daværende Dansk Kunsthandel, til Dels sammen med Kaare Klint, fremragende særlig ved sine Interiører, tillige med Møbler af begge Arkitekter (omkr. 1917—19; senere forandret). Som yderligere Eksempler paa P.s ikke meget omfattende Produktion kan anføres: Villaerne Vestagervej 27 i Hellerup (Taget senere forandret) og Strandgade 54 i Kerteminde (begge fra 1913); de to interimistiske Udstillingspavilloner til Kunstnersammenslutningen Grønningen (1915 og 1916); Beboelsesbygningen over for Museet i Faaborg (1916); Ombygningen af Admiral Gjeddens Gaard, St. Kannikestræde 10, sammen med H. H. Koch (1918—20); Højesteretssagfører Davids Malerisale, Kronprinsessegade 30 (omkr. 1919); **Indgangspartierne** til Anlægget foran Statens Museum i Sølvgade (omkr. 1919); det med første Præmie belønnede, men ikke udførte Konkurrenceforslag til K.F.U.M.s Bygning i Odense (1920); den enkle, **profilløse** Underbygning til Kai Nielsens Ymers Brønd i Faaborg (1913), Møbler, fine Rammeprofiler, nydelige Smaatryk, Gravmæler m. m. Hans Arbejdstegninger, særlig til dekorative Genstande, kan være af stor Skønhed (Prøver i Akademiets Samling og Kunstindustrimuseets Bibliotek). Selv om P. som Arkitekt næppe naaede fuld Udfoldelse, blev han dog ikke overgaaet af nogen inden for dansk Nyklassicisme og stod som en Slags Fører. Kampen mod Spiret og Faaborg Museet bragte denne Retning til Magten her hjemme for en halv Snes Aar. Den overvandt den »overdrevne Originalitets- og **Personlighedsdyrkelse**» (A. Rafn) i Herholdts, Hans J. Holms og Nyrops romantiske Skole, satte atter Smagen i Højsædet og skabte en egentlig Interiørkunst, men tilbagetrængte tillige, saa længe den varede, en begyndende saglig Enkelthed. Hos P. selv var den klassicistiske Form det ydre Udtryksmiddel for en bevidst kunstnerisk Følelse; den blotte Efterligning fordømte han. Præcis **Accentuering** og Inddeling samt en sikker, sensitiv Følelse for *Stof og Farve* kendetegner baade hans Arkitektur og Kunsthaandværk. Han har ogsaa skrevet æstetiske Afhandlinger af Værdi. 1918 blev han Professor ved **Arkitekturskolen**. Efter et Fald med Cykel Sommeren 1917 var han sine

sidste Aar noget svækket. P. var et klart Hoved, en selvstændig Karakter, ogsaa musikalsk og litterært begavet, samt i Besiddelse af megen Natursans; han forenede en vindende primitiv Livsglæde og Livsnydelse med en forfinet Smagskultur. Arv efter en grønlandsk Farmoder havde sandsynligvis sat sit Præg paa hans Skikkelse og hans Sind. — Maleri af Niels Hansen 1921 (Kunstmuseet) og af Aage Lønborg Jensen i Familieeje. Buste af Augusta Finne 1914.

Kunstbladet 1910, S. 120 f. Skønvirke, II, 1916, S. 138; VIII, 1922, S. 139, 141; IX, 1923, S. 73—76. Architekten, XXI, 1919, S. 1—14, 413—22; XXV, 1923, S. 233 f.; XXVI, 1924, S. 130 f., 134. Forskønnelsen, X, 1920, S. 21 ff. III. Tid. 1. Juli 1923. Soraner-Bladet, VIII, 1923—24, S. 53 f. Kliquen, I, Nr. 4, Juli 1923. Leo Swane: Faaborg Museum, 1932, S. 12—23. Betydeligere Afhandlinger af P. selv: Kunstbladet 1910, S. 234—43. Københavns Stentøj hos Bing & Grøndahl, 1912. Architekten, XIII, 1911, S. 193—203, 205—15; XXI, 1919, S. 253—57; XXII, 1920, S. 168—72; XXIII, 1921, S. 17—24.

Knud Millech.

Petersen, Carl Ludvig, 1815—66, Gartner. F. 21. Sept. 1815 i Lyngby, d. 5. Juni 1866 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Løber hos Arveprins Frederik Matthias P. og Maren Borch. Gift 3. Sept. 1847 i Kbh. (Frue) med Christine Henriette Christensen, f. 20. Jan. 1827 i Kbh. (Frue), d. 1. Maj 1885 i Kbh. (Slotsk.), D. af Høker og Husejer Mads C. (Lind) (1791—1860) og Ane Hoyer.

Efter Uddannelse i Handelsgartneri og i Rosenborg og Fredensborg Slotshaver tog P. 1835 Gartnereksamen og to Aar efter Kunstgartnereksamen, var et Par Aar Medhjælper i Fredensborg Slotshave og arbejdede 1838—41 i de mest ansete engelske Gartnerier. 1841 blev han Blumistsvend paa Rosenborg, ansøgte 1846 forgæves om Gartnerstillingen paa Jægersborg og udnævntes 1847 til Slotsgartner paa Bernstorff. Efter Broderen P. P.s (s. d.) Død blev han 1850 Slotsgartner paa Rosenborg. Denne Udnævnelse vakte en Del Opsigt og Modstand i Gartnerkredse, og da der ved Lov om Statshaverne forandredes væsentligt ved Rosenborg Haves Forhold, fik P. i flere Henseender meget vanskelige Forhold at arbejde under; tillige var han Genstand for stærk Kritik fra gartnerisk Side. Han viste imidlertid sin Dygtighed, ikke mindst i Plantedrivningsfaget, og især i de første Arbejdsaar her, og skønt han var stærkt bundet saavel af Budgettet som af Instruksen, lykkedes det ham dog at opretholde Rosenborg-Drivveriernes høje Stade — ja nye engelske Metoder og Forbedringer blev indført, ligesom Blumisteriet blev udvidet. I Modsætning til tidligere Praksis paa Stedet indførte P.

en streng Orden i det daglige. Han var Medstifter af Haveselskabet (senere Det kgl. danske), Censor ved Gartnereksamen og fra 1851 Medlem af Gartnereksamenskommissionen. — R. 1853.

Tidsskr., for Havevæsen, I, 1867, S. 94.

Johannes Tholle.

Petersen, Carl Christopher **Maglekilde-**, 1843—1908, Forfatter. F. 25. Marts 1843 i Ruds Vedby, d. 29. Jan. 1908 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Jernstøber og Maskinfabrikant Ole P. (1809—84) og Johanne (Hanne) Didrikke Christiansen (1811—88). Navneforandring 19. Januar 1887. Gift 4. Nov. 1877 paa Frbg. med Charlotte Louise Theodora Boalth, f. 12. Marts 1846 i Fredericia, d. 27. Maj 1921 paa Frbg., D. af Købmand og Kollektør Søren Sørensen B. (1815—81) og Ane Cathrine Charlotte Maaløe (1806—69, gift 1° 1831 med Kollektør Ferdinand Tullin Boalth, 1805—40).

M.-P. uddannede sig som Maskinist hos Løwener paa Christianshavn og overtog 1866 Jernstøberiet efter Faderen; 1868 flyttede han til Roskilde, hvor han havde købt Maglekilde Maskinfabrik, som han drev til 1887; derefter slog han sig ned i Kbh. og løste Borgerskab som Grosserer. Han kom meget ud blandt Folk, besøgte bl. a. Herregaardene Landet over for at vurdere Møbler og Løsøre og havde Øjnene aabne for alle de pudsige Tildragelser, der mødte ham. Da han desuden var en god Fortæller, havde han let ved at holde et helt Selskab i Aande med sine Historier, især paa sjællandsk Bondemaal. Ernst Bojesen fik Nys om denne folkelige Fortæller og udgav 1894 hans første »Fortællinger«, der n. A. fulgtes af en ny Samling. M.-P. gjorde straks Lykke med sine Historier, blandt hvilke de mest kendte er »Den lille Kat«, »Da Gothersgades Mølle brændte« og de, der lægges i Munden paa den sjællandske Bondekone Kirsten Niels Pæsen. Hans senere Arbejder var »Udvalgte Fortællinger« (1896), »Fra Land og By« (1900), »Maglekilde fortæller, 1.—7. Samling« (1901—07) og, i Samarbejde med P. Kronborg, »Nye humoristiske Fortællinger« (1898) og »Læs og fortæl« (1899). M.-P.s Fortællinger savner ikke sjældnen en afgørende Pointe, og synderlig litterær Værdi har de ikke; deres øjeblikkelige Held forklares af de mange barokke Situationer, de skildrer, og som yderligere fremhæves af Alfred Schmidts Illustrationer. — Tegninger af E. Henningsen og Alfred Schmidt. Træsnit 1895.

H. Maaløe: Slægtregister for Familien Maaløe, 1884, S. 15. Politiken 30. Jan. 1908. Orla Bock: Den lille Humor, u. A., S. 10—14.

Peder Hesselaa.

Petersen, Carl Sophus, f. 1873, Biblioteksmand, Litteraturhistoriker. F. 29. April 1873 i Købelev ved Nakskov. Forældre: Gaardejer Peter Christoffer P. (1831—99) og Laura Christine Larsen (1836—99). Gift 17. Maj 1902 i Aarhus med Agnes Marie Bertelsen, f. 10. Febr. 1873 sst., d. 10. Nov. 1906 i Kbh., D. af Seminarielærer, senere Inspektør ved Skolevæsenet i Aarhus, Justitsraad Hans Christian Valdemar Gustav B. (1836—1914) og Anna Cathrine Kehlet (1841—1912).

P. tilhører en lollandsk Bondeslægt; hans Fader havde en Aarrække været i Amerika og var vendt hjem med **Fremskridtsideer**, som gjorde ham venstresindet i et ellers konservativt Milieu. Allerede i Landsbyskolen viste P. saa megen Læselyst, at det blev bestemt at lade ham studere, og Forældrene solgte derfor deres Gaard og flyttede til Kbh., hvor han blev sat i Borgerdydskolen paa Østerbro; han paavirkedes her især af Bestyreren J. L. Heiberg og Daneklæreren Verner Dahlerup. 1891 blev han Student og tog 1899 Skoleembedseksamen med Dansk som Hovedfag. Men allerede forinden var han begyndt at undervise ved forskellige københavnske Skoler i Dansk, en Virksomhed, han fortsatte flere Aar efter, at han paa Dahlerups Tilskyndelse havde betraadt sin Løbebane som Biblioteksmand ved 1901 at overtage en Stilling som Assistent ved Det kgl. Bibliotek; 1907 blev han Underbibliotekar, 1915 Bibliotekar. I en længere Aarrække virkede P. som Inspektør paa Læsesalen og i Udlaanet, hvor hans tidligt erhvervede Belæstthed i de fleste Grene af dansk Litteratur var til stor Nytte, støttet af en usædvanlig Evne til at fastholde det læste og genkalde det, naar der var Brug for det.

P.s litterære Virksomhed er da ogsaa fortrinsvis faldet inden for den danske Litteratur, men et nært Venskab med Bibliotekar A. A. Bjørnbo (s. d.), der dyrkede kartografiske Studier, førte **til**, at et Par af hans første Arbejder, udførte i Forening med Bjørnbo, hentede deres Emner fra Kartografiens Historie, nemlig »Fyenboen Claudius Claussøn **Swart** (Clavus), Nordens ældste Kartograf« (Vidsk. Selsk. Skr. 1904) og den store Facsimileudgave »Anecdota cartographica septentrionalia« (1908), for hvilken Forfatterne modtog Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille. I Bogen om Clavus havde P. paavist den rette Tydning af Navnene paa Zeniernes Grønlandskort og dermed løst et i mange Aar stærkt omstridt Problem. En lignende Evne til at klare indviklede **Spørgsmaal** har han flere Gange senere lagt for Dagen, saaledes i sin Afhandling om Udgaver og Eftertryk af Peder Paars (1914, optr. 1938); den er Vidnesbyrd om en Interesse for Holberg, som bl. a. ogsaa

har givet sig Udslag i Afhandlingen »Holberg i Sorøegnen« (1924), i, at han 1920—25 med den norske Litteraturhistoriker Francis Bull udgav en »Holberg Aarbog« og at han siden 1913 besørger den store Monumentaludgave af Holbergs samlede Skrifter. Blandt hans mange andre Udgiverarbejder kan nævnes Brevvekslingen mellem N. M. Petersen og Carl Save (1908), kommenterede Udgaver af Paludan-Müllers poetiske Skrifter (1909), J. L. Heibergs poetiske Skrifter (1931—32), Grundtvigs Digte (1933) og Sønderjydske Digte i Folkesproget (1920, med Marius Kristensen). Desuden har han som Medstifter af Det danske Sprog- og Litteraturselskab (1911) og Medlem af dets Bestyrelse (fra 1932 Formand) gjort et stort Arbejde for Udgivelsen af vigtige sproglige og litterære Mindesmærker. Hans Hovedværk er »Den danske Litteratur fra Folkevandringstiden indtil Holberg« (1916—29), der oprindeligt var tænkt som en ny Udgave af P. Hansens Litteraturhistorie, men i *Virkeligheden er et helt nyt Værk; det afsluttedes under Medvirkning af R. Paulli (s. d.)*, medens Vilh. Andersen forfattede den Del af det, som fører det op til Nutiden. Den Behandling, P. her har givet af vor Litteratur i dens ældre Periode, er paa een Gang en fortrinlig Haandbog og en almenlæselig Skildring; fortjenstfuld er især dens Nyvurdering af det 17. Aarhundrede med Hovedvægten lagt paa Tidens videnskabelige Litteratur. Fremstillingen er bred og fyndig, præget af en stærk Medleven i Stoffet, en varm Følelse for vort nationale Aandsliv. Et Udslag af denne Følelse er ogsaa hans Interesse for den nordiske Oldlitteratur og forhistoriske Arkæologi; han er Medlem af Bestyrelsen for Samfundet til Udgivelse af gammelnordisk Litteratur, af den Arnamagnæanske Kommission og Formand for Oldskriftselskabets Oldskriftafdeling, og 1938 skrev han under Titlen »Stenalder, Bronzealder, Jernalder« paa Grundlag af hidtil ubearbejdet Kildestof en Fremstilling af den nordiske Arkæologis første Udvikling med et livfuldt, sympatisk Billede af Worsaae.

P.s Virksomhed ved Det kgl. Bibliotek afbrødes 1921—23, da det af Ministeriet overdroges ham under Statens Bibliotekstilsyn at ordne det folkelige Biblioteksvæsen i Sønderjylland. En mangeaarig Interesse for den sønderjyske Sag havde givet ham Kendskab til Forholdene i det genvundne Land, og han gik ind i Opgaven med hele sit stærke Temperament og sin frodige Vitalitet. I nær Samstemning med H. P. Hanssen og hans Kreds, især Jakob Petersen (s. d.), lykkedes det ham at faa lagt Grunden til et dansk Biblioteksvæsen, der er blevet et af de virksomste Midler til Fremme af Sammensmeltningen mellem det slesvigske og det kongerigske.

Hans Løsning af denne Opgave blev sikkert et vægtigt Argument for Valget af ham til Chef for Det **kgl.** Bibliotek, da H. O. Lange 1924 gik af som Overbibliotekar. Kort efter sin Tiltræden blev P. Medlem af Udvalget vedrørende Statens Biblioteksvæsen (1924—26) og kom her til at spille en betydelig Rolle blandt Talsmændene for Fagdelingen og for en Begrænsning af Pligtafleveringen. Sin før omtalte Interesse for det nationale Aandsliv har han som Leder af vort Nationalbibliotek bl. a. vist ved en stærk Aktivitet for Forøgelse af dets Haandskriftafdeling; det skyldes saaledes hans personlige Indsats, at det er lykkedes at erhverve den værdifulde Ledreborgske Manuskriptsamling, og at saa mange vigtige **litterære** Efterladenskaber er tilgaaet Biblioteket, at dette nu ejer største Delen af Kildestoffet til 70'ernes og den nærmest følgende litterære Periodes Historie. Men ogsaa en Erhvervelse af international Karakter som Overrabbiner D. Simonsens store judaiske Bibliotek skyldes hovedsagelig ham. Paa Bogindkøbets Omraade har han lagt mere Vægt paa den aktuelle Litteratur, Videnskabens »daglige Brød«, end paa store Pragtpublikationer og Sjældenheder og inddraget Bibliotekets Personale i Arbejdet med Bogvalget. De store Vanskeligheder, han allerede ved sin Tiltræden fandt med Hensyn til Pladsforholdene i Bogmagasinerne, har han imødegaaet ved omfattende Omflytninger, og for Læsesalens Haandbibliotek har han tilvejebragt en tiltrængt Udvidelse og Fornyelse. Efter sin sønderjyske Periode har P. bevaret Følingen med Folkeoplysnings- Kredse, dels som Medlem af Biblioteksraadet for Folkebibliotekerne, dels som Formand for Udvalget for Folkeoplysnings Fremme, i hvis Skriftudgivelse han har indført en moderne Kurs. — Dr. **phil.** h. c. 1929. — R. 1923. DM. 1929. K.² 1936. — Buste af Max Meden 1921 i Kunstmuseet.

Promotionsfesten d. 1. Juni 1929, 1930, S. 117 ff. Gads dsk. **Mag.**, XXV, 1931, S. 34—42. J. Byskov i **Berl.** Tid. 28. April 1933. Carl Roos i Politiken 29. April s. A.

Svend Dahl.

Petersen, Carl Vilhelm, 1868—1938, Kunstkritiker, Kunsthistoriker, Museumsdirektør. F. 3. Sept. 1868 i Slagelse, d. 17. Juli 1938 i Birkerød, Urne paa St. Mikkels **Kgd.**, Slagelse. Forældre: Købmand Julius Theodor P. (1831—1900) og Louise Emilie Frederikke Hooge (1841—94). Gift 15. Juni 1908 paa Frbg. (b. v.) med Anna Bjerke (gift 1° 1902 med Agent Nils Ihlen, f. 1879; Ægteskabet opløst), f. 28. Aug. 1876 i Kristiania, D. af Fabrikejer Conrad Herman Magnus B. (1842—1902) og Charlotte Henriette Jacobsen (1850—1903).

P. blev Student 1887 fra Roskilde og n. A. cand. phil. I nogle Aar studerede han ved Universitetet, og derefter begyndte han at skrive Litteratur- og Teateranmeldelser til »Sorø Amtstidende«. 1901—06 opholdt han sig udenlands, med fast Bopæl i Paris, hvorfra han foretog Studierejser, undertiden af længere Varighed, til Spanien, Italien, Grækenland, Schweiz og England. Marts 1909—Febr. 1910 redigerede han »Kunstbladet« sammen med Vilh. Wansch. Dermed gled han ind i Kunstlivet som en Kunstsribent af under vore Forhold ikke almindelig Type. Grundlaget for hans Virksomhed var hans glødende Interesse for den aktive, levende Kunst, som han dels søgte at forklare, dels forsvarede, lejlighedsvis ved skarpe, polemiske Udfald uden Personsanseelse og Respekt for Autoriteter. Han kunde i sine Studier forfølge denne Kunsts Forudsætninger tilbage i Tiden, men ud over det dermed givne Omraade gik han ikke som Kunsthistoriker. Saaledes blev dansk og fransk Malerkunst i det 19. Aarhundrede det naturlige Felt for hans historiske Undersøgelser. — Efter sin korte **Redaktør**-tid varetog P. gennem en lang Aarrække den aktuelle Kritik i »Tilskueren« tillige med, at han leverede Artikler til Dagblade (»Politiken«) og Tidsskrifter (»Illustreret Tidende«, »Ord och Bild«). Blandt de ældre samtidige Kunstnere sluttede han sig som Kritiker især til Willumsen, Poul S. Christiansen, Larsen Stevns, om hvem han skrev en Monografi 1917, og Fynboerne. For øvrigt blev han i første Omgang Talsmand for den Kreds, der 1915 stiftede Grønningen-Udstillingen. Senere tog han sig af den nye Generation, der kom frem under Verdenskrigen, og hvis Sag han veltalende forsvarede i »Tilskueren« 1917, og til sidst gik han, delvis under Indtryk fra en Rejse til Tyskland 1931 med Besøg i Bauhaus Dessau, stærkt i Brechen for Surrealismen og den abstrakte Kunst, udgav »The art of the Surrealists in Denmark and Sweden« (1936) og en Brochure om fem danske Surrealister, hvoriblandt hans Søn Vilh. Bjerke Petersen, i Serien »Danske Kunstnere« (1937). Ved Siden af Kritikerens stak der en pertentlig Historiker i ham. Der foreligger fra hans Haand en Række omhyggelige biografiske Artikler om Kunstnere, hvori han har fastholdt mange betydningsfulde Meddelelser for Eftertiden (i »Tilskueren« 1918 f. Eks. om Karl Schou, Olaf Rude, Jean Gauguin og William Scharff). Denne Egenskab præger ogsaa hans historiske Studier i Form af Interesse for de enkelte Kunstværkers Data og Tilblivelseshistorie. Om den franske Impressionisme, som vel i det hele taget betegner Udgangspunktet for hans Kunstopfattelse, har han leveret grundige Afhandlinger i »Tilskueren« 1911 og »Kunstmuseets Aarsskrift« 1917. Des-

uden behandlede han Corot og Carpeaux i »**Fra** Ny Carlsberg Glyptoteks Samlinger«, **I—II** (1920—22) og udgav »Franske Malerier i Ny Carlsberg Glyptotek« (1929). Om den ældre danske Kunst i forrige Aarhundrede har han skrevet en Serie Artikler til »Frem« 1927—28 og Studien »Skitse og Billede« (»Kunstmuseets Aarsskrift« 1933—34) og udgivet »Italien i dansk Malerkunst« (1932) (Serien »Kunst i Danmark«). Paa Svensk kom om den senere Tid »Samtida konst i Danmark« (1929). — Med praktisk Virksomhed fik P. at gøre som Direktør for den Hirschsprungske Samling, ansat 1923, som Arrangør af den danske Kunstafdeling ved Jubileumsutställningen i Göteborg 1923, de danske Udstillinger i Kiel 1924 og i Oslo 1931 og som Sekretær i Foreningen Fransk Kunst. Til denne Virksomhed knytter sig nye Udgaver af Katalogerne over den Hirschsprungske Samlings Malerier 1930 og Glyptotekets moderne Afdeling 1927, værdifulde ved den Grundighed og Kundskabsfylde, hvormed Kunstværkernes Data er søgt oplyst. — Malerier af A. Naur 1917 i Privateje, af Kai Nielsen 1920 i Familieje og af Vilh. Bjerke Petersen 1937 i Familieje. Blyantstegning af L. Find paa Fr.borg.

Berl. Tid. og Politiken 18. Juli 1938. Lars Rostrup Bøyesen i Nationaltidende s. D. Jørn Rubow i Tilskueren, LV, 2, 1938, S. 181—86. Afhandlinger og Artikler om Kunst af Carl V. Petersen. Udg. ved H. Bramsen, J. Rubow og J. Sthyr, 1939 (med Bibliografi). S. Schultz i Nationaltidende 26. Dec. s. A.

Sigurd Schultz.

Petersen, Carsten Jensen, f. 1871, Præst og Forfatter. F. 1. Juni 1871 i Gallehus ved Møgeltønder. Forældre: Snedkermester Peter Andreas P. (1841—1913) og Ane Kirstine Jensen (1844—93). Gift 21. Juli 1903 i Møgeltønder med Emma Anna Katrine Petersen, f. 29. Maj 1870 i Haderslev, D. af Lærer Nikolaus P. (1840—92) og Henrika Jespersen (1843—1914).

P. hører til Genforeningstidens fremtrædende sønderjyske Skikkelser og ydede sin modne Indsats, da Nordslesvig atter blev dansk. Han tilhører gammel sønderjysk Bondeæt og voksede op i en naturskøn og minderig Egn — Møgeltønder Sogn med Guldhornfundene, Schackenborg Slot og Kirke og de vide Udsyn over den frugtbare Marsk. Efter Skoletid i Toghale og Haderslev (Student 1893) og Studieaar i Berlin, Erlangen og Kiel (teologisk Kandidat 1899) fik han sin Præstegerning i sit Hjemland, 1899 som Medhjælper i Sommersted, 1900 som dansk Præst i Flensborg, 1903 i Brarup Syd for Tønder, 1911—32 i Maugstrup og Jægerup ved Haderslev. Barndomshjemmets nære Tilknytning til den kendte Jessen'ske Slægt i Toghale Skole gav P. hans danske Indstilling, Medarbejderskabet

i den Tonnesen'ske Indre Mission hans kirkelige Stade, men personligt skylder han aabenbart Søren Kierkegaard mest. I dennes Spor øvede han sin præstelige Gerning og udfoldede han sin efterhaanden ret omfattende litterære Produktion, der forbinder værdifuld historisk Syssel vedrørende Sønderjyllands Fortid med en poetisk afstemt kristen Livsbekendelse. Han har bl. a. udgivet »Mit Land« (1919), »Peder J. Wandal, et Præstelig i det 17. Aarh.« (1924), »Slesvigske Præster, et Udsnit af Præstestandens Historie« (1938) og »Slesvigske Kirker« (1939 ff.). — R. 1924. *Jens Holdt.*

Petersen, Charles Otto, f. 1877, Fagforeningsmand, Politiker. F. 16. Dec. 1877 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Filehuggermester Anders Anthon P. (1829—89) og Ida Adelaide Wandrup (1843—1914). Ugift.

Efter nogle Læreaar ved Handelen kom P. 1899 til Statsbanerne som Stationskarl ved Kbh.s Godsbanegaard. I Tidens Løb er han avanceret til Overportør (1913) og Ekspedient (1935), men han har staaet uden for aktiv Tjeneste siden 1919 for helt at kunne hellige sig Organisationsarbejdet. Statsbanernes Arbejdere var sidst i 90'erne begyndt at organisere sig og havde 1899 stiftet Dansk Jernbaneforbund, som de første Aar mødte megen Modstand hos Banernes højeste Myndigheder. P. blev 1902 Medlem af Forbundets Hovedbestyrelse, var dets Viceforretningsfører 1907—12 og 1913—14 og blev 1914 Formand, en Stilling, han efter eget Ønske fratraadte med Udgangen af 1938 efter at have beklædt den i 25 Aar. I Krigsaarene, da Misforholdet mellem Priser og Lønninger blev grellere Maaned for Maaned, var det P., som paa Dansk Jernbaneforbunds Vegne, men tillige som Talsmand for hele Tjenestemandssstanden, var den ledende i de langstrakte Forhandlinger om Dyrtidstillæg og Lønforbedringer, som der først kom rigtigt Skub i, efter at Jernbanemændene 1917 havde ført en samlet Pladsopsigelse i Marken som Argument. Af den store Lønningskommission af 1917 var P. et fremtrædende Medlem, der i ikke ringe Grad var med at præge Resultatet, Tjenestemandssloven af 1919. Han fik ogsaa Sæde i Statens Lønningsraad fra dets Oprettelse s. A. Ud fra den Betragtning, at Tjenestemandssstanden baade fagligt og politisk har Interesser fælles med andre Arbejdere, foranledigede han, at Forbundet 1918 indmeldte sig i De samvirkende Fagforbund, og han har heller ikke ladet nogen Tvivl bestaa om, at Forbundet sluttede op om Socialdemokratiets Politik. Da Fagbevægelsens Hovedledelse under Paaskebegivenhederne 1920 erklærede Generalstrejke, gik Jernbanemændene uden Vaklen med de

øvrige Fagforbund, hvad utvivlsomt var et af de Momenter, der medvirkede til Ministeriet Liebes Fald. Under **Nedgangsaa**rene efter Krigen er **P.**, bl. a. som Medlem af Statsbaneudvalget af **1920** og af Sparekommissionen af **1921**, gaaet ind for adskillige Foranstaltninger, der har været bitre Piller for hans Kolleger at sluge, men i Medvind som i Modvind har han forfægtet samfundsmæssige Synspunkter for Tjenestemændenes Fagpolitik og har i Regelen været i Stand til at vinde Gehør, fordi man følte, han talte ud fra en urokkelig Overbevisning om at gavne Standen bedst saadan. Han var ligeledes Medlem af Lønningskommissionen af **1929**, der forberedte Tjenestemandsløven af **1931**. Siden **1917** har han været Formand for Statstjenestemændenes Centralorganisation, han er Formand for Statsfunktionærernes Laaneforening, Forretningsfører for Uheldsforsikringsforeningen for de danske Statsbaners Personale og Næstformand i Statsbanepersonalets Sygekasse. Han er ligeledes Medlem af Forretningsudvalget for De samvirkende Fagforbund og af Bestyrelsen for Institutionen Dansk **Folke-Ferie**.

— Der kan være noget tilknappet og sammenbidt over **P.** Han er en Mand af faste Standpunkter og bruger ingen overflødige Ord for at forsvare dem. Han har ikke alene været »Sølvsnorene«s Tillidsmand, men ved mange Lejligheder med Myndighed repræsenteret danske Tjenestemænd af alle Etater. Han har ikke blot set og medvirket til den Udvikling, der har hævet Tjenestemændene, særlig af de lavere Grader, op af tidligere Tidens Servilitet og Retsløshed, men har ogsaa set dybt i de Problemer, som det store Tjenestemandskorps frembyder for et demokratisk Samfund.

— Ved fhv. Undervisningsminister Nina Bangs Død **1928** rykkede **P.** som Suppleant ind i Landstinget. Her har han naturligt været sit Partis Ordfører i Lønnings- og Tjenestemandssager, desuden i Bankspørgsmaal, ved Behandlingen af Love om Indkomst- og Formueskat, Huslejelove og Færdselsloven og har støt og sikkert arbejdet sig frem i første Række. **1936** blev han Medlem af Landstingets Finansudvalg og **1937** dets Formand. **1939** blev han Formand for Tingets socialdemokratiske Gruppe. Han er Medlem af **Jernbane**-raadet og af Toldraadet og blev ved Krigens Udbrud Sept. **1939** Medlem af det erhvervsøkonomiske Raad.

Dansk Jernbaneforbund **1899—1924** (Jubilæumsskrift), **1924**, S. **181 ff.**
G. Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, **1938**, S. 395. Jernbanetidende
1. Juli 1938 og 1. Jan. 1939.

Oluf Bertolt.

Petersen, Christian Poulsen Norbom, **1799—1873**, Jurist. F. 25. Nov. **1799** i Kbh. (Nic.), d. **12. Dec. 1873** paa **Frbg.**, begr.

sst. (Solbjerg). Forældre: Styrmand Nicolai Pedersen Norbom og Christine Poulsen (1778—1851, gift 2° 1819 med Kontorchef under Hof- og Stadsretten, Kancelliraad, senere Etatsraad Nicolai Christian P., 1772—1858). Adopteret af Stiffaderen. Gift 1° 12. Nov. 1825 i Kbh. (Holmens) med Karen Marie Lassen, f. 12. Nov. 1805 i Kbh. (Fødsst.), d. 21. Dec. 1826 sst. (Garn.), Plejedatter af Arbejdsmand, senere Gartner i Vedbæk Peder Larsen og Kirsten Hansdatter. 2° 5. Maj 1829 i Kbh. (Garn.) med Emilie Scavenia Ringsted, f. 6. Marts 1810 i Kbh. (Frels.), d. 27. Okt. 1878 i Lyngby (gift 2° 1848 med exam. jur. Knud Otto Vilhelm Nygaard til Aldershvile, 1815—74), D. af Fuldmægtig, senere Inspektør ved Frue Sogns Arbejdshus Peter R. (1773—1844) og Rebekka Eliane Scavenia Widerøe (1785—1848). Ægteskabet opløst 1846. 3° 15. Sept. 1847 i Kbh. (Frels.) med Signe Abildgaard, f. 19. Maj 1829 i Arendal, d. 3. Juli 1913 paa Frbg., D. af Skolelærer Jacob Andreas Emil A. (1785—1857) og Margrethe Mathea Scheel (1791—1848).

P. blev Student 1818, privat dimitteret, og fuldførte 1821 den juridiske Embedseksamen. 1825 opnaaede han den juridiske Licentiatgrad paa en Afhandling med Titlen »De collatione bonorum ad heredes ab intestato restricta secundum Jus Romanum et Patrium«, og n. A. ansattes han som Auditor ved Armeen. 1831 blev han Overauditor, og 1839 modtog han Udnævnelse som Borgmester og Byfoged samt By- og Raadstueskriver i Holbæk. 1848 beskikkedes han som Birkedommer i Kronborg vestre Birk, fra hvilket Embede han afskedigedes ved kgl. Resolution af 3. Maj 1859. Hans Afskedigelse var foranlediget ved, at der inden for Jurisdiktionen var opstaaet en vis Mistillid til ham som Følge af hans Forhold under forskellige af hans Embedsforretninger; men ved Højesteretsdom af 19. Nov. 1862 lykkedes det ham at faa fastslaaet, at det af ham udviste Forhold ikke berettigede Regeringen til at nægte ham almindelig Pension under Henvisning til, at han havde gjort sig skyldig i Misligheder, der svækkede den for hans Stilling nødvendige Agtelse og Tillid. P.s Navn er fortrinsvis knyttet til det »Lovlexicon eller Alphabetisk Repertorium over den danske Lovgivning«, som han udgav i elleve Bind 1837—70. Værket var det første i sin Art og afhjalp et betydeligt Savn. Ogsaa hans øvrige juridiske Forfatterskab forfulgte rent praktiske Formaal, saaledes hans »Haandbog i den danske Militairret« (I—III, 1829—33), »Den danske Medicinallovgivning« (1833—36), »Bygningsretten efter den danske Lovgivning« (1862) samt et Par Fremstillinger

af Sportellovgivningen. Endelig behandlede han forskellige Retsforhold i mere populære Arbejder. — **Justitsraad 1839.**

Højesteretstidende, 1862, S. 578—84.

Stig Juul.

Petersen, Christian Kongstad, se Kongstad Petersen.

Petersen, Christoffer Mathias Clemens (Clemmen), 1834—1918, Forfatter. F. 2. Okt. 1834 i Svinninge, Asmindrup Sogn, Ods Herred, d. 21. Maj 1918 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Mølle-ejer, senere Branddirektør og **Kammerraad** Peter P. (1804—92) og Elisabeth Kirstine Bentzen (1808—79). Ugift.

P. blev født i en stor **Søskendeflok**. Han blev Student 1851 fra Roskilde. Egentlig vilde han have været Kunstner eller **Præst**; han har prædikeret to Gange i Vig Kirke. Han debuterede 1856 som Skuespiller i Scribes »Enten elskes eller dø«, men uden Held. J. L. Heiberg sagde til ham: »De ved jo, hvorledes alting skal gøres. De kan blot ikke gøre det selv.« — P. gjorde saaledes tidligt Heibergs Bekendtskab; den berømte detroniserede Kritiker indbød ham til sig og besøgte ham paa hans Hybel; Heiberg gav ham ogsaa sin tungt vejende Anbefaling. Efter Mesterens Død viede han ham en indgaaende og kyndig Omtale i Tidsskriftet »Aftenlæsning«, II, 1861. Et endnu vigtigere Bekendtskab var Bjørnson, som han allerede havde truffet 1856. Det var et gensidigt berigende Forhold. »Naar du rører ved mig, saa gnistrer jeg«, skrev P. til den norske Digter. 1857 tog han Magisterkonferens i Æstetik hos Hauch; Forberedelsen havde nok været ret flygtig. Allerede i Sæsonen forud havde han skrevet Anmeldelser i »Fædrelandet«; efter Eksamen afløste han Fallesen som fast Medarbejder ved dette Blad. De første tre Aar skrev han under Mærkerne Zu-Zx og 106, derefter under fuldt Navn; han bidrog baade ved sin Anseelse og ved det, han ydede, til at fremme den danske litterære og dramaturgiske Kritiks Betydning i Aandslivet. Hans myndige Domme og stolte Sprog fremkaldte dog en Del, mest skjult, men ogsaa offentlig udtalt, Uvillie, og P.s Chefredaktør, C. Ploug (hvis Tone han **efterlignede**), maatte flere Gange rykke i Marken til hans Forsvar, sidst i Anledning af et anonymt Angreb af Fru Heiberg i »Dansk Maanedsskrift« **Juli—Aug. 1865**. Antallet af P.s kritiske Artikler er meget stort, og mange af dem er højst betydelige ved Tanke og Fremstilling. Hvad der er samlet i Bogform i det lille Bind »Dramaturgisk Kritik« (1860), giver kun Aanden og Tonen i hans første Aar, ikke den senere Tids Modenhed og Fylde. P.s Fremstilling var meget kategorisk og absolut;

en Del **maa** skrives paa Tidens og Bladets Konto; bag det dominerende Væsen skjuler sig megen Usikkerhed: i en Pamflet fra Samtiden kaldes han »Kritikeren med Janushovedet«.

P. udgik i sin Kritik fra Heiberg og kunde fra Tid til anden møde med nok saa rigoristiske Formkrav. Men gennemgaaende var det ham om at gøre at mane til Alvor og Inderlighed, etisk Dybde og moralsk Opsving i Litteratur og Teater; saaledes kom han snart i et Modsætningsforhold til Heibergianismen, der især efter Mesterens Tilbagetræden var udartet til en konservativ **Form-**dyrkelse. I nogle Artikler om Théâtre **français** fra 1861 roser han denne Scene for dens Styrke i Begrænsning, men forklarer netop heraf dens Tilbagegang. Ogsaa den heibergske Skoles teoretiske **Æstetiseren** var ham imod; i en Artikel om den af P. højt beundrede Rasmus Nielsen (*Ill. Tid.* 31. Jan. 1864) hævder han, at denne blodløse Grublen ikke fører til ny, værdifuld Erkendelse. Med større Haardhed gik han frem over for Hertz, hvem han bebrejdede baade Form- og Idéløshed, og hvis senere dramatiske Digtning han ikke var langt fra at forfølge. Overhovedet angreb han med Skarphed Epigoneriet i dansk Litteratur og opofrede baade vore aldrende Digtere fra den store Tid og de unge, der var hans samtidige, for Ibsen og Bjørnson. Især er den lange Række af Artikler om Bjørnson interessante som Kommentarer af en i en vis Forstand ualmindelig indviet Fortolker. P.s æstetiske Standpunkt kan bestemmes som en Slags Idé-Realisme. Virkeligheden kunde fordre at blive helt omsat i Kunst, men Poesien **maatte** ikke forflygtige Virkeligheden. Den store Digter er hverken en nydelig Kunsthaandværker eller en raffineret Psykolog, men den, som formaar at paatvinge Læseren eller Tilskueren sit Syn paa Livet og Menneskene. Poesien skulde ikke være Kransen om Bægeret, men Vinen deri.

P. lagde i en Grad som aldrig før i dansk Teaterkritik Vægt paa Skuespillernes Karakteristik; rigtignok var hans Forhold til Scenens Børn meget forskellige og hans Domme noget prægede af Venskab og Fjendskab. I sin første Tid gik han haardt imod F. L. Høedt, hvem han bidrog til at fælde; han saa i Høedt kun en spidsfindig Konversationsskuespiller med Hovedet forskruet af **daarlig** Æstetik, i Grunden en Epigon (»Hr. Professor Høedt staar i sidste Vers af Visen«, skrev han 1864 i Anledning af en Bog af Høedt). Fru Heiberg satte han meget højt og navnlig som Karakterskuespillerinde; hun var for ham Tidens store sceniske Geni; han beundrede højligt hendes Lady Macbeth, Maria Stuart og navnlig Lady Teazle. Hun gengældte ikke P.s Beundring. Efter hende satte han især Michael Wiehe højt og fremhævede hans Evne

til at fremstille en Karakter efter dens Totalitet. I Phister beundrede han den store Situationsskuespiller, Idealet af den udgaaende Tidsalders sikre Formkunstner. Over for de yngre som Brødrene Poulsen stillede P. sig faderligt raadgivende eller forsigtigt afventende.

Det eneste større Arbejde uden for Døgnets Krav, P. naaede at udgive, er den interessante litteraturpsykologiske Studie »Om Forholdet mellem det Gamle og det Nye ved Øhlenschlägers **Fremtræden**« (1867), en velskreven Bog, der søger at godtgøre, at den højromantiske Litteratur i Danmark væsentlig var en Frembringelse af en rent indre Idéudvikling. Det attende Aarhundrede havde efter P.s Opfattelse ved at nedbryde de overleverede Former for socialt, religiøst og poetisk Liv banet Vej for en højere og mere aandelig Føle- og Tænkemaade. Endnu **Oehlenschläger** staar dog paa Rationalismens Skuldre: hans religiøse Digtning fortøner Kernen i den kristelige Tro; hans Psykologi og Etik bevæger sig kun i det private **Samvittighedsforholds** indskrænkede Sfære, stiller ikke Menneskene over for det absolutte Ideal. Som Litteraturforsker var P. noget paavirket af Julian Schmidt og Gervinus; hans filosofiske Ideer var Rasmus Nielsens. — P.s sidste Artikel stod i »Fædrelandet« 20. Febr. 1869. Han **maatte** derefter brat forlade Landet, fordi han var indblandet i en homoseksuel Affære. Fra da af var hans Navn længe Tabu, og hans Indflydelse tabte sig hurtigt. Han slog sig ned i Amerika, kom ind ved **smaa** Fagtidsskrifter som Karetmagernes Blad, ved »**Nordlyset**« og ved et stort Leksikon, hvor han skrev om nordiske Forhold, bl. a. til Stadighed med megen Varme om Bjørnson. Det lykkedes ham at skrabe lidt Penge sammen; men de tabtes igen, da han anbragte dem i et Dagblad. 1904 blev han hentet hjem paa Venners Bekostning; ved Landgangen blev hans Kuffert med Heibergs og Rasmus Nielsens Breve stjaalet. Han levede hos en yngre Søster og døde som en sløvet Olding, næsten glemt. — Breve i Det **kgl.** Bibliotek.

S. Muller i København 17. Juni—4. Aug. 1918. R. Neiiendam i Teatret, XVII, 1917—18, S. 144. Breve til P. trykt i Bj. Bjørnson: Gro-tid, 1912. P. V. Rubow: Dansk litterær Kritik i 19. Aarh., 1921. Fr. Schyberg: Dansk Teaterkritik, 1937.

Paul V. Rubow.

Petersen, Cornelius, 1806—76, Politiker. F. 13. April 1806 i Davinde, d. 17. Dec. 1876 i Kbh., begr. i Davinde. Forældre: Gaardejer Peder Corneliussen (1761—1829) og Karen **Rasmusdatter** (1771—1834). Gift 7. Nov. 1829 i Rolfsted med Dorothea Olsen, f. 18. Marts 1809 i Rolfsted Sogn, d. 27. Juni 1891 i Davinde,

D. af Gaardmand Ole O. (1779—1859) og Maren Larsdatter (1772—1843).

P. bestyrede fra 1830 sin Moders Gaard og fik 1832 selv Skøde paa den. Allerede 1831 var han blevet Fattig- og Skoleforstander, var 1842—44 og 1851—55 Medlem af Sogneforstanderskabet samt 1851—68 af Odense Amdsraad. Tidligt hørte han til den fynske Opvækkelse og optraadte selv som Lægprædikant, men sluttede sig 1849 ligesom Jens Jørgensen (s. d.) til den grundtvigske Retning. 1848—49 havde han Sæde i den grundlovgivende Rigsforsamling for Højby Distrikt og stemte her med Bondevennerne, men i Striden om Helstaten skilte han sig fra dem og søgte 1853 to Gange forgæves Valg til Folketinget i Nyborg imod deres Kandidat. Derimod valgtes han i Sept. 1854 i **Verninge** og genvalgtes her lige indtil 1872, næsten stadig ved Kaaring, og desuden til **Rigsraadets** Folketing 1864—66. Men da Kredsen blev usikker, gik han 1872 over til Kertemindekredsen og repræsenterede den indtil sin Død. I den første halve Snes Aar hørte han til de Nationalliberale, men vedligeholdt Forbindelsen med sine grundtvigske Venner i Venstre og hørte altid til de forligsvenlige. Under Grundlovs kampen 1865 skilte han sig fra sine Partifæller, fordi han ikke kunde finde sig i Landstingets Omdannelse. Til sidst gik han dog som en af »de syv vise **Bønder**« med til den endelige Ordning og hørte senere til Mellempartiet, i sine sidste Aar nærmest til Højre. Han blev meget brugt i Udvalg, dels om Kommunal- og Landboforhold, dels om Kirke- og Skolespørgsmaal, og han var en varm Ven af kirkelig Frihed. — Portrætteret paa Constantin Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende Rigsforsamling (Fr.borg). Studie hertil i Rigsdagen.

Fyens Stiftstid. og Fyens Tid. 20. Dec. 1876. Dansk Folketid. 1877, S. 15. Sophus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger. Udg. af Hans Lund, I, 1924. Klaus Berntsen: Erindringer fra Barndom og Ungdom, 1921, S. 188 ff.

Emil Elberling (Povl Engelstoft).*

Petersen, Cornelius, 1882—1935, slesvigsk Bondefører. F. 6. Sept. 1882 i Tating i Ejdersted, d. 25. Maj 1935 i Tønder, begr. i Møgel-tønder. Forældre: Lærer og Kantor Lorenz Linnet P. (1847—1908) og Laura Theodora Hamkens (1856—93). Gift 16. Nov. 1906 i Marienkog ved Neu Gabelsbøl med Christine Margarethe Johansen, f. 10. Jan. 1881 i Marienkog, D. af Lærer Sibbern J. (1852—1930) og Margarethe Dorothea Petersen (1850—1934).

P. var af frisisk Slægt, og gennem sin Moder stammede han fra en ældgammel Ejderstedslægt. Som Dreng blev han angrebet af

Knogletuberkulose. Han **laa** i tre Aar paa Sygehuset i Kiel, og Sygdommen gjorde ham halt. Efter Konfirmationen kom han i Hjemmet hos en Faster, der boede i Faderens Fødegård, Klangs-**bøl** Kro, og lærte her Landbrug. To Halvaar var han paa Landbrugsskolen i Hohenwedstedt. 22 Aar gammel købte han **1914** Gaarden Vester **Anflod** i Møgeltønder Sogn. Gaarden var forfalden og forsømt; men Aarene før **1914** var gunstige for **Marsk-**bønderne, og P. fik Jorden i Stil og Gaarden ombygget efter ejderstedske Forbillede. **1906** blev han Kommuneformand. Han mødtes med de danske Bønder i Møgeltønder i en Uvillie mod det preussiske Styre, som han for sit Vedkommende havde taget i Arv efter en slesvigholstensk indstillet Fader. Første **Gang.**, P. traadte offentligt frem, var i Foraaret **1918**, da der dannedes en slesvigsk Bondeforening, hvor danske og tyske Bønder mødtes for at hævde deres Erhvervs Interesser under Krigens Tvangsøkonomi. Han kom ind i Foreningens Ledelse og optraadte som Taler ved Møder. Under Tysklands Sammenbrud svingede **P.**, der før **1914** havde haft Forbindelse med Pastor J. Schmidts Fredsforening, og som saa sent som først paa Aaret **1919** havde ladet sig opstille som Kandidat til Nationalforsamlingen i Weimar paa **Demokraternes** Liste, over paa dansk Side og deltog i den kommende Tid stærkt i Arbejdet for at faa Afstemning i 3. Zone. I nogle Pjecer, bl. a. »Die schleswigsche Frage vom Standpunkt eines Bauern« (**1919**) og »Das schleswigsche Volk« (s. **A.**), gjorde han Rede for sine Synspunkter og rettede voldsomme Angreb paa den preussiske »Embedsmandspolyp«, der havde misregeret Landet uden Forstaaelse af dets Særpræg. Samtidig udgav han Pjecen »Die friesische Bewegung«, der gav Stødet til Oprettelsen af den dansk-frisiske Mindretalsgruppe, som senere sluttede op om Johs. Oldsen, Lindholm. Under Overgangstidens urolige Forhold kastede P. sig ind i en Række økonomiske Foretagender, han købte flere Ejendomme, et Tørveværk, Part i et Hotel paa Sild, og en Tid, fra Juni **1919**, ejede og udgav han »Tondernsche Zeitung«, som han lod redigere af en Sydtysker. Han led gennem disse Spekulationer betydelige Tab. Da det nordslesvigske Landbrug under Tilpasningen til kongerigske Forhold og efter Kronestigningen kom ind i store økonomiske Vanskeligheder, rejste han **1925** en Selvstyrebevægelse, hvor han i Tilknytning til Tanker, som han allerede havde givet Udtryk under Grænsestriden, voldsomt vendte sig imod Centralstyret og mod det opstillede et **Program**, der byggede paa Ideer hentet fra ejderstedske Forhold, og som krævede vidtgaaende Selvstyre for de enkelte Sogne og **Herreder**.

Fra Efteraaret 1925 udgav han Ugebladet »Bondens Selvstyre«. Han gennemagiterede Sønderjylland og vandt tilsyneladende megen Tilslutning i den nødstedte Befolkning. Ved Folketingsvalget 1926 samlede hans Selvstyrepolitik imidlertid kun godt 2 000 Stemmer, hvad der skuffede ham bittert. Samtidig idømtes han for et Angreb paa Statsminister Stauning en Bøde paa 2 000 Kr., som han valgte at afsone. Hans Tilhængere sammenskød imidlertid Beløbet, saa han kom fri, inden **Fængselstiden** var udløbet. Hans Nervesystem brød nu sammen, og han **maatte** en Tid indlægges paa et Sinds-sygehospital. Sine sidste Aar levede han hjemme i Ro; en enkelt Gang deltog han som Taler i et nationalsocialistisk Møde, men hans Kraft var brudt. Hos P. var idealistiske Drømmerier og materialistisk Beregning sammenvævet paa mærkelig Maade, og dette i Forbindelse med en voldsom Lidenskabelighed, en dyb Hjemstavnsbundethed og en stærk Standsfølelse gør ham til en af **Genforenings**-tidens ejendommeligste Skikkelser. — Maleri af Schelderup i Familieje og af H. **Slott-Møller** 1921 paa Flensborghus.

L. P. Christensen: Slesvig delt, 1922, S. 131—46. K. Alnor: Handbuch zur schleswigschen Frage, III, 1938, S. 1095—1110. Sønderjydsk Maanedsskrift, V, 1929—30, S. 74—77. Th. Gravlund i Nationaltidende 26. Juni 1922. Hejmdal 27. Maj 1935.

Hans Lund.

Petersen, Edvard Frederik, 1841—1911, Maler. F. 4. Febr. 1841 i Kbh. (Holmens), d. 5. Dec. 1911 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Skibsbygmester ved Holmen, Tegneren Zacharias P. (1811—70) og Emilie Sophie Thortsen (1818—76). Ugift.

P. var af Kunstnerslægt og blev allerede som Dreng 1851 Elev af Akademiet, som 1862 belønnede ham med den lille, 1864 med den store **Sølvmedaille** og 1866 og 67 tildelte ham mindre indenlandske Rejsestipendier. 1859 var han begyndt at udstille paa Charlottenborgs Foraarsudstilling og var repræsenteret her aarligt til sin Død. Han modtog 1867 og 1873 den Neuhausenske Præmie og 1868 og 1870 den Sodringske Opmuntringspræmie. I sine tidlige Ungdomsaar malede P. **smaa** Billeder fra Hjemmet i Nyboder, fra Voldene og Glaciet, samt en Række Landskaber under Paavirkning af **Vilh.** Kyhn, som nærede stor Tiltro til hans Evner. 1875 rejste han med Akademiets store Stipendium over Holland og Belgien til Paris, hvor han traf sin Ven Th. Philipsen. Sammen foretog de en Rejse til Normandiet og gjorde Studier der. I Nov. s. A. fortsatte P. over Schweiz til Italien, hvor Philipsen senere stødte til igen, og han bosatte sig her til 1880. Italienopholdet fik afgørende Betydning for hans Udvikling. Sammen med Aug. Jerndorff, Carl

Thomsen og P. Krohn dyrkede han ivrigt **Friluftsmaleriet**, og For-aaret 1876 tog han Ophold i Bjergbyerne Frascati og Palestrina og malede her sammen med Axel Helsted, som han ogsaa med Aarene kom til at staa nær. Til Foraarsudstillingen 1877 sendte han sine første italienske Studier hjem, og navnlig Billedet »Fra Forum Romanum, ind mod Titusbroen, hen ad Aften« blev værdsat af Kyhn for dets Klarhed og lyse Farveholdning, og 1879 gjorde »Fra Piazza Capuicini i Rom« Lykke paa Udstillingen og blandt hans Malerkolleger hjemme. I Italien var **P.**, der oprindeligt var Landskabsmaler, gaaet mere og mere over til at dyrke Figurbilledet, navnlig det genreagtige Folkelivsbillede, og ved sin Hjemkomst fandt han rige Motiver i det typiske Folkeliv i Kbh. I de følgende Aar malede han saaledes Billeder som »I Sildetiden ved den gamle Anlægsplads under Højbro« (1882), »Fra Grønttorvet« (1883) og »Fra Fisketorvet ved Gammelstrand« (s. **A.**), og da han anden Gang vendte tilbage til Italien 1884—85 (med det Ancker'ske Legat), var det som udpræget Figurmaler. Han boede en Tid med Philip-sen i Rom og sammen sluttede de sig til Kunstnerkredsen i Sora. Efter Hjemkomsten malede han 1887 sit store Billede »Fældeden. Søndageftermiddag«, 1890 det kendte »Udvandrere ved Larsens Plads« (tilkendt Aarsmedaillen) og 1898 »Hjemkomsten« (**Amerika-**damperen ved Larsens Plads) (Aarhus Museum) og placerede sig hermed som den populære Folkelivsmaler, der kun undtagelsesvis strejfer det sociale Problem, men som formaaede at »fortælle naturligt og jævnt om Smaakaarsfolk paa Husmandslodder og jævne Borgeres Søndagsliv paa Kbh.s dengang aabne Fællede« (F. Hendriksen). P. opnaaede Aarsmedaillen anden Gang 1891 for »Legende Børn under en Skrænt« og blev hermed Medlem af Plenarforsamlingen. 1892 valgtes han til Medlem af Akademiraadet. Allermest kendt er **maaske** P.s Navn blevet i Tilknytning til Storke-springvandet, som han gav Tegning til, og hvor Vilh. Bissen har modelleret Storkene efter hans Udkast (indviet 1894). I sine unge Dage har P. udført nogle Illustrationer (»Fra Fjeld og Dal«, 1875; »Maanederne«, 1878) samt enkelte Raderinger. Han er repræsenteret i Kunstmuseet, Den Hirschsprungske Samling samt i Aarhus Museum. — Selvportrætter 1859 og 1907. Portrætteret paa P. S. Krøyers Tegning af Kunstnernes Modelskole 1882 og paa Viggo Johansens Maleri: Et Akademiraadsmøde 1904 (Kunstmuseet). Tegninger af Carl Thomsen ca. 1876 og af Th. Philipsen (**Fr.-**borg). Træsnit 1884 af C. Poulsen.

F. Hendriksen: En dansk Kunstnerkreds, 1928. Ill. Tid. 29. Jan. 1899 og 17. Dec. 1911. Riget 4. Febr. og 6. Dec. s. A. Berl. Tid. 6. Dec. s. A. Poli-

tiken 7. Dec. s. A. Fortegnelse over Arbejder af E. P. udstillede i Foren. f. National Kunst, Charlottenborg, 1916. Dansk Kunst Febr. 1916. Danske i Paris. Red. af Franz v. Jessen, II, 2, 1938, S. 440. *Merete Bodelsen.*

Petersen, Egmont (ved Daaben Egmundt) Harald, 1860—1914, Bogtrykker og Bladudgiver. F. 3. Okt. 1860 i Kbh. (Fødsst.), d. 5. Aug. 1914 sst., begr. sst. (Vestre). Fader ukendt. Moder: Karen Petrine P. (1839—1911). Gift 18. Sept. 1890 i Kbh. (Frels.) med Anne Elisabeth Abel, f. 30. Nov. 1869 i Kbh. (Petri), D. af Smedemester Friedrich Christian Theodor A. (1830—1902) og Johanne Marie Olsen (1832—1900).

Allerede før sin Konfirmation kom P. i Bogtrykkerlære, og kun atten Aar gammel begyndte han 1878 sin selvstændige Virksomhed, idet han i dette Aar etablerede sig som Bogtrykker i Kbh. i sin Moders Navn og med Arbejdsrum i hendes Privatlejlighed. 1882 fik han Borgerskab, og fra da af gik Forretningen hurtigt fremad; allerede omkring Aarhundredskiftet havde den udviklet sig til at blive et af Hovedstadens største og mest moderne indrettede Bogtrykkerier. 1900 knyttedes til Forretningen et Kobbertrykkeri og 1910 en Reproduktionsanstalt; 1909 oprettedes en Filial i Kristiania. P. interesserede sig levende for alle sit Fags tekniske Detailler, hvad enten det gjaldt Maskiner eller Reproduktionsmetoder, og han var paa flere af disse Omraader Foregangsmand her hjemme. Desuden forstod han til fulde at udnytte Værdien af moderne Reklame. Da Virksomheden, der havde haft til Huse forskellige Steder i Byen, stadig krævede mere og mere Plads, købte han 1911 en stor Grund mellem Gothersgade og Vognmagergade og lod her opføre sin egen Forretningsbygning, Gutenberghus. Bygningen, som P. ikke oplevede at se taget i Brug, blev fuldført 1914 og er senere gentagne Gange blevet udvidet for at kunne rumme Firmaets mange forskellige tekniske og merkantile Afdelinger. Foruden Bogtrykker var P. ogsaa i stor Stil Bladudgiver. Han købte 1901 »Damernes Blad« og startede med dette lille Blad som Grundlag Ugebladet »Hjemmet«, som efterhaanden opnaaede en efter danske Forhold overvældende stor Udbredelse. Senere overtog han ogsaa andre Bladforetagender, saaledes 1911 »Maanedsmagasinet«. — P. bestred i Tidens Løb mange Tillidshverv. Han var Medlem af flere Tariffkommissioner og Voldgiftsretter, var fra 1898 Bestyrelsesmedlem i Foreningen af danske Bogtrykkere, senere Bestyrelsesmedlem i Kbh.s Bogtrykkerforening og 1908—09 denne Forenings Formand. Desuden var han stærkt filantropisk interesseret. I sit Testamente havde han bestemt, at en Del af

Forretningens Fortjeneste fremtidig skulde anvendes til filantropiske Formaal. Hans Enke og Børn besluttede derfor at rejse ham et varigt Minde ved at skænke hele Virksomheden til en selvejende Institution, som skulde tjene de Formaal, der havde ligget ham paa Sinde. Under Navnet Egmont H. P.s Fond traadte denne Institution **1920** i Funktion. Den virker dels til Højnelse af de grafiske Fag i Danmark, dels støtter den paa forskellig Maade syge og fattige Mennesker.

Bogtrykkerbladet, IX, **1914**, S. **213** f. Dansk Bogtrykkertidende, XXII,
., P. .

Lauritz Nielsen.

Petersen, Eigil Thorsten Osvald, **1875—1917**, Tegner. F. **14.** Juli **1875** i Klaksvig paa Færøerne, d. **14.** Jan. **1917** i **Kbh.**, begr. sst. (**Vestre**). Forældre: Distriktslæge paa **Norderøerne**, senere i Hvidbjerg og Kolding, Osvald Emil Reingaard P. (**1846—1920**) og Ane Grethe Thomasine Jensen (**1847—1937**). Gift 3. Juni [1908 i **Kbh.** (Matth.) med Rigmor Lønsmann Iversen (gift **1° 1895** med Politibetjent, senere Købmand i Nykøbing F. Mads **Thalund** (Christensen), **1871—1934**, gift **2° 1909** med Astrid Louise Caroline Madsen, f. **1883**), f. 5. Nov. **1876** i Hjørring, d. 29. Juni **1917** i Løkken, D. af Skræddermester Niels Christian Iversen (Lønsmann) (**1830—94**) og Sophie Christine Jochimsen (**1842—1907**).

P. voksede op i Thy og kom som sekstenaarig i Skole i Kolding hos Sigurd Muller, der opfordrede ham til at blive Maler. Dette viste sig umuligt, fordi han var farveblind. Et enkelt Semester gik han dog paa Akademiet **1893**, fik ogsaa Adgang til Zahrtmanns Skole uden at benytte sig deraf, men begyndte for øvrigt at tegne. I de første Aar **maatte** han ernære sig paa anden Maade. Det blev især haardt Arbejde som almindelig Arbejdsmand paa Flydedokken, hvor han lærte de forsoorne Fyre at kende, som han fortrinsvis skildrede, og som havde hans Sympati. Hans Tegninger kom først rigtig frem i »**Verdensspejlet**«, senere blev han navnlig knyttet til »**Klods Hans**«, »**Middagsposten**« og »**Ekstrabladet**«. Der findes adskillige Karikaturer imellem dem (Thorvald Bindesbøll, J. P. Muller under Udøvelse af »Mit System«), men P. havde sit eget selvskabte Domæne, det brede, folkelige Lag i **Kbh.**, og her var det i Grunden en pointeret Karakterkunst, en udpræget Menneskeskildring, han ydede, selv om den knyttedes til humoristiske Tekster. Frejlif Olsen udgav en Samling af hans Tegninger **1907** under den rigtige Titel »**Mennesker**«. P. tilhører Kredsen af udmærkede Tegnere fra Aarhundredets første Decennium og følger sig ind i Rækken med sit eget Fysiognomi og sin egen Streg. Han har kun udstillet

en eneste Gang paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1905, desuden paa De Trettens Udstilling 1910 og fraset et Par korte Rejser til Skotland og Sverige ikke været uden for Landets Grænser. Kort efter hans Død foranstaltedes en Særudstilling af hans Tegninger. — Tegnet Selvportræt 1908. Malerier af Kr. Bjerre ca. 1910 og Chr. Bonnesen ca. s. A. Tegninger af Alfr. Schmidt 1906, Sven Brasch 1908 og 09, Carl Jensen 1911 og Anton Hansen.

Selvbiografi i Journalisten 1. Marts 1912. C. E. Jensen: Karikatur-Album, II, 1912, S. 491 f. Frejlif Olsen i Ekstrabladet 15. Jan. 1917. H[elge] W[amberg] i Politiken 16. Jan. s. A. Sigurd Muller i Gads dsk. Mag., XI, 1916—17,

5

Sigurd Schultz.

Petersen, Christian Emil Ulrik, 1856—1907, Kemiker. F. 12. April 1856 paa Kustrup Mølle, Vejlby Sogn ved Middelfart, d. 2. Juli 1907 i Kbh., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Møllejejer Jens P. og Maren Jacobsen. Adopteret 1856 af Farbroderen Købmand i Odense Mads Peter P. (1818—80) og Andriette Marie Magdalene Thrane (1826—82). Gift 22. Maj 1885 paa Frbg. med Hedvig Caroline Jensine Bernbom Johansen, f. 16. Juni 1865 i Nyborg, D. af Grænsegendarm, senere Agent i Kbh. Hans J. og Caroline Henriette Bernbom (1846—1907). Ægteskabet opløst.

P. deltog som frivillig i Marinens Togter 1870—71, bestod Adgangseksamen ved Søofficersskolen 1872, men skiftede 1874 over til Polyteknisk Læreanstalt, hvorfra han blev Kandidat 1879 (Anvendt Naturvidenskab). 1879—80 var han Bestyrer af en Vanadin-fabrik i Sverige, men vendte saa hjem til Danmark og var Lærer ved Horsens lærde Skole 1880—81, samtidig med at han forberedte sig til en Tillægseksamen, hvorved han blev Student 1881. 1881—82 var han Assistent ved Polyteknisk Læreanstalts kemiske Laboratorium, men da hans eksperimentelle Arbejde skuffede ham, studerede han 1882—83 i Paris Kulturhistorie, særlig Naturvidenskabens Historie, og efter sin Hjemkomst skrev han i »Tilskueren« 1884 en Artikelserie »Franske Naturforskere ved Slutningen af det 18de Aarhundrede«. Han tog nu atter sine kemiske Studier op, var 1885—93 Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium og udarbejdede her sin Disputats »Vanadinet og dets nærmeste Analoger«, som han forsvarede 1888. Hans øvrige videnskabelige Arbejder havde alle Emner fra den dengang nye Videnskabsgren fysisk Kemi, hvorover han holdt Forelæsninger og hvori han skrev en Lærebog (1892). 1895—1901 var han midlertidig Docent og 1901—07 Professor i Kemi ved Universitetet og Bestyrer af dettes kemiske Laboratorium. Hans videnskabelige Arbejder, hvoraf et skaf-

fede ham Videnskabernes Selskabs **Sølvmedaille** (1894), er offentliggjorte i Videnskabernes Selskabs Skrifter og i »Zeitschrift für physikalische Chemie«. 1900 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab. De sidste Aar var hans Arbejdskraft nedsat af en snigende og uhelbredelig Sygdom, der efterhaanden angreb og ødelagde hans Nervesystem.

Univ. Progr. Nov. 1889, S. 178 ff. Ingeniøren, XVI, 1907, S. 199.

S.M.Jørgensen (StigVeibel)*.

Petersen, Esben, se Esben-Petersen.

Petersen, Eugen, 1840—1930, Politidirektør. F. 11. April 1840 i Holstebro, d. 18. Dec. 1930 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: By- og Herredsfoged i Holstebro, senere Birkedommer i Kbh.s Amts søndre Birk, Folketingsmand, Etatsraad Carl Nicolai P. (1802—76) og Augusta Alexandrine Flensborg (1816—1902). Gift 9. Sept. 1881 i Ledøje med Claudia Caroline Cathrine Hansen, f. 6. Juli 1848 i Kbh. (Holmens), d. 1. Okt. 1915 sst., D. af Skibspræst paa Vartpenge, senere Provst Aleth H. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student 1858 fra det v. Westenske Institut, cand. jur. 1864. S. A. blev han Fuldmægtig ved Kbh.s Amts søndre Birk og 1869 tillige Assistent i Justitsministeriet, hvor han forblev i otte Aar. 1872 overgik han som Fuldmægtig fra Søndre Birk til Nordre Birk. 1877 indtraadte han i Kbh.s Politi. Han blev konstitueret i det nu nedlagte Embede som Vicepolitidirektør og først fast ansat som saadan 1886. 1887—1917 var han derefter Politidirektør, en Funktionstid, der i Længde kun har et Sidestykke i Bræstrups, og som politisk strakte sig fra Estrup over Systemskiftet til det andet Ministerium Zahle. Det taler i høj Grad til P.s Ros, at han trods alle Omskiftelser var Situationen fuldt ud voksen. Vel havde han overtaget et velordnet Korps efter Crone, men Udviklingen begyndte at tage Fart, baade befolkningsmæssigt og socialt, og her-til kom straks særlige politimæssige Opgaver, f. Eks. Udstillingen 1888; ogsaa de mange udenlandske Fyrstebesøg kunde give Politiet et og andet at tænke paa efter Attentatet paa Estrup 1885. Der krævedes derfor en betydelig Indsats fra Politidirektørens Side for stadig at forbedre Styrkens Præstationer, forøge den talmæssigt og højne dens Stæde, ogsaa ved Lønforbedringer. Alt dette laa den paa een Gang rolige, myndige, humane og højt op i Aarene meget arbejdsdygtige P. saa stærkt paa Sinde, at der ikke er Tvivl om, at han overgav sin Efterfølger Th. Dybdal et langt mere effektivt Korps end det, han selv havde modtaget. I det hele kan det siges, at **P.-Perioden**, hvorfra den politimæssige Udnyttelse af Fingeraftrykket og Opret-

teisen af Politiskolen stammer, danner den nødvendige Forudsætning for den stærke Udvikling, der er sket i dansk Politi siden Verdenskrigen. Først denne sidste Tids Politi var det dog forbeholdt at komme i et virkeligt godt Forhold til Byens store Befolkning. **P.**, der baade var i Besiddelse af Indfølgelseevne og Lune og tillige en god Taler, kom efterhaanden i nær Kontakt med Borgerrepræsentationen og sit Korps. Styrken var endnu ikke større, end at han kunde følge og interessere sig for hver enkelt. Han efterlod den ved sin Død et Legat paa 20 000 **Kr.**, der bestyres af Politidirektøren under Justitsministeriets Tilsyn. Legatportioner uddeltes første Gang 1933. — **R.** 1885. **DM.** 1888. **K.**² 1900. **K.**¹ 1910. **S.K.** 1917. — Maleri af Malthe Engelsted paa Politigaarden. Tegning af **O. Bache** (Fr.borg). Litografisk Tegning af **K. Gamborg** 1888 (sst.). Træsnit 1887 fra **C. Poulsen** efter Fotografi.

Kbh.s Politis Aarsberetninger Kbh.s Opdagelsespoliti 1863—1923, 1923. **Politiken** 19. Dec. 1930. **Nutiden** 28. Aug. 1887. **Ill. Tid.** 5. Okt. 1902 og 9. Sept. 1917. **Politivennen** 18. Aug. 1912 og 2. Sept. 1917. **Berl. Tid.** 19. og 23. Dec. 1930. **Social-Demokraten** 19. Dec. s. A.

H Tf 1h

Petersen, Frederik (Fritz) Christian, 1786—1859, Filolog. **F.** 9. Dec. 1786 paa Antvorskov, d. 20. Okt. 1859 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Forpagter paa Antvorskov, senere Ejer af Nyraad Mølle **Hans P.** (ca. 1754—1815) og **Maria Willumsen** (ca. 1756—1834). Gift 4. Maj 1821 i Kbh. (Frue) med **Bollette Sophie Iürgensen**, f. 2. Nov. 1795 i Kbh. (Nic), d. 1. Jan. 1881 i Skanderborg (gift 1° 1819 med Lektor i Anatomi og Prosektor ved Universitetet **Rasmus Emil Bruun**, 1790—1819), **D.** af **Dispatchør og Mægler Froderus (Frode) Christian I.** (1759—1810) og **Dorothea Elisabeth (Lise) Buntzen** (1776—1867).

P. blev Student 1803 fra Borgerdydskolen i Kbh. og studerede Teologi og ved Siden deraf Filosofi og Filologi. 1811 tog han teologisk Embedseksamen. Efter at have været Huslærer i Holsten i halvandet Aar erhvervede han 1814 den filosofiske Doktorgrad ved Afhandlingen »De Æschyli vita et fabulis«. 1815 blev han Adjunkt ved det filosofiske Fakultet og 1818 ekstraordinær Professor i klassisk Filologi; en Tid maatte han tillige læse over nytestamentlig Eksegese under det teologiske Fakultet. 1829—59 var han Provst ved Kommunitetet og Regensen, og 1842 udnævntes han til ordinær Professor, en Stilling, som han beklædte til sin Død. Som Universitetslærer udmærkede **P.** sig ved Flid og Grundighed og var omhyggelig i Vejledning af de studerende. Hans

videnskabelige Arbejder, »Almindelig Indledning til Archæologiens Studium« (1825) og »Haandbog i den græske Litteraturhistorie« (1826—30), vidner om de samme Egenskaber, men er temmelig tørre. I **Universitetsprogrammer** skrev han et betydeligt Antal Afhandlinger. Efter at han 1826 var blevet Medlem af Videnskaberne Selskab, skrev han ogsaa flere Afhandlinger i dettes Skrifter, deriblandt »Om **Epheterne** og deres Dikasterier i Athen« (1847). — P. havde stor Interesse for den danske Litteratur og virkede 1829—38 som Medarbejder og Redaktionssekretær ved »Maanedsskrift for Litteratur«, derefter (1839—42) som Redaktør af »Tidskrift for Litteratur og Kritik«. Som Regensprovst arbejdede han ikke uden Grund for en Skærpelse af Disciplinen, hvilket i Begyndelsen vakte Regensianernes **Mishag**; men ved Siden deraf vandt han Anerkendelse for sine Bestræbelser for at forbedre deres Kaar. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Etatsraad 1847. Konferensraad 1859. — R. 1840. DM. 1854. — Litografisk Portræt paa Omramningen af Bladet Collegium domus regiæ 1843 fra Em. Bærentzen & Co. Litografi af I. W. Tegner 1854 efter Daguerreotypi.

Selvbiografi i Universitetets Solennia **academica** ved Kroningsfesten 1815, S. 39 ff. Tidsskrift for Philologi og Pædagogik, I, 1860, S. 281 f. K. Fabricius: Regensen, 1923—25, S. 49—203. Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862, S. 63 f. Frode **Iürgensen** og Poul **Hennings**: Biografisk Slægtsregister over de indbyrdes beslægtede Familier Sangaard m. fl., 1910, S. 152.

Hans Rader (M. Cl. Gertz).

Petersen, Frederik, 1853—1917, Præst, Politiker, Forfatter. F. 22. April 1853 i Saltnæs, Østerø, d. 27. April 1917 paa **Frbg.**, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skolelærer, senere Lagtingsmand Johannes Pedersen (1812—1901) og Susanne Frederikke Olesdatter (1826—1905). Gift 23. Sept. 1880 i Kbh. (Vartov) med Sophie Amalie Wesenberg, f. 27. Febr. 1861 i Kbh. (Frue), d. 26. Sept. 1919 paa **Frbg.**, D. af Kommunalærer, senere Præst for Norderøerne Ernst Bugislaus W. (1832—71) og Louise Christiane Frederikke Laura Blicher (1825—1911).

P. blev Student 1875 fra Reykjavik, tog anden Eksamen Juni 1876 og blev cand. theol. 1880. Han udnævntes til Sognepræst for Sandø 1880, forflyttedes til Suderø 1885, til Østerø 1900 og beskikkedes til Provst for Færøerne s. A. Han var Medlem af Lagtinget 1890 (for Østerø), 1893—96 (for Sandø), 1897—99 (for Suderø) og fra 1900 som Provst. Han var Formand for Sambandspartiet fra dets Stiftelse 1906 til sin Død og Landstingsmand for Færøerne fra 1894 til 1901, da han afløstes af Amtmand Bærentsen, paa ny

1906—14 og fra **1915** til sin Død. I Landstinget sluttede han sig til Højre, men stod ret selvstændigt inden for Partiet. Han var kendt og afholdt i vide Kredse i Danmark og havde betydelig Indflydelse i Kraft af sin personlige Dygtighed og Hæderlighed. Han var Medlem af det kirkelige Udvalg. — Foruden i sin Præstegerning at være en udmærket Prædikant arbejdede P. tillige for Kirken udadtil. Han naaede nogle Aar før sin Død at se et nyt Embede oprettet i Vaag paa Suderø, og i hans Embedstid som Provst opførtes nye Kirker i Tveraa, Mygledal og Sandevaag, ligesom der bevilgedes Penge til Opførelse af den **1939** fuldførte Kirke i Vaag paa Suderø, og Kirker opførtes i Sandvig og Hestø, hvor der tidligere ingen havde været. Han har desuden forsynet flere færøske Kirkeklokker med smukke, stemningsrige Smaaavers. — Som Student var P. ved Taler og Sangdigtning under Sammenkomster i Kbh. medvirkende til at skabe Interesse for det færøske Sprog, og han staar som patriotisk Lyriker uovertruffen. Flere af hans Sange, hvoriblandt særlig den færøske Nationalsang »Eg oyggjar veit«, er blevet Folkets Ejendom og viser, at han bedre end nogen anden forstod at tale til Færingens Hjerter. — R. **1907**. DM. **1913**.

Dimmelætting, 1917, Nr. 34.

Anton Degn.

Petersen, Frederik Valdemar, f. **1868**, Departementschef. F. 4. Maj **1868** paa Frbg. Forældre: Kancelliraad, Sekretær ved Vejvæsenet, senere Hovedrevisor ved Statsbanerne, Etatsraad Carl Peter P. (**1826—1911**) og Anna Octavia Andrea Gamborg (**1834—94**). Gift 1° 2. Juni **1900** i Vemmelev med Kommuelærerinde Ellen Bache, f. 1. Nov. **1868** i Kbh. (Frels.), d. 16. Dec. **1921** i Charlottenlund (gift 1° **1895** med Boghandlermedhjælper Peter Schousboe Hjernø, **1865—1916**, Ægteskabet opløst), D. af Skibsfører, senere Klokker ved Helligaandskirken i Kbh. Oluf Christian Valdemar B. (**1834—96**) og Louise Charlotte Sidenius (**1843—1903**), adopt. af Sognepræst i Bogense Frantz Christian **Jürgensen** (**1804—64**) og **Frederikke** Elisabeth Marie Michaelsen (**1810—97**). 2° 5. Juli **1922** i Aarhus med Christiane Habelien, f. 15. Nov. **1888** i Rønde, D. af Købmand Hans Frederik Nicolai H. (**1857—1936**) og Marie Petrine Duun Petersen (f. **1866**).

P. blev Student **1887** fra Metropolitanskolen og **1893** cand. jur. Han var derefter Sagførerfuldmægtig i Kbh., blev **1896** Assistent i Ministeriet for offentlige Arbejder, gik s. A. ved dette Ministeriums Nedlæggelse over i Indenrigsministeriet (2. Departement), men vendte **1900** ved det nævnte Ministeriums Genoprettelse tilbage til dette, i hvilket han **1909** blev Fuldmægtig, **1910** tillige

Ekspeditionssekretær og 1913 Kontorchef. 1915 overtog han det nyoprettede Embede som Generalsekretær ved Statsbanerne og udnævntes 1919 til Departementschef i Statsministeriet og fung. Statsraadssekretær; korrekt og taktfuldt varetog han disse Stillinger, indtil han 1938 tog sin Afsked. — P.s betydelige Forhandlingsevner og store Indsigt i administrative og retslige Forhold er ogsaa paa andre Omraader blevet udnyttet. Han var saaledes 1917—19 Medlem af Lønningskommissionen og 1919—39 Næstformand for Lønningsraadet. 1921—22 var han Medlem af Sparekommissionen, 1923—26 af Administrationskommissionen og 1919—39 af Stednavneudvalget. Endvidere var han 1927—29 Formand for Flaglovkommissionen, blev 1936 Formand for Overfredningsnævnet og 1937 tillige Formand for **Strandfredningskommissionen**; med varm Iver og Interesse har P. deltaget i Arbejdet for at føre Bestemmelserne i Naturfredningsloven af 1937 ud i Livet og har med udpræget Retsindighed søgt at imødekomme Befolkningens Ønske om Adgang til Land, Skov og Strand og samtidig søgt at tage størst muligt Hensyn til Grundejerns Interesser. P. var 1934—39 Medudgiver af **Kgl. dansk Hof- og Statskalender** og er fra 1934 Meddirektør for **Wilhelmine-Stiftelsen**. 1915 udgav han et omfattende, sagkyndigt Værk »Om Jernbane- og Sporvejskoncessioner efter dansk Ret« og har desuden skrevet adskillige Afhandlinger om administrative og retslige Forhold. I en Aarrække var han Medlem af Det nordiske administrative Forbunds danske Styrelses Forretningsudvalg og udførte her et meget værdsat Arbejde; fra 1936 er han Medlem af Bestyrelsen for det internationale Institut for administrative Videnskaber i Bruxelles. — R. 1913. DM. 1920. K.² 1925.

K.¹ 1933.

A. Falk-Jensen.

Petersen, Fritz Cato, 1877—1911, Teaterdirektør. F. 11. Marts 1877 i Kbh. (**Garn.**), d. 28. Marts 1911 sst., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Afsk. Premierløjtnant, senere kar. Ritmester, Grosserer Hans Ludvig P. (1822—95) og Baronesse Frederikke Augusta Caroline Adeler (1836—1909). Gift 16. Juli 1899 i Nørre Ørslev med Skuespillerinde Johanne Caroline Petersen, f. 18. Okt. 1879 i Aarhus (gift 2° 1917 med Skuespiller, senere Biografteaterdirektør Martin August Blom, f. 1869, gift 1° 1908 med Skuespillerinde Agnete v. Prangen, f. 1880), D. af Skræddermester Jens P. (1843—1907) og Juliane Edvardine Caroline Larsen (f. 1855).

Den unge Boghandlerlærling P. nærede stor Interesse for Teatret, især for den administrative og finansielle Side. Han arbejdede sig frem gennem alle dets Bestillinger: begyndte som Regissør ved

Provinsselskaber, blev Sekretær, senere Sufflør, Garderobeforvalter og Inspektør ved Casino og gjorde sit Navn kendt i videre Kredse, da han 1903 overtog Sommerlyst paa Frbg., som han ledede opfindsomt bl. a. ved at lade Gustav Esmann holde Konferencer, der ved deres nærgaaende Aktualitet skaffede Etablissementet stort Tilløb. Fra 1905 blev han Direktør for Casino (den første Sæson i Forening med Aug. Rasmussen) og viste sig ogsaa velegnet til at styre dette Teater; han tjente en Formue paa Lehárs Operette »Den glade Enke« (1906), der blev Forløber for de Valseoperetter, Københavnerne siden har hørt. P. var en flittig, initiativrig Direktør, en Blanding af Naivitet og Beregning; han byggede Repertoiret paa Sophus Neumanns, Holger Reenbergs og Gerda Christophersens Popularitet, benyttede Herman Bang til Instruktør og opførte bl. a. Holger Drachmanns Eventyrkomedie »Prinsessen og det halve Kongerige« og Oehlenschlägers »Aladdin«. Men hans Ærgerrighed var større end hans Selvkritik, og da han traadte ind i Dagmar-teatrets Direktion ved Siden af Vilh. Herold og Aug. Liebman og fantaserede om at blive Generaldirektør for en Koncern af samtlige københavnske Privatscener, kom Misundelsen og Frygten og gav sig Udslag i moralsk Forargelse, da en Sag af privat Natur mellem P. og nogle Skuespillerinder gennem Pressen blev ført frem for Offentligheden. Affæren pustedes op og medførte, at Casinos aftenlige Indtægt sank ned under Udgiften, og skønt Justitsministeriet henviste Sagen til privat Søgmaal og nægtede at fratage P. Bevillingen, forlod han fra Dec. 1910 Ledelsen af begge Teatre, dels af økonomiske Grunde, dels fordi Modgangen havde taget haardt paa hans Nerver. Faa Maaneder senere døde han, kun 34 Aar gammel. Hans Bortgang betød et stort Tab for Casino, der atter gled ind i usikre Forhold. — Buste af Thod Edelman ca. 1906 i Familieej.

Gerda Christophersen: Memoirer, 1919, S. 121 ff. Robert Neiiendam: »Casino«s Oprindelse og Historie i Omrids, 1923, S. 69 f.

Robert Neiiendam.

Petersen, Georg Diedrich Asmus, 1820—1900, Grosserer. F. 2. Okt. 1820 i Kbh. (Petri), d. 20. Dec. 1900 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Grosserer Friedrich Erasmi P. (1783—1864, gift 1° 1812 med Sophia Christophera Elisabeth Christiani, 1723—1813) og Wilhelmine Caroline Langreuter (1787—1848). Gift 27. Maj 1847 i Kbh. (Frue) med Caroline Weidemann, f. 5. April 1826 i Kbh. (Frue), d. 31. Okt. 1898 sst., D. af kgl. Bogholder Marcus Christian W. (1796—1833) og Johanne Caroline Lütken (1802—26).

Efter at have faaet en god Handelsuddannelse saavel i Faderens Firma Fried. E. Petersen som hos et stort Handelshus i Hamburg optoges P. 1846 i det fædrene Firma og blev 1864 Eneindehaver af dette. Forretningen, der omfattede Handel med Korn og islandske Produkter, nød megen Anseelse, og allerede 1860 indvalgtes P. i Privatbankens **Bankraad**. Med Tietgen arbejdede han udmærket sammen, og efter Etatsraad C. A. Brobergs Død 1886 valgtes han til Formand i Bankraadet, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. Ved sin Forretningsindsigt og Interesse for Virksomheden var han Banken en god Mand. Som Købmand var P. anerkendt for sin Dygtighed og Retsindighed, og hans stoute Skikkelse var velkendt inden for den københavnske Børsverden. Lige til sin pludselige Død uden forudgaaende Sygdom bevarede han sin Arbejdslyst og Arbejdsevne og sit lyse Sind. Han var i en Aarrække Kommitteret i Private Assurandører, ligesom han var Formand i Nordisk Brandforsikring. 1863—81 var han Medlem af Grosserer-Societetets Komite. — Etatsraad 1885. — R. 1892. DM. 1897. — Maleri af P. S. Krøyer (Hirschsprung) og af Aug. Jerndorff 1900 i Privatbanken; Gentagelse af sidstnævnte 1902 i Familieeje. Portrætteret paa P. S. Krøyers Børsbillede 1895; Forarbejde hertil 1894 i Familieeje. Tegning af Aug. Jerndorff 1901. Lito-grafi af I. W. Tegner 1885.

Axel Petersen: Familien Petersen fra Aventoft, 1907, S. 19 ff. Berl. Tid.
20. Dec. 1900.

7 17 11
jens Vestberg.

Petersen, Georg Peter, 1771—1846, Præst. F. 16. Febr. 1771 i Meden, Valsbøl Sogn ved Flensborg, d. 31. Okt. 1846 i Neustadt, begr. i Lensahn. Forældre: Landmand **Jürgen P.** (ca. 1721—91) og Kristine Thomsen (ca. 1728—1824). Gift 1° 28. April 1802 i Grømitz med Amalie Eleonora Elisabeth Ipsen, f. 2. Sept. 1780 i Grømitz, d. 3. Marts 1820 i Lensahn, D. af Sognepræst Carl Friedrich I. (1726—1808) og **Rahel** Elisabeth Muller (1753—1815) 2° 10. Maj 1830 med Adelheid Gesine Amalie Meyer, f. 20. Maj 1787 i Delmenhorst, d. 15. Jan. 1866 i Lensahn, D. af Overjæger Johann Wilhelm M. (ca. 1757—1824) og Caroline Barmeier (ca. 1769—1843).

P. studerede i Kiel fra 1791, men maatte fra 1793 paa Grund af Trang tage en Huslærerplads i Reinfeld og naaede derfor først 1797 at blive eksamineret paa Gottorp. S. A. blev han Præst i Grømitz ved Østersøen (**Cismar Amt**), men forflyttedes 1800 ved Valg til det store og overordentlig smukt beliggende Kald Lensahn i Nærheden af Oldenburg i Wagrien. Her henlevede han næsten

et halvt Aarhundrede. Paa Grund af Alder og Svagelighed tog han sin Afsked **1844** og flyttede til Neustadt i Wagrien. Han var ikke alene en vidt bekendt Præst, der i sit smukke og velhavende Hjem udfoldede en storartet Gæstfrihed, men var tillige fra Ungdommen og til sin høje Alderdom stærkt litterært optaget. Han begyndte saaledes **1798** en udførlig Topografi over Reinfeld Amt; den blev oprindelig trykt stykkevis i Tidsskrifter, derefter samlet udgivet **1801**. Det af Aug. Niemann **1787—98** udgivne Tidsskrift »Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte« fortsatte han fra **1811** som »Neue Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte« og forstod ved sin Iver at skaffe sig gode Medarbejdere, saaledes at det under hans Ledelse nød betydelig Anseelse. Ved Slutningen af **1830** overlod han Udgivelsen til en anden, men Tidsskriftet gik derefter stærkt tilbage og **maatte** snart standse. P. skrev selv dertil en Mængde økonomiske, historiske og topografiske Artikler. Kort før sin Død paatænkte han paa ny at optage den afbrudte Traad og havde ogsaa erhvervet Bevilling til Fortsættelsen, men det blev dog ikke til noget. — Silhouet i Landeshalle, Kiel.

Neuer Nekrolog der Deutschen, XXIV, 1848, II, S. 736 f.

A. Jantzen (*Knud Fabricius**).

Petersen, Harald Georg, **1819—98**, Postembedsmand. F. 20. Juni **1819** i Kbh. (Holmens), d. 5. Marts **1898** sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Skibsfører Peter P. (ca. **1770—1834**) og Lovise Marie **Bauch**. Gift 3. Maj **1851** i Kbh. (Slotsk.) med Hanna Maria Heitmann, f. 29. Okt. **1825** i Kbh. (Petri), d. 6. Dec. **1854** sst. (**Helligg.**), D. af Skibsfører Daniel Caspar H. og Anna Elisabeth Knudsen.

P. blev **1834** Volontør i Postvæsenets Revisionskontor, **1843** Kopist, **1849** konst. Postmester i Wyk, **1850** Postkontrollør i Kbh., **1852** konst. Postinspektør for Østifterne, **1858** Postinspektør for Slesvig og Østifterne, **1864** afskediget af Civilkommissærerne som Postinspektør for Slesvig, **1876** Overpostmester i Kbh., tog sin Afsked **1897**. Han anvendtes ved flere Lejligheder af Postbestyrelsen til Udførelsen af særlige Hverv; saaledes overdroges det ham **1852** sammen med en anden Postembedsmand at indrette Brevsamlingssteder i Landdistrikterne og **1873** at ordne det særlige islandske Postvæsen, ligesom han gentagne Gange benyttedes som Underhandler over for Udlandet ved Afslutning af Postkonventioner. Uden at opnaa nogen ledende Stilling i Postbestyrelsen udøvede P. i mange Aar, navnlig medens Grev Danneskiold-Samsøe var Generalpostdirektør og i et Tidsrum, i hvilket Postvæsenet

undergik en betydningsfuld Udvikling, en bestemmende Indflydelse paa det indenlandske Postvæsens Ordning; hans Virksomhed har navnlig haft Betydning paa Landpostvæsenets, Personellet og den indre Tjenestegangs Omraade. P. var knyttet til Ledelsen af forskellige Institutioner og Foreninger, deriblandt Laane- og Spareforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd og Nationaløkonomisk Forening, for hvilken han var Formand 1892—98. — R. 1862. DM. 1873. K.² 1884. K.¹ 1897. — Litografi af I. W. Tegner 1878 efter Fotografi. Træsnit 1898.

Aarbog f. d. danske Postvæsen, V, 1896, S. 3—6, og 1899, S. 99 ff. Nationaløkon. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1898, S. 241—46. Ill. Tid. 10. Okt. 1897. Berl. Tid. 5. Marts 1898.

Jerichau Christensen (H. Hjorth-Nielsen)*.

Petersen (ved Daaben Pedersen), Hans Mathias, 1819—80, Politiker. F. 31. Maj 1819 i **Holse**, Brænderup Sogn, d. 25. April 1880 sst., begr. i Brænderup. Forældre: Bolsmand Peder Mathiasen (1785—1860, gift 2° 1844 med Gjertrud Rasmussen, 1801—68, gift 1° 1833 med Anders Thorenfeld, 1770—1843) og Johanne Waidtløv (1776—1843, gift 1° ca. 1807 med Skolelærer i Brænderup Jacob Ludvig Holger Mossin, 1775—1814). Gift 30. Nov. 1844 i Brænderup med Ane Kirstine Larsen, f. 20. Jan. 1823 i Skovshøjrup, Brænderup Sogn, d. 1. Dec. 1885 i Holse, D. af Bolsmand Lars Nielsen (1790—1879) og Kirsten Rasmussdatter (1788—1853).

P. blev 1845 Medejер og 1860 Eneejer af Faderens Ejendom, var 1854 Medstifter af den fynske Brandforsikring for Tyendeklassen og Formand indtil sin Død, desuden siden 1858 Næstformand i Repræsentantskabet for en anden Brandforsikring for Udflyttere. 1865—79 var han Medlem af Sogneraadet og havde ogsaa andre Tillidshverv, ligesom han paa Egnen brugtes meget til at affatte retslige Dokumenter. 1853—64 og 1866—72 var han Folketingsmand for Bogensekredsen og sad i de to mellemliggende Aar i Rigsraadets Folketing som Repræsentant for samme Kreds. Oprindeligt hørte han til Bondevennerne, men under Grundlovskampen 1865 skilte han sig fra dem, regnedes blandt de »bevægelige« og de »syv vise« Bønder og hørte senere til Mellempartiet med Hældning mod Højre, faldt 1872 for Klaus Berntsen. Han var vel begavet og godt oplyst og besad en ejendommelig djærv Veltalenhed; med en stor Selvsikkerhed i sin Optræden (fik derfor Spotte-navnet »Hans Majestæt P.«) forbandt han megen Selvstændighed i sine Meninger. Han øvede ikke ringe Indflydelse og havde Sæde i mange vigtige Udvalg, saaledes i det politiske Udvalg om Krigens

Førelse 1864—65, i Fællesudvalget om Grundloven i Nov. 1865, i Forsvarsudvalget 1866—67 og i elleve Aar i Finansudvalget. Særlig Iver viste han for at opnaa en Reform af Stempelpapirloven og drev den frem ved gentagne Gange at fremsætte Forslag derom. Ogsaa var han en kraftig Forsvarer af Rentefodens Frihed, medens han i andre Spørgsmaal kunde være ret konservativ (holdt saaledes paa Duelighedsprøver for Haandværkerne og vilde ikke give Kvinder fuld Myndighed). Ligeledes var han stundom smaalig i Bevillinger (uvillig mod forhøjet Tilskud til Folkehøjskoler) og krævede tidligt Tilskud fra Kbh.s Kommune til Det kgl. Teater.

Klaus Berntsen: Erindringer fra Barndom og Ungdom, 1921, S. 190—98.

Emil Elberling (Poul Engelstoft)*.

Petersen, Hans Gyde, se Gyde Petersen.

Petersen, Edvard Helge, f. 1886, Fysiker og Meteorolog. F. 3. April 1886 i Roskilde. Forældre: Overlærer paa Herlufsholm Julius Holger P. (1847—1922) og Dorothea Benedicte Bierring (1855—1937). Gift 1° 26. Febr. 1911 i Aarhus med Hulda Dorothea Siegmundfeldt Bech, f. 16. Juli 1886 i Aarhus, d. 16. Jan. 1921 i Charlottenlund, D. af Grosserer Marcus Gotfred B. (1855—1937) og Lauritzstine la Cour Siegmundfeldt (1861—1924). 2° 20. Dec. 1924 i Kbh. (Helligg.) med Ellen Louise Andersen, f. 28. Dec. 1896 i Odense, D. af Sagfører Ingvar Jørgen A. (f. 1870) og Ida Wilhelmine Juliane Low (f. 1874).

Under Skolegangen paa Herlufsholm blev P. afgørende paa-virket af Faderen, en fremragende Lærer og Forfatter af meget benyttede Lærebøger i Fysik. Efter Artium 1903 studerede han Fysik og tog Skoleembedseksamen 1909. Baade som Student og efter Eksamen underviste han ved forskellige Skoler, og selv efter at han 1910 var blevet knyttet til Meteorologisk Institut, hvor han 1911 blev videnskabelig Assistent ved Klimatologisk Afdeling, følte han sig draget mod Skolevirksomhed, men Interessen for Meteorologien sejrede. 1919 blev han Afdelingsmeteorolog og 1932 Stats-meteorolog og Chef for Vejrtjenesteafdelingen. I denne Stilling har han faaet afgørende Indflydelse paa den danske Vejrtjeneste gennem Indførelsen af de især i Norge skabte nyere Vejrforudsigelsesmetoder (*»Frontologien«*), som han satte sig ind i paa flere Studierejser, deriblandt en længere Rejse til Oslo 1934. Tillige har han arbejdet for Anvendelsen af det *aërologiske* Observationsmateriale ved den daglige Vejrtjeneste. P. har en betydelig videnskabelig meteorologisk Produktion, omfattende Arbejder om **Tem-**

peraturen i Atmosfærens højeste Lag, om Atmosfærens Indhold af Helium, om Absorptionen i Atmosfæren af Lys- og Katodestraaler som Aarsag til forskellige Lag-Fænomener, om Korrelationen mellem Lufttryk og Atmosfærens Ozon-Indhold, om den grønlandske Føhn, om Grønlands Klima (deriblandt Afsnittet om Grønlands Kystomraade i W. Koppen: »Handbuch der Klimatologie«, 1935), om de meteorologiske Middel-tal's Værdi til at karakterisere Klimaet. om en mulig Forbindelse mellem Vejrforholdene og Forekomsten af Børnelammelsen m. m. Gennem Afhandlinger i danske Tidskrifter og i Bogen »Vejrets Fysik« (1926) har han tillige vist sig i Besiddelse af særlige Evner til lettilgængelig Fremstilling af almen-vigtige Emner inden for sit Felt. — R. 1939.

Næstved Tidende 26. Febr. 1932. Politiken 1. Febr. 1934.

H. M. Hansen.

Petersen, Henning Eiler, f. 1877, Botaniker. F. 22. Aug. 1877 i Glostrup. Forældre: Fængselslæge Carl Sophus Emil P. (1845—1929) og Hansine Christiane Albertha Elisabeth Wiberg (1846—1926). Ugift.

P. blev Student 1895 fra Metropolitanskolen og tog Magisterkonferens i Botanik 1902, fik 1903 Universitetets Guldmedaille. Under sin Studietid og senere boede han i Kbh. hos sin Tante, Enkefru Jutta Jacobsen, der paa forskellig Maade fik Betydning for ham. 1906 blev han og har siden næsten uafbrudt været Lærer ved Universitetets biologiske Sommerkursus i Frederikshavn, Assistent ved Universitetets botaniske Laboratorium og ved Polyteknisk Lærestalt 1909, Lektor i Mikroskopi m. m. ved Lærestalten 1916—30 og siden 1929 Docent i Botanik ved Universitetet. Hans ret talrige Publikationer er alle botaniske og strengt videnskabelige. De fleste er algologiske, især behandlende Slægten Ceramium, hvis intrikate Former han har søgt at udrede, andre om Svampefamilien Phycomycetes og flere paa Dyrkningsforsøg baserede om Variation hos Slægter som Anthriscus, Pimpinella og Vaccinium; af de sidste kan fremhæves hans Doktordisputats »Indledende Studier over Polymorphismen hos Anthriscus silvestris« (1914). P. har nedlagt et stort Arbejde i sine vanskelige Undersøgelser, der imidlertid ikke alle har ført til tilfredsstillende Resultater. Siden 1911 har P. været Leder af de Undersøgelser over Vegetationen i den fredede Maglemose i Grib Skov, hvortil flere Botanikere siden har bidraget, indtil nu med fjorten Afhandlinger trykt i »Botanisk Tidsskrift«. Han har selv dertil udarbejdet den grundlæggende, statistiske Beskrivelse af Vegetationen ved Undersøgelsernes Begyndelse (I—IV, 1917).

Som Universitetslærer har P. en Aarrække ledet de anatomiske Kursus og holdt Forelæsninger og Øvelser over Kryptogamerne, over hvilke han 1939 gav en »Kortfattet Oversigt«.

Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, S. 238, med Tillæg i Botanisk Tidsskr.

Carl Christensen.

Petersen, Karl Nikolaj (ved Daaben Carl Nicolai) **Henry**, 1849—96, Arkæolog. F. 20. Marts 1849 i Kbh. (Frue), d. 21. Sept. 1896 i Hornbæk, begr. paa Frbg. Forældre: Cand. theol., Kap-tajn, Skoleinspektør Johan Christian Ludvig P. (1810—88) og Augusta Sophie Amalie Reitzel (1821—1903). Ugift.

Allerede tidligt vakttes i Hjemmet P.s Interesse for vor Old-tid og dens Monumenter, idet Faderen havde dannet sig en **fortræffelig** Samling især af Vaaben og Redskaber fra Stenalderen. 1868 blev han Student fra Borgerdydskolen i Kbh. Hans tidligt udviklede Trang til ved Selvsyn at lære vore Mindesmærker at kende førte med sig, at han, naar Lejlighed gaves, foretog mindre Udflugter, men Vejen gik dog i Studieaarene først og fremmest til Museet for nordiske Oldsager, hvor han siden Efteraaret 1871 jævnlgt arbejdede, vel nærmest under Vejledning af C. F. Herbst. 1873 tog han Magisterkonferens i nordisk Oldtidsvidenskab, og s. A. aabnede der sig en rig Lejlighed til ret at lære vore Monu-menter at kende, idet Worsaae paa Finansloven havde opnaaet en ekstraordinær Bevilling til Landets arkæologiske Undersøgelse. Som Medlem af de Kommissioner, til hvem Rejserne blev betroet, valgtes P. I tolv Aar deltog han i disse Undersøgelser, og til alle Tider og under alle Forhold var han den varmtfølende, utrættelige For-sker, der ved Siden af Alvoren i Arbejdet altid havde en Spøg paa Læben. Som Udbytte fra de første af disse Rejser fremkom 1875 hans »Om Helleristninger i Danmark« (Aarbøger f. nord. Old-kynd. og Hist.). Foruden Herredsundersøgelserne foretog han mange andre Rejser, navnlig til Broholm paa Fyn, hvor han var Ejeren, Kammerherre F. Sehested, behjælpelig med Udgivelsen af Værket »Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm« (1878).

1876 disputerede P. for den filosofiske Doktorgrad (»Om Nord-boernes Gudedyrkelse og Gudetro i Hedenold«), 1878—81 med-virkede han atter paa Broholm ved Udarbejdelsen af Sehesteds »Archæologiske Undersøgelser« (1884), og 1879 naaede han sit længe attraaede **Maal**, at blive ansat som Assistent ved Museet. Blandt de betydeligste Afhandlinger i disse og de følgende Aar — alle fremkomne i »Aarbøger f. nord. Oldkynd. og Hist.« — kan nævnes »Gravstenen fra **Timgaard**, »Dyvekes Ligsten« kaldet« (1879), »Om

Stenalderens Gravformer i Danmark og deres indbyrdes Tidsforhold« (1881), »Et dansk **Flag** fra Unionstiden i Maria-Kirken i Lübeck« (1882) og »Skjoldefrisen i Sorø Kirke« (1883). 1884 optoges P. som Medlem af Det **kgl.** danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, og 1885 blev han udnævnt til Inspektør for Mindesmærkernes Bevaring samt til Medlem af det særlige Kirkesyn. S. A. offentliggjordes i Aarbøgerne hans smukke Afhandling »Knud Lavards Helgentilbedelse; Kilden og Capellet ved Haraldsted«, og n. A. afsluttedes et med stor Flid gennem lange Tider forberedt monumentalt Værk, »Danske gejstlige Sigiller fra Middelalderen«, der, trods den fremkomne, fuldt berettigede Kritik paa enkelte af de mange Omraader, over hvilke det spændte, **maa** siges at være hans Hovedarbejde. Impulsen til det af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet 1886 udsendte Skrift »Helgenskrinene i St. Knuds Kirke i Odense« skyldtes P. Et særskilt udgivet Arbejde offentliggjordes 1888 med Titel: »Vognfundene i Dejbjerg Præstegaardsmose ved Ringkjøbing 1881 og 1883«, en Undersøgelse, ved hvilken Lykken havde været ham særlig gunstig. Til »Aarbøgerne«, »Hist. Tidsskrift«, »Tidsskrift f. Kunstindustri« og forskellige Blade levere han i dette og de nærmest følgende Aar (1888—91) Artikler af rigt vekslende Indhold.

Ved Nationalmuseets Tvedeling 1892 blev P. udnævnt til Direktør for dets 2. Afdeling. Følelsen af, at han paa vidtrækkende Felter nu havde frie Hænder, bragte ham straks til med stor Energi at varetage sin Afdelings Tarv. Han lod dels paabegynde, **dels** med større Kraft end hidtil sket fortsætte omfattende Udgravninger af Borg- og Kirketomter, som paa Hammerhus, i Vordingborg, Antvorskov, Gurre og Bjørnsholm, det gamle Vitskøl Kloster, om hvilket han offentliggjorde en foreløbig Beretning i Aarbøgerne. Han kæmpede med afgjort Held for at bevare fra Tilintetgørelse gamle, værdifulde Bygninger, som f. Eks. Byporten i Stege, Raadhuset i Næstved og Helligaandshuset i Randers, og paa Forslag af ham udvidedes de arkæologiske Undersøgelsesrejser til Landskaber, der tidligere havde været i dansk Eje. Ved Siden af denne omfattende Gerning fandt han Lejlighed til at beskæftige sig med litterær Virksomhed; her skal blot nævnes, at han lige til sin sidste Tid arbejdede paa en Fortsættelse af det ovenfor omtalte store **Sigilværk**: »Danske adelige Sigiller fra det 13. og 14. Aarhundrede« (afsluttet efter Forfatterens Død af A. Thiset 1897). — Kun faa Gange besøgte P. Udlandet, og da ene med det Formaal at efterspore Monumenter, der knyttede sig til eller bragte Forstaaelse af vort Lands Mindesmærker. 1879 var han i Nordtyskland, 1880 i

Stockholm, 1888 en længere Rejse til Tyskland, Frankrig, Belgien og Holland og 1890 i Sverige, de russiske Østersøprovinser og paa Rugen.

P. havde i Vuggen faaet en ejendommelig Gave til at finde, hvor han søgte, og denne i Forbindelse med hans store Kærlighed til vort Lands Monumenter og omfattende Studier paa mange Omraader er vel det, som i første Række træder os i Møde i hele hans Virksomhed. Barnlig og umiddelbar var hans Natur, og næppe ganske med Urette havde han til Tider Følelsen af, at der manglede ham en vis Autoritet, nogle af de repræsentative Egenskaber, hans tidligere Chef, Worsaae, i saa høj Grad var i Besiddelse af. I sine sidste Aar led han af en snigende Sygdom, der dog ikke evnede at bryde hans Energi. — Mindesten paa Graven, rejst af Venner og Studiefæller. — Maleri af A. Jerndorff 1897 (Fr.borg, dep. i Nationalmuseet). Relief af A. V. Saabye 1897 (Nationalmuseet). Træsnit 1895.

Univ. Progr. Nov. 1877, S. 62 f. III. Tid. 4. Okt. 1896. Til Minde om H. P., 1898. *Personalhist. Tidsskr.*, 10. Rk., I, 1934, S. 109—24.

J. B. Løffler (M. Mackeprang).*

Petersen, Holger, 1843—1917, Grosserer, Fabrikejer og Legatstifter. F. 9. Juni 1843 paa Laagegaard ved Vejle, d. 26. Maj 1917 i Ordrup, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Proprietær Holger Vilhelm P. (1809—49) og Rosalie Vilhelmine Philipsen (1815—55). Gift 25. April 1872 i Kbh. (Johs.) med Augusta van Aller, f. 13. Maj 1847 i Helsingør, d. 29. Okt. 1878 i Kbh. (Frue), D. af hollandsk Konsul Peter Rist v. A. (1800—85) og Elisabeth Birgitte Johanne Hoppe (1806—85).

P. mistede som seksaarig sin Fader, hvorefter Moderen flyttede til Kbh., og da hun allerede døde seks Aar senere, blev Børneflokken splittet, og P. kom i Huset hos Skolebestyrer Professor Carl Mariboe. 1858 blev han konfirmeret og kom derefter som Handelslærling i sin Morbroder Arnold Philipsens en gros Forretning paa St. Købmagergade, men da Morbroderen døde 1860, øvede Lærestedet ikke mere særlig Tiltrækning paa ham. 1862 forlod han Firmaet og begyndte en Overgang at tage Undervisning i Latin og Tysk i den Hensigt muligt at tage dansk-juridisk Eksamen. Da Krigen brød ud 1864, meldte han sig straks som frivillig og blev saaret i Træfningen ved Lundby 3. Juli, hvilket medførte et længere Ophold paa Lazarettet i Randers. Da den ulykkelige Krig var forbi, følte P. sig som saa mange andre unge Mennesker kuert af Forholdene, men i Kraft af sin stærke Villie fik han atter

Lyst til at tage fat med Energi og en Tid rejste han i Provinsen med Agentur for sit gamle Firma. Hans Ønske var dog at rejse til England, og i Sept. 1866 lykkedes det at naa dette Maal. Trods gode Anbefalinger kunde han hverken i Hull, Manchester eller London finde tilfredsstillende Beskæftigelse, og først sidst paa Aaret fik han nogle Agenturer for et stort Uldspinderi og en Guttaperkafabrik.

Jan. 1867 begyndte han som en fattig ung Agent i Kbh., men ved sin utrættelige Arbejdskraft, store Udholdenhed og Spar-sommelighed lykkedes det ham ret hurtigt at vinde frem. 9. Juni 1868 tog han Borgerskab som Grosserer og stiftede Firmaet Holger P. i Nygade, som efterhaanden kom til at handle med mange forskellige Artikler inden for Manufakturbranchen. 1869 flyttedes Firmaet til Købmagergade og 1875 til det gamle Vajsenhus' Ejendom i samme Gade Nr. 44, hvor det paa det Tidspunkt tog hele Forhuset med Undtagelse af Stueetagen i Brug. 1888 købte det hele Ejendommen, og store Ombygninger og Udvidelser fandt Sted, navnlig 1889—90 og 1906—07. Til Belysning af Forretningens Vækst kan saaledes anføres, at medens Firmaets Hovedsæde 1870 beskæftigede fire Personer og 1888 70, var de tilsvarende Tal 1898 130 og 1917 320. Ved Siden af Handelsvirksomheden drev P. sammen med sin Broder John fra 1878 en Fabriksvirksomhed, først under mindre Former i Store Kongensgade og fra 1883 i en større Fabrik paa Tagensvej, som flere Gange blev udvidet, og som omfatter Fabrikation af Baand, Knapper, Uldspinderi, Uldfarveri og Væveri med en Arbejderstab paa mellem 300 og 400 Mennesker, men først efter P.s Død 1917 blev denne Fabrik overtaget af Hovedfirmaet.

Efter at have berejst Sverige gennem flere Aar havde Hovedfirmaet 1889 etableret en selvstændig Forretning i Stockholm, hvis Vækst fremgaar deraf, at medens Personalets Størrelse 1890 udgjorde 27, var det 1917 90. Sveriges stigende Beskyttelsespolitik medførte imidlertid, at Hovedfirmaet tog Initiativet til, at der 1893 oprettedes en Fabrik i Malmø for Tilvirkning af de samme Artikler som paa Tagensvej, saaledes at Fabrikvirksomheden begyndte som Filial af Holger P.s Handels- og Fabriksaktiebolag i Stockholm, men allerede 1894 udskiltes Fabrikationen fra Stockholmfirmaet og blev et selvstændigt Firma under Navnet Fabriksaktiebolaget Skandinavien.

Ved Siden af Opbygningen af den her skildrede meget betydelige Forretning fik P., støttet af sin stærke Nationalfølelse og levende Almensans, ogsaa Tid til at yde en stor Indsats paa Omraader,

der **laa** langt borte fra hans Forretning. Lige fra sine unge Aar havde han næret en dyb Interesse baade for Forsvarssagen og for Kampen for Danskhedens Bevarelse i Slesvig. Gennem Aarene bragte han meget store Ofre paa disse Omraader. Det var ham en Sorg, da han, der som Medlem af Landstinget var blevet indvalgt i Forsvarskommissionen af **1902**, kom til at opleve Uenigheden mellem Hær og Flaade og den langvarige Krig om Forsvaret, og i særlig Grad gik Beslutningen om, at **Kbh.s** Landbefæstning skulde nedlægges **1922**, ham til Hjertet. **1898** kom han i nært Samarbejde om sønderjyske Opgaver baade med H. P. Hanssen (s. d.) og radikale Studentersamfundsmænd, H. V. Clausen (s. d.) og Niels Hjort (s. d.); han bidrog virksomt til at udføre Clausens Plan om Foreningen af 5. Oktober, den hemmelige Kreditforening, gennem hvilken der ydedes Bistand til at bevare Nordslesvigs Jord paa danske Hænder under den preussiske Regerings Angreb. I Samarbejde særlig med J. H. Schmidt (s. d.) og Julius Nielsen (s. d.) gjorde han lige til Verdenskrigen med Raad og Daad en meget betydelig Indsats, ogsaa ved at interessere formuende danske Konservative for Løsningen af denne vigtige Opgave. Genrejsningen af det dansk-vestindiske Erhvervsliv var ligeledes en national Opgave, der interesserede **P.**, men trods kraftig personlig Indsats kom han her til at lide store Skuffelser. **1900** var han blandt de første, som traadte praktisk op paa dette **Omraade**, idet han med en mindre Kreds af Mænd dannede Dansk vestindisk Plantageselskab, som i Juli **1900** købte Plantagerne Castle Cockley, **Pearl** og Cassavagarden paa St. Croix. **1902** var han blandt Underskriverne af den Henvendelse til Regeringen, som tilbød at oprette et **Plantageselskab** og et Dampskibsselskab, og under lange Rigsdagsforhandlinger kæmpede han, indtil det lykkedes at naa Maalet, Salgstraktatens Forkastelse. **1902** indtraadte han som Formand i Bestyrelsen for Plantageselskabet Dansk Vestindien og foretog **1903** sammen med flere andre kendte Danskere en Rejse til Vestindien og forestod personlig Indkøbet af forskellige Plantager paa de tre **dansk-vestindiske** Øer. **1905** og ved Aarskiftet **1910—11** foretog han yderligere to Rejser til Vestindien for at inspicere de i de mellemliggende Aar opnaaede Resultater, og da Godsejer Lachmann døde **1909**, og hans store Virksomhed overtoges af Aktieselskabet Vestindisk Sukkerfabrik, blev **P.** ogsaa her Formand i Bestyrelsen, ligesom han ydede en betydelig Del af den nødvendige Kapital. Aarene **1911—14** var Tørkeaar for Vestindien, hvilket affødte Sygdomme i Bomuldskulturerne og **Sukker-**markerne, og noget senere kom hertil Opsætsighed og Utilfredshed

blandt Arbejderbefolkningen, mod hvilken der ikke blev skredet tilstrækkelig energisk ind fra den danske Regerings Side. Da samtidig Salgsplanerne med Hensyn til Øerne paa ny dukkede op, og den danske Regering tog det Standpunkt, at et Salg var uomgængeligt nødvendigt, blev der intet andet for P. at gøre end at paabegynde Afviklingen og Salget af de Interesser, han med stor Energi i de tidligere Aar var gaaet ind for at ophjælpe, hvilket han kun gjorde med blødende Hjerte. Paa hans Dødsdag blev Salgsskødet for Plantagen Castle Cockley underskrevet i Vestindien, men han naaede ikke at se det senere dannede Plantageselskab afviklet.

Blev Arbejdet i Dansk Vestindien saaledes en stor Skuffelse for ham, oplevede han til Gengæld store Glæder paa et helt andet Omraade, nemlig med Hensyn til Hedesagen. Gennem sin Broder Lægen August P. var han kommet i Forbindelse med denne Sag, og 1880 deltog han i Stiftelsen af Plantningsselskabet Staushede. 1891 anlagde han Baldersbæk Plantage paa over 1000 Tdr. Land, og sammen med Kommitteret Chr. Dalgas købte han 1895 Hølund Søgaard. Ikke blot nedlagde han et stort Arbejde i disse Ejendommes Beplantning og Kultivering, men ved en Hederejse 1892 fik han yderligere forskellige formuende Forretningsfolk til at købe Hedeplantager. 1897 blev han Medlem af Hedeselskabets Repræsentantskab og 1910 Næstformand i dette.

Inden for sin egen Stands Organisationsliv var han med til at stifte Foreningen af danske Manufaktur-Grossister og var en lang Aarrække Formand for denne. 1904—17 var han desuden Medlem af Grosserer-Societetets Komite. I ganske særlig Grad laa Uddannelse af unge Købmænd ham paa Sinde, og han udførte paa dette Omraade gennem Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse et meget betydeligt **Arbejde**; navnlig sikrede han Foreningen dens egen Skolebygning, Købmandsskolen i Fiolstræde, bl. a. ved et stort personligt Bidrag.

1895 havde han deltaget i Stiftelsen af Dansk Exportforening, og da Det østasiatiske Kompagni dannedes 1897, blev han fra Starten Medlem af dets Bestyrelsesraad og fra 1910 dets Formand og blev saaledes paa nært Hold Vidne til denne store Virksomheds Opbygning.

Som Købmand var P. af et usædvanligt Format, og naar han naaede et saa fremragende Resultat i sin Forretningsvirksomhed, skyldtes det særlig hans mægtige Karakterstyrke og Energi samt hans Evne til at finde og fastholde dygtige Medarbejdere. Hans Forretning blev opbygget paa Princippet om Samarbejde mellem Handel og Industri, men hans Interesse for Opbygningen af nye Industrier blev med Aarene saa stærk, at da han 1898 indvalgtes

som Højres Repræsentant i Landstinget, virkede han ivrigt for øget Toldbeskyttelse.

I sit Privatliv mødte han store Sorger, idet han tidligt mistede sin Hustru og 1895 sin 22-aarige Søn, der var hans eneste Barn. Først efter dette Dødsfald optog han sine to Fætre, *Andreas* (1850—1937) og *Peter Johan Ditlev P.* (1857—1923) som Kompagnoner i sit Firma. P. døde pludseligt af et Hjerteslag.

Ifølge hans Testamente oprettedes 2. Dec. 1919 Fundats for Holger P.s Fond, og der udlagdes hertil fra hans Bo en Kapital paa 7 Mill. Kr. foruden forskellige Ejendomme, Familiemalerier og **Løsoeffekter**. Af Fondens Kapitalformue udrededes 200 000 Kr. til Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse til Fremme af dens Virksomhed, 100 000 Kr. til et Legat under Grosserer-Societetet, hvis Formaal skal være at fremhjælpe dansk Handel og Industri, 100 000 Kr. til et Legat med Teknologisk Institut som Bestyrer, hvis Formaal skal være Fremme af Industri og Haandværk, 100 000 Kr. til et Legat til Fremme af konservative Interesser, 100 000 Kr. til et Legat til Belønning for danske Mænd og Kvinder samt 100 000 Kr. til et Legat, hvis Formaal er Sammenknytning af skandinaviske Interesser. Yderligere var der aabnet Adgang til af Fondens Formue at yde Bidrag til Opførelsen af eller Drift af en Handelsskole for Kvinder, til Opførelsen af en Bygning for Folkemuseet, til Opførelse af Kolonnaden paa Amalienborg af Sten eller andet varigt Materiale samt til Fremme af Landets Handel, Industri og Haandværk. Resten af Fondens Indtægter skulde ud over Udredelsen af bestemte Beløb til navngivne Personer fordeles i Portioner aarlig, dels til Slægtninge og Venner af Testator og dennes Hustru, dels til udenforstaaende.

R. 1892. DM. 1901. K.² 1911. F.M.G. 1913. — Malerier af G. Achen 1900 (Købmandsskolen, Nørre Voldgade), V. Irminger 1914 og 1916 (Fr.borg, Gentagelse tilhører Holger Petersens Fond) og Knud Larsen 1913 (Akts. Holger Petersen). Portrætteret paa L. Tuxens Maleri 1906, Selskab hos Moresco. Buster af L. Brandstrup 1905 (Købmandsskolen) og A. Bundgaard 1928 (Handelshøjskolen, Jul. Thomsens Plads; Studenterhuset i Paris). Granitstatue af sidstnævnte 1926 ved Baldersbæk.

Min Slægtebog. Udgivet af Holger Petersen. Udarbejdet af Th. Hauch-Fausbøll og P. Fr. Rist, 1918. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den dsk. Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 641—44. Berl. Tid. 28. Maj 1917. Tidsskr. for Industri, s. A., S. 116 ff. For Industri og Haandværk, Ny Rk., XVII, s. A., S. 148 ff. Hedeselskabets Tidsskr., s. A., S. 103 ff. Højskolebladet, XLII, s. A., Sp. 717—20. Ill. Tid. 3. Juni s. A. A. Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark, I—III, 1936—38, passim.

Tens Vestberg.

Petersen, Peter Immanuel, 1836—1903, Bogbinder. F. 1. Febr. 1836 i Kbh. (Trin.), d. 24. Juni 1903 i Skovshoved, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Kobberstikker S. H. P. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 28. Nov. 1863 i Kbh. (Holmens) med Eline Louise Marie Muller, f. 1. Marts 1843 paa Storgaarden i Krogstrup Sogn, d. 8. April 1869 i Kbh. (Garn), D. af Forpagter Carl Ludvig M. (1816—85) og Thora Christine Sünckenberg (1821—1901). 2° 2. Aug. 1873 i Svendborg med Ida Charlotte Muller, f. 19. April 1846 paa Pagterold i Krogstrup Sogn, d. 30. Dec. 1930 paa Frbg., Søster til 1. Hustru.

P. lærte Bogbinderiet og arbejdede som Svend i Kbh. og i Udlandet, til han 1860 gjorde Mesterstykke og nedsatte sig i Kbh. som selvstændig Bogbinder. Allerede tidligt havde han lagt særlige Evner for Dagen i Haandforgylmngens vanskelige Kunst, og paa Udstillingen 1872 vakte hans smukke Præstationer paa dette Omraade Opmærksomhed. Da D. L. Clément (s. d.) døde, overtog P. 1877 dette Byens største Bogbinderi og udviklede efterhaanden dets tekniske Indretning med Henblik paa en Massefabrikation, der skaffede ham en omfattende Forretning; mangfoldige komponerede Bind med pressetrykt Dekoration udgik fra hans Værksted, og han optog gerne nye Fremgangsmaader (Relieftryk, Farvetryk o.s.v.), ligesom han altid var meget interesseret i alle tekniske Fremskridt paa Maskinernes og Værktøjets Omraade. Det, som har bevaret P.s Navn, er dog de haandgjorte Bind, som han ved Siden af Fabrikationen vedblev at dyrke, og af hvilke mange indbragte ham Medailler paa Udstillinger i Ind- og Udland. Han tegnede selv adskillige af disse Bind, der viser hans Evne til at sammenstille gamle Stempler paa en virkningsfuld Maade, og han udførte desuden mange efter Kunstneres Tegninger. Ogsaa Lædermosaik o. 1. dyrkede han, men sine største Triumfer fejrede han dog i de haandforgylde Bind; navnlig blandt hans ældre Ting fra 80'erne og 90'erne er der mange Eksempler paa en smuk Indramning af Bogsiden, udført med smaa Stempler og Konturer. Det var naturligt, at P. deltog i den fra Forening for Boghaandværk udgaaende bogkunstneriske Bevægelse; han var til sin Død Medlem af Foreningens Bestyrelse, desuden Bisidder i Bogbinderlavet og Medlem af Bestyrelsen for Teknisk Skole. For sit store Personale var han en myndig og afholdt Chef; mange af vore Bogbindere fik deres Uddannelse paa hans Værksted og lærte at skatte hans gode menneskelige Egenskaber. Forretningen førtes videre af hans Enke, der 1923 overdrog den til den mangeaarige Bestyrer Henry Andersen. — R. 1894.

Anker Kyster i Bogvennen, 1901—03, S. 29—35. F. Hendriksen i Tidsskr. for Industri, IV, 1903, S. 113 f.

Edw. C. J. Wolf.

(von) **Petersen, Jacob**, 1622—1704, kgl. Kammertjener, senere Rigsbaron. F. 31. Sept. 1622 i Rendsborg, d. 26. Okt. 1704 paa Heiligenberg, begr. i Utrecht. Forældre ukendte. Gift 22. April 1669 i Sloten med Catharina **Bicker**, f. g. Okt. 1642, d. 30. Okt. 1678, begr. i 's Graveland (gift 1° 1666 med Kammersekretær Christian Ditlev Testmann, 1635—67), D. af Kaptajn-Major, Ridder af San Marco Jacob B. og Alida.

Efter først at have staaet i Skrædderlære kom J. P., uvist hvorledes, i Forbindelse med Frederik Ahlefeldt til Søgaard, den senere Storkansler, hvem han som Kammertjener fulgte paa hans Rejser i Europa 1647—53. Maj 1654 udnævntes Fr. Ahlefeldt under Hoffets Ophold i Flensborg til Overskænk, og det var aabenbart ham, som fik J. P. ansat som kgl. Kammertjener (i denne Stilling nævnes han fra Maj 1655). Efter Hoffets Tilbagekomst til Kbh. fik J. P. Dec. 1655 Inspektionen over »den lille Dyrehave« ved Fr.borg. Under Krigen med Sverige afsluttede han Sept. 1658 i Lübeck et Laan for Kongen og udrustede selvanden en Kaper. Efter Statsomvæltningen 1660 betegnes han af en fremmed Gesandt som Kongens »Favorit«, men var dog især i høj Gunst hos Dronning Sophie Amalie, til hvem han knyttedes som hendes »geheimster Kammerdiener«. Han synes at have været et Faktotum i Garderobeanliggender og Festarrangementer (ved Ringrendingen Okt. 1663 i Anledning af den kursachsiske Formæling var han endog Dronningens opvartende Kavalier), men bistod ogsaa sin Herskerinde ved hendes forskellige Anlæg paa Dronninggaard og ved Opførelsen af Prinsessernes Gaard paa Frbg. Til Løn for sine Tjenester fik han Ejendommen Østrup ved Esrom Sø mod en Afgift af en halv Td. Smør aarlig; han opførte her et nyt Hus efter hollandsk Mønster og indkaldte en hollandsk Forpagterfamilie for at drive Mejeri- og Havebrug. 1661 erhvervede han to Grunde i Kongensgade, og 1663 afkøbte han tre københavnske Borgere deres Urtehave »Norden op til Dronningens Lysthave«. 1663 fik han ogsaa Skøde paa »den lille Dyrehave« ved Ibstrup, det nuværende Charlottenlund, med Bevilling til der at holde Værtshus og Forlystelsesetablisement (Spille- og Skydebaner, Udlejning af Vogne og Baade m. m.) og overtog fra Interessenterne i Det islandske Kompagni Reberbanen uden for Østerport; hans Ønske om Monopol paa Rebslagning, Sejlmagen og Ankersmedning for Kbh., Christianshavn og Island med stærk Nedsættelse af Import-

tolden for de nødvendige Raavarer og høj Importtold for indførte Færdigvarer mødte dog Modstand i Statskollegiet.

Politisk spillede han i disse Aar en ikke ringe Rolle inden for Dronningens Parti, der omfattede Mænd som Hannibal Sehested (der i Brev 1662 betegner J. P. som »Hochgeehrter Besonders ver-trawter, **wehrter Freund**«), Fr. Ahlefeldt, Hans Svane, Peter **Bülche** og Th. Lente, og som kom i mere og mere udtalt Modsætningsforhold til Frederik III.s Yndling Christoffer **Gabel**. Gabels Ud-nævnelse Aug. 1664 til Gehejmerraad og Statholder i Kbh. betød et Nederlag for Dronningen og hendes Kreds, der havde arbejdet for Sehesteds Overtagelse af Premierministerposten. Efter al Sand-synlighed skyldes det Frygt for Gabels Hævn, at J. P., som endnu i Aug. udpegedes som Gabels Efterfølger i Rentemesterembedet, Nov. s. A. hovedkulds forlod Kbh. under Paaskud af en Helbreds-rejse. Han søgte Tilflugt hos Hertugerne af Braunschweig, Dron-ningens Brødre, søgte forgæves ved deres Formidling at komme til Naade igen og slog sig derpaa ned i Haag, hvor han fungerede som Hertugernes Kommissær (senere som Hertug Ernst August af **Braunschweig-Lüneburgs** Generalkommissær og Resident) og drev Pengeforretninger i Forbindelse med Joachim Irgens (s. d.). Efter sit Bryllup 1669 søgte han gennem Dronningen og hendes Sønner Tilladelse til at besøge Kbh. Gabels Svar var en Stævning til Byen for at forsvare Flugten 1664 og Opholdet i Udlandet uden Tilladelse. Nov. s. A. dømte Hofretten ham for disse to For-seelser samt det uden kgl. Tilladelse indgaaede Ægteskab fra Gods og Formue og for Udeblivelse fra Retten til at være fred- og æreløs. Da Frederik III. 1670 var død og Gabel kort efter faldt i Unaade, fik Fr. Ahlefeldt Dommen omstødt (hele Retsforhandlingen ud-slettedes i Hofrettens Protokol), men J. P. søgte dog 1675 forgæves gennem Griffenfeld Lejde til Kbh. Maaske frygtede ogsaa de nye Magthavere hans Indflydelse; at han stadig havde Venner paa højeste Sted, fremgaar af, at hans 1674 og 1675 i Utrecht døbte Sønner havde næsten alle Medlemmerne af den danske Konge-familie, supplerede med Hans Schack og Fr. Ahlefeldt, som Fad-dere. Han var nu ogsaa blevet en meget rig Mand, Ejer af det fra Svigerfaderen arvede Gods Engelenburg, Herregaarden Aschat og Landejendommen Heiligenberg ved Amersfoort, desuden Kano-nikus ved Oud Munster i Utrecht og Pfalzgreve. Sit Livs Krone naaede den ærgerrige Stræber — som allerede 1663 havde forseglet et Dokument med den sønderjyske Adelsslægt v. Petersens (ogsaa kaldet v. Dedens) Vaaben, til hvilket han næppe havde nogen Adkomst —, da han 18. Nov. 1676 fik Patent som arvelig Rigsbaron.

P. W. Becker: Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering, I—II, 1847—57. *Personalhist. Tidsskr.*, 3. Rk., II, 1893, S. 106—11; 9. Rk., II, 1929, S. 253 ff. *Kbh.s Diplomatarium*, III, 1877. O. Nielsen: *Kjøbenhavns Hist. og Beskrivelse*, V, 1889. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 155, 466. F. J. West: *Kronens Skøder*, II, 1908. E. Marquard: *Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III.s og Christian V.s Tid*, 1918. L. Bobé i *Nationaltidende* 6. Maj 1931. C. O. Bøggild Andersen: *Statsomvæltningen* i ,660, ,936, S. 402.

C O Bøggild Andersen

Petersen, Jakob, f. 1884, Bibliotekar. F. 25. Jan. 1884 i Varnæs. Forældre: Gaardejer Hans Peter P. (1859—90) og Ingeborg Møller (1861—1934). Gift 27. Nov. 1923 i Kbh. (Vartov) med Edith Christine Henriette Pedersen, f. 3. Nov. 1893 i Kbh., D. af Møbelhandler Hans Christian P. (1854—1931) og Jakobine Marie Henriette True (f. 1860).

Efter Skolegangen i den tyske Folkeskole var P. i nogle Aar ved Landbruget; han besøgte Hindholm Højskole og var 1910—13 Elev paa Askov Højskole i tre Vintre og paa dennes Lærerkursus to Somre. Han havde i disse Aar Planer om Virksomhed som Bladmænd eller Præst; men gennem H. P. Hanssen fik han Tilbud om en Stilling som Medhjælper ved Sprogforeningen, og for at forberede sig til denne Gerning opholdt han sig 1913—14 i Kbh., hvor han dels uddannedes ved Kbh.s Kommunebiblioteker, dels fulgte Undervisningstimer paa Statens Lærerhøjskole, bl. a. i Historie hos L. Moltesen. April 1914 tiltraadte han sin Stilling, men Verdenskrigen afbrød Arbejdet. Et Par Aar bestyrede han en indkaldt Broders Gaard i Skelle; i April 1916 blev han selv indkaldt, og efter endt Uddannelse kom han til Fronten i Flandern. Kort efter at være vendt hjem i Dec. 1918 blev han Privatsekretær hos H. P. Hanssen, og efter at denne var blevet Minister, fik han Sekretærstillingen for Valgkontoret i Aabenraa By og Amt. Efter Genforeningen genoptog han Arbejdet ved Sprogforeningen og blev dens Sekretær 1921. Han assisterede Bibliotekar Carl S. Petersen ved Nyorganisationen af Biblioteksvæsenet i Sønderjylland, og efter at dette var afsluttet, blev han 1923 Bibliotekar ved Det sønderjyske Landsbibliotek i Aabenraa. Da den nationale Spænding i den sidste Halvdel af 20'erne gjorde sig stærkere gældende, forandredes Sprogforeningen fra at være en ren sønderjysk Organisation til en hele Landet omfattende national Forening. Denne Indvinding af nyt Land for den nationale Interesse skete gennem Afholdelse af talrige Møder Landet over, og det blev P., der maatte gøre den væsentlige Del af dette Arbejde. Ved H. P. Hanssens Død var P. den naturlige Arvtager af Ledelsen af Sprogforeningens

Arbejde, og han valgtes 1936 til Foreningens Formand. Hans nationale Virksomhed er baaret af en tryk Optimisme og præget af hans praktiske Sans og ædruelige Omdømme.

Flensborg Avis 27. Jan. 1934. Hejmdal 24. Jan. s. A. Dannevirke s. D.

Hans Lund.

Petersen, Johan Christian August, f. 1867, Grønlandspioner. F. 12. Marts 1867 i Sagdlit, Julianehaabs Distrikt, Sydgrønland. Forældre: Udstedsbestyrer, senere Landmand Andreas Martin P. (1826—85) og Karen Margrethe Hansen (1835—88). Gift 1. Sept. 1895 i Angmagssalik med Ane Sørensen, f. 2. Aug. 1867 i Jersie, D. af Gaardejer Jens S. (1841—1902) og Abelone Jørgensen (1845—1921).

P. kom elleve Aar gammel med Forældrene til Danmark og sattes i Skole i Helsingør, i hvis Nærhed Faderen havde købt en Landejendom. Efter endt Skolegang gik han Faderen til Haande ved Landbruget, medens det i øvrigt var hans Hensigt at gaa til Søs. Dette blev dog ikke til noget, idet han tillige med sin tre Aar ældre Broder *Hendrik Theodor P.* (senere Assistent og fung. Kolonibestyrer i Grønland, d. 1907 i Kbh.) engageredes til som Tolk at deltage i Holms og Gardes Ekspedition til Grønlands Østkyst 1883—85. P. overvintrede sammen med Holm, den norske Geolog Hans Knutsen og sin Morbroder Hanséraq (s. d.) ved Angmagssalik, hvor han bl. a. optegnede og oversatte Østgrønlandernes Sagn og Fortællinger, som senere bearbejdedes af H. Rink (s. d.). Efter Ekspeditionens Tilbagekomst fik P. Ansættelse i den grønlandske Handels Tjeneste og blev 1888 Udstedsbestyrer paa Kronprinsens Ejland i Diskobugt. 1891—92 var han Medlem af Ryders Ekspedition til Østkysten og 1893 af Gardes til Julianehaabs Distrikt, hvor han bl. a. deltog i en Undersøgelsesvandring ind over Indlandsisen. — Da der 1894 oprettedes en Handels- og Missionsstation paa Østkysten ved Angmagssalik, var P. paa Grund af sit Kendskab til Forholdene og sin Indlevethed med Befolkningen prædestineret til at blive dens Leder som Handelsbestyrer, og her udfoldede han nu, i fuld Forstaaelse og Samarbejde med Missionen, i over tyve Aar en udmærket civilisatorisk Virksomhed, fra 1904 som Kolonibestyrer, fra hvilken Stilling han tog sin Afsked 1916 uden dog derfor at have afsluttet sit Arbejde for Østgrønland, idet han 1923—24 vikarierede som Bestyrer i Angmagssalik og 1925 overførte en Del af dette Distrikts Befolkning til den nye Koloni i Scoresby Sund, i hvis Anlæggelse han deltog og som han

derefter bestyrede til 1926 og atter som Vikar 1934—35. — DM. 1916. R. 1926.

G. F. Holm og V. Garde: *Den danske Konebaads-Expedition* til Grønlands Østkyst, 1887, passim. Meddelelser om Grønland, XVI, 1896, S. 4, 18, 24 og passim. F. C. P. Rüttel: Ti Aar blandt Østgrønlands Hedninger, 1917, passim.

H. Ostermann.

Petersen, Johan Theodor, 1864—1935, Legatstifter. F. 1. April 1864 i Vejle, d. 20. Maj 1935 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Klejnsmedemester Niels P. (1820—74) og Bolette Marie Jørgensen (1828—1918). Gift før 1909 med Gertrud Anna Maria (Milly) Krollmann, f. 6. April 1879 i Köln, d. 19. Jan. 1914 i Kbh., D. af Skomager Carl K. og Anna Maria Luckenbach.

P., der var født i smaa Kaar, gik i Realskolen i Vejle og kom derefter i Klejnsmedelære, uddannedes videre paa Teknisk Skole i Kbh. og den tekniske Højskole i Karlsruhe og var i adskillige Aar ansat i tyske Firmaer, bl. a. Sprængstoffabrikker. Nogle Aar var han Direktør ved Skultuna-Fabrikken i Västerås i Sverige og boede fra 1909 i Kbh. som raadgivende Ingeniør, knyttet til forskellige Banker og Medlem af Bestyrelsen for Selskaber som Nordisk Kabel- og Traadfabriker og Nielsen & Winther. Ved sin sjældne Arbejdsevne og sin administrative Dygtighed havde han erhvervet sig en betydelig Formue. Ved Testamente af 1934 skænkede han den til J. Th. P.s Legat, der traadte i Kraft efter hans Død ved Fundats af 1. Febr. 1936 og bestyres af Kbh.s Magistrat. Renterne af en Kapital paa ca. 1,1 Mill. Kr. anvendes til Støtte af trængende inden for Ingeniør-, Haandværker- og Handelsstanden eller deres Enker, til Arbejdere eller deres Enker, til Støtte for blinde og til Hjælp for ubemidlede til Ophold paa Hospitaler o. 1.

Politiken 21. og 27. Juni 1936.

Povl Engelstoft.

Petersen, Johanne Christine, 1847—1922, Forstanderinde for Samfundet og Hjemmet for Vanføre. F. 23. Sept. 1847 i Kbh. (Trin.), d. 24. Marts 1922 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Skomagermester Jens Bent P. (1821—1904) og Wilhelmine Christine Fristrup (1815—85). Ugift.

J. P. var i sin Ungdom svagelig. Som Patient paa Diakonissestiftelsen lærte hun 1874 dennes Præst, Hans Knudsen (s. d.), at kende, og meget modstræbende gik hun ind paa at hjælpe ham i det store Arbejde for vanføre og lemlæstede Mennesker, som han to Aar før havde paabegyndt. Det varede imidlertid ikke længe,

før hun blev stærkt interesseret i Arbejdet og forstod, hvad Knudsen havde sagt, at det var en Ære, han viste hende ved at bede om hendes Hjælp. J. P. underviste alle de første Aar i mange Slags Haandarbejder, som hun først selv **maatte** sætte sig ind i. Da Knudsen døde **1886**, stod hun som Arvtageren til hele Arbejdet. Efter mange Flytninger købtes endelig Ejendommen Toldbodvej 34 og senere Naboejendommene, og J. P., der altid var fuld af Planer for de vanføres Udvikling og Uddannelse, kunde nu endelig begynde at realisere nogle af sine Ønsker. **Bl.** a. havde hun længe indset, at et Hjem for vanføre vilde være til uvurderlig Gavn. Hidtil havde der kun været Klinik og Undervisningsværksted. Virkeliggørelsen af Hjemmet **maa** man regne for en af J. P.s største Fortjenester; først derved blev Omsorgen for de vanføre effektiv. Paa **Toldbodvej** blev der for Alvor Fart og Plan i Arbejdet, og **1908** var J. P. Forstanderinde for følgende Afdelinger: **Haandværksskole**, Hjem, Barneskole og Sanatorium. Klinikken plus Hospitalet havde deres Overlæge og Klinikforstanderinde. Ingen glædede sig mere end J. P. over Arbejdets Vækst, og ved hendes Død **1922** arbejdede 400 Funktionærer og Elever i Institutionen, deri ikke medregnet Patienterne paa Klinikken. — J. P. var en stort anlagt Person, tillige en udmærket Pædagog, som aldrig gjorde Forskel paa Eleverne. Hun forstod at sætte Mod og Energi i dem; hun vidste, det var den rette Drivkraft til at faa dem til at føle sig lykkelige trods deres Mangler. Hun satte Maalet højt, saavel i Arbejdet for de vanføre som af de vanføre. »Hold Fanen højt« var et Ord, hun ofte anvendte. Til sit Lærersonale (hvorafen Del var uddannede vanføre) havde hun en ubetinget Tillid, og hun var et lysende Eksempel paa at leve for en Sag. Pengemangel var et stadig mørkt Punkt i hendes Liv. Hun ejede selv en lille Formue, men den gik med i Arbejdet, og ingen ved til Bunds, hvor ofte hun var ved at segne under den økonomiske Byrde, og hvilke Sjælekvaler hun havde i den Anledning. Pengemangel var en Lidelse midt i hendes Lykke. Ofte satte Bestyrelsen sig af økonomiske Grunde imod Udvidelser, men J. P. fandt som Regel paa Udveje. Hun blev engang træffende kaldt »Kvinden med det store Hjerte og den tomme Kasse«. Under J. P.s Ledelse blev den danske Vanføre-Institution et Forbillede for mange af Europas Lande, og Danmark er gaaet i Spidsen for mange Nationer med Hensyn til rationel **Vanføre-filantropi**. Derfor er den danske Vanføre-Institution da ogsaa blevet kaldt »Moderanstalten«. — **F.M.G.** **1897**. — **Bronzerelief** af Anne Marie Carl Nielsen **1910** i Muren paa Vanførehjemmet. Maleri af C. V. Aagaard paa Hjemmet.

Aarsberetninger fra Samfund og Hjem for Vanføre 1872—1929. Gerda Svanenskjold: Samfundet og Hjemmet for Vanføre, 1929.

Gerda Svanenskjold.

Petersen, Johannes, se Hjelslev.

Petersen, Johannes Vilhelm Lauritz, f. 1872, Bogbinder. F. 19. Marts 1872 i Kbh. (Johs.). Forældre: Hofbogbindermester Carl Frederik August P. (1836—91, gift 2° 1885 med Catharine Schultz, 1856—1915) og Vilhelmine Francisca Wortziger (1846—84). Gift 9. Juni 1905 i Kbh. (b. v.) med Jensine Kirstine Lund, f. 27. Febr. 1877 i Dons, D. af Skrædder Bendit Jensen L. (1840—1929) og Ane Marie Nielsen (1847—1929).

P. fik sin Skoleuddannelse ved det v. Westenske Institut og Melchiors Skole. Den faglige Uddannelse foregik paa Faderens Værksted og i B. Beuchels Bogbinderi. 1891 bestod han sin Svendep prøve med Haandværkerforeningens Sølvmedaille og rejste derefter til Udlandet, hvor han bl. a. arbejdede i Leipzig 1893. 1899 løste han Borgerskab, og s. A. overtog han Faderens Virksomhed (Carl P.s Enke) i Forening med John Polack. 1912 fik han Prædikat som Hof bogbinder. 1916 blev han Medlem af Lavsbestyrelsen og 1924 Oldemand samt Redaktør af »Dansk Bogbindertidende«. Han har foretaget talrige Studierejser til Østrig, Ungarn, Schweiz, Tyskland, Belgien, Italien og Spanien og har desuden været Arrangør af Bogbindudstillinger i Bruxelles og Berlin. 1914 ledede han den store Fællesrejse for Bogbindere til Leipzig. Han sidder i Bestyrelsen for Haandværkerforeningen, Foreningen til Lærlinges Uddannelse, Fagskolen for Boghaandværk og har flere andre Tillidshverv. De Bogbind, der udgaar fra P.s Værksted, udmærker sig ved paa den ene Side at opretholde de gode Haandværkertraditioner fra fordums Tid med Hensyn til Præcision og godt Arbejde og paa den anden Side ved at være nøje knyttet til det bedste af, hvad moderne Ideer har skabt. Skulde man hæfte et Prædikat paa de Bind, der udsendes fra dette Værksted, og søge at finde et Helhedspræg, vil det blive: vederhæftigt, men dog fornemt og stilfuldt Arbejde. P. har Gang paa Gang i Tale saavel som i Skrift vist sig som Pioner inden for det moderne Bogbinderi, og han har ikke blot peget paa, hvad der kunde gøres, men har ogsaa selv gjort det. Atter og **atter** har han opfordret til at samle sig om den gode Teknik som det afgørende og med Hensyn til Dekoration at nøjes med det mindst mulige og den velanbragte Titel paa Ryggen, idet de velbehandlede og karakteristiske Materialer kun ødelægges ved for megen Dekoration. — R. 1934. — Maleri af J. Aabye 1935. Tegninger af Ivan Opffer.

Edw. C. J. Wolf.

Petersen, Johannes Boye, f. 1887, Botaniker. F. 5. Febr. 1887 i Vejle. Forældre: Sagfører Hans Peter P. (1851—1927) og Louise Augusta Petersen (1861—1936). Gift 1° 5. Dec. 1914 i Kbh. (Kristk.) med Johanne Dorthea Nybølle, f. 2. Jan. 1891 i Store Hedinge, Søster til Professor Hans Cl. N. (s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 24. Marts 1937 i Søby ved Randers med Gunver Johanne Asmund, f. 4. Sept. 1906 i Helsingør, D. af Lærer, senere Lektor Carl Sofus A. (1862—1938, Navneforandring fra Jensen 1905) og Johanne Rode (f. 1876).

P. blev Student 1904 fra Vejle og cand. mag. i Naturhistorie og Geografi 1912. Efter nogle Aars Lærergerning har han siden 1920 været Assistent (Plantebestemmer) ved Botanisk Have og siden 1929 Lektor i Mikroskopi og Mikrobiologi ved Polyteknisk Lærestalt samt Medlem af Eksamenskommissionen for Alm. Forberedelseseksamen. Han kastede sig tidligt over Studiet aflavtstaaende Alger, særlig de *aërofile*, o: saadanne, der ikke lever i Vand, og 1914 fik han Videnskabernes Selskabs **Guldmedaille** for Afhandlingen »Studier over danske *aërofile* Alger« (Vid. Selsk. Skr., 7. Rk., XII, 1916). — Siden har han — foruden andre Afhandlinger — publiceret her og i Udlandet ca. en Snes Skrifter om disse Planter fra mange, dog særlig arktiske Lande, og han er en anerkendt Specialist paa dette Omraade. 1914 var han paa Island, og hans Samlinger derfra danner Basis for de vigtige Afhandlinger »The fresh-water Cyanophyceæ of Iceland«, (»The Botany of Iceland«, II, 7, 1923) og »The *aërial algæ* of Iceland« (sst., 8, 1928). Et sammenfattende Resultat af disse Studier har han givet i sin Doktordisputats »Studies on the Biology and Taxonomy of Soil Algae« (Dansk bot. Arkiv, VIII, Nr. 9, 1935).

Studenterne fra 1904, 1929, S. 208. Univ. Progr. Nov. 1935, S. 152.

Carl Christensen.

Petersen, Peter Christian Julius, 1839—1910, Matematiker. F. 16. Juni 1839 i Sorø, d. 5. Aug. 1910 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Farver Jens P. (1803—73) og Anna Cathrine Viuff (1813—96). Gift 17. Juli 1862 i Kbh. (Garn.) med Laura Christine Bertelsen, f. 17. Marts 1837 i Stege, d. 23. Okt. 1901 i Kbh., D. af Restauratør i Stege, senere Købmand i Kbh. Christian Frederik B. (1795—tidligst 1860) og Marie Caroline Louise Kirchheiner (1803—58).

P. kom 1849 ind paa Sorø Akademi. Han viste her en sjælden Lærenemhed i alle Fag, særlig i Regning og Matematik, men **maatte** til en Begyndelse af økonomiske Grunde opgive sit Ønske

om at blive Polytekniker. Han kom efter sin Konfirmation i Handelslære hos en Onkel i Kolding. Da Onkelen et Aars Tid senere døde og efterlod ham omkring 1000 Rdl., kunde P. vende tilbage til Sorø Akademi. 1856 tog han Realafgangseksamen og begyndte det polytekniske Studium. 1860 tog han første Del af **Civilingeniør**-eksamen, men hans Interesse havde vendt sig mere mod den rene Matematik. Han besvarede Universitetets Prisopgave i Matematik, fik Accessit herfor, tog 1862 Artium og n. A. Filosofikum. 1866 bestod han Magisterkonferens i Matematik. 1867 fik han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling: »Svømmende Legemers Ligevægt«. Da han 1862 havde giftet sig, maatte han ved Siden af sin videnskabelige Uddannelse undervise meget, f. Eks. (indtil 1871) i det v. Westenske Institut. 1871 tog han Doktorgraden for en Afhandling »Om Ligninger, der løses ved Kvadratrod«. S. A. blev han Docent ved Polyteknisk Lærestalt, 1879 Medlem af Videnskabernes Selskab. 1881—87 var han Lærer ved Hærens **Officerskoles** næstældste Klasse, 1887—1909 Professor i Matematik ved Universitetet, desuden 1887—1900 Medlem af Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler. Ved Siden af sin videnskabelige og pædagogiske Virksomhed virkede P. ogsaa i det praktiske Forretningsliv. Han var Medlem af Forsikringsselskabet Hafnias Kontrolkomité, af Styret for **Arbejder** banken og De forenede Bygnings-snedkerier.

P. var i sin videnskabelige Virksomhed meget produktiv, og han vendte sig i Tidens Løb mod højst forskellige Emner. Det kunde være et Skakproblem, en **Dechiffriering** af et **Kryptogram**, et Spørgsmaal fra Underholdningsmatematikken, som havde vakt hans Interesse. Men ofte var det fundamentale matematiske Spørgsmaal. Allerede i Skoletiden havde Spørgsmaalet om Vinkelens Tredeling interesseret ham og Zeuthen, og Interessen for Konstruktionsopgaver holdt sig længe hos ham. Han dyrkede Løsningen af saadanne sammen med Zeuthen og F. Bing, og dette satte sig 1866 Spor i hans Bog »Metoder og Theorier til Løsning af geometriske Konstruktionsopgaver«. Denne giver **maaske** det mest karakteristiske Billede af P.s Forfatterpersonlighed lige fra den klare, knappe Stil, den naturlige Oversigtlighed, til Ulysten til pedantisk at behandle Opgaven til Bunds ved fuldstændig Diskussion. Bogen satte i mange Aar et stærkt Præg paa Geometriundervisningen i Artiumsklasserne og ved Forberedelsen til Polyteknisk Adgangseksamen, og den har oplevet mange Oplag og Oversættelser til fremmede Sprog (Tysk, Fransk, Engelsk, Italiensk, Ungarsk, Russisk og Hollandsk). Beskæftigelsen med Konstruktionsopgaver førte naturligt P. ind paa

Emnet for hans Doktordisputats, og dette førte til en Fremstilling af »De algebraiske Ligningers Theori« (1877), senere oversat til Tysk, Fransk og Italiensk. Hans Ansættelse ved Polyteknisk Læreanstalt førte ham til at udarbejde en Samling Lærebøger i rationel Mekanik (Statik 1881, Kinematik 1884, Dynamik 1887). Ligeledes gav hans Ansættelse ved Universitetet Anledning til hans »Forelæsninger over Funktionsteori« (1895). Til Tider gav han sig stærkt af med Talteori, og til Topologien har han givet Bidrag, baade i ovennævnte Lærebog i Funktionsteori, ved en fundamental Afhandling om regulære Grafer i »Acta mathematica« (1891) og ved sine Bidrag til Behandling af det berygtede »Firfarveproblem«. Hans rige videnskabelige Produktion med dens højst varierende Emnevalg findes i stor Udstrækning spredt i inden- og udenlandske Tidsskrifter. Han har ogsaa, delvis sammen med F. Bing, skrevet om Statsøkonomi. Hans pædagogiske Virksomhed satte sig Spor i et stort Antal elementære Lærebøger, som i mange Aar helt satte Præg paa Matematikundervisningen i den højere Skole. — Ejendommelig for P.s Arbejdsmaade var den Intensitet, med hvilken han kastede sig over en Opgave, som havde fanget hans Interesse. Sjældnen gav han sig da Tid til at fordybe sig i den Litteratur, som allerede fandtes om Emnet, men netop derfor satte hans intensive Beskæftigelse med Problemerne sig ofte Spor i originale Løsninger, som mere udmærkede sig ved Simpelt og Naturlighed end ved Lærdom. Saa længe han beskæftigede sig med et Problem, var han helt optaget af det og vendte stadig tilbage til det i Samtaler med andre, ikke mindst med sin forstaaende Ven, Direktør ved Livrenteanstalten F. Bing. P.s Stil var enkel, koncis og klar, dog undertiden saa kortfattet, at den kunde volde Læseren Vanskeligheder. Hans Vending »Man ser let« bevarede længe som et Ordsprog. I visse Henseender var det Tidspunkt, da P. ved Universitetet fik Analysen at varetage, skæbnesvangert. Hans Hovedstyrke laa i det geometrisk anskuelige, og netop da var Analysens Aritmetisering i fuld Udvikling. Som Menneske havde P. noget af en Renæssanceskikkelses Aabenhed, Djærvhed og Hjertelighed. — R. 1891. DM. 1897. — Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri 1897 af et Møde i Videnskabernes Selskab (Videnskabernes Selskab).

Univ. Progr. Nov. 1871, S. 143 f. Ill. Tid. 20. Juni 1909 og 14. Aug. 1910. Nyt Tidsskr. f. Matematik, s. A., S. 73—77. Oversigt over Vidensk. Selsk. Forhandl., s. A., S. 73 ff. N. J. Berendsen: Af en gammel Journalists Erindringer, 1918, S. 33. Dan. Jacobson: Jeg husker —, 1923, S. 44. Hafnia. Mindeskrift, 1922, S. 44 f. Axel Henriques: Svundne Dage, 1929, S. 63 ff.

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard*).

Petersen, Jacob Julius, 1840—1912, Læge, Medicinalhistoriker. F. 25. Dec. 1840 i Rønne, d. 28. Maj 1912 i **Kbh.**, begr. sst. (Vestre). Forældre: Urmager, senere Folketingsmand Jeppe Findanus P. (1818—1900, gift 2° 1857 med Cecilie Kirstine Grønnegaard, 1828—69, gift 1° 1848 med Købmand i Neksø Andreas Berg, ca. 1816—51) og Margrethe Kristine Tranberg (1815—55). Gift 16. April 1866 i Neksø med **Oliva** Christine Rasmine Munch, f. 15. Febr. 1840 i Neksø, d. 17. Marts 1904 i **Kbh.**, D. af Købmand, Vicekonsul Marcus Jespersen M. (1807—72) og Johanne Kirstine Sonne (1815—86).

P. stammer fra to kendte bornholmske **Slægter**; han gik først i Borgerskolen, derefter i Rønne højere Realskole og til sidst fire Aar i Metropolitanskolen, hvor han var Klassekammerat med sin Ven for Livet Harald Høffding og 1861 tog Studentereksamen. Det medicinske Studium afsluttedes 1865 paa Rekordtid. Efter en kort Udenlandsrejse og en toaarig Kandidattjeneste paa Kommunehospitalet blev han konst. Distriktslæge paa Nørrebro i Kbh. og siden Kommuneslæge i samme By, hvor han — kun **afbrudt** af et kort Ophold 1879 som Stiftslæge ved Vallø — forblev boende næsten hele Livet som praktiserende Læge, elsket af sit for Størstepartens Vedkommende fattige Klientel. Hurtigt efter Embedseksamen kastede han sig ind i eksakt, videnskabeligt Arbejde med eksperimentelle Dyreforsøg vedrørende Tuberkulosens omtvistede Kontagiositet, hvorom hans Disputats fra 1869 handler. Den var baseret paa de da nyeste Metoder og Teorier af Villemin og Virchow; med Hensyn til Begreberne Infektion og Kontagiositet fulgte han denne sidstes Opfattelse. Men hans »uroligt bevægede Sind«, som hans Lærer og senere Ven Kr. Arentzen udtrykker sig, lod ham ikke fastholde den paabegyndte Retningslinie. Allerede i Disputatsen var han inde paa en ret grundig, original medico-historisk Undersøgelse om Tuberkulosens Smitsomhed, vistnok inciteret af Carl Lange. Den hos mange dengang herskende terapeutiske Nihilisme slog han sig ikke roligt til **Taals** med, og han kunde heller ikke nøjes med, skriver han, »det lykkeligt ureflekterede Standpunkt« som saa mange andre. For derfor fastere at orientere sig og finde Overblik over Tidens forskelligartede Strømninger inden for Medicinen søgte han Raad i Historiens Spejl. — 1874 holdt han som Privatdocent de Forelæsninger over »**Hovedmomenter** i den medicinske Lægekunsts historiske Udvikling«, der udkom 1876 og n. A. forelaa i tysk Oversættelse. Bogen vakte stor Opmærksomhed hjemme og ude og lagde Grunden til hans Anseelse som Medicinalhistoriker. Ikke desto mindre forblev han derefter næsten fuldstændig uproduk-

tiv i fjorten Aar, i hvilken Tid han ofrede meget Arbejde paa Standsinteresser i forskellige Lægeforeninger, særlig Den **alm.** danske Lægeforening, hvor han i to Perioder var Bestyrelsesmedlem og 1877—79 Formand. Endvidere var han 1886—91 Formand for Lægeforeningen for Kbh. og Omegn og Medredaktør af »Ugeskrift for Læger« 1893—95. — Først 1888 holdt han atter Forelæsninger ved Universitetet, og disse udkom 1889 under Titlen »Hovedmomenter i den medicinske Kliniks ældre Historie«, særligt omhandlende de sidste 2—300 Aar. Ogsaa denne Bog oversattes straks n. A. paa Tysk og fæstnede i høj Grad hans Anseelse. 1889 blev han som den første her hjemme ansat som Docent i Medicinens Historie, midlertidig Docent hed det, og med meget lille Gage. 1893 udnævntes han til ekstraordinær Professor i Faget, dog ikke særlig paa Fakultetets Initiativ. Allerede 1887 var han blevet Medarbejder ved »Dansk biografisk Lexikon«, hvortil han skrev saa mange Artikler om Læger, at de tilsammen vilde fylde over et halvt Bind af Værket. Paa Grund af mangelfulde Forarbejder fra andre Sider blev mange af disse Lægebiografier i høj Grad baserede paa første Haands Studier, og Arbejdet hermed tvang P. til at vende sig mod den danske Medicins Historie, hvor han særligt nybearbejdede det 18. og første Halvdel af det 19. Aarhundrede, idet det 17. Aarhundrede var bedre undersøgt; særligt bør fremhæves den store Afhandling (i Hist. **Tidsskr.**, 6. **Rk.**, III, 1891—92) om Chr. J. Berger og »Den danske Lægevidenskab 1700—1750« (1893). Af andre større Værker kan nævnes Bøger om »Koleraepidemierne med særligt Hensyn til Danmark« (1892) og om »Kopper og **Koppeindpodning**« (1896). Af kortere Afhandlinger er Foredraget om Hippokratismen, holdt 1889 paa Kongressen for intern Medicin i Wiesbaden, af særlig Interesse til **Forstaaelse** af hans Evne til at vurdere Samtiden paa historisk Basis, og det **bidrog** til, at E. v. Leyden insisterede paa, at det netop blev P. og ikke en Tysker, der skrev den historiske Indledning til »Handbuch der **Ernährungstherapie** und **Diätetik**« (1897).

P. er den danske Dyrker af Medicinens Historie, der har spændt over de videste Gebeter. Han har behandlet en Mængde fælles-europæiske Emner fra alle Tider og Lande — mindst har Middelalderen interesseret ham — og kastet nyt Lys over udenlandske Skoler og Systemer paa en Maade, der har høstet **Anerkendelse** alle Vegne. Den danske Medicin skildrede han altid paa Baggrund af de udenlandske Tilstande og Strømninger. **Allerbetydeligst** var han **maaske**, naar han lod sit store Overblik gøre sig gæl-

dende og placerede den medicinske Situation i Forhold til den almindelige kulturelle. Imidlertid var hans Evne til at karakterisere Enkeltpersoner med psykologisk Indtrængen ogsaa betydelig. Arkivundersøgelser gav han sig kun i mindre Grad af med. Hans **Maal** var at skrive for den praktiserende Læge saaledes, at overdreven Skepsis eller Optimisme dæmpedes, og Forstaaelse af den aktuelle Situation underbyggedes, overbevist som han var om, at man kan lære af Historiens Vidnesbyrd. Derved vakte han Interesse for Medicinens Historie i vide Kredse og fik 1889 den Lærestol i Faget oprettet, som bestod til 1932. Hans Retorik var ikke stor, men hans Forelæsninger var klart opbyggede; hans Tilhørerskare var som Regel lille. Den lykkeligste og mest produktive Periode i hans Liv var i Slutningen af 80'erne og i 90'erne; hans sidste Aar formørkedes ved personlige Sorger og Svagelighed. Trods stor Anerkendelse forblev han meget beskeden. — R. 1898. DM. 1911. —. Tegninger og Skitser af Viggo Johansen, bl. a. 1898. Tegning af Gerda Ploug Sarp 1911. Portrætteret paa Viggo Johansens Maleri: Aftenselskab i mit Hjem 1899 (Kunstmuseet).

Univ. Progr. Nov. 1870, II, S. 75; Nov. 1912, S. 145—49. Kr. Arentzen: Fra yngre og ældre Dage, 1886, S. 195. III. Tid. 16. April 1899 og 7. Juni 1912. Politiken 30. Dec. 1910 og 29. Maj 1912. Janus, XV, 1910, S. 785 f.; XVII, 1912, S. 357 ff. Mitteil. zur Gesch. der **Medizin**, XI, s. A., S. 459 ff. Ugeskrift for Læger, s. A., S. 859 ff. Harald Høffding: Erindringer, 1928, S. 25—28.

Petersen, Julius Christian, 1865—1931, Kemiker. F. 26. Febr. 1865 i Odense, d. 16. Febr. 1931 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Snedkermester Hans Christian Georg P. (1822—78) og Karen Sophie Nielsen (1822—94). Gift 4. Okt. 1895 i Kbh. (Frue) med Ida Astrup, f. 3. Jan. 1877 i Kbh. (Frue), D. af Forretningsfører, Løjtnant Alexander Julius A. (1837—78) og Ida Marie Sophie Amalie Bang (1845—1918).

P. blev Student 1884 fra Odense og cand. polyt. (Kemiker) 1889. Umiddelbart efter Eksamen blev han Hjælpeassistent og 1892 Assistent ved Polyteknisk Lærestalts kemiske Laboratorium, hvilken Stilling han beholdt, til han 1908 blev Professor i Kemi ved Universitetet og Bestyrer af Lærestaltens kemiske Laboratorium. I Assistenttiden havde han, delvis paa Studierejser til Udlandet (1895 og 1900), sat sig ind i den her hjemme ikke dyrkede Disciplin Elektrokemi, og hans elektrokemiske Arbejder skaffede ham 1897 Videnskabernes Selskabs Guldmedaille og 1899 Doktorgraden ved

Kbh.s Universitet («Elektrolyse aforganiske Syrers Alkalisalte», II). 1902 var P. blevet udnævnt til ekstraordinær **Docent** i Kemi ved Universitetet og 1903 tillige til Lærer i Elektrokemi ved Læreanstalten og Leder af dennes nyoprettede elektrokemiske Laboratorium; da han blev Professor, faldt Docenturet bort, og Elektrokemien blev omtrent samtidig lagt ind under det nyoprettede tredje Professorat i Kemi ved Universitetet, der 1908 besattes med J. N. Brønsted (s. d.). Efter Disputatsen var P.s Arbejder nærmest af administrativ og pædagogisk Art. Han udarbejdede nye Metoder inden for den kvalitative og kvantitative uorganiske Analyse, og hans Lærebøger i disse Fag er præget af stor pædagogisk Sans. Den samme Evne kom til Udfoldelse i hans Arbejde som Lærer i Kemi ved Statens Kursus til Uddannelse af Skolekøkkenlærerinder (1899—1931) og i de Lærebøger i Kemi for Mellemskolen og Gymnasiet, som han udarbejdede, kort efter at Kemi var blevet indført som Skolefag ved Almenskoleloven af 1903, og som i mange Aar var de almindeligst brugte Bøger ved Skoleundervisningen. Mellemskolebogen er kommet i otte Udgaver, Gymnasiebogen i seks. — P.s Forelæsninger var fra Formens Side mønstergylde. Forelæsningerne for viderekomne led **maaske** noget under, at han stod den nyere Udvikling af Kemien fjern, men de elementære Forelæsninger og ligeledes de populære Forelæsninger, han holdt i **Folkeuniversitetsforeningen**, var fremragende og samlede altid store Skarer af Tilhørere. P. nærede varm Interesse for sine Elever. Dette gav sig Udslag i, at han 1900—10 var Kasserer og fra 1910 til sin Død Formand for Hjelpeforeningen for polytekniske Eksaminander og nedlagde et meget stort Arbejde i Varetagelsen af disse Hverv. Han var tillige fra 1908 til sin Død Medlem af Bestyrelsen for G. A. Hagemanns Kollegium. Ogsaa uden for Universitet og Læreanstalt havde man Brug for hans Indsigt og Evne til at se klart paa kemiske Problemer. 1900 fik han sammen med Oscar Matthiesen en treaarig Understøttelse til Undersøgelse af Freskopuds etc, og 1917—19 var han Formand for Bestyrelsen for og 1919—31 kemisk Konsulent ved Akts. De danske Sprængstoffabrikker og 1928—31 kemisk Konsulent ved Akts. Kryolith Mine og Handelsselskabet. — **R.** 1920. DM. 1928.

Univ. Progr. Nov. 1899, S. 96 f.; Nov. 1931, S. 125—27. Kemisk **Maanedssblad**, XII, 1931, S. 35 f.

Stig Veibel.

Petersen, Jørgen, 1854—1908, Landbrugsskoleforstander. F. 7. Juni 1854 paa Fjernhøjsgaard, Baarse Sogn, d. 19. Juni 1908 i Dalum, begr. sst. Forældre: Gaardfæster og Sognefoged Peder Niel-

sen (1823—71, gift 2° 1869 med Karen Jensen, 1839—1901) og Ane Pedersdatter (1824—68). Gift 16. Sept. 1886 i Rosmus med Jensine Petrea Thygesen, f. 9. Maj 1865 paa Ørupgaard ved Trustrup, D. af Gaardejer Jens T. (1825—92) og Petrine Nielsdatter (1828—1907).

P. fik sin praktiske Landbrugsuddannelse i Hjemmet, hvor han, i en Alder af **sytten** Aar, efter Faderens Død **maatte** overtage Ledelsen af Gaarden, som han i otte Aar bestyrede for sin Stifmoder. Hun havde megen Indflydelse paa hans Udvikling og hans tidligt vakte Lyst til en større **Livsgerning**, og under hendes Paavirkning førtes han ind i Egnens kirkelige og folkelige Bevægelse. I en tidlig Alder var han Elev paa Brøderup Højskole, men større Betydning fik hans Ophold paa Testrup Højskole 1871—72. To Gange, 1876—77 og 1879—80, var han Elev paa Tune Landboskole, kom derfra til Landbohøjskolen og blev Landbrugskandidat 1882. 1882—83 var han Lærer paa Testrup Højskole og 1883—85 paa Ladelund Landbrugsskole, hvor Docent Fjord havde iværksat en Del af sine Mejeriforsøg, og P. var hans Assistent 1885—86. Sammen med sin Ven fra Tuneopholdet og fra Landbohøjskolen Hans Appel (s. d.) havde P. tidligt haft Planer om selv at begynde en Landbrugsskole, og Tanken virkeliggjordes, da Hans Appel modtog Opfordring til at fortsætte Chr. Kolds Højskole i Dalum som Landbrugsskole. Appel og P. enedes om i Fællesskab og med Støtte af en Kreds af Landmænd at oprette Dalum Landbrugsskole 1886. P. blev Forstander, og i nært Samarbejde med Appel og snart efter med N. A. Hansen og Jakob E. Lange som Lærere drev han Skolen frem til en Plads blandt de store og førende Landbrugsskoler. 1889 oprettedes særskilt Kursus for Mejerister, og til Udvidelserne af selve Skolen føjede han senere Landbrugsmuseum og Laboratorium. Som Skolemand øvede han en betydelig Indflydelse, hans Undervisning var klar og letfattelig, og den store Elevflokk ledede han med rolig Myndighed, men samtidig med en aaben Hjertelighed og en Tolerance, der vandt ham Elevernes og Medarbejdernes varme Hengivenhed. Med sit lyse Livssyn og sit følsomme Sind sluttede han sig nær til den grundtvigske Bevægelse, og det laa ham stærkt paa Sinde, at Landbrugsskolen skulde virke paa Folkehøjskolens Grund, om end i sin Undervisning en ren Fagskole. Han fik tillige en betydelig Foredragsvirksomhed og en Række landøkonomiske Hverv, var Formand for Odense Omegns Landboforening fra dens Oprettelse 1898, Medlem af Bestyrelsen for De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift, af Landhusholdningselskabets Bestyrelsesraad og af Landbohøjskolens Tilsynsraad. Han

var Formand for Statsdyrskuekommissionen for Fyn og i en Aar-række Fællesdommer ved Dyrskuerne. Nogle Aar tog han Del i den agrarpolitiske Bevægelse som Formand for Agrarforeningens fynske Afdeling. Han skrev ikke meget, men nogle af hans populære Smaaskrifter fik stor Udbredelse, saaledes »Vejledning for Mælke-leverandører« (1891, 2. Udg. 1895) og »Malkearbejdet« (1898, tysk Udg. 1908). — R. 1903. — Maleri af J.C. Schlichtkrull paa Dalum Landbrugsskole 1911. Mindesten sst. 1911.

N. P. Madsen og Hans Appel i Højskolebladet, XXXIII, 1908, Sp. 961—70, 1013—18. Mælkeritidende, XXI, s. A., S. 515—30. Tidsskr. f. Landøkonomi, s. A., S. 484—87. Ugeskrift f. Landmænd, s. A., S. 389 f. Fyns Stifts Landbrugstidende, II, s. A., S. 245—48. Vort Landbrug, XXVII, s. A., S. 391 f. og af Chr. Christensen sst., XXX, 1911, S. 425—30. Foreningen Dalum Lærings Aarsskrift for 1909, S. 3—49. Otto Christensen i Tune Elevers Aars-skrift, 1909, S. 52—59. Hans Appel: Dalum Landbrugsskole 1886—1911, 1911. G. Ellbrecht: Danske Mejerier, IV, 1918, S. 321. Aksel Milthers.

Petersen, Ludvig Andreas, 1820—94, Officer, Bygningsingeniør. F. 30. Nov. 1820 i Kbh. (Helligg.), d. 16. Sept. 1894 i Fredensborg, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Kancelliraad, Kontorchef i Hof- og Stadsretten, senere Etatsraad Nicolai Christian P. (1772—1858) og Christine Poulsen (1778—1851, gift 1° 1799 med Styrmand Nicolai Pedersen Norbom). Halvbroder til Chr. P. N. P. (s. d.). Gift 1° 4. April 1851 i Kbh. (Helligg.) med Emilie Marie Amalie Høedt, f. 18. Juli 1825 i Kbh. (Helligg.), d. 13. Marts 1852 sst. (Helligg.), Søster til Skuespiller Frederik H. (s. d.). 2° 25. Febr. 1862 i Kbh. (Garn.) med Clara Marie Elben, f. 4. Dec. 1829 i Kbh. (Garn.), d. 20. Aug. 1898 sst., D. af Malermester, Kaptajn i Kbh.s Brandkorps Jens Gabriel Nielsen E. (Navneforandring til E. 13. Aug. 1830) (1803—63, gift 2° 1842 med Christine Dorothea Holm, 1805—87) og Anna Bolette Westergaard (1803—40).

P. blev Kadet 1833, efter Officerseksamen 1838 Sekondløjtnant à la suite i Infanteriet (Ancienn. 1837), men forblev ved Korpset endnu et Aar som Repetent og Page. 1840—44 gennemgik han Højskolen, blev Premierløjtnant i Ingeniørkorpset og lagde sig særlig efter Fæstnings-, Bygnings- og Troppetjenesten. Med Felt-Ingeniørdetachementer deltog han i Krigen 1848—50 og blev 1849 kar. Kaptajn og Kaptajn II, 1850 Kaptajn I. Mellem de to Krige forrettede han Tjeneste i Kbh., var 1853—55 midlertidig Lærer ved Højskolen, blev 1856 Sekretær i Korpsets tekniske Komité og var fra 1860 teknisk Revisor ved Korpset. 1861—63 bestyrede han Arbejderne i Dybbølstillingen og fortsatte hermed, til han blev syg under Krigen og derpaa atter overtog sine Stillinger ved Korpset.

Fra 1867 var han Distriktschef ved 1. Ingeniørdirektion, indtil han efter et Aars Orlov for at søge anden Virksomhed afskedigedes 1874 paa Grund af Alder, med Obersts Karakter. — Han var Grundejer i Kbh. og blev 1859 Medlem af Kommission om Forbedring af Forstædernes Slukningsvæsen, var 1875—92 Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, hvor hans Sagkundskab ofte kom til stor Nytte navnlig paa Bygningsvæsenets Omraade. Han var endvidere teknisk Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet til Opførelse af Bygninger for Industri- og Kunstudstillingen 1872, fra 1874 Medlem af Komiteen til Opførelse af det nye Kgl. Teater. Indtil sin Død virkede han for Landmandsbanken, Livsforsikringsanstalten af 1872 og Kbh.s Brandforsikring ved Vurdering af Ejendomme. — R. 1849. DM. 1864. K.² 1874. K.¹ 1880. F.M.G. 1872.

V.E.Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893, 1893. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87, navnlig I, S. 462, 514, 1264. Milit. Tidende, IV, 1894, Sp. 392. A. G. Hassø: Kbh.s Brandvæsens Hist., 1931. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III, 1921, S. 362. Hist. Medd. om Staden Kbh., 3. Rk., III, 1938—39, S. 150.

Rockstroh (V. E. Tychsen).

Petersen, Lauritz, f. 1868, Forfatter. F. 20. Marts 1868 i Aalborg. Forældre: Klædehandler, senere Handelsrejsende Jens Lauritz P. (1841—1922) og Charlotte Emilie Meyer (1845—1925). Gift 2. Maj 1899 i Kbh. (Matth.) med Agnes Kirstine Jacobsen Ellegaard, f. 30. Juli 1879 i Kbh. (Matth.), D. af Slagtermester Wilhelm Jacobsen E. (1837—1910) og Henriette Amalie Frederikke Nielsen (1838—83).

P. kom som Dreng til Kbh. Han viste ikke udpræget Interesse for Skolefagene, blev sat i Tømrer- og Murerlære for at uddanne sig til Arkitekt, men opgav det, ernærede sig først som Fotograf, siden som Kontorist, indtil han 1896 sammen med Broderen Karl P. startede en Importforretning i Tobakker og nogle Aar efter begyndte Fabrikation af Cigarer. Han udtraadte af Firmaet Karl P. & Co. 1934. Som Forfatter debuterede P. i »Nordstjernen« med Fortællingen »En Kunstner« (1888), der ligesom de short stories, han skrev i »København« (1890—91), blev optaget i Samlingen »Løse Blade« (1895). Hans første Bog var »Mennesker« (1891), tre naturalistiske Fortællinger, lidt skolerette, men hvoraf »Skærveslagerens Fødselsdag«, en Analyse af en Fattigmands Rus, med Rette vakte Opmærksomhed. En hel anden Karakter har Romanen »Mellem Klitter« (1894), der i en lidt lyrisk Stil skildrer en ung Mand, som elsker en ung Pige, men staar i Forhold til en moden Kvinde. Paa

samme Tid fik P. optaget et lille Stykke, »Efteraar«, i Johs. Jørgensens »Taarnet«. Kraftig og reel Naturalisme er der derimod i »**Gadens Roman**« (1896), et dansk Sidestykke til **Zolas** »*l'Assommoir*« og P.s litterære Bedrift: det første hele Forsøg paa en **Arbejderroman** her hjemme, en baadc ædruelig og hjertegreben Skildring, baaret af Overbevisningen om den sociale Uret. Romanen blev siden dramatiseret som »**Gryden**« og opført paa Folketeatret 1911. P. havde tidligere forsøgt sig som Dramatiker med »Efterlevende Model« (ca. 1908), der kun foreligger i Manuskript og aldrig er bleven spillet. Det bevæger sig i Forfatter- og Kunstnerkredse og har lige saa lidt som hans sidste Bøger, som først kom i Slutningen af 20'erne, nogen Forbindelse med Arbejdermilieuet. »**Lille Elskede**« (1927) skildrer indtrængende og stilfærdigt en aldrende Mands Kærlighed til en ung Kvinde. Derefter fulgte »**Ilden**« (1928), Københavnerroman, fra Aarene inden Verdenskrigen og i dens første Tid, som behandler en Grossererfamilie i dens Forhold til sig selv og sine Omgivelser med Midtpunkt i Sønnen, der vil være Digter og som efter svære Prøvelser redder sig ved Troen paa de bærende Magter i Livet. P. har udelukkende skrevet *con amore*, og hans praktiske Arbejde har kun indrømmet ham sparsom Lejlighed til digterisk Virken, men det er lykkedes ham i sit sympatiske Forfatterskab at give levende og sande Billeder af Mennesker og Forhold i sin Samtid. — **Ungdomsmaleri** af Sophus **Jürgensen** i Privateje.

Daniel Preisz

Petersen, Peter Lauritz, f. 1878, Forfatter. F. 20. Dec. 1878 i Sakskøbing. Forældre: Kurvemager Christian P. (1846—1939) og Ane Kirstine Rasmusdatter (1841—1905). Gift 1° 6. Aug. 1908 paa Frbg. med Johanne Christine Oline Christensen, f. 5. Maj 1867 i Kagstrup ved Herlufmagle, d. 19. Febr. 1928 i Jægersborg (gift 1° med Forvalter i Frihavnen, senere Fabrikant Johannes **Emil** Theodorus Knudsen, 1870—1939), D. af Gaardejer Isak C. (1840—1917) og Maren Sofie Johansen (1843—1909). Ægteskabet opløst. 2° 4. Juni 1926 i Kbh. (b. v.) med Erna Mariette Andrea **Namic** Damgaard, f. 18. Juli 1889 paa Frbg., D. af Lærer, senere Viceskoleinspektør Hans Hansen D. (f. 1861) og Christine Andersen (1858—1929). Navneforandring fra Hansen 1905.

P. voksede op i et fattigt, strengt pietistisk Hjem og **maatte** opgive Tanken om at studere, fordi Moderen var bange for, at Læsningen skulde føre ham bort fra Barnetroen; han kom saa i Kurvemagerlære, men først i Nittenaarsalderen havde han sparet tilstrækkeligt sammen til, at han kunde indmelde sig paa Lang og

Hjorths **Kursus**; han naaede dog ikke at blive Student, men **maatte** lade sig nøje med 4. Klasses Hovedeksamen **1902**, hvorefter han atter søgte over i et praktisk Erhverv; han var først knyttet til Indre Missions Forlag gennem en længere Aarrække og fik derefter Ansættelse paa Chr. Erichsens Forlag, hvor han **1935** udnævntes til Direktør, en Stilling, som han forlod **1939** for at genoptage den siden **1920** afbrudte Forfattervirksomhed. P. debuterede **1904** med »Kaptajnens Hustru«, en udpræget religiøs Fortælling, der fremkom i den af Pastor N. P. Madsen redigerede, opbyggelige Serie »Hjemmets Bibliothek«; derefter fulgte en lang Række Fortællinger, »William Brandt« (**1905**), »Grete fra Voldgaarden« (**1907**), »En Præstefrues Historie« (**1908**), »Unge Hjerter« (**1909**), »Sigrid« (**1910**), »Præstefolkene paa Norden« (**1911**), »Arnd Grupe« (**1913**), »Døden og Livet« (**1914**), »Den gaadefulde Magt« (**1917**), der alle behandler religiøse Emner, ofte med iøjnefaldende opbyggelig Tendens. Om end disse Bøger røber et og andet om Mennesker, især Kvinder, der maa kæmpe haardt for at komme til Klarhed over, om de skal høre Gud eller Verden til, var det dog først i den **1918** fremkomne »En Krise«, at P. tog sine Evner som Menneskeskildrer i Besiddelse: det er en kunstnerisk og psykologisk betydelig Redegørelse for de Anfægtelser, en Kvinde i Overgangsaaene kan komme til at **gen-nemgaa**. Alligevel var det ikke denne Bog, men »Korsfæstet« (**1919**), der bragte P. i Kontakt med det egentligt litterære Publikum; det er en hensynsløst ærlig Menneskeskildring, der hævder, at kun ved at korsfæste sit eget Jeg kan man frelse det. I et tilsvarende kunstnerisk Niveau ligger »Evas Pilgrimsfærd« (**1920**), der med ikke ringe Styrke fastholder Visionen af Eva — Menneskenes Moder — paa hendes Vandring gennem Tider og Lande.

Peder Hesselaa.

Petersen, Niels Lorentz(s), **1814—94**, Socialist. F. 13. Febr. **1814** i Kbh. (Ty. Ref.), d. 25. Juni **1894** sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Skomagermester **Gustavus** (Augustavus) P. (**1772—1855**) og Maria Magdalena Meyer (**1781—1850**). Ugift.

Naar Louis Pio hævdede, at det var ham, der **1871** gav Stødet til Oprettelsen af en dansk Afdeling af Internationale og Grundlæggelsen af en socialistisk Arbejderbevægelse i Danmark, kunde han gøre det med nogen Ret. Men allerede Aaret før var der dog dannet et Selskab i **Kbh.**, som havde Forbindelse med Karl **Marx'** Internationale i London. Dette var kommet i Stand gennem P. Som ung Buntmagersvend, udlært hos J. L. Høppner i **Kbh.**, drog P. til Tyskland, blev **1842** i Lausanne Med-

lem af Wilh. Weitlings De retfærdiges Forbund, **arbejdede** senere i Geneve, Bruxelles, London og Paris og blev det sidste Sted Formand for en tysk Arbejderforening og Korrespondent til Lassalle-anernes Blad »Der Sozialdemokrat« i Berlin. I 60'erne sluttede han sig til Internationale og har i Paris faaet Tanken at udbrede Socialismen i sit Fædreland. Imidlertid erfarede han af Joh. Ph. Beckers Blad »Der Vorbote«, at der allerede fandtes Socialister der, og fra Becker i Geneve fik han Adressen paa den bjørnbakske Politiker Carl Reinholdt Jensen (s. d.), som, inden han 1868 skuffet over »Grundlovsforræderiet« helt trak sig ud af Politikken og blev Stationsforstander i Vejle, havde næret Tanker om at slutte sig til Socialismen. I Foraaret 1868 opsøgte P. ham og traf der et Par Medlemmer af Reinholdt Jensens demokratiske Arbejderforening, Guldsmid W. Holm og Kortklipper Ole Chr. Andersen. »Det var hele den danske Socialisme«, skriver han senere. P. drog tilbage til Paris, men forsynet med en Slags Autorisation som Internationales Agent, udstedt af K. **Marx'** Medarbejder John Hales 3. April 1870, rejste han paa ny til **Kbh.**, og hos en yngre Handelsmand Anthon Mundberg (senere Landstingsmand) fandt 21. April 1870 et Møde Sted, hvor ni Socialister besluttede at danne en Sektion af Den internationale Arbejderassociation. P. skrev herom til London og udbad sig mere Agitationsmateriale samt henstillede, at man i Internationale udnævnte en Repræsentant for Skandinavien. Foruden de nævnte tilhørte i hvert Fald den senere Kontorchef ved Statsbanerne Ludvig Kragballe ogsaa Kredsen. Nogen varig Organisation kom der dog ikke ud heraf; men af Deltagerne gik A. **Mundberg** over i Pios Internationale, hvor han blev Formand for den blandede Sektion og Kredsformand for **Kbh.**; han fremhævede under Processen 1872, at han og ikke Pio var »Danmarks første Socialist«. Ole Chr. Andersen gik ligeledes i Pios og »Socialisten« Tjeneste. Med disse to opretholdt P., der kort efter rejste tilbage til Paris, gennem mange Aar en livlig Korrespondance. Han skaffede »Socialisten« Artikler fra London og Paris og sendte flittigt Pengebidrag hjem til Strejker og til Arbejderforetagender som **Forsamlings** bygningen i Rømersgade og Fællesbageriet. 1881 blev han udvist af Frankrig; han flyttede da til Schweiz og boede en Aar-række i Geneve i Huset hos Socialist-Veteranen Joh. Ph. Becker, gennem hvem ogsaa Pio oprindelig havde faaet Forbindelse med Internationale. Til op i Alderdommen var P. en aktiv Socialist og varm Talsmand for Kooperationen. Med Mellemlum gæstede han **Kbh.**, og under et saadant Besøg døde han. Han havde ført regelmæssig Dagbog over sin Deltagelse i den socialistiske Bevægelse

i mange Lande. Den og utvivlsomt interessante Papirer, der beroede i Geneve, er sandsynligvis gaaet tabt. — Breve i Arbejderbevægelsens Arkiv i Kbh.

Wermuth u. **Stieber**: *Die Communisten-Verschwörungen des 19. Jahrh.*, II, 1853, S. 95. Social-Demokraten 26. Juni og 19. Juli 1894. **L. Kragballe**: *Gamle Minder*, 1904, S. 150 ff. **Gustav Jaekkh**: *Die Internationale*, 1904, S. 229 f. **Oluf Bertolt**: *Pionerer*, 1938, S. 27 ff. **H. Bruun**: *Den faglige Arbejderbevægelse i Danmark*, s. A., S. 46 f. *Oluf Bertolt*.

Petersen, Louis Valrondt Schat, se **Schat Petersen**.

Petersen, Louise Augusta, se **Schiemann**.

Petersen, Louise Petrine Amalie, se **Phister**.

Petersen, Julius Magnus, 1827—1917, arkæologisk Tegner, Illustrator og Restaurator. F. 4. Sept. 1827 i Kbh. (Holmens), d. 1. Febr. 1917 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Tegner, Kobberstikker, Skibskonstruktør **Johan Daniel P.** (1794—1849) og **Charlotte Amalie Kiær** (1795—1874). Gift 31. Juli 1857 i Kbh. (Trin.) med **Laurine Camilla Hansigne Hansen**, f. 23. Juni 1830 i Kbh. (Trin.), d. 4. Juni 1896 sst., D. af Hørfabrikant **Jens H.** (1790—1866) og **Ane Larsen** (1800—92).

Slægtens Oprindelse er **skaansk**; Farfaderen var en fra Gønge Herred til Kbh. indvandret Vaabensmed. Faderen, som var Konstruktionsassistent i Søetaten og Lærer ved Kunstakademiets Ornamentalskole, lod sine Interesser gaa i Arv til flere Sønner. I Hjemmet fik P. sit første Kendskab til Tegnekunst og Kobberstiketeknik og begyndte at tegne **Gallionsfigurer** og Ornamenter til Marinens Skibe; desuden lærte han Malerhaandværket, gennemgik Kunstakademiets **Dekorationsskole** og senere Modelskolen og vandt to mindre og en stor **Sølvmedaille**. 1857—64 var han Lærer ved Akademiet. Men han konkurrerede forgæves til den Neuhausenske Præmie. Skabende Kunstnerfantasi havde P. ikke, hans herskende Evne var den eksakte, tro Gengivelse af det set, fotografisk nøjagtig, før Fotografien blev taget i Brug af Videnskaben. Han fandt saaledes naturligt sit Speciale som videnskabelig Tegner og Illustrator. **C. J. Thomsen** havde vakt hans Begejstring for Oldsagerne, allerede som attenaarig deltog han som Tegner i Undersøgelsen af Hvidegaardsfundet, og i de følgende Aartier leverede han talrige Billeder til Tidens arkæologiske Publikationer, ikke mindst Oldskriftselskabets. Sine Originaltegninger mangfoldigjorde han selv, i Begyndelsen mest som Stik eller Raderinger,

i hvilken Teknik han har udført en Række historiske Portrætter, senere som Kemitypier, der ligesom Nutidens Klicheer kunde trykkes sammen med Teksten; den sidstnævnte, af C. Piil **opfundne** Teknik anvendte han første Gang i Worsaaes Billedværk fra Oldnordisk Museum (1854) og siden i Populærværker som **Fabricius'** Danmarkshistorie og E. Erslevs »Den danske Stat«. I Staalstik udførte han flere Pengesedler. Illustratør-Virksomheden bragte ham efterhaanden i Samarbejde med alle Tidens Arkæologer og Numismatikere, Mænd som Thomsen, Rafn, L. Muller, Worsaae, **Herbst** og Engelhardt, senere S. Muller, Henry Petersen og J. B. **Løffler**. Foruden til danske Publikationer leverede han ogsaa Billedstof til Horace Marryats Bøger om Danmark og Sverige (1860—62) og til det engelske Tidsskrift »Archeologia«. Særlig bør fremhæves hans fortrinlige Runestengengivelser for P. G. Thorsen, Stephens og L. **Wimmer**, til hvis Værker han udførte Illustrationerne; P.s Førstehaandstegninger har ved deres Nøjagtighed og Nøgternhed blivende Værdi.

For Direktionen for de antikvariske Mindesmærkers Bevaring og senere for Nationalmuseet har han endvidere udført talrige Istand sættelser af Kalkmalerier og Kirkeinventar, han har saaledes restaureret Erik Mændveds Gravplade i Ringsted og de store senkatolske Altertavler i Odense, Aarhus og Viborg, Arbejder, der for deres Tid er fortjenstfulde, men ikke i eet og alt staar **Maal** med Nutidens Krav. I Tilslutning til denne Side af sin Virksomhed har han ogsaa udgivet et stort Billedværk »Beskrivelse og Afbildninger af Kalkmalerier i danske Kirker« (1895), der trods Mangler baade i Tekst og Billedstof endnu ikke har faaet sin Afløser, og et lille Skrift om samme Emne i Skrifter til Folkeoplysnings Fremme (1900). I sin Alderdom, da Nutidens Reproduktionsmetoder i nogen Grad overflødiggjorde hans Arbejde, skrev han en nøgtern Selvbiografi, der vidner om hans store Flid og hans talrige Rejser i Danmark og Sverige. — Tit. Professor 1877. — R. 1891. DM. 1897.

J. Magnus Petersen: Minder fra min Virksomhed paa Arkæologiens Omraade 1845—1908, 1909.

Chr. Axel Jensen.

Petersen, Anna Margrethe, f. 1878, Skoleinspektør. F. 20. Aug. 1878 i Ballerup. Forældre: Sadelmager Lars P. (1848—86) og Ellen Kirstine Nielsen (1851—1924). Ugift.

M. P. dimitteredes 1899 fra N. Zahles Seminarium og knyttedes s. A. til Plenges Realskole i Viborg, men allerede 1902 kom hun til Kbh.s Skolevæsen, hvor hun 1905 fik fast Ansættelse og 1919

blev Skoleinspektør, til 1934 ved Ny Carlsbergvejs Skole og derefter ved **Katrinedalsskolen**, Vanløse. Under sin første Periode ved **Kbh.s** Skolevæsen **supplerede** hun sin Uddannelse med **Faglærer** - indeeksamen i Naturhistorie og Kemi (1908), med Statens etaarige Kursus i Dansk (1910—11) og med Studierejser til de nordiske Lande og en længere Rejse i Tyskland 1913, hvortil hun havde Understøttelse fra Kirstine Frederiksens Mindelegat. Hun gjorde sig paa disse Rejser bekendt med **Smaabørnssløjd**, Anskuelsesundervisning og Børns Selvvirksomhed i Skolen og har siden som Lærerinde og som Skoleinspektør dels i sin Skole, dels offentligt i Skrift og Tale arbejdet for Gennemførelse af Reformen i Skolen, der har været sammenfattet under Navnet Arbejdsskole, og som nu 1939 kan siges at have kæmpet sig frem til Sejr. Som Følge af denne særlige Interesse har M. P. været Medstifter af Skolebiblioteksforeningen 1917 og er dens Formand. Om hendes varme Interesse for pædagogiske Spørgsmaal i det hele vidner, at hun har været Medlem af Pædagogisk Selskabs Repræsentantskab fra 1919, af dets Bestyrelse fra 1921 og har været Formand for Selskabet 1935—37, at hun har været i Bestyrelsen for Dansk **Natur—Dansk Skole** 1931—37 og er Medlem af Foreningen Nordens Repræsentantskab og Skolenævn. Uden for sin pædagogiske Virksomhed har M. P. taget Del baade i Foreningslivet og i kommunal Politik. Hun var 1910—20 Medlem af **Kommunelærerindeforeningens** Bestyrelse og 1919—20 Foreningens Formand. Hun er Medlem af Hovedbestyrelsen for Kbh.s Kommunebiblioteker, af Fonden til kunstneriske **Formaals** Fremme og af Forretningsudvalget for Kbh.s Børneværn. M. P. har siden 1925 været Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, valgt af Det radikale Venstre. Hun har her navnlig interesseret sig for sociale Spørgsmaal. M. P. har foruden litterære Pjecer til Skolebrug udgivet »Kongedatteren Leonora Christina Ulfeldt og hendes Husbond« (1928, 2. Udg. 1938) og har været Medudgiver af »Svanebogen, Smaabørnenes Læsebog« (1932, 3. Udg. 1937). — Buste af H. Isenstein 1938. Tegning af Anton Hansen s. A.

Københavns Kommuneskole 21. Okt. 1919 og 19. Aug. 1938. Folkeskolen 18. Aug. 1938. Vor Skole 20. Aug. 1938. Politiken 20. Aug. 1938.

Chr. Buur.

Petersen (ved Daaben Pedersen), Mads **Martin**, f. 1866, **Fagforeningsmand**. F. 22. April 1866 i Ramsømagle, Gadstrup Sogn. Forældre: Husmand, Handelsmand Peder Jensen (1825—1911) og Bodil Kerstin Jensen (1827—1901). Gift 1° 26. Dec. 1895 i Kbh. (Matth.) med Ane Nielsine Jacobine Christensen, f. 3. Maj 1866

i Hobro, d. 13. Nov. 1928 i Kbh., D. af Snedkermester Thomas Andersen C. (1830—1901) og Karen Marie Larsen (1832—1901). Ægteskabet opløst. 2° 3. Sept. 1916 i Kbh. (Holmens) med Marie Sophie Teodora Marcussen, f. 29. Juni 1885 i Skanderborg, D. af Murermester Johan Peter M. (1859—1927) og Marie Sophie Catrine Christensen (f. 1860).

P. blev efter Konfirmationen sendt i Snedkerlære i Kbh. og blev Svend 1885. Han holdt længe Forbindelsen levende med sin Familie paa Landet og derigennem med den grundtvigske Bevægelse. 1886—87 besøgte han Vallekilde Højskole, blev siden Medlem af Højskoleforeningen i Kbh. og gik i Vartov Kirke om Søndagen. Som Barn havde han ofte maattet forsømme Skolen for at passe fremmede Folks Køer; nu søgte han Kundskaber gennem Studentersamfundets Aftenundervisning og Borups Læreanstalt. 1890 drog han, Fagets Traditioner tro, »paa Valsen« gennem Tyskland, Schweiz og Tyrol og kom hjem tre Aar senere, mere erfaren, mere optaget af faglige Spørgsmaal, og kom straks ind i sin Fagforenings Bestyrelse. Snedkernes daværende Formand Martin Olsen saa, at der var »Stof« i den unge Kollega, og betroede ham forskellige Opgaver. Ogsaa i socialdemokratisk Partiarbejde tog han Del og var nogle Aar Formand for Vælgerforeningen i 6. Kreds. P. blev Medlem af Snedkerforbundets Hovedbestyrelse 1896, i en Periode med stærk Fremgang for Faget og dets Organisationer. Da der 1907 oprettedes en Post som Forbundets Hovedkasserer, valgtes P. hertil, men da Carl Gran 1909 blev Sekretær i De samvirkende Fagforbund, afløste P. ham som Forbundsformand og beklædte denne Stilling indtil Forbundets Jubilæum 1935. Han var ligeledes 1909—35 Formand for det danske og fra 1919 for det s. A. oprettede skandinaviske Træarbejder-Sekretariat, og han deltog tillige ivrigt i det internationale faglige Arbejde. 1914 blev han Medlem af De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg, var i Krigsaarene stærkt engageret ved Forhandlingsbordene, hvor Lønvilkaarene blev afgjort, og indtog en Periode en ret central Stilling i Fagbevægelsens øverste Ledelse midt imellem de to Antipoder Lyngsie og J. A. Hansen. Mens Organisationsarbejdet under P.s Forgængere ofte tog Form af hele Fribytterkampe om faglige Forbedringer, blev Udviklingen, navnlig fra 1910, mere præget af den ved Overenskomster, Priskuranter, faglige Voldgiftsinstitutioner etc. dannede Retstilstand, og P. har altid staaet paa Arbejdsrettens Grund og hævdet Respekten for indgaaede Aftaler. I den faste Voldgiftsret var han Dommersuppleant fra 1918 og Dommer 1926—36. — Et lyst og aabent Sind, en sejt Villie, en

udstrakt Haand, rede til Samarbejde paa det ærlige **Haandværks** Grund, var de karakteristiske Træk, som gjorde P. baade stærk og afholdt som Fagforeningsleder. Levende interesseret i sit Fag og dets Historie har han skrevet en Række Jubilæumsskrifter, bl. a. til Bygningssnedkernes Aktieselskab (1924), Snedkernes og Stolemagernes Fagforening (1922), De forenede Snedkeres Sygekasse (1937) og til Snedkerforbundet (1935). Men hans Interesser gaar langt ud over hans Fags Rammer. Han var Livet igennem en varm Talsmand for Ungdommens Dygtiggørelse, praktisk som teoretisk, han sad en Aarrække i Ledelsen for Borups Højskole, og han gaar endnu aktivt op i sine Hverv som Medlem af Bestyrelserne for Teknisk Skole, Teknologisk Institut, Kunstindustrimuseet og Arbejdernes Oplysningsforbund.

C. Gran: Snedkersvendenes Organisations Historie, 1910, S. 372 ff. M. Petersen: Snedkersvendenes Organisationshistorie 1885—1935, 1935, S. 312. Snedkerforbundets Fagblad April og Maj 1934, Sept. 1935. Snedkermestrenes Medlemsblad Maj 1934. Social-Demokraten 1. Jan. 1936. *op. cit.* 1.

Petersen, Christopher Knudsen **Mozart**, 1817—74, Klarinettist. F. 4. Maj 1817 i Kbh. (Fødsst.), d. 26. Febr. 1874 sst. (Slotsk.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Klarinettist Peter Christian P. (1785—1824) og **Diderica** Claudine Knudsen (ca. 1793—1871). Gift 24. Juli 1842 i Gedesby med Agnete Marie Linderstrøm, f. 29. Okt. 1815 i Sorø, d. 19. Maj 1843 i Kbh. (Slotsk.), D. af Ritmester, senere Fyrinspektør paa Gedserodde Carl Frederik L. (1777—1845, gift 2° 1819 med Nicoline Christine Marie Østerild, 1780—1847) og Charlotte Amalie Bech (1779—1828; Ægteskabet opløst).

P.s Fader kom fra Kongens Regiments Musikkorps til Det kgl. Kapel. Han var en udmærket dygtig Musiker, elskede sin Kunst og tilbød Mozart saa højt, at han lod sin yngste Søn døbe Mozart P. Denne fik allerede som Barn sammen med den ældre Broder *Peter Christian Crussel P.* (1815—30) Undervisning paa Klarinet. Efter Faderens pludselige Død fortsattes deres Undervisning hos Medlemmerne af Det kgl. Kapel Jens Krag og J. N. Braunstein. Broderen, der gav store Løfter, døde allerede som femtenaarig, hvorimod P. i mere end 40 Aar, fra 1832 til sin Død, skulde blive et af Kapellets berømteste Medlemmer. Hans Teknik var allerede fra de unge Aar blændende; hertil kom, at hans Tone, saa rund og fyldig, og hans Musikalitet hævede hans Spil op i Musikkens højeste Sfærer. P. var først og fremmest Solisten; i Kamtermusik havde han vanskeligt ved at indordne sig, men i sine Orkestersoloer og ved

Koncertoptræden vandt han den største Paaskønnelse. Menneskeligt var P. ikke helt nem at **omgaas**, hans Selvsikkerhed kunde virke stødende, og jævnligt, baade i sin Ungdom og som ældre, kom han i Strid med Teatrets Embedsmænd; adskillige er de **Disciplinærstraffe**, der overgik ham. Alt dette skadede dog ikke hans Omdømme som Musiker, og man følte det, som om man havde mistet en af Musikkens Stormænd, da han en Vinternat druknede i Nyhavn. — Maleri af Em. Barentzen i Det kgl. Kapels Foyer. Portrætteret paa F. Rudingers Maleri 1867: I det Kgl. Teater. Radering af C. C. Andersen 1874.

Fr. Bendix: Af en Kapelmusikers Erindringer, 1913, S. 22—30, 34. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908, S. 264, 267 f., 358 f., 385 f., 447. Musik, I, 1917, S. 71. Berl. Tid. 26. Febr 1874 A P. Berggreen: Musikalsk Tidende, 1836, S. 101.

Nils Schiørring.

Petersen, Niels Matthias (ved Daaben kun Niels), 1791—1862, Sprogmand og Historiker. F. 24. Okt. 1791 i Sanderum ved Odense, d. 11. Maj 1862 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skrædder Matthias P. (1758—1808) og Ane Kirstine Dorthe Danielsdatter (Schultz) (1763—1845, gift 2° 1810 med Indsidders Jens Hansen, ca. 1775—tidligst 1845). Gift 19. Maj 1816 i Tommerup med Sophia Magdalene Lund, f. 29. Aug. 1792 paa St. Thomas, d. 27. Juli 1862 i Kbh. (Frue), D. af Missionær, senere Sognepræst i Tommerup Torkild L. (1765—1833) og Helene Dorothea v. Aphelen (1761—1834, gift 1° 1786 med Præst paa St. Thomas Augustinus Krejdal, 1758—90).

Sine Forældre og Søskende saa P. under Opvæksten meget lidt til. Halvandet Aar gammel kom han i Huset hos en Faster, gift i Odense, og antoges af det barnløse Ægtepar, der selv var af **Bondeæt**, ganske i Sønns Sted; svagelig af Helbred udviklede han sig til en stille, noget menneskesky Dreng, der levede i sin egen Drømmeverden. 1801 sattes han i Odense lærde Skole, hvor han fik Augustus Krejdal (s. d.) og Rasmus Rask til Klassekammerater. Hos Krejdal fandt hans følsomme Sind sympatisk Forstaaelse, men afgørende for hans fremtidige Virksomhed blev Indflydelsen, Rask øvede; »den stærke Sjæl behersker altid den svage«, har han mange Aar senere skrevet om deres indbyrdes Forhold. De læste Islandsk sammen, i fælles Begejstring for Nordens Oldtid, om end Rask kunde vredes, naar Vennen over Indholdet forsømte Betragtningen af Ord-formerne. 1808 blev P. Student og valgte Teologi til Fagstudium; han var et dybt religiøst Gemyt, men Dogmerne, særlig Guds Menneskevorden, lærte han aldrig at forlige sig med, og Embeds-

eksamen tog han ikke. Da Plejeforældrene lod forstaa, at han **maatte** tænke paa Udkommet, skaffede Nyerup ham **1813** en Huslærerplads paa Fyn; **1815** ansattes han ved Brahetrolleborg Seminarium, giftede sig og fandt i Hustruen et Menneske, der helt forstod ham, og som han betroede alle sine Tanker og Følelser, sit Haab og Mismod. De Aar, han i Afsondrethed fra Verden tilbragte ved Seminariet, regnede han for sine lykkeligste. Han syslede med nordisk Mytologi, med dansk og islandsk Historie, men hans højeste Attraa var Poesien. Allerede i Skoletiden havde han skrevet Vers og Skuespil; nu tog Produktionen Fart, og foruden i Tidsskrifter vovede han sig paa eget Forlag frem med et dramatisk Arbejde »Coelibatet«, der udkom **1823** °S **ikke** blev ænset af nogen. Siden lod han intet skønlitterært trykke, men det var ham endnu paa de gamle Dage en stor Sorg, at han ikke duede til at være Digter, om blot af lavere Rang; dog var han forvisset om, at den poetiske Higen hos ham havde haft betydelig Indflydelse paa alt, hvad han havde frembragt, »til det slette **maaske**, men ogsaa til det gode«.

Da Seminariet **1826** nedlagdes, havde P. Valget mellem et sorgløst Liv paa Landet og Opholdet i Hovedstaden med de Savn og Ydmygelser, som han følte ikke vilde udeblive; han valgte det sidste for at kunne skrive det danske Folks og den islandske Fristats Historie, som intet andet Steds lod sig udføre. Han var gaaet af paa Vartpenge og blev **1829** Underbibliotekar ved Universitetsbiblioteket, **1830** Registrator ved Gehejmearkivet, en Stilling, der i sin Fordringsløshed saa ganske stemmede med hans Natur og Tilbøjelighed; med stor Pligttroskab røgtede han sin Gerning, som han fik meget kær, og i Forhold til tidligere Praksis i Arkivet førte han Aktstykkernes Registrering ind i nye Spor. Af hans egne planlagte historiske Arbejder saa foreløbigt intet Lyset; andre Foretagender skød sig midlertidigt imellem. **1823** var Rask vendt hjem fra sin store Rejse, og Forbindelsen mellem dem knyttedes paa ny med det Resultat, at P. i sin sidste Seminarietid droges over i Sprogvidenskab og fastholdtes her i de første Aar af Københavnertiden. Under den store Retskrivningsstrid **1826** stillede han sig i et Par Smaaskrifter paa Vennens Side, til dennes Fortrydelse med visse Forbehold, og s. A. udgav han »Dansk Orddannelseslære«, den første og endnu den eneste eksisterende Fremstilling af de Maader, paa hvilke Ordene i vort Modersmaal ved Sammensætning og Afledning bliver til. Det var hans Hensigt at levere lignende Bearbejdelser af Sproglærens øvrige Dele, især for saa vidt de ikke i nyere Tid var udførligt behandlede, men dette skete ikke,

hvorimod han — med Nyerup som første Tilskynder — gik i Lag med Besvarelsen af et af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme for Aaret 1828 udsat sproghistorisk Prisspørgsmaal. Hovedideerne fandt han spredte i flere af Rasks Skrifter, og denne gennemgik med ham Begyndelsen af Skaanske Lov Ord for Ord og Form for Form; under Udarbejdelsen hverken søgte eller fik han — af overdreven Samvittighedsfuldhed — Oplysning fra ham eller nogen anden, saa at Skriftet med dets Fortrin og Mangler i et og alt var hans eget. Det vandt den udsatte Pris og udkom 1829—30 i to Bd. under Titlen »Det danske, norske og svenske Sprogs Historie under deres Udvikling af **Stamsproget**», gaaende fra de ældste Tider til ned mod Aar 1700. Det var et Værk af stor Betydning, i en Menneskealder Grundlaget for det historiske Studium af de nordiske Sprog. Mange Enkeltheder er naturligvis nu forældede og den af P. i Overensstemmelse med Rask anlagte Betragtning af Islandsk som Stamsprog forladt; men for Dansks Vedkommende har Bogen i sin Helhed endnu ikke fundet en Afløser.

Rask døde 1832. Sin Opfattelse af Vennen, hvem han aldrig glemte, gav P. i den skønne Levnedstegning, som 1834 indledede Udgaven af Rasks samlede Afhandlinger, og vendte sig derefter for Alvor til sine afbrudte historiske Arbejder, tagende Sprogforskning som Middel, ikke som **Maal** i sig selv. Allerede 1832 havde han i »Nordisk Tidsskrift for **Oldkyndighed**», I, meddelt Bemærkninger om Kilderne til Danmarks Historie i Hedenold og deres Bearbejdelse; 1833 kom sst., II, Afhandlingen om danske og norske Stednavnes Oprindelse og Forklaring, der ved sin Metode lagde Grundvolden, paa hvilken Forskningen siden har arbejdet videre, og 1834 som selvstændigt Skrift en Haandbog i gammelnordisk Geografi (I), indeholdende en udførlig Redegørelse for Nordboernes, særlig Eddadigternes og Saxos geografiske Synskreds, et Studiefelt, hvor han hos os først i det 20. Aarh. har faaet Efterfølgere. Selve Hovedværket, »Danmarks Historie i Hedenold«, udkom 1834—37 i tre Bd., af hvilke det første behandlede Sagnhistorien, det andet Tidsrummet fra Regner Lodbrogs til Svend Tveskægs Død, det tredie Kulturhistorien paa fællesnordisk Grundlag med Fremhævelse af, hvad der var særlig dansk Skik. Den litterære Overlevering: Saxo, men navnlig de islandske Sagaer, var P.s Hovedkilder; ved Kulturhistorien toges intet Hensyn til de jordfaste og jordfundne Oldsager, heller ikke i 2. Udgave, der fremkom 1854—55, ligeledes i tre Bd., og han var af Datidens Historikere overhovedet den, som stod stejlest over for den unge arkæologiske Forskning. Som det nye Oplag viser, vandt Bogen, der ved sin Fremstilling var tilgængelig

ogsaa for læge Læsere, Bifald, og der var sikkert ikke faa, der ligesom Ingemann med Forventning saa Fortsættelsen i Møde. Adskillige herhen hørende Afhandlinger fremkom i »Annaler for nordisk Oldkyndighed«: **1836—37** om de ældste Tog fra Norden til Irland, **1836—39** om de Danskes Tog til Venden og **1847** om Bonde, Bryde og Adel, en Undersøgelse, der i Modsætning til herskende Anskuelse hævdede, at Landets første Bebyggelse var af aristokratisk Oprindelse, udgaaet fra Høvdinger, som fordelte Jorden mellem deres undergivne. Men selve Middelalderhistorien, der skulde udgøre tre Bind, hindrede ændrede Embedsforhold ham i at faa fuldført; det ses af hans efterladte Papirer, at han har villet give noget lignende, som Troels-Lund senere gav for det **16.** Aarh. Imidlertid var **Danmarkshistorien** ikke det eneste, som sysselsatte P. i disse Aar. Til Oldskriftselskabets store Samlingsværk »Oldnordiske Sagaer« **1836** levede han **1831—36** i 4.—10. Bd. Oversættelser af de norske **Kongsagaer** fra Olav den Hellige til Haakon Haakonsson, hvortil **1837** (12. Bd.) føjedes en oldnordisk geografisk Ordbog, og da **Generalstaben**, navnlig efter **1840**, begyndte sin omfattende Kortlægning af Danmark, blev han Stabens sproglige og historiske Konsulent; som saadan var han med til at fastslaa de etymologiserende Regler for Stednavnenes Behandling, som har været raadende til ned mod vor Tid. Sin Virksomhed som Oversætter fortsatte han med »Historiske Fortællinger om Islændernes Færd hjemme og ude«, der udkom **1839—44** i fire Bd. og omfattede de vigtigste Slægtssagaer med en Indledning om Islands Bebyggelse, dets Samfundsforhold og Historie i Fristatstiden. Et enkelt Træk kan vise, hvor stærkt **Bogen**, der har fundet vid Udbredelse (4. Udg., I—IV, 1923—27), ved sin Fremkomst virkede paa modtagelige Sind: i Goldschmidts »En Jøde« fra **1845** fortæller Jacob Bendixen nede i Algier sin polske Ven om **Njál** og hans Endeligt.

Den Opfattelse, P. under sine Studier dannede sig af det danske Folks og det danske Sprogs Udvikling fra Oldtid til Nutid, var ikke lys. Allerede i Sproghistorien kom mismodige Betragtninger til Orde; som Aarene gik, voksede hos ham Følelsen af Danmarks »historiske Nullitet«, dets Afmagt og Intethed, og Overbevisningen om, at det danske Sprog skred frem mod sin Undergang, sin Opløsning, fæstnede sig dybt i hans Sind. Han saa kun een Redning: den nære Tilslutning til det øvrige Norden, sprogligt og kulturelt; de politiske Forhold **maatte** Folkene ordne, som de bedst **kunde** og vilde. Da det altsaa efter hans Mening var om Død eller Genfødsel at gøre, skød han alle personlige Betæneligheder til Side, tog Del i Tidens Bevægelser, lod sig lede af dem og søgte selv at

lede dem. Under den standende Diskussion i Trediveerne om en Reform af den højere Undervisning udtalte han sig 1837 i »Nordisk Ugeskrift« mod Latin som Grundlag for almindelig Dannelse paa Græsk Bekostning, og 1840—41 fremsatte han i »Annaler for nordisk Oldkyndighed« Tanken om i Stedet for Latin at gøre Oldnordisk til **Elementarfag** ved den begyndende Sprogundervisning, hvortil det i Kraft af sin Formrigdom og som Bærer af en egenartet Litteratur i hans Øjne fortrinligt egnede sig. Et Skridt videre tog han 1844 i Efterskriften til Oversættelsen af Slægtssagaerne og navnlig 1845 i den store Afhandling »Den nordiske Oldtids Betydning for Nutiden«, der fremkom i Annalerne og er hans Hovedindsats i den skandinaviske Idés Tjeneste. Efter en Hymne til Oldtiden som det fjerne, ophøjede, afsluttede, der skænker den af **Nutidslivet** trætte Sjæl Fred og Hvile, udvikles her Nordens oprindelige Enhed, og derefter undersøges Muligheden for og Ønskeligheden af igen at forene de nordiske Sprog i eet almindeligt Litteratur- og Skriftsprog. Der var for P. ingen Tvivl om, at var blot Villien til Stede, vilde med Tiden Foreningen være mulig ud fra det fælles Grundlag, det gamle oldnordiske Sprog; Dansk og Svensk kunde komme hinanden nærmere, end Tilfældet er nu. Det var hermed tillige klart, at de nordiske Folk **maatte** høre op med at oversætte hinandens Skrifter, snarest bringe det til, at de læstes i alle tre Riger omtrent med samme Lethed, og overhovedet kraftigt virke for, uden alt Hensyn til Regering, at de i Videnskabens Rige **maatte** udgøre et uadskilleligt Hele. »Vi, som have set denne Morgenrøde, skulle vi ikke kunne haabe paa, at den vil vorde til en lys Dag, der gaar op over hele Norden?« Svaret herpaa fra Landsmænds Side var ikke udelt Tilslutning, og det kan ikke undre. Han havde brugt stærke Ord, kaldt sin Samtid en vanartet, forærvet Slægt, talt om det danske Folk som et Folk, sløvt for alt, hvad det har i sig selv, og en Bold for alle fremmede Luner. Det rejste sig nu med stærke Røster imod ham. Paa Modersmaalets Vegne, som det siden Middelalderen havde udviklet sig gennem en stadigt rigere Litteratur, tog Molbech skarpt til Genmæle, og der var mange (Mynster f. Eks.), der tænkte og følte som han, ingen, der tog P. i Forsvar; Styrken af Forargelsen **maales** ved **Paludan-Müllers** Ord 1849 i »Adam Homo« om de Krænkelser, Landets Genius, »Fostersøn af Syden som af Norden«, har set sig udsat for.

Da der 1845 oprettedes et Professorat i de nordiske Sprog, blev P. denne Lærestols første Indehaver. Det skete ikke efter hans eget Ønske; han havde aldrig tænkt paa at ville forlade Arkivet, og da

Finn Magnussen 1847 døde, søgte han Stillingen som Gehejme-arkivar. Ansøgningen blev ikke bevilget, og ved Universitetet, hvor han havde Vanskelighed ved at hævde sig og sit Fag over for Madvig og den klassiske Filologi, kom han ikke til nogen Sinde at føle sig hjemme. Alene Bevidstheden om at skulle træde frem for et Auditorium var ham en Lidelse; Forelæsningerne tyngede ham, han udarbejdede dem omhyggeligt i Forvejen, da han ikke tiltroede sig Evnen til frit at have Ordet i sin Magt, og dog kunde den statelige gamle Mand med det hvide Haar og de smukke **lyseblaa** Øjne ogsaa paa Katederet gøre et stærkt Indtryk. Den første litterære Frugt af hans nye Virksomhed, under hvilken han med Vemod **maatte** lægge Danmarkshistorien til Side, blev »Nordisk Mythologi«, der udkom **1849** (2. Udg. 1863), holdt som Forelæsninger, til Dels trykte i den Form, i hvilken de blev holdt. Bogen, hvis Slutningsord henvender sig til Billedhuggeren Jerichau med Bøn om at give ogsaa Nordens Guder en Plads i Kunstens Verden, er væsentligst en Fremstilling af Eddamytologien, med **Inddragelse** af Stof fra Saxo, Sagaerne og, om end blot i Forbigaaende, nyere Folketro. Derefter fulgte som **Universitetsprogram** for **1852** »Nogle Bemærkninger om **Modersmaalet**«, hvortil **1861** føjedes et lignende: »Nogle uddrag af forelæsninger vedkommende de nordiske sprog«. De indeholder mange læseværdige og lærerige Partier, men viser tillige, at et grammatisk Studium nu **laa** ham fjernt, og det ses, at i Sprogvidenskaben, som den siden Rasks Død havde udviklet sig i Udlandet, var han i ringe Grad fulgt med; inden for Islandsk bevægede han sig med Kyndighed, men over for P. A. Munchs ved Aarhundredets Midte ad sproglig Vej begrundede Anskuelser om Danmarks ældste etnografiske Forhold stod han magtesløs. Selv om han i øvrigt havde villet, kunde han næppe have faaet Tid til at indhente det forsømte; et Arbejde af helt anden Art lagde i hans senere Aar fuldt Beslag paa hans Kræfter. Efter Henvendelse fra den danske historiske Forening, paa hvis Program Stifteren Molbech havde sat et Værk af denne Art, var han **1847** begyndt at gøre Samlinger til en Fremstilling af den danske Litteraturs Historie i dens Helhed og Sammenhæng. Han følte sig herved »som en fattig Mand paa Udkanten af den rige Mands Ager, paa Skrænten af Europas righoldige Litteratur«, men han førte Foretagendet igennem, og **1853—61** udkom i fem Bd. (2. Udg. **1867—71**) »Bidrag til den danske Literaturs Historie«, omfattende Tiden fra Middelalderen til Udgangen af det **18. Aarh.** og behandlende ikke **blot** Digtekunstens, men — paa lige Fod med den Videnskabens Historie. Der forelaa saa godt som ingen

Forarbejder; P. **maatte** selv samle Materialet samtidigt med, at han bearbejdede det, og denne Dobbeltthed har han med Villie bevaret i Bogens Form. Det var ved sin Fremkomst et Værk af Rang og vil med den Begrænsning og Ensidighed i Synsmaade, der var en Følge af hans Indstilling med Front mod Syd, altid indtage en Plads i første Række blandt dansk Aandslivs Frembringelser. Efter hans Død offentliggjordes **1866** i Annalerne (for **1861**) »Bidrag til den oldnordiske Literaturs Historie«, men i en højst uheldig Skikkelse; det var et Udkast til Forelæsninger, fundet blandt hans Papirer, og trykt, som det forelaa, uden Udfyldning af de ofte blot skematisk antydede Partier. Tanken om Nordens aandelige Forening slap han ikke, men der er Tegn til, at han i sine sidste Aar begyndte at tvivle paa Muligheden. Det lod sig dog ikke nægte, at de nordiske Folk, i hvert Fald det danske og svenske, nu stod hvert med en omfattende Litteratur, et ejendommeligt, nationalt udviklet Folkeliv og et rigt nuanceret Sprog, og kunde Genforeningen, inderst inde, være ønskelig, saafremt den kun kunde naas ved, at Sverige erobrede Danmark, og det svenske Sprog, der vel, naar alt kom til alt, var lige saa vanslægtet som vort, fortrængte det danske? At Problemet endte med at tilspidse sig saaledes for ham, var vistnok hans tungeste Sorg, og da han Aaret før sin Død androg Ministeriet om midlertidig Fritagelse for Forelæsninger, anførte han blandt Grundene til sin sygelige Tilstand ogsaa den: »**mangeaarig** Bekymring over mit Fædreland«.

Som Menneske var P. en i sjælden Grad sandhedskærlig, fintfølelse Natur, alt lavt og beregnende var ham inderligt imod; han var ikke uden Selvfølelse, i sine Meninger og Standpunkter noget af en Fanatiker. Som Skribent førte han sin egen Stil, et ægte og gedigent Udtryk for hans Personlighed. Denne Stil er levende den Dag i Dag. Naar en Recensent i Datiden saa dens Fortrin i Klarhed, Renhed og Bevægelighed, var dette ham det kæreste, der kunde siges; han mente selv, at for saa vidt saadant kunde erhverves udefra, var det en Frugt af hans idelige Læsning i sine tyske og franske Yndlingsforfattere: Lessing og Goethe, Bernardin de **Saint-Pierre** og Rousseau, »den guddommelige Rousseau, denne vidunderlige Mand, der foragtede Menneskene og anvendte hele sit Liv paa at oplyse dem«.

Samlede Afhandlinger, **I—IV**, **1870—74**. Brevveksling med Carl Save med Indledning af Carl S. Petersen, **1908**. — Efterladte Papirer i Det **kgl.** Bibliotek. — Medlem af Det **kgl.** danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog **1836**, af Videnskabernes Selskab **1841**. — Tit. Professor **1841**. Etatsraad **1856**. — R. **1850**.

— Af P. eksisterer intet Billede; han vilde hverken lade sig male eller fotografere. — Mindesten i Sanderum 1878.

Johs. Steenstrup: *Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh.*, 1889, S. 310—18. N. W. T. Bondesen: *Smaa Mindeblade om N. M. Petersen*, 1891. F. Rønning: *Fire fynske Bøndersønner*, 2. Udg., 1919, S. 117—62. Paul V. Rubow: *Dansk litterær Kritik i det 19. Aarh.*, 1921, S. 226—33. P. K. Thorsen: *Afhandlinger og Breve*, II, 1929, S. 238—40. Carl S. Petersen: *Stenalder, Bronzealder, Jernalder*, 1938 (se Registeret).

C 1 S P t

Petersen, Niels, 1801—51, Fløjtenist. F. 19. Maj 1801 i Kbh. (Fødsst.), d. 10. Nov. 1851 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Tømmermand ved Holmen, senere Restauratør Jens P. (ca. 1775—1840) og Ida Marie Petersen (ca. 1777—1825). Gift 26. Aug. 1825 paa Frbg. med Frederikke Margrethe Anne Sophie Nissen, f. ca. 1798 i Rendsborg(?), d. 3. Dec. 1857 i Kbh. (Holmens), D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn Jørgen Carsten (Bloch) N. (1773—1812) og Marie Margrethe Opitius (1768—1855).

Allerede som tiaarig begyndte P. at faa Undervisning paa Fløjte af kgl. Kapelmusikus P. C. Bruun og indledte sin Musikerbane med at spille i Orkestret i Faderens Dansebod Petershaab paa Vesterbro. 1818 ansattes han i Det kgl. Kapel og hørte indtil sin Død til Kapellets fornemste Kunstnere. Hans Fløjtetone var ren og fyldig og hans tekniske Dygtighed stor. Han optraadte jævnligt ved Koncerter og Aftenunderholdninger, dyrkede Klaverspil og Sang og vandt sig ogsaa Navn som Organist ved Ansgarkirken i Bredgade og som Sanglærer. I et Par Aar var han konstitueret Syngemester ved Det kgl. Teater, en Stilling, som han viste sig højt kvalificeret til. I sit Hjem samlede han gæstfrit dansk Musiklivs Spidser og udenlandske Venner, som han havde vundet under en Rejse, han med Støtte af Chatolkassen foretog 1828 til Kristiania, Stockholm, Leipzig og Berlin. Næsten alle det næste Slægtleds Fløjtenister fik deres Uddannelse hos P., deriblandt Sønnen Jørgen Carl Marius P., f. 24. Aug. 1827, d. 7. Okt. 1899, der fra 1842 til sin Død sad i Kapellet, ligeledes som en fremragende Kunstner paa sit Instrument. — Af N. P.: Maleri i Det kgl. Kapels Foyer. Portrætteret paa Maleri af W. Marstrand: Et musikalsk Selskab hos Waagepetersen (1834, Fr.borg). Af J. C. M. P.: Tegning.

C. Thrane: *Fra Hofviolonernes Tid*, 1908 (se Registeret). Fr. Bendix: *Af en Kapelmusikers Erindringer*, 1913, S. 38—62. Th. Overskou: *Den danske Skueplads*, V, 1864 (se Registeret). A. P. Berggreen: *Musikalsk Tidende*,

Petersen, Niels, 1858—1933, Journalist og Politiker. F. 13. Juli 1858 i Lumbsaas, d. 11. Marts 1933 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Gaardejer Lars P. (1833—1907) og Sidse Kirstine Nielsen (1825—92). Gift 22. Maj 1886 i Odden med Anna Wilhelmine Jensen, f. 17. Juni 1859 i Overby ved Nykøbing S., d. 30. Juli 1938 i Sønderborg, D. af Lærer Peder J. (1836—1915) og Lorentze Henriette Andresen (1837—1906).

P. blev Student 1877, privat dimitteret, cand. jur. 1883 og 1887 Overretssagfører, men optoges væsentlig af sit Arbejde ved Dagbladet »Politiken«, til hvilket han knyttedes allerede i dets Startaar 1884, og hvis daglige udenrigske Medarbejder han forblev lige til 1921. Trods nogen Tørhed i Formen vidnede hans Artikler om en — navnlig i de Tider — usædvanlig Indsigt i Europas Historie og politiske Forudsætninger. Som de fleste oplyste intellektuelle i den Periode saa han hen til engelsk Parlamentarisme som Forbillede og beundrede især Gladstones Personlighed. Hans Tro paa Fredssagen og Forvisning om, at ogsaa i det mellemfolkelige Samvær maatte engang Retsideen sejre over Magtens Ideer, svækkedes et langt Liv igennem hverken af Spot eller Skuffelser. Han stod Fredrik Bajer personlig nær og deltog ved hans Side baade i Fredsarbejdet her hjemme og i det interparlamentariske Arbejde. Han var Fredsforeningens Formand 1910—29. — P. var Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse, valgt som liberal, 1908—17 og i det første Aar Forsamlingens Formand. Han valgtes 1913 til Folketinget i Frederiksværk som Medlem af Det radikale Venstre og beholdt Kredsen til 1929. Trods sin store personlige Beskedenhed kom han dog i Tinget til at øve en ikke helt ringe Indflydelse, idet Partiet overlod ham vigtige Ordførerskaber navnlig angaaende Militærordningen og Udenrigstjenesten. Uden at være særlig veltalende forstod han at fange Tingets Opmærksomhed ved grundigt Kendskab til de Sager, der betroedes ham. Han udgav flere Smaaskrifter, bl. a. »Gladstone som Fredsven« (1892), »Militarismen og Historieundervisningen« (1893), »Den moderne Kolonialpolitik« (1900) og »Verdenskrigen og de økonomiske Fællesinteresser« (1915). — Maleri af Anna Petersen. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923, Rigsdagen). Bronzebuste af Carl Mortensen 1931. Relief derefter 1934 paa Mindesmærke paa Graven.

Politiken 12. Marts 1933 og 26. Sept. 1934.

Vald. Koppel.

Petersen, Niels (Haugaard), f. 1866, Bogbinder. F. 26. Febr. 1866 i Hjørring. Forældre: Boghandler Peter Marinus P. (1825—67) og Hanne Dorthea Haugaard (1825—97). Ugift.

P. blev til 1886 uddannet som Boghandler i Aalborg og kom til Kbh. som Boghandlermedhjælper hos Thaning og Appel. 1889 rejste han til Amerika, hvor han opholdt sig i Chicago ca. et Aar; derefter tog han til San Francisco, hvor han blev ansat i det store Boghandlerfirma The Bancroft Co. og 1891—92 var Redaktionssekretær ved »The Pacific Scandinav«. 1892 kom han tilbage til Danmark og var en kort Tid ved Reitzels Forlag, men ansattes saa atter hos Thaning og Appel. 1894 traadte han ind i Broderen Thorvald P.s 1884 grundlagte Firma, og dette antog Navnet P. & P.; det deltog 1925 i Parisudstillingen. Sin største Indsats gjorde det paa Forlagsbindets Omraade med billige Shirlingsbind. Banebrydende inden for Bogbinderfaget blev det endvidere ved tidligt at anvende moderne Maskiner og ved i stor Udstrækning at tage Landets Kunstnere i Anvendelse til sine Bogbind. Kunstneren udførte Stemplerne, og Kompositionen bestemtes som Regel af Bogbinderen. Firmaet har arbejdet sammen med Joakim Skovgaard, L. A. Ring, Johan Rohde, Harald Slott-Møller, J. F. Willumsen og Thorvald Bindsbøll. P. & P. har ikke alene arbejdet med Malerne, dengang disse spillede en fremtrædende Rolle inden for dansk Kunsthaandværk, men Firmaet er ogsaa traadt i Forbindelse med de nye Mænd inden for dansk Boghaandværk, f. Eks. Keramikeren Jens Thirslund, Grafikeren Ernst Hansen og Kunsthistorikeren Vilh. Wanscher. — P. er en af de mest fremragende Kompositører af sjældne Bogbind. Adskillige Helbind er blevet til helt og holdent efter hans Tegning og udmærker sig ved en simpel geometrisk Dekoration, der virker tiltalende ved sin Enkelhed og Renhed, men han er ikke alene den strenge Geometriker; undertiden lader han Fantasiens boltre sig frodigt og levende, naar han bruger Tuschpenslen, f. Eks. til Dekoration af Pergamentbind. Firmaet er Leverandør til Kunstakademiet og har leveret Gaver til Kongen, Paven, Mussolini, Præsident Masaryk, Shahan af Persien og andre prominente Personer. Det rigt udstyrede Eksemplar af »De Danskes Øer«, som Statsministeren overbragte den islandske Stat som Gave, var et Kunstværk fra P. & P. — P. har bidraget til forskellige Fagblade med en Serie klare og koncise Artikler, og 1929 udgav han en fortræffelig, overskuelig og smukt illustreret Bog med Titlen »Forlagsbind«. I »Bogvennen« 1938 har han i Artiklen »Thorvald Bindsbøll—Joakim Skovgaard« givet en livfuld og interessant Skildring af sit og Fir-

maets Samarbejde med de to Kunstnere. — Maleri af L. Find 1934.

Hans **Dedekam** i **Byggekunst**, Nr. 7, Okt. 1920. Georg Brøchner i *The Studio*, **XLIV**, Nr. 415, Okt. 1927. Erik Zahle: Dansk Bogbinderi i vor Tid, i *Svenska slöjdföreningens tidskrift*, XXV, 1929. -p, C 7 Wlf

Petersen (ved Daaben Madsen), **Nielsine** Caroline, 1853—1916, Billedhuggerinde. F. 10. Juli 1853 i Nyrup ved Nykøbing S., d. 26. Nov. 1916 i Hellerup, begr. sst. Forældre: Skibsfører Mads Pedersen (1815—84) og Stine Madsdatter (1826—85). Ugift.

Først sent, i en Alder af 24 Aar, begyndte N. P. at søge Undervisning paa Kyhns Tegneskole og lærte senere Modellering hos Billedhuggerne Saabye og Stein. 1880 debuterede hun paa Charlottenborgs Foraarsudstilling med en Portrætbuste og fik 1883 den Neuhausenske Præmie for Statuetten »En dansende Faun« (tilh. Ribe Museum). I Begyndelsen af 80'erne modtog hun flere mindre Akademistipendier. 1888 belønnedes hun med Akademiets mindre **Guldmedaille** for Relieffet »Naomi siger Farvel til sine Sønnesønner« (Vaabenhuset i Gentofte Kirke) og kunde n. A. med Akademiets store Stipendium rejse til Paris, hvor hun tog Ophold i længere Tid. Hernede udstillede hun paa Salonen og opnaaede mention honorable for Statuen »Ismael«, der senere her hjemme indbragte hende den **Eibeschutz'ske** Præmie. Paa Charlottenborgs **Foraarsudstilling** var N. P. indtil omkring 1900 næsten aarligt repræsenteret med Arbejder, dels Relieffer med religiøse Emner (»Jephtas Datter gaar sin hjemvendende Fader i Møde« (1887), »Jakob velsignes af Isak« (1889)), dels en Række Portrætbuster, blandt hvilke kan nævnes »En dansk Bondepige« (1895, Odense Museum) og F. Vermehren (1901, Fr.borg). Desuden har hun udført flere Portrætter af Kongehusets Medlemmer, bl. a. Mindesmærker for Christian IX. og Dronning Louise, Alexander III., Kong Georg og Frederik VIII., alle i Fredensborg Slotshave, samt en Marmorbuste af Dronning Louise (1900, Fr.borg). Som et af hendes mest kendte Arbejder kan endelig nævnes Bronzestatuen af Hamlet i Marienlyst Slotspark (1900). Til Petri Kirke har N. P. udført Epitafiet over Pastor P. F. Schmaltz. 1893 erhvervede Kunstmuseet Bronzestatuen »En Krabbefisker«. — Ingenio et arti 1908. — Gravkapel opført af A. Clemmensen.

Berl. Tid. 27. og 28. Nov., 1. Dec. 1916. Politiken 27. Nov. s. A.

Merete Bodelsen (Sigurd Müller).

Petersen, Nis Johan, f. 1897, Forfatter. F. 22. Jan. 1897 i Vamdrup. Forældre: Garvermester Knud P. (1862—1906) og Karen Kristine Nissen (1873—99). Gift 1° 15. April 1932 i Kbh. (b. v.) med Skuespillerinde Ellen Malberg, f. 2. April 1907 i Kbh., D. af Skuespiller Henrik M. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 28. Jan. 1938 i Herning med Journalist Anna Elisabeth Staggemeier, f. 21. April 1905 i Vejle, D. af Landinspektør, senere i Brønderslev, Anton Emil S. (f. 1870) og Inger Agathe Jacobsen (f. 1881).

Efter Moderens tidlige Død blev P. sammen med sine to Søkende opdraget hos hendes Forældre i Herning. Han tog Realeksamen 1913 og kom derefter i Apotekerlære i Nakskov. Snart slog han ind paa Journalistik og var i fem Aar knyttet til Provinspressen, heraf tre Aar som Redaktionssekretær i Holbæk («Holbæk Amts Avis»). En Tid var han Korrespondent for sydamerikanske Blade, bl. a. i Polen 1920 under Frihedskrigen mod Russerne. Siden har han tjent til Livets Ophold som Landarbejder, Skovarbejder, Fabriksarbejder o. m. a. og fartet det meste af Europa rundt. Tre Gange har han været i Spanien, to Gange under Revolutioner, og et lignende Antal Gange i Irland, først 1922 under Byen Corks Brand, sidste Gang 1932, da han indsamlede Stof til Romanen »Spildt Mælk«. Flere Rejser er gaaet til Lapmarken. En eventyrlig Færd var en otte Maaneders Vandring sammen med russiske Tiggermunke fra finsk Karelen, gennem Rusland til Bulgarien.

Det var Trangen til at lære Menneskene at kende, der førte P. ud paa disse vidtstrakte Rejser og Vandringer. Derfor jager han ikke af Sted paa Turistvis, men rejser **langsomt**; han giver sig Tid til at sætte sig ind i et Lands Folkeliv og Folkementalitet. Deraf hans store Viden om Menneskene og Milieuets Ægthed i hans Værker. Han debuterede 1926 med Digtsamlingen »Nattens Pibere«. Senere efterfulgtes denne af Samlingerne »En Drift Vers« (1933) oS »Til en Dronning« (1935). Den første viste, skønt ikke særlig paaagtet uden for en snæver Kreds, Omfanget og Arten af P.s Talent. Digtene, der er støbt af malmtunge Ord i brede Rytmer, har mindre Værdi ved deres Form end ved det stærke, mandige Sind og det fine, menneskelige Livssyn, der bærer dem. Til hans bedste Digte hører »De små børns smil«, »Forår ved Mariager fjord«, »En ufødt soldats mor«, »Et kvad om en knes fra Peene«, »Brændende Europa«, »Landets sjæl«, »Færinger — frænder« og »En ballade«.

1931 fandt P.s egentlige litterære Gennembrud Sted med **Succes**-romanen »Sandalmagernes Gade«, der kom i Oplag paa Oplag og

hurtigt blev oversat til mange Sprog. I England blev den, som den første danske Bog, købt af Book Society og udsendt som »Maanedens Bog« April 1933. »Sandalmagernes Gade« er trods sin løse Komposition en af de store Romaner i moderne dansk Litteratur. Den foregaar i det gamle Rom og er tænkt som første Del af et fire Binds Værk, der skulde føre op til vor egen Tid. Det er en psykologisk-satirisk Roman, skrevet af en Digter, der har Humorens Naadegave. Den skildrer Marc Aurels Tid, giver et Kulturbillede, hvis Ægthed er betinget af dybtgaaende Studier og en enestaaende Indlevelsessevne; men den handler dog først og fremmest om Nutidens Europa og dets Mennesker. P. finder en Række Paralleller mellem vor Tid og Oldtidens Rom (det 2. Aarh. før **Kr.**). Sit Syn paa Historien giver han Udtryk i følgende Ord: »Moralen gaar op og ned i en Bølgelinje, men Menneskene er lige ynkværdige og lige elskelige til alle Tider« (Interview). — P.s næste Roman »Spildt Mælk« kom 1934, samtidig paa en halv Snes Sprog. Den har det revolutionshærgede Irland i Begyndelsen af 1920'erne til Skueplads. Her viser P. samme Evne til at gøre sig fortrolig med et fremmed Milieu og samme Evne til at skabe levende Mennesker som i »Sandalmagernes Gade«. Skildringen af irsk Natur og irsk Mentalitet bærer Vidnesbyrd om, at Forfatteren har gjort Studier paa Stedet. Romanen er en Fordømmelse af Borgerkrigen, navnlig af de Valeras Politik. Bag Bogen, usentimental af Titel (afledt af Ordsproget »Man skal ikke græde over spildt Mælk«) og Indhold, ligger en Smerte over **alt** det Blod, **alt** det Liv, der gaar til Spilde. »Et er helligt mere end noget andet er helligt: Livet«. — 1936 udsendte P. »99 Bemærkninger«, en Samling Aforismer, hvoraf mange beskæftiger sig med religiøse Problemer, og 1937 »Engle blæser paa Trompet«, ni Noveller med Emner hentet mængsteds fra. Bedst er »Miraklet i **Kósá**« fra Færøerne.

P.s Digtning genspejler hans Personlighed. Baade i Digtene, Romanerne og Novellerne møder man det stærke, stejle Sind, der byder Livets Haardhed Trods, og det milde, følsomme Sind, der aabner sig for de **smaa** Børns Smil. Hans Stil er maskulin og fyndig, artistisk i Ordvalg og Sætningsbygning. Perioden er snart lang og sindrigt opbygget, snart fortættet til en Aforisme. Det mest karakteristiske for P.s Stil er **maaske** Billedsproget. Der er en Overdaadighed af Metaforer og Sammenligninger, ofte meget bastante, men som Regel af stor Kraft og Anskuelighed. Dristige Allegorier og Besjælinger er ligeledes almindelige hos P. Det, der gør hans Digtning saa rig, er imidlertid ikke det stilistisk-artistiske, men hans

Kærlighed til Menneskene, hans Sans for det almenmenneskelige.
— Tegninger af Gerda Ploug Sarp og Ivan Opffer.

Felix Nørgaard.

Petersen, Otto Georg, 1847—1937, Botaniker. F. 26. Marts 1847 i Tersløse, d. 16. Juni 1937 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Sognepræst, sidst i Gerslev, Jens Christian P. (1800—95) og Marie Kirstine Jespersen (1814—1900). Gift 1° 13. Dec. 1878 i Kbh. (Johs.) med Agnes Julie Josefa Lisette Louise Mariane Jacobine Rauch, f. 16. Dec. 1853 i Kbh. (Slotsk.), d. 2. Juli 1880 sst. (Holmens), D. af Kapelmusikus Peter Theodor Ferdinand R. (1817—71) og Julie Marie Døcker (1820—1900). 2° 10. Marts 1886 i Kbh. (Jac.) med Anna Sophie Dorothea Dorph, f. 12. Nov. 1853 i Haderslev, d. 19. Sept. 1937 paa Frbg., D. af Adjunkt i Haderslev, senere Inspektør ved Haderslev Læreres Skole, Premierløjtnant, Direktør Poul D. (1824—1907) og Hansine Marie Schultz (1830—68).

P. blev Student 1866 fra Sorø og tog Magisterkonferens i Botanik 1875. I flere Aar ernærede han sig som Lærer og Manuduktør, og da han 1878 fik en lille Assistentstilling ved Botanisk Museum, begyndte hans **Embedsbane**; den spændte over følgende Stillinge: 1882—86 Docent i Planteanatomi ved Universitetet, 1883—86 Bibliotekar i Botanisk Have, 1886—93 Docent for **Farmaceuterne** og Plantebestemmer i Botanisk Have, 1893—1918 Lektor, fra 1902 Professor i systematisk Botanik ved Landbohøjskolen. — P. fik sin videnskabelige Uddannelse i den Periode, da Morfologi og Anatomi var de mest intenst dyrkede Afsnit af Botanikken, og han fulgte denne Moderetning ved i første Række at gøre anatomiske Studier, medens han Livet igennem kun lejlighedsvis beskæftigede sig med Systematik og Floristik, som f. Eks. da han 1896 beskrev Lille Vildmoses Vegetation. Allerede 1874 skrev han et Par anatomiske Afhandlinger, og efterhaanden erhvervede han sig en betydelig teknisk Færdighed og Metodik, der blev yderligere øget ved et Studieophold 1878 i Strasbourg hos de Bary. I de følgende Aar publicerede han en Række større og mindre Skrifter, de fleste meget specielle **Detailarbejder** af den ældre anatomiske Skole og uden indbyrdes Sammenhæng, men alle grundige og omhyggelige Arbejder; de vigtigste og af varigst Betydning turde være hans Doktordisputats »Bicollaterale Karbundter og beslægtede Dannelser« (1882) og »Bidrag til Scitamineernes Anatomi« (1893). Efter hans Ansættelse ved Landbohøjskolen fik hans anatomiske Studier et mere ensartet Formaal, nemlig en Undersøgelse af visse vigtige

Forhold hos vore Skovtræer, saaledes om »Stivelsen hos vore Løvtræer under Vinterhvilen« (1896), om Træernes Rodliv (1898) og om Aarringdannelsen (hvorom han skrev flere Afhandlinger; hans samlede Resultater i »Undersøgelser over Træernes Aarringe« 1904) m. m. Til denne Gruppe af hans Publikationer hører ogsaa den meget nyttige Haandbog »Diagnostisk Vedanatomi« (1901) og Hæftet »Forstbotaniske Undersøgelser« (1906), hvori han beskriver en Række interessante Iagttagelser, bl. a. om »Nogle Egekrat i Jylland«. De nævnte og adskilligt flere Skrifter staar i nær Forbindelse med P.s Stilling som Lærer i Forstbotanik. Medens hans Forelæsninger over elementær Botanik var yderst stereotype og lidet vækkende, ofrede han et stort Arbejde paa det saa godt som helt nye Undervisningsfag, som han maatte lægge til Rette fra Bunden af. 1896 udgav han en autograferet Lærebog i Forstbotanik, der i meget udvidet Form blev trykt 1908 (2. Udg. 1920). Den er hans Hovedværk og har, trods sine Mangler som egentlig Lærebog og i sproglig Henseende, været og er en uundværlig Haandbog for alle Forstmænd. P.s sidste og største Arbejde er »Træer og Buske. Diagnoser til dansk Frilands-Trævækst« (1916), en Dendrologi, der udfyldte et føleligt Savn i vor Litteratur, selv om den for en stor Del er en kompilatorisk, dansk Bearbejdelse af fremmede Værker og ikke ganske fejlfri. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1894. — R. 1908. DM. 1918. — Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af et Møde i Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab).

Univ. Progr. Nov. 1882, S. 50 ff. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 672—832; II, S. 475—80. Dansk Skovforen. Tidsskr., 1937, S. 534 f. Botanisk Tidsskr., XLIV, 1938, S. 239 f. Overs. o. Vid. Selsk. Forhandl. 1937—38, S. 57 f. Soraner-Bladet, II, 1918, S. 49—52, 57—60; IV, 1920, S. 8. ff., 94 f.; XXII, 1937, S. 51 f.

Carl Christensen.

Petersen, Oda, se Nielsen, Oda.

Petersen, Otto Valdemar Christian Emil (ved Daaben Valdemar Otto C. E.), f. 1875, Læge. F. 10. Okt. 1875 i Kbh. (Holmens). Forældre: Cand. theol., senere Skoleinspektør Jens Peter Valdemar P. (1843—1915) og Martha Mathilde Henriette Lange (1841—1914). Gift 30. Juni 1903 paa Frbg. (Thomask.) med Jacoba Ernestine Elisabeth Øst, f. 14. Juni 1877 paa Tarstedgaard, Skaane, D. af Inspektør Alexander Christian O. (1838—1910) og Bertha Caroline Augusta Bøckmann (1839—1931).

P. blev Student 1893 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade og medicinsk Kandidat 1900. Allerede som Student interesserede han

sig særlig for Anatomi, udførte før sin Embedseksamen adskillige Præparater til Normal-anatomisk Museum og blev, kort før han tog Embedseksamen, ansat som Assistent ved samme Museum, hvilken Stilling han beholdt, til han 1902 blev Prosector anatomiae. Efter at have skrevet nogle mindre, anatomiske Afhandlinger i tyske Tidsskrifter blev han 1907 Dr. med. paa Afhandlingen »Bidrag til den mikroskopiske Anatomi af vesicula seminalis hos Mennesket og nogle Pattedyr«. 1906 studerede han i Berlin og Rostock og blev 1907 Kandidat ved Kommunehospitalet i Kbh. Skønt han til 1911 var Assistent ved Normal-anatomisk Museums Studiesal, samtidig med at han gjorde Hospitalstjeneste paa Kommunehospitalet, gik hans Interesse dog nu mere i Retning af Medicinen. Han blev 1909 2. Reservelæge ved Frederiks Hospital og var 1910—14 1. Reservelæge sst. Han gjorde talrige Studierejser med særligt Henblik paa Hjertediagnostik. Allerede fra 1903 praktiserede han i Kbh., senere som Specialist i intern Medicin, særlig Hjertesygdomme. Han var Lærer ved Rigshospitalets Sygeplejerskeskole til 1921 og Chef for Rigshospitalets medicinske Poliklinik 1915—22. Endvidere var han Sekretær i Københavns medicinske Selskab 1912—25 og i Dansk medicinsk Selskab 1920. Under Verdenskrigen var han delegeret af Dansk Røde Kors til Krigsfangelejre i Rusland 1914—16 og Læge under British Red Cross ved Krigsfangetransporterne Nov. 1918. Han blev Korpslæge i Marinen 1922, var Overlæge sst. 1923—35 og Medlem af Kommissionen vedrørende Flaadens Kostreglement 1924. Han har som Hjertespecialist skabt sig et anset Navn og et stort Klientel. — R. 1928. DM. 1935. K.² 1939. — Maleri af den polske Maler Herstein 1915.

Univ. Progr. Nov. 1907, S. 91 f.

Axel Borghjærg.

Petersen, Ove, 1830—92, Arkitekt. F. 15. Jan. 1830 i Kbh. (?), d. 18. Febr. 1892 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Bud i Finansdeputationen Niels P. (1800—73) og Ane Petersen (1804—71). Gift 6. Maj 1854 i Kbh. (Frels.) med Frederikke Kirstine Nielsine Nielsen, f. 1. Nov. 1833 i Kbh. (Holmens), d. 3. April 1903 i Kbh., D. af Bud i Enkekassen Lars N. (1793—1860, gift 1° 1830 med Frederikke Christine Harder, 1796—1830) og Sophie Amalie Nielsen (1806—89).

P. gik i Efterslægtsselskabets Skole, kom i Tømrerlære og gjorde Svendestykke 1847. Da Krigen 1848 brød ud, meldte han sig som frivillig, avancerede til Sergeant, men udtraadte efter Krigen for at uddanne sig som Arkitekt. Han tegnede hos N. S. Nebelong,

gennemgik Arkitekturskolen og vandt baade den lille **Guldmedaille** og den store (1860). Paa Akademiets Stipendium besøgte han derefter Tyskland, Nederlandene, Frankrig og Italien. — P. blev hurtigt en stærkt benyttet Arkitekt. Han var i Besiddelse af en solid faglig Viden. Hans Kompositioner er altid meget gennearbejdede og ofte prægede af en ikke ringe Smagfuldhed. I sin Anvendelse af de historiske Stilarter stod han nærmest ved Akademikere som Meldahl og Vilh. Klein. Tillige interesserede han sig for en friere ornamental Opdyrkning af Murstensarbejdet, dengang noget nyt, og præstere paa dette Omraade et af sine bedste Arbejder: Hirschsprungs Tobaksfabrik, Tordenskjoldsgade 7 (1866; Stueetagen og Tagvinduer senere forandret); Fabrikken er paavirket af Grøns Pakhus, Holmens Kanal 7, der paa det Tidspunkt lige var opført af Herholdt. Yderligere kan nævnes: Villaen Frbg. Allé 41 (1866—67; paa nær Taarnet fuldstændig ombygget); den fra et nutidigt Standpunkt lidet hensigtsmæssige og humane, men smukt anlagte Tvangsarbejds-, Arbejds- og Plejeanstalt for Maribo Amt ved Sakskøbing (1866; flere Gange udvidet og forandret); Kirkerne i Vignæs (1869) og Vinderød (1883), begge skabelonmæssig Gotik; Ombygningen 1872—74 af Hovedbygningen paa Orebygaard, i Christian IV.s nederlandske Renæssance, navnlig med en stilfuld Bibliotekssal, samt Avlsgaard og Herskabsstald sst. (1888); Dagmar-teatret og det med Teatret behændigt sammenbyggede Hotel (1881—83; nedrevet); Hotel National, Vesterbrogade 2 E og Jernbanegade 9 (1882; senere en Del forandret); den kunstneriske Udformning (ikke Anlægget) af Sukkerfabrikkerne i Nakskov og Assens samt fire Saftstationer til denne sidste (1881—84); Landskrona Raadhus (1882—83) og Sparbankens tidligere Bygning, Kungsgatan 7, sst. (1885); Sakskøbing Raadhus (1887—88; det indre restaureret 1913—15); Stiftsmuseet i Maribo (1889). Sammen med Vilh. Dahlerup opførte han det nye kgl. Teater (1872—74), men Dahlerup har sikkert haft størst Indflydelse paa det kunstneriske. Hans Kirkerestaureringer, f. Eks. Halsted og Vor Frue i Svendborg, var i Tidens haardhændede Manér. P. var Assistent ved Architektonisk Forberedelsesklasse 1858—61 og 1863—64 samt Bygningsinspektør i Kbh. 1863—64 (konst.) og 1867—73. Han blev Medlem af Kunstakademiet 1871. — Tit. Professor 1874. — Buste af C. Rohl Smith 1883 i Familieej.

Ill. Tid. 30. April og 5. Nov. 1882, 11. og 18. Marts 1883, 28. Febr. 1892. Berl. Tid. 19. Febr. 1892. Kunst, VII, 1905: Erik Schiødte: Moderne københavnske Pakhuse. Vilh. Bergsøe: Eventyr i Udlandet, 1905, S. 197—202. C. Nyrop: Slægten Nyrop, 2. Udg., 1908, S. 91 f. K. Ahlenius og A. Kempe:

Sverige, I, 1908, S. 405, 408. Povl Drachmann og L. Estrup: Aktieselskabet De danske Sukkerfabrikker 1872—20. Apr.—1922, 1922, S. 48, 53, 101 (Afbildninger). Danske Herregaarde ved 1920, II, 2, 1923, S. 159—71. Landskrona Sparbank 1836—1936, 1936, S. 98 f. Danske i Paris gennem Tiderne. Red. af Frantz v. Jessen, II, 1, 1938, S. 228 f.

Knud Millech.

Petersen, Jens Peter, 1804—48, Gartner. F. 29. Juli 1804 i Lyngby, d. 7. Sept. 1848 i Kbh. (Slotsk.), begr. sst. (Ass.). [†]Broder til Carl Ludvig P. (s. d.). Gift 4. Nov. 1829 i Kbh. (Slotsk.) med Lovise Lindegaard, f. 11. Marts 1799 i Kbh. (Trin.), d. 17. April 1855 sst. (Slotsk.), D. af Slotsgartner P. L. (s. d.) og Hustru.

P. voksede op dels i Lyngby, dels i Kbh., hvor han ved Støtte fra Hoffet nød Undervisning i de bedste Skoler. 1819 kom han i Lære hos Slotsgartner Voithmann i Sønderborg; efter tre Aars Ophold her blev han Elev i Rosenborg Slotshave, hvorfra han 1823 tog Eksamen. 1824 rejste han til England, hvor han opholdt sig i tre Aar, og fik 1828 Ansættelse som Undergartner ved Rosenborg. Efter at have foretaget en Rejse gennem Skotland, England og Holland blev han 1832 efter Svigerfaderen P. Lindegaards Død udnævnt til Slotsgartner ved Rosenborg. Det nøje Kendskab til udenlandske Forhold, som han havde erhvervet gennem disse Rejser og en Rejse, han foretog 1837 til England, Frankrig, Rhinegnene, Tyskland og Preussen, kom ham meget til gode. Han indførte mange Forbedringer i Driveriet paa Rosenborg; saaledes blev de hidtil anvendte Røgkanaler afløste af Varmtvandsledninger. Til Ananasdriveriet indrettede han et særskilt Hus og to murede Kasser efter engelsk Mønster. Driveriet for Vin og Fersken blev til Dels ombygget, og Pottevinikulturen var han den første, der begyndte med her hjemme. Jordbær blev drevet til stor Fuldkommenhed og i meget stort Omfang; ligeledes blev Figen- og Champignonkulturen betydelig forbedret. Foruden Driveriet naaede ogsaa Blomsterkulturen stor Fuldkommenhed; han byggede et særligt Orkidéhus og havde Roser, Camellier, Rhododendra, Fuchsier m. m. i fortrinlig Kultur. Rosenborg Have blev under hans Ledelse en Mønsterhave, et lærerigt og interessant Museum for alt paa Gartneriets Omraade, hvorfor den var et søgt Lærested. Om end P. havde en vis Tilbøjelighed til at hemmeligholde visse af Driverimetoderne for ligesom at kunne reservere det heldige Resultat for de kongelige Herskaber, maa det siges, at han gjorde sig fortjent til megen Anerkendelse som den, der har begyndt et nyt Afsnit i det danske Havebrugs Udviklingshistorie. Han var Medredaktør af »Havetidende« 1835—37. — R. 1842. — Maleri af C. A. Jensen 1836 i Familieej.

H. P. Selmer: Nekrologiske Saml., I, 1849, S. 213—21. Vor Fortid, III, 1919, S. 39 f.

L. Helweg (*Axel Lange**).

Petersen, Peter Carl Ludvig, f. 1863, Købmand, Legatstifter. F. 2. Okt. 1863 i Landskrona. Forældre: Købmand Bertel P. (1829—72) og Karen Marie Strøier (1834—80). Gift 1° 21. Juli 1907 med Hortense Vincent, f. 2. Juni 1874 i Kbh. (Holmens), d. 25. Juni 1919 i Charlottenlund, D. af Hotelejer Alexander Prosper V. (1837—83) og Bianca Natalia Gerner (1846—1907). 2° 2. Sept. 1924 i Skovshoved med Amadea Clementia (Filleule) Proschowsky, f. 26. Aug. 1882 i Kbh. (Holmens) (gift 1° 1902 med Hovedkasserer i Det danske Kulkompagni Aage Blaamann, f. 1869), Plejedatter af Dr. med. Seraphim Johann Heinrich P. (1841—1912) og Amadea Clementia Decima-Quinta Ryge (1837—1912). Navneforandring 23. Juni 1896.

P. stod i Købmandslære i Svendborg 1878—84 og var derefter 1884—96 først Repræsentant, senere Filialbestyrer for Singers Symaskinefabrik. 1896 begyndte han egen Forretning, først med Agentur, senere med Kommission og derefter med Import af Kaffe, og var samtidig interesseret i andre Virksomheder. 1893 blev han angrebet af Tuberkulose, og denne Sygdom, som varede i elleve Aar og til Tider var meget alvorlig, var Anledningen til, at han senere blev Stifter af store Legater. Forgæves havde han søgt Helbredelse i Udlandet (Korsika, Davos), men først paa Vejlefjord Sanatorium genvandt han 1904 og følgende Aar sit Helbred og sin Arbejdsevne under Professor Saugmans Behandling. Derved syntes P., at han fik en Slags Forpligtelse over for andre i samme Situation, og lovede Professor Saugman at gøre noget for tuberkuløse, hvis han nogen Sinde blev i Stand dertil. 1908 stiftede P., ved Siden af sit eget Kaffefirma, Nordisk Kaffekompani (i Kbh.s Frihavn), der efterhaanden voksede til en meget stor Virksomhed med Filialer og Kaffebrænderier over hele Danmark og i Udlandet. P. viste i den følgende Tid sine fremragende Evner som dristig og klog Forretningsmand i stor Stil, og baade under Verdenskrigen 1914—18 og i Perioden derefter indtjente Virksomheden store Beløb. P. blev derved i Stand til at indfri sit Løfte til Professor Saugman, men han var ikke stemt for den sædvanlige Form for Godgørenhed. Derfor stiftede han 1915 Laanefondet, som ydede rentefri Laan til Tuberkulosepatienter, der ikke kunde faa Hjælp af det offentlige, men som Sygdommen havde sat ud af Stand til at hjælpe sig selv, og som ønskede Behandling paa Vejlefjord Sanatorium. Naar Patienterne igen blev arbejdsdygtige, mente P., de vilde betragte Tilbage-

betalingen som en Æressag, naar de vidste, at derved blev **andre** Patienter hjulpet paa samme Maade som de selv. **P.s** Venner og Medhjælpere stillede sig skeptisk over for denne Idé, men **P.** fik Ret, og Tilbagebetaling fandt Sted i stor Udstrækning. **1918** udvidedes Fondet efter samme Principper og fik Navnet Helbredelsesfondet. De gode Resultater af Helbredelsesfondets Virksomhed gav **P.** Lyst til at gaa videre, og **1928** skænkede han **1 Mill. Kr.** til et nyt Fond, **P. Carl P.s** Fond, der **1933** udvidedes ved, at **P.** skænkede dette Fond sine Aktier i Nordisk Kaffekompani. Fondet havde oprindeligt to Afdelinger. Den ene Afdeling ydede ligesom Helbredelsesfondet rentefri Laan til Behandling af Patienter, der ikke kunde faa offentlig Hjælp, men til Patienter med andre Sygdomme end Tuberkulose. I Begyndelsen virkede denne Afdeling efter sin Hensigt, men efter Indførelsen af Sociallovene **1933** tabte den i Betydning og ophævedes **1939** til Fordel for den anden Afdeling af Fondet. Denne anden Afdeling, og altsaa nu Fondets eneste, har en helt anden Opgave. Gennem sine Venner inden for Lægestanden var **P.** blevet klar over, at blivende og varige Resultater over for Sygdomsbekæmpelse opnaaedes bedst ved at støtte videnskabelig Sygdomsforskning, og dette blev derfor Fondets Opgave. Fondet giver Bevillinger — ikke Laan — til Videnskabsmænd eller Institutioner, der paabegynder lægevidenskabelige Undersøgelser, men i Modsætning til Carlsbergfondet, som kun støtter ren Videnskab, skal det særlig være kliniske Undersøgelser, der giver Udsigt til at naa praktiske Resultater over for Sygdomsbehandling og Sygdomsforebyggelse.

Drivfjederen for **P.** som Legatstifter har været Ønsket om at vække syge Menneskers Ansvarsfølelse, naar de blev hjulpet til Helbredelse, og Ønsket om at sætte Arbejde i Gang, der kunde blive til Hjælp for syge. Selv er **P.** en meget virkelysten Mand. Sin aktive Interesse har han altid begrænset og f. Eks. aldrig ejet Aktier i andre Foretagender end sine egne, men gennem Oprettelsen af **P. Carl P.s** Fond har han faaet meget stor Betydning for dansk Lægevidenskab, og et Flertal af de senere Aars lægevidenskabelige Arbejder her hjemme er blevet muliggjort ved Støtte fra dette Fond, der ogsaa selv har sat flere større Undersøgelser i Gang. — **R. 1925. DM. 1929. K.² 1935.** — Maleri af Gabriel Jensen **1929** paa Vejle fjord Sanatorium. Buste af **Elo 1928.**

Viggo Christiansen i Politiken 2. Okt. 1933. Loulou Lassen sst. 2. Okt. 1938.

L. S. Fridericia.

Petersen, Peter Nielsen, 1846—1916, Præst. F. II. Okt. 1846 i Jejsing, Hostrup Sogn ved Tønder, d. 18. Aug. 1916 i Helsingør, begr. i Aagerup ved Roskilde. Forældre: Gaardejer, Sognefoged, senere i Haved ved Ribe, Peter Nielsen P. (1802—79) og Anna Nielsen (1808—97). Gift 1° 16. Nov. 1878 i Kbh. (Johs.) med Anna Susanne Cathrine Fog, f. 10. Juni 1858 paa Venø, d. 21. Okt. 1887 i Aagerup, D. af Sognepræst, sidst i Mjolden, Caspar David Vilhelm Munthe F. (1815—67) og Anna Cathrine Bondo (1821—1908). 2° 5. Sept. 1894 i Roskilde med Nanna Dahlerup, f. 3. Okt. 1865 i Fredericia, d. 21. Juni 1925 paa Frbg., D. af Auditør, senere Herredsfoged Hans D. (1832—96) og Vilhelmine Margrethe Kristine Clausen (1831—90).

P. blev Student 1866 fra Ribe og var 1868—73 Alumnus paa Borchs Kollegium. Efter 1872 at have taget teologisk Embedseksamen virkede han i fem Aar som Manuduktør, mens han fortsatte sine Studier og blev en lærd Teolog, en af sin Tids bedste Kendere af det Nye Testamente. 1877 blev han Sognepræst i Alslev og Hostrup ved Varde. Han blev Stifter af og Formand for Det sydvestjydske Konvent og for det kendte »Jernbanelkonvent«, der fik megen Betydning for vestjyske Præster. Man kaldte ham dette Konvents Sjæl, og han færdedes med jysk Lune stilfærdigt tilbageholdende blandt Bønderne, men myndig i Talen, naar han tog Ordet. 1886 forflyttedes han til Aagerup og Kirkerup ved Roskilde. 1890 blev han Formand for Det fri Broderkonvent i Sjællands Stift og senere Medlem af Bestyrelsen for Kirkeligt Samfund 1898, var endvidere Formand for Theologisk Samfund. 1901 blev han Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Kbh. Fra 1911 til sin Død var han en meget paaskønnet Lærer ved Menighedsskolen paa Liselund. Han blev der agtet som »et sjældent Menneske og en ejendommelig Præstesikkelse, lærd som faa. Hans Lærdom prægedes af et barnligt Sind og from Enfold, af rig og varm, lutret Menneskelighed«. Han var paavirket af Brorsons Salmedigtning og med varm Overbevisning Discipel af Grundtvig og Søren Kierkegaard. P. skrev adskillige Artikler i »Dansk Kirketiden«, bl. a. om Brorsons Salme »Her vil ties, her vil bies« (1903), om P. C. Kierkegaard (1905), om Syndernes Forladelse (1906) og om Luthers lille Katekismus (1908); endvidere findes Bidrag fra ham bl. a. i »Vægteren«, »Nordslesvigsk Søndagsblad«, »Højskolebladet«, »Kirkeligt Samfunds Blad« og i »Liselundbogen«. Han var Medarbejder ved Skat Rørdams Oversættelse af det Nye Testamente. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Maleri af Agnes Smidt 1903 i Familieeje og af Johs. Krogh (Jensen) 1915 paa Lise-

lund. — Mindesmærker paa Aagerup Kgd. og 1931 i Liselund Have.

Slægtebogen. Peter Nielsen Petersen og Hustru Anna Petersen f. Nielsen samt deres Forfædre og Efterkommere. Ved Frederik Carl Christian Linvald, 1921 (Ms., Det kgl. Bibliotek). Stamtavle over Familien Dahlerup, 4. Udg., 1913. H. R. Hiort-Lorenzen: Slægten Fog, 2. Udg., 1906, S. 18. Knud Th. Fogh: Hejmdal gennem et halvt Aarhundrede, 1915, S. 9—17. Aalborg Venstreblad 21. Aug. 1916. Kirkeligt Samfunds Blad, V, s. A., S. 206 ff. Højskolebladet, XLI, s. A., Sp. 1079; LVI, 1931, S. 505 ff., 511. Jul, 1929, S. 60 ff. Liselundbogen, 1916, S. 43—59; 1931, S. 115—32. Til Minde om Sognepræst P. N. Petersen, 1917. Berl. Tid. 16. Jan. 1924.

A 7 R 1

Petersen, Paul Bartholdus, 1845—1906, Gymnastiklærer. F. 22. Dec. 1845 i Søborghus Kro, d. 21. Juli 1906 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Smed, senere Maskinmester Anders William P. (1819—90) og Ane Elisabeth Rothberg (1815—49). Gift 17. Marts 1871 i Kbh. (Garn.) med Anna Marie Sophie Vilhelmine Restorff, f. 19. Maj 1845 i Kbh. (Frue), d. 7. Juli 1924 i Hellerup, D. af Frisør Carl Johan R. (1821—53) og Cathrine Jensen (1822—59).

P. optoges paa Artilleriunderofficerskolen 1860, blev Korporal 1864 og deltog i Krigen s. A. 1870 blev han forsat til Infanteriet, var Lærer ved Hærens Gymnastikskole 1871 og 1872—73, men han afgik fra Hæren 1875, og den Virksomhed, som har gjort hans Navn kendt, faldt ganske uden for Militæret. Han kom tidligt ind i det gymnastiske Skole- og Foreningsarbejde i Kbh., og her fandt han sin egentlige Livsgerning: han blev en af Kvindegymnastikkens Pionerer. Der var her i Danmark allerede forud, først af Fr. Nachtgall, senere af Lægen A. G. Drachmann, gjort Forsøg paa at udforme en særlig Gymnastik for Kvinder, og dette Arbejde videreførte P. med fremragende Dygtighed og med en Selvstændighed, som har Krav paa den største Respekt. Hans militære Fortid og soldatermæssige Uddannelse prægede ganske vist hans Lærervirksomhed, men sit stærkeste Præg modtog den af hans fremragende Lærerbegavelse og hans Evne til at tilpasse og supplere det magre og mangelfulde Øvelsesforraad, som hidtil var anvendt. Hans Forsøg paa at udforme et selvstændigt Gymnastiksystem for Kvinder — han udgav bl. a. 1891 »Daglig Hjemmegymnastik for Kvinder og Mænd« og 1901—09 »Den danske Kvindegymnastik« — lykkedes ganske vist ikke, og han maatte lide den Tort, at man ved Udarbejdelsen af den nye Skolegymnastik, som blev autoriseret ved Aarhundredets Slutning, ganske kastede Vrag paa hans Arbejde, men Udviklingen siden da har i Virkeligheden

givet ham en smuk Oprejsning, idet Synspunkter og til Dels Øvelsesformer, som var karakteristiske for hans Kvindegymnastik, **efter** - haanden har vundet Hævd overalt. Hans Virksomhed danner vel ikke Grundlaget for denne Udvikling, hvortil andre Navne end hans er knyttet, men hans praktiske Pionerarbejde har ubestridelig beredt Jordbunden for den moderne Kvindegymnastik her i Danmark. — Hans Døtre *Magdalene* (1873—1936) og *Ingeborg Paul Petersen* (f. 1876) har paa smukkeste Maade videreført hans Arbejde, og den store Skare Lærerinder, som han og de har uddannet, har indlagt sig Fortjenester i Skole- og **Foreningsarbejdet** overalt i Landet. — Krigsassessor 1878. — DM. 1888. F.M.S. s. A. — Buste af Marius Jørgensen i **Hermes'** Idrætssklub. Statuette af samme. Relief paa Gravstenen af Jens Lund.

Berl. Tid. 23. Juli 1906.

H. P. Langkilde.

Petersen, Peter, 1754—1826, Slotsgartner. Døbt 23. Juli 1754 i Kettinge, Als, d. 24. Jan. 1826 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Bolsmand i Bro Peder Christensen (1696—1758, gift 1° med Anne, ca. 1700—40) og Marie Lisbeth Christensdatter. Gift 1782 med Karen Weidemann, døbt 3. Nov. 1763 i Kbh. (Trin.), d. 6. Dec. 1815 paa Frbg., D. af Købmand Poul W. (1736—64) og Johanne Henrikka Crone (1728—74).

P. uddannedes 1773—76 som Gartner hos Aug. Schnitzer paa Augustenborg, var 1782 Gartnersvend i Frbg. Have og ansattes s. A. som Slotsgartner der. Haven var paa dette Tidspunkt i en noget forsømt Tilstand, og P. fik nedsat en Kommission **bestaaende** af J. L. Mansa, F. L. Holbøll, M. F. Voigt og ham selv. Kommissionen afgav Betænkning 1797 samtidig med, at der lovedes en ny Plan efter et Udkast af P. Den endelige Plan approberedes 1798. Der har været nogen Uenighed om, hvorvidt Voigt eller P. har Førsteprioritet i Anlægget, men Sandsynligheden taler for, at den sidstnævnte har Hovedæren, **maaske** fordi Voigts Plan var for kostbar. 1799 toges der fat paa Arbejdet, hvorved den gamle franske Stil **maatte** vige for den engelske, idet dog forskellige Lindealleer bevarede som Minde om den svundne Tid. P. nærrede ved Siden af sin Virksomhed som Lærer i Frbg. Have megen Interesse for Frugtavl og forsøgte uden Held at faa Stillingen som Leder af Frbg. Frugttræplanteskole. Han var 1812 Medlem af **Gartner** - eksamenskommissionen.

Tidsskr. for Havevæsen, VIII, 1874, S. 198. Gartner-Tidende, 1896, S. 123 ff. F. Heide: Fra Frederiksberg Have til Bakkehuset, 1918. Svend Bruun og Axel Lange: Danmarks Havebrug og Gartneri til Aaret 1 g 19, 1920. *Axel Lange*

Petersen, Peter, 1810—92, Gravør og Medaillør. F. 23. Marts 1810 i Ribe, d. 5. Jan. 1892 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Rebslager Hans Hendrik P. og Carolina Christina Schwartz. Gift 1° II. Nov. 1848 i Kbh. (Garn.) med Carolina Maria Rasmine Hansen, f. 14. Nov. 1821 i Haderslev, d. 3. Juni 1850 i Kbh. (Garn.), D. af Tobaksfabrikant Matthias H. (1789—1868) og Johanne Marie Hansen (1795—1857). 2° 5. Juni 1853 i Haderslev med Karen Mathilde Elisabeth Hansen, f. 26. Juni 1825 i Haderslev, d. 7. Juli 1905 paa Frbg., Søster til 1. Hustru.

P. kom 1828 i Kunstdrejerlære i Haderslev; efter udstaaet Læretid rejste han 1835 til Kbh. og arbejdede et Aars Tid hos Kunstdrejer Schwartz med at skære i Elfenben og Perlemor. Han gennemgik derefter Kunstakademiet, hvor hans Lærere var Guldsmed Dalhoff og Professor H. V. Bissen. Han fik Sølvmedaille og siden det Reiersenske og Akademiets Rejsestipendier. 1841—47 var han i Rom. Paa Bissens og Thorvaldsens Opfordring lagde han sig efter at skære i Staal, og efter sin Hjemkomst skar han Stempler for Ministeriet. 1852 ansattes han som Mønt- og MedaiUegravør i Altona, hvor han tillige kom til at udføre flere Medailler og Mønter for Hamburg. Da det truede med Krig i Dec. 1863, rejste P. til Kbh., hvor han i de følgende Aar skar Stempler og Signeter til offentlige Kontorer. Af de seksten Medailler, han har udført, kan nævnes: Medaillen over den frie Forfatning (udstillet 1857), »Til de frivillige fra Broderrigerne« (1850), Medaillerne over Anders Sandøe Ørsted (1851), Hans Chr. Ørsted (1851) og Herm. Vilh. Bissen (1868), den nordiske Industri- og Kunstudstillings Præmie-medaille (1872), den kgl. Belønningsmedaille og nye Forsider til Fortjenstmedaillen og »Ingenio et arti«. — R. 1869. — Buste af H. V. Bissen.

Georg Galster

Petersen, Peter Friedrich, 1856—1930, Generalsuperintendent. F. 12. Maj 1856 i Flensborg, d. 20. Juni 1930 i Lübeck, begr. sst. Forældre: Købmand Peter Friedrich P. (1816—93) og Anne Marie Hansen-Biehl (1825—78). Gift 1. Okt. 1882 i Ottensen med Johanne Ernestine Elisabeth Hansen, f. 6. Maj 1862 i Haderslev, D. af Fysicus Carl Ernst Johann H. (1832—75) og Friederike Kier (1840—1916).

P. blev Student 1875 fra Flensborg og studerede i Tübingen, Leipzig og Kiel med afsluttende teologisk Embedseksamen 1880. Efter Militærtjeneste i Flensborg blev han 1881 præsteviet Medhjælper i Lintrup, derefter 1882 Sognepræst i Hvidding, 1885 i Bevtøft og Tirslund, 1890 i Haderslev, tillige Provst, 1912 General-

superintendent i Holsten, 1917—24 i Slesvig, 1918 Dr. theol. h. c. P. er udgaaet af en tysksindet flensborgsk Købmandsslægt. Som Præst i Nordslesvig hørte han ikke til de fremtrædende, men til den solide konservative Embedsmandstype, der pligttro til det yderste øvede Hverdagens ofte møjsommelige Arbejde og derfor ogsaa værdsattes af de foresatte Myndigheder. Som den etisk gennemformede Karakter han var, undsaa han sig dog ikke ved at træde op imod Regeringens efter hans og alle kyndiges Opfattelse uforvarlige og forfejlede Sprogpolitik i Grænselandet. Han var saaledes blandt de 77 nordslesvigske Statspræster, der før Krigen vedholdende anbefalede det danske Krav om Indførelse af to danske Sprogtimer i de dansktalende Sognes Skoler. En vis oparbejdet Dygtighed som Prædikant, Sjælesørger og Administrator bragte ham til sidst frem til Kirkens højeste Embede i Grænselandet. — Konsistorialraad 1906.

Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie, 1931, S. 89 f.

Jens Holdt.

Petersen, Peter Thomsen, se **Tom-Petersen**.

Petersen, Richard, 1838—1905, Præst, litteraturhistorisk Forfatter. F. 28. April 1838 i Glostrup, d. 3. Aug. 1905 i Grevinge, begr. sst. Forældre: Godsforvalter, senere **Amtsfuldmægtig** Ferdinand Edvard P. (1798—1849) og Karen Marie Toftegaard (1805—46). Gift 11. Dec. 1864 i Hagedsted med **Johanne**, Margrethe Petri, f. 15. Jan. 1835 i Melby, d. 9. Okt. 1916 i Grevinge, D. af Sognepræst, sidst i Hagedsted og Gislinge, Andreas P. (1795—1876) og Johanne Margrethe Smith (1805—75).

P. gik først i Realskole i **Kbh.**, siden i Katedralskolen i Roskilde, hvor han efter Faderens Død optoges i Huset hos Overlærer S. B. Thrige. Da denne 1850 blev Rektor i Haderslev, fulgte P. med, og herfra blev han 1855 Student. Trange Kaar i Forening med svage ligt Helbred nødte ham til at søge Ophold paa Landet, for det meste som Huslærer; 1863 tog han teologisk Embedseksamen og fik n. A. Præstekald, først i Jylland, 1878 i Snodstrup paa Sjælland, 1886—1904 i Grevinge i Ods Herred. Som Præst hørte han til den grundtvigske Retning; ogsaa som litteraturhistorisk Forfatter stod han grundtvigske Kredse nær ved sin gode, fortællende Stil og sin Interesse for Levnedsskildringer. Sine Emner valgte han med en vis Forkærlighed, hvor dansk og tysk Aandsliv mødes, og helst bevægede han sig paa Overgangen mellem det 18. og 19. Aarh., men ogsaa Skildringer fra de nordiske Lande og Biografier af danske og svenske Personligheder har han givet. Af hans Bøger, der alle har fundet en stor og taknemmelig Læsekreds, er de betydelig-

ste: »**Henrik Steffens**« (1881), »Matthias Claudius og hans Vennekreds« (1884), »Georg Forster. Et Blad fra Oplysnings- og Revolutionstiden« (1885), »Thomas Kingo og hans Samtid« (1887), »Minde-skrift om Bernhard Severin Ingemann« (1889), »Jung-Stilling. Et kristeligt Levnetsløb« (1890), »Minder fra Øresundskysten. Historiske Skildringer« (1891), »Fredrika Bremer. En nordisk Kvindes Liv og Gerning« (1892), »Fra det svenske Kirkeliv i de sidste hundrede Aar« (1895), »Frederik Barfod. Et Levnedsløb« (1897), »**Mme. de Staël** Holstein. En historisk Skildring fra Revolutions- og Napoleonstiden« (1898), »Jens Baggesen og Sofie v. Haller. En Kærligheds Historie« (1902) og »Johan Kaspar Lavaters Liv« (1903). Sine egne »Erindringer fra Barndom og Ungdom« udgav han 1904, og ved sin Død var han sysselsat med en Levnedsskildring af Carl Ploug. Som Skribent indtager han en smuk Plads blandt dem, der har Evne og Villie til at skrive for den dannede Læseverden; det Indtryk, man gennem Bøgerne faar af hans egen Personlighed, er udelte sympatisk. — R. 1904. — Mindesten paa Grevinge Kgd. — Træsnit 1904.

Ovenn. Erindringer. Jørgen Nielsen i Højskolebladet, XXXI, 1906, Sp. 109—14, 159—64, 177—88, 245—54. Asta Christiansen i Minder fra gamle grundtvigske Hjem, III, 1923, S. 146—69.

CarS Petersen

Petersen, Rosalie Mariane Augusta Birgitte, 1835—1924, Børnehjemsforstanderinde. F. 12. Juni 1835 i Assens, d. 1. Marts 1924 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Toldinspektør i Horsens, Justitsraad Michael Christian P. (1801—71) og Henriette Augusta Philipsen (1808—41). Ugift.

R. P. var i sin Barndom og Ungdom i Huset hos sin Mormoder, Agentinde Birgitte Philipsen, og fattede bl. a. ved at læse om daarlige Plejeforældres Mishandling af deres Plejebørn Interesse for ulykkeligt stillede Børn. 1870 antog hun sig fire fattige Børn, for hvilke hun indrettede et Hjem i en lejet Lejlighed i Fiolstræde og bekostede Udgiften ved deres Underhold. Hun flyttede senere til Blegdamsvej og Ravnsborggade, stadig i lejede Lokaler, men efter Mormoderens Død lykkedes det hende 1877 ved gode Venners Hjælp at faa opført en egen Bygning til Børnehjemmet i Ryesgade 80. Blandt dem, der særlig støttede hende, var hendes Fætter, Grosserer Holger P. (s. d.), som hun var opdraget sammen med i Bedsteforældrenes Hjem; han var i mange Aar Formand for Børnehjemmets Bestyrelse. Under sit Arbejde for at hjælpe ulykkeligt stillede Børn fik R. P. særlig Øjet op for Trangen til at skaffe Hjem for spæde Børn, der manglede Forsørgere, navnlig saadanne Børn

født uden for Ægteskab, og ved at grundlægge det første Mødre- og Spædbørnehjem har R. P. vist et Initiativ, der fik stor Betydning for dansk Børneforsorgs videre Udvikling. Det var nemlig hidtil ikke almindeligt at samle spæde Børn i særlige Børnehjem, hvor de kunde faa den for disse Børn særegne Pleje. Endvidere lagde R. P. megen Vægt paa at faa Moderen til at tage Ophold i Børnehjemmet sammen med sit spæde Barn, dels for at Moder og Barn kunde knyttes nærmere sammen, dels for at fremme Diegivningen til Gavn for Barnet. Mødrene fik frit Ophold et Aar i Børnehjemmet mod at deltage i almindeligt husligt Arbejde og i Pasning af de spæde Børn. Allerede 1885 maatte der lejes nye Lokaler til Optagelse af spæde Børn, og 1890 opførtes en ny, rummelig Bygning ved Dosseringen (Helgesensgade 2) til Brug for Mødre og spæde Børn. Den ældre Bygning blev 1926 udlejet til Foreningen Mødrehjælpen, og Antallet af Børn og Mødre maatte derefter indskrænkes noget. R. P. deltog personlig i Ledelsen af Børnehjemmet af 1870 til 1907 og var derefter indtil sin Død Medlem af Bestyrelsen. Hun formaaede at skaffe Børnehjemmet betydelige Legatmidler til Sikring af dets fortsatte filantropiske Gerning. — F.M.G. 1905. — Maleri af Ed. Saltoft i Familieeje.

Holger Petersen: Min Slægtebog, 1918, S. 151—54. Aarsberetninger fra Børnehjemmet af 1870. Carl Christensen-Ordrup: Danske Børnehjem i Billeder og Tekst, 1900.

Oluf J. Skjerbæk

Petersen, Søren Henrik, 1788—1860, Kobberstikker. F. 10. Jan. 1788 i Kbh. (Frue), d. 14. Maj 1860 sst. (**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). **Forældre:** Sadelmager Christopher Henning P. (1751—1813) og Cecilie Pedersdatter Ebbesen (1752—1827). Gift 7. Nov. 1813 i Fredensborg med Ane Hedeveg Petersen, f. 5. Nov. 1792 i Kbh. (Holmens), d. 8. Nov. 1857 sst. (**Garn.**), D. af Skibsbygmester ved Holmen Andreas Torkild (Terkild) P. (1760—1846) og Karen Valentin (1760—1824).

P. tog 1805 dansk-juridisk Eksamen og nedsatte sig som Sagfører i Fredensborg. Ved Siden af Studiet havde han dyrket Tegne-, Maler- og Kobberstikkunsten og havde 1815 indsendt nogle Tegninger og malede Studier til Akademiets Bedømmelse. Akademiets Svar foranledigede ham til at søge dets Undervisning, og han opnaaede hertil en Understøttelse fra Prins Christian. Senere indsendte han atter Prøver, og man raadede ham til at hellige sig Kobberstikkunsten. 1816 forelaa det første Hæfte af hans raderede »Studier efter Naturen med Hensyn til Landskabstegning« (to Hæfter, 1816—18), som var beregnet til Forlæg for Landskabs-

tegnere og -malere. 1818 opgav han sin Sagførervirksomhed og nedsatte sig i Kbh. som Kobberstikker med Landskaber som Specialitet. Han udstillede 1817—59 mest Tegninger, Akvareller og grafiske Blade (Kobberstik, Radering, Akvatinte), dels efter egen Komposition, dels efter ældre og samtidige Landskabsmalere (Hobbema, Ruisdael, Hackaert, Both m. fl.; J. C. Dahl, Kiær-schou, Sødning m. fl.). 1824—27 var han paa Rejse, agreeeredes 1828 paa et Stik efter Fahlcrantz, men fik et Blad efter J. Both kaldet »Italia« forkastet som Medlemsstykke. Hans vigtigste Arbejder er nogle ret omfattende Serier med **Landskabsbilleder**; saaledes 1819—23 »Danske Egne«, I—VI (sammen med O. Rawert), 1824—27 »Malerisk Geographie« og 1831—38 det ufuldendte »Dansk Atlas« (sammen med P. W. Becker). — Som selvstændig Kunstner var P. ikke betydelig; hans Kompositioner er i Reglen kejtede. Som Kobberstikker arbejdede han ret tungt og tørt i den traditionelle Stil (Liniestik). Bedst er Akvatinterne. Han har dog kunsthistorisk Betydning ved at danne et Bindeled mellem en ældre Gruppe Landskabsmalere, J. P. Møller og J. C. Dahl, til hvem han især staar i kunstnerisk Gæld, og det yngre, romantiske Landskabsmaleri, særlig Købke og Skovgaard, som begge utvivlsomt har draget Inspiration af hans Skildringer af danske Egne. — Tegning af H. J. Hammer 1843 i Familieej.

Fr. C. Krohn: Fortegnelse over danske Kobberstik, I, 1889, S. 180—83. H. Bramsen: Landskabsmaleriet i Danmark 1750—1875, 1935, S. 27, 55, 101. Samme: Malerier af P. C. Skovgaard, 1938, S. 11 f.

*H. J. P.
Henrik Bramsen.*

Petersen, Søren Peter, 1852—1915, landøkonomisk Konsulent og Sekretær. F. 17. Febr. 1852 i Lemming, Koldt Sogn, d. 5. April 1915 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Gaardejer Peder Sørensen (1816—79) og Ane Jensen (1824—90). Gift 1° 16. Juli 1889 i Grundfør med Jensine Jensen, f. 13. Maj 1863 i Grundfør, d. 23. Juli 1892 i Mallings, D. af Gaardejer Jens Peter Nielsen (1831—tidligst 92) og Kirstine Marie Jensdatter (1831—92). 2° 20. Okt. 1893 i Harlev med Anna Johanne Rasmine Petersen, f. 18. April 1869 i Taastrup, Harlev Sogn, D. af Gaardejer Anders Peter Christiansen (1837—1909) og Anne Marie Jespersen (1842—1927).

P. var som ung paa Testrup Højskole, men arbejdede i øvrigt ved det praktiske Landbrug indtil sit 23. Aar. 1878 tog han Lærereksamen fra Gedved Seminarium, tog derefter paa Landbohøjskolen og fik Landbrugseksamen 1880. Han virkede nu en Aar-række som Lærer, først paa Grejsdalens Højskole 1880—82, lærte Sommeren 1882 Mejeribrug under Professor Segelcke og fortsatte

derefter som Lærer paa Særslev Højskole 1882—85. 1885—89 var han Forstander for **Klank** Højskole og 1889—98 Lærer paa Malling Landbrugsskole. 1888 blev han Konsulent i Husdyrbrug for Foreningen af jydsk Landboforeninger, og det var især i denne Stilling, som han havde til sin Død, at han udrettede et betydningsfuldt Arbejde til Landbrugets Fremme. Der udvikledes et frugtbart Samarbejde mellem ham og Statskonsulent Axel Appel, og deres fælles Indsats blev af væsentlig Betydning for det jyske Kvægbrugs stærke Fremgang i denne Periode. Navnlig arbejdede P. for Oprettelsen af Kvægavlsforeninger, tog Initiativet til Præmiering af Kvægfamilier og til de store Ungskuer, der første Gang afholdtes 1892 og efterhaanden blev Hovedbegivenheden blandt de jyske Dyrskuer. Tillige ydede han et værdifuldt Bidrag til Stambogsføringens Udvikling paa et tidligt Stadium, idet man nu i de jyske Landboforeninger begyndte at afløse de tidligere Fællesstambøger med særlige Stambøger over Kvæget og med Adskillelse af de enkelte Racer. Han udarbejdede »Foreningen af jydsk Landboforeningers Stambog over Tyre af jydsk Race« (I—II, 1889—92) og sammen med Axel Appel Fortsættelsen indtil Bind XXII (1914), desuden »Stambog over Tyre af rød, dansk Race hjemmehørende i Jylland« (1892) og sammen med Axel Appel »De samvirkende danske Landboforeningers Stambog over Tyre af Korthorns Race« (I, 1906). Han udarbejdede ogsaa Beretninger om Kvægavlen og om Konkurrencer mellem hele Kvæghold. — 1908 overtog P. ved Siden af Konsulentvirksomheden Stillingen som Sekretær for Foreningen af jydsk Landboforeninger og fik derved en væsentlig Indflydelse paa hele Foreningsvirksomheden. Med en ikke ringe Sejghed forfulgte han sine **Maal** og tog Vanskelighederne med Ro og Koldsindighed. Han havde journalistiske Evner og var som Skribent meget produktiv, skrev et stort Antal baade sagligt oplysende og polemiske Artikler i Landbrugsbladene og læstes med Interesse. Han var Medredaktør af »Andelsbladet«s første Aargange, I—III, 1900—02, skrev sammen med P. Gommesen »Svinets Avl og Pleje« (1908) og udgav nogle Jubilæumsskrifter, hvori han samlede historiske Oplysninger, der særlig har Interesse til Belysning af Landbrugets Økonomi, saaledes »Blade af Landbrugets Historie i Aarhus Amt i dette Aarh.« (1892), hvis almindelige landbrugs-historiske Afsnit han s. A. forøgede og udgav som »Landbrug før og nu«. Sammen med K. Raunkjær skrev han »Mikkel Søren Holm« (1911). — F.M.S. 1897. R. 1905.

Vort Landbrug, XXXIV, 1915, S. 155 f. Ugeskrift for Landmænd, LX, s. A., S. 185. Tidsskrift for Landøkonomi, s. A., S. 217—20. Andelsbladet, XVI, s. A., S. 319—22. Dansk Landbrug, XI, s. A., S. 146 f. *Aksel Milthers*

Petersen, Sebastian, se under Petersen, Albrecht.

Petersen, Lorents Christian Severin, 1840—1929, Botaniker. F. 17. Maj 1840 i Borum ved Aarhus, d. 2. Marts 1929 i Sorø, begr. i Slotsbjergby. Broder til O. G. P. (s. d.). Gift 17. Maj 1876 i Ryslinge med Catharine Marie Moltesen, f. 18. Marts 1856 i Rodhede, Hvidding Sogn, d. 21. Jan. 1939 i Hellerup, D. af Gaardejer Peter M. Østergaard (1824—86) og Bodil Lauritzen (1826—73).

Den hos P. tidligt vakte Interesse for Naturiagttagelse blev yderligere styrket, da han kom paa Skaarup Seminarium, hvor E. Rostrup blev hans Lærer, og hvor han tog Lærereksamen 1861. Efter forskellig Lærervirksomhed, bl. a. ved Ryslinge Folkehøjskole, blev han 1872 Lærer i Slotsbjergby ved Slagelse, hvor han virkede til 1907. P. er en af de ikke faa Landsbylærere, hvoraf flere var Elever af Rostrup, som i de sidste tre Aartier af forrige Aarhundrede gjorde et ikke ringe Arbejde med at popularisere Naturvidenskaberne ved Artikler i Ugeblade og i Udvalget for Folkeoplysnings Fremme's Publikationer. P. har til disse skrevet to populære, men for en væsentlig Del paa egne Iagttagelser grundede Skrifter, »Vore Sangfugle« (1878 og to senere Oplag) og »Danske Sommerfugle« (1885). Det blev dog efterhaanden de højere danske Svampe (Paddehattene), der blev Hovedgenstanden for hans Naturstudier, og trods store Vanskeligheder lykkedes det ham at erhverve sig et saadant Kendskab til disse Planter, der i næsten hundrede Aar havde været forsømt i Danmark, at han i en Aarrække almindeligt blev anset for vor første Kapacitet paa dette Omraade. 1895 udgav det nævnte Udvalg hans mere populære Skrift »Det højere Svampeflora«, der er en Forløber for hans Behandling af Agaricaceac i E. Rostrups »Vejledning i den danske Flora«, II (1904). I flere Aar var denne Bearbejdelse den mest benyttede Hjælp til Artsbestemmelse, og den gjorde udmærket Fyldest, skønt den kun behandler en Del af de danske Arter. Denne Mangel skulde hans Hovedværk, »Danske Agaricaceer« (1907—11) afhjælpe. Det bragte meget nyt om vor Svampeflora, og mange Aars Erfaring og meget Arbejde er nedlagt deri, men alligevel lykkedes det ikke P. at skabe et Værk, der har kunnet bevare sin Værdi som Haandbog, navnlig efter at den samme Plantegruppe er blevet underkastet en langt mere dybtgaaende og kritisk Behandling af Jakob E. Lange.

Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I. S. 595; II, S. 463. Botanisk Tidsskr., XL, 1928, S. 445 f.

Carl Christensen.

Petersen, Sophie (ved Daaben Sofie) Clausine, f. 1885, Geograf og Pædagog. F. 15. Febr. 1885 i Kbh. (**Helligg.**). Forældre: Købmand Lars P. (1844—1904) og Jacobine Wilhelmine Dyveke Fiebig (1848—1907). Ugift.

S. P. er vokset op i det indre Kbh., men tidligt vaagnede Naturinteressen hos hende, bl. a. ved Færden i Byens Parker. Hun blev Student 1905 fra N. Zahles Skole, hvor særlig Vilh. Balslevs og Kirstine Meyers Undervisning fik Betydning for hende. Ved Universitetet valgte hun det naturhistoriske Studium. Stærk **Paavirk**-ning fik hun først gennem Eug. Warming, men snart ogsaa gennem N. V. Ussings æggende Undervisning, og hun tog nu Geologi som Hovedfag til Forberedelse til Skoleembedseksamen, blev cand. mag. 1911. Hun deltog, baade som Student og senere, meget i Forenings- og Kammeratliv. Efter at have taget de pædagogiske Prøver blev hun stærkt optaget af Skolevirksomhed. 1911—20 underviste hun paa Ingrid Jespersens, L. Engelhardts, M. Kruses Skoler samt paa N. Zahles Seminarium. 1920 udnævntes hun til Lektor ved Nørre Gymnasium. 1930 blev hun Censor i Geologi ved Skoleembedseksamen. Hendes varme Interesse for Ungdommen og livfulde Natur har gjort hende til en meget dygtig og afholdt Lærerinde. Foruden med Undervisning har hun beskæftiget sig meget med **populær-videnskabeligt** Arbejde, noget, der i høj Grad har hendes Interesse, og hvortil hun har udprægede Evner. Hun er en meget anvendt og skattet Foredragsholder, navnlig i Radioen, og hun har skrevet mange Artikler i Tidsskrifter og Dagblade. Emnerne til disse har hun ofte faaet fra sine talrige, med den største Energi gennemførte Rejser til de mest forskellige Egne, bl. a. Grønland, U. S. A., Canada, Østen, Sydamerika, Afrika, Australien, New Zealand. Hun har publiceret en »Geologi. Lærebog for Gymnasiet« (1917) og flere populariserende Arbejder, »Grønland i Hverdag og Fest« (1928), Hæfterne »Siam« (1934), »Østgrønland« (1931), »Færøerne« (1930), »Island« (1933) i Tidsskriftet »Faglig Læsning«, »Paa Cykle gennem Danmark« (1931) samt »Danmark i det fjerne« (1936). Hun har deltaget meget i fagligt Organisationsarbejde, og hendes store Arbejdskraft er blevet taget i Brug ved en lang Række Tillidshverv, hun i Aarenes Løb har beklædt. Hun er eller har været Bestyrelsesmedlem bl. a. i Studenterhjemmet, Dansk geologisk Forening, Gymnasieskolens Lærereforening, **Alm.** dansk cand. mag. Organisation, Foreningen for Gymnasiets og Seminariets Lærere i Naturfag og Pædagogisk Selskab. 1934—35 var hun Formand for **Geografforeningen**. — Tegning af Gerda Ploug Sarp 1935.

Hakon Jørgensen.

Petersen, Magnus Otto **Sophus** Holte, 1837—1904, Skuespiller, Blomstermaler. F. 9. Dec. 1837 i Kbh. (Trin.), d. 31. Okt. 1904 paa **Frbg.**, begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Litsenbroder, senere Postbud Niels Petersen (Holte) (ca. 1796—1840) og Christiane Cathrine Lohmann (1806—42). Gift 7. Nov. 1863 i Kbh. (Frue) med Anna Christiane Hansen, f. 26. Aug. 1838 i Kbh. (Frue), d. 18. Marts 1915 paa **Frbg.**, D. af Bomuldsvæver, senere **Saarlæge** Jørgen Christian H. (1798—1880) og Johanne **Bernhardine** Willumsen (1811—42).

P. vilde oprindeligt være **exam. jur.**, men afbrød Studiet og debuterede 9. Okt. 1859 paa Casino som Phøbus i »**Esmeralda**« og blev gennem de sympatiske Roller, han spillede, efterhaanden en yndet Skuespiller for det brede Publikum, især paa Folketeatret, hvor han virkede en halv Snes Aar. Hans Ydre var aristokratisk — man mente, at der flød adeligt Blod i hans Aarer — Skikkelsen elegant, og hans markerede Ansigtstræk gjorde ham meget anvendelig paa Scenen, men hans hvislende Udtale af S-Lydene skadede altid hans Diktion i alvorlige Roller. Ved Det kgl. Teater, hvor han blev ansat 1876, havde han ikke Held med sin Debut, Lauge i »Erik og Abel«, men i Aarenes Løb fik han nogle Roller, der i Repertoiret gav ham en særlig Plads, som ikke mindede om hans sidestillede Kollegers, P. **Jerndorffs** og A. Madsens, hvem han overgik i Elegance. »Der er kun én Skuespiller paa **Teatret**,« sagde Chefen, Kammerherre Fallesen, »der kan bære en Kjole, som den skal bæres, og det er Hr. S. P.« Han blev Fremstilleren af den tomme Korrekthed, der ikke er uden Komik. Dumstolte og selvglade Aristokrater kunde P. spille, f. Eks. Junker Claus i »Ambrosius« og v. Ahnskjold i »En Skandale«, begge kreeret af ham. Ogsaa Vermund i »Eventyr paa Fodrejsen«, Dagdriveren **Hilmar** i »Samfundets Støtter«, Kammerjunkeren i »En Spurv i Tranedans« og Magister Glob i »Soldaterløjer« **laa** inden for hans **diskret-komiske** Omraade, og i en Rolle som Adolph i »Sparekassen«, der er patetisk-brav og smager paa sig selv, er han kunstnerisk set endnu ikke **erstattet**. Han optraadte sidste Gang 1. Juni 1900 som Sagfører Krogstad i »Et Dukkehjem«, en Figur, han havde udført siden det berømte Stykkes Førsteopførelse, men hvor han ikke undgik at virke melodramatisk. I sin Fritid var P. en sirlig og nøjagtig Blomster- og Frugtmaler, der fra 1872 udstillede sine Billeder paa Charlottenborg. Hans Datter **Anna P** (1869—1934) var i 25 Aar Skuespillerinde paa Det kgl. Teater.

Søndags-Posten 18. Maj 1873. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, II—V, 1922—30.

Robert *Neiiendam.*
18*

Petersen, Thade Hans Marius, f. 1866, nordslesvigsk Fri **menig** - hedspræst. F. 22. Nov. 1866 i **Toftum** paa Rømø. Forældre: Gaardejer Christen P. (1833—1917) og Kjestine Ingeborgline Manø (1844—76). Gift 1° 16. Okt. 1898 i Aabenraa med Ida Helene Andresen, f. 4. Sept. 1871 i Aabenraa, d. 22. Nov. 1926 i Haderslev, D. af Bagermester Richard A. (1842—79) og Anna Kjestine Friis (1848—1934). 2° 14. Okt. 1928 i Haderslev med Ingrid Cathrine Søholm Jensen, f. 3. April 1882 i Jægerup, D. af Gaardejer og Rebslager Mads J. (1839—1909) og Bodil Marie Pors (1840—1927).

P., der tilhører en gammel Sømandsslægt, droges tidligt mod Lærer- og Præstegerningen. Han lærte derfor tysk Sprog og søgte Optagelse paa Tønder Seminarium, men hans Sprogkundskaber slog ikke til. Sommeren 1884 opholdt han sig for at lære Tysk paa Præsteseminariet i Krop og bestod derefter Prøven som **Underlærer**. I halvandet Aar var han Lærer i Ballum, men efter Sammenstød med Kredsskoleinspektøren søgte han tilbage til Præsteseminariet, hvor den ejendommelige, frygtløst oppositionelle Pastor Poulsen uddannede Præster til Arbejdet i de tyske Menigheder i Amerika. Her opholdt P. sig 1886—91; med stigende Klarhed droges han i disse Aar mod det danske, han kom i Forbindelse med H. P. Hanssen, og denne skaffede ham efter endt Uddannelse et Aars Ophold i Danmark, først paa Højskoler, derefter i **Kbh.**, hvor han søgte Borups Kursus og hørte Forelæsninger paa Universitetet. I den nye Verden, der her aabnede sig for ham, følte han sig helt hjemme, han opgav Tanken om at blive tysk Præst i U. S. A. og ønskede i Stedet en Gerning i Sønderjylland. Gennem Pastor Povlsen i Bovlund fik han Stillingen som Huslærer hos J. N. H. Skrumsager i Københoved 1892—94, men efter nogen Tids Forløb forbød Kredsskoleinspektøren ham at undervise. Han knyttedes da til »**Hejmdal**«s Redaktion, først som Redaktør i Aabenraa 1894—1900, derefter som Lokalredaktør i Rødding 1900—05. Her prædikede han lejlighedsvis ved Frimenighedens Gudstjenester, og 1905 blev han kaldet til Præstegerningen i Haderslev Frimenighed, hvor han har virket siden. 1907—19 redigerede han de sønderjyske Frimenigheders Blad »**Den nordslesvigske Kirkesag**« og var derefter 1919—29 Medredaktør af »**Menig** - hedsbladet«. Under Krigen redigerede han de saa stærkt paaskønnede Julehilsener til de nordslesvigske Soldater. — P. sidder inde med en omfattende Viden om sin Hjemstavns Historie, som han har udnyttet i talrige kyndige og i et kærnefuldt Dansk skrevne Afhandlinger. Hans Hovedværk er Bogen om De sønderjyske Fri-

menigheders Historie 1924. Om sin Fødeø og Vadehavet, som han har skildret i »Sønderjyske Aarbøger« og i »Geografisk Tidskrift«, forbereder han et større Værk. 1923—37 var han Sekretær for Historisk Samfund for Sønderjylland og Medredaktør af Sønderjyske Aarbøger. — R. 1937.

Jens Jørgensen i **Hejmdal** 20. Nov. 1936. Tage Jessen i Flensborg Avis 21. Nov. s. A. Aage Dahl: Haderslev Bys Præstehistorie, 1933, S. 85 f.

Hans Lund.

Petersen, Thorvald, 1858—1926, Bogbinder. F. 28. Sept. 1858 i Hjørring, d. 11. Juli 1926 i Hellerup, begr. sst. Broder til Bogbinder Niels P. (s. d.). Gift 6. Juli 1889 i Taps med Margrethe Nissen Kjer (Kjær), f. 8. Marts 1860 i Haderslev, d. 14. Marts 1928 i Hellerup, D. af Værtshusholder Peter Petersen K. (1808—67) og Margaretha Schrøder (1820—89).

P. lærte Bogbinderi i Skanderborg hos Boghandler Davidsen og arbejdede som Svend i Kbh. hos B. Beuchel og Hofbogbinder Carl Petersen. Han rejste til Udlandet, hvor han arbejdede baade i Tyskland, Østrig, Schweiz, Italien og Frankrig, alle Vegne skattet paa Grund af sine fortræffelige Egenskaber som Haandværker og som Menneske. 17. April 1884 etablerede han sig som Mester i **Kbh.**; hans Hustru var ham en udmærket Medhjælper i Arbejdet. Forretningen trivedes, og hurtigt indrettede han sig mere maskinelt, end dengang var almindeligt. 1894 optog han sin Broder Niels P. (s. d.) i Firmaet, der derefter fik Navnet P. & P. Han vandt sig mange Venner blandt Kunstnere og lagde saaledes Grundlaget til den Forbindelse, der skulde komme til at betyde saa meget saavel for Firmaet som for dansk **Boghaandværk**. 1919 knyttede han sin Søn, *Thøger Haugaard P.* (f. 1892), til Firmaet, og denne føjede endnu et Felt til Firmaets Arbejdsomraade, idet han som ny Afdeling startede en Portefeuille-Fabrik. Fra 1934 er han Vice-oldermand for **Kbh.s** Bogbinderlav. — Maleri af Thorvald P. af H. Vedel 1924.

Se under Petersen, Niels.

Edw. C. J. Wolf.

Petersen, Tom, se **Tom-Petersen**.

Petersen, (Sophus Theodor?) **Ulrich**, 1656—1735, historisk Samler. F. 1656 i Slesvig, d. 6. April 1735 sst., begr. sst. Faderen var Købmand og Senator. Ugift.

U. P. voksede op under lykkelige ydre Kaar, saa at han, efter indtil sit 18. Aar at have besøgt sin Fødebys lærde Skole, kunde

tilbringe den følgende Snes Aar paa bestandige Udenlandsrejser. Under disse studerede han i Begyndelsen Jura, men mere og **mere** viede han sig i Aarenes Løb til fri aandelig Sysse, der i **1670'erne** og **1680'erne** førte ham paa Studier gennem Tyskland, Frankrig, Italien, Holland og England, hvortil han i **1690'erne** knyttede en lang Rejse gennem Danmark, Sverige, Østersøprovinserne og Preussen. Hans stærke Videbegærlighed og Trang til human Dannelselse kan næppe være uden Forbindelse med det aandelige Liv, som samtidig blomstrede ved Gottorphoffet, der tilmed synes at have været Genstand for U. P.s dybe Veneration («**Derer** durchlauchtigsten Herren Herzogen von Holstein-Gottorp Haupt- und Residencestadt **Schleswig**»). Men mærkeligt nok var der hos U. P. ikke en tilsvarende Trang som hos Olearius o. a. til at frugtbargøre sine Forskninger gennem et videnskabeligt Forfatterskab, og endnu mærkeligere er det, at der fra hans lange Rejser ikke findes opbevaret Optegnelser om de Studier, han havde foretaget. Anderledes blev det, da han fra **1695** var kommet til Ro i sin Fødeby, hvor han tilbragte de sidste 40 Aar af sit Liv uden at beklæde noget offentligt Embede. Han satte det som sit Livs **Maal** at blive sin Fødebys og sin Landsdels Historieskriver, og med dette for Øje foretog han **vidtomspændende** Indsamlinger af alt muligt historisk Materiale. Det er dette, som giver ham Betydning for vor Tid, da han staar som en af det **18. Aarh.s** store Samlere. Som Historieskriver er U. P. derimod kun en Kompilator, ukritisk, men til Gengæld upartisk og korrekt i sine Oplysninger og Afskrifter. Selv **naaede** han aldrig at faa noget af sine Arbejder udgivet, men foruden tre færdige Haandskrifter, om Byen Slesvigs, det slesvigske Bispedømmes og det slesvigske Fyrstendømmes Historie, efterlod han ved sin Død en Mængde Afskrifter af historisk Kildestof, i alt femten Bind. Disse befinder sig nu i Rigsarkivet og Det **kgl.** Bibliotek i **Kbh.**, da de af hans Broderdatter og Arving solgtes til Kong Frederik V., medens Haandskrifterne for en Del opbevares i Raadhusarkivet i Slesvig. Af disse Samlinger har det **19. Aarh.s** Forskning høstet megen Nytte, hvad enten det gjaldt om Studiet af **Danevirkevolden** eller af det danske Sprogs tidligere Udstrækning i Sønderjylland, hvorom U. P. — skønt gottorpsk Undersaat — loyalt giver troværdige Oplysninger. Som velstaaende Ungkarl levede han alle disse 40 Aar i sit Hus i **Langen** - strasse, og den muntre Ironi, som ofte fremtræder i hans Breve, har næppe formindsket den Anseelse, som Patriciersønnen nød i sin Fødeby.

Slesvigske **Provindsialefterretninger**, Ny Rk., IV, 1863, S. 181—89. Dsk. Saml., 2. Rk., IV, 1874—76, S. 338—60. Allgem. deutsche **Biographie**, XXVI, 1888, S. 805 ff. Heinrich Philippsen: **Alt-Schleswig**, 1928, S. 182—87.

Knud Fabricius.

Petersen, Nicolay Wilhelm, 1817—95, Kommunalpolitiker, Handelsmand. F. 6. Marts 1817 i Kbh. (**Trin.**), d. 6. Maj 1895 i Odense, begr. sst. Forældre: Købmand Peter P. (1783—1868) og Martha Magdalene Hein (1789—1862). Gift 29. Aug. 1845 i Kbh. (Garn.) med Adolphine Augusta Købke, f. 13. Dec. 1820 i Kbh. (**Cit.**), d. 20. Okt. 1880 i Odense, D. af Bagermester Peter Berendt K. (1771—1843) og Cecilia Margrete Petersen (1778—1867).

Allerede i en ung Alder indtraadte P. i den af Faderen 1822 i Odense etablerede Købmandsvirksomhed og drev den som Indehaver 1844—75. Han kom tidligt frem i første Række blandt Odenses Borgere. 1847 fik han Sæde i Borgerrepræsentationen, for hvilken han 1851 blev Formand. I denne Egenskab fremkom han s. A. med Planer til et kommunalt Vandværk, hvis Gennemførelse lykkedes, saaledes at det kunde tages i Brug i Sommeren 1853. Samtidig fremsatte han Planer til et Gasværk, som ligeledes blev til Virkelighed, saaledes at disse to Foretagender iværksattes, før nogen anden By i Landet fik lignende Indretninger. Endvidere satte han igennem, at der blev bygget en tredie Bro over Aaen i det nye Albanikvarter, hvor han samtidig fik opført Arresthus og Sygehus. 1857 foranledigede han, at Byen overtog Odense Kanal, hvilket var Begyndelsen til, at denne Vandvej blev tidssvarende og rentabel. Da Kommunalbestyrelsen 1868 gik over til at blive Byraad, traadte han tilbage blandt de menige Medlemmer, men vedblev indtil 1882 ikke alene at have Sæde i denne Styrelse, men ogsaa at øve en ikke ringe kommunal Indflydelse. Efter at han 1856—63 havde været valgt til Rigsraadet, havde han 1866—94 Sæde i Rigsdagens Landsting, hvor han navnlig deltog i Behandlingen af kommunale og økonomiske Emner. Gennem en Aarrække var han kontrollerende Medlem af Direktionen for Fyens Disconto Kasse, Formand for Fyns Stifts Sparekasses Repræsentantskab og Formand for Fyns Brandforsikringsselskab for rørlig Ejendom, hvilket Selskab han stiftede. Han var blandt de første, der baade talte og skrev om Betydningen af Sukkerroeavl, og var en af Hovedmændene for, at der blev anlagt en Sukkerfabrik ved Odense. — Etatsraad 1872. — R. 1853. DM. 1861. K.² 1892. — Maleri af H. Olrik 1872 paa Odense Raadhus. Malerier af C.

Købke og F. Henningsen i Familieej. Træsnit **1863** efter Tegning af A. Dorph, **1874** og af G. Pauli **1887**.

Berl. Tid. 7. Maj **1895**. H. St. Holbeck: Odense Bys Historie, **1926** (se Registeret). Min Slægtbog. Udgivet af Holger Petersen. Udarbejdet af Th. **Hauch-Fausbøll** og P. Fr. Rist, **1918**, S. **127—33**.

C. Christensen (Jens Vestberg)*.

Petersen, Vilhelm Valdemar, **1830—1913**, Arkitekt. F. 5. April **1830** i Kbh. (Holmens), d. 3. Juli **1913** paa **Frbg.**, begr. i Kbh. (Vestre). Broder til Magnus P. (s. d.). Gift **14. Aug. 1874** i Gentofte med Henriette Louise Lindegaard, f. 30. **Dec. 1844** i Slaglille, d. **31. Aug. 1923** paa **Frbg.**, D. af Sognepræst Vilhelm Theodor L. (**1796—1859**, gift **1° 1825** med Johanne Catharine Degen, **1798—1836**) og Dorothea Metzie Snitker (**1804—89**).

P. kom allerede **1843** ind paa Kunstakademiet, studerede først Dekorationskunst, men gik senere over i Bygningsfaget. **1853** vandt han begge **Sølvmedailler**, **1855** C. F. **Hansen-Medaillen**, **1857** den lille Guldmedaille og **1860** den store. Paa Stipendierejsen **1861—65** deltog han i Italien i to Konkurrencer om en **Facade** til Domkirken i Firenze, var begge Gange blandt de højest belønnede, men udskødes til Slut, muligvis af konfessionelle og nationale Grunde. **1866** blev han Medlem af Kunstakademiet og **1887** af det nyoprettede Akademiraad; han var **1890—92** dettes Dirigent. **1869—74** var han kommunal Bygningsinspektør i **Kbh.**, **1892—1903** konst. **kgl.** Bygningsinspektør. — P. forblev hele sit Liv tro mod det, han havde lært hos Hetsch, og fandt deri et selvstændigt Udtryk for sit eget akademiske, aandsaristokratiske Kunstnertemperament. Klassicismens Forening af antik Stil og italiensk Højrenæssance samt undertiden en noget skematisk Nygotik udgjorde det stilistiske Formsprog i denne **Lære**; desuden arbejdede P. en enkelt Gang i en fri Rundbuestil. Men som Tilfældet var i den ældre Arkitektur, udelukkede det stilistiske Formsprog ikke en elementær rumlig Helhed, der yderligere var velproportioneret og regelmæssig inddelt; ved beskedne Opgaver kunde denne endog have Overvægten over det stilistiske, f. Eks. Elevhuset paa Jonstrup Seminarium (**1897**). **P. var den** sidste betydelige Repræsentant for den klassiske Linie, ofte i Stand til at udtrykke dens Skønhedsfølelse paa en fornem og levende Maade, ikke sjælden dog noget tør. For det praktiske havde han ikke altid Blik. Som vigtigere Eksempler paa hans Virksomhed kan nævnes: Atelierbygningen i Gaarden til Bredgade 33 (**1865**); Meteorologisk Instituts og Søkortarkivets Fællesbygning, Toldbodvej **19** (**1873**); Toldkammer-

bygningen i Amaliegade (1875); Sørtorvet 1, 3 og 2, sammen med Ferd. V. Jensen (1876); Roskilde Ting- og Arresthus, Jernbane-gade 21 (1878); Vestre, senere kaldet Rudolph Berghs Hospital, Tietgensgade 31 (1883—85); Almindelig Hospital, nu Del af De gamles By, Nørre Allé 41 (1885—92); Middelfart Sindssygeanstalt (1889 og 1894); Videnskabernes Selskabs Bygning, Dantes Plads 35 (1894—98), i italiensk Højrenæssance, hans Hovedværk; Toldkam-merbygningerne i Frederiksværk (1896), **Rønne** (1897), Nykøbing F. (1901); Posthuset ved Stationen i Holbæk (1899). Til hans rene, begejstrede, men traditionelle Skønhedsdyrkelse svarede en ret-linet, idealistisk Karakter og en udpræget konservativ Indstilling. Han blev Æresmedlem af Akademiet i Firenze 1908. — Tit. Pro-fessor 1884. Etatsraad 1903. — R. 1891. DM. 1894. — Maleri af Axel Hou 1902 i Charlottenborgs Udstillingsbygning og af An-ton Dorph i Familieeje. Tegning af H. Olrik 1862 (**Fr.borg**). Portrætteret paa Viggo Johansen: Et Akademiraadsmøde 1904 (**Kunstmuseet**). Portrætmedaillon af Aug. Saabye paa Mindetavle af Cajus Novi i Videnskabernes Selskabs Bygning 1910.

Arkitekten, II, 1900, S. 145—50; XII, 1910, S. 297—301; XV, 1913, S. 421—26. Eugen **Jørgensen**: Nyere dansk Bygningskunst, Kunst, II, 1900. Luca **Beltrami**: Storia della facciata di s. Maria del Fiore in Firenze, 1900, S. 47—55. F. Meldahl og P. Johansen: Kunstakademiets Historie, 1904, S. 312, 358, 377, 382, 396, 412, 452, 474, 493, 545. III. Tid. 13. Juli 1913. **Berl.** Tid. 4. Juli s. A. **Kbh.s** Kommunehospital 1863—1913, 1913, S. 168—74. Die Irrenanstalten Danemarks, **S.-Abdr.** aus dem Illustrationswerk Heil- und Pflegeanstalten für Psychisch-Kranke, 1914, S. 14—17. Kunstakademiets 26. Aarsberetning 1913—14, 1914, S. 17. Helga Stemmann: F. Meldahl og hans Venner, I—VI, 1926—32 (se *Registrene*). Danske i Paris gennem **Tidernc**. Red. af Franz v. **Jessen**, II, 1, 1938, S. 228 f.

Knud Millech.

Petersen, Jens Vilhelm, 1851—1931, Arkitekt. F. 9. Jan. 1851 i Odense, d. 17. Juni 1931 sst., begr. sst. Forældre: Tømrermester, Brandmajor Rasmus P. (1823—94) og **Bolette** Jørgensen (1815—86). Gift 9. Jan. 1887 i Lumby med Marie Gottschalt, f. 1. Febr. 1858 i Odense, D. af Skorstensfejermester Carl G. (1821—70) og Marie Aagaard (1822—1915).

P. gjorde Svendestykke som Tømrer og arbejdede flere Aar i denne Profession. Han kom ind paa Kunstakademiet 1870 og tog 1875 sin Afgangseksamen. Paa en Studierejse 1877—78 besøgte han navnlig Frankrig, Tyskland og Italien. 1879 vandt han den Neuhausenske Præmie, 1881 den lille **Guldmedaille**. Sidstnævnte Aar vendte han tilbage til Odense. 1889—1921 var han konst. **kgl.** Bygningsinspektør for Fyn med Vejle og Ribe Stifter, 1921—29

for Fyns Stift og de sønderjyske Landsdele. Langt den største Part af hans omfattende Produktion faldt ind under hans Embedsvirksomhed. — P. var Elev af Hans J. Holm og blev en dygtig Bygmester af Herholdts og Holms Skole. Trods denne Retnings frisindede, personlige Anvendelse af historiske Motiver og dens varme, hjemlige Følelse var han dog noget af en Akademiker, i sin kunstneriske Karakter nærmest i Slægt med Storck. Han fastholdt i sine Bygninger Helheden paa en klar, behersket og dog levende Maade, havde Forkærlighed for det regelmæssige, ofte symmetriske og det skarptskaaene, besad Sans for gode Forhold og var maadeholden i sin Anvendelse af Ornamentik. Med Aarene blev hans Udtryksmaade friere og mere plastisk. Paa det kritisk-smagfulde lagde han ingen afgørende Vægt, som almindeligt i Herholdts og Holms Retning, hvad der navnlig kunde gaa noget ud over denne Retnings Interiører. Hans praktiske Dygtighed stod højt. Smukke og karakteristiske Eksempler paa hans Virksomhed er: Missionshuset, Ryttergade 3, Odense (1883); Ane Margrethe Petersens Stiftelse, Smedestræde 3, sst. (omkr. 1885), en yndefuld lille Murstensbygning i ren italiensk Renæssancestil; Hovedbygningen paa Skovsgaard, Langeland (1889); Pigeskolen, Hundegade 123, bag ved Administrationsbygningen, Ribe (1890); den anselige Katedralskole i Jernbanegade, Odense (1892—94); Statens Forskoleseminarium, ved Horsensvejen, Vejle (1893, lidt Til- og Ombygning 1938), et af hans fineste Arbejder; Toldkammerbygningerne i Esbjerg (1897), ved Ø. Stationsvej i Odense (1899), i Svendborg (1901) og Vejle (1907); Nordvestfynske Jernbanes Stationer (1911); Døvsstummeskolen ved Østervoldgade, Fredericia (1914), let nyklassicistisk; Banepostkontoret i Odense (1916), med det i den Herholdt'ske Retning almindelige, frie dansk-italienske Præg; Nøvling Kirke (1918); Thomas Kingo Kirken ved Bülowsvej, Odense (1924); af dekorative Arbejder Kongestolen, Benediktstenen og det store Østvindue i St. Knuds Kirke i Odense. Ikke faa af P.s Bygninger virker dog aandløse og tørre. Han var ivrigt interesseret i Bevarelsen af gammel dansk Bygningskunst og har bl. a. restaureret Eiler Rønnows Gaard i Odense (1903). Ved 50 Aars Jubilæet 1929 i Akademisk Arkitektforening, af hvilken P. var Medstifter, blev han udnævnt til Æresmedlem. Som Menneske var han en tiltalende Personlighed, en Ridder i sit Fags og i sit Lands Tjeneste. — R. 1894. DM. 1920.

Architekten V, 1898—99, S. 270 f.; VII, 1900—01, S. 76 f. Architekten, II, 1900, S. 65, 67; III, 1901, S. 105—08; XXXIII, 1931, Ugehæfter, S. I, 132. C. C. Clausen: Odense og Omegn, 1900 (Danmarks Byer og deres Mænd, VI), S. 47. Camillus Nyrop: Thor Lange, 1917, S. 94 f. P. Elmquist: Statens

Forskoleseminarium. Vejle. 1893—1918, 1918, S. 3, 14. H. St. Holbeck: Odense Bys Historie, 1926 (se Registeret).

K. 'M:II I

Petersen, Andreas Peter Vilhelm, 1852—1939, Teaterdirektør. F. 2. Marts 1852 i Kbh. (**Trin.**), d. 2. Juni 1939 paa Frbg., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Isenkræmmer Emil P. (1820—69) og Andrea Frederikke Vilhelmine Bjerg (1825—1914). Gift 1° 4. Okt. 1874 paa Frbg. med Skuespillerinde Theodora Maria Petersen, f. II. Aug. 1852 i Kbh. (**Trin.**), d. 31. Juli 1924 sst. (gift 2° 1908 med Pianist, Konservatorielærer Thomas Wolfgang Hansen, 1864—1918), D. af Arbejdsmand Peter P. og Ane Nielsen. Ægteskabet opløst. 2° 15. Nov. 1884 i Aarhus med Skuespillerinde Fanny Adolphine Adelaide Kruse, f. 23. Okt. 1847 i Kbh. (**Garn.**), d. 24. Sept. 1925 sst. (gift 1° med Skuespiller Jens Wilhelm Nicolai Dall, 1842—85), D. af kgl. Kapelmusikus Peter Johan Frederik K. (1819—1900, gift 2° med Jensine Albertine Jensen, 1842—1900) og Marie Caroline Vilhelmine Beuchel (1813—86). Navneforandring fra Kuus 14. Dec. 1849. 3° 8. Juni 1926 i Kbh. (Frihavnsk.) med Skuespillerinde Franciska Frederikke Vilhelmine v. **Würden**, f. 3. Maj 1880 i Kbh. (**Johs.**), D. af Konditor William Martin v. W. (1854—1929) og Olivia **Hansigne** Hansen (1853—1922).

P. nedstammede i lige Linie fra Teaterslægten Printzlau, hvis ældste Medlem, Christian Lehmannsen Printzlau, var Skuespiller og Garderobeforvalter ved Det kgl. Teater, mens Holberg levede. P.s Hjem var stærkt scenisk interesseret, og da han havde taget første Del af Artium og faact Undervisning af J. L. Phister, debuterede han som Herløv i »Eventyr paa Fodrejsen« ved Ferdinand Schmidts Selskab paa Helsingør Teater 17. Okt. 1870. N. A. kom han til Folketeatret, hvor Privatscenernes Grundlægger i Hovedstaden, H. W. Lange, var Direktør, og under ham og hans Instruktør, Professor Fr. Høedt, erhvervede P. en praktisk Teatererfaring, der omfattede Administration og Iscenesættelse, og som blev ham til Gavn senere hen. Allerede 1875 overtog han Ledelsen af Morskabsteatret i Frbg. Allé, og i de følgende 36 Aar var han Direktør, snart i Provinsen og Sønderjylland under tysk Styre, men længst paa Hovedstadens Forstadsscener, som han selv (fra 1873) i Forening med Skuespiller Carl Wulff forsynede med de første Sommerrevyer. De blev efterhaanden, mens andre Forfattere traadte til, en aarlig Teaterbegivenhed, hvori Tidens offentlige Tildragelser behandledes paa en vittig Maade. P. placerede de komiske Begavelses Frederik Jensen og William Gerner i **Hovedrollerne**; Morskabs-

teatret var i en Del Aar hans Sommerresidens, mens han om Vinteren **flyttede** til Nørrebro's Scene. Hans Ledelse af disse Kbh.s morsomste Teatre sluttede **1911**; foruden de aristofaniske Revyer, der var spartanske i Udstyret, dyrkede han med stort Held **Parodi-komedien**, f. Eks. »Svend, Knud og Valdemar« og »Kameliadamen«, og let, men morsom Kost som »Frelserpigen«, »Molboerne«, »Taksameterkusken's Datter« og »Har De noget, der skal fortoldes?« Men da han mærkede, at Udstyrsrevyen (Scala-Perioden) og den dermed forbundne Risiko var i Anmarch, trak han sig tilbage til **Privatlivet**. I sine senere Aar virkede han som Instruktør ved Tivolis Sommerteatre, i Studenterforeningen og Handels- og Kontoristforeningen og blev Medbevillingshaver til Biografteatret paa Lyngbyvejen. Med et lyst Hoved forbandt han megen Flid og Præcision; han var en dygtig Teaterleder, der bag et muntert Sind besad Respekt for Arbejdet. — Tegning af C. Christensen **1931**. Træsnit **1885** efter Fotografi.

Robert **Neiiendam**: Det danske Theaters Vilkaar i Nordslesvig **1864—1914**, **1914**. Vilh. Petersen: Foran og bag Kulisserne, **1931**. Danmark i Fest og Glæde, V, **1935** (Carl **Arctander**: Revyer og Kabaretter).

Robert Neiiendam

Petersen, William Christian Frederik, **1860—1921**, Afholdsagitor. F. 4. Sept. **1860** i Kbh. (**Trin.**), d. 28. Aug. **1921 sst.**, begr. paa Sundby Kgd. Forældre: Kontorfuldmægtig Anders P. (d. **1867**) og Wilhelmine Marie Emilie Braunstein (**1839—1924**). Gift 6. Dec. **1886** i Kbh. (b. v.) med Natalie Hermine Juliette Hansen, f. 28. Aug. **1859** i Utterslev, D. af Husmand Hans Peter H. (**1818—79**) og Oline Margrethe Danielsen (**1819—65**).

P. gik i Kommuneskolen og kom efter Konfirmationen i Handelslære, blev Kommis, men havde gennem Læsning af Rejsebeskrivelser faaet en ubetvingelig Lyst til at se sig om i Verden. Den eneste Udvej var at tage Hyre som Sømand, og han gjorde et Par Rejser til England, Skotland og Hvidehavet. Under en Rejse faldt han en Stormnat ned fra Rigningen og kom slemt til Skade. Efter Hjemkomsten til Kbh. **laa** han paa Hospitalet et halvt Aars Tid og kom derefter til at bo i Hus med en ivrig Afholdsmand, der fik ham og hans forlovede til at indmelde sig i Danmarks Afholdsforening **1882**. Da de ledende inden for den københavnske Afholdsbevægelse blev klar over, at P. havde store Evner som Taler, forsøgte man at faa ham **til** at virke som Foredragsholder, men han undslog sig. Man averterede saa et Møde paa Christianshavn Maj **1886**, og da man havde sikret sig, at P. kom til Mødet, blev begge de averterede Talere borte, og P. maatte redde Situationen, hvilket

han gjorde saa godt, at man samme Aften valgte ham til Formand for Christianshavns Afholdsforening. Ret hurtigt blev han den mest benyttede Afholdstaler, og han holdt inden sin Død omtrent 7000 Foredrag og var med til at stifte ca. 300 Afholdsforeninger. Han var den fødte Folketaler, vittig, slagfærdig, men tillige et poetisk, følsomt Gemyt og stærkt socialt interesseret. Af de Diskussionsmøder, hvor P. med stor Dygtighed repræsenterede Afholdsbevægelsen, skal nævnes Diskussionen med Pastor **Brücker 1899** i Kolding og **1897** med Peter Sabroe (som i øvrigt senere blev Afholdsmand og ivrig Agitator for denne Sag). P. var ikke blot Taler, men ogsaa Skribent, og han havde en poetisk Aare. Han skrev en Mængde Viser og Sange og udgav tre **smaa** Digtsamlinger under den beskedne Fællestitel »Spurvekvidder« (**1898, 1902, 1907**). I de sidste Leveaar gjorde en stadig tiltagende Tunghørhed ham tilbageholdende og undertiden irritabel, men han vedblev til det sidste at følge med i Afholdsarbejdet. — Mindesten af bornholmsk Granit paa Graven rejst af Danmarks Afholdsforening.

Tanker og Minder, udg. af **Afholdstalernes** Forbund, **1904**. P. P. Høgsted m. fl.: William Petersen, en Minderune, udg. af Danmarks Afholdsforening, **19 5**.

Adolph Hansen.

Petersen-Dalum, Johannes Thyge, f. **1887**, Landbrugsskoleforstander. F. 4. Sept. **1887** paa Dalum Landbrugsskole. Forældre: Landbrugsskoleforstander Jørgen Petersen (s. d.) og Hustru. Navneforandring **14**. Marts **1910**. Gift 25. Sept. **1915** i Vordingborg med Ingeborg Madsen, f. **15**. Sept. **1888** i Vemmelev Sogn, d. **16**. Juli **1937** paa Dalum Landbrugsskole, D. af Friskolelærer, senere Direktør for Andels-Svineslagteriet i Vordingborg Niels Peter M. (**1858—1927**) og Mette Marie Jensen (**1858—1939**).

P.-D. uddannedes ved praktisk Landbrug i Danmark og i Udlandet og en kortere Tid ved Mejeribrug. **1904—05** var han Elev paa Testrup Højskole, **1906—07** paa Dalum Landbrugsskole og **1908—09** paa Tune Landboskole, tog **1913** Landbrugseksamen fra Landbohøjskolen, var derefter **1913—15** Lærer ved Agerbrugsskolen paa **Næsgaard**, **1915—20** Konsulent i Husdyrbrug for Viborg Amts landøkonomiske Forening; desuden var han **1915—20** Lærer ved **Asmildkloster** Landbrugsskole, hvor han de to sidste Aar tillige var Medforstander. Fra **1920** har P.-D. været Forstander paa den af hans Fader oprettede Dalum Landbrugsskole. Han har vundet Anseelse som en dygtig Landbrugslærer og en besindig og myndig Forstander. Ogsaa i Landbrugets Foreningsliv har han udrettet et

stort Arbejde og opnaaet en betydelig Indflydelse. 1919 blev han Medlem af Kommissionen vedrørende den højere Landbrugsundervisning, var 1922—32 Formand for Regnskabsudvalget i Odense og Omegns Landboforening og 1926—30 Medlem af Planteavlsudvalget i De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift. 1925 blev han Medlem af Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde, 1927 af Det danske Hedeselskabs Repræsentantskab og valgtes derefter til den betydningsfulde Post som Formand for De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift. S. A. blev han Medlem af Bestyrelsen og Forretningsudvalget for De samvirkende danske Landboforeninger og 1930 Medlem af Landbrugsraadet. I Landbrugspressen har han især skrevet om Husdyrbrug, og han er Medforfatter af den paa Landbrugsskolerne meget anvendte Lærebog »Kvægavl og Kvægopdræt« (1920; 6. Udg. 1934). — R. 1931.

Vort Landbrug, XXXVII, 1918, S. 277 f.; XXXIX, 1920, S. 440. Fyns Stifts Landbrugstidende, XIV, s. A., S. 388. Ugeskrift f. Landmænd, LXXXI, 1936, S. 419 f. Berl. Tid. 2. Nov. .939.

Aksel Milthers

Petersen-Studnitz, Otto Alexis, 1846—1935, Nationaløkonom. F. 25. Febr. 1846 i Holstebro, d. 6. Sept. 1935 i Kbh., begr. paa Frbg. Broder til Eugen Petersen (s. d.). Antog 1881 Navnet P.-S. Gift 12. Juli 1881 i Hirschberg, Schlesien, med Antonie Emilie Agnes v. Studnitz, f. 27. Jan. 1849 i Lissa, Posen, d. 22. Maj 1933 i Kbh., D. af Oberst Johann Theodor Stephan Wilhelm Feodor Robert v. S. (1807—88) og Maria Theresia Josepha Barbara v. Blacha und Lubie (1822—98).

P.-S. blev Student 1866, privat dimitteret, og statsvidenskabelig Kandidat 1870. Sine nationaløkonomiske Studier fortsatte han under gentagne Ophold i Schweiz 1870 og 1872—73. 1873 overtog han Redaktionen af »Nationaløkonomisk Tidsskrift« og blev kort efter Sekretær i Nationaløkonomisk Forening, hvilke Hverv han varetog uafbrudt til 1901. 1889—1926 var han Forretningsfører i Spare- og Laaneforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd i Kbh. P.-S. leverede lejlighedsvis Bidrag til udenlandske Tidsskrifter og Systemværker, bl. a. »Handwörterbuch der Staatswissenschaften«, men hans Hovedvirksomhed som Forfatter var knyttet til »Nationaløkonomisk Tidsskrift«. 1878 udgav han, nærmest til Brug for Handelsskoler, en kortfattet Lærebog i Danmarks Statistik, og ogsaa senere behandlede han statistiske Emner, saaledes ved Undersøgelser over Ind- og Udførselsstatistikens Metoder (1885) og ved et Foredrag »Om Arbejdsstatistik« paa det nordiske nationaløkonomiske Møde 1888. Særlig Interesse havde han for det

socialle Spørgsmaal og søgte her navnlig at fremhæve den engelske liberale Nationaløkonomis Betydning paa dette Felt over for den tyske Katedersocialisme. Han var denne Retnings afgjorte Modstander, og ganske uanfægtet af Udviklingens Forløb blev han gennem Aarene en stadig ivrigere Talsmand for Manchesterskolens Ideer, hvad der ogsaa kom stærkt frem i hans Bidrag, »National-økonomiske Foreninger«, til den danske Forenings Festskrift 1897. De udenlandske videnskabelige og praktisk-økonomiske Bevægelser fulgte han nøje, og i den lange Aarrække, hvori han var Redaktør, saa han det som sin Opgave gennem talrige Indlæg og Anmeldelser at gøre den danske Læseverden delagtig i, hvad der rundt om fremkom af Betydning paa disse Omraader. — Tit. Professor 1903.

Jahrbuch des deutschen Adels, III, 1899, S. 506.

H. Westergaard (*P. Grønvold**).

Petit, Adrian, se Coclicus.

Petit, Emil Nicolas Charles, 1817—93, Læge, Botaniker. F. 2. Febr. 1817 i Kbh. (Petri), d. 7. Nov. 1893 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Bogholder Charles P. (d. 1823) og Sophie Cathrine Fiedler (1788—1881). Gift 8. Juli 1845 i Helsingør med Elisabeth Cameron Mac-Gregor, f. 22. Dec. 1824 i Bremen, d. 2. Sept. 1922 paa Frbg., D. af Konsul Francis Emanuel Coleman M.-G. (1783—1876) og Susanna Johanna Elisabeth Bachmeister (1796—1864).

P. blev Student 1834 fra Borgerdydskolen i Kbh. og studerede Medicin og Botanik. Efter at have taget medicinsk Embedseksamen 1840 var han 1841—52 Militærlæge og til 1848 Naturhistorielærer ved Efterslægtens Skole og Metropolitanskolen, 1852—73 praktiserende Læge i Fredensborg og derefter bosat paa Frbg., dog med flere til Dels lange Ophold i Sydeuropa. P. spillede før 1852 og efter 1880 en ret fremtrædende Rolle som Botaniker. Han var 1840 en af Stifterne af Det naturhistoriske Selskab, der blev Forløberen for Botanisk Forening, og i flere Aar var han dets bærende Kraft og en ret frugtbar Forfatter. Han skrev en Lærebog i Botanik (1845), men mere bemærkelsesværdig er hans Afhandling »Det sydvestlige Sjællands Vegetation« (1844), det første Forsøg paa at skildre en enkelt Egns Plantevækst sammenlignet med andres. Fra den anden Periode maa mærkes hans »Udkast til en floristisk Beskrivelse af Als« (1880), væsentligst baseret paa Indsamlinger under Treaarskrigen, med et fyldigt Supplement 1892, samt nogle Afhandlinger om Korsikas og Alpernes Vegetation. Han var i disse Aar et stærkt aktivt Medlem af Botanisk

Forening og dens Næstformand fra 1883. — Justitsraad 1866. Etatsraad 1888. — R. 1873.

Botanisk Tidsskr., XIX, 1894—95, S. 244—54. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 429, 590; II, S. 26. f. *C. Christensen*

de Petkum, Simon, d. ca. 1692(?), Diplomat. Fødsels- og Dødsaar ukendte. Forældre ukendte. Ægteskabsforhold ukendte.

S. de P. skal være født i Nederlandene; om der bestod Slægtskabsforbindelse mellem ham og den ostfriesiske Slægt **P.**, er ikke oplyst. Han blev 1652 Frederik III.s Agent i Haag og var 1654 hans Konsul i Duinkerken; herfra sendtes han s. A. til Paris for at faa en Erklæring af Karl II. om, at han ikke havde modtaget de 24 000 Rdl., som Corfitz Ulfeldt paa den danske Konges Vegne 1649 havde betalt hans Repræsentant, Markien af Montrose. Vistnok fra Aug. 1654 var han, dog med Afbrydelser, Frederik III.s Resident i London. Han bistod her Frederik Ahlefeldt i Forhandlingerne om den Venskabstraktat, der sluttedes Febr. 1661, og varetog paa forskellig Maade dansk-norske Handelsinteresser i England, bl. a. det glückstadtske afrikanske Kompagnis, for hvilket han søgte engelsk Støtte over for det hollandske vestindiske Kompagni. 1663 udarbejdede han med Statssekretær Bennet den Plan, som tillod ham at paagribe Leonora Christina (s. d.). Hans Indflydelse ved Restaurationens engelske Hof var i øvrigt ikke stor, bl. a. fordi han raadede over saa ringe pekuniære Midler til at gøre sig gældende, og han saa med Kritik paa Hannibal Sehesteds Bestræbelser for at knytte en nærmere dansk-engelsk-svensk Forbindelse med Front mod den hollandske Handelsindflydelse, til Dels maaske fordi de paagældende Forhandlinger førtes uden om ham. Han var derimod paa et tidligt Tidspunkt Tilhænger af et dansk-fransk Forbund. Efter den engelske Krigserklæring til Danmark 1666 opholdt han sig en Tid i Paris, hvor det franske Udenrigsministerium udnyttede hans Kendskab til engelske Forhold. Man foretrak ham her som Resident i Stedet for Marcus Gjøe, men 1667 kaldtes han tilbage til Danmark. Han gjaldt for at være kyndig i Handelsforhold og blev derfor 1668 udset til Præsident for det nyoprettede Kommercekollegium, som dog foreløbig ikke fik nogen fast Organisation. 1668—69 henvistes flere Sager vedrørende Manufakturer og Møntvæsen til S. de P. og Melchior Rötlin som »Voris tilforordnede udi Commerce Collegio«. S. de P. havde Planer om at faa »Børnehuset« omdannet til et Manufaktur i større Stil og var Modstander af det af Cort Adeler o. a. oprettede Saltkompagni, men kunde, skønt han knyttede sig til P. Schu-

machers og U. Fr. Gyldenløves Kreds, ikke vinde Stemning for sine Ideer og blev forbigaaet ved Organisationen af det nye **Kommercekollegium 1670**. Ifølge Skriftet »Fyrstelig Tankering«, som stammer fra den nævnte Kreds, havde han Fjender ved Hove paa Grund af sin Deltagelse i Leonora Christinas Arrestation. **Kbh.s** Magistrat rejste desuden Modstand mod hans Børnehusplan. Han anvendtes imidlertid paa ny som Diplomat, idet han Sept. **1671**—Aug. **1672** opholdt sig som Sendemand i Stockholm. Han synes her at være blevet vundet for Tanken om en dansk-svensk Samvirken til Sikring af Freden i de nærmeste Farvande, men **høstede** ikke Ros hos sin Regering, der bebrejdede ham for stor Aabenhed over for de Svenske. Han **fik** dog ogsaa senere flere Gange diplomatiske Sendelser betroet, især til Haag. I **1670'erne** havde han sammen med Johan Heidemann Handelen paa Færøerne i Forpagtning af Frederik **Gabel**. Hvorledes hans senere **Liv** formede sig, er aldrig oplyst; **1692** omtales et Bibliotek og Samlinger, som han havde efterladt sig i Holland.

A. Fryxell: *Handl. rör. Sveriges historia*. I, 1836, S. 210—32. Dsk. **Mag.**, 3. **Rk.**, II, 1845, S. 54—78; 4. **Rk.**, IV, 1878, S. 274—85. P. W. Becker: *Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering, I—II, 1847—57*. *Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles II, 1663—64, 1862*. Dsk. **Saml.**, 2. **Rk.**, I, 1871—72; III, 1873—74. **Kbh.s** *Diplomatarium*, V, 1882, S. 752. S. Birket Smith: *Leonora Christina, Grevinde Ulfeldts Historie*, II, 1881. O. Vaupell: *Rigskansler Grev Griffenfeld, I, 1880, S. 64—79*. A. D. Jørgensen: *Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 324 ff.*; II, 1894, S. 22 ff. C. Christiansen: *Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908—22*. F. J. West: *Kronens Skøder*, II, 1908. H. Bohrn: *Sverige, Danmark och Frankrike 1672—1674, 1933*.

C. O. Bøggild Andersen.

Petresch-Christensen, Christian, f. 1875, Historiker. F. 31. Aug. 1875 paa Kistrupholt, Dronninglund Sogn. Forældre: Proprietær Palle Andreas Peter Holst C. (1832—1903, gift 2° 1879 med Thekla Marie Frederikke Greve, f. 1853) og Christiane Christensdatter (1842—75). Adopteret 12. Aug. 1882 af Farbroderen, Købmand i Nørre Sundby Hans Marius Petresch C. (1829—1903) og Severine Mørup (1836—1902). Fornavnet Petresch ved Bevilling 22. Maj 1920; Navneforandring til P.-C. 15. Febr. 1928. Gift 28. Maj 1903 i Nørre Sundby med Christine Andrea Nielsen, f. 28. Maj 1882 i Struer, D. af Teglværksejer og Proprietær Christian N. (1854—1918, gift 2° 1890 med Josefine Veinholdine Ring, 1860—1922) og Anne Petersen (1852—84).

P.-C. blev Student 1895 fra Aalborg, 1902 cand. jur. og s. A. Sag-

førerfuldmægtig, Volontær paa By- og Herredsfogedkontoret i Nørre Sundby 1903, konstitueret Assistent i Kriminal- og Politiretten 1905, ansat 1906, Protokolfører sst. 1910, Fuldmægtig i Kbh.s Byret 1919, Ekspeditionssekretær sst. 1931 og fra 1929 tillige Kontorbestyrer i Kbh.s Forligskommission. Foruden det grundige og meget detaljerede to Binds Værk »Nørresundbys Historie indtil 1850 med Bidrag til Egnens Historie« (1921—24) har P.-C. offentliggjort talrige og for Størstedelen værdifulde historiske Afhandlinger i »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« og i en Række af vore historiske **Amts-**aarbøger; her skal særlig nævnes »Nogle **Efterretninger** om Slaget ved Nørresundby 1644« (Saml. t. j. H. og T., 4. Rk., I, 1911—14), »Fra Kejserens Tid« (**Trediveaarskrigen**) (Hist. Aarb. for Aalborg Amt, 1912), »Kjær Herreds Skove« (sst. 1914—15), »Den Vrensted Degn Martin Dietz« (Vendsysselske Aarbøger, 1917), »Vendsysselske Visitatsindberetninger 1730—64« (sst. 1919—20) og »Relationer af 1735 og 1743« (sst. 1915—17 samt i flere andre Amters Aarbøger) omhandlende Tilstanden i en stor Del af Jylland. 1936 modtog P.-C. den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelses Pris-medaille.

C. Klitgaard.

Petrus David de Scotia, ca. 1450—1520, Professor. F. ca. 1450 i Aberdeen i Skotland, d. 24. Juli 1520 i Kbh., begr. sst. (Frue K.).

P. D. blev immatrikuleret 1467 ved Universitetet i Koln og blev her 1468 Baccalaur, 1470 Lic. art. og 1477 Mag. art. Han hørte til den første Kreds af akademiske Lærere, der overførtes fra **Köln-universitetet** til det nystiftede Universitet i Kbh. 1479, hvortil han var knyttet Resten af sit Liv, først som Lærer i det filosofiske, siden i det teologiske Fakultet. 1479 blev han Dekan i det filosofiske Fakultet, s. A. nævnes han som Baccalaur i Teologien, 1487 som Lic. theol., og 1498 promoveredes han til Doktor i Teologien. Seks Gange var han Universitetets Rektor. Paulus **Helic**, der var hans Modstander i teologisk Henseende, har efterladt en interessant Karakteristik af P. D. Den bidske Karmeliter roser ham i høje Toner for hans fortræffelige Karakter, udmærket ved Beskedenhed og Retskaffenhed, og for hans store Lærdom, især i skolastisk Teologi. Naar han fremhæver, at P. D. fremfor alt dyrkede aristotelisk Filosofi og thomistisk Teologi, falder dette godt i Traad med, at han i sin Ungdom var blevet uddannet ved det konservative Universitet i Koln. Ogsaa Skolemanden Morten **Børup** berømmer P. D. som en fortrinlig teologisk Lærer. Han synes tillige at være blevet benyttet i Kongens Tjeneste. 1495 var han saaledes Kong **Hans'**

»**Orator**« ved en Legation til Rusland, og han optraadte samtidig som Lærer i Latin for Tsarens Sendebud Gregorius Isthoma.

E. C. **Werlauff**: Kbh.s Universitet, fra dets Stiftelse af Kong Christian den Første indtil Reformationen, 1850, S. 60 f. H. F. Rørdam: Kbh.s Kirker og Klostre i Middelalderen, 1859—63, S. 52, 173, 231. **Samme**: *Monumenta historiæ Danicæ*, I, 1873, S. 39 f. Kirkehist. *Saml.*, 5. Rk., III, 1905—07, S. 6, 11. Publikationen der Gesellschaft für rheinische Geschichtskunde, VIII, 1, 2. Aufl., 1928 (under 1476). Simon **Herberstein**: *Rerum Moscoviticarum commentary*, 1571, S. 117.

D: ~ ~ ~
Bjørn Kornerup.

Petrus **Philomena** de **Dacia** (Peder Nattergal), ca. 1300, Matematiker og Astronom.

Et Pavebrev af 4. Juli 1303 vedrørende en dansk gejstlig, der studerede Kirkeret ved Kurien, er stilet til Bispen af Ribe, Prioren ved St. Knuds Kirke i Odense og Petrus Philomena, Kannik i Roskilde. Denne Kannik, der maa have været af nogen Anseelse, nævnes ellers ikke i vore Kilder, men han er utvivlsomt identisk med den Magister Petrus de Dacia, der forekommer i talrige Manuskripter rundt om i Europa som Forfatter til astronomiske Skrifter, og som adskillige Gange kaldes Petrus Philomena de Dacia (paa Fransk: Rosignol) og i et enkelt Haandskrift betegnes som **Roskildekannik**. Hans Arbejder findes i Manuskripter fra Slutningen af 13. Aarh., 14. og 15. Aarh. og er i et Par Tilfælde tidsfæstede til 1290'erne. I et ret sent Manuskript karakteriseres han som »bonus compotista in villa Parisiensi« og har vel været Lærer i det artistiske Fakultet. Han har ogsaa været i Italien, hvis han er den Petrus Dacus, hvem Dominikaneren Herman af Minden takker for Gaver sendt fra Bologna og lovpriser for hans Kundskaber i Astronomi og Matematik. — Samtidige med P. de D. var Martinus de Dacia og Johannes de Dacia, hvis sprogvidenskabelige og filosofiske Arbejder findes i adskillige europæiske Biblioteker.

At bedømme Betydningen af P. de D.s videnskabelige Produktion vanskeliggøres dels derved, at meget af den endnu kun findes i Manuskripter spredt over Europa, dels derved, at de Forfatterangivelser, som findes i Manuskripterne, undertiden er upaalidelige. Vi omtaler her kun de Arbejder, hvis Forbindelse med P. de D. er hævet over enhver Tvivl. Hans Kommentar til Sacroboscus »**Algorismus vulgaris**«, udgivet 1398 af Maximilianus Curtze, har antagelig ligget til Grund for hans Lærervirksomhed i Paris. Om han end ikke har været nogen banebrydende Matematiker, viser han sig dog i denne Kommentar baade som en kundskabsrig og selvstændig Kender af sin Tids Regnekunst og som en god Pædagog, som ved sine Regneeksempler giver Liv og Forstaaelse

til Sacroboscus tørre Regneregler. Det er umuligt at afgøre, om hans Formel for Summering af en Differensrække og om hans **Fremgangsmaade** til Kubikrodsuddragning skyldes Kendskab til henholdsvis Leonardo da Pisa og Aryabhata, eller om de skyldes helt selvstændige Ideer. Ved et Kalenderværk med Paaskeberegning, som har haft stor Udbredelse, indtager han en vigtig Plads i Udformningen af Kirkens Kalendervæsen fra Beda frem til den gregorianske Reform. Han har beregnet Tabeller for Maanens Bevægelse. Han har ogsaa givet en Tabel over Planeternes Bevægelser samt en Multiplikationstabel til Brug ved Regning i Tredsindstalsystemet. Zinners Antagelse, at P. de D. har Forbindelse med de i Roskilde 1274 anstillede Observationer af Solhøjder, indført i den 1728 brændte Liber daticus, kan ikke bevises. Men i hvert Fald staar P. de D. som Middelalderens eneste nordiske Forløber for Tyge Brahe.

A. Krarup: **Bullarium Danicum**, 1932, S. 834. G. Eneström: **Anteckningar om matematikern Petrus de Dacia och hans skrifter** (Öfversigt af kgl. Vetensk. Akad. förh. 1885, 3, S. 15 f.; 8, S. 65 f.; 1886, S. 57 f.). M. Curtze: **Petri Philomeni de Dacia in algorismum vulgarem Johannis de Sacrobosco commentarius**, 1898. M. Cantor: **Gesch. d. Mathematik**, 1900, II, S. 90 f. Ellen Jørgensen i **Hist. Tidsskr.**, 8. Rk., III, 1910—12, S. 253 ff.; V, 1914—15, S. 346. E. Zinner: **Gesch. d. Sternkunde**, 1931, S. 332, 336, 358. G. Rasch i **Prominent Danish Scientists**, 1932, S. 12—15. E. Zinner i **Nord. astr. Tidsskr.**, XIII, 1932, S. 136—146. Ellen Jørgensen i **Nord. Tidskr. f. bok- och biblioteksväsen**, XIX, 1933, S. 194 f. P. Lehmann: **Skandinaviens Anteil an d. lat. Lit. u. Wiss. des Mittelalters** (SB. d. Bayerischen Ak. d. Wiss. **Philos.-hist. Abt.** 1936), S. 52 ff. E. Zinner i **Archeion**, 1936, S. 318—29.

Ellen Jørgensen og Poul Heegaard.

Petræus, Theodor, ca. 1630—72, Orientalist. F. ca. 1630 i Flensborg, d. 1672 i Kbh. Fader: Borger i Flensborg Peter Dirksen. Gift med en Hollænderinde.

Efter at have gennemgaaet sin Fødebys Latinskole rejste T. P., antagelig 1650, til Leiden for at studere orientalske Sprog. 1654 udgav han her, **maaske** endnu lidt umoden, sammen med J. G. Nisselius forskellige Stykker af Biblen, Ruths Bog og nogle Apostelbreve, paa Ætiopisk med latinsk Oversættelse. Efter at have taget Magistergraden fik han af Frederik III. Understøttelse til en længere Rejse til Orienten. De nærmere Enkeltheder ved Rejsen kendes ikke. Antagelig har han tiltraadt den 1655; Febr. 1656 var han i Rom; for øvrigt skal han, ofte under Besværligheder og Farer, have besøgt Grækenland, Syrien, Palæstina, særlig **Jerusalem**, og Ægypten, hvor han tilbragte et Par Aar i Kairo, sysselsat med Studiet af Arabisk, Ætiopisk, Koptisk, Persisk og Armenisk.

Som det varigste Udbytte af Rejsen hjembragte han en værdifuld Samling af Haandskrifter i de nævnte Sprog. Fra Rejsen vendte han tilbage til Leiden, rimeligvis i Marts 1660, og udgav her dels selv, dels i Samarbejde med Nisselius (d. 1661) enkelte mindre ætiopiske og delvis ogsaa arabiske Tekster af Obadia, Jona og Zefania 1660, Joel og Maleaki 1661, Davids Salmer 1663 og en ætiopisk Homili 1660. Fra Holland tog han, formodentlig 1662, til London, hvor han tilbragte ca. to Aar med Studier og Forberedelser til forskellige Arbejder, bl. a. vedrørende Koptisk, der dog ikke blev udgivet. Juni 1664 var han paa ny i Leiden og opholdt sig de følgende Aar dels der, dels i Amsterdam, hvor han i Forbindelse med en armenisk gejstlig skal have medvirket ved den store Udgave af Biblen paa Armenisk (1666) og ligeledes selv udgav enkelte andre Smaatekster paa Armenisk 1666—67. Til sin Hjemstavn vendte han tilbage 1669 og derfra til Kbh., hvor han levede sin sidste Tid. — T. P.s trykte Arbejder har ikke haft større Betydning for Videnskaben; men paa Grund af sin store Lærdom nød han ikke ringe Anseelse og skal have haft flere Tilbud om Professorposter, bl. a. i Berlin, Kiel og Kbh., men afslog disse og vedblev at leve som Privatmand i fattige Omgivelser. Han synes at have været Misanthrop og en Original. Jocher kalder ham »ein liederlicher und heczlicher Mensch . . ., alles schmutzig an ihm«. — Af hans orientalske Haandskrifter solgte Enken de fleste til Berlin, hvor en Del endnu findes i Preussische Staatsbibliothek.

Johs. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 489—93. Chr. G. Jöcher: *Allg. Gelehrten-Lexicon*, III, 1751, Sp. 1439. Ernst Fr. K. Rosenmüller: *Handbuch für die Litteratur der bibl. Kritik und Exegese*, III, 1799, S. 72 f. E. C. Werlauff: *Hist. Efterretninger om det store kongelige Bibliothek*, 2. Udg.,

44. . 4 .

Vilh. Thomsen (Fr. de Fontenay)*.

Pettersson Norrie, Anna Hilda Charlotta, f. 1860, Operette-sangerinde. F. 7. Febr. 1860 i Stockholm. Forældre: Læge, senere Distriktslæge Samuel Magnus Axel Konsberg (1827—85) og Anna Pettersson. Gift 1° 12. Nov. 1891 paa Frbg. med cand. phil., senere Teaterdirektør William Norrie (s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 1909 med Skuespiller Anton Frithiof de Verdier, f. 14. Aug. 1878 paa Skeen, Småland (gift 2° med Olga Magdalene Sophie Birgitte Hansen, f. 1871), Søn af Godsejer Tycho Frithiof Sandberg (1841—1912) og Emerentia de Verdier (1845—1900). Ægteskabet opløst 1918.

A. P. N. udgik oprindeligt fra Musikaliska Akademien og fortsatte senere sin Uddannelse hos Skuespilleren Hillberg og hos Signe

Hebbe. Hendes betydelige dramatiske Evner førte **hende** til Scenen, og **1882** debuterede hun med Held paa Nya Teatern, hvor hun ved sin Udførelse af en Række krævende Roller hurtigt skabte sig et Navn som scenisk Kunstnerinde. **1884** blev hun engageret til **Södra** Teatern, hvor hun yderligere underbyggede sit Ry som **Operette**-sangerinde. I Udstillingsaaet **1888** gav hun paa Dagmar-teatret i Kbh. Gæstespil i »Nitouche«, og hun gjorde, trods Oda Nielsens tidligere Succes i den berømte Rolle, stor Lykke, ikke mindst paa Grund af den uimodstaaelige Charme, med hvilken hun foredrog de populære Kupletter. N. A. vandt hun en endnu større Sejr i **Kbh.**, da hun med eget Ensemble spillede paa Dagmar-teatret; senere gav hun Gæstespil paa Folketeatret hos Abrahams og paa Casino hos **Esmann**. Hun havde nu udviklet sig til at blive Nordens erklærede Operettediva, og man hyldede hende med Begejstring i saadanne Værker som »Den skønne **Helene**«, »Storhertuginde af Gerolstein«, »Niniche« og »Clairettes 28 Dage«. Særlig beundrede man den straalende Kunstnerinde som den **skønne** Helene i **Offenbachs** muntre Operette, hvor hendes statelige Skønhed, hendes dramatiske Evner og betydelige Sangkunst kom til fuld Udfoldelse. A. P. N., der som faa beherskede Visens vanskelige Kunst, har i Tidens Løb givet en Række Viseaftener, ved hvilke hun glædede et trofast Publikum med sit fint nuancerede og skarpt pointerede Foredrag. **1914** startede hun Kabaretten »Edderkoppen«, som hun ledede til **1916**. Hun havde her samlet en Række udmærkede Kunstnere, deriblandt Robert Storm-Petersen, hvis Evner netop passede til Foretagendets intime Ramme. Ved **hendes** Afskedsforestilling **1920** paa Operaen i Stockholm stiftedes A. P. N.s Hædersfond paa **100 000** Kr. A. P. N. er et levende Eksempel paa den Forening af fransk Charme og svensk Sødme, som i Tidernes **Løb** ofte har manifesteret sig. — Malerier af Carl Larsson, Mollie Faustman, Olaf Rude, B. Folkestad og Chr. Krohg.

V. Andrén og G. Nordensvan: **Från** Stockholms teatrar, **1889**. Carl G. Laurin: Ros och ris, [I], **1913**, S. 58—62, 320, 323; III, **1923**, S. 90. Berl. Tid. 9. Nov. **1919**. Politiken og Social-Demokraten 2. Febr. **1920**. B.T. 6. Dec. **1921**. Svenska Dagbladet 6. Febr. **1930**. Berl. Tid. 6. Febr. **1940**. T. h. K. l.

Pettoletti, Philippo, **1783** el. 84—**1845**, Teaterentreprenør, Artist. F. I. Marts **1783** el. 84 i Venezia, d. **1**. Sept. **1845** i Kbh. (Kat.), begr. sst. (Ass.). Fader: Musiker Carlo Giovanni P. (ca. **1748**—**1838**, gift 2° **1800** med Victoria Vitale). Gift med Johanne Laurentia Kobb, f. **17**. Nov. **1801** i Helsingborg, d. **27**. Maj **1848** i Kbh. (Frbg.), D. af Jacobina K.

P. kom til Kbh. ca. 1800 med »det store, italienske Selskab«, der under Casortis Ledelse førte Pantomimen til Danmark. Her optraadte han som stærk Mand, men senere, da han 1816 med sin Familie atter kom til Landet, var han Komiker og Bajads. Mor-skabsteatret paa Vesterbro lige over for den kgl. Skydebane var nu hans Forum, ogsaa som Medinteressent sammen med det Kuhn'ske Selskab, indtil P. brød ud og 1827 fik Bevilling til selv at starte et nyt Forlystelsesteater uden for Voldene. Han gjorde den Indsats at skaffe **Pengene** til Forandringen af Lystgaarden Blaagaards Hovedbygning, der blev til Nørrebros første Teater; det var større og mere komfortabelt end nogen tidligere Forstadsscene i Kbh. Men Guld spandt han ikke, og Glæden varede kun kort over den Linedans, de Cirkusforestillinger og Pantomimer, der vistes, bl. a. en, som skildrede »Napoleons Død og Begravelse paa Øen Sankt Helena«, hvori P. agerede Kejseren; allerede 14. April 1833 brændte Teatret, hvilket dog ikke ned slog P.s Mod, men kastede ham ud i et nyt Foretagende, nemlig Rejsningen af »Vesterbros ny Teater«, som Maleren Troels Lund var Mester for, og som laa der, hvor nu Bernstorffsgade og Hotel Terminus findes. Dette Bræddehus, som ogsaa kunde benyttes til Cirkus, blev aabnet 8. Juni 1834 og nedrevet 1875; det betød et vigtigt Skridt frem mod Hovedstadens første egentlige Privatscener, Casino og Folketeatret, som P. ikke oplevede. Han var en energisk, initiativrig Mand, hvis Virksomhed bidrog til, at Myndighederne **efterhaanden** indsaa, at Nationalscenens Eneret fra 1750 paa Opførelse af al dramatisk Litteratur ikke var tidssvarende. P. skaffede den italienske Opera hertil, der siden gjorde Furore paa Hofteatret (**Teatermuseet**); hans **indkaldte** tyske Selskaber opførte bl. a. »Lumpacivagabundus«, »Talismanen« og »En Ødeland«, som blev Forbilleder for Casinos Repertoire, og han var Lærer for N. H. Volkersen, Pjerrots berømte Fremstiller, hvorved Kontinuiteten med Casorti blev opretholdt. Selv spillede P. paa sine ældre Dage **Kassanders** Rolle. — Akvarel i Privateje.

J. Davidsen: Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, II, 1881. Eiler Nystrøm: Offentlige Forlystelser i Frederik VI.s Tid, I, 1910.

Robert Neiiendam.

Petzholdt, Ernst Christian Frederik (**Fritz**), 1805—38, Landskabsmaler. F. 1. Jan. 1805 i Kbh. (Petri), d. 1. Aug. 1838 i Patras, begr. sst. Forældre: Grosserer Johan Jacob P. (1766—1836, gift 1° 1794 med Amalie Wiingaard, d. 1799; Ægteskabet opløst 1797) og Josephine Marie Elisabeth Fontaine (1770—1812). Ugift.

Efter at have staaet i Malerlære kom P. i Foraaret 1825 paa

Eckersbergs Skole og arbejdede ligeledes paa Akademiet, hvor han vandt et Par **Sølvmedailler**. Det Portræthoved af en gammel Sømand, som han udstillede **1828** (Kunstmuseet), viser ham som en endnu umoden Eckersberg-Elev og blev for øvrigt det eneste Figur-billede, han udstillede. N. A. mødte han frem med Landskaber, af hvilke et, »En Mose ved Høsterkøb«, blev købt til Kunstmuseet. Derefter begyndte hans Rejseaar; Faderen var velhavende og kunde give ham sin Støtte, og **1829** var han allerede i Nordtyskland, **1830** drog han til Italien, ankom om Efteraaret til Rom, fortsatte videre til Sicilien og levede derefter i en **Aarrække** navnlig i Rom, hvorfra han **1833** solgte et Billede af Hadrians Villa ved Tivoli til Kunstmuseet. I Vinteren **1835—36** var han i Kbh. i Anledning af Faderens dødelige Sygdom, men derefter rejste han igen ud, over **München** til Italien og Grækenland. Her døde han pludseligt i Patras. — Det er let at forstaa, at Indtrykkene fra Eckersberg-Skolen snart **maatte** tabe sig under de langvarige Ophold i det fremmede, og at Indtrykkene af tysk Landskabskunst, der spillede saa stor en Rolle i Datidens Rom, **maatte** gøre sig gældende i Stedet. Ikke for intet vakte det Arbejde, der betegnes som P.s Hovedværk, »Et Parti fra de pontinske Sumpe« (**1837**, Hirschsprungs Samling), stor Interesse i Miinchen, hvor det udstilledes **1838**; i Farveholdning har det ulige mere Berøring med Miinchen end med Eckersbergs Kbh. Tilfælles med hans andre Arbejder har det **en** omhyggelig Komposition — men det, der endnu faar os **til** at interessere os for **P.**, er hans Bjergstudier fra Sicilien og **andre** Steder i Italien, af hvilke flere findes i Kunstmuseet og Hirschsprungs Samling. Med levende Pensel og letflydende Farve giver han i dem et smukt Billede af Lysets **Fald** og Fortoner ud over Bjergmasserne. — Breve i Det **kgl.** Bibliotek. — Maleri af A. **Küchler** (**Fr.borg**). Tegninger af H. V. Bissen **1831** (Kobberstiksamlingen og Hirschsprung), Ernst Meyer (Kobberstiksamlingen) og D. C. Blunck. Litografi efter Tegning af D. Monies. — Mindsten paa Ass. **Kgd.**, tegnet af M. G. **Bindesbøll**.

Johann Jacob **Petzholdts** Efterslægt, [1937], S. 16. H. Bramsen: Landskabsmaleriet i Danmark **1750—1875**, 1935. Danmarks Malerkunst, red. af E. Zahle, 1937, S. 140, 142. Tilskueren, LV, 1938, II, S. 228 ff.

Leo Swane

Petzold, Johan Christoph, 1708—62, Billedhugger. F. 6. Okt. 1708 i Wünschendorf ved Pirna i Sachsen, d. 15. Sept. 1762 i Schönfeld ved Dresden, begr. sst. Forældre: Knivsmed Michael P. og Sabine Forster. Gift 19. Dec. 1740 i Kbh. (Garn.) med Margrete Elisabeth Bencke.

P. tilhørte muligvis den store **sachsiske** Billedhuggerslægt af samme Navn og skal efter ældre Kilder være uddannet hos Permoser i Dresden, hos **Schlüter** i Berlin og hos **Donner** i Wien. Det sidste er dog tvivlsomt. Ligeledes angives han **1746—47** at have arbejdet paa Stadtschloss i Potsdam, men da de trykte Kilder ikke nævner vedkommende Billedhugger P.s Fornavn, foreligger den Mulighed, at det drejer sig om et andet Medlem af den sachsiske Billedhuggerfamilie; dog kan P. netop i disse Aar ikke paavises i Danmark. Her til Landet **maa** P. være kommet allersidst i **1730'erne**, idet han **1739—40** har udført Skulpturerne paa det **1795** nedbrændte Hovedmagasin paa Holmen og sandsynligvis ogsaa Frontonen paa Asiatisk Kompagnis Bygning paa Christianshavn, der opførtes samtidig og af samme Bygmester, Philip de Lange. Fra **1741** havde P. en Del Arbejder for de **kgl.** Slotte Hørsholm og Christiansborg; de allerfleste af disse er forsvundne, kun de udmærkede dekorative Figurgrupper paa Taget af Pavillonerne ved **Marmor** broen (**1742**) er bevarede. Hans mest kendte Arbejder er Figurerne Neptun og Merkur ved Børsrampen (**1744—45**), af hvilke dog Neptun **1862** styrtede ned og senere erstattedes af en Kopi (den originale Figur nu paa Bymuseet). De er som alle kendte Arbejder af P. udførte i den svære sachsiske Senbarokstil, men har gode dekorative Egenskaber. — **1749** fik P. ved **kgl.** Resolution en aarlig Løn af 200 **Rdl.**, fra **1751** omtales han som Professor ved Kunstakademiet, hvor han dog først **1756** afleverede sit Medlemsstykke »Hercules, som baglæns kaster sig paa Baalet«, og fra **1755** opføres han i Statskalenderen som »Hofbilledhugger«. I de første Aar af **1750'erne** inden **Salys** Ankomst havde P. en Del dekorativt Arbejde; saaledes sluttede han i Foraaret **1751** Kontrakt med **Grev A. G. Moltke** om alt det indvendige Billedhuggerarbejde paa dennes Palæ paa Amalienborg og om Sommeren s. A. Kontrakt ang. Udsmykningen af det **kgl.** Frederiks Hospital med N. Eigtved, hvis Gravmæle han faa Aar efter udførte til Petri Kgd. (**ødelagt** ved Bombardementet **1807**). P. kunde ikke finde sig til Rette ved det af **Saly** ledede Akademi; 28. Marts **1757** gav han sidste Gang Møde i Akademiets Forsamling og rejste kort efter i al Stilhed til Altona, hvor han boede i sine sidste Aar. Han døde under et Besøg hos sine Søstre i **Schönfeld**.

Aug. **Hennings**: Essai historique sur les arts en **Dannemarc**, 1778, S. 46, 78 f. J. M. **Thiele**: Kunst-Akademiets og Heststatuen paa Amalienborg, 1860, S. 44. F. J. Meier: Fredensborg Slot, 1880, S. 138 f. og 189. F. Meldahl og P. **Johansen**: Det **kgl.** Akademi for de skønne Kunster 1700—1904, 1904, S. 33 f., 50. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1909, S. 50. J. E. Hottenroth

i *Dresdner Geschichtsblätter*, XXX, 1921, S. 21 f. Mario Krohn: Frankrigs og Danmarks kunstneriske Forbindelse i det 18. Aarhundrede, I, 1922, S. 88 f.; II, s. A., S. 221 ff. O. v. Munthe af Morgenstjerne: Nicolai Eigtved, 1924, S. 52, 100, 138, 142. Chr. Elling og Viggo Sten Møller: Holmens Bygningshistorie 1680—1930, 1932, S. 60 ff., 173 f.

V. *Thorlacius-Ussing*.

Peymann, Christian Friderich Hermann, 1732—1817, Officer, Vandbygningsingeniør. F. 22. Maj 1732 i Rotenburg ved Bremen, d. 27. April 1817 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Overoppebørselsbetjent Nicolaus P. (1695—1747) og Henriette Margaretha Gebhardt (ca. 1699—1779). Ugift.

P. blev 1749 Werkbas ved Holstenske Fortifikation, 1755 kar., 1757 virkelig Underkonduktor, 1759 kar. Konduktør og deltog med Afbrydelser i Syvaarskrigen ved den franske Hær, indtil han ved Mobiliseringen 1762 ansattes som virkelig Konduktør og kar. Ingeniørkaptajn i Ingeniørstaben hjemme. Ved Ingeniørkorpsets Oprettelse 1763 blev han kar., 1768 virkelig Overkonduktør og Ingeniørkaptajn og ledsagede 1772 Prins Carl af Hessen paa dennes Ophold i Norge. 1770 havde han med Orlov fra Korpset virket ved Vandbygningsvæsenet i Oldenburg, 1774 stilledes han til Raadighed for den til »Forening af Vest- og Øster-Søen« (Slesvig-Holstenske Kanal) nedsatte Kommission, blev tilsynsførende ved Kanalarbejderne og var til sin Død fast Medlem af Kommissionen. 1777 fik han Karakter af Ingeniørmajor med Rang som Oberstløjtnant af Infanteriet, og 1779 udnævntes han til kommanderende Ingeniørofficer i Hertugdømmerne med Kongens Forsikring om ogsaa fremdeles at beholde Stillingen som tilsynsførende ved Kanalen, blev 1783 virkelig Ingeniørmajor, fik 1785 Karakter som Oberst i Infanteriet, 1790 reserveret Generalmajors Anciennitet, blev 1794 Generalmajor af Infanteriet og s. A. Medlem af en Kommission i Odense til Undersøgelse af Muligheden for Søforbindelse til denne By for Skibe med syv—otte Fods Dybgaaende. Efter indtrængende Anmodning fra Hertugen af Mecklenburg-Schwerin, men trods Kanalkommissionens Modstand, fordi P. var den eneste, hvem Kanalarbejdet var »fuldkommen bekendt«, tillod Kongen ham 1791 at føre Tilsyn med et Kanal-anlæg, hvorved Elben fra Dömitz sattes i Forbindelse med Østersøen. Paa hans Forslag og under hans Ledelse oprettedes 1798 Holstenske Militærinstitut i Rendsborg for Oplæring af de unge Officerer og Aspiranter m. fl. i Hertugdømmerne, og 1805 blev han ligesom Broderen Medlem af en Kommission til Udarbejdelse af en Plan for samtlige militære Undervisningsanstalter. Som Kom-

mandant i **Rendsborg** var han yderst virksom for Skabelsen af en Flotille paa Eideren og fik **1803** Kongens Løfte om, naar han formedelst fuldstændig Tjenstudygtighed **maatte** gaa af, at beholde sin fulde Gage som Pension. **1809** afskedigedes han med General-løjtnants Karakter (fra **1808**). — Hv. R. **1801**.

V. E. **Tychsen**: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset **1684—1893**, **1893**. Holger Hansen: **Inkvisitionskommissionen** af 20. Jan. **1772**, **III**, **1932**. J. Lauritsen: Søvejene til Odense, **1873**. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den **Reventlowske** Familiekreds, V, **1902**.

Rockstroh.

Peymann, Hinrich Ernst, **1735** el. **37—1823**, Officer. F. 22. Maj **1735** (Kbg. har **1737**) i Rotenburg ved Bremen, d. 28. Jan. **1823** i Rendsborg, begr. sst. Broder til C. F. H. P. (s. d.). Ugift.

P. var først menig i Infanteriet, men var praktisk og teoretisk uddannet Ingeniør og blev **1755** Werkbas i Holstenske Fortifikation, n. A. kar. Underkonduktør, fulgte et Par Aar med den franske Hær i Syvaarskrigen og var under Mobiliseringen **1762** mod Rusland som kar. Ingeniørkaptajn ansat i Staben. Ved Ingeniørkorpsets Oprettelse **1763** blev han Konduktør, **1766** Overkonduktør. **1768** ønskede den ledende Ingeniørrofficer i Norge at faa P. op til sig. **1770** blev han »kar. virkelig« Ingeniørkaptajn, indtraadte n. A. som Landetatens Repræsentant i **Over-Bygningskommissionen** (fra **1772** General-Bygningsdirektionen), blev s. A. virkelig Ingeniørkaptajn, fik **1778** paa General Huths indtrængende Anbefaling Karakter som Ingeniørmajor og blev **1783** Generalkvartermester ved Fortifikationen i Danmark. Han var Medlem af Defensionskommissionen af **1777**, der særlig beskæftigede sig med **Kbh.s** Forsvar fra Søsiden, og kom sammen med Huth i skarp Konflikt med Søofficererne angaaende Formen for de foreslaaede Søforter (Trekroner, Prøvesten). **1789** blev han Oberst i Infanteriet og n. A. Medlem af Den bestandige Indkvarteringskommission i **Kbh.**, der ordnede Kasertering af hele Garnisonen og udfærdigede Reglement for Kasernetjenesten. **1793** tilsikrede Kongen ham fuld Gage som Pension ved hans eventuelle Afgang fra Hæren. S. A. blev han virkelig Ingeniørmajor, n. A. tillige Kommandant i Kastellet, **1795** Generalmajor af Infanteriet, Medlem af Kommissionen **1795** om Forbedring af **Kbh.s** Brandvæsen og n. A. højstkommanderende ved Ildløs i **Kbh.** samt Medlem af Brand- og Vandkommissionen under den nye Ordning. **1796** udtraadte han af Ingeniørkorpset og blev 3. — fra **1803** 1. — Deputeret i **Generalkommissariatskollegiet**, **1803** Medlem af Slotsbygningskommissionen, **1805** Formand i Kommissionen til yderligere Forbedringer i Brandslukningsvæsenet, n. A.

Formand i den nye Brandkommission. S. A. blev han Formand i en Kommission om Plan for samtlige militære Undervisningsanstalter. Gennem et halvt **Aarhundredes** Arbejde som dygtig og meget benyttet Tekniker og Administrationsebedsmand i Statens Tjeneste var den i beskedne Kaar fødte Mand naaet op i de højeste Stillinger; han var kendt og agtet i vide Kredse, afholdt for sin Elskværdighed, sin Blidhed og vindende i al sin Adfærd; han var efter sin Alder rask og rørig; men egentlig Soldat havde han aldrig været, havde aldrig haft militær Kommando.

Maj 1807, under tilsyneladende fredelige Forhold, beordrede Kronprinsen P. til at afløse den sygemeldte Generalmajor Gedde (s. d.) som **højstbefalende** paa Sjælland; men 3. Aug. lagde en engelsk Flaade med Landgangstropper sig i Sundet, en mindre Afdeling i Store Bælt; en engelsk Udsending indfandt sig i Kronprinsens Hovedkvarter i Holsten og fordrede Flaadens Udlevering som Depositum. Kronprinsen erkendte, at Situationen var i høj Grad faretruende; han skyndte sig til **Kbh.**, hvor han ankom II. Aug. og i faa Timer traf de nødvendigeste Anordninger til Forsvar, hvorpaa han hastede tilbage til sit Hovedkvarter. P. beholdt Kommandoen over Kbh. og Kronborg samt den ubetydelige mobiliserede Del af Søstyrken; men han havde ikke klar Forestilling om, hvor vidt hans Beføjelser, hans Myndighedsomraade strakte sig, thi Kronprinsen havde ikke formelt afgivet den øverste Kommando, havde ikke givet P. Fuldmagt til paa eget An- og Tilsvær at træffe Afgørelser, der efter de almindelige Regler krævede **kgl.** Resolution, og navnlig havde han ikke indviet P. i Regeringens Politik, særlig i Forholdet over for England. Og P. selv manglede **de** Egenskaber: Tillid til sig selv, den Konsekvens, Haardhed i Gennemførelsen af Beslutninger, som **er** mest nødvendige for Kommandanten i en belejret Fæstning. — 16. Aug. landsatte Englænderne Tropper ved Vedbæk uden at møde Modstand fra de svage Forsvarsstyrker i Kbh. og paa Sjælland, og n. D. indesluttedes Staden. De **smaa** Udfald, P. lod foretage, og hvorved han selv blev alvorligt saaret, kunde ikke hindre Fjendens Batterianlæg, hvorfra Bombardement skulde fremtvinge Stadens Overgivelse. Det var Flaaden, Englænderne vilde have, Kbh. selv var dem ligegyldig. 1. Sept. afslog P. Opfordring til Overgivelse af Staden og Udlevering af Flaaden, og den 3. begyndte det tre Dages Bombardement, der lagde en stor Del af Byen i Aske og kostede **mange** Liv og Lemmer. Daarligt støttet og raadet af sine Standsfæller og af ledende Personer i Staden, under Tryk fra Borgerskabets Side, knuget af Ansvar og berettiget Frygt for yderligere Ødelæggelser

og Tab af Menneskeliv, og efter at Angriberne den 3. Bombarde-
mentsdag havde afslaaet Vaabenstilstand, sammenkaldte P. den 6. om
Morgen en Raad af Militære og Spidserne af den civile Administra-
tion, forelagde den trøstesløse militære Stilling samt meddelte, at
Fjenden forlangte Flaaden til Ejendom, og det besluttedes at aabne
Forhandlinger. N. D. sluttedes Kapitulationen paa Fjendens **Vil-**
kaar. — Det **maa** beklages, at man veg tilbage for i videst muligt
Omfang at ødelægge Flaadens Beholdninger, men Forholdene havde
udviklet sig overvældende hurtigt og katastrofalt. Kronprinsen
havde regnet med, at Kbh. kunde holde sig tre Maaneder, og hans
Vrede forøgedes ved Napoleons Raseri over, at Flaadens Udlever-
ing krydsede hans Planer mod England. En **Overkrigskommission**
fradømte P. Ære, Liv og Gods, hvad der dog formildedes til Afsked
i **Unaade** (uden Pension). Han rejste over til Broderen i Rends-
borg og forblev her til sin Død. Efter Napoleons Fald fik han
Pension og andre Beviser paa Kongens Bevaagenhed. — **Hv.**
R. 1801. — Maleri (Fr.borg). Akvarel af C. W. Eckersberg (s.
m. St. A. Bille; sst.). Portrætteret paa en Akvareltegning af Sla-
get paa Reden **1801**, Parlamentærens Ankomst. Træsnit af H. P.
Hansen **1873**.

V.E.Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset **1684—1893, 1893**.
Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstabén, **I—III, 1883—88**.
E. Holm: Danmark-Norges Hist. **1720—1814**, VII, **1, 1912**. J. T. Raeder:
Danmarks Krigs- og polit. Hist. **1807—09**, I, **1845**. Hist. Medd. om Kbh.,
I, **1907—08**; 2. Rk., V, **1931—33**. A. G. Hassø: Kbh.s Brandvæsens
Hist., **1931**. Holger Hansen: Inkvisitionskommissionen af 20. Jan. **1772**,
III, **1932**. Samme: Kabinetstyrelsen i Danmark **1768—72**, **I—III, 1916—23**.
L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, V, **1902**; IX,
1922. Dsk. Saml., III, **1867—68**. Th. Bruun: Toget til Sjælland og Kbh.s
Belejring, **1807**, S. **34, 63—66**, 90 ff. og passim. F. Munter: Die Belagerung v.
Kopenhagen **1807, 1807**, S. 100 f. Oluf Lundt Bang, Livs Minder, udg. af
V. Maar, **1929**. A. Ipsen: **1807**, Danmark og dets Hovedstad, **1907**, S. 26 f.
P. Rosenstand Goiske: Forestilling til Overkrigskommissionen, **1808**. **D L , h**

— P. havde et godt Navn som *Militær arkitekt* og betydelig Ind-
flydelse inden for Statens Bygningsvæsen. **1771—82** var han Med-
lem af Overbygningsdirektionen, derefter af Bygningsadministra-
tionen til **1796**. **1783** byggede han et Fyrtaarn paa Anholt, og
1785 opførtes Livgardens Kaserne ved Rosenborg efter hans Teg-
ninger og med behændig Udnyttelse af de staaende Orangeribygn-
inger. Han har ogsaa projekteret to Pakhuse i Ny Toldbodgade,
der har **Harsdorffs Blaa** Pakhus som Forbillede.

Fr. Weilbach: Architekten C. F. Harsdorff, **1928** (se Registeret). Samme:
Dansk Bygningskunst i .8. Aarh., **1930**, S. 50, **192 f.** *Christian Elling.*

Pfaff, Christian Georg Frederik, 1823—82, Læge, Samler. F. 22. Dec. 1823 i Kbh. (Fødsst.), d. 2. April 1882 sst. (Johs.), begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Ritmester, senere Oberst Erich P. (1787—1872) og Johanne Agathe Faber (1790—1869). Gift 15. Maj 1854 i Halsted med Sofie Hedevig Bagge, f. 21. Jan. 1828 i Nakskov, d. 26. Marts 1917 paa Frbg., D. af Apoteker Christian Joseph Steen B. (1802—29) og Charlotte Amalie Dorph (1804—77, gift 2° 1832 med Prokurator i Nakskov Bonne Bonnesen, 1796—1870).

P. blev Student 1843, privat dimitteret, og tog efter anden Eksamen fat paa det medicinske Studium. Under Trearskrigen var han konstitueret som Underlæge i Hæren 1849—50. Efter at have taget Embedseksamen 1854 fik han s. A. Ansættelse som Læge i Nordgrønland med Bolig i Jakobshavn. I dette meget krævende og strabadserende Embede, som omfattede Kolonidistrikterne Egedesminde, Godhavn, Christianshaab, Jakobshavn, Ritenbenk, Umanaq og Upernavik, virkede han med utrættet Energi i over tyve Aar og blev meget afholdt af Befolkningen, som han omfattede med stor Interesse og Kærlighed. — Under hele sit Grønlandsophold anstillede han tillige regelmæssige meteorologiske Iagttagelser og overgav 1875 Meteorologisk Institut i Kbh. en tyveaarig Observationsrække af stor Værdi. — Han var ligeledes stærkt interesseret i grønlandsk Arkæologi og anstillede en Række Undersøgelser af gamle eskimoiske Bopladser, Hustomter og Gravpladser. Sin store arkæologiske Samling, som omfattede ca. 3 000 Genstande, afhændede han 1882 til den svenske Professor Gustav Retzius, som derefter skænkede den til det nordiske Museum i Stockholm. — Ligeledes foretog P. Undersøgelser vedrørende og Samlinger til en grønlandsk Bibliografi. Da han 1876 med svækket Helbred maatte trække sig tilbage fra sin Lægevirksomhed i Grønland og bosatte sig i Kbh., fortsatte han sine bibliografiske Studier og fik 1880 af den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse Understøttelse til deres Udgivelse, men naaede ikke at faa dem gjort færdig før sin Død. Hans Samlinger og efterladte Manuskript overtoges af den grønlandske Handel, som leverede dem til Kommissionen for geografiske og geologiske Undersøgelser i Grønland, der bekostede deres Udgivelse ved P. Lauridsen. — Efter Tilbagekomsten fra Grønland praktiserede P. ikke, men virkede som Læge ved Grønlanderhjemmet og som Assistent hos Tandlæge Lindhardt.

Bibliographia Groenlandica, paa Grundlag af C. G. F. Pfaffs Samlinger udarbejdet af P. Lauridsen, Meddelelser om Grønland, XIII, 1890.

H. Ostermann.

Pfaff, Sophus Wilhelm Vandall, 1827—1903, Officer, Vaabentechniker. F. 26. April 1827 i Slagelse, d. 16. Jan. 1903 i Kbh., begr. sst. (**Garn.**). Broder til C. G. F. P. (s. d.). Gift 28. Maj 1852 i Aalborg med Marcelline Dorothea **Weile**, f. 2. Juni 1832 i Aalborg, d. 14. April 1899 i Kbh., D. af Vinhandler Peder W. (ca. 1796—1866) og Kirstine Smith (1793—1871).

P. blev Kadetaspirant 1843, virkelig Kadet 1845, Sekondløjtnant i Infanteriet 1848 (Ancienn. 1847), kar. Premierløjtnant 1849, virkelig 1850 og deltog i alle større Kampe i Treaarskrigen. 1853—54 var han i Udlandet for at studere **Uddannelsesspørgsmaal**, ligeledes 1859 for at gennemgaa Skydeskolen i Vincennes og ansattes s. A. ved Artilleristabens Haandvaabenafdehng. Ved Artilleriet deltog han i Krigen 1864, blev s. A. Kaptajn II og I, var atter indtil 1869 ved Artilleriet som Medlem af Kommissionen af 1864 om Infanteriets **Nybevæbning** (Remingtonriflen) og 1865 og 1867 paa Studierejser til en Række Stater for at studere **Bagladespørgsmaal**. Mærkeligt nok undgik han paa alle sine Rejser Preussen, der for længst havde indført Bagladegeværer, men han var dog den af vore Officerer, der havde størst Kendskab til Haandvaaben. — 1869 blev han Chef for den paa hans kraftige Tilskyndelse oprettede Skydeskole for Haandvaaben, for Prøver og Forsøg og Befalingsmændenes teoretiske og praktiske Undervisning i Skydning og Vaabenkundskab. 1879, efter tyve Aars Fraværelse fra Troppetjeneste, udnævntes han til Oberst og Bataillonschef, 1886 til Regimentschef, 1891 til Generalmajor og afskedigedes 1897. 1879 ledede han efter preussisk Mønster de første Øvelser her hjemme i **fægtning**smæssig Skarpskydning, og i de følgende Aar var han Medlem af eller Formand i en **Række** Kommissioner angaaende Haandvaaben, navnlig Magasingeværet 1889 og Madsen-Rasmussen (Bjarnow) Rekylgevær. — I »Tidsskrift for Krigsvæsen«, 1862, (S. 444—59) skrev han en Afhandling om Infanteriets Skydeuddannelse, nærmest efter engelsk og fransk Mønster, 1868 sst. (S. 1—17) om Hærens nye **Bagladevaaben** og s. A. (S. 177—96 og 273—91) et Tilbageblik paa vort Infanteris Bevæbning 1863 (1864). Skyde-reglementet 1873 for Fodfolket var nærmest hans Værk. I »Dansk Maanedsskrift« 1861, I, skrev han en Afhandling om »det engelske **Riffelselskab**«, var blandt de første ved Rejsningen af Skyttesagen og efter Kaptajn H. P. V. Mønsters (s. d.) Fratræden en Aarrække Formand i Forretningsudvalget i Centralkomiteen. Efter sin Afsked indtil sin Død var han Formand for Dansk Røde Kors. — P. besad en behersket, formfuld Fremtræden, forstod med Klogskab og Energi at forfølge sine **Maal**, og ved sin Velvillie vandt han

sine undergivnes Tillid og Hengivenhed. — R. 1859. DM. 1868. K.² 1888. K.¹ 1893.

III. Tid. 4. Marts 1900. Milit. Tid., VII, 1897, S. 390f.; XIII, 1903, Sp. 165. N. P. Jensen: Livserindringer, II, 1916, S. 118. L. F. C. Krogh: Skyttesagen i Danmark 1861—1911, 1911, S. 87 f. og passim. S. C. Barth: Livserindringer, I J, 1900, S. 22 .
Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Pfeil, Anna Doris, se Hansen, Doris.

Pfingsten, Georg Wilhelm, 1746—1827, Døvtummelærer. F. 5. Marts 1746 i Kiel, d. 26. Nov. 1827 i Slesvig, begr. sst. Forældre: **Tambour** i den storfyrstelige Hær Georg Martin Friedrich P. (senere gift 2° og 3°) og Cathrine Marie Witt (d. 1747). Gift 16. Sept. 1773 i Liibeck med Catharina Engel Bors, døbt 26. Marts 1751 i Liibeck, d. 1. Juni 1827 i Slesvig, D. af Lærer ved Vajsenhuset Hans Hinrich B. og Anna Eisabe Wessel.

Efter en højst ulykkelig Barndom kom P. 1760 til St. Petersborg for at indtræde i Hæren, men Tsar Peters Mord (1762) gjorde en brat Ende paa disse Planer. Han lærte Parykmagerhaandværket og nedsatte sig efter megen Omflakken 1773 som Mester i Liibeck, men Parykken gik snart efter af Mode, og P. optraadte da som Musik- og Danselærer og opfandt forskellige militære Signalsystemer med Flag, Trommehvirvler o. 1. I sin Barndom havde han levet sammen med to døvtumme Børn og faaet en levende Interesse for disse ulykkelige; overalt, hvor hans omflakkende Liv senere førte ham hen, opsøgte han døvtumme, erhvervede sig derved Indsigt i deres Sindstilstand og Tænkesæt og udarbejdede paa egen Haand et Tegnsprog for dem. Til sidst henledtes Offentlighedens Opmærksomhed paa hans Bestræbelser; 1787 overlod Magistraten i Liibeck ham et døvtumt Barn til Opdragelse, flere fulgte efter, og 1791 ansattes han som Lærer og Organist i Hamberge for mere uforstyrret i sin Fritid at kunne tage sig af denne Gerning. Senere anbefaledes han til Grev A. P. Bernstorff, og 1799 kaldte Kronprins Frederik ham til Kiel som Døvtummelærer. Snart samlede han henimod en Snes Elever om sig; disse fik dog kun fri Undervisning, ikke frit Ophold, og først da en kgl. Forordning af 8. Nov. 1805 paabød, at alle fattige døvtumme Børn i Hertugdømmerne skulde opdrages paa det offentliges Bekostning i P.s Skole, fik denne en almen Betydning. 1810 flyttedes den til Slesvig, fik Prædiketet kgl. og fortsattes i den følgende Menneskealder som en halvt privat, halvt offentlig Anstalt (jfr. H. Hensen og P. Paulsen) under en Direktions Ledelse. P.s Originalitet, Iver og Indsigt fandt

almindelig Anerkendelse. Med usvækket Kraft fortsatte han sit Arbejde i Abnormskolens Tjeneste højt op i Alderdommen, og først 1826 lod han sig pensionere. Han var grebet af Datidens Tro paa Galvanismens Anvendelse som Kur mod Døvhed og udgav flere bemærkelsesværdige Skrifter derom, som ogsaa er af Interesse i vor Tid, idet der nu gennem elektriske Høreapparater opnaas store pædagogiske Resultater i mange Døvskeoler. — Tit. Professor 1812. — Stik af Bollinger 1795 og af Bolt 1803 efter Tegning af G. L. Lahde.

Schlesw.-Holst. Blätter für Polizei und Kultur, 1799, II, Schlesw.-Holst. Chronik, Nr. 6, S. 53—59. G. L. Lahde: Portræter med Biographier af Danske, Norske og Holstenere, VI, 1806. P. Paulsen: Die Taubstummen-Anstalt in Schleswig, 1839. Allg. Deutsche Biographie, XXV, 1887, S. 662 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, II, 1896, S. 127 f.

P. Lauridsen (A. Hansen).*

Pflueg, Christian Carl, 1728—1809, Officer, Arkitekt. F. 19. Juli 1728 paa Uggerslevgaard, d. 16. Maj 1809 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere kar. Major, Forpagter af Uggerslevgaard, senere Ejer af Torpegaard Bendix Ludvig P. (1693—1770) og Hedevig Munch (1706—60). Gift 21. Maj 1764 i Rønninge med Hedevig Rebekka Rasch, f. 13. Jan. 1745 paa Rønninge Søgaard, d. 26. Jan. 1786 paa Ulrikkenborg i Lyngby, D. af Justitsraad Johan Caspar R. til Rønninge Søgaard (1694—1770, gift 1° med Anna Cathrine Holmer, 1694—1733) og Mette Sophie Munch (1709—87).

P. blev 1753 Werkbas i Danske Fortifikation, n. A. Sekondløjtnant i Infanteriet og Underkonduktør, 1759 kar., n. A. virkelig Premierløjtnant og Konduktør, 1761 kar. Ingeniørkaptajn. 1757—58 havde han arbejdet i Norge, 1759 fulgte han Krigsoperationerne ved den preussiske, 1761 ved den franske Hær og blev Kaptajn i Infanteriet under Saint-Germain. Ved Mobiliseringen 1762 var han virkelig Ingeniørkaptajn i Ingeniørstaben. Saint-Germain var meget interesseret i Forbedring af den frygteligt forsømte militære Invalide- og Forsørgelsesanstalt paa Ladegaarden og beordrede 1764 P., der blandt flere havde indgivet Forslag herom, til Assistance for Anstaltens Inspektør; n. A. udtraadte P. af Ingeniørkorpset og udnævntes til Direktør for en ny Anstalt, Frederiks (Christians) Plejehus, der 1765—69 indrettedes i en stor Ejendom mellem Store Kongensgade og Bredgade efter P.s Tegninger og under hans daglige Ledelse. Han indrettede i Forbindelse hermed et Linnedvæveri, hvortil Garnet leveredes af Soldaterkoner og **døtre**

i Garnisonen, og alle Slags Haandværk udøvedes af Stiftelsens Lemmer. Samtidig var man begyndt at bygge Kaserne med Skoler og Sygestuer for Kbh.s Garnison, hvortil først St. Anna Kirkes Grund blev taget i Brug. Professor N. H. Jardin (s. d.) havde leveret Skitse hertil, og 1765 paabegyndtes Opførelsen af Sølvgades Kaserne. Jardin, der skulde lede Arbejdet, var imidlertid optaget af mange andre Arbejder og fik P. til Medhjælper ved Kasernebyggeriet; men P. klagede over, at han kun fik halv Besked af Jardin. Efter flere Afbrydelser stod Kasernen færdig 1771, og to Regimenter tog den i Besiddelse. Fire Aar efter beordredes P. imidlertid til at flytte Plejehuset til denne Kaserne sammen med Almindelig Hospital, og han stilledes under en Overdirektion, da man mente, at hans Driftsmaade havde været for kostbar. Plejehuset flyttedes vel straks efter tilbage til Store Kongensgade, men Omflytningerne havde forstyrret Driften af Linnedvæveriet, saa P. fik en betydelig Kassemangel ved dette, og hans Regnskab for Plejehuset 1775—78 viste et betydeligt Underskud, som han dømtes til at erstatte, og 1782 blev han afskediget uden Pension, idet dog baade Kollegiet og Kongen erkendte, at meget talte til hans Undskyldning, og at man burde se mere paa Billighed end paa den strenge Ret. Han fritoges da ogsaa for Erstatning. 1768 havde han faaet Majors Karakter. 1785 flyttedes Stiftelsen til Eckernførde. Paa Kommercekollegiets Opfordring havde P. allerede fra 1776 ledet en Klædefabrik i Lyngby, der dog gik daarligt og blev nedlagt 1784. Han fik nu tillagt en betydelig Pension. — P. havde Kundskaber paa mange Omraader og har ogsaa om end uden videre Held forsøgt sig som Forfatter, bl. a. 1774 med »Tanker om at indlede og opmuntre Vindskibelighed hos Land- og Købstadalmuen«; men hans Meddelelser om sit eget Levned og om Saint-Germains Virksomhed i Danmark er af ikke ringe Interesse.

Selvbiografi i Gemt og Glemmt, III, 1916, S. 11—153. Uddrag heraf i Militært Tidsskr., XXI, 1892, S. 291—319, 395—436. Stamtavle i Gemt og Glemmt, anf. St., S. 183 ff. E. V. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpsset 1684—1893, 1893. H. Hansen: Inkvisitionskommissionen af 20. Jan. 1772, IV, 1936. C. A. Tricr: Ulrik Adolf Holstein, 1916. [C. C. Pflueg:] Underretning om det til gamle Soldaters . . . Pleye . . . oprettede Christians Pleye-Huus i Kbh., 1773. Hist. Medd. om Kbh., I, 1907—08, S. 282; IV, 1913—15, S. 600; 3. Rk., I, 1934—35, S. 255. Hist. Oplysninger om Hærens Institutioner og Afdelinger, S. 41 f. (Bilag til Kundgørelse for Hæren, 1926, Opførelsen af Sølvgades Kaserne). Rockstroh (H. W. Harbou).

Pflueg, Friderich Andreas, 1726—1812, Officer, Fabrikdirektør. Døbt 22. Okt. 1726 i Skellerup, Fyn, d. 12. April 1812 i Kbh.

(**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). Broder til C. C. P. (s. d.). Gift 1° 22. Juni 1763 i Rønninge med Margrethe Agnethe von **Pultz**, f. 29. Nov. 1734 paa Møllegaard, Longeise Sogn, d. 14. April 1770 i Kbh. (**Garn.**), D. af afsk. Ritmester, Godsejer Henrik Christoph v. P. (1699—1759) og Birgitte Sophie Kaas (1711—59). 2° 23. Jan. 1778 med Magdalena Augusta Barner, f. 1722, d. 6. Marts 1811 i Kbh. (**Garn.**) (gift 1° 1759 med Oberst Jacob Henrik Schmaltz, d. 1776), D. af Oberstløjtnant Reimar Henrik B. til Benzonslund (d. 1727) og Katharina Margaretha Freiburg.

Udrustet med gode Kundskaber blev F. A. P. 1747 Fændrik i Infanteriet, n. A. Sekondløjtnant, 1756 kar. og virkelig Premierløjtnant, 1760 kar. Kaptajn. 1761 oversatte han i Udtog et fransk Værk om Krigskunst og kan herved have henledt **Saint-Germains** Opmærksomhed paa sig. 1763 udarbejdede han et indgaaende, særdeles vel affattet Forslag med mange humane Tanker om den menige Soldats Forhold, der viste, at han var en varm Tilhænger af Saint-Germains Reformer paa dette Omraade. Han skildres 1763 som en dygtig og intelligent Officer, med Indsigt ogsaa i økonomiske Forhold; det mentes, at den tidligere **Overkrigssekretær** Grev Ahlefeldt havde noget imod ham og havde hindret hans Avancement. Han var Modstander af de store Stats-tilskud til mere og mindre kunstig Fabriksvirksomhed og havde fra 1760 interesseret sig for og kritiseret Ledelsen af den militære Klædefabrik, og 1764 udnævntes han til Direktør for denne, fik 1767 Karakter som Major og blev tillige Kasserer ved Fabrikken. Men den Reaktion, der rejste sig mod Saint-Germains Styrelse, rettedes ogsaa mod P.s Ledelse af Fabrikken, og en 1772 nedsat Kommission under Forsæde af P.s Forgænger og gamle Modstander, Etatsraad H. H. Koefoed, indstillede, at man vendte tilbage til de gamle Metoder, og P. blev »entlediget« med Vartpenge efter at have aflagt »vidtløftigt og rigtigt« Regnskab. Ved i Praksis at have vist Interesse for og Indsigt i Bondestandens Forhold havde P. imidlertid hendraget Struensees Opmærksomhed paa sig, og 1770 blev han sammen med G. C. Oeder (s. d.) Medlem af General-Landvæsenskommissionen og medvirkende i Arbejdet for at lette Stavnbaandstvungen, hvilket Arbejde dog, som P. udtrykker sig, »den Tid **maatte** udsættes, fordi Statsforvaltningen blev forandret«, o: Struensee styrtet og Arbejdet standset. 1779 søgte P. om Oberstløjtnants Karakter og militær Ansættelse. Regeringen anerkendte vel hans Virksomhed, men udtalte, at han for mange Aar havde været uden for det militære og i Stedet lagt sig efter »de til det

civile hørende Videnskaber«. Karakteren fik han dog og Tilladelse til ved Lejlighed at søge civil Ansættelse. Denne Lejlighed fik og benyttede han under den store **Stavnsbaandskommissions** Arbejde 1788, idet han henviste til sin Virksomhed i Struenseetiden, og 1790 blev han Udskrivningschef for den sjællandske Øgruppe og kort efter kar. **Generalkrigskommissær**. Den 64-aarige Mand gik med Kraft og Dygtighed op i sit nye Embede, og allerede 1792 havde han gennemført en fast Lægdsinddeling samt den praktiske Rullebetegnelse for Mandskabet, der følges endnu i Dag. 1803 afskedigedes han med rundelig Pension.

Danmarks Adels Aarbog, XXVI, 1909, S. 380. E. Holm: Danmark-Norges Hist., IV, 2, 1902. Holger Hansen: Inkvisitionskommissionen af 20. Jan. 1772, I—VI, 1927—36. Samme: Kabinetstyrelsen i Danmark 1768—72, I—III, 1916—23. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—II, 1904—07. **Luxdorps** Dagbøger ved E. Nystrøm, I, 1915. N. D. Riegels: Fierde Friderichs Hist., II, 1799, S. 861—900. D. Koefoed: Bielag til 2. Deels 7. Stk. af Fjerde Friderichs Hist. ved Riegels, 1799. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926, S. 267 f.

Rockstroh.

v. d. Pfordten, Hans Erasmus, 1646—1710, Officer. F. 10. Okt. 1646 paa Pinnewitz ved Meissen, d. paa Kronborg, begr. 5. Juni 1710 i Helsingør (Marie K.). Forældre: Hans Christoph v. d. P. (d. 1657) og N. N. v. d. P. Gift 1683 (Vielsesbrev 3. Marts) med Sophie Wissing, f. ca. 1657, begr. 28. Maj 1715 i Helsingør, D. af Købmand Jens W. (d. ca. 1675).

H. E. v. d. P. kom 1662 som Page til Hoffet i Kbh., hvor Kongen lod ham oplære i Fyrværker- og Artillerikunsten. 1671 var han Fændrik i Garden til Fods, gjorde derefter et Par Felttog med den preussiske Hær, blev efter Hjemkomsten 1675 Løjtnant, deltog i den skaanske Krig og blev 1676 Kaptajn, 1678 Major, 1679 Oberstløjtnant, 1682 Oberst og Vicekommandant i Kastellet, hvorefter han var Kommandant i Frederiksstad i Norge, til han 1694 blev Kommandant paa Kronborg. Skønt han ikke havde egentlig ingeniørmæssig Uddannelse, udnævntes han dog 1696 tillige til Chef for Fortifikationen i Danmark, blev 1699 Brigadér, 1708 Generalmajor. Han kom ikke til at deltage direkte i Krigsforetagender, medens han var Kommandant paa Kronborg, ud over at han 1710 efter Slaget ved Helsingborg og Skaanes Rømning med utrættelig Energi og Omsigt sørgede for Transport og Pleje af Tusinder af syge og saarede Soldater fra Skaane. Han var i al sin Gerning en tro Tjener af sin Konge, yderst samvittighedsfuld — og meget skrivende.

A. Hoff: Leichpredigt über H. E. v. d. Pfordten, 1710. V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og **Ingenieurkorpset** 1684—1893, 1893. Bidrag til den store nordiske Krigs **Hist.**, udg. af Generalstabén, I—III, 1899—1906. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908. O. Nielsen: Kbh.s **Diplomatarium**, VI, 1884. Museum, 1891, I. Dsk. **Mag.**, 5. **Rk.**, IV, 1898—1901. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VII, 1906, S. 533.

H. W. Harbou (*Rockstroh**).

v. d. **Pfordten, Ulrich Wilhelm**, ca. 1684—1761, Officer. F. ca. 1684 i Frederiksstad(?) i Norge, d. 18. Jan. 1761 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: H. E. v. d. P. (s. d.) og Hustru. Gift 4. Febr. 1724 i Hamburg med Catharina Maria Eberhertz, f. ca. 1704, d. 6. Okt. 1793 i Rendsborg, D. af Ritmester, senere Generalmajor Friederich E. (1669—tidligst 1738).

v. d. P. blev 1701 Fyrværker ved Holstenske Artilleri, deltog 1702—06 som Fændrik i Infanteriet i Krigen i Nederlandene, blev saaret ved **Höchstädt** og var 1705 blevet Løjtnant i Artilleriet hjemme. 1710 blev han haardt saaret ved Helsingborg og fanget, men hurtigt udvekslet og s. A. Kaptajn og deltog som Kompagnichef i Krigen i Nordtyskland. 1722 blev han Major, 1728 Oberstløjtnant, 1733 Oberst i Infanteriet og Chef for Norske Artilleri, 1744 Chef for Holstenske Artilleri. 1746 erfarede Christian VI., at v. d. P. i Kbh. og ved Hove udsprede stygge Rygter om den **sachsiske-polske** Oberst Vierkott, en paatrængende Opfinder, der søgte Ansættelse i Danmark, og paalagde i de skarpeste Udtryk v. d. P. at klare for sig; men da de to Officerer kort efter begge blev Generalmajor og Vierkott ansat som v. d. P.s foresatte, **maa** der være fundet **en tilfredsstillende** Løsning. Vierkott blev dog allerede n. A. ganske pludselig afskediget og synes at have været en Vindhæ. Et Par Aar senere blev det bebrejdet v. d. P. som midlertidig Kommandant 1 Rendsborg at have tilladt **»en** Bande **Comoedianter**» at **»agere**» i en af Fæstningens Hvælvinger. 1755 blev han Generalløjtnant af Infanteriet, n. A. Chef for Danske Artilleri og for Tøjhuset i Kbh. samt Overkommandant og Inspektør over Artilleriet i Hertugdømmerne, men han fik Tilladelse til at forblive i Rendsborg, hvor han besad en stor, værdifuld Ejendom. Denne købte Staten af hans Enke for at anvende den som Guvernementshus. v. d. P. var en dygtig og meget fortjenstfuld Officer. Under **Syvaarskrigen** i Tyskland paaviste han Nødvendigheden af et stedse komplet **»Feltartilleri**» og forberedte Oprettelsen af et Pontonner- og Haandværkerkompagni, gennemførte regelmæssige Skarpskydningsøvelser, drog Omsorg for at skaffe Artilleriet stadig og egnet Tilgang af unge Officerer og lod afholde Kursus for Officererne i Matematik

og almindelig Artillerividenskab, der senere førte til Oprettelsen af Artilleri-Kadetinstitutet. — Han var en formuende, fornøjelig Mand, belæst og kundskabsrig, var Ejer af et **udmærket** Bibliotek i militærvidenskabelig Retning og udtrykte sig særdeles godt paa Dansk. — Hv. R. 1752.

C. J. Anker: Biografiske data om norske generalspersoner, 1885, S. 202 f. W. H. F. Abrahamson: Geschichte der Artillerieschule, 1780, S. 20—31 og passim. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, III, 1906. Holger Hansen: Inkvisitionskommissionen af 20. Jan. 1772, II, 1930. Dsk. Mag., 5. Rk., IV, 1898—1901; 6. Rk., II, 1916. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., V, 1896, S. 30. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904, S. 240. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VII, 1906, S. 533.

Rockstroh.

Philibert, Claude, 1709—84, Boghandler og Bogtrykker. F. ca. 1709, antagelig i Geneve, d. 15. Okt. 1784 i Kbh. (Fr. Ref.), bcgr. sst. (Ref. Kgd.). Forældre: antagelig Boghandler Jean P. og **Marguerite** Huguetan (ca. 1672—1763). Gift 1° med Elisabeth Maria **Bordier**, f. ca. 1720 i Geneve, d. 3. Febr. 1773 i Kbh. (Fr. Ref.). 2° 24. Nov. 1775 i Kbh. (Fr. Ref.) med Charlotte Elisabeth Jean, f. 16. Marts 1723 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 30. Dec. 1797 sst. (Fr. Ref.), D. af Vinhandler Antoine J. (1692—1738) og Susanne Macculloch (1703—75).

P. tilhørte en anset schweizisk Boghandlerslægt, og han drev en Tid sammen med en Broder en Boghandel i Geneve. Herfra flyttede han til Danmark efter Tilskyndelse af sin Slægtning Jean Henri Huguetan, som 1712 var kommet hertil og var blevet adlet som dansk Greve under Navnet Gyldensteen (s. d.). Hvornaar P. er indvandret her til Landet, vides ikke, men det er i hvert Fald sket før Midten af Aarhundredet (Grev Gyldensteen døde 1749). Han oprettede paa Kongens Nytorv en Boghandel, som væsentlig var beregnet paa Handel med fransk Litteratur, og skaffede sig hurtigt en stor og udsøgt Kundekreds, hvortil hørte saavel Kongehusets som flere af Adelens Medlemmer. Efterhaanden naaede hans Forretning frem til at blive den største af sin Art i Hovedstaden, men den havde ogsaa Ry for at være den dyreste. 1755 oprettede P. sit eget Bogtrykkeri, der var i Gang til 1779. Det fik ved sine elegante, af typisk fransk Smag prægede Arbejder en ikke ringe Betydning for Udviklingen af Datidens danske Bogtryk, der ellers saa godt som fuldstændig stod under Paavirkning af tysk Typografi. Med sin smukke Udgave af Ewalds »Adam og Eva« fra 1769 gav han saaledes Stødet til en almindeligere Anvendelse af **Antikva**-skrift i Bøger paa Dansk. Han har i Kbh. trykt flere betydelige

Værker, deriblandt **Mallets** »Histoire de Danemark« (1758—77), **Savarys** fem store Foliobind omfattende »Dictionnaire universel de commerce« (1759—65) og de tre første Bind af »Flora Danica« (1766—70). Et af hans smukkeste Tryk er Mallets og Reverdils »Mercure Danois« (1757—60). At P. var en idérig Mand, viste han, da han 1772 offentliggjorde en Plan til Oprettelsen af et offentligt Bibliotek i **Kbh.**, et Projekt, det dog ikke lykkedes ham at faa gennemført.

L. Bobé i Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen, VII, 1920, S. 14—18. Samme i Le Danemark dans ses rapports avec la France, 1935, S. 9a.

Lauritz Nielsen.

Philip, 1570—90, Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp. F. 10. Aug. 1570 paa Gottorp Slot, d. 18. Okt. 1590 sst., begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Hertug Adolf I. af Gottorp (s. d.) og Christine af **Hessen** (s. d.). Ugift.

P. opdroges sammen med sin ældre Broder Frederik (s. d.) og fulgte ham paa Udenlandsfærden. Efter Broderens Død 15. Juni 1587 blev han hans Efterfølger, men var ikke fuldmyndig. Forhandlinger om et Formynderskab med Kong Frederik II. af Danmark som Overformynder afbrødes ved Kongens Død, og det blev da Hertuginde Christine, som uden formelig Indsættelse udøvede Regeringsmagten, dog underkastet stærke Indskrænkninger fra de gottorpske Fællesraaders og Stænders Side. Da hun, støttet af sin Broder Landgrev Philips Raader, angreb de stænderske Privilegiet og arbejdede paa at faa Sønnen til Regent i Hertugdømmernes gottorpske Del uden Stændervalg, udbrød der en heftig Strid, som endte med hendes Nederlag. 19. Sept. 1588 valgte Landdagen P. til Hertug mod Løfte om Overholdelse af Privilegierne. Med den danske Regering kom den unge Hertug, hvis Hovedraadgiver synes at have været Kansleren Dr. Hieronymus Schulze fra Hamburg, i Strid om **Svavsted** Amt. I Gottorps indre Udvikling mindes han ved en ny (dog ikke bevaret) Kancelliordning og sin dyre **Hof**-holdning, som i hans korte Regeringstid udpinte Gottorp Amt. Hans tidlige Død skyldtes Brystsyege og — som hans Moder udtrykte sig — »viil gottlosigkeit mitt sauffen und anderem«.

A. H. Lackmann: Einleitung zur **Schlesw.-Holst.** Historie, II, 1733, S. 13 ff. G. Waitz: Schleswig-Holsteins Geschichte, II, 2, 1852, S. 415 ff. A. Ipsen: Die alten Landtagc der **Herzogthümer** Schleswig-Holstein von 1588—1675, 1852, S. 52 ff. G. Waitz: **Quellensammlung** der Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellschaft für vaterl. Geschichte, II, 1863—65, S. 2, 40—79, 90 o. fl. St. L. Andresen u. Walter Stephan: **Beiträge** zur Geschichte der Gottorfer Hof-

u. Staatsverwaltung von 1544—1659, I (Quellen u. Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, XIV), 1928.

C O. Bøgg Andersen.

Philip, 1584—1663, Hertug af Slesvig - Holsten - Sønderborg - Glucksborg. F. 15. Marts 1584 paa Sønderborg Slot, d. 27. Sept. 1663 paa Glucksborg, begr. sst. Forældre: Hertug Hans d. Yngre af Slesvig-Holsten-Sønderborg (s. d.) og Hustru. Gift 23. Maj 1624 paa Neuenhaus med Sophia Hedevig, f. 1. Febr. 1605 i Lauenburg, d. 1. Febr. 1660 paa Glucksborg, D. af Hertug Franz II. af Sachsen-Lauenburg (1547—1619, gift 1° 1574 med Margrethe af Pommern, 1553—81) og Maria af Braunschweig (1566—1626).

P. havde den lærde Albrecht v. Eitzen, senere Borgmester i Hamburg til Lærer, studerede derpaa i **Tübingen** og rejste i Italien o. a. Lande. Okt. 1603 var han med sine Brødre Alexander og Albrecht i Christian IV.s Følge ved dennes Indtog i Hamburg, bejlede 1605 uden Held til en Datter af Tsar Boris Godunov, var 1609—11 dansk Hofjunker og fulgte Kongen under Kalmarkrigen. Ved Faderens Død 1622 fik han Glucksborg med det tidligere Rydklosters Besiddelser, hvortil lagdes Størstedelen af Sognene Broager, **Nybøl**, Satrup og Ullerup med de i Sundeved og Angel tilkøbte Godser Skellegaard (senere »Freileben«, Nybøl H.), Lundsgaard (sst.), Unewatt (Amtsbez. Grundhof, solgt 1641), Nørgaard (**Gintoftegaard**, Amtsbez. Steinburg, solgt 1633) og Nybøl (Amtsbez. **Quern**). Efter sin barnløse Broder Christian (s. d.) fik han Ærøskøbing med Godset Vodrup (Ærø H.), hvortil han 1635 af Broderen Frederik af Nordborg købte Gudsgave og Graasten (sst.) for 53 000 Rdl. 1646 købte han Freienwillen (Amtsbez. **Grundhof**), 1648 af Hans Ahlefeldt Graasten med Fiskebæk (Lundtoft-Vis H.) for 90 000 Rdl., men afhændede det 1662 atter for 65 000 Rdl. til Frederik Ahlefeldt, den senere Storkansler. »**Slottet**« paa Lundsgaard lod han 1633 nedrive og byggede i Ullerup af Stenene det store Slot »**Philipsborg**«, som dog ikke stod længe efter hans Død. Paa Nybøl opførte han Slottet Sophienhof (1628). Af nogle under Krigen 1657—60 ødelagte Gaarde oprettede han Skodsbølgaard (senere »**Nienhof**«); Præstegaarden Krammark omdannede han til Avlsgaard. Han var en Bondeplager og laa i stadige Retstvister med sine Brødre af Nordborg og Sønderborg. Til Ærøskøbing Kirke skænkede han 1634 en smuk Prædikestol i Renæssancestil, til Byen en Grund til Opførelse af et Raadhus. — Hans Døtre giftedes ind i Fyrstehusene Brandenburg-Culmbach, Zeitz, Augustenborg, Sachsen-Lauenburg, **Lüneburg** og Brandenburg (Dorothea, som

1688 i 2. Ægteskab ægtede »den store **Kurfyrste**«); tre Sønner døde unge, en fjerde, Christian (s. d.), arvede Glucksborg.

J. C. Gude: Bericht von der Halbinsel Sundewitt und dem **Glücksburgschen** Erblande, 1778, S. 44 f., 48 f., 57 f., 61 f., 64, 81 f., 118, 120, 126, 128, 133 f., 149 f., 154 ff. J. R. **Hübertz**: Beskrivelse over Ærø, 1834, S. 47 f., 185, 210 f. F. v. **Krogh**: Beiträge zur älteren Geschichte des Hauses **Holstein-Sonderburg**, 187

C. O. Bøggild Andersen.

Philip Ernst, 1673—1729, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg. F. 5. Marts **1673** paa Glucksborg, d. 12. Nov. **1729** sst., begr. sst. Forældre: Hertug Christian af Glucksborg (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 15. Febr. **1699** i Eisenberg med Christine, f. 4. Marts **1679**, d. 24. Maj **1722**, D. af Hertug Christian af Sachsen-Eisenberg (1653—1707, gift 2° 1681 med Sophie Marie af Hessen-Darmstadt) og Christiane af **Sachsen-Merseburg** (1659—79). 2° 2. Sept. **1722** paa Glucksborg med Catharina Christina Ahlefeldt, f. 8. Nov. **1687** i Torrild, d. 8. Maj **1726** paa Glucksborg (gift 1° **1713** med Generalmajor Johnstone, d. **1714**), D. af Landraad Ditlev Sivert A. til Brodau (1658—1714) og Barbara Elisabeth Holstein (1668—1735). 3° 17. Okt. **1726** med Maria Charlotte, f. 5. Sept. **1697**, d. 30. April **1760** paa Augustenborg, D. af Hertug Frederik Vilhelm af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg (1668—1714) og Sophie Amalie Ahlefeldt (1675—1741).

P. E., som opdroges af Johan **Hieronymus v. Petkum**, nød fra **1686** en kgl. dansk Pension paa 1000, fra **1689** 2000 Rdl. **1689** studerede han i Geneve og Torino og reddedes s. A. ud af det brændende **Amalienborg-Operahus** af sin Hofmester Limburg, der selv omkom. Aug. **1692** kæmpede han i Vilhelm III.s Hær i Slaget ved **Steenkerke**; s. A. blev han Kaptajn i Prins Christians Regiment, var **1693** med ved Ratzeburgs Belejring, blev **1694** Major, **1695** Oberstløjtnant og deltog i øvrigt i Felttogene i Brabant og Flandern (bl. a. i Belejringerne af Dixmuiden **1694**, **Namur 1695**) indtil Rijswijkfreden **1697**. **1698—1700** var han Oberst ved det fynske Regiment til Fods; **1700** oprettede han selv et Regiment og fik **Generalløjtnantsrang**. Efter Faderens Død arvede han Glucksborg, hvortil han **1716** købte Godset Svensby (Amtsbez. Sørup), **1717** Blansgaard (Nybøl H.), **1719** **Dänisch-Lindau** (Amtsbez. Boren). Paa Skellegaard (Nybøl H.) byggede han en ny Hovedbygning og anlagde den nuværende Statsskov Bøffelkobbelt. Familiegaarden Købinghof i Ærøskøbing solgte han **1721** til Byens Borgere. I Magdeburg Stift var han Indehaver af et Præbende.

J. C. Gude: **Bericht** von der Halbinsul **Sundewitt** und dem Gliicksborgschen Erblande, 1778, S. 49, 53, 67 f., 93 f., 102, 107, 109, 120 f., 128, 134 f., 169—74.
J. R. Hübertz: Beskrivelse over Ærø, 1834, S. 186, 212. Saml. til jydsk Hist. og Topographie, X, 1884—85, S. 345 f. F. v. Krogh: **Beiträge** zur älteren Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877, S. 82 f.

C. O. Bøggild Andersen.

Philip Ludwig, 1620—89, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg (Wiesenburg). F. 27. Okt. 1620, d. 10. Marts 1689 i Schneeberg. Forældre: Hertug Alexander af Sønderborg (s. d.) og Hustru. Gift 1° 15. Nov. 1643 med Catharina, d. 1649 (gift 1° med Grev Simon Ludwig af Lippe, d. 1636), D. af Grev Christian af Waldeck (1585—1638) og Elisabeth af Nassau Siegen. 2° 2. Maj 1650 i Homburg v. d. Höhe med Anna Margaretha, f. 31. Aug. 1629, d. 4. Aug. 1686, D. af Landgrev Frederik I. af Hessen-Homburg (1585—1638) og Grevinde Margaretha Elisabeth v. Leiningen (1622—67). 3° 26. Juli 1688 med Magdalena Christina, f. 3. Aug. 1652, d. 18. Dec. 1697, D. af Grev Henrik I. d. Ældre af Reuss-Greiz (1627—81, gift 2° 1668 med Sibylla Juliana af Schwarzburg, d. 1698) og Sibylla Magdalena af Kirchberg (1624—67).

P. L. gik i kejserlig Tjeneste og avancerede til Feltmarskal-Løjtnant. 1664 købte han Slottet og Amtet Wiesenburg med Byen Kirchberg ved Meissen, som han siden afstod til sin ældste Søn Friedrich (1652—1724), senere kejserlig Feltmarskal, hvorpaa han købte Slottet og Flækken Ober-Kotzau i Kulmbach-Baireuth. For-gæves søgte han at erhverve Sønderborg for sin Slægt, efter at det var kommet til Konkurs. Med hans Sønnesøn Leopold (1674—1744), der gik over til Katolicismen, uddøde Wiesenburg-Linien af den sønderborgske Slægt.

F. v. Krogh: **Beiträge** zur älteren Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877, S. 38-42, 55 f.

C. O. Bøggild Andersen.

Philippa, 1394—1430, Dronning. F. 4. Juli 1394 i England, d. 5. Jan. 1430 i Vadstena, begr. sst. Forældre: Henrik Bolingbroke, Hertug af Lancaster, fra 1399 Kong Henrik IV. af England (1366—1413, gift 2° 1404 med Johanne af Navarra, ca. 1370—1437) og Marie Bohun (ca. 1360—94). Gift 26. Okt. 1406 paa Ærkebispegaarden i Lund med Kong Erik (VII.) af Pommern (s. d.).

P. var sine Forældres yngste Datter. Hendes Fader foreslog allerede 1401 Dronning Margrete Ægteskab mellem P. og Erik, samtidig med at hans ældste Søn skulde ægte Eriks Søster Catharina. Forhandlingerne førtes fra dansk Side af Ærkedegn (senere Ærke-

bisp) Peder Lykke, men trak i Langdrag, fordi Margrete var imod den af Henrik IV. ønskede Alliance mellem de nordiske Riger og England. Ægteskabet mellem Prinsen af Wales og Catharina blev derfor opgivet, og først 1405 naaede man til Enighed om P.s Giftermaal. 8. Dec. proklameredes hun i England som Dronning over de tre nordiske Riger, og n. A. førtes hun til Danmark. — P. var ved Brylluppet endnu kun et Barn og træder kun lidet frem i de første Aar efter dette. Haabet om, at hun vilde skænke sin Mand Børn, svandt cfterhaanden bort, og 1420 blev der truffet en Aftale mellem hende og Kongen om de Dele af Rigerne, der skulde tilkomme hende som Enke — en Ordning, hvis egentlige Hensigt var at bane Eriks pommerske Frænde Bogislav Vej til Tronen. Medens Erik var udenlands 1423—25, var det P., til hvem Rege- ringsmyndigheden var overdraget, og hun styrede klogt og kraftigt; bl. a. søgte hun ved Overenskomst med Hansestæderne at bringe bedre Orden i det danske Møntvæsen. 1426 var hun i Sverige for at skaffe Hjælp fra dette Rige, og under det hanseatiske Angreb paa Kbh. skal hun efter Traditionen være optraadt med stor Energi; n. A. udrustedc hun et Flaadetogt mod Stralsund, der dog ikke faldt heldigt ud. Endnu sidst paa Aaret 1429 var P. i Danmark, men saa tiltraadte hun en ny Rejse til Sverige, og her døde hun i Vadstena Kloster, som det synes ganske pludseligt. Hun havde allerede tidligere ligesom Dronning Margrete ladet sig indskrive i Klosteret, havde ofte besøgt det og skænket det rige Gaver. Erik mindedes hende ved saavel i Vadstena som i flere Domkirker at oprette en »evig« Psalterlæsning, og han taler i Stiftelsesbrevene om P. som den, »der sig tro og ærlig beviste imod os alt til hendes Død«. At Kongen ved brutal Behandling skulde have voldt hendes Død, er kun et senere Sagn, sikkert blottet for al Grund. — Gravsten i Vadstena Klosterkirke. Maleri af den af Chr. Thielemann Petersen (Fr.borg).

F. H. Jahn: Danmarks politisk-militaire Historie under Unionskongerne, 1835. L. Daae i Norsk Hist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1880. Wylie: Hist. of England under Henry IV., I—IV, 1884—98. Kr. Erslev: Erik af Pommern, 1901. Ellen Jørgensen og Johanne Skovgaard: Danske Dronninger, 1910. Svensk hist. tidsskr., L, 1930. S. 427—49.

Kr. Erslev (Jørgen Olrik*).

Philipsen, jødiske Slægter. En af disse nedstammer fra Philip Moses Nathan (ca. 1730—1805), hvis Fader, Købmand Moses Aron Nathan (ca. 1690—1744) 1711 fra Altona var indvandret til Nakskov. Nogle af dennes Sønner antog Farmoderens Slægtnavn Henriques (s. d.). Philips Børn tog først Faderens Fornavn som

Slægtnavn, men forandrede det senere til P. Sønnen Moses Jacob (1765—1852), der sammen med Broderen Aron (1767—1831) havde fortsat og udvidet Faderens Forretnings- og Fabriksvirksomhed, som ifølge Borgerskab af 1756 maatte grundlægges efter de portugisiske Jøders Rettigheder, fik i sit Ægteskab med Birgitte Cantor (1783—1873) fire Børn. Igennem sin Datter Henriette Augusta (1808—41) blev han Morfader til Børnehjemsforstanderinde Rosalie Mariane Augusta Petersen (1835—1924, s. d.), hvis Brodersøn var Lægen og Journalisten Richard Kjer-Petersen (s. d.); ved sin Datter Charlotte Frederikke (1814—63) var han Morfader til Officeren og Forfatteren Peter Frederik Rist (1844—1926, s. d.) og ved sin yngste Datter, Rosalie Vilhelmine (1815—55), Morfader til Brødrene Overlærer Frederik Jacob Vilhelm Petersen (1837—1909), hvis Søn er Grosserer Holger Otto Laage-Petersen (f. 1885, s. d.), og Handelsmanden Holger Petersen (1843—1917, s. d.). Igennem sin Søn, Grosserer Christian Arnold P. (1808—60), blev han Farfader til tre Søstre, af hvilke Ellena Harriet Schiødte P. (1838—1906) blev gift med Officeren Agathon Stenersen Nickolin (s. d.), Rosaly Pauline Schiødte P. (1846—1903) med Officeren Edvard Valentin Schreiber (1822—92) og Johanne Elisabeth Schiødte P. (1850—81) med sin Halvfætter, nedenn. Læge Harald Aron Peter P. (s. d.). — Ovenn. Aron P. fik i sit Ægteskab med Sophie Amalie Warburg (1785—1869) syv Børn; blandt disse var nedenn. Holbergforsker Christian Jacob Adolf P. (1808—48). Ved sin Søn Frederik Philip Vilhelm (1807—76) blev han Farfader bl. a. til ovenn. Læge Harald Aron Peter P. (s. d.), til nedenn. Dyrmerer Theodor Esbern P. (1840—1920), til Peter Christopher P.-Prahm (1841—79), hvis Søn er Notar i Kbh. Otto Viggo P.-Prahm (f. 1870), og til Undernotar Frederik Eskild P.-Prahm (1845—96). Hans Datter Frederikke Juliane Augusta (1810—52) blev gift med Professor, Notarius publicus Nicolai Christian Levin Abrahams (s. d.). — Philip Moses Nathans Datter Sara (ca. 1764—1832) var Mormoders Moder til Forretningsmanden Paul Herman Heilbuth (f. 1861, s. d.). — En anden jødisk Slægt nedstammer fra den ca. 1760 som Informator for jødiske Børn fra Hamburg indkaldte Philip Joel Peine (ca. 1736—1806). Nogle af hans Børn antog Navnet P. En af hans Sønnesønner var nedenn. Boghandler Philip Gerson P. (1812—77), der havde Sønnen nedenn. Boghandler og Politiker Gustav P. (1853—1925). — En tredje jødisk Slægt nedstammer fra den 1816 fra Altona til Faaborg indvandrede Handelsmand Isach Israel Levin P. (ca. 1773—1833), hvis Sønnesøns Søn er nedenn. Maler Sally Nikolaj P. (1879—

1936) og Sønnedatters Søn Billedhuggeren Siegfried Wagner (f. 1874, s. d.).

Josef Fischer og Th. Hauch-Fausbøll: Familien Philipsen i Pilestræde, 1920, s. 24—60.

7 6 5 4 3 2 1
Josef Fischer.

Philipsen, Gustav, 1853—1925, Boghandler, Politiker. F. 27. Okt. 1853 i Kbh. (Mos.), d. 3. Febr. 1925 sst. Urne paa Bispebjerg. Forældre: Boghandler P. G. P. (s. d.) og 2. Hustru. Ugift.

Det havde været gamle P. G. P.s kæreste Ønske, at hans begavede og alsidigt interesserede ældste Søn vilde gaa Boghandlervejen, men P.s Lyst stod til anden Virksomhed; han blev Student 1871 fra Metropolitanskolen, juridisk Kandidat 1875 ^oE beredte sig som Sagførerfuldmægtig og Volontør i Justitsministeriet til den juridiske Løbebane. Da kaldte hans Faders pludselige Død 1877 ham tilbage til den fædrene Gerning, og sammen med sin yngre Broder, *Ludvig P.* (1855—95), overtog han Ledelsen af den store Forretning. Det mærkedes snart, at der var kommet ny, initiativrig Ledelse til, hvis **Maal** var at give den danske Læsekrede Adgang til Videnskaben gennem Arbejder, der var blevet til paa dansk Grund; det ene betydelige Værk skød frem efter det andet: K. Bahnson: »Etnografien« (I—II, 1894—1900), P. K. Prytz: »Elektriciteten« (1884), Georg Brandes: »Berlin« (1885), Niels Neergaard: »Under Junigrundloven« (I—II, 1892—1916), P. Hansen: »Dansk Litteraturhistorie« (I—II, 1882—86), Carl Bruun: »Kjøbenhavn« (I—III, 1887—1901), Sophus Muller: »Vor Oldtid« (1897) o. m. fl., og store Værker planlagdes som: »Danmarks Riges Historie« (I—VI, 1896—1906) og »Folkenes Historie« (I—VII, 1903—12). P.s Forbindelse fra Studenteraarene med yngre Videnskabsmænd satte yderligere Frugt baade i et videnskabeligt Forlag (H. Høffding, E. Warming, Julius Lange, **Vald.** Vedel, C. J. Salomonsen o. a.) og i et godt Skolebogsforlag (Joh. Ottosen, Thora Goldschmidt, J. E. V. Boas o. a.), som støttedes ved Forlagets Udgivelse af Herman Triers Tidsskrift »Vor Ungdom«. Længe varede det heller ikke, før Brødrene P. tog den Opgave op, som deres Fader havde ladet ligge, nemlig Forlaget af dansk Skønlitteratur. Vel afviste de ved deres Overtagelse af Forretningen 1877 Edvard Brandes, der opfordrede dem til at fortsætte Tidsskriftet »Det XIX. Aarhundrede«, som Fr. Hegel ikke ønskede vedblivende at udgive, men snart fandt mange af »**Gennembrudet**«s Forfattere Vej til dem, og Navne som Henrik Pontoppidan, Viggo Stuckenborg, Edvard Brandes, Johs. Jørgensen, Erik Skram, P. F. Rist, Ludvig Holstein

og Peter Nansen viser den Retning og det Omfang, som nu prægede Forlaget, og som fra 1884 underbyggedes ved Udgivelsen af »Tilskueren«. End ikke Guldalderens største Navn manglede i deres Forlagskatalog, idet de 1884 overtog Forlagsrettighederne til Oehlsenschlägers Skrifter. Allerede deres Fader havde efter Evne stræbt at give sine Bøger et smukt Udstyr, og Sønnerne havde i udpræget Grad denne Interesse. En Række smukke illustrerede Værker: M. Galschiøt: »Danmark i Skildringer og Billeder« (1884—93), Karl Gjellerup: »Den ældre Edda's Gudesange«, illustreret af Lorenz Frølich (1895), »Sanct Hansaften-Spil«, illustreret af Hans Nic. Hansen (1885) vidner herom. P. var en af Stifterne af Forening for Boghaandværk, og hele Forlaget, ogsaa Skolebøgerne, bar Præg deraf. I den danske Boghandlerforenings Arbejde tog P. livligt Del, han var Medlem af mange Udvalg og indledede paa det nordiske Boghandlermøde i Kbh. 1884 en Diskussion om Kolportage. — Da Ludvig P. døde, og da P.s Deltagelse i det offentlige Liv mere og mere optog hans Tid, mente han ikke at kunne afslaa det Tilbud, som 1895 rettedes til ham om at overdrage sit Forlag til det nystiftede Aktieselskab Det nordiske Forlag, om end ikke uden Betænkelighed, da han i sin offentlige Optræden havde udtalt sig mod Aktieselskabers Indgriben i privat Virksomhed. Han vedblev dog at have Føling med sit gamle Fag som Formand for Det Nordiske Forlag og senere, ved dettes Sammenslutning med Gyldendal, for dette, og hans Interesse for dansk Boghandel var usvækket til det sidste. — Breve til P. i Det kgl. Bibliotek. — K.² 1923. — Maleri af J. F. Willumsen (Dobbeltportræt af Borgmester Marstrand og P.) 1919 paa Kbh.s Raadhus. Maleri af samme paa Fr.borg og i Familieeje. Tegning af A. Lofthus 1924 (Fr.borg) og af Vald. Andersen. Litografi af J. F. Willumsen. Træsnit 1887.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift 1887, S. 150. A. G. Hassø: Den danske Boghandlerforenings Historie gennem 100 Aar, 1937, S. 249 ff. A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 157 f.; III, 2. Udg., 1906, S. 269 ff.; IV, 1919, S. 297 f. Otto B. Wroblewski: Om Boghandelen i Danmark i det 19. Aarh., 1901, S. 11. Henrik Koppel: Spredte Træk af Boghandelens Historie, 1932, S. 60. Nordisk Boghandlertidende 2. Juli 1884, 30. Aug. 1895, 27. Dec. s. A., 6. Febr. 1925, 29. Juli 1927 (ved F. Hendriksen). Gustav Philipsen: Af min Urtegaard, 1923. N. Neergaard: Erindringer, 1935, S. 131, 229.

Ove Tryde.

— P.s livlige Interesse for alt menneskeligt gik langt ud over Boghandelen. Gennem en uudslukkelig Læsehunger og støttet til en fabelagtig Hukommelse skaffede han sig en ualmindelig Indsigt

paa helt forskellige og ofte meget fjerntliggende Omraader, baade politiske, kommunale, sociale og rent æstetiske og kunstneriske. Med lige stor Sagkundskab deltog han, uden Forberedelser, i en Diskussion om moderne Kloakanlæg og om gamle græske Mønter. Han holdt ogsaa nok af, med et Slags ubevidst Koketteri, at lade sin Viden eksplodere pludselig til Overraskelse for de tilstedeværende. Trods et oprindeligt Hang til et rent videnskabeligt Liv (Filosofi) førtes han af Tiden og Udviklingen ud i en mangesidig praktisk Virksomhed, der paa flere Omraader ydede ham megen og berettiget Tilfredsstillelse. Det var oprindelig Landspolitikken, der greb ham. Fra sit Hjem nærmest nationalliberal indstillet undergik han, navnlig ved Studiet af Tschernings Skrifter, en Udvikling over til Venstre. Til den senere Statsminister Neergaard stod han i nært Venskab, og Venskabet holdt, da Vejene skiltes. P. hørte til den Kreds af begavede og virkelystne unge Mænd, der samlede sig om Hørup som den beundrede Fører. Saa tidligt som 1886 indtraadte han i Bestyrelsen for Den liberale Vælgerforening i Kbh. Den engelske Parlamentarisme blev for ham som for saa mange andre af Datidens interesserede unge det Forbillede, der ogsaa her hjemme burde tages til Mønster. Selv var han ikke særlig udrustet til offentlig Fremtræden. Lille og uanselig af Ydre hemmedes han yderligere af en kejtet Generthed, der aldrig forlod ham helt. Med denne Yderside af hans Person beskæftigede den københavnske Lattermildhed sig meget; P. hørte i mange Aar til de hyppigst karikeredes Kreds. Medfødt Veltalenhed besad han egentlig heller ikke, men en uanfægtet Saglighed, der forstod at tiltvinge sig først Ørelyd og siden Respekt. Naar han først kom i Aande paa en Talerstol, glemte han selv sin Skyhed, og hans Indsigt, hans klare Forstand og hans Dømmekrafts Uafhængighed anerkendtes fra alle Sider.

P. var Borgerrepræsentant 1893—1904, netop i den Periode ved Aarhundredskiftet, hvor Byen sprængte sine Rammer og blev Storstad, og Raadmand (i 4. Afdeling) fra 1904 til sin Død. Oprindelig valgt som liberal sluttede han sig efter Brudet inden for det store Venstrereformparti til det radikale Venstre. Ved mange vigtige Afgørelser, specielt vedrørende Retningslinierne for Byens Udvikling, har han medvirket, ihvorvel han hørte til dem, der kan have ondt ved at tage en vidtrækkende Beslutning, netop fordi deres Viden og hele aandelige Indstilling tillader dem at se en Sag fra alle mulige Sider. Hans Styrke laa vel ogsaa mere i at gribe betænksomt ind og, paa Grundlag af sit Kendskab til Forholdene andetsteds, at hindre afgørende Fejlgreb, fremfor i et stærkt personligt Initiativ. — I Folketinget kom P. ind 1898, valgt i 4.

Kreds efter flere livlige Valgkampagner, men sad kun i to Perioder. Ved Valget 1903 faldt han for Professor Birck. — Han var Formand for Arbejdsraadet, senere for **Arbejderforsikringsraadet**, fra 1910 til sin Død. Han sad i Bestyrelsen for Foreningen for Socialpolitik, ligeledes i Bestyrelserne for Kunstindustrimuseet, Forening for **Boghaandværk** og Foreningen Fransk Kunst. Alene af disse Hverv kan ses, hvor vidt han spændte. — P. skrev meget, med en livlig og klar Pen. Artikler af ham findes i »Det ny Aarhundrede«, i »Tilskueren«, hvis Redaktør han ogsaa var i et Par Aar, og navnlig i »Politiken« fra dens første Tid op gennem Aarene. 1906 og følgende Aar behandlede han nogenlunde regelmæssigt de udenrigske Forhold i læseværdige Kronikker — i en Periode, hvor desværre endnu alt for faa her hjemme havde faaet Øjnene op for Betydningen af det udenrigspolitiske Stof. 1923 udgav han »Af min Urtegaard«, der rummer selvbiografiske Tilbageblik. Sin ikke ubetydelige Formue efterlod han ved Testamente til det offentlige.

N. Bransager og Palle **Rosenkrantz**: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 385—91. **Politiken** 27. Okt. og 1. Dec. 1923. Karl Madsen i Forord til Af min Urtegaard, s. A.

Vald Koppel

Philipsen, Harald Aron Peter, 1839—92, Læge. F. 30. Marts 1839 i Kbh. (Trin.), d. 11. Juli 1892 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Silke- og Klædehandler Frederik Philip Vilhelm P. (1807—76) og Else Marie Juliane Ibsen (1819—1902). Gift 1° 17. Nov. 1877 paa Frbg. med Johanne Elisabeth Schiødte Philipsen, f. 17. Dec. 1850 i Kbh. (Helligg.), d. 16. April 1881 sst. (Pauls), D. af Grosserer Christian Arnold P. (1808—60) og Belle Hanne Sara Emma Schiødte (1814—54). 2° 28. Juni 1882 i Maarslet med Elisabeth Therese Gedde, f. 21. Juni 1854 i Kbh. (Garn.), d. 22. Febr. 1884 sst. (Pauls), D. af Kaptajn, senere Oberst Vilhelm Edvard Sophus G. (1810—80, gift 1° 1844 med Emma Vilhelmine Caroline Harboe, 1811—50) og Emilie Mariane Tobiasen (1830—1908).

P. blev Student 1857 fra Metropolitanskolen, studerede først Jura, derpaa Medicin og tog 1864 Lægeeksamen. Under Krigen s. A. fungerede han som militær Underlæge, de følgende Aar var han Kandidat ved Kommunehospitalet, en kort Tid ved Sindsygeanstalten ved Aarhus. 1867—68 foretog han en Studierejse og kastede sig særlig over Studiet af Oftalmologien, hvorfra ogsaa Emnet til hans Doktordisputats (1868) hentedes. 1869—72 var han Reservekirurg ved Kommunehospitalet, derefter 1872—84

Kommunelæge i Kbh., 1874—83 tillige Censor ved Lægeeksamen, 1884 blev han Læge ved Brandkorpset, 1885 Læge ved Poliklinikens Afdeling for Øjensygdomme. Dette Specialfag samlede hans praktiske Virksomhed sig hovedsagelig om, og ogsaa videnskabeligt dyrkede han det med utrættelig Iver og Grundighed. I en Aarrække virkede han deri som Privatdocent, og talrige større og mindre oftalmologiske Publikationer bærer Vidne om hans flittige og omfattende Studier, hans dygtige og paaskønnede litterære Evne. Særlig maa fremhæves hans udførlige Lærebog »Fremstilling af Øiets Sygdomme til Brug for Læger og Studerende« (1874; 2. Opl. 1880) og hans populære Arbejde: »Synet og dets Pleje« (1888). — Tit. Professor 1892.

Bibliotek for Læger, 7. Rk., III, 1892, S. 487 f. Gordon Norrie: Den danske Oftalmologies Historie indtil Aar 1900, 1925, S. 195 f.

Jul. Petersen (H. Ehlers).*

Philipsen, Christian **Jacob** Adolf, 1808—48, Holbergforsker. F. 23. Sept. 1808 i Kbh. (Mos.), døbt 15. Okt. 1823 sst. (Gentofte), d. 9. Okt. 1848 i Horsens, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Silke- og Klædehandler Aaron P. (1767—1831) og Sophie Amalie Warburg (1785—1869). Ugift.

P. hørte til en Type af Jøder, som i Heines og Bornes Tidsalder søgte at emancipere sig fra de gamle Forhold, men døjede med at finde sig til Rette i de nye. Faderen drev i Kompagni med en Farbroder en stor Forretning i Silke og Klæde. De to Familier beboede hver sin Etage i deres Ejendom paa Hjørnet af Pilestræde (nu Nr. 35) og Kronprinsensgade, herskabelig med **Loftsbilleder** af Abildgaard og rige Empiremøbler. De var begge præget af den franske Revolutions Ideer, alle Aarons Børn døbttes saaledes 1823. Men den stærke jødiske Familiefølelse bevarede; Jacob P. vedblev hver Dag at komme til Moderens Middagsbord. Han blev Student 1827, privat dimitteret, og sluttede sig i Studenterforeningen til en Kreds, hvortil hørte Edv. Collin og af ældre Chr. Winther og Hertz. Velhavende, »en komplet Modeherre«, noget sær, snart **paaholdende** og snart flot gjorde han sig gældende ved sit tørre Lune. Økonomisk uafhængig havde han vanskeligt ved at samle sig om et bestemt **Maal**; han rejste et Par Aar, lagde sig efter Landvæsen, var en lille Tid ansat ved Det kgl. Teaters Kostumeafdeling, drev omfattende Sprogstudier (ogsaa af slaviske Sprog) og tog **Translator**-eksamen. 1838 blev han Volontær og 1843 Amanuensis ved Det kgl. Bibliotek. I Krigen 1848 gjorde han frivillig Tjeneste ved det norske Armékorps' Intendantur, men søgte paa Grund af **Svag-**

hed sin Afsked. 8. Okt. sagde han Kammeraterne Farvel ved et Champagnegilde, men n. D. døde han. — Under Arbejdet paa Det **kgl.** Bibliotek fandt P. en samlende Interesse i Studiet af Holberg. Gennem Rejser og Korrespondance skaffede han sig en stor Samling af Holbergudgaver, navnlig mange før ukendte Oversættelser. Han saa gennem dem, hvor vidt Holbergs **Indflydelse** havde strakt sig i Tid og **Rum**. Han fattede da Planen om at illustrere denne Indflydelse gennem en — efter udenlandske bibliografiske Mønstre anlagt — fuldstændig Historie og Bibliografi af den holbergske Litteratur. 1847 udgav han et i det Ydre smukt og i kun 50 Eksemplarer trykt Prøvehæfte, der omhandler Holbergs to ældste historiske Arbejder (1711 og 1713) samt »Jeppe paa **Bjergct**«. Ved sit store nye Stof og sin europæiske Metode vakte det berettiget Opsigt. Der lovedes **ham'** offentlig Understøttelse til Værkets Fuldendelse, men han døde snart efter. Hans Broder overlod Det kgl. Bibliotek de af hans Holbergtryk, det manglede (ca. 80), og Biblioteket besidder ogsaa hans haandskrevne Samlinger.

A. Abrahams: Minder fra min Barndom og tidlige Ungdom, 1895, S. 66 ff.
J. H. Lorck: **Femoghalvfjerdsindstyve** Aar, 1885, S. 51 ff. Chr. Molbech: Hist.-biogr. **Saml.**, 1851, S. 457.

Th. A. Muller.

Philipsen, Philip Gerson, 1812—77, Boghandler. F. 27. Juli 1812 i Kbh. (Mos.), d. 15. April 1877 sst. (Mos.), begr. Mos. **Kgd.**, Møllegade. Forældre: Veksellerer Gerson P. (1782—1841) og (Rachel) Frederikke Goldschmidt (1783—1856). Gift 1° 12. Nov. 1848 i Kbh. (Mos.) med Thora Levy, f. 18. Aug. 1823 i Kbh. (Mos.), d. 27. Febr. 1850 sst. (Mos.), D. af Bagermester Meyer Joseph L. (1785—1848) og Rosa Cohen (1793—1843). 2° 20. Maj 1851 i Kbh. (Mos.) med Bella Nathanson, f. 24. Marts 1816 i Helsingør, d. 17. April 1912 i Kbh., D. af Veksellerer Samuel Levin N. (1787—1856) og Martha Levy (1786—1867).

I sin smukke Levnedsskildring af Faderen skriver Gustav P., at Faderen blev sat til Boghandelen »rimeligvis fordi der den Gang ikke var saa mange Baner aabne for et ubemidlet Jødebarn«. Imidlertid kunde dog Tanken om at lade en Søn blive Boghandler ikke dengang ligge en jødisk Familie helt fjern. Brødrene Soldin havde oparbejdet en stor Forretning, og to unge indvandrede Jøder, Herman Bing og Gerhard Bonnier, havde kort forinden paa-begyndt Boghandel, af hvilke i hvert Fald den første havde Heldet med sig. Det blev dog nu hos Bonnier, at P. blev sat i Lære; Bonnier synes at have haft et godt Greb paa at uddanne unge;

foruden hans egne tre dygtige Sønner havde bl. a. C. A. Reitzel og H. Chr. Bakke lært hos ham. Da P. efter udstaaet Læretid ønskede at etablere sig, var han endnu saa ung, at Etableringen 3. Juli 1834 maatte ske i hans Faders Navn; men han viste sig hurtigt saa dygtig, at Stifterne af den danske Boghandlerforening 1837 opfordrede ham til at tiltræde som Medstifter. — Naturligvis begyndte han, uformuende som han var, med en Sortimentshandel, der i øvrigt bestod lige til 1896, men meget hurtigt indlod han sig paa Forlagsvirksomhed, som han efterhaanden oparbejdede til en betydelig Stilling. Da de danske skønlitterære Forfattere dengang nærmest samlede sig om C. A. Reitzel, og den videnskabelige Litteratur mest havde til Huse hos Gyldendal, valgte P. sig klogt et helt andet Felt, det populær-videnskabelige; han viste sig her at have et klart Blik baade for, hvad der manglede i dansk Litteratur, og for, hvad der egnede sig til at udfylde Manglerne. Til at begynde med var det væsentlig Oversættelser, han udgav, men efterhaanden udsendte han mange danske Originalarbejder (Chr. Vaupell: »De danske Skove« (1863), E. Rostrup: »Veiledning i den danske Flora« (1860), Aug. Thomsen: »Naturkræfterne i Menneskets Tjeneste« (1865)) og fra 1854 det ansete »Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskaben«. Ogsaa landøkonomisk Litteratur forlagde han (Segelcke, Hannemann o. fl.), og gennem utrætteligt Arbejde udvidedes Forlaget paa mange Omraader (Lübkes Kunsthistorie (1872), A. Listov: »Martin Luthers Levnet« (1864), Walter Scotts Romaner), og af og til kom ogsaa et skønlitterært Arbejde (Vilhelm Bergsøe: »Fra Piazza del Popolo«, 1867); den smukke Børnebog H. V. Kaalunds og J. Th. Lundbyes »Fabler for Børn« var allerede udkommet 1845 paa P.s eget Initiativ. Med den nye Litteratur fra Tiden efter 1870 havde P. ikke Kontakt, om end han med Glæde var Forlægger for Hans Brøchner; det blev hans Sønners Opgave at bygge videre paa det solide og ansete Grundlag, han ved sin pludselige Død efterlod dem. — Breve til P. i Det kgl. Bibliotek.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 149 f. A. G. Hassø: Den danske Boghandlerforenings Historie, 1937, S. 212 f. A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 266 f. Gustav Philipsen: Træk af det Philipsenske Forlags Historie, Aar bog for Bogvenner, III, 1919, S. 103—51; optaget i samme Forfatters: Afmin Urtegaard, 1923. Otto B. Wroblewski: Om Boghandelen i Danmark i det 19. Aarh., 1901, S. 11. Henrik Koppel: Spredte Træk af Boghandelens Historie, 1932, S. 51. Nordisk Boghandlertidende 20. April 1877, 2. Juli 1884. Dansk Boghandlertidende 29. Juli 1927 (ved F. Hendriksen). Den nordiske Bogverden 18. April 1877.

Ove Tryde.
21*

Philipsen, Sally Nikolaj, 1879—1936, Maler. F. 29. Jan. 1879 i Kbh. (Mos.), d. 15. Maj 1936 sst., begr. sst. (Mos. Vestre). Forældre: Bogtrykker, senere Grosserer Ferdinand P. (1852—1912) og Sophie Wagner (1854—1922). Gift 11. Dec. 1906 paa Frbg. med Louise Juliane Fanny Møller, adopt. Hvilksom (gift 1° 1891 med Skuespiller Emmanuel Larsen, s. d.).

P. var i Malerlære i to Aar, besøgte Teknisk Skole og dimitteredes herfra 1896 til Akademiet, hvor han opnaaede Afgang 1901. N. A. debuterede han paa Charlottenborg, hvor han siden da hørte hjemme som Udstiller. 1904—05 og 1907—11 var han repræsenteret paa Kunstnernes Efteraarsudstilling, 1929 paa Forum Udstillingen. Han var første Gang i Italien 1903 og igen 1907 paa det Kaufmannske Legat. 1910 var han i Paris, foretog siden Rejser til Tyskland, Holland, Sverige og besøgte atter Paris 1927 og Italien 1928. — P. begyndte at arbejde som Portrætmaler, og lige indtil ca. 1917 udgør Figurkompositionerne langt den overvejende Del af hans Produktion. Blandt hans tidlige Billeder kan nævnes Portrættet af Moderen (1902), i hvilket der er tilstræbt en Rembrandt'sk Virkning, med de kraftigt formede Hænder og Ansigtet, der træder lysende frem mod den ellers sorte Baggrund, det store, ret fornemme Dobbeltportræt af ham selv og Hustruen (1908) i noget mere moderne Opfattelse, eller Kvartetten med de fire musicerende Skikkelser, dæmpede saavel i Farven som i Udtrykket, men med en egen Kraft og Ro i Opbygningen. Opholdet i Paris 1909 og Samværet med Oluf Hartmann fik Betydning for P. Han møder Impressionismen og den lyse vibrerende Atmosfære, som er karakteristisk for Paris, og ved sin Hjemkomst søgte han sine Motiver i de københavnske Bydele, der bedst kunde give en Stemning og et Lys svarende til det parisiske. I en Aarrække boede han i Rabeshave i Langebrogade, og Christianshavn, Havnen og Byens Udkanter blev hans særlige Felt. Gennem hele P.s Liv havde Kammeratskabet med andre Kunstnere spillet en stor Rolle, og med sin varme Interesse for andres Kunst blev han Midtpunkt for en Vennekreds, som af Malere bl. a. talte Einar Olsen, Sven Schou, Henrik Schouboe, Lønborg Jensen, Lauritz Mikkelsen og Marius **Hamann**. Om Sommeren samledes man og arbejdede i Fællesskab hos Sven Schou paa Havnø ved Mariager Fjord. Desuden fik Albert Gottschalks og Fridolin Johansens Kunst stor Indflydelse paa P.s Opfattelse af Motivet og af det maleriske, hvad der bedst ses af hans Graavejrsbilleder fra Christianshavn, hans Havnebilleder med Sne og Sjap samt Formiddagsbillederne fra Dyrehavsbakken. Med saadanne Billeder slutter P. sig

til Farvelyrikerne og viser udpræget Sans for det maleriske i Motivet uden dog at behandle dette med egentlig kunstnerisk Originalitet. P. nærede stor Kærlighed til Kunsten, og i **Aarenes** Løb var det lykkedes ham uden store Midler at skaffe sig en ikke ubetydelig Samling, der omfattede nyere dansk Malerkunst (navnlig Gottschalk, Fridolin Johansen og Th. Philipsen) og fransk Malerkunst samt en værdifuld Samling Negerskulptur og kinesiske Antikviteter. — Mindesten paa Graven 1937, tegnet af Aage Lønborg Jensen. — Selvportrætter 1906, 1912, 1920 og 1935. Portrætteret paa **Vilh.** Pachts Gruppebillede fra Kunstakademiets **Fortsættelsesskole** 1904.

Sally Philipsen i Samleren, X, 1933, S. 17—24 (Kunstneren som Samler). Politiken 9. Febr. 1928, 19. Febr. 1934, 16. Maj, 18. Maj og 2g. Sept. 1936. Ekstrabladet 15. Maj s. A. Dagens Nyheder s. D. — Sally Philipsens Auktion. Anton Hansen, 1932, Katalog. Sally Philipsens Dødsboauktion. Winkel & Magnussen, 1936, Katalog. *Merete Bodelsen.*

Philipsen, Theodor Esbern, 1840—1920, Dyr-maler. F. 10. Juni 1840 i Kbh. (Trin.), d. 3. Marts 1920 sst. Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Grosserer Frederik Philip Vilhelm P. (1807—76) og Else Marie Juliane Ibsen (1819—1902). Ugift.

Allerede i sine Drengaar tegnede og modellerede P. Dyr. Han gik dog først til Landvæsenet, var bl. a. Forvalter paa Hillerøds-holm og bistod herfra ved Slukningen af Fr.borgs Brand 1859. Saa bestemte han sig for Dyr-maleriet og optoges i Kunstakademiets nederste Klasse Okt. 1862 samtidig med, at han en Tid malede hos Carl Bøgh. Under Krigen 1863—64 **maatte** han aftjene sin Værnepligt. Han deltog i Træfningen ved Sankelmark og blev Løjtnant i Reserven. Derefter fortsatte han paa Akademiet, til han fik Afgang Dec. 1869. Allerede 1865 havde P. debuteret med en Voksgruppe »Køer« paa Charlottenborg Foraarsudstilling, hvor han i øvrigt udstillede 1865—77, 1879—81, 1885—87, 1889—90 og 1903—04, 1915. Ved Den frie Udstillings Stiftelse sluttede han sig til denne og havde Billeder her 1891—98, 1900—14 samt 1920. Han vandt Neuhausens Konkurspræmie 1873 med »Heste, som rides til Svømning«, og Akademiet tildelte ham **Aarsmedaillen** (Eckersbergs **Medaille**) 1890 for »En Vej i Dyrehaven, Efteraar« (1889, Kunstmuseet) samt 1915 som en særlig Demonstration Thorvaldsens Medaille for »Ungkvæg paa Saltholmen«. Derimod vilde han ellers ikke modtage Udmærkelser, afslog Valg til Akademiets Plenarforsamling Marts 1904.

P. rejste meget, og hans Rejser fik afgørende Betydning for ham,

baade gennem de Billeder, han malede i Italien og Tunis, ved hans Studium af gammel Kunst og frem for alt ved hans nære Forbindelse **med** fransk Impressionisme, som Rejserne fortrinsvis havde deres Andel i. Hans første Rejse gik til Paris Nov. **1874** og varede til April **1876**. Her omgikkes han Lorenz Frølich, saa Udstillinger af Corot og Millet og sluttede sig til en Sympati-Adresse for Manet. Sommeren **1875** var han paa Studietur i Normandiet med **Edv.** Petersen. Vinteren **1875—76** tilbragte han i Fællesskab med L. Tuxen. P. gik paa Aftenskole hos Bonnat, og sammen studerede de Impressionisme paa Udstillinger. Ved Foraarstid **1878** rejste P. dernæst til Italien sammen med sin Moder, malede i **Amalfi**, hvor ogsaa Zahrtmann opholdt sig, og i Sorrento. Om **Efteraaaret** fulgte han Moderen til **Kbh.**, men tog straks efter til Rom, hvor han udførte »En Drift Okser i den romerske **Cam-pagne**«. Til sin tredie Rejse **skaffede** P. sig Midler ved en Auktion over sine Billeder i Hotel Phønix Jan. **1882**. Han lagde Vejen over Paris til Spanien, hvor han sluttede sig til C. C. Andersen. De slog sig ned i Granada og var tillige i Afrika, hvor P. malede »**Æselstald** i Tunis« og den »Gade i Tunis med Kameler«, der efter Karl Madsens Mening var »det eneste danske Maleri, som har **formaaet** at give os en stemningsmættet Fremstilling af Orientens Æventyrverden«. Fra Tunis naaede han over Napoli til Rom 1. Dec. s. A. og tilbragte Vinteren her i Omgang med Zahrtmann. Sommeren **1883** tog han med Joakim Skovgaard og Viggo Pedersen ud til Zahrtmann i Sora, hvor han blev Aaret ud. Jan. **1884** besøgte han atter Rom for om Sommeren at vende tilbage til Danmark. Senere foretog P. Rejser til Italien Foraaaret **1888** (Firenze; for Anckers Legat **1887** og Provenuet af en ny Auktion Okt. s. A.), **1891** (i **Ravello** med Zahrtmann, Rom, Pompeji), Dec. **1898—99** (Rom), **1902** (Firenze, Rom, Sora), **1904** (Rom), **1907** (Rom, Solmona, **Celano**), **1913** (sammen med Peter Hansen), til Paris **1889**, **1900**, **1906**, til Holland og Belgien Efteraar **1898** og til Madrid **1908**.

P. er ikke den første Pioner hos os for den franske Impressionisme. Denne blev bragt til Danmark allerede ved 70'ernes Midte, men uden at finde Jordbund (jfr. Godfred Christensens »Studie fra Herlufsholm« **1876** i den Hirschsprung'ske Samling). Men P. var den eneste danske Maler, der gik fuldstændig ind for denne maleriske Opfattelse i dens **udprægede** Form og udviklede den paa **Højde** med Franskmændene.

P.s tidligste Arbejder fra **60'erne** gav ikke Løfter om nogen særlig malerisk Begavelse. Hans Udgangspunkt blev de Lundbye-

ske Efterklange, som hører den Tid til. Ret hurtigt tog han sig op og malede inden den første Rejse saa smukke Karakterstudier som Kunstmuseets »Rødbroget Ko« (1872) og saa store og figurrige Dyrestykker som »Malkepladsen ved Grønnesøgaard« (1871) og »Fra Trommesalen« (1870—73). Paris-Studierne og Indtrykkene fra Italien 1878—79 gjorde sig ikke straks gældende i hans Maleri. Det gik ham ligesom andre danske Bonnat-Elever (Krøyer, Joakim Skovgaard, Viggo Pedersen), at det blev Sydens Sollys, der aabnede deres Øjne for Farven og førte deres maleriske Behandling op i det stærke Lys. Gennembrudet kom for P. i Spanien, Tunis og Italien under den tredje Rejse. I »Æselstald i Tunis« (1882, Kunstmuseet) har han helt tilegnet sig det virkningsfulde direkte Sollys og de blaa Skygger. »Gæstgiveriet i Sora« (1883; sst.) betegner med sin Harmoni af rosa, graagrønt og okkergult et koloristisk Højdepunkt i hans Produktion. Den maleriske Opfattelse, han her havde vundet, kunde han i lykkelige Tilfælde overføre paa hjemlige Motiver (»Malkepladsen ved Meilgaard« 1884; sst.). Men Vejen til den egentlige Impressionisme fandt han ved Samtalerne med Paul Gauguin under dennes Ophold i Kbh. Vinteren 1884—85 gennem de tekniske Anvisninger, som Gauguin gav ham. En Aarrække malede P. rent impressionistisk i fransk Forstand. Det første slaaende Eksempel var »En sildig Efteraarsdag i Dyrehaven. Solskin« (1886; sst.). Lyset er skyggeløst og farverigt, et Fluidum, der gennemtrænger Billedet og bærer Farven frem. I andre Billeder (»Fra Vejen til Kastrup« 1890, Hirschsprungske Samling; »En Allé« 1891) understregede han de blaa Slagskygger, og i atter andre (»En Kostald« 1890 og »Lange Skygger« ca. 1890, begge i Kunstmuseet; »Med Solen i Øjnene« 1892) bliver Sollyset til en diffus Lystaaage, der opløser Formen og gør Omridsene svømmende. Den lykkeligste Forening af Lyskraft og Kolorit naaede han med »Græssende Køer« (1892, Kunstmuseet), som vel betegner Højdepunktet af impressionistisk Farvepragt og impressionistisk Maleri i Danmark i det hele taget. Videre Forstaaelse mødte disse Ting ikke ved deres Fremkomst til Trods for den Støtte, P. modtog fra Karl Madsen og Den frie Udstillings Kreds og gennem Udstillinger i Kunstforeningen 1889 og 1891. Først Særudstillingen i Kunstforeningen Febr.—Marts 1911 bragte ham almindelig Anerkendelse.

Selv om Dyrene var P.s Speciale, maa hans Værk dog i lige saa høj Grad ses under et landskabeligt Synspunkt. 1880 besøgte han første Gang Saltholmen. Paa denne flade, grønne Ø med dens mange løsgaaende Heste og Kreaturer og i Eggen om Kastrup

paa Amager, hvor han bosatte sig **1889**, fandt han et Domæne, der blev hans, og han skildrede det paa en saadan Maade, at det kom til at betyde en varig Indsats i dansk Landskabsopfattelse. Endvidere ydede P. sit Bidrag til det kunstneriske Pottemageri i 80'ernes sidste Del som Medlem af Kredsen omkring Th. Bindesbøll og Dekorationsforeningen. Foruden de malede Brændtlersfæde udførte han polykrome Dyregrupper i samme Materiale, modellerede ogsaa en Del i Voks («En romersk Tyr» **1892**, Bronze i Kunstmuseet; Model til et Springvand med to **Bryggerknægte** s. A., bestemt for Blaagaardsplads i **Kbh.**, men ikke udført). Disse Grupper, som han fortsatte med et Decennium ind i det nye Aarhundrede, hører til de mest karakteristiske Eksempler paa naturalistisk Dyreskulptur, vi har, og udgør et Kapitel for sig inden for Epokens Billedhuggerkunst. I sine sidste Aar blev P. ramt af en tiltagende Synssvækkelse, følelig allerede **1907**, kun forbigaaende afværget ved Operation paa begge Øjne **1909**. Han **maatte** til sidst ophøre med kunstnerisk Virksomhed og solgte alle sine Arbejder og Studier ved en stor Auktion i Den frie Udstilling Jan. **1916**.

P. deltog i den nordiske Udstilling i **Kbh.** **1888**, Verdensudstillingerne i Paris **1889** og **1900** og var anseeligt repræsenteret paa den danske Udstilling i Jeu de **Paume** i Paris **1928**. Raadhusudstillingen i **Kbh.** **1901**, som fik indgribende Betydning for vor Kunsthistorie, blev til paa hans Initiativ, og han lagde et stort personligt Arbejde i dens Tilvejebringelse og Ordning. Arbejder af ham findes i Kunstmuseet, den Hirschsprung'ske Samling, Museerne i Aarhus, Aalborg, Randers, Ribe og Odense, Nationalmuseum i Stockholm og Kunstmuseet i **Göteborg**. — Breve til P. i Det kgl. Bibliotek. — Selvportræt i Pastel **1911**. Maleri af Johan Rohde **1902**. Portrætteret paa Viggo Johansens Maleri »**Mine Venner**« (**1917**, **Neue Pinakothek** i **München**), sammes »Mellem Kunstnere« (**1903**, Nationalmuseum i Stockholm) og Niels Simonsens »Træfningen ved Sankelmark« (**1864**). Akvareller af Johannes Larsen **1913**. Freske af Arne Lofthus. Tegninger af Joakim Skovgaard **1913**, Viggo Johansen (flere) og Arne Lofthus **1917** (Fr.borg). Maleri af Peter Hansen **1919** (Kunstmuseet).

Karl Madsen i Af Dagens Krønike, Nov. **1889**, S. 450—68. Samme: Maleren Theodor Philipsen. Udg. af Kunstforeningen, **1912**. Samme: Th. Philipsen, **1913** (**Smaa Kunstbøger**, Nr. 8). Samme i Kunstmuseets **Aarskrift**, VII, **1920**, S. 82—95. Th. Philipsen. Udstilling i Kunstforeningen, **1911** (Katalog). Fortegnelse over samtlige Arbejder af Maleren Th. Philipsen, der sælges ved offentlig Auktion Jan. **1916**. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser. Ny Udg., **1932**. Samme: Kristian **Zahrtmann**. En Mindebog, **1919**. Samme: En dansk Kunstnerkreds fra sidste Halvdel af **19. Aarhundrede**, **1928**. Laurits **Tuxen**:

En Malers **Arbejde** gennem **tredsindstve** Aar, 1928. Danske i **Paris**. Red. af Franz von Jessen, II, 2, 1938.

Sigurd Schultz.

Phister, Louise Petrine (Petrea) Amalie, f. Petersen, 1816—1914, Skuespillerinde. F. 21. Jan. 1816 i **Kbh.** (Helligg.), d. 12. Jan. 1914 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Naalemagermester William Valerius Petersen (1778—1829) og Gjertrud Marie Hansdatter (Andersen) (1777—1849). Gift 13. Febr. 1846 i Brønshøj med **kgf.** Skuespiller Ludvig P. (s. d.).

Ludvig P.s tre Hustruer var alle knyttet til Teatret, men de to første kun i faa Aar og uden at faa Betydning for dette, den tredie derimod i 60 Sæsoner — et for en Kvinde enestaaende Tilfælde i Skuepladsens Historie. Det var hendes Sanglærer, Giuseppe Siboni, der øjnede dramatiske Muligheder hos den kønne, velskabte unge Pige med det friske københavnske Humør, og som henledte Ægteparret Anna og N. P. Nielsens Opmærksomhed paa hende. De optog L. P. i deres Hus, hvor hun kom under Paavirkning af Fruen og siden af Fr. Høedt, men forinden havde hun, 10. April 1835, debuteret som Forpagterkonen Anna i »Fornuftgiftermaalet«. Ledelsen vilde give hende Elskerinderoller, men Thusnelda i »Stærkodder« og Leonore i »Maskeraden« viste, at det ikke var paa dette **Omraade**, hendes Fremtid skulde bygges; derimod fandt hun (fra 1837) sit naturlige Felt, da hun spillede Pernille i »Henrik og Pernille«, som Madam Liebe, den Holberg'ske Tjenestepiges tidligere Fremstillende, havde læst med hende, og til denne Rolle blev L. P.s Navn knyttet i Teatrets Historie. Hun levendegjorde Typen ensartet, rapt og adræt med slagfærdig Friskhed i Replikken og Armene i Siden og blev en udmærket Partner til Phisters Henrik; nogen synderlig Forskel var der ikke paa de forskellige Typer, hvad enten hun var Pernille i »Den Stundesløse« eller Marthe i »Jean de France«, men overalt virkede hun friskt og drilsk-indtagende, saaledes at H. C. Andersen kunde skrive: »Et lille Vers jeg gjerne sige vilde, men De **maa** love mig, bliv ikke rød: Hvis Holberg havde set Dem som Pernille, han var bestemt som Pebersvend ei død!« Derimod skabte hun nye Typer som Jansine i »Sparekassen« og Amalie i »Genboerne«, den københavnske Jomfru fra det **Smaa**-borgermilieu, hvorfra hun selv var udgaaet, en lidt tarvelig, ikke helt ung Pige, der nok kunde sværme i sentimental Begejstring, men som i Grunden var ganske prosaisk. Mette i »Kærlighed uden Strømper« (1847) hørte ogsaa til hendes Glansroller; hun kopierede her det affektete hos Fru Heiberg og gjorde det med komisk Alvor. Efter Fru Sødrings Afgang gik L. P. over til at spille Matronerne:

Pernille blev til Magdelone eller Gedske, Amalie til Mad. Smidt og Jansine til Mad. Rust, men hun formede ikke disse Skikkelser af Iagttagelser fra Livet, men anvendte en Skala af virkningsfulde Taletoner, der syntes grelle paa Baggrund af Mindet om Fru Sødrings udpenslede og lunefyldte Nyskabninger og hendes Evne til at kaste Poesi over Hverdagsmennesker. L. P.s drastiske Komik med dybe Fald i Stemmen blev ikke svagere med Aarene; den udfoldede sig karakteristisk som Harlekins usynlige i »De Usynlige« og som den giftesyge Fru Terentia i »Den forvandlede Brudgom«, en Rolle hun kreerede (1882). Hendes haandfaste Replik, der ikke lod en Tøddel forblive uhørt, fejrede en Triumf i »Hvor man keder sig« (1882) som Hertuginde, en borgerlig-fornem Dame til Afveksling fra de mange simple Madammer og halvgamle Jomfruer, L. P. i Trumfmeyer-Stilen ellers spillede; her stod hun med sin sunde Sans som en typisk Repræsentant for den Ungdommelighed, der ikke svinder trods hvide Haar. L. P. veg nødigt fra sin Gerning; endnu 1894 spillede hun en ny Holberg-Rolle, Donna Olympia i »Don Ranudo«. Hun optraadte sidste Gang 28. Maj 1895 som Madam Rust i »Sparekassen«, men bevarede sin Vitalitet saa usvækket, at hun i April 1901 tre Gange kunde optræde paa Casino som Fru Terentia. I alt havde hun spillet 251 Roller. Hun endte som dansk Teaters Jubelolding, der paa Grund af sine 98 Aar og det berømte Navn, hun bar, var Genstand for en Presseomtale, der ikke stod i Forhold til det menneskelige Indhold i hendes Kunst. Men ingen anden spændte over saa stort et Tidehverv som hun: Hun blev kgl. ansat af Frederik VI. i hans sidste Regeringsaar, giftede sig under Christian VIII., havde sit 25 Aars Jubilæum, mens Frederik VII. var Konge, modtog som den første aktive Skuespillerinde Fortjenstmedaillen i Guld af Christian IX., fik Besøg i sit Hjem af Frederik VIII. og Blomster paa sin Kiste fra Christian X. — F.M.G. 1885. — Tegning af J. F. Vermehren 1851, udg. i Litografi fra Bærentzen & Co. s. A. Buste af Th. Stein 1886 (Kunstmuseet og Teatermuseet), udst. i Marmor 1897. Tegning af H. N. Hansen i Rollen som Fru Terentia 1882 (Teatermuseet) og af Edv. Lehmann som Pernille (sst.). Litografi 1844 fra Ny Portefeuille, udsendt som Stik af A. Hansen 1848. Træsnit 1868, 1883 af H. P. Hansen, 1885 og af H. C. Olsen efter Fotografi 1906. Rollebilleder i Træsnit, bl. a. af C. Poulsen som Pernille.

Danske Kunstner-Portræter, samlede af Vilh. Møller, 1883. Edv. Brandes: Holberg og hans Scene, 1898, S. 226—37. Elith Reumert: Louise Phister, 1914. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—V, 1921—30.

Robert Neiiendam.

Phister, Joachim **Ludvig**, 1807—96, Skuespiller. F. 23. Maj 1807 i Kbh. (**Helligg.**), d. 15. Sept. 1896 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Førstelærer ved Nicolai Skole, senere Klokker ved Helligaands Kirke Ludvig Harboe P. (1779—1869) og Christine Maria **Zahrtmann** (1777—1863). Gift 1° 14. Nov. 1832 i Kbh. (Frue) med Skuespillerinde Charlotte **Oehlenschläger**, f. 21. April 1811 i Kbh. (**Garn.**), d. 12. Marts 1835 sst. (Slotsk.), D. af Adam O. (s. d.) og Hustru. 2° 28. Okt. 1839 i Kbh. (Slotsk.) med Opera-sangerinde Christiane Holst, f. 28. Juli 1816 i Kbh. (**Fødsst.**), d. 29. Marts 1841 sst. (**Trin.**), D. af Kancelliassessor, Bogholder i **Kbh.s** Kæmnerkontor Christian H. (1774—1842) og Jensine **Wilhelmine** Lange (1785—1855). 3° 13. Febr. 1846 i Brønshøj med **kgl.** Skuespillerinde Louise Petersen (se Phister, Louise).

Der var ti Børn og **smaa** Kaar i Hjemmet. Faderen var en aandslivlig Mand med et udpræget Talent for at efterligne Stemmer og Dialekter, en Evne, hans fjerde Barn havde arvet. P. sattes i Efter-slægtselskabets Skole, men da han ved Oplæsning og Fortællen røbede sin dramatiske Begavelse og under Vejledning af Fr. Schwarz havde spillet en Barnerolle i Dilettantforeningen Borups Selskab, fik Faderen ham (**Maj 1817**) optaget i Det kgl. Teaters Danseskole paa Hofteatret (Teatermuseet), hvor Antoine Bournonville blev hans Lærer og August Bournonville en af hans Medelever. Saadan var Begyndelsen til P.s 56-aarige gloriøse Virken paa den danske Skueplads. Han var en opvakt Spilopmager med Geniets Glimt i sit Øje og Spændstighed i sin Krop, og allerede 15. Maj 1819 vakte han Opmærksomhed som Bondedrengen, der synger et Vers i Thaarups »Høstgildet«. Med Glæde gled han fra Danse-skolen over til Skuespillet, hvor F. Lindgreen, Teatrets navnkundige Holbergfremstiller, blev hans Lærer. Han indprentede ham Korrekthed og Smag og mødte Modtagelighed i Drengens frugtbare Fantasi, der snart hos Holberg fandt sit bedste Arbejdsstof. P.s Lune var ikke jævnt og urdansk som Lindgreens, men mere sprælsk og tilsat Esprit, Verve og Malice, saaledes at hans Mesterroller foreløbig **maatte** blive Henrik og Oldfux. Den næsten religiøse Respekt for Teksten, der var P.s Særkende, og som han siden indpodede sin Elev Olaf Poulsen, skyldte han Lindgreen, der 6. Maj 1825 lod ham debutere i »Den pantsatte Bondedreng«s Titelrolle. Opgaven betød en afgørende Prøvesten for hans Evne, da Bondedrengen Peer er lige saa taabelig og naiv, som P. var kløgtig og intelligent. Han kopierede sin Lærer, ligesom Olaf Poulsen 1880 efterlignede P., men røbede dog saa stort individuelt Lune og frisk Dialektfærdighed, at Dr. Ryge allerede 1832 turde forudsige, at

han vilde komme til »at glimre som en Stjerne af første Rang«. Men foreløbig gik Vejen frem over en Del Elskerroller, som han ikke kunde spille — hjertelige Følelser blev aldrig P.s Omraade — og dristige Dubleringer, især i Operaen og Syngespillet, hvor han ikke alene fik Brug for sin smidige Baryton og sin musikalske Sans, men ved sit karakteriserende Talent overgik Partiernes tidligere Indehavere (**Leporello i »Don Juan«, 1827**; Tjeneren Johan i »Ungdom og Galskab«, **1828**). Et Ungdomsbillede af P. som Mandarinen i »Prinsen af Kina« viser en fantasifuld Realisme, som var ualmindelig i Teatrets romantiske Periode. **1830** blev han **kgl.** ansat.

Efter Troels i »Barselstuen« (**1830**) og Henrik i »Maskeraden« (**1831**) stod P. som en moden Holberg-Fremstiller med fuldendt Sikkerhed i Replikteknikken, en livfuld og lunerig, men ensartet Legemliggørelse af selve den klassiske Komadies Lystighed. P.s Henrik var en staaende Komedietype, adræt og spændstig, en durkdreven Skalk, der altid bar Kappen paa begge Skuldre, sirlig, næsten pillen i **Paaklædningen**, og først naar Henrik eller Oldfux skulde agere en anden eller forklæde sig, individualiserede han mesterligt de forskellige Typer. St. St. Blicher kaldte ham »den vakre Plastiker«. I **Tamperretsscenen** skabte han uden Hjælp af Kostume fire forskellige Mennesker, hvoraf de to endog talte i Munden paa hinanden, og Oldfux-Pedant var en helt anden Figur end den buldrende Advokat og den krybende Tysker. C. St. A. Bille og Edv. Brandes har skildret, hvorledes Replikken var gennemarbejdet ud i de mindste Enkeltheder. Ogsaa Henrik, der forvandler sig til hollandsk Matros i »Det lykkelige Skibbrud« (**1832**), hørte til P.s lykkeligste Naturstudier. Bag Resultaterne **laa** ikke alene haardnakket Flid, men Lune og Vid og lysende Forstand. Tjenerrollerne i franske Lystspil, f. Eks. **Molières** Scapin, mindede i P.s Fremstilling om **Henrik'erne**; de var glatte, vittige Intriganter med en mageløst moduleret Tungefærdighed, uden at Tydeligheden eller Lunet gik tabt. »Det vilde være en Fornærmelse mod **P.**«, skrev Georg Brandes, »at sammenligne hans Scapin med Coquelins«. Modsæt var Sganarel i »Don Juan« ingen Scapin-Type, men mere en Sancho Pansa, vidunderlig i sin komiske Virkning ved Modsætningen mellem Ræsonnementernes Forstandighed og Udseendets Taabelighed. P.s Dialektkendskab kom ham til stor Nytte, da han (fra **1846**) fra Henrik gik over til sine naturalistiske Arv'er, som blev Indgangen for ham til Jeppe paa Bjerget (**1851**). Lindgreen var ogsaa her hans Forbillede, og han mente selv, at han aldrig naaede sin Lærer i Lunets brede Strøm og den komiske Enfold; men P. byggede videre paa Grundtypen

og gav den nye, selvopfundne Træk. Helhedsindtrykket blev mere sympatisk end i tidligere Fremstillinger med deres stærke Fremhævning af Drankertilbøjeligheden og den raa Sanselighed; P. vilde ikke vække Afsky, men **Medfølelse** og virke som en »vittig« Mand; Jeppe i Baronens Skikkelse blev derfor komisk, men ikke raa; han var sølle-forkuet over for Nille og **rørende-skikkelig**, da han tog Afsked med Hjemmet. P. forsvarede denne moderate Opfattelse i alle Enkeltheder — den psykologiske Begrundelse var altid hans Styrke —, og hans Spil blev da ogsaa længe Forbilledet for al anden Jeppe-Fremstilling Norden over. Georg Brandes kaldte ham »Jeppe sande Defensor«, og Olaf Poulsen, der spillede Rollen tredive Aar efter P.s Afgang, mente, at ingen Skuespiller i Verden kunde variere Monologen i Sengen med større motiveret Livfuldhed end P. Han var i øvrigt den første, der spillede Scenen en face for Tilskuerne, hvorved hans geniale Mimik kom helt til sin Ret; tidligere havde Sengen staaet langs Væggen, og derved blev Scenen spillet i Profil.

»Ved Holberg har Phister vokset sig stor, i ham hans Geni sig samled«, skrev Sophus Schandorph til Mindefesten ved hans Bortgang. Men selv om P. gennem 52 Figurer er uløseligt knyttet til Holbergs Komedier, omfatter dette Repertoire dog kun ca. en Tolvtedel af de i alt 649 Roller, han gav Liv. Han var ikke alene klassisk, men ogsaa i høj Grad sin Samtids **Skuespiller**, og mangfoldige Figurer blev skrevet for ham. Mange mente, at P. kopierede kendte Folk — saa rigtigt forstod han at ramme Typernes **General**-nævner. Ikke sjældent benyttede han sine Kolleger paa Teatret: Bournonville blev til Adolf i »Adolf og Henriette«, Th. Overskou til Fuldmægtigen i »Jeg skal giftes«; N. P. Nielsen var Baggrunden for Mads i »Kærlighed uden Strømper«, og Syngemester Siboni stod lyslevende som Cantarelli i »Klerkevænget«. C. Winsløvs Død **1834** begunstigede i høj Grad P.s Fremgang. De havde Fantasien og Nøjagtigheden til fælles og den indtrængende Karakteristik. P. overgik ham i Lune, men Winsløv havde Evner for det tragiske, som P. savnede. I Heibergs, **Hertz'** og Hostrups Vaudeviller og Lystspil levedegjorde P. et nationalt Galleri af morsomme og karakteristiske Skikkelser, som senere Fremstillere førte videre. Under et af hans Gæstespil i Norge (**1839**, **1843** og **1864**) iagttog Bjørnstjerne Bjørnson, at »P. var blevet skammelig bestjaalet. Vi ser jo nu, at her næppe har været én dansk Skuespiller, som ikke har smuglet ind af hans Ejendele«. Hos Heiberg kreerede han bl. a. Klokke Link i »Nej«, Niels i »Køge Huskors«, Mikkel i »De Danske i Paris«, Vinter i »Et Eventyr i Rosenborg Have«, og

selv om disse Roller var Vaudevillefigurer, gav han dem et menneskeligt Indhold og en egen komisk Gratie og Elskværdighed; i **Hertz'** Komedier var han bl. a. den første August i »Sparekassen« og Lord Hastings i »**Ninon**«, og hos Hostrup fejrede han Triumfer ved sin lune Prokurator Barding i »Soldaterløjer«, sin sløve Skomager Tokkerup i »En Spurv i Tranedans«, den jordbundne Skolelærer i »Intrigerne« og navnlig ved den Mystik, han gav Ahasverus i »Genboerne« og Skriverhans i »Eventyr paa Fodrejsen«. Overskous Komedier forsvandt fra Repertoiret med P. — i saa høj Grad var han knyttet til dem, og blandt hans mangfoldige Partier i Syngespillene var der Skikkelser, som under andre Sprogforhold vilde have skaffet ham Verdensnavn, f. Eks. Bagvaskeren Don Bazile i »Barberen i Sevilla«, som han forlenede med dæmonisk Uhygge, og den skinhellige Klosterportner i »Den sorte Domino«. Berømt i Samtiden var ogsaa hans embedsvigtige Politikommissær i »Michel Perrin« og hans reducerede Eventyrer Robertson i »De Deporterede«. Generelt sagt hørte P. ikke til de Skuespillere, efter hvem Guderne **slaar** Formen itu; den levede tværtimod videre først og fremmest gennem Olaf Poulsen, hvem han fremfor Tidens andre komiske Begavelser Fr. Madsen og Sophus Neumann valgte til sin Arvtager. Han var i øvrigt som ofte store Skuespillere ingen betydelig Instruktør, en Stilling, hvortil han **1861** fik officiel Udnævnelse; hans Undervisning var en Art Dressur, der satte hans Præg paa Eleven, men ikke beskyttede Individualiteten hos denne.

1867 fejrede P. sit 50 Aars Jubilæum, og **21. Maj 1873** tog han Afsked, da momentane Brist i Memoreringen havde mindet ham om Alderens Komme. Den sidste Aften spillede han, trods sine 66 Aar, bl. a. Henrik i »Henrik og Pernille« og sagde en Epilog af Fr. Høedt. Dog stillede han sig i de følgende Aar gerne til Disposition ved private Velgørenhedsforestillinger, og ved 200 Aars Dagen for Holbergs Fødsel, 3. **Dec. 1884**, bragte han, som **1822** havde medvirket ved Teatrets første **Sekularfest**, Holger Drachmanns Hyldest til Mesteren og spillede, 77 Aar gammel, sin Glansrolle Oldfux i »Den Stundesløse«. Endnu en Gang, ved sin Hustrus 50 Aars Jubilæum **1885**, medvirkede han som Arv i »Henrik og Pernille«, men syntes da stærkt ældet og var næsten blind. Allersidste Gang, han stod paa en Scene, var 30. Marts **1889**, da han ved en Privatforestilling paa Casino bl. a. spillede en Scene af »Nej«. I sit lange Otium nedskrev han ikke sine Erindringer, og derved sank en Skat af Viden i Graven med ham. Han havde været **Oehlenschlägers** Svigersøn og kendt Alverdens Mennesker **lige** fra dengang, han i sin Ungdom var en ekstravagant Levemand, der

holdt Tjener og Ridehest og dyrkede Venus, til han blev en nøjsom, loyal Borger, hvis Konservatisme endog var saa rodfæstet, at han i ca. 50 Aar boede i samme Lejlighed, Rosenborggade 7, hvor han døde. **1893** dikterede han Pjecen »Et Nødværge«, hvori han lige saa skarpt som klogt og klart tog til Genmæle mod de Urigtigheder, Fru Heiberg havde bragt til Torvs vedrørende ham og hans Hustru i sine Memoirer. **P.s** Hukommelse var i Privatlivet usvækket og hans vittige Fortælleevne stadig frisk. Hans Element var med Ironi at udlevere til Latteren, og jo kløgtigere hans Offer indbildte sig at være, desto ubarmhertigere fremstillede han de komiske Sider. Store Partier af Otto Zincks Bog »Joachim Ludvig Phister«, der udkom kort efter hans Død, er et Diktat; saadan, som han her er skildret, ønskede **P.** at gaa over i Historien. Interessen for Teatret bevarede han til det sidste; saa længe Kræfterne slog til, overværede han Generalprøverne, og Olaf Poulsen lyttede spændt til hans Dom.

P. er ubetinget den danske Skueplads' største Forvandlingskunstner. Ved sin Korrekthed og sin sikre Smag var han en lykkelig Modsætning til sin hyppige Medspiller, den geniale Improvisator **C. N. Rosenkilde**. **P.s** Ansigt havde de klassiske Skuespillertræk, og den bestandige Sitren og Glimten i hans Minespil vidnede om hans intime Situationsfølelse. Ogsaa **Haandbevægelserne** var meget talende. Som Henrik er det i Komedien, saadan var **P.** det bedste Hovede paa Teatret uden Skruethed og Affektation og med et sjældent skarpt Blik for sine Evner. Han vidste udmærket, at han virkede forloren, naar han spillede den brave Kold i »Tordenskjold«, og at **Kr. Mantzius** overgik ham i Fremstillingen af det borgerligt-værdige og det martialske. Men medens andre Aktører gav efter for Instinkter, Temperament og Følelser, stolede **P.** paa sin Kløgt og sit Kendskab til Mennesker. Derfor var han for **Søren Kierkegaard** den Skuespiller, der besad mindst Umiddelbarhed og mest Refleksion. Den store Filosof beundrede Sammenhængen i hans Karakterskildring, Studiet og Indfaldene, der altid var psykologisk motiveret. Skulde man i hans Kunsts brogede Mangfoldighed nævne den Egenskab, han i eminent Grad magtede, **maatte** det, ogsaa efter **Edv. Brandes'** Mening, blive *Forstanden*: »**P.** kunde spille alle dem, der narrer de andre, og alle dem, der bliver narrede, Intriganten og den Intrigerede«. — **Tit. Professor 1873**. — **R. 1852**. **DM. 1867**. **F.M.G. 1884**. — Mindetavle paa Huset Rosenborggade 7. — Tegning af **J. V. Gertner 1845** (Fr.borg) og af **Erik Bøgh ca. 1845** (Teatermuseum). Maleri af **F. Vermehren 1896** (Fr.borg), af **J. V. Gertner 1863** (Kgl. Teater; Kopi af **M. Vantore** i Teatermuseum), af **Otto Bache 1872** som **Jeppe**, af **D. Mo-**

nies 1873 og 1883 og af P. S. Krøyer 1892 (**Kgl.** Teater; Skitse 1891 og Karton hos Hirschsprung; tegnet Studie i **Teatermuseum**). Buste af Th. Stein 1886 (**Det kgl.** Teater, Kunstmuseum) og af L. Prior 1862 (Teatermuseum, Aalborg Museum). Stik af G. V. Bruun 1828 (som den pantsatte Bondedreng). Litografi af C. Balsgaard 1840, af Em. Bærentzen 1839, efter J. V. Gertner 1850 fra I. W. Tegner & Co., fra Bording 1867 og af Jul. Rosenbaum 1887. Radering af samme. Træsnit 1867 efter Tegning af H. Olrik og 1873.

Dr. Ryge: Kritisk Sammenligning. 1832. C. St. A. Bille i **Nær** og Fjern 4.—11. Jan. 1874. Edv. Brandes: Dansk Skuespilkunst, 1880. Holbergs Komedier, Jubeludgaven, III, 1888. Johanne Luise Heiberg: Et **Liv**, III, 1892. Otto Zinck: J. L. Phister (med Rollefortegnelse), 1896. Georg Brandes: Saml. Skrifter, XIII, 1903, S. 346—51. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere, II, 1912 (med Litteraturhenvísninger). Samme: Scenen drager, 1915. Samme: Det kgl. Teaters Historie, IV, 1927. Samme: Johanne Luise Heiberg, 1937. Søren Kierkegaards Papirer, IX, 1920, S. 381—407. Gads sk. **Mag.**, V, 1910—11, S. 608. Jonas Colletts Dagbog, Dagens **Nyhe-**
10. J 1 1935. Robert Neiiendam:

Phønixberg, Povel Johannes (Johansen), 1679—1729, Viseforfatter, Journalist, Bogtrykker. F. 1679, begr. 8. Aug. 1729 paa Kirkegd. **Vismer** ved Pilestræde (**Helligg.**). Forældre ukendte. Gift senest 1714 med Ellen Hansdatter, f. ca. 1670, begr. 16. April 1754 i Kbh. (**Helligg.**).

Interessen for P. beror for en væsentlig Del paa, at han paa et vist Tidspunkt kom til at gribe ind i Holbergs Liv og Produktion. Han levede ellers hele sit Liv i Samfundets laveste Lag. Efter Langebek skal han være begyndt som »**Hore-Vært** i Hamborg«, efter sin Profession kaldet Venusberg; udvist fra Hamborg skal han efter Holberg have været Soldat og Krovært. Fra 1710 til sin Død forsynede han **Kbh.s** bredeste Lag med Læsning af den Art, som det kunde kapere: lange Viser til verdslige og Salmemelodier om Tidens Krige, særlig den store nordiske, samt Smaablade; fra 1720 kunde han trykke dem i sit eget lille Trykkeri. Hans »Dend Forkeerte Mercurius« (1726—28), der hver **Maaned** kom med otte **smaa** Oktavsider, er »**Danmarks** første Vittigheds- og Smudsblad« (**Stolpe**); baade dette og »Det nye indrettede Thee og **Caffee-Huus**« er — selv i Betragtning af deres Publikum — mærkelig plumpe og barnlige. Af de til »Den danske Skueplads« bestemte Stykker kom P. til at trykke nogle for Boghandleren Hieron. Paulli, baade originale (to af J. R. Paullis) og Oversættelser. Holberg, der stadig var **udc** efter nye billige Bogtrykkere, lod ham trykke de to (nu saa sjældne) første Bind af sine Komedier (1723—24); men da han i Anledning af

en ny Udgave 1724 henvendte sig til en anden Bogtrykker, eftertrykte P. »trods Revers og Eder« de to Bind (i 12°), en Fremgangsmaade, der endnu var almindelig selv blandt fine Bogtrykkere som Lave-rentzen og Wielandt. Holberg, der siger, at han derved er brændt inde med 800 Ekspl. af sit eget Oplag, rettede i den Anledning en lang og bidende Dedikation til P. og hans »smukke Kiereste« foran 3. Bd. af Komedierne (1725) og glemte heller ikke senere »Poeten P.«, »hvis lærde Viser daglig siunges af smukke gamle Matroner udi de smaa Gader med stor Andagt«. 1728 brændte P.s Trykkeri, og 1729 døde han »af Brøstsyrge efter 40 Ugers Svaghed«.

E. C. Werlauff i Hist. Tidsskr., 3. Rk., II, 1860—63. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882, S. 156—63. Kbh.s Huse og Indvaanere efter Branden 1728, 1906, S. 387. Carl S. Petersen: Peder Paars, 1938, S. 28 ff. Emil Selmar: Gamle Dages Bogtrykkerforhold i Omrids, 1919.

Th. A. Muller.

Piettersz (Peeters, Petersen), Remmert, ca. 1575—1649, Maler. Begr. 28. Juli 1649 i Kbh. (Nic. K.). Gift med Kathrine Mathiasdatter, begr. 18. Maj 1676 i Kbh. (Nic. K.), D. af Apoteker Mathias Kalckhoffeue (d. 1614) og N. N. (d. 1620).

Blandt de Malere, som Christian IV. beskæftigede i den første Periode af sin Regering, indtager R. P. en særlig Plads, fordi han er den, der længst boede her i Landet, og fordi han skrev rent Dansk og var stærkt knyttet til danske Kunstnerkredse. Hans Herkomst er usikker. Forsøg paa at sætte ham i Forbindelse med **Stavanger**-maleren Peter Reimers fra Neustadt er ikke holdbare. Han var vel efter den Maade, han skrev sit Navn paa, Hollænder, **maaske** indkommet som Svend for Gerrit **Cornelis** eller Johs. van Wijck. Men han slog sig snart fast ned her i Landet, hans Moder drev en **Ølbod** og solgte Medikamenter, endog til **Hoffets** Behov, og R. P.s Stilling var den velhavende Borgers. Allerede 1601 arbejder han for Kongens Broder Prins Ulrik og fra 1603 for Kongen, bl. a. stafferer han Faner og leverer med Johs. van Wijck Plader med Rigsvaabnet til Kongens Rustvogne. Hans Arbejde igennem de følgende næsten halvt hundrede Aar er ellers at male Portrætter af Kongefamilien. Hans tidlige Billeder af Kongen (**Fr.borg**), dem med de udstaaende Lokker, fra 1606 i det mindste, blev gennem Aartier Grundlaget for fremmede Kobberstikkeres Fremstillinger af Kongen; og hans Portræt af Dronning Anna Cathrine blev det officielt fastslaaede, som han stadig **maatte** gentage til Kongens Brug, lige ned til 40'erne (et fra 1630 paa **Fr.borg**). Ligeledes

malede han Enkedronning Sophie (vistnok fra 1604) og gentog ogsaa i det uendelige dette Billede, saavel som hendes Gemals Kong Frederik II.s (signeret Eksemplar paa Gripsholm). Af Regnskaber ved man desuden, at han 1612—20 malede de tre Prinser; Fr. Beckett har ment, at det er Barnebillederne paa Fr.borg. 1626 sendte han Regning paa et Maleri af Prins Christian i fuld Størrelse. I de senere Aar, efter at Pieter Isaacs og Jacob van Doordt, Karel van Mander og Abraham Wuchters var traadt i Forbindelse med Kongen, gled R. P. i Baggrunden; han beskæftigedes kun med Kopier; et signeret Portræt af Kongen som gammel hos Corfitz Ulfeldts Efterkomere i Bøhmen er mildest talt ringe. — R. P. var ogsaa sysselsat med privat Arbejde. Paa Gl. Køgegaard¹ hænger et signeret Billede af Christen Skeels Hustru Berete Rud fra 1633 og paa Gl. Estrup et af Jørgen Skeels Hustru Jytte Brock fra 1634; ligeledes findes der paa Arreskov et signeret Portræt fra 1637 af Otte Skeel. Paa Grundlag af disse Billeder er en Række andre Portrætter henført til ham, f. Eks. Christen Skeels paa Fr.borg, men det har endnu ikke været muligt at afgrænse hans Produktion ganske fra de Provinsmaleres, som stod i Forbindelse med ham (Anthonij Clement i Odense, Johan Jørgensen i Aarhus og Randers). 1627 fik han Betaling af Holger Rosenkrantz for Otte Gjøes Portræt. R. P.s Kunst er umiskendelig af hollandsk Oprindelse; han var ingen stor Mester, visselig, men han formaar dog i sine Portrætter, især i Kvindebillederne, at lægge en egenartet mild Karakteristik og Ynde, som unægtelig virker overraskende, hvis man alene baserer sin Dom om ham paa de haandværksagtige Kopier og skabelonmæssige Repræsentationsportrætter fra hans senere Tid. Naar engang de mange borgerlige og adelige Epitafiebilleder rundt i Landets Kirker bliver taget op til Undersøgelse, vil hans private Virksomhed sikkert kunne træde klarere frem; men som nogen betydelig Kunstner vil han næppe kunne hævde sig.

Fr. Beckett i Kunstmuseets Aarsskr., XXII, 1935, S. 1—11. Samme: Kristian IV. og Malerkunsten, 1937. O. Andrup i Danmarks Malerkunst, s. A.

O. Andrup.

Pihl, Sophus Theodor, 1840—88, Socialist. F. 23. Marts 1840 i Nykøbing S., d. 17. April 1888 i Bergen, begr. sst. Forældre: Murermester Abraham Larsen P. (ca. 1791—1841) og Helene Margarethe Petersen (ca. 1799—1866). Gift 5. Nov. 1868 i Stavanger med Karoline Tomine Monsen, f. 14. Sept. 1845 i Soknedal, d. 8. Aug. 1925 i Oslo, D. af Skomagemester Reier Bernt

M. (1819—tidligst 77) og Karen Guri Tønnesdatter **Gaudland** (1821—senest 76).

Efter Konfirmationen kom P. først i Handelslære i Frederikssund, derefter i Snedkerlære i **Kbh.**, blev Svend 1859 og rejste 1861 paa Faget til Tyskland, senere til Schweiz, Frankrig og Italien. I Frankfurt a. M. hørte han Lassalle og kom med i den socialistiske Arbejderbevægelse. Fra Napoli indskibede han sig 1867 til England, men landede i Stavanger, hvor han arbejdede, til han 1870 vendte hjem til Kbh. Han sluttede sig til Internationale, da Pio oprettede en dansk Afdeling af denne Okt. 1871, og blev Formand for Snedkernes Sektion, senere for Snedker- og Stolemagerforeningen af 1872. Hans Realitetssans og klare Forstaaelse af, at en Arbejderbevægelse **maa** samle det faglige og det politiske i en Enhed og hvile paa et helt demokratisk Grundlag, bragte ham tidligt i Opposition til Triumviratet Pio, Brix og Geleff. Efter Førernes Fængsling valgtes **P.**, ogsaa paa Grund af sine Sprogkundskaber, men meget mod Pios Ønske, til Delegeret for Danmark ved Internationales Kongres i Haag Sept. 1872, hvor han har stemt med Marx og Engels i Opgøret med **Bakuninisterne**. I den følgende Tid var han stærkt optaget af det faglige Organisationsarbejde, blev boycottet af Mestrene og ledede en for Fagforeningen skæbnsvanger Strejkebevægelse Sept.—Okt. 1873. Imidlertid havde Justitsministeren 14. Aug. opløst den danske Internationale. N. D. indbød P. til et Arbejdermøde i Phoenix-Salonen, og her oprettedes paa hans Forslag Den demokratiske Arbejderforening, som valgte P. til Formand. Det var hans Tanke med Foreningen som Grundlag at rejse et virkeligt Arbejderparti, men Begivenhederne kulkastede alle saadanne Planer. Paa et Fælledmøde 25. Aug. blev det overdraget P. sammen med et andet Bestyrelsesmedlem at forebringe Kongen et Andragende om, at denne vilde **»øve Mildhed«** og gengive de fangne Førere Friheden. Da en Audiens i dette Ærinde blev nægtet, indkaldte P. til et Arbejdermøde paa Christiansborg Slotsplads 3. Nov., for at en Repræsentation herfra kunde overrække Kongen Bønsskriftet. Alleerede forinden var der indledet kriminel Undersøgelse mod **Foreningen**, som, ikke uden Grund, mistænktes for at være en Fortsættelse af Internationale; P. blev arresteret 2. Nov., og den mødte Forsamling blev splittet af Politiets Stave. Ved Højesteretsdom af 17. Marts 1874 idømtes P. otte Maaneders Forbedringshus for at have dels »fornærmet«, dels »truet« Kongen. Under hans elleve Maaneders Fængselstid kom Foreningen i Opløsning, og Arbejderbevægelsens Ledelse gik over til en af Fagforeningerne oprettet

Centralbestyrelse. Efter Løsladelsen nægtede Magistraten at give P. Bevilling som Værtshusholder, ved sit Fag kunde han ikke faa Arbejde, men i en andens Navn aabnede han saa en lille Restauration i Tordenskjoldsgade, hvor forskellige Arbejderforeninger holdt til. Politiet forsøgte forgæves at bestikke ham til at forlade Landet. 1875 flyttede han til Nørrebro og ernærede sig kummerligt som Udvandringsagent, men to Aar senere, da Førerne var rejst bort, og Udsigterne for Arbejderbevægelsen var de mørkest mulige, brød ogsaa han op og rejste med sin Familie først til Hamburg, siden til Kapstaden. Her klarede han sig godt, vandt nyt Livsmod, og da han ogsaa økonomisk var kommet paa Fode, drog han 1885 til Norge, hvor han fik Arbejde som Skibssnedker i Bergen. Saa snart han havde set, hvor slet det stod til med Arbejdsforholdene i denne gamle Handels- og Haandværkerby, gik han i Gang med at rejse en socialistisk Arbejderbevægelse der. Sine opsparede Midler satte han i et Ugeblad »**Arbeidervennen**«, hvis første Nummer udkom 27. Juni 1885, og samtidig fik han dannet Bergens demokratiske Arbejderforening svarende til den danske af 1873. Hans energiske og frygtløse Agitation gav i Løbet af et Aars Tid Stødet til Oprettelsen af sytten Fagforeninger og Udbrudet af et Par forbitrede Arbejdskampe. Bevægelsen var repræsenteret paa den skandinaviske Arbejderkongres i **Göteborg 1886**. Efter en næsten hektisk Opblussen **indtraadte** imidlertid et føleligt Omslag. I Begyndelsen af 1886 overtog Fagforeningerne P.s Blad, men da han modsatte sig en Sammensmeltning mellem dette og Kristiania-Partiets Organ »Vort Arbeide«, synes det, som om Chr. H. Knudsen har foranlediget dets Standsning; i hvert Fald gik det ind i Sept. 1886, hvad der bidrog til alvorligt at svække Bevægelsen. Med Arbejdsløshed og Boycot søgte Arbejdsgiverne at tvinge P.s Tilhængere til Frafald. Selv blev han udsat for den skændigste Mistæneliggørelse. Han søgte forgæves at skabe sig en Eksistens som Sproglærer, hans Helbred blev undergravet, og han døde 48 Aar gammel af Lungebetændelse. Efter hans Død sygnede de bergenske Arbejderforeninger hen, og først i Begyndelsen af 90'erne gik Bevægelsen frem paa ny. P. var en af den tidligste Arbejderbevægelses rankeste Personligheder. Med sin Beslutsomhed og sit betydelige Organisationstalant blev han en Hovedkraft bag det store Fremstød for Dannelsen af Fagforeninger i Danmark, og i Norge æres han som en af de første Pionerer for en ny Tid, en uegennyttig Talsmand for de fattige og forurettede. Den haarde og hadefulde Modstand, hans Bestræbelser stødte paa, den personlige Forfølgelse, han var Genstand for fra Myndigheders og Arbejdsherrers Side, er et

Eksempel blandt mange paa det Martyrium, Arbejderbevægelsens første Tillidsmænd **maatte** udstaa. — Træsnit 1875.

Sophus Pihl 1840—1888, et Mindeblad om den afdøde Arbeidervæn, 1888. C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904, S. 278 ff. G. Ousland: Fagorganisasjonen i Norge, I, 1927, S. 60 ff. H. Koht: Det norske arbeiderparties historie 1887—1937, 1937, S. 68 ff. H. Bruun: Den faglige Arbejderbevægelse, I, 1938, S. 384 ff. O. Bertolt: Pionerer, 1938, S. 139, 142—51 o. fl. St.

Oluf Bertolt.

Pihl, Christian Actonius Theodorus, 1804—84, Kemitypist. F. 20. Jan. 1804 paa Løjtved ved Svendborg, d. 2. Okt. 1884 i Kristianstad, Sverige, begr. sst. Forældre: Forvalter Rudolph Frederik P. (1773—1826) og Else Birgitte Nyholm (1782—1818). Gift 12. Juni 1832 i Aarhus med Zarette Jensine Lindbom, f. 9. Maj 1807 i Kbh. (Trin.), d. 25. Juni 1853, D. af Garvermester, Major i det borgerlige Infanteri Johan Friederich L. (ca. 1780—1844) og Regine Sandrue (1886—1845).

Efter at være udlært som Guldsmed nedsatte P. sig i Aarhus, men da han **maatte** opgive denne Haandtering, efter at hans ene Tommelfinger var blevet knust i et Valseværk, lærte han sig **Stylografi** — en ny Kobberstikmanér, opfundet af Kobberstikkeren P. C. Schøler. Dette førte **P.**, som var et Stykke af en Opfinder, ind paa Forsøg paa at erstatte den sene og fordringsfulde Xylografi med en Metode, der hurtigere og mere nøjagtigt kunde gengive Kunstnerens Billede. Efter flere Aars Forsøg lykkedes det ham at omdanne en raderet Plade, saa at Tegningen kom til at staa ophøjet og derved blev brugbar til Trykning i Bogtrykpressen. Hans Opfindelse, Kemitypien, indbragte ham en Belønning af Christian VIII. og vakte Opsigt paa forskellige Udstillinger. 1846—55 levede han i Udlandet for ogsaa der at udbrede sin Metode, og han har bl. a. arbejdet i Leipzig, i Seddeltrykkeriet i Chemnitz, men dog navnlig i **Statstrykkeriet** i Wien, hvor han sammen med dettes Chef, **Alois Auer** 1853 har udgivet en Bog om Radering i Glas, **Hyalografi**, og ligeledes under Auers Auspicier 1855 har forsøgt sig med og udgivet en Bog om Ætsning af Daguerreotypier, saa de **blev** trykbare i Bogtrykpressen. Efter sin Hjemkomst til Danmark forsøgte han Udgivelse af et »Maanedsskrift til nyttige Kundskabers Udbredelse«, af hvilket dog kun to Hæfter naaede at se Lyset (1856). Han udgav senere et **Par** »Photographiske Haandbøger« (1861 og 64) og ernærede sig efter sin Hjemkomst mest ved den ret nye Fotografering sammen med en Søn, der senere nedsatte sig i Kristianstad i Sverige. Hos ham levede P. fra 1867

til sin Død. — P.s Virksomhed falder i en Periode, hvor nye og hurtigere Metoder fortrængte de ældre og mere kunstnerisk prægede. Hans Opfindelse har haft en Del Betydning her hjemme, men da der nogenlunde samtidigt i Udlandet blev opfundet Metoder af lignende Art, fik den aldrig større international Betydning. — F.M.G. 1861.

S. Elvius og V. A. Guldbrandsen: Nyholm, 1893, S. 26. Skand. Bogtrykker-Tidende, VI, 1875, Sp. 167—71. J. M. Thiele: Af mit Livs Aarbøger, II, 1917, S. 120 ff. Reproduktionsanstaltens Principalforening gennem 25 Aar, 1928.

H. S. Hendriksen (C. Nyrop).

de Pilloy, Frederik Daniel, 1702—55, Skuespiller, Vinhandler, Teaterdirektør. Døbt 26. Jan. 1702 i Kbh. (Nic), d. 3. Febr. 1755 sst. (Trin.), begr. i Trin. K. Forældre: Kgl. Dansemester Frederik de P. (ca. 1655—1729) og Cornelia Anna Le Coffre (1669—1708). Gift Aug. 1741 (Kopulationsafgift 4. Aug., Nic.) med Anna Floren, f. ca. 1706, d. 12. Sept. 1781, D. af Vinhandler Leonard F. (d. 1739) og Heilida Wulfs (gift 1° med Johan Triest).

Farfaderen Daniel de P. (d. 1679) blev 1648 indkaldt af Dronning Sophie Amalie til at være Dansemester ved Hoffet, en Stilling, som hans Søn Frederik, der blev adlet Aaret før sin Død af Frederik IV., arvede. Han var ogsaa (fra 1704) Dansemester for den franske Hoftrup, og hans Søn, Frederik de P., var saaledes fra Barnsben opdraget i en Atmosfære af Hof og Teater. Holberg hentyder til ham, naar han (i Ep. 447) taler om de »franske Personer, der vare vante til Comoedier og som vare opdragne udi det danske Sprog«, og det var derfor naturligt, at de P., skønt han ikke var Student, meldte sig blandt de danske Aktører, som 23. Sept. 1722 aabnede vort første Teater i Lille Grønnegade (Ny Adelgade), hvor Ledelsen var fransk, men Sproget dansk. Noget Billede af de P. er ikke naaet til Eftertiden, men vi kan gætte os til hans Ydre bag de Holberg'ske Roller, han kreerede: Leander, bl. a. i »Maskeraden«, Jean de France, Baron Nilus i »Jeppe paa Bjerget« og Barselkonen, en køn og beleven Elskertype, en Elegantier med fransk Verve, som han havde taget i Arv fra sine Fædre, og som dannede Baggrunden for Traditionen om, at han spillede sine Roller med hidsig Livfuldhed. I Modsætning til sine Kolleger forblev de P. ved Grønnegade-Scenen i hele dens sekssaarige Levetid, og senere deltog han i Direktørens, René de Montaignus Bestræbelser for en Fortsættelse, men da Forsøgene mislykkedes, drog han ud som Aktør til Tyskland, Frankrig og Italien, Rejser, hvorom vi intet positivt ved; han dukkede dog atter op i Kbh. og gav sig til

at være Traktør, snart som Medhjælper, snart som Interessent hos Byens franske Restauratører. I denne Egenskab blev han gift med Datteren af en velmeriteret Husejer og Vinhandler, der var afgaaet ved Døden, men hvis Bedrift de P. fik Tilladelse til at fortsætte, skønt han paa Grund af svage Øjne ikke havde gjort Svendestykke som Vinkyper. Saaledes gled Pietismens teaterløse Aar for ham, men da Skuepladsen 1748 atter blev en Realitet, skulde ifølge dens Privilegier nogle »fornemme og vederhæftige Mænd« være dens Ledere, og blandt disse valgtes de P., Byens eneste praktiske Teatermand, der dog ikke paa ny viste sig paa Scenen. Han uddelte Rollerne, havde Tilsyn med Dragter og Dekorationer, ledede Prøverne og sørgede for »**Actionerne**«, ♂: gav Nationalteatrets første uøvede Stab, især C. P. Rose, scenisk Vejledning. Ligesom **Montaigu** forud havde været Bindeleddet mellem Molière og Holberg, saaledes blev hans Elev de P. — **jævn**sides den gamle Komedieskriver selv — Forbindelsen mellem Teatret i Lille Grønnegade og Komediehuset paa Kongens Nytorv. Da Direktørstillingen var ulønnet, forstod han at skaffe sig Indtægter bl. a. ved at aabne en for Aktørerne ikke ufarlig Vinkælder under Scenen i den nye Teaterbygning. Holberg var litterær Konsulent og Dommer »om deres Capacitet, som antoges til at agere«, mens de P. havde den daglige Ledelse paa Teatret, men om det Samarbejde, der maa have fundet Sted, er der ikke levnet os noget Vidnesbyrd. Holberg nævner ikke de P.s Navn, skønt denne gav **flere** af hans Mesterværker den første sceniske Form paa Nationalteatret, f. Eks. »Jeppe paa Bjerget«, »Barselstuen« og »Den politiske Kandestøber«, men samtidig opførte han ogsaa, praktisk som han var, de **smaa** »Nachspiele«, f. Eks. »Merlin Dragon« og »Vulcani Kjæp«, som Holberg ivrigt bekæmpede, og deraf tør vi slutte, at Samarbejdet ikke har været uden Vanskeligheder. de P. afgik Marts 1751, og da han døde **Aaret** efter Holberg, var han 53 Aar og blind. Hans Kone fortsatte i nogle Aar Vinhandelen i Højbrostrædet nær Amagertorv.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, II, 1856. L. Bobé i **Personalhist. Tidsskr.**, 6. Rk., III, 1912. Samme i Le Danemark dans ses rapports avec la France, 1935, S. 94. Danmark i Fest og **Glæde**, III, 1935 (Robert Neiiendam: Komediehuset paa Kongens Nytorv).

R ' t M ' A

Pilo, Carl Gustaf, 1711—93, Maler. F. 5. Marts 1711 i **Göksåter**, Runtuna ved **Nyköping** i **Södermanland**, d. 2. Marts 1793 i Stockholm, begr. sst. (Klara K.). Forældre: Maleren Olof (**Oluff**) P. (Pijhlou) (ca. 1668—1753, gift 2° senest 1748 med Segred Schepner) og Beata **Jönsdotter** Sahlstedt (d. 1716). Trolovet 1738

med Eva Maria Malmgren fra Hofterup. Vielsen blev paa Grund af **P.s** Vægning ikke fuldbyrdet, og Trolovelsen kendtes retslig ugyldig 5. Maj **1747**; hun ægtede **1763** Rektor i Landskrona, senere Sognepræst i Øster Sallerup Håkon Rubenius, **1725—89**). Gift 5. Jan. **1750** paa Maltesholm med Charlotte **Amélie** Dorothée Demarez (Desmars), f. **31. Dec. 1719** i Kbh. (Fr. Ref.), d. 6. April **1801** i Stockholm, D. af Skuespiller Nicolas D. og Elisabeth Colas (ca. **1695—1765**).

Faderen, af polsk Afstamning, ernærede sig nærmest som Bonde-maler og drev desuden en lille Gaard, hvorfra han gjorde Afstikkere for at male enkle Portrætter, dekorere Kirker og udføre **finere** Dekorationsarbejde. Afhans Børn syslede flere med **Penslen**; Hjemmets Haandværksarbejde, den dristigt gjorde, bredpenslede Fremstilling og en Farveskala af de til dekorativt Brug anvendte enkle Farver med Tyngdepunkt i det grønlig og brunlig-violette synes at have givet dem et Fællespræg. P. kom tidligt i Skole i **Nyköping**, men vendte tiaarig tilbage til Faderen, da hans Lyst stod til Maleriet; han arbejdede hjemme i et Par Aar og kom **1723** i Malerlære i Stockholm; **1731** blev han Svend. Paa Grund af **Penge-**mangel blev han ikke Mester og drog snart fra Stockholm. Hans Rejse har tilsyneladende intet Spor efterladt i Arkivalier **noget-**steds; af hans samtidige Biografer benægter den ene, at han har været i Udlandet, den anden taler om en Rejse til Wien og Hjemrejse gennem Tyskland. Det var Malersvenden, der drog af Sted; hans Interesse har vel været mest bundet til dekorative Arbejder, de storartede Frescodekorationer, som da kom paa Mode i Tyskland under Paavirkning af italienske Malere, Venezia-Skolens lette og luftige klare Farver mod de tidligere tunge, mørke og brogede Kulører. At P. har været i Venezia, antages af flere Forskere, men er ubevisligt. Hans Modtagelighed har været Haandværkerens, ikke Kunstlærningens, men det, han saa, fik væsentlig Betydning som Basis for hans senere Virksomhed. **1736** vendte han tilbage til Stockholm og blev Elev af det nystiftede Tegne-Akademi paa Slottet under G. T. Taraval; her er det atter Dekorationsmaleren, der fører, Taraval med hans lette franske Palet. En særlig Betydning for P. fik Olof Arenius, der var en af Lærerne, en ejendommelig malerisk Begavelse. Ogsaa Lorenz Pasch d. **Æ.**, der da stod i sin fulde Blomstring, synes at have haft Indflydelse paa P. Studierne varede kun et Aars Tid, hvorefter han arbejdede nogle Aar i Skaane, væsentlig som Portrættør. Fra denne Periode er Billedet paa Øveds Kloster af Malte Ramel, malet **1739**. Det er det ældste betydeligere Værk, som kendes; det er holdt i brunlig Farve, med

grønlig **Aftninger** og grønlig Dragt, og en mørk rødlig Karnation; Penslen er haard og grov. Om andre Billeder, der er tillagt P. fra denne Periode, som det **Lewenhaupt'ske** Familiebillede, der næppe kan være malet efter 1737—38, hersker der Uenighed mellem hans Biografer.

Paa Maltesholm hos Familien **Ramel** levede **M.lle** Demarez som Guvernante, og hun anbefalede P. til sin Svoger, den tidligere Kantor i Karlskrona, nu Sproglærer ved Landkadetskolen i Kbh. C. G. **Almer**. P. drog da i Begyndelsen af 1741 til Danmark og opnaaede straks Stilling som Tegnælærer ved Skolen; allerede n. A. fik han Lønforhøjelse, og 1745 lykkedes det ham at faa anbragt en ny Lærer i sit Sted, Hans Arbien, mod at love at føre Tilsyn med hans Virksomhed; han fik i Stedet en fast aarlig Løn af Partikulærkassen mod at levere Kongen Portrætter til nedsat Pris. Han var hurtigt kommet i Forbindelse med Mænd af stor Indflydelse, saaledes den berømte Admiral F. Danneskiold-Samsøe, hvis Portræt han malede i Pastel (1745, Gisselfeld), og muligt er det til ham, som Baron paa Marselisborg ved Aarhus, at han 1741 malede Portrættet af **Aarhus'** Stolthed, Grevens Protegé, den gamle Drakenberg (Kunstmuseet); P. synes ogsaa gennem Greven at være kommet i Forbindelse med hans Slægtninge, Hertugerne af Augustenborg (Fr.borg, Gisselfeld). Paa Fr.borg hænger et Maleri paa Kobber fra 1743 af General, Greve Chr. Lerche. Mærkeligt af disse tidlige Billeder er unægteligt Drakenberg-Billedet, der paa sin Vis har Lighed i Opfattelse med **Ramel-Portrættet**, men viser betydelig mere kunstnerisk Modenhed, let og flot udført, langt fra af streng Formgivning, men med en Totalitet i Farveholdning i brun-rødlig Tone og med en stærk **clair-obscur** Virkning, et meget særpræget Arbejde inden for den daværende solide og sindige danske Kunst. Lerche er malet med en spidsere Pensel, miniatureagtig og med klare **blaalig-hvide** Toner om Ansigtets modent rødbrune Farve. Mod disse Billeder virker det mere mørkt holdte og mere gennemførte Portræt af Danneskiold tørt og forsigtigt; Maleren blotter, naar han vil arbejde mere gedigent, sin svage Tegnekunst. Endelig synes Portrættet paa Det **kgl.** Teater af Utilia **Lenkiewitz** med de klare Toner og stærke Kulører at være malet i denne Periode.

Om de nærmere Omstændigheder ved P.s Ansættelse ved Hoffet vides intet; antagelig har Danneskiold tilvejebragt **Forbindelsen**; man ved af en svensk Indberetning, at P. i Sommeren 1745 havde malet »**Mme. Royale**«, Kronprinsessen; men **Benævnelsen** er i 18. Aarh. dobbelttydig; det kan betegne Kongens Datter

Louise og Kronprinsens Gemalinde Louise. **Kronprinshoffet** synes han tidligt at have arbejdet for, om man end ikke bestemt kan paavise noget Billede af den senere Dronning Louise som Kronprinsesse. Derimod er Billedet af Frederik V. i staalgraat Harnisk (Fr.borg) formentlig malet, mens han var **Kronprins**; det mangler alle Regalier og har i sit kolde Lys og sine brogede Farver og i Figurens skarpe silhouetagtige Fremtræden mod den lyse Baggrund Egenskaber, som adskiller det fra de senere **Konge**-billeder.

Tronskiftet 1746 fik væsentlig Betydning for P. I Aug. 1747 fik han endelig udtrykkelig Bestalling som Hoffets Maler og derved ogsaa Pligt til at føre Tilsyn med og restaurere Billeder paa Slottene. De officielle Portrætter af Kongen leverede han i udstrakt Grad; alene Partikulærkassen betalte henved 60 Billeder. Der er især fem Hovedtyper: Frederik V. i Staalharnisk (**arkivalsk** omtalt 1749), Portrætterne i sort Rustning (Fr.borg, Kassel), i Kroningsdragt (omtales fra 1749; Kunstmuseet, hvor ogsaa den fortrinlige Skitse findes; Rosenborg, Valdemars Slot 1751), i Generalsuniform (omtalt 1757, Fr.borg 1760) og til Hest (fra 1754; Frijsenborg 1758, Eutin 1759, Vemmetofte 1755(?), **Sandringham**, Amalienborg og et Udkast i Kongens Eje). Fra Arkiverne kendes færre Portrætter af Dronning Louise, men han har malet hende ofte (Amalienborg, Fr.borg, Valdemars Slot) og udførte ogsaa to Billeder af hende paa Castrum doloris (nu forsvundne). Det skal bemærkes, at han saa sent som 1766, da han malede i en helt anden Stil, fik Betaling for et **Helfigursbillede** af hende; dette forklarer antagelig, at Rosenborg-Billedet i sin Farveholdning er saa forskelligt fra de øvrige Portrætter, at man endog derfor har villet gøre det til et Billede af hendes Broderdatter Caroline Mathilde. Dronning Juliane Marie har han malet fra 1753.

Samtidig var han beskæftiget som Restaurator, ogsaa for private, og udførte desuden en Række Portrætter, baade af den **herskende** Kreds (Greverne A. G. Moltke, J. S. Schulin og J. L. Holstein, Mogens Plessen ca. 1748) og inden for den københavnske Kunstnerkreds (Forfatterne **Lenkiewicz** (Helsingfors), Jomfru Thielo, som nu kun kendes i et fortræffeligt Kobberstik). Han har desuden aabenbart opholdt sig i Skaane, hvor hans Skilsmisse fra den Trolovede, med hvem han havde en Søn, fandt Sted 1747 og hans Ægteskab blev stiftet, og hvor han har malet flere Portrætter (Rutger Barnekow ca. 1750 i **Helsingborg**).

Den Udvikling, han i disse Aar gennemgik som Maler, er sket paa Grundlag af Impulser her i Landet. Som en væsentlig Faktor

maa man regne med den Betydning, det havde for ham at faa nøjere Kendskab til fransk Farvebehandling. Op imod halvandet Hundrede Malerier af de mest fremragende franske Rokokomestre erhvervedes i den Periode til Christiansborg. P.s første Biografer nævner udtrykkeligt, at det har været af Betydning, at han i Ro kunde studere i de Kunstsamlinger, som da fandtes i Kbh. Ligeledes tog han Lære gennem stukne Gengivelser. Men disse Paavirkninger betyder dog kun mindre; uden hans medfødte Evner, hans tidligere Erfaringer og hans hele kunstneriske Temperament vilde der ikke være fremstaaet en saa særpræget og egenartet Kunstner, en saa fremragende Farvevirtuos. Kort før Tronskiftet 1746 synes hans Palet at være blevet lysere; Figuren sættes stærkt op mod en lysaftonet og let malet Baggrund; der er en lysegrønlig eller lyseblaaagtig Totalitet over hele Billedet, men de enkelte Elementer er ikke helt sammensmeltede (Frederik V. i Staalharnisk (Fr.borg), Madame **Lenkiewicz** (Det kgl. Teater)). I de følgende Aar naar han at mestre Farveharmonien. Kong Frederik V. i Kroningsdragt har en sølvagtig Enstonighed, hvor alle de mange, flagrende og urolige Detailler er samlede i en farvemæssig Helhedsvirkning af stor kunstnerisk Værdi. Penslen er lettere; den bristende Tegnefærdighed sløres af uklare Konturer og djærv Penselføring; Karakteristikken bliver overfladisk; det er den rent farvemæssige Holdning, der bliver det væsentlige for Kunstneren. Det samme konstateres med Privatportrætterne som J. S. Schulin og **Gähler** (Fr.borg) og Jørgen Scheel (Kunstmuseet), men de er fortrinlige i Farve, bravuragtige i Teknik. Hele Tidens Frigørelse fra det tunge, solide og mørkladne i Christian VI.s Epoke, Troen paa et lyst og let Hoflivs Glans toner frem af disse legende, næsten uvirkelige **Portræt**-gengivelser. De store Billeder af Dronning Louise har samme vidunderlige Ensartethed i Farveholdningen, Drømmebilleder i Toner af køligt **blaat** eller af lysegrønt Saltvand, Genskabninger af eventyrlige Prinsesseforestillinger fra Uvirkelighedens Verden. Om hans eksperimentelle Teknik som Maler vidner det, at han 1756 præsenterede Akademiet et Billede af sin Hustru, malet i Voks efter Bacheliers Metode (Stockholm) og samtidig malede Prinsesse Vilhelmine Caroline paa samme Vis.

I 50'erne bliver P.s Pensel fastere, og hans Karakteristik begynder at tage Form. Greve A. G. Moltke, som han allerede har malet kort efter Tronskiftet (Fr.borg, Bregentved) bliver malet igen. Paa Lerchenborg findes markante og ejendommelige Billeder af Greve Chr. Lerche og hans Slægtninge, indfattede i Væggen, paa Fr.borg og Universitetet Portrætter af Greve J. L. Holstein-Ledreborg,

mærkelige, fordi de giver en dybere Karakteristik af Modellen end vanligt hos P. Endelig besidder Fr.borg et ejendommeligt Billede af Kassereren ved Partikulærkassen Gabriel Linde, hvor den stærkt røde Vest giver en i P.s senere Produktion usædvanlig klingende **Farvefylde**. Hans tidligere Billeder viser en ret **udetailleret Karnation**, overlaseret i det **brunt-rødlige, fint** anstrøget, og i en fast Kontrast mod den flotte Pensel i Dragtbehandlingen. Nu arbejder han sig fri af denne Maske og frigør Former og Farver.

Mens P.s Stilling som Portrætmaler her i Landet saaledes var i sin fulde Glans, kom den berømte franske Portrætmaler Louis Tocqué til Kbh. i Efteraaret 1758 og blev her et halvt Aars Tid, meget optaget af Arbejder for Kongehuset og den snævre Regeringskreds. Hans Stil er den fjernest mulige fra P.s; en nøjagtig og gennemført Modellering, en Detaillering af Stofgengivelser, en klar Karakteristik af Modellen og energiske Forsøg paa Naturalisme i Portrætterne. Mellem de to Kunstnere synes der at have været nogen Spænding, og Tocqué skal have ladet Ytringer falde i Retning af, at P. malede som Tyrk, hvad der **maaske** skal sige »uden Kendskab til den solide franske Skoles Konvention«, maaske kun **»som** var det Maskeradefigurer«. Man kan ikke sige, at P.s ydre Stilling var blevet rokket ved Besøget af denne overlegent dygtige Kunstner. Han leverede fortsat Billeder til Hoffet, og han havde endog den Tilfredsstillelse, at Restaureringen af Tocqués Billede af Dronningen, der var blevet beskadiget under Transporten fra Paris, hvor det var malet færdigt, blev betroet ham. Men P. var som arbejdende Kunstner saa levende, at han følte Konkurrencen som en Spore. Hans gamle Kærlighed til Galleristudier voksede frem, og det første Udslag synes at være en Stil, hvor Rembrandt-Studier og Minder om **Arenius'** ukonventionelle Portrætter satte deres Præg. Resultatet blev nogle Billeder af hans Kolleger ved Akademiet, Billederne af Le **Clerc, Saly, Biehl** og gamle Kammerherre v. **Stöcken**, malet omkring 1762—64, hvori han lader Lysvirkninger spille Hovedrollen, hvor Konturerne tilsløres saavel som de faste Former, og hvor Hovedvægten lægges dels paa Helheden i Farvetonen, dels i Stemningsbetoningen af de ejendommelige elegiske **Gammelmandshoveder**. Men det synes desuden, som om Moltke har paa-virket ham hen imod en Stil, som stod Tocqué og Fransk mændene nærmere; de officielle Portrætter faar mere Ro i Holdningen, bliver rundere i Formerne, dybere i Farven. Moltkes eget Portræt (Nørager, Bregentved) med Medaillen i Haanden er vel malet i Begyndelsen af 60'erne. P. havde 1763 lovet Akademiet et Portræt af dets Præsides og vides at have malet et saadant. Lidt tidligere er det

fornemme **maaneskinsagtige** Billede af Moltkes anden Hustru, f. **Raben**, i sin lyse **graalig-blaa** pelskantede Silkekappe og med den røde Muffesløjfe, unægtelig et af de mest charme fyldte Billeder, som er malet i Danmark, et Værk af enestaaende Helhed i Anslag og Tone (**Fr.borg**). Fra **1760** maa ogsaa Billedet paa Valdemars Slot af Kammerherreinde Juel, f. Juel, være, et af P.s mærkeligste og mest holdningsfulde Arbejder, hvor Modellen med sin sorte Silkemantille virker mod en Værelsebaggrund med et stort Vindue. Kronprins Christian havde P. malet som Barn i lang Sløjkjole (**1753**) og desuden som større flere Gange senere. Nu udførte han nogle legemstore Billeder af den unge Fyrste, malede med langt større Karakter og Naturlighed; han brugte til disse Billeder en Del af Baggrunden fra Tocqués Billede af Dronningen og søgte aabenbart at give en strengere og mere rolig Værdighed (omtales fra **1761**, **Fr.borg 1762, Amalienborg**). Formentlig er de to **farvefyldige** Billeder af Frederik V. i sort Harnisk og Dronning Juliane Marie, som har været i braunschweigsk Eje, og hvis Signatur paa Bagsiden falskelig er ændret til Callot (**Fr.borg**), fra Midten af **60'erne**. Fuldtone i sin mørkeblaa Farve er ogsaa det ejendommelige Portræt fra **1767** (sst.) af Greve C. G. **Danneskiold-Laurvig**. **1765** udførte P. et af sine Hovedværker, Billedet af Prinsesse Sofia Magdalena (Stockholm); det synes tydelig paavirket af Tocqués storøjede Prinsesser paa Bregentved og staar dem endog i Dragt og Udtryk nærmere, end de forløbne syv Aar skulde lade formode. Da Caroline Mathilde kom til Landet, malede P. ogsaa gentagne Gange hendes Portræt; men intet synes bevaret; man kunde dog antage, at Prinsessebilledet paa **Erholm** forestiller hende og ikke som almindelig antaget Sofia Magdalena. Ogsaa de yngre Prinsesser blev malede i disse Aar; hvis Billederne paa Gaunø er udførte af ham og ikke af **Als**, viser det, hvor overordentlig svingende hans Kunst har været; de er helt i hans lette Tonemaleri. P. leverede ikke blot Oliemalerier, men ogsaa Miniaturer og Pasteller til Hoffet, ja malede endog Dørstykker med Vaser, Blomster og Fugle (**1765**); lignende dekorative Billeder hænger paa Bregentved, hvor der ogsaa findes et stort, men mindre interessant Billede »Mars og **Venus**«, og fra Kbh. medførte han til Sverige et genremæssigt Billede i **Teniers'** Stil »Et Skomagerværksted« i Nationalmuseum i Stockholm, hvor ogsaa Billeder som »Abel og Kain« og »**Cimon** og Pera« (*La charité romaine*) hænger.

P.s Stilling i Danmark var baade ærefuld og indbringende; han var **1759** blevet udnævnt til Tegnelerer for Kronprinsen, hvad der dog ikke havde praktisk Betydning før **1764**; men hans Paavirk-

ning af den kongelige Elev var ingenlunde heldig; bl. a. skal han have tilbudt at skaffe den femtenaarige Prins Kærlighedseventyr i Fr.borg Slotspark om Natten (Reverdils Beretning). 1770 søgte han om en Betaling for sit Hverv paa 2000 Rdl.; han fik 400 Rdl. Hans embedsmæssige Virksomhed laa dog paa Akademiet. Allerede tidligt havde han givet Undervisning paa den gamle Kunstskole, og da den fik en fastere Form som Akademi, blev han 1748 Professor. Da Akademiet omorganiseredes af Frederik V. 1754, overgik han til det nye, og det var ham og ikke Direktøren Saly, der holdt Talen ved Kongens Modtagelse. Da Akademiets Forhold helt ændredes under Struensee, trak de franske Lærere sig tilbage; 1771 valgtes P. til dets Direktør, og han fik det ordnet saaledes, at Arveprins Frederik blev anmodet om at være dets Præsæs, skønt denne Stilling var afskaffet. Men da Prinsen gav Møde, undlod P. at holde en Modtagelsestale, hvad der skal have vakt Misnøje. I den følgende Tid havde han forskellige Kontroverser med de styrende. I Maj 1772 blev P. som en af de første udnævnt til Ridder af Vasaordenen, hvad det danske Hof gav sin varme Tilslutning. Men den svenske Gesandt synes at have benyttet dette og en højtidelig Ridderslagning i mange Danskes Nærværelse til taktløse Udtalelser; faa Dage efter fik P. fra Arveprinsen Ordre til at afgive en Kopi af den Ed til Sveriges Konge, som han havde aflagt, og da han sad Ordren overhørig, ramtes han af Lynet og fik — muligt som en Disciplinærstraf — Besked om ufortøvet at rejse til Slesvig for at male Prinsesse Louise og hendes Familie; da P. vidste, at Herskabet var rejst eller stod i Begreb med at rejse til Norge, tog han det som et Unaadens Tegn og indgav krænket sin Afskedsansøgning. Ugen efter fik han den bevilget med Besked om inden en Maaned at rømme sin Embedsbolig og flytte ud af Landet. Han søgte at reparere Skaden, men nu havde Kræfterne samlet sig imod ham; vel fik han Pension (300 Rdl.) og blev modtaget meget naadigt i Afskedsaudiens af Hoffet; men hans Forsøg da eller senere paa at faa Afskeden ændret strandede. Han begav sig da til Skaane og senere længere op i Sverige, hvor han fandt Forholdene besværlige, og drog sig, med en lille svensk Pension, tilbage til Nyköping. 1777 mødtes han med Gustaf III., som bestilte et stort Maleri af sin Kroning hos ham. Nu steg hans Stjerne atter. 1773 var han blevet Æresmedlem af det svenske Kunstakademi og 1777 dets Direktør; 1780 overtog han Stillingen og flyttede til Stockholm og tog alvorligt fat paa Kroningsbilledet, som han siden arbejdede paa til sin Død, uden at det dog blev helt færdigt. Dette mægtige Lærred er P.s

Hovedværk, det storartede Arbejde har i sine Lys- og Skyggedelinger, sin frie Komposition og sin selvstændige Karakter naaet en Kunstens Højde, som man skulde forsværge, at en halvfjerdsaarig kunde svinge sig op til.

I Sverige malede han sit sidste danske Billede, et Portræt af Christian VII. (1778, Gripsholm).

P. var ubetinget Førstemanden i den danske Malerkunst i Frederik V.s Periode; i Penslens Lethed og i Farvesans, i den helt kunstneriske Betragtning af sine Arbejders dekorative Holdning naaede han ogsaa en Førsteplads blandt Sveriges straalende Malere fra 18. Aarh. Der er indvendt meget mod hans Arbejder, det unaturalistiske («usande») i hans Figurer og hans Farvegivning, hans stundom svigtende Tegneevne og hans Ulyst til at give dybere Karakteristik af sine Modeller, hvad der maaske hører sammen med en Strømning i Tiden, Dyrkelsen af det udadvendt elegante. Nutiden har dog, ogsaa som Følge af moderne Bevægelser inden for Malerkunsten, givet ham en fremskudt Plads som Mesteren for de afstemte Farveharmonier. P. var ikke den mere eller mindre dygtige Elev af andre; han er dybest set Autodidakt, og hans Billeder, i hvert Fald de udpræget artistiske Portrætter, har inden for hele Europas Kunstverden et umiskendeligt Særpræg. I hans Atelier arbejdede Danske som Almer, Arends og Peder Als, Svenske som Pehr Krafft og Lorenz Pasch d. y., Finner som Isac Wacklin; i ringere Billeder er det ofte af Vanskelighed at skelne Mester fra Lærling. Men faa Aar efter P.s Udrejse hørte hans Virkning i Kunsten op. Nye Tider, ny Stil. De yngre Kunstnere kom hjem fra Udlandet; Rokokoen var død, og gennem et Aarhundrede var P.s Arbejder kun lidet estimerede, her som i Sverige. Nu regnes han for Nordens mest særprægede og koloristisk mest betydelige Maler fra 18. Aarh.

Selvportrætter: Maleri fra ca. 1775 (paa Fr.borg og i Konstakademien i Stockholm), litograferede, bl. a. af J. S. Salmson; portrætteret paa Billedet af Gustaf III.s Kroning (sst.); i Kamé paa gulgraa Sten: Profilrelief (Nationalmuseum, Stockholm); i Tegning i Johanne Fosies Stambog i Kgl. Bibl. og paa Nationalmuseum (Stockholm) samt paa en Tegning af ham selv, Sergei og Ehrensvärd (sst.), i Miniature paa Øveds Kloster. — Karikaturtegning af Sergei (sst.), Buste af Saly (Stockholm, Kunstmuseet). Miniature af Corn. Høyer 1770 (Charlottenborg).

A. F. Büsching: Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Künste, I, 1754, S. 250 f. O. Sirén: Carl Gustaf Pilo, 1902 og 1907. Sixten Strömbom i Kunstmuseets Aarsskrift 1921—23, 1924, S. 228 f., 230, 248—52:

XXII, 1935, S. 21—43. Samme i *Revue de l'art ancien*, 1929. Ewert Wrangel i *Kunstmuseets Aarsskrift* 1921—23, 1924, S. 351—57. Leo Swane sst., XIX, 1932, S. 78 ff.; XXIV, 1937, S. 57 ff. Samme i *Svensk sjutton-hundratals konst*, red. af A. Gauffin, 1923. Anna-Stina Bergman i *Tidskrift for konstvetenskap*, XIX, 1935. Chr. Elling sst., XX, 1937. Samme: Rokokoens Portrætmaleri, 1935. Samme i *Danmarks Malerkunst*, red. af E. Zahle, 1937, S. 84—88. H. Rostrup i *L'amour de l'art*, 1932. O. Andrup i *Tilskueren*, XXXVIII, 1931, I, S. 247 f. A. Gauffin i *Gazette des Beaux Arts* 1927.

O. Andrup.

Pincier, Johann Ludwig, se v. **Königstein**.

Pingel, Peter Christian, 1793—1852, Geolog. F. 20. Febr. 1793 i Kbh. (Nic), d. 22. Dec. 1852 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Tærtebager, senere Te- og **Porcellænshandler** Hans Heinrich P. (1760—1832) og Anna Marie Sebot (Zeboth) (ca. 1765—1838). Gift 24. Nov. 1832 i Hørsholm med Ophelia Drewsen, f. 25. Aug. 1801 paa Strandmøllen, d. 26. Dec. 1894 i Kbh., D. af Landøkonomen og Politikeren J. C. D. (s. d.) og 1. Hustru.

P. blev Student 1810 fra v. Westens Institut og tog 1813 juridisk Embedseksamen. N. A. drog han til Tyskland, hvor han i tre Aar studerede Filosofi og Naturvidenskab ved Universiteterne i Berlin, Breslau og Jena og i Breslau omgikkes Henrik Steffens. Efter at have opholdt sig i Kbh. Vinteren 1817—18 rejste han atter til Tyskland og foretog Ekskursioner i de mellemtyrke Bjerge, Schlesien og Galizien, vendte tilbage til Danmark og foretog mindre Ture her i Landet samt i Norge og Sverige. 1828—29 var han i Grønland paa geologiske Undersøgelser og blev ved sin Tilbagekomst 1829 Assistent ved den mineralogiske Afdeling af det naturhistoriske Museum i Stormgade. 1842 blev han Inspektør sst. og 1845 Overinspektør for hele Museet. — Ud over et Par mindre Afhandlinger om Bornholms Geologi har P. skrevet en Afhandling »Om Diluviet og Alluviet i det nordlige Jylland« (Tidsskr. f. **Naturv.**, V, 1828). Heri vender han sig med gode Iagttagelser og Argumenter mod Forchhammers Anskuelse, at det ved Frederikshavn forekommende stenfrie Blaaler var ældre end Skrivekridtet; de Muslinger, der var fundet i Leret, viste nemlig, at dette var ganske ungt. Endvidere hævdede han med Rette, at de i Vendsyssel forekommende Saltkilder var uden økonomisk Værdi. I Grønland opdagede han en Sænkning af Vestkysten siden **Nordbotiden**, hvilket meddeltes i Frankrig og England 1835—36 og ved det skandinaviske Naturforskermøde 1840 i Kbh. og vakte nogen Opsigt. Han foretog ligeledes nogle arkæologiske og historiske Undersøgelser over Nordbotiden og en Undersøgelse af den af

Porfyrngange gennembrudte røde Sandsten (Igalikko-Sandstenen) (Vid. Selsk. Forh., 1835—36, og Vid. Selsk. naturvid. og math. Afh., IX, 1843). — R. 1847.

Victor Madsen: Victorinus Pingel (Danmarks geologiske Undersøgelse, 4. Rk., II, Nr. 1), 1934, S. 73—80, med Bibliografi. P. H. J. Petersen: Stam-tavle med biografiske Optegnelser over Slægten Pingel (Ms. i Kgl. Bibliotek), 1931, S. LVI.

S. A. Andersen.

Pingel, Jacob **Claudius**, 1824—98, Advokat og Redaktør. F. 14. Febr. 1824 i Rønne, d. 18. Jan. 1898 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Byfoged og Stiftsskriver Jacob Claudius P. (1784—1835) og Janusine Christine **Prahl** Arboe (1789—1836, gift 1° 1813 med Generalkrigskommissær, Kaptajnløjtnant Johan Hen-rik August Valentin Kohl, 1763—1820, gift 1° 1802 med Petronelle Poulsen, 1783—1852, gift 2° 1820 med Grosserer og Brandmajor i Kbh., senere Ejer af Cathrinedal paa Møen Frederik Christian Plum, 1788—1844). Gift 1° 4. Marts 1849 i Kbh. (Garn.) med Clara Rosalia Petersen, f. 19. Maj 1825 i Kbh. (Trin.), d. 14. Juli 1853 sst. (Fred. Hosp.), D. af Garverfrimester, senere Værtshus-holder Magnus P. (ca. 1777—1845) og Eva Marie Frisch (ca. 1789—1853). 2° 8. Nov. 1861 i Sønderborg med Anna Hinrich- sen, f. 2. Juli 1837 i Sønderborg, d. 6. Okt. 1900 i Kbh., D. af Skomagermester Asmus H. (1812—41) og Anna Elisabeth Han- sen (1813—95).

Efter at være privat dimitteret 1844 tog P. 1852 juridisk Eksamen i Flensborg og beskikkedes 1855 til Underretsadvokat i Sønderborg. Han blev efter 1864 en vigtig Støtte for Byens Danskhed, var For- mand for den danske Forening »Enigheden« og fik oprettet en dansk Bogsamling. Da han nægtede at aflægge Ed til Preussen 1867, mistede han sin Advokat- og Notarbestalling i Marts 1867. Jan. 1868 begyndte han, støttet af en Kreds af Alsinger med Nik. Ahl- mann i Spidsen, at udgive »Dybbølposten«, samtidig med at han drev en Boghandel. Det lykkedes ikke at skaffe Bladet nogen særlig Udbredelse, og det maatte stadig have Støtte udefra. Ind- flydelse paa den almindelige sønderjyske Politik øvede Bladet ikke. Kun 1869 vakte det nogen Uro ved at fremsætte Ideen om, at Nordslesvigerne selv skulde foranstalte den i Art. 5 lovede Afstem- ning, men Tanken fik kun Tilslutning paa Als og afvistes i det øvrige Nordslesvig. Da de preussiske Myndigheder først i 70'erne paaførte de danske Blade talrige Processer og Bødestrafte, kunde P. ikke mere klare de økonomiske Vanskeligheder, og 1875 rejste han til Kbh., hvor han blev Ejendomsmægler og fik en Klasse-

lotterikollektion. Efter Art. 5's Ophævelse udgav han »**Pragfredens** Art. V« og »Traktaten af 11. Okt. 1878«, og under Forfatningskampen skrev han en Række Pjecer til Forsvar for Provisorierne. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet.

P. H. J. Petersen: Stamtavle med biografiske Optegnelser over Slægten Pingel (Ms. i **Kgl.** Bibliotek), 1931, S. 26. ff *R* Hiort-Lorenzen (*Hans Lund**).

Pingel, Johan Victorinus, 1834—1919, Filolog, Geolog, Politiker. F. 25. Febr. 1834 i Kbh. (**Fødsst.**), d. 18. Maj 1919 sst., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Assistent, senere Overinspektør ved Naturhistorisk Museum Chr. P. (s. d.) og Hustru. Ugift.

P. blev Student 1850 fra v. Westens Institut. Han studerede Filologi under J. N. Madvig, men droges allerede tidligt mod Faderens Fag Geologi. 1858 tog han filologisk Embedseksamen og disputerede 1864 for Doktorgraden med en mytologisk Afhandling, »De gigantibus fabularum græcarum disputatio«, men var allerede da stærkt optaget ogsaa af geologiske Studier, som han bl. a. drev paa Rejser 1858 i Norge, 1862, 63 og 65 i Sydsjælland, den schwabiske Jura og Alperne i Schweiz og Tyrol. 1854—64 var han Lærer ved v. Westens Institut, 1865—69 deltog han i Bestyrelsen af Strandmøllen, der ejedes af hans Morbroder, underviste derefter paa ny ved sin gamle Skole og konstitueredes 1871 som Adjunkt ved Metropolitanskolen, hvor han 1882 blev Overlærer. P., der havde en rig Slægtarv fra Oldefaderen Michael Rosing og Morfaderen J. C. Drewsen, var højt begavet baade som Menneske og Pædagog. Han var en Blanding af skarp Forstand og glødende Entusiasme, han var greben af Udviklingslæren og Revolutionens Frihedsideer, og han ejede en sjælden Evne til at vinde Mennesker. Hans Undervisning blev derfor uforglemmelig for mange af hans Elever, der siden bragte det vidt. Alt Terperi var ham fremmed; han stillede sig paa lige Fod med Børnene og øste af vidtstrakte Kundskaber i en alment dannende Paavirkning. Hans videnskabelige Produktion blev ikke stor (1874 en kritisk Afhandling om Herodot), men han stræbte i al sin Gerning at tage et første Haands Standpunkt til Tingene. Sidst i 70'erne tog han Del i Diskussionen om den lærde Skole, var imod den Madvig'ske Tvedeling og vilde udbrede Latinen paa Græskens Bekostning, vendte sig dog senere skarpt mod begge de gamle Sprog. Med sin levende Interesse for Mennesker og Ideer og sine oratoriske Evner maatte han komme ind i Politik. Fra Ungdommen var han imod de Nationalliberale og Ejderpolitikken. 1879—80 deltog han i den saakaldte litterære Nytaarsfejde mod Ploug og blev en af det litterære Venstres Mænd.

Han var Medstifter af Studentersamfundet 1882 og dets første Formand til 1884. Hans skarpe Ord og hans nære Forhold til Arbejderbevægelsen foranledigede Ministeriet til 1883 at kræve et Løfte af ham om at vise Varsomhed i sin Agitation; da han nægtede det, afskedigedes han med Pension. S. A. var han Medstifter af den liberale Venstreforening, og 1884 valgtes han til Folketinget i Aarhus, genvalgtes 1887 og 1890. Han sluttede sig straks til Hørup, gled kort efter over til Berg og tilhørte fra 1890 Bojsens forhandlende Retning. Baggrunden for hans Politik var oprindelig Revolutionen. Med Tænkerens rene Standpunkter mente og ventede han, at Venstre vilde tage Konsekvensen fuldt ud af sin Agitation, og han brugte baade i og uden for Tinget uhørt skarpe Udtryk om Ministeriet Estrup. Da han blev klar over, at ingen af Førerne i Virkeligheden vilde Kampen, blev han usikker og mere og mere hjemløs i Partiet. 1891 tog han Afsked med det i Pjecen »Et politisk Tilbageblik« med voldsomme Angreb paa Berg og Hørup og trak sig n. A. ud af Folketinget. Siden levede han væsentligt for sine Studier, tog i Begyndelsen af det 20. Aarh. til Orde for et kraftigt Forsvar. — Baade som Karakter, som Taler og Skribent rager P. op over sin Samtid. Der var Kim i ham til det største, men ogsaa en ulægelig Modsætning. Hans Logik og hans Tankers Renhed forligtes ikke med hans Følelsers Ild. Saa længe han troede paa det litterære og det politiske Venstre, var han stejl Partimand og Georg Brandes' Mand; i hans Alderdom blev den enkeltes personlige Overbevisning ham alt, og han ønskede »ikke Lys, men Tusmørke« over Landet. I hele sin Udvikling var han en knusende Dom over Venstres svigtende Kampvillie, men han vilde ikke selv have formaaet at rejse og føre en Kamp. Han ejede Villien og Troen, men ikke Resignationen. En Folkets Fører var han ikke, men en af de Enere, som de bedste søger til i Tvivlens Timer for at lære om og styrkes til Livet. — Maleri af J. C. Schlichtkrull 1904 (Danmarks geologiske Undersøgelse; Kopi paa Fr.borg). Litografiske Karikaturtegninger af Knud Gamborg 1885—90 (Fr.borg). Træsnit 1884. Dødsmaske paa Fr.borg.

Victor Madsen: Victorinus Pingel (Danmarks geologiske Undersøgelse, 4. Rk., II, Nr. 1), 1934 med Bibliografi og Litteraturhenvvisninger. Endvidere: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger. Udg. af Hans Lund, II, 1925, S. 279 f. H. Høffding: Erindringer, 1928, S. 109 f. Borups Højskole, XX, 1934—35, S. 19 ff. N. Neergaard: Erindringer, 1935, S. 189 ff. *Poul Engelstoft*

Efter 1864 at være blevet Dr. phil. kunde P. for Alvor begynde at studere *Geologi*. 1862, 63 og 65 benyttede han sin Ferie til

Studierejser i Sydsjælland, den schwabiske Jura, Schweiz og Tyrol, og ogsaa senere rejste han sydpaa. Hans Tid tillod dog ikke at foretage omfattende selvstændige Specialundersøgelser, men han gjorde adskillige værdifulde Fund og Iagttagelser og fulgte med stor Interesse det geologiske Arbejde. Han erhvervede sig herved et grundigt Kendskab til Geologien, hvilket hans fortrinlige og velskrevne populære Fremstillinger tydeligt vidner om. »Dansk Geologi«, **I—II**, i »**Tilskueren**«, **III**, **1886** samt »Ravets Natur, Oprindelse og Historie« og »Danmarks Forhistorie i Omrids, Landets Tilblivelse« i Studentersamfundets Smaaskrifter Nr. 59, **1887** og Nr. **78—79**, **1888** skulde skabe Interesse for Geologien som Skolefag og for den systematiske geologiske Undersøgelse af Danmark, som blev startet paa hans Initiativ. Hans Forespørgsel i Folketinget Marts **1887** herom resulterede 3. April **1888** i Oprettelsen af Kommissionen for Danmarks geologiske Undersøgelse, af hvilken P. var et virksomt og det geologisk mest kyndige Medlem **1895—97**.

S. A. Andersen.

Pinholt, Anton Vilhelm, f. **1869**, Politiker. F. 23. Nov. **1869** i Husby ved Nisum Fjord. Forældre: Lærer Jens P. (**1840—84**) og Thora Frederikke Starck (**1840—1922**). Gift 1° 21. Sept. **1894** i Lyngby med Helga Rosendal, f. 26. Maj **1866** i Vejle, d. 17. Maj **1912** i Middelfart, D. af Højskoleforstander H. R. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 25. Jan. **1924** i Kbh. (Jesusk.) med Ellen Margrethe Johansen, f. 29. Dec. **1886** i Varde, D. af Købmand Niels Jensen Gerth J. (**1852—1929**) og Maren Nielsine Sørensen (f. **1857**).

P. lærte Gartneri paa Vilvorde og tog Gartnereksamen **1888**, uddannede sig derefter særlig i Klitplantning, var Elev paa Askov **1890—91** og paa Lyngby Landboskole **1891—92**, blev **1894** Klitfoged ved Vejers Klitplantage, **1919** Overklitfoged for Ribe Amt og **1926** Klitinspektør, afgik **1939**. Han var Formand for Ribe Amts vestre Landboforeninger **1906—21**, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af jyske Landboforeninger **1908—27** og af dens Planteavlsudvalg **1908—16** og af Bestyrelsen for De samvirkende danske Landboforeninger **1917—27**, har været Indehaver af en Række Tillidshverv, saaledes Amtsraadsmedlem **1916—22**, Formand for Bestyrelsen for Dansk Andelsøgødningsforretning af **1916 1918—26** og Medlem af Andelsudvalget **1922—26**. Om den Anseelse, han ret tidligt vandt ved sit Organisationsarbejde, hvorunder Husmandsagen var Genstand for hans særlige Interesse ved Siden af Planteavl, vidner det, at han var Næstformand i Landbokommissionen af **1911**, hvor han sluttede sig til Tanken om offentligt Fæste.

1918—35 var han Folketingsmand for Varde, tilhørte Venstre og vandt en betydelig Position i Rigsdagens saglige Arbejde, hvor han blev en af sit Partis mest benyttede **Kræfter**; han var Medlem af Finansudvalget 1926—35 og dets Formand 1927—29. P. er den maaltbevidste Praktiker med sikker økonomisk Sans, den smidige og ufanatiske Parlamentariker af jævn, klar Veltalenhed, naturligt løftet frem til sin Stilling fra dygtigt Arbejde med faglige og lokale Opgaver. Han udgav 1907 »Læ- og Hegnsplantning«. — R. 1908. DM. 1929. K.² 1934. — Portrætteret paa Gruppebillede af H. Dohm 1916 (Ribe Stiftsmuseum) og Johs. Nielsen 1934. Farvelitografi efter sidstnævnte.

Vestkysten 20. Nov. 1929. Berl. Tid. 23. Nov. 1939.

Hans Jensen.

Pining, Diderik, —1480—, Søfarer.

Oplysningerne om D. P. er saa faa og til Dels indbyrdes modstridende, at meget lidt vides med Sikkerhed. Han synes at være født i Hildesheim før 1450 og omtales bl. a. som »Skipper«, o: Admiral, i Christian I.s og Hans' Tjeneste. Størst Interesse knytter der sig til ham, fordi han ca. 1472 sammen med Pothast (s. d.) blev udsendt af Christian I. paa en Opdagelsesrejse til de nordlige Farvande, under hvilken han i hvert Fald anløb Grønlands Kyst og muligvis naaede saa langt som til Newfoundland. 1478—83 nævnes han nogle Gange som Lensmand paa Island, maaske dog kun over de østlige og sydlige Fjerdinger. Samtidig har han imidlertid, stadig sammen med Pothast, drevet Kaperi dels for Kong Hans, dels for dennes Fætter, Junker Jacob af Oldenburg. 1487 var han Fører for en Afdeling af den danske Flaade, der kom Iver Axelsen Thott til Hjælp mod Sten Sture og reddede Gotland for Danmark. 1490 var han Lensmand paa Vardøhus. I al denne Tid efter 1483 har han rimeligvis stadig været Lensmand paa Island, hvor han bl. a. medvirkede ved Udstedelsen af de saakaldte **P.-Domme**, to Anordninger, der fik ikke ringe Betydning for Øens Styre i den følgende Tid. Efter 1490 vides der intet paalideligt om ham; men ifølge senere, uklare Beretninger er der en Mulighed for, at han er blevet erklæret fredløs og er kommet ulykkeligt af Dage; i al Fald nævnes en ny islandsk Lensmand 1491.

Norsk Hist. tidsskr., 2. Rk., III, 1882, S. 233—45; 3. Rk., IV, 1898, S. 195 ff.; 5. Rk., III, 1916, S. 151 ff. Sofus Larsen: *The discovery of North America twenty years before Columbus*, 1925. J. H. Gebauer i *Alt Hildesheim* 1933, Nr. 12. L. Bobé i *Medd. om Grønland*, LV, Nr. 1, 1936, S. 4, 35 ff.

Kaj Birket-Smith.

Pinstrup, Peder Pedersen, 1861—1934, Politiker. F. 14. Dec. 1861 paa Godensgaard ved Nibe, d. 30. Juni 1934 sst., begr. sst. Forældre: Gaardejer Peder P. (1828—89) og Dorthe Kirstine Sørensen (1834—1913). Gift 2. Juni 1888 i Farsø med Mette Marie Sørine Sørensen, f. 13. Aug. 1867 i Bjørnsholm Sogn, D. af Gaardejer Hans S. (1836—1927) og Dorthea Cathrine Larsen (1841—1902).

P. gik i Nibe Realskole til 1875, arbejdede derefter paa Fødegaarden, var 1878—79 paa Sønderholm Højskole, 1883—84 paa Faurbogaard Landbrugsskole, 1886—87 paa Askov, var 1888—96 Ejer af en Gaard i Binderup, fra 1896 af Fødegaarden. Han paa-virkedes stærkt af Højskolen og Grundtvigianismen, men som de fleste af sine samtidige Standsfæller tillige af den agrariske Aand, der trivedes under 90'ernes Landbrugskrise. Paa lidt uformidlet Maade kom i hans Personlighed en vis religiøs og national Idealitet til at staa ved Siden af en altid ivrig, ofte ensidig, og til Tider kras Trang til at hævde Bondestandens økonomiske Interesser og samfundsmæssige Position i Forhold til andre Samfundsklasser. Han blev en Bondepolitiker, der stærkere betonedes de Modsætninger, der bestod mellem Samfundets forskellige Dele, end han lagde Vægt paa at fremhæve, hvad der med et moderne Udtryk kaldes Folkefællesskabet. — 1893—1902 var P. Repræsentant i Aagrarsforeningen, 1902—23 som den første Bonde Formand for Aalborg Amts Landboforening, blev 1913 Næstformand i Foreningen af jyske Landboforeninger, var 1918—30 Formand for denne, 1919—32 Formand for De samvirkende danske Landboforeninger, Præsident i Landbruksraadet 1919—33. Jævnside med denne store Virksomhed i Landbrugets faglige Organisationer var han fra 1897 Medlem af Vokslev Sogneraad og, efter første Gang at være opstillet i Bælum, valgt til Folketinget i Kerteminde 1903—09, derpaa, efter at have været opstillet som Tilhænger af J. C. Christensens Forsvarsplan i Nørre Sundby mod Jensen-Sønderup 1909, med en ganske kort Afbrydelse Folketingsmand for Sæbykredsen 1910—32. Han var Medlem af Finansudvalget 1920—24, Statsrevisor fra 1928. — Oprindelig Bergianer sluttede P. sig først til Venstrereformpartiet, senere til Partiet Venstre, stod »Aalborg Amtstidende« nær, hævdede sig altid som politisk Bondefører med særlig Tilslutning fra Nordjyder og fik ret stor Betydning paa Rigsdagen. Tit vakte han Opsigt ved Taler med skarpe Udfald til forskellige Sider, saaledes da han i Folketinget 28. Okt. 1907 rettede et kraftigt Angreb mod den »franske« Kultur, der efter hans Skøn prægede Hovedstaden, og over for hvilken han fremhævede »Bondekulturen« som den egentlige danske Kultur, der rummede de bedste Værdier i Folkets Liv.

Den »franske« Kulturs særlige Udtryk i Danmark var for P. Brandesianismen, og han kæmpede mod Statsunderstøttelse til Forfattere som Thit Jensen og Bergstedt. Han følte sig stærkt frastødt af de københavnske Livsformer og blev ikke træt af at prise sin egen Stand for bedre Livsanskuelse, Soliditet og Sædelighed, men heller ikke af at kræve Bondekulturen underbygget med tilfredsstillende økonomiske Vilkaar for Landbruget. Han bekæmpede under Verdenskrigen Maksimalpriserne, efter Krigen Kravet om mere Industribeskyttelse, var Medlem af Transportnævnet af 1917, af Ernæringsnævnet af 1917, af Hudenævnet af 1918, af Traktatkommissionen af 1919, af Militærkommissionen af 1918 og af Næringslovs-kommissionen af 1921. Overalt, hvor P. fik Indflydelse, stillede han sig paa Vagt for de materielle og aandelige Interesser, han opfattede som Bondens Sag med Henblik paa saavel Husmænd som Gaardmænd, og for saa vidt laa hans Indsats i Organisationer og Politik udpræget paa Linie med den danske Bondebevægelse siden Stænderforsamlingerne (betegnende er her ogsaa hans Kamp mod Indførelse af et nyt Fæstevæsen). P. var en begavet Mand med historiske Kundskaber, og der var vel nok lidt ubevidst Romantik i hans Opfattelse af Bondens Mission og af sig selv som Aandshøvding. Han lod sig begrave paa sin Gaards Mark. — R. 1922. DM. 1930. — Mindesten efter Tegning af E. Ølsgaard ved Godensgaard 1937 og paa Dannerhøj 1935 med Portrætmedaillon af samme. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923, Rigsdagen). — *Sønnen Hans P.* (f. 7. Aug. 1892) er fra 1920 Ejer af Egsbjerg Gaard i Gravlev, valgtes 1932 til Folketinget af det nordjyske Venstre med Faderens Kreds, Sæby, som Opstillingskreds.

Aalborg Amtstidende 20. Marts og 1. April 1901, 1. Maj 1909, 14., 16. og 17. Maj 1910, 15. og 31. Maj 1913, 13. Dec. 1921, 2., 3. og 8. Juli 1934, 22. Sept. 1937. Tiden 23. Maj 1913 og 24. Dec. 1915. A. Rasmussen: Aalborg 3dic, s. A., S. 68. Tidsskr. for Landøkonomi, XXXIV, 1934, S. 413 ff. Ugeskrift for Landmænd, LXXIX, s. A., S. 421 f. Andelsbladet, s. A., S. 1060 ff. Vort Landbrug, LIII, s. A., S. 321 f. Jydsk Landbrug, XVI, s. A., S. 471 ff., 473 .

Hans Jensen.

Pio. Stamfaderen til den danske Slægt P. er Politibetjent i Kbh. Jean P. (f. 1734), som efter Familietraditionen som ung Officer skal have forladt Frankrig og stamme fra en adelig Slægt de Piou, der føres tilbage til Antoine de Piou (1605—efter 41). Han var Fader til **Murerfrimester** Wilhelm Jean P. (1782—1845) og kgl. Skuespiller, senere Lærer ved Landkadetakademiet, Krigsraad Jean Pierre P. (1778—1867), af hvis mange Børn skal

nævnes Frederikke Jeanette P. (1803—57), — der var Moder til Socialistførerer Harald Frederik Valdemar Brix (1841—81, s. d.) — Kaptajn Vilhelm **Émile** Laurent P. (1806—90) og kgl. Hofvinhandler, Oberstløjtnant Frantz Christopher **Bülow** P. (1827—1905), hvis Søn er nedenn. Nationaløkonom, Dr. polit. Frantz Emil P. (f. 1870). Kaptajn V. E. L. P. var Fader til de nedenn. Sprogforskeren, Professor Jean Frédéric Guillaume **Émile** P. (1833—84) og Socialistførerer Louis Albert **Francois** P. (1841—94), hvis Datter Sylvia **Mizpah** P. (1878—1932) først var gift med Lensgreve Eggert Christopher Knuth (1882—1920) til Knuthenborg, dernæst med Skuespilleren Johannes Poulsen (1881—1938, s. d.). Ovenn. Muremester Wilhelm Jean P. var Fader til nedenn. Boghandler Valdemar Vilhelm P. (1829—1902) og til Instrumentmager Peter Jean P. (1827—56), der adopterede nedenn. Skuespiller William **Frederik** P. (1850—1909); denne var Fader til nedenn. Skuespiller Viggo Elith William P. (f. 1887).

C. Klitgaard: Slægtens Saga, 1898, S. 55 f. Th. **Hauch-Fausbøll** i Berl. Tid. 9. Maj 1932.

Albert Fabritius.

Pio, Viggo **Elith** William, f. 1887, Skuespiller. F. 3. **Juli** 1887 i Kbh. (Frue). Forældre: Skuespiller William P. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 23. Okt. 1912 paa Frbg. med **Soffy** Marie Eleonore Christensen, f. 15. Okt. 1892 i Kbh., D. af Muremester Peter C. (1856—1918) og Rosalie Christine Larsen (f. 1874).

Faderen ønskede ikke, at P. skulde blive Skuespiller, men Familietraditionen var saa stærk i ham, at han **maatte** forsøge sin Lykke paa Scenen. Under beskedne Forhold begyndte han 1907 paa Sommerteatret i Kalundborg, rejste dernæst med Peter Fjelstrups Selskab, der turnerede i Danmark og Norge, avancerede over Frbg. Teater 1909 til Casino, hvor hans spinkle Ydre snart skaffede ham Drengeroller, snart gamle Mænd, og derfra ansattes han 1914 af Direktør Hofman ved Dagmarteatret, hvor han n. A. brød igennem i »Støvlet-Katrine« som den forrykte Kong Christian VIL, en forkælet, udsvævende Dreng, hvis Ydre han dækkede, og som han ogsaa psykisk kunde levendegøre ved Hjælp af sin ejendommelige Fantasi og særprægede Stemme. Disse Egenskaber fulgte ham i andre Roller og gjorde ham let kendelig, men ogsaa fængslende. P. har Udtryk for medfølelse Bitterhed (Advokaten i »Et Drømmespil«), han kan forme et Forstandsmenneske, en kold Desperat (Dr. **Utkin** i »Fanevagt«), virke ved en egen Poesi (Jean i »Skygefiskeren«) og være bedsk og skarp (Dauphinen i Shaws »Jeanne d'Arc«). 1931 ansattes han ved Det kgl. Teater, hvor den nedstyrkede Flyver i Christen Juls »Valkyrie« blev en af hans mest

karakteristiske Figurer, et Menneskevrag, der rasede galgenhumoristisk over sin Elendighed. Hverken lyrisk Vellyd eller Patos er P.s Omraade — derfor lykkedes hans Fremstilling af Titelrollen i Rostands »Ørneungen« kun delvis —, men det logisk gennemtænkte, det særprægede, bedske og ru, der peger frem mod Dr. Relling i »**Vildanden**«. Hans kinesiske Olding i »Darduse« og Ahasverus i »Genboerne« er typiske Eksempler paa hans fantasifulde Maskeringsevne, en Arv fra Oldefaderen Carl Winsløw, med hvem P. som Kunstner er mere beslægtet end med sin Fader. — Maleri af Axel Bredsdorff 1939. — R. 1939.

Politiken 2. Juli 1937.

Robert Neiiendam.

Pio, Frantz Emil, f. 1870, Nationaløkonom, Kommunalpolitiker. F. 6. Jan. 1870 i Kbh. (Cit.). Forældre: Kaptajn, senere Oberstløjtnant, kgl. Hofvinhandler Frantz Christopher **Bülow** P. (1827—1905) og Olavia Frederikke Gammeltoft (1842—1920). Gift 17. Maj 1905 i Seest med Martha Christiane Borch, f. 7. Marts 1880 i Kolding, D. af Købmand Erhard Andreas B. (1834—1903) og Frederikke Lund (1843—99).

P. blev Student 1886 fra Borgerdydskolen paa Østerbro og cand. jur. 1891. Hans Interesser droges imidlertid allerede da mod Nationaløkonomien. 1894 tog han statsvidenskabelig Eksamen og **til**traadte straks derefter en Studierejse til Tyskland og Østrig. Her fæstnede sig hos ham den Anskuelse, at den herskende liberale Økonomi ikke vilde kunne klare Industristatens Problemer, og samtidig med at han (1898—1904) gjorde Tjeneste som Assistent i Justitsministeriet, udarbejdede han Afhandlingen »Den fri Konkurrences Gennembrud i England«, i hvilken han tog den **uhemmede** Liberalismes Skyggesider under Kritik, og som 1902 skaffede ham den statsvidenskabelige Doktorgrad. 1908 nedsatte han sig som Overretssagfører i Kbh. — Gennem Industriraadet, som han siden dets Oprettelse har været Medlem af, samt gennem sin Tilknytning til Grundejerorganisationerne har han ydet en betydelig Indsats i erhvervspolitiske Spørgsmaal. 1933 traadte han ind som Formand i **Haandværkerbankens** Bestyrelse, i hvilken Stilling han har udført et omfattende og vellykket Saneringsarbejde. — 1902—18 var han Sekretær i Kbh.s Borgerrepræsentation. 1925 valgtes han paa den borgerlige Fællesliste som Medlem af Forsamlingen. Det er atter her særlig samfundsøkonomiske og erhvervspolitiske Spørgsmaal, han beskæftiger sig med. Nogen udpræget Partigænger er han ikke, men hans sagligt velfunderede og klart opbyggede Indlæg høres altid med Interesse. Han har fra sin første Fremtræden

søgt en Balance mellem den ubundne Liberalisme og den ubundne Kollektivism, og det er efter hans Opfattelse denne sidste, der nu truer. Han har været en skarp Kritiker af Nationalbankens Kronepolitik under og efter Verdenskrigen, og i et Skrift »Valutaspørgsmaalet i en Nøddeskal« (1925) tog han til Orde for at lade Kronen blive staaende ved Shillingpariteten. Sin hele Samfundsanskuelse har han fremstillet i Bogen »De vekslende Kulturer« (1937), hvor han paapeger de fælles Udviklingslinier i alle tidligere kendte Kulturformer og hævder, at rent materialistiske, idé- og idealløse Strømninger varsler en Kulturs Forfald.

Berl. Tid. 30. Dec. 1939.

P. Stavnstrup.

Pio, Jean Frédéric Guillaume Émile, 1833—84, Skolemand. F. 1. Juli 1833 i Toksværd, d. 12. Jan. 1884 i Kbh. (Jac), begr. i Gentofte. Forældre: Sekondløjtnant, senere Kaptajn Vilhelm Émile Laurent P. (1806—90) og Ane Marie Brix (1808—83). Gift 23. Dec. 1868 i Kbh. (Frels.) med Komtesse Elisabeth Susanne Sophie Sponneck, f. 24. Juni 1846 i Kbh. (Trin.), d. 12. Sept. 1905 i Odense, D. af Rigsgreve, Deputeret, Kammerherre, senere Minister Wilhelm S. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student 1850 fra Roskilde. Sit filologiske Studium **maatte** han af Helbredshensyn afbryde en Tid og var da Huslærer paa Landet; 1857 tog han **filologisk-historisk** Skoleembedseksamen og virkede derefter som Lærer navnlig ved Borgerdydskolen i Kbh., ligesom han ledede et privat Artiumskursus. 1864—65 var han med offentlig Understøttelse i Athen og ventede at faa et Lektorat i Nygræsk ved Universitetet efter Hjemkomsten (og P. var virkelig blandt de første, der havde Sans for dette Sprogs videnskabelige **Betydning**). Dette blev dog ikke Tilfældet, hvorfor han modtog en Huslærerstilling hos Grev Frijs-Frijsenborg (1865—68). I Juli 1868 blev han den nævnte Borgerdydskoles Bestyrer efter Professor K. Rovsing, først alene, siden med S. G. Møller. Skolen trivedes vel under hans Ledelse, og Vidnesbyrd om hans aarvaagne Interesse for Opdragelse og Undervisning, ikke mindst Skolehygiejnen, er hans Virksomhed i Pædagogisk Selskabs Bestyrelse, Oprettelsen af Tidsskriftet »Vor Ungdom«, som han 1881—83 redigerede med H. Trier og P. Voss, og Udgivelsen af en Række meget anvendte Skolebøger, navnlig franske, en dansk Læsebog (med L. **Wimmer**) og en Sundhedslære til Skolebrug (1878). Han oversatte **Comenius'** »Moderskole« (1874) og var paavirket af denne Pædagojs Tanker. I sit Skoleprogram 1876 tog han til Orde for at lette Overgangen fra Almueskolen til den højere Skole ved at indskyde en treaarig

»Middelskole«. Han skildres som en fin, livlig, human, noget nervøs Natur, stærkt optaget af sin Gerning, ironisk anlagt og med skarpt Blik for Sjælelivet hos Børn. Den nye Skolebygning i Stockholmsgade naaede han ikke at se fuldført; hans **Legemssvaghed** (en astmatisk Lidelse) tog mere og mere Overhaand trods et **Korfuophold 1881—82**. Af hans litterære Arbejder, der mest angaar fransk Sprog, Nygræsk og Pædagogik, kan foruden de anførte nævnes »Contes populaires grecs« (1879), »H. C. Andersens Historien om en Moder paa 15 Sprog« (1875, med Vilh. Thomsen) og adskillige Tidsskriftaflandlinger. — Efterladte Papirer i Nationalbiblioteket i Athen. — Tit. Professor 1875. — Træsnit 1877 efter Fotografi og 1884 af H. P. Hansen (i et Gruppebillede).

Borgerdydskolens Program 1884, S. 73—85. Vor Ungdom s. A. Hans Kyrre: Det pædagogiske Selskab gennem hundrede Aar, 1920. Østre Borgerdydskole 1787—1937, 1937, S. 76—79, 98. L'Hellénisme contemporain, III, 1939, S. 788-94 (heri Breve).

E. Giga(H A Paludan).*

Pio, Louis Albert François, 1841—94, Socialist. F. 14. Dec. 1841 i Roskilde, d. 8. Juli 1894 i Chicago, begr. sst., 1921 i Kbh. (Vestre). Broder til Jean P. (s. d.). Gift 1878 i Chicago(?) med Louise Augusta Henrietta Jørgensen, f. 16. Marts 1853 i Kbh. (Frue), d. 24. Juni 1924 i Tyron, North Carolina, D. af Klejnsmedemester, senere Maskinfabrikant Andreas Jørgen J. (1823—71) og Maren Marie Bjergsted (1830—97).

Den danske Arbejderbevægelse fører sin Oprindelse tilbage til en socialistisk Sammenslutning, som blev til paa P.s Initiativ 1871, og dens første Periode, indtil ca. 1878, beherskedes væsentlig af hans Personlighed, selv om han faktisk kun stod i Spidsen for Bevægelsen ca. halvtredie Aar i alt. P.s Farfader var Skuespiller, hans Fader Officer. Det synes, som Forældrene havde tiltænkt ham en Fremtid som Ingeniør. Han blev sendt i Metropolitan-skolen, men havde svært ved at underordne sig Disciplinen og blev taget ud i Utide. Privat forberedt af sin Broder blev han Student 1859. Han tog Filosofikum 1861 hos Sibbern og Rs. Nielsen og søgte gentagende, men forgæves Optagelse paa Polyteknisk Lærestanstalt. Han blev 1863 Timelærer ved Borgerdydskolen i Kbh., indtil han 1864 meldte sig som **Reserveofficersaspirant** og deltog i Krigen. 1867—68 var han Sekondløjtnant ved 13. Bataillon i Kbh., blev derefter paa ny Lærer ved Broderens Skole og fik endelig Sept. 1870 Ansættelse som Postskriver ved Købmagergades Posthus. Et splittet Sind og manglende Bestandighed prægede hans Ungdomsaar. Mens han underviste i Fysik og Matematik, syslede

han med Sprog- og Litteraturstudier; især fordybede han sig i Eventyrdigtningen og udgav 1869 »Sagnet om Holger Danske, dets Udbredelse og Forhold til Mythologien« og 1870 »Cyprianus«. Under Paavirkning dels af de i Folkesagnene gemte Ideer om Oprejsning og Retfærdighed for de **smaa** i Samfundet, dels af personlig Modgang blev hans Interesser efterhaanden rettet mod sociale og politiske Spørgsmaal. Da han dertil i Foraaret 1871 blev stærkt grebet ved Efterretningerne om Pariskommunen, kastede han sig over udenlandsk socialistisk Litteratur og skrev til Geneve om at blive optaget i den Internationale, han havde læst om. Han udsendte da i Maj og Juli 1871 to **smaa** Pjecer, »Socialistiske Blade i tvangfri Hefter, udgivne af en Arbejder«, I. »Socialismen i dens Forhold til Historien« og II. »Hvad vi forlanger«. Skønt hans Kendskab til Arbejdernes Kaar næppe var særlig indgaaende, gav han dog i den første Pjece en ret rammende Karakteristik af Tidens liberale og filantropiske Arbejder- og Husholdningsforeninger, som han anklagede for at putte Arbejderne **Blaar** i Øjnene; nu skulde *han* derimod klart vise, hvad vi, Arbejderne, forlanger »med Loven — eller uden den!« I Pjece Nr. 2 opfordrede han Arbejdere og Husmænd til at forstaa Organisationens Betydning og til at udnytte Valgretten bedre end hidtil og udkastede et Program for Skattereformer, Arbejdstids- og **Fabrik-**lovgivning m. **m.**, som skulde søges gennemført, naar der nu inden føje Tid blev oprettet en Forening som de **Trade Unions**, man havde i Udlandet. Tonen var allerede her skarpere, end man var vant til, og den blev endnu voldsommere i det Ugeblad »Socialisten«, som han og Fætterten Harald Brix udsendte det første Nummer af 21. Juli. Her svang han Svøben over »Rigmændene, som, efter at have opdynget umaadelige Skatte ved at tilrane sig Udbyttet af vor halve Arbejdstid, nu svælger i Nydelse, mens vi faar tilkastet det sorte Brød fra Fattiganstalterne«, men lykkeligvis, nu er »gennem Fortidens Taager Læren om alle Menneskers lige Adgang til Slægtens Ejendom brudt sejrende frem . . .«. I Sept. kunde P. præcisere den kommende Forenings Karakter nærmere. Den skulde hedde Den internationale Arbejderforening for Danmark, dens Medlemmer grupperes i faglige Sektioner, Ledelsen ligge uindskrænket hos et Tremandsraad og Formanden kaldes Stormester. Dens Formaal skulde bl. a. være »ved alle Midler at ordne Arbejdernes Optræden saavel i politisk Retning som mod Kapitalisterne og . . . virke hen til Oprettelsen af Produktionsforeninger, hvor alle Deltagerne faar den fulde Værdi af deres Arbejde«. Under en Konflikt hos Burmeister & Wain i Begyndelsen af Okt. indkaldte P. til et Arbejdermøde i Phønix-Salonen, og

det viste sig her, at Agitationskampagnen havde givet saadanne Resultater, at man 15. Okt. kunde skride til Foreningens Konstitution. Samtidig bredte Bevægelsen sig til Provinsen. Under hele dette Røre havde P. været Manden bag Kulisserne. De socialistiske Blade udsendtes anonymt. Paa »Socialisten« var Brix anført som Redaktør, og da Internationales Lederposter provisorisk blev besat, var der kun faa, som kendte Stormesteren. Samtidig med, at P. traadte frem som socialistisk Forfatter i Maj 1871, begærede han sin Afsked som Postembedsmand og fik den. Fra 1. Juli fik han Plads som Huslærer hos Kammerherreinde Berling paa Ordraphøj og levede i den følgende Tid et spændende Dobbeltliv, der utvivlsomt tiltalte hans fantasifulde Gemyt, om Dagen beleven Selskabsmand i de højere Kredse, om Natten underjordisk Revolutionær, Leder af Internationale. I Okt. foretog han en Rejse til Jylland og besøgte formummet som »Løjtnant Jørgensen« Afdelingerne i Aarhus og Skanderborg. Politiet havde dog for længst identificeret ham som Bevægelsens Ophavsmand og fulgte hvert af hans Skridt med Opmærksomhed. P.s egne Bestræbelser var i første Række rettet mod det politiske. Paavirket af Lassalle ønskede han Statsstøtte til Oprettelse af Produktionsforeninger og Indsættelse af en Arbejdsminister. Flertallet af Sektionernes Medlemmer lagde derimod Vægt paa de faglige Opgaver, Forbedring af Arbejdsvilkårene, og det lykkedes ham ikke at komme rigtig i Kontakt med sine Tilhængere. Hen mod Aarets Slutning opstod der inden for Foreningen en ret stærk Opposition, som var utilfreds med det uindskrænkede Styre og dets Hemmelighedskræmmeri og krævede mere demokratiske Organisationsformer tilvejebragt. Over denne Udvikling var P. ved at tabe Modet og opgive det hele. Af Fru Berling havde han faaet Penge til en Rejse med det Formaal at sætte sig nøjere ind i Katolicismen, som han havde udtalt sig sympatisk om. Han benyttede nu Lejligheden til at komme væk og rejste kort før Jul til Geneve, hvor Joh. Ph. Becker stod i Spidsen for en af Internationales største Afdelinger i Europa. Hos denne gamle Kæmper søgte han Raad og Støtte, og da han midt i Febr. vendte hjem, var det med frisk Mod. Han fik i hvert Fald Stormen i Foreningen besværgt, og ved Bestyrelsesvalget omkr. 1. Marts kaarede han til Stormester med 1548 Stemmer. Fra dyb Pessimisme skiftede P.s Stemning i Løbet af Foraaret om til lys Fortrøstning og dristigt Vovemod. Han følte sig baaret af sin Veltalenheds høje Flugt, der let rev Forsamlinger med sig, og i Bladet beskrev han sangvinsk det nye Samfund og antydede Løsningen af dets forskellige Problemer. Ud fra Forventningen om Tilslut-

ning fra en Husmands-Underklasse, hvis Eksistens og Forhold han havde ret uklare Forestillinger om, tilbageviste han med Haan Lars Bjørnbaks udstrakte Haand. Hans Trang til at spille **Første** Violin forpurrede de Muligheder, som et Samarbejde med Jysk Folkeforening og Venstre kunde have bragt Arbejderne. Ugebladet havde trods Politiets systematiske Forsøg paa at undertrykke det stor Fremgang, og fra 2. April 1872 udkom »**Socialisten**« som Dagblad. I Offentligheden kom nu og da de mest fantastiske Begreber om Internationales Styrke og udenlandske Hjælpekilder til Orde, og P. var ikke fri for selv at smittes deraf. Saa vidt det kan skønnes, naaede Medlemstallet i Løbet af Foraaret op over de 3000 i Kbh., og hen imod 2000 i Provinsen. Men Virkningerne af den socialistiske Agitation sporedes i langt videre Kredse. I Begyndelsen af April udbrød en Murerstrejke, som P. støttede paa forskellig Maade, og da Strejken truede med at ebbe ud, indkaldte han ved et Opraab i »**Socialisten**« for 2. Maj til et Arbejdermøde paa Nørrefælled Søndag 5. Maj. Denne Artikel, hvori han tilraaber »Jer, I Guldets Dyrkere! I, de Fattiges **Udsugere!**«, at »Maalet er fuldt!« og spørger Arbejderne: »Skal vi da som Lam lade os føre til Kapitalens Slagtebænk«, blev af Modstanderne, f. Eks. Carl Ploug, og Myndighederne udlagt som en Trusel om Revolution. Kbh.s Politidirektør V. Crone udstedte 3. Maj Forbud mod Mødet og mod alle andre Friluftsmøder, som Internationale eventuelt indkaldte, under Henvisning til, at der var stillet en Omstyrtning af de bestaaende Samfundstilstande i Udsigt. Efter at P. baade i »**Socialisten**« og paa Lørdagsmødet i Internationale i stærke Udryk havde fastholdt, at Mødet skulde afholdes, uanset Forbudet, som han, ikke med Urette, betegnede som Grundlovsbrud, blev han, saavel som Brix og **Geleff**, anholdt i Nattens Løb, og den følgende Dag kom det til det Sammenstød mellem Politi, Husarer og Demonstranter, som man har kaldt »Slaget paa Fælleden«. Efter Grundlovsforhøret blev de tre Førere arresteret og under den følgende Retssag anklaget for Forbrydelser mod den offentlige Orden og Myndighed og mod Religionen og for Overtrædelse af Politiloven, det første gennem den socialistiske Agitation, det sidste ved, at de havde modsat sig Mødeforbudet. Først 29. Marts 1873 faldt Dommen, der lød paa Forbedringshus for P.s Vedkommende i seks Aar, for Geleffs og **Brix** i fem og fire Aar. Selv om Højesteret i Aug. nedsatte Straffen til fem og tre Aars Forbedringshus, vakte Misforholdet mellem Forseelsen og Straffen Forfærdelse og Afsky i frisindede Kredse. Ved Folketingsvalget 1872 blev den fængslede P. opstillet i Kbh.s 5. Kreds og opnaaede 199 St., et

beskedent Resultat navnlig paa Baggrund af hans Ord om »vor egen Magt, vore Fjenders **Svaghed**«. Aug. 1873 opløste Justitsministeren Internationale, men P.s Navn og Ideer holdt de følgende Aar en beskeden Menighed sammen, mens der samtidig af Internationales Sektioner voksede en ret aktiv Fagforeningsbevægelse frem. P., Brix og **Geleff** blev 8. April 1875 benaaet og løsladt. P. var meget afkræftet af Opholdet paa Vridsløse. De blev nu fejret som Martyrer for Bevægelsen, og efter en Rekreatonsrejse til Tyskland overtog P. paa ny Ledelsen, 3: Formandskabet i Fagforeningernes Centralkomité og Redaktionen af »Social-Demokraten«, som fra Maj 1874 havde afløst »Socialisten«. Oplivet ved den Begejstringsbølge, der slog ham i Møde fra Arbejderne, kastede han sig energisk ind i Arbejdet. Han lagde Planer for Rejsning af en Forsamlingsbygning, han forfattede paa egen Haand en Fællesudtalelse fra Fagforeningerne til en af Regeringen nedsat **Arbejderkommission**, men især drev han paa med Agitationen for det forestaaende Folketingsvalg, som han satte store Forventninger til. Valget 25. April 1876 blev ogsaa en stor personlig Sejr for P., som i Kbh.s 5. Kreds med Redaktør Bille som Modkandidat opnaaede 1013 St., mens Partiet i det hele viste Tilbagegang. Ved samme Tid røbede dog ogsaa visse Tegn, at P. næppe havde Stof i sig til at blive nogen Folkefører. Han forstod ikke, at **Centralbestyrelsen** af 1875—76 var noget væsentlig forskelligt fra Internationale af 1871—72. Han interesserede sig ikke for de Opgaver, Regulering af Strejkevæsen o. l., som Fagforeningerne var optaget af, nu de økonomiske Konjunkturer var slaet om. Hans Forfængelighed og overlegne Forhandlingsform vakte Anstød. Han manglede Smidighed og kom efterhaanden paa en spændt Fod med flere af de øvrige Tillidsmænd. Den demokratiske Opposition, der var holdt i Live gennem Fraktioner som Internationales »provisoriske Afdeling« og Socialdemokratisk Samfund, rejste paa ny Kravet om en Reorganisation af Bevægelsen. P. rejste endnu en Gang bort og besøgte i Maj 1876 Karl Marx i London. Paa den Kongres, som Oppositionen havde foranlediget indkaldt, og som afholdtes 6.—8. Juni s. A. paa Gimle paa **Frbg.**, kom Modsætningerne stærkt frem. Hans eget Forslag, præget af hans Svaghed for det **pompøse** og romantiske, om at danne en politisk Organisation styret af et hemmeligt valgt Direktorium med en ulønnet Præsident i Spidsen, mødte haardnakket Modstand, og det vedtoges, at Ledelsen skulde være en paa simpelt demokratisk Grundlag valgt **Ni-mands Bestyrelse** med en lønnet Forretningsfører. Skønt P. valgtes til Formand »enstemmig med 6042 Stemmer«, protesterede han

bagefter harmdirrende mod at være blevet »degraderet« og »bundet paa Hænder og Fødder« af et »ukontrolleret Nimands-Despoti«. Efter denne Undsigelse var han kommet i et skævt Forhold til Partiet. Han rejste paa Agitation i Jylland, mens han sendte Geleff til Amerika for at undersøge Mulighederne for organiseret Udvandring dertil som Middel mod den voksende Arbejdsløshed. Den tidligere Formand Klein mistænkeliggjorde i en Pjece P.s Levemaade og Forhold til Partiets Økonomi. Anskaffelsen af et nyt Trykkeri, hvortil han havde **laant** Penge af Baronesse Liljenkrantz (s. d.), bragte ham i økonomiske Vanskeligheder, og hans Henvendelser til Fagforeningerne om Laan afslørede, hvor ringe Tilslutning og Sympati han nu mødte der. 14. Febr. 1877 nedlagde han pludselig Formandsposten. Han havde siden Jan. gennem Bladet opfordret til Deltagelse i en Kolonisation i Kansas, og Hovedbestyrelsen havde konstitueret sig som **Udvandringskomité**. Paa et Fælledmøde havde han krævet Støtte fra Regeringen til en saadan Udvandringsplan. Men 2. Marts afrejste han selv sammen med Geleff hemmeligt til Amerika. Siden Brix i Jan. var sendt i Forbedringshuset for Satire i »Ravnen« over Estrups Regering, havde **P.**, hvis Helbred endnu var skrøbeligt, næret Frygt for at komme til at dele hans Skæbne. Ogsaa han havde angrebet Regeringen voldsomt under Kampen om Forsvarsforslagene. Dertil kom, at han følte sig miskendt og svigtet af dem, hvis Sag han havde ført. Men hvad der især havde faaet hans Nerver til at **slaa** Klik, var nogle hemmelige Samtaler, han fra 12. Dec. til 24. Febr. havde ført med Politinspektør Hertz og **Vicepolitidirektør** Oldenburg, der havde kaldt ham op og paa den ene Side foreholdt ham, at »hans Aktier stod daarligt«, og paa den anden Side tilbudt ham Politiets Understøttelse, 10 000 **Kr.**, til at komme ud af Landet og et højere Beløb, hvis han ogsaa kunde skaffe Geleff og nogle andre navngivne Socialister af Vejen samt bringe »Social-Demokraten« i saadanne Vanskeligheder, at den **maatte** ophøre. Stillet over for et saadant Dilemma valgte han Pengene og Flugten. Vanskeligheder for Blad som Parti og Fagbevægelse fulgte af den økonomiske Depression, som var sat ind, men Førernes Svigten netop i en kritisk Stund var naturligvis særlig lammende, og det varede til omkring 1880—82, før nye Mænd fik Bevægelsen nogenlunde paa Fode igen. Allerede under Overrejsen til Amerika sendte P. Breve til forskellige Blade med Forsvar for sin Handlemaade, og han troede sikkert selv, at han ved et Koloniseringsarbejde efter socialistiske Linier, en ny Start, kunde retfærdiggøre sig og engang vende tilbage som en oprejst Mand. Bestikkelsen vidste man intet om, før Geleff,

som han var blevet Uvenner med i New York, gav sin Skildring af den i en Pjece: »Den rene, skære Sandhed om Louis Pio og mig selv« (1877). For de udbetalte Penge søgte P. at grundlægge et nyt Samfund ved Smoky River i Kansas. Da Foretagendet paa kort Tid brød sammen, drog P. med sin Hustru til Chicago, hvor han ernærede sig dels som Typograf, dels som Medarbejder ved eller Udgiver af talrige Blade, saaledes et Par Maanedsskrifter for Skandinaver, »Tilskueren« 1878—80 og »Samfundet« 1889—90, ligesom han skrev nogle Lærebøger i Sprog. I Begyndelsen af 80'erne arbejdede han som Kontormand hos Landspekulanten, fhv. Professor N. C. Frederiksen og ved dennes Blad »Heimdal«. En Overgang havde han en beskeden offentlig Ansættelse som tilsynsførende ved noget Byggeri og ved Postvæsenet. 1893 fik han Plads som Bestyrer af en Florida-Pavillon paa Verdensudstillingen, og herigennem kom han paa ny ind paa Koloniseringsplaner. Han satte sig i Spidsen for Anlæggelsen af en By, The White City, paa Florida-Halvøen, men ved Rejser i de sumpede Egne deromkring paadrog han sig en Tyfus, som medførte hans Død. — Harmen over P.s Flugt var naturligvis stor. Men med Tiden blev Bedømmelsen af ham mildere. Trods sin Selvoptagethed nærede han en varm og ægte Følelse for Samfundets forurettede. Han havde for deres Skyld brudt Broen af bag sig til de Kredse, han kom fra. Han og hele den spirende Arbejderbevægelse var blevet hensynsløst bekæmpet, og de tarveligste Midler, fra Stikkere til Bestikkelse, bragt i Anvendelse mod dem af Tidens Magthavere. Meget kunde motivere, at man saa bort fra de svage Øjeblikke i P.s Liv. Han havde dog skabt den Bevægelse, der i Aarenes Løb voksede sig stærk som et dansk Socialdemokrati, en Fagbevægelse og en Arbejderkooperation, der naaede Resultater, som han selv i sine mest revolutionære Drømme ikke havde forestillet sig. Ved Socialdemokratiets 50 Aars Jubilæum 1921 blev hans Aske hentet hjem, og paa hans nye Grav rejste Partiet en Mindesten for sin Grundlægger.

Maleri af R. G. A. Barnekov 1871. Træsnit af R. Neergaard 1873 og H. P. Hansen s. A., af H. C. Olsen (s. m. Brix og Geleff) og 1877. Litografi 1874. Radering af W. Pech 1927. Portrætteret i Fangedragt paa Vridsløse 1876, paa Træsnit af Knud Gamborg forestillende Valghandlingen 25. April 1876, paa Maleri af Jens Birkholm: Fattigdommens Evangelium og paa E. Saltofts Gruppebillede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej; Studie til sidstnævnte Billede sst.

Se Litteraturen under Harald Brix. Endvidere [S. J. Loria:] Louis Pio, 1873. L. Pio: Erindringer fra Redaktionskontoret og Fængslet, 1877. Køben-

havn 6. Aug. 1889. Th. Graae: Moderne Profiler, 1892, S. 126—38. Social-Demokraten 10. Juli 1894, 17. og 18. Juli 1921, 7. Juni 1931. Politiken 10. Juli 1894, 4. Maj 1920, 17. og 18. Juli 1921. C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904, S. 234—305. G. Brandes: Samlede Skrifter, XV, 1905, S. 201—06. M. Salmonsens: Brogede Minder, 1913, S. 71—74. E. Wiinblad og Alsing Andersen: Det danske Socialdemokratis Historie, I, 1921, S. 19—41. A. F. Kriegers Dagbøger, V, 1923, S. 175, 183, 185, 187, 208, 213, 235 ff., 315, 356; VI, 1925, S. 55, 118, 142, 151, 211, 242. H. Bruun: Den faglige Arbejderbevægelse i Danmark, I, 1938 (se Registeret). O. Bertolt: Pionerer, 1938. *Oluf Bertolt.*

Pio, Valdemar Vilhelm, 1829—1902, Boghandler. F. 3. Juni 1829 i Kbh. (Trin.), d. 9. Okt. 1902 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Murerfrimester Wilhelm Jean P. (1782—1845, gift 1° med Ane Kirstine Franck (ca. 1788—1824) og Else Marie Andersen (1808—78). Gift 23. Nov. 1855 i Kbh. (Helligg.) med Vilhelmine Emilie Clausen, f. 28. Maj 1835 i Kbh. (Helligg.), d. 10. Okt. 1904 sst., D. af Glarmester Johan Ferdinand C. (1788—1865) og Andrea Caroline Lindbom (1794—1859).

Efter at P. i elleve Aar havde arbejdet som Lærling og Medhjælper hos Boghandler H. Chr. Bakke, etablerede han sig 1852 i Kbh. som Boghandler, baade med Antikvariat, Sortiment og Forlag. Det blev dog dette sidste, der efterhaanden blev det væsentligste, om end Begyndelsen til den senere saa betydelige Virksomhed var højst beskeden, og den strengeste Økonomi nødvendig. Lidt efter lidt kunde P. udvide Forretningen, væsentligst ved Køb først af Restoplæg, snart hos en, snart hos en anden Forlægger, senere af hele Forlag, saaledes 1883 Imm. Rées, 1885 F. Borchorsts og som Kronen paa Værket 1886 Chr. Steen & Sønns store og ansete Forlag. De betydelige Værdier, der fandtes i disse Forlag, Carit Etlars, Marryats og Beatus Dodts Romaner, Hauffs Æventyr, Eibes »100 Timer«, Sannes Sangbøger o. m. a. blev fortræffeligt udnyttede gennem Prisnedsættelser og ved Subskriptioner; efter at P. 1885 havde optaget sin Svigersøn, Lægen Thomas Branner, i Firmaet, udvidedes Forlaget under dennes udmærkede Medarbejde yderligere baade med belletristisk og videnskabelig Litteratur (se i øvrigt under Th. Branner og Povl Branner), saaledes at Forretningen ved P.s Død stod som et af de større danske Forlagsforetagender. P. var en arbejdsom og stiltfærdig Mand, der vel ikke tog megen Del i Standens Organisationsarbejde, men var almindelig afholdt og respekteret i sine Fagfællers og Medarbejderes Kreds.

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 158 f.; III, 1906, S. 271. Nordisk Boghandlertidende 17. Aug. 1877, 15. Aug. og 10. Okt. 1902. Dansk

Boghandlertidende 12. og 19. Aug. 1927. Den nordiske Bogverden 15. Aug. 1877. (Om H. Chr. Bakkes Boghandel se Søren Vasegaard: Bidrag til Belysning af *kjøbenhavnske* Bogforhold ved Midten af det 19. Aarh., 1932).

Ove Tryde.

Pio, William Frederik (ved Daaben Villiam Frederik Svendsen), 1850—1909, Skuespiller, Sceneinstruktør. F. 27. Maj 1850 i Kbh. (Fødsst.), d. 22. Okt. 1909 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Cand. jur., senere Borgmester i Køge William Carl Frederik Lipke (1822—89) og Ane Maria Svendsen (1827—96, gift 1° med Instrumentmager Peter Jean P., 1827—56, 2° med Tobakshandler Hans Jensen, 1822—91). Gift 1° 12. Maj 1883 i Asminderød med Skuespillerinde Anna Henriette Winsløw, f. 3. Dec. 1859 i Kbh. (Slotsk.), d. 21. April 1913 sst., D. af Skuespiller ved Det kgl. Teater, senere Lærer i Toelt Lars Frederik W. (1822—91) og Elise Henriette Mathilde Caimeyer (1832—76). Ægteskabet opløst. 2° 26. Jan. 1894 i Kbh. (b. v.) med Laura Henriette Ollendorff, f. 9. Febr. 1857 i Kbh. (Garn.) (gift 1° 1878 med Disponent Christian Frederik Diederichsen), D. af Hovmester, senere Vaskeriejer Georg O. (ca. 1825—79) °S Anna Marie Olsen (1827—92).

Faderen, William Lipke, var i 1840'erne en yndet Ploug'sk og Hostrup'sk Studenterkomedieskuespiller, og Sønnen havde arvet hans Teaterlyst og vilde — draget af Beundring for Frederik Madsen — allerede til Scenen kort efter sin Konfirmation. Han **maatte** dog først tage Studentereksamen (1871 fra v. Westens Institut) og faa dramatisk Undervisning af Kristian Mantzius, inden han 1872 kom til Casino, der senere skulde blive hans Livs egentlige Scene. Paa Folketeatret oplevede han forinden Fr. Høedts Instruktion og brød igennem i Aarene 1875—81, **navnlig** i Titelrollen i »Den nye Bibliotekar«. Hans Herman Bang-Kopi her som Célestin i »César Girodots Testamente« vakte stor Opsigt isprængt Forargelse, ikke mindst i »Nationaltidende«, Bangs daværende Blad, som tvang ham til at forandre Figurens Ydre. 1881 vendte P. moden tilbage til Casino, som han med enkelte Afbrydelser (1884—85, 1900—01) tilhørte til sin Død. Han blev dette Teaters bærende Kraft, ikke et komisk Geni som Sophus Neumann eller Folkeromantiker som Laurids Stigaard, men Karakterfremstiller paa et bredt Omraade, anvendt saa at sige i alle Fag, fra Prinsen i »Lykkebarnet« til Coupeau i »Faldgruben«, fra vilde Farceroller til halvt tragiske Figurer, altid givende et dygtigt Arbejde, skønt Forholdene ofte medførte alt for hastige Indstuderinger, og undertiden hævende sin Indsats til betydelig Kunst, f. Eks. som den halvgale Faare-

tinget kom han hurtigt frem i første Række. 1908 valgtes han som Formand for Højres Gruppe og for Højres Repræsentantskab. Fra 1910 var han Medlem af Tingets Finansudvalg, 1910—14 som dets Formand. Fra 1915 var han Højres Finanslovordfører, og fra 1918 havde han Sæde i Rigsdagens Præsidium som Landstingets 2. Næstformand. — Under hans Ledelse modsatte Højre sig 1908 Loven om den kommunale Valgret. Hans mæglende Evne stod første Gang sin Prøve efter Vedtagelsen af Forsvarslovene af 1909 og Ministeriet Holstein-Ledreborgs Fald, der fremkaldte dyb Splid i Højres Gruppe. Det lykkedes ham i første Omgang at afværge en Spaltning, men efter det for Partiet uheldige Valg 1910 skilte Det moderate Højre sig ud. Kl. Berntsens Grundlovsforslag betegnede P. straks som »et Slag i **Ansigtet**» paa Højre, og paa Linie med Grev Frijs bekæmpede han Forslaget gennem alle de skiftende Faser lige til den famøse Udvandring af Landstinget Juni 1914. Da imidlertid Repræsentanter for Folketingets Højre i Foraaret 1915 var kommet overens med Ministeriet Zahle om en Løsning, sluttede P. og Landstingsgruppens Flertal sig til denne i Erkendelsen af, at det vilde være ugørligt at naa noget, der set fra Højres Synspunkt var bedre: man **maatte**, som P. sagde, »give Afkald paa noget for at naa noget andet«. — Da Højre 1915 efter Grundlovens Vedtagelse tog Konsekvensen af Landstingsprivilegiernes Bortfald, udarbejdede et nyt Program og skiftede Navn til Det konservative Folkeparti, var P. en af de ledende i dette Arbejde. Det skyldes for en stor Del hans Autoritet og **Forhandlingsevne**, at det nye Partis ret uensartede Elementer — spændende fra Foss til Asger Karstensen, fra Nordby til Grev Frijs — samledes inden for een Ramme. Paa Landsraadmødet 22. Febr. 1916 valgtes P. til Partiets Formand, en Post, han beklædte til sin Død. — Krigstiden bød P. de betydeligste Opgaver, han som Partifører blev stillet overfor. Da Spørgsmaalet om Mineudlægningen i Store Bælt 5. Aug. 1914 blev forelagt Partiførerne, var P. den eneste oppositionelle Politiker, som straks tilraadete Udlægningen, hvad vistnok ikke blev uden Betydning for den endelige Afgørelse. — Hans Holdning i de politiske Krisesituationer, der indtraf i Krigsaarene, var bestemt af, at han i Overensstemmelse med Kongen og Ministeriet, men i Modsætning til Venstre ikke ønskede Valg afholdt, saa længe Krigen varede. »Man skal ikke skifte Heste midt i Vadestedet« var det Slagord, han brugte. Kriserne omkring Øsalget 1916 og Rottbølls Forbliven som Kontrolminister 1917 fremkaldte imidlertid **dybtgaaende** Uenighed i Partiet, og P.s Bestræbelser maatte derfor samtidig gaa ud paa at afværge

Valg og at undgaa en Sprængning af Partiet, hvad udadtil undertiden gav Indtryk af en vis Usikkerhed i hans Kurs. Det samme Indtryk havde man **1919—20** under den politiske Strid om Grænse-dragningen. Han var sikkert helst selv blevet staaende paa det Grundlag, der var skabt med Rigsdagsbeslutningen af 23. Okt. **1918**, men Strømningen inden for Partiets Flertal gik i Retning af en skarpere oppositionel Holdning over for Regeringen. Det lykkedes dog P. at formidle Modsætningerne saa vidt, at alene Dr. **Bircks** Udtræden fandt Sted. Under Paaskekrisen **1920** stod han sammen med J. C. Christensen fast paa det Standpunkt, at Ministeriet Liebe burde blive siddende og Generalstrejken mødes. — P. var tidligt under Indtrykket af Socialdemokratiets Vækst en Tilhænger af nært Samarbejde med Venstre, og han blev det i Efterkrigstiden mere og mere. Ved Ministerskiftet **1926** raadede han — til Dels i Modstrid med Ønsker inden for Partiet — Kongen til at henvende sig til **Madsen-Mygdal**. Under de Brydninger omkring Industribeskyttelsen og den »aktive Handelspolitik«, som truede Samarbejdet med **Ministerierne** Neergaard og Madsen-Mygdal, indtog P. en mæglende Holdning, idet han søgte at undgaa aggressive Krav over for Venstreregeringerne og personlig sikkert forholdt sig kølig til videregaaende Toldforanstaltninger. — Af Væsen var P. faamælt og **tilbageholdende**. Han har aldrig rejst Stormene om sin Person eller udæsket Lidenskaberne. Han talte som Regel stilfærdigt, tørt og sagligt. Politisk Banebryder var han heller ikke. Men han raadede over et udpræget politisk Instinkt, der lod ham se en Situations Muligheder, og ved sin Karakters Finhed og Uplettethed saavel som ved en ordsproglig Sindsligevægt og et sundt Omdømme hævdede han to Aartier igennem under de vanskeligste Forhold Stillingen som sit Partis Førstemand og Leder. — Maleri af Heinrich **Dohm** **1924** (**Rigsdagen**; Kopi i Familieej). Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (**1923**) og paa H. Vedels Grundlovsbillede (**1918**), begge i Rigsdagen. — Relief af Rik. Magnussen paa Mindesten ved Sorgenfri.

Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark fra **1848 til 1936**, II, **1938**, S. **276 f.**, 509 og passim. J. Christmas Møller i Det nye Danmark, VI, **1935**, S. **239—42**. Militærkommissionens Beretning, II, **1922**, S. **164**. Berl. Tid. 4. April **1923** og 19. Febr. **1928**. Dagens Nyheder 19. Febr. **1928**. Aarbog for Rigsdagssamlingen **1927—28**, **1928**, S. X.

P. Stavnstrup.

Pistorius (Becker), **Johannes**, **1528—1605**, Præst. F. 29. Juni **1528** i Husum, d. 22. Okt. **1605** i Tetenbüll. Forældre: Archi-

diacon i Husum, Mag. Diederich B. (d. 1533) og Anna N. N. Gift 1° 14. Aug. 1558 med Metta Hoyer, d. 1596, D. af Amtsforvalter i Husum H. 2° 1600 med N. N., d. tidligst 1605.

J. P. gik først i Skole i Husum og besøgte dernæst fra 1542 i fem Aar Lyceet i Luneburg under den berømte Rektor Lucas Lossius. Fra 1547 studerede han ved Universitetet i Kbh., hvor han blev knyttet nært til Mænd som Niels Hemmingsen, Johs. Machabæus, Poul Noviomagus og Cornelius Hamsfort, og da han drog bort herfra, modtog han et meget hædrende Vidnesbyrd af Niels Hemmingsen. Efter et kortere Ophold i Strasbourg begav han sig 1551 til Wittenberg, hvor han især traadte i Forbindelse med Melanchton, der for Livet blev hans beundrede Lærer og Mester. Snart efter blev J. P. udset til Rejsseledsager for Righofmester Eiler Hardenbergs to Sønner. Først opholdt de sig i Wittenberg, dernæst besøgte de Strasbourg, Leiden og Paris, siden Italien. 1557 vendte J. P. hjem og blev s. A. Præst i Tetenbüll i Eiderstedt, hvortil han indviedes 1558 af Biskoppen i Ribe Hans Tausen. Fra 1584 var han tillige — som den første i sin Art — Provst for Landskabet Eiderstedt. Trods Tilbud om større Stilling forblev J. P. som Præst i Tetenbiill til sin Død, i alt i 47 Aar. Antagelig ønskede han ikke ved at faa en mere fremtrædende Plads at blive draget ind i Tidens teologiske Stridigheder. Han var nemlig en udpræget Repræsentant for Filippismens venstre Fløj og betragtede de strengere Lutheranere med Afsky. Særlig var han en Fjende af Konkordieformlen, hvis paatænkte Indførelse i Slesvig han medvirkede til at forhindre 1579. J. P. var en begavet og meget kundskabsrig Mand, der besad et stort Bibliotek. Rester af dette, som i nyeste Tid er blevet genfundet, viser ligeledes hans Forkærlighed for filippistiske og reformerte Teologer. Skønt han ikke selv er optraadt som Forfatter, øvede han ved sin Personlighed og sin udstrakte Brevveksling en ikke ringe Indflydelse og nød betydelig Anseelse i lærde og kirkelige Kredse. Nogle efterladte Optegnelser fra hans Haand »*Ephemeris historica*« indeholder interessante Meddelelser om bekendte Personligheder fra hans Samtid, men især er hans »Brevbog« (væsentlig Kopibog for udgaaende Breve, Gl. kgl. Saml., 4°, 3078) et værdifuldt Skatkammer til Oplysning om indre Forhold i den lærde Verden i det 16. Aarhundrede. Som Helhed er denne Brevbog endnu ikke udgivet, men ældre og nyere Forskere har i rigt Maal gjort Brug af dens Indhold.

J. M. Krafft: *Zwey-Hundert-Jähriges Jubel-Gedächtnis*, 1723, S. 228—33, 569—73. Johs. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 496 f. H. F. Rørdam: *Monumenta Historiæ Danicæ*, 2. Rk., II, 1887, S. 571—670. *Schriften des*

Vereins für schleswig-holsteinische Kirchengeschichte, 2. Rk., I, 1897—1900, 5. Hæfte, S. 31. Kirkehist. Saml., Ny Rk., III, 1864—66, S. 317—23, 344—46. O. Walde: Studier i ældre dansk bibliotekshistoria, 1932, S. 35 f.

Bjørn Kornerup.

Pitzner, Johannes Ludvig Ernst Marcus, 1865—1933, Bagermester, Politiker. F. 7. Juni 1865 i Kbh. (Petri), d. 1. Sept. 1933 i Fissau, Holsten, begr. i Herlev ved Kbh. Forældre: Bagermester **Johannes** Heinrich Ludvig P (1833—92) og Anna Johanne Rasmussen (1837—1903) Gift 18. Juli 1890 i Hillerød med Karen Helene Bendtsen, f. 1. Aug. 1868 i Kollerød, Lyngby Sogn, d. 19. Nov. 1926 i Kbh., D. af Gaardejer Peder B. (1829—1901) og Anna Larsen (1836—1910).

P. var uddannet som Bager, og han nedsatte sig 1890 selvstændigt i Kbh. 1905 blev han Direktør for De forenede Bagermestres Rugbrødsfabrik. Tidligt tog han Del i de københavnske Haandværkeres Organisationsarbejde, til hvilket hans Livsværk særlig knyttedes. 1898 blev han Medlem af Bagerlavets Bestyrelse. 1899—1903 var han Viceoldermænd og 1903—18 Oldermænd for Kbh.s Bagerlav. Han var i denne Periode ikke blot sit eget Fags, men i videre Forstand Haandværkets Talsmand over for Offentlighed og Myndigheder, og inden for hans **Standsfællers** Kreds vakte hans Arbejde en saadan Paaskønnelse, at han ved sin Afgang udnævntes til Æresoldermænd, og 1919 valgtes han til Formand for den danske Bagerstands Fællesorganisation. 1911—15 var han Formand for **Kbh.-Afdelingen** af Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og 1915—32 Formand for Lands-Fællesrepræsentationen. Hans Virke i denne fremtrædende Stilling skaffede ham udelt Tillid og Popularitet inden for alle Afskygninger af dansk Haandværk. Fra 1913 var han Medlem af Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse og fra 1914 af Bestyrelsen for Teknologisk Institut. Desuden sad han inde med en lang Række Tillidshverv i Tilknytning til Haandværkererhvervet. Saaledes var han Formand for Haandværkerbankens Bankraad og Medlem af Bestyrelsen for Haandværkerstiftelsen. — Ogsaa i det politiske Arbejde kom han tidligt med. 1906 og 1913 var han opstillet af Højre i københavnske Kredse, og 1918 valgtes han paa Det konservative Folkepartis Liste i Kbh. Han blev straks Medlem af Finansudvalget, i hvilket han med en kort Afbrydelse havde Sæde til sin Død. Fra 1920 var han Formand for det Underudvalg inden for Finansudvalget, der har med Bygningsspørgsmaal at gøre. 1920—22 var han sin Gruppes Formand. I sin første Ordførertale tilsagde han Ministeriet Neergaard sit Partis Støtte og udtalte Haabet om

det loyale Samarbejde mellem Venstre og Konservative, der siden til Stadighed var Ledemotivet i hans politiske Virksomhed. — R. 1912. DM. 1919. K.² 1927. — Mindesmærke paa Graven, rejst 1934 af Fællesrepræsentationen. — Malerier af Knud Larsen i Haandværkerforeningen og af A. Tørsleff 1933 paa Kbh.s Brødfabriker.

Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, II, 1938, S. 356, 455. Dagens Nyheder 2. Sept. 1933. Berl. Tid. 1. og 2. Sept. s. A. Aarbog for Rigsdagssamlingen 1932—33, 1933, S. IX ff. *P Staunstrup*

la Placette, Jean, 1639—1718, Præst. F. 19. Jan. 1639 i Pontac i Béarn, d. 25. April 1718 i Utrecht. Gift med Catharine de Lostalot (Lonstalot).

Efter at have studeret i Montauban blev J. 1. P. 1660 reformert Præst i Orthez (Béarn) og 1664 i Nay. I Aarenes Løb vandt han sig Navn som en nidkær Præst og begavet Taler, men allerede kort før Ophævelsen af det nantiske Edikt 1685 var han i Færd med at forlade Frankrig. Han drog til Brandenburg, hvor han just var ved at finde Ansættelse, da han af Dronning Charlotte Amalie 1686 blev kaldet til Kbh. for at være Præst for de reformerte Flygtninge, der havde slaaet sig ned her, og som 1689 fik deres egen Kirke. Han indlagde sig ikke ringe Fortjeneste af sin Menighed i den vanskelige Begyndelsestid og betød især meget ved sine fortrinlige Prædikener. 1710 nedlagde han sit Embede, men var dog som en Slags Hofprædikant knyttet til Enkedronningen, hvem han ledsagede paa en Rejse til Jylland og Oldenburg. Herfra drog han til Holland, hvor han senere i Utrecht fandt Døden i den berømte Teolog David Martins Arme. — J. 1. P. var en meget frugtbar Forfatter, og de fleste af hans Skrifter blev oversat baade til Tysk, Engelsk og Hollandsk. Hans teologiske Hovedværk er »*De insana-bili Romanæ ecclesiæ scepticismo*« (1696), et grundigt **Kontrovers**-skrift, hvori han ved Hjælp af solid kirkehistorisk Viden og skarp principiel Tænkning vilde vise, hvorledes Paastandene om Romerkirkens Uforanderlighed ved nærmere Betragtning opløser sig i Støvskyer. Nok saa berømte er hans forskellige Opbyggelsesskrifter: »*La mort des justes*« (1695), »*Traité de l'orgueil*« (1692), »*Traité de la conscience*« (1695), »*La communion devote*« (1695) og »*Traité de l'aumône*« (1699), desuden de meget omfattende »*Nouveaux essais de morale*« (I—IV, 1692), en Bearbejdelse af Prædikener, og en Etikens Principlære »*La morale chrétienne*« (1695). Beslægtet med disse Arbejder, men af strengere teologisk Karakter, er hans Analyse af Troens Begreb »*Traité de la foi divine*« (1697). I sine

senere Aar polemiserede han i flere Skrifter mod **Bayle**. Trods en vis Bredde og et Hang til Skematisering giver disse Skrifter Indtrykket af en klar, systematisk tænkende Aand og en elegant Forfatter. Betegnende for den almindelige Anseelse, J. 1. P. nød, er det, at ikke blot Erik Pontoppidan satte ham meget højt og foranstaltede en Oversættelse af hans Moraludtog udgivet paa Dansk (1748), men at ogsaa Holberg flere Steder omtaler ham med stor Berømmelse.

J. P. **Nicerons Nachrichten** von den Begebenheiten und Schriften **berümt** Gelehrten, herausgegeben von S. J. Baumgarten, II, 1750, S. 211—20. Eug. et Em. Haag: La France Protestante, VI, 1856, S. 314—18. D. L. **Clément**: Notice sur l'**Église Réformée Française** de Copenhague, 1870, S. 37. **Ludvig Holberg**: Epistler, udg. af Chr. Bruun, II, 1868, S. 188, 189 f., 398. Prokantsler Erik Pontoppidans **Levnetsbeskrivelse**, udg. af N. E. Hofman (Bang), 1874, S. 31 f., 41 f. **Choix de la correspondance inédite** de Pierre Bayle, publié par É. Gigas, 1890, S. 123 f.

Bjørn Kornerup.

Plade, se Palladius.

du Plat, Christian (Friederich) **Glode** (Claude, **Clode**), 1770—1841, Officer, militær Pædagog. F. 11. Dec. 1770 i Aumund, Lessum Pfarrei ved Bremen, d. 28. Aug. 1841 i Kbh. (**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Over-Digeinspektør Peter Joseph du P. (1728—82) og Anna Dorothea Feind (1728—1811). Gift 27. Febr. 1795 i Kbh. (Cit.) med Christine Schiøtt, f. 17. Febr. 1777 i Kbh. (Nic), d. 31. Marts 1842 sst. (**Garn.**), D. af Kammerraad, Kasserer ved den alm. Enkekasse Frederik (Friederich) S. (ca. 1748—1801) og Dorothea Mandix (ca. 1748—1809).

Efter Studium ved Carolineum i Osnabrück og ved den hannoverske Artilleriskole traadte du P. 1789 sammen med Broderen Johann Heinrich Christian (1769—1852) i dansk Tjeneste, blev Sekondløjtnant II i Artilleriet, 1791 Sekondløjtnant I (Ancienn. 1789), blev n. A. Lærer for Artillerikadetterne, 1794 kar., n. A. virkelig Premierløjtnant. 1798 og 1799 oprettedes i Rendsborg og Kbh. Institutter for Avantagører og Frikorporaler m. fl., og du P. blev Forstander og Førstelærer for Instituttet i Kbh. — fra 1805 Danske Militær-Institut. 1800 blev han **Aide-Generalkvartermester** og Adjudant hos Kronprinsen, sattes 1802 à la suite i Artilleriet, blev kar. Kaptajn, 1805 Generalkvartermesterløjtnant og Medlem af en Kommission om Undervisningsplan for samtlige militære Undervisningsanstalter. Ved Generalstabens Oprettelse 1808 blev han Overkvartermester (Major) i denne, 1810 tillige Kommandør for Landkadetkompagniet og ved Sammensmelt-

ningen fra 1812 af de to Institutter med dette Kompagni Kommandør for **Landkadetkorpset** og Oberstløjtnant. Samtidig havde han været brugt i Stabstjeneste i Ind- og Udland og haft en større Kommando paa Sjælland. 1817 blev han Oberst. — I mere end en Menneskealder var du P. Lærer for vordende Officerer, deraf mere end tyve Aar en interesseret og meget dygtig Forstander for vor største og i flere Henseender fortrinlige militære Lærestalt, og Flertallet af de ældre Officerer 1848—50 og 1864 havde staaet under ham og hans haarde Disciplin. Han kunde vise rørende Omhu for fattige, flittige Elever, men han var i Almindelighed lunefuld og partisk og begunstigede Sønner af fornemme Slægter. Efter Afgangseksamen 1830 udnævntes han 1831 til Chef for Korpset, og den senere General C. F. Hansen (s. d.) blev Undervisningsdirektør; men to Maaneder senere, efter en stille Undersøgelse, toges du P.s Udnævnelse tilbage; han afskedigedes efter Ansøgning i Naade med fuld Gage og sattes foreløbig à la suite. Samtidig afgik et Antal Lærere, med Professor H. C. Ørsted i Spidsen, fra **Korpset**. du P. var derefter Kommandant i Kastellet til sin Død. 1838 fik han Generalmajors Karakter. Hans Afgang vakte megen Opsigt. Ifølge flere omtrent ens Beretninger skal Aarsagen have været, at du P. for at glæde sin gamle Konge havde været for virksom med at skaffe Kongesønnen Grev Dannemand en fin Afgangseksamen og Æressablen. I **Steffens'** »Journal for Militaire«, I—III (1801—02) findes et Udkast af du P. til en Felttjenesteinstruktion for Rytteriet, i IV (1802) en Afhandling om Føreres Forhold i Felten. — Kammerherre 1817. — R. 1809. DM. 1812. K. 1826.

Generalstaben 1808—1908, 1908. Meddelelser fra **Krigsarkiverne**, udg. af Generalstaben, I—V, 1883—92. **Gesammelte Schriften und Denkwürdigkeiten** des Gen. **Feldmarschalls** v. Moltke, I, Zur **Lebensgeschichte**, 1892. **Quellen und Forschungen z. Gesch. Schleswig-Holsteins**, III, 1915, H. H. van Allers **Erinnerungen**, S. 100 ff. J. N. v. **Fürsen-Bachmanns Lebenserinnerungen**, sst., V, 1917. S. C. Barth: **Livserindringer**, [I], 1900, S. 116—19 og passim. C. F. Frisenberg: **Fra Krigen 1807—14**, 1894, S. 13 f., 16, 19, 22—29. C. F. v. **Holtens Erindringer**, 1899, S. 31 f., 44, 47. E. Bodenhoff: **Svundne Tider**, 1912, S. 90, 92. Samme: **Hofliv under trede Konger**, 1913, S. 11. Samme: **Den gamle General**, 1914, S. 32 f. J. T. **Ræder**: **Barndoms- og Ungdomserindringer** (J. Clausen og P. F. **Rist**: **Memoirer og Breve**, XVI), 1912. V. Krohn: **Kastellets Kommandanter**, i: **Kastellet**, XIX—XXIII, 1929—33.

Rockstroh.

du Plat, Frederik (Friederich) **Cæsar** Ludvig Rudolph, 1804—74, Officer. F. 21. Dec. 1804 i Kbh. (**Garn.**), d. 1. April 1874 i Kiel, begr. sst. Forældre: Premierløjtnant, senere kar. Generalmajor,

Kammerherre Johann Heinrich Christian du P. (1769—1852) og Alette Marie Amalia Wilster (1777—1853). Gift 25. Marts 1833 i Kbh. (Petri) med Louise Marie Thomsen, f. 4. Marts 1809 i Tønning, d. 8. Sept. 1893 i Delmenhorst, D. af Borgmester i Tønning, senere Deputeret i **Slesv.-Holst.-Lauenb.** Kancelli Peter T. (1781—1839) og Christina Sophia Augusta Bentzen (1782—1862).

du P. blev 1812 **Volontær**, n. A. virkelig Kadet, 1819 Underofficer i Korpset, Pagekadet og Sekondløjtnant à la suite i Rytteriet, traadte 1824 i Nummer ved sit Regiment (i Holsten), blev 1829 **kar.** Premierløjtnant, gennemgik 1830—34 den nyoprettede Højskole, blev 1834 virkelig Premierløjtnant og Adjoint ved **Generalkvartermesterstaben**, 1836 Divisionskvartermester à la suite, i Nummer som saadan 1839 og blev s. A. Ritmester i den omformede Generalstab, 1842 Adjutant ved Generalkommandoen i Hertugdømmerne, 2. Marts 1848 Major i Generalstaben (Ancienn. 1846). — For ham som for saa mange andre Officerer i Hertugdømmerne var Forholdene meget vanskelige: hans Slægt var yderst konservativ, Tilhængere af Helstaten, dens Medlemmer tjenstgørende paa »begge Sider«, han selv med stærke Baand knyttet ogsaa til »den anden Side«. I sin særlige Stilling søgte han at virke afdæmpende under de navnlig fra 1846 (det aabne Brev) stærkt forværedede politiske Forhold; men ogsaa for ham faldt Afgørelsen 24. Marts 1848 ved Prinsen af Nørs, hans gamle Regimentschef og kommanderende General, Ankomst til Rendsborg. Prinsen skal have strakt Haanden ud mod ham med Ordene: Ven eller Fjende; du P. greb Haanden og havde hermed truffet sit Valg, gik straks over med »alle Hemmelighederne« (J. T. Ræder). Han ansaas af alle for den dygtigste og bedst egnede til Stillingen som Chef for den slesvigholstenske Hærs Generalstab, men trods indtrængende Opfordringer afslog han; han vilde ikke bære Vaaben mod den Hær, hvori Slægtninge og gamle Kammerater tjente, og modtog Stillingen som Afdelingschef i Militærforvaltningen, blev 1849 Oberst à la suite i Generalstaben. Ved Krigens Ophør bosatte han sig i Hamburg og havde en stærkt besøgt Kostskole for rige **Købmandssønner**, til han Dec. 1863 i Gotha traadte sammen med K. F. L. **Samwer** og K. P. Francke for at arbejde for Hertug Friedrichs Fordringer paa Hertugdømmerne og tog derefter Ophold i disse. 1852 udelukket fra Amnesti; slettet af Listen over Riddere. — Kammerjunker 1823. — R. 1840. DM. 1843.

Generalstaben 1808—1908, 1908. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I, 1867—81, S. 16, 61. **Quellen und Forschungen zur Gesch. Schleswig-Holsteins**, V, 1917, J. N. **Fürsen-Bachmanns Lebenserinnerungen**,

S. 45, 84, 97, 105, 159, 197. **Aufzeichnungen** des Prinzen Friedrich v. **Schlesw.-Holst.-Noer**, 1861, S. 93. Die vormärzlichen **Schlesw.-Holst. Officiere** 24. März 1848, 1885, S. 12. F. Moller: Biographische Notizen über die Offiziere der Schlesw.-Holst. **Armee**, 1885. S. C. **Barth**: Livserindringer, (I), 1900, S. 241. J. **Harbou**: Nogle Erindringer og Betragtninger, 1870, S. 6.

Rockstroh.

du Plat, Peter Henrik **Glode** (ved Daaben Claude) 1809—64, Officer. F. 28. Sept. 1809 i Kbh. (**Garn.**), d. 18. April 1864 paa Dybbøl, begr. i Soderup. Broder til Cæsar du P. (s. d.). Gift 25. Nov. 1848 i Kbh. (**Garn.**) med Elisabeth Catharina v. Scholten, f. 4. Sept. 1811 i Kbh. (**Garn.**), d. 13. Dec. 1859 i Altona, D. af Kammerjunker, Premierløjtnant, senere Generalguvernør P. C. F. v. S. (s. d.) og Hustru.

du P. blev 1818 **Kadetvolontær**, 1824 Underofficer i Korpset og Pagekadet, 1825 Kommandersergent sst. og Sekondløjtnant å la suite i Infanteriet og afgik 1826 til sit Regiment med Ancienn. 1823, 1829 blev han Premierløjtnant, fik 1839 reserveret Kaptajns Anciennitet og sprang 1842 op til Kaptajn I. 1846 ledsagede han Prins Frederik af **Glücksborg** til Rusland, deltog med Udmærkelse i et Felttog i Kaukasus, hvor han to Gange blev saaret. Dette Ophold i Rusland efterlod hos ham et uudsletteligt Indtryk: Selvherskerens, Kejser **Nicolaus'** imponerende Personlighed, det vældige Krigsapparat, den russiske Styreform blev Idealer for ham: »Il est plus russe que moi«, udtalte den russiske Minister i Kbh. om ham. 1848 var han Stabschef ved en Brigade, blev derefter Major og Adjutant ved Overkommandoen, førte 1849 Bataillon ved Ullerup og blev haardt saaret, blev 1850 kar. og efter Isted virkelig Oberstløjtnant, 1856 kar. Oberst, 1860 Generalmajor. Han var udpræget Helstatsmand, og som Kommandant i vigtige Pladser (Slesvig, Altona, Rendsborg) mellem de to Krige lykkedes det ham ved udpræget Retsind, fornem Ro og Myndighed at komme i et godt Forhold til Befolkningen og dog at tilfredsstille yderligt nationale Strømninger i Kongeriget. — du P. var en usædvanlig smuk og imponerende Soldaterskikkelse. Han var ikke egentligt videnskabelig dannet, men hans meget gode Førerevner, fornemme Sindelag og hyppig beviste Mod og Ansvarsfremjdighed var almindeligt kendt og anerkendt. Hans Hustrus Død sænkede ham i dyb Melankoli, som senere ikke helt fortog sig; hans Syn paa Tilværelsen var herafter graat i graat; hans Hensynsfuldhed over for sine Omgivelser, Venlighed og Omsorg for de undergivne forblev dog de samme. Ved Mobiliseringen 1863 fik han Brigade i Thestrups Division, men kort efter Kommandoen over Divisionen, der i Dannevirke-

stillingen stod paa den meget vanskelige højre Fløj. I Krigsraadet 4. Febr. stemte han ubetinget for Stillingens Opgivelse; han havde aldrig haft nogen Tro til den. Aanden i hans Division var vel god, men Folkenes Uddannelse ganske utilstrækkelig, Afdelingerne uegnede til større offensive Foretagender. I Dybbølstillingen alternerede han med 1. Division i Sundeved, hvor han færdedes utrætteligt ved Dag og Nat, kontrollerende, opmuntrende til Paapasselighed og Udholdenhed. Han var fuldt enig med Overkommandoen i at modsætte sig Overgreb fra **Kbh.**, og det var ham, der ledede Aktionen for at beholde de Meza. Forslag fra ham til Styrkelse af Disciplin og Fasthed i Afdelingerne, bl. a. ved af disse helt at udskille Slesvigerne, ligesom det alt var sket med Holstenerne, vakte megen Irritation i Krigsministeriet, og det anordnedes, at han skulde forsættes til Divisionen i Jylland, hvad Overkommandoen dog bestemt modsatte sig, og Kampdagen 18. April havde han Kommandoen i Sundeved. Da han forudsaa, at en Fastholden af den stærkt svækkede Dybbølstilling kunde føre til en Katastrofe for store Dele af Hæren, søgte han 16. April at **formaa** den sygemeldte Overgeneral til at afgive Kommandoen; saa vilde han, du **P.**, Natten til den 17. lade Stillingen i Hovedsagen rømme. Overgeneralen kunde dog ikke gaa ind derpaa. Man havde ventet Stormangrebet i de tidlige Morgentimer; du P.s Anordninger til at møde det var fuldt hensigtsmæssige, og han havde selv inspiceret Linierne som sædvanligt. Straks efter Kl. 10. Form. godkendte han en Ordre af Stabschefen til den forreste Reservebrigade, 8., om Fremrykning efter den almindelige Disposition, og da de første Flygtninge Kl. ca. 10½ indtraf i Brohovedet, hans Stabskvarter, blev denne Ordre gentaget, medens den anden Reservebrigade holdtes tilbage i **Brohovedet**. du P. begav sig straks frem i Terrænet og naaede op til 8. Brigade, endnu inden dennes Regimenter var kommet helt i Gang. Han saa da, at Forholdene var langt farligere, end man havde ventet det, thi baade Skanserne paa venstre Fløj og Reservestillingen bagved var faldet og Fjenden i yderligere Fremrykning; Forsøg paa at kaste Fjenden helt tilbage igen var haabløse og vilde koste Strømme af Blod. Han søgte saa at standse Brigaden, men hans Ordre herom krydsedes af Brigadechefen, der ikke synes at have forstaaet Situationen og som befalede energisk **Fremrykning**. du P. lod det da forblive herved, fulgte et Stykke de to tapre Regimenters Fremstød og gav Befaling til Besætningen paa højre Fløj at trække sig tilbage. Efter en længere Kamp og store Tab endte Fremstødet med hastigt Tilbagetog. Under Forsøg paa at bringe Orden i dette blev du **P.**, Stabschefen

(E. Schau) og Major Rosen omtrent samtidig, ved **Middagstid**, dødelig saaret paa eller ved Chausseen. — Kammerjunker **1827**. Kammerherre **1848**. — R. **1848**. DM. **1850**. K. **1858**. — Maleri af A. Jerndorff **1885** (Fr.borg), reproduceret i Træsnit s. A. af H. P. Hansen; Skitse til Maleriet s. A. i Familieeje. Portrætteret paa N. Simonsens Maleri **1870**: I Skanse Nr. **12**. Litografier fra Em. Bærentzen & Co. **1853**, af U. H. Baudissin **1856** og **1866** efter Tegning af H. Olrik fra **1864**; denne Tegning reproduceredes **1864** i Træsnit og i Staalstik. Litografier paa en Sang om hans Deltagelse i det russiske Felttog **1847** (Fr.borg). Bautasten i Sundeved.

Den dansk-tydske Krig **1848—50**, udg. af Generalstaben, **I—III**, **1867—87**. Den dansk-tydske Krig **1864**, udg. af Generalstaben, **I—III**, **1890—92**. Der **Deutsch.-Dän. Krieg 1864**, udg. af den preuss. Generalstab, **II**, **1887**, S. 548 f. Hæren ved Dannevirke **1864**, udg. af Generalstaben, **1938**, S. **133—36**, **148 ff.** og passim. K. C. Rockstroh: General de Meza og Dannevirkes Rømning, **1930**, S. **126 f.**, **131** og passim. Milit. Tidsskr., **XLIII**, **1914**, **Tillægshæfte**, **II**, **V**, **VI**. N. P. Jensen: Den anden slesv. Krig **1864**, **1900**, S. 392 og passim. E. Høyer-Møller: Livs- og Krigserindr., **1894**, S. 54 ff., 248. Oberst E. Madsens Livserindringer, **1923**. En Generalstabsofficer **1864** (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, **XLVI**), **1925**. Axel F. Hansen: Mindeskrift over de i **1864** faldne Officerer, **1909**. W. Dinesen: Fra 8. Brigade, **1889**, S. 77. Vort Forsvar **18. Okt. 1885** og **14. April 1889**. H. Holbøll: En **Brigadeadjutants** Erindringer fra Krigen **1864**, **1911**, S. **195 f.**, **232 f.**, **242**.

Rockstroh.

v. Piaten, Wilhelm Friedrich, **1667—1732**, Arkitekt og Hofembedsmand. F. **1667**, d. 27. April **1732** i Sønderborg. Forældre: Brandenburgsk Gehejmemaal Claus Ernst v. P. (**1612—69**) og Anna Ehrentraut v. Klitzing (**1628—94**). Ugift(?).

W. F. v. P., hvis Moder fra **1685** til sin Død var Hofmesterinde hos Prinsesserne Sofie Hedevig og Christiane, voksede op i Hoffets Nærhed og blev **1687** Kammerjunker hos førstnævnte Prinsesse. **1706** udnævntes han til Hofmarskal hos Kongen, **1712** til Direktør i Generalpostamtet. Men **1716** fjernedes han fra Hoffet og sendtes som Overlanddrost til de nylig erobrede Landsdele Pommern og Rugen; s. A. blev han forflyttet til Sønderborg som Amtmand, hvor han blev til sin Død. Som Hofembedsmand kan W. F. v. P. ikke paaregne større Interesse; derimod har hans Virksomhed som kgl. Bygmester anbragt ham paa en fremskudt Plads i vor Arkitekturhistorie. Rent formelt set var hans Gerning paa dette Omraade klart omskrevet. Da man efter Generalbygmester Lambert von Havens Død **1695** havde haardt Brug for en ledende Kraft i det kgl. Bygningsvæsen og i det hele taget for kvalificerede Arkitekter, blev W. F. v. P., der maa have røbet Anlæg for Bygnings-

kunst, af Kongen **1698** sendt paa en Studierejse til Italien og andre Lande. Efter dennes Afslutning, formentlig **1702**, blev han da udnævnt til Generalbygmester (**Overbygningsdirektør**), med Instruks af **1705**. Han beholdt dette Embede til sin Fjernelse fra Kbh. **1716**. Imidlertid er det et endnu aabent Spørgsmaal, om W. F. v. P.s personlige kunstneriske Kompetence har været tungtvejende nok til at sikre ham en afgørende Indflydelse paa Udformningen af de Bygningsværker, der opførtes i hans Embedstid og delvis direkte under hans Bestyrelse. Stærkt divergerende Opfattelser har været gjort gældende vedrørende dette Problem, hvis Løsning vanskeliggøres af den Kendsgerning, at ingen autentisk Tegning fra W. F. v. P.s **Haand** er kendt. Og hans nærmeste Medarbejdes, specielt J. C. Ernsts, Produktion og kunstneriske Særpræg er endnu ikke blevet fuldt klarlagt og fyldestgørende vurderet.

W. F. v. P. vides at have givet Tegning til to Provianthuse i Rendsborg og **Glückstadt** (**1703**) og **1706** at have lovet et Projekt til Generalkommissariatets Bygning i Størestræde, men om sidstnævnte Hus fik sin endelige Udformning af ham eller af Ernst, er endnu uvist. Der er overvejende Sandsynlighed for, at Staldmestergaarden (**1703—06**) som Helhed taget tør betragtes som hans Værk, og at han i det mindste har øvet Indflydelse paa det **1707—09** ombyggede Frbg. Slots **Façader** og paa det derværende Kapels Indretning, er givet. Han har **1704** omarbejdet et ældre Projekt til Garnisons Kirke og er bl. a. ansvarlig for Taarnet. Sandsynligvis har Interiørkunsten været et Omraade, hvor W. F. v. P. bevægede sig med særlig Fortrolighed; han har uomtvisteligt leveret Udkast til Lofter og andet Rumudstyr i Løngangen ved Kbh.s Slot (**1703**), paa Frbg. Slot og Rosenborg (Riddersalens Loft, Glaskammeret), vistnok ogsaa i Abr. Lehns Gaard (Strandstræde 4, **Christianshavn**). Det maa være Fremtiden forbeholdt at give en Vurdering af hans Evner og Personlighed som Kunstner. Foreløbig tør vi blot tilkende ham en Plads blandt de Bygmestre, der i det **18.** Aarhundredes første Aarti indledede en overvejende italiensk orienteret Periode i vor Arkitektur med Tilknytning til romersk og toskansk Barok. — Etatsraad **1702**. **Gehejmerraad** **1712**. — Hv. R. **1708**.

Goth. Geneal. Taschenbuch der adeligen Häuser (**Uradel**), 1903, S. **673—703**. Vilh. Lorenzen i Den danske Centraladministration, 1921. Bygningshistorien, S. **60—74**. Fr. Weilbach: Dansk Bygningskunst i det **18.** Aarhundrede, 1930, S. 25 ff. Vilh. Wanscher: Der **Architekt Wilh.** Fr. von Piaten **um** 1660—1732, Artes, II, 1933, S. **117—51**. Fr. Weilbach i Hist. Medd. om Kbh., 2. Rk., V, 1931— 33> S. 469—89.

Christian Elling.

Plesner. Den udbredte Præsteslægt P., hvis Navn tyder paa tysk Oprindelse, føres tilbage til Forpagter paa Vejrupgaard Johan **Philip P.** (levede 1684), som med Rimelighed antages at være Fader til Købmand i Kerteminde Bendix Jens P. (ca. 1668—1708) og til Sognepræst i Skellerup Hans Philip P. (1669—1716), hvis Sønnesøn Sognepræst i Raarup Hans Frederik P. (1745—96) var Fader til Sognepræst i Humble, Politikeren Provst Ulrik Adolph P. (1782—1861); af dennes Børn skal nævnes Frederikke Malvine Theone P. (1818—85) — Moder til Biskop Caspar Frederik Wegener (1851—1930, s. d.) — nedenn. Arkivregistrator Christian Ulrik Adolph P. (1826—82) og Sognepræst i Vedersø Johan Frederik P. (1815—92), der var Fader til de nedenn. Arkitekten Ulrik Adolph P. (1861—1933) og Pædagogen **Johannes** Ulrik P. (1857—1922), hvis Søn var nedenn. Historiker Johan Frederik P. (1896—1938). — Ovenn. Købmand Bendix Jens P. (ca. 1668—1708) var Fader til Bogbinder Johan Philip P. (f. 1706) — hvis Sønnedatter Anna Margrethe P. (1766—1817) var Moder til Hofguldsmed Jørgen Balthasar Dalhoff (1800—90, s. d.) — og til Johan Glysing P. (d. 1735), der er Stamfader til en endnu levende norsk Linie af Slægten; hans Søn Knud P. (1731—89) i Skien var Morfader til Købmand i Skien Knud Ibsen (1797—1877), Digteren Henrik Ibsens (1828—1906) Fader.

T. Plesner: Skiens-slegterne Plesner, Myhre, Stub, Ibsen, Munk, 1917. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 23. Nov. 1933.

Albert Fabritius

Plesner, Christian Ulrik Adolph, 1826—82, Arkivembedsmand. F. 25. Febr. 1826 i Humble paa Langeland, d. 2. Juli 1882 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst, senere Provst Ulrik Adolph P. (1782—1861) og Anna Christine Brandt (1790—1859). Ugift.

P. blev Student 1843 fra Fr.borg og begyndte at studere dels Jura, dels Historie. 1848 meldte han sig som frivillig og deltog i Kampene ved Bov, Mysunde og i Sundeved. 1850 blev han udskrevet til Militærtjeneste og blev 1851 Reserveløjtnant i Artilleriet. 1854 fik han sin Afsked. Fra 1849 begyndte P. at arbejde i **Gehejmearkivet**, først som Stipendiar, fra 1854 som Kancellist. 1861 udnævntes han til Inspektør ved Læsesalen, 1863 til 1. Arkivsekretær og Registrator, en Stilling, han beklædte til sin Død. Han besad betydelige historiske Kundskaber og var en kyndig Skriftlæser. **Gehejmearkivar** Wegener drog stor Fordel af hans Arbejdskraft og benyttede ham ved Besvarelsen af Forespørgsler til Arkivet og ved Udgivelsen af Aktstykker i dets Aarsberetninger. Selv udgav

han **III.—IV.** Bind af »De ældste danske Archivregistraturer« (1865—85) og var den virkelige Udarbejder af **I.—II.** Bind (1854—60), der bærer T. A. Beckers Navn. Ved sin Paaklædning virkede P. som en stor Original, og han bragte sig selv i Folkemunde ved sit ihærdige Sværmeri for den spanske Danserinde Pepita. 1862 optoges P. i Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog og var dets Sekretær 1863—82. Hans Død gav Anledning til Overvejelserne om Wegeners Afgang og Gehejmearkivets Omdannelse.

Fra Archiv og Museum, 2. Serie, I, 1925, S. 51—55.

Harald Jørgensen (Joks. *Steenstrup*).

Plesner, Johannes Ulrik, 1857—1922, Pædagog. F. 12. Maj 1857 i Vedersø, d. 17. Febr. 1922 i Kbh., begr. i Birkerød. Forældre: Sognepræst Johan Frederik P. (1815—92) og Marie Lucie Hastrup (1823—68). Gift 19. Juli 1895 i Farum med Dora Marie Alberta **Schiødte**, f. 12. Aug. 1873 i Skanderborg, D. af Kateket i Skanderborg, senere Sognepræst, sidst i Farum, Christian Cornelius Lerche S. (1840—1907) og Dorothea Camilla Elisabeth Poulsen (1842—1920).

P. blev Student 1876 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og cand. **theol.** 1882. Allerede som ung Student begyndte han at undervise, dels i sin gamle Skole, dels i Efterslægtens Skole og fortsatte dermed som cand. **theol.**; men i Midten af 1880'erne rejste han et Aar til Italien, og interesseret for Tegning og Malerkunst som han altid havde været, gik han derefter tre Aar paa Zahrtmanns Malerskole og udstillede paa Charlottenborg. Hans Selvkritik sagde ham imidlertid, at han ikke vilde naa frem i første Række som Kunstner, hvorfor han lagde Penselen til Side og igen blev Lærer. 1889—93 underviste han atter ved Borgerdydskolen og blev derefter Bestyrer af Birkerød Kostskole. Skolen, der dimitterede til Studentereksamen, var siden **Mantzius'** Død (1890) gaaet tilbage, men P. bragte den igen paa Fode. Han var en dygtig Lærer, navnlig i Historie, og hans fornemme Skikkelse og lidt kølige Fremtræden gjorde det let for ham at styre sin Drengeflok. Han var reserveret og tavs af Væsen, men havde god Forstaaelse af Drengenaturen, kunde nyde en rask Drengestreg eller et godt Paafund, men over for noget urent eller uærligt reagerede han heftigt. Han havde ved sig noget af alle raske Drenges Ideal: en St. Georg, **ædel**, stærk, god. — Trods Skolens voksende Anseelse følte P. dog sin Stilling usikker, og 1905 forlod han Birkerød og overtog Embedet som Forstander for Det kgl. Blindeinstitut i Kbh.

Ved hans Tiltræden hørte Blindeforskolen paa Refsnæs ind under Instituttet, og han interesserede sig meget for dens Udvikling. Den udvidedes betydeligt og udskiltes 1918 som en selvstændig Anstalt. Paa selve Instituttet søgte han at raade Bod paa Mangler ved Lokalerne og opnaaede væsentlige Forbedringer. Hans betydeligste Indsats var dog den Ordning, han fik indført med Hensyn til afgaaede Haandværkerelevers fortsatte Uddannelse, hvorefter de ved Instituttets Foranstaltning sættes i en treaarig Lære hos seende eller blinde Mestre ude i Landet. — P. var Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til Fremme af Blindes Selvvirksomhed og for Hjem for arbejdsføre blinde Kvinder. — R. 1908.

Vestre Borgerdydskole 1787—1937, 1937, S. 84, 130, 146. Birkebladet, Meddelelser fra Birkerød Kostskoles Samfund, Okt. 1922. Berl. Tid. 17. Febr. 1922. Aarsberetning fra Det kgl. Blindeinstitut 1919—22, 1923, S. 15 f.

Chr. Buur.

Plesner, Johan Frederik, 1896—1938, Historiker. F. 6. April 1896 i Birkerød, d. 10. Sept. 1938 i Kbh., Urne paa Birkerød Kgd. Forældre: Forstander Joh. P. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Okt. 1929 i Edinburgh (Old St. Paul's) med Malerinden Kathleen Risk, f. 30. Dec. 1904 i Stirlingshire, Skotland, D. af James R. (f. 1876) og Violet Kennedy (f. 1881).

P. begyndte — efter 1912 at have taget Mellemskoleeksamen — som Maler og gik paa Teknisk Skole og Kunstakademiet, men efter nogle Aars Forløb vejede han sit Talent og fandt det for let. Derfor brød han brat af og tog Studentereksamen 1920 fra Lang og Hjorts Kursus. Han beskæftigede sig vedblivende med Kunst og Kunsthistorie, var 1920—22 Sekretær hos J. F. Willumsen og 1931—34 Bibliotekar ved Kunstindustrimuseet. Imidlertid tog han 1927 Magisterkonferens i Historie, og paa et Rockefeller-Stipendium drog han 1928 paa et treaarigt Studieophold til Firenze. Her fik den russiske Historiker N. Ottokar en afgørende Indflydelse paa hans Udvikling og inspirerede ham til at tage fat paa Studiet af florentinsk Bykultur. Frugten heraf var Disputatsen »L'émigration de la campagne à la ville libre de Florence au XIIIe siècle« (1934). I dette Arbejde viser P. sig som en skarpsindig og fin lagttager. Behandlingen af et stort Arkivmateriale er metodisk ypperlig, men Konklusionerne for vidtrækkende. P.s Styrke som Forsker var Skarpsindighed, Intuition og Idérigdom, hans Svaghed, at Ideerne til Tider tog Magten fra ham. I hans Indre udkæmpedes en stadig Kamp mellem Principperne for kritisk Forskning og kunstnerisk Fantasi. Det sled stærkt paa hans svage Fysik, og det samme gjorde

Undervisningsarbejdet ved Aarhus Universitet, hvor han 1934 blev Docent (1937 Professor) og meget hurtigt i Kraft af store pædagogiske Evner kom til at sætte sit Præg paa Undervisningen. Da han under en Studierejse til Italien paadrog sig en Blindtarmsbetændelse, havde han efter Hjemkomsten ikke Kræfter til at staa en Operation igennem. Ved hans Død afbrødes et Forskerarbejde, der lovede meget og allerede havde vundet europæisk Anerkendelse. Ud over Disputatsen og et Par kunsthistoriske Afhandlinger indskrænker P.s Produktion sig til en Afhandling i »Sønderjydske Aarbøger« 1925 om »Partidannelsen i de slesvigske Provinsialstænder i Tiden mellem de to dansk-tyske Krige«, en større Redegørelse i »Acta Jutlandica«, X, 1 (1938) for Arnodalens Opdyrkning og Firences administrative Forhold, »Una rivoluzione stradale del Dugento«, samt »Studier i dansk og nordtysk Teglstensarkitektur« i »Scandia«, IX (1935). Paa dette sidste Omraade havde P. ganske særlige Forudsætninger for at virke frugtbart ind paa dansk historisk Forskning, og da Døden indhentede ham, var han beskæftiget med en Undersøgelse af Lübecks Indflydelse i Danmark, til Dels paa kunst- og arkitekturhistorisk Grundlag. — Selvportræt i Familie-eje. To Tegninger af Kathleen Plesner.

Univ. Progr. Nov 1934, S. 167. Adam Afzelius i Acta Jutlandica, XI, 1939, 2, S. 17—22.

Albert Olsen.

Plesner, Ulrik Adolph, 1861—1933, Arkitekt. F. 17. Maj 1861 i Vedersø, d. 22. Nov. 1933 i Skagen, Urne sst. Broder til Pædagogen Joh. P. (s. d.). Ugift.

P. stod i Murerlære, gennemgik Teknisk Selskabs Skole og Kunstakademiet med Afgangseksamen fra dette 1893. Mere Betydning end Arkitekturskolen, hvis Lærdomme han forsøgte at glemme hurtigst muligt, havde Storck, hos hvem han var i flere Aar, saaledes sikkert ved sin strengt arkitektoniske Opfattelse af Komposition og ved sin begyndende Sans for Barok. Som for A. Clemmensen og P. V. Jensen-Klint kom Barok til at spille en stor Rolle for P. Desuden var P. den tidligste betydelige Repræsentant for den engelske Indflydelse omkring Aarhundredskiftet. I Forbindelse med denne Indflydelse fornyedes tillige den hjemlige Tradition; bl. a. blev Købstadhuset fra Barok til Empire et af P.s Udgangspunkter. Hans Anvendelse af **Modernismer** som den blødt svungne Fronton og Th. Bindsbølls Ornamentik virker derimod ikke altid heldigt. En djærv plastisk Karakter og for Interiørets Vedkommende navnlig smukke Belysningsforhold kendetegner det bedste i hans Produktion. P. fortsatte den Herholdt'ske Retning, der under den almindelige Kultur-

krise i det **19. Aarhundredes** Slutning var kommet noget i Forfald, paa en ny Maade, mere helstøbt, i højere Grad med Anvendelse af rent arkitektoniske Virkemidler samt yderligere frigjort i Forhold til det stilistiske. Fra en overdreven Individualisme viste han Vej til borgerlig Sundhed og Livskraft. Foruden at øve Indflydelse paa Samtiden bidrog han til at føre Udviklingen i Retning af en begyndende saglig-naturlig, om end stadig stemningsbetonet og traditionsvenlig Enkelthed og Helhed. Som Eksempler paa hans Virksomhed kan nævnes: Aahusene, Aaboulevard **12—14** (kun **Façaden af P.**, **1897**) og **16—18** (**1898**), der indledede et nyt Syn paa »**Lejekasernens** Udformning; P. S. Krøyers Villa, Bergensgade **10** (**1897**); Villaen Bjerregaards Sidevej **5** (**1897**); Hovedbygningen paa Herregaarden Rohden med de foranliggende Pavilloner ved Avlsgaarden (**1900**); Villaen Antoinettevej **1** (**1900**, senere Tilbygninger ved **Vestgavl**); Arbejderboligerne Mariendalsvej **62—64** (**1904**), smukke Gavlhuse, delvis indrettet efter tysk Forbillede, Aartier foran den øvrige Udvikling; Skole med Lærerboliger i Rørdal (**1904**); Havnemesterboligen paa Skagen (**1905**), **maaske** hans bedste Arbejde; det yndefulde, gotiske Alderdomshjem paa Vellingvej i Ringkøbing (**1907**); Post- og **Telegraf** bygningen paa Torvet i Esbjerg (**1908**); Høsterkøb Kirke (**1908**); Studenterforeningens festlige Renæssancebygning, Vestre Boulevard **6** (sammen med hans mangeaarige Medarbejder Langeland-Mathiesen; en Del Detailler og Interiører skyldes Konduktøren Th. Ridder) (**1910**); Hafnia, Holmens Kanal **9** (**1912**); Kongens Villa Klitgaarden i Skagen (**1914**); Østifternes Kreditforening, Jarmers Plads **2**, sammen med V. Dan (**1916**); **talrige** Stationer m. m. for mindre Jernbaner, bl. a. de paa Holstebro-Ørnhøj Banen Nord for Ørnhøj (**1924**); Rørdal Kirke (**1928**). For Skagen, til hvis Kunstnerkoloni han hørte, havde han en særlig Betydning baade ved talrige egne Arbejder og som Byens Censor. P. blev Medlem af Akademiet **1911** og Æresmedlem af Akademisk Arkitektforening **1931**. — R. **1914**. DM. **1928**. — Pastel af Anna Ancher (Skagens Museum). Maleri af N. P. Mols (Brøndums Hotel **sst.**). Portrætteret paa P. S. Krøyer: Skagens Jægere **1898** (Aarhus Museum, **Kompositionsskitser** i Skagens Museum og i Privateje). Tegning af P. S. Krøyer **1889**.

Arkitekten, IV, **1897—98**, S. 723; V, **1898—99**, S. 121 f.; VII, **1900—01**, S. 15. **Arkitekten**, Medd. fra Akad. **Architektforen.**, VI, **1904**, S. 257—60; XI, **1909**, S. 277—82, 337 ff.; XII, **1910**, S. 249—53; XIV, **1912**, S. 285—91; XV, **1913**, S. 241—45, 261—65; XX, **1918**, S. 465—69; XXXIII, **1931**, Ugehæfte, S. 99, 205 f.; XXXV, **1933**, Ugehæfte, S. 221; XXXVIII, **1936**, Maanedshæfte, S. 121. Ill. Tid. 7. Juli **1901**. Kunstbladet **1909—10**,

S. 88—92, 178, 312 f. Dansk Arkitektur gennem 20 Aar. 1892—1912, udg. ved K. Varming, 1912, S. XII, 96—99. Skønvirke, I, 1914—15, S. 124. Politiken og Skagens Avis 23. Nov. 1933.

Knud Millech.

v. Plessen. Af den vidt forgrenede mecklenburgske Uradelsslægt v. P. har flere Linier opholdt sig i Danmark fra Slutningen af det 17. Aarhundrede; Slægtens ældst kendte Mand er den 1263—79 forekommende Ridder Helmold de Plesse, men de enkelte Linier lader sig dog med Sikkerhed kun føre tilbage til det 15. Aarhundrede, og deres indbyrdes Forbindelse kan saaledes ikke dokumentarisk **paavises**. Linien paa Steinhausen udspringer fra Ridderen Helmold v. P. (nævnt 1353 og 98) til Steinhausen m. m., hvis Sønnensøns Sønneson Volrad v. P. (d. 1560) til Steinhausen og Parin var Oldefader til mecklenburg-schwerinsk Landraad Daniel v. P. (1606—72) til Hoikendorf, Fader til nedenn. Gehejmeraad, Rentekammerpræsident Christian Siegfried v. P. (1646—1723) til **Hoikendorf**, Vallø og Glorup m. m., af hvis Børn skal nævnes Generalmajor Daniel v. P. (1674—1725) og de nedenn. Gehejmeraad Christian Ludvig Scheel v. P. (1676—1752) til Glorup m. m. og Gehejmeraad, Overkammerherre Carl Adolph v. P. (1678—1758) til Førslev m. m. Af disse var Chr. L. S. v. P. Fader til Birthe v. P. (1707—86) — gift med Gehejmeraad, Stiftamtmand Christian Frederik **Raben** (1693—1773, s. d.) — til Eleonore Hedevig v. P. (1708—70) til Odden og Stensbæk — der ægtede Vicestatholder, Gehejmeraad, Greve Christian Rantzau (1684—1771, s. d.) — til Charlotte Louise v. P. (1720—1801) — i Ægteskab med Gehejmekonferensraad Greve Jørgen Skeel (1718—86) — til Charlotte Dorothea v. P. (1724—71) — som var gift med Gehejmekonferensraad, Præses i Højesteret Claus Reventlow (1693—1758) — til Overceremonimester Mogens Scheel v. P. (1713—49) til Fusingø og Selsø, til General Frederik Christian v. P. (1717—83) til Gunderslevholm m. m. og til Kammerherre, Finansdeputeret Christian Siegfried v. P. (1716—55), hvis Hustru var nedenn. Overhofmesterinde Louise v. P., f. Komtesse Bercken-tin (1725—99). Overceremonimester M. S. v. P. var Fader til Gehejmekonferensraad Christian Ludvig v. P. (1741—1801) til Selsø og Fusingø m. m. og til Kammerherre Christian Frederik v. P. (1746—1804) til Førslev, hvis Søn Gehejmekonferensraad Mogens Joachim Scheel P. (1782—1853) til **Grünholtz**, Saltø og Harrested m. m. 1830 optoges i Grevestanden; han var Fader til nedenn. Gehejmekonferensraad, Gesandt, Baron Otto P. (1816—97), til Gesandten **Wulf** Heinrich Bernhard Scheel P. (1809—76,

s. d.) til det **Scheel-P.ske** Forlods og til Diplomaten Carl Theodor August **Scheel-P.** (1811—92, s. d.) til Selsø og Lindholm m. m., der 1888 optoges i den preussiske Grevestand; hans Søn Greve Carl Gabriel Joachim Wilhelm **S.-P.** (1845—1932) til Stamhuset Selsø, Lindholm og Bognæs fik 1895 Patent paa dansk Grevetitel og **lensgrevelig** Rang. — En anden Linie af Slægten føres tilbage til Henneke v. P. (nævnt 1484—93) til Musselmow, hvis Sønnesøns Søn Berend v. P. (d. 1596) til Musselmow var Fader til Samuel v. P. (d. 1613) til Musselmow og Heinrich v. P. (nævnt 1596) til **Barnekow**; dennes Søn Land- og Hofretspræsident i Parchim Cord Valentin v. P. (1603—79) til Gressow og Musselmow var Fader til Cord Detlev v. P. (d. 1727) til Musselmow og Raden — hvis Sønner var dansk Generalmajor Cord Valentin v. P. (1699—1774) og dansk Oberstløjtnant Volrad Christopher v. P. (1706—73) — og til Berend Hartvig v. P. (1659—1738) til Rethgendorf, der var Fader til Gehejmekonferensraad, Overceremonimester og Ordenssekretær Victor Christian v. P. (1696—1771) og til Kansler ved Overretten paa Gottorp, Gehejmerraad Berend Hartvig v. P. (1709—67) til Rethgendorf. Ovenn. Samuel v. P. (d. 1613) var Bedstefader til nedenn. Generalløjtnant Samuel Christoph v. P. (1640—1704) til Musselmow og Wustrow m. m.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 95—201; LII, 1935, II, S. 149 f.; LIII, 1936, II, S. 128 f.; LV, 1938, II, S. 140 ff. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VIII, 1917, Tillæg, S. 123—29.

Albert Fabritius.

v. Plessen, Carl Adolph, 1678—1758, Statsmand, Godsejer. F. 18. Marts 1678 i **Mecklenburg**, d. 30. Jan. 1758 i **Kbh.**, begr. i Petri K. Forældre: Overkammerherre, senere Præsident for Rentekammeret Christian Siegfried v. P. (s. d.) og 1. Hustru. Ugift.

v. P. fik som ungt Menneske den for Adelens Sønner sædvanlige Uddannelse, der afsluttedes med en lang Udenlandsrejse, bl. a. til Leiden. Tidligt knyttedes han til Christian V.s Søn Carl, fulgte ham paa en længere Rejse til Udlandet 1696—99 og ansattes efter Hjemkomsten som hans Hofmarskal. 1708 udnævntes han til **Overkammerer** hos ham, en Stilling, han bevarede til Prinsens Død 1729. Forholdet mellem de to blev meget intimt og udvidedes med Aarene til ogsaa at omfatte Prinsens Søster Sophie Hedvig. Efter at Søskeneparret fra 1721 havde taget Ophold paa Vemmetofte, var v. P. Midtpunktet i det lille Hof, der her blev ført, og den fælles Uvillie, der næredes mod Frederik IV.s Dronning Anna Sophie, bandt dem yderligere **sammen**. v. P. hjalp Prinsen med

Laan af sin egen Lomme, og da Prinsen var død, understøttede han Sophie Hedvig med Raad og Daad ved Udarbejdelsen af Fundatsen for Vemmetofte Kloster. Fundatsen traadte i Kraft ved hendes Død **1735**, og som en af de to Kuratorer fik v. P. en betydelig Indflydelse paa Stiftelsen i de første Par Aar. Som Tak for hans **aarelange** Venskab og stadige Støtte testamenterede Sophie Hedvig v. P. sin Ejendom »Haven«, 3: Blaagaard uden for Kbh. Da baade v. P. og Prinsessen var ugifte, gav deres venskabelige indbyrdes Forhold Anledning til megen Snak, og et Rygte vilde endog vide, at de var hemmeligt gift. Dette Rygte savner dog ethvert Grundlag.

Umiddelbart før sin Død forsøgte Frederik IV. at vinde v. P. for sig og for sin unge Dronning, men forgæves. Straks efter Tronskiftet blev v. P. kaldet til at tage Sæde i Konseillet. Han fik ikke overdraget nogen særlig Ministerportefeuille; derimod udnævntes han meget hurtigt til Overkammerherre ved det **kgl.** Hof. Christian VI. satte overordentlig stor Pris paa ham, og han havde navnlig i de første Aar mere Indflydelse paa Kongen end nogen anden. Grunden hertil **maa** først og fremmest søges i den fælles stærke Uvillie mod Dronning Anna Sophie og hendes Kreds, men Betydning har det ligeledes haft, at v. P. var en meget religiøst interesseret Mand, der havde nøje Forbindelse med Herrnhuternes Fører, Grev **Zinsendorf**. Naar Forholdet mellem de to Mænd alligevel i Løbet af ganske faa Aar endte med et alvorligt Brud, var **Aarsagerne** ikke alene af politisk Karakter, men skyldtes nok saa meget rent personlige **Forhold**. v. P. var i Besiddelse af megen **Selvstændighedsfølelse** og veg ikke tilbage for at give denne meget kraftige Udtryk, hvilket Kongen ikke gerne taalte. Desuden var v. P. en afgjort Modstander af den Form for Religiøsitet, som Christian VI. mere og mere hældede til under Indflydelse af sin Svigermoder Markgrevinden af Brandenburg og den tyske Greve Ernst Stolberg-Wernigerode. Med den største Uvillie saa han paa Pietisternes Stormløb mod den eksisterende Statskirke. Til disse rent personlige og religiøse Modsætningsforhold sluttede sig snart alvorlige politiske Divergenser. Konseillet havde oprindelig **til-**raadet Kongen at ophæve Landmilitsen, og man bekæmpede ivrigt **et** Forslag fra Overkrigskommissær Løvenørn om dens Genoprettelse. Kongen besluttede imidlertid at følge Løvenørn, og v. P. følte dette Nederlag haardt og tog **1733** sin Afsked. Christian VI. nærede siden da en meget stærk Bitterhed mod v. P. og fratog ham endog som Følge af et senere Sammenstød den Pension, han oprindeligt havde tilstaaet ham. Han kom ikke senere til at udøve

nogen politisk Indflydelse, og et Forsøg, han gjorde efter Frederik V.s Tronbestigelse paa atter at vinde frem, forblev resultatløst.

Resten af sit Liv henlevede v. P. som Privatmand, ivrigt optaget dels af sin Gerning som Kurator for Vemmetofte Kloster, dels som Administrator af sine vidtstrakte Godser. Ved sin Død efterlod han til sin Broders Børn en lang Række Gaarde, nemlig Førslev, Harrested, **Gunderslevholm**, Saltø, Kastrup, Fuglebjerg og Fodby paa Sjælland og i Jylland Dronninglund. Ligesom Broderen var han stærkt interesseret i den oversøiske Handel og beklædte i mange Aar Stillingen som Præsident for det vestindisk-guineiske Kompagni. Han havde desuden en levende videnskabelig Sans og støttede i høj Grad Historikeren Hans Gram, ligesom han samlede sig et rigtig godt Bibliotek. Ogsaa Almueundervisningen var Genstand for hans varmeste Omsorg. Der oprettedes paa hans Godser ikke mindre end seksten Almueskoler, og ved et personligt Tilsyn vaagede han over, at der blev givet en fuldt forsvarlig Undervisning. Til dette Træk kan endelig føjes, at han i mange Henseender var en meget godgørende Mand. — Gehejmeraad 1721. — Hv. R. 1708. Bl. R. 1730. L'union parfaite 1732. — Maleri af Manyocki (Fr.borg) og af Vilhelmine Marie af **Hessen-Homburg** (Vemmetofte). Maleri paa Saltø.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 143. L. Koch: Kong Christian den Sjettes Historie, 1886. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II—IV, I, 1894—1902. Chr. H. Brasch: Vemmetoftes Historie, II—III, 1860—63. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 401, 466; III, 1913, S. 619. Luxdorphs Dagbøger, udg. af E. Nystrom, I, 1915—30. Skaarup Seminarium 1876—

77> • 5.

Harald Jørgensen.

v. **Plessen**, **Christian Ludvig Scheel**, 1676—1752, Statsmand, Godsejer. F. 10. Dec. 1676 i Mecklenburg, d. 30. Aug. 1752 i **Kbh.**, begr. i **Aalum Kirke**. Broder til Carl Adolph v. P. (s. d.). Gift 8. Jan. 1702 med Charlotte Amalie Skeel, f. 1. April 1685, d. 28. April 1729 i **Kbh.**, D. af Etatsraad, senere Stiftamtmand Mogens S. til Fusingø (s. d.) og Hustru.

v. P. blev opdraget sammen med den yngre Broder Carl Adolph (s. d.) og opholdt sig ved Universitetet i Leiden for videre Uddannelse. Efter sin Hjemkomst ansattes han som Kammerjunker hos Christian V.s yngste Søn Vilhelm, men forlod ret hurtigt denne for at **slaa** ind paa Embedsbanen. 1702—25 virkede han som Stiftamtmand i Aarhus, i de senere Aar i nøje Kontakt med Stiftamtmanden i Viborg, Ivar Rosenkrantz. Han **maa** have været anset for en baade dygtig og energisk Embedsmand, thi 1720 blev han Gehejme-

raad, og 1725 kaldte Frederik IV. ham til at tage Sæde i Konseillet. Nogen nær Ven af Kongen blev han aldrig. Ligesom Broderen var han en stærk Modstander af Dronning Anna Sophie, og med Iver modarbejdede han den Indflydelse, der udgik fra hendes Kreds.

Under disse Omstændigheder var det en Selvfølge, at han **maatte** komme til at udøve stor Indflydelse under den nye Konge Christian VI. Denne gjorde ham ogsaa straks til Generaldirektør over Finanserne og Kommercevæsenet (1730). Selv om v. P. havde følt sig i stærk Modsætning til Frederik IV., var det dog dennes Sparepolitik, han videreførte, og han viste som **Kollegiechef** stor Kraft og megen Ordenssans. Med Hensyn til Toldpolitikken gik hans Ideer delvis paa tværs af Tidsaanden. Han holdt fast ved moderate Toldsatser, der efter hans Mening ene kunde opretholde en stor Vareomsætning. 1732 gennemførtes en Toldnedsættelse paa adskillige Industriartikler.

Ogsaa Landets almindelige Udenrigspolitik beskæftigede ham meget, og han havde et eget frisk Syn paa denne, ligesom han ikke var bange for over for de udenlandske Diplomater djærvt og ligefremt at forfægte sine Anskuelser. For ham stod det som dansk Politikts vigtigste Opgave at sikre, hvad der var opnaaet ved **Fredslutningen 1720**, og han nærede længe en indgroet Mistillid til Sverige og dets politiske Hensigter. Omsider gav han dog sin Billigelse til den af Kongen og Rosenkrantz saa meget ønskede Tilnærmelse til Sverige, der fandt sit ydre Udtryk i det **dansk-svenske Forbund af 5. Okt. 1734**. Ligesom Broderen var han enig med Rosenkrantz i at foretrække Englands politiske Venskab frem for Frankrigs, og han stillede sig ved Siden af dem i deres Kamp med **Overkrigskommissær Løvenørn** om Landmilitsens Genoprettelse.

Kun faa Aar formaaede v. P. at bevare Kongens Tillid. Noget dybere Venskab mellem de to Mænd havde der sikkert aldrig eksisteret. Oprindelig var de mødtes i fælles Modsætning til Dronning Anna Sophie, og det var kun naturligt, at den unge **Konge** i sine første Aar omgav sig med Mænd, der nærede de samme Anskuelser som han selv over for den Kreds, der havde omgivet Stifmoderen. Til Forklaring af det endelige Brud tjener først og fremmest de politiske Modsætninger, men ogsaa rent personlige Forhold spillede ind. v. P. var en afgjort Modstander af den pietistiske Kreds, der samlede sig om Dronning Sophie Magdalene, hendes Moder Markgreviden af Brandenburg og Grev Ernst **Stolberg-Wernigerode**. v. P. var desuden i Besiddelse af megen aristokratisk Selvfølelse og kunde være meget ubehagelig og skarp

i sin personlige Form, hvilket Christian VI. følte sig krænkede ved. Ondsindet Sladder bidrog yderligere til at forværre Forholdet, og mistroisk som Kongen var, blev han overbevist om, at Brødrene v. P. sammen med Udenrigsminister Rosenkrantz udgjorde en sammensvoren »Bande«. 1734 forlod v. P. derpaa Konseillet. Saa stærk var Kongens Uvillie mod ham, at han endog berøvede ham den Pension, han engang havde tillagt ham.

Efter sin politiske Tilbagetræden helligede v. P. sig udelukkende Administrationen af sine vidtstrakte Godser. Ved sit Ægteskab havde han overtaget Fusingø, og han ejede desuden en lang Række andre Gaarde, nemlig Odden, Stensbæk, Holbæksgaard, Selsø, Lindholm, Glorup, Eskildsø, Torp Ladegaard og Salzau. Han var desuden stærkt interesseret i den oversøiske Handel og ejede et anseeligt Antal Aktier i det asiatiske og det vestindiske Kompagni. Ved hans Død opgjordes hans Formue til 681 397 Rdl. Ligesom Broderen havde han ikke ringe videnskabelige Interesser, og han var en meget nær Ven af Hans Gram, som ogsaa tog Ophold hos ham, da hans Bolig blev ødelagt ved den store Brand 1728. Et Udslag af hans Interesse for den opvoksende Slægt var et Legat, han oprettede for studerende Sønner af »de faa gamle Slægter her i Danmark, hvis Forfædre for nogle hundrede Aar have tjent Kongen og deres Fædreland«. Trods sin tyske Herkomst følte v. P. sig ganske hjemme i sit nye Fædreland, og han var ivrig efter at trække andre unge nordtyske Adelsmænd, f. Eks. J. H. E. Bernstorff, den samme Vej. — Hv. R. 1713. Bl. R. 1727. L'union parfaite 1732. — Maleri (forhen paa Gl. Estrup). Maleri paa Saltø. Skulptur i Aalum K.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 143. L. Koch: Kong Christian den Sjettes Historie, 1886. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II—IV, 1894—1902. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VI, 1903, S. 591; VIII, 1917, T., S. 124. Luxdorphs Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I, 1915—30. Holberg Aarbog 1925, S. 191—97. Skaarup Seminarium 1876—77, S. 9 ff.

Harald Jørgensen.

v. **Plessen**, Christian Siegfried, 1646—1723, Statsmand. F. 1646, d. 22. Jan. 1723 i Hamburg, begr. i Kbh. (Petri K.). Forældre: Hertugelig mecklenburg-schwerinsk Landraad og Hofmester Daniel v. P. til Hoikendorf (1606—72) og Dorothea Eleonora v. **Blumenthal** (d. 1687). Gift 1° 1673 med Sophia Agnes v. **Lepel**, f. ca. 1650, d. 1684 i Eutin, før 26. Juli, begr. i Klosteret **Rühn**, D. af Claus v. L. og Ilsabe Dorothea v. Wopersnow. 2° 1685 med Clara

Eleonora **Bülow**, f. 1665, d. 19. April 1689 i **Kbh.**, begr. sst. (Petri), D. af Kaptajn, senere Generalmajor Barthold B. til Scharbow (s. d.) og 1. Hustru. 3° 1692 med Magdalena Hedewig v. Halberstadt, f. 21. Dec. 1656, d. 14. Febr. 1702 i **Kbh.**, D. af Generalmajor Balthasar Gebhardt v. H. til **Langenbrück** (1621—92) og Hedewig Clara v. Thun (1620—90).

Den **mecklenburgske** Adelsmandssøn, der en Tid virkede som dansk Statsmand, fik en god og alsidig Opdragelse, afsluttet ved lange Ophold i Udlandet, bl. a. Frankrig. Ved Faderens Død arvede han i sit Hjemland Godserne Hoikendorf og Manderow; senere erhvervede han sst. Harckensee (1687), Parin (1689), **Rolofhagen**, **Küssow** og **Gütow** (1689—1708). 1670 traadte han i Schwerinregeringens Tjeneste og blev 1673 Kancelliraad. Til Danmark kom han 1677, da hans Broder Carl Adolph v. P. var falden som dansk Oberstløjtnant for Malmø, og han skulde **ordne** Arven efter ham. Han indførtes ved det danske Hof og vandt især Prins Jørgen (s. d.) og hans Moder Enkedronning Sophie Amalie for sig; hun fik ham ansat som Prinsens Kammerjunker, og da s. A. dennes Hofchef C. G. v. Osten druknede, blev han Overkammerer. Marts 1678 tog han sin Afsked fra mecklenburgsk Tjeneste, ledsagede Prinsen paa Rejser i Tyskland og overtog Bestyrelsen af hans Livgeding Vordingborg Amt (fra 1680 med Titel af Amtmand) med Jungshoved og en Kapital paa 300 000 **Rdl.** (hvortil 1683—89 kom Femern). 1683 fulgte han Prinsen til London og blev, efter at Jørgens Bryllup med Prinsesse Anne var fejret, endnu nogen Tid her, udnævnt til Gehejmeraad, for at bistaa ved den prinselige Hofstats Indretning. Da han Juni 1684 vendte tilbage til Danmark, priste Prinsen i et Brev til sin Broder Kong Christian V. v. P.s »**Troskab** og Affektion« i de syv Aar, han havde været i hans Tjeneste, og anbefalede ham varmt til Kongen. Samtidig udtalte Hertug Jacob af York i en Skrivelse til den danske Gesandt Buchwald Ønsket om, at v. P. ikke mere kom til England; bag denne Henvendelse stod rimeligvis John Churchill, som frygtede v. P.s Indflydelse hos Prinsen og hans Gemalinde. Ordningen blev, at v. P. skulde tage fast Ophold i Danmark og her som hidtil styre Prinsens Len og Ejendomme, men kunne kaldes over Nordsøen, naar hans Herre behøvede hans Raad og Bistand. Han var i England 1685, da Sophie Amalie var død, og 1689 efter »**the glorious Revolution**«, ved hvilken Lejlighed han tillige varetog de danske Gesandtforretninger og modarbejdede **Gottorperne** hos Vilhelm III. April s. A. fik han det Ulykkesbud, at hans Hustru og

ældste Datter var omkommet ved Amalienborgs Brand, og vendte snarest muligt hjem til Danmark.

v. P. viste i Prins Jørgens Tjeneste betydelige administrative Evner og stor finansiell Indsigt. Han fik tillige Indblik i den danske **Finansforvaltnings** Skavanker under Overrentemester Peter Brandts (s. d.) Ledelse. Kongen vidste, hvor højt hans Broder satte v. P., og hans Yndling A. L. Knuth (s. d.), v. P.s Landsmand, talte ogsaa virksomt dennes Sag. Det var derfor, da den nedsatte »gehejme Finanskommission« havde blottet det brandtske Finansstyres Mangler, naturligt, at Christian V. rettede Blikket mod v. P. som Manden til at udføre de Reforme, hvis Nødvendighed efterhaanden var gaaet op for ham. Det var oprindeligt hans Mening at lade v. P. og Brandt dele Finansdirektionen, men v. P. opnaaede ved at gøre sig kostbar, at Brandt afskedigedes som Overrentemester, og at han selv Jan. 1692 fik Eneledelsen som øverste Direktør for Finanserne med 4000 Rdl. i Løn og Sæde i Konseillet. Forinden havde han i en Betænkning angivet Principperne for et forsvarligt Finansstyre: Ophør af Betalingsrestancer, om nødvendigt ved Optagelse af Laan; Indførelse af et ordentligt Bogholderi; Begrænsning af Udgifterne til de absolut nødvendige; Øgelse af Befolkningens Skatteevne ved Fremme af Erhvervene, blandt hvilke Landbruget var det vigtigste; Omsorg for, at Pengene blev i Landet (**Merkantilisme**). I flere Henseender lykkedes det v. P. under sin otteaarige Finansforvaltning at realisere dette Program. Ganske vist blev Reduktionen af Hof- og navnlig Militærudgifterne utilstrækkelig og kortvarig; her kunde Christian V. ikke bekvemme sig til at spare, og selv om v. P. i stor Udstrækning fik samlet Overledelsen af alle Ind- og Udbetalinger i alle Rigsdele i sin Haand, støttet bl. a. paa sit Sæde i Konseillet og i Kommissionerne til Handelens Fremme og til Nedsættelse af Hof- og Civiletatens Reglement af 1693, sin højre Haand Kammerraad Reinhold Meiers Sæde i Land- og Søetatens Kommissariat (fra 1694) samt Gennemførelsen af den Regel, at Zahlkassen kun modtog Ordre fra ham, saa skete der kun Tiløb til Oprettelsen af et organiseret Bogholderi. Balance mellem Indtægter og Udgifter naaede han heller ikke, thi paa Fastsættelsen af, hvilke af de sidste der var nødvendige og hvilke ikke, havde han, den fremmedfødte, hvis Position helt ahang af Enevoldskongens Gunst, kun ringe Indflydelse. Men han undgik i en **Aarrække** Brandts System med de tyngende ekstraordinære Skatter, og naar han til Gengæld søgte at skaffe de nødvendige Midler ved indenlandske Tvangs- og frivillige Laan — til at optage større Laan i

Amsterdam og Hamburg ejede den danske Stat ikke Kredit nok — saa ramte disse kun de besiddende, ikke Almuen. Det betød ogsaa en Lettelse for denne, at han **1692** samlede Matrikelskat, Soldater-, Rytterholds- og Rostjenesteafgifter samt Proviantsskatter i en enkelt Skat, Grundlaget for den senere »Gammelskat«. Bøndernes Sag talte han ogsaa ved sit Krav om en Begrænsning af Tiendeydelserne, som dog havde Konseillets Flertal imod sig. Ogsaa Købstædernes overordentlige Skattebyrde lettedes, og Forpagtningen af Told- og Skatteafgifterne afskaffedes; de sidste forpagtedes dog bort pro **forma**, saaledes at den nominelle Forpagter kunde tilstaa indfødte de Satsnedsættelser, som Staten ved sine Traktater med Nederland var afskaaret fra at yde (**»Moderationstoldrullen« 1696**). Møntfoden bragtes i Overensstemmelse med den hamburgske Kurantmønt.

Det var utvivlsomt til Skade for Gennemførelsen af v. P.s finansielle Reformplaner, at Kongen saa ofte anvendte ham i diplomatiske Hverv. Hans første Sendefærd **Juli—Nov. 1692** gik til hans Hjemland, hvor han skulde afslutte en Overenskomst med Hertugen i Schwerin, og til Amsterdam, hvor han haabede at faa afsluttet et større Laan; begge Dele mislykkedes dog. Fra Febr. **1693** forhandlede han sammen med Grev Conrad Reventlow og Oversekretær Th. B. v. Jessen med den franske Gesandt Bonrepaus og deltog Marts s. A. i Afslutningen af Traktaten med Frankrig; Sept. s. A. var han i Rendsborg og Pinneberg med til de Overvejelser og Forhandlinger, som resulterede i Forliget med **Braunschweig-Lüneburg-Celle** angaaende Byen **Ratzburg**. Danmark havde da i en halv Snes Aar hørt til det franske Alliancesystem og byggede sit Haab om Undertvingelse af Gottorp paa fransk Hjælp. Hidtil var dette Haab imidlertid strandet paa **Sømagterne** England-Hollands og Sveriges Modstand. Det var tydeligt, at Ludvig **XIV.s** Magt var i Dalen, og Sømagterne gik under deres Krig med Frankrig (**1688—97**) haardt frem mod dansk-norske Skibe. Den franske Alliance skadede ogsaa Forholdet til Kejseren. Under Indtryk heraf (og vel ogsaa, fordi han gennem Prins Jørgen havde en speciel Tilknytning til England) ønskede v. P. en Alliance med **Sømagterne**. Han havde her bl. a. Knuth med sig, mens Jessen, støttet af Reventlow, holdt fast ved den franske Alliance. Følgen var en overordentlig skarp Modsætning mellem de to Partier i Konseillet, farvet ogsaa af personlig Rivalitet og af v. P.s Ringeagt for Jessens Karakter. **1694** fik v. P. Bemyndigelse til paa Hjemfærden fra en Baderejse til Aachen at sondere Kong Vilhelm **III.**; n. A. fortsatte han sammen med sin Ven Chr. v. Lente (s. d.) de

paabegyndte Forhandlinger i Holland. Vanskeligheder voldte det gottorpske **Spørgsmaal** og Danmarks Vægning ved at anerkende den hannoveranske Kurhat, men Hovedanstødsstenen var de store Subsidier, det krævede for at opgive sin Handel paa Frankrig. I den følgende Tid skærpedes Modsætningen til Gottorp og Sverige, og v. P. fik det Hverv i Hamburg at rejse et stort Laan til en eventuel Krig. Det mislykkedes, og v. P. fik da nu, efter i en lang Skrivelse, som skildrede hans Finansstyrelses Fortrin og Situationens Vanskeligheder, at have begæret sin Afsked, Bemyndigelse til at søge sluttet en Alliancetraktat i Haag (April 1696). Efter en Del Vanskeligheder kom den **Dec. 1696** i Stand; Hovedsagen var, at Danmark fik betydelige Subsidier for at opgive Handelen paa Frankrig og Tilsagn om Sømagternes Støtte til af Kejseren at opnaa Elbtolden eller en Pengeækvivalens. Denne Traktat er v. P.s diplomatiske **Hovedbedrift**; da han n. A. sammen med v. Lente repræsenterede Danmark paa **Rijswijkfredskongressen**, kunde han, især paa Grund af fransk Modstand, kun udrette lidet, og Forhandlinger i Celle-Hannover om Forbund og i Hamburg om et Laan slog ogsaa fejl. For en Del skyldtes Uheldene, at han modarbejdedes af Jessen og hans Gruppe i **Kbh.**, som stadig holdt Forbindelsen med Ludvig XIV. i Gang. Christian V.s Gunst bevarede han dog usvækket til Kongens Død (Okt. 1699). Men derefter lykkedes det hans Fjender at sætte ondt for ham hos den nye Konge, og Jan. 1700 tog han sin Afsked fra Kammerkollegiet.

Foreløbig beholdt han sit Sæde i Konseillet til 1703 og Raadstuekommissionen (til 1701) og sin Stilling som Amtmand over Møen (1698—1703) og Patron for det kgl. Ridderakademi (1692—1703). 1701—03 var han Meddirektør for Navigationsskolen paa Møen. Han sendtes ogsaa efter Krigserklæringen mod Sverige — som han skal have udtalt sig imod — Juni 1700 til Haag for, dog uden Held, at hindre, at den engelsk-hollandske Flaade forbandt sig med den svenske; det tilskrives ham, at Traventhaifreden blev saapas gunstig for Danmark. 1701 var han Medlem af Kommissionen om Vornedskabets Ophævelse og afgav her et Særvotum, hvori han anser en Mindskning af Bøndernes Skattebyrde for mere paakrævet end en Ændring af deres Retsstilling. 1703 førte imidlertid hans Stilling som Prins Jørgens Repræsentant i Danmark til en Konflikt med Frederik IV., som Aug. s. A. resulterede i, at han helt udtraadte af dansk Statstjeneste. Fra 1704 tog han Bolig i Hamburg, væsentlig optaget af Prinsens Affærer, men kunde dog ved flere Lejligheder (bl. a. 1706, 1718) efter Opfordring fra den danske Regering anvende sine bona officia i Haag

og London i dens Tjeneste. 1708 døde Prins Jørgen kort efter v. P.s Ankomst til London i dennes Arme. Det var en stor Sorg; bevarede Breve vidner om, hvor meget han var kommet til at holde af den kejtede og tunge, men dybt elskværdige danske Prins og af hans engelske Gemalinde. Han vedblev at bestyre Vordingborg Amt til Aug. 1710, Jungshoved til Dronning Annes Død 1714. 1707 købte han af sin Svigersøn Chr. Skeel Vallø med Billesborg og Gunderup, men solgte det 1708 til Kongen for 165 000 Rdl. Efter sin sidste Hustrus Død skal han have bejlet til Anna Rumohr, Enke efter Generallojtnant Hans Ahlefeldt (s. d.); et Ægteskab kom ikke i Stand, men hun testamenterede ham 1705 sit Herresæde Glorup (Gudme H.), som tilfaldt ham ved hendes Død 1712. I øvrigt var hans meget betydelige Formue anbragt dels i hans Godser i Mecklenburg, dels hos Bankierer i Udlandet.

v. P. nød i høj Grad sin Samtids, ogsaa sine politiske Modstanderes Respekt. R. Molesworth skildrer ham 1692 som en Mand »of a melancholly complexion and weakly constitution«, hvis »dis-temper make him sometimes particular in his humour«; men med disse Helbredsmangler forbandt han en klar Forstand, Forstaaelse af Verden, Beherskelse af fire—fem Sprog, deriblandt Engelsk, og »appears to be dis-interested«, ligesom han er »more downright in his manner of dealing« end de fleste andre danske Statsmænd. Denne Karakteristik stadfæstes fra andre Sider; et Vidne (Landkansler Friccius) tilføjer, at v. P. ogsaa havde sine joviale Øjeblikke; for sine Børn var han en kærlig Fader; nævnes bør ogsaa, at den unge Chr. Ditl. Reventlow hos Frederik IV. talte v. P.s Sag mod sin Fader Storkansleren og Jessen. Som Finansstyrer var han »som Hannibal Sehested en virkelig overlegen Mand«, der »ved sin fremragende Personlighed tilførte Finansministerembedet den Anseelse og Myndighed, som Sehested ved dets Oprettelse havde tiltænkt det, og som det under hans korte Ledelse havde haft, men siden tabt« (C. Christiansen). Den danske Adel skal ved hans Ansættelse have set skævt til den fremmede, men baade Godsejere, Bønder og Borgere lærte efterhaanden at værdsætte hans Finanspolitik, som i øvrigt havde det Held at falde sammen med en Opgang i Priserne. Ogsaa i Ydrepolitikken maa der vistnok tilskrives ham baade større Klarsyn og større Uegennyttighed end hans Modstandere. Baade her og i Statshusholdningen hemmedes han af Tendenser, som var ham overmægtige, men som han ikke billigede. Blandt den danske Enevældes fremmedfødte Statstjenere hører han i Kraft baade af Evner og Personlighed til i den øverste Gruppe, en Gruppe, som foruden ham kun rummer de to store

Bernstorffer. — Hv. R. 1684. Bl. R. 1695. — Maleri paa Fr.borg. Et andet Maleri sst., der ofte gengives som hans Portræt, forestiller Otte Krabbe. Stik bl. a. af Christoffer Weigel.

[R. Molesworth:] An Account of Denmark, as It was in the Year 1692, 3. ed. 1694, S. 165 f. C. H. Amthor og A. Hojer: Die Regierung und Thaten Königs Friederichs des Vierten (Lebens- und Regierungsgeschichte Königs Friederichs des Vierten), I—VIII (Ms. i Rigsarkivet). A. Hojer: König Friederich des Vierten *Glorwürdigstes Leben*, I—II, 1829. *Nyt hist. Tidsskr.*, II, 1848, S. 255 ff., 594—97 o. fl. *St. Dsk. Saml.*, 2. Rk., II—IV, 1872—76; VI, 1877—79. *Aarsberetn. fra Geheimearch.*, II, 1856—60; VI, 1876—82; VII, 1883. C. Paludan-Müller i *Hist. Tidsskr.*, 5. Rk., IV, 1883—84, S. 28—31, 150, 154. E. Holm: Danmark-Norges indre Historie 1660—1720, I, 1885, S. 160; II, 1886, S. 117—19, 197, 235. C. H. Brasch: Prins Georg af Danmark i hans Ægteskab med Dronning Anne af Storbritannien, 1890. *Dsk. Mag.*, 5. Rk., IV, 1898—1901; 6. Rk., V, 1930. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I, 1899. G. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, II, 1922. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VII—IX, 1926—33. F. v. Jessen: En slesvigsk Statsmand, I, 1930. Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 142. *Hist. Tidsskr.*, 10. Rk., III, 1934-36, S. 257—61, 263, 266.

C. O. Bøggild Andersen.

v. Plessen, Louise, 1725—99, Overhofmesterinde. F. 26. April 1725 i Wien, d. 13. Sept. 1799 i Celle, begr. i Lübeck Domk. Forældre: Gesandt, senere Statsminister Christian August v. Berckentin (s. d.) og Hustru. Gift 11. Maj 1744 i Kbh. (Slotsk.) med Major, Kammerherre, senere Amtmand Christian Siegfried v. P., f. 10. Juni 1716 paa Fusingø, d. 2. April 1755 i Kbh., Søn af Gehejmerraad Christian Ludvig v. P. (s. d.) og Hustru.

Allerede før sit Ægteskab var L. v. P. knyttet til det danske Hof, idet hun var Hofdame hos Dronning Sophie Magdalene. 1766 blev hun udset til at være Overhofmesterinde for den unge Dronning Caroline Mathilde. Hun var næppe denne meget krævende Stilling voksen. Med megen Omhu søgte hun at værne om Dronningen og holde hende borte fra den raa og udannede Kreds, som Kong Christian VII. yndede at omgive sig med. Uheldigvis fjernede hun derved Ægtefællerne fra hinanden, og jo mere Dronningens Hengivenhed for hende steg, desto mere voksede Kongens Had til hende. Efter Kronprinsens Fødsel 1768 fjernedes L. v. P. fra Hoffet, og hun tog Ophold paa Gaarden Kokkedal ved Hørsholm. Senere udvistes hun endog fra Landet, og hun tog derpaa til Celle, hvor hun døde. Som ung havde hun interesseret sig for Oprettelsen af en Anstalt for fattige Pige børns Opdragelse paa Christianshavn. Planen lykkedes, men Anstalten holdtes ikke ret

længe i Live. — L'union parfaite 1752. — Malerier paa Fr.borg, Saltø og i Holsten og Kbh.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 145. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II—V, 1894—1906. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Luxdorphs Dagbøger, udg. af E. Nystrøm, I—II, 1915—30. Aug. Fjelstrup: Damerne ved Karoline Matildes Hof, 1909, S. 15—30. Hist. Tidsskr., 3. Rk., IV, 1865—66; 4. Rk., II, 1870—72. *Harald Jørgensen* (G. L. Wad).

v. Plessen, Otto, Baron, 1816—97, Diplomat. F. 9. Nov. 1816 paa Sierhagen i Holsten, d. 3. April 1897 i Baden-Baden, begr. sst. Forældre: Gehejmekonferensraad Mogens Joachim v. P., senere Greve **Scheel-P.** (1782—1853) og Margrethe Vilhelmine Hedemann (1788—1854). Gift 9. Maj 1853 i St. Petersborg (Vinterpaladsets Kapel) med Fyrstinde Varvara Sergjevna Gagarin, f. 22. Jan. 1825 i St. Petersborg, d. 19. Juni 1893 i Baden-Baden, D. af Prins Serge Sergjevitsj G. (d. 1852) og Isabella Valevska.

Efter at have taget slesvigsk juridisk Eksamen i Kiel ansattes v. P. 1841 ved Gesandtskabet i St. Petersborg og blev 1843 Legationssekretær der. Da hans Chef, Grev **O. Rantzau**, 1847 tog sin Afsked af Misfornøjelse med det aabne Brev af 8. Juli 1846, betroede Regeringen den unge holstenske Sekretær at fungere som *Chargé d'affaires* paa den vigtige Post. Hans Opdragelse og Dannelse var helt tysk, men hans Loyalitet var sikker nok. Ingen kunde stærkere end han fordømme den slesvigholstenske Rejsning 1848, men der var, som han skrev til sin Udenrigsminister, »naturlige Baand, som man ikke kunde frigøre sig for«, og han bad derfor om, at der ikke **maatte** blive ham noget paalagt, som »var direkte rettet mod det Land, hvori han var født«. I øvrigt stillede han alle sine Kræfter til Kongens Raadighed »med hele den Loyalitet og ubegrænsede Troskab, i hvilken han var opdragen«. For den diplomatiske Støtte, som Rusland under og efter Treaarskrigen ydede Danmark, virkede v. P. med Held, men det var ikke altid let for ham at forsone Tsaren med Forhold og Personer i Danmark, saa meget mere som han ikke saa med Sympati paa den demokratiske Forfatningsudvikling. Hans vanskelige Hverv lettedes ved, at han, der i Juni 1849 var blevet udnævnt til Gesandt, var højt anskrevet hos Tsaren og havde personligt Forhold til Kansleren Grev Nesselrode, da han 1853 ægtede en Slægtning af denne. Ved Brylluppet var hele den kejserlige Familie til Stede, og Nesselrode fungerede som Brudgommens »père d'honneur«. Denne v. P.s fordelagtige Stilling bidrog til, at den russiske Regering under Krimkrigen fandt sig i, at Danmarks **Neutralitetserklæ-**

ring tilstod de krigsførende Fordele i de danske Havne, af hvilke det var aabenbart, at kun de allierede Vestmagters Flaader kunde benytte sig.

Krimkrigen paavirkede stærkt v. P.s politiske Opfattelse. Han havde næret fast Tro til Tsar Nikolajs og Ruslands overlegne **Magtstilling**; efter Ruslands Nederlag følte han ligesom Jorden vakle under sig og sin politiske Grundopfattelse. Vel viste ogsaa Alexander II. ham stedse stor Velvillie, og hans Forhold til den nye Udenrigsminister Gortchakov, med hvem han ikke havde den samme personlige Berøring som med Nesselrode, blev efterhaanden saa godt, at Gortchakov i Foraaret 1864 kunde skrive til sin Gesandt i Kbh., at v. P. stedse havde vist en saadan politisk Forstaaelse, fuldkommen Loyalitet og mærkelig praktisk Sans, at en Samtale med ham kunde give Gesandten lige saa fuldkommen Besked som en tæte å tæte med ham selv. Men Gortchakovs Interesse var langt mere rettet mod Sortehavet end paa Magtforholdene ved Østersøen, og han bøjede sig for Alexander II.s Ønske om det venskabeligst mulige Forhold til Preussen og Kong Vilhelm. P. fandt derfor ikke samme Gehør som tidligere; et Tryk hvilede ogsaa i disse Aar paa ham ved hans Hustrus Sygelighed, der oftere nødte ham til at søge ekstraordinær Permission for at følge hende til Badesteder eller i lange Tider at leve alene.

Efterhaanden som den danske Politik udviklede sig i national-liberal Retning, blev v. P.s Syn paa Danmarks Fremtid stadig mørkere, og han udtalte sig altid i sine Indberetninger med uforfærdet Aabenhed. Under det Rotwitt'ske Ministerium (Dec. 1859—Febr. 1860) paadrog dette ham en Konflikt med Udenrigsminister Baron Blixen Finecke, der vilde have ført til hans Afskedigelse, hvis ikke Regeringsskiftet var indtraadt. Da den dansk-tyske Strid under Halls Ministerium tilspidsedes, og da Krisen kulminerede 1863—64, skærpedes v. P.s Kritik over for den danske Politik, medens det personlige Forhold til Udenrigsministeren var meget godt, og Direktøren, P. Vedel skattede hans Karakter og uforbeholdne Ærlighed.

Fra Barndommen og Ungdomstiden havde v. P. ligesom sine tre Brødre Lensgrev **Wulf Scheel-P.** (s. d.), Baron (Greve) Carl **Scheel-P.** (s. d.) og Baron Hugo v. P. (1818—1904), Landraad i Slesvig, staaet i nært Forhold til Tronfølgeren Prins Christian af Danmark og dennes Hustru Louise, saavel som til Prins Hans og andre af Familien. Medens Prins Christian i sine bevarede Breve sjældent berører politiske Spørgsmaal, udtaler Prinsesse Louise sig uforbeholdent til v. P. ud fra deres fælles konservative og helstatlige Synspunkter

og med skarp Kritik over for de nationalliberale Førere og deres ejderdanske **Maal**, som denne Kreds forudsaa vilde ødelægge Helstaten. Det var v. P. en Glæde, at Christian IX. blev Konge, men det pinte ham under den paafølgende Krise hverken personlig eller gennem sine Brødres Indflydelse i Holsten saa lidt som ved sine Forbindelser i Rusland at kunne yde Kongen, der for ham var det faste Punkt i hans loyale Tilknytning til Danmark, virksom Støtte. »**Plessenerne** kan vi ikke **undvære**«, skrev Dronning Louise til ham i Jan. 1864, men under de indre nationalpolitiske Modsætninger i Danmark omkring 1864 kom v. P. med ind under den almene Uvillie over det nye Kongepars fortrolige Forhold til de tysksfarvede helstatlige Kredse.

Under Krisen og Krigen kunde v. P. intet væsentligt udrette, især fordi Rusland ved den polske Opstand var blevet knyttet endnu nøjere til den preussiske Politik, og Gortchakov slet ikke lagde Vægt paa den Fare, der vilde true Ruslands Indflydelse i Østersøen, naar Kiel blev en tysk Krigshavn. Paa intet Tidspunkt var der for v. P. og hans Brødre Mulighed for at realisere Christian IX.s ofte over for dem udtalte Ønske om Dannelsen af en Regering, der i Modsætning til Halls og senere Monrads med Udsigt til Held kunde vende tilbage til en Helstatspolitik. Danske Meningsfæller som Andræ, David og **Bluhme** holdt sig tilbage. Som et yderste Middel til at redde Helstaten optog v. P. under Londonkonferencen Tanken om en Personalunion mellem Hertugdømmerne og Kongeriget, eventuelt med Deling af Slesvig f. Eks. ved Slien. Vistnok paa eget Initiativ, men i ethvert Tilfælde med Billigelse af Gortchakov, der, dog ikke med nærmere præciserede Ordre, gav ham varm Introduktion til den russiske Gesandt i Danmark, Baron Nicolay, **rejste** v. P. 29. Maj 1864 til Kbh. I Hamburg traf han sine Brødre Carl og Hugo, med hvem han drøftede Mulighederne for en Personalunion. De havde hidtil anset den for den eneste Udvej og havde kort forinden meddelt Christian IX. dette. Nu sagde de imidlertid, at der i Holsten foruden dem selv og et Par andre ikke længere var nogen, der vilde lade sig nøje med denne Løsning; man vilde helt bort fra Danmark. »Den **Plessen'ske** Episode«, der begyndte ved v. P.s Ankomst til Kbh. 14. Juni, kunde under disse Omstændigheder ikke føre til noget. Ministeriet Monrad afviste Tanken om en Personalunion, og Baron Nicolay svarede paa Monrads Spørgsmaal, om han havde Instruktioner med Hensyn til den v. P.ske Sendelse, med en almindelig Udtalelse om, at han ikke havde Ordre til at give noget **Raad**; Kejseren havde gjort alt, hvad der ahang af ham for at opretholde det danske Monarki som

Helhed, Kong Christian **maatte** frit træffe sin Afgørelse, men det vilde være Tsaren en stor Glæde, om der i dette yderste Øjeblik kunde findes en Udvej. Afgørende blev, at Christian IX. ikke kunde finde nogen Dansk eller Holstener, der vilde afløse Monrad og forsøge at gennemføre en Personalunion, som ikke kunde vente Billigelse i den danske **Folkerepræsentation**. v. P. stillede sig til Kongens Raadighed, men billigede, at Christian IX. under de givne Forhold bøjede sig for Monrad.

22. Juni forlod v. P. **Kbh.**, efter at han, fordi han var traadt i saa bestemt Modsætning til Ministeriets Politik, havde begæret sin Afsked. Monrad fandt, at den burde bevilges, men før Kongen havde taget Standpunkt hertil, dannede **Bluhme** sit Ministerium, og paa hans indstændige Opfordring tog v. P. sin Ansøgning tilbage.

I den følgende Tid deltog v. P. som Kongeparrets Tillidsmand i Forhandlingerne om Prinsesse Dagmars russiske Ægteskab. I April **1866** paakaldte Ministeriet Frijs hans Bistand, da det før den preussisk-østrigske Krig efter Tilskyndelse fra fransk Side trods store Betæneligheder fandt det nødvendigt at forsøge ved Tilbud til Preussen om en Alliance at faa Nordslesvig tilbage indtil en Grænse, der helst skulde gaa ved Slien. v. P. var paa dette Tidspunkt i **Kbh.** og lagde med strengt hemmeligholdte Instruktioner Tilbage- rejsen over Berlin, hvor han 23. April og siden paa en ny Rejse 8. Maj havde Samtaler med Bismarck, hvori han fremførte det danske Tilbud, som Bismarck køligt afviste.

v. P. ønskede, skønt hans Forhold til Tsaren og Gortchakov var uforandret godt, af Hensyn til sin Hustrus Helbred at forlade St. Petersborg. Der var Tale om, at han skulde overtage Gesandtskabsposten i London, men Brødrene v. P. var, især paa Grund af Carl **Scheel-P.s** Holdning, i høj Grad upopulære i **Danmark**. v. P. følte Bitterhed derover og tog sin Afsked fra 1. Jan. **1867**. Han bosatte sig ikke i Holsten, men i Baden-Baden, og bevarede baade sin Tilknytning til Kongehuset og sit danske **Statsborger**- forhold, som han drog Omsorg for at overføre paa sit eneste Barn, Sergius Joseph. Han kom sjældent til Danmark, sidste Gang **1876**, da han omsider ved Udnævnelse til Elefantridder modtog Anerkendelse for sin tro Tjeneste. Indtil sin Død fulgte han, bl. a. ved Breve fra Prins Hans, Udviklingen i Danmark, men tilkendegav over for sine nærmeste en pessimistisk Opfattelse saavel af Landets Demokratisering som af Mulighederne for dets fortsatte Selvstændighed.

v. P. var en tiltalende Repræsentant for de »loyale kongetro Holstenere«, der, skønt helt uden Forbindelse med den danske

folkelige Udvikling, samvittighedsfuldt tjente Stat og Konge og i Helstatstiden gjorde en værdifuld Indsats i dansk Historie. Han var mere grundig end glimrende, og den statelige, smukke Mands alvorlige, kølige Væsen virkede ikke umiddelbart **vindende** paa hvem der ikke kendte ham nøjere, men for dem, der **havde** intimt Samarbejde med ham, stod han som en fin og helstøbt Personlighed, en Adelsmand, der aldrig gik paa Akkord med, hvad hans Samvittighed bød ham. Dette Indtryk bekræftes ved Kendskabet til hans Embedsskrivelser og private Breve. — Breve i Rigsarkivet og i Familieej. — Kammerherre 1844. Gehejmekonferensraad 1862. — R. 1844. DM. 1852. S.K. 1856. R.E. 1876. — Maleri af F. Amerling i Familieej.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 149. N. Neergaard: Under Juni-grundloven, I—II, 1892—1916. Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark, I—II, 1921—39. Samme: Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—1879, I—V, 1921—40. Aage Friis og Povl Bagge: Europa, Danmark og Nordslesvig 1864—1879, I, 1939. Aage Friis: Statsraadets Forhandlinger 1863—1879, 1936. Samme: D. G. Monrads Deltagelse i Begivenhederne 1864, 1914.

AageFriis (P Vedel)

v. Plessen, Samuel Christoph, 1640—1704, Officer. F. 1640 i Mecklenburg, d. 24. Juni 1704 i Kbh. Forældre: Godsejer, senere Oberstløjtnant i svensk Tjeneste Henning v. P. til **Müsselmow** m. m. (d. 1643, gift 1° med N. N. v. Koppelow) og Agnese **Rahel** v. der Asseburg (gift 2° med Oberst Dietrich v. Polentz). Gift 26. Maj 1680 med Catharine Margrethe Elisabeth v. Dalwig, f. 15. Maj 1654, d. 22. Juni 1726, D. af hessisk Gehejmerraad og Oberamtman Caspar Friedrich v. D. og Emilie v. D.

S. C. v. P. synes at have været dansk Kornet 1669—71 og har derefter formentlig været i Krigstjeneste andet Steds, til han 1676 udnævntes til Ritmester for et skaansk Kompagni, som dog ikke blev oprettet. N. A. blev han Oberstløjtnant i Livgarden til Hest, 1678 Kommandør, 1682 Oberst og Chef for denne. 1685 forlagdes en Del af Regimentet til Møen, han blev Amtmand der og forpagtede Stege og Elmelunde Ladegaarde, men opholdt sig dog mest i Kbh. Under Troppe-samlingen i Holsten 1689 blev han Generalmajor og ved Springavancement Generalløjtnant. Han var ganske vist en dygtig, energisk og virksom Officer og Administrator, men den sidste Forfremmelse fremkaldte dog almindelig Overraskelse samt voldsomme Protester og Afskedsbegæring fra flere af hans Kolleger, thi han var ilde lidt og lidet agtet i og uden for Hæren. Christian V. satte imidlertid Pris paa ham, Overkammerjunker Knuth støttede ham, og **Overkrigssekretær** Harboe ses ikke at have

sat sig imod det. Han blev samtidig Generalinspektør over Ryttergodset, adjungeret Generalkommissariatet og Direktør for Krigshospitalet (Hærens **Pensionsanstalt**). 1696 gik der Rygter om, at Møen skulde udlægges til Matroshold, da Befolkningen klagede haardelig over Udsugeiser og Mishandlinger ved ham og hans undergivne, saa Øen næsten var blevet ruineret, og i Forvejen havde det været paa Randen til Mytteri i hans Regiment paa Grund af hans utjenstlige Forvaltning af Pengesagerne. 1697 toges Garden bort fra Øen, S. C. v. P. mistede Amtmandskabet og blev sendt som Gesandt til Haag. To Aar efter, ved Christian V.s Død, fratog man ham hans militære Stillinger og det Hvide Baand og holdt ham i Husarrest, medens en Kommission undersøgte hans Forhold. Ved sin Død var han endnu Arrestant, og ved den følgende endelige Dom kendtes han skyldig til Statskassen og private 40 000 Rdl. Hans Ejendomme her i Landet, navnlig hans store Gaard mellem St. Kongensgade og Bredgade (Hotel Phønix) og Utterslevgaard, blev konfiskeret, men hans Godser i Mecklenburg ansloges til en langt større Sum. — Man kan vanskeligt danne sig fuldt Skøn om hans Skyld, men det er sikkert, at han havde skaffet sig en Mængde personlige Fjender og Misundere. — Rang med **virkl.** Etatsraader 1684. — Hv. R. 1693.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 171. E. Holm: Danmark-Norges indre Hist. 1660—1720, I, 1885, S. 442 f. C. C. v. Krogh: Livgarden til Hest, 1886, S. 87—270. J. Paludan: Møen, I, 1822, S. 418—27 og passim. F. Bojsen: Af Møns Hist., VI, 1921, S. 212—50. Dsk. Mag., 4. Rk., VI, 1886; 5. Rk., IV—V, 1898—1904. Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., V, 1938, S. 226, 237. O. Nielsen: Kbh.s Diplomatarium, III, 1877; VII, 1886. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, II, 1916.

Rockstroh (H. W. Harbou).

v. **Plessen, Scheel**, se Scheel-Plessen.

Plett, Peter, 1766—1823, Skolelærer og Vaccinator. F. 29. Dec. 1766 i Klein-Reide i Slesvig, d. 29. Marts 1823 i Schønberg, begr. sst. Forældre: Væver Hans P. (ca. 1730—90) og Garderuth Knutzen. Gift med Elisabeth Magdalene Heyck, f. 20. Sept. 1771 i Carlshof, **Hansühn** Sogn, d. 8. Febr. 1851 i Schønberg, D. af Hollænder Gerhard Hinrich H. (1726—54) og Catharina Dorothea Völckers (ca. 1731—1809).

P. var i sin Ungdom Huslærer hos Landmænd i det østlige Holsten, hvor der dengang baade hyppig af Læger foretoges **Inokulation** af Koppevædske (Variolation) og tillige hyppig hos Kvægbesætningerne fandtes Kokopper, hvis beskyttende Evne mod

Koppesmitte — navnlig tydelig hos Malkepigerne — Landbefolkningen havde begyndt at faa Øje for. Herved førtes P. ind paa den nye og geniale Tanke i Stedet for Vædske af Menneskekopper (**Variolæ**) at benytte **Kokoppevædske** til Indpodning, og da Koppesmitte netop truede, foretog han 1791, fem Aar før Jenners verdensberømte første Vaccination, i al Stilhed en saadan Indpodning paa sine Elever, Børn af en Forpagter Martini paa Hasselburg under Godset Wittenberg. Kokopperne slog godt an, og Børnene viste sig under en senere Koppepidemi uimodtagelige for Koppesmitte; men Sagen ænsedes ikke, skønt P. sendte en Meddelelse derom til Sundhedskollegiet i Kiel og her støttedes af Professor Hegewisch. Da P. i de følgende Aar havde gennemgaaet sit Lærerkursus paa Seminariet i Kiel og derefter var blevet ansat i Probsteierhagen, virkede han her (1802) sammen med sin ihærdige Præst og Stedets Læge for Udbredelse af Vaccination, som nu var blevet kendt og skattet ved Jenner. Med sin Præst flyttede P. senere til Schönberg Sogn, hvor han til sin Død var Lærer i Landsbyen Stakendorf. Han efterlod en Enke med flere Børn i meget trange Kaar; Lærerenkekassen i **Altona**, i hvilken han var Interessent, gik nemlig fallit.

Nord. Archiv für Naturkunde, **Arzneymissenschaft und Chirurgie**, III, 2, 1803, S. 69. Neue **Schl.-Holst. Prov. Berichte**, 1815, S. 77—88. **Bibl. f. Læger**, 4. **Rk.**, XV, 1859, S. 334—38. Ugeskr. f. Læger, 5. **Rk.**, I, 1894, S. 558 ff. J. Petersen: Kopper og **Koppeindpodning**, 1896, S. 209 f.

Jul. Petersen (*L. S. Fridericia**).

Plog (kaldet Sorte **P.**), —1137—, jysk Stormand.

Da Erik (II.) **Emune** i sin korte Kongetid gjorde sig forhadet blandt Stormændene ved sit voldsomme Styre, var P. blandt hans bitre Fjender. Den samtidige Roskildekrønike kalder ham en uskøn og lavstammet Mand. Knytlingasaga vil vide, at P. hadede Erik, fordi denne havde ladet hans Fader dræbe; herom tier de andre Kilder. Ifølge Saxo tog han Tjeneste hos Kongen og fik Sold af denne, men opfattede dette, som om han havde faaet Penge paa Haanden for at dræbe ham. Lejligheden hertil kom snart. Paa et Ting i Ribeegnen (ifølge Svend Aggesen var det dog Urnehoved Ting ved Aabenraa) stod en Mand op og klagede over **P.**; denne stod frem for at tale, og Kongen gav Tingalmuen et Vink om at være stille. P. holdt skarpt Øje med Kongen, og da han opdagede, at han ikke var **hærklædt**, jog han sit Spyd gennem ham og raabte til Folket: »**Kongen** slog jeg, dræb I nu hans Mænd!« Hovmændene flygtede; kun Kongens Søstersøn Erik (III.) Lam blev staaende

for at værne sin Frændes Lig. — Senere træffer vi P. blandt dem af Knud Magnussens Mænd, der **1151** **maatte** overgive sig til Svend (III.) i Mildeborg i Nordfrisland; ifølge Saxo benaadede Svend sin Faders Banemand, medens Knytlingasaga vil vide, at han lod Ingvar **Kvæse** dræbe ham.

M. Cl. Gertz: *Script.* min. hist. Dan. **medii ævi**, I, 1917—18. Saxo ed. Olrik & Ræder, 1931. Knytlingasaga ed. C. af Petersens & E. Olsson, 1919—25. *Dsk. Saml.*, 2. Rk., I, 1871—72, S. 378 ff.; II, 1872—73, S. 229—41; IV, 1874—76, S. 324—37.

Jørgen Olrik (Hans Olrik).

Ploug, Carl **Parmo**, 1813—94, Forfatter, Journalist, **Politiker**. F. 29. Okt. 1813 i Kolding, d. 27. Okt. 1894 i **Kbh.**, begr. sst. (Vestre). Forældre: Adjunkt, senere Overlærer Christian Frederik P. (1774—1837) og Parmone Caroline (Line) Petersen (1784—1860). Gift 6. Juni 1854 i Kbh. (Vartov) med Frederikke Elisabeth Michelsen, f. 7. Marts 1834 i Nakskov, d. 5. Febr. 1904 i **Kbh.**, D. af Kateket i Nakskov, senere Sognepræst i Thisted, Provst Marcus Christian Vilhelm M. (1804—55, gift 2° 1841 med Marie Amalie Hansen, 1815—89) og Frederikke Vilhelmine Faber (1810—91, gift 2° 1840 med Grosserer, Vicekonsul Alfred Hage, s. d.).

P. var paa fædrene Side af norsk Slægt fra Grænselandet om Frederikshald; Moderen var jysk Præstedatter. Han voksede op i et lykkeligt smaaborgerligt Hjem i Grænsebyen Kolding. Hos begge Forældre var der digteriske Anlæg; Moderen var den kraftigste og mest levende Natur. P. viste tidligt stærke Følelser, levede i øvrigt et raskt Drengeliv og var i Skolen noget af en Oprører. Den dystre Slotsruin paa Banken over Byen virkede dragende paa hans Fantasi og fyldte den med historiske Billeder. I Skolen paavirkedes han af Rektor P. G. Fibigers aandfulde klassiske Personlighed, men led med sine Kammerater under hans Mangler som Pædagog. Faderen fremskyndede derfor hans Dimission, og 1829 drog han som Student til Kbh. Han studerede en kort Tid Teologi, men skræmtes bort fra Kirken under Opholdet hos en pietistisk Onkel og gav sig til at studere Filologi. Efterhaanden lagde han ogsaa denne paa Hylden og samlede sig om Historie og Litteratur, men det **lykkedes** ham aldrig at tage nogen Embedseksamen. Grundene var flere, en vis Uro i hans Sind, til Tider **smaa** Kaar, mest dog hans levende Optagethed af Studenterlivet indad- og udadtil, hans Trang til at digte og at handle. Vers skrev han fra sin første Ungdom, men ikke som hos saa mange andre blot som Afløb for **Drømmerier**. Han fik meget tidligt det barske, mandhaftige Præg af Realitet,

som blev hans Livs Ansigt. Og da han 1833 flyttede ind paa Regensen, fik hans Handlelyst sin første Arena.

Der var begyndt at røre sig en ny Aand blandt Studenterne. De liberale Ideer spirede, **Selvstændighedsaanden** vaagnede, Samfølelsen voksede. P. var netop den rette Mand til at blive Fører for det nye. Kampmodet og Stejlheden var forenet med en ganske vist mere buldrende end retorisk Veltalenhed, og han havde en fast organisatorisk Haand. Han blev Enhedsmærket i Oppositionen mod den velmenende, men snævre Regensprovst F. C. Petersen. Det drejede sig om interne Spørgsmaal som Regenskroen, Fastelavnsløjerne og Læseforeningen, og syntes de i sig selv **smaa** nok, fik de i deres ydre Udvikling ikke helt ringe Betydning. Fra Diskussionerne og Brydningerne paa den røde Gaard bredte sig en ny Aand blandt Studenterne i Almindelighed, og P. blev ved sine Sange, sine Taler og sin hele fasttømrede Personlighed ogsaa derude et Enhedsmærke. Da Provsten bekæmpede Fastelavnsløjerne, skabte P. som Erstatning Studenterkomedien gennem en **Række** »Atellaner«, og da Regensens Læseforening 1839 blev praktisk talt afskaffet, stiftedes under P.s Ægide en ny Akademisk Læseforening (Academicum), der efter fem Aars bevægede Eksistens 1844 gik op i Studenterforeningen.

Atellanerne, der først efter P.s Død og mod hans Ønske (1904 og 1913) paa Tryk gik over i Litteraturen, er hans første og vigtigste dramatiske Digtning. Han skrev dem under Pseudonymet Poul Rytter, som han ogsaa benyttede til sine første Digte; det er aabenbart grebet i Flæng for Klangens Skyld og skal ikke bringe den holbergiske Figur i Erindring. 1839 forelaa »**Væddemaalet** eller den forvandlede Regensianer«, n. A. »Kontubernalerne eller Livets Dialektik«, 1841 »Sylvesternat« og 1842 »Kjærlighed under Karantæne«. Disse Komedier er skrevet i et ramsaltet Sprog og rummer politisk og litterær Satire. De er til en vis Grad Forbilleder for Hostrups Lystspil; i P.s Udvikling er de Overgangen til en mere seriøs Indsats i Dagens Debat.

Imidlertid var P.s ydre Forhold stærkt forandrede. 1837 døde hans Fader, og s. A. forlod Sønnen Regensen. Der fulgte derefter nogle meget vanskelige Aar, da han samtidig med sin Deltagelse i Studenterlivet **maatte** arbejde haardt med Undervisning og Oversættelser for at eksistere, medens Embedseksamen gled længere og længere ud i Horisonten. Men denne Periode, Aarene 1837—41, var hans Modningstid. Han lærte at arbejde for Alvor, og han blev Digter. I et længe utrykt Rimbrev, der skriver sig fra 1838, gør han op med den heibergske Individualisme og spekulative

Filosofi og hævder Kunsten og Poesien som evige Værdier i sig selv. Hans Evner folder sig ud i Digte som »**Dronning Mathilde**« (1841), det første i Rækken af hans mange pompøse historiske Digte.

Halvvejs ved et Tilfælde naaede P. derefter 1841 ind i den Gerning, der skulde blive hans Livs daglige Dont. Han havde lige fra 1831 været en nær Ven af Orla Lehmann, hvem han beundrede grænseløst. Han tilhørte af fuldt Hjerte den liberale Kreds, der samlede sig om Lehmann, David og Joh. Hage, men han var ikke af dens Ledere. Det 1834 stiftede Ugeblad »Fædrelandet«, der var Kredens Organ og som 1839 blev Dagblad, førte en besværlig Tilværelse i Kamp med Regeringens Chikanerier. Paa Lehmanns Foranledning lovede P. at indtræde i den Kreds af Mænd, der var villige til eventuelt at sætte deres Navn paa Bladet som Redaktører, om det gjordes fornødent. Faa Dage efter forelaa Tilfældet. Lehmann mente at **maatte** fratræde Redaktionen for ikke at lade sig spærre ude fra en Karriere, og P. stod da første Gang paa Bladet som Redaktør 12. Maj 1841. Han blev staaende der i 41 Aar, og da han traadte tilbage, havde han skrevet et af de betydningsfuldeste Kapitler i dansk Presses Historie.

De Mænd, der antog P. som Redaktør, havde ikke store Ting at bygge paa, hans politiske Viser, hans Atellaner, hans Regenspolemik, men de havde ikke set fejl. Naar P. var den ledende Mand ved et Hovedstadsblad i fire Tiaar, var det ikke, fordi han var en overlegen Bladmand. Han savnede Sans for økonomiske Detailler, han besad vel en fast organisatorisk Haand, men alt, hvad man nu **forstaar** ved Bladteknik, var ham ganske fremmed, ja, ukært. Han var ingen stor Journalist, hvis man dermed forbinder Begrebet af noget teknisk tilslebet og tillært. Han var end ikke nogen Sprogkunstner. Men han var i Sandhed baade en Personlighed og en Pen. Han gav sig selv i sit Blad i fuld Maade. Det er ikke i Navne som Bille, Topsøe eller Hørup, man skal søge Sammenligningspunkter med P. I senere Tiaars danske Journalistik findes Eksempler paa en lignende Kasten sig selv i Grams for Læserne, en polemisk Voldsomhed og Hensynsløshed af samme Styrke. Det er den P.ske Journalistik's Hæder, at Manden altid følte sig eet med Sagen, selv naar han huggede haardest ind paa Personerne, og at han i de bedste Øjeblikke følte sig eet med et Folk.

Fra 1841 er P. Journalisten. Samtidig var og blev han Digteren og Politikereren, og som et Konglomerat af alle disse Egenskaber var han endelig Skandinaven. Han lever og udtrykker sig i alle disse Kategorier, og han kan kun anskues ud fra et Sammendrag af dem.

Et indgaaende Studium af P.s Journalistik i »Fædrelandet« er ikke gjort. Den bærer i høj Grad Dagens Præg, og man læser meget af Landets Historie ud af den. I 40'erne kæmpede P. som den liberale Presses Hovedmand mod Regeringens Forbud og Chikanerier. 1848 var han en af de ledende nationalliberale Politikere, og Bladet stod i Centrum af Bevægelsen. Siden fulgte han Partiets almindelige Gliden i konservativ Retning, men han var altid paa dets venstre Fløj, stod ofte sammen med Bønderne og var af Hjertet med i Kampen mod Ørsted. Nationalt var P. tidligt Tilhænger af Ejderpolitikken, men han troede en Tid paa Slesvigs Deling. Efterhaanden kom han i Opposition til Halls Politik og vilde en kraftig Optræden over for Tyskland. 1864 ramte ham som et lammende Slag, han egentlig aldrig forvandt. Han fulgte efter Krigen de Nationalliberale i Ønsket om at begrænse Junigrundlovens frie Valgret, men han vedblev at staa navnlig de grundtvigske Bønder nær og kæmpede bl. a. for Valgmenighedsloven 1867—68. Bladligt set var »Fædrelandet« efter »Dagbladet«s Fremgang i Begyndelsen af 50'erne trængt noget tilbage i Debatten. P., der i sin barske Enstonighed i Virkeligheden var det specielt københavnske fremmed, tabte Terræn over for Billes Smidighed. Politisk drev de imidlertid i samme Retning. Det forenede Venstres Dannelse førte efterhaanden P. helt over i Højre. Hele denne Udvikling foregik for aabent Tæppe i hans Blad, og paa lignende Vis skiftede Sol og Skygge i hans Stilling til Aandslivet. Den fejrede Studenterpolitiker i 40'erne og 50'erne blev efter »Gennembrudet« omkring 1870 udraabt som Reaktionens Bannerfører, og den litterære Fejde 1879—80 var i særlig Grad rettet mod ham og »Fædrelandet«. Da han forlod Bladet, var det ikke et Flag, der blev strøget, men en Individualitet, der var løbet ud og ikke mere ejede Evnen til at forny sig. Hans Indflydelse havde været meget stor. I lang Tid var han selve den offentlige Mening, ikke i Kraft af velovervejet Stillingtagen til Fænomenerne, men ud fra sin ensidige, voldsomme Personlighed, en Blanding af Lyrik og Realisme.

P.s politiske Gerning stod i Skygge af hans journalistiske. Han var Medlem af den grundlovgivende Rigsdag for Koldingkredsen, 1854—58 Medlem af Folketinget for Svendborgkredsen og fra 1859 Medlem af Landstinget, først for Fyn, 1866—90 for Kbh., 1864—66 af Rigsraadets Landsting. Han forfægtede mundtligt sit Blads Standpunkter og hørte altid til Rigsdagens med Interesse hørte Talere, men egentlig Politiker var han ikke, og nogen Førerstilling havde han aldrig. Han kom den nærmest i sine sidste Aar, da han som Landstingets Næstformand (fra 1884), som Formand for Højres

Arbejder- og Vælgerforening (1883—93) og for Højres Repræsentantskab var et Midtpunkt i det konservative Parti.

I P.s politiske Udviklingslinie saa hans Modstandere et Frafald og lod ham det høre i de skarpeste Ord. Med meget ringe Ret. P. gennemgik den almene nationalliberale Udvikling, og ifølge hele sin Natur gennemgik han den til Bunds. Han havde været Tilhænger af den almindelige Valgret, men i Virkeligheden aldrig egentlig Demokrat. Det folkelige var for ham aldrig det menigmandige, og sociale og økonomiske Udviklingslinier interesserede ham saare lidt. Hans Statsbegreb fandt sig bedre til rette hos Estrup end hos Det forenede Venstre, og han bevarede i sin Dom om Ret og Uret en ubruds Linie. Han var Akademikeren og saa sin naturlige Fjende i det »seminaristiske Sludder«, han fandt regerende i Venstre.

En selvstændig og meget væsentlig Side af P.s Politik og Journalistik var hans Skandinavisme. Han har ikke skabt den skandinaviske Bevægelse her hjemme, men han var i flere Aartier dens Bannerfører, og hans Navn er uløseligt knyttet til den. Ogsaa som Digter ydede han den af sin bedste Høst. Allerede 1839 deltog han i et Møde med skandinaviske Studenter, og han bevarede i de følgende Aar Forbindelsen med dem. Ved Studentermødet Maj 1842, hvor han ikke selv var til Stede, sang man hans berømte Sang »Længe var Nordens herlige Stamme« — den stammede oprindeligt fra Studenterkomedien »Kjærlighed under Karantæne« — og under Mødet i Sverige 1842 holdt P. i Kalmar en skandinavisk Programtale med Forslag om et folkeligt Forbund mellem de tre Riger og uddybede siden i Uppsala Tanken videre. Paa Foranledning af den russiske Gesandt blev P. sat under Tiltale, men frifundet. I det nystiftede Skandinaviske Selskab og ved den aarlige Nordiske Højtid i Studenterforeningen virkede han i de følgende Aar som Bevægelsens Taler og Digter. Udviklingen over for Tyskland og Begivenhederne 1848 gjorde nu, at det politiske Moment i Skandinavismen, der oprindeligt ikke var stærkt betonet, traadte mere og mere frem, og P. er den nationalliberale Politiker, der naaede længst i saa Henseende. Det stærke dynastiske Præg, hans Eningstanke til Tider fik, er næppe uden Forbindelse med det ofte spændte Forhold mellem ham og Kongehuset. Ved Uppsalamødet 1856 erklærede han, at det 1848 kun havde kostet Kong Oskar et Ord, og den danske Krone havde siddet paa hans Hoved. I sin samtidige Redegørelse til den svenske Konge udtalte han sig for en dynastisk og reel Union mellem tre ligeberettigede Stater; Kong Oskar var stemt for Tanken, men den modarbejdedes af den

danske Regering, og Frederik VII. afviste den, fordi den paatænkte Union ikke skulde omfatte Holsten. Dette bidrog kun til at gøre P. endnu mere ejderdansk end før, og Studentermødet i Kbh. 1862 gød atter Livskraft i Skandinavismen. Krisen 1863—64 bragte paa ny P. frem i første Række bag Kulisserne. De tre Ministre Monrad, Lehmann og Hall henvendte sig i Begyndelsen af 1863 til den svenske Gesandt i Kbh. med Forslag om en nordisk Union med Ændring af den bestaaende danske Tronfølgeordning. P. fik Underretning om Sagen og satte alt ind paa at fremme den, søgte at fremkalde en Drøftelse i svenske Aviser og skrev til Karl XV., uden at der dog kom noget positivt ud deraf. I Dec. s. A. lod P. sig henrive til at offentliggøre Redaktør Sohlmans Telegram om »de 22000 og han selv«. Marts 1864 foretog han en frugtesløs Rejse til Norge og Sverige. Skuffelsen over, at der intet skete, ramte ham haardt, og de første Aar efter Wienfreden talte han med Skepsis om de nordiske Stammefrænder. Efterhaanden fandt han igen til Dels den gamle Tone, og han opgav aldrig helt det skandinaviske Haab. Han har skænket dansk Litteratur nogle pompøse Sange om nordisk Enhed, men for Udviklingen af senere Tiders Fællesskab har han haft liden Betydning. Det storpolitiske Moment, der trods alt laa bag den aandelige Forbundstanke, og den Tone af Skaaltale, som alt for ofte prægede Debatten, har sat skræmmende Spor.

Samtidig med hvad P. ellers var i sig selv og i dansk Aandsliv og Historie, var han Digteren. Maaske det mest af alt. Det lader sig imidlertid ikke gøre at udskille det ene eller det andet som det væsentligste. Han var selv hel med i alt, og hans Lyrik fulgte nogenlunde i Sporene af hans Journalistik og Politik. P.s Digte foreligger i adskillige Bind. Af Poul Rytters »Viser og Vers« kom der tre Samlinger 1847, 1854 og 1861, og samlede forelaa de 1862 i »Carl Plougs samlede Digte«. Senere kom under Navnet P. »Nye Sange og Digte« (1869), »Nye Digte« (1883) og »Efterladte Digte« (1895).

Som Lyriker er P. ikke smeltende og musikalsk. Han er ogsaa her haard, kantet, bydende og oprigtig. Hverken Ordets Skønhed eller Tankens Dybde besnærer. Han kaster sig selv i Grams, sin Villie, sin Tro, sin Hyldest. Han kan være plat, godtkøbs, aldrig uren eller sentimental. Hans Poesi er for en stor Del Lejligheds-poesi, men Lejligheden er sjælden eller aldrig hentet frem ved Haarene. Han er selv en Del af Lejligheden. Hans Digtning hænger sammen med hans og vor Historie, den er selv en Del af sin Tid og vil bevare sin Værdi som saadan, selv om den kunstnerisk skulde blive skudt ud som overflødig. Den falder i fire

Hovedafdelinger, akademiske Sange og Viser, Sange for Frihed og Fædreland, historisk fortællende Digte og Hjemmets Sange. De sidste er ikke mange i Tal, men de rummer nogle af de skønneste og mest ægte, der er skrevet i Danmark. P.s sene Ægteskab var fuldt ud lykkeligt, og den aldrende Mand har ikke digtet renere og jævner Strofer til sin Hustru end P. i Versene: »Nu er du en Matrone paa fyrretyve Aar« (1874). Herhen hører ogsaa »Vil du elske mig, naar Dagen lider« (1854) og Folkevisen »Husker du i Høst« (1853), der til Heises Melodi har vundet en fast Plads i det folkelige Repertoire. Erotisk Lyrik hører ellers ikke til P.s Omraade. Sin Kærlighed til det danske og det nordiske Fædreland og deres Frihed har han sunget ud i en lang Række Digte, »Unge Gjenbyrds-Liv i Norden!« (1845), »Rejs jer af Lejet, I Gøtternes Løver!« (1864), »Liflig fløjte Velsklands Nattergale« (1846), »De sige, at mit Sprog er en ussel Tiggerkvind« (1861), »Vi har et Hus ved Alfارvej« (1858), en Mængde Grundlovssange o.s.v. Det danske Nederlag ved Slesvig 1848 inspirerede ham til en af hans skønneste Fædrelandssange, »Paaskeklokken kimed mildt«. Mellem de fortællende og historiske Digte kan nævnes »Dronning Margrete« (1855), »Peder Griffenfeld« (1857), »Koldinghus« (1867), og »Et Kys« (1854). I talrige Mindedigte portrætterede han sine Venner og Tidens store. Til den rene Lejlighedspoesi hører de mange Kantater, hvor P. i Universitetskantaten af 1879 hævdede sig til højere Flugt end vanligt.

P. tæller blandt de store Skikkelser fra Nationalliberalismens Dage. Han naaede ikke som de andre ind i Karrierens og Politikens Allerbhelligste. Det lader sig heller ikke gøre at jævnføre ham med en Advokat som Lehmann, et Sjøledyb som Monrad eller en encyklopædisk Tænkere som Krieger. Alt var hos ham vendt mod det ydre. Han var Agitatoren og Vægteren. Han kæmpede i det hele og store for de samme Sager som de andre, og han kæmpede med den samme eller snarere med større Ærlighed. Men hans Temperament, hans usammensatte borgerlige Personlighed gjorde al hans Gerning mere ensidig, mere grov, mere afhængig af Dagen. Den Klang af Staal, der stod af P.s Navn, er døet hen. Men de Smædeord, der skød op om ham som Paddehatte i hans Alderdomsaar, har ingen Gyldighed. Han var sig selv til det sidste. Han tegner sig i vor Friheds og vort Nederlags Historie som en bred Sejler med Skum for Boven, styrende lige mod sit Maal, blind for Farerne inden og uden Bords. Men i Toppen vajede altid Danmarks Flag.

Atellanerne delvis udg. med Indledninger af Axel Sørensen

(»Kjærlighed under Karantæne« i »Studenterkomedier«, 1904) og Oskar Schlichtkrull (»Sylvesternat«, 1913). Samlede Digte udg. af Hother Ploug, I—II, 1901. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet og Det kgl. Bibliotek. — Dr. phil. h. c. i Lund 1877. — R. 1872. DM. 1874. K.² 1888.

Maleri af Carl Bloch 1888 (Fr.borg). Portrætteret paa Constantin Hansens Malerier af den grundlovgivende Rigsdag 1848 (1860—64; sst.) og af Danske Students Modtagelse 1856 paa Drottningholm (1867; sst.). Maleri af J. F. Vermehren. Maleri af Constantin Hansen 1861—62 (Rigsdagen) og 1863 i Familieej. Tegning af samme (Kolding Museum). Bronzebuste af V. Bissen 1895 foran Studenterforeningen. Litografiske Tegninger 1887—90 af K. Gamborg (Fr.borg). Litografier bl. a. efter Tegning af W. N. Marstrand, samt anbragt i Borten af Regensbilledet fra Em. Bærentzen 1843, 1855 efter Tegning af Constantin Hansen, fra Bording 1872 og af I. W. Tegner 1879. Træsnit 1886 efter Daguerreotypi fra Begyndelsen af 40'erne, 1861 efter Tegning af H. Olrik, s. A. efter Fotografi, 1868, 1870 af E. Skill, 1871 af Sandberg, 1875, 1879 bl. a. af H. P. Hansen og af J. Sørensen, 1881 af H. P. Hansen og 1888, samt fra Rosenstand 1893 efter Billede fra 60'erne. — Mindesten i Kolding 1899. Mindetavle sst. 1913 paa Fødehusets Plads.

Hother Ploug: Carl Ploug, I, 1813—48, 1905. Hist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1867—69, S. 130, 147, 150; 7. Rk., III, 1900—02, S. 349—68; 10. Rk., III, 1934—36, S. 620—38. O. Borchsenius: Fra Fyrerne, I, 1878, S. 174—245. V. Topsøe: Politiske Portrætsstudier, s. A., S. 214—25. V. Hørup i Politiken 1.—2. Okt. 1881. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. H. C. A. Lund: Studenterforeningens Historie 1820—70, I—II, 1895—98. E. v. d. Recke i Efterladte Digte af C. P., 1895, S. IX—XCI (optrykt i P.s Digte, II, 1901, S. I—LXVII). Jul. Clausen: Skandinavismen, 1900. Tilskueren, XVII, 1900, S. 183—202; XVIII, 1901, S. 442—60, 566—81. Af Orla Lehmanns Papirer. Udg. af Jul. Clausen, 1903. Erik Henrichsen: Mændene fra 48, 1911, S. 113—24. Vor Fortid, II, 1918, S. 86—93, 233—46. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I—VII, 1920—25. Knud Fabricius: Regensen, 1923—25. Gads dsk. Mag., XVII, 1923, S. 410—16. H. Brix: Danmarks Digtere, 1925, S. 320—25. C. Dumreicher: Studenterforeningens Historie 1870—1920, I—II, 1934—36 (se Registrere). A. D. Jørgensens Breve, 1939, S. 339—43.

Povl *Engelstoft*.

Ploug, Hother, 1856—1932, Forfatter. F. 17. Juli 1856 paa Stokkerup ved Taarbæk, d. 6. Aug. 1932 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Redaktør Carl P. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Okt. 1896 i Kbh. (Frue) med Johanne Marie Aggersborg, f. 11. Sept. 1863 i Haderslev, D. af Apoteker, sidst paa Løveapoteket i

Kbh., Assessor **pharm.** Niels Nørgaard A. (1825—95) og Pauline Kirstine Seidelin (1824—1914).

P. blev Student 1873 fra Haderslev Læreres Skole, cand. jur. 1880, var Assistent i Kbh.s Magistrat 1881—84, Sagførerfuldmægtig 1884—87, blev 1888 Assistent i Kultusministeriet, Fuldmægtig sst. 1896, Kontorchef 1909, tog sin Afsked 1914. 1894—1901 var han Sekretær i Det kirkelige Raad. Han havde stor Interesse for Musik og udgav flere Kompositioner i **Lange-Müller'sk** Tilsnit, bl. a. til Digte af Chr. Winther, Chr. K. F. Molbech, Drachmann og Aarestrup. Han skrev ogsaa enkelte musikhistoriske Studier og var en Tid Medlem af Repræsentantskabet for Musikforeningen. Hans Navn vil mindes gennem den Skildring af Faderens Liv, han udgav 1905, »Carl Ploug, I, 1813—48«, og som for en væsentlig Del var bygget paa Familieoverlevering. Det lykkedes ham ikke at faa anden Del færdig. — R. 1909. — Tegninger af P. C. Skovgaard 1860.

Berl. Tid. og Nationaltidende 7. Aug. 1932.

Povl Engelstoft.

Plum. Den i særlig Grad til den gejstlige Stand og til Handelsvirksomhed knyttede Slægt P. føres tilbage til Borger i Ribe Frands Madsen (d. tidligst 1567), der var Fader til Professor Hans Frandsen (1532—84, s. d.), til Handelsmand i Kbh. Troels Frandsen (d. 1588) og til Handelsmand og Byfoged sst. Peder Frandsen (d. 1608), hvis Søn var nedenn. Professor Claus P. (1585—1649); af hans Børn skal nævnes Økonom ved Børnehuset, Generalkirkeinspektør Johan P. (d. 1701?), Borgmester i Køge Cort P. (1639—88) og Sognepræst i Gentofte og Lyngby Frederik P. (1643—1728), hvis Sønnesøn Sognepræst i Korsør Claus P. (1721—81) var Fader til nedenn. Biskop, Dr. **theol.** Frederik P. (1760—1834) og til Apoteker i Vordingborg Anton Christoffer Rohn P. (1754—1802); dennes Søn Sognepræst i Spjellerup og Smerup, Provst Peter Andreas P. (1797—1880) var Fader til nedenn. Professor, Dr. med. Peter Andreas Julius P. (1829—1915), til Cecilie Louise Charlotte P. (1830—58), gift med Departementschef Christian Frederik Ricard (1830—1908, s. d.) og til Ane Lovise P. (1833—74), der ægtede Litteraturhistorikeren Carl Frederik Vilhelm Mathildus Rosenberg (1829—85, s. d.). Biskop Frederik P. (1760—1834) var Fader til Hanne **Antonie** Jacobine Christiane P. (1798—1878), gift med Købmand Hans Brøchner Bruun (1793—1863, s. d.), og til Sognepræst i Taarnby Niels Munk P. (1803—65), af hvis Børn skal nævnes Købmand i Assens Niels Munk P. (1841—1905) — Fader til nedenn. Forretningsmand Harald Skovby P. (1881—1929) — nedenn. Grosserer Thorvald P. (1844—1923), hvis Søn

er Grosserer Erik P. (f. 1887), og Grosserer Sophus Munk P. (1847—1904), der var Fader til nedenn. Professor, Dr. *theol.* Niels Munk P. (f. 1880), til Ørelægen, Dr. med. Aage Munk P. (f. 1887) og til nedenn. Forsøgsleder, Dyrlæge, Dr. med. vet. Nicolai Thorvald Munk P. (f. 1890), samt Købmand i Assens, Agent Frederik P. (1835—1905), der var Fader til Direktør i Folkebanken Frederik Carl Bretteville P. (1873—1937) og til Købmand Thorvald Sophus Bretteville P. (f. 1876). — Ovenn. Generalkirkeinspektør Johan P. (d. 1701?) var Fader til Sognepræst i Veterslev og **Hømb** Claus P. (1699—1739), af hvis Børn skal nævnes Agnete P. (1718—87), gift med Materialforvalter, Bygningskommissær Frantz Dajon (1719—94), og Grosserer, **Borgerkaptajn** i Kbh. Adam Christian P. (1714—95), der var Oldefader til nedenn. Genremaler Poul August P. (1815—76).

Gerhard L. Grove: Slægten Plum, 1903.

Albert Fabritius.

Plum, Poul August, 1815—76, Maler. F. 13. Maj 1815 i Kbh. (**Helligg.**), d. 27. Juli 1876 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Forældre: Vinhandler, Løjtnant, senere Toldbetjent Hans Jacob P. (1783—1835) og Petra Magdalene Halse (1786—1864). Gift 1° 27. Marts 1858 paa Frbg. med Mariane Laurentze Hasse, f. 9. Nov. 1812 i Kbh. (**Helligg.**), d. 25. Febr. 1872 i Fredensborg, D. af Købmand Thomas Christoffer H. (ca. 1782—1829) og Marie Thommesen (ca. 1795—1852). 2° 24. Sept. 1873 i Asminderød med Emilie Hoppe, f. 11. Febr. 1836 i Kbh. (Frue), d. 12. Maj 1916 paa Frbg., D. af Stadsfysicus, Dr. med., Professor Børge Anton H. (1796—1865, gift 1° 1830 med Magdalene Cathrine Kirstine Emilie Halling, 1805—32) og Emilie Henriette Julie Monrad (1807—39).

P. blev 1831 Elev af Kunstakademiet og uddannede sig til Maler, men brød af 1837 og rejste til Nordamerika, hvor han nogle Aar arbejdede som Billedhugger. Foraaret 1841 vendte han hjem og blev igen Maler, med Speciale i Genremaleriet. »En gammel Bondekone, læsende i en Bibel« (1835) var blevet købt af Christian VIII. Takket være denne kongelige Mæcen kom P. med paa Korvetten »Galathea«s Jordomsejling 1845—47 og narillustreret S. A. Billes Beretning om dette Togt. 1850 fik han Rejseunderstøttelse af Akademiet og var derefter i Düsseldorf, Paris, Bryssel indtil 1854. Sin ikke særlig betydelige Produktion udfoldede han i Oliebilleder og Akvareller. Til Den kgl. Malerisamling købtes et Par Malerier, som dog ikke længere er udstillede. — Træsnit af G. Pauli 1876.

III. Tid. 20. Aug. 1876.

Erik Zahle.

Plum, Claus, 1585—1649, Jurist. F. Juli 1585 i **Kbh.**(?), d. 16. Marts 1649 sst., begr. i Frue K. Forældre: Handelsmand, senere Byfoged, **kgl.** Herold Peder Frandsen (d. 1608) og Cathrine Syben (d. 1613). Gift 1° 1618 med **Maren** Vinstrup, f. efter 1599 i **Kbh.**(?), d. 1636 sst. (Frue), D. af Biskop Peder Jensen V. (s. d.) og 2. Hustru. 2° 22. April 1638 i **Kbh.** (Frue) med Kirstine Kurtsdatter, f. 1608 i **Kbh.**(?), d. 11. Maj 1654 sst.(?), D. af Professor Kurt Aslaksen (s. d.) og Hustru.

C. P. blev Student 1604 fra Herlufsholm, studerede først i **Kbh.**, og efter en Rejse med en dansk Gesandt til Polen fulgte mangeaarige Studierejser til Tyskland, Storbritannien, Frankrig, Italien og Nederlandene. 1615 kaldtes han til det (eneste) juridiske Professorat i **Kbh.**, men vendte først hjem 1617. Det var første Gang siden Reformationen, at dette Professorat besattes med en Dansker, og at Universitetet selv fik afgørende Indflydelse paa Udnævnelsen, ved hvilken der ellers blev foretrukket Tyskere, som tillige kunde anvendes i diplomatisk Tjeneste. 1621 tog C. P. den juridiske Doktorgrad, var fire Gange Universitetets Rektor og blev 1623 Frue Kirkes akademiske Værge; at han skulde have været Borgmester i **Kbh.**, er derimod en Misforstaaelse. Hans videnskabelige Produktion indskrænker sig til Disputatser, hvoraf kun en enkelt er bevaret. Der er svage Antydninger af, at han i sine Forelæsninger har taget Hensyn til dansk Ret. Det er hans Fortjeneste at have fremhjulpet og gennemset Christen Ostensen Veiles (s. d.) »Glossarium juridicum«, og endnu paa sin Sotteseng var han beskæftiget med Revision af dette Værks anden Udgave. — Forsvundet Epitafium (1650) med Familiebillede i Frue K. i **Kbh.**

Christen Ostensen: Glossarium Juridicum, 1641 og 1652, Fortalerne. H. F. Rørdam: **Kbh.s** Universitets Hist., III, 1873—77 (se Registeret); IV, 1868—74, S. 653 f., 656 f., 675. Kirkehist. Saml., 3. Rk., I, 1874—77 (se Registeret). H. F. Rørdam: Hist. Samlinger og Studier, IV, 1902 (se Registeret). G. L. Grove: Slægten Plum, 1903 (se Registeret); med yderligere Litteraturhenvisninger S. 29. Festskrift i Anledning af 200 Aars Dagen for Indførelsen af juridisk Eksamen, 1936, S. 26 f., 31 ff., 43—47, 119, 268 f. W. Norvin: **Kbh.s** Universitet i Reformationens og Orthodoxiens Tidsalder, I, 1937, S. 196.

R. Paulli.

Plum, Frederik, 1760—1834, Biskop. F. 12. Okt. 1760 i Korsør, d. 18. Jan. 1834 i Odense, begr. sst. Forældre: Residerende Kapellan, senere Sognepræst i Korsør Claus P. (1721—81) og Elisabeth Amalie Rohn (1730—85). Gift 13. Juli 1792 i **Kbh.** (Helligg.) med Marie Sophia Munk (gift 1° 1782 med Professor Andreas Christian Hviid, s. d.).

P. blev Student 1778 fra Odense og fik tidligt Plads paa Regensen, hvor han til Kontubernal havde sit Bysbarn Jens Baggesen, gennem hvem han indførtes i Hovedstadens litterære Kredse, især i Prams Hus. Selv syslede han ogsaa med Digtekunsten, skrev forskellige Smaadigte og arbejdede med Oversættelser af klassiske Digterværker. 1790 udsendte han saaledes en Oversættelse af *Juvenals* og *Persius'* Satire over Menneskenes Ønsker, der blev prisbelønnet af Selskabet til de skønne Videnskabers Forfremmelse. I øvrigt studerede han med særlig Interesse østerlandske og klassiske Sprog, om end Teologien i hvert Tilfælde fra 1787 var hans Hovedfag. Han skyldte Balle meget, bl. a. fordi han havde udviklet hans Sans for filologisk Vederhæftighed, men følte sig dog mest knyttet til Claus Hornemann. 1788 tog P. teologisk Attestats, fik derpaa Bolig paa *Elers'* Kollegium og disputerede 1790 for den filosofiske Doktorgrad med en latinsk Afhandling om Fortolkningen af visse billedlige Udtryk i det gamle Testamente. To Aar senere — 1792 — blev han tillige Dr. theol. fra Gottingen paa en rent eksegetisk Undersøgelse af de græske Oversættelser af Habakuk og Obadja. Særlig den første Afhandling er interessant, bl. a. fordi den viser, at han teologisk set fra Begyndelsen af sin Løbebane indtog det rationalistiske Stade, som han urokkeligt fastholdt Resten af sit Liv. Fra første Færd vendte han sig skarpt mod den gængse ortodokse Opfattelse af Skriften, betonedede de bibelske Forfatteres tidsbestemte Horisont og hævdede med Myndighed Forskningens Frihed over for dogmatisk bestemte Synsmaader og teologisk Forfølgelsesaand.

Allerede 1789 var P. gaaet over i gejstlig Virksomhed, idet han var blevet Præst ved det civile Arresthus i Kbh., og 1791 udnævntes han til Sognepræst i Korsør og Taarnborg. 1794 blev han tillige Provst i Slagelse Herred. Allerede i sit første Sognekald viste P. den rastløse Reformiver, der kendetegnede al hans Virksomhed. Han tog straks fat paa en Omorganisation baade af Fattigvæsenet og Skolevæsenet i Korsør, og da dette var bragt i Orden, paa hele Herredets. En større Skueplads for sin Virketrang fandt P. 1796, da han forflyttedes som Sognepræst til St. Mikkel's Kirke i Slagelse. Bl. a. fik han i denne By ved privat Initiativ oprettet en velordnet offentlig Læse- og Arbejdsskole, og ogsaa teoretisk lod han se Prøver paa sin store pædagogiske Interesse. Saaledes udgav han 1802 »Haandbog for Lærere og Opsynsmænd ved Borger- og Almue-Skolerne«, en dansk Bearbejdelse af et tilsvarende Værk af Rieman, som Raadgiver i alle Slags Skolespørgsmaal et ypperligt og omsigtsfuldt Arbejde, og 1803 kom »Pestalozzi's Læremaade«, der viser ham som en varm Tilhænger af denne. Hans Indsats

paa det pædagogiske Omraade vandt berettiget Paaskønnelse baade hos Kronprinsen og hos Hertugen af Augustenborg.

Det var ligeledes P.s betydelige Fortjenester af Skolevæsenet, der førte ham tilbage til **Kbh.**, da han **1803** fik det anselige Embede som Stiftsprovst og Sognepræst ved Vor Frue Kirke. Som Præst her fik han næppe større Betydning, tilmed da han som Prædikant **maatte** staa tilbage for sine to Kapellaner L. N. Fallesen og H. G. Clausen, men med stor Kraft fortsatte han sit pædagogiske Reformarbejde. Han udnævntes **1804** til Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af den **Pestalozzi'ske Elementarundervisningsmetode**, han udgav sammen med A. K. Holm og L. C. Sander et fortrinligt orienterende Skoletidsskrift »Egeria« (**I—IV, 1804—08**), og med særlig Kærlighed tog han sig af Vor Frue Kirkeskole. Ikke mindst efter **1807**, da Skolen fuldstændigt var blevet ødelagt, arbejdede han med Nidkærhed for dens Vel, fik bl. a. indsamlet en betydelig Kapital til Opbygning af Skolehuset og til Betyggelse af dens fortsatte Tilværelse. P.s Skoleinteresse strakte sig i øvrigt til hele Hovedstadens Skolevæsen, og paa hans Initiativ blev der nedsat en permanent Kommission til Varetagelse af Kbh.s Skolevæsens Tarv, hvorefter han selv **1809** blev Medlem. Endelig kan det nævnes, at han fra **1809** havde Sæde i Direktionen for Pastorseminariet.

1811 blev P. Biskop over Fyns Stift efter P. Hansen. I Mod-sætning til sin Forgængers gravitetiske Fremtoning virkede P. ikke som en imponerende Bispeskikkelse, men hans jævne og fordringsløse Fremtræden i Forbindelse med hans hæderlige Karakter og utrættelige Gavnelyst skaffede ham en anset Stilling i Stiftet. Som det var at vente, tog han sig med Forkærlighed af Skolevæsenets Forbedring. **1812** approberede Kancelliet et af ham udarbejdet Regulativ for Skolerne i Fyns Stift, og i sin Stiftsstad Odense fik han oprettet en ny Borgerskole, en Middelskole i den Lahnske Stiftelse, Aftenskoler for Tjenestepiger og Læredrenge og en Søndagsskole for Haandværkssvende. Desuden gjorde han paa sine Visitatsrejser et betydeligt Arbejde for i det enkelte at hjælpe Skolerne paa Fode. Trods sin Skoleinteresse havde han dog det Uheld en Tid at falde i Unaade hos Frederik **VI.**, da han **1823** paa egen Haand havde udstedt et Cirkulære om Religionsundervisningens Forhold til Planen for den indbyrdes Undervisning. Han blev tvunget til at tilbagekalde Cirkulæret, men tabte dog ikke derfor sine kære Skoler af Syne. Et smukt Vidnesbyrd om hans pædagogiske Interesse er den Læsebog i Dansk, han **1821** udgav under Titlen »Anders Kjærbye af Vissenberg Sogn«. Denne Bog har ikke blot nu betydelig kulturhistorisk Værdi, men besidder

i sig selv ved sin friske naturlige Tone og sit **kærnefulde** Indhold store Fortrin. Den udgør paa een Gang en Læsebog i Dansk, en Vejledning i **Levelære** for Menigmand og en Underholdningsbog af stærkt historisk Tilsnit, idet dens almenmenneskelige Indhold belyses ved talrige Eksempler fra Fyns Historie og Topografi.

Som kirkelig Tilsynsmand virkede P. paa mange **Maader** i Fr. **Münters** Aand. Han søgte at hævde Bispestillingens Selvstændighed over for Kancelliet, og han var især ivrig for at hæve Gejstlighedens Dannelse. Hertil sigtede den videre Udvikling af de af hans Formand indførte videnskabelige Forhandlinger ved Landemoderne (udgivne i to Bind **1817—19**), og Udgivelsen af hans egne kritiske og orienterende »Efterretninger om den udenlandske nyere theologiske og pastorale **Literatur**« (**I—XVI**, **1818—33**). Et lignende Formaal forfulgte han ved Stiftelsen af Fyens Stiftsbibliotek **1813** og af det fynske litterære Selskab **1815**. Af begge Institutioner indlagde han sig megen Fortjeneste ved sin Nidkærhed og personlige Offervillighed. — De **ovennevnte »Efterretninger«** viser, at han teologisk set bestandig fulgte en streng rationalistisk Kurs. Han betragtede derfor ikke de religiøse Reaktionsbevægelser efter **1814** med Sympati. Han fandt, at denne »regelløse Omsværmens i dunkle Anelser og Følelser« var forvirrende og skadelig, og af en Mand som Grundtvig og hans »Galimatias« var han en skarp Kritiker. Bekendt er ogsaa hans Modstand over for B. F. Rønne og hans Arbejde for Missionssagen. Dette fandt han ganske forfejlet, og ved Kancelliets Hjælp fik han Rønne kendt pligtigt til at nedtage de **Missionsbøsser**, han havde **faact** anbragt i fynske Præstegaarde. — Som P.s Ungdomsstudier viser, var han en Mand af mange og lærde Kundskaber, og han vedblev til sin sidste Stund at sysle med videnskabelige Undersøgelser. Af saadanne kan nævnes hans Skildring af den italienske Humanist »Marcellus **Palinge** - **nius Stellatus**« (**1817**), hans »Valgte Stykker af den græske Anthologie« (**1828**) samt Udgaven af »**Auli Persii Flacci Satiræ**« (**1827**). Meget fin Skoling eller fast Teknik besad P. dog ikke, og især hans senere Arbejder lader en Del tilbage at ønske i Retning af Nøjagtighed, Ligelighed i Behandlingen og tidssvarende **Litteraturkendskab**. Disse Svagheder blev særlig belyst af Madvig i en Anmeldelse af Persius-Udgaven. — **Medlem** af Videnskabernes Selskab **1828**. - R. **1811**. K. **1828**. Maleri af W. F. Bendz **1831**

(Privateje; St. Knuds **K.**), **litograferet** af H. Kitzerow. Maleri derefter af C. A. Jensen **1834** (Fr.borg); Gentagelse **1835** (Privateje).

Selvbiografier i Fr. Munter: De schola Antiochena, **1811**, S. **26—31**, og i Gerhard L. Grove: Slægten Plum, **1903**, S. **122—26**, jfr. S. **57—64**. N. Faber:

Mindetale over Dr. *thcol.* Frederik Plum, 1834. Aug. Baggesen: Jens Baggesens Biographie, I, 2, 1843, S. 53—55. Kirkehist. Saml., 3. Rk., III, 1881—82, S. 708—20; 4. Rk., VI, 1899—1901, S. 44—59, 610 f.; 5. Rk., III, 1905—07, S. 211 f. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, I, 1916, S. 220. Saml. til Fyens Hist. og Top., II, 1862, S. 294, 295; III, 1865, S. 245 f., 253, 257; VIII, 1881, S. 66 f. L. Zeuthen: Mine første 25 Aar, 1866, S. 63 f. Samme: Et Par Aar af mit Liv, 1869, S. 80 f. C. L. N. Mynster: Nogle Blade af J. P. Mynster's Liv og Tid, 1875, S. 125—27. Joakim Larsen: Den danske Folkeskoles Historie 1784—1818, 1893, S. 189—92, 257—60, 264. Samme: Den danske Folkeskoles Historie 1818—1898, 1899, S. 31, 142. Samme: Bidrag til Kbh.s offentlige Skolevæsens Historie, 1881, S. 75 f. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 318—20, 411. Hans Schulz: Briefwechsel des Herzogs Friedrich Christian . . . mit König Friedrich VI., 1908, S. 161 f.

Bjørn Kornerup.

Plum, Harald Skovby, 1881—1929, Forretningsmand. F. 30. Jan. 1881 i Assens, d. 24. Okt. 1929 paa Thorø ved Assens, begr. i Assens. Forældre: Købmand Niels Munk P. (1841—1905) og Agnes Nicoline Christiane Skovby (1846—1935). Ugift.

Efter Skolegang i Assens og senere i Aarhus Latinskole blev P. Student 1899 fra Skolen i Industriforeningens Bygning i Kbh. Efter at være blevet cand. jur. 1905 var han Medstifter og Leder af et **Manuduktionsfirma** til 1909. 1908 fik han desuden Bestalling som Overretssagfører og drev nogen Sagførerforretning, som han afhændede 1912, hvorefter han helt gik over i Forretningslivet. Allerede forinden var han ved Faderens Død 1905 og ved Farbroderen Frederik P.s omtrent samtidige Død blevet draget ind i Erhvervslivet, hvortil han baade ved Tilbøjelighed og Slægtstradition hurtigt følte sig stærkt knyttet. Som Støtte for Familiefirmaet N. M. & F. P. i Assens dannede han saaledes 1907 et lille Firma, The Butter Export Co., der skulde forsøge Eksport af Drittelsmør, der var mere holdbart end det sædvanlige Eksportsmør, men af Hensyn til en anden Onkel, Thorvald P. (s. d.), der var Indehaver af Smøreksportfirmaet T. & S. Plum i Kbh., blev det hurtigt nødvendigt at opgive denne Eksport, og P. optog derefter en Eksport af Smør emballeret i »tins« til oversøiske Pladser gennem det 1908 startede The Crown Butter Export Co., der senere sammensluttedes med og samarbejdede med flere andre Smøreksportforretninger, ligesom Firmaet desuden optog Eksport af Mælk i »tins«. P.s Interesser strakte sig imidlertid efterhaanden ud over de her nævnte Artikler, og 1911 lykkedes det ham at starte The United Export Co. med Støtte af Landmandsbanken. Dette Selskab blev Udgangspunktet for en stor Mængde Handels- og Industriaktieselskaber, som P. i de føl-

gende Aar — navnlig i Perioden **1916—19** — med Støtte af Landmandsbanken og dennes Direktør Emil **Glückstadt**, der sad i United Export Co.s Bestyrelse, startede eller erhvervede Aktieinteresser i, dels her hjemme, dels i en lang Række Lande Jorden over. **1916** startede P. Det Transatlantiske Kompagni, der skulde virke som et »holding company« og i sig samle først og fremmest den finansielle Kontrol over alle de tilknyttede Selskaber tilsammen udgørende Transatlantisk Kompagni Koncern. Ved Hjælp af meget diskutabel Regnskabsmanipulationer, som P. i en Række Tilfælde benyttede paa afgørende Omraader, og som bragtes i Anvendelse allerede i United Export Co.s første Leveaar, skabtes formel Basis for Regnskabsafslutninger, der udviste passende Overskud med Udbyttedeklarationer, som atter dannede Basis for Start af nye Selskaber og nye Kapitaludvidelser. Til Trods for hele Koncernens overordentlig løse Opbygning og den Dilettantisme, der paa vigtige Omraader prægede Dispositioner og Medarbejderstaben inden for Koncernen, lykkedes det P. i Løbet af Krigen og de første **Efter**-krigsaar at opnaa Engagementer til Koncernen hos Landmandsbanken for op imod 200 **Mill. Kr.**, et fuldkommen urimeligt Engagement, dels paa Grund af dets uhyre Størrelse i Forhold til Landmandsbankens Virkemidler, dels og navnlig fordi det var saa planløst og lidet forretningsmæssigt bygget op. Likvidationen **1922** og følgende Aar afdækkede da ogsaa saa kolossale Tab, at Koncernens Aktionærer saavel som Landmandsbanken praktisk taget tabte hele deres Tilgodehavende. At Konjunkturumslaget paa Verdensmarkedet **1920—21** og **Bolshevikkernes** Konfiskation af Koncernens russiske Interesser medvirkede til og fremskyndede dette Resultat, er uden for enhver Tvivl, men ogsaa uden disse to Omstændigheder vilde et Sammenbrud naturnødvendigt være kommet. P. **fra****traadte** Ledelsen af Transatlantisk Kompagni **1922**, men fortsatte som Direktør i The Crown Butter Export **Co.**, hvilken Virksomhed han hele Tiden havde holdt uden for enhver Forbindelse med og Forpligtelse over for Det Transatlantiske Kompagni. Den ved Landmandsbankens Sammenbrud i Sept. **1922** nedsatte Kommission undersøgte ogsaa Forholdene inden for Det Transatlantiske **Ko.**, og ved Østre Landsrets Dom af 10. Nov. **1923** kendtes P. skyldig i Overtrædelse af Aktieselskabslovens § 55 (urigtig Regnskabsaflæggelse) og idømtes herfor en Bøde paa 4000 Kr. Efter Koncernens totale Sammenbrud kunde P. selvsagt ikke paaregne mere Støtte fra Landmandsbanken, men P., der havde en vis bestikkende og rolig Forhandlingsform, opnaaede at knytte Forretningsforbindelse bl. a. med Folkebanken for Kbh. og **Frbg.**, hvor

en Slægtning af ham var Direktør, med Privatbanken i Kbh. og forskellige udenlandske Banker. 1927 offentliggjorde P. nogle Dagbogsblade, der ikke i nogen Retning indicerede nogen betydningsfuld Personlighed, men som yderligere bar Vidne om en i mange Henseender stærkt forfængelig og barnagtig Indstilling, og Dagbogsbladene bevirkede uden Tvivl, at en vis Skepsis bredte sig ogsaa i de Kredse, der ikke syntes, at Erfaringerne fra Det Transatlantiske Ko. var tilstrækkeligt afskrækkende. I samme Retning virkede P.s Ekstravagance. Øen Thorø ved Assens, som han købte 1917, indrettede han paa fantastisk Vis til en Art Familiestiftelse og lod 1926 Carl J. Bonnesen opstille det store Billedhuggerværk »Thors Kamp med Jætterne« derovre. Stadige Krav om Kreditudvidelser over for de nye Bankforbindelser satte imidlertid i Efteraaret 1929 kritiske Undersøgelser i Gang fra Bankernes Side, som snart efterfulgtes af politimæssig Undersøgelse og som afdækkede meget betydelige Bedragerier, falsk Regnskabsaflæggelse, Udstedelse af falske Partialobligationer m. m., saaledes at Aktionærerne og Bankerne led meget betydelige Tab, i alt omkring ca. 20 Mill. Kr. Da P. mærkede, at Slaget var tabt, skød han sig.

Erik Plum: Russisk Handelskompagni A/S 1915—22, 1923. Bankkommissionens Beretning, 1924, S. 202—86 og Bilag S. 131—271. Stenografisk Referat af Kommissionsdomstolens Forundersøgelse og Forhandlinger for Østre Landsret, 1923. Harald Plum: Dagbogsblade, I—II, 1925—27; III, trykt som Ms. Politiken 24.—31. Okt. 1929.

~ ~ ~
Jens Vestberg.

Plum, Nicolai Thorvald Munk, f. 1890, Veterinær. F. 8. Sept. 1890 i Kbh. (Jac). Forældre: Grosserer Sophus Munk P. (1847—1904) og Antonie Christiane Elisabeth Marie Christiansen (1859—1910). Gift 16. Maj 1918 i Kbh. (Garn.) med Ingrid Dethlefsen, f. 29. Dec. 1894 i Kbh., D. af Dr. med., senere Professor Peter D. (s. d.) og Hustru.

P. blev Dyrslæge 1913, vikarierede et Par Aar og var Reserve-dyrslæge i Hæren 1914—19 og 1921—23. Af afgørende Betydning for ham blev det imidlertid, at han 1916 blev ansat paa Forsøgs-laboratoriets bakteriologiske Afdeling som Assistent hos Professor Dr. B. Bang. P. fik her en grundig veterinær-bakteriologisk Skoling, og denne videnskabelige Uddannelse fortsattes, da nævnte Afdeling 1922 blev henlagt til Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Serumlaboratorium (nu Statens veterinære Serumlaboratorium) under Professor, Dr. C. O. Jensen, hvor P. først var Assistent, senere Forsøgsleder (fra 1928). Det nære Samarbejde med de to store Forskerpersonligheder har præget P.s omfattende videnskabe-

lige Produktion, men selvstændigt har han efterhaanden formaaet at skabe Anerkendelse om sit Navn gennem en Række Skrifter, af hvilke særlig Arbejderne over Hønsetuberkulosens Forhold over for Pattedyrene samt Smitteforholdene ved Tuberkulose bør fremhæves. Praktisk Betydning har de mange Arbejder over Tuberkulinprøven og Undersøgelserne over Forholdet mellem Menneske- og **Kvæg-**tuberkulose og særlig Smitte fra Menneske til Dyr. Nævnes bør ogsaa Afhandlingen om Omdannelse af Tuberkelbaciller. Disse Arbejder, der især er publiceret i »Maanedsskrift for **Dyrlæger**«, »Skandinavisk **veterinærtidskrift**« og Den **kgl.** Veterinær- og Landbohøjskoles Aarskrift, er for de flestes Vedkommende oversat til Tysk og Engelsk. 1935 forsvarede P. Arbejderne »**Geflügeltuberkulose bei Säugetieren**« og »**Modification of the virulence of tubercle bacilli**« for den nyoprettede veterinærvidenskabelige Doktorgrad og blev den første danske Doctor **medicinae veterinariae**. Omtales bør endelig P.s Arbejdsindsats som Redaktør af Det veterinære Sundhedsraads Aarsberetning 1922—33, Medredaktør af »Skandinavisk **veterinærtidskrift**« fra 1932, Medarbejder ved »Klinisk Ordbog« (1937) og som Censor ved **Veterinæreksamen** fra 1932. — Akvarel af Poul Jørgensen.

II: *Frii*

Plum, Niels Munk, f. 1880, Teolog. F. 19. Febr. 1880 i Kbh. (Johs.). Broder til Forsøgsleder, Dr. med. N. P. (s. d.). Gift 19. April 1907 i Svendborg med Augusta Margrethe Thiele, f. 21. Febr. 1885 i Nyborg, D. af Herredsfoged Just T. (1843—1916) og Malwina Frederikke **Raffenberg** (1848—1913).

P. var som den ældste af femten Søskende udgaaet fra et københavnsk Borgerhjem, der var præget af gammeldags solid Gudsfrugt, Kongetroskab og Fædrelandskærlighed. I Metropolitanskolen, hvorfra P. blev Student 1897, blev, inden for en Kammeratkreds, hvis ledende Mand var den senere Lægemissionær Chr. Frimodt Møller, det religiøse Spørgsmaal levende for ham, hvad der førte ham til at vælge det teologiske Studium. De nyere teologiske Strømninger mødte ham især gennem J. C. Jacobsen og **Edv. Lehmann**; den sidste følte han som »den store Vækker«, der lukkede op for en helt ny Verden. Stor Betydning for ham fik i Studentertiden hans Medlemsskab i Akademisk Skyttekorps; han fik her en soldatermæssig Indstilling til Tilværelsen, som siden har præget ham. Efter at være blevet teologisk Kandidat 1904 og efter at have aftjent sin Værnepligt ved Livgarden foretog P. en Studierejse til tyske Universiteter (Nov. 1905—Juni 1906); ved Mødet med »den moderne-positive Teologi« og det nyere Lutherstudium blev hans teologiske

Tænkning her ført ind paa mere konservative Baner. Efter sin Hjemkomst blev han først Klokke ved Gentofte Kirke (1906—13, fra 1909 tillige ordineret Medhjælper), derefter Kateket ved Roskilde Domkirke (1913—18) og Sognepræst i Gunslev paa Falster (1918—22). 1920 forsvarede han for den teologiske Doktorgrad en Afhandling om »Forsagelsen ved Daaben«; 1922 blev han Docent ved Kbh.s Universitet i systematisk Teologi, og 1924 blev han Professor i Teologi med Dogmatik og nytestamentlig Eksegese som Hovedfag. Ved Siden afsin akademiske Virksomhed har P. bevaret en stærk Tilknnytning til det praktiske Kirkeliv, saaledes var han 1927—35 Formand for Kbh.s Menighedsraadsforening. — Foruden Doktordisputatsen foreligger der en Række større og mindre teologiske Skrifter fra P.s Haand: »H. N. Clausen i Forhold til Protestantismens Principper« (1908), »Forelæsninger over Symbolik« (1923, 2. Udg., »Symbolik«, 1931), »Dogmatik« (1929), »Schleiermacher i Danmark« (1934), »Om Sakramenterne« (1934), »Luthersk Lære« (1935), »Luthers lille Katekismus« (1936) og »Jacob Peter Mynster som Kristen og Teolog« (1938). Inden for den systematiske Teologi, som er P.s Hovedfag, har særlig den mod Historien **vendte** Side af Faget, mindre den rent systematiske Opbygning og Udformning, haft hans Interesse, hvad ogsaa hans litterære Produktion bærer Vidne om; hans teologiske Standpunkt er væsentlig luthersk og konservativt, men med Paavirkning fra mange Sider lige fra Schleiermacher og H. N. Clausen til Mynster, Grundtvig og Barth; derimod ikke fra Ritschl og hans Teologi. — R. 1933.

Univ. Progr. **Nov.** 1920, S. 123 ff. Studenterne fra 1897, 1926, S. 10 f.

C. I. Scharling.

Plum, Peter Andreas Julius, 1829—1915, Læge. F. 19. Maj 1829 i Kbh. (**Helligg.**), d. 2. Marts 1915 sst., begr. i Hørsholm. Forældre: Adjunkt, senere Sognepræst i Spjellerup og Smerup, Provst Peter Andreas P. (1797—1880) og Anne (Ane) Louise (Lovise) Heger (1799—1833). Gift 12. Febr. 1864 i Kbh. (**Fra. Ref.**) med Ellen Mathilde Hansen, f. 26. Okt. 1836 i Kbh. (**Garn.**), d. 14. Juni 1913 sst., D. af Grosserer, senere Etatsraad A. N. H. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student 1848 fra Metropolitanskolen og fik bevægede, men lærerige Studieaar, idet han under den første slesvigske Krig var konst. Underlæge i Hæren 1850—51 og under den store Koleraepidemi 1853 fungerede som Koleralæge. Alligevel tog han 1854 Lægeeksamen og var nu til 1856 Kandidat ved Frederiks Hospital hos A. Buntzen; derefter rejste han i over et Aar for at studere i

Paris, **Würzburg**, **München** og Wien. Hjemkommen blev han Kandidat ved Fødselsstiftelsen hos Levy 1858; s. A. nedsatte han sig som praktiserende Læge i Korsør, hvor han samtidig var Distrikts- og Stadslæge, men 1863 vendte han tilbage til Kbh. for at begynde sin kirurgiske Løbebane som Reservekirurg hos **Buntzen**. Under Krigen 1864 fungerede han som Overlæge ved et Lazaret paa Kronborg og var derefter igen Reservekirurg til 1866. I disse Aar udarbejdede han paa Grundlag af Frederiks Hospitals Materiale sin af Samtiden meget anerkendte Disputats »Om Brokincarceration«, som han 1866 forsvarede for Doktorgraden. S. A. ledsagede han som Livlæge Prinsesse Dagmar til St. Petersborg, men vendte 1867 tilbage og begyndte Praksis i Kbh. Han søgte forgæves 1868 ind ved Kommunehospitalet efter Wit-husen; s. A. oprettede han en kirurgisk-gynækologisk Privatklinik sammen med **Howitz**, hvem han som den skolede Kirurg blev en god Medarbejder. 1866–73 var han Buntzens Medredaktør af »Hospitalstidende« og skrev i disse Aar en Del Artikler, bl. a. om Lægeforholdene i Rusland og om Ovariotomi. Under Buntzens Sygdom var han ekstraordinær Docent i operativ Kirurgi fra 1869 og blev 1872 Lektor, men først 1876 fik han en mindre **Hospitals-**afdeling paa Frederiks Hospital, den nyoprettede Afd. D, der under Saxtorphs Modstand udskiltes fra Frederiks Hospitals hidtil eneste og store kirurgiske Afdeling. Paa Afd. D indlagdes foruden almindelige kirurgiske Patienter ogsaa Hospitalets Øjenpatienter, og til den knyttedes den kirurgiske Poliklinik. P. var Overkirurg her til 1892, da han efterfulgtes af Wanscher; 1880 blev han ordinær Professor i Faget operativ Kirurgi (**Operationslære**), som han bestred til 1899, da han paa Grund af Alder trak sig tilbage fra alle offentlige Hverv samt efterhaanden opgav sin Praksis. — P. var en begavet, retlinet og beskeden Personlighed med utvivlsomt store kirurgiske Evner; naar han skuffede de videnskabelige Forventninger, der efter Disputatsen med Rette var stillet til ham, skyldtes det i første Linie hans store Selvkritik og manglende Ærgerrighed. At han ogsaa skuffede som praktisk Kirurg til Trods for, at han var en fortrinlig Kliniker og Operatør, skyldtes mest, at han i for sen Alder fik en Hospitalsafdeling, der dels var for lille og dels laa paa det gamle, daarligt indrettede og inficerede Frederiks Hospital. For P.s store Ansvarsfølelse og Intelligens var det typisk, at han med beundringsværdig Resignation henviste Patienter, der udkrævede større kirurgiske Indgreb, til Howitz eller Kirurgerne (Holmer og Studsgaard) paa det velindrettede Kommunehospital, hvor der var bedre Chancer for et gunstigt Saarforløb. Sin egentlige Betyd-

ning fik P. som en glimrende Universitetslærer af høj etisk Standard, baade ved Sygesengen og ved Operationsøvelserne paa Kirurgisk Akademi, hvor hans store Kundskaber og ypperlige Fremstillingsevne parret med dramatisk Talent, en Arv fra Moderens Slægt, og et smittende Humør og Vid gjorde ham højt værdsat. Blandt hans fremmeste Elever skal nævnes Oscar Bloch og Th. Røvsing. — R. 1866. K.² 1891. DM. 1899. K.¹ 1906.

Univ. Progr. Nov. 1866, S. 86 f.; Nov. 1915, S. 50 ff. Oscar Bloch: Fra Studieaarene i: Minder fra Studenterdagene, 1924, S. 12—36. Bibliotek for Læger, 5. Rk., XIII, 1866, S. 267 ff. N. Kjærgaard: Fr. Howitz i L. Kraft: Lægeportrætter, 1931, S. 82. Hospitalstidende, IX, 1866, S. 149 f.; LVIII, 1915, S. 246 ff., S. 528 f. Ugeskrift for Læger, 3. Rk., II, 1866, S. 19—22; LXXVII, 1915, S. 365—68. Daniel Jacobson: Jeg husker —, 1923, S. 134 ff.

Otto C. Aagaard.

Plum, Thorvald, 1844—1923, Grosserer. F. 26. Marts 1844 i Roslev, d. 6. Sept. 1923 i Hellerup, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Taarnby Niels Munk P. (1803—65) og Charlotte Elisabeth Blædel (1811—93). Gift 10. Febr. 1884 paa Frbg. med Helga Actonie Secher, f. 6. Jan. 1858 i Ingstrup, d. 19. April 1925 i Hellerup, D. af Sognepræst Adolph Jeremias Muller S. (1813—68) og Mariane Vilhelmine Elisabet Augusta Louise Rettmeyer (1824—93).

P. blev Student 1863 fra Aalborg og tog n. A. Filosofikum. Nogen Tid efter fik han Ansættelse hos Fr. Th. Adolphs Enke og var senere i Lære hos sine to ældre Brødre, der havde startet Firmaet N. M. & F. Plum i Assens. 1870—71 havde han Ansættelse hos et engelsk Firma i Leith; under Opholdet der traf han Aftale med sin yngre Broder *Sophus Munk P.* (1847—1904) om at gaa i Kompagni med ham, og efter at have sluttet Forbindelser i England og Holland tog P. Grossererborgerskab i Kbh. 1872, og Firmaet T. & S. P. blev startet. Til at begynde med drev det Agenturvirksomhed for udenlandske Firmaer, navnlig i Jern og Petroleum, men da flere af Firmaets Forbindelser bad det om at skaffe dem dansk Smør af god Kvalitet, blev denne Artikel optaget som Eksportvare. Paa dette Tidspunkt var Kvaliteten af det danske Smør meget uegal, og Købmændene konsignerede det **Smør**, de aftog fra Gaardene, til Tyskland og England, hvor Importørerne ofte afregnede det til urimelige Priser. I Naturgave havde P. faaet en udpræget fin Smag og Lugtesans, og da han begyndte at opkøbe Smør til sine engelske Forbindelser, kunde han derfor sortere og sammenstille Smørret efter Kvalitet. Han var desuden klar over, at Fodringen af Køerne influerede meget paa

Smørrets Smag og Kvalitet, og at ogsaa Mælkens Behandling før Modtagelsen paa Mejerierne spillede en stor Rolle, hvilket gav Anledning til et frugtbart Samarbejde om disse Spørgsmaal med de to Lærere ved Landbohøjskolen Fjord og Se-gelcke. Samtidig forlod P. den hidtil anvendte Salgsform gennem Konsignation og gik over til selv at være Grossist over for de engelske **Detailfirmaer**. Paa talrige Rejser i England og Tyskland udbyggede han et Net af lokale Agenter, der ugentlig besøgte de ledende Detailfirmaer og modtog deres Ordre, og paa denne Maade blev P. en Foregangsmand i Smøreksperten, som navnlig i 80'erne og 90'erne tog et meget betydeligt Opsving. Samtidig uddannedes i T. & S. Plum en Række dygtige Smørekspertører, som siden paa egen Haand opbyggede en Virksomhed paa Basis af, hvad de der havde lært. — I Begyndelsen af 90'erne tog T. & S. P. ogsaa en Eksport op af Smør i »tins« til Skibsproviante-ring og til oversøiske Pladser. I Begyndelsen fandt Afsætningen mest Sted gennem store europæiske Eksporthuse, men senere hen søgte Firmaet i højere Grad den direkte Forbindelse, og gennem lokale Agenter opsamledes Ordre fra de oversøiske Firmaer. Samtidig optoges Eksport af dansk kondenseret Mælk og Konserves. 1900 tog Sophus P. Initiativet til Optagelse af en Forretning i sibirisk Smør med Start af Filialer til Odkøb af Smør og Anlæg af Mejerier i Sibirien, men 1904 nedlagdes denne Afdeling efter Sophus P.s Død. 1916 trak P. sig ud af Firmaet, og dette deltes derefter i to Firmaer, saaledes at P. & S. P. overtog Forretningen med Drittel-Smør til England og Kontinentet, medens T. & E. P. overtog den oversøiske Forretning med Daase-Smør og -Mælk samt Konserves. — Ved det forcerede Arbejde, som P. navnlig i 80'erne paatog sig, og ved sin Færden i fugtige, kølige Smørkældere blev han angrebet af en ondartet **Ischias**, som hverken Læger eller Kurophold kunde befri ham for. Saa skete det, at han 1888 fik Hjælp gennem en svensk Prædikant, der ved sin stærke Gudstro helbredede syge. Der-ved fik P. et aandeligt Gennembrud, og han anvendte siden hen megen Tid til at udbrede Evangeliet. Sammen med sine Venner Grosserer Johan Adolph og Grev Joachim Moltke startede han det kristelige Ugeblad »Kirkeklokken« med tilhørende Forlag, hvilken Virksomhed stadig staar som en af de betydeligste af sin Art inden for dansk Menighedsliv. Han virkede for sin Blad-og Forlagsvirksomhed lige til sin Død, da han var omtrent 80 Aar. — R. 1888. — Portrætteret paa P. S. Krøyers Børsbillede 1895.

Kristeligt Dagblad 7. Sept. 1923.

Jens Vestberg.

Plätner, Jacob Peter, 1823—93, Garver, Filantrop. F. 20. April 1823 i Flensborg, d. 10. Juni 1893 sst., begr. sst. Forældre: Garver Jacob Gottfried P. (1790—1853) og Christina **Jürgensen** (1795—1870). Ugift.

Efter at have besøgt Folkeskolen i Marie Sogn kom P. først i Snedkerlære, men gav sig snart i Lære hos Faderen. Ved Treaarskrigens Udbrud var han som Svend i Altona og undgik at blive taget til Soldat. Efter Faderens Død overtog han sammen med en ældre Broder dennes Læderhandel, og i Fællesskab oparbejdede de en udmærket Forretning og blev formuende Mænd. P. havde en udpræget religiøs og filantropisk Interesse, hvilket gav sig Udslag i en storslaaet, men stille og taktfuld **Godgørenhed**, foruden i Opførelsen af **Plätners** Stiftelse og **Plätners** Asyl (Friboliger for gamle); desuden tog han som Kirkeældste Del i Marie Sogns Fattigpleje. Til den danske Kirke skænkede han et Ur og en lille Kapital til Kirkens Vedligeholdelse. P., der var kendt af alle Flensborgere under Navnet »Onkel Jacob«, blev 1864 videnom kendt som »den barmhjertige Broder«. Under den danske Hærs Tilbagetog fra Dannevirke gjorde han et utrætteligt Arbejde for at opsamle de faldne og saarede danske Soldater paa Slagmarken ved Sankelmark, sørgede for de dodes Identificering og Begravelse samt de saaredes Pleje, Korrespondance og Hjemrejse, efter som Krigen skred frem, ja længe efter Fredslutningen. Den danske Konge hædrede ham med Ridderkorset, medens den danske Regering overdrog ham Opsynet med alle Krigergrave i Flensborg. P. var ivrig dansksindet, skønt han talte og skrev et mangelfuldt Dansk. Kendt er hans Udbrud 1871: »Jeg troede bestemt, at Klokken var lige ved at slaa tolv, saa kom jeg til at se rigtig efter paa Uret, og saa var det kun tre Kvarter; men vi kan vente.« I Sept. 1866 var han blandt de 47 danske Sønderjyder, der drog til Berlin for at takke Kongen for Art. V. Ligeledes deltog han i Deputationerne til Prinsesse Dagmars og Kronprins Frederiks Bryllupper. Overhovedet var den uanselige og beskedne Flensborger en af dem, som bedst formaaede at vedligeholde den personlige Forbindelse med Kongeriget. — R. 1864.

Nordslesvigsk Søndagsblad 1893. Højskolebladet, XVIII, s. A., Sp. 869—76. Sønderjydske Aarbøger 1894, S. 12—16. **Flensborgeren** Jakob Plaetner. Nogle Mindeblade ved Hans Kau. Udv. f. Folkeopl. Fremme, 1903.

H. F. Petersen.

Plötz

P15tz, Hans **Henrik**, 1747—1830, Maler og Mekaniker. F. 6. Jan. 1747 i Pinneberg, d. 25. Dec. 1830 i Kbh. (Garn.), begr.

sst. (**Garn.**). Forældre: Tømrermester Hans P. (d. senest 1759) og Cathrine Dorothea Sibbert (f. 1725). Gift 18. Sept. 1801 i Kbh. (Petri) med An(na) Maria Petersen, f. 27. Nov. 1763 i Sønderborg, d. 31. Dec. 1825 i Kbh. (**Garn.**), D. af Peter Andersen og An Maria Stalhorn.

P. mistede tidligt sine Forældre. Han kom i Huset hos en Slægtning, hvor General C. **Lüttichau** opdagede hans musikalske Evner og lod ham oplære i Fløjtespil og Violin i Fredericia. Kammerherre Warnstedt fattede Interesse for ham og lod ham kalde til Kbh., hvor han 1768 fik Ansættelse i Det kgl. Kapel. 1771 fulgte P. med Warnstedt til Udlandet, i Schweiz blev han syg og maatte blive tilbage, og det blev afgørende for hans følgende Liv. Hans musikalske Evner var fænomenale; det sagdes, at han forstod at behandle en halv Snæs forskellige Instrumenter, men Fløjten, som var hans Hovedinstrument, blev det ham efter hans Sygdom forbudt at beskæftige sig med. Hos Marsinhe i Geneve lagde P. sig efter **Emaillmaleri**, hvori han opnaaede stor Færdighed. Hans kunstneriske Evner bragte ham i Forbindelse med Naturforskeren og Filosofen Charles Bonnet, i hvis Hus han fra 1776 tilbragte sytten Aar, bl. a. beskæftiget som Miniaturemaler og med at tegne naturhistoriske Genstande til B.s Værker. Han syslede ligeledes med mekaniske Opfindelser, bl. a. med en Pantograf og med Physionotracen, et Apparat, ved hvis Hjælp man var i Stand til med stor Nøjagtighed at tegne Profilportrætter. Sidstnævnte Opfindelse tilskrives ogsaa den franske Portrættegner og Kobberstikker Chretien. Efter Bonnets Død 1793 rejste P. til Italien, men her mistede han under de urolige Forhold sin Formue, og da en Stilling, der var lovet ham i Posen, ikke blev til noget, rejste han efter C. G. Bernstorffs Opfordring 1799 hjem til Danmark. Han fik anvist Værelser paa Blaagaard og udnævntes til **Hof-Mekanikus**. 1810 indrettede han sine Værksteder i **Gaarden** St. Annæplads 10, de samme, som J. B. **Dalhoff** (s. d.) senere benyttede. C. W. Eckersberg boede efter Hjemkomsten fra sin Udenlandsrejse 1816 et Aars Tid hos P. her og var beskæftiget med Physionotrace-Portrætter. P. fremstillede væsentlig **Præcisionsinstrumenter** i meget omhyggelig Udførelse, bl. a. nævnes en Maskine til Stempling af Banksedler, »som ingen dødelig skal kunne eftergøre«. P., der var Medlem af Akademiet i Berlin fra 1790, søgte om at blive Medlem af det danske Kunstakademi, men han naaede aldrig at faa sine Medlemsstykker færdige. — DM. 1809. R. 1810. — Selvportræt i Privateje. Tegninger af C. L. Plotz (bl. a. paa Fr.borg), litograferede af L. Fehr og hos C. Henckel.

Stik af **Bradt**. — P.s Søn *Carl Ludvig P.* (1804—49), Miniature-maler, udstillede 1822—46 en Del tegnede og malede Portrætter.

O. J. Rawert: Kongeriget Danmarks industrielle Forhold, 1850, S. 167. Minerva, Nov. 1791, S. 192 f. Henny Glarbo i Kunstmuseets **Aarsskrift**, XI - XII, 1926, S. 17 ff. *Georg Nygaard.*

Pløyen, Frederik Adler, 1764—1849, Diplomat og Embedsmand. F. 2. Juli 1764 i Kristianssand, d. 8. Febr. 1849 i Kbh. (**Frue**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Auditor, senere Sørenskriver, Justitsraad Henrik P. (d. 1799) og Mette Ottelia Mørch (ca. 1720—83). Gift 30. Marts 1798 i Øster Hæsinge med Johanne Jacobine Bachmann, f. 22. Nov. 1775 i Øster Hæsinge, d. 17. Okt. 1837 i Kbh. (**Frue**), D. af Sognepræst Hans Peder Hansen B. (1742—96) og Else Hee (ca. 1743—1800).

P. blev 1780 sendt ned til Helsingør for at gaa i Skole, blev Student 1782, tog Filosofikum 1783 og juridisk Eksamen 1786. Efter en Tid at have været Huslærer blev han omkring 1791 ansat i det udenlandske Departement, der sendte ham som fungerende Legationssekretær til Berlin; derpaa var han Konsulatssekretær i Algier 1792—94, Legationssekretær i Stockholm 1795—98 og Sekretær i Udenrigsdepartementet 1798—1825. I sin lange Embedstid fik P. flere særlige Hverv overdraget, saaledes var han 1815 Medlem af den Kommission, der skulde opføre det finansielle Mellemværende med Norge efter Adskillelsen. I Eftersommeren 1824 sendtes han til Paris med Fuldmagt til at forhandle med Baron **Rothschild** om et Statslaan paa 5 1/2 Mill. £. Efter et halvt Aars Forhandlinger brød han pludselig med Huset Rothschild, skønt et gunstigt Resultat faktisk var opnaaet, og sluttede 9. Marts 1825 Kontrakt med Bankhuset Theo. Wilson & Co., London, paa saa gode Vilkaar, at Kongen lod udbetale P. 20 000 Rbdl. Sølv af Statskassen som Tak. Endnu et halvt Aar forblev P. i Paris for at bistaa Generalkonsul J. H. C. Hoppe (s. d.) med Kravet om Erstatning for Underhold af franske Tropper i Danmark i Begyndelsen af Aarhundredet. Samarbejdet med Hoppe mislykkedes dog ganske, og Forhandlingerne gav intet Resultat. Imidlertid skiftede det europæiske Laanemarked hurtigt Karakter, Huset Wilson kom i Vanskeligheder, og gennem de derved nødvendige nye Laanetransaktioner tabte den danske Statskasse over 5 Mill. Kr. — Kort efter Hjemkomsten fra Paris fik P. pludselig sin Afsked, 18. Okt. 1825, dog i Naade og med Pension. Grunden til denne pludselige Afskedigelse synes at have været et af ovenn. Hoppe til Regeringen indgivet Brev, hvori P. krævede sin Provision af Huset Wilson trods Do-

tationen fra Kongen. Desuden skal han have brugt en uforsigtig Ytring om Frederik VI. Efter eget Sigende fik han ikke Lejlighed til at forsvare sig. — Den sidste Periode af sit Liv tilbragte P. i Kbh. Han forvandt aldrig det Slag, der havde ramt ham. Bitterheden derover gav sig privat Luft i skarpe Udfald mod Absolutismens Vilkaarligheder og den uforsvarlige Regering, der havde ødelagt Danmark og skilt det fra Norge. P. var en usædvanlig høj og statelig Mand, i Besiddelse af megen Slagfærdighed og et skarpt Vid. Han nød stor Anseelse som en dygtig og finanskyndig Embedsmand. — **Legationsraad 1802. Gehejmelegationsraad 1813.** — R. 1813.

F. C. Bruun: Til Erindring om det danske Udenrigsministeriums 100-aarige Bestaaen, 1870, S. 54. Benedicte Arnesen-Kali: Livserindringer, 1889, S. 29 f. L. Daae i Vidar, 1889, S. 552 f. H. P. Selmer: Nekrologiske Saml., I, 1849, S. 502—07. Af Carl Bernhards Erindringer, Museum 1890, S. 76 f. Marcus Rubin: Frederik VI.s Tid, 1895. H. J. Hansen Glædemark i Danske i Paris, red. af Franz v. Jessen, II, 1, 1938, S. 31 f. Breve fra Danske og Norske, udg. af L. Daae, 1876, S. 72, 130, 136, 153.

Fr. de Fontenay (C. ZytphenAdeler).

Podebusk. Slægten P. eller Putbus er en yngre Gren af den vendiske Fyrsteslægt paa Riigen og udspringer fra Fyrst Ratze af Riigen, der angives død 1141; hans Sønnesøns Sønnesøn Ridderen Nicolaus P. (d. 1315) til Borantenhagen var Farfader til nedenn. Drost Henning P. (d. ca. 1388), med hvem Slægten kom til Danmark. Af Drostens Børn skal nævnes Biskop i Roskilde Tetz P. (d. 1400) og Ridderen Predbjørn P. (d. tidligst 1425) til Egholm, hvis Søn Claus P. (d. ca. 1475) til Vosborg var Fader til Valdemar P. (d. tidligst 1521) til Putbus — fra hvem den yngre, 1702 uddøde, **rügiske** Linie stammer — og til nedenn. Rigsraad Predbjørn P. (ca. 1460—1541) til Vosborg og Kørup, af hvis Børn skal nævnes Sophie P. (d. 1540) — gift med Rigsraaden Albert Jepsen Ravensberg (d. 1532, s. d.) — Ridderen Jørgen P. (d. 1534) til Krapperup og Bidstrup og Ridderen nedenn. Claus P. (d. 1540) til Kørup og **Krapperup**; denne var Fader til nedenn. Slægtebogsforfatterinde Vibeke P. (d. 1596) og til nedenn. Mourids P. (d. 1593) til Kørup og **Lerbæk**, hvis Søn Claus P. den Rige (1562—1616) til Kørup og Krapperup m. m. var Fader til nedenn. Henrik P. (1598—1658) til Kørup og **Kærsholm**; hans Sønner Rudolph Abraham P. (1628—1716) til Kørup og Maurids P. (1633—1700) til Baroniet Einsiedelsborg og Holbæk Ladegaard optoges 1672 i Friherrestanden. Maurids P.s Søn Malte P. (1671—1750), der foruden Baroniet Einsiedelsborg og Kørup ogsaa arvede de riigiske Familiegodser, optoges 1727 i

rigsgrevelig **Stand**; med hans Sønnesøns Søn Kammerherre Moritz Carl Greve af Putbus (1785—1858) uddøde Slægtens Mandslinie.

Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 356—75; XXVIII, 1911, S. 584; XXXII, 1915, S. 610; XL, 1923, S. 554; XLIX, 1932, II, S. 194; LIII, 1936, II, S. 124; LV, 1938, II, S. 136. Monatsblätter der Gesellschaft für pomersche Geschichte und Altertums-kunde, LI, 1937, Nr. 8—9.

Albert Fabritius.

Podbusk, Claus, d. 1540, til Kørup, Rigsraad. D. 7. Nov. 1540 paa Markie, begr. i Anderslev **K.**, senere overført til Lunds Domkirke. Forældre: **Predbjørn P.** (s. d.) og 1. Hustru. Gift 20. Juli 1517 paa Riberhus med Anne Krognos, f. April 1497 paa Krapperrup, d. mellem 30. Dec. 1572 og 31. Okt. 1573, D. af Oluf Stigsen K. (s. d.) og 2. Hustru.

C. P., der skrev sig til **Slægtgaarden** Kørup, erhvervede ved sit **Giftermaal** Krapperrup og Markie i Skaane og blev, da Faderen overlevede ham, særlig knyttet til denne Landsdel, hvor ogsaa hans **Forleninger** laa. Ca. 1526 blev han Ridder, ca. 1532 Medlem af Rigsraadet. Paa Herredagen 1533 sluttede han sig til det katolske Parti, men var mindre yderliggaaende end Faderen. Under **Grevefejden** deltog han i den skaanske Adels Møder og Kampe; 1534 var han i ni Uger Malmøborgernes Fange. Ligesom Faderen bevarede han efter Reformationen sin Plads i Rigsraadet, men uden at kunne øve større Indflydelse.

Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 367. *Henry Bruun (A.Heise).*

Podbusk, Henning, d. ca. 1388, Drost. Levede endnu 26. Aug. 1387, men var død 4. Okt. n. A., begr. i Sorø K. Forældre: Borante v. Putbusse (d. tidligst 1370) og Catharina Starkow. Gift med Gisela von dem Sunde, der endnu levede 4. Okt. 1388, D. af Henning P. (d. ca. 1350) og Birgitte Laurensdatter Panter.

Da Valdemar (IV.) Atterdag 1350 opholdt sig i Nordtyskland, traadte H. P. i hans Tjeneste, og allerede 1353 spillede han en Hovedrolle ved de Forhandlinger, der førte til, at Johan den Milde afstod Falster. 1360 deltog han i Rigsmødet i Kalundborg, n. A. i Gotlandtoget. 1365 var han Gældker i Skaane, og da Claus **Lim-bek** (s. d.) snart efter rejste Oprørsfanen, blev H. P. i en vanskelig Stund hans Efterfølger i Drostembedet. Stillet over for alle sine Fjenders overmægtige Forbund **maatte** Valdemar forlade Landet, og som Rigsraadets Førstemand overtog H. P. da Styrelsen med Titel af »Hovedsmand i Danmark«. Den militære Situation var haabløs; men med behændig Udnyttelse af Modsætningen mellem

de tyske Fyrster og Hansestæderne bevægede han ved store Ofre de sidste til at slutte Særfred i Stralsund 1370; de andre Fjender kunde derefter intet udrette, og Valdemar vendte tilbage til sit Rige. Dyrt syntes dog Freden købt. Ved Stralsundfreden fik Stæderne de fire vestskaanske Slotte paa femten Aar; men allerede n. A. indførtes den ejendommelige Ordning, at H. P. fik dem i Forlening. Snart efter begyndte han at klage til Hanseforbundet over, at Kongen forholdt ham den Indtægt af de tilliggende Herreder, der skulde udgøre hans Løn; efter al Sandsynlighed handlede han her i hemmelig Forstaaelse med Valdemar, der samtidig søgte at faa Slottene tilbagegivet. Ved Kongens Død 1375 blev H. P. paa ny Regeringens Leder, og det skyldes sikkert i væsentlig Grad ham, at Kongevalget n. A. faldt ud til Olufs Fordel, ligesom han gennem hele den følgende Periode stadig fremtræder som den unge Dronning Margretes vigtigste Raadgiver. Navnlig spores dette i Forholdet til Hansestæderne; ganske vist **maatte** han 1378 opgive sin Fogedstilling i Skaane, men ellers var han den stadige Mægler mellem Byerne og Danmark, saaledes endnu ved Slottenes Tilbagegiveise 1385. Men ogsaa for den rolige Afvisning af Mecklenburgernes Krav og for Udsoningen med Holstenerne bør H. P. vist have Æren; og da saa hele Værket bragtes i Fare ved den unge Olufs Død 1387, var det atter ham, der sikrede Margrete Magten i hendes eget Navn. Faa Udlændinge har tjent Danmark med større Trofasthed end han; Godsejeren fra Rugen blev et lysende Forbillede for sin Samtids uregerlige jyske Stormænd.

Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 360 f. C. E. F. Reinhardt: Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning, 1880, S. 183, 214, 301, 389, 401, 429, 440 f., 457, 459 f., 470 f., 496—98, 602. Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882, S. 40, 43, 56, 59, 61, 73, 79, 91, 100 f., 104, 116 f., 152, 245.

Henry Bruun (Kr. Erslev).

Podebusk, Henrik, 1598—1658, til Kørup, Adelsmand. F. 1598 paa Krapperup, d. 30. Juni 1658, bisat i Odense St. Knuds K. Forældre: Claus P. (1562—1616) og Sophie Nielsdatter Ulfstand (d. 1625). Gift 6. Marts 1624 i Sachsen med Sidonia Maria Friherreinde v. Einsiedel, f. ca. 1600 i Sachsen, d. 25. Juni 1673 paa Kørup, D. af Friherre Abraham v. E. og Grevinde Ursula v. Eisleben.

H. P. studerede i Marburg 1615, i Orléans n. A. Senere var han under Trediveaarskrigen nogle Aar i tysk Krigstjeneste. Derved og endnu mere ved hans Ægteskab lagdes Grunden til hans Slægts senere Løsrivelse fra Danmark; allerede han selv skrev sig v. Put-

busk eller v. Puttebusch, og Sønnerne genoptog Navnets oprindelige tyske Form Putbus. Efter sin Hjemkomst boede H. P. paa Kørup, hvor han 1628 fik Besøg af tre Hofjunkere, der efter Christian IV.s Befaling skulde affordre ham en skriftlig Erklæring, om han havde sagt, at Kongens Døtre med Kirstine Munk »ikke var for Frøkener at æstimere«. Forleninger fik han ingen af. Derimod synes han at have haft sine Standsfællers Tillid; efter at han 1641 og 1647 havde repræsenteret dem paa Adelsmøder i Kbh. og Odense, valgte de ham 1649 til Landkommissær, og 1657 sendte de ham til Karl Gustaf for at opnaa Lettelser for deres Gods; i Folkemunde gik han i øvrigt for at være svenskvenlig. S. A. fik han Ordre til at medvirke ved Rytteriets Indkvartering paa Fyn, men fritoges kort efter paa Grund af Svagelighed for sine Bestillinger. — Maleri paa Steensgaard fra 1630'erne har været angivet at forestille H. P.s Broder Oberst Mourids P., men forestiller snarere H. P.

Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 368 f. Kirkehist. Saml., 4. Rk., V, 1897—99, S. 730-34. Henry Bruun.

Podebusk, Mourids, d. 1593, til Kørup, Adelsmand. D. 18. Sept. 1593 i Kolding, begr. sst., 1613 overført til Kørup K., ca. 1784 til Putbus. Forældre: Claus P. (s. d.) og Hustru. Gift 1558 med Magdalene Sested, d. 2. Dec. 1611 i Ribe, D. af Claus S. (d. 1567) og Lisbet Thomesdatter Juel (d. 1565).

M. P. nævnes som Hofsinde 1551—58 og havde Lunde Len paa Mors i Pant 1558—60. I Syvaarskrigen var han som Ritmester for den fynske Fane en af Daniel Rantzaus bedste Hjælpere; i Slaget ved Svarteraa blev han haardt saaret. At han var en tapper og dygtig Officer, er der næppe Tvivl om. Men ud over dette er der ikke meget godt at sige om ham; baade som Lensmand og Godsejer viste han sig i Besiddelse af sin Slægts sletteste Egenskaber, dens Egen nytte og utøjlede Brutalitét. 1565 fik han Tranekær Slot med hele Langeland i Pant og 1578 Livsbrev derpaa mod at eftergive Kongen det store Krigslaan; ikke des mindre maatte han tre Aar senere afgive Lenet, da det ved en Kommissionsundersøgelse var godtgjort, at han havde forurettet Bønderne og forhugget Skovene. Først 1589 fik han paa ny et Len betroet, nemlig Jungshoved, som han fik Lov at beholde til sin Død, skønt nye Bondeklager snart viste, at Alder og Erfaring ingenlunde havde gjort ham klogere. I og for sig var han rig nok til at undvære Len. Efter Faderen havde han arvet Kørup paa Fyn og Krapperup i Skaane; med Hustruen fik han Spandetgaard i Sønderjylland og Korsbrødre-

gaard **m. m.** i Ribe; dertil kom Lerbæk i Vendsyssel og Købstadgaarde i **Kbh.**, Odense og Kolding. Godsejeren var mindst lige saa brutal som Lensherren og hans Overgreb vanskeligere at hindre. Værst gik det ud over de nordfynske Bønder og Borgerne i Ribe; men i øvrigt afmærkede Processer overalt hans Vej. Ikke med Urette foreholdt Frederik **II.** ham **1586**, at han »ene mere end nogen anden, ja moxen mere end alle andre vore Undersaatter af Adel« ustandselig **laa** i Strid med Bønder og Borgere. — Fremstillingen af M. P. paa Stikket af Frederik **II.**s Ligfærd er ikke Portræt.

Danmarks Adels Aarbog, XXV, **1908**, S. 368; XXXI, **1914**, S. 472; XXXII, **1915**, S. 610; XLIX, **1932**, II, S. 194. Saml. t. **Fyens Hist. og Top.**, VIII, **1881**, S. 156—65. J. Kinch: Ribe Bys **Hist.**, II, **1884**, S. 122—37. **Kirkehist. Saml.** 4. **Rk.**, V. **1897—99**, S. 722—28, 764. Henry Bruun.

Podebusk, Predbjørn. ca. **1460—1541**, til Vosborg, Rigsraad. F. ca. **1460**, d. **11. Dec. 1541** paa Estrup, begr. i Aarhus Domkirke. Forældre: Claus P. (d. ca. **1475**) og Jytte Evertsdatte Moltke. Gift 1° ca. **1486** med Vibeke **Rosenkrantz**, d. mellem 23. Aug. og 27. Dec. **1506**, D. af Erik Ottesen R. (s. d.) og Hustru. 2° senest **1513** med Anne Gyldenstjerne, d. **1545** paa Skjoldenæs (gift 1° med Oluf Stigsen Krognos, s. d.), D. af Mourits Nielsen G. (s. d.) og Hustru.

P. P. var en af sin Tids rigeste Godsejere. Efter Faderen arvede han Vosborg i Vestjylland og Kørup (Einsiedelsborg) paa Fyn. Ved sit første Giftermaal fik han Bidstrup paa Randerseggen foruden forskellige Pantelen, ved det andet Aagaard i Vendsyssel, Bregentved paa Sjælland og Karsholm i Skaane. Han var dog ikke alene heldig med sine Ægteskaber, men forstod ogsaa med tidstypisk Hensynsløshed, som hans talrige Ejendomstrætter grelt belyser, at værne og udvide det vundne. Særlig søgte han at udnytte sin Afstamning i fjerde Led fra Niels Bugge; Hald fik han dog ikke fravristet Viborgbisperne.

Godssamlervirksomheden synes at have været hans Hovedinteresse. Først ret sent skabte han sig en politisk Position, der endda aldrig rigtigt kom til at svare til hans Rigdom. Som Ridder deltog han **1487** i Hyldingen af den senere Christian II. i Lund, **1494** var han Lensmand paa Skjoldenæs, og ca. **1498** fik han Riberhus, som han beholdt gennem en lang Aarrække. Som Rigsraad nævnes han første Gang i Dommen over Poul Laxmand **1502**; i de følgende Aar deltog han i forskellige Krigstog og Forhandlinger med Svenskerne. Medfødt Selvrædighed i Forening med Vosborgtraditionen

fra Niels Bugges Tid anviste ham en naturlig Plads inden for den Fløj af Raadet, der kraftigst modsatte sig Kongemagtens Ekspansion. Ved Tronskiftet 1513 hørte han til den Gruppe af jyske Raader, som kun efter fornyet Hylding vilde anerkende Christian II. som Konge, ja, som allerede dengang hemmeligt tilbød Hertug Frederik Kronen. Ikke des mindre savnes Vidnesbyrd om et direkte daarligt Forhold mellem den nye Konge og P. P., der ikke alene beholdt Riberhus, men fra 1517 havde det i Pant for gentagne større Laan til Kongen. I Opstanden 1522—23 tog han virksom Del; hans **Lensslot** var en Tid lang Oprørspartiets Hovedsæde. Marts 1523 hyldede han Frederik I. paa Viborg Landsting. Som Belønning modtog han kort efter i Tilgift til sine hidtidige Forleninger baade Lundenæs, som han selv under Borgerkrigen med Magt havde frataget Eiler Bryske, og Han Herred, hvori han fra 1525 fik Pant. 1529 fik han yderligere Lysgaard og Hids Herreder i Pant.

Gennem hele Frederik I.s Regeringstid deltog P. P. flittigt i Rigsraadets Arbejde. Politisk stod han sin Svoger Tyge Krabbe meget nær. Mest afalt frygtede han, at Christian II. skulde komme til Magten igen. Som god Katolik af den gamle Skole **maatte** han, der gennem Aarene skænkede adskilligt Gods til Sjælemesser for sig selv og sine Hustruer, dog tillige føle sig skuffet og foruroliget over Frederik I.s Tilnærmelser til Reformationen. Betegnende ogsaa for hans egen Holdning er et Brev fra hans Hustru til Anders Bille; det stammer fra Foraaret 1532, da Christian II. beherskede store Dele af Norge, og hun giver deri Svigersønnen følgende Raad: »Flyr Messer og Gudstjenester op igen og Processioner, at den evige Gud vil hjælpe os fra den umilde Mand«. Paa den vigtige Herredag i Kbh. 1533 fulgte P. P. Bispepartiet selv i dets dristigste Skridt; han beseglede ikke blot Recessen af 3. Juli, men ogsaa det saakaldte »Enighedsbrev« af 13. Juli, hvorved Kongevalget søgtes udsat, og han deltog i Dommen over Hans Tavsén. Ligesom sine Meningsfæller blandt de jyske Raader **maatte** han n. A. sadle fuldstændigt om; paa Møderne i Ry Juni og Juli nødtes han til at anerkende Hertug Christian (III.), og i Aug. hyldede han ham i Horsens. Under Clementsfejden hærgedes hans Ejendomme Nord for Limfjorden, og i Slaget ved Svendstrup faldt hans Svigersøn Niels Brock. Med Kirkeforandringen var tilmed hans politiske Rolle i Virkeligheden udspillet. Inden Marts 1536 **maatte** han afgive Riberhus til Johan Rantzau mod i Stedet at faa Tranekær. I Forhold til al denne Modgang betød det mindre, at han som ældste Ridder fik Lov at bære Rigsæblet ved Christian III.s Kroning;

formelt bevarede han ogsaa sit Sæde i Rigsraadet og gjorde trods sin høje Alderdom ikke sjældent Brug af sin Ret til at deltage i dets Møder. — Gravsten med Portrætfigurer i Odense St. Hans K.

Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 366 f. Chr. H. **Brasch**: Gamle Eiere af Bregentved, 1873. A. Heise: Familien Rosenkrantz's Hist., II, 1882, navnlig S. 48—56, 68—74, 125—27 og 198—200. *Henry Bruun*.

Podebusk, Vibeke, d. 1596, Slægtbogsforfatterinde. D. 16. April 1596 paa Aggersborggaard, begr. i Herrested K. Søster til Mourids P. (s. d.). Gift 7. Juni 1649 paa Kbh.s Slot med Evert Bild (s. d.).

V. P. fulgte sin Ægtefælle til hans Forleninger, Aakær, Stenviksholm og sidst Odensegaard. Efter hans Død (1567) opholdt hun sig dels paa Ravnholt, hvis tilliggende Bøndergods hun virksomt øgede, dels paa Aggersborggaard. Ligesom sin Mand var hun besjælet af en meget stærk Standsfølelse, der kunde give sig særdeles usympatiske Udslag, men som tillige gav Næring til den genealogiske og historiske Interesse, der fortrinsvis har bevaret hendes Navn for Eftertiden. Efter et nu tabt Manuskript udgav **Suhm** 1784 hendes »Antegnelser om danske Sager fra 1464 til 1573«, og hertil kommer forskellige **Slægtbogshaandskrifter**, mest i Det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet. Nyere Undersøgelser har dog godtgjort, at hun **maa** dele Æren for disse Arbejder med andre, saa at hun med andre Ord snarest fremstaar som Bærer og Formidler af en Slægstradition; dertil maa føjes, at hendes Oplysninger, for saa vidt de kan kontrolleres, langt fra altid udmærker sig ved Paa-lidelighed.

Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 370 f. **Suhms** Samlinger, II, 3, 1784, S. 19—33. Will. Christensen i **Personalhist. Tidsskr.**, 10. Rk., I, 1934,

Henry Bruun.

Pogwisch. Inden for det holstenske Ridderskab danner de Slægter, som i Skjoldet førte en Ulv, en Gruppe for sig, af hvilke Familien **P.**, hvis Navn er en S sammensætning af Pogge (Frø) og Wisch (Eng), er den mest betydende. **Slægtens** ældst kendte Mand er den 1283 forekommende Ditlev **P.**, der formentlig er Bedstefader til Volf (I) P. (nævnt 1334 og 67) til Bulk, med hvis Sønner Ridderen Volf (II) (nævnt 1368 og 1408) til Søgaard og Hartvig P. (nævnt 1359 og 1410) Slægten deler sig i to Hovedlinier. Den sidst nævnte var Fader til Hartvig (II) P. (nævnt 1402 og 23) — hvis Sønnesøns Søn var nedenn. Biskop Ditlev P. (d. 1507) — og til Volf (IV) P. den gode (d. 1404), hvis Sønnesøn Volf P. (d. 1474) til Haseldorf var Bedstefader til nedenn. Volf P. (ca. 1485—1554) til

Bukhagen; denne var Fader til nedenn. Bertram P. (ca. 1521—ca. 1600) og til Volf P. (d. ca. 1590) til Bukhagen, med hvis Søn Volf (d. 1632) til Bukhagen denne Linie uddøde. — Ovenn. Ridder Volf (II) til Søgaard var Fader til nedenn. Ridder Benedict P. (d. 1432), hvis Søn nedenn. Ridder Henning P. (ca. 1418—82) til Farve var Fader til Henning P. (nævnt 1498 og 1525) til Farve, hvis Sønner var Hans P. (d. ca. 1560) til Farve og Benedict P. (d. 1565?) til Maslev og Petersdorf. Af disse var Hans P. Fader til Henning P. (d. 1607) til Farve, fra hvem den ældre danske Linie udspringer; hans Søn Hans P. (ca. 1580—1630) til **Damsbo** var Fader til de nedenn. Oberst Laurids P. (ca. 1607—67) til Skrumsager og **Gehejmerraad** Otto P. (d. 1684) til Tyrrestrup, hvis Søn var Etatsraad, Stiftamtmand over **Kristianssand** Stift Christian Frederik P. (d. 1711), med hvis Efter-slægt denne Linie uddøde 1762. — Benedict P. (d. 1565?) var Fader til Claus P. (d. 1592) til Oevelgonne — Stamfader til de tyske Linier, med hvilke hele Slægten uddøde paa Mandssiden 1838 — og til Hans P. (d. 1601) til Maslev, Stifter af den yngre danske Linie, der udsluktes 1806 med Oberst Christian Ludvig Frederik P. (1746—1806).

Danmarks Adels Aarbog, XLVIII, 1931, II, S. 1—67; LIV, 1937, II, S. 178; LV, 1938, II, S. 40. Albert Fabritius.

Pogwisch, Benedict, d. 1432, Rigsraad. D. 11. Jan. 1432, begr. i Vadstena Klosterkirke. Fader: Volf P. (II). Gift ca. 1416 med Ida **Königsmark**, d. tidligst 1434 (gift 1° med Thomas v. Witzen, d. 1415), D. af Henning K.

B. P. nævnes som Ridder 1399, blandt Kong Erik (VII.)s Raader og Mænd 1408. Først efter Dronning Margretes Død anvendes han dog oftere i offentlige Anliggender. 1419 nævnes han første Gang som Lensmand paa Kastelholm med Ålandsøerne, som han beholdt til sin Død, men hvis Styrelse han i Reglen synes at have overladt til Fogeder. 1421 var han Kong Eriks Kammermester; 1423—24 fulgte han Kongen til Nordtyskland og Polen paa den første Del af hans store Udenlandsrejse. I Forhandlingerne med Hansestæderne tog han jævnlig Del, særlig fremtrædende ved Freds-underhandlingerne i Helsingborg 1430.

Danmarks Adels Aarbog, XLVIII, 1931, II, S. 12 f.

Henry Bruun.

Pogwisch, Bertram, ca. 1521—ca. 1600, til Bukhagen, katolsk Forfatter. D. ca. 1600 i en Landsby ved Kassel. Forældre: Volf P. (s. d.) og Hustru. Ugift.

B. P. immatrikuleredes 1532 i Leipzig og 1538 i Louvain. 1542 var det vistnok ham, der af Christian III. anbefaledes til Frants I., da han vilde rejse til Frankrig for at tilegne sig fransk Sprog og Kultur. 1554—56 nævnes han som Hofjunker hos Christian III. B. P. tilhørte med Liv og Sjæl det katolske Reaktionsparti, og han kæmpede Livet igennem baade med Pennen og Sværdet for den katolske Kirkes Sag. 1547 stod han saaledes i Karl V.s Sold, og 1572 deltog han i Kampene i Nederlandene under Hertugen af Alba. I den senere Del af sit Liv synes han mest at have opholdt sig i Holsten. Han laa jævnlig i Strid med sin Slægt, bl. a. med sine Brødre, om Arvespørgsmaal, og hans egne økonomiske Forhold var alt andet end gode. 1593 havde han en Gæld paa over 50 000 Mark. I Holsten opholdt han sig gerne i Klosteret Bordesholm, der havde saa stærk Tilknytning til hans Slægt, og hvori han havde en Celle. Her hengav han sig til de strengeste Bodsøvelser — bl. a. lod han sig hver Fredag piske til Blods af sin Tjener — og til Læsningen af asketiske og polemiske Forfattere. Selv følte B. P., der 1559 havde disputeret med ingen ringere end Melanchton, jævnlig Trang til at bruge Pennen. Blandt hans antilutherske Skrifter kan især nævnes »*Warer Gegenbericht*«, hvortil er føjet »*Malleus hæreticorum*« (1594, 2. Udg. 1599). Bogen er væsentlig et skarpt Gen-svar paa et Angreb fra luthersk Side; det indeholder tillige et For-svar for en Række katolske Lærepunkter og viser B. P.s betydelige Læsning i Kirkefædre og senere Teologer. — 1590 forekommer B. P. som Hofjunker ved Hoffet paa Gottorp, 1599 fik han ny Bestalling som saadan. Han nød ikke ringe Anseelse i katolske Kredse. Pave Gregor XIII. sendte ham saaledes en hædrende Takkeskrivelse og synes at have stillet ham i Udsigt at blive helgen-kronet. Han begav sig da ud paa en Rejse til Rom og St. Loretto, men døde undervejs i en Landsby ved Kassel.

Johs. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 499 f. N. Falck: *Sammlung der wichtigsten Abhandlungen . . .*, II, 1822, S. 244—48. *Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins*, XV, 1928, S. 18, 19, 28, 301. *Personalhist. Tidsskr.*, 8. Rk., V, 1926, S. 122. *Aarsberetn. fra det kgl. Geheime-archiv*, IV, 1866—70, S. 220 f. Lauritz Nielsen: *Dansk Bibliografi 1551—1600, 1931—33*, S. 461—64. *Danmarks Adels Aarbog*, XLVIII, 1931, II, S. 63.

Bjørn Kornerup.

Pogwisch, Ditlev, d. 1507, Biskop. D. 15. Jan. 1507. Fader: Benedict P. til Grønholt i Slesvig.

D. P. forekommer som Kannik i Slesvig Kapitel 1489, da han studerede i Bologna; 1495 nævnes han tillige som Magister. Da Bisp Eggert Durkop af Slesvig døde i Rom 6. Nov. 1499, indsatte

Paven ved Provision en Kardinal Johannes til hans Eftermand, men i Stiftet selv vilde man ikke godkende denne Afgørelse; Kapitlet valgte 20. Dec. 1499 D. P. til Biskop, og Landsherrerne, Kong Hans og Hertug Frederik, stillede sig paa Kapitlets Side over for Udlændingen. Denne sidste kom, saa vidt vides, aldrig i virkelig Besiddelse afsit Bispedømme, men det var først efter langvarige Forhandlinger, at han gik ind paa at trække sig tilbage mod Løfte om en aarlig Udbetaling af 300 Dukater af Stiftet; D. P. anerkendtes derpaa af Paven 1502. Den nye Biskop **maatte** betale en betydelig Sum ogsaa til Paven for sin Stadfæstelse, og vel paalagde Julius II. alle Stiftets Præster en Skat til ham af et halvt Aars Indtægter, for at han kunde bringe sit Pengevæsen paa Fode, men han efterlod dog ved sin Død Bispesædet i en ikke lidet forgældet Tilstand. Han havde 1502 overværet Hertug Frederiks Bryllup i Stendal med Anna af Brandenburg og n. A. været en af Forloverne ved det Forlig, som under Kardinal Raimunds Mægling sluttedes mellem Kong Hans og **Lübeckerne**.

Gl. kgl. Saml., Fol., 1047, Bl. 181 ff. (jfr. J. A. Cypræus, Ann. Episcop. Slesvic, 1634, S. 399 ff.). Voss' Excerpter i Rigsark. Danmarks Adels Aarbog, XLVIII, 1931, II, S. 20.

William Christensen

Pogwisch, Henning, ca. 1418—82, til Farve, kgl. Raad. F. ca. 1418, d. 4. Febr. 1482 i **Güstrow**, begr. sst. Forældre: Benedict P. (s. d.) og Hustru. Var 1467 gift med Margrete, muligvis en Datter af Markvard Rantzau til Neverstorf.

H. P. nævnes tidligst 1454. Inden Hertug Adolfs Død 1459 fik han Tønder Slot i Pant. 1465 nævnes han blandt Christian I.s Raader; større politisk Indflydelse øvede han dog næppe før ved Tiaarets Slutning, da han uden Tvivl var en af Hovedmændene for Oppositionen mod Kongens Broder Gerhard saavel som ved Afslutningen af Adelsforbundet i Kiel 1469 og Segebergkonkordaterne n. A.; umiddelbart før disse opnaaede han som Kautionist for Christian I. paa særdeles gunstige Vilkaar ny Panteforlening paa Tønder Slot med Størsteparten af det nuværende Amt samt Sild og Før for 28 000 Mark lybsk. I den følgende Tid kulminerede hans Magt; han var en Hovedstøtte for den Finanspolitik, der knytter sig til Albert Krummediges Navn. Et nyt politisk Skifte medførte hans Fald. 1479 traadte Krummedige tilbage, hvorefter begge Hertugdømmer pantsattes til Dronning Dorothea. Denne Nyordning mindede meget om Gerhards Statholderskab og vakte en lignende Modstand, for hvilken H. P. sandsynligvis har været Talsmand. I sit Lensstyre havde han imidlertid et saarbart Punkt;

Klager fra de vestslesvigske Bønder gav Christian I. en sikkert velkommen Anledning til at gribe ind. I Foraaret **1480** indfandt Kongen sig personligt i Tønder. Rettergangens formelle Forløb her og paa en paafølgende Landdag i Kiel synes at have været den, at Christian I. lod en Raadsdomstol dømme H. P. først til Erstatning og derpaa, da han satte sig til Modværge, til Fredløshed, mens den dømte bestred Domstolens Kompetence og krævede Sagen paakendt efter Segebergkonkordaternes Forskrift af en uvildig Voldgiftsret. Om den reelle Berettigelse af Anklagen, der gik ud paa egenmægtig Beskatning og korporlig Mishandling af Bønderne, staar Paastand mod Paastand. Saa meget er sikkert, at Kongen var den stærkeste; svigtet af sine Standsfæller, der ved denne Lejlighed nødtes til at frafalde Adelsforbundet af **1469**, **maatte H. P.** med sine Sønner flygte til Mecklenburg, mens Kongen beslaglagde ikke blot Tønder Len, men ogsaa hans private Gods. Tre Fjerdingaar efter den landflygtiges Død opnaaede Sønnerne et fordelagtigt Forlig med Enkedronningen; men da det trak ud med Vilkaarenes Opfyldelse, sendte de **1486** Kong Hans og Hertug Frederik et formeligt Fejdebreve og lod ogsaa Handling følge paa Ordene. Dette synes at have medført Stridens endelige Afslutning **1488**, hvorved **Pogwisch'erne** baade fik deres **Slægtsgoods** tilbage og deres Ret til Pantessummen anerkendt.

Danmarks Adels Aarbog, XLVIII, 1931, II, S. 23f. Erik Arup i Hist. Tidskr., 7. Rk., IV, 1902—04. Werner Carstens i Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch., LXIV, 1936, S. 145—60. L. Andresen: Gesch. der Stadt Tøndern, 1939. Vilh. la Cour i Sønderjyllands Historie, II, 1937—39, S. 187
97.

Henry Bruun.

Pogwisch (Powisch), **Laurids**, ca. 1607—67, Officer. F. ca. 1607, d. 1667 (Begravelsestilladelse 18. Maj). Forældre: Hans P. **til Damsbo** (ca. 1580—1630, gift 2° 1619 med Lisbeth Rosenkrantz, d. tidligst 1657, gift 2° 1643 med Otto Kaas **til Nandrup**, d. 1647) og Karen Brockenhuus (d. senest 1615). Gift 29. April 1638 med Kirsten Lange, begr. 29. Nov. 1656 i Varde, D. af Niels L. **til Skrumsager** (1570—ca. 1640) og Joland Vognsen (gift 1° med Spend Skram).

L. P. havde »fra **Barnsben**« tjent ved Hove, da han 1626 med Kongens Anbefaling begyndte sit lange Krigerliv under Henrik Holck, hvorefter han synes en Række Aar at have tjent i fremmede Hære. 1642 havde han som Kaptajn et Kompagni Adelssoldater fra Fyn. I Krigen 1644—45 havde han først som Major under Ebbe Ulfeldt nogle Kompagnier, som han førte i Kongens ynkkelige

Tog mod Christianspris og under Krigen forøgede til et Regiment paa Fyn og i Christianspris, hvor han blev midlertidig Kommandant. Herefter var han ved Gamle Jyske Regt. Knægte, blev **1657** Oberstløjtnant for et jysk Landstormsregiment, der Okt. s. A. blev fuldstændig opløst ved Stormen paa Frederiksdodde; han selv blev fanget. N. A. sendtes han under Kbh.s Belejring til Jylland for i Frederiksdodde at genopstille Oberst Bentfelds Regiment samt nogle Kompagnier Dragoner, men ved Stormen paa Kbh. Febr. **1659** havde han som overkomplet Oberst Kommando over nogle Kompagnier Studenter og Hoffolk m. fl. ved Løngangen for Slottet, hvorefter han atter var i Jylland og genopstillede et af de gamle Regimenter, der indlagdes i de faste Pladser. Ved Reduktionerne **1661** opslugtes hans Regiment af Mogens Krag, og kort efter gik dette ind i et af de geworbne Regimenter, medens L. P. gik paa Ventepenge, men ikke senere fik noget Kommando. Med Hustruen fik han Skrumsager.

Danmarks Adels Aarbog, XLVIII, 1931, II, S. 43 f. Dsk. Saml., s. Rk., II, 1872—73. O. Nielsen: Kbh.s Diplomatarium, V, 1882. K. C. Rockstroh: Udvikl. ingen af den nationale Hær i Danmark, I, 1909. *Rockstroh (Thiset)*

Pogwisch, Otto, ca. 1610—84, Generalkrigskommissær, Gehejmeraad. F. ca. 1610, d. 9. Febr. 1684 i Kbh., begr. i Aarhus Domk. Broder til Laurids P. (s. d.). Gift 14. Jan. 1649 i Viborg med Anne Cathrine Parsberg til Hagsholm, d. ca. 1660, D. af Rigsraad Oluf P. (s. d.) og Hustru.

O. P. var paa Sorø Akademi **1623**, blev Hofjunker **1640** og var under Krigen i Skaane **1644—45** Fændrik under Hofkompagniet. Efter Christian IV.s Død **1648** blev han Overskænk, men udnævntes straks efter til Lensmand over Frederiksborg (til **1665**, med en kort Afbrydelse **1662**). **1649** blev han Landkommissær paa Sjælland. Under Kbh.s Belejring havde han Befaling over Adelskompagniet og varetog en Række andre Hverv af intendanturmæssig Art. Fra Sept. **1659** var han Generalkrigskommissær hos de allierede Tropper paa Halvøen. Paa Stændermødet **1660** indtraadte han efter kgl. Ordre i det Udvalg, som efter Forhandling i »det grønne Gemak« 14. Okt. indstillede Haandfæstningen til Kassation. Han hørte til de adelige, som stod Hoffet nærmest, hvad der i Forbindelse med hans militære Erfaring gjorde ham selvskreven til en Stilling i den nye Enevældes Krigsforvaltning. **1661** blev han Medlem af Krigskollegiet og Generalkrigskommissær for Danmark, hvorved han fik Hærens Finansforvaltning under sig, ved den af Chr. Rantzau og H. Schack truffne Ordning mere uafhængig af

Skatkammerkollegiet, end dettes Chef Hannibal Sehested havde ønsket. O. P. repræsenterede i de følgende Aar sammen med Schack den mere militaristiske Retning med Hensyn til Statshusholdningen i Modsætning til Skatkammerets mere civilistiske. 1662 var han med til at fastsætte Hartkornskatten for Byerne, der ofte **maatte** inddrives ved Militær, og det skyldtes ham, at **Hartkorn**-skatten af det øde og forarmede Gods opkrævedes sognevis, hvad der baade af Godsejere og Bønder føltes som en ulidelig Byrde. Febr. 1669 blev han Gehejmeraad og Assessor i Statskollegiet og Højesteret, men fortsatte som Generalkrigskommissær ogsaa i Christian V.s første Aar, indtil Hærens Finansledelse 1674 overdroges en Tremandskommission, hvori to Repræsentanter for Skatkammeret. Det var en posthum Sejr for de sehestedske Synspunkter, som harmede baade Schack og O. P., der som Erstatning blev Vicepræsident i Kancelliet og Justitiarius i Højesteret. O. P. var i 1670'erne Medlem af flere Kommissioner, saaledes 1670 og 1673 af dem til Udarbejdelse af et Budget for Hofetaten, 1672 af den til Forbedring af Konsumtionsforordningen. I Statskollegiet hørte han 1672 til det Mindretal, som ikke underskrev Erklæringen om Lempelse i den adelige Rostjeneste. 1677 takserede han Krigsstyren i Sjællands Stift. — O. P. ejede som ung Aas (Børglum H.), som han dog allerede 1633 afhændede. I Medgift med Hustruen fik han Jernit og efter den stærkt forgældede Svigerfader overtog han Palstrup, Aldrupgaard, Hagsholm, Løjstrup og Ørs, som han 1662—65 var nødt til at afhænde, de fleste til Mogens Friis (s. d.); Palstrup ejede han dog paa ny 1665—72. Han var desuden Ejer af Torpegaard (Horns H., solgt 1669), Haling Hovgaard (Kær H., 1665—68), Tyrrestrup (Vor H., 1662—68), Part i Lerbæk (Tørrild H., 1665—72), Ryumgaard (Sønderhald H., 1666—72), Hjermelevgaard (Børglum H., 1666(?)—68), Hollufgaard (Aasum H., 1667—69), Fodbygaard (O. Flakkebjerg H., fra 1669), Frydendal (Tuse H., fra 1671), Saltø (O. Flakkebjerg H.), Kongsdal (Tygestrup, Merløse H., fra 1672), Toftholm (Tudse H.) og Part i Vennergaard (Hing H., 1680—84). Det er sandsynligt, at han ved sine mange Godshandeler har udnyttet de Fordele, hans Embede gav, men han kunde i Længden ikke klare sig, vel især fordi han havde overtaget Svigerfaderens mange Gældsforpligtelser. Da Revisionskommissionen af 1680 fandt, at han var Kronen 16 000 Rdl. skyldig, kunde han ikke opdrive Kontanter og maatte sælge sit Hus i Kbh. og sit Indbo ved offentlig Auktion. Han skal være død som Gældsarrestant, og hans Søn gik paa Tinge fra Arv og Gæld efter ham. — Hv. R. 1671.

Annaler for nord. Oldkyndighed og Historie 1855, S. 174—81. Dsk. **Saml.**, 2. Rk., III, 1873—74, S. 340 f. A. D. **Jørgensen**: Peter Schumacher Griffenfeld, II, 1894, S. 120, 493. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdning under de to første Enevoldskonger, I, 1908. F. J. West: Kronens Skøder, II, 1908. J. **Lindbæk**: Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie, II, 1910. Danmarks Adels Aarbog, **XLVIII**, 1931, II, S. 44.

C. O. Bøggild Andersen.

Pogwisch, Volf, ca. 1485—1554, til Bukhagen, kgl. Raad. F. ca. 1485, d. 2. Febr. 1554 paa Bukhagen, begr. i Bordsesholm Klosterkirke. Forældre: Hans P. (d. 1494) og Anna Ahlefeldt (d. tidligst 1502). Gift med Christine Munk, d. 6. Juli 1579, begr. i Gelting K., D. af Mogens M. (s. d.) og Hustru.

V. P., der i Datidens Akter ofte kaldes den Yngre til Forskel fra V. P. den Ældre (d. 1534), var 1520 Ridder og Medlem af et Gesandtskab, som Christian II. sendte til Forhandling med **Lübeckerne**. Netop ved denne Lejlighed paadrog han sig imidlertid Kongens Unaade, og ved Bordsesholmforliget 1522 var han blandt Hertug Frederiks Medlovere. I Tide var han saaledes kommet paa den rigtige Side, og i det følgende Tiaar opnaaede han en Række betydelige Forleninger: Flensborghus 1525—28, Før Østerland (i Pant) 1526—35, Segeberg 1531—33 og endelig Trøjborg fra 1532; dette sidste Slot tog han oprindeligt i Len af Ribebispen, men fik 1536 kgl. Stadfæstelse og 1540 Livsbrev paa det. — Fra 1526 forekommer V. P. som kgl. Raad, og det blev ingen tom Titel; baade under Frederik I. og Christian III. indtog han, i nært Samarbejde med Mænd som Johan Rantzau og Wolfgang v. Utenhof, en meget fremtrædende Plads blandt disse Kongers holstenske Raadgivere. Hyppigt anvendtes han i diplomatisk Ærinde, saaledes 1525—26 ved Forhandlinger med **Lübeckerne** om Kampen mod Søren Norby, om Gotland og Bornholm. 1526 fulgte han Frederik I.s Datter Dorothea til hendes Bryllup i **Königsberg**. I Juli 1532 deltog han i de Forhandlinger i **Kbh.**, der afgjorde Christian II.s Skæbne, og blev kort efter Medlem af den Raadskommission, der skulde føre Tilsyn med Fangen paa Sønderborg. N. A. repræsenterede han Hertug Christian ved den betydningsfulde Herredag i **Kbh.**; her som ved flere senere Lejligheder kunde Christian III. med Fordel bruge ham som Mellemand ved Forhandlinger med det katolske Parti baade i Kongeriget og i Holsten, fordi han selv til sin Død forblev Katolik, hvad der dog kun i ringe Grad paavirkede hans politiske Standpunkt, bortset fra, at han lejlighedsvis søgte at holde sin Haand over Klostrene. Under Grevefejden forhandlede han 1534 i Nordtyskland med Gesandter fra Hertug Magnus af Sachsen-

Lauenburg og fra Nederlandene. 1538 ledsagede han Christian III. til det schmalkaldiske Forbunds Møde i Braunschweig og til Hyltingen i Hamburg.

Da Christian III. fra ca. 1540 begyndte at nærme sig til den danske Raadsadel, kønnes i samme Grad Forholdet til hans gamle holstenske Raadgivere, deriblandt ogsaa V. P. 1545 kom det til en ligefrem Krise, der endog førte til, at han opsagde Kongen sin Raadsed, hvad denne tog ham yderst unaadigt op. Hans Bevæggrund til dette Skridt er ikke direkte oplyst; selv anfører han kun, at andre blev foretrukne for ham. Personligt har han næppe nogen Sinde staaet Christian III. nær; det forbød allerede Religionsforskellen. Hertil kom hans Stilling som en af Kongens største Kreditorer. V. P. var meget rig, og han gravede ikke sine Talenter ned. 1535 købte han af Christian III. Godset Bukhagen i Holsten for 12 000 Mark, men havde endda Penge nok til at forstrække Kongen med betydelige Laan, hvorefter han tog høje Renter. Under Krisen 1545 meddelte han i et Brev Kongen, at han havde besluttet for Fremtiden at afholde sig fra Aager; men hvis han kunde faa Flensborghus i Pant, kunde han nok skaffe endnu 20—30 000 Mark. Kongen lykønskede ham ironisk til det gode Forsæt, men betaktede sig for Tilbudet. I øvrigt frugtbargjorde V. P. sin Formue ved Oksehandel i stor Stil og udnyttede tillige hensynsløst sin Stilling som Lensmand; særlig Bønderne under Trøjborg klagede oftere. Alt dette forklarer dog næppe udtømmende Brudet med Kongen; at to andre fremtrædende Holstenere, Johan Rantzau og Iven Reventlow, samtidig opsagde deres Raadseder, vidner afgjort om, at der var Politik med i Spillet. Rimeligvis har V. P. ligesom Rantzau modsat sig Hertugdømmernes Deling 1544. Hans Opposition medførte, at han Resten af sit Liv maatte nøjes med en ret tilbagetrukken Rolle.

Danmarks Adels Aarbog, XLVIII, 1931, II, S. 61 f. Dsk. Mag., 4. Rk., III, 1871, S. 12 f. H. C. P. Sejdelin: Diplomatarium Flensborgense, II, 1873. navnlig S. 370 f. og 974 f. A. Heise i Hist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1872—73; VI,

Henry Bruun.

Pontanus, Johannes Isacius (Hans Isaksen), 1571—1639, kgl. Historiograf. F. 21. Jan. 1571 i Helsingør, d. Natten mellem 6. og 7. Okt. (ny Stil) 1639 i Harderwijk. Forældre: Den danske Konges Faktor i Amsterdam, senere Generalstaternes Kommissær i Helsingør Isaac Pietersz (d. 1614 el. 15) og Helene (Hedewig) Backer fra Campen (d. før 1588). Broder til Maleren Pieter Isaacsz (s. d.).

Gift 19. Maj 1606 i Harderwijk med Anneken van den Heede (el. Heerde), D. af Philips v. d. H. og Tanneken Zuerius.

Hans Isaksen begyndte sin Skolegang i Helsingør, fuldendte den i Amsterdam og studerede i Franeker og i Leiden, hvor han Sept. 1592 indskrev sig som »Joannes Hellespontius Danus«. »Hellespontius« skulde sige, at han kom fra det danske Hellespont, det snævre Farvand mellem Helsingør og Helsingborg, der mindede om Strædet mellem Sestos og Abydos (jfr. Rerum. Dan. Hist., S. 726); heraf formede han sit latinske Navn P. Ungdomsaarene tilbragte J. P. paa Studierejser rundt om i Europa, men ind imellem kom han til Danmark, hvor Faderen havde meget gode Forbindelser. Et Par Aar var han Amanuensis hos Tyge Brahe paa Hven, senere en Tid hos Arild Huitfeldt, og 1599—1600 fulgte han som Hovmester tre unge danske Adelsmænd til Udlandet. Under Rejsen stiftede han Bekendtskab med Christen Friis til Kragerup og Otte Brahe til Elved. I det hele fandt han stadig sammen med Folk, der var interesserede i Danmarks Historie — ved Siden af de adelige Herrer skal nævnes J. J. Venusin. Men der syntes foreløbig ikke at være Brug for J. P. i Danmark, og 1604 fæstede han Bo i sit andet Fædreland og blev Professor ved Gymnasiet i Harderwijk. Her syslede han med filologiske og historiske Arbejder, blandt hvilke der er Grund til at fremhæve et Par Skrifter fra 1614 og 1616, der omhandler de germanske Folkestammer ved Overgangen fra Oldtid til Middelalder, thi de har utvivlsomt været medvirkende til, at den danske Regering med Christen Friis som bevægende Kraft overdrog ham at udarbejde Rigets Historie paa Latin, den nationale Opgave, man i to Menneskealdre havde søgt at faa fuldført. 28. Marts 1618 blev J. P. udnævnt til kgl. Historiograf, men Arbejdet skred kun langsomt frem, og først 1631 udkom Bd. I af »Rerum Danicarum Historia«, der naar til 1448. Diskussionen om Cimbrers og Teutoners, Goters og Vandalers Vandringer og andre af Tidens Yndlingsemner er meget vidtløftig. Hvad der i egentlig Forstand vedrører Danmarks Historie gives hovedsagelig efter Saxo og fra 12. Aarh.s Slutning efter Huitfeldt — alt i den humanistiske Historieskrivnings statelige Form. Bd. II, der fremstiller de fire første oldenburgske Kongers Historie, blev først trykt hundrede Aar efter J. P.s Død (E. J. v. Westphalen: Monumenta inedita rerum Germanicarum, II, 1740, S. 714—1229). For Udlandet blev J. P.s Arbejde ligesom Meursius' jævnaldrende Værk for lange Tider Kilden til Kundskab om Danmarks Historie. — Maleri af Isaac Isaacs ca. 1630, stukket af J. V. Velde 1630.

Vita et **obitus** Joh. Isacii Pontani, 1640. H. F. Rørdam: Historiske Samlinger og Studier, III, 1898, S. 1—24, 440—92. P. N. v. Doorninck & P. C. Molhuysen: Brieven van en aan Jo. Is. Pontanus, 1909. Ellen Jørgensen: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800, 1931, S. 155—58. J. A. Fridericia: Danmarks ydre politiske Historie i Tiden fra Freden i Lybek til Freden i Prag, 1876, S. 202.

Ellen Jørgensen.

Pontoppidan. De to Slægter P. — den ældre og den yngre — har begge taget Navn efter Broby paa Fyn og har paa Spinde-siden fælles Stamfader i Bonden Jesper Lauridsen (ca. 1500) i Aaby, hvis Søn Sognepræst i Espe og Vantinge Laurids **Jespersen** (1522—1604) var Fader til Sognepræst i Kirkeby og Lunde Hans Lauridsen (1560—1619) — hvis Datter Pernille Hansdatter er Stammoder til den yngre Slægt — og til Anne Lauridsdatter (1579—1670), fra hvem den ældre Slægt nedstammer. Hun var i sit Ægteskab med Forvalter paa Brobyværk Erik Knudsen (1568—1631) Moder til nedenn. Biskop i Trondhjem, Dr. theol. Erik Eriksen P. (1616—78) og til Provst i Vejle Henrik Eriksen P. (1608—59), hvis Søn Stiftsprovst i Aarhus, Dr. theol. Ludvig Henriksen P. (1648—1706) var Fader til nedenn. Biskop, Prokansler, Dr. theol. Erik P. (1698—1764); af dennes Børn skal nævnes Kontreadmiral Christian Frederik P. (1739—1816), nedenn. Raadmand i Kbh., Direktør for den grønlandske Handel, Etatsraad Carl P. (1748—1822) og Erica P. (1750—78), der i sit Ægteskab med Toldforvalter, Kaptajn Claus Bang (1740—1805) blev Stammoder til Slægten Hofman-Bang. — Den yngre Slægt P. føres tilbage til Sognepræst i Longeise og Fuglsbølle Hans Mikkelsen (ca. 1590—ca. 1638), som i sit Ægteskab med ovenn. Pernille **Hansdatter** var Fader til Sognepræst i Sønder Broby Dines Hansen Langeland (1633—1709), hvis Søn Sognepræst i Torkildstrup og Lillebrænde Børge Dinesen P. (1683—1758) var Fader til nedenn. Korttegner Christian Jochum P. (1739—1807), til Sognepræst i Lundum og Hansted Dines Børgesen P. (1733—91) og til Stiftsprovst i Aalborg, Professor Johan Ludvig Christian P. (1735—99). Sidstnævnte var Fader til Sognepræst i Rær, Hansted og Vigsø Børge P. — hvis Søn nedenn. Købmand og Godsejer Hendrik P. (1814—1901) var Fader til Godsejer Alfred P. (f. 1859) — og til Sognepræst i Ørting og Falling Jens (Kraft) P. (1773—1828), hvis Sønnesøn var nedenn. Oberst Jens Kraft Peter Ludvig P. (1841—1938); af hans Børn skal nævnes Oberst, Kammerherre Rasmus Oluf P. (f. 1874), Forfatteren Kaptajn Axel Erik P. (f. 1882) og Onse Marie P. (f. 1876), gift med Hofjægermester August Villads Bech (f. 1873). Ovenn. Pastor Dines Børgesen P. (1733—91) var Bedstefader til

nedenn. Sognepræst i Randers Dines P. (1814—79), af hvis Børn skal nævnes Sognepræst i Spjellerup og Smerup Hans Peter P. (1860—1930), Venerologen Professor, Dr. med. Erik Jansen P. (1847—1919) og de nedenn. Sognepræst i Stenløse og Veksø Morten Oxenbøll P. (1851—1931), Professor, Dr. med. Knud Børge P. (1853—1916) og Forfatteren Henrik P. (f. 1857) samt Johanne Elisabeth P. (f. 1868), *Enke efter Professor Asger Skovgaard Ostenfeld (1866—1931, s. d.J. Pastor M. O. P. var Fader til Maleren og Journalisten Knud Mortensen P. (f. 1878), til Lægen Povl Vilhelm P. (f. 1889) — gift med nedenn. Skuespillerinde Clara P., f. Rasmussen (f. 1883) — og til Bodil P. (f. 1877), i Ægteskab med Professor Jens Peter Johannes Lindhard (f. 1870, s. d.).*

E. P. Pontoppidan: Slægten Pontoppidan, 1905. Axel Pontoppidan: Den yngre Slægt Pontoppidan, 1931. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 795-820. *Albert Fabritius.*

Pontoppidan, Carl, 1748—1822, Handelsdirektør og national-økonomisk Forfatter. F. 27. Sept. 1748 i Bergen, d. 22. Aug. 1822 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Biskop og Prokansler Erik P. (s. d.) og 3. Hustru. Gift 28. Febr. 1783 (betalt Kop. til Nic.) med Susanne Kraft, f. 10. Nov. 1761 i Aalborg, d. 27. Okt. 1841 paa Henrietteslyst ved Odense, D. af Købmand Simon K. (ca. 1716—99, gift 1° 1749 med Susanne Lemmich, ca. 1730—56) og Mette Ryberg (1733—1804).

Ved Faderens tidlige Død drog P. til Island, hvor han 1766 blev Volontær, 1769 Assistent ved den dengang under det almindelige Handelskompagni drevne islandske Handel. Da Handelen 1774 gik over til at blive drevet for kgl. Regning, udnævntes han til Overkøbmand i Kbh. Da flere Handelselskaber 1781 sammen-smeltedes til den kgl. grønlandske, islandske, finmarkske og færøske Handel, blev P. administrerende Direktør, men Foretagendet gik ikke godt og ophævedes allerede 1788. P.s indgaaende Kendskab til alle Forhold vedrørende Islands Handel og Fiskeri gjorde ham til selvskrevet Medlem af Kommissionen af 16. Febr. 1785 til Undersøgelse af Islands almindelige Væsen og af den 17. Jan. 1787 oprettede Islandske Handels Realisationskommission. En helt ny Virkekreds aabnede sig for ham, da han 1791 blev Viceraadmand i Kbh. Med særlig Iver helligede han sig Byens Kommunal- og Fattigvæsen, og 1804 udnævntes han til virkelig Raadmand. Ved Siden af sine rent administrative **Hverv** fik han Tid til at udfolde en stor og omfattende Forfattervirksomhed, ligesom hans Arbejdskraft

blev taget stærkt i Brug ved forskellige Kommissionsarbejder. Foruden specielle Værker om Hval- og Robbefangst (1785) og det danske Fiskeriselskab (1801) udgav han omfattende og nyttige Samlingsværker som »**Samlinger** til **Handels-Magazin** for Island« (1787—88), »Det Finmarkske Magazines Samlinger« (1790) og »Magazin for almeennyttige Bidrag til Kundskab om Indretninger og Forfatninger i de Danske Stater« (I—II, 1792—93), hvis 3. Bind, omhandlende **Kbh.s** Fattigvæsen, brændte paa et enkelt Eksempplar nær i Branden 1795. — Rang med Agenter 1776. Justitsraad 1784. Etatsraad 1814.

Fr. **Thaarup**: **Fædrenelandsk** Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 140 f., 503.

Harald Jørgensen (G. L. Grove).

Pontoppidan, Christian **Jochum**, 1739—1807, Korttegner. F. 20. Febr. 1739 i Lille Næstved, d. 10. Febr. 1807 i Ketting paa **Als**, begr. sst. Forældre: Kapellan ved Herlufsholm, senere Sognepræst til Torkildstrup og Lillebrænde Børge Dinesen P. (1683—1758) og Merlene Sophia Jochumsdatter Leegaard (1700—60). Gift 1° 24. Dec. 1775 i Lundum med Marie Elisabeth Friderici, f. 1749, d. 20. Maj 1785 i **Kbh.**, Plejedatter af Slotsforvalter Jørgen Bruun paa Nykøbing Slot (d. 1776). 2° 1. Febr. 1786 i **Kbh.** (Garn.) med Dorothea Maria Bøttger, døbt 20. Jan. 1748 i **Kbh.** (Petri), d. 1. Aug. 1829 i Ketting, D. af Snedker Henrik Bøttger (Bøtke) (ca. 1705—65) og Anna Maria **Sünckenberg** (1717—71).

P. var indtil 1757 Discipel i Vordingborg Skole. Han forlod den for at gaa i udenlandsk Krigstjeneste og var 1758 Kyradsér i den hannoveranske Armé. 1773 vendte han tilbage og ansattes s. A. som Tegnemester ved Landkadetkompagniet, det senere Landkadetakademi, hvilken Stilling han beklædte, til han 1800 paa Grund af Svagelighed **maatte** tage sin Afsked. Ved Siden af sin Lærergerning beskæftigede P. sig med Korttegning, og fra hans Haand foreligger en Del Kort, som udmærker sig ved Smag, Klarhed og Overskuelighed, og paa hvilke han paa særdeles smuk Maade har fremstillet det norske Fjeldterræn, der er vanskeligt at tegne. P.s første Kort var »Kort over Danmark, Norge og Sveriges Riger med angrænsende Russiske Provincer« (1778); derefter fulgte det af ham selv stukne »Mappa Daniæ, Norvegiæ et Sveciæ« (1781) i Maalforhold 1 : 3 600 000. I en ledsagende Bog »Forklaring over Constructionen af Kortet over Scandinavien« (s. A., fork. **Udg.** 1782) redegør P. omhyggeligt for Kortkonstruktionens

Grundlag. Han angiver alle de benyttede Længde- og **Bredde-**bestemmelser med Oplysning om, af hvem de paagældende astronomiske Bestemmelser er udført, og nævner de ældre Kort, han har benyttet, samt **paaviser** og dokumenterer en Del Fejl i de gamle Kort. I et Forord skriver Professor Bugge, at dette er det første Kort over Skandinavien, »som ganske har været aflagt efter rigtige astronomiske Observationer paa Længde og Bredde«, men tilføjer, at det havde været ønskeligt, om man havde haft nogle flere Længdebestemmelser. 1785 udgav P. et Kort i 1 : 850 000 over det sydlige Norge og 1795 et Kort i 1 : 1 450 000 over det nordlige Norge. Hvert af disse Kort er ledsaget af en geografisk Forklaring indeholdende Oplysninger om de benyttede ældre Kort og en Beskrivelse af Fjelde, Kyster, Fjorde m. m., en Redegørelse for Grænseinddelinger og en Fortegnelse over Veje med Afstandsangivelser. P. udgav endvidere bl. a. et »Post-Kort over Danne-marck og alle Færgesteder« (1788). Alle hans Kort vidner om en sjælden kartografisk Kyndighed og Forstaaelse baade som Kortkonstruktør og som Korttegner, og hans Kort over Norge danner et udtalt Skel i Kortfremstillingen.

Axel Pontoppidan: Den yngre Slægt Pontoppidan, 1931, S. 178—87. G. C. Burchardi: Lebenserinnerungen eines Schleswig-Holsteiners, 1927. Kristian Nissen: Bidrag til Norges karthistorie, Norsk geografisk tidsskrift, VII, 1938.

A. Schneider (*E.C. Rasmussen*).

Pontoppidan, Clara, f. Rasmussen, f. 1883, Skuespillerinde. F. 23. April 1883 i Kbh. (**Matth.**). Forældre: Købmand Eduard Heinrich R. (1857—1901) og Sara Vilhelmine Caroline Brammer (1859—1935, gift 2° 1909 med Husejer Carl Vilhelm Amandus Hansen, 1853—1924). Gift 1° 20. Okt. 1906 i Kbh. (b. v.) med Skuespiller Carlo Wieth (s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 2. Febr. 1920 i Stenløse ved Frederikssund med Læge Povl Vilhelm P., f. 1. Marts 1889 i Hjørlande, Søn af Forfatteren, Højskoleforstander Morten P. (s. d.) og Hustru.

C. P. blev 1901 ansat som Balletdanserinde, efter at hun siden 1892 havde frekventeret Danseskolen ved Det kgl. Teater under Hans Beck og udført bl. a. Bruden i »Sylfiden«, Fanny i »Konservatoriet« og flere Opgaver i Skuespillet, f. Eks. Hertugen af York i »Richard III.« og Jomfru Tove i »Gurre« (Debut 9. Febr. 1901); hun gennemgik den dramatiske Elevskole og spillede saadanne Roller som Fantasia i »Syvsoverdag«, Puk i »En Skærsommernatsdrøm«, Marie i »Ole Lukøje« og Vita Binder i »Hjælpen«, en Rolle,

hun ogsaa udførte under Teatrets Gæstespil i Stockholm **1904**. Fra **1905** tilhørte hun Dagmar-teatret, hvor hun blev **hemmet** af nogen ydre Lighed med Anna Larssen, hvis sødmefyldte Charme hun ikke ejede; det blev navnlig som Karakterskuespillerinde (Krøblingen Marie i »Niels Nielsen«, Drengen i »Skyldig eller uskyldig?«), at hun vandt Anseelse som en fantasifuld Kunstnerinde, hvis Talent støttedes af Flid, Villie og Teknik. **1908** fremsagde hun Prologen ved Det ny Teaters Aabning, og i Filmen var hun ogsaa virksom; **1911** forsøgte hun sig som Danserinde i Cirkus Varieté med et kombineret Nummer, hvis væsentligste Del var Djævedansen fra Drachmanns »Bonifacius-Skæret«, men sit folkelige Gennembrud fik hun **1914—17** paa Alexandrateatret (nu Betty Nansen-Teatret) under Emmanuel Larsens Instruktion, navnlig som den unge Brud i »Eventyret«, og sin personligste Kunst ydede hun i en særpræget Skikkelse, den lille Pige i »Vaarbrud«, med Pubertetsalderens vibrende Længsler og Angst. Naar C. P. siden forsøgte sig i den klassiske Monumentalfremstilling, f. Eks. som Gretchen i »Faust« eller Schillers Maria Stuart, savnede hun lyrisk Fylde og Varme, men hun stod som en af Tidens ypperste Skuespillerinder, naar hun skulde levendegøre Skikkelser fra Proletariatet med forkuede eller brændende Øjne eller give Udtryk for et primitivt eller raffineret Sjæleliv, f. Eks. Glædespigen i »Anatole« og Norma i »Vi Mordere«. Febr. **1925** vendte hun fra Dagmar-teatret tilbage til Det **kgl.** Teater, hvor hun siden har været en bærende Kraft og levendegjort et Par uhyggeligt-eventyrlige Skikkelser, som var Nyskabninger i dets Historie: Salome i »En Idealist«, en erotisk betændt Krøbling, ond og hævngherrig af utilfredsstillet Lidenskab, og Kragen i »Darduse«, en østerlandsk **Skyggespil**-figur, hvis Vilddyrskrig var af eminent Virkning. Til disse sære Figurer med et forkrøblet Sjæleliv hører ogsaa Frk. Fryden-dahl i »Den leende Jomfru« og Jupe'i i »Den hvide Ring«; Mod-sætningen, den drilske Puk i »En Skærsommernatsdrøm«, hævedes af C. P. — med Johanne Dybwads Fremstilling som Forbillede — fra Ballette til Faun. I »En Dag paa Hirschholm Slot« var hendes Dronning Caroline Mathilde et kærlighedstørstende Barn, uhelbredeligt indfanget af en stærkeres Villie, og hendes Lærerinde Anna Sophie Hedvig i Kjeld Abells Skuespil fængslede ved sin talende Tavshed. C. P.s kunstneriske Midler er diskrete indtil Selvdudslettelse (Fru Stefania i »Derfor skilles vi —«), og frodigt Lune er hende ikke givet (Jomfru Trumfmeyer i »Aprilsnarrene«), men en ualmindelig Fantasi og karakteriserende Evne, navnlig i Gengivelsen af det forvredne, bitre Menneskesind. Uden at kopi-

ere Fru **Hennings'** Spil efterfulgte hun hende som Tante Et i »Skærmydsler«, hvor hendes gamle Frøken fra Bourgeoisiet var lige saa træfsikker som f. Eks. en Figur fra et helt andet Milieu, Fattiglemmet Fia i »Det er da morsomt at leve«. C. P.s Evne er meget kompliceret og vanskelig at rubricere. Hun er en moderne, særpræget Kunstnerinde uden Godtkøbsmidler eller **Primadonna**-væsen i sit Spil. Stoffet er gennemarbejdet og belyst af barok **Fantasi**; hendes Mesterskab ligger ikke i det aabne, det umiddelbare og muntre, men i det fordækte, det tyste, den stille Smerte og i hendes Forvandlingsevne. — Ingenio et **arti** 1931. — Buste af Georg Ulmer 1910.

Chr. Rimestad: Clara Wieth, 1918. E. Rostrup i Teatret, XXV, 1925—26, S. 162 f. Gads dsk. **Mag.**, XXVIII, 1934, S. 74—84.

RobeNeiiendam.

Pontoppidan, Dines, 1814—79, Præst. F. 11. Marts 1814 paa Bogø, d. 31. Maj 1879 i Randers, begr. sst. Forældre: Kapellan paa Bogø, senere Sognepræst i Damsholte Børge Dinesen P. (1776—1854) og Mette Marie Jansen (1782—1856). Gift 16. Maj 1844 i Vordingborg med Birgitte Christine Marie Oxenbøll, f. 30. Dec. 1824 i Randers, d. 14. Jan. 1888 paa Frbg., D. af Byfoged, Justitsraad, senere Etatsraad Morten O. (1796—1868) og Johanne Cecilie Stilling (1802—62).

P. blev Student 1832 fra Nykøbing F. og cand. **theol.** 1837. Han var dernæst Huslærer og fra 1839 Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn, indtil han til Dels af Helbredsgrunde lod sig udnævne til Skibspræst paa Fregatten »Bellona«, med hvilken han 1840—41 gjorde et Togt til Sydamerika omkring Kap Horn. Denne Rejse, som i høj Grad bidrog til at udvide P.s Synskreds, skildrede han siden i »Reise til Sydamerica« (1841), en Bog, der er værdifuld baade ved de mange interessante Oplevelser, den beretter om, og ved sin karakterfulde Fremstillingsform. Efter Hjemkomsten blev P. 1843 residerende Kapellan ved Domkirken i Ribe og Sognepræst i **Sem**, hvorfra han 1856 forflyttedes til Fredericia som Sognepræst ved Trinitatis Kirke og i Vejlbø og 1863 til St. Mortens Kirke i Randers. Det sidstnævnte store Embede skal P. have opnaaet som en direkte Gunstbevisning fra Frederik VII., hvad der bragte ham i en skæv Stilling til Stiftets Biskop, G. P. Brammer, der nærede en levende Antipati mod P. og aldrig visiterede i Randers i hans Embedstid. — P. var en højtbegavet, meget selvstændig Personlighed, udpræget kritisk anlagt, udrustet med en stærk Oppositionstrang, myndig af Væsen og kantet i Omgang. I sin Ungdom havde han især været paavirket af H. N. Clausen og J. P. Mynster,

han følte sig dog ogsaa tiltrukket af en Mand som Rudelbach, for hvis kirkelige Indsats og lødige Personlighed han brød en Lanse i Skriftet: »Dr. A. G. Rudelbach og vor Tids kirkelige Bevægelser« (1852), og i Ribe-Tiden blev han gennem sin Ven A. Leth draget ind i det grundtvigske Livsrøre dog uden at blive Partimand i snævrere Forstand. P. var en dybt alvorlig Prædikant, men **formaade** ikke at samle store Tilhørerskarer, ligesom han i det hele havde vanskeligt ved at gøre sig gældende over for det højere Borgerskab især i Randers. Derimod betød han meget for en mindre, grundtvigsk paavirket Kreds af **jævne** Mennesker, som han samlede til Aftenmøder. Nu og da tog han Del i Tidens kirkelige Forhandlinger, uden at hans Forfatterskab dog er stort af Omfang. Typisk for hans selvstændige Holdning er hans »Veiledning til Bedømmelse af Opvækkelsen i vore Dage« (1853), medens der i »**Kirkelige** Taler til Præster og Lægfolk« (1849) foreligger Prøver paa hans positive, stærkt bibelsk betonedes Forkyndelse. — P.s **ejendommelige** Præstehjem i Randers — i det ydre præget af en mærkelig austeritas, men en frugtbar Grobund for de mange begavede Børn — er oftere blevet skildret af hans Sønner, i fri, digterisk Form af Henrik P. i »Lykke-Per«.

Axel Pontoppidan: Den yngre Slægt P., 1931, S. 61, 195—205. Morten Pontoppidan: Minder og Oplevelser, 1922, S. 148—53. Samme i **Præstehist. Saml.**, I, 1933, S. 97—109. Henrik Pontoppidan: Drengear, 1933, især S. 77 ff. Kirkehist. **Saml.**, 6. Rk., II, 1936—38, S. 619, 644 f., 653 f., 656 f., 674 f.

Bjørn Kornerup.

Pontoppidan, Erik Eriksen, 1616—78, Biskop, sproglig Forfatter. F. 21. Jan. 1616 paa Bjerregaard, Sønder Broby Sogn, d. 12. Juni 1678 i Trondhjem, begr. sst. Forældre: Forvalter paa Brobyværk Erik Knudsen (1568—1631) og Anne Lauridsdatter (1579—1670). Gift 1653 med Karen Køler (gift 2° 1681 med Professor Jens Jensen Bircherod, s. d.), D. af Provst, Mag. Valentin K. (1587—1649).

Ligesom fire Brødre blev E. P. sat til Bogen; han kom i Odense Skole, derfra 1633 i Byens Gymnasium og 1635 til Universitetet. Allerede i Gymnasiet havde han skrevet et latinsk Bryllupsdigt, og hans Dygtighed baade i Teologien og Sprog vakte tidligt Opmærksomhed, ikke mindst hos Professor Jesper Brochmand, i hvis Hus han en Tid boede. Baade som Student og efter Attestats (1638) var han Informator for unge Adelsmænd. 1641 rejste han med Understøttelse af Kongen og Ellen Marsvin til Holland og Frankrig, blev s. A. immatrikuleret i Franeker, kom tilbage 1643 og tog Magistergraden. Et Tilbud om at blive Professor i Poesi afslog

han, fordi det var forbundet med Stillingen som Provst for Kommunitetet, og han levede nu nogle Aar i Hovedstaden uden Embede. 1649 blev han Slotspræst paa Antvorskov og Hospitalspræst i Slagelse, 1665 Præst i Køge og Provst over Ramsø Herred, og 1673 paa indtrængende Opfordring fra Kongens Side Biskop i Trondhjem. 1675 fik han af Kongen tildelt den teologiske Doktorgrad.

Som Teolog indtager P. en ejendommelig Mellemstilling mellem sin Samtids Ortodoksi og den senere Pietisme, idet han ligesom denne med Forkærlighed dvæler ved Jesu Blod som Sonofferet og **Renselsesmidlet** for Synden, hvad der ogsaa fremgaar af Titlerne paa hans opbyggelige Skrifter, »Gudelige oc gaffnlige Betænkninger ofver Vor Frelzers Jesu Christi hellige oc Højværdige **Bloed-Daab**« (Fastepredikener, 1653) og »Teratologia ceu Appendix. Det er Kort oc enfoldig Forklaring over de Tegen, som skede i oc efter vor Frelzers Jesu Christi Lidelse« (Fastepredikener 1652, udg. 1653). Ogsaa som Salmedigter dvæler han i sin første Salmesamling, »Vor høj-plagede **Frelzers** Jesu Christi Bloed-Daab« (1653) ved dette Emne, medens den senere, »Sjælens Opløftelse til Herren« (1671) mindre er præget deraf. Hans bedste Salmer har en tiltalende Jævnhed i Tonen, men er ikke fremragende. Det samme gælder hans Hyldestdigt til Christian V. (1670), som Peder Syv optog i sin Visebog (IV, 50).

Som Biskop var E. P. en flittig Visitator trods sin svage Helbred. Han lagde særlig Vægt paa Undervisningen og havde **smaa** Opmuntringsgaver med til Skolebørnene. Ogsaa Lapperne tog han sig særlig af og fik Luthers Katekismus oversat paa Lappisk inden sin Død. Baade af Stiftets Præster, som han gerne vilde hjælpe i alle Henseender, og af den øvrige Befolkning var han ualmindeligt afholdt.

I sine yngre Dage havde E. P. flittigt syslet med latinsk Poesi og bl. a. udgivet et Bind latinske Elegier over bibelske Emner, »Bucolica sacra« (1643), ogsaa en enkelt Gang skrevet et Digt paa Græsk. Denne Digtning skaffede ham Titel af »Poeta laureatus«, men den er, ligesom det Skuespil om »Tobiæ Gifftefær« (1635), han bearbejdede efter Latin, nu glemt. Derimod mindes han endnu som den, der tidligst begyndte et virkeligt Studium af Modersmaalet. Hans »Grammatica Danica«, et grundigt Værk paa næsten 600 Sider, udkom ganske vist først 1668 (optrykt i Henr. Bertelsen: Danske Grammatikere, II, 1917), men synes i Hovedsagen at have været færdig udarbejdet, før han blev Præst, selv om han i den mellemliggende Tid stadig har gjort Tilføjelser og Ændringer, endogsaa saa sent, at en Del vigtige Forbedringer først

er kommet med i et Tillæg. Det er et grundigt Arbejde, som giver mange for os værdifulde Oplysninger, og man ser, at han som de andre samtidige er stærkt paavirket af Jakob Madsen Aarhus, senere vist ogsaa af Peder Syv, som jo efter Forflyttelsen til Køge var hans Naboprovst. Herom har vi et andet Vidnesbyrd i det Haandskrift (Thott 1505, 4°), som indeholder et Ungdomsarbejde, »Phosphorus **Philologicus**« om Sprogfejl i Dansk. Det er til Dels indarbejdet i Grammatikken, men hans Søn har dog tænkt at udgive det og faaet det forsynet med Rasmus Bartholins Approbatur. Herefter kommer imidlertid i Haandskriftet forskellige Ting fra senere Aar, deriblandt sammenlignende Ordliste mellem Dansk og dels Islandsk, dels gammelt Tysk, som vidner om videregaaende Studier, sagtens foranledigede af Peder Syvs »**Betænkninger**«. Ligeledes findes en lappisk Ordliste og et Udkast til en dansk etymologisk Ordbog. Studiet af Modersmaalet synes saaledes at have optaget ham til det sidste. Et andet stort Ungdomsværk (ogsaa med senere Tilføjelser) er hans danske Rimordbog »Vocabularium Danico-Rhythmicum«, som næsten helt er bevaret (Gl. kgl. Saml., 3605, 8°), et vældigt **Flidsværk**, som skulde vente flere Hundrede Aar paa sin Afløser. — Maleri af Abr. Wuchters (**Fr.borg**), reproduceret i Træsnit af L. B. Hansen 1891. Maleri af H. Dittmers, stukket 1673 af **Alb.** Haelwegh. Maleri som gammel i dansk Privateje. Maleri i Trondhjems Domkirke. — E. P.s eneste Søn, Valentin, blev adlet under Navnet Liliencrantz, men døde barnløs.

H. F. Rørdam i Kirkehist. Saml., 4. Rk., II, 1891—93, S. 231—62. J. V. Kvam: Den norske Kirkes Biskoper, 1909. J. Brøndum-Nielsen: Sproglig Forfatterbestemmelse, 1914, S. 142 f. J. Paludan: Renaissancebevægelsen i Danmarks Literatur, 1887, passim. Danske Grammatikere, udg. af H. Bertelsen, VI, 1929, S. 35-62. Marius Kristensen (**Vilh. Bang**).

Pontoppidan, Erik (Ludvigsen), 1698—1764, Biskop og Prokansler, teologisk, historisk og sproglig Forfatter. F. 24. Aug. 1698 i Aarhus, d. 20. Dec. 1764 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri). Forældre: Stiftsprovst Ludvig Henriksen P. (1648—1706, gift 1° 1677 med Barbara Hansdatter Backer, 1646—89, gift 1° med Sognepræst i Herlufmagle Jens Nielsen Spend, 1632—76) og Else Sophie Spend (1673—1707). Gift 1° 26. Okt. 1723 med Francisca Toxverd, d. 30. Dec. 1730 i Hagenbjerg, D. af Sognepræst i Lundum Peder Frandsen T. (d. 1735). 2° 4. Sept. 1731 i Sønderborg med Lina (Eliina) Danielsen, døbt 6. Dec. 1712 i Sønderborg, d. 1. Febr. 1744 i Kbh. (Helligg.), D. af Husfoged paa Sønderborg Slot Peter D. (1680—1735) og Ingeborg Thomsen (f. 1690). 3°

16. Febr. **1745** med Johanne Marie de Hofman, f. **1.** Febr. **1722** paa Skerrildgaard, d. 3. Maj **1809** i Kbh. (Petri), D. af Justitsraad Søren de H. til Skerrildgaard (**1688—1771**) og Karen Elisabeth Dreyer (**1689—1727**).

Tidligt forældreløs blev P. sat i Huset hos en fjern Slægtning, Justitsraad D. C. Braes til Kokkedal i Torslev Sogn. Da han her blev mishandlet af Huslæreren, kom han **1709** ved Familiens Indgriben først en kort Tid til Aarhus Latinskole og **1710** til Fredericia, hvor han boede hos sin Halvbroder, Sognepræst Henrik P. Skolens pædagogiske Tilstand var yderst ringe, og da Drengen følte Skoletugten ulidelig, tog Halvbroderen ham **1713** ud af Skolen og satte ham i Huset hos Sognepræst Ove Guldberg i Barrit. Her tilbragte han to Aar, til han **1715** igen kom i Fredericia Skole. **1716** blev han Student, studerede Teologi og tog Attestats **1718**. Han var ikke religiøst grebet, men nok religiøst følsom. Da han i Kbh. hørte sin Nabo holde Andagt med Bøn, Skriftlæsning og Salmesang, skammede han sig over, at han som Teolog gik saa let hen over den Gudsfrygt, der burde være hans Hovedsag. En videre Uddybelse af det religiøse Liv oplevede han under et Ophold hos sin Morbroder, Kaptajn Spend paa Godset **Höiersbüttel** i Stormarn. Navnlig fik fransk-reformerte Opbyggelsesbøger her Betydning ved at vække ham til Selvprøvelse. **1719—20** var han Huslærer i Kristiania og rejste derefter som Hovmester for Ivar Huitfeldts Søn Claus med denne til Holland og England (**1720—21**). Under Opholdet i Utrecht kom han i personlig Forbindelse med den i Datiden indflydelsesrigeste reformerte Teolog F. A. Lampe. Det Kendskab, han i det hele fik til denne Del af den reformerte Vækelse og den dermed forbundne teologiske Tænkning, satte kendelige Spor i hans Udvikling. Efter sin Hjemkomst blev han Huslærer for Hertug Frederik Carl af Pløn (s. d.), og ved hans Hof blev han **1723** Prædikant og samtidig Diakon i Nordborg By, **1726** forfremmet til Hertugens Patronatskald, Sognepræsteembedet i **Hagenbjerg**. Uden at han havde oplevet et »Naadens Gennembrud« efter den hallensiske Pietismes Omvendelsesskema, havde Berøringen med den reformerte Pietisme og dens strenge Moral kaldt en dyb personlig Alvor frem hos ham, saaledes at han ved Indgangen til Præstegerningen ikke tvivlede om sit »indre Kald«, men endog kunde føle sig som **Aandsfælle** af Pietismen og vide sig enig med den i dens Idealbillede af den hellige Menighed. Hans Forkyndelse sigtede mod personlig Omvendelse, »den døde Ortodoksi« var utilstrækkelig til Frelse, selv om Læren var nok saa luthersk; Kirketugten skulde sætte Skel mellem troende og ugudelige, og

P. tog fat med Bibellæsninger og Husbesøg og stiftede et Præstekonvent, hvis Medlemmer skulde samles om pastorale Emner til Dygtiggørelse i deres Gerning netop som Sjælesørgere. Baade ved sin vækkende Forkyndelse og ved de teologiske Anskuelser, han fremsatte, blev han stemplet som Pietist og fik adskillige Fjender, blandt dem Sognepræsten i Nordborg, senere Provst H. C. Brandt, der paaførte P. en besk Strid, som nødte ham til at indhente Erklæringer om sin lutherske Retroenhed. 1727 udsendte han »Heller Glaubens-Spiegel, in welchem die Kennzeichen der Kinder Gottes vorgestellet werden«, en Andagtsbog, der har øst af mange Kilder (Grossgebauers »Vægterstemme«, Pietismens forgrenede **In**derlighedsliteratur, reformerte Opbyggelsesbøger — særlig gør Discipelforholdet til Lampe sig gældende — og engelske Dissenterskrifter) og omtrent samtidig det lille Skrift: »Dialogus oder Unterredung Severi, eines pseudorthodoxen Predigers, Sinceri, eines Stadts-Secretairen und Simplicii, eines **einfältigen** Burgers, **betreffend** die Religion und Reinheit der Lehre«. I Samtalens Form vilde P. klare Begreberne om den rette, oprigtige og personlige Tros Karakter. Men under de **smaa** Landsbyforhold var de teologiske Forskelle blevet personliggjort, og ingen kunde være i Tvivl om, at P.s Skildring af Severus sigtede paa Brandt. Den i Forvejen ubehagelige Strid om P.s Retroenhed blev yderligere tilspidset ved Dialogens personlige Brod. Den første Del af Konflikten jævnedes paa den Maade, at P. 1728 lod sig bevæge til at underskrive samtlige symbolske Bøger (altsaa ogsaa den ortodokse Konkordie**formel**) som Læreforpligtelse, for saa vidt disse ikke stred mod den hellige Skrift. Dette var et betinget Kompromis, som ikke kunde skade **P.**, men heller ikke gavne Brandt. Denne blev da ogsaa først tilfredsstillet, da **P.**, tvunget af Forholdene, gav ham en Undskyldning for Dialogens Offentliggørelse.

Med uhyre Flid havde P. i disse Aar tillige kastet sig over Læsning af topografiske og historiske Skrifter; gennem Kaldsfæller søgte han at samle alle Slags historiske Oplysninger, og paa Grundlag af sine Husbesøg gjorde han Optegnelser om Almuens Overtro, Skikke og Talemaader. Som Frugter af disse Iagttagelser i Marken udkom senere »Everriculum fermenti veteris« (1736, oversat af J. Olrik 1923) og »Onde Ordsprog, som fordærver gode Sæder« (1739). De to Skrifter har bevaret et for Folkemindeforskningen vigtigt Stof, men Forfatterens direkte Hensigt med Udgivelsen var at bekæmpe Overtro og Vantro. 1729 udgav han en lille topografisk Beskrivelse af **Kbh.**, »Memoria Hafniæ«, for at bevare Mindeerne fra den gamle By, af hvilken en stor Del Aaret forud var

lagt i Aske. 1730 fulgte en udførligere Gennemgang af Kongeriget og Slesvig, »*Theatrum Daniae veteris et modernae*«, og 1734 »Kurtz gefaste Reformationis-Historie der *Dänischen Kirche*«, den første Mundsmag paa den store Fremstilling af den danske Kirkes Historie, med hvis Forarbejder han syslede. Han **affattede** disse Skrifter paa Tysk i den Hensigt at oplyse og retlede de fremmede Læsere om danske Forhold.

Efter Christian VI.s Tronbestigelse blev den dansk-norske Kirkepolitik ledet i hallensisk-pietistisk Retning (**»Statspietismen«**). Det gjaldt nu for Kirkestyrelsen at faa de betydeligste Embeder besat med vækkende Præster. P.s nidkære Præstegerning var blevet kendt; efter en Prøveprædiken kaldte Kongen ham til Slotspræst og Sognepræst i Hillerød 1734, og allerede n. A. blev han Hofpræst i Kbh. og Meddirektør ved de fattiges Væsen, 1738 ekstraordinær Professor i Teologi, 1739 Medlem af Kommissionen til en revideret **Bibeloversættelse**, s. A. Medlem af Mønt- og Medaillekommissionen, 1740 Medlem af Missionskollegiet og Meddirektør af Vaisenhuset og 1742 Medlem af det nystiftede Videnskabernes Selskab, i hvis Skrifter han offentliggjorde en Række Afhandlinger; den vigtigste var »Det danske Sprogs Skiæbne udi **Sønder-Jylland**« (1745) med en sønderjysk Ordsamling og en Redegørelse for det tyske **Kirkesprogs** Udbredelse efter Reformationen i den dansktalende, sydslesvigske Befolkning. Kongen satte stor Pris paa **P.**, og i Grev J. L. Holstein havde han gennem Aarene en trofast Støtte. Det var ham saaledes en stor Ære, at han 1736, da Konfirmationen blev paabudt som en offentlig Kirkehandling ved Tohundredaarsmindet for Reformationens Gennemførelse, fik overdraget at udarbejde en Katekismusforklaring og en Salmebog. Forklaringen er udarbejdet med Speners **»Einfältige Erklärung«** (oversat 1728) som Forbillede og udkom allerede 1737 under Titlen: »Sandhed til Gudfrygtighed«. Efter kgl. Befaling af 22. Aug. 1738 skulde den indføres overalt i Danmark-Norge. Den var affattet i 759 Spørgsmaal og Svar og krævede faktisk flere Forudsætninger for Tilegnelse, end det daværende Almueskolevæsen formaaede at yde sine Elever; 1771 blev en af P. Saxtorph foretaget Forkortelse autoriseret til Brug. Læresystemet var uforandret, men Kravene til Udenadslæren færre. P.s Forklaring fik langt større og varigere Indflydelse i Norge end i Danmark, hvor den flere Steder mødte heftig Modstand fra ortodokse Præster, der angreb den for vrang Lære. Kun det kongelige Magtbud om dens almindelige Brug tvang den igennem, indtil den i Aarhundredets Slutning afløstes af Balles Lærebog; dog vedblev »de stærke Jyder« helt op til vor Tid at holde

fast ved »Pontoppidan«. »Den nye Psalme-Bog« (1740) med Salmer af Kingo, Brorson og tyske Oversættelser (i alt 552 Salmer) blev ikke paabudt og fandt i Kongeriget kun Indgang i Hofmenighederne (deraf Navnet »Slotssalmebogen«), medens den holdt sig længe i Nordslesvig som Kirkens og Husandagts Salmebog. — P.s Interesse for Personalhistorie lagde sig for Dagen i de to Bind »Marmora Danica« (1739—41), som gengav Indskrifter, navnlig fra Ligsten og andre kirkelige Monumenter. Om end Afskrifterne langt fra altid er **nøjagtige**, er der dog her bevaret adskilligt, som ellers var gaaet tabt. P.s »Gesta et vestigia Danorum extra **Daniam**« (I—III, 1740—41) vidner om hans store Belæsthed og **Samarbejde** med **Wadskiær**, men i historisk Henseende om svigtende kritisk Metode. Værkets Stemning er baaret af romantisk Stolthed over de danskes Tapperhed. Langt større Værdi har hans omfangsrige Kirkehistorie, »Annales ecclesiæ Danicæ diplomatici« (I—IV, I, 1741—52), i første Række en annalistisk Materialesamling, der svulmede op, **jo** nærmere han kom sin egen Tid, svagest i den kildekritiske Vurdering af ældre Beretninger, men til Gengæld værdifuld, hvor han for senere Tiders Vedkommende bygger Fremstillingen paa Synodalakter, Visitatsbøger, Registranter og Breve. Men det store Materiale har overvældet ham, og man kan med god Grund klage over Mangel paa Overskuelighed. At et **Arbejde** som dette stod i det personlige Livssyns Tjeneste, er meget forklarligt ud fra P.s pietistisk-nationale Grebethed. Han er stærkt paavirket af Kirkehistorikeren Gottfried Arnolds Bedømmelse af Menighedens Udvikling. Martyrtiden er Kirkens glansfulde og stærke Tid, de betryggede Kaar dens farligste. Et Sammenstød med Jakob Langebek viste P.s Mangel baade paa historisk-kritisk og selvkritisk Bedømmelse. I den som Roman formede Rejsebeskrivelse i Breve, »**Memoza**«, en Asiatisk Printz, som drog Verden omkring og søgte Kristne« (I—II, 1742; III, 1743), fik han Lejlighed til at beklage, hvor lidt sand Kristendom der fandtes. Hans frimodige Udtalelser om mangfoldige Forhold var dækket af den litterære Konstruktionsform.

Da Christian VI. døde 1746, vidste alle, at der **maatte** ske en Ændring i de kirkepolitiske Forhold. P. var træt af den krævende Hoftjeneste, Sammenstødet med Langebek havde just ikke været dekorativt for P., og da Bergens Bispestol 1747 blev tilbudt ham, vovede han ikke at afslaa Henvendelsen. Maj 1748 kom han til Bergen og tog straks fat for at bringe ordnede Forhold til Veje i Administrationen af Stiftet. Han mødte ikke ringe Modstand, men med fast Haand fik han Skolefundatserne bragt i Orden og skaffede

Udvej for at forsyne Skolerne med de nødvendige Lærere. Han oprettede et kateketisk Seminarium for lærelystne Bondedrenge, der skulde forberedes til at kunne undervise Børnene hjemme i deres Sogne; dette Seminarium kunde nedlægges **1751**, da Stiftet paa den Maade nu var blevet forsynet med Lærere. Med fast Greb om Latinskolens Slendrian fik han dennes Undervisning og Ry hævet, og yderligere stiftede han Seminarium Fridericianum (indviet **1752**), en Undervisningsanstalt, der var anlagt som en højere Realskole. Men dette Seminarium fik ikke den blomstrende Fremtid, han havde haabet, da han havde anlagt dets Undervisning i for nær Tilknytning til Latinskolen. Alligevel maa man beundre P.s Initiativ og Evner baade til at administrere og skaffe Udvej for Penge ved dette Seminariums Grundlæggelse. Med flere af Byens Præster havde han Vanskeligheder, og Visitatsrejserne i det store Stift stillede ham mange Opgaver. Gennem Spørgekemaer forberedte han sine Visitatser, som han gennemførte saa flittigt, at han **1751** havde gæstet alle Stiftets Sogne med Undtagelse af de to fjernestliggende. Han tilskyndede sine Præster til at holde Katekisationer, bryde Almuens Overtro og gaa i Spidsen for et oplyst Skolevæsen. Gennem aarlige »Opvækkelige Hyrde-Breve« vejledede og tilskyndede han Præsterne til med Alvor at forkynde Omvendelse og Syndernes Forladelse; han lagde dem paa Sinde at vise Flid i al deres Gerning og med vaagen Ansvarsfølelse foregaa deres Menigheder med et uadadeligt Eksempel. Paa Visitatsrejserne fik han Lejlighed til at iagttage Almuens Liv, Skikke, Ordbrug og Tænkemaade, og han havde let ved at faa den jævne Mand i Tale. **1749** udgav han »Glossarium Norvagicum«, en Samling sjældne norske Ord, »som gemenlig ikke forstaaes af danske Folk«. Det er ikke et filologisk Arbejde, men nærmest at opfatte som en Parleur. Desuden samlede han paa Oplysninger om Flora og Fauna og udsendte disse Samlinger under Titlen: »Det første Forsøg paa Norges naturlige Historie« (**I—II, 1752—53**). Om end Arbejdet er umetodisk og i mange Henseender ogsaa ukritisk, betyder det dog et Fremskridt i Forskningen, fordi P. gik ud fra, at mærkelige Begivenheder havde deres naturlige Aarsager. Han pristede den norske Natur og roste den norske Bonde for Nøjsomhed, Flid og godt Humør. Adskilligt af det, P. genfortæller, har Værdi for Folkemindeforskningen, og Bogen blev ogsaa anerkendt i Udlandet. Under sit Ophold i Bergen var han **1749** blevet Dr. theol.

1754 søgte P. Rejsetilladelse til Kbh. Aarsagen var den ubehagelige, at Viceborgmesteren i Bergen, P. S. Garboe, havde besvangret Borgmester Henrik Matthiesens Datter og under et Forhør i en

nedsat Provsteret havde nævnt P.s Navn i en Sammenhæng, som ikke kunde udlægges paa anden Maade, end at Biskoppen ogsaa sigtedes for at kunne være Barnefader. Ved **kgl.** Resolution blev det famøse Sted vedrørende P. udslettet i Provsterettens Protokollat. P. havde ganske vist faaet den Æresoprejsning, han havde begæret og fortjent, men var ilde berørt af hele Skandaleaffæren og havde intet Ønske om at vende tilbage til Bergen. Da J. L. Holstein som Universitetets Patron behøvede en praktisk, videnskabelig belæst og from Mand til at bringe Forholdene paa Fode, og da han vidste, P. besad disse Egenskaber, blev han **1755** udnævnt til Universitetets Prokansler. Han skulde have Indseende med, at Professorerne holdt deres Forelæsninger og Disputatser, han skulde varetage Stipendiernes Fordeling og Universitetets Økonomi foruden adskillige andre Hverv. Men unægtelig var hans Opgaver saa mange og den Modstand, hvormed hans Initiativ og Trusler om Mulkter blev mødt, saa sammenbidt, at han faktisk ikke formaaede at sætte nogen af sine Planer igennem. »Han fik her med haardere Halse at skaffe end Bergens Præster« (G. L. Baden). Paa et enkelt, men vigtigt Omraade **maa** en senere Tid dog erindre Professorernes Modstand med Taknemlighed, nemlig da P. vilde sætte igennem, at Universitetet skulde afhænde sit Jordegods, fordi Administrationen af dette beslaglagde adskillige Professorers Tid og fremførtes som Undskyldning for deres svigtende videnskabelige Produktivitet. For at animere Studenterne til Flid foreslog han at dele Præstembederne i Klasser, der svarede til de Karakterer, som Kandidaterne havde opnaaet til Attestats, og for de teologiske Studenter holdt han pastoralteologiske Forelæsninger, som i samlet Form udkom i »Collegium pastorale practicum« (**1757**), et saa fortrinligt Værk, at det maa kaldes den humanistiske Pietismes betydeligste Pastoralteologi. Sine topografiske Arbejder fortsatte han med »Origines Hafnienses Eller Den Kongelige Residentz-Stad **Kbh.**, Forestillet i sin Oprindelige Tilstand« (**1760**) og det store Arbejde, der skulde omfatte en Beskrivelse af hele Landet, »Den Danske Atlas« (**I—II, 1763—64**), fortsat paa Grundlag af hans Forarbejder af Svogeren Hans de Hofman, Langebek og B. C. Sandvig — for sin Tid et Standardværk, svarende til vor Tids »Trap«, og for Eftertiden en rig Kilde at øse af.

Nye Opgaver trængte sig frem. I Teologien kom den Wolffiske Filosofi op og gav Fornuften al den Ret, som den gamle Pietisme havde nægtet den i religiøse Anliggender. Som den Humanist, P. var, voldte denne Kursændring ham nok Uro, men ikke personlige Vanskeligheder; blot **maatte** det apologetiske Arbejde indrettes

derefter, thi baade Troens Forsvarere og Angribere kunde hvæsse deres Vaaben paa Wolffs System (jfr. P.s apologetiske Skrifter: »Ældgamle og Eenfoldige Christendom eller det Væsentlige i de Christnes Troe og Pligt«, 1755, »Afhandling om Verdens Nyhed«, 1757 og »Sandheds Kraft til at overvinde den Atheistiske og Naturalistiske Vantro«, 1758). Endvidere rykkede de økonomiske Spørgsmaal frem paa en ny Maade, fordi Almenheden opdagede, at Overvejelserne om Beskyttelseslovgivning, Told og Selvforsyning angik hver Husstands materielle Velfærd. P. tog med optimistisk Glæde fat paa den Opgave at aabne sine Landsmænds Øjne for Landets Hjælpekilder og for at fremme dansk Arbejde (*Eutropii* Philadelphi Oeconomiske Balance, 1759). I Samarbejde med Grev A. G. Moltke indbød han Offentligheden til at indsende Afhandlinger om økonomiske og fysiske Emner, hvis Indhold kunde komme alle til Nytte. Et Udvalg af disse Afhandlinger, hvoraf mange er skrevet af Præster, udgav han i »Danmarks og Norges oeconomiske Magazin« (I—VIII, 1757—64). Der findes her et overordentlig stort og patriotisk præget Materiale, der indeholder Kernen i de fleste senere Landbrugsreformer. Sammen med de to Brødre, Præsterne F. C. og O. D. Liitken lagde P. Grunden til et sagligt Studium af Økonomi som Videnskab.

P. var mere Samler end Forsker, hans Styrke var Reproduktionen, men ikke den metodiske Kritik af det indsamlede Stof. Hans Evner laa i høj Grad paa det praktiske Livs Omraade. Hans Flid var uhyre, og gennem sine Samlinger har han reddet adskilligt fra Udslettelse og bevaret værdifuldt Materiale til Sigtning af en senere Tids uddannede kritiske Forskning. Paa enkelte Omraader brød han Bane for nye Synspunkter, men som Helhed gælder det, at han byggede paa forudgaende Forskeres topografiske og historiske Samlinger, som han derved forøgede. Som Teolog var han i de yngre Aar afgjort præget af den reformerte Vækkelse og stod som Ortopraksiens Mand, det vil sige, at han stred for, at ret Tro og ret Liv maatte følges ad. Heri kunde han finde Fællesskabet med den hallensiske Pietisme, og han formaaede at bevare det værdifulde i Pietismen uden derfor at lukke sig af for de Værdier, som han erkendte som berettigede i den frembrydende Oplysningstid. I det 18. Aarhundrede staar han som en udpræget national Statskirkemand, og med Rette er hans Navn blevet sat paa den 1866 genrejste Skamlingsstøtte.

Rang med Etatsraader 1755. — Maleri paa Fr.borg og af A. Brunniche 1749, stukket af O. H. de Lode. Efter Stikket malede Hans Hansen 1823 et Maleri til Fr.borg, nu forsvundet. Por-

trætmedaillon af Johs. Wiedewelt 1765 i St. Petri Urtegaard. — Mindesten af samme 1782 ved Jægerspris, stukket af J. F. Clemens ca. 1782 (Kgl. Bibliotek).

Michael Neiiendam: Erik Pontoppidan, I—II, 1930—33, med Litteraturhenvisninger. Endvidere: Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1933—35, S. 34—52; III, 1, 1939, S. 29—37. L. J. Koch: Salmedigteren Brorson, 1931, S. 106—19. H. Blom Svendsen: Norsk Salmesang. Arven fra gammel Tid, 1935, S. 224—27. Hakon Stangerup: Romanen i Danmark i det attende Aarhundrede, 1936, S. 80—84. Jens Holdt: Niels Johannes Holm, 1937, S. 337. P. G. Lindhardt: Peder Hersleb, I, 1939, S. 104. Sønderjyllands Historie, V, 1932—33, S. 317, 367.

Michael Neiiendam.

Pontoppidan, Hendrik, 1814—1901, Handelsmand, Godsejer. F. 21. Marts 1814 i Rær, d. 22. Febr. 1901 i Hamburg, begr. i Ormslev. Forældre: Sognepræst Børge P. (1768—1817) og Mette Magdalene Glahn (1784—1848). Gift 12. Sept. 1844 i Hamburg med Klara Averdick, f. 14. Nov. 1818 i Hamburg, d. 7. Jan. 1877 sst., D. af Købmand Georg Friedrich A. (1774—1839) og Anna Margrethe König (1787—1865).

I en Alder af tre Aar mistede P. sin Fader og kom i Huset hos Toldinspektør Langeland i Thisted. Efter Skoletiden kom han en kort Tid til Søs og derefter i Lære hos Handelshuet M. W. Sass i Kbh. Yderligere Handelsuddannelse fik han i Altona og Manchester, og 8. April 1841 etablerede han sig som Købmand i Hamburg og havde ved Starten kun en laant Driftskapital paa nogle faa Tusinde Daler at operere med. I Begyndelsen bestod hans Forretning væsentligt i, at han var Kommissionær for danske Kornhandlere, men hans Energi og merkantile Dygtighed skaffede ham snart et større Virkefelt, og Forretningen udviklede sig efterhaanden til en meget omfattende selvstændig Varehandel. Hertil knyttede sig ogsaa Pengeforretning, idet P.s Firma i Lighed med adskillige andre større hamburgske Handelshuse blev Bankier for danske Købmænd, ligesom han ogsaa udførte Forretninger for Nationalbanken og for det danske Finansministerium. Nogle Aar efter Forretningens Oprettelse optoges Regnar Westenholz (senere Finansminister) som Kompagnon, og da denne 1848 flyttede til London og etablerede sig der, vedblev de to Forretninger at være forbundne, men denne Forbindelse ophævedes, efter at Westenholz havde bosat sig i Danmark, og hans Broder Anders havde overtaget den engelske Forretning. Paa senere Tidspunkter havde P. andre Danske som Associeer i Forretningen, bl. a. W. Th. Mallings, og henholdsvis 1871 og 1879 optog han sine Sønner Erik P. (1847—1904) og Hendrik P. (1852—1934) i Firmaet. — Under Handelskrisen

1857, der i en særlig Grad **hjem**søgte Hamburg, kom ogsaa P.s Forretning i en meget alvorlig Forlegenhed. I sine Forretninger med nordiske Købmænd var han ligesom mange andre hamburgske Huse gaaet meget vidt i Henseende til Kreditgivningen, og det saa ud til, at han ikke vilde være i Stand til at klare sig under de daværende Forhold. Udsigterne til hans Standsning vakte stor Bestyrtelse i Danmark, hvor Forholdene allerede i Forvejen var meget kritiske, fordi hans Fald utvivlsomt vilde ødelægge en Mængde danske Købmænd, der havde benyttet Kredit hos ham, og dette førte til, at der gjordes ekstraordinære Skridt for at holde hans Firma oppe. Efter at D. B. Adler og Edv. Hvidt under et Ophold i Hamburg kraftig havde opfordret til at yde Støtte fra Danmark og en Undersøgelse af Status, der foretoges af Bankdirektør C. F. Tietgen, daværende Møntagent M. Levy og P.s tidligere Kompagnon Westenholz, havde vist, at Firmaets økonomiske Stilling i Grunden var god, og at det blot gjaldt om at skaffe de fornødne kontante Midler til at tilfredsstille de Krav, der i Øjeblikket stormede ind paa det, blev det efter nogen Vaklen besluttet, at der af Kongerigets Finanser og Nationalbanken ydedes det et Laan paa **1 Mill.** Mark Banko, hvoraf en Del sikredes ved en hovedsagelig paa **Kbh.s** Børs tegnet Garanti. Ved denne betydelige Hjælp bragtes Sagerne hurtigt paa Fode igen, Firmaet genvandt sin gode Stilling og saa sig i Stand til at tilbagebetale Laanet inden de fastsatte Terminer. — P. var **1851** blevet dansk Generalkonsul og var i denne Stilling til stor Nytte for de mangfoldige Landsmænd, der besøgte Hamburg. Han omfattede alt, hvad der stod i Forbindelse med Danmark, med stor Interesse, og som større dansk Ejendomsbesidder — bl. a. købte han **1867** Constantinsborg ved Aarhus —, opholdt han sig i en mere fremrykket Alder en stor Del af Aaret paa nævnte Ejendom, til hvis Drift hans Hovedinteresse var knyttet, efter at han havde trukket sig tilbage fra den aktive Ledelse af den hamburgske Forretning. I hans gæstfri Hjem i Hamburg fandt i mange Aar tilrejsende Danske venlig Modtagelse, og han var altid rede til at bistaa dem, der søgte at bane sig Vej dernede, efter bedste Evne. De Danske, der søgte ham, havde næsten altid en Følelse af, at han ikke alene pligtmæssigt tog sig af dem i Embeds Medfør, men at det var ham en særlig Glæde at tale med Danske og høre om danske Forhold. Hans Interesse for de Danske i Hamburg gav sig ogsaa Udslag i en ivrig Virksomhed for Oprettelsen af den skandinaviske Forening, hvis Formand han var i en lang Aarrække. Han har ogsaa taget Del i Stiftelsen af forskellige kommercielle og industrielle Selskaber og Foretagender af human og filantropisk

Natur i Danmark, og det bør i særlig Grad nævnes, at P. har hørt til de Mænd, der tidligt og kraftigt har støttet Det danske Hedeselskab, hvorefter se nedenfor. — R. 1850. DM. 1856. K.² 1875. K.¹ 1880. F.M.G. 1891. — Maleri af L. Tuxen 1894. Tegning af J. V. Gertner (Fr.borg). Litografi af E. Westerberg 1860 efter Fotografi. Træsnit 1881 og 1891. Mindesmærke i Aarhus af Vilh. Bissen 1903 og af Rasmus Andersen i Herning s. A.

Axel Pontoppidan: Den yngre Slægt Pontoppidan, 1931, S. 206—24. III. Tid. 5. April 1891 og 3. Marts 1901. Jul. Schovelin: Fra den danske Handels Renaissance, II, 1924, S. 180—83, 307 f., 314 f., 322 ff., 330—35, 363—82.

E. Meyer (*Jens Vestberg**).

— P.s Gerning som *Landmand* begyndte 1867, da han købte Hovedgaarden Constantinsborg ved Aarhus. Med stor Virkelyst og med Anvendelse af betydelige Pengemidler forbedrede han Ejendommen og dens Drift. Hovedbygningen blev restaureret, og der opførtes nye Avlsbygninger og et velindrettet Mejeri. En god Malkekvægbesætning indkøbtes, Jorden blev drænet og bragt i god Kultur, og Gaarden blev snart kendt for sin mønsterværdige Drift og meget søgt som Lærested for unge Landmænd. P. opholdt sig ofte paa Gaarden, tog megen Del i Fremskridtsarbejdet og fik herved et solidt Kendskab til Landbrugets Forhold. Han kom i nær Forbindelse med mange af Landbrugets Foregangsmænd, og hans Interesse for Opgaverne udviklede sig efterhaanden til en storstilet Hjelpevirksomhed, der især kom Hedesagen og Landboforeningsarbejdet til gode. P. var Medlem af Hedeselskabet fra dets første Aar 1866 og blev en af E. Dalgas' bedste Støtter i den første Tid, hvor de undertiden kostbare Erfaringer skulde gøres. Fra 1871 tog han selv aktiv Del i Hedeplantningen ved Køb af den søndre Høggildgaard, 1874 købte han tillige den nordre Høggildgaard og blev derved Ejer af den 1480 Tdr. Land store Høggildgaard Plantage, hvor et stort Arbejde for Plantningssagen er blevet udført. Engvandingen støttede han med store Tilskud bl. a. til Forsøgsanlæg paa Hesselvig Enggaard 1876, og 1891 bidrog han til at sætte Hedeselskabet i Stand til Anlæg af en Mosestation ved Herning. 1872 var han Medstifter af Herning Hede- og Diskontobank, hvis oprindelige Formaal var at give Laan i Hedejendomme, og han var Medlem af Bankens første Direktion. Sin Støtte til Landbrugets Fremme ydede han i øvrigt særlig gennem Foreningen af jyske Landboforeninger, som han ved økonomisk Hjælp navnlig i Aarene fra 1880 satte i Stand til at udvide sin Virksomhed bl. a. for Kvægavlen, Mejeribruget og Frøavlen, men ogsaa mange andre landøkonomiske Foreninger støttede han. Fjerkræavlens Betyd-

ning havde han tidligt Øje for og stiftede **1878** Foreningen for Danmarks Fjerkræavl. **1873** var han med til at stifte Det jyske Haveselskab, og ogsaa Biavl og Husflid bidrog han til at fremme. Med megen Ihærdighed tog han sig af de Erhverv, der særlig har Betydning for Smaakaarsfolk, og en betydelig Hjælp ydede han til Husmandsforeninger og til Jydsk **Husmandskreditforening**. Hans mangfoldige Gaver, baade Smaaalegater og Tilskud **til** de store Foreninger, blev altid givet efter nøje Overvejelse som Hjælp til Selvhjælp, hvor han med sin praktiske Sans saa Mulighed for Fremgang. Han tog Del i Arbejdet med sine personlige Raad, lod uddele oplysende Smaaskrifter i Tusindvis og fulgte med vaagen og mangesidig Interesse Foreningernes Virksomhed. Mellem de jyske Landmænd, smaa og store, færdedes han jævnt og stilfærdigt, hans Gerning omfattedes med megen Taknemmelighed, og han var ved sin Død Æresmedlem af et meget stort Antal landøkonomiske Foreninger.

Th. Claudi Westh i Hedeselskabets Tidsskrift, XXI, **1901**, S. 47—52. Ugeskrift for Landmænd, 7. Rk., III, **1891**, S. 231 ff.; 8. Rk., V, **1901**, S. 87 ff. Vort Landbrug, XX, **1901**, S. 130 f. A. Christensen: Generalkonsul Hendrik Pontoppidan, **1914**. Fra Ribe Amt, **1922**, S. 587 t

Aksel Milthers.

Pontoppidan, Henrik, f. **1857**, Forfatter. F. 24. Juli **1857** i Fredericia. Forældre: Sognepræst, sidst i Randers, Dines P. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 2. Dec. **1881** i Selsø med Mette Marie Hansen, f. 17. Nov. **1855** i Selsø, d. 27. Nov. **1939** i Horsens, D. af Gaardejer Hans Nielsen (**1813—88**, gift 1° **1841** med Amalie Sørensdatter, ca. **1811—43**, gift 1° med Gaardejer Peder Larsen, ca. **1791—1841**) og Karen Margrethe Jensen (**1832—1901**). Ægteskabet opløst **1892**. 2° 9. April **1892** paa Frbg. med Antoinette Caroline Elise Kofoed, f. 25. Juni **1862** paa Frbg., d. 6. Febr. **1928** i Svendborg, D. af Justitsraad, Kontorchef under Revisionsdepartementet Hans Peter K. (**1802—74**) og Elise Suzanne Marie Westermann (**1830—1900**).

Den bevidste Del af P.s Barndom og Drengenaar forløb i Randers, hvor Faderen, en høj og streng og godhjertet Mand, var Præst fra **1863**. Erindringer fra denne Tid, gennemgaaende ikke meget lyse, findes foruden i hans Selvbiografi i Romanerne »Minder« og »Lykke-Per«. **1873** tog han Realeksamen, **1877** første Del af Ingeniøreksamen, **1879** trak han sig tilbage fra anden Del af denne Eksamen, da hans Valg med Hensyn til Livsopgave var truffet. Minder fra Studietiden træffes i »Lykke-Per«. Senere har han prist sig lykkelig ved ikke at være kommet ind i nogen fast Stilling. Straks efter at

have afbrudt Studierne tog han til sin Broder Morten **P.**, der havde grundlagt en Højskole i Frerslev ved Hillerød. Her virkede han som Lærer i Naturfagene og forfattede sin Fortælling »Kirkeskuden«, som han indsendte til Ugebladet »Ude og Hjemme«, men fik returneret for dens ikke tilstrækkelig ærbødige Skildring af et Præstehjem. Om Sommeren **1880** aftjente han sin Værnepligt ved Ingeniørkorpset. Til Mikkelsdag vendte han tilbage til Broderen, der imens havde **flyttet** sin Skole til Hjørlande. Han fortsatte sit Arbejde som Lærer og digtede i Fristunder. I Sept. **1881** debuterede han i »Ude og Hjemme« med Fortællingen »Et Endeligt«, og i Nov. s. A. udkom Samlingen »Stækkede Vinger«. Den indeholdt foruden de to nævnte Fortællinger to andre: »Efter Ballet« og »Tete å tète«. For Honoraret for denne Bog giftede han sig med en Gaardmandsdatter fra Østby paa den anden Side af Fjorden. Forholdet til Højskolen opløstes efter et Par Aars Forløb, men P. blev boende i Hjørlande til **1884**, da han **flyttede** til Østby med sin Hustru og sine to **smaa** Piger. **1886** lejede han »Slottet« i Havreholm nær Hornbæk. Under sit første Ægteskab var P. lidet fastboende; han færdedes meget paa Rejser i Ind- og Udland (Ancker'ske Legat **1890**). Fra Nov. **1887** til Juli **1889** var han Medarbejder ved »Politiken«, hvori han skrev Causerier (»Ene-taler«) og Teateranmeldelser, fra Juli s. A. til **Dec. 1891** skrev han flittigt i »Kjøbenhavns Børstidende«, mest under Mærket »Urbanus«. Nogle ret harmløse Artikler, som var offentliggjort i dette Blad, paadrog dets Redaktør, Ernst Brandes, en Proces og en Bøde for Blasfemi; P. telegraferede fra Berlin: »Ansvaret er mit« — og mistede en ganske lille Forfatterunderstøttelse, han havde opnaaet.

P. er i sit Forfatterskabs første Periode Novellisten. Allerede »Kirkeskuden« (stærkt omarbejdet Nyudgave **1897**) røbede hans Hemmelighed, at kunne sammentrænge et stort, **konfliktrigt** Motiv i en meget begrænset og pointeret Form. Fortællingen handler om Taterkvindens Søn, en Fattighusdreng, der opdrages i Præstegaarden hos en rar og naiv Præst, som lader sig tage ved Næsen af Menigheden. Drengen keder sig i **Præstegaarden** og revolterer sig mod dens Forkyndelse. Han tager en Slags symbolsk Hævn ved at røve en fuldrigget Skibsmodel, der hænger i Kirken, og sætte Skuden til Søs. Den gaar til Bunds. Til Straf bliver han **selv** sendt til Søs, hans Skib gaar ogsaa under og man tror ham forlist. Præsten tager sin Død herover; ved hans Begravelse kommer den forlorne Plejesøn tilbage og gaar i sig selv. Motiver som Oprøret imod Præstegaarden, den urolige Søn imod Hjemmets Disciplin, Bøndernes lavpandede Realisme imod Præstens luftige Idealisme

vender siden tilbage i P.s Digtning. P. optraadte i disse Aar som Medbejler til Schandorph i Almuefortællingens Kunst, han virkede paa een Gang ved sine mørkere Farver og ved sin mere alsidige Belysning af Problemerne. Parallelt med Schandorphs Digtning løber ogsaa P.s første større Novelle, »Sandinge Menighed« (1883, meget ændret Udgave 1903), en bitter Beretning om en Landsby-pige, som optages i et religiøst-politisk indflydelsesrigt Hovedstads-hjem og udsættes for Sønnens Forførelse. Bogen indeholder P.s første Kritik af den danske Højskole; han tager ligesom Parti for Bondematerialismen imod den i hans Øjne utrygge Løftelse hos Grundtvigianerne og det politiske Venstre. — »Landsbybilleder« (s. A.), en Samling **Smaaskitser**, fortsætter i det samme Spor. Det er Noveller af en anstrengt Verisme, pebrede af Ironi over Købstadssentimentaliteten, Historier om Bondekonen, der sværger falsk for Arvens Skyld, om Hegnsmandens smukke Datter, der til Forargelse for Præstegaardens Folk bortgives til den ældre, vanskabte, men velsituerede Morten Pers, om Gaardmandssønnen, der lokker Tjenestepigen o. lign. I »Fra Hytterne« (1887) spilles paa de samme Strenger, men blødere. Her er den mesterlige Fortælling om de to gamle, der har lagt noget til Side, saa de kunde unde sig lidt Hvile, men overhales af Sygdommen, Historien om den lille uægtefødte, hvis Knogler skal flyttes fra Kirkegaarden for den rige Gaardmands, om dyb Elendighed spejlet i **smaa** Træk. — Samlingen »Skyer« (1890) skildrer Danmark under Provisoriet, med rigelig Satire over den afmægtige og forsigtige passive Modstand. Brillante er især »**Illum** Galgebakke«, om Vandreren, som har været med til de rigtige Revolutioner og forherliger Krapylet, »Den første Gendarm« (yderst spydig), »Tro til Døden«, om den gamle Bonde-mand, der lader sig slæbe til Valgstedet og udaander som Vidne til en Spaltning af hans Parti, »Et Offer«, en Historie om en Overløber. — I disse Samlinger stod P. paa den naturalistiske Skoles Grund. Men han kunde ikke forblive upaavirket af den i disse Aar opblussende Nyromantik. Det ses af en Samling ironiske Eventyr, »Krøniker« (1890). Den parabel- eller legendeagtige Tone falder ikke P. helt fremmed, han var altid noget af en Læredigter. I nogle af Historierne har P. benyttet danske Folkesagn, andre er selvopfundne. Bogen indeholder smaa Mesterstykker af Underfundighed som »Den stærke Skrædder«, »Svend Morgendug«, »Menneskenes Børn«. Nogle af Samlingens bedste Stykker er tilføjede senere: »Naar Vildgæssene trækker forbi« (1897), om Stuemennesket, som sættes i Uro ved sin Ven **Felix'** Flugt ud i Eventyret, og »Ørneflugt« (1894), et bittert Eventyr om stækkede

Vinger, med Rette eller Urette anset for et Symbol paa hele P.s Digtning.

Ved Siden af **Smaa historierne** skrev P. i disse Aar ogsaa en Række større Noveller eller »**smaa Romaner**«, som han gerne kaldte dem: »Ung Elskov« (1885), en Landsbyhistorie over et Motiv, P. flere Gange har benyttet; »Mimoser« (1886), en vittig, satirisk Fortælling om Ægteskab og Sædelighed; »Isbjørnen« (1887), en af P.s mange Fortællinger om Originaler og Særlinge, en morsom Forberedelse til Romanen om det forjættede Land; »Spøgelses« (1888), en dybsindig-paradoksal Historie om de to Jeg'er i Mennesket, det naturlige og det paatvungne; »Natur« (1890) indeholder to Fortællinger: »Vildt«, der ligeledes bebuder hans kommende store Roman ved sin Satire over Københavnerens mislykkede **Natur**sværmeri, og »En Bonde«, et kraftigt Billede af Landboens primitive Følelse for Jorden og Kamp for Ejendommen.

Hovedværket i P.s Ungdomsdigtning er Romanen »Det forjættede Land«, der udkom i tre Dele 1891—95. Første Del, »Muld« (til Dels under Titlen »Ungdom« trykt i »Husvennen« 1890), foregaar 1877—78 og har Tilknytning til »Sandinge Menighed«; Tidsbilledet er stærkere udført end i P.s andre Bøger. Anden Del, »Det forjættede Land«, foregaar 1885 og tredie, »Dommens Dag«, 1887. Det er en Fortælling om en københavnsk Borgersøn, som er rigt aandeligt bevæget og følger Trang til at forkynde Ordet i en Landsbymenighed. Han sværmer for Naturen og Bonden, føler sig først vel tilpas blandt sine Sognebørn, ægter en Bondepige, prøver selv at leve som en Bonde. Men han kæntrer over for Landbefolkningens Materialisme. Han **maa** forlade Menighed og Hustru, føler sig selv forladt af Gud og som i de dødes Rige. Efter halvandet Aars Ensomhed vender han tilbage til Sognet for at tale som Bodsprædikant, men dør i et Anfald af Sindsforvirring. Bogen er rig paa interessante Bipersoner: den gamle Provst Tønnesen, den verdslige »Pater **Rüdesheimer**«, den uhyggelige Væver Hansen, især vellykkede er vistnok Kvinderne, navnlig den ordknappe Hansine og den livlige, skeptiske Frk. Ragnhild. P.s Opfattelse af Helten vakler mellem Medfølelse med Martyren og Spot over Fantasten. Dybsindigt har han gjort Hjemløshedsfølelsen til sin Emanuels herskende Egenskab. Bogen afdækkede for Samtiden det religiøse Grundlag for P.s Digtning.

Fra de første Aar af P.s nye Liv stammer fire mindre, meget betydelige Fiktionsværker: »Minder« (1893), »Nattevagt« (1894), »Den gamle Adam« (s. A.) og »Højsang« (1896). Fælles for dem er Drøftelsen af Lidenskabens Ret. Stilistisk betegner de en **Udvik-**

ling imod det gennemsigtige, forstandsklare Foredrag, som passer bedst for P.

Sit Hovedværk, Personlighedsromanen »Lykke-Per«, udgav P. i otte Bind 1898—1904. Det er atter et hjemløst Menneskes Historie, en penibelt sanddru Skildring af en Fantast, som føler sig kaldet til store praktiske Bedrifter og ender med at have reddet sig ud af Ærgerrighedens Blændværk, kun med det religiøse Sind i Behold. Helten er en fattig Præstesøn fra Jylland, paa Kant med Barn-domshjemmet og Slægten. Han kommer til Kbh. for at studere ved Polyteknisk Lærestalt. Han bor hos nogle gamle Mennesker i Nyboder, hvor han oplever sin første Kærlighedshistorie. Hans Tid gaar med Udarbejdelsen af et stort Kanalprojekt og et muntert Liv blandt farlige Venner og farligere Veninder. En Tid er han sunket ret dybt i Gæld, hvorfra han dog udfries ved en lille Arv, der tilfalder ham efter en Original blandt hans Venner. En Vending i hans Skæbne opstaar, da han indføres i en rig jødisk Gros-serers Hus og forelsker sig først i den yngre, siden, halvt modstræ-bende, i den ældre Datter, den ejendommelige, dybsindige Jakobe. Med hende forlover han sig, dog nærmest for at faa Penge til sit store Værk. Han begiver sig paa en fleraarig Udenlandsrejse. I Berlin modtager han Meddelelse om, at hans Fader ligger for Døden. Han rejser modvillig hjem og bliver i Dødsnatten og ved Begravelsen religiøst anfægtet. De hemmelige Tanker følger ham under et Vinterophold i en lille Bjergby. Men hans forlovede rejser ned til ham og fordriver Dødsskyggerne. Hans Følelser for hende holder dog ikke Stand; i Rom føler han sig atter tiltrukken af den yngre, mere verdslige Søster. Han mener, at Jakobe ikke kan byde ham et lykkeligt Hjem. Efter sin Hjemkomst trodser han det Konsortium, der er stiftet til at fremme hans Projekt. Han træffer Venner fra tidligere Tid, forstaar bedre deres Natur end Jødernes Skarphed, Ensidighed og Dyrkelse af Guldkalven. I Bogens vigtigste Afsnit gaar Helten mellem to Sfærer, et Selskab af jødiske Pengemænd og en Villa, hvor unge Piger synger Aften-sang. Han skal rejse til Amerika for at udvide sine Kundskaber. Da erfarer han sin Moders Død, ser fra et Kafévindue hendes Kiste blive bragt om Bord paa et Skib, følger den som en Æresvagt. Det er hans anden religiøse Kaldelse; han var opfyldt af Tilværel-sens **Isøde**, da han saa Kisten, men i Nattens Løb forvandles han ved Tanken om den fattige Præstekones Lidelse og Storhed, »mod hvilken selv en Cæsars kongelige Vælde nu syntes ham ringe«. I Jylland kommer han helt bort fra sin tidligere Tankeverden. Han indfanges af en betydelig Præst, der forkynnder en lys Kristen-

dom, hvori Per tror han kan finde Hvile. Nu sender han Jakobe sit Opsigelsesbrev og lader sit Projekt falde. Han tager Landmaalereksamen i **Kbh.**, ægter Præstens Datter Inge og **slaar** sig ned med hende i en Stationsby. De faar flere Børn, men ingen Lykke. Hans Livskreds indsnævres bestandig, jo mere han faar Udsigt til Fred i Livet. Han begynder at interessere sig for Pietisterne, nærmer sig den gale Pastor Fjaltring, som hævder, at kun Lidelsen kan kalde det aandelige frem i Mennesket. Til sidst forlader han ogsaa Hustru og Børn og lever Resten af sit Liv som Vejassistent i en afsides Egn, hvor han dør, ensom men rig, fordi han har fundet Skatten. Værket, som tænkes at foregaa mellem P.s jævnaldrende, er fra Ende til anden en omvendt »Adam **Homo**«.

Imellem »Lykke-Per« og den følgende store Roman udsendte P. en Række mindre Bøger. I »Lille Rødhætte« (1900, dramatiseret i Samarbejde med Hjalmar Bergstrøm som »Thora van Deken« 1914) digter han om Skilsmisens nedbrydende Betydning. I »Det ideale Hjem« (1900) hævdes det, at Børnene bør følge Moderen; bedst i Bogen er Skildringen af Mandens Hjemløshed. »Det store Spøgelse« (1902, i Bogform 1907) handler om et P.sk Yndlingsmotiv, den urimelige Syndsbevidsthed. »Den kongelige Gæst« (1902, i Bogform 1908) varierer Temaet om den store Lidenskabs Flugt forbi det ængstede Gennemsnitsmenneskes undrende Blikke. »Borgmester Hoeck og hans Hustru« (1903, i Bogform 1905) er en Historie om en Selvplager, som en Studie over Lykke-Pers Slægt. »Hans Kvast og Melusine« (1907) er en Satire over Kunstneregoisme og et Angreb paa den nyromantiske Retning. Et Par Skuespil genoptager Motiver fra Novellerne. »De vilde Fugle« (1902) dramatiserer »Højsang«. »Asgaardsrejen« (1906) hænger nøje sammen med »Nattevagt«.

P.s Hovedværk fra de ældre Aar er Romanen »De Dødes Rige« (I—V, 1912—16), egentlig nærmest et kunstfærdigt komponeret religiøst Læredigt i Prosa, fuldt af Livsvisdom og Symbolik. Ogsaa paa Tidsbilledet (omkring 1910) er der lagt megen Vægt. Den skildrer to ædle og fine Naturers Abdikation over for Livet, Væsener, hvis Evne til at elske og tro er undergravet. Begge Hovedpersoner er udført med dybt Perspektiv, Torben med hans Noblesse og Mysticisme og ulykkelige Sværmeri, Jytte, der drager Mændene til sig, men hvis Kærlighed kun kan blive til Skinsyge. I Midten af Billedet er anbragt politiske Personligheder: Enslev, en Blanding af Hørup og Georg Brandes, hans Modpart Tyrstrup, digtet over J. C. Christensen, Redaktøren Samuelsen, en Karikatur af Henrik Cavling. Mærkelige Skikkelser er den gamle Ministerfrue med den

ranke Ryg, sørgende over Børnenes Afmagt, den fjollede Jægermester, **Parvenufamilien** Søgaard, Vandrepræsten Mads Vestrup. Omkring det hele udspilles en sælsom medicinsk Komædie, mellem Dyrkerne af det »Wellerske« (o: Mullerske) System, den officielle Medicins Kapaciteter og **Tilhængerne** af Naturhelbredelse. Værket er som en Helhed betragtet et af den danske Litteraturs **dybeste**; ved sin Forening af den religiøse Erfaring af Tilværelsens Intethed og den moralske Oplevelse af dens Værdiløshed staar det næsten ene i de nordiske Litteraturer og bringer som et Pust af Østens fjerne Visdom. Dets nøgne, tørre Stil minder om Goethes **Aldersdomsprosa**.

Efter dette Hovedværk, en tung, moden Frugt af Livserfaring, Tvivl og Tro, har P. udgivet to **smaa** Romaner. »Et Kærligheds-eventyr« (1918) foregaar paa den indre Scene og fortsætter den gamle Debat i P.s Sind om den individuelle Lidenskabs Ret og Værd. Den bringer en Hyldest til den kvindelige Kærlighed som Livsmagt og næsten som Evangelium: »I Blinde havde han fundet hen til Allivets Kilde, havde drukket af **Urvældet**, som det brød frem fra Kvindehjertets Dyb til Husværelse for alle ensomme og besværede i denne trøstesløse Verden«. I »Mands Himmerig« (1927) genoptages et Motiv, som allerede var udspillet i »Nattevagt«, den hensynsløse Villies **Tragedie**; P. har altid foragtet Kompromisets Aand. Hans sidste Værk er en meget dybtgaaende og grundig Selvbiografi, hvoraf hidtil fire Bøger er fremkomne: »Drengaar« (1933), »Hamskifte« (1936), »Arv og Gæld« (1938), »Familjeliv« (1940). Det er et Erindringsværk, bringer mere Digterens indre Historie end hans Mellemværende med samtidige.

P. er en af sin Tidsalders store og væsentlige Forfattere. Hele hans Digtning er moralsk; han fremstiller altid sine Skikkelser i Belysning af, hvad de dur ved deres Arbejde, Konsekvens og Tro. Selv er han ikke løbet fra sine Forudsætninger, den lutherske Præstegaards alvorsfulde Livsbelysning. Med Aarene er det præstelige Træk slaaet igennem hos ham: **stigende** Aandsdyrkelse, stadig mere levende Forkyndelse af den personlige Værdi. Hans Forfatterskab er i en eminent Grad nationalt; som en bekymret Læge sidder han ved Sygesengen og følger den moderne Krise i Folkets Sjæleliv. Ved sin Form ligner han **Paludan-Müller** og Goldschmidt, den sobre og saglige Stils Mestere.

P. har skrevet nogle faa Digte, især med et epigrammatisk eller didaktisk Sving, enkelte meget vægtige.

Romaner og Fortællinger, I—VI, 1924—26. Noveller og Skitser. Et Udvalg, I—III, 1922—30.

Nobelprisen sammen med Karl Gjellerup 1917. Dr. phil. h. c. i Lund 1929. Æresborger i Randers 1933. — Mindeværelse i Centralbiblioteket i Randers. — Malerier af Joh. Rohde 1895 (Fr.borg), Poul S. Christiansen, Sig. Swane (Kunstmuseet, Forfatterforeningen), Michael Ancher 1908 og af P. S. Krøyer s. A. (Brøndumske Samling, Skagen). Tegning af samme (Hirschsprungske Samling). Buste af G. Eickhoff 1932 (Randers Centralbibliotek). Portrætteret paa H. N. Hansens Maleri: Kongens Ridt over Grænsen 1920 (Fr.borg). Radering af W. Pech 1927. Træsnit af K. J. Almqvist 1929 og 1937.

Ovenn. Selvbiografi. Vilh. Andersen: Henrik Pontoppidan, 1917. Georg Brandes: Fugleperspektiv, 1913, S. 1—21 (fra 1910). Poul Carit Andersen: Henrik Pontoppidan, 1934 (med Bibliografi). Axel Pontoppidan: Den yngre Slægt Pontoppidan, 1931, S. 279—94. Gads dsk. Mag., XXI, 1927, S. 337—46. Politiken 24. Juli 1932.

Paul V. Rubow

Pontoppidan, Knud Børge, 1853—1916, Sindssygelæge og Retslæge. F. 10. Juli 1853 i Ribe, d. 21. Okt. 1916 i Hillerød, begr. sst. Broder til Henrik P. (s. d.). Gift 18. April 1893 i Hjørring med Johanne Elise Segelcke, f. 4. April 1874 i Hjørring, D. af Brønderiejer Axel Rosenkranz S. (1825—85) og Marie Schibbye (1835—1902).

P. blev Student 1870 fra Randers og medicinsk Kandidat 1876. Han var n. A. Kandidat paa Jydske Asyl ved Aarhus, men afbrød foreløbig sin psykiatriske Løbebane for at aftjene sin Værnepligt som Marinelæge og fik herved Lejlighed til at komme ud paa et længerevarende Togt til Dansk Vestindien, som han i øvrigt gensaa paa en Rejse i Manddomsaarene bl. a. med det Formaal at studere Tropesygdomme. 1879 vandt P. Universitetets Guldmedaille paa den juridiske Opgave (om den ufuldstændige Tilregnelighed og dens Behandling i nyere Straffelove). Beskæftigelsen med dette Arbejde, hvis Genstand laa paa Grænseomraaderne mellem Lægevidenskab, Psykologi og Jura, angav tydeligt Arten af P.s særlige Evner og fæstnede sikkert yderligere hans Beslutning om at vie sit fremtidige Arbejde til Psykiatrien. Han var 1880—81 Kandidat paa Kommunehospitalet og 1882—86 Reservelæge ved VI. Afdeling. 1883 forsvarede han for Doktorgraden en Afhandling om »Den kroniske Morfinisme« og virkede derpaa lejlighedsvis som Privatdocent, hvilket afsatte Frugt i »Den almindelige Diagnostik af Centralnervesystemets Sygdomme« (1887). Han forsøgte dog ikke at indhøste Erfaringer fra Medicinens øvrige Omraader, ofte i smaa, subalterne Stilling, og det var fra en saadan Stilling

(som 3. Reservelæge ved St. Hans Hospital), at han gik ind til den betydningsfulde Post som Overlæge ved Kommunehospitalets VI. Afdeling og Docent i Psykiatri ved Universitetet. Hermed indledtes den mest glimrende Periode i **P.s** Liv og tillige en glansfuld Periode i Fakultetets kliniske Undervisning. I Løbet af kort Tid lykkedes det P. at fuldføre de af Forgængeren, C. G. Gædeken, paabegyndte Reforme af den gammeldags indrettede **Sindssyge-**afdeling i human Aand og give den Karakter af en moderne Hospitalsafdeling. I første Række **maa** her nævnes den konsekvente Indførelse af Sygeplejersker overalt, selv paa de urolige Mandsafdelinger, en Reform, man paa det Tidspunkt intet andet Sted i Verden havde turdet forsøge. P. gjorde her et Pionerarbejde, der kun langsomt blev efterfulgt i Udlandet. Som Afdelingsleder var P. myndig, skarptseende, mere respekteret end populær. Hans kliniske Forelæsninger betegnes af dem, der i 90'erne var medicinske Studenter, som en uforglemmelig Oplevelse. Ikke i Kraft af nogen tyngende Lærdom eller nogen villet Retorik, men paa Grund af P.s aandelige Personlighed, hans fuldendte Herredømme over det kliniske Foredrags Virkemidler og hans noble **stylish-fornemme** Optræden. Det lille Auditorium var altid overfyldt, skønt der ikke var tvungen Undervisning i Faget. P.s psykiatriske Forfatterskab, hvoraf særlig **maa** nævnes »Psychiatiske Forelæsninger og Studier« (I - III, **1892-95**) og »Fire psykiatriske Foredrag« (**1891**), hvortil slutter sig »Kliniske Forelæsninger over Nervesygdomme« (**1898**), viser hans fremragende stilistiske Talent. Sproget behandles **utvunget**, behændigt og elegant, og Tankegangen er klar som Krystal og baaret af en lunefyldt Charme. Større originale Bidrag til Psykiatrien har P. ikke ydet, hvilket bl. a. **maa** tilskrives, at Faget netop var ved at løbe en Epoke til Ende og en ny, af tysk Psykiatri inaugureret, Epoke næppe nok begyndt. P.s Virksomhed ved VI. Afdeling fik en tragisk Afslutning. En gennem flere Aar ført Kampagne mod P. og hans Afdeling af enkelte Dagblade og nogle forhenværende Patienter — af hvilke særlig **maa** nævnes Amalie Skram, der gav et sygeligt fortegnet Billede af P. og VI. Afdeling i »Professor **Hieronymus**« — fyldte ham med en stedse stigende Bitterhed og Lede, og i **Dec. 1897** tog han sin Afsked. Forinden havde han dog, i Begyndelsen af s. **A.**, for første og eneste Gang taget Bladet fra Munden imod denne »psykiske Farsot« i Pjecen »Sjette Afdelings Jammersminde«, hvori han mandigt og værdigt, men ogsaa fuld af Bitterhed tilbageviste de ganske grundløse Beskyldninger for inhuman Behandling af Patienterne — Beskyldninger, der stod i grelleste Modsætning til den høje Mening, P. havde om sine Pligter

som Overlæge. Skriftet vakte voldsom Opsigt og bidrog kendeligt til, at Publikumsstemningen begyndte at vende sig. Ved Afskeden fik P. overrakt en Hyldestadresse undertegnet af flere Hundrede medicinske Studenter og yngre Læger. 1898—1901 var P. derefter Overlæge paa Jydske Asyl, men overtog 1901 det ledige Professorat i Retsmedicin og Hygiejne (hvilket sidste Fag 1905 blev udskilt som selvstændig Disciplin). Samtidig blev han Medlem af det daværende Sundhedskollegium. 1909 kom hertil Posten som Formand for det nyoprettede **Retslægeraad**. I to Henseender ydede P. i sit nye Embede en Indsats, dels ved Udgivelsen af »Retsmedicinske Forelæsninger og Studier« (I—III, 1907—09), dels ved at tage Initiativet til og deltage i Planlæggelsen af et moderne retsmedicinsk Institut i Tilslutning til det paa samme Tid opførte Rigshospital (1910). P. fortsatte sin videnskabelige Produktion, der blev særdeles omfattende (over 100 Arbejder), præget af hans skarpe Realitetssans og Evne til kasuistiske Beskrivelser. 1913 **maatte** han trække sig tilbage paa Grund af tiltagende Svagelighed.

Som Student var P. frisk og indtagende og deltog med Iver i Studenterlivet. Som tidligt modnet Mand opnaaede han i et kort Spand af Tid at udfolde sine mangeartede og usædvanlige Evner som Læge til straalende Blomstring. Hans Livserfaring fik med Tiden Karakter af en Følelse af Desillusionering, der bredte en Skygge over hans fine, kultiverede Væsen, og med Aarene blev han en ensom Mand. Han bevarede dog usvækket sin Rankhed og sit kloge, friske Blik. — R. 1898. DM. 1913. — Mindeplade med Portræt (Bronze) i Kommunehospitalets VI. Afdelings Auditorium 1919.

Univ. Aarbog 1876—81, 1882, S. 723. Univ. Progr. Nov. 1883, S. 90; Nov. 1916, S. 88—92. Knud Pontoppidan: Sjette Afdelings Jammersminde, 1897. P. A. Heiberg: Meningsstriden om Sindssygelægerenes Forhold til deres Patienter, s. A. P. M. Brun: Dr. Pontoppidans Sjette Afdelings Jammersminde, s. A. Ugeskr. f. Læger, 5. Rk., IV, s. A., S. 361 ff.; LXXVIII, 1916, S. 1921—24. Højesteretstidende, XLI, 1897, S. 688. Københavns Kommunehospital 1863—1913, 1913. C. C. Clausen: Aarhus og Omegn, 1899. Knud Pontoppidan: Betragtninger over vort Sindssygevæsen, Bibl. f. Læger, XCIII, 1901, S. 479—536. Nationaltidende 1. Febr. 1914, 22. Okt. 1916. Hospitalstidende, LIX, s. A., S. 1057—60. Tilskueren, XXXIII, s. A., II, S. 503—14. Nord. Tidsskr. f. Strafferet, IV, s. A., S. 324—27. Ill. Tid. 26. Okt. s. A. Berl. Tid. 21. og 22. Okt. s. A. Politiken 22. Okt. s. A., 4. Sept. 1919. C. C. Jessen i Anker Aggebo: Asklepios' Tjenere, 1936, S. 55. Henrik Pontoppidan: Hamskifte, 1936. Axel Pontoppidan: Den yngre Slægt Pontoppidan, 1931, S. 271—78.

1b Ostenfeld.

Pontoppidan, Jens Kraft Peter **Ludvig**, 1841—1938, Officer. F. 22. Nov. 1841 i Nebel ved Horsens, d. 20. Nov. 1938 paa Frbg., begr. i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Forpagter af Nebelgaard, senere Ejer af **Ørbækgaard m. m.** i Randers Amt, Odin P. (1809—95) °S Maria Charlotte Kristiane Krebs (1811—1901). Gift 11. Febr. 1873 i Nyborg med Frederikke Henriette Suhr, f. 29. Maj 1852 i Nyborg, d. 19. Febr. 1925 i Taastrup, D. af Købmand, Konsul Rasmus S. (1816—66) og Anne Cathrine Clausen (1821—88).

P. var Landkadet 1858—60, Kadetunderofficer, til han 1861 udnævntes til Sekondløjtnant i Infanteriet (Ancienn. 1860). Han deltog i Krigen 1864, var Elev i Højskolen og Stabsafdelingen 1866—70 — fra 1867 som Premierløjtnant —, var indtil 1890, afvekslende med praktisk Tjeneste, ansat i højere Stabe og Krigsministeriet, blev 1878 Kaptajn, 1890 Oberstløjtnant og Bataillonschef, 1897 Oberst og Regimentschef i Odense. Han optraadte tidlig i den militære Faglitteratur og blev en saare flittig Bidragyder ved denne. Hans Hovedfelter var taktiske og strategiske Emner, men hans Interesser strakte sig til alt vedrørende Krigsvæsen: Krigshistorie, Organisation, Uddannelse o. s. v. Fra 1886 var han en Aarrække Lærer i Krigskunst ved Hærens Officerskole, hvor han ved sin lødige Undervisning, sin Personlighed, sin hele Form udøvede stærk Indflydelse paa Officerstilgangen. — Som Regimentschef kom han 1898 i Strid med de højere Myndigheder om Marketendervæsenet ved Afdelingerne, hvilket han af flere og gode Grunde vilde helt afskaffe eller stærkt begrænse. Denne Strid drejede sig dog mere om Formen for P.s Anordning end om Sagens Realitet. En mindre vel overvejet Henstilling kort efter fra ham til Regimentets Befalingsmænd om en Slags Hilsen i Kirken fremkaldte et Angreb paa ham i den stedlige Presse, der forplantede sig til store Dele af Dagspressen andre Steder og blev Anledning til, at Sagen blev fremdraget i Rigsdagen, hvad der foranledigede P. til selv at benytte Dagspressen til øjeblikkeligt Modangreb. Resultatet blev, at han 1899 stilledes til Raadighed og 1901 ved naaet Tresaarsalder afskedigedes (uden Ansøgning). Om disse to Affærer udsendte han 1902 den meget temperamentsfulde Pjece »**Marketender-** og Kirkesagen i Odense 1898—99«. Han har udarbejdet en Del Lærebøger i Krigskunst, var Medarbejder ved E. Neergaard: »18. Bataillons Historie« (1885) og udsendte 1907 »General de Meza i 1864«. — P. var en helstøbt, rank og ridderlig Karakter, en nidkær Stridsmand for, hvad han ansaa for ret og rigtigt. Aandelig usvækket op i sin høje Alderdom fulgte han med i Tidens Anliggender og tog hyppig til Orde i

Dagspressen. — Kammerherre 1894. — R. 1884. DM. 1892. K.¹ 1931.

Axel Pontoppidan: Den yngre Slægt Pontoppidan, 1931, S. 233—43. Generalstabens 1808—1908, 1908. Rigsdagstid. 1898—99, Folketinget, Sp. 1975 og 1999. Kundgørelse for Hæren Nr. 7, 4. Febr. 1899. Berl. Tid. 21. Nov. 1938. Garderbladet 1. Dec. s. A. Militært Tidsskr. LXVIII, 1939, S. 1—4.

Rockstroh.

Pontoppidan, Morten Oxenbøll, 1851—1931, Præst, Højskolemand og Forfatter. F. 3. Jan. 1851 i Ribe, d. 21. Sept. 1931 i Haderslev, Urne paa Vestre Kgd. Broder til Henrik og Knud P. (s. d.). Gift 5. Nov. 1875 i Kbh. (Vartov) med Julie Marstrand, f. 5. Jan. 1855 i Kbh. (Garn.), d. 19. Marts 1937 paa Frbg., D. af Maleren Professor Vilhelm M. (s. d.) og Hustru.

Fem Aar gammel kom P. fra Ribe til Fredericia, hvor hans Drengesind blev fyldt med Treaarskrigens Minder; han, der, som han sagde, blev »Fredericia-Dreng i den rette Tid«, havde sin lille Haand med paa de Tove, hvormed Soldaterne slæbte Fodstykket til »Landsoldaten« paa Plads. Livet igennem følte han sig som Soldat, ikke som den, der skulde holde Fodslag med de mange, men som den, der af Gud var sat paa den yderste Forpost. Han var alle Dage en Kampens Mand; hans Sprog — ingen har skrevet bedre Dansk end han — er mættet med Kampbilleder, **laant** fra Davids Salmer eller fra Odysseen, med Klang af de Fædrelands-sange, hans Moder lærte ham, og af de Salmer, han hørte under Grundtvigs Prædikestol i Vartov.

I Randers oplevede han 1864. Da han som Student fra samme By kom til Kbh. 1868, meldte han sig straks ind i Akademisk Skytteforening, og 1870 blev han der forberedt til som Korporal at træde ind i Hæren, naar der blev Brug for ham. Efter sin teologiske Embedseksamen 1873 aftjente han sin Værnepligt som Fæstningsartillerist paa Prøvestenen; ved sine Oplevelser her samt ved Læsning af **Christoffer** Bruuns »Folkelige Grundtanker« fik han, Ætlingen af saa mange Akademikere, Hjælp til at komme »ud af Studenterrammen« og til at faa Føling med hele Folket. Han var forberedt ved Kirkegangen i Vartov, hvis Salmesang var for ham som »at drikke Vin af Skaaler«, og ved at færdes i C. Hostrups Kreds, hvor han erfarede, at **Kristendom** og Humanisme saa udmærket kan forliges. I denne Kreds lærte han den Sangskat at kende, som bar den danske Folkehøjskole frem, og denne Sang fik ny Glød for ham, da han kom ind i den Marstrand'ske Kreds, hvor han fandt sin Hustru og kom i Forbindelse med Forstanderen for Vallekilde Højskole, Ernst Trier.

Da P. giftede sig 1875, bosatte han sig i Randers, dels som Privatlærer i Historie og Litteratur, dels som sin Faders Medhjælper i Præstegerningen, men n. A. blev han personel Kapellan ved St. Olai Kirke i Helsingør. I den Stilling havde han for lidt at gøre, og Arbejdet var ham for mekanisk. Han **maatte** ud paa fri Mark, og 1878 overtog han Stillingen som Forstander for Frerslev Folkehøjskole ved Hillerød, som ingen andre havde Mod paa, efter at to dygtige Mænd forgæves havde søgt at drive den — den var blevet saa festligt indviet 1867 med Hostrups Sang »Er Skolen for andre end Pilt og Pog«. En saadan Post var noget for P. Det varede heller ikke længe, før »Hytten« i Frerslev blev for lille, og 1880 flyttedes Skolen til Hjørlande. Hjørlande Højskole blev snart kendt Landet over som god at søge for dem, der ikke vilde »tralle de gamle Viser efter«. P. havde en æggende Maade at strø Salt og Peber i den vante Højskoleføde og at aabne Vinduerne, helst naar det blæste. Sammen med F. Falkenstjerne udgav han Ugebladet »Tidens Strøm« 1884—91, og **fra** dette blæste en frisk Vind over den grundtvigske Lejr og ogsaa uden for denne. I dette Blad skrev P. 5. Febr. 1886 en Artikel »Et Kirkens Genmæle«, hvori han anklagede Konsejlspræsident Estrup for »at have krænket Edens Hellighed, tilsidesat Guds Ære og forarget de smaa **hele** Landet over«, ikke, fordi P. i og for sig havde noget imod et raskt lille Statskup, men fordi dette skulde tilsløres som lovligt. For denne Artikel idømte Højesteret ham tre Maaneders Fængsel. Forinden var han kommet i et stærkt Modsætningsforhold til den grundtvigske Lejr, fordi han havde brudt med Paastanden om, at den apostolske Trosbekendelse var et Ord af Jesu egen Mund. Han blev nu mere og mere ensomt stillet, Elevtallet paa hans Skole mindskedes, og de, der havde sluttet sig om ham som Valgmenighedspræst, trak sig ængstelige **tilbage**; da Staten saa tog det økonomiske Grundlag bort fra hans Skole ved at fratage den Godkendelse, solgte han den for 1891 at oprette en Folkehøjskole i Linnésgade i Kbh. i Haab om at faa en Forkyndergerning blandt københavnske Arbejdere; det gik imidlertid kun i to Aar. 1893 rejste han da i Fjortendages Tidsskriftet »Frit Vidnesbyrd« en Prædikestol paa en aaben Plads, højt til Himlen, vidt til Væggene, og om denne Prædikestol samledes Skarer fra hele Landet, ogsaa fra »hans Brødre under Kirkehvelvingen« og blandt dem Sjællands Biskop Fog. Han længtes dog efter selv at faa en Prædikestol under Kirkehvelvingen, saa han som Sognepræst kunde være noget for »de døde Kristne«, siden alle andre kun interesserede sig for »de levende«. Ved Biskop Fogs Hjælp blev han 1894 Sognepræst for Hagedsted og Gislinge.

1898 blev han Sognepræst for Greve og Kildebrønde, 1902 for Stenløse og Veksø, hvorfra han 1921 tog sin Afsked. I Sognepræstestillingen oplevede han »en ny Hjærtets Befrielse og Udvidelse«. I »En dansk Præst, Studier over Peter Rørdam« (1898) har han tegnet sit Sognepræstideal. Han kaldte sig selv en maadelig Prædikant; andre fandt, at han var en af Tidens bedste, og de af ham udgivne Prædikener og Opbyggelsesbøger (»Tolv Prædikener« 1888; »Lydig til Døden. Billeder fra Passionshistorien«, 1893; »Aldrig fortvivle!«, 1899; »Breve om Kristus til min Gudsøn«, 1905; »Efterfølgelsen. En Række Betragtninger«, 1907; »Stenløse Kirkepostil«, 1909; »Gamle Stier. En Bønebog for enfaldige Kristne«, 1917) vil blive staaende, naar de fleste andres er glemt. »Jeg har ført adskillig Polemik, men mit Hovedøjemed har stadig været at tale og skrive opbyggeligt, og jeg har følt, at det netop gjaldt om at vise i Gerning, at der kan virkes opbyggeligt ud fra de nye, friere teologiske Synsmaader«, skriver han. Som Præst hørte han ikke op med at være Højskolemanden; han talte ved Møder rundt i Landet; herhen hører hans »Taler til Ungdommen« (1889; Ny Rk. 1903), ligesom ogsaa hans historiske Skrifter: »De forenede Staters Historie« (1892), »Anno 13. Tysklands Rejsning mod Napoleon« (1913), »Kampen mod Negerslaveriet« (1925). »Odyssevs' Rejser og Eventyr, saaledes som jeg har fortalt dem for mine Børn« (1902) og »Bibelske Historier« (I—III, 1909—11) vil altid være en Skat baade for Børn og voksne. I alt var han Folkeopdrageren. Han, »Fredericia-Drengen i den rette Tid«, advarede straks mod Følgerne af Versaillestraktaten. I kristelig og i national Henseende vilde han hjælpe til »en Udvidelse af Folkehjertet og dermed tillige af Folkets hele aandelige Synskreds«. Bidrag til en Selvbiografi har P. givet i »Dansk Kirkeliv i Mands Minde« (1916) og i »Minder og Oplevelser« (1922). — Efter at have taget sin Afsked som Præst boede han og hans Hustru i Gandløse. Han døde i Haderslev under et Besøg hos sin Datter og Svigersøn. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet.

Ovenn. Erindringer. Politiken 29. Marts 1910, 3.—4. Jan. 1911, 3. Jan. 1921, 11. Okt. s. A. og 3. Jan. 1931. J. Bondo: Biskop Bruun Juul Fogs Levnet, 1897, S. 173, 182, 188, 190. Axel Pontoppidan: Den yngre Slægt Pontoppidan, 1931, S. 264—70. Højskolebladet, LVI, s. A., S. 4—7, 611 f., 625 f. Dansk Folkeliv, I, s. A., S. 489—94, 528—33. Bavnens, XXVIII, s. A., S. 179—86, 897—902, 1105—10, 1145—48, 1193—1200. Menighedsbladet, XIII, s. A., Sp. 615 f. Gads dsk. Mag., XXV, s. A., S. 545—49. Tidehverv, V, s. A., S. 123 fif. Dagens Nyheder 3. Jan. s. A.

L. Moltesen.

Poppo, ca. 960, Klerk.

At Klerken P. ved et Gæstebud, hvor Danernes Konge var til Stede, vidnede, at Kirkens Tro var den sande Tro, og næste Dag bar Jernbyrd med uskadte Hænder, at Kongen forbød hedensk Kultus, og at P. nu er Biskop, berettes af Corveymunken Vidukind, der sluttede sin Sachserhistorie ca. 968. Kongen, som bevægedes ved Gudsdommen og gennemførte **Religionsskiftet**, er Harald (I.) Blaatand. Begivenheden **maa** falde i 950'erne eller 960'erne. P. kan vistnok identificeres med den i Domkirken i Bremen begravne Slesvigbiskop **P.**, der nævnes som Biskop **Ekkehards** Forgænger og derfor **maa** placeres i 10. Aarh.s sidste Aartier. — Vidukinds enkle, umiddelbare Beretning gik vidt om Land fra det ene Historieværk til det andet og omformedes litterært paa vanlig Vis. I denne Udvikling staar Adam af Bremens Fremstilling, der i væsentlige Træk blev Grundlaget for den legendariske Overlevering, som i forskellig Skikkelse møder os i nordiske Kilder — hos Ælnoth, i Roskildekrøniken, hos Saxo, i Aarbøgerne, i Sagaerne. Ifølge Ælnoth underkaster P. sig ikke blot Jernbyrd, men ogsaa den anden Kendelse ved Jern: Gangen over glødende Plovjern. Saxo lader ham bære glødende Jern i Form af en Handske, der naar ham til Albuen. Billedfremstillingen paa Alterfrontalet fra Tamdrup Kirke, der stammer fra 12. Aarh.s Slutning, staar Saxos Fremstilling nær. En Forbindelse mellem dem er dog slet ikke givet. Et af Reliefferne viser P. med Haanden i en stor Handske, som han holder over en Ild; paa et andet ser vi ham række Handsken og den uskadte Haand frem for Kongen; paa et tredje gengives Kongens Daab. — Afbildning fra 12. Aarh. fra Tamdrup K. (Nationalmuseet).

Widukindi rerum gestarum **saxonicarum libri tres**. K. A. Kehrs Udg., 1904, S. 117 f. L. Weibull: Kritiska **undersökningar** i nordens historia omkring år 1000, 1911. Sture Bolin: Om Nordens **äldsta historieforskning**, Lunds universitets årsskrift, N. F., Avd. I, XXVII, Nr. 3, 1931. Cl. Frh. v. Schwerin: Das Gottesurteil des Poppo, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, **germ. Abt.**, LVIII, 1938, S. 69—107. Poul Nørlund: Gylde

, 9 .

Ellen Jørgensen.

Pors. Navnet P. er et af den danske Adels ældste Slægtnavne og førtes af flere Slægter, som ikke har nogen Forbindelse med hinanden. I 13. Aarhundrede førtes Navnet af en hallandsk Slægt (se Porse), i 14. Aarhundrede af en anden i Halland hjemmehørende Slægt og af Medlemmer af Slægten Due (Glob), i 15. Aarhundrede af en langelandsk Slægt. Den i Sønderjylland hjemmehørende Slægt P. af Vrandrup — som efter Vaabenet og For-

navnet Stig at dømme **maa** have Tilknytning til den yngre Hvide-slægt (Stigsønnerne) — og fra hvilken Navnet overførtes gennem Kvinder til Slægterne Børialsen og Skadeland, føres tilbage til Pors Stigsen (d. før 1400), hvis Søn Stig P. (nævnt 1396 og 1408) i Vrandrup var Fader til Ridderen Erik P. (d. ca. 1473) til Øllingsø; dennes Sønnesønner var Ærkedegne i Roskilde Stig P. (ca. 1498—1556) og Christian P. (d. 1559) til Øllingsø, hvis Sønnesøn, nedenn. Claus P. (d. 1617) til Øllingsø var Fader til Claus P. (1617—60) til Øllingsø. Slægten uddøde med sidstnævntes Sønnesøn Oberst Claus Enevold Paars (1683—1762, s. d.).

Danmarks Adels Aarbog, XXVI, 1909, S. 355—63; XXVIII, 1911, S. 585; XXXII, 1915, S. 611.

Albert *Fabritius*.

Pors, Claus, d. 1617, Oversætter. D. 19. Maj 1617 paa Ullerupgaard i Thy. Forældre: Stig P. til Øllingsø (1544—1603) og Karen Clausdatter Daa til Skovsgaard. Gift 20. April 1600 paa Øllingsø med Karen Jørgensdatter Daa til Dansted, d. efter 1655, D. af Jørgen D. til Snedinge, Vollerup, Birkebjerg og Dansted (1532—98) og Kirsten **Joakimsdatter** Beck (1537—98).

C. P., der var ustuderet, fungerede 1604 som Landsdommer i Lolland og undertegnede 1608 den lolland-falsterske Adels Hyltingsfuldmagt. 1613 udgav han »En nyttig Hussbog: Kaidis Leffnetz Compasz«, en Kompilation, tilvejebragt ved spredt Læsning i tysk Litteratur, indeholdende moralske Betragtninger og Eksempler samt 253 Smaahistorier afblandet Indhold, dog i en vis faglig Gruppering. Bogen slutter med en Oversættelse af Lukians »Gyldne Æsel« og en stærkt forkortet dansk Bearbejdelse af den fra Fransk til Tysk oversatte Folkebog om Melusine. »Levneds-Kompas« er et Sidestykke til de tyske Anekdotestasmlinger af halvvejs opbyggelig, halvvejs underholdende Karakter og virker ligesom disse temmelig broget. Et Udvalg af Historierne udkom 1703 (og muligvis tillige senere) under Titel »Allehaande Skiempt og Alvore«. »Melusine«-Teksten optryktes som selvstændig Folkebog en Snes Gange i Tiden 1667—1877.

Danmarks Adels Aarbog, XXVI, 1909, S. 359. R. Nyerup: Almindelig Morskabslæsning i Danmark og Norge, 1816, S. 257—62. Danske Folkebøger, Registeret i XIV, 1936.

R Paulli.

Pors, Claus Enevold, se Paars.

Pors, Mads, d. 1618, Præst. F. i Horsens, d. 1618 i Ribe. Forældre: Borgmester Anders Madsen (d. 1601, gift 2° med Lisbeth

Tausen, gift 2° med Sognepræst i Horsens Hans Madsen) og Anna Olufsdatter Staby. Gift 26. Nov. 1592 med Anne Pedersdatter, d. ca. 1641, D. af Raadmand i Ribe Peder Baggesen (d. 1591) og Dorthe Sørensdatter Stage (ca. 1557—1602, gift 2° med Raadmand Bertel Struck, d. 1621, gift 2° med Anna Andersdatter Vedel, 1585—1655).

M. P. studerede fra 1579 med kongeligt Stipendium i Udlandet. 1580 blev han immatrikuleret i Wittenberg, og s. A. tog han Magistergraden her. Vistnok ca. 1584 blev han »Skolemester« i Horsens, 1585 Rektor i Ribe, hvad han var indtil 1590; 1592 kom han til Børgense som Rektor. Her forsømte han dog Skolen og blev paa Borgmesters og Raads Tilskyndelse skarpt irettesat af Biskop Jacob Madsen Vejle. Senest i Marts n. A. maa han have opgivet sit Embede og være flyttet til Ribe. Her lykkedes det ham ved Hjælp af sin formaaende Slægt 1595 at blive Sognepræst ved Domkirken (og Kannik i Kapitlet), men ogsaa i denne Stilling begik han sig daarligt. Især var det uheldigt, at M. P., der var en lidenskabelig og stridbar Natur, bestandig laa i Proces med sin Slægt, mest om Arvesager. Til sidst blev han 1616 afsat fra Embedet paa Grund af usømmelig Optræden. Han vedblev at bo i Ribe, hvor han bl. a. ejede en større Gaard, kaldet Porsborg, og ernærede sig ved en storstilet Studehandel. Hans økonomiske Kaar var dog ikke gode, og han døde i dyb Gæld. — M. P. var i øvrigt en velstuderet og begavet Mand. 1585 udgav han et Udvalg aflærerige Sentenser hos Saxo Grammaticus, 1589 et Hæfte med danske Julesalmer (og Noder) til Brug for Skoleungdommen i Ribe, og 1594 udsendte han under et Ophold i Frankfurt a. M. en omfattende latinsk-dansk Ordsamling »De nomenclaturis Romanis recens Danice factis«, der endnu har en ikke ringe Betydning som sproghistorisk Materiale.

Peder Terpager: *Inscriptiones Ripenses*, 1702, S. 7, 17, 148. Johs. Møller: *Cimbria literata*, II, 1744, S. 656. Mester Jakob Madsens Visitatsbog, udg. af A. Crone, 1853, S. 292. Kirkehist. Saml., 5. Rk., II, 1903—05, S. 559; 6. Rk., II, 1936—38, S. 224. J. Kinch: *Ribe Bys Historie og Beskrivelse* (1536—1660), 1884, s. 238—47, 576.

Bjørn Kornerup.

Porse. Den allerede i 13. Aarhundrede forekommende hallandske Slægt P. førte tre Søblade (2.1) i Skjoldet ligesom Slægterne Kyrning, Pæp og Ribbing, med hvilke den maa antages at staa i nær Forbindelse. Om Slægtens genealogiske Forhold lader der sig kun opstille Gisninger; den første, som med Sikkerhed kan paa-vises, synes at være nedenn. Peder P. (nævnt 1277 og 87), hvis Søn Peder P. (nævnt 1311 og 14) var Fader til Margrete P. (nævnt

1324), gift med Sveriges Drost Hr. Bo Jonsson Grip, og til Ridderen Peder P. (nævnt **1336** og **83?**). Broder til Peder P. (nævnt **1277** og **87**) var **maaske** Ridderen Niels Knudsen (nævnt **1279** og **1305**), der antages at være Fader til nedenn. Hertug Knud P. (d. **1330**) og maaske ogsaa havde Sønnen Ridderen Anders Nielsen (nævnt **1313** og **33**), som førte de tre Søblade, og hvis Efterslægt kendes med Navnene Kyrning, Pæp og Grim.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, **1901**, S. **218—29**; XXIII, **1906**, S. 500; XXXII, **1915**, S. 606.

Albert Fabritius.

Porse, Knud, d. **1330**, Hertug af Halland. D. 30. Maj **1330** i Kbh. Forældre: Antagelig Niels Knudsen **P.**, der ligesom sin Broder Peder P. (s. d.) hørte til de fredløse, og Tove **Ingvardsdatter**. Gift **21. Juni 1327** med Ingeborg, f. **1301**, d. **17. Juni 1361** (gift **1° 1312** med Hertug Erik Magnussen af **Södermanland**, d. **1318**), D. af Haakon V. Magnussen af Norge (**1270—1319**) og Euphemia af Rugen (d. **1316**).

K. P. opholdt sig som landflygtig i Sverige, da Kong Birger Magnussen **1317** lod sine Brødre, Hertugerne Erik og Valdemar, fængsle paa **Nyköping** Slot, hvor de n. A. omkom. Dette fremkaldte en svensk Folkerejsning, hvorunder K. P. udmærkede sig; det skyldtes væsentlig ham, at Kongen **maatte** flygte til Gotland. Ligeledes deltog han i det svenske Indfald i **Skaane** og **medbeseglede** den Stilstand, der afsluttede Fejden mod Erik (VI.) Mændved. **1319** var han som svensk Rigsraad med til i Oslo at afslutte det Forbund mellem Sverige og Norge, som blev Følgen af, at Hertug Eriks treaarige Søn Magnus toges til Konge i begge Riger. I de nærmest følgende Aar havde dennes Moder, Hertuginde Ingeborg, stor Indflydelse. Hun boede som oftest paa Varberg Slot, hvor K. P. var Hovedsmand. Tidligt synes der at have udviklet sig en stærk gensidig Tilbøjelighed mellem dem, og den hallandske Adelsmand blev den unge Enkes vigtigste Raadgiver, da hun i Fortsættelse af sin Mands Værk optog en aggressiv Politik mod Danmark. Juli **1321** aftaltes et Ægteskab mellem Ingeborgs lille Datter Euphemia og Albrecht af Mecklenburg; samtidig afsluttede Hertuginde et Forsvarsforbund med dennes Fader, Fyrst Henrik Løve, og dertil knyttedes hemmelige Aftaler om et Angreb paa Skaane. K. P. var Sjælen i disse Forhandlinger, og n. A. rejste han selv til Tyskland for at hverve Tropper, ligesom han sluttede Forbund med Niels Olufsen Bild (s. d.). Toget mod Skaane blev ogsaa iværksat, men bragte kun militære, ikke politiske Resultater. Baade det svenske og det norske Rigsraad tog bestemt Afstand fra den Even-

tyrpolitik, som dreves fra **Varberg**; i Norge indsattes en selvstændig Formynderstyrelse, og det svenske Raad paaførte endog K. P. aaben Fejde; den afbrødes vel midlertidigt ved et Forlig i Skara **1323**, men genoptoges et Par Aar efter, og **1326** fordrede **Raaderne**, at K. P. skulde forlade Sverige.

Netop nu aabnede der sig nye Chancer for hans Ærgerrighed i Danmark, hvor Stormændene med Grev Gerts kraftige Støtte rejste Oprør mod Christoffer II. **K. P.** sluttede sig til dem og fik sin Hjælp rigt belønnet. Den nye Konge, Valdemar **III.**, gjorde ham omtrent ved Nytaar **1327** til Hertug af Halland og Samsø, og til disse Forleninger føjedes snart udstrakte sjællandske Besiddelser, samlet om Slottene Kalundborg, Holbæk og Søborg, som han vistnok fik i Pant. Saaledes ophøjet i Fyrstestanden kunde han nu paa lige Fod ægte Hertuginde Ingeborg og roligt trodse den Misfornøjelse, dette Ægteskab fremkaldte i Sverige og Norge; i de nærmest følgende Aar synes Parret mest at have opholdt sig i Danmark. Vanskeligere blev hans Stilling, da Christoffer II. **1329** vendte tilbage og med Grev Johans Hjælp fik Vordingborg i sin Magt. **K. P.** drog imod ham i Spidsen for det sjællandske Adelsrytteri, men lod under selve Kampen klogeligt Bønderne alene tage Stødet af for bagefter at afslutte et særdeles gunstigt Forlig, der i Udbytte bragte ham et nyt Hertugdømme, Estland, som han Nov. **1329** fik i arvelig Forlening af Christoffer, men ikke naaede at tage i Besiddelse før sin Død, der ifølge islandske Kilder skyldtes Gift. — Af hans Personlighed er det ikke muligt at danne sig noget helt skarpt Billede; hensynsløs Ærgerrighed og ridderlig Eventyrlyst synes at have været dominerende Træk. I hvert Fald vidner hans usædvanlige Karriere utvetydigt om en dertil svarende Dygtighed.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, 1901, S. 222. P. v. Møller: Bidrag till Hallands historia, I, 1874, S. 49—64. O. S. Rydberg: Sveriges traktater, I,

..

Henry Bruun.

Porse, Niels Rask Olessøn, f. 1880, Landmand. F. 11. Juni 1880 paa Porskær ved Galten. Forældre: Gaardejer Ole Rasmussen (P.) (1855—1926) og Sidsel Marie Rasmussen (1845—1928, gift 1° 1864 med Gaardejer Niels Rasmussen, 1837—76). Gift 1° II. Maj 1907 i Bjerager med Sofie Askgaard, f. 13. April 1888 i Bjerager, d. 6. Dec. 1919 paa Porskær, D. af Gaardejer Laurits Marius Askgaard (ved Daaben Madsen) (f. 1862) og Søren sine Jensen (1867—1937). Navneforandring fra Madsen 20. Marts 1901. 2° 19. Juli 1921 i Storrिंग med Gerda Jensen, f. 17. Maj 1891 i Bjerring, Middelsom Herred, D. af Sognepræst, sidst i Storrिंग,

Stjær og Galten, Provst Christian Anton J. (1860—1934) og Anne Marie Laurrup (1865—1931).

P. uddannedes ved Landbruget, var 1898 Elev paa Testrup Højskole, 1900 paa Tune Landboskole, kom derefter til Landbohøjskolen og blev Landbrugskandidat 1903. Han fortsatte Uddannelsen ved Rejser til England og Tyskland og var derefter i Vintrene 1904—05 og 1905—06 Lærer paa Malling Landbrugsskole. 1906 forpagtede han sin Fødegaard og blev dens Ejer 1916. I en ung Alder kom han i Forgrunden i Aarhusegnens landøkonomiske Foreringsarbejde, hvor han 1910—23 var Formand for Aarhus Omegns Mejeriforening og 1920—22 Formand for Høver og Omegns Landboforening. Som Mejeriforeningsformand arbejdede han ivrigt for at samle de spredte Ønsker om en Organisering af Mejeriernes Kulindkøb, han var Hovedmanden ved Oprettelsen af Jydsk Andels Kulforretning 1913, som 1915 udvidedes til Dansk Andels Kulforretning, og som Formand ledede han Virksomhedens Udvikling indtil 1928. Tidligt blev han ogsaa draget med ind i Arbejdet i De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation, og da Anders Nielsen 1914 trak sig tilbage, valgtes P. til den betydningsfulde Post som Formand. Med Krigsaarenes Vanskeligheder for Landbrugs-eksporten blev der snart stillet store Krav til hans Dygtighed som Forhandler og Organisator, og særlig i Arbejdet med Smørhandelens Regulering var han den ledende Kraft som Formand for Smørekseksportudvalget 1915—20, men ogsaa ved flere andre af Krigsaarenes særlige Foranstaltninger var han medvirkende, saaledes i Osteekseksportudvalget og i Mælkeudvalget. Som Mejeriforeningernes Repræsentant blev han 1916 Medlem af Andelsudvalget og var dets Næstformand 1918—23. Af Landbrugsraadet var han Medlem fra dets Oprettelse 1919 til 1925. Da Statens Mejeriudvalg nedsattes 1919 til Varetagelse af Statens Forsøgsvirksomhed paa Mejeribrugets Omraade, blev P. dets Formand og fik dermed en væsentlig Indflydelse paa Oprettelsen af Statens Forsøgsmejeri ved Hillerød 1923 og paa Organiseringen af dets Arbejde gennem de første Aar, indtil han 1928 traadte tilbage fra Formandsposten. En enkelt af de Virksomheder, han har været med til at skabe, nemlig De danske Mejeriforeningers Mælke-Eksport, blev ikke fulgt af Held. Den oprettedes 1919 særlig ved P.s Initiativ og med ham som Formand indtil 1923. 1920 var han indtraadt i Mælke-Eksportens Direktion og arbejdede med stor personlig Energi for Sagen, men det lykkedes ikke at overvinde de store Afsætningsvanskeligheder, der taarnede sig op, og Selskabet gav Milliontab, som førte til dets Likvidation 1925 og samtidig til Standsning af

Andelsbanken. Strid om Ansaret for disse Begivenheder var Baggrunden for, at P. 1923 trak sig tilbage fra Mejeriforeningernes Ledelse og i de følgende Aar fra sine øvrige landøkonomiske Tillidsposter. Fra 1927 har han ejet Eskemosegaard ved Birkerød, var Sogneraadsformand i Birkerød Kommune 1929—38. — R. 1920.

T. **Baumgarten**: Borgerlige Familier, 1910, S. 55. Vort Landbrug, XXXII, 1923, S. 365. A. Axelsen Drejer: De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation 1912—37, 1937. Samme: Dansk Andels Kulforretning 1913—38, 1938. *Aksel Milthers.*

Porse, Peder, —1286—, hallandsk Stormand. Forældre: Knud P. og ukendt Hustru.

P. P. opholdt sig i Erik (V.) Klippings Kongetid som landflygtig i Sverige. I Striden mellem Kong Valdemar Birgersen og hans Broder Magnus stod P. P. paa den sidstes Side og slog 1277 ved Kongsgaarden Ettaka en Skare af sine Landsmænd, som Kong Erik havde sendt Svenskekongen til Hjælp. Han havde ogsaa forstrakt Magnus med Penge, og for at faa Gælden betalt skal han have taget denne til Fange, da han engang fik Besøg af ham; han fik saa Lødøsehus i Pant. Siden synes han at være vendt hjem til Danmark, og efter Erik Klippings Drab 1286 hørte han ligesom Niels Knudsen, der menes at have været hans Broder, til de ni Mænd, der 1287 udlagdes som skyldige i Kongemordet. Han tyede med de andre fredløse til Norge og nævnes med i det Værnebrev, som den norske Konge s. A. udstedte for de fordrevne. Ikke længe efter er han vistnok død, og den P. P., som Erik (VI.) Mændved 1313 tilsagde sit Venskab, maa være hans Søn af samme Navn.

P. v. Moller: Bidrag til Haliands historia, I, 1874, S. 49—64.

Kr. Erslev (Jørgen Olrik).*

Porsild, Alf Erling, f. 1901, Botaniker. F. 17. Jan. 1901 i Kbh. Forældre: Magister Morten P. P. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Febr. 1929 i Ottawa, Canada, med Asta Lætitia Kofoed-Hansen, f. 21. Marts 1894 i Kbh., D. af Kaptajn, senere Viceadmiral Otto J. M. K.-H. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1939.

P. var Elev paa Sorø Akademi, indtil han 1918 flyttede op til Disko hos Faderen, der underviste ham i Botanik, og hvor han lærte sig arktisk Rejseteknik. 1922—25 var han Faderens Assistent og deltog i flere af hans botaniske Rejser i Vestgrønland, og han var Medforfatter til en af hans større botaniske Afhandlinger (**Medd. om Grønland, LVIII, 1926**). Han viste sig deri som en dygtig Kender af arktiske Planter, og der blev tilsagt ham Støtte af Carls-

bergfondet og en Række amerikanske Universiteter til en toaarig Rejse til **Baffinsland**. Da han var ankommet til Ottawa, blev det imidlertid tilbudt ham at foretage en Undersøgelse af arktisk Canada paa den canadiske Regerings Bekostning med den særlige Opgave at undersøge Muligheden for Renavl der. **1925—31** foretog han i Regeringens Tjeneste flere lange Rejser fra Alaska til Hudson Bugten, **1927—28** sammen med Broderen *Thorbjørn P.* (f. 28. Dec. **1898**) ikke mindre end 24 000 km, i de sidste Aar pr. Flyvemaskine. Da hans Rapport om Renavlsens Mulighed var gunstig, blev det overdraget ham at købe ca. 3000 Tamren i Alaska, og under hans Overledelse blev denne Hjord af Lapper i Vinteren **1929—30** drevet fra Alaska til Øst for **Mackenziefloden**, hvor den først ankom i Marts **1935**. P. har skildret sine Rejser i Canada og den eventyrlige Rensdyrtransport i »*The Geographical Journal*«, **LXXXVIII** (1936) og i »Det grønlandske Selskabs Aarskrift« **1936**. Siden **1936** har han været Curator ved Nationalherbariet i Ottawa, hvor han bearbejder sine meget store Samlinger fra de arktiske Rejser, og han har skrevet flere botaniske og andre naturhistoriske Afhandlinger i canadiske Tidsskrifter. **1937** deltog han i en botanisk Ekspedition til Labrador og Grønland.

Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur **1912—29**, **1940**, S. 43.

Carl Christensen.

Porsild, Morten Pedersen, f. **1872**, Botaniker. F. **1.** Sept. **1872** i Glibstrup ved Store Andst. Forældre: Husmand og Snedker Peder Pedersen (**1845—79**) °S Marie Jensen (**1849—75**). Navneforandring **18.** Juli **1901**. Gift **11.** Aug. **1897** i Store Hedinge med Johanne Kirstine Nielsen, f. 29. Marts **1870** i Sierslev, D. af Hjulmand Christian N. (**1825—90**) og Kirsten N. (**1829—76**).

P. blev Student **1893** fra Roskilde og tog Magisterkonferens i Botanik **1900**. **1898** deltog han i K. J. V. Steenstrups **Sommerrejse** til Disko, hvor der viste sig at ligge mange interessante botaniske Opgaver, og for at bidrage til deres Løsning ledede han selv en Ekspedition dertil **1902**. Et første Resultat af disse Rejser blev et større Arbejde, »Bidrag til en Skildring af Vegetationen paa Øen Disko« (Medd. om Grønland, **XXV**, **1902**). Det blev ham dernæst klart, at en dybtgaaende Undersøgelse af Grønlands Naturforhold, Dyre- og Planteverden ikke kunde naas ved korte **Sommerrejser** alene, men at Oprettelsen af en varig videnskabelig udrustet Station var nødvendig. Mens han indtil **1905** ernærede sig som Assistent i Botanisk Have og som Lærer, gennemførte han en meget energisk Agitation for sin Idé, som han først fremsatte i en Artikel

i »Dansk Tidsskrift« 1903 (»En national Opgave for Danmark«). Han blev støttet fra mange Sider, bl. a. af Georg Brandes, og da Udgiveren af »Ugens Nyheder«, Justitsraad A. Holch, 1905 forærede ham en større Sum til Opførelsen af en Stationsbygning paa Disko, gik Rigsdagen 1906 med til at bevilge 10 000 Kr. aarligt til Stationens Drift. Den danske arktiske Station paa Disko blev oprettet 1906 nær Godhavn, og P. blev straks dens Bestyrer og har været det siden. Dens Formaal er at foretage daglige meteorologiske og seismografiske Observationer og at give Rum og Laboratorium til besøgende Forskere. I Aarenes Løb har talrige, danske og udenlandske, arbejdet paa Stationen. — P. selv har foretaget talrige Rejser i Vestgrønland, for en Del sammen med Sønnen A. E. P. (s. d.), og skrevet en Række Afhandlinger i »Medd. om Grønland« under Fællestitlen »Arbejder fra den danske arktiske Station paa Disko«. De fleste og betydeligste er botaniske, især floristiske og plantegeografiske med særligt Hensyn til de grønlandske Planter Biologi og Indvandningsveje, andre er zoologiske og etnografiske. — R. 1921. — Tegning af Utzon Franck ca. 1921.

Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, 1913, S. 165. Samme: Den danske botaniske Litteratur 1912—39, 1940, S. 43 f. Studenterne fra 1893, 1918, S. 162 f.

Carl Christensen.

— Ogsaa paa det *etnografiske* Omraade har P. fra Begyndelsen af sit Grønlandsophold gjort Iagttagelser og anstillet indgaaende Undersøgelser, hvilket har resulteret i forskellige Artikler og Afhandlinger, af hvilke den betydeligste er: »Studies on the Material Culture of the Eskimo in West Greenland« (Medd. om Grønland, LI, 1915). Ligeledes har han gennem mange Aar beskæftiget sig med eskimoisk Arkæologi og undersøgt forskellige Ruigrupper særlig i Diskobugt. 1912—16 foretog han saaledes sammen med H. Ostermann systematiske Udgravninger i den ældgamle tidligere Boplads Sermermiut ved Jakobshavns Isfjords Nordside. — P. har i den lange Tid, han har levet i Grønland, erhvervet et indgaaende Kendskab til Befolkningens Forhold og Kaar og været stærkt interesseret i dens Fremgang og Selvstændiggørelse. 1920 udgav han Pjecen »Foran Revisionen af Loven om Grønlands Styrelse« og deltog som Medlem i den desangaaende nedsatte Kommission 1920—21. At Befolkningen har forstaaet og sætter Pris paa hans Bestræbelser i denne Henseende, har den vist ved at indvælge ham i Landsraadet for Nordgrønland, ligesom han en Tid har været valgt Medlem af Godhavns Kommuneraad.

H. Ostermann.

Porta, Gerda Wegener, se Wegener.

Posselt. Henrik Julian, 1863—96, Zoolog. F. 16. Febr. 1863 i Østoft, d. 20. Juli 1896 i Ed i Sverige, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Provst Hendrik P. (1807—70, gift 1° 1831 med Helene Schmidt, 1806—48, 2° 1850 med Anna Karensen Adelaide Hansen, 1817—52) og Engeline Kirstine Laurentsen Theil (1825—1916). Gift 29. Dec. 1887 i Kbh. (Matth.) med Nielsine Marie Sidenius, f. 22. Sept. 1865 i Søby, Ærø, d. 12. Febr. 1934 i Kbh., D. af Kapellan i Søby, senere Sognepræst sst., senere i Tranderup, Knud Rasmus Edvard S. (1836—80) og Ida Margrethe Posselt (1839—1902).

P. blev Student 1880 fra Nykøbing F., begyndte at studere Medicin, men gik snart over til det naturhistoriske Studium og blev 1887 cand. mag. med Zoologi som Hovedfag. Allerede som Student havde han Lærervirksomhed ved forskellige københavnske Skoler; 1889 blev han Assistent ved Zoologisk Museum, hvis Mollusk- og Brachiopod-Samling han varetog indtil sin Død. Fra 1895 var han tillige Assistent ved Mineralogisk Museum. Endelig var han 1892 blevet Sekretær i Dansk Fiskeriforening og Redaktør af dennes Blad. P. var Elev af Jap. Steenstrup og gik specielt denne til Haande paa hans ældre Dage ved hans Arbejde med Blæksprutterne. Han fik i denne Egenskab Lejlighed til at udføre et lovende anatomisk Arbejde, »Todarodes sagittatus« (Vidensk. Medd. Naturhist. Foren. for 1890), og han efterlod sig flere ufuldendte Arbejder paa dette Omraade, bl. a. et stort anlagt Arbejde om de myope Blæksprutters Slægtskabsforhold, formentlig tænkt anvendt som Doktordisputats. Ogsaa paa andre Omraader har han offentliggjort adskillige Arbejder, f. Eks. en Oversigt over Brachiopoderne i den danske Kridtformation (Danmarks Geol. Undersøgs. Skr., 2. Rk., IV, 1894) samt et meget omfattende Oversigtsarbejde over Grønlands Brachiopoder og Bløddyr, der først blev udgivet efter hans Død af Ad. S. Jensen (Medd. om Grønland, XXIII, 1, 1898). Han har ogsaa behandlet Molluskerne fra Ryders Østgrønlandsekspedition (sst., XIX, 1896). Han udførte desuden i de faa Aar, han virkede paa Zoologisk Museum, et meget betydeligt Ordningsarbejde navnlig i Blækspruttesamlingen og den nordiske Mollusk-samling. Hans baade som Videnskabsmand og Museumsejersmand særdeles lovende Bane afbrødes imidlertid, da han døde af Tuberkulose i en ung Alder.

O. G. Posselt: Slægten Posselt. Anden Hovedlinie, 1939.

R. Spärck.

Potenza, Michel Angelo (Michelange), ca. 1723—1800, Syngemester. F. ca. 1723 antagelig i Italien, d. 13. Marts 1800 i Kbh. (Nic), begr. sst. (Ass.). Gift med Giovanna Cerasi, der overlevede ham.

P. begyndte sin kunstneriske Løbebane som Tenorsanger inden for den komiske Opera, Opera **buffa**, som netop i denne Periode steg i Yndest og blev en farlig Rival til den alvorlige Opera, Opera seria. 1764 havde et italiensk Selskab, der gennem flere Sæsoner opførte alvorlige Operaer i Kbh., paa Grund af manglende Tilslutning fra Publikums Side maattet forlade Byen for stedse. Først efter Christian VII.s Tronbestigelse 1766 bestemte man sig til igen at engagere en italiensk Operatrup, men denne Gang skulde den være i Stand til at udføre Opera buffa. 1768 kom Kapelmester Scalabrini, der blev sendt til Italien, hjem med et Personale, blandt hvilket P. var første Tenorist og den fortræffelige Teresa Torre Primadonna. Igennem nogle Sæsoner gjorde P., der var en »grundig musikalsk dannet« Sanger, sig fordelagtigt bemærket i en Række dengang meget yndede Værker inden for den komiske Genre som Guglielmis »La sposa fedele« og Piccinis »La schiava riconosciuta« og »La buona figlia«. Da Syngeskolen ved den danske Skueplads oprettedes 1773, blev P., hvis »ypperlige Metode« var almindelig anerkendt, ansat som Sanglærer. Han var meget afholdt af alle de mange, han gennem Tiderne havde vejledet i Sangkunsten, og han gjorde et stort og fortjenstfuldt Arbejde med de danske Kræfter, som ret hurtigt blev sat i Stand til at udføre de ikke altid lige lette Partier i Datidens populære Syngespil, der netop i denne Periode havde en foretrukken Stilling i Teatrets Repertoire. Han blev ganske vist ikke betragtet som nogen meget betydelig Pædagog — man klagede saaledes over, at han forsømte det bravurmæssige —, men til Gengæld lagde han stor Vægt paa Tonedannelsen og en naturlig, udtryksfuld Sang. P., der var Genstand for flere Intriger, blev rost for den Alvor og Iver, med hvilken han gik op i sin Gerning; selv i sin høje Alder overværede han alle Teatrets Syngespilforestillinger. Han døde paa Teatret under en Opførelse af Kunzens Syngespil »Vinhøsten«. — Naturalisationspatent 14. Marts 1776. — Kancelliraad 1780.

Th. Overskou: Den Danske Skueplads, II—III, 1856—60. V. C. Ravn: Koncerter og musikalske Selskaber i ældre Tid, 1886. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908.

Torben Krogh.

Pothast (Pothorst o. l.), **Hans**, —1480—, Opdagelsesrejsende.

H. P. nævnes af forskellige Kilder blandt Christian I.s og **Hans' »Admiraler«** sammen med Diderik Pining (s.d.), men yderst lidt vides om hans Liv. Han var formodentlig af tysk Afstamning, men synes selv paa en eller anden Maade knyttet til Helsingør, hvor hans Portræt og Vaabenskjold indgaar i Dekorationen paa en af Hvælvingerne i Mariakirken. Ca. 1472 har han sammen med Pining ledet en Ishavsekspedition, som Christian I. udsendte paa Opfordring af den portugisiske Konge, og i hvilken formodentlig saavel Nordmanden Jon **Skolp** som den portugisiske Adelsmand Joao Vaz Cortereal deltog. Paa denne Færd har man øjensynlig anløbet Grønlands Østkyst i Nærheden af Angmagssalik, og der er Mulighed for, at Rejsen har strakt sig lige til Newfoundland. 1484 traadte P. sammen med Pining i Kapertjeneste hos Christian I.s Brodersøn, Junker Jacob af Oldenburg, under dennes Strid med Hansestæderne, ligesom han ogsaa deltog i Kong **Hans' Krig** mod England. Om hans senere Skæbne vides intet ud over, at Paulus **Helie** i **Skibykrøniken** nævner ham og Pining blandt saadanne Sørøvere, som fandt en voldsom Død. — Maleri fra Slutningen af 15. Aarh. paa Hvælvingerne i Marie K., Helsingør.

Norsk Hist. tidsskr., 2. Rk., III, 1882, S. 234, 238, 243 ff.; V, 1886, S. 394 f.; 5. Rk., III, 1916, S. 151 ff. Sofus Larsen: The **discovery** of North America twenty years before Columbus, 1925.

K. 'Rirket-S ith

Potter, Thomas, 1746—1811, Industridrivende, Handlende. F. 1746 i Skotland, d. 12. Okt. 1811 paa Christianshavn. Forældre ukendte. Gift 1° 20. Marts 1782 i Kbh. (Ty. Ref.) med Gertrud Marie Spengler, f. 1. Jan. 1762 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 1. Sept. 1785 sst. (Ty. Ref.), D. af Kunstkammerforvalter Lorenz S. (s. d.) og Hustru. 2° 2. Marts 1789 i Kbh. (Nic.) med Inger Marie **Wismer**, f. 3. Aug. 1768 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 19. Marts 1789 sst. (Ty. Ref.), D. af Te- og Porcelænshandler Nicolaj Henrik W. (1734—99) og Anne Marie Meinert (1741—1818). 3° 3. Maj 1794 i Kbh. (Garn.) med Inger Dorothea Hertz, døbt 16. Febr. 1768 i Ørslev, Baarse Herred, d. 11. Nov. 1837 i Aarhus (gift 2° 1813 med Møller, senere Tobaksfabrikør i Aarhus Johan Andreas Frederik Reck, d. tidligst 1842), D. af kgl. Skovrider i Vordingborg Amt Herman Michelsen H. (ca. 1735—75) og Forfatterinden Birgitte Boye (s. d.).

P. kom som ung til Danmark og blev Banebryder for Jernstøberiet her hjemme. 1769 fik han Bevilling til paa Appelbys Plads at anlægge et Smelteværk til Støbning af alle Slags Jerngryder, og

1771 udvidedes Privilegiet til at omfatte alle Slags Messing- og Jernarbejder, smedede saavel som støbte. P. arbejdede ikke alene for det hjemlige Marked. Med Aarene oparbejdede han en betydelig Handel med Gryder, Søm og smedede Ankere baade til Ostindien og Vestindien. P. ejede en anselig Købmandsgaard paa Christianshavn (Overgaden neden Vandet **10**), men han blev ikke Medlem af Grosserer-Societetet.

Iris og Hebe, I, **1808**, S. **180**. **O. J. Rawert**: Kongeriget Danmarks industrielle Forhold fra de ældste Tider indtil Begyndelsen af **1848**, **1850**, S. **159**. Johs. Werner: Chr. **Wilh.** Duntzfelt, **1927**. Domprovsten i Roskilde (J. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, X), **1909**, S. **13** ff.

Harald Jørgensen (C. Nyrop).

Pouch, Ludvig, **1620—81**, Læge. F. **14**. Okt. **1620** i Ribe, d. **18**. April **1681** sst., begr. sst. Forældre: Raadmand, Apoteker Johan **P.** (**1583—1659**, gift **1°** med Anna Hansdatter Sperling, **1589—1618**) og Margrethe Lydiksdatter (**1593—1646**). Gift **1°** **10**. Maj **1650** med Dorothea Vedel, f. ca. **1620** i Ribe, d. **17**. Jan. **1673** sst. (gift **1°** **1638** med Rektor i Ribe Anders Pedersen Romdrup, **1605—49**), D. af Sognepræst ved Ribe Domkirke Søren Andersen V. (**1587—1653**) og Susanne Pedersdatter (**1587—1674**). **2°** **10**. Maj **1674** med Elisabeth Kragelund, f. 28. Marts **1652** i Ribe, d. 5. Jan. **1733** sst. (gift **2°** med Stadsfysicus i Ribe Bernhard **Omeis**, **1642—94**), D. af Biskop Peder K. (s. d.) og 2. Hustru.

L. P. dimitteredes **1638** fra Gymnasiet i Hamburg til Kbh.s Universitet, tog **1640** Baccalaureus-Graden, hvorefter han i syv Aar var paa Studierejse til Tyskland, Nederlandene, Frankrig og Italien. **1649** blev han Prcvincialmedicus i Ribe, hvormed fulgte Hvervet som Domkapitlets Notar, og indtog en anselig Position i Byen; med sin første Hustru fik han Gaarden Taarnborg eller **Blaagaard**, den senere Bispegaard, og samlede sig her et godt Bibliotek og Kunstkammer. **1660** deltog han som en af Domkapitlets Repræsentanter i Rigsdagen i **Kbh.**; hans Samlinger og Optegnelser herfra (Det **kgl.** Bibliotek, Ny **kgl.** Samling, 649, Fol.) er en vigtig Kilde til Statsomvæltningens Historie. I **Kungl.** Biblioteket, Stockholm, findes med hans Haand en Samling af **1760** danske Ordsprog, dateret **1661—62**. Ved en Forveksling har en trykt dansk Ordsprogs-Samling »Problemata et proverbia moralia« (**1611**) givet Anledning til en aarhundredlang Fiktion **omen** ældre **L. P.**, der skulde have været dennes Bedstefader. Personen er apokryf, og Bogen skyldes formodentlig Hans Christensen Sthen (s. d.). — Epitafie-maleri i Ribe Domkirke. Stik derefter **1884** af F. Hendriksen.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1873, S. 541 f. J. Kinch: Ribe Bys Historie, II, 1884 (se Registeret). Hugo Matthiessen, Otto Smith og Victor Hermansen: Ribe Bys Historie 1660—1730, 1929 (se Registeret). Nye Samlinger til den danske Historie, II, 3—4, 1793, S. 115—29, 131. Hist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1886—87, S. 767 ff., 812 ff. Knud Fabricius: Kongeloven, 1920 (se Registeret). C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936 (se Registeret). Dsk. Studier, XXVIII, 1931, S. 102 f.; XXIX, 1932, S. 88 ff.

R. Paulli.

Poulsen. Af Slægter med Patronymet P. skal nævnes en jysk Landmandsslægt, hvis Stamfader var Mikkell P. (d. 1755) i **Thisted**; hans Sønnesøn, Kreaturhandler, senere Ejer af Rolsegaard Niels P. (1767—1830) var Fader til Proprietær Peter Johannes P. (1815—81) — hvis Søn er nedenn. Arkæolog Poul Frederik Sigfred P. (f. 1876) — og til Proprietær, **exam.** juris Dines P. (1800—60), hvis Sønner var Kreditforeningsdirektør Niels Christian P. (1846—1925) og nedenn. Gartner Dorus Theus P. (1850—1925), Fader til nedenn. Planteskoleejer Svend P. (f. 1884). — En sjællandsk Slægt P. føres tilbage til Bager og Avlsbruger i Slagelse Mathias P. (ca. 1752—1828), hvis Søn Landøkonomen, Sognepræst i Raklev Poul Christian Edelberg P. (1795—1874) var Fader til Vandinspektør, Direktør for Kongens Bryghus Vigfus Emanuel P. (1826—84), til Overlæge ved Livgarden, Dr. med. Jacob Peter P. (1831—94), til Højesteretsassessor Jonas Nicolai Johannes P. (1836—1914) og til Distriktslæge Valdemar Bernhard P. (1838—89), hvis Søn er nedenn. Overlæge, Dr. med. Valdemar Vigfus P. (f. 1879). Højesteretsassessor J. N. J. P. (1836—1914) var Fader til Agnete P. (1868—1901), gift med Professor Bernhard Christopher Wilkens Bøggild (1858—1928, s. d.), til Fanny Frederikke Augusta P. (1870—1933), der ægtede Højesteretssagfører Frits Toxwerdt **Bülow** (f. 1872, s. d.), og til de nedenn. Ingeniøren Valdemar P. (f. 1869) og Forfatteren Knud P. (f. 1881). — Skuespillerslægten P. føres tilbage til Indsiddet i Tved ved Svendborg Poul Rasmussen (1780—1865), hvis Søn Skomager, senere Postbud Hans P. (1807—65) var Fader til nedenn. Skuespillere Christian Emil P. (1842—1911) og Olaf Rye P. (1849—1923); af disse var den førstnævnte Fader til de tre nedenn. Skuespilleren Adam P. (f. 1879) — gift med Skuespillerinden Nathalia Olivia Cathrine P., f. Krause (f. 1884) — Skuespilleren Johannes P. (1881—1938) — der var gift med nedenn. Solodanserinde Ulla Britta P., f. Iversen (f. 1905) — og Journalisten Sverre P. (1872—1937) samt til Astrid P. (f. 1875), gift med Forfatteren Carl Behrens (f. 1867, s. d.).

Frederik Barfod: Slægterne Poulsen og Dinesen, 1877. L. F. la Cour: Niels Poulsen og Dorte Dinesdatter til Rolsegaard og deres Efterkommere, 1929. — Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 821—26. Axel Steenbuch: Min Slægt fra Egeris, 1937, S. 106 f.

Albert *Fabritius.*

Poulsen, Anders Jørgen, 1874—1938, Journalist, Chef for Udenrigsministeriets Pressebureau. F. 18. Marts 1874 i Nørre Vedby, d. 4. April 1938 i Kbh., begr. i Nørre Vedby. Forældre: Gaardejer Anders P. (1847—1924) og Bodil Kirstine Andersen (1844—1917). Ugift.

P. blev Student 1893 fra Mariboes Skole og cand. theol. 1900. Efter en kort Tid at have været Lærer ved københavnske Skoler gik han over i Journalistik, knyttedes 1901 til »Samfundet« som Folketingsreferent og 2. Redaktionssekretær og kom ved Bladets Ophør 1905 til »Dannebrog« som Rigsdagsreferent, senere ogsaa som politisk Ræsonnør. 1910—11 var han ansat ved »Riget« som Rigsdagsreferent og kommunal Medarbejder. 1911 overtog han Stillingen som Hovedstadskorrespondent til et Flertal af Provinsens Venstreblade med de gammel-moderate som Hovedstamme. Endelig blev han 1919 Fuldmægtig i Udenrigsministeriets Pressebureau og 1921 efter M. L. Ydes Forflyttelse dets Leder. Han var en flittig, loyal og repræsentativ Embedsmand, der med Kyndighed og Takt formidlede Forholdet mellem Udenrigstjenesten og Pressen. Han sad desuden i Ledelsen for talrige Organisationer og Foreninger, var bl. a. Medlem af Bestyrelsen for Journalistforeningen, for Kbh.s Venstreforening og for Dansk Reklameforening og fra 1935 Formand i Præsidiatet for Turistforeningen for Danmark. 1935 udgav og redigerede han sammen med A. Kamp (s. d.) den nyttige Haandbog »Danske i Udlandet«. — R. 1922. DM. 1926.

Studenterne fra 1893, 1918, S. 105. Berl. Tid. 4. April 1938. Politiken 5. April s. A. Journalisten 15. April s. A.

Poul *Engelstoft*

Poulsen, Alfred Sveistrup, 1854—1921, Biskop. F. 14. Jan. 1854 i Roskilde, d. 27. Jan. 1921 i Viborg, begr. sst. Forældre: Manufakturhandler Janus Christian P. (1826—59) og Hanne Lemmine Marie Sveistrup (1828—1900). Gift 25. Febr. 1881 i Roskilde med Karen Marie Gude, f. 11. Jan. 1853 i Hunseby, d. 14. Maj 1929 i Rholte, D. af Domprovst, Dr. theol. L. G. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student 1871 fra Roskilde. Allerede i sin Skoletid havde han under Paavirkning af Domprovst Gude (s. d.) besluttet sig til at studere Teologi, og 1878 blev han cand. theol. Et Aars Tid havde han til Dels paa Grund af Anfægtelser maattet afbryde sine

Studier, men han tilegnede sig i sine Studenteraar solide teologiske Kundskaber, som han efter endt Eksamen yderligere udvidede ved en toaarig Studierejse med længere Ophold i Erlangen, Leipzig, **Neuchâtel** og Rom. Efter Hjemkomsten blev han **1880** Præst ved St. Hans Hospital samt privat gejstlig Medhjælper hos Domprovst Gude i Roskilde, hvorfra han **1883** forflyttedes til Kbh. som Slotspræst ved Christiansborg Slotskirke. I denne Stilling **disputerede** han **1886** for den teologiske Licentiatgrad (o: **1917** Dr. theol.) og holdt siden som Privatdocent flere Forelæsninger paa **Universitetet**; desuden blev han draget ind i forskelligartet kirkeligt Arbejde. Saaledes blev han **1885** Sekretær i Det danske Bibelselskab og **1890** Formand for den danske Israelsmission. Begge Hverv røgtede han til sin Død. Desuden samlede han om sin Prædikestol en **betydelig** Kreds af Tilhørere af den kultiverede Borgerklasse, hvoriblandt ogsaa Fru Heiberg, ved hvis Jordefærd han talte **1890**. Det var derfor naturligt, at han **1896** i Henhold til Christian **IX.s** **udtrykkelige** Løfte til hans Svigerfader udnævntes til dennes Efterfølger som Domprovst i Roskilde og Provst for Sømme og Voldborg **Herreders** Provsti. **1895—1903** virkede han tillige som Censor ved teologisk Embedseksamen. Efter nogle Aars rolig Virksomhed i **Roskilde** blev P. **1901** efter Biskop **Swanes** Ønske hans Eftermand som Biskop i Viborg og beklædte i de følgende tyve Aar dette Embede. Det **var** ikke nogen ublandet lykkelig Tid for P. Ikke blot blev han i sit Familieliv ramt af tunge Sorger, men hans eget Helbred var i lange Perioder saa angrebet, at han i høj Grad blev **hemmet** i al mere udadventt Virksomhed. Hertil kom adskillige kirkelige Vanskeligheder i Stiftet særlig gennem den **Arboe-Rasmussen'ske** Sag. Som den humane og formidlende Natur P. var, faldt det ham vanskeligt at holde fast ved et bestemt Standpunkt i denne Sag. Under Indflydelse fra andre blev hans Holdning vaklende: fra oprindelig at ville beholde **Arboe-Rasmussen** som Præst slog han om og stemte for hans Afsættelse, og han **maatte** opleve, at der fra forskellige Sider rettedes megen Kritik mod hans Optræden. Særlig pinligt virkede et heftigt Angreb af Hans Koch (i »Plovfuren« **1913**), som dog affødte en meget skarp Protest fra en Række Præster i Viborg Stift. I sit almindelige Stiftsstyre virkede P. som den sidste Biskop af den **Mynster-Martensen'ske** Type. Ved sin kultiverede Personlighed og urbane, besindige Færd forstod han at vinde ogsaa anderledestænkende for sig, og ved højtideligere Lejligheder som Præsteordinationer, Landemoder og Visitationer formaaede han at optræde med megen Værdighed og at kaste en egen Festivitas over de overleverede kirkelige Former.

Livet igennem følte P. med sin kontemplative Natur en særlig Dragning mod teologisk Tankearbejde, der bl. a. gav sig Udtryk i et omfattende, stadig fortsat Forfatterskab. Videnskabsmand i strengere Forstand var P. vel ikke, hans Skrifter er alle af teologisk-kirkelig Karakter, men de præges af en betydelig Dannelse, grundig Førstehaandslæsning og Evne til klar Fremstilling. Hans **Licentiat-disputats** »Det gamle Testament i Christi Taler« (1886) er nærmest af dogmatisk Art, i »Fra Kampen om Mosebøgerne« (1890) gjorde han sig til Talsmand for en moderat konservativ Bibelkritik, men fastholdt principielt de bibelske Beretningers enestaaende Karakter som Aabenbaringshistorie, og i »Jesu Barndom og Ungdom« (1891) forsvarede han Evangeliernes Troværdighed over for Henning Jensens kritiske Angreb. I »Den jødekristelige Bevægelse i Syd-Rusland« (1886), i »Philip Melanchton i Aaret 1521« (1897), i Fremstillingen af det danske Bibelselskabs Historie (1914) og i Bearbejdelsen af Wilh. Walthers Lutherbiografi (1917) behandlede P. kirkehistoriske Emner for den dannede Almenhed, medens hans Deltagelse (sammen med Professor J. L. Ussing) i Udarbejdelsen af en Oversættelse af det nye Testamente (1892—97) og senere (1918 ff.) i Forbindelse med en Række Præster af det gamle Testamente i lige Grad vidner om kirkelig Interesse og eksegetisk Forstaaelse. Fra P.s sidste Aar kan især nævnes tre for ham karakteristiske Skrifter: »Hvad er **evangelisk-luthersk**?« (1917), hvori han tager Afstand fra den (uhistoriske) subjektivistiske Forstaaelse af Wormserprincippet, »Danmarks Kristenhed og dens Stilling til Kirkens Enhed« (1919; oprindelig en **Olaus Petri**-Forelæsning i Uppsala), hvori han stærkt protesterer mod Episkopatets Omdannelse blot til en administrativ Stilling og i Modsætning til Slagordet om den »taalsomme« Folkekirke opstiller Begrebet den »nøjsomme« Folkekirke, hvori rationaliserende Præster for en Tid kan taales; endvidere »Liv og Lære« (1916) — en kritisk Gennemgang af F. C. Krarups »Livsforstaaelse« —, der med al Anerkendelse af Krarups Betydning som teologisk Tænker giver Udtryk for en væsentlig mere konservativ dogmatisk Helhedsopfattelse. — Til Belysning af P.s Ejendommeligheder som Prædikant foreligger foruden en Række særskilt udgivne Prædikener og Ligtaler især tre Samlinger: »Fra Gethsemane til **Emmaus**« (1889), »Prædikener, holdte i Christiansborg Slotskirke« (1896) og »Prædikener, holdte i Roskilde Domkirke« (1901). Uden at bære et stærkere personligt, endsige originalt, Præg kendetegnes de ved deres positive Indhold, formelle Klarhed og Tilknytning til den Martensen-Gude'ske Prædikentradition. — R. 1887. DM. 1905. K.² 1907. — Maleri af

H. Vedel **1918** i Viborg Domkirke. Træsnit **1888** efter Fotografi.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. **1886**, S. 79 f. **Berl. Tid.** **21.** Juli **1913.** Politiken 28. Jan. **1921.** J. L. Ussing: Af mit Levned, **1906**, S. **210—14.** F. C. Krarup: Fra Romantisme til Realisme, **1930**, S. **125** f. V. Helweg-Larsen: Levnetsoptegnelser, **1930**, S. **131** ff. Otto Møller og Skat Rørdam, en Brevveksling, udg. af H. Skat Rørdam, II, **1916**, S. 264, 266, 287, 325, 404. Alexander Rasmussen: Frederik Munter, I, **1925**, Fortalen. Hans Sveistrup: Das Geschlecht Sveistrup, **1936**, II, **1**, S. **18** f., 23.

Bjørn Kornerup

Poulsen, Adam, f. **1879**, Skuespiller, Teaterdirektør. F. **19.** Nov. **1879** i Kbh. (Holmens). Forældre: kgl. Skuespiller Emil P. (s. d.) og Hustru. Gift **1° 16. Dec. 1906** i Søllerød med Ellen Rimestad, f. **21.** Juli **1883** i Aarhus, D. af Kontorchef, senere Direktør ved Statsbanerne Christian Olsen R. (s. d.) og **1.** Hustru. Ægteskabet opløst. **2° 21. Aug. 1920** i Hvidbjerg, Hassing Herred, med Skuespillerinde Nathalia Olivia Cathrine Krause, f. **15.** April **1884** i Kbh. (Frue), D. af kgl. Kapelmusikus **Olivo K.** (s. d.) og **1.** Hustru.

P. opgav den maritime Bane, han ved sin Konfirmation var slaaet ind paa, for **1899** at blive Student fra Birkerød; n. A. tog han Filosofikum. Da Faderen efter sin Afgang stod skarpt over for Det kgl. Teaters daværende Ledelse, valgte han Dagmar-teatret til Forum for sine dramatisk begavede Sønner Adam og Johannes. Deres første Optræden fandt Sted under stor Opmærksomhed **9. Nov. 1901** i Drachmanns »Renaissance«, hvori Giulios Rolle var som skrevet for P.s ydre og indre Personlighed. Han bidrog til det Skønhedsindtryk, Forestillingen efterlod, og syntes nøjagtigere i Udarbejdelsen og mere teknisk udviklet end Broderen, men ogsaa uden dennes lysende Indfald. P. var en smuk ung Mand, i hvis Spil som lyrisk Elsker der kunde være nogen Modsætning mellem Formen og Indholdet, men i Karakterroller røbede han trods sin Ungdom en ualmindelig Myndighed (f. Eks. som Flindt i »Varulven«). **1903—05** havde han sin »Sturm und Drang«-Periode paa Folketeatret med Skuffelser (Chevalieren i »Ninon«) vekslende med Glæder; til de sidste hørte den ildfuldt glødende, fanatisk energifyldte Pastor Bratt i »Over Evne«, som han ca. 25 Aar senere i det tyske Sprog spillede paa Liibecks Stadttheater, og den raa Kaptajn i Hartlebens »Karneval«, en Personifikation af det militære Tyskland, der siden forblødte i Verdenskrigen. P.s kunstneriske Personlighed, det tunge og søgende og det myndige og bydende, traadte karakteristisk frem i disse to Figurer. **1905—06** søgte han yderligere Udvikling paa M. Reinhardts Skole i Berlin og hos Joseph Lewinsky i Wien, og da han kom tilbage, oprandt en Grotid

for ham paa Dagmar-teatret, idet han til **1909** ved Broderens Side spillede et smukt Repertoire, f. Eks. Alexander den Store i »Kaianus«, Harald Haarderaade i »Væringerne i Miklagard« og blev det nye Aarhundredes hidtil bedste Axel i »Axel og Valborg« (**1906**). Under store Forventninger kom begge Brødre **1909** til Det **kgl.** Teater, men Forholdene der tilfredsstillede ikke P.s Virkestrang. **1910** var han den kunstneriske Grundlægger af det første danske Friluftsteater i Dyrehaven, som han med Afbrydelser styrede i fjorten Somre (til **1930**), altid med et lødigt Repertoire; en af hans smukkeste Opførelser var Aabningsforestillingen »Hagbarth og Signe«; P.s slanke Skikkelse og stærke, klangfulde Stemme smeltede sammen med Naturomgivelserne; nordisk Højhed og Poesi prægede ham f. Eks. som Hagbarth og som Ebbe Skammelsen i Bergstedts Folkevisespil. Friluftteatrets Succes førte ham til Direktørposten ved Dagmar-teatret **1911—14**, hvor hans største kunstneriske Indsats var Opførelsen af »Bjerg-Eyvind og hans Hustru«, og hvor »Milepæle« og »**Min** Ven Teddy« var Forestillinger, Byen skulde se. Men Det kgl. Teater drog ham paa ny, og i Einar Christiansens »Fædreland« skabte han **1916** som **Anthio** en af sine smukkeste Skikkelser, om hvilken Forfatteren skrev, at han uden al patetisk Deklamation spillede »skønt og sikkert«. Men om en naturlig Fortsættelse af hans Virken paa Nationalscenen blev der ikke Tale; tværtimod rejste han til Helsingfors for i tre Sæsoner (**1916—19**), netop i Finlands **Frigørelsesperiode**, at lede Svenska teatern. »Hamlet«, »Antigone«, »Det gamle Spil om Enhver« og »Jeppe paa Bjerget« prægede Repertoiret, og Professor **Yrjö** Hirn har vidnet, at P.s Indsats i Finlands Teaterliv »aldrig kan blive glemt«. Ved Afrejsen blev han dekoreret af General Mannerheim personligt. Siden optraadte han som Gæst ved svenske og danske Scener samt paa Betty Nansen-Teatret (Titelrollen i »Borgmesteren i Stilmonde«) og Folketeatret (bl. a. »Ruy **Blas**«); **1923** foretog han med sin Hustru en Turné blandt Danske i Nordamerika, og paa Teatret i Reykjavik har han med islandske Kolleger spillet Prinsen i »Der var engang —«; ved sit 25 Aars Jubilæum var han Gæst paa Nationalscenen (Kong Skule i »**Kongsemnerne**«).

P.s kunstneriske Livsbane har saaledes været meget urolig. Blandt hans mange Roller var hos Shakespeare bl. a. Romeo og Hamlet; hos **Oehlenschläger** foruden Axel og Harald Haarderaade Giulio Romano og Hakon Jarl; dog har han ogsaa lettere Karakterer paa sin Spilleliste, f. Eks. Poul Abel i »Ranke Viljer« og Byfogeden i »En Folkefjende«, begge udført med **fin** Ironi, men personlig har Skikkelser som Bjerg-Eyvind og Henrik Percy i »Henrik IV.« ligget

ham nærmest. Paa Baggrund af hans kunstneriske Stræben og som Det kgl. Teaters skarpe, men ikke uberettigede Kritiker, f. Eks. i Pjecen »**Det** kgl. Teaters Misere« (1921), stod han for mange som Kandidat til Chefposten, da Undervisningsminister Borgbjerg kaldte ham dertil 1930 paa Grundlag af Teaterloven af s. A., som indskrænkede Statens Tilskud og øgede Direktørens Magt. Afskedigelser, P. havde maattet foretage i Aarene paa Dagmar-teatret, havde inden for Murene gjort ham til en frygtet Mand, og hans Tiltrædelsestale, som Ministeren havde godkendt, efterlod et udfordrende Indtryk. Adskillige Kunstnere demonstrerede mod Udnævnelsen ved at forlade Teatret. Men P. skaffede dygtige Stedfortrædere og tog fat paa Arbejdet med stor Energi, og skønt Pressereportagen var ham ugunstig, førte han vanskelige Forestillinger frem til Sejr, f. Eks. »Gaden«, »Væringerne i Miklagaard« og »Den Stundesløse«, hvori Liva Weel, som P. agtede at knytte til Teatrets kommende Anneksscene, som Gæst var en udmærket Pernille. Han satte Tempoet i Vejret, og hvis hans Ledelse var blevet afstørre Varighed, vilde han uden Tvivl have besejret Modstanden, men allerede fra Nytaar 1931 brød han sammen af Aarebetændelse, og fra Febr. konstitueredes hans Efterfølger, Kontorchef Andr. Møller, i Embedet. Hindret af Sygdom har P. siden hovedsagelig maattet indskrænke sin Gerning til **Oplæsning**; af nye Roller spillede han 1936 Titelfiguren i »Daniel Hertz« paa Turné.

Ligesom Emil P.s Kunst stod i Samklang med Holger Drachmanns Digtning, er der Lighed mellem P.s Talent og Axel Juels lyriske Evne; det fremgik ikke mindst, da han paa Odense Teater spillede Titelrollen i »Knud Lavard« (1932). De bæres af samme naturlige Styrke og Virilitet; de er enkle i Udtryksformen og redelige. Baggrunden for begge er Folkevisetonen, **Oehlenschlägers** og Drachmanns Digtning. P.s varme, personlige Kamp for det klassiske Repertoire i en Tid med andre Idealere, hans Grundlæggelse af Teatret i Dyrehaven og hans rene Behandling af Modersmaalet danner Billedet af en karakterfast Mand, og dette Billede blev styrket af den mandige Maade, paa hvilken han bar sit tragiske Fald, netop da han havde naaet sit **Maal**. — R. 1924. DM. 1931. — Malerier af **Margrethe Svénn-Poulsen** 1910, den russiske Maler Dydyko 1925 og H. Vedel 1939. Buste af Jens Lund 1904 og i Bronze af C. J. Bonnesen 1927. Statuette af Elna **Steen-Hertel** 1912. Træsnit af C. Poulsen 1909 og K. J. Almqvist 1930.

P.s Hustru, **Nathalie Krause**, gennemgik Elevskolen ved Det kgl. Teater, hvor hun debuterede 1903 som Marianne i »Tartuffe«

og spillede en Del Roller, men hendes egentlige Forum til **1918** blev Privatscenerne, især Det ny Teater. Hun var i sjælden Grad Damen paa Scenen, decent og nydelig som den unge **Pige** fra det gode Hjem eller som den adelige Frøken, f. Eks. Martha i »**Viljen**« eller Abigael i »Ambrosius«. Det betød et Tab, da hun frivilligt trak sig tilbage for at indgaa Ægteskab. — Buste af C. J. Bonnesen **1927**.

Adam Poulsen: Skådespelarkonst, **1919**. Adam Poulsen **1901—26**, udg. af Vilh. Saxtorph og K. V. Høyer, **1926**. Teatret, XXVI, **1926—27**, S. **41—48**. Gads dsk. Mag., XXII, **1928**, S. **359—66**. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv og af dansk Teaters Historie, **1930**, S. 380 f. Berl. Tid. **23**. Febr. s. A. **Politiken** 8. Maj **1935**. Robert Neiiendam.

Poulsen, Andreas Benjamin, **1726—64**, Præst, Digter. F. 7. Maj **1726** i Kbh., døbt i Nic. K., d. 4. Nov. **1764** i Hillerød, begr. sst. Forældre ukendte. Gift **1755** (Kop. betalt **17**. Dec, Nic.) med Christina, d. tidligst **1765**.

P. blev Student **1746** fra Roskilde, tog teologisk Attestats **1752** og blev Alumnus paa Borchs Kollegium **1754**. Som Student blev han anset for mere end almindeligt lovende og vandt bl. a. Velyndere i de konservative teologiske Professorer P. Holm og P. **Rosenstand** Goiske, der i meget varme Toner anbefalede ham til Præstembede. **1755** blev han da ogsaa Sognepræst i Gerslev (ved Slagelse), og fra dette beskedne Kald forflyttedes han **1758** til Kongens Lyngby. Et Par Maaneder senere kom han til Gentofte, og **1762** blev han Slotspræst ved Fr.borg og Sognepræst i Hillerød og Herlev. Trods sin tidlige Død naaede P. at vinde et Navn som en af sin Tids bedre danske Digtere. Han debuterede med et Sørgedigt i Anledning af Dronning Louises Død (**1752**), skrev s. A. en Kantate til den teologiske Doktorpromotion og et Velkomstdigt til Dronning Juliane Marie. Især i det sidste viser han sin Evne til at skrive letflydende Vers. Skønt officiel Lejligheds-poesi er Lovprisningstonen præget af et vist Maadehold, og man mærker en Understrøm af Naturlighed bag de retoriske Udtryk. Større Arbejder er P.s Oversættelse af Juvenals **13**. Satire (**1753**), tilegnet Luxdorph i nogle elegante Strofer, og hans Gendigtning af C. F. Gellerts »Der Christ« (**1755**). Formodentlig har P. i teologisk Henseende staaet paa samme Standpunkt som Gellert og repræsenteret en Supranaturalisme, der i sin Apologetik bygger paa den nøje Overensstemmelse mellem Skriften og Fornuften. P. nød ikke ringe Anseelse i Samtidens litterære Kredse. Han var Medlem af Selskabet for de skønne Videnskaber, **Suhm** og B. Dass omtaler

ham med megen Anerkendelse, og Johs. Ewald, der i ham landt en af sine tidligste Velyndere, betegner ham som »en Mand af Genie«.

K. L. Rahbek og R. Nyerup: **Udsigt** over den danske Digtekunst under Kong Frederik den Femte, 1819, S. 83—87. P. F. Suhm: Samlede Skrifter, VII, 1791, S. 306; XV, 1798, S. 196, 211 f. Johannes Ewalds Levnet og Meninger, udg. af Louis Bobé, 1911, S. 159. Meddelelser fra **Hist.-topogr.** Selskab for Gjentofte Kommune, II, 1928—32, S. 119—22.

Bjørn Kornerup.

Poulsen, Arnold, f. 1889, Ingeniør, Opfinder. F. 6. Febr. 1889 i Veggerløse. Forældre: Brugsforeningsuddeler Rasmus P. (1851—1937) og Maren Hansen (1848—1925). Gift 1. Sept. 1917 i Charlottenburg ved Berlin med Gertrud Agnes Helene Deiche, f. 2. Maj 1897 i Charlottenburg, D. af **Porcelænsdrejer** Adolf Louis Paul D. (1868—1928) og Emma Augusta Flügel (f. 1874).

P. blev Student 1906 fra Nykøbing F., cand. phil. n. A. og 1912 cand. polyt. som Elektroingeniør, i hvilken Egenskab han hørte til det første Hold Svagstrømsingeniører, der udgik fra Læreanstalten. Efter Eksamen blev han Assistent hos Professor P. O. Pedersen. Sommeren 1912 aftjente han sin Værnepligt som Radiotelegrafist i Marinen og fik derefter Ansættelse som Ingeniør i Firmaet Siemens & Halske i Berlin, hvor han forblev, til han 1916 blev ansat i Store nordiske Telegrafselskab i Kbh. Til 1919 vedblev han at være korresponderende Medarbejder hos Siemens & Halske. 1920 blev han Ingeniør ved det da nystiftede Firma Den danske Kabelfabrik, en Stilling, han atter fratraadte Sommeren 1921. Samtidig hermed havde han ogsaa anden Virksomhed. 1920 blev han Handelsministeriets Konsulent i Elektroteknik, specielt Radioteknik. 1922 blev han Konsulent i Radiosager ved Telegrafvæsenet og 1923 Telegrafvæsenets Tilforordnede ved Radiotelegrafistprøven og Eftersyn af Skibradiostationer. Allerede fra 1918 var P. begyndt paa, i Samarbejde med cand. polyt. Axel Petersen (s. d.), at arbejde paa Løsningen af Problemet talende Film. Den første vanskelige Opgave, de løste, var at faa fremdrevet Filmen med jævn Hastighed. Deres Anordning hertil anvendes i Princippet nu ved de fleste Tonefilmapparater Verden over. En af de store Vanskeligheder var at faa fremstillet en Lysventil, hvorved Lydvariationer kan omsættes til Lysvariationer, saaledes at de kan reproducere fotografisk. I lang Tid arbejdede de med **Intensitetsprincippet**, efter hvilket Lysvariationerne er Intensitetsvariationer, men dette viste sig vanskeligt at gennemføre. Først da de

gik over til at belyse med konstant Lysintensitet, men med Variationer paa tværs af Filmen, kom Udviklingen ind i det rette Spor, selv om der stadig var mange Vanskeligheder, særlig saadanne, der stammede fra, at saa at sige intet af, hvad de skulde bruge, var i Handelen. Mikrofoner og Højtalere, Selenceller og Forstærkere, som en halv Snes Aar senere var almindelige industrielle Artikler, **maatte** konstrueres i hvert enkelt Tilfælde eller findes beskrevet i et eller andet Tidsskrift i Udlandet. **1923** traadte de frem for **Offentligheden**, og **1924** var Metoden saa vidt i Orden, at man kunde optage og gengive hvad som helst. At skaffe tilstrækkelig Kapital i Danmark til at udnytte Opfindelsen var ikke muligt, alene til Eksperimenter var paa dette Tidspunkt medgaaet ca. 200 000 Kr. Der blev derfor knyttet Forbindelse med det store franske Gaumont Selskab og det engelske Gaumont Co. Ltd. Over for Tonefilm var dog baade Kapitalen og Kritikken endnu meget reserverede. Omslaget kom, da den amerikanske Filmproduktion **1928** efter Filmen »The singing fool« Succes resolut indstillede sig paa Tonefilmen, og siden er Udviklingen gaaet hurtigt. P.s og Petersens Tonefilmsystem har hævdet sig trods Konkurrence med mægtige Koncerner, ogsaa efter at Udviklingen er kommet ind paa at skabe støjfri Film, altsaa saadanne, som undgaar den generende Støj, som Filmen længe havde tilfælles med Grammofonen. P.s og Petersens Patenter udnyttes i de engelsktalende Lande og i Frankrig, Italien og Spanien af et engelsk Firma, British Acoustic Films Ltd. i London. I de nordiske Lande udnyttes de af Nordisk Films Kompagni i Kbh. og Aga Baltic Radio A-B i Stockholm. **For** Størstedelen af det øvrige Europa er Patenterne overdraget det tyske Firma Tobis Klangfilm. — I Januarmødet **1940** i Akademiet for de tekniske Videnskaber forelagdes en af P. sammen med Axel Petersen udarbejdet ny Metode til elektrisk Overføring eller Registrering af Lyd, hvorved Lydenes Volumenomfang, for at muliggøre Overføringen eller Registreringen, i Stedet for at komprimeres og ekspanderes ved Haandregulering, komprimeres og ekspanderes automatisk paa en saadan Maade, at Lydstyrkeforskelle, der er lige store før Kompressionen, ogsaa er lige store efter denne. Denne Metode til saakaldt logaritmisk Kompression og Ekspansion tillader inden for Radio-, Film- og Grammofonteknikken at optage og gengive alle mulige forskelligartede Lyde med rigtigt indbyrdes Styrkeforhold, saaledes at Gengivelsen bliver helt naturlig. I Egenskab af Handelsministeriets Konsulent i **Radio-**sager har P. siden **1920** udført et meget betydeligt Arbejde, særlig i Forbindelse med Anvendelsen af Radio til Forøgelse af Sikkerhed

for Menneskeliv paa Søen. — G. A. Hagemann Medaillen i Guld 1936.

Axel Petersen og Arnold Poulsen: Registrering og Reproduktion af **Lyd**-svingninger, i Det 3. nordiske **elektroteknikermøde** i Oslo 1926, I, S. 53—58. Dénes v. Mihály: Der sprechende Film, 1928, S. 55. Heinz **Umbehr**: Der Tonfilm, 1930, S. 223. F. Fischer und H. **Lichte**: Tonfilm, 1931, S. 55. John Eggert und Rich. Schmidt: **Einführung** in die Tonphotographie, 1932, S. 28, 37. Berl. Tid. 8. Febr. 1936. L. H. Bacon i The Journal of the British Kinematograph Society, April 1939, S. 87. Berl. Tid., Nationaltidende og Politiken

Poulsen, Axel August Vilhelm, f. 1855, Vandbygningsingeniør. F. 5. Juli 1855 i Rorup ved Roskilde. Forældre: Sognepræst, sidst i Ejby og Dalby, Provst Vilhelm Burchardt P. (1810—87) og Thora Nathalie Paulli (1817—91). Gift 2. Juli 1883 i Kbh. (Frue) med **Ella** Paulli, f. 12. Jan. 1863 i Kbh. (Frue), d. 9. Juni 1927 paa **Frbg.**, D. af Overlæge, senere Professor Emil Theodor P. (1814—74) og Augusta Jacobson (1835—1906).

P. blev Student 1872 fra Roskilde, cand. **phil.** n. A. og tog samtidig polyteknisk Adgangseksamen. 1879 blev han cand. **polyt.** i Ingeniørfaget og aftjente s. A. sin Værnepligt ved Ingeniørregimentet. Om Efteraaret fik han Ansættelse ved **Kbh.s** Brolægnings- og Vejvæsen. 1880 blev han assisterende Ingeniør ved Vandbygningsvæsenet, hvor han straks blev beskæftiget ved **Kystsikrings**-arbejderne paa Jyllands Vestkyst. 1882 forflyttedes han til Frederikshavn, hvor der under Ledelse af Ingeniør Ollendorf (s. d.) dette Aar paabegyndtes en større Udvidelse af Havnen. 1887 var P. paa K. A. Larssens Legat i England og Nordamerika for at studere Havneanlæg og hydrauliske Mørtler, og 1888 kom han til Tjeneste i Vandbygningsdirektoratet. 1891 var han igen paa Rejse for at studere Sandpumpeskibe og har senere ogsaa jævnlig været paa Studierejser. 1892 blev han tilsynsførende Ingeniør ved Beskyttelses **arbejderne** paa Jyllands Vestkyst og Uddybningen af Thyborøn Kanal. 1905 blev han fast ansat som Ingeniør af 2. Grad, 1906 Ingeniør af 1. Grad, en Stilling, der 1916 fik Betegnelsen Distriktsingeniør. Med denne Stilling forbandt han tillige fra 1892 Hvervet som konst. Overklitfoged i Ringkøbing og en Del af Thisted Amt. 1920 blev han Distriktsingeniør for Nordfyn, Lolland-Falster og Bornholm. 1925 afgik han fra Vandbygningsvæsenet paa Grund af opnaaet Aldersgrænse; P. har udtaget nogle Patenter, bl. a. vedrørende Cementfremstilling, det er f. Eks. ham, der har opfundet den saakaldte Moler cement. I forskellige inden- og udenlandske Tidsskrifter har P. jævnlig skrevet om tekniske **Spørgsmaal**,

f. Eks. Havneanlæg, Cementfremstilling, Søvands Indflydelse paa Betons Holdbarhed, Beregning af Jernkonstruktioner o. 1. For sin Afhandling om Mørtelforsøg og en Metode til Diatoméjordens Anvendelse som Puzzalan til Cement ved Vandbygningsarbejder, f. Eks. Høfdeanlæg, fik han **1915** The Trevithick Premium fra The Institution of Civil Engineers i London. **P.**, som hørte til den Kreds, der stiftede Dansk Ingeniørforening, og var Medlem af dens første Bestyrelse, har ogsaa skrevet om teknisk Undervisning, men navnlig vil han blive mindet som en i Skrift og Tale lige uforsonlig Modstander af de af J. Fibiger (s. d.) til Udførelse bragte Havneanlæg ved Hirtshals og Hanstholm paa Jyllands Vestkyst. P.s Opfattelse er en logisk Konsekvens af det af Vandbygningsvæsenet **1913** tagne Standpunkt over for de allerede fra 80'erne og 90'erne stammende Kommissionsbetænkninger og Projekter, at en Løsning af Vestkysthavnespørgsmaalet var praktisk talt umulig, fordi Anlægget vilde koste ca. 50 Mill. Kr., og fordi man ikke kunde regne med at bestride Vedligeholdelsen med rimelige Midler. At der ved Loven af **31. Marts 1917** af **Hassing-Jørgensen**, som Minister for offentlige Arbejder, gennemførtes en Ordning om Bygningen af de to Havne uden om Vandbygningsvæsenet og med Fibiger som Leder, har næppe mildnet hans Syn paa Sagen. P. har været Medlem af en Række ministerielle Kommissioner angaaende faglige Spørgsmaal, f. Eks. vedrørende Thyborøn Kanal **1892**, Graadby **1913**, Hvide Sande og Afløbsforholdene fra Ringkøbing Fjord **1912** og **1914**. **1906—20** var han Formand for Kystkommissionen for Ringkøbing og Thisted Amtsræds kredse. Fra **1937** er han Medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber. **1921** stiftede P. et Legat for ældre Kvinder i Lemvig og Thyborøn, **1922** rejste han et Mindesmærke paa Bovbjerg for Kystsikringens Grundlægger, C. F. Grove (s. d.), **1926** skænkede han Studentergaarden et »Simon Paulli's Værelse«, opkaldt efter hans og Hustruens fælles Stamfader, Lægen og Botanikeren Simon Paulli. Efter sin Afsked bosatte P. sig i **Kbh.**, hvor han snart blev meget kendt i Ingeniørkredse og jævnlig, trods sin Tunghørhed, deltog i Diskussioner ved Møder og altid der og paa anden Vis bar sin med Aarene i hvert Fald ikke aftagende Stejlhed til Skue. — R. **1906**. DM. **1920**. K.² **1925**.

Polyteknisk Tidsskrift, X, **1929**, S. 33 f. Ingeniøren, **XLIII**, **1934**, Afd. IV, S. **15**; **XLIV**, **1935**, Afd. VI, S. 22 f., 49, **211**, **214**, 283 f. Vilhelm Larsen: »Gustav Emil«. Blade af en Døvtums Liv, **1936**. Mo-Ler-Cementen gennem $\frac{1}{4}$ Aarhundrede, i Ingeniøren, **XLVI**, **1937**, Afd. VI, S. **227—33**. Ringkøbing Amts Dagblad **19. Okt. 1939**. Povl Vinding: Dansk Teknik gennem **100**

Poulsen, Rikard Axel, f. 1887, Billedhugger. F. 1. Dec. 1887 i Kbh. (Johs.). Forældre: Snedkermester Hans P. (1862—1934) og Maria Malmberg (1858—1935). Gift 12. Nov. 1917 i Långasjö med Malerinden og Forfatterinden Elisabeth Bergstrand, f. 12. Nov. 1887 i Långasjö i Sverige, D. af Organist Per Magnus B. (1855—1927) og Anna Hammargren (f. 1861).

P. voksede op i Odense og uddannede sig til Billedskærersvend paa sin Faders Værksted. Samtidig besøgte han Odense Tekniske Skole og blev herfra dimitteret til Akademiet, hvor han blev optaget 1908, og hvorfra han allerede fik Afgang 1911. 1912 debuterede han paa Charlottenborgs Foraarsudstilling bl. a. med Relieffet »Thetis fulgt af Nereiderne trøster Achilleus efter Patrokles' Død«, som blev belønnet med Akademiets lille Guldmedaille (senere udført i Marmor til Fabrikant Th. B. Thrige, Odense), og allerede n. A. opnaaede han den store Guldmedaille for Relieffet »Christus uddriver Kræmmerne af Templet«. Med de hermed forbundne store Akademistipendier rejste han samme Foraar til Italien og tog først et Par Aar Ophold i Rom og senere et Par Aar i Firenze og gjorde herfra stadige Rejser rundt i Italien og en enkelt Gang til Grækenland. 1917 rejste han hjem over Frankrig, hvor han paa Grund af Krigen fik et tvungent tre Maaneders Ophold i Paris. — Blandt danske Billedhuggere har P. fra første Færd indtaget en ret isoleret Stilling. Sit Gennembrud fik han under Italienopholdet, som blev af den allerstørste Betydning for hele hans kunstneriske Udvikling, og hvor han bevidst gav sig ind under den italienske Renæssanceskulptur. Gruppen »Den første Kærlighed«, som han hjemsendte i Gips til Charlottenborg 1914, belønnedes med Aarsmedaillen og bestiltes af Kunstmuseet i Marmor (hugget i Italien 1916; Bronzeeksemplar af samme 1919). Den er med sit spæde Formsprog i de unge Skikkelser opstaaet under Indflydelse af Donatello's Johannesfigurer i Firenze. Ogsaa i de senere religiøse Relieffer (f. Eks. Altertavlerne i Eg til Ansgar Kirke (1918) og Fredens Kirke (1922) i Odense, samt til Kirkerne i Skjoldborg (1925) og Kallerup (1927)) eller i de dekorative Arbejder, han udførte til Arkitektur (f. Eks. Kalkstensfriserne paa K. F. U. K.s Bygning i Kbh. (1919), Bronzeportalerne paa Axelborg (1920), Bronzefiguren af St. Jørgen paa De fyenske Brandforsikringselskabers Bygning, Odense (1924)) er det stadig Renæssancestilen, han bygger videre paa. 1926 vandt P. Konkurrencen om et Genforeningsmonument i Kbh. (opstillet i Bronze ved Indgangen til Fælledparken 1930) og har siden da faaet overdraget betydelige Opgaver, som har bragt hans Navn stærkt i Forgrunden, heriblandt først og fremmest

Monumentet i Marselisborg Mindepark for de i Verdenskrigen 1914—18 faldne Danske (1931—35) og H. P. Hanssen Mindesmærket til Aabenraa, som P. for Tiden hugger i Granit. I disse nationale Monumenter, som er hans Hovedværker, er hans Evne til paa en naturlig og enkel Maade at udtrykke menneskelige Følelser gennem Skulpturen blevet taget i Brug. Klarlæggelsen af Motivet og det følelsesbetonede Udtryk er for ham af lige saa stor Betydning som selve den skulpturelle Opfattelse. En vis Bundethed har kunnet spores i hans Arbejder, idet han ofte lader Figurerne udfolde sig i Fladen som et Relief (f. Eks. i Genforeningsmonumentet) med udpræget lineær Virkning, hvorved Handlingens Udtryk samler sig i et Billede og forstærkes. Denne Bundethed kan **maaske** føres tilbage til hans Arbejde med Træet. I Marselisborg Mindesmærket, som har virket stærkt gribende paa mange ved sin enkle Patos, føles et stærkere Slægtskab end tidligere med den græske Reliefstil. — Foruden de nævnte Hovedværker har P. i de senere Aar udført en Række offentlige Arbejder, af hvilke kan nævnes: Relieffet af Pastor E. Koch i Graabrødre Kirke i Odense (1925), Springvandsgrupper i Haderslev (1927), Nyborg (1928) og Hjørring (1935), Monumentet over Pastor Olfert Ricard (1930) og Relieffer til Haderslev Skole, Lindevangsskolen og Frederikssundsvejens Skole. Til Belysning af P.s Personlighed kan det nævnes, at han selv under sit Italienophold har tegnet det meget romantiske Hus, han bebor i Hellerup, med en italiensk **Kloster**-gaard og selv udført alt Smedearbejdet (Farfaderen var Smed) og alle Træudskæringer og Møbler. Som Kunstner og Haandværker har han noget af Renæssancekunstnerens Alsidighed. 1927 rejste P. med det Ancker'ske Legat til Italien, Grækenland og Frankrig. Siden 1931 har han været Medlem af Akademiraadet. — R. 1934.

III. Tid. 16. Marts 1913. Politiken 12. Marts s. A. Fyns Venstreblad 21. April 1918. Nationaltidendes **Søndagstillæg** 16. Aug. 1925. Berl. Tid. 26. Juni 1926. Nationaltidende 23. Okt. 1929. Politiken 3. Juli 1930 (af K. Pontoppidan); Svar fra A. P. **herpaa** i Berl. Tid. 8. Juli s. A. Carl Laurin i Ord och Bild, XL, 1931, S. 139—42; XLVIII, 1939, S. 189—93. Samleren, XIV, 1937, S. 229—33. (Udtalelser af forskellige **Kunstnere**).

Merete Bodelsen.

Poulsen, Christian Marinus, 1818—85, Højskolelærer, Botaniker, Embedsmand. F. 14. Marts 1818 i Aalborg, d. 20. April 1885 i Skovhuset, Linaa Sogn, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Skolelærer og Kordegn Hans P. (1778—1855) og Mette Sophie Bergmann (1879—1847). Gift 25. Okt. 1852 paa Frbg. med Anna Cathrine Aschehoug, f. 26. April 1824 i Id, Norge, d. 18. April 1902 paa

Frbg. (gift 1° 1847 med Kommandørkaptajn Hieronymus Aschehoug, 1790—1850), D. af Sognepræst Hakon A. (1786—1829) og Anna Christine Darre (1799—1885).

P. kom 1832 i Lære paa Hanherredernes Apotek og blev 1838 cand. **pharm.** Han var derefter i fire Aar Assistent paa det akademiske Laboratorium i Kiel og opholdt sig 1843—45 i Udlandet (Tyskland, Østrig, Frankrig og Italien), hvor han studerede forskellige Naturfag og 1843 blev Dr. **phil.** i Heidelberg paa en Afhandling om Galvanismen. 1845 knyttedes han til den nyoprettede Rødding Højskole som Lærer i Geografi og Naturhistorie og viste sig i det Aar, han virkede her, som en fortrinlig, livfuld Lærer med stor pædagogisk Sans. 1846 tog han imod Stillingen som **Fabrik-**kontrollør for Hertugdømmerne med Bolig i Altona og virkede her til 1848. Efter Krigen tog han til Orde for at skabe en direkte dansk-engelsk Dampskibsforbindelse for at undgaa Mellemstationen Hamburg, og det lykkedes at etablere en saadan over Tønning, Husum og Hjerting. Det var i det hele taget Handels- og Trafikproblemer, der i første Række optog P.; 1850 fremsatte han sammen med Fr. Klee (s. d.) en Plan for Anlæg af Jernbaner i Hertugdømmerne og Jylland, der i det væsentlige blev Rettesnoren for Udviklingen indtil 1864. 1851—54 var han Kommitteret i Bestyrelsen for Toldvæsenet og 1854—67 dansk Repræsentant for det engelske Firma, der byggede Jernbaner i Jylland, en Tid ogsaa for Det dansk-engelske Gaskompagni. — P. var 1849—53 Medlem af Folketinget for Hjerting, 1858—63 af Rigsraadet; han tilhørte de Konservative, i snævrere Forstand den saakaldte jyske Klub, som Sponneck stod bag ved, men han spillede ikke nogen fremskudt Rolle paa Rigsdagen. Fra først i 60'erne var han Skovejer i Midtjylland (se nedenfor). — **Justitsraad** 1854. — R. 1851. DM. 1862. — Mindesten ved Skovhuset i Linaa Vesterskov.

Højskolebladet, XV, 1890, Sp. 616, 643. H. Rosendal: Nogle Bidrag til Rødding Højskoles Historie, 1894. Nationaløkonomisk Tidsskr., 3. Rk., VI, 1898, S. 334 ff., 425 ff-

Povl Engelstoft (H. Rosendal).

— P. var i sin Ungdom en ivrig *Florist*, og allerede som **Apoteker-**lærling botaniserede han flittigt under Japetus Steenstrups Vejledning og gjorde flere nye Fund. Sin Interesse for den danske Flora bevarede han Livet igennem og efterlod sig et meget stort Herbarium, som hans Enke forærede til Botanisk Museum. Botanik var ogsaa et af de Fag, han studerede under sit Ophold i Udlandet 1843—45, og man ansaa ham da for en saa habil Botaniker, at man tilbød ham at deltage i »Galathea«-Ekspeditionen, men han

afslog Tilbudet af Hensyn til sin Ansættelse i Rødding. I den følgende Tid havde han kun ringe Lejlighed til at give sig af med Botanik. I sine senere Aar beskæftigede han sig med Studiet af Snegle (har bl. a. i Vidensk. Medd. fra Naturhist. **Foren.** for **1873** skrevet om Bornholms Land- og Ferskvandsbløddyr) og med Indførelse af vestamerikanske Naaletræer, som han dyrkede paa sin Skovejendom (se nedenfor).

Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, **1924—26**, I, S. 428; **II**, S. 262 f. C. C. A. Gosch: Udsigt over **Danm.s zool.** Litteratur, **II—III**, **I 75** . .

Carl Christensen.

1860—62 sammenkøbte P. de Arealer, der nu udgør Linaa Vesterskov ca. 7 km Sydøst for Silkeborg. P. udførte et betydeligt Arbejde ved at tilkultivere aabne, lyngbevoksede Sletter og ved i det hele at forøge Skovens bevoksede Areal. Hans Interesse for *Skovbruget* fandt dog det for Faget særlig værdifulde Udtryk i hans Interesse for skovmæssig Anvendelse af nye hurtigtvoksende Naaletræer, særlig fra det vestlige Nordamerika. Herom skrev han nogle værdifulde Afhandlinger i »Tidsskrift for Skovbrug« **1879—83** og **1886**, ligesom han i Linaa Vesterskov anlagde meget betydelige Kulturer af saadanne nye Træarter. **1884** demonstrerede P. sine Forsøg ved det fjerde almindelige danske Skovbrugsmøde under en Ekskursion til Linaa Vesterskov, hvor der ogsaa endnu er bevaret meget betydelige Rester af P.s Plantninger.

Chr. Tauson: Fremmede Naaletræer i Linaa Vesterskov, Dansk Skovfor-
enings **Tidsskr.**, III, **1918**, S. 97—190, især 101 ff. *C. SyrachLarsen.*

Poulsen, Christiern, d. **1575**, Prior. D. **15. Aug. 1575** i Odense, begr. i St. Knuds K.

C. P.s Liv indtil **1529**, da Benediktinerne i St. Knuds Kloster i Odense valgte ham til Prior, er ukendt. Lige til **1572** beholdt han dette Embede; men Reformationens Sejr ændrede det ganske vist fra en af vor katolske Kirkes betydeligste Prælaturer til væsentlig at være et økonomisk Tillidshverv med Ansvar over for Kongen for Klosters Brug, til Dels til helt nye Formaal, og for Administrationen af dets endnu, trods alle Tab, betydelige Ejendomme og Rettigheder. **1541** forlenedes han med Stillingen paa Livstid. — Allerede de store Ydelser, som var afkrævet Klosteret især under Grevefejden og i Begyndelsen af Christian **III.s** Tid (hvorved ogsaa St. Knuds Kirke mistede sine Kostbarheder), nødte det til at bort-sælge af Godset, og endnu mere truedes dets Økonomi ved det almindelige Stræb efter Kirkegods under Paaberaabelse af, at stif-

tede Gudstjenester ikke varetoges. Baade for at retfærdiggøre sin Administration og sikre Klostret, hvad der bevislig var dets Ret, udarbejdede C. P. 1548 et Skrift, dels med Afskrifter eller Udtog af ind- og udgaaede Breve (især Kongebreve, som ofte havde nødt ham til uønskede Handlinger), dels med Registraturer over Dokumenter, som bevidnede Klosters Indtægter, dets Ejendomsrettigheder, Retssager for at hævde disse m. m. Dette Skrift (nu i **Rigsarkivet**; trykt i »De ældste danske Arkivregistraturer«, V, I. 1910, S. 175—269), som er blevet en historisk Kilde af høj Rang, bevidner ikke blot hans omfattende Administration (foruden det udenbys Gods Klosterbygningerne og deres Brug, St. Knuds Kirke som Bygningsværk, de inkorporerede Kirker, Driften af de store Ladegaarde, Salg af Produkter, Sysselsættelse af Haandværkere o. s. v.) og hans udprægede Redelighed og Loyalitet, men ofte ogsaa hans personlige Stemning over for modtagne Paabud. 1532 havde Kongen befalet ham at give J. J. Sadolin, som Biskop Knud Gyldenstjerne havde indkaldt som sin »Prædikant«, Ophold og Løn. C. P. tilføjer: »saa prædikede han ham Fyens Stift fra og sig selv deri igen«! 1533 protesterer han skarpt mod at give en fhv. Munk en af Klosters Kirker: en Galge burde være hans Løn, thi han stjal en Guldalk, da han forlod Klostret! 1536, da han leverede Kongen 4000 Lod Sølv og beskyldtes for at indsende Kobber, godtgjorde han Klagers Uredelighed og noterer med Tilfredshed, at Klageren stjal fra Kongen og blev sat i **Fængsel**. — 1538 blev det Munkene forbudt at bære Tonsur, og C. P. fik paalagt at underholde en Prædikant, der belærte Munkene om evangelisk Sandhed. Samtidig lod C. P. udtage Vidnesbyrd paa Raadhuset om, at Klostret virkelig til da havde holdt de pligtmæssige Gudstjenester.

Efterhaanden forsonede C. P. og de tiloversblevne Munke sig med de nye Kirkeforhold, og Forholdet til Biskop J. J. Sadolin blev saa godt, at det vakte et Par unge Præsters Indignation, især over at Munkepræsterne deltog i Ordinationshandling. — At der nu var Orden i Klosters Økonomi, bevidner vel Forleningsbrevet fra 1541; i alt Fald anerkendte baade Christian III. og Frederik II. C. P.s Evner som Administrator. Men stadig stilles nye Krav til Ydelser: 1554 bekostede Klostret Domskolens Udvidelse; samtidig fastsattes, at det skulde huse seksten »gejstlige Personer« (otte Præster, Skolemester, Hører og seks **Degne**); siden 1541 underholdt det ogsaa Studenter ved Universitetet. 1558 byggede det Taarnet paa St. Knuds Kirke. — Da C. P. 1561 havde faaet Kvittering fra Kongen for sit Regnskab, sendte han før **Aarsskiftet**

Frederik II. som Gave et endnu bevaret Manuskript med 500 »Billider og Vaaben«, som vakte Kongens levende Bifald, samt endnu til Nytaar 500 Gylden i Guld, et talende Vidnesbyrd om hans egne økonomiske Forhold. — Frederik II.s nye Fundats af 1572 for Odense Hospital og det store Kommunitet, som skulde bespise 30 »Degne« i Skolen, medførte saa store Forandringer i Klosters Forhold, at C. P. tog sin Afsked; men han vedblev at bo i Klostret til sin Død. Han blev begravet i St. Knud; allerede 1546 havde han ladet en Ligsten med sit Billede hugge.

Dsk. Mag., II, 1746, S. 65—84. De ældste danske Arkivregistraturer, V, 1, 1910, S. 175—269. C. T. Engelstoft: Odense Byes Historie, 2. Udg., 1880
gis

J. Oskar Andersen.

Poulsen, Dorus Theus, 1850—1925, Gartner. F. 29. Nov. 1850 paa Kærsgaard Mølle ved Silkeborg, d. 23. Juli 1925 paa Frbg., begr. i Espergærde. Forældre: Proprietær, exam. juris Dines P. (1800—60) og Mette Marie Elisabeth Demuth (1821—1901). Gift 21. Juni 1878 i Kbh. (Holmens) med Johanne Kirstine Møller, f. 13. Jan. 1853 i Æbeltoft, d. 6. Jan. 1928 paa Frbg., D. af Købmand, svensk Konsul Peter Thue M. (1821—66) og Johanne Margrethe Schmidt (1830—1902).

Efter Faderens Død 1860 kom P. i Huset hos sin Onkel Poul P. til Rolsegaard paa Mols (1802—78). Siden var han i Gartnerlære hos Gartner Villesen i Silkeborg, paa Frijsenborg og senere hos J. E. Ohlsens Enke, Østerbro og hos Fløystrup, Nørrebro, hos hvem han var til 1870. Han studerede paa Landbohøjskolen og blev Havebrugskandidat 1872. Efter Eksamen var han 1873 en kort Tid konst. som Assistent paa Landbohøjskolen og rejste derefter til England, var ansat hos Henderson i London og blev efter sin Hjemkomst 1874 Assistent paa Landbohøjskolen hos Lærerne i Botanik og Havebrug. 1878 oprettede han et Handelsgartneri ved Roskildevej, der i Begyndelsen omfattede Køkkengartneri, Frøavl og Frøhandel, men snart kom til næsten udelukkende at beskæftige sig med Kultivering af Planteskoleartikler og blev en af de førende Forretninger af denne Art her i Landet. Omkring Aarhundredskiftet lagde Planteskolen sig i høj Grad efter Tiltrækning af Rosenkulturer og da navnlig efter Tiltrækning af Hybrider af **Polyantha-Roser**, som bragte Navnet D. T. P. langt ud over Landets Grænser. Virksomheden førtes efter P.s Død videre af Sønnerne, især af Dines P. (f. 4. Juni 1879) og Svend P. (s. d.), dels paa den gamle Ejendom og dels paa en nyanlagt Planteskole, Kelleris ved Kvistgaard, hvor nye Specialkulturer anlagdes, især Rhodo-

dendron, sjældnere **Naaletræer**, haardføre Bambus etc. I al sin Gøren og Laden lagde P. en betydelig Arbejdsevne, en udpræget Ordenssans, Myndighed og fin **Retfærdsfølelse** for Dagen; han havde et stort Plantekekendskab og en virkelig Interesse for Optagelse af nye Plante kulturer eller nye Kulturmetoder i Virksomheden. — Ved Siden af sin faglige gartneriske Virksomhed fik P. Tid og Lejlighed til at sysle med Fagets indre Organisation, et Arbejde, han drev med stor Energi og dyb Interesse, navnlig var han fra først af til midt i **80'erne** i forrige Aarhundrede en ivrig Tilhænger af den Tanke at faa de to eksisterende Foreninger Dansk Gartnerforening med Sæde i Viborg og Hortulania, senere betegnet Almindelig Gartnerforening, med Sæde i **Kbh.**, forenede i een stor Sammenslutning. Da denne Sammenslutning var fuldbdyret **1887**, blev P. Almindelig dansk Gartnerforenings Næstformand og ved C. J. Brostrøms Fratræden **1899** dennes Efterfølger som Formand, et Hverv, han beklædte indtil **1906**. Foreningen havde i denne Periode gode Vækstkaar baade med Hensyn til Medlemsantal og Løsningen af de forskellige Opgaver, den satte sig. P. var meget virksom for Indførelsen af en forbedret **Gartnerrelevuddannelse**, Forbedring af Afsætningsforholdene, Ordning af **Toldspørgsmaalene**, saa vidt disse angik gartneriske Produkter, samt for Arrangering af Udstillinger. P. var ogsaa litterært virksom. Han besørgede **1879** efter J. A. Dybdahls Død Udgivelsen af dennes Værk »Jordbær og vore vigtigste **Frugtbusk-Arter**« og har skrevet et betydeligt Antal Artikler i Fagpressen. **1890—95** var han Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse. — Æresmedlem af Almindelig dansk Gartnerforening. — R. **1894**. — Træsnit **1884**.

Gartner-Tidende, XLI, **1925**, S. 349

fif.

Axel Lange.

Poulsen, Christian Emil, **1842—1911**, Skuespiller, Sceneinstruktør. F. 9. Juli **1842** i Kbh. (**Fødsst.**), d. 8. Juni **1911** i Villa Ørnæs ved Helsingør, begr. paa Frbg. Forældre: Skomager, Herskabs-tjener, senere Postbud Hans P. (**1807—65**, gift 1° **1839** med Ane Cathrine Verner, ca. **1811—40**) og Poulina Sophie Henckell (**1819—88**). Gift 17. Aug. **1871** i Kbh. (Holmens) med Anna Augusta Dorothea Winzentine Margrethe Næser, f. 8. Marts **1849** i Kbh. (Holmens), d. 17. Dec. **1934 sst.**, D. af Kaptajn i Søetaten Johan August Kjerulff N. (**1795—1857**) og Winzentine Henriette Benedictine Albertine Kirkerup v. Schønberg (**1809—83**).

Der var **smaa** Kaar i Hjemmet, men en velstaaende Moster, Andrea Henckell, som var **Restauratrice** paa Østergade, tog sig af P. Allerede som Gymnasiast spillede han Komedie, og da han

1860 var blevet Student fra Metropolitanskolen, deltog han ivrigt, bl. a. sammen med P. **Jerndorff**, i de akademiske Forestillinger og fik gennem Studenterforeningen Tilknytning til det nationalliberale Parti. **1861** tog han Filosofikum, og ikke langt fra filologisk Embeds-eksamen afbrød han Studiet for **16. April 1867** at debutere paa Det **kgl.** Teater, der efter Fru Heibergs Bortgang og Michael **Wiehes** Død i høj Grad trængte til Fornyelse. Samme Aften optraadte hans syv Aar yngre Broder Olaf første Gang. I Modsætning til denne havde P. ikke faaet nogen egentlig dramatisk Undervisning, men han var aandeligt moden gennem udstrakt Læsning af oldklassiske Forfattere og havde gennemgaaet en Mængde Roller med sin Ven Magister Clemens Petersen. **P.s** Skikkelse var lille, men overordentlig harmonisk; Ansigtet med den høje, kraftige Pande beherskedes af de intelligente Øjne og den mandige, skønt formede Mund, og Stemmen var meget vellydende, paa een Gang stærk og blød. Allerede i Debutrollen, Erasmus Montanus, viste han sig som en akademisk Karakterskuespiller af Rang. Ydret var paavirket af Marstrands Opfattelse, men Spillet originalt og gennemarbejdet med stor Klarhed. Erasmus blev en nærsynet Bogorm, paastaaelig og opblæst, en selvgod Formalist, der røbede Følelse i Oplæsningen af Lisbets Brev. Karakteristisk for P. var, at han senere gjorde Erasmus til et forvirret Brushovede; i klassiske Roller med store psykologiske Udviklingsmuligheder eksperimenterede han stadig med Replikernes Betoning og forandrede Masken, f. Eks. i Gengivelsen af Moliéres Tartuffe og Shakespeares Shylock, to af hans Manddoms Mesterværker. De nærmeste Roller efter Erasmus viste, at P.s sceniske Begavelse var meget omfattende: Leander i »Maskeraden« gav han et skælvende Følelsesindhold, der røbede hans lyriske Evne, og modsat skabte han et mageløst Billede af Bisp **Nicolas'** afmægtige Oldinglidenskab i »Kongsemnerne« (**1871**), Kampen mellem Villiens Anspændelse og Legemets Forfald, en af alle beundret fantasifuld Menneskeskildring, der tjente ham til største Ære, og inden det gamle Teater **1874** blev nedrevet, havde han vundet en stor populær Sejr som Bertran de **Born**, E. v. d. Reckes romantiske Sangelsker med Modet og den blanke Klinge. Thi musikalsk var P. ogsaa, og han ejede en smuk, mørk Sangstemme. Allerede da havde han gennemgaaet Skuespilkunstens hele Skala, været Elsker (Darnley; Romeo) og Skurk (Biskop Popo; Sortebroder Knud), forsøgt sig som **Karakter**-komiker (Mester Gert Westphaler; Jean de France), og selv om ikke enhver Skikkelse lykkedes, røbede de alle et indtrængende Studium og personlig Opfattelse. Set paa Baggrund af Fortiden

savnede P. Michael Wiehes sjælelige Ejendommelighed og hektiske Glød, men overgik ham i kølig Ironi og antik Klarhed. Paa Overgangen mellem to Tider i Teatrets Kunst stod P. som Hovedaktøren, fordi han baade var Efterromantiker og Realist.

Denne Stilling bevarede P. sit Kunstnerliv til Ende. De Digtere, hvorfra hans Genius især hentede sit Stof, var Shakespeare, **Molière**, Ibsen og Drachmann, derimod ikke **Oehlenschläger**, hvis deklamatoriske Ordridgom kontrasterede med hans Klarhed og Knaphed. Han var en Modsætning til Wilhelm Wiehe, hvis besejrende naive Patos han manglede. P. udførte i alt ca. 250 Roller og deraf hyppigst saadanne **folkeyndede** Figurer som Molbechs Ambrosius (1878), hvortil alt var ham givet, Skønhed, Mandighed, Mol-Tonen af dansk Natur, saaledes at Skikkelsen i Historien staar som et typisk Billede fra vor Efterromantik; endvidere Christian IV. i »Elverhøj« (1883), der ikke satte hans Aand i Bevægelse, men hvori han talte Sproget bredt og myndigt og derved i denne og lignende Roller dannede en Skole for Modersmaalets Behandling, som siden genfandtes bl. a. hos Aug. Lieberman, Johs. Nielsen, Adam og Johs. Poulsen. Prokonsulen i »Fulvia« (1881) og Prinsen af Danmark i »Der var engang —« (1887) hørte ogsaa til P.s Sproggeroller; der var Samhørighed mellem Drachmanns Lyrik og P.s baade klangfulde og gennemtænkte Behandling deraf, en typisk dansk Rytmik, vellydende og frodig, baaret af P.s mandige Personlighed, der stod for Digterens indre Syn, da han skrev sin Eventyrkomedie. Fribaaren Stolthed kunde han fremstille som ingen anden i Samtiden, Karakteren, der hæver sig over Mængden; Prins Henrik i »Kong Henrik IV.« var nok **Falstaffs** Drikkebroder, men dog ved sin Persons Adel den fødte Kongesøn. Prinsen af Danmark tabte ikke sin Overlegenhed under Prinsessens Haan eller under Forklædningen, og Kong Erik i »Drot og Marsk« daarede ved sin dæmoniske Magt og blev en Personifikation af den danske Folkevissekonge; P. viste her, længe før **Vilh.** Herold, at der kan ydes karakterfuld Skuespilkunst selv i en lyrisk Opera, hvor Vægten lægges paa det vokale. Men det var ikke den lyriske Udfoldelse, som gav P. Plads blandt Teatrets store Kunstnere; det var hans Evner som Karakterskuespiller. Hos Shakespeare var det ikke Romeos Elskov eller Hamlets Veghed, der udmærkede hans Spil, men Shylocks flammende Had, navnlig det stumme Spil i Retsalen, og Macbeths storladne Sorg over at fatte Svælget mellem Villien og Kræfterne. I Molières Tartuffe udtrykte P. Hyklerens Attraa i en dristig, hvæsende Diktion, og Jupiters bydende Begær i »**Amfitryon**« omsatte P. i komisk Belysning, da han som Arnolphe

i »Fruentimmerskolen« fremstillede den aldrende Mands sanselige Betagelse. Repræsenterede disse Skikkelser Fortiden, genkaldt med fantasifuld Kultur og historisk Stilfølelse, skabte han hos Ibsen en Række Typer fra Samtiden. Galleriet begyndte med den national-liberale Bedsteborger Konsul Bernick i »Samfundets Støtter« (1877) og sluttede med John Gabriel Borkman (1897), et Billede af hvileløs Græmmelse, og derimellem laa Dr. Stockmann i »En Folkefjende«, Dr. Wangel i »Fruen fra Havet«, Ejler Løvborg i »Hedda Gabler«, Bygmester Solness og Alfred Allmers i »Lille Eyolf« samt de to ikke af senere Fremstillere overgaaede Mønstre, Advokat Helmer i »Et Dukkehjem« (1879) og Hjalmar Ekdal i »Vildanden« (1885). Den første var et Normaleksempplar af den saakaldte dannede Mand, som P. genialt levendegjorde i al typisk Almindelighed, og den anden var en blodig Satire paa Manden med Hjertet paa Læben, den æstetiske Akademiker, der ender som Fotograf. Alle Figurens Egenskaber kom frem i P.s Spil, det forlorne og selvgode, Egoisten og Pjalten, og med den sikreste Smag løftede han Frasehelten op fra Karikaturen. Med disse Typer viste P. sig som en stor Hjernens Kunstner, en Ironiens og Sarkasmens Mester; Lyrikeren i ham selv blottedes i Satirens **Lys**; derimod erstattede han den brede Naivitet, som er Dr. Stockmanns og Professor Tygesens Særkende i »En Folkefjende« og »Geografi og Kærlighed«, med elskværdig Distraktion. P.s Betydning for det nye norske Skuespil gav sig Udtryk ved Gæstespil i Bergen 1880 og paa Kristiania Teater 1882. Aaret før var han blevet **kgl.** ansat.

Foruden disse Hovedværker skabte P. en Mængde Skikkelser i Teatrets Døgnrepertoire. Hans Virksomhed betegner sammen med Broderens Nationalscenens Historie i den sidste Fjerdedel af det 19. Aarh. Der var spillevende Typer imellem, f. Eks. den tungefærdige Prokurator i »Eva« og Darwinisten Dr. **Bygum** i »Under Snefog«, Advokat Berent i »En Fallit«, som han forlenede med sin tavse Autoritet, Hertugen af Septmonts i »Den Fremmede«, dekadent og fræk, et Billede ude fra den store Verden, medens Fløsen Arthur i »En Skandale« var københavnsk betonet i sin lunerige Spot over Familielivet. P. havde efterhaanden besejret en vis Forlegenhed, naar han bar sin Samtids Klæder, men i øvrigt støttede han sig saa lidt som muligt til Ydret og Masken; det var Rollernes indre Liv, hvorpaa det for ham kom an. Hans i **Perioder** skarpe Kritiker Edv. Brandes skrev engang: »Maaske kun den, der i sine egne Replikker har hørt denne Mester — thi i saa Henseende er han en Mester — forstaa og forklare Ordene, maaske kun en Forfatter vil fuldkomment paaskønne Emil P.s uforlignelige Diktion«.

Men nægtes kunde det ikke, at han i sine senere Aar, da han (fra 1893) ogsaa havde paataget sig Sceneinstruktionen efter W. Bloch, ofte virkede træt og spillede paa sin Autoritet. Røster fra disse Aar, i hvilke han ogsaa var Lærer ved Elevskolen, har ensidigt skildret ham som en arrogant og magtkær Mand, men ikke forstaaet, at han var syg og i Aarevis kæmpede en haard Kamp for at holde sig oppe. En Rygmarvssygdom gjorde Gangen slæbende og gav Refleksionen i hans Kunst Magten over den skabende Fantasi. Dog tiltog han sig Kraft til at gennemføre Vølund Smed (Marts 1898), som blev hans Svanesang. Atter støbtes de Drachmann'ske Vers af hans myndige Personlighed, og trods den legemlige Brist hævede han sig paa ny, særlig i anden Akt, til tragisk Højhed. Men da en toaarig Orlov med Ophold i Syden ikke bragte ham Helbredelse, **maatte** han, kun 58 Aar gammel, tage sin Afsked. 4. Nov. 1900 optraadte han sidste Gang i Brudstykker af Shylocks og Hjalmar Ekdals Roller og fremsagde med den skønne Klarhed, der var et Særkende for hans Kunst, Holger Drachmanns smukke Epilog: »Hvad man om min Begrænsning end kan mene, min Stræben kan jeg være fuldt **bekendt**«. Skønt P. — ligesom forhen Michael Rosing — i sine sidste Aar var henvist til at bevæge sig ved Hjælp af en Rullestol, udførte han, støttet af sin Hustru, et omfattende Arbejde som Oplæser over hele Landet. 1903—04 deltog han i Sceneinstruktionen paa **Folketeatret**, og 1906—09 var han litterær Konsulent ved Dagmar-teatret, til hvilket han, der efter sin Afgang stod skarpt over for Nationalscenen, havde forberedt sine Sønners Debut.

A. D. Jørgensen skrev engang, at P.s Kunst fristede ham til Misundelse, fordi den i højere Grad end Historieskriverens muligjorde et fyldigt og adækvat Udtryk for den dybeste Forstaaelse af en Menneskenatur. Skønt henvist til offentlig Fremtræden var P.s Valgsprog: »Bene vixit, qui bene latuit«. De Roller, hvori det lykkedes ham helt at skjule sig selv, interesserede ham mest. Den faamælte Mand, der talte det skønneste Dansk i Landet, besad en mærkelig Autoritet i sit tilbageholdende Væsen. Han var, hvad sjældent er for en Skuespiller, et naturligt Led af de højest aandsdannedes Kreds i Samfundet. Tidligt blev han standset i sit Arbejde, men han havde udført sin **Livsgerning**. Da han gik bort, efterlod han en Række skønne Monumenter, præget baade af Inderlighed, antik Klarhed, lunerig Ironi og Sarkasme. Der var i hans Spil mange Forudsætninger for dansk Skuespilkunst i Fremtiden.

Tit. Professor 1900. — R. 1878. DM. 1898. — Buster af L. Hasselriis (Kunstmuseet 1880, Fr.borg 1881, Teatermuseum) og

V. Bissen 1898 (Det kgl. Teater og **Teatermuseum**). Relief af Elise Brandes 1906 (**Teatermuseum**). Buste af Gellert (**Privateje**). Maleri af E. P. som Hamlet af Jul. Paulsen (Det kgl. Teater). Farvelagt Tegning af E. P. som Ambrosius af P. S. Krøyer. Maleri af E. P. som Erasmus af E. Henningsen. Maleri af Margrethe Svenn-Poulsen (**Teatermuseum**). Flere Rolletegninger (sst.). Pastel af P. S. Krøyer med Hustruen 1885 (Nivaagaard). Maleri af Karen Margrethe Poulsen (**Privateje**). Radering af Jul. Rosenbaum 1900. Stengraving 1872 fra Trier. Træsnit 1871, 1873, 1876, 1879, af G. Pauli s. A., 1883, af H. P. Hansen 1885 og 1892, af A. Bork 1896 efter et Fotografi fra Hansen & Weller, der ogsaa er Grundlag for Jul. Rosenbaums Litografi 1900.

Edv. Brandes: Dansk Skuespilkunst, 1880. Samme: Holberg og hans Scene, 1898, S. 268. Politiken 4. Nov. 1900. A. Aumont: E. P. og dansk Skuespilkunst, i Ord och Bild, XII, 1903. Carl Behrens: Emil Poulsen, 1911. Anna Poulsen: En Skuespillers Liv, 1925. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—V, 1921—30. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv og af dansk Teaters Historie, 1930. Fr. Schyberg: Dansk Teaterkritik, 1937.

Robert Neiiendam.

Poulsen, Poul Frederik Sigfred, f. 1876, klassisk Arkæolog, Museumsmand og Forfatter. F. 7. Marts 1876 paa Dalsgaard, Hvilsager Sogn. Forældre: Proprietær Peter Johannes P. (1815—81, gift 1° 1841 med Ane Marie Frederikke Brandt, 1814—72) og Nikoline Juliane Johnsen (1848—1915, gift 2° 1894 med Proprietær Niels Christian Poulsen til Risagergaard, 1846—1925 (gift 1° 1869 med Mette Sophie Poulsen, 1840—76)). Gift 24. April 1908 i Frogner, Norge, med Ellen Nonny Ørting Møller, f. 11. Marts 1885 i Kbh. (Holmens), D. af Grosserer Rasmus Andreas M. (1852—1909) og Hilma Petra Valdemary Margrethe Ørting (f. 1862).

Efter Faderens Død kom P. sammen med sin Moder til Randers, hvor han blev Student 1894. 1899 tog han Skoleembedseksamen (Latin, Græsk og Tysk). 1896—97 studerede han to Semestre i Göttingen og München, hvor hans Interesse for Arkæologien blev vakt, 1900—01 flere Maaneder i Bonn og Paris. Fra Dec. 1901 til Sommeren 1902 var han Huslærer paa et Gods i russisk Polen. 1903 fulgte et Studieophold ved Berlins Universitet og derefter et Aars Studierejse til Italien og Grækenland, der fortsattes 1905—07, da P. opholdt sig paa den franske arkæologiske Skole i Athen. Som Resultat af hans første Studierejser udkom 1904 »Dipylongravene og Dipylonvaserne«, der skaffede P. den filosofiske Doktorgrad. 1905 udsendtes Afhandlingen i samarbejdet Skikkelse paa Tysk (»Die Dipylongräber und die Dipylonvasen«). Det omfat-

tende Rejseliv, som P. havde begyndt i sin Ungdom, har han siden fortsat og udstrakt til Hellas og Italien, til Lilleasien, Ægypten og Nordafrika, til Syrien og Mesopotamien (Irak), ligesom han kender alle betydelige Kunstsamlinger i Europas Hovedstæder af Selvsyn.

1908—23 var P. Lærer ved Teknologisk Institut, en Virksomhed, der bl. a. foranledigede Arbejdet »**Møbelkunstens Historie**« (I—II, **1918—22**). **1910** blev han Assistent ved Ny Carlsberg Glyptoteks Antikafdeling, hvor han **1915** forfremmedes til Inspektør. Siden **1926** virker han som Direktør for Glyptoteket. Han har her udrettet et stort og fortjenstfuldt Arbejde ved Omordningen af Antiksamlingen, som er blevet forøget med talrige værdifulde Værker saavel af græsk-romersk som af etruskisk Kunst; ogsaa den orientalske Afdeling er blevet forøget ved nye Indkøb.

Haand i Haand med Museumsvirksomheden er gaaet et lige saa vigtigt som omfattende Forskningsarbejde paa omtrent alle Felter inden for den klassiske Arkæologis Omraade. Her kan højst blive Tale om at redegøre for Hovedlinierne i P.s Forfatterskab og søge at bestemme hans Stilling inden for den danske Videnskab.

Arbejdet med Dipylonvaserne førte naturligt til omfattende Undersøgelser af de senere Vaser, og **1912** udsendte P. sit næste større Værk »Der Orient und die **frühgriechische Kunst**«, forberedt gennem udstrakte Studier, der bl. a. havde sat Frugt i de to Afhandlinger, »Eine kretische Mitra« (Athen. Mitt. **1906**) og »Zur Zeitbestimmung der Enkomifunde« (Jahrb. d. arch. Inst. **1911**). P. havde stillet sig den Opgave gennem en Analyse af en Mængde Arbejder fra **9.—7. Aarh.** at paavise, hvorledes den »orientaliserende« Stil, der spiller en saa mægtig Rolle i den græske Kunst, er opstaaet. Ligesom Bogen om Dipylonvaserne modtoges dette Arbejde med megen Anerkendelse og er endnu et Hovedværk, man ikke gaar uden om.

Opholdet paa den franske arkæologiske Skole i Athen har sikkert bidraget til at give P. Interesse for Grækenlands Topografi, og den har navnlig været koncentreret om **Delfi** og Kalydon. **1917** udkom »Delfis arkaiske Skulpturer« (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning), der var en Forløber for P.s næste Hovedværk, »Oraklet i Delfi« (**1919**), en Skildring af Delfis Historie og Redegørelse for den delfiske Helligdoms Betydning for den græske Religion og Kunst, som **1924** efterfulgtes af »Den delfiske Gud og hans Helligdom« og »Delphische Studien« (Vid. **Selsk. hist.-filol. Medd.**).

1926 og **1928** foretog P. sammen med den græske Arkæolog Konstantinos Rhomaïos Udgravninger i Kalydon i Aitolien, hvilket

Arbejde fortsattes 1932, 1935 gravede Arkitekt Ejnar Dyggve sammen med Rhomaios. For de videnskabelige Resultater af dette Arbejde har P. sammen med de nævnte Videnskabsmænd redegjort i »Erster vorläufiger Bericht über die **dänisch-griechischen** Ausgrabungen von Kalydon« (Vid. Selsk. hist.-filol. Medd. 1927) og »Das Heroon von Kalydon« (Vid. Selsk. Skr. 1934).

Interessen for en anden Side af den klassiske Arkæologi, som P. har viet et lige saa intenst Arbejde, Ikonografien, har snarest sin Oprindelse fra hans Virken ved Glyptoteket. Takket være Carl Jacobsen ejer Ny Carlsberg Glyptoteket en ganske fortrinlig Samling af antikke Portrætter. 1914 fremkom Afhandlingen »Romische **Porträts** in der Ny Carlsberg Glyptothek« (Rom. Mitt. 1914), og Glyptotekets Materiale publiceres i eller danner Udgangspunkt for Arbejder som: »To romerske Kejserindeprofiler« (Studier fra Sprog- og Oldtidsforsk. 1916), »**Ikonographische Miscellen**« (Vid. Selsk. hist.-filol. Medd. 1921—22), »Mellem Glyptotekets romerske Portrætter« (Kunstmus. Aarsskr. 1929), den store Afhandling »Iconographic studies in The Ny Carlsberg Glyptothek« (From the Coll. of Ny Carlsberg Glyptothek, I, 1931), »Die Römer der republik. Zeit« (Die Antike, XIII, 1937) og »Billeder af Pompejus og Cæsar« (Studier fra Sprog- og Oldtidsforsk. 1935). Paa sine omfattende Rejser har P. gennemarbejdet en Mængde af Europas offentlige og private Samlinger og staar nu — som Forfatter til Værkerne »Greek and Roman Portraits in English Country Houses« (1923), »**Porträtstudien** in norditalischen Provinzmuseen« (1928), »Sculptures antiques de Musées de Province Espagnols« (1933), »**Probleme** der rom. Ikonographie« (1937) og »Romische Privatporträts und Prinzenbildnisse« (1939, de tre sidste i Vid. Selsk. **archæol.**-kunsthist. Medd.) — som Foregangsmanden og Autoriteten inden for Studiet af den antikke Portrætkunst.

Til Arbejdet inden for Etruskologien er Tilskyndelsen sikkert ogsaa kommet gennem Syslen med Glyptotekets Samlinger. Ved den tyske Arkæolog W. Helbig's Hjælp erhvervede Carl Jacobsen ikke alene en udmærket Samling italienske Oldsager, men ogsaa en Række smukke Kopier af Malerier i de etruskiske Gravkamre. Da flere af de etruskiske Gravmalerier, siden de blev kopieret, er blevet helt eller delvis ødelagt af Fugt, er Glyptotekets Kopier af overordentlig Værdi som Kilde til Etruskernes Maleri. I en meget værdifuld Afhandling, »De etruskiske Gravmalerier« (Fra Ny Carlsberg Glyptoteks Samlinger, 1920; senere udgivet som Bog, »Etruscan **tomb** paintings«, 1922) har P. publiceret disse Billeder, der for første Gang gav et tilforladeligt, meget tiltrængt Overblik

over den etruskiske Malerkunst, og i Afhandlingen »Altetruskische Groszskulptur in Terrakotta« (Die Antike, VIII, 1932) har han behandlet de vigtige Fund af Terrakottaskulptur fra Veji, til hvilke Glyptoteket ejer et værdifuldt Sidestykke.

Dette mægtige videnskabelige Forfatterskab har givet P. en international Anseelse og har gjort ham til Medlem af Det Danske Videnskabernes Selskab (1920) og en Række udenlandske Akademier.

Allerede 1905 udgav P. sin første samlede Skildring af »Den græske Kunst«, et Varsel om en samlet Fremstilling af Oldtidens Kunsthistorie. Af dette store Arbejde foreligger nu otte Bind. Bygget paa omfattende Selvsyn af antik Kunst, grundigt Kendskab til Oldtidslitteraturen og dybtgaaende Studier af nyere videnskabelig Litteratur giver P. en i bedste Forstand populær Skildring af Oldtidens Kunst.

P. har nemlig ikke begrænset sig til at forelægge sine Undersøgelser for lærde Fagfæller. Ved Forelæsninger i Glyptoteket, ved Foredrag i Foredragsforeninger i de fleste af Danmarks Provinsbyer og ved almenfattelige Afhandlinger i Tidsskrifter som »Gads danske Magasin« og »Tilskueren« samt ved populære Artikler og Kronikker i Dagspressen har han gjort sit Museums Skatte tilgængelige for alle, der har aandelige Interesser, og givet et større Publikum et Indtryk af Antikken. Hvor højt P. kan naa i disse populære Arbejder, viser Bøger som »Fra Europas Foraar« (1921) og »Fra stille Aftener« (1936) samt Afhandlinger i forskellige Kroniksamlinger om nygræsk Folkeliv. Med en Finfølelse, som søger sin Lige, har han aandeligt talt følt græske Bønder paa Pulsen og er trængt ind til Kernen i deres Sjæl, der ellers er lukket for Udlændinge. Disse Bøger danner en naturlig Forbindelse mellem P.s lærde Forfatterskab og hans skønlitterære.

P. har Gang paa Gang fremhævet, at han staar i dyb Gæld til sin Ungdoms Lærere Ulrich v. Wilamowitz-Moellendorff og J. L. Heiberg. I sin aandfulde Opfattelse af Antikken er han paa-virket af begge disse Klassicismens Stormænd, og ligesom deres dækkes ogsaa P.s Virke med et eneste Ord »Humanisme«. Særlig klar er Paavirkningen fra Heiberg i P.s populære Arbejder. Heiberg hævdede stedse, at kun den virkelige Videnskabsmand er i Stand til at gøre Forskningens Resultater tilgængelige for en større Kreds; al anden Popularisering var efter hans Mening af det onde og kunde kun føre Godtfolk vild. Men der er en anden dansk Humanist, som sikkert ogsaa i høj Grad har paavirket P., selv om han ikke direkte har været hans Elev — **Julius Lange**. Som Kunst-

historiker og Humanist har P. sin Plads mellem Julius Lange og J. L. Heiberg.

R. 1927. DM. 1935. — Maleri af H. Henningsen 1936. Buste af Carl Martin-Hansen 1927 i Museet paa Koldinghus. Tegning af L. Kaganas 1938 (Fr.borg).

Univ. Progr. Nov. 1904, S. 122. Tilskueren, **LIII**, 1936, I, S. 161—72.

H. C. Broholm.

Ved Siden af sit videnskabelige Forfatterskab har P. — efterhaanden væsentlig som Hvilesyssel i Fritimer og Ferier — tillige fortsat den rent *skønlitterære* Skribentvirksomhed, hvormed han debuterede. Den falder i tre Grupper: Romaner, Rejseskildringer og Essays. De to første Bøger i den første Gruppe, der bevidst er Modstykker, har nu kun Betydning som Udtryk for P.s aandelige **Selv**-orientering med bidsk Uvillie mod al Tilbagevenden til Kirkens og Konservatismens Moderskød: »Mors Dreng. Fortælling fra Halvfemsernes Tid« (1900) og brændende Tro paa Fremtidens fordomsfrie og **handlingsstærke** Mennesketype: »Race. Roman-Trilogi« (1901), her — som dansk Eksempel — opstaaet af jysk Naturgrund og hellenisk Livssyn. Med »Fra Latinerkvarteret. Fortællinger« (1903) kom P. for første Gang ind paa at omsætte Rejseindtryk i litterær Form, fortsat i »Under hellenisk Himmel« (1908), hvor Romanformen kun er en Anledning til Skildringer af tysk-fransk Viden-skab og thessalisk Bondeliv, Erindringer fra hans eget Studieophold ved **École française** i Athen. Bogen er hans bedste Roman, idet baade »Et **Midas-Døgn** gik over Landet« (1923), hvormed han deltog i Gyldendals Romankonkurrence og i grov Karikatur skildrede den saakaldte Gullaschperiode under den første Verdenskrig, og »Muntre Historier« (1930) er ganske lette Underholdningsbøger. — Betydelig og værdifuld er derimod den anden Gruppe, der gerne er Samlinger af mængstedes trykte Artikler og Kronikker: »Rejser og Rids« (1920), »Folkesind i Nord og Syd« (1921), »Vi vandrer —« (1926) og »Nye Sjæle« (1935). Deres Særstilling og Yndest beror paa et som oftest vellykket Samspil af mange Evner og Egenskaber: saare alsidig Viden, der muliggør allehaande Forbindelseslinier og Paralleller mellem Fortid og Nutid eller tilsyneladende Særfænomener, skarp og frisk **Iagttagelsessans**, smidig Forstaaelse af saavel primitiv som forfinet, orientalsk eller europæisk Folkepsyke, frodig Humor og frugtbar Humanisme (Oversættelser baade til Engelsk, Svensk og Tysk). Herunder kan ligeledes regnes »Dengang Verden var ny. Barneskildringer og Barndomserindringer« (1933), hvis Indtryk af Hjemmet i Østjylland og Skolelivet i Randers fortsætter

Afsnittene »Hjemme igen« (i »Rejser og Rids«) og »Hjemstavn« (i »Vi vandrer —«), delvis danner Baggrunden for de to første Romaner og bringer noget af det bedste i P.s skønlitterære Forfatterskab: hans Børneskildringer. — Den tredje Gruppe bestaar af »Fra Europas Foraar« (1921) — et Led i »Pios Vignetbøger« og en fortrinlig og forelsket Gennemgang af oldgræsk Lyrik — og »Fra stille Aftener« (1936), Resultater af vidtstrakt Læsning og Refleksioner herover.

Niels Møller i Politiken 7. Marts 1926. The Manchester Guardian Weekly June 8., 1923. The Daily News June 6., 1923.

Carl Dumreicher.

Poulsen, Johannes, 1881—1938, Skuespiller, Sceneinstruktør. F. 17. Nov. 1881 i Kbh. (Holmens), d. 14. Okt. 1938 sst., begr. paa Hulsig Strand. Broder til Adam P. (s. d.). Gift 1° 27. Febr. 1908 i Kbh. (Helligg.) med Ingeborg Maria Hauge, f. 17. Juli 1880 i Kristiania (gift 2° med Grev Barrelet de Ricou, Paris), D. af Grosserer Carl Andreas H. (1837—1900) og Anna Abelone Kloed (1843—1902). Ægteskabet opløst. 2° 30. Juni 1917 i Birkerød med Sylvia Mizpah Pio, f. 29. Nov. 1878 i Chicago, d. 24. April 1932 i Hellerup (gift 1° 1903 med Lensgreve Eggert Christopher K. til Knuthenborg, 1882—1920), D. af Socialistføreren Louis P. (s. d.). Ægteskabet opløst. 3° 31. Maj 1924 i Kbh. (Garn.) med Solodanserinde Ulla Iversen (se Poulsen, Ulla).

P. havde altid villet være Skuespiller. Allerede som lille Purk røbede han dramatiske Evner. Fru Heiberg lagde Mærke til hans skiftende Udtryk, naar han sang sine smaa Viser, og Faderen nærede heller ikke Tvivl om hans Talent. Privat og paa Kostskole spillede P. Dilettantkomedie, bl. a. sammen med Broderen Adam, og da de 1899 var blevet Studenter fra Birkerød og n. A. havde taget Filosofikum, forberedte Faderen dem til Debut paa **Dagmar**-teatret (9. Nov. 1901), hvor P. spillede Filippo i »Renaissance«. Heldigere Valg kunde næppe være truffet. Som en Fole sprang »Dag« gratiøst omkring; P. var slet ikke teknisk dygtig, og der var Træk ved hans Mund, Publikum først skulde vænne sig til, men han interesserede alligevel ved Ungdommen og Charmen i sit Væsen og den Stil, der var i hans Krop. Festlig og musikalsk var denne Yngling, som ikke blot kunde synge, men ogsaa foredrage en Sang, bedst, naar han akkompagnerede sig selv til Lut. Først virkede han som en kaad Studentskuespiller (Peter Ravn i »En Spurv i Tranedans«), men det viste sig snart, at han ejede dybere Toner og kunde karakterisere og træde ud af sin egen Individualitet.

Mol-Tonen i hans sceniske Begavelse fik et smukt, personligt Udtryk i William Taylor i Bjørnsons »Maria Stuart«; den blide Resignation var Bud fra hans eget bløde Sind, og der kan fra Foredraget af Sangen »Hver Glædesstund du fik paa Jord betaales **maa** med Sorg« drages Relationer til mange af hans senere Skikkelser, først og fremmest Vilhelm i **Oehlschlagers** »Axel og Valborg« og Antonio i »Correggio«. Hans **figurdannende** Evne var i hans første Periode overordentlig rig og Formen stilfærdig: Lagerist Sørensen i »Tante Cramers Testamente« var i sin lette Komik et andet Menneske end den **sjælsfine Typografi** »Haardt imod Haardt«, og Dristighed og sandt Lune viste han som den forkælede »Frida« i »Ranke Viljer« (»To Gange To er Fem«), en **Nyskabning** paa vor Scene. Andre vittigt sete Hovedstadsfigurer fra det forskellige Milieu var Fuldmægtig Christensen i »Hr. Christensen« og Soutenøren Ferdinand i »Brødrene Hansen«. I de syv Sæsoner, P. tilhørte Dagmar-teatret (1905—06 turnerede han som Medlem af »de Otte« i Skandinavien), spillede han ca. 50 Roller i hastigt skiftende Forestillinger, hvorved han fristedes til, støttet af Martinus Nielsens Taleprincipper, at gaa mere i Bredden end i Dybden. Sagamennesket Hallfred Vanraadeskjald og Troubadouren Bertran de Born var typiske for det højtaltende i hans Fremstillingsform, den, han siden anvendte hyppigt, f. Eks. som Caliban i »**Stormen**«; hvad han bød sin sonore Stemme af Kraftudfoldelse indtil Raaben, var imponerende, men sjæleligt gik meget tabt under denne **Spilleform**, og de Roller, hvor Sprogets Brusen var ham vigtigere end den fantasifulde Inderlighed, hørte ikke til de interessante Fremstillinger i hans Repertoire.

Som Tidens ypperste Scenetalent blandt de unge ansattes P. 1909 ved Det **kgl.** Teater, hvor en Del af Faderens og Onkelens yngre Roller ventede ham (f. Eks. Prinsen i »Der var engang —« og Holbergs Henrik), men generelt sagt blev det de Figurer, han selv nyskabte, der gav ham Plads og Rang i Teaterhistorien. Narens tragiske Poesi i »Helligtrekongers Aften« var et Budskab fra hans egen følsomme Sjæl, medens hans Spil siden hen som Tobias Hikke i samme Komædie og Rendegarn i »En Skærsommernatsdrøm« kun var støjende Reminiscenser fra Olaf Poulsen. Ligheden mellem de to Kunstnere var kun af ydre Art; han ejede hverken Onkelens vis **comica** eller hans skolede Replik, men flød paa Fantasien og sin **billeddannende** Evne. Derfor blev det hverken Henrik eller Harlekin, som knyttede ham til Holberg, men hans vittige, elegante Jean de France, der sigtede mere paa Adelen end paa Borgerskabet, og hvormed han skaffede den gamle Farce en Til-

trækning, som den aldrig før havde kendt. Han trak Hovedlæsset ved Skuepladsens 200 Aarsfest 1922, da det første Gang lykkedes at gennemføre en Holberg-Uge, til hvilken Lejlighed han skabte sin virtuose Vielgeschrey i »**Den Stundesløse**« og satte Intermediet til »Kilderejsen« fantasifuldt i Scene som en litterær Lystrejse fra Holbergtiden til Romantikken. Men **Oehlschlägers** Poesi laa hans stemningsbevægede Sind nærmere, og det skyldtes da ogsaa P.s Indsats, at Digteren, hvis Værker næsten var forsvundet fra Nationalscenen, fik to store Successer i Begyndelsen af dette Aarhundrede: »Aladdin« og »Tordenskjold« (begge 1919). Han udførte selv Titelrollerne; den saltvandsfriske Søhelt, Denners Portræt levendegjort, talte med klædelig og forsvarlig norsk Accent, og da P. gentog Indfaldet over for Frasemageren Stensgaard i »De Unges Forbund«, fulgte Heldet ham atter; for øvrigt havde Ibsen godkendt Eksperimentet, da den ældre Wilhelm Wiehe vovede det ved Stykkets Fremkomst. Stensgaard var dog ikke P.s ypperste Skikkelse hos Ibsen. Det var Peer Gynt (1913). Den norske Aladdin lykkedes ham bedre end den danske. De havde Fantasi og Tankeflugt og Vovemod tilfælles. I sine 37 Skuespilleraar skiftede P. Ham i ca. 250 Roller. Replikkens Nuancering var ikke det væsentlige for ham, men at Figuren stod klart for Tilskuerne i faa, karakteristiske Træk. Han var en genial Maskør med et stort Kostumekendskab, erhvervet paa talrige Studierejser til Alverdens Museer. De Maskebøger, han efterlod, er enestaaende i deres Rigdom; det vil synes Fremtiden utroligt, at alle disse forskellige Ansigter skabtes af eet Menneske. Ægte i Elegance og Stil var især hans Skikkelser fra det 18. Aarh. (Charles i »Bagtalelsens Skole«; Esteban i »**Madame**«); i mange Tilfælde nøjedes han med Skitsen, men hvis Figurens indre Væsen smeltede sammen med Masken, opstod en rig og personlig Skuespilkunst, der ved sin Fantasi og sin indre Varme sejrede over al kold Teknik og scenisk Beregning. Paa Grænsen mellem Klogskab og Afsind var P. en Mester; derfor blev Strindbergs Erik XIV. og Gandrups Dr. Vitus i »Munken gaar i Enge« store Kunstværker, som ikke kan kopieres. Det samme gjaldt Fedja i »Det levende Lig«, Billedet af et fint Menneskes Undergang i Drik og Karaktersvaghed, udført med flere sjælelige Nuancer, end Lyrikeren Alex. Moissi raadede over; Billedets Modsætning var Grosserer Jacob Levin i »Indenfor Murene«, vital i sin Selvopholdelsesdrift, Forretningsmand og Jøde, Københavner og International, en Generalnævner for en hel Menneskeart. P. tog Figurens Milieu med ind paa Scenen og belyste den fra alle Sider, var geskæftig og simpel, men ogsaa en god Søn

og en lykkelig Fader. Til Mesterværkerne hørte Arlechino i Balletten »Pierrettes Slør«, hvor han, skønt ordløs, skabte et uforglemmeligt Billede af latent Uhygge. Indre Myndighed og Vælde prægede hans Julius Cæsar; modsat har faa kunnet fremstille slap, elegant Dekadence saa træfsikkert som P. Hans Henrik VIII. i »Cant« hjalp Kaj Munk til hans første Succes, et **Renæssance**-menneske, brunstig, skarp og grov indtil Taabelighed, men ogsaa listig og myndig. Af Figurer fra de sidste Aar var Skuespilleren i »En Sjæl efter Døden« en overlegen og elskværdig Udlevering af Han-Primadonnaens Psykologi, og Bedsteborgeren Jeronimus i »Jean de France« viste P. afklaret, besindig, konservativ. Dermed sluttede Rækken af hans Menneskeskikkelser; hans Kunstnerliv var til Ende i samme tidlige Alder som **Faderens**; uden at ane, at han var syg til Døden, optraadte han sidste Gang **31. Maj 1938** som Christian IV. i »Elverhøj«.

Som Sceneinstruktør har Johs. P. sin særlige Plads i Teatrets Historie. I en Artikel til et amerikansk Teaterværk skrev han engang, at Skuespilkunsten var meget mere end Ordet, og at han som Iscenesætter havde bestræbt sig for at faa Teatrets mange Strenge til at klinge i Harmoni: »Min Far saa sin Opgave i paa Scenen at gøre Menneskers daglige Liv virkeligt, men jeg ser min Opgave i at gøre Menneskers Drømme virkelige«. Han var som Instruktør en absolut Modsætning til W. Bloch, hvis Kunst forekom ham graa og bunden til Realismen. **P.s** Epoke begyndte **1914** med »Det gamle Spil om Enhver«, en hos os ukendt malerisk **Pragtudfoldelse**, der stammede fra Max Reinhardt, hvis Formidler paa dansk Teater P. blev. Opførelsen var mere en Kirkegang end en Teaterforestilling. Hvad han saa og lærte paa sine Rejser, gik igen i hans Scenerier; hans Bog »Gennem de fagre Riger —« (**1916**) blev Baggrunden for Opførelsen af »Aladdin« med al den østerlandske Kolorit, som mange mente tog Livet af **Oehlschlägers** Poesi. Hans Eksperimenter bragte ham ogsaa store Nederlag, f. Eks. »Ulysses von Ithacia« (**1934**) og »Hamlet« (**1937**), men ogsaa store Sejre, og da navnlig inden for Operarepertoiret. Her var han en Nybygger. Han tog Malerne Agnes **Slott-Møller**, Kay Nielsen og Svend Gade i sin Kunsts Tjeneste og gav »Liden Kirsten«, »Drot og Marsk«, »Carmen« og andre Operaer livfulde Scenerammer af stor Skønhed. Han oversatte Tonebilledet til Maleri, var, som Henri Nathansen skrev, »nærmere beslægtet med Musik, Maleri og Plastik end med Drama«. Det internationalt betonedede i hans Væsen gjorde ham til Teatrets Vindue ud mod Europa; han fik Jean Sibelius til at skrive Musik til »Stormen«, han modtog frem-

mede Kolleger, f. Eks. Moissi og H. George, storstilet i sit Hjem og bevægede Gordon Craig til at iscenesætte »Kongsemnerne« (1926), hvad der gav Anledning til Skriftet »A Production« (1926), en af de meget faa Bøger om dansk Teater, skrevet paa et Verdenssprog, og et Forsvar for, at Craig ikke gjorde Forestillingen nordisk, men gyldig for alle Lande gennem alle Tider. 1927 fik P. gennemført Opførelsen af »Erasmus Montanus« i Paris, spillet af Det kgl. Teaters Kunstnere, og i de tre Aar (1927—30), i hvilke han ikke var knyttet til Det kgl. Teater, turnerede han bl. a. St. i Nederlandene med »De Usynlige«. Paa nordiske Scener færdedes han husvant og havde stor Ære af sin Opførelse i Stockholm og Oslo af »Bagtalelsens Skole«, og 1936 iscenesatte han med Succes »Det gamle Spil om Enhver« paa »Hollywood Bowl« i Kalifornien. Derfor kaldte Max Reinhardt ham »einen der stärksten Träger der internationalen Kunst und Geistesgemeinschaft«.

Edv. Brandes skrev engang: »I Johs. P.s Sind og Sjæl og Aand flyder, strømmer, jager, ildner, springer og danser Stemning og Indtryk, Set og Lært og Oplevet i en kalejdoskopisk Farvevirvel«. For saa vidt mindede han ikke om Faderen, hvis Særkende var Klarhed og Ro. P. var derimod Mystiker, fuld af Overtro paa Vejen mod Gudstro. Men der kunde drages Paralleller mellem ikke faa af deres Figurer, og Stemmerne havde Toner fælles. P.s mandige Styrke var ikke ringere, men hans Fantasi mere frodig, og der var i hans Sind et festligt Moment, som Faderen savnede. Det var denne Festivitas, han tilførte nordisk Teater, noget farverigt og gyldent, som forsvandt med ham.

Maleri af Karen Margrethe Poulsen 1903 (Privateje). Selvporthet, Pastel. Maleri af Henrik VIII. og Johs. P. af J. F. Willumsen 1933 (Det kgl. Teater). Buste af Elise Brandes 1908. Buste 1932 og Rollestatuetter af Axel Locher (Teatermuseet). Rolletegninger bl. a. af Valdemar Møller (sst.). Træsnit af L. B. Hansen efter Fotografi 1910 og af K. J. Almqvist 1930.

Henri Nathansen: Johannes Poulsen og Poul Reumert, 1918. Anna Poulsen: En Skuespillers Liv, 1925, S. 398 ff. Johs. P. 1901—26 (Billedhæfte), 1926. Edv. Brandes i Teatret, XXVI, 1927, S. 59—67. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv og af dansk Teaters Historie, 1930, S. 325 ff. Robert Neiiendam: Norden har mistet en stor Kunstner, i Ord och Bild, XLVII, 1938, S. 643—51. Et Galleri af Johannes Poulsens Figurer 1901—1938, 1938. Politiken, Berl. Tid. og Nationaltid. 15. Okt. s. A.

D' A M ' J
Robert Neiiendam.

Poulsen, Knud, f. 1881, Forfatter, Journalist. F. 16. Aug. 1881 paa Frbg. (Vartov). Forældre: Overrets-, senere Højesteretsassessor Jonas Nicolai Johannes P. (1836—1914, gift 1° 1867 med

Rebekka Magdalene Brandt, 1848—73) og Marie Elisabeth Lemming (1854—1911). Ugift.

P. blev Student 1900 fra Schneekloths Skole, cand. phil. n. A. Som Fagstudium valgte han Juraen, men paa Grund af æstetiske Interesser og Vandrelyst opgav han Universitetseksamen og **Embedsudsigterne**. 1907—12 foretog han en Rejse Jorden rundt, med Ophold i Australien og **Kalifornien**, hvor han slog sig igennem ved lidt af hvert, som Guldgraver, Faareklipper, Skov- og Landarbejder. Senere har han i Perioder opholdt sig paa Færøerne og i Norge. Fra 1913 har han været bosiddende paa Djursland. — Som Journalist begyndte P. i »København«, hvortil han 1905—20 var knyttet som Medarbejder. Herfra overgik han 1921 til »Politiken«. Han vandt som Kronikør en Skare trofaste Læsere, »Indviede«, der forstod at skønne paa hans lunerige og yndefulde Stil. Af Avisartikler og Kronikker blev der Bøger. Sin Forfatterdebut fik P. med »Breve fra det fjærne« (1915), der optager Skildringer fra den store Rejse, især fra Australien. Hans næste Bog, »Ungdom« (1918), indeholder en større komponeret Fortælling: »Vingskudt«, en Udløber af 90'ernes Ungdomsbøger, men nogle mindre Skildringer (bl. a. »Den lille By«) maa til for at fylde Bindet ud. Siden har han holdt sig til Epistelens lille Form, som han har gjort til sin særlige Genre: »Breve fra Danmark« (1922), hvor han tager Djursland i Besiddelse som sit specielle Hjørne af Danmark, »Vandringer« (1928) og »Breve fra Ensomheden« (1936). Jævnside med denne poetiske Journalistik har han leveret en lang Række Oversættelser af engelsk Romanlitteratur (bl. a. Jack London). — Ingen af 90'ernes Lyrikere har med større Inderlighed end P. tilegnet sig dansk Natur, selv i den sludfulde, graa Oktober. Men for P. bliver aldrig som for Ludvig Holstein, hans nærmest beslægtede mellem 90'ernes Forfattere, Naturindtrykkene til panteistisk **Al-Poesi**. Overfor Naturen er han stadig kun Bymennesket, der maa slæbe hele sin daglige, »upoetiske« Verden med sig. Deraf Spillet i hans Stil, hans uudtømmelige Forraad af overraskende Billeder og Sammenligninger (Fru April i »velsignede Omstændigheder«; Oktober, der minder ham om »en vaad Uldsok«). Naturskildringen er kun **Stemningsbaggrunden** for hele det slyngede Net af Tankeassociationer, der gør Brevene til Fragmenter af en praktisk Livsfilosofi, **smaa** menneskelige Prædikener af en særegen dansk-københavnsk Tone.

Cai M. Woel: Troubadourer, II, 1934, S. 163—69 (med Litteraturhenvisninger). Ludvig Holstein i Politiken 16. Aug. 1931 og 30. Sept. 1936.

Oluf Friis.

Poulsen, Kristian (ved Daaben Christian) Louis Johan, 1854—1931, Læge. F. 13. Febr. 1854 i Kbh. (Trin.), d. 10. Okt. 1931 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Snedkermester Carl Ludvig Theodor Hartzfourt P. (1826—84) og Emilie Christine Seiersen (1825—1912). Gift 8. Sept. 1881 i Kbh. (Vartov) med Asta Marie Elisabeth Frijs Grundtvig, f. 10. Febr. 1860 i Kbh. (Vartov), d. 6. Aug. 1939 sst., D. af Pastor N. F. S. G. (s. d.) og 3. Hustru.

P. blev Student 1873, privat dimitteret, og tog Lægeeksamen 1881; tidligt interesseret i Anatomi som Kirurgiens Grundlag blev han efter et Aars Praksis i Jydstrup Prosector anatomie hos Chievitz og udarbejdede her Disputatsen »Om fascierne og de interfasciale rum paa halsen«, som han 1884 forsvarede for Doktorgraden, et godt Arbejde af blivende Værdi. Efter Kandidattjeneste ved Kommunehospitalet 1884—86 og paafølgende Studierejser var han 1887—91 Reservekirurg ved Kommunehospitalets Afd. V hos Axel Iversen i den moderne Kirurgis Gennembrudsperiode. Efter »Ventepladsen« som Visitator ved samme Hospital 1892—96 blev P. 1897 Leder af dets kirurgiske Konsultationsstue, hvor han hurtigt med sin glødende Interesse og Grundighed samt aabne og usnobbete Karakter blev en søgt Lærer i Chirurgia minor. P.s rige kirurgiske Begavelse og reelle Personlighed gjorde ham blandt hans Fæller selvskreven til en Overkirurgpost, men desværre blev han 1899 forbigaaet ved Besættelsen af Hospitalets Afd. V. S. A. deltog han med Rovsing og Schou i Konkurrencen om Professoratet i operativ Kirurgi efter Plums Afgang, hvor Rovsing sejrede. Først 1908 naaede P. sit Livs Maal og blev Overkirurg paa Sundby Hospital; med forbavsende Energi og Arbejdskraft fortsatte han her sin Docentvirksomhed og gjorde i det hele god Fyldest til sin Afgang 1924, til Trods for Udviklingen i Chirurgia major siden hans Reservekirurgtid. Blandt P.s grundige og personligt prægede videnskabelige Arbejder skal nævnes »Om Svulster i Mamma« (1890), »Knæledsmusen« (1890), »Knæledsmeniscerne« (1893), »Om Hernier og Panaritier« (1901), »Radiusfractur« (1906), de fleste oversat til Tysk i Langenbechs Archiv; desuden et Afsnit om Underarm og Haand i Nordisk Lærebog i Kirurgi, III (1922) samt ikke mindst hans »Kliniske forelæsninger fra Sundby hospital« (I—II 1919—22), som er meget lærerige og prægede af den Livfuldhed, Friskhed og Naturlighed, der karakteriserede P. som Lærer og gjorde hans Klinikker saa søgte og skattede af de medicinske Studenter. P. var Formand i Medicinsk Selskab 1910—11, i Dansk kirurgisk Selskab 1916—17. — Tit. Professor 1905. — R. 1917. — Maleri af Knud Larsen 1918 paa Sundby Hospital. — P.s Søn Fre-

derik P. (f. 1882) er fra 1922 Overlæge ved Viborg Amtssygehus' medicinske Afdeling.

Univ. Progr. Nov. 1884, S. 35. Bibliothek for Læger, 6. Rk., XIV, 1884, S. 459 f. Hospitalstidende, LXII, 1919, S. 1270 f.; LXXIV, 1931, S. 1091 ff. Ugeskrift for Læger, LXXXI, 1919, S. 1032; LXXXV, 1923, S. 44.

Otto C. Aagaard.

Poulsen, Laurids Bertelsen, 1840—1919, Frimenighedspræst. F. 20. Febr. 1840 i Hundebøl, Rødding Sogn, d. 21. Marts 1919 i Bovlund, begr. paa Frimenighedskirkegaarden sst. Forældre: Husmand Hans P. (1807—57, gift 1° med Maren Lauritzdatter, 1800—37) og Margrethe Conradsen (ca. 1798—1888, gift 1° med Gaardejer Laust Bertelsen i Hundebøl, 1783—1837 (gift 1° med Mariane Willadsenke, f. Jacobsgaard, 1782—1829)). Gift 1° 17. Aug. 1866 i Agerskov med Kjestine Refslund, f. 3. Dec. 1842 i Branderup, d. 19. Sept. 1877 i Bovlund, D. af Gaardejer Morten R. (1799—1859) °S Ellen Johnsen (1805—69). 2° 25. April 1879 i Toftlund (b. v.) med Marie Refslund, f. 11. Maj 1831 i Branderup, d. 9. Febr. 1899 i Bovlund, Søster til 1. Hustru. 3° 9. Okt. 1900 i Toftlund (b. v.) og s. D. i Rødding Frimenighed (kirkeligt) med Hanne Outzen Lebeck, f. 29. Okt. 1869 i Bovlund, D. af Gaardejer Jens Outzen L. (1841—72) og Bodild Marie Schmidt (1843—1918).

P. var som Dreng stor og kraftig af sin Alder, men langsom i sin Udvikling, en af den Slags Dreng, der gerne bliver udsat for de jævnaldrendes Drillerier. Hans Fader glædede sig derfor, da han første Gang saa ham slaa fra sig. Tidligt maatte han med i Arbejdet for at skaffe det nødvendige bl. a. ved Tørvestrygning. Fra Tiel. Tolvaarsalderen vogtede han om Sommeren Køer paa Engene. Her ude i Ensomheden dukkede tidligt religiøse Tanker op hos ham, og de styrkedes under Religionsundervisningen om Vinteren hos Lærer Bødtcher i Kamptrup, hvis gammeldagstroende, hjertevarme Undervisning greb Drengen; ogsaa Konfirmationsundervisningen hos Kapellanen i Hygum gjorde et dybt Indtryk paa ham. Stærkest greb det ham dog, naar han, efter sin Konfirmation, om Aftenen efter at være gaaet til Sengs mærkede, at den Karl, han delte Værelse med, stille bad sin Aftenbøn. Til Gennembrud hos ham kom det først, da han i Sytten-Attenaarsalderen faldt i en svær Sygdom. Efter sin Helbredelse sluttede han sig til de fynske Forsamlingsfolk, som der i den Tid var ikke saa faa af paa Røddingegnen. For at faa Lejlighed til at virke for Guds Riges Udbredelse ønskede P. nu at blive Lærer og søgte i det Øjemed Optagelse paa

Seminariet i Jelling. Dette fandt han dog for grundtvigsk præget. Han gik derfor til Tønder, hvor han kom under Paavirkning af Cornelius Appel, der var Skrivelærer ved Seminariet, og lærte at sætte Pris paa Grundtvigs Tanker i kristelig saavel som i folkelig Henseende. 1862 tog han Eksamen og fik straks Embede som Andenlærer i Rangstrup i Agerskov Sogn. Her kom han, sammen med Præsten, G. F. Boesen, og tre unge Lærere, ind i et rigt Arbejde i folkelig saavel som kristelig Retning. Ved Krigens Udbud 1864 meldte han sig som frivillig. Han var med i Forsvaret af Dybbøl og genoptog efter Fredslutningen sin Lærergerning i Rangstrup, hvor han snart blev Førstelærer. Han blev imidlertid i Maj 1867 afsat, da han nægtede at aflægge Hyldesteden til Erobrerne. 1868 flygtede han til Kongeriget for at undgaa tysk Militærtjeneste. Han blev nemlig indkaldt til tysk Kontrollforsamling og Edsaflæggelse som gammel Soldat. Dette unddrog han ig, idet han hævdede, at hans Deltagelse i Krigen var en privat Sag. Vilde de derfor forpligte ham til at møde til Kontrol, skulde de begynde forfra med ham ved ny Uddannelse. Dette Syn paa Sagen satte han virkelig igennem, men for ikke at blive taget med Magt rejste han, mens Sagen stod paa, til Fyn. Her virkede han 1868—70 som Forstander for Højskolen i Vejstrup. 1870 kom han hjem og købte en lille Ejendom paa Bovlund Bjerg. Den drev han med stor Dygtighed, men holdt tillige her kristelige og folkelige Møder, undertiden med fremmede Talere. Han blev snart opfordret til ogsaa at komme til Forballum og Vesteraabølling som Taler. 1879 blev nanaf Appel ordineret til Præst for disse Kredse og betjente dem alle tre, indtil J. Jørgensen 1899 blev ordineret til Præst for Menigheden i Skærbæk og dermed ogsaa overtog Forballum og Vesteraabølling, der imidlertid havde faaet sit Mødested i Vodder. Som Præst for Menigheden i Bovlund fortsatte P. til sin Død; dog maatte yngre Kræfter de tre sidste Aar forrette Gudstjenesterne for ham. — Sin frodigste Virketid havde P. i 90'erne. Ungdommen begyndte nu at blive i Landet og havde paa danske Højskoler faaet friere Syn paa Kirkeliv. Frimenighederne fik som Følge deraf voksende Tilslutning, mens de Kredse, P. betjente, hidtil havde været stillestaaende. Hen i 90'erne blev der ogsaa paa andre Egne Sans for det Liv, der rørte sig i Frimenighederne. Fra mange Steder blev der nu kaldt ad Frimenighedspræsterne, især ad P. Ogsaa i Pressen tog han nu ikke saa sjælden til Orde, skønt han afgjort foretrak det mundtlige Ord for det skrevne. Det var mest polemiske Artikler mod de tyske Præster i Statskirken. — Som Prædikant var P. i høj Grad noget for sig.

Han brugte det sønderjyske Folkemaal, han gav sig ikke meget af med teologisk Granskning og Spekulation, men havde et rigt Væld at øse af i sin jævne Tænkning over sine kristelige Erfaringer og Oplevelser. I sin Tro havde han mødt det største paa Jord, selve Evigheden, sin Sjæls største Rigdom, det evige Liv, og det forkyndte han. — Maleri af Agnes Smidt i Familieejee. — Gravsten 1921 af N. Hansen Jacobsen.

Erindringer i Højskolebladet, XXXIX, 1914, Sp. 865—68, 893—96. Thade Petersen sst., XXXV, 1910, Sp. 209—14. Samme i Haabets Mænd, udg. ved H. Lausten Thomsen og Nicolai Svendsen, 1923, S. 251—57. Samme: De sønderjyske Frimenigheders Historie, 1924. Samme i Festskrift til H. P. Hansen, 1932, S. 239—52. Samme i Sønderjyske Aarbøger, 1936, S. 298—309. J. Eriksen i Den nordslesvigske Kirkesag, 1919, S. 161 ff. N. Hansen i Svend Dahl og Axel Linvald: Sønderjylland, II, s. A., S. 148 f. Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger. Udg. af Hans Lund, I, 1923 (se Registeret). Nationaltidende 27. April 1919. Grænsevagten, I, 1918—19, S. 320—26. Højskolebladet, XLIV, s. A., Sp. 497—502.

Thade Petersen

Poulsen, Lars Christian, f. 1866, Forfatter. F. 24. Marts 1866 i Staun ved Nibe. Forældre: Husmand Poul Enevoldsen Nielsen (1827—1918) og Ane Cathrine Nielsen (1829—1904). Gift 22. Maj 1908 i Kbh. (b. v.) med Else Marie Christensen, f. 19. Febr. 1878 i Resen, Salling, D. af Gaardejer Christen Christensen Halborg (1831—85) og Johanne Marie Christensen (1837—1910).

P. voksede op i et meget fattigt Hjem; han viste i Skolen et fortrinligt Nemme, men allerede ti Aar gammel kom han ud som Vogterdreng og efter sin Konfirmation i to Aar til Herregaarden Krastrup. Sogneraadsformanden paa Stedet fattede Interesse for ham og skaffede ham Amtsunderstøttelse til Emdrupborg Højskole, som han besøgte i Vinterhalvaaret 1883—84. Sommeren 1884 var han Karl paa Herregaarden Vaar. For sin Løn og med lidt Understøttelse fra Aalborg Amts Skolefond rejste han om Efteraaret til Kbh., kom paa Blaagaards Seminarium og fik 1886 Præliminær-eksamen. Han underviste privat, sled sig frem til Student 1890 og blev n. A. cand. phil. Han vilde være Læge og fik Kantussen 1893, men Penge til fortsatte Studier havde han ikke. En Aar-række boede han i Rabarberkvarteret, levede af tilfældige Bestillinger, led ofte ligefrem Nød, men dyrkede i sin Fattigdom lidt af alle Videnskaber: Kemi, Sprog, Litteraturhistorie o.s.v. Ved Venners Hjælp kom han 1907 paa Meyer og Detlefsens Laboratorium, hvor han var ansat som Laboratorieassistent til 1938. S. A. blev han Lotterikollektør. Sine første poetiske Arbejder, et Par Digte og Noveller, fik P. trykt i »Tidens Gang« 1905—06 under

Pseudonymet C. Staun, som han ogsaa siden har benyttet, og som han gjorde vidt bekendt med »Proletardrengens Lære-aar« (1911, tysk Udg. 1913). Denne Bog er vor Litteraturs krasseste Proletarroman, lige langt fra Karl Larsen og fra Andersen Nexø. En dansk Forudsætning er Carl Hansens »Spild«, og en indirekte »litterær« Tilskyndelse har de lavede Proletarnoveller været, som flere af Datidens Blade jævnlgt bragte. I »Proletardrengens Lære-aar« findes den sikreste Viden om et af Tilværelsens skumleste Omraader, Storbyens Bundfald. Uden litterære Pretentioner, med sørgmodig, stundom ironisk, Nøgternhed fortæller P. om en begavet Dreng, Søn af en fortrukken Fader og en foraset Moder, og hans ikke helt vellykkede Vægren sig mod sine fornedrede og fornedrende Omgivelser. Et menneskeligt Dokument, vederhæftigt og uden Svindel, og samtidig et Opgør med Proletarens Fjender: Brændevinen, Skøgevæsenet, Smudspressen og Borgerskabets forlorne Velgørenhed. Af en helt anden Karakter er »Under Dommen« (1916), der kun vakte ringe Opsigt, men hvori P. nedlagde et betydeligt kunstnerisk Arbejde og som tungt og alvorligt skildrer en himmerlandsk Bondeslægts Bukken under, aandeligt og materielt, i Livtag med sig selv og med de nye Tider og Metoder i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, med Sympati for den underlegne og med drøje Udfald mod Hulheden i Højskole-romantikken og Haardheden i den moderne Andelsbondes Nytte-teorier. Siden har P. af skønlitterært kun offentliggjort en lille Fortælling »Hændelser« (Gads dsk. Mag., XVI, 1922), der viser hans stadigt aggressive sociale og menneskelige Interesse ligesom de Artikler, han skriver i »Tidens Stemme«. P. har været Redaktør af »Huslejer« (1917—32) og Tilsynsførende ved »Meyers Vareleksikon« (fl. Udgaver) og »Meyers Konversationsleksikon« (I—IV, 1920—21).

Jeppe Aakjær: Drengaar og Knøsekaar, 1929, S. 64 f., 214 f. Daniel Preisz.

Poulsen, Martin Nicolai Paulin Christian, 1867—1918, Veterinær. F. 16. Febr. 1867 i Skørting ved Randers, d. 3. Marts 1918 i Ringsted, Urne paa Søllerød Kgd. Forældre: Gaardejer Søren P. (1835—1903, gift 2° 1868 med Nicoline Adamsen) og Mette Nielsen Ebbestrup (1839—67). Gift 3. Maj 1891 i Kbh. (Hel-ligg.) med Ellen Kirstine Jacobsen, f. 8. Okt. 1869 i Ringsted, d. 29. Jan. 1925 i Kbh., D. af Slagter, senere Slagteridirektør Jens J. (1842—1903) og Hanne Sophie Pedersen (f. 1851).

Da P. 1886 havde fuldent Veterinærstudiet, nedsatte han sig i Ringsted som praktiserende Landdyrlæge. Hans Navn blev snart

kendt i Dyr læge- og Landbrugskredse, idet han ud fra sin rige Praksis-Erfaring tog en Række mangelfuldt undersøgte Sygdoms-problemer op til Belysning og meddelte sine Resultater i talrige Afhandlinger, der bragte mange nye videnskabelige Iagttagelser og Kendsgerninger. Blandt P.s Arbejder, der alle er offentliggjort i »Maanedsskrift for Dyr læger«, kan nævnes de af Veterinærskolens Jubilæumsfond prisbelønnede Afhandlinger om Kvægsygdomme: Dysenteri (VII, 1895—96), Ufrugtbarhed (XVIII, 1906—07; XX, 1908—09), Meningitis (XIX, 1907—08) og Fordøjelsesslidelser (XV, 1903—04; XXI, 1909—10). Navnlig Drægtigheds- og Ufrugtbarhedsundersøgelserne med den af P. foreslaaede **Ovarie-Udklemningsmetode** var et banebrydende og dygtigt Arbejde, der trods en Del Kritik vandt Anerkendelse og var medvirkende til, at Dyr lægerne for Alvor tog dette for Kreaturerne økonomisk saa vigtige Spørgsmaal op til Diskussion og praktisk Behandling.

Axel Petersen i Maanedsskrift for Dyr læger, XXIX, 1917—18, S. 662 f. Ringsted Folketidende 4. Marts 1918.

H: F "

Poulsen, Nathalia, se Poulsen, Adam.

Poulsen, Niels, 1843—1911, Storfabrikant og Legatstifter. F. 27. Febr. 1843 i Aas ved Horsens, d. 3. Maj 1911 i Brooklyn, begr. sst. Forældre: Murer og Husmand, senere i Horsens, Poul Rasmussen (1813—67, gift 2° 1849 med Mette Olesen, 1813—55, 3° 1856 med Ane Olesen, 1824—78) og Ane Marie Nielsdatter (ca. 1819—49). Gift 1873 med Lizzie Clausen, f. Brown, d. 4. Juli 1901.

P. gik i Friskolen i **Horsens** og arbejdede uden for Skoletiden paa en Tobaksfabrik. Efter Konfirmationen kom han i Murerlære, først i Horsens, senere i **Kbh.**, hvor han gjorde Svendestykke; han besøgte Teknisk Skole og arbejdede her bl. a. under H. V. Bissen. 1864 rejste han til Amerika, hvor han begyndte som Murerarbejdsmand, senere fik han Plads paa et Arkitektkontor, og efter tre Aars Forløb blev han Tegner i Statens Bygningskommission i **Washington**. Han fik Interesse for det arkitektoniske Jernarbejde; han forudsaa, at Jern- og Stalkonstruktioner vilde vinde frem som Bygningsmateriale, og han var klar over dette Materiales **ornamentale** Muligheder. 1873 opgav han Stillingen i Washington og tog Ansættelse i The New York Architectural **Iron** Works, hvor han hurtigt blev Chef for den arkitektoniske og ingeniørvidenskabelige Afdeling. Efter syv Aars Forløb gik Firmaet fallit, og Fabrikken standse, hvorefter P. selv begyndte en lille Bedrift i Kompagniskab

med Nordmanden Charles M. Eger. Alle Støbninger **maatte** foretages i et andet Jernværk, men det skete efter nøje Anvisninger og under stadigt Tilsyn. Som Følge af den baade tekniske og kunstneriske Omhu, der udvistes ved Fabrikationen, voksede Bedriften baade i Omdømme og Størrelse. Det blev muligt at oprette eget Støberi, flere og flere Folk knyttedes til Virksomheden, og i Løbet af otte Aar var der skabt et anseligt Foretagende, **Hecla Architectural Iron Works** i Brooklyn, med over **100** Arbejdere beskæftiget Aaret rundt. P. lagde stor Vægt paa at uddanne Firmaets Arbejdere bedst muligt, bl. a. ved en særlig Aftenskole, og at knytte den bedste kunstneriske Assistance til Virksomheden; til Tider var indtil **30** Billedhuggere beskæftiget, bl. a. Danskeren **Rohl-Smith**. **Hecla Architectural Iron Works** voksede op til at blive den største Virksomhed i sin Art i Amerika. Fabrikken fremstillede Jernkonstruktioner samt alt finere Jern-, Bronze- og Smedearbejde til en Mængde af New Yorks Kæmpebygninger, bl. a. Børsen, Mønten, N. Y. Public Library, flere af de største Hoteller, bl. a. Waldorf Astoria; endvidere Jernarbejdet til de underjordiske Baners Nedgange og de fleste af New Yorks store Jernbanestationer, til Kongresbiblioteket i Washington o.s.v. Firmaet konstruerede en særlig Slags Boghylder, som leveredes til Biblioteker Landet over, og det var det første Firma, som lavede Elevatorer og Elevatorbure af smedet Jern og Staal. Det leverede Jernkonstruktionen til **The Flood Building** i San Francisco, som blev verdensberømt ved under Jordskælvet **1906** at blive staaende i et Kvarter af rygende Ruiner.

P. var en af de betydeligste Repræsentanter for Danskheden i De Forenede Stater; han var beskeden og bramfri i sin personlige Fremtræden, som var præget baade af den Alvor, Erfaringer havde givet ham, og af det medfødte, danske Lune, som harmonerede godt med den optimistiske Aand, han mødte hos Amerikanerne. Han var en storsindet Velgører over for Landsmænd, som havde vundet hans Tillid. Han glemte aldrig den Betydning, hans gode Uddannelse i Danmark havde haft for ham, og han forstod, at Amerikanere og Skandinaver havde meget at lære af hinanden. Dette viste han ved at gaa ind paa den oprindelig af Professor Carl Lorentzen ved New Yorks Universitet fremsatte Tanke om Opretelse af en Organisation, som skulde skabe Mulighed for Udveksling af Professorer og studerende i **Amerika** og de skandinaviske Lande. P. gav **1910 100 000 Doll.** til et saadant Arbejde og testamenterede yderligere **500 000 Doll.** til Organisationen, som fik Navnet **American Scandinavian Foundation**, grundlagt **16. Marts 1911**, to Maaneder før P.s Død. Den saaledes grundlagte

Institution har i de forløbne Aar udført et meget betydningsfuldt Arbejde for at fremme Forbindelserne mellem Amerika og de skandinaviske Lande paa aandelige, kunstneriske, praktiske og videnskabelige Omraader ved at muliggøre Studieophold for amerikanske studerende i de skandinaviske Lande og omvendt. Institutionen støtter sig til Organisationer i Danmark, Norge og Sverige, som hver for sig fremskaffer Midler til Supplering af de Beløb, der er nødvendige til, at **Formaalet** kan ske Fyldest — i Overensstemmelse med P.s oprindelige Tanke. Selskabet udgiver »The American Scandinavian Review«, oprindelig et Maanedsskrift, senere Kvartalsskrift.

H. Cavling: Fra Amerika, II, 1897, S. 111—14. Nationaltidende 5. Nov. 1910. Riget 22. Maj 1911. Karin **Michaëlis** og Joost Dahlerup: Danske Foregangsmænd i Amerika, s. A., S. 10—25. The American Scandinavian Review, III, 1915, S. 261—73. Vort Land 20. Juni 1918.

Poulsen, Olaf Rye, 1849—1923, Skuespiller. F. 26. April 1849 i Kbh. (**Garn.**), d. 26. Marts 1923 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Broder til Emil P. (s. d.). Gift 12. Jan. 1872 paa Frbg. med Balletdanserinde Henriette Emilie Bryde, f. 3. Juli 1846 i Kbh. (**Fødsst.**), d. 30. Aug. 1909 i Fredensborg, D. af Konditor, Restauratør August Conrad Ernst B. (1816—83) og Ane Margrethe Lind (1817—92).

Fra sin tidligste Barndom havde P. overvejende Interesse for Teatret, som han dyrkede ved at spille Komedie med Dukker og gennem Dilettantforestillinger. Sit dramatiske Geni tog han i Arv fra Faderen, en musikalsk begavet Mand med Interesser, der laa højt over hans Stand. Han indpodede sine Børn dyb Kærlighed til Teatret og gengav med Talent sine Indtryk af Tidens store Skuespillere. Da Sønnen 1865 havde taget Præliminæreksamen fra Borgerdydskolen i Kbh., vaklede han mellem at blive Dyrslæge eller Arkitekt, men opgav Tanken herom for i Okt. 1866 at aflægge Prøve paa Det kgl. Teater. Forsøget faldt uheldigt ud, men til P.s Held søgte Phister en Arvtager til sine yngre Roller, og da han erfarede, at en ung Mand havde ønsket at spille Holberg, arrangerede han en ny Prøve, hvor P.s Skæbne blev afgjort, idet Phister antog ham som sin Elev. Hans Udseende var saa barnligt, at den holstenske Chef, Etatsraad Kranold, udbød: »Du er doch vel **konfirmirt**?« Undervisningen fandt Sted paa Hofteatret (Teatermuseet), hvor Phister 50 Aar forud gik i Skole hos sin Mester F. Lindgreen, hvis Erindring gik tilbage til ca. 1790, da der endnu levede Skuespillere og Tilskuere fra Holbergs Dage.

P. var ikke blot født med det **Henrik-Ansigt**, som siden Gert Londe-manns Tid var klassisk i vor Teaterhistorie, men besad ogsaa Henriks Natur, var idérig, kaad, smidig og forslagen. Men klassisk anlagt var han ikke — af alle Skuespillere beundrede han mest Folketeatrets Farcør Frederik Madsen — og hans Forhold til Litteraturen var lige saa spinkelt som hos Broderen grundfæstet. Phister **maatte** derfor næsten med Vold tvinge ham i Formens Lænke. Han lærte ham Holberg-Sprogets Teknik, hvis **Maal** var naturlig, humørfyldt Tale med Motivering for hvert Tonefald, og den Respekt, ja Ærefrygt for Teksten, som Phister selv havde taget i Arv. Men Resultatet af Debuten **16. April 1867** var ikke straalende. Medens Emil P.s Erasmus betød et Gennembrud, var P.s Jacob nærmest en naturløs Vaudevillefigur, urolig og støjende. Phisters Instruktion stak igennem og hindrede hans personlige Udfoldelse. Kun faa havde Forstaaelsen af, at Phister arbejdede paa længere Sigt, naar han gav ham den Stilsikkerhed og det tekniske Fundament, paa hvilket han i moden Alder kunde opføre sin selvstændige kunstneriske Bygning. Metoden var slavisk, men sund for et løssluppet Geni i Svøb. Den fuldendte Talekunst, som gennem Livet blev P.s store Styrke, lærte han i Phisters strenge Skole. Han opfattede hurtigt, var frodig og sund og meget musikalsk; faa forstod som han at foredrage en Vise, ikke blot de komiske, f. Eks. »Kejseren bor paa det høje Slot«, som Tsar Alexander III. beundrede, men ogsaa den, der sammenpressede en Situations Gru (Svartalf i »Vølund Smed«). **1884** blev han **kgl.** ansat.

Originaliteten i P.s Talent, Lunet og den karakteriserende Evne, brød tidligst igennem i **Smaaroller**, som han formede morsomt efter egne Iagttagelser (Svenden Lars i »Genboerne«; Opvarteren i »Badet i Dieppe«), og endnu purung overtog han en Del Vaudeville- og Syngespilfigurer, f. Eks. Peter Ravn i »En Spurv i Tranedans« og Klatrerup i »Recensenten og Dyret«; de var friske i Komikken og i Reglen udstyret med lystige Entreer, der satte Stemningen i Vejret. Men først og fremmest blev han Holberg-Skuespiller. Hans Repertoire i den gamle Komediemeesters Værker kan deles i to Afsnit, alt efter som han tog Phisters Skikkelser til direkte Forbillede eller ud af sin frodige Fantasi nyskabte Figuren. Troels- og Henrik-Rollerne hørte med enkelte Undtagelser (f. Eks. i »Abra-cadabra«) til den første Kategori. De blev i P.s Fremstilling (lige som **Molières** Scapin) til kløgtige og adrætte Komediefigurer, Handlingens Drivhjul, pyntelige i Paaklædningen og humørfyldte i Replikken, en Essens af klassisk Teaterlystighed, men uden dybere Karakteristik. Og paa samme Maade var ogsaa hans Arv-Roller,

hvortil den pantsatte Bondedreng kan regnes, **smaa** Virtuosnumre af Teaterspil og meget lattervækkende, men uden sand Menneskelighed og svage i Dialekten. Naar derimod hans Fantasi og drilske Lune brød igennem Phisters Skole, skabte han Skikkelser, der var lige saa originale som geniale i Opfattelse og Udførelse. Rækken blev aabnet med Harlekin i »**De** Usynlige« (1877), en Genfødning af de gamle Maskekomedier, et af vor Scenes største Mesterværker. Hvert Ord i Monologerne blev støbt til komiske Nuancer, Stemmens hele Register var anvendt. Diskanten betød himmelsk Elskov, Bassen jordisk Begær, og han foredrog Serenaden som den vittigste Parodi paa al Troubadourstil. P.s næste Holberg'ske Nyskabning var Chilian i »Ulysses v. **Ithacia**« (1884), hvori han under Maskekomediens Forklædning med ondskabsfuld, men storkomisk Snusfornuft karikerede tragisk Heltepatos. Ogsaa som Oldfux i »Jacob v. Tyboe« naaede han dybt ned i den menneskelige Natur, da han levendegjorde Rollen som en halvgammel, reduceret, men vittig og forslagen Projektmager, en fedtet, forsoldet Snyltegæst, skamløs i sin Smigren og halvt godmodig i sin Kynisme. Ypperlig var ogsaa Per Degn i »Erasmus Montanus« (1900), Marstrands Figur scenisk omskabt med rig komisk Fylde i Tonefald, Udtryk, Bevægelser og Pauser, en herlig Personifikation af Dumhed og Selvtilfredshed med dybe Perspektiver i Komikken og saa klippefast i Formen, at Figuren blev usvækket P.s Kunstnerliv til Ende. Denne monumentale Fuldkommenhed naaede han ikke i sine senere Holberg-Skikkelser, hvor man sporede Reminiscenser fra tidligere Figurer, men som alligevel var Centralskikkelser i W. Blochs sceniske Holberg-Genfødsle: Jeppe paa Bjerget (1903), Corfitz i »Barselstuen« (1904) og Herman v. Bremen i »Den politiske Kandestøber« (1907). Der er ingen Tvivl om, at P. som Jeppe kom Lindgreen nærmere end Phister, der først **maatte** dø, inden P. vilde gaa i Lag med Rollen. Han gav et naturtro Billede af urmenneskeligt Driftsliv og Instinkt og var den »vittige« Mand, som Holberg forlanger, men Dialekten syntes ikke saa oprindelig som Lunet og **Situationsfølelsen**. Det medynkvækkende hos Corfitz fik ikke et saa paalideligt Udtryk som Mester Hermans Stupiditet og brovtende Tale, men begge Figurer rummede mageløse Enkeltheder og var præget af P.s komiske Urkraft og brede Replikkunst. To smaa Holberg'ske **Karakter**-billeder føjede han i disse Aar til sit rige Galleri, der i alt omfattede 34 Skikkelser, nemlig Tobias Prokurator i »Mester Gert Westphaler«, en løssluppen Farcefigur, og Dommeren i »Hexeri eller blind Aliarm«, pompøs i sin komiske Embedsvigtighed. De to uerstattelige Typer, Harlekin og Per Degn, spillede han hyppigst,

hver 94 Gange; til Sammenligning tjener, at han 300 Gange var den komiske Ræv Bjørn i »Elverhøj«.

Uden for Holberg havde P. afgørende Betydning saavel for Fremførelsen af det ældre Lystspil som for Samtidens Nyheder. Han frelste ikke faa Komedier fra Fald ved at sætte sin vældige Autoritet ind over for Publikum, men det hændte ogsaa, at han udleverede Stykket, hvis Rollene ikke interesserede ham, for at dække sig selv. Ved det overdaadige Humør, han udfoldede i de to Nyskabninger, *Rendegarn* i »En Skærsommernatsdrøm« og *Tobias Hikke* i »Helligtrekongers Aften«, fik Teatret sine største Shakespeare-Successer, og den samme sprælske Evne til at fremkalde Latter udmærkede ogsaa hans Reproduktioner af Kristian **Mantzius'** Spil som *Løjtnant v. Buddinge* i »Genboerne« og *Birkedommer Krans* i »Eventyr paa Fodrejsen« — i det hele taget blev der med Aarene større Lighed mellem P.s og Kr. **Mantzius'** blodrige Kunst end mellem P.s og Phisters forstandsprægede Spil. Men den Respekt for Teksten, som P. altid bevarede i Holbergs Komedier, sløjfede han over for nyere Forfattere og tillod sig Forandringer og Tilsætninger, der undertiden rummede lysende Indfald. Et af hans aldrig opfyldte Ønsker var at faa Lejlighed til at optræde i et af de gamle italienske Improvisationsspil, hvor hans opfindsomme Hovede og barokke Fantasi kunde faa frit Udløb. Blandt hans mange Kopier af sine samtidige var Portrættet af Aug. Bournonville som Dansemesteren med de nasale Bilyde i »Kongen har sagt det« et af de vittigste, og da han engang benyttede Kammerherre Fallesens Ydre, protesterede Chefen ikke, men sagde ironisk: »Det glæder mig, at De ogsaa kan spille en fin Mand«. P.s Skikkelser fra Samtiden var Vidnesbyrd om Iagttagelsesevne og Virkelighedssans. Den læspende, adelige Hestekender i »Umyndige i Kærlighed« (1881) bragte Sproget Slagordet »første Sort«; Etatsraaden i »En Skandale« (1884) var Typen paa Butiksmanden, der havde arbejdet sig frem til Rangsperson uden at erhverve den tilsvarende Dannelse, og Grosserer Friis i »Den kære Familie« (1892) kunde betegnes som Generalnævneren paa den gode københavnske Borger; det var Mennesker fra Øjeblikket, præget af deres Bestilling og Milieu, ligesom Provinskøbmanden med Smørtenoren i »Karens Garde« og Præsterne i »En Fallit« og »Under Snefog«. Gamle Ekdal i »Vildanden« dannede ved Siden af Prokurator Faldsmaal i »**Gulddaaen**«, et andet Højdepunkt i hans Kunst, Billedet af menneskeligt Forfald, hvor det komiske viste sit indre Slægtskab med det tragiske. Denne Forening af Yderpunkterne fik et lige saa ejendommeligt som gribende Udtryk, da han med oldnordisk Fantasi spillede Trællen

Karker i »Hakon Jarl« (1898), en af hans meget faa **Oehlenschläger**-Roller, der blev et Stykke »Stenbilledkomik« (Vilh. Andersen). Den brede Vælde, som skaber Uhygge, prægede ogsaa hans mægtigste Skikkelse fra de senere Aar, den internationale Forretningsmand Isidore **Lechat** i »Forretning er Forretning« (1904), til hvilken han hentede Træk fra Grosserer Francis Zachariae, og som han fremstillede med en brutal Kraft, der langt overgik de Féraudys mere verdensmandsprægede Gengivelse af Rollen paa Théâtre-**Français**. P. indrømmede gerne, at W. Bloch under Indstuderingen, som ofte før, havde befrugtet hans Fantasi. I alt spillede han 310 Roller og deraf mange i gammel smilende Komediemanér uden dybere Karakteristik. Typisk for denne **Facon** var hans næstsidste Opgave, Teaterdirektøren i »Foraar og Efteraar«, medens Ordene i hans sidste Rolle, Mammon i »Det gamle Spil om Enhver« (1914), blev udmejslet med Klarhed og Vægt.

Fra **Aarhundredskiftet**, da Sygdom havde tvunget Broderen bort, stod P. som dansk Skuespilkunsts Mester, Inkarnationen af den Holberg'ske Komædie, en festlig Renæssancekraft, der stadig forøgede sit Repertoire med frodige Skikkelser. Ingen overgik ham i Replikkens Bredde, Lune, Fasthed og Klarhed; kun det naive Følelsesliv var ikke oprindeligt i hans Kunst; paa dette Omraade stod han tilbage for Sophus Neumann, men han havde den for et Geni sjældne Selvkritik over for sin Svaghed. Efterhaanden opfattede Folkebevidstheden ham som en national Festsikkelse, og da han paa Halvtreaarsdagen for sin Debut tog Afsked bl. a. i Brudstykker af Jeppe og Kandestøberdrengen, blev han Genstand for en overvældende Hyldest, der bl. a. medførte den største Indtægt paa en enkelt Aften i Teatrets Historie, ca. 38 000 Kr., og gav sig Udslag i, at han — først af alle Scenekunstnere — udnævntes til Kommandør af de tre nordiske Ridderordener. I en Epilog, forfattet af ham selv, sagde han bl. a.: »Ja, Phisters Minde højt jeg ærer, og Holberg blev min anden Lærer, med disse to stod jeg i al min Tid i Pagt!« Skønt han havde undervist paa Elevskolen 1886—1916 og ikke savnet Emner, efterlod han ingen decideret Arvtager til Holberg-Repertoiret, men paa det sidste **Elev**-hold var Holger Gabrielsen, og **P.s** Undervisning satte tydelige Spor, navnlig i P. Reumerts og **Vald**. Møllers Replikbehandling. Fra 1877 gæstede han gentagne Gange de andre nordiske Landes Scener. 1904 var han Hovedkraften i et dansk Ensemblegæstespil paa Det kgl. dram. Teater i Stockholm, og efter sin Afsked gæstede han Norges Nationalscene. Paa Holbergs Fødselsdag 1919 viste han sig endnu en Gang paa Det kgl. Teater som Per Degn, og

denne Figur højnede ogsaa Nationalscenens Genforeningsgæstespil til Sønderjylland, under hvilket han 1. Okt. 1920 optraadte sidste Gang i Sønderborg. Nogle Værelser af hans mangeaarige Hjem i Fredensborg, hvor han var knyttet med Venskabets Baand til Kong Frederik VIII., er bevaret til hans Ihukommelse, og paa Teatermuseet er indrettet en Mindestue.

P. var sin Generations største Skuespiller, og kun vort Sprogs Grænser hindrede ham i at blive verdenskendt. Genialiteten var hos ham forenet med en gigantisk Arbejdsevne. Norske og svenske Forfattere har vidnet, at han for dem stod som Repræsentanten for dansk Lune og Natur, men for hans Landsmænd var han snarere et Fænomen, noget universelt, der tilhørte en komisk-fantastisk Eventyrverden, hvor alle Dimensioner var større end her. Han gav uforlignelige Billeder af det komiske i hele dets Omfang. De Figurer, han skabte, glemmes ikke af dem, der saa ham; de lever videre i Erindringen, og kommende Slægter vil høre om dem, saa længe Lyden af hans Samtids lovprisende Stemmer kan række. Hans Virken betød en Epoke i Teatrets Historie, der afsluttedes med ham.

R. 1884. DM. 1898. F.M.G. 1907. K.² 1917. — Maleri af C. F. Andersen 1880, af Erik Henningsen 1886, af H. Slott Møller 1893 (Teatermuseet), af Frants Henningsen 1899 (Fr.-borg) og 1904, af Aug. Jerndorff 1901 (Kgl. Teater), af Vald. Neiiendam 1909 (som Per Degn) og 1921. Tegning af Pietro Krohn 1882 (som Onkel Janus) og Bronzestatue af Elna Borch 1915. Statuer og Statuetter af Axel Locher 1926 (Teatermuseet); Statue af Max Meden 1932. Tegning af P. S. Krøyer (som Chilian (Fredensborg)). Radering af C. F. Holmgren 1907, af J. Lübschitz 1899 (som Kaspar Røghat), af Heinrich Dohm 1901 (som Henrik) og af H. N. Hansen 1906—10 (bl. a. som Fløjtespiller). Træsnit 1876 efter Fotografi, 1885, 1886, af G. Pauli 1889, 1892, af M. Hönemann i Berlin 1874 og af L. B. Hansen 1912 samt af K. J. Almqvist 1932.

Edv. Brandes: Dansk Skuespilkunst, 1880. Samme: Holberg og hans Scene, 1898. Julealbum, XII, 1904. Vilh. Andersen: Kritik. Teater, 1914. Olaf Poulsen ved Vilh. Østergaard, 1917. Karl Mantzius i Berl. Tid. 15. April s. A. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—V, 1921—30. Sv. Lange: Meninger om Teater, 1929. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv og af dansk Teaters Historie, 1930.

Robert *tfelien*Lam.

Poulsen, Poul Christian, 1866—1934, Bryggeridirektør. F. 19. Juni 1866 i Kbh. (Frue), d. 3. Febr. 1934 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Politibetjent Frederik P. (1834—1905) og Inger Sophie

Larsen (1837—1919). Gift 12. April 1892 i Kbh. (Jac.) med Anna Julie Hansen, f. 5. Marts 1863 i Kbh. (Helligg.), d. 20. Febr. 1935 sst., D. af Hattemager Peter Anton H. (1841—1912) og Hansine Christine Hansen (1838—1905).

P. tog Præliminæreksamen fra De forenede Kirkeskoler, blev Apotekerlærling 1881 og cand. pharm. 1888. S. A. fik han Ansættelse ved Ny Carlsberg som Underinspektør, og Carl Jacobsen lærte hurtigt at sætte Pris paa hans rolige Overlæg og nøgterne Dømmekraft, der udgjorde et værdifuldt Supplement til Jacobsens egen impulsive og begejstrede Mentalitet. Ved sin Flid, sine gode Kundskaber og sine udmærkede Evner avancerede P. 1894 til Inspektør, 1901 til Overinspektør og 1906 til teknisk Underdirektør for Carlsberg Bryggerierne og endelig 1914 til adm. Direktør for samme. Kort efter P.s Tiltræden som Carlsbergs øverste Leder begyndte der en Række vanskelige Aar for den danske Industri i Almindelighed og for Bryggeriindustrien i Særdeleshed, og dels gennem sit Arbejde for Carlsberg, dels gennem Arbejdet for Bryggeriindustrien i Bryggeriforeningen saavel som for den danske Industri i al Almindelighed i Industriraadet udførte P. en stor og værdifuld Gerning. Fremhæves **maa** ikke mindst hans Arbejde for den danske Industri (han var i en Aarrække Medlem af Industriraadet og Formand for Industriforeningens Repræsentanskab), idet han særlig ydede en Indsats for en bedre Udnyttelse af det indenlandske Brændselsmateriale; han var Medstifter af og senere Formand for Dansk Brændsels- og Kontrolforening. Som naturligt er, hørte P. til de ledende Mænd inden for en lang Række Industrier, der paa mere eller mindre direkte Maade er knyttet til Bryggeriindustrien **saasom Krystalisværket** og Kastrup Glasværk, foruden at han sad i Bestyrelsen for en lang Række Institutioner med direkte Forbindelse til Carlsberg. Af hans øvrige Hverv kan nævnes, at han var Næstformand for Landmandsbankens Bankraad. Som høj Frimurer interesserede P. sig særlig for Forsorgen for de Gamle og Opdragelsen af de Unge, bl. a. stiftede han et Understøttelseslegat, der bærer hans Faders Navn. I Samarbejdet mellem de nordiske Bryggeriforeninger tog han aktivt Del og var stærkt medvirkende ved Oprettelsen af Den skandinaviske Bryggerhøjskole, for hvis Elever han oprettede et Legat. Han var ved sin Død Formand for denne Skoles Bestyrelse og for den skandinaviske Komité for Brygmestres Uddannelse og var i øvrigt Æresmedlem af de norske og svenske Bryggeriforeninger. — R. 1922. DM. 1926. K.² 1933. — Maleri af H. Vedel (Fr.borg og Carlsberg Museet). Buste af L. Brandstrup 1928 (Carlsbergs Hovedkontor).

Berl. Tid. 4. Febr. 1934. Ingeniøren, XLIII, s. A., S. 87. Tidsskr. for Industri, s. A., S. 37 f. Bryggeritidende, XXXVII, s. A., S. 13 ff. Sander

Poulsen, Svend, d. tidligst 1679, Snaphanefører, »Gøngehøvdingen«. Om hans Afstamning, Fødsel, Giftermaal og Død vides intet bestemt; han synes at være født enten i Gønge Herred i Skaane eller i Halland. Tilnavnet Gønge eller Gynges faar han først efter 1673. Efter hans eget Opgivende var han med Christian IV.s Hær i Tyskland og kan derfor antages at være født kort efter 1600. Fra 1628 var han Gefrejter ved Oberst Holger Rosenkrantz' Fynske Regiment, derefter et Par Aar i nederlandsk Tjeneste, formentlig som Underofficer. Han siger endvidere at have været »Drabant og kongelig Tjener«, hvad der antagelig maa falde i Aarene derefter. I Krigen 1644—45 var han først Sergent ved et Kompagni i Gønge Herred, derefter Fændrik ved et Dragonkompagni, men var 1653 Korporal ved et skaansk Fodfolkskompagni. Da han opgiver at være Borger i Laholm i det til Sverige 1645 afstaaede Halland, bosiddende i Knæred, og af Svenskerne 1657 benævnes »den bortrømte, meenederske Borger og hallandske Rebel Svend Poulsen«, viser dette hen til Tiden 1645—53, thi Foraar 1657 var han Sergent ved det ovenn. Kompagni, blev kort efter Fændrik og vilde hverve et Kompagni Dragoner. I Juni s. A. underskriver han sig Kaptajn for et saadant Kompagni, laa derefter med dette i Passene paa Hallands Aas og skaffede Efterretninger, tog og mistede Fanger, indtil et svensk Korps 16. Juli overraskede ham og nedhuggede en Del af hans Folk, medens Resten flygtede til Engelholm. Om hans Deltagelse i det egentlige Felttog senere vides intet, men i Sept. kvitterer han blot med sit Signet, da han »ikke kan skrive«, hvilket mulig betyder, at han har været saaret. Vinteren 1657—58 var han dels i Skaane, dels paa Sjælland, hvor han blev aftakket fra 1. April 1658. — Ved Begyndelsen af Kbh.s Belejring sendtes han ud paa Sjælland for at operere i Ryggen paa Belejrerne og fik hurtigt samlet en Flok forvovne, byttelystne Karle, hvormed han drog omkring i Øst- og Sydsjælland og førte Udryddelseskrig mod de spredte svenske Styrker. Navnlig ved Præstegaardene i Sværdborg og Snesere skal han have overrasket og nedhugget et betydeligt Antal Fjender; men omsider maatte han med en Del af sine Karle flygte til Øen Nyord, senere til Møen, hvorfra han selv Jan. 1659 vendte tilbage til Kbh. Han synes derefter at have været med paa Hans Schacks Tog til Fyns Tilbageerobring s. A. — 1666 søgte han at blive Vagtmester ved Landstormen i Østsjælland, og ved Begyndelsen af Skaanske

Krig antoges han som Landkaptajn i Stevns. 1676 tilbød han at hverve et Kompagni Dragoner i Skaane, fik Majorspatent og samlede noget Mandskab, men i Nov. var han syg i Kbh., hvorfra han synes at have søgt hjem igen. — For sit Tilgodehavende hos Kronen fik han 1661 overladt Brugen af Lundbygaard i Sydsjælland, senere som Ejendom. Tiderne var dog meget vanskelige, og han har næppe været nogen dygtig **Landmand**; 1673 **maatte** han gaa fra Gaarden og fik en lille Aarpenge. Han levede endnu For-aaret 1679. — 1672 skriver en *Sven Gjønge* i Kbh., at han har været Lakaj hos Frederik III., under Belejringen gentagne Gange har bragt Kongen gode Underretninger om Fjenden og derefter en Tid været Vagtmester paa Kronborg. Han maa antages at være en anden end S. P.

Aarsberetn. fra det **Kgl. Gehejmearchiv**, VI, 1876—82, S. 226—35; Tillæg, S. 28-32. S. Kjær: Gjøngehøvdningen Svend Poulsen og Snaphanerne, 1892. Samme: i Fra Arkiv og Museum, II, 1903—05, S. 42—75. P. D. Faber i Ny Minerva, 1807, [IV], S. 320—24. T. Becker i Orion, IV, 1841, S. 333 ff. Blad for Boghandlermedhjælperne, I, 1876, S. 3 ff., 12 f. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, I—II, 1909—16. Samme: Møens Forsvarsordn. i Krigen 1657—60, 1908, S. 23 f. Samme i Aarbog udg. af Hist. Samf. for Kbh.s Amt, 1911, S. 60—68.

R L t h

Poulsen, Svend, f. 1884, Planteskoleejer. F. 13. Febr. 1884 paa Frbg. Forældre: Gartner D. T. P. (s. d.) og Hustru. Gift 4. Juli 1916 i Viborg med Petra Thomine Marie Thomsen, f. 21. Febr. 1890 i Viborg, D. af Skræddermester Hans Kjellerup T. (1856—1923) °g Caroline Christensen (1855—1932).

P. var 1900—03 i Lære hos Faderen, og 1903—05 hos Handelsgartner Ludvig Hansen, Vesterbro, samt hos Handelsgartner Otto Groeber i Rellingen ved Hamburg, virkede derefter fra 1905 som Medarbejder i Faderens Planteskole og overtog efter Faderens Død 1925 den tekniske og faglige Ledelse af Planteskolen ved Roskildevej samt Annekshaverne i Hvissinge ved Glostrup og ved Taarnvej i Rødovre. Dette sidste Omraade var en Nyerhvervelse paa 27 Tdr. Land, købt som Erstatning for Arealer ved Roskildevej solgt til Frbg. Kommune. P. har fortsat Planteskolen efter de gartneriske Linier, som prægede Faderens Ledelse, og han har ved talrige Nyerhvervelser af Træarter, Sirbuske og Stauder forøget det Udvalg af Frilandsplanter, som staar til Raadighed for de danske Haveejere. I denne Forbindelse skal nævnes, at Arbejdet i Gartnernet med Formeringen og Udbredelsen af den Klasse Roser, som kan betegnes som de »P.ske Roser«, har taget et mægtigt Opsving og Omfang, og at disse Roser dyrkes ikke alene i vore Nabolande,

men ogsaa i mere nordlige Lande, f. Eks. Finland, saavel som i saa fjerntliggende Lande som Australien og **Japan**; selv i Byen Guayaquil i Ecuador dyrkes »Else Poulsen« under Navnet »Butonos di Porcelana«. Firmanavnet D. T. P. er herigennem blevet verdenskendt, og Roserne har fejret talrige Triumfer og faaet flere »Grand prix«; her **maa** særlig nævnes »Poulsens Yellow«, som er den første gule **Polyantha-Hybrid**. Ogsaa ved at indføre nyere Berberis- og Cotoneasterarter samt Stenhøjsplanter i Planteskolen og i Handelen har P. gjort sig fortjent af Gartnerstanden. P. er i Besiddelse af et udstrakt Plantekendskab og en betydelig gartnerisk Viden. Han er Medlem af Bestyrelsen i Det **kgl.** danske Haveselskab, har skrevet forskellige Artikler i den faglige Presse som »Gartner-Tidende«, »Haven«, »Vore Haver« og »Havekunst«, var Medarbejder ved »Nordisk **III.** Havebrugsleksikon«, 4. Udg. (**I—II**, 1934—36), Hirschsprungs Havebog (om Roser) o.s.v. — R. 1938.

Axel Lange.

Poulsen, Sven (ved Daaben Svend), 1872—1937, Journalist. F. 6. Sept. 1872 i Kbh. (Slotsk.), d. 17. Marts 1937 sst., begr. sst. (Vestre). Broder til Adam og Johannes P. (s. d.). Gift 10. Juni 1908 i Philadelphias Kirke ved Dianalund med Malerinden Elna Margrethe Tuxen Meyer, f. 31. Marts 1877 i Kbh. (Johs.), D. af Læge Ludvig Vilhelm M. (1847—78) og Emma Augusta Pedersen (1852—1923, gift 2° 1896 med Læge Adolph Sell, s. d.).

Slægtens Kunstnerblod, som ogsaa prægede P.s frodige Ydre og Væsen, syntes naturligere at anvise ham en Stilling paa andet Hold, end de juridiske Studier, som paabegyndtes efter Studentereksamen 1890 (privat Dimission), direkte kunde føre til. Allerede i **Læseaaarene** tog P. journalistisk Arbejde op, og 1902, s. A. som han blev juridisk Kandidat, ansattes han ved »Berlingske Tidende«, som Slægtsbaand knyttede ham til. Fra 1912, da P. fik Overretssagførerbestalling, opgav han al Virksomhed uden for Bladet, hvor han 1909 var blevet Chefsekretær 3: Chef for Redaktionssekretærerne, en i Bladverdenen i øvrigt ukendt Titel. 1913, da Chr. Gulmann blev ansvarhavende og Louis Henrius Administrator, blev P. Medredaktør, og der udvikledes et udpræget harmonisk Samarbejde, gennem hvilket det gamle Blads Omformning efter moderne Linier blev tilrettelagt. P.s Indsats var her i første Række den impulsive Idérigdom og den Iver, hvormed han tog enhver i Øjeblikket foreliggende Sag op; han var helt en Nuets Mand. Hans Ideer omfattede, som hans Interessesfære, mangfoldige Omraader, nationale og kulturelle ikke mindre end kommercielle og

humanitære, og ofte stillede han sine Forslag saadan paa Spidsen, at de **maatte** ægge og vække. En meget væsentlig Del af sine bredt-favnende Kræfter ofrede han paa Rejser for Bladet. Han besøgte mange Lande, og i Reportagen var hans Styrke navnlig Evnen til at fornemme en Øjeblikksstemning og at meddele den videre i et hastigt grebet Udtryk. Allerede tidligt saa han det ønskelige i et nært sammenknyttet Norden i videre Forstand. Han var **1907** i Island, da Kong Frederik VIII. og Rigsdagsdelegationen besøgte Landet; sammen med Holger Rosenberg skrev han om denne Tur »Islandsfærden« (**1907—08**). Hans fortsatte personlige Interesse for Landet gav sig bl. a. Udtryk i, at han deroppe erhvervede en større Gaard, Bræthratunga. Ogsaa Grønland, som han senere besøgte, omfattede han med aktiv Interesse, og han arbejdede bl. a. for Hjælp til Finland under Verdenskrigen **1914—18**. Under Ophold i Østen fik P. gennem Skildring af danske Virksomheder derude Lejlighed til paa anden Maade at understrege danske Forbindelseslinier ud over Grænserne og fik her Udløsning for noget af den Udfoldelsestrang og Fantasi, som ellers undertiden kunde blive **hemmet** af graa Virkeligheds Nøgtethed. — R. **1924**. — Maleri af Margrethe Svenn Poulsen i Familieeje.

Studenterne fra **1890, 1915, S. 237 f. Berl. Tid. 18. og 21. Marts 1937.**

T. Vogel-Jørgensen.

Poulsen, Ulla Britta, f. Iversen, f. **1905**, Solodanserinde, Skuespillerinde. F. 2. Maj **1905** i Kbh. Forældre: Snedker, senere Kontorassistent Søren Iversen (**1863—1940**, gift 1° med Jensine Jensen) og Laura Christiane Hansen (**1864—1927**, gift 1° med Bogholder Charles Petersen, **1864—94**). Gift 1° **31. Maj 1924** i Kbh. (Garn.) med Skuespiller Johannes P. (s. d.). 2° 4. Nov. **1939** i Taars, Lolland, med Baron, Løjtnant i Livgarden Christian Carl Otto Rosenørn-Lehn til Oreby og Berritsgaard, f. 4. Nov. **1909** paa Oreby, Søn af Lensbaron, Kammerherre Frederik Marcus R.-L. til Oreby og Berritsgaard og **Rössjöholm**, senere Nørholm (f. **1867**) og Grevinde Sigrid Fredrika Brita Beate Bonde af **Björnö** (f. **1881**).

U. P. kom **1913** til Danseskolen ved Det kgl. Teater og fik Valborg Borchsenius til Lærerinde. Allerede som Barn medvirkede hun i Skuespil og Ballet, men hendes egentlige Debut blev Agnete i »**Agnete og Havmanden**« (**15. April 1921**). Der var Stof i hende til en ægte Bournonville-Danserinde; Blikket var poetisk, hun virkede serafisk og jomfruelig som før i Tiden Juliette og Ellen Price. **1923** ansattes hun, og n. A. udnævntes hun til Solodanserinde.

Hun var som skabt til Hilde i »Et Folkesagn« (1922), Sylfiden (1923) og Kirstine i »Tycho Brahes Drøm« (1924). Tre Sæsoner (1927—30) drog hun paa Gæstespil med sin Mand, Johannes P., til danske, norske, svenske og nederlandske Scener, og under Studieophold i London udviklede hun sin koreografiske Teknik hos den russiske Danserinde Karsavina. Da hun vendte tilbage, indtog hun til sin Afgang Førstepladsen som Ballettens poetiske Fremtoning, f. Eks. i »Den lille Havfrue« (1936). Blid Madonnaskønhed, sart Ynde og Armbevægelsernes ejendommelige Gratie, der førtes helt ud til Hænderne, udmærkede især U. P.s Kunst. Hun sejrede ikke ved det tillært-brillante, men var en sjælfuld Danserinde med spørgende Alvor i Blikket, og blandt hendes store Partier, mellem hvilke den spanske Hetære i »Bolero« (1934) blev hendes bedste Karakterrolle, var Sylfiden den mest typiske Opgave for hendes Ejendommelighed, et dejligt Fantasi væsen med kølig Renhed i sin Følelse. Ogsaa i Skuespillet blev U. P.s æteriske Skønhed anvendt, men hendes Evne for den talende Kunst var ikke original. Blandt hendes Roller var Miranda i »Stormen«, Helga i »Geografi og Kærlighed«, **Haitam** i »Den hvide Ring«, Anitra i »Per Gynt«, Agnete i »Elverhøj« og Ofelia i »Hamlet«, og som Engelke Hattemagers i »Barselstuen« og Portnerdatteren i »Anna Sophie Hedvig« stræbte hun ved realistisk Karakteristik at komme bort fra sin egen Person. Under stor Tilslutning dansede hun sidste Gang 21. Okt. 1939 (Sylfiden; Bolero; Teresina i »Napoli« (3. Akt)) og trak sig derefter tilbage til Privatlivet. Balletten mistede i hende ikke blot sin smukkeste Danserinde, men ogsaa sin bedste Mime. — Ingenio et arti 1934. — Maleri af Gerda Wegener, forestillende U. P. som Sylfiden, 1927. Privatbillede af samme 1933.

Robert Neiiendam.

Poulsen, Viggo Albert, 1855—1919, Botaniker. F. 31. Maj 1855 i Kbh. (Slotsk.), d. 16. Okt. 1919 sst., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: **Kgl.** Lakaj Søren P. (1812—94) og Jensine (Signe) Cartensia **Bodholdt** (1821—1902). Ugift.

P. viste allerede som Elev i Borgerdydskolen i Kbh. en ikke almindelig Interesse for videnskabelig Botanik, bl. a. ved at høre Warmings Forelæsninger, og hans første botaniske Afhandling blev trykt, samme Aar han blev Student (1874). Han sluttede sig nær til Warming, der paa sin Side favoriserede ham, og var under sin Studietid ved Universitetet en meget produktiv Forfatter af videnskabelige Afhandlinger, samtidig med at han (fra 1876) var Lærer ved Borgerdydskolen i Kbh., en Stilling han beholdt til 1908. Dette gik ud over hans Eksamensstudier, og først 1882 tog han Magister-

konferens i Botanik, hvad der igen førte med sig, at han ikke kunde faa nogen af de botaniske Stillinger, hvortil **Warming** anbefalede ham, men **maatte** nøjes med en lille Stilling som Assistent hos Warming, hvilken han igen beklædte efter Warmings Hjemkomst fra Stockholm (1886). 1893 blev han Docent i Botanik for Farmaceuterne og var det til sin Død, fra 1902 med Titel af Professor. — P.s Navn er bedst kendt fra hans forskellige Lærebøger i Botanik, der udkom i mange Oplag og i mange Aar var de mest benyttede; den ældste, »Lille Plantelære« (1878) er mærkbar ved, at han deri som den første anvendte Typemetoden. Hans pædagogiske Interesse var stor, og han deltog med Iver i alle Diskussioner om vor lærde Skole, især naar de drejede sig om Naturhistoriens Stilling i den. Det blev dog ikke ham, der kom til at præge den ved den nye Skoleordning 1903. Han var en udmærket og begejstret Lærer i Skolen, hvorimod hans Undervisning for Farmaceuterne var mindre tilfredsstillende. Hans **Maal** havde været at blive Skoleleder, men Warming pressede ham til videnskabeligt Arbejde, hvortil hans omfattende Viden syntes ham egnet. Han var som et levende Leksikon, men denne store Kundskabsmasse var ligesom uden indre Sammenhæng som Artiklerne i et Leksikon, og det præger ogsaa hans videnskabelige Arbejder, der overvejende bestaar af mest smaa anatomiske Detailundersøgelser, der i hans Ungdom for en stor Del blev anvist ham af Warming. Dette gælder af de vigtigste Arbejder hans Doktorafhandling »Anatomiske Studier over **Eriocaulaceerne**« (1888), men ogsaa hans senere er af samme tilfældige Karakter. Det er rigtigt sagt om ham, at han samlede paa Objekter, ikke paa Opgaver, og det gælder ogsaa hans Rejse til Java 1894—95, hvorfra han hjembragte et stort Materiale, som han dog kun fik udnyttet i ringe Grad. Hans Afhandlinger vidner om hans Grundighed og store tekniske Færdighed, men de spredte Emner gør en kort Oversigt over dem umulig. Kun lejlighedsvis og kun paa Warmings Opfordring beskæftigede han sig med Systematik og slet ikke med dansk Floristik. Af hans øvrige Publikationer **maa** særlig fremhæves »Botanisk **Mikrokemi**« (1880, nye Udgaver 1891 og 1918), en lille nem Vejledning i mikroskopisk Teknik, der aabenbart udfyldte et Hul i den botaniske Litteratur, da den blev oversat til fem Sprog, samt hans populære Skrift »Vore usynlige Fjender« (1884), der blev meget læst dengang i Bakteriologiens Ungdom, hvor Interessen for den bredte sig i vide Kredse. — P. var en særpræget Personlighed, der stod ret isoleret i botaniske Kredse; han var elskværdig og tjenstvillig, men hans Rastløshed og Lyst til at brillere med Citater og Fremmedord og ikke mindst hans

Forestilling i de yngre Aar om sin Overlegenhed over alle sine jævnaldrende kunde virke irriterende.

Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 674—79; II, S. 480-87, med Henvisninger til Biografier.

Carl Christensen

Poulsen, Valdemar, f. 1869, Fysiker, Opfinder. F. 23. Nov. 1869 i Kbh. (Trin.). Forældre: Assistent i Justitsministeriet, senere Højesteretsassessor Jonas Nicolai Johannes P. (1836—1914, gift 2° 1878 med Marie Elisabeth Lemming, 1854—1911) og Rebekka Magdalene Brandt (1848—73). Halvbroder til Knud P. (s. d.). Gift 1° 21. Sept. 1894 paa Frbg. med Frederikke Marie (Mary) Rasmussen, f. 9. Okt. 1868 i Kbh. (Fødsst.), d. 24. Juli 1921 i Gentofte, Adoptivd. af Sognepræst i Rø, senere i Nyker, Christian Henrik Otto R. (1824—92) og Betty (Betzy) Marsilia Camilla Struch (1829—1913). 2° 5. Okt. 1923 i Veggerløse med Asta Stoltz Nielsen, f. 3. Nov. 1899 i Aagerup, Sømme Herred (gift 2° 1929 med fhv. Gaardejer Søren Christian Villadsen, f. 1887), D. af Gaardejer Peder Christian Stoltz N. og Kirsten Kathrine Jensen. Ægteskabet opløst.

Fra den tidligste Ungdom var P.s Interesseskreds stærkt kunstnerisk og naturvidenskabeligt bestemt, og han var selv et betydeligt Tegnetalent. Skoletiden, der, som han selv siger, dengang ikke havde meget med kunstneriske og naturvidenskabelige Skønhedsindtryk at gøre, var ham nærmest en Lidelse og gav hans korrekte og pligtopfyldende Fader Anledning til mange Bekymringer. Med mindst Ubehag tænker P., siger han i nogle selvbiografiske Notitser, tilbage paa Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han blev Student 1889. Gennem hele Skoletiden havde han studeret Fysik med Lidenskab og paa egen Haand anstillet mange fysiske Eksperimenter. Han havde saaledes selv fremstillet en Atwoods Faldmaskine og flere elektriske Apparater. Til de øvrige Fag blev der ofte kun lidt Tid og Interesse tilovers og mærkeligt nok hørte Matematikken til de Fag, P. ikke syntes laa for ham. Han blev derfor sproglig Student og begyndte saa efter Faderens Ønske at studere Medicin. 1890 blev han cand. phil. hos Professor Kroman. Ved det medicinske Studium var det imidlertid kun Professor Julius Thomsens Forelæsninger over Kemi, der fængslede; Resten interesserede ikke P., og dette Studium maatte derfor atter opgives. P. skulde saa prøve at blive Polytekniker og derfor tage polyteknisk Adgangseksamen, da han var sproglig Student. Dette mislykkedes imidlertid, og nu blev han sat i Lære paa en Maskinfabrik i Aarhus. Der fortælles fra denne Tid om hans Videbegærlighed og Eksperi-

menterelyst, der ogsaa smittede Kammeraterne. 1893 fik han gennem Kammerherre **Suensons** Bistand Ansættelse ved det 1881 startede Kbh.s Telefonselskabs tekniske Afdeling, hvor den ogsaa som Matematiker bekendte Telefoningeniør J. L. W. V. Jensen blev hans foresatte. Dette Selskab, hvis Forhold endnu var **smaa**, var efter E. B. Petersens Tiltræden som Direktør 1890 inde i en vis Udviklingsperiode, og dette sammen med J. L. W. V. Jensens kyndige og interesserede Vejledning gav P.s Arbejde, der hovedsagelig bestod i Apparatundersøgelser og Fejlfinding, en Mulighed for at udløse hans mange Ideer, som var meget kærkommen. Det var under **dette** Arbejde, han fik Ideen til Telegrafonen, en Slags Fonograf, der arbejdede efter et helt nyt Princip. Først tænkte han paa et elektrolytisk Princip, som ogsaa Tyskeren W. Nernst senere har været inde paa, men saa fik han den Idé at anvende det elektromagnetiske Princip, som senere kom til Udførelse, idet de ved Talen frembragte skiftende Strømme anvendes til at magnetisere en Staaltraad, der omvendt er i Stand til at reproducere den Strøm, der har magnetiseret den, og dermed atter Talen og betydelig renere end de da kendte Fonografer. 1898 var han i Hovedsagen færdig med denne Opfindelse og begyndte nu sammen med P. O. Pedersen (s. d.) paa Arbejdet med at udnytte den. Medens P.s Fader var meget skeptisk over for Telegrafonen, var Professor Borch meget interesseret og raadede stærkt til at faa den patenteret. Der stiftedes 1902 et Akts. Telegrafonen Patent Poulsen, til hvilket P. O. Pedersen knyttedes. Selskabet oprettede 1909 Dansk **Telegrafon**-fabrik, men opløstes 1916 efter en Række Vanskeligheder. Den smukke Opfindelse, der 1900 belønnedes med Grand prix paa Verdensudstillingen i Paris, led af den Mangel, at Gengivelsen var ret svag, og paa dette var man ikke i Stand til at raade **Bod**, fordi man endnu ikke havde opfundet den senere saa betydningsfulde Forstærkerteknik. Et Forsøg 1906 paa at sætte en Massefabrikation i Gang i U. S. A. med Henblik paa Anvendelse som Diktafon, for hvilken der var et stort Marked i Amerika, lykkedes ikke for The American Telegraphone Corporation til Trods for, at Telegrafonen i Kbh. havde været anvendt som Diktafon med udmærket Resultat bl. a. paa den teknisk hygiejniske Kongres 1903. Samarbejdet med P. O. Pedersen blev endnu mere **indgaaende**, efter at P. 1902 var begyndt at arbejde med Lysbuegeneratoren, idet han ved at gaa ud fra Duddells saakaldte syngende Buelampe viste Vej til at fremstille en Generator for højfrekvente kontinuerlige elektromagnetiske Svingninger. I et Foredrag til The International Electrical Congress i St. Louis 1904, »System for pro-

ducing continuous electric oscillations», fremlagde han sit Arbejde. Duddells Opdagelse 1899—1900 af, at en Lysbue shuntet med en Kondensator i Serie med en Selvinduktionsrulle kunde frembringe elektriske Svingninger, havde vakt stor Interesse i alle Lande, og f. Eks. ved Universitetet i **Göttingen** oprettedes der et særligt Bue-Laboratorium under Ledelse af Professor Th. Simon, der tidligere havde arbejdet paa dette Omraade og gjort Iagttagelser af lignende Art som Duddell. Saavel fra dette Laboratorium som fra Laboratorier i England, Frankrig og Italien og ikke mindst fra Universitetet i Uppsala udgik der i de følgende Aar et stort Antal Arbejder paa dette Omraade. At det blev P., der løste Problemet at skabe en Buegenerator trods de beskedne Hjælpemidler, hvormed han arbejdede, beroede paa, at han med sikkert Instinkt havde grebet Opgaven rigtigt an. P. var straks klar over, at det var af Vigtighed at lade Buen brænde under saadanne Forhold, at dens Træghed blev saa lille som mulig, den skulde derfor helst være omgivet af en let Luftart med stor Varmeledningsevne. Ved P.s første Forsøg anvendtes en Bue brændende i en Spritflamme, og herfra gik han over til at anvende Brint eller Belysningsgas. For at kunne arbejde med højere Frekvenser, end Duddells Anordning tillod, anvendte P. endvidere et stærkt Magnetfelt vinkelret paa Buen, og endelig anvendte han som Middel til at gøre Buens Træghed endnu mindre et vandkølet Kobberrør som Anode. P.s Arbejde vakte stor Interesse, dog mindre hos danske Myndigheder end i Udlandet, og betød et banebrydende Fremskridt i Radioteknikken. P. og P. O. Pedersen tog straks den Opgave op at udvikle et Radiotelegrafsystem, der byggede paa Anvendelsen af de kontinuerlige Svingninger, og her var P. O. Pedersens Udforskning af P.-Buens Teori af stor Betydning. De Vanskeligheder, der frembød sig, stammede bl. a. fra, at den Modtageteknik, man **raadede** over, var udviklet med Henblik paa Gnistsystemet og ikke egnede sig for kontinuerlige Bølger. Den første Sendestation **laa** ved Østsiden af Bagsværd Sø og den første Fjernmodtagerstation ved Virum, tre km derfra. Det voldte betydelige Vanskeligheder at faa denne Forbindelse etableret, og helt god blev den aldrig, men efterhaanden som Apparatteknikken forbedredes og Afstanden mellem Sender og Modtager forstørredes, kom Forbindelsen ogsaa teknisk i Orden. Den næste Station, man brugte som Modtager, **laa** ved Taastrup, den følgende ved Lynæs (45 km), saa fulgte Esbjerg (270 km), Newcastle (900 km) og endelig Knockroe paa Irlands Vestkyst (**1500 km**). Der anvendtes Bølgelængder mellem 1000 og 6000 m og der udarbejdedes en i høj Grad ydedygtig Hurtigtele-

grafi med automatisk Nedskrivning, der naaede op til at præstere 100 Ord pr. Minut over de 1500 km mellem Bagsværd Sø og Knockroe. Dette Arbejde udførtes 1904—09, og 1906—07 tog man tillige den Opgave op at etablere traadløs Telefoni, en Opgave, der hidtil havde været uløselig, men som **P.-Buen** gjorde det simpelt at løse. Man anbragte en Mikrofon i Antennen paa Senderen og benyttede en Krystaldetektor i Modtageren — saa var Opgaven i Princippet løst. P.-Buen, der for første Gang muliggjorde Radiofoni, førte den da eksisterende Radiotelegrafi, der kun var en primitiv Udnyttelse af nogle fysiske Fænomener, ind i en helt ny Udvikling paa et sikkert videnskabeligt Grundlag, baseret paa en intim Forbindelse mellem Teori og Forsøg, og til Fremme af denne Udvikling kunde der **maaske** vanskeligt tænkes et mere frugtbart Samarbejde end det, der her fandt Sted mellem P.s ofte geniale Intuition og P. O. Pedersens metodiske, skarpsindige og vel tilrettelagte Forskningsarbejde. P.-Systemet udvikledes da ogsaa til en høj Grad af Fuldkommenhed og var i en Aarrække førende inden for Radioteknikken. Den kommercielle Udnyttelse af P.-Systemet var allerede 1903 overtaget af et dansk Konsortium. 1906 købtes Rettighederne af et engelsk Selskab, The Amalgamated Radio Telegraph Company, hvis Leder var Lord Armstrong. Det var dette Selskab, der byggede Stationen ved Cullercoats i Nærheden af Newcastle, som fra 1907 stod i regelmæssig og driftssikker Forbindelse med Lyngby, og Stationen ved Knockroe paa Irland, og s. A. installeredes her en Forsøgsstation i Damperen »Hellig Olav«, som paa Rejse til New York modtog Telegrammer fra Lyngby over en Afstand af 3300 km. Inden Stationen ved Knockroe var færdig, kom Lord Armstrongs Selskab imidlertid i finansielle Vanskeligheder og **maatte** likvidere. Kort efter erhvervedes Patentrettighederne for U. S. A. af et amerikansk Selskab, som byggede en Række P.-Stationer og 1917 aabnede en driftssikker Forbindelse mellem San Francisco og Honolulu (3800 km). De største Sendere var paa dette Tidspunkt ca. 50 kW. Omtrent samtidig havde Firmaet C. Lorenz erhvervet Patentrettighederne for Tyskland, og i de følgende Aar forsynede dette den tyske Marines Skibe og et betydeligt Antal Landstationer med en Række fortrinlige P.-Sendere, som, da de blev holdt strengt hemmelige, kom til at spille en betydelig Rolle under Krigen. 1912 dannedes der et nyt engelsk Selskab, Universal Radio Syndicate Ltd., der fik bygget flere 100 kW Generatorer i Kbh. Af disse blev en 1913 overladt til den **amerikanske** Marine, som prøvede den paa Stationen Arlington i Nærheden af Washington. Resultatet af Prøverne blev, at den

amerikanske Marine bestemte sig for **P.-Systemet** og lod det amerikanske **P.-Selskab**, The Federal Telegraph Company, bygge en Række Storstationer, som fungerede til fuld Tilfredshed. Disse Stationer, f. Eks. Darien ved Panama, San Diego i Kalifornien og **Cavite** paa Filippinerne havde Generatorer paa 200 kW, en Størrelse, som ogsaa det engelske Selskab var gaaet over til at anvende mellem Irland og Canada og som netop nu var færdig ved **Verdenskrigens** Udbrud. Da Krigen brød ud, overtoges Stationerne af de engelske Militærautoriteter, som tillige i vid Udstrækning anvendte P.-Sendere i Marinens Skibe og i Kyststationer. Under Dardanellerekspeditionen var det engelske Marineministerium og Flaaden i stadig Forbindelse gennem en 100 kW **P.-Station** paa Horsea-Island i den engelske Kanal og en 12 kW **P.-Sender** om Bord i Slagskibet »**Queen Elisabeth**«, der laa ved **Dardanellerne**. I Frankrig byggedes P.-Sendere i **Eiffeltaarnet**, i Lyon, Nantes og fl. a. Steder. Den største P.-Station i Frankrig byggedes 1918 af Amerikanerne til Sikring af deres Hærs Forbindelse med Hjemlandet. Den opførtes i Nærheden af Bordeaux og døbt **Lafayette**. Generatoren var paa 1000 kW, og Antennenettet, der strækker sig over en Grundflade paa 4,8 km², bæres af otte Staaltaarne paa 250 m's Højde. Stationen, der først fuldførtes efter Verdenskrigens Ophør, overdroges 1920 til Frankrig og har en Tid været anvendt til kommerciel Forbindelse med Amerika og franske Kolonier. Ogsaa i Italien byggedes P.-Stationer. En Kæmpestation til Forbindelse mellem Moderlandet og Kolonierne fuldførtes 1919 af den hollandske Regering i Malabar paa Java. Generatoren er her paa 3600 kW og er den største P.-Generator, der er fremstillet; den er konstrueret af den hollandske Ingeniør Dr. C. J. de Groot, der var i Kbh. 1925. I Aarene efter Verdenskrigen kom Elektronrørsenderne med deres store tekniske Fordele mere og mere i Forgrunden, og **P.-Generatoren** tabte tilsvarende Terræn, men dens vældige Betydning som førende Led i en ny Udvikling anerkendes stadig fra alle Sider. P. er verdenskendt, og hans store Indsats er hædret paa mange Maader fra Ind- og Udland. 1907 fik han Videnskabernes Selskabs Guldmedaille, 1909 blev han Dr. phil. h. c. ved Leipzigs Universitet, 1914 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab og 1929 Dr. techn. h. c. ved Polyteknisk Lærestalt. 1935 blev han Medlem af Ingeniørvetenskapsakademien i Stockholm, 1937 Medlem af det s. A. stiftede Akademi for de tekniske Videnskaber. Ved 70 Aars Dagen 1939 stiftede dette Akademi en efter ham opkaldt Guldmedaille, der uddeles hvert Aar efter Indstilling af sagkyndige Institutioner i en Række Lande. P.s Hverv staar alle i

mere eller mindre nær Forbindelse med hans tekniske Arbejder. 1902—16 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Telegrafonen og 1909—17 for Akts. Dansk Telegrafonfabrik. 1909—11 var han Medlem af Bestyrelsen for P. Wireless Telephone and Telegraph Company, U. S. A. 1914—17 var han Medlem af Fysisk Forenings Bestyrelse, og fra 1916 er han Medlem af Direktionen for Selskabet til Naturlærens Udbredelse. Fra 1918 til dets Ophævelse var han Medlem af Repræsentantskabet for Danmarks amerikanske Selskab. 1920—31 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Det kontinentale Syndikat for P. Radio Telegrafi. 1928 blev han Medlem af Kbh.s Telefon Akts.' Bestyrelse. P., der er Medlem af Comité National Danois de l' Union Radio Scientifique International, var Vicepræsident for Aaret 1936 i The Institute of Radio Engineers. — F.M.G.Kr. 1913. K.² 1923. K.¹ 1939. — Maleri af Knud Larsen s. m. P. O. Pedersen 1915 (Fr.borg). Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri 1904: Industriens Mænd (Hagemanns Kollegium). Mosaik af Einar Nielsen i Stærekassen 1939. Buste af Johs. Bjerg 1939 (Statsradiofonien). Træsnit af H. C. Olsen 1907.

V. Poulsen: En Metode til Fremstilling af kontinuerlige elektriske Bølger og disses Anvendelse til traadløs Telegrafi, Ingeniøren, XV, 1906, S. 347—5a. J. H. Christensen i III. Tid. 30. Sept. s. A. Erindringer i Julealbum 1908. J. L. W. V. Jensen i III. Tid. 20. Okt. 1912. Helge Holst i Opfindernes Liv, II, 1915, S. 236 f. P. O. Pedersen i Berl. Tid. 22. Nov. 1919. Politiken og Dagens Nyheder 23. Nov. s. A. Opfindelsernes Bog, 4. Udg., II, 1923. F. C. Wamberg: Poulsensystemets Benyttelse til Radiotelegrafftjenesten i Hollandsk Ost-Indien, Ingeniøren, XXXIV, 1925, S. 145 ff. P. O. Pedersen i Ingeniøren, XLI, 1932, S. 518 ff. og Elektroteknikeren, XXVIII, s. A., S. 493—502. V. Poulsen: Nogle Erindringsstrejfe og Smaabetragtninger gennem fire Decennier, Politiken 16. Maj 1930. Berl. Tid. 15. Juni 1934. Interview ved Povl Vinding. Sst. 12. Dec. 1938 efter Interview med A. Geiler i Aarhuus Stiftstidende. Nationaltidende 12. Nov. 1939. Dansk Arbejde 15. Nov. s. A. Berl. Tid. 17. Nov. s. A. Politiken 18. Nov. s. A. Børsen 19. Nov. s. A. Arnold Poulsen i Elektroteknikeren, XXXV, s. A., S. 577. Social-Demokraten og Politiken 23. Nov. s. A. P. O. Pedersen i Berl. Tid. s. D. Politiken, Nationaltidende, Berl. Tid. og Social-Demokraten 24. Nov. s. A. Ingeniøren, XLVIII, s. A., Afd. Elektroteknik, S. 113; XLIX, 1940, Afd. Elektroteknik, S. 5.

Povl Vinding.

Poulsen, Valdemar Vigfus, f. 1879, Læge. F. 20. Dec. 1879 i Taastrup. Forældre: Distriktslæge Valdemar Bernhard P. (1838—89) og Adelaide Franziska Antoinette Christensen (1849—1925). Gift 26. Nov. 1912 i Kbh. (Holmens) med Elisabeth Meyer, f. 20. Nov. 1883 i Kbh. (Holmens), D. af Mægler Marcus Jacob Ludvig Evald M. (1851—1918) og Larsine (Signe) Sophie Sørensen (f. 1849).

P. blev Student **1898** fra Sorø Akademi og medicinsk Kandidat **1905**. Straks efter Eksamen studerede han patologisk Anatomi, først som Volontør, senere som Konservator og Prosektor ved **Patologisk-anatomisk** Institut hos Professor Fibiger indtil **1909**. Under sin Tjeneste her fuldførte han Afhandlingen »Om ochronotiske Tilstande hos Mennesker og Dyr«, som han **1910** forsvarede for den medicinske Doktorgrad. **1909—10** havde han Turnustjeneste paa Frederiks Hospital og var efter Kandidattjeneste paa forskellige Hospitaler og et Aars Studieophold i Udlandet (Pædiatri) Reserve-læge ved Dronning Louises Børnehospital **1912—17**. Han var konst. Forstander for Hærens bakteriologiske Laboratorium **1908—17**. Fra **1917** har han været Overlæge ved **Kbh.s** Kommunes Børnehospital paa Fuglebakken. Han har indført den nu almindelig brugte Udskylning af Ventriklen hos Spædbørn som Middel til at konstatere Tuberkulose. Han var Formand i Dansk pædiatrisk Selskab **1920—25** og er Medlem af Bestyrelsen for Nordisk pædiatrisk Selskab fra **1927** og af Bestyrelsen for Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse fra **1928** samt af forskellige Børnehjems Bestyrelser. Foruden nogle pædiatriske Afhandlinger har han udgivet den populære Haandbog »Barnepleje« (**1932**, 2. Udg. **1939**). — R. **1936**.

Univ. Progr. Nov. **1910**, S. 56 f.

Axel Borghjerg.

Poulsen, Vilhelm Kristian, **1875—1930**, Dirigent. F. **13. Okt. 1875** i Kbh. (Fødsst.), d. 25. Marts **1930 sst.**, begr. sst. (Vestre). Forældre: Arbejdsmand ved Holmen, senere Ordonnans i Marine-ministeriet Anders P. (**1827—1903**) og Anna Catherina Janovsky (**1832—1910**). Gift **19. Nov. 1898** i Kbh. (Holmens) med Anna Sveistrup, f. 2. Jan. **1876** i Kbh. (Holmens), D. af Maskin-mester i Marinen Rudolf Emil S. (**1844—1911**) og Vilhelmine Thora Frederikke Sørensen (**1839—1910**).

P. begyndte som tiaarig at faa Undervisning i Musik, først i Violin og Klaver, senere paa Valdhorn; som Dreng sang han tillige i den russiske Kirkes Kor. Allerede som fjortenaarig assisterede han i Det **kgl.** Kapel og gennemgik **1893—95** Konservatoriet med Valdhorn som Hovedinstrument. I en Aarrække virkede han derefter som Orkestermusiker, men optraadte ogsaa jævnlig som Solist og ved Kammermusikopførelser bl. a. som Medlem af Peter Brøndumkvintetten. Hos Bruno Höyer i **München** fortsatte han Valdhornstudierne og vandt saa godt et Navn i tyske Musikkredse, at han **1904** og **1906** blev opfordret til at medvirke ved Festspillene i Bayreuth. **1908** udpegedes han efter Konkurrence til Medlem af

Det **kgl.** Kapel, men ønskede ikke at modtage Stillingen. Han havde paa det Tidspunkt allerede i en Aarrække lagt sig efter Dirigentvirksomhed. 1906 stiftede han Mandskoret Bel Canto, som han ledede til 1928, og som under ham hurtigt vandt Navn som et af vore bedste. 1909 overtog han desuden Ledelsen af Akademisk Orkester, som han ligeledes gav et stort Opsving. Det var under en af dette Orkestres Koncerter, at Døden ramte ham. Det fulgte af sig selv, at **P.**, med den Position, han havde skabt sig, fik overdraget mange **Æreshverv**; saaledes valgte De samvirkende københavnske Sangforeninger af 1859 ham til Overdirigent og ligeledes De sjællandske Mandskor og Centralsangforeningen for sjællandske Provinsbyer. Ved Siden af sin Dirigentvirksomhed var P. en søgt Sanglærer, bl. a. ved københavnske Skoler. 1909—20 var han Organist ved Vartov Kirke. — R. 1923.

Berl. Tid. 26. Marts 1930.

Nils Schiørring.

Poulson, Poul, 1674—1736, Præst, Personalhistoriker. F. 8. Juli 1674 paa Søbygaard, Gern Herred, d. 7. Dec. 1736 i Saksild, begr. sst. i Kirken. Forældre: Kancelliassessor Jens P. til Søbygaard (1635—87) og Maren Poulsen (1643—1723). Gift 19. Okt. 1701 i Saksild med Mette Maria Hutfeld, f. 13. Juli 1670 i Aarhus, d. 3. Juli 1736 i Saksild (gift 1° med Sognepræst i Saksild og **Nølev** Caspar Suhr, 1642—1701, gift 1° med Anna Olufsdatter, ca. 1643—88), D. af Kammerassessor, Landsdommer Jesper H. (1626—96) og Sidsel Kristensdatter Clementin (ca. 1643—1712).

P. P. blev først undervist i det velstaaende Herremandshjem af private Lærere og kom siden i Fredericia Latinskole, hvorfra han blev Student 1692. 1694 tog han teologisk Attestats og tilbragte nu flere Aar dels hjemme hos sin Moder, dels i Kbh. alene optaget af videregaaende Studier. Han tilhørte den Kreds, som samledes omkring H. G. Masius og Søren Lintrup, og ikke mindst den sidste fik Betydning for hans Udvikling. Som Minder om hans Studier fra disse Aar foreligger nogle akademiske Disputatser, der vidner om hans grundige Læsning og om et umiskendeligt Talent for at arbejde videnskabeligt især med Emner fra Kirke- og Religionshistorien. En væsentlig Udvidelse af hans Horisont og hans **Studiefelter** blev ham til Del ved den toaarige Udenlandsrejse, han drog ud paa 1698. Især opholdt han sig i Holland og England. En udførlig Beretning, som han forfattede om sine Rejseoplevelser, fandtes endnu 1809, **men** kendes nu kun af et enkelt Uddrag (Iris og Hebe 1809, I, S. 38—40). Allerede før P. P. vendte hjem, havde Kbh.s Universitet 1700 meddelt ham Magistergraden, og

man kunde uden Tvivl have ventet en smuk akademisk Løbebane for en Mand af saa rige Anlæg og saa omfattende en Uddannelse, men 1701 blev han kaldet til Sognepræst i et adeligt Patronatskald, Saksild og Nølev, og her slog han sig til Ro til sin Død. 1719 blev han tillige Provst i Hads Herred. Bortset fra, at han i sine sidste Aar led meget under Forfølgelser af en ondsindet Degn — Stamfaderen til Slægten Saxild — synes han at have ført en behagelig Tilværelse i dette store Kald. Da han tilmed var en formuende Mand, kunde han af sine egne Midler forbedre og smykke sine Kirker paa forskellig Maade. Først og sidst var han optaget af Studier, og i sin landlige Ro udarbejdede han en Række Skrifter, som dog for Størstedelen ikke kom videre end til Manuskriptet og nu synes tabte. Heriblandt var fire Oversættelser af engelske kirkehistoriske Arbejder, en Fortsættelse af *Meursius' Athenæ Bataviæ* og en udførlig Fremstilling af det danske Kirkerituals Historie. I Trykken fik han kun udgivet et Bind Biografier af Aarhus Stifts Biskopper »*Bibliotheca Aarhusiensis*« (1725) og en Præstehistorie fra samme Stift »*Catalogus sive Recensio Pastorum Nomarchiarum Diæceseos Aarhusiensis*« (1727). Ved disse Arbejder, som udmærker sig ved Omhu og klar Disposition og nu udgør værdifulde Kildeskrifter, har P. P. sikret sig Plads som en af Grundlæggerne af den presbyterologiske Forskning i Danmark. Manuskriptet til et lignende Arbejde »*Sælands Bispers Krønike*« (1714) gemmes endnu i Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml., 4°, 1178 b). P. P., der stod i lærd Brevveksling med Mænd som Arne Magnusson og Albert Thura, efterlod et godt Bibliotek, hvorover der haves en trykt Fortegnelse. — Stentavle i Saksild K.

P. Poulson: *Catalogus Diæceseos Aarhusiensis*, 1727, S. 93—100. Saml. til jydsk Hist. og Top., 3. Rk., II, 1899—1900, S. 447; 4. Rk., II, 1914—16, S. 273 f., 274 f. Erik Pontoppidan: *Den danske Atlas*, IV, 1768, S. 247. *Kirkehist. Saml.*, 5. Rk., II, 1903—05, S. 83 f., 95. *Personalhist. Tidsskr.*, 3. Rk., IV, 1895, S. 130—43; 10. Rk., II, 1935, S. 157. A. Hojer: *Nova Litteraria*, 1721, Nr. V. Arne Magnussons private Brevveksling, 1920, S. 363 f. Georg Christian Saxild, 1911, S. 2—5. *Danmarks Adels Aarbog*, XXVI, 1909,

3 .

Bjørn Kornerup.

Poulson, Zacharias, 1737—1804, Bogtrykker. F. 16. Juni 1737 i Kbh. (Frue), d. 14. Jan. 1804 i Philadelphia, Pennsylvania, U. S. A., begr. paa den gamle Herrnhut-Kirkegaard sst. Forældre: Skomager, senere Bogtrykker Niels (Nicholas) Poulsen og Johanne Rebecca Zachariædatter (d. ca. 1748).

P.s Fader udvandrede 1749 til Amerika, kort efter at hans Hustru var død. Han nedsatte sig i Germantown, dengang en

selvstændig By i Pennsylvania, nu for længst indlemmet i Philadelphia. Sønnen kom i Bogtrykkerlære; han selv oprettede senere sit eget Bogtrykkeri, som førtes videre af Sønnen. Denne oprettede desuden et Forlag og blev Leder af forskellige andre Foretagender. 1800 overtog han for 10 000 Doll. det ældste Dagblad i Amerika, »Claypoole's American Daily Advertiser«, der havde udviklet sig af et lille Ugeblad i Philadelphia, »The Pennsylvania Packet«, som udkom fra Nov. 1771 og 1780 købtes af Bogtrykkeren David C. Claypoole, der indtil 1784 lod det udkomme tre Gange om Ugen; fra 1784 udkom det daglig under ovenn. Navn. Da P. købte det, ændrede han Navnet til »Poulsons American Daily Advertiser«. Samtidig med at drive sine øvrige Foretagender redigerede P. dette Blad i 39 Aar, havde i de senere Aar god Hjælp i sin ældste Søn John Poulson. Det synes at have været et lukrativt Foretagende, idet Bladets Indhold angives til gennemsnitlig ca. 22 Spalter Annonser og seks Spalter Læsestof. Det sidste Nr. af Bladet udkom 28. Dec. 1839, hvorefter det gik op i Bladet »The North American« (»The North American and United States Gazette«). — Litografi af Herlin & Henzel efter en gammel Tegning.

American Daily Advertiser 16. Jan. 1804.

A. Kamp.

Powisch, se Pogwisch.

Povlsen, Harald Alfred, 1852—1934, Højskoleforstander. F. 10. Nov. 1852 i Randers, d. 21. Febr. 1934 i Kbh., Urne i Ryslinge Højskoles Have. Forældre: Lærer, Kantor Hans Christian Henrik P. (1818—96) og Mette Marie Stabell (1822—60). Gift 1° 17. April 1878 i Kbh. (Vartov) med Hedevig Christine Thygesen Just, f. 22. Febr. 1835 i Høve, d. 6. Febr. 1918 i Ryslinge (gift 1° 1856 med Læge i Frederikssund Christian Valeria Jork, 1823—60), D. af cand. phil., Lærer, senere Toldklarerer Carl Andreas Daniel J. (1806—85) og Severine Dorthea Thygesen (1805—80). 2° 2. April 1922 i Kbh. (Hans Tausens) med Elisa Sophia Sundberg, f. 12. Sept. 1887 i Söderhamn, Sverige (gift 1° 1909 med Raadmand, Lensnotar i Östersund John Gustaf Söderström, 1880—1917), D. af Bygmester og Trævarehandler Johan Isak S. (1857—1926) og Amanda Alida Nordstrom (1861—97).

Skønt P. 1864 kun var Barn, gjorde Krigen dog det stærkeste Indtryk paa ham, og da han 1868 havde taget Realeksamen, søgte han om Tilladelse til straks at aftjene sin Værnepligt for siden at uddanne sig til Officer. Hans Ansøgning blev afslaaet. Men stadig stod Officerlysten ham i Blodet, og da 1870 kom, tænkte han endog paa at rejse til Frankrig for at deltage i Krigen, hvilket hans Fader

dog bestemt modsatte sig. Imidlertid mødte han under sin Læsning (en Tale af Kold) Folkehøjskolen, han hørte ved et Møde i Randers Jens Nørregaard tage en Dyst med Lars Bjørnbak og førtes derved til Testrup Højskole, hvor han et Par Vintre var Elev. Nu stod Fremtidsmaalet klart for hans Øje. Han vilde være Højskolemand. Efter Faderens Ønske tog han Lærereksamen og opholdt sig derefter i fem Aar i **Kbh.**, optaget affrie Studier. Sammen med sine Ungdomsvenner, bl. a. Johan Borup, V. Brucker og F. Rønning, levede han et rigt Ungdomsliv og stod ved Afslutningen af sine Studier rigt rustet til at gaa i Folkehøjskolens Tjeneste. 1877—84 var P. Lærer ved Lyngby Landboskole, navnlig ved dens Højskoleafdeling. 1884 blev han antaget som Forstander for Ryslinge Højskole, som han senere købte. I 43 Aar, til 1927, stod han som Leder af Skolen, fra 1922 dog kun som Medforstander. De første Aar var stormfulde nok. P. havde en førende Stilling i Riffelbevægelsen, og Statsunderstøttelsen fratoges Skolen i nogle Aar. Men Elevtallet steg fra Aar til Aar, og nye Bygninger rejstes, præget af P.s Sans for Stil og Skønhed; efter 1910 havde Skolen i mange Aar, baade Sommer og Vinter, over 200 Elever. I 32 Aar (1891—1916, 1920—27) var P. Formand for Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler, og ved Højskolemøder her hjemme og i Nordens andre Lande repræsenterede han — ogsaa af Ydre statelig og rank — værdigt og smukt den danske Højskole. 1927—29 var han Statens Tilsynsførende ved Højskoler og Landbrugsskoler. Efter sin Afsked med Ryslinge bosatte han sig 1929 i Farum.

P. var Sjælen i det rige Skoleliv i Ryslinge. Sine Foredragsemner hentede han især fra Verdenshistorien, og navnlig det folkeopdragende i Historien lagde han Vægt paa. Hans Foredrag sigtede altid paa i Historiens Lys og ved dens Vejledning at belyse Livsspørgsmaal for den enkelte og Samfundsspørgsmaal, der har Bud til alle. Tung kunde hans Tale falde, men Kraften og Sandheden i hans Vidnesbyrd greb de unge. Han kunde ogsaa deltage i Ungdommens festlige Samvær. Fra sin store, smukke Stue, hvis Stil og Skønhed passede saa vel til hans Skikkelse, kunde han til den ene Side se glad Ungdom færdes i Skolegaarden, og til modsat Side laa Kirkegaarden lige uden for hans Vinduer: Livet og Døden, Glæde og Alvor, han kendte disse Modsætninger, og hans Tale og Færd prægedes deraf. Mandigt og myndigt tog han med Mund og Pen Del i Drøftelsen af Dagens Spørgsmaal. Selv højt op i Aarene holdt han sig ung i Sind og vrængede ikke gnavent ad det nye, som kom frem, men søgte at forstaa og vurdere det. Han havde i en

lang Aarrække en Førers Stilling inden for Højskolebevægelsen. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — R. 1899. DM. 1922. — Mindesten med **Portrætmedaillon** af Anne Marie Carl Nielsen ved Ryslinge Højskole 1934. — Malerier af Elisa Povlsen, Arvid Aae 1911 og (paa Fr.borg) af L. Find 1923. Tegning af Julie Marstrand. Litografi af I. W. Tegner 1892 efter Fotografi.

Erindringer i Ryslingebogen 1909, S. 3—28; 1922, S. 7—14, 72—79. Højskolebladet, XXXIV, 1909, Sp. 833—38; XLI, 1916, Sp. 761—72; LIX, 1934, S. 121—25. Dansk Ungdom 1932, S. 541—43. Hjem og Skole, XXVII, 1934, S. 61—64. Ryslingebogen 1934. Fyns Tidende og Sorø Amtstidende 22. Febr. 1934. Berl. Tid. 26. Febr. s. A. Fyns Venstreblad 27. Febr. og 14. Sept. s. A. Oscar Geismar: Skilderier, 1927, S. 87—91. *Fred. Nø aard.*

Povlsen, Hans Peter Børresen, f. 1886, Forfatter. F. 1. Sept. 1886 i Grysted ved Nibe. Forældre: Lærer Jens Kristian P. (1846—1915) og Bertha Mathilde Amanda Thimm (1851—1936). Gift 3. Maj 1910 i Nibe med Sophie Theodora Klitgaard, f. 10. Dec. 1887 i Kølby, D. af Smedemester Thomas K. (1856—1913) og Frederikke Caroline Christiane Hass (1848—1918).

I sine Knøseaar tjente P. som Hjorddreng. Skolegangen afsluttede han med en Præliminæreksamen (1902). Han vilde have været Musiker (Violin), men opgav det og gik i Fotograflære (Oslo, senere Struer). 1907—12 levede han som Fotograf i Vinderup, indtil han kom paa Silkeborg Seminarium. Paa kun to Aar tog han Lærereksamen (1914) og blev 1915 Kommunalærer i Støvring ved Ræbild, hvor han siden har boet. Paa Statens Lærershøjskole i Kbh. læste han 1919—20 Tysk og Litteraturhistorie. — Som Forfatter debuterede han med Romanen »Sand« (1918), der blev paabegyndt i Silkeborg, men først fuldført efter Tilbagekomsten til Himmerland. Det er en psykologisk Roman og Hjemstavns-skildring, hvis Idé ligger i Skildringen af Brydningen mellem den dybt religiøse Steffen Bryde (Indremissionsmand) og Lærer Sand, for hvem Samvittigheden er højeste Lov. Jakob Knudsen har været hans store Læremester og tydelige Forbillede. Hans næste Roman, »Lykkelige Barn« (1923) er affødt af Efterkrigstidens Dønninger. Han satiriserer over »Verdens onde Orden« og profeterer lyrisk om en ny bedre Verden, hvoraf han — ligesom Andersen Nexø, hvem han har hyldet i to Digte — tror at se den første Dagning i Rusland. Efter dette Udsving vendte han tilbage til hjemlig sikker Grund med Romanen »Julie Pandum« (1926; tysk Overs. 1928) og Digtsamlingen »I Himmerlands Dale« (1929; ny, noget forøget Udgave 1936). I Romanen tegner han med let Haand

et satirisk Provinsbybillede og skildrer i Hovedpersonen baade med Hjerter og Lune en Kvindes Betagelse af en fidusagtig Maler, hendes Fald og Oprejsning i Kærligheden til Barnet og Kaldet som Moder. Hovedbestanddelen af Digterne udgøres af himmerlandske Naturdigte (»Vort gamle Nibe«, »Ræbild«, »Midt i Verdens Dal« og »Ved Grysted«) og Dialektdigte, der skildrer Egnens Folk. I en Gruppe Tankedigte møder man det **idealistisk-kommunistiske** »Mit og Dit« og personlige Bekendelser som »Under Vinterhimlen« og »Hjertet nært —«, der giver hans menneskelige og kunstneriske Løsen: »**Smaa** er det Store, og stort er det **Smaa**, som er Hjertet nært«. I »Himlens Fugle har Reder« (1936), hans hidtil sidste Roman, har han i Kontakt med moderne psykologiske Strømninger givet den latente Freudianisme i Ungdomsromanen en skarpere, mere programmæssig Drejning i Skildringen af Drengen Erik, gennem hvis kompleks-hemmede Sind Romanens Begivenheder og Personer tegner sig i forvredne Spejlinger. Han har oversat H. v. Kleists »Michael Kohlhaas« (1933). — Tegning af Lars Nielsen.

Selvbiografisk i Den nye Litteratur, IV, 1927, S. 203 f. — Martin Andersen Nexø i Begleitworte til Julie Pandum, 1928. K. K. Nicolaisen i Folkeskolen, XLVII, 1930, S. 76—79. Cai M. Woel: Troubadourer, II, 1934, S. 74—82. Einar Thomsen i Tilskueren, LIII, 1936, II, S. 268 ff. Julius Bomholt i Social-Demokraten 4. Dec. 1936. Thomas Olesen-Løkken i Politiken 1. Sept. s. A. Hagmund Hansen i Rød Ungdom, s. A., S. 108.

Oluf Friis.

Povlsen, Karl Kristian Ludvig, 1851—1918, Præst. F. 13. Jan. 1851 i Randers, d. 15. Maj 1918 i Ryslinge, begr. sst. Broder til Alfred P. (s. d.). Gift 27. Dec. 1878 i Randers med Severine Marie Kirstine Jacobsen, f. 14. Okt. 1853 i Randers, d. 3. April 1937 i Ryslinge, D. af Købmand Steen Daniel J. (1817—63) og Ane Severine Kirstine Møller (1826—1905).

Da **P.**, den ældste af fem Søskende, kun var ni Aar, døde hans Moder, og dette kom til at sætte sit Mærke baade paa Faderen og Hjemmet. I Skolen fik kun Lærerne i Historie og Dansk Betydning for **P.s** Udvikling. Hverken han selv eller andre fandt ham egnet til at holdes til Bogen, og han kom efter Præliminæreksamen paa et Kontor; men Arbejdet der kunde paa ingen Maade tilfredsstille ham. I sin Nød betroede han sig til en Ven, der just skulde til at være Student, Morten Pontoppidan. Denne fik sin Fader til at gribe ind, og **P.** blev Student 1869 fra Randers, hvorefter han tog fat paa det teologiske Studium. Det var især Professorerne Brøchner, Rasmus Nielsen og H. N. Clausen, der optog ham, men

mest lærte han hos Grundtvig og af Menighedslivet i Vartov. Han var oplagt for Kammeratskab og anlagt for at faa Udbytte deraf. Der var baade Alvor og Gammen, hvor han samledes med F. Rønning, Johan Borup, **Vilh.** Hansen, Sofus Balslev o. fl. I en lang Aarrække havde de en Uges Samvær om Aaret. Endnu mere indgribende Betydning baade for ham og hans forlovede fik et langt Besøg allerede i Studentertiden hos Vilh. Birkedal. 1877 blev P. teologisk Kandidat og derefter Soldat. I halvandet Aar var han Lærer paa Gedved Seminarium og Højskole. Han gav en Seminarist Ret, hvem han hørte paastaa, at P. var en daarlig Religions-, men udmærket Gymnastiklærer. Foredrag kunde han holde, saa de unge slugte det. 1879—80 var han Medhjælper hos Pastor Dines Pontoppidan i Randers, hvorfra han flyttede til Tørring og **Heldum** ved Lemvig, hvor han var Kapellan til 1883, da han blev Birkedals Medhjælper i Ryslinge. Da Birkedals Alder og Helbred tvang ham til at nedlægge Arbejdet, blev P. hans Efterfølger som Valgmenighedspræst 1885. Alfred P. var 1884 blevet Forstander for Højskolen, og de to Brødre levede i mange Aar et smukt og virksomt Samliv til bedste baade for Valgmenigheden og Højskolen, der begge blomstrede stærkt op, efter at Provisorietidens Vanskeligheder var overstaaet. Birkedal kunde umulig have faaet en bedre Eftermand, ikke blot til at fortsætte i hans Spor, men ogsaa rent personligt. Som sin Forgænger var P. gemytrig og **stemningsbevæget**, med hastige Svingninger fra Vemod til muntert Vid og morsomme Anekdoter og med poetisk Sans for Anvendelse af Billeder og Citater. Derfor var han en fortrinlig Fortæller og udmærket Prædikant. Man kan endnu høre Frasagn om, hvilket Indtryk P. gjorde ved det skandinaviske Studentermøde i Sorø 1903 ved sit Foredrag om Kristendom og Æstetik. Det var just et Emne for ham, og Nathan **Söderblom** vægrede sig ved at tale i umiddelbar Fortsættelse deraf. — Efterhaanden kom P. ind i forskelligt ydre Arbejde, var saaledes Medlem af Bestyrelsen for Kirkeligt Samfund af 1898. Han fik Opfordring til at blive J. H. Monrads Efterfølger ved **Frederikskirken** og V. J. Hoffs ved Vartov, men **maatte** af mange Grunde sige Nej, ogsaa af Hensyn til Helbredet, der ofte svigtede en Del, saa at han tidligt **maatte** holde Kapellan. — P. har udgivet Tillæg 1—3 til Grundtvigs Fest-Salmer (1912—13) og har skrevet: »Emilie Birkedal Lange« (1914) samt »Efterladte Optegnelser« i »Mindeblade om Karl Povlsen« (1918). »Paa Dybet«, en Samling Prædikener, blev udgivet af hans Enke med Bistand af Morten Pontoppidan (1920). Breve fra ham er meddelt i Ryslingebogen (1919). — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Mindesten af Niels Skovgaard 1920 ved

Nazarethskirken i Ryslinge. — Maleri af Knud Petersen i Kirken. Litografi af I. W. Tegner efter Fotografi.

Mindeblade om Karl Povlsen, 1918. Jørgen Nielsen: Karl Povlsen. Lidt om hans præstevirksomhed, i Højskolebladet, XLIII, 1918, Sp. 897—902, 941—46. Ryslingebogen 1909 og 18. Johan Borup og A. Vedel i Højskolebladet, XLIII, 1918, Sp. 605—10, 661—64. Berl. Tid. og Nationaltidende 16. Maj s. A. Fyns Venstreblad (af O. Geismar) og Fyns Tidende (af A. J. Rud) s. D.

A. J. Rud.

Povlsen, Thorvald Valdemar, f. 1868, Præst og Politiker. F. 22. Aug. 1868 i Skaade ved Aarhus. Forældre: Lærer Bent Kyttrup P. (1833—1904) og Cathrine Elisabeth Gregersen (1827—1911). Gift 6. Juli 1898 i Bering med Jensine Jensen, f. 25. Marts 1876 i Horsens, D. af Kusk paa Crome & Goldschmidts Fabrikker Jens Carl J. (1844—1928) og Kirsten Jensen (1838—1915).

P. blev Student 1886 fra Aarhus, var Stenografassistent i Rigsdagen 1888—93 og blev cand. theol. 1894. Han var sig allerede da bevidst som grundtvigsk, gik først til Højskolen og var Lærer ved Dalbynder Højskole 1894—95, derpaa 1895—98 Medforstander for Elev Højskole. Derefter optog han Præstegerningen, var Sognepræst i Elsted og Elev 1898—1906 og i Hvilsager og Lime 1906—16; hans Overtagelse af Kirkeministeriet 1916 tvang ham til at tage sin Afsked, men han har ofte siden prædiker og har navnlig talt ved politiske Personligheders Begravelse. — P. var 1905 med til at danne Det radikale Venstre, og han blev den, der mere end nogen anden gav Partiet dets frisindede Præg i dansk Kirkepolitik, i Pagt med de grundtvigske Frihedstanker. Som Folketingsmand, valgt i Hornsletkredsen 1910 og siden genvalgt gennem 25 Aar, havde han straks nogle Ordførerskaber i Børneloven og Biblioteksloven, men tildrog sig først Opmærksomhed ved at foretrække den frivillige Ungdomsskole for den tvungne, som den første radikale Kultusminister, Keiser Nielsen, havde været Tilhænger af (se Folketingstidende for 20. Maj 1912). Under Behandlingen af Skoletilsynsloven (Jan. 1912) betonedes han Religionsfriheden baade for Lærere og Forældre, og ved Behandlingen af de Appel'ske Kirke love afs. A. traadte han energisk op mod Tendenserne til Indførelse af en Kirkeforfatning, som navnlig med Holstein-Holsteinborg som Fører næredes af Landstingets Højre. I nær Kontakt med de grundtvigske Kredse (Mødet i Kbh. 24. Nov. 1911) gik P. energisk imod saavel dette som imod Indførelse af Præsteløfte paa den apostolske Trosbekendelse, og han havde en ikke ringe Del i, at Menighedsraadsloven gennemførtes i en frisindet Skikkelse (se navnlig Folketingstidende for 22. Marts 1912). Det var ud fra dette naturligt,

at **P.**, da Ministeriet Zahle dannedes 1913, blev Formand for Rigsdagsgruppen og fik Sæde i Finansudvalget. Ikke mindre forstaaeligt var det, at Ministeriet 1916, da den store Kirkekamp truede i Anledning af Pastor Arboe Rasmussens Udnævnelse til Embedet i Vaalse, lod P. overtage Kirkeministeriet, for at han skulde søge Knuden løst. Om P.s kirkelige Anskuelse var der ingen Tvivl. Skønt personlig ortodoks, ønskede han en rummelig Folkekirke, for at der inden for Folkekirken som »en borgerlig Indretning« frit kunde udvikles et frugtbart Menighedsliv, og han løste Vaalse-sagen ud fra disse Synspunkter. Da Biskop C. F. Wegener havde nægtet at give Arboe Rasmussen Kollats, gennemførte P. med Venstres Medvirken den særlige Kollatslov, ifølge hvilken Arboe Rasmussen stilledes direkte under Kirkeministeriets Tilsyn. — Som Kirkeminister gennemførte P. i øvrigt ogsaa Præstelønningsloven af 1918 og 1919 og Lov om Salg af Præstegaardsjorder (4. Okt. 1919). Allerede 1918 havde han ladet Humble Præstegaards Jordtilliggende udstykke, og n. **A.**, da Kr. Pedersens store Jordreform fremsattes, greb han med Glæde Lejligheden til at give Loven om **Præstegaardsjordens** Udstykning samme principielle Grundlag som det, der var lagt for Lens- og Stamhusjorderne. — Med Ministeriet Zahles Afgang 1920 ophørte ogsaa P.s Ministertid. Han blev nu atter Ordfører i kirkelige Spørgsmaal, var Medlem af Finansudvalget fra 1929 og Tingets 3. Viceformand fra 1928. Under Behandlingen af Kirkelovene 1922 virkede han for uhindret Adgang for alle Folkekirkens Medlemmer til Menighedsraadsvalg (uden personlig **Tilmelding**). Ogsaa som Medlem af det af **Madsen-Mygdal** nedsatte kirkelige Udvalg fortsatte han sin Kamp mod Kirkens Uniformering med samme Energi som altid. Endelig skal nævnes, at **P.**, der var Medlem af Folketingets Grønlandsudvalg og selv med paa flere Grønlandsbesøg, bevarede sin varme Interesse for Grønlands Befolkning og er Formand for Foreningen til Hjælp for grønlandske Børn. — 1935 trak P. sig ud af Rigsdagen, men vedblev med sin brændende Aand at arbejde for de Ideer, der har fyldt hans Liv og givet ham en Plads i dansk politisk Historie. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 og paa Herman Vedels Grundlovsbillede 1918 (begge i Rigsdagen).

Højskolebladet, XLV, 1920, Sp. 495—98.

Johs. Nygård.

Prahl. Slægten P. føres tilbage til Sognepræst i Svaneke Jacob Nielsen P. (1696—1752), der var Fader til nedenn. Forfatter Niels P. (1724—92), til Degn i Bodilsker Samuel Jacobsen P. (1730—

1819) og til Købmand i Svaneke Rasmus P. (**1726—1816**), hvis Søn nedenn. Konsistorialraad, Provst Peter Rasmussen P. (**1761—1831**) var Fader til Provst i Haderslev Hans Peter P. (**1808—69**); dennes Sønner var den botaniske Forfatter, Dr. med. & chir. Peter P. (**1843—1911**) °S nedenn. Præst Hans Schlaikier P. (**1845—1930**). — Ovenn. Degn Samuel J. P. var Fader til Konsumtionsbetjent Claus Funch P. (**1766—1837**) — hvis Sønnesøns Datter Christine Maria P. (**1853—1931**) var gift med Komponisten Axel Grandjean (**1847—1932**, s. d.) — og til Sognepræst i Birkerød Jacob Nikolaj P. (**1761—1831**), hvis Sønnesøn Journalisten Carl Rudolph P. (**1826—87**) var Fader til Oversætterne Translatør Rudolph Meyer P. (**1858—86**) og Sproglærer Samuel Jacob P. (**1863—1928**).

P. B. Grandjean i *Personalthist. Saml.*, I, 1906, S. 137—61.

Albert Fabritius.

Prahl, Hans Schlaikier, 1845—1930, Præst og Hymnolog. F. 30. Marts **1845** i Øster Løgum, d. 1. Sept. **1930** i Eckernförde, begr. i Haderslev. Forældre: Sognepræst, sidst i Haderslev, Provst Hans Peter P. (**1808—69**) og Botilla Cæcilia Schlaikier (**1815—78**). Gift 31. Aug. **1880** i Tønder med Gøncke Helene Lorenzen, f. 5. Dec. **1860** i Humptrup Sogn, D. af Gaardejer, cand. theol. Lorenz Friedrich Gerhard L. (**1820—76**) og Christiane Volquardsen (**1823—69**).

P. blev Student **1865** i Wetzlar, hvor hans Fader var i Embede mellem de to slesvigske Krige. Han studerede i Halle, Berlin og Kiel og tog teologisk Embedseksamen **1872**, deltog i Krigen **1866**. Efter at have haft Hjælpepræsteembede i Altona fik han hele sin Præstegerning i sin Fødestavn Nordslesvig, fra **1873** i Mj olden, **1876** i Møgeltønder, **1890** i Egen, **1893—1919** i Gammel Haderslev, var samtidig Leder af det derværende Præsteseminarium for Nordslesvig. **1919—26** var han konst. Præst for de tysksprogede i Gammel Haderslev. Han blev Lic. theol. h. c. **1896** i Kiel, Dr. theol. h. c. **1917**. — Som Søn af en tysk-nordslesvigsk Emigrant begyndte P. sin Præstegerning i Grænselandet, da det efter Krigen **1870** stod klart, at denne Landsdel foreløbig vilde forblive under tysk Herredømme, og han afsluttede den ved Landets Genforening med Moderlandet. Han har saaledes paa afgørende Vis været med til at præge Nordslesvigs kirkelige Liv i Udlændighedstiden, en af de ejendommelige **Grænselandspræster**, der forener to Kulturer og Sprog i deres Sind og i deres Virke prøver paa at øve Retfærdighed til begge Sider. Tysk af Sind og Uddannelse virkede han overvejende paa Dansk i en dansk Befolkning med modig Indtræden for dennes sproglige

og kulturelle Behov. I denne Forbindelse huskes hans Ord paa Provindsialsynoden i Rendsborg til Fordel for Indførelsen af to danske Sprogtimer i Skolerne (»en Tale, der var som støbt i Malm . . . , en gammel slesvigsk Sjælesørgers ærlige **Mening**«, skrev »Flensborg Avis« i sit Referat). — Som ung Præst var P. straks med i det frivillige Kirkearbejde, der i 70'erne optoges af tyske Statspræster omkring »Kirkeligt Søndagsblad«, hvorved han blev draget ind i Nordslesvigsk Asylforenings **Børneværnsarbejde** paa kirkelig Grund (Sekretær 1880, Formand 1905). Sin Livsindsats kom han dog til at yde som **Hymnolog** og Præstelærer. Han blev et kyndigt og virksomt Medlem af den Komité, der under Lensgreve Hans Schacks Formandskab udarbejdede den anerkendt værdifulde nordslesvigske Salmebog, som **afløste** Pontoppidans 1890 og med et Tillæg stadig bruges i Landsdelen. Meget værdifuldt gammelt, ligesom nyere dansk Salmestof blev herved bragt i levende Brug. I Tilslutning til og i Stil med dette Arbejde udgav han sammen med Organist C. Heinebuch i Flensborg 1895 en lige saa vægtig Melodibog, ligesom han var Medudgiver af en ny Liturgibog (tysk 1892, dansk Bearbejdelse 1894). Størst personlig Betydning fik P. som Prædikant og Sjælesørger i sin Sognemenighed og ved Siden heraf paa et særligt Omraade som Leder af det nordslesvigske Præsteseminarium, der havde til Opgave at indføre unge vordende Præster i Grænselandets vanskelige Psyke og særprægede Traditioner, paa sin Vis det betydningsfuldeste og mest betroede Embede i Nordslesvigs Kirke før Krigen. 1912 lod han bygge et nyt Taarn ved Kirken i Gammel Haderslev.

Thade Petersen: Pastor Prahl og den nordslesvigske Salmebog, 1925. Nordslesvigsk Asyl gennem 50 Aar, 1927. Asylvennen, 1930. Nordslesvigsk Kirkeliv 1880—1920, I—II, 1925—26. Aage Dahl: Haderslev Herreds Præstehistorie, 1936, S. 26 ff. Samme i **Præstehist. Saml.**, I, 1933, S. 231—46. **τ H.**

Prahl, Niels, 1724—92, Forfatter. F. 2. Aug. 1724 i Vester Marie, d. 16. Maj 1792 i Kbh. (**Trin.**), begr. sst. (**Trin.**). Forældre: Kapellan i Vester Marie, senere Sognepræst i Svaneke, Jacob Nielsen P. (1696—1752) og Margrethe Rasmusdatter Marcker (ca. 1697—1782). Gift (en samtidig hævder dog, at ingen af Vierskerne var fuldbyrdet) 1° 1748 med Anne Margrethe Rønne. 2° Aug. 1771 (Kop. betalt 2. Aug., **Nic.**) med Elisabeth Lillievang, f. ca. 1743, begr. 4. Sept. 1790 i Kbh. (**Trin.**).

P. blev Student 1742 fra Fr.borg, men tog ingen Eksamen. Skønt gift og Fader til to Børn »konditionerede« han (sikkert som Huslærer) i Norge (fra 1752) og paa Sjælland (fra 1754). 1757 begyndte

hans litterære Virksomhed i **Kbh.**, hvor han tillige arbejdede som Regnskabsfører paa forskellige Kontorer, som Korrektør hos en Række Bogtrykkere og Medarbejder hos Hans Holck (s. d.), hvis Levnedsløb han udgav 1783. P.s enorme Produktion, som anslaaes til over 1800 Ark, er dels Oversættelser, dels originale Arbejder, Prosa og Poesi, af underholdende, opbyggelig, pædagogisk, sproglig, geografisk, historisk og økonomisk Art. Blandt hans Værker kan nævnes »Lars Larsen eller Aagerups selsomme Hændelser og forunderlige Tildragelser« (I—III, 1758—62), som er den første realistiske Avanturier-Roman paa Dansk, »Danske maanedtliges Skiald-Tidender« (1761—66), en sen Udløber af den Bording'ske »Mercurius«, og Bind VII (1791) af Nicolai Jonges (s. d.) »Geographie eller Jordbeskrivelse«, omfattende de fremmede Verdensdele. De fleste af P.s Bøger udkom anonymt, og nogle af dem bærer andres Navne, f. Eks. Hans Holcks. Af den beskedne og stræbsomme Polygrafs Liv og Person har Fr. Ekkard givet en sympatisk Skildring foran i P.s Oversættelse af J. G. Schummels Roman »Den lille Voltaire« (1794, S. xv-xxxii).

Fr. Ekkards ovenn. Biografi. K. L. Rahbek og R. Nyerup: Den danske Digtekunst under Frederik V, 1819, S. 38—49. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, III, 1881, S. 168; IV, 1882, S. 239. L. Bobé: Fra Renaissance til Empire, 1916, S. 17 f. Kirkehist. Saml., 6. Rk., II, 1936—38, S. 122, 145. Hakon Stangerup: Romanen i Danmark i det 18. Aarhundrede, 1936 (se Registeret).

R. Paulli.

Prahl, Peter Rasmussen, 1761—1831, Præst og Skolemand. F. 10. Nov. 1761 i Svaneke, d. 29. April 1831 i Tønder, begr. sst. Forældre: Købmand Rasmus P. (1726—1816, gift 2° 1771 med Gertrud Ipsdatter, 1719—96 (gift 1° 1740 med Gaardejer i Øster Larsker Ole Rasmussen, ca. 1696—1760)) og Agnethe Marie Splitz (1729—68). Gift 1° 7. Maj 1788 med Else Kirstine Nissen, f. 4. Dec. 1764 i Kbh. (Frue), d. 12. Maj 1799 i Vedsted, D. af tidligere Plantageejer paa St. Croix, Brygger, Kancelliraad Lorentz N. (1713—73, gift 1° med Maria Stage, d. 1756) og Hedevig Cathrine Luchtrand (ca. 1743—73, gift 2° 1766 med Brygger Baltzar Christian Clausen, ca. 1730—89). 2° 16. Marts 1804 i Vedsted med Theodora Holm, f. 6. Juli 1783 paa Revsø, d. 28. Sept. 1834 i Tønder, D. af Godsejer Jacob H., senere til Sønderskovgaard i Frørup Sogn (1744—ca. 1806, gift 2° 1786 med Sara Henrike Daue, ca. 1761—1840) og Magdalena Rebekka Lunding (1748—ca. 85).

P. blev Student 1780 fra Helsingør, teologisk Kandidat 1785, studerede derpaa i Kiel, blev 1787 Sognepræst i Sommersted, 1794

i Vedsted og var 1809—30 Sognepræst og Provst i Tønder, hvor han tillige var et virksomt Medlem af Tønder Seminariums Direktion. P. hører til de Præster, der i Oplysningens Tidsalder forstod, at ogsaa Kirken havde sin Besøgelsestid i Kampen mod Overtro og Tvang, ja at den rettest burde gaa foran i Arbejdet for den vaagende Almues Oplysning og Frigørelse. Denne i Evangeliet begrundede Overbevisning gav ham hans store Interesse for Folkeskolens Tarv i dennes Tilblivelsestid. Han forfattede ikke faa af dens mest brugte Undervisningsbøger, som han til Dels oversatte og bearbejdede efter tyske Mønstre, saaledes en Bibelforklaring og en Bibelhistorie, Læsebøger og Fortællinger for Børn (i begge Sprog) og flere Smaaskrifter for Almuen om Opdragelse. Hans Kristendomsopfattelse var mild rationalistisk, hvorfor han ogsaa blev den slesvigske Generalsuperintendent Adlers værdifulde Medarbejder i Kirke og Skole. Skønt han var tilflyttet fra Kongeriget, modtog hans virksomme Aand i Hertugdømmet stærke og afgørende tyske Kulturpaavirkninger. Han synes efterhaanden ogsaa at have til-egnet sig det tyske Standpunkt i Grænselandspørgsmaalet, idet han dog i Forbindelse med Skoleanordningen af 1814 har været bestræbt paa retfærdigvis at faa gennemført dansk Undervisning i Nordslesvigs dansktalende Sogne. Som Helhed staar han som Type og Repræsentant for de slesvigske Embedsmænd, der ledede Oplysningens levende tyske Kulturstrøm nordpaa i Hertugdømmet. — Konsistorialraad 1820. — Maleri i Tønder K.

C. F. Allen: Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig, II, 1858, S. 46—50. C. E. Carstens: Die Stadt Tondern, 1861, S. 132. Aage Dahl i *Præstehist. Saml.*, I, 1933, S. 232—35.

Jens Holdt.

Pram, Christen Henriksen, 1756—1821, Forfatter. F. 4. Sept. 1756 i Lesje, Gudbrandsdalen, d. 28. Nov. 1821 paa St. Thomas, Vestindien, begr. sst. Forældre: Kapellan i Lesje, senere Sognepræst i Slagslunde, Henrik Frederik P. (1726—1800) og Olava Maria de Stockfleth (1738—1815). Gift 24. Maj 1782 i Slagslunde med Maria Magdalene Erichsen, f. 30. Juli 1754 i Bergen, d. 30. Sept. 1819 i Kbh. (Frue), D. af Stadsfysicus Dr. med. Johann Gottfried E. (ca. 1713—68) og Anna Thode (ca. 1728—66).

Nordmand med Liv og Sjæl vedblev P. at være alle sine Dage, skønt der ogsaa randt dansk Blod i hans Aarer, og skønt han fra sit ottende Aar tilbragte næsten hele sin Levetid i Danmark, hvor Barndomshjemmet i Slagslunde var et Samlingssted for Nordmænd, især Gudbrandsdøler. 1772 blev P. Student, privat dimitteret, dyrkede Litteratur og studerede Jura, men tog ingen Embedseksamen.

1776—79 var han Huslærer i **Vilh. Bornemanns** (s. d.) Hus; denne stærkt teaterinteresserede Mand fik stor Betydning for ham, ligesom Bekendtskabet med Mænd som A. G. Carstens, Luxdorph, **Suhm**, **C. F. Jacobi** og alle Landsmændene i Norske Selskab, hvor han selv hurtigt kom til at spille en Rolle. P.s Privatøkonomi var altid miserabel, og Stillingen havde **1779—81** været rent fortvivlet uden ædelmodig Hjælp af J. C. Friborg (s. d.) og H. W. Warnstedt (s. d.). Ved Anbefaling fra Carstens til Schimmelmänn blev han **1781** Fuldmægtig i Økonomi- og Kommercekollegiet, men da Lønnen kun var 200 **Rdl.**, og han kort efter giftede sig, lykkedes det ham ikke at komme paa Fode, og lige saa lidt synes det at have hjulpet, at han efterhaanden avancerede: **1786** til Kollegiets Arkivar og Pasekspeditør samt Sekretær ved Postkassespensionsdirektionen og **1797** Kommitteret i Kollegiet, skønt Passportlerne i Krigsaarene **1793—1807** gav rigelige Indtægter. **1793** lod han en Konsulatsstilling i Tunis gaa fra sig, fordi den var hans Kone imod. Ægteskabet havde til Tider et temmelig disharmonisk Forløb; hun var svagelig og vranten, han kolerisk og voldsom; derimod synes det ingenlunde at have forværret Forholdet, at et Par af P.s unge Venner blev Fruens Tilbedere, nemlig Baggesen, hvis Ungdomsdigtningens Muse »Seline« hun er, og O. C. Olufsen.

For overhovedet at eksistere havde P. fra sin tidligste Ungdom været nødt til at skrive. Sine første Ting (hvortil vistnok ogsaa hører det anonyme, satiriske Heltedigt »Morpionade« (**1774**), i Virkeligheden en Paskvil mod Caroline Walter) vilde han siden ikke vedkendes. **1779** havde han vundet Selskabet for de skønne og nyttige Videnskabers Pris for den ovidiske Heroide »Philippa til Erik«, og **1782** slog han igennem med »Emilias Kilde«, et naturbeskrivende Digt i den Thomson-Pope-paavirkede Stil, som de nordiske Digtere dyrkede med Forkærlighed. P.s landskabelige Maleri fra Øresundskysten bliver ikke blot Baggrund for Mindet om Emilie Schimmelmänn, men ogsaa for Sagnet om Hagbard og Signe, hvis fælles Gravhøj frejdigt henlægges til Sølyst; dog er det vel især Skildringen af den kendte, yndede Egn, der har skabt Digtets langvarige Popularitet, mere end det stilsikre, klassicistiske Antræk, der kun sjældent lader Naturfølelsen udtrykke sig utraditionelt. Sit største Ry vandt P. **1785** med »Stærkodder. Et Digt i femten Sange«. Saxos Stof er med allerstørste Frihed omskabt til et Epos efter Wielands Mønster uden synderlig gammelnordisk Kolorit, kun momentvis lidt ossiansk Stemning, derimod med bevidste Anakronismer og aktuelle Allusioner, eftersom Digtet i Virkeligheden er en politisk Allegori, der lader den norske Stærkodder frelse Danmark fra

Sachsernes (Tyskernes) Vold; Digtet er norsk-nationalt, og i selve Stærkodder-Figuren, Vildmanden med det snart bedrøvelige, snart humoristiske Anstrøg aner man Træk af Digterens egen Personlighed. **P.**, som allerede i »Emilias Kilde« havde vraget Aleksandri-neren (til Fordel for den rimede Femfods-Jambe), forsøgte sig i »Stærkodder« med et daktylisk Metrum, der giver en temmelig stolprende Rytme; men som noget nyt har ogsaa det bidraget til Bogens Yndest, der dog kun varede, til **Oehlenschläger** viste, hvad Nordens Oldtid digterisk lod sig anvende til. Stærkodders Sang (med Omkvædet »O venlige Grav, i din Skygge boer Fred«) holdt sig dog længe, maaske sammen med »**Bonde-Viise** angaaende Grev **Bernstorff**«, **1784** (»Omtrent en **Miil** fra Kjøbenhavn«) længere end noget andet af de mangfoldige Digte, **P.** har skrevet inden for alle Genrer (Idyl, Elegi, Ode, Vise, **versificeret** Fortælling o.s.v.).

1785—93 var **P.** Udgiver af Maanedsskriftet »Minerva«, i de fem første Aar med Rahbek som Medredaktør. Denne havde oprindelig tænkt sig det som et æstetisk Tidsskrift, men **P.** fik sat igennem, at det skulde være et alsidigt Kulturorgan, og det er **P.s** Virksomhed i »Minerva«, der udgør hans største Fortjeneste i det dansk-norske Aandsliv. Han behandlede selv en Række af Tidens Spørgsmaal, »Minerva« blev desuden Hjemsted for en stor Skare talentfulde Skribenter, vandt Læsere overalt i Tvillingrigerne og bidrog i væsentlig Grad til at skabe den frisindede Opinion i Aarhundredets Slutning. Intetsteds faar man mere omfattende Besked om, hvad Oplysningstiden i Danmark-Norge tænkte og følte; det hører bestandig til vore mest benyttede Tidsskrifter. **P.** fratraadte Redaktionen **1793**, i Vrede over, at Regeringen vilde kvæle hans udenrigs-politiske Oversigter; hans egne Bidrag kan tælles i hundredvis, baade faglige Artikler om de forskellige Emner, Digte og **Prosa**-fortællinger. Nogle af disse sidste, f. Eks. »Jørgen, en Dosmers Levnetsbeskrivelse« og »Hans Kruuskoop« kan endnu læses med Fornøjelse; de er paavirket af Voltaires satiriske Fortællinger, men giver ogsaa Udtryk baade for **P.s** Selvironi og for hans altid levende Opposition mod enhver Art af Undertrykkelse.

1790'erne er det dramatiske Decennium i **P.s** Forfatterskab. Tidligere havde han faaet Stykker forkastet og nogle Oversættelser opført; men **1790** bragtes to Originaler af ham paa Scenen, det heroiske Skuespil »**Damon** og **Pythias**« i fransk Tragediestil og Festspillet »**Frode** og **Fingal**« (kendt fra **P. A. Heibergs** Indtogsviser), begge dog uden Held; bedre Modtagelse fik Komedierne »**Negeren**« (n. A.), med Intrige bygget over **Terents'** »**Eunuchus**«, og »**Ægte-skabsskolen**« (**1795**), hans originaleste Arbejde for Scenen. **P.s**

øvrigte Teater omfatter, foruden adskillige Smaating, et femakts Skuespil »Brønden« (1800), dramatiseret efter en Fortælling af Tyskeren Lafontaine, og fra hans senere Aar to uopførte Arbejder, en Oversættelse af Voltaires »L'orphelin de la Chine« under Titel »Gengiskan i China« (1815) med en Tilegnelse til Oehlenschläger, indeholdende P.s æstetiske Program, og »Drømmeren« (1817), en 1001 Nats Dramatisering, der baade bringer »Jeppe paa Bjerget« og »Aladdin« i Erindring. Til sine dramatiske Arbejder havde P. som oftest fremmed Forlæg; født Dramatiker var han ikke.

Lige saa afvekslende som P.s belletristiske Forfatterskab er hans økonomisk-statistiske. 1782—87 var han Redaktør af »Efterretninger om Handel, Skibsfart, Fabrik- og Manufacturvæsen«, 1787 vandt han Landhusholdningsselskabets Guldmedaille for en Afhandling om en Husmoders Pligter, 1790 en af Regeringen udsat Præmie for en Afhandling om Nationaldragt (hvori mange national-økonomiske Emner behandles), 1796 en Præmie udsat af et Selskab i Kristiania for en Afhandling om et norsk Universitet. Desuden skrev han om Høravl, Kornavl, Faareavl, om Manufakturer, om Vajsenhuset o.s.v. 1798—99 undersøgte han Bornholms Kullejer, 1804—06 berejste han Norge for at give Indberetning om Næringsforholdene; denne Indberetning (ti Bind, Rigsarkivet), som er en Hovedkilde til Kendskabet om Landets økonomiske Forhold i Slutningen af Foreningstiden, er ikke offentliggjort i sin Helhed, men adskillige Afsnit er trykt rundt om i norsk historisk-topografisk Litteratur; lidt af Stoffet udnyttede P. selv i sin Afhandling om Skandinaviens Befolkning (1808), hvori Norge behandles udførligst. P. lagde tidligt skandinaviske Interesser for Dagen (»Rejse over Sundet« 1791); han var Medstifter af Skandinavisk Litteraturselskab 1796, dets Formand 1811—18.

1814 var det P. en stor Skuffelse, at man ikke havde Brug for ham, da han tilbød sit gamle Fædreland sin Tjeneste, men som Medstifter af en Nordmandsforening i Kbh., som man fra svensk Side krævede opløst, var han ikke velset af den nye norske Regering. Da Kommercekollegiet 1816 forenedes med Generaltoldkammeret, kom han paa Vartpenge. N. A. søgte han uden Held Stillingen som Mægler paa St. Croix, men 1819, omtrent samtidig med Hustruens Død, udnævntes han til Toldforvalter paa St. Thomas, et indbringende Embede, hvorved han haabede at kunne betale sine Kreditorer. Efter en storslaet Afskedsfest April n. A. (til hvilken Lejlighed Grundtvig, der 1808 havde dediceret P. sin »Nordens Mytologi«, skrev »Langt høiere Bjerge«), drog han om Sommeren til Vestindien, men maatte, da han blev syg af det

tropiske Klima, efter faa Ugers Forløb foretage en Rekreationsrejse til Nordamerika, hvor han opholdt sig i flere Maaneder. Hans Skildring af den fremadstræbende By New York, der ikke havde væsentlig flere Indbyggere end Frederik VI.s Kbh., er meget levende, og det samme gælder Brevene fra Vestindien med deres Skildring af Kolonilivet og Varmens frygtelige Virkning paa den gamle Mand; et Aars Tid efter Tilbagekomsten fra Nordamerika var hans Modstandskraft brudt.

Hvor stærkt P.s Personlighed har virket, viser adskillige samtidige Udtalelser, f. Eks. Jens Møllers, der kalder ham »et af de **meest** eiendommelige Mennesker, der nogensinde har levet paa Jorden«. Mere differentieret er Baggesens Karakteristik: »den underlige, rasende, ubegribelige, ulykkelige, i Grunden overordentlig ædle **P.**, dette med alle sine Svagheder og Besynderligheder beundringsværdige og elskelige Væsen«, og i et Opgørsbrev til ham selv: »det frommeste, velvilligste, bedste Hjerter, der nogensinde har slaaet i en altid kogende, altid ved mindste Leilighed vildt brusende Barm«. Hans uregerlige Sind, hvor Fremfusenhed og Godmodighed, Stolt-hed og Barnlighed var parret sammen, er opfattet som særlig norsk af hans danske Omgivelser; smukt benævner **Oehlenschläger**, hvis Karakteristik i øvrigt falder sammen med Baggesens, ham »en fyrig Normand, fuld af Aand og Hierte«.

I sin Digtning holdt P. sig Norske Selskabs Devise »Vos **exem-**plaria **Græca**« saa efterrettelig, at det **maaske** har **hemmet** den fulde Udfoldelse af hans Talent. Som Beundrer af antik og fransk Klassik og som overbevist Humanist er han helt det 18. Aarhundredes Mand, og skønt han i **Oehlenschläger** erkendte en ny Klas-siker, følte han i sine senere Aar bittert, at den unge Generation havde valgt sig andre Idealer end han, hvem man efter Ewalds Død en Tid havde regnet for den førende Skikkelse inden for Danmark-Norges Litteratur. — Udvalgte digteriske Arbejder ved K. L. Rahbek, I—VI, 1824—29. — Efterladte Papirer i Det **kgl.** Bibliotek. — Justitsraad 1802. Etatsraad 1810. — R. 1810. — Stik af A. Flint 1795 efter Tegning af Thorvaldsen; herefter fire Litografier og et Træsnit. Portrætteret (sammen med Rahbek) paa satirisk Kobber 1787 af N. Abildgaard.

Selvbiografi i Archiv for Psychologie, I, 1824, S. 111—27. Fredrik Schmidts Dagbøger, 1868. Norsk hist. tidsskr., 2. Rk., I, 1877, S. 492—539. Kr. Arentzen: Baggesen og **Oehlenschläger** (Registeret i VIII), 1878. Personallist. Tids-skr., 4. Rk., IV, 1901; 5. Rk., II—IV, 1905—07; 6. Rk., I, 1910; 10. Rk., V, 1938 (se Registrene). C. Paveis's Dagbøger 1817—22, II, 1904, S. 282 f. Hist. Samlinger udg. af Den Norske Hist. Kildeskriftkommission, II, 1907, S. 116—32.

Hans Brix: Fagre Ord, 1908, S. 140—44. Vilh. Andersen: Erasmus, II, 1909, S. 289—302. A. Blanck: Den nord. renæssansen, 1911 (se Registeret). Edda, V, 1916, S. 418—49. J. C. Friborg: Den Friborgske Familie-Historie, 1918, S. 81—84. Vor Fortid, III, 1919, S. 332—48. Francis Bull: Norges litteratur fra reformationen til 1814, 1928 (se Registeret). A. H. Winsnes: Det norske selskab, 1924 (se Registeret). Norske selskabs vers-protokol, 1935 (se Registeret). L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-kreds, Registeret i X, 1931. W. Ørbæk: H. W. Warnstedt, 1936 (se Registeret). H. Wergeland: Samlede skrifter, VI, 2, 1939. R P III

v. Prangen, Friederich Ernst, 1781—1841, Officer. F. 13. Nov. 1781 i Glückstadt, d. 19. Juni 1841 i Kbh. (Fred. ty.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kancellisekretær og Auskultant ved Regeringen i Glückstadt Friederich Wilhelm v. P. (1754—83) og Wilhelmine Marie Charlotte Picker (1754—1837). Gift 19. Febr. 1833 i Altona med Ida Maria Louise Fransisca Raasløff, f. 19. Okt. 1808 i Kiel, d. 15. Maj 1886 i Kbh. (Garn.), D. af Sekondløjtnant, senere Kommandør, Indrulleringschef i Holsten Andreas R. (1774—1851) og Johanne Catharine Hansen (1785—1874).

Efter videnskabelig Uddannelse i sin Fødeby blev v. P. 1799 Dessinatør ved Ingeniørkorpset, n. A. kar. Sekondløjtnant (i Infanteriet), 1801 virkelig Sekondløjtnant i Ingeniørkorpset, 1804 Premierløjtnant, 1808 Kaptajn, 1818 Major. I Krigsperioden 1807—14 var han beskæftiget med Batterianlæg paa Kysterne, derefter en Aarrække 1. Ingeniør ved Kbh.s Fæstning. Som Repræsentant for 10. tyske Forbundsarmékorps deltog v. P. 1821—24 i en Række Møder med udenlandske Kolleger om Forbundsfastningen Luxemburg og fik herved Lejlighed til at stifte nyttige Bekendtskaber og høste Erfaringer paa det faglige Omraade, særlig vedrørende Vandbygningsvæsen og Cementfabrikation, der førte til Anlæg her hjemme af en Cementfabrik. 1829 blev han Oberstløjtnant og Medlem af Defensionskommissionen, 1832 midlertidig Chef for Vejkorpset og fra 1834, da dette lagdes ind under Ingeniørkorpset, dirigerende Stabsofficer for Vejtjenesten i Kongeriget og som Følge heraf Medlem af Kommissionen af 1835 om Jernbaneanlæg i Holsten. 1836 fik han Obersts Karakter, blev 1838 Chef for Ingeniørkorpset, fik s. A. Obersts Anciennitet og ledede fra 1839 Projekteringen af Jernbaner fra **Hamburg—Altona** til Kiel og Neustadt (**Lübeck**). I øvrigt har han medvirket ved talrige tekniske Arbejder i Monarkiet lige fra Havneudvidelser i **Glückstadt** og Dæmninger paa Amager til Opførelsen af Thorvaldsens Museum. Han deltog med stor Interesse i Reorganisationen af Landkadetkorpset 1831, og som Medlem af Kommissionen om Undervisningsplan ved den

militære Højskole **1830** havde han indledt sit Forslag med det karakteristiske Motto: »Det overdrevne lærde Væsen (er) skadeligt for den praktiske Duelighed«, der viser, at hans Ønsker har gaaet i en helt anden Retning end den, der blev ledende ved Højskolen, hvor de »lærde« Fag blev dominerende. — Han var Medlem af Kommissionen af **1840**, der forberedte Hærorganisationen af **1842** og var kendt i og uden for Hæren som en ualmindelig dygtig Administrator. — R. **1812**. DM. **1826**. K. **1836**.

V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset **1684—1893**, **1893**. Fædrelandet **21.** og **28. Juni 1841**.

Rockströh (V. E. Tychsen).

Pratensis, Johannes, **1543—76**, Professor. F. **1543** i Aarhus, d. **1. Juni 1576** i **Kbh.**, begr. i Frue K. Fader: Kannik i Aarhus, Magister Philippe du Pré (Philippus Pratensis) (ca. **1465—1567**). Ugift.

J. P.s Fader, der var kommet her ind i Landet med Christian II.s Dronning Elisabeth og nød megen Anseelse, udvirkede, at Sønnen til sine Studiers Fremme forlenedes med et Kanonikat i Aarhus med tilhørende Præstekald (Brabrand), der dog indtil videre skulde bestyres af en Kapellan. **1560** blev J. P. Student, tog **1563** Baccalaureusgraden, n. A. Magistergraden, og blev kort efter Rektor ved den Skole, hvor han for faa Aar siden havde været Discipel. Denne Stilling opgav han dog snart for at studere Medicin udenlands. Jan. **1566** blev han og hans Ven Magister Peder Sørensen (s. d.) indskrevet ved Universitetet i Padova. Med Støtte fra **Kbh.s** Universitet opholdt de sig længere Tid i Italien, besøgte derefter Tyskland, atter Italien og desuden Frankrig, Spanien og Ungarn, indtil de endelig **1571**, begge som Dr. med., vendte hjem til **Kbh.**, hvor Stillingen som Professor i Medicin ved Universitetet ventede paa J. P. Det blev ham foreskrevet, at han ikke **maatte** vige fra de gamle medicinske Autoriteter Hippokrates og Galenus, vistnok et Tegn paa, at man var bange for, at han hældede til den paracelsiske Retning i Lægekunsten. J. P. virkede kun i faa Aar, men vandt i den Tid megen Anseelse baade som Lærer og som **Praktiker**; ogsaa i Matematik og Astronomi besad han omfattende videnskabelig Indsigt. Tyge Brahe, Anders Sørensen Vedel og andre ansete Mænd, hvoriblandt den franske Gesandt Charles de **Dançay**, sluttede Venskab med ham. Men hans Helbred var svagt, og han fik en pludselig Død, idet han rantes af en voldsom Blodstyrtning, medens han stod paa Katederet. Ved videnskabeligt Forfatterskab naaede han ikke at gøre sig bekendt; af hans Skrifter er kun bevaret nogle latinske Lejlighedsdigte og Breve samt

den Fortale, han skrev til Tyge Brahes »De nova stella 1572« (1573).

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie, Registeret i III, 1873—77; IV, 1868—74, S. 111—15. H. F. Rørdam: Historiske Samlinger og Studier, III, 1898, S. 291—94, 324 ff. T. Brahe: Opera omnia, Registeret i XV, 1929. Anker Aggebo: Hans Philipsen P., 1938.

R Paulli (H. F. Rørdam).

Prehn, Thomas, 1801—74, Departementschef. F. 2. Sept. 1801 paa Høgelund ved Læk, d. 17. Sept. 1874 i Pløn, begr. sst. Forældre: Godsejer Georg Heinrich P. og Catharina Dorothea Petersen. Ugift.

P. gik i Flensborg Skole, studerede Jura i Kiel, Berlin og Göttingen og tog 1826 juridisk Eksamen i Slesvig. N. A. blev han Volontær i Rentekammeret, 1829 Fuldmægtig, 1831 Kontorchef og udnævntes 1834 til Landkommissær for det østlige Holsten og Verkoppelungskommissær for Lauenburg, 1835 til Medlem af Landmaaler-Eksaminationskommissionen i Kiel, 1843 til Landkommissær for det vestlige Holsten. I Malmøvaabenstilstanden 1848 var han designeret til Medlem af en Fællesregering under Carl Moltke for Slesvig, Holsten og Lauenburg, men nægtede at indtræde i den. 1851 var han Medlem af Notabelforsamlingen i Flensborg og stillede her et selvstændigt Forslag om en tredelt Helstat med fuldstændig Adskillelse af Slesvig og Holsten, saaledes at Monarkiets Fællesskab skulde repræsenteres af et Rigsraad, bestaaende af syv delegerede fra Kongeriget og syv fra de tre Hertugdømmer med en af Kongen valgt Formand, og at de to Nationaliteters Ret fuldt ud sikredes i Slesvig derved, at Landet deltes i et dansk, et tysk og et blandet Distrikt. 1852—54 var han Departementschef i det holsten-lauenburgske Ministerium og 1857—58 Medlem af Rigsraadet, men mødte ikke 1858. I sit Testamente indsatte han Kong Christian IX. til Universalarving til bedste for de Embedsmænd, der havde lidt Tab ved de sidste Aars Begivenheder i Hertugdømmerne. — Kammerraad 1837. Justitsraad 1840. Etatsraad 1841. Konferensraad 1860. — R. 1847. DM. 1854.

A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I, 1920, S. 219.

H. R. Hiort-Lorenzen (Hans Lund*).

Preisler. Den bekendte tyske Kunstnerfamilie P. føres tilbage til Georg P. (d. 1516), Glasmager i Bøhmen, hvorfra hans Sønnesøn Klejnsmed Gabriel P. 1575 drog til Dresden; hans Søn Gabriel P. (d. 1640) vendte tilbage til Bøhmen som Glasmager i Gablontz og var Fader til Klejnsmed i Neustadt ved Prag, fra 1628 i Dresden,

Georg P. (1593—1656), af hvis Sønner skal nævnes Klejnsmed **Gabriel P.** (d. 1680), Stamfader til den ældre Linie, og Maler i **Nürnberg** Daniel P. (1627—65), fra hvem den yngre Linie **udgaar**; hans posthume Søn Johann Daniel P. (1666—1737) var Direktør for Malerakademiet i Niirnberg og Fader til Maleren og Kobberstikkeren Johann Justin P. (1698—1771), der ligeledes var Direktør for **Nürnberg**s Malerakademi, til Kobberstikkerne Georg Martin P. (1700—54) og Valentin Daniel P. (1717—65) samt til nedenn. Hof kobberstikker, Professor Johan Martin P. (1715—94), hvis Sønner var de nedenn. Skuespilleren Joachim Daniel P. (1755—1809) — gift med nedenn. Skuespillerinde Marie Cathrine P., f. Devegge (1761—97) — og Hofkobberstikkeren Johan Georg P. (1757—1831), hvis Søn Godsinspektør paa Tidselholt Martin Carl Henrik P. (1790—1880) var Farfader til nedenn. Fabrikant Folmer P. (f. 1874). — Slægtens ældre Linie udspringer fra ovenn. Klejnsmed Gabriel P. (d. 1680), hvis Søn Hofklejnsmed i Dresden Daniel P. (1657—1724) var Fader til Hofklejnsmed, Branddirektør i Kbh. Joachim Daniel P. (1680—1762) og til nedenn. Hofsnedker Christian Jacob P. (1712—79); af dennes Sønner skal nævnes Amtskirurg Frederik Gabriel P. (1760—1810) — hvis Søn Fuldmægtig ved Finanskassen Karl Frederik Vilhelm P. (1797—1859) var Farfader til nedenn. Læge Oscar Christian Strange P. (1879—1920) — og Gartner ved Assistents Kgd. Georg Daniel P. (1760—1812), hvis Søn Frederik Christian P. (1797—1887) grundlagde P.s Hotel i **Viborg**; af hans Børn skal nævnes Snedkermester i Viborg Frederik Christian P. (1832—88) — Fader til Optikeren Frederik Kristian P. (1869—1917) — og Gartner i **Kbh.**, Ejeren af Hundekirkegaarden paa Østerbro Carl Louis Alfred P. (1850—1930), der er Fader til Ruth Bahnson P. (f. 1881), Enke efter nedenn. Læge O. C. S. P. (1879—1920), °g til Malermester Bahne Bahnson P. (f. 1884).

Deutsches Museum, 1778, II, S. 447—55. Archiv für die zeichnenden **Kün-**ste, IX, 1863, S. 363—91. Franz Friedrich Leitschuh: Die Familie Preisler und Markus Tuscher, 1886. [Karl Adolf **Preisler**.] Die Familie Preisler durch fünf Jahrhunderte, 1450—1929, 1929. *Albert Fabritius.*

Preisler, Christian Jacob, 1712—79, Snedker. Døbt 23. Okt. 1712 i Dresden, begr. 21. Maj 1779 paa Frbg. Forældre: Hofklejnsmed Daniel P. (1657—1724) °g 2. el. 3. Hustru. Gift 1° 13. Febr. 1739 i Kbh. (Petri) med Mette Marie Lamberg, f. ca. 1714, d. 6. Nov. 1743 i Kbh. (Petri). 2° 16. Juni 1745 i Kbh. (Petri) med Dorothea Kathrine Nesse, f. ca. 1719, d. tidligst 1787.

P., der tilhørte samme Slægt som Kobberstikkeren J. M. **P.**, kom til Kbh. 1733 fra Dresden og fik Borgerskab som Snedker 1738. Han maa have faaet en god Uddannelse, thi den pragtfulde valnøddfinerede Kommode, nu paa Rosenborg, som han udførte for Kongen ca. 1740, maa regnes blandt vor Møbelkunsts tidligste og betydeligste Arbejder i fransk Rokoko (Cressents Retning). Han vides at have leveret enkelte andre Møbler til **Hoffet**, men synes ellers overvejende at have arbejdet for private, ogsaa som Bygningssnedker. Et Interiør paa Ledreborg (1751) har fortrinligt Snedkerarbejde fra hans Haand. **P.** blev en holden Mand. Han besad en Gaard i Magstræde (nuv. Nr. 3), fra 1775 en Ejendom paa **Frbg.**, den saakaldte Snedkergaard.

F. F. Leitschuh: Die **Familie** Preisler und Markus Tuscher, 1886. K. A. Preisler: Die Familie Preisler durch fünf Jahrhunderte 1450—1929, 1929. Christian Elling i Nyt Tidsskr. for Kunstindustri, 1937, S. 188 ff. Vilh. **Slo-**
mann i **Haandværkets** Bog. Møbelsnedkeri, 1937, S. 57 f. *cl. • • -piy*

Preisler, Folmer, f. 1874, Industridrivende. F. 10. Juni 1874 i Odense. Forældre: Købmand Carl Peter Henrik P. (1826—91) og Petra Rasmine Margrethe Møller (1838—1922). Gift 23. Juni 1899 paa Frbg. med Kamma Gosch, f. 21. Aug. 1876 i Sundbyøster, D. af Fabrikant Heinrich Edvard G. (1840—98) og Frederikke Amalie Sletting (1849—1907).

P. knyttedes 1898 til H. E. Gosch & Co.s Tændstikfabriker, s. A. som dette Firma overtog Aktietændstikfabriken Godthaab, og indtraadte April 1900 i Direktionen. Snart efter gennemførtes endnu en betydelig Koncentration af den danske Tændstikindustri, idet H. E. Gosch & Co. 1902 opkøbte Aktierne i Kjøbenhavns Tændstikfabrik og Aktietændstikfabriken Mercur, hvorefter Ledelsen samledes under Fællesnavnet De forenede danske Tændstikfabriker. I Hovedfabrikken paa Islands Brygge, som opførtes 1907—08 og hvor efterhaanden hele Selskabets Tændstikfabrikation samledes, har **P.** gennem stadig Forøgelse af Arbejdstempoet og Kvalitetsforbedring af Fabrikatet været i Stand til at møde saavel indenlandsk som udenlandsk Konkurrence og har opnaaet Resultater, som har muliggjort en stærk Konsolidering af Selskabet. Samtidig med at **P.** saaledes med stor Dygtighed har udviklet og udbygget den danske Tændstikindustri, er hans Navn med Ære blevet knyttet til den danske Blyantfabrikation, idet Blyantfabrikken Viking, der startedes 1914 som et Datterselskab af H. E. Gosch & Co., i første Række skyldes hans Initiativ. **P.** har her vist ualmindelige Evner, **naar** det gjaldt om at vække Offentlighedens Opmærksomhed, og

skabte i en kritisk Periode 1920—22, da Konkurrencen fra Udlandet var stor, en formelig national Samling om den danske Blyant. Blyantfabrikken har siden 1933 Filialfabrik i Malmø. Siden Industriraadets Oprettelse 1910 har P. været Medlem af dette og af Industriforeningens Repræsentantskab, for hvilket sidste han 1934 blev Næstformand og 1938 Formand. Han er Formand for Handelskompagniet Hafnia, Medlem af Dansk Brandværns-Komités Forretningsudvalg, Æresmedlem af Selskabet Lysglimt, Medlem af Revisorkommissionen og af Tilsynsraadet for Handelshøjskolen i Kbh. — R. 1923. DM. 1938.

Jubilæumsskrift 1855—1905. De forenede danske Tændstikfabriker (af H. C. Bering Liisberg), 1905. Aktieselskabet H. E. Gosch & Co. Tændstikfabriker og Aktietændstikfabriken Godthaab 1898—1923, 1923. 1914—Viking—1939, 1939.

P. Koch Jensen.

Preisler, Joachim Daniel, 1755—1809, Skuespiller, Forfatter. F. 16. Nov. 1755 i Kbh. (Slotsk.), d. 2. April 1809 sst. (Fred. Ty.), begr. i Fred. ty. K. Forældre: Hofkobberstikker, Professor J. M. P. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 4. Dec. 1778 med kgl. Skuespillerinde Marie Cathrine Devegge (se Preisler, Marie Cathrine). Ægteskabet opløst 1795. 2° 20. Marts 1795 med Skuespillerinde Frederikke Wilhelmine Caroline Reimann, f. ca. 1773 i Tyskland, d. 30. Okt. 1821 i Kbh. (Fred. Hosp.).

I Modsætning til de andre Skuespillere i det 18. Aarh. udgik P. fra et fornemt tysktalende Hjem, der gav ham Tidens bedste Dannelse. Han var et Slags Vidunderbarn i den aandfulde Kreds omkring Digteren Klopstock, hvori han voksede op; han talte Hovedsprogene, kunde synge, spille, danse og deklamere. Tiden var **Struensee-Periodens** Letsind med dens Charme og dens Kynisme. 1772, Aaret for Statsministerens Fald, blev han Student, privat dimitteret, og sjældent saa man en smukkere Yngling, elegant med fornem Holdning og gratiøse Bevægelser, skabt til at bære Tidens maleriske Klæder. Han tog anden Eksamen og læste lidt Teologi som en Modvægt til sine erotiske Eventyr, prædikede endog for Enkedronningen en Store Bededag i Slotskirken, men vendte saa Religionen Ryggen og søgte Uddannelse i sin Svogers, kgl. Agent Zinns store Forretning og sprang derfra op i det tyske Kancelli, hvor han vandt A. P. Bernstorffs Yndest. Den tidligere Teolog og Handelsmand var paa Vej til en diplomatisk Karriere, da han pludselig brød alle Broer af og meldte sig ved Teatret. Han var blevet betaget af en ung, smuk Skuespillerinde, hans senere Hustru, og vilde dele hendes Skæbne. Familiens Advarsler og Fortvivlelse

nyttede ikke; kort efter Brylluppet debuterede han 26. Jan. 1779 som Leander i »Det unge Menneske paa Prøve«. Begivenheden gav Stof til Tidens cronique scandaleuse. I Selskabet Det Skønnes muntre Dyrkere øvede han sig dramatisk.

Hvorvidt P. ejede saa meget Talent, som Edv. Brandes i en Afhandling har forlenet ham med, turde være tvivlsomt. Han skriver selv, at Musikken var hans egentlige Kunst. Men han besad den elegante Overflade, som Tiden yndede, og hans belevne Væsen, smidige Elskværdighed og sikre Musikalitet var Egenskaber, der kunde blænde i Rampelyset. Største Delen af det Repertoire, han spillede, er nu glemt; hos Holberg efterlod han sig ingen Spor, hverken som Jean de France eller Erasmus Montanus, der blev følsomt spillet, næsten medynkvækkende, og **Petronius** i »Jacob v. Thyboe« gjorde han til en fortrukket, ældre Student. Hans Gennembrud blev den vimse Frisør Partout i »De forliebte Haandværksfolk«, der baade danser og parierer Fransk, og en militær Lykkeridder som v. Aberwitz i P. A. Heibergs »De Vonner og De Vanner« kendte han fra Selskabslivet. Den karakterløse Prins Gonzaga i »Emilie Galotti« var beslægtet med P.s eget Væsen; af andre dengang moderne Roller kreerede han Loke i »Balders Død«, og som **Tartuffe** har han nok i Tonen anvendt Erfaringer fra den Tid, han dyrkede Kirken. Generelt sagt var P. ikke Elsker, men Bonvivant og Charmør, Datidens moderne Skuespiller, beundret af Damerne og selv en stor Kvindeven. Han kunde have spillet Molières Don Juan, men **maatte** nøjes med Grev Almaviva i **Beaumarchais'** Komædie »Barberen i Sevilla«. Hvor langt han **vilde** være naaet i Kunstens Verden vil forblive en Gaade, thi 37 Aar gammel væltede han med eet Slag sit Livsspil over Ende. Baggrunden var hans ulykkelige Ægteskab, en ny Forelskelse og hans bundløse Gæld. De Tiggerbreve, han sendte Teaterchefen, Kammerherre Warnstedt, er ubehagelige ved deres Hjalmar Ekdal'ske Tone. Chefen bar over med hans Letsindighed og muliggjorde, at han gentagne Gange kunde studere Fr. Schroders Forestillinger i Hamburg, og da Warnstedt 1788 fik udvirket, at tre Skuespillere paa Teatrets Regning skulde sendes paa en Studierejse til Paris, blev P. den ledende — dog ikke i økonomisk Forstand — og fik Ordre til at føre en Journal over Rejsen. Denne udkom 1789 i to Bind og skaffede ham megen Ros af Samtidens Kritikere; Værket har den særlige Interesse at give Skildringer fra Paris umiddelbart før Revolutionen; det er løst skrevet, men indeholder fine dramaturgiske Iagttagelser, i hvilke P. aabenbarer sit Kunstideal: Fr. Schroders Naturlighed og sande Konversation som Modsætning

til det svulstige Komadiespil, han oplevede i Paris. Interessant er især Beretningen om et Besøg i Wien hos Mozart. Men P.s uordentlige Livsforhold drev ham til det for hans Fremtid skæbnesvangre Skridt pludselig at forlade Kbh. Han skulde tilmed optræde den Dag (16. April 1792), da han flygtede til Udlandet med en ung, smuk Skuespillerinde, Marie Christine Jensen, kaldet Fredelund (1769—97), i hvem han var blevet heftigt forelsket, og som han i en Pjece havde forsvaret mod Rahbeks Kritik. Forbindelsen blev kun kortvarig; hun vendte tilbage fra, som hun skrev, »glimrende Løfters falske Glans« og blev gift med en Traktør Luplau, men P., som havde pantsat en Del af Teatrets Musikalier — han var Akkompagnist i Kapellet — flakkede seks Aar om som tysk Skuespiller til mindre Byer, bl. a. Neu Strelitz, hvorfra han 1798 gennem P. A. Heiberg forsøgte at opnaa Tilgivelse for sine Forseelser. Det lykkedes ham at faa Lov til at vende tilbage og nærmest af Medlidenhed blev han, der atter havde giftet sig, ansat som Sufflør (1801). De sidste Aar blev slemme. Da han ikke kunde faa sine gamle Roller igen, forlod han Sufflør-Bestillingen og udgav et tysk Skuespil »Die Invaliden oder der Triumph des 2. Aprils«, som forherligede Slaget paa Reden, hvori han havde deltaget som frivillig i Studenterkorpset, men ved Aarsfesten for Begivenheden nægtede Komiteen ham at være til Stede. 1802 udkom Begyndelsen af hans selvbiografiske Roman i Iffland-Stilen »Ferdinand Braun, der Gothe«, men Fortsættelsen udeblev. 1804 optraadte han i Odense, hvis Teaterblad beklager hans Hæshed, og da Direktøren, Baron **Wedel-Jarlsberg**, gav nogle stærkt kritiserede Forestillinger i Kbh., optraadte P. som Forsvarer i en Tone, der viste, hvor langt han var kommet bort fra sin Ungdoms Dannelse. Dybt forfalden døde han i stor Fattigdom paa Frederiks Hospital. Det synes at være blevet hans Fristed, i hvert Fald priste han Hospitalet baade i et Digt og i et Skuespil.

P. er ikke et af Kunstens store Navne, men hans Liv, der begyndte paa Samfundets Højder og endte i dets Mørke, er fængslende. Han var en lidenskabelig Natur med dirrende Nerver, men flagrende og løs som Stilen i alt, hvad han skrev. Hvor Rollen smeltede sammen med dette Naturel, naaede han sit Højdepunkt. Han tilførte vor Scene det bedste Selskabs Konversationstone, han var dens første Verdensmand. Han er Eksemplet paa den vildfarne Kraft i Teatrets Historie, den første af mange Begavelser, der trods glimrende Betingelser gik til Grunde i flyvende Drifter og Troløshed mod alt og alle. — Silhouet i F. B. Wickedes Album (Privateje).

P. Rosenstand-Goiskes Krit. Efterretn., udg. af C. Molbech, 1839, S. 87. Edv. Brandes: Dansk Skuespilkunst, 1880. S. Birket-Smith: Til Belysning aflit. Personer og Forhold, 1884. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere, I, 1911 (med Litteraturhenvisninger).

Robert Neiiendam.

Preisler, Johan Georg, 1757—1831, Kobberstikker. F. 7. Juli 1757 i Kbh. (Slotsk.), d. 21. April 1831 i Lyngby, begr. sst. Broder til Skuespilleren J. D. P. (s. d.). Gift 12. Dec. 1788 i Lyngby med Anne Rebekka **Pflueg**, døbt 8. Juli 1768 i Kbh. (Garn.), d. 10. Aug. 1817 i Lyngby, D. af Major Carl Christian P. (s. d.) og Hustru.

P.s Kunstnerskæbne er en Beretning om skuffede Forventninger; Forventninger, som Eftertiden stiller sig noget uforstaaende overfor. Hans Ungdoms Løbebane er markeret af Belønninger. 1775 og 1776 fik han som Elev af Kunstakademiet lille og store Sølvmedaille og 1780 store Guldmedaille for et Kobberstik efter egen Tegning, Kristus og den samaritanske Kvinde, paavirket af Faderens svageste Arbejder. 1781 rejste han med offentlig Understøttelse til Paris, hvor han blev Elev af Faderens gode Ven Kobberstikkeren J. G. **Wille**, hvis haarde og maniererede Alderdomsarbejder kom til at præge hans Kunst. P. blev 1787 Medlem af det franske Kunstakademi paa et Stik efter Vien, **Dædalus** og **Ikarus**. Efter sin Hjemkomst 1788 blev han ogsaa Medlem af det danske Akademi paa det samme Blad; desuden fik han af Kongens Kasse 200 Rdl. aarligt. P.s faa Arbejder, f. Eks. to bibelske Stik (1776), Præsten Hans Madsen og Johan **Rantzau** (1779) efter E. Pauelsen, Susanne i Badet (1781) efter Franchi, en gammel Kones Hoved (1782), fuldstændig i Willes Manér, viser et rutineret, men unuanceret og haardt Gravstikarbejde, der er typisk for denne Periode, som bringer Kobberstikkunsten i endeligt Forfald, og som ude i Europa karakteriseres ved dengang berømte Navne som G. Volpato, R. Morghen og R. Strange. I P.s faa Portrætter, især Henrik Gerner (1790) og H. Stampe, begge efter Jens Juel, og i nogle Vignetter og Bogillustrationer spores dog personlig kunstnerisk Fornemmelse og gedigen Formfølelse. Hans Muligheder for at tage Konkurrencen op med J. F. Clemens var alligevel for smaa, og efter 1790 hengik hans Liv næsten uden kunstnerisk Virke. Plaget af økonomiske Sorger boede han paa en lille Landejendom ved Lyngby, og hans Ansøgninger om Fribolig eller Ansættelse ved Akademiet forblev resultatløse. I Den kgl. Kobberstiksamling findes tolv af P.s Blade. — Pastel i Familieeje.

Jørgen Sthyr

Preisler, Johan Martin, 1715—94, Kobberstikker. F. 14. Marts 1715 i Nürnberg, d. 17. Nov. 1794 i Kbh. (Fred. ty.), begr. i Fred. ty. K. Forældre: Maleren Johann Daniel P. (1666—1737) og Anna Felicitas Riedner (d. 1743). Gift 14. Juni 1748 i Kbh. (Petri) med Anna Sophia Schuckmann, f. 4. Nov. 1720 i Gustrow, d. 16. Sept. 1800 i Lyngby, D. af Sekretær ved Kirkevisitationen i Gustrow og Rostock Kredse Dr. jur. Joachim S. (1658—senest 1747) og Anna Christine Kling (1681—senest 1747).

P. tilhørte en vidt forgrenet Kunstnerslægt i Niirnberg; ikke mindre end fire af hans Søskende var kendte Grafikere. Selv undervistes han først i Tegning af Faderen, og dernæst lærte Broderen Georg Martin ham at radere og stikke i Kobber. Et Stik efter Guido Reni og nogle Blade efter antikke o. a. Statuer viser, som naturligt er, hvor præget han i sine Begynderarbejder var af sine Slægtninges unægtelig ret tørre Stil. 1739 rejste han i Selskab med den schweiziske Kobberstikker J. G. Sauter til Paris, hvor han blev Elev af Laurent Cars, hvis fremragende Stik og Raderinger efter Watteau og **Lancret** øjeblikkelig bragte den unge Tysker i nær Berøring med det bedste i fransk Kunst, hvorved han helt blev frigjort for de meget lokalt betonedede Ungdomsindtryk. Kunsterisk og teknisk betød ogsaa Venskabet med de jævnaIdrende og senere saa berømte Kobberstikkere J. G. Wille og G. F. Schmidt uhyre meget. P. erhvervede sig saa hurtigt et Navn som Tegner og Grafiker, at han kom til at udføre otte hele Plancher samt deltag i Graveringen af tre Plancher til det store Værk »La grande galerie de **Versailles**«, der udgaves (1752) under J. B. **Massés** Ledelse med Hjælp af Frankrigs bedste Kobberstikkere. Hos selve J. Ph. le Bas udførte P. 1742 efter Parrocel en Rytterkamp, der viser en sikker og levende Variation af Lys og Skygge og en **Tone**-rigdom, der er fjernt fra **Nürnberg-Tidens** ensformige Stregføring. Ganymed og Ørnen (1743) efter Pierre forstærker dette Indtryk af malerisk Lethed, og Portrættet af Kardinal Bouillon (1744) efter H. Rigaud giver med sin minutiøse Behandling en blændende **Stof**-karakteristik.

Ved J. H. E. Bernstorffs Mellemkomst udvirkedes det, at P. i Stedet for at vende tilbage til Niirnberg 1744 drog til Kbh., hvor han 5. Juli 1745 fik Bestalling som Hofkobberstikker efter at have stukket en Prøveplade med Motiv fra Kongens Rejse i Norge 1733. Desværre kendes hverken Plade eller Aftryk. **Helfigurs-Portræ**-terne af Christian VI. (1747) og af Charlotte Amalie v. Plessen (1750), begge efter J. S. **Wahl**, viser, hvor sikkert han beherskede den franske **Liniestik-Manér**, i Forbindelse med en altid klar Form-

fornemmelse; i Gengivelsen af Draperi, Silke, Harnisk etc. er der en hel Drevet'sk Elegance. Det er dog især ved det gensidigt frugtbare Samarbejde med den gnistrende talentfulde C. G. **Pilo**, at P. ydede sit bedste. P. bragte Bud direkte fra Kunstens Centrum Paris, og **Pilos** artistiske Ubundethed inspirerede ham til en fri grafisk Arbejdsmaade. Det drejer sig her om Portrætterne af Dronning Louise (1747), Frederik V. (1748), Christian VII. som Barn (1754), Dronning Juliane Marie (1757) og først og fremmest om det charmerende Portræt af Skuespillerinden Jomfru Thielo (fra ca. 1756). I disse Blade fjerner P. sig fra den mere traditionelle Stofgengivelse og anvender en fri, lysfyldt Skravering, hvor Raderingens ubundne Streg i samme Blad forener sig med Gravstikkens sikre Rytme og ofte naalefine Arbejde til en let og lysende Helhedstone. Der er en Nuancering, en Blødhed og en Charme over disse Blade, som svarer til den ukonventionelle Portrætskildring. Samtidig med disse indtagende Rokoko-Arbejder, der hører hjemme blandt det bedste inden for dansk Grafik, udførte P., utvivlsomt ved Hjælp af Elever, en Række Rutine-Arbejder, som er af en tør og mørk, til Tider grov Karakter: forskellige Bestillingsportrætter, Stik efter gamle Mestres Malerier i Samlingerne i Dresden, Firenze og **Kbh.**, et meget stort Stik (ca. 1762), pillent og upersonligt, efter Heimbachs Maleri Arvehyldningen og endelig i Tiden 1758—68 ti Portrætter til J. H. Schlegels Værk »Geschichte der **Könige von Danemark**« (I—II, 1769—77), et Arbejde, som var paabegyndt af O. H. de Lode. Disse Kongeportrætter karakteriseredes med Rette af **Wille** som middelmaadige. Derimod finder vi hans lyse Tone og lette sikre Streg i nogle faa Bogvignetter, i de to **Inoculations-Allegorier** (ca. 1762) og i det flotte, men urolige Blad udført 1752 efter Pierres Bacchanal. 1769 fuldendte P. Pragtbladet med **Salys** Rytterstatue paa Amalienborg Plads, der er saa stort, at det **maatte** graveres paa to Kobberplader. Det er overlegent sikkert i sin Linieføring og af en Egalitet i Lysvirkning, som er af stor Skønhed. Fra ca. 1767 er to lette Raderinger »La mauvaise rencontre« og »L'heureuse rencontre« efter hans eget Udkast i fransk Manér, og i 1770'erne møder vi betydelige Portrætter, ovalt indrammede Brystbilleder, der ogsaa er udført efter hans egen Tegning, f. Eks. J. A. Cramer (1774), B. Munter (1775), F. G. Resewitz (1776). Paavirkningen fra J. G. Wille krydses utvivlsomt her med Indtryk fra Cochin d. Yngres Kunst. Fra disse Aar bør ellers fremhæves det lyse, smukke Stik af C. F. Gellert efter A. Graf samt det kraftige, tunge Portræt af J. Wiedewelt (1772) efter P. **Als'** Maleri, et Stik af en her hjemme ret enestaaende Monumentalitet. Med disse Blade nærmer vi os i Slutningen af 1770'erne Nedgangs-

perioden i P.s Kunst. I Stikket af Wasserschlebes Buste (1776) udarter Gravstikkens Sikkerhed til Manér, og i Madonna della Sedia (1784) efter Rafael har, ligesom i Grev Thotts Portræt (1783) efter P. Kraft, trods stor manuel Dygtighed, en Tørhed og Haardhed fortrængt alle Mindelser om Pilo-Tidens lyse, inspirerede Arbejder. Det forceret spiralformede Gravstikarbejde og det helt mekanisk kalligrafiske System af Linier og Punkter bringer Mindelser om Willes senere Stik og om J. G. Mullers, Bervics og Robert Stranges Grafik, hvor Kobberstikkunsten er ved at stivne i Reproduktionsmanér. Selv maa P. muligvis have haft en Følelse deraf, thi vi kender ingen Arbejder fra hans sidste ti Aar, som han tilmed henlevede i smaa Kaar. Han gav sig til sidst udelukkende af med sin Undervisning ved Kunstakademiet, hvor han siden dets Oprettelse 1754 havde været Professor ved Modelskolen. Inden den Tid deltog P. i Arbejdet ved Maler- og Tegneakademiet.

Efter at Danmark i mere end 50 Aar havde været uden en Grafiker af Format, fik man i P. ikke blot en virkelig højt begavet Kunstner, men hans franskrægede Stil tilførte dansk Kunst Impulser, hvis Resultater i Samtid og Eftertid bør vurderes højt.

Af P.s noget over 100 Arbejder findes de 91 i Den kgl. Kobberstiksamling. — Medlem af Kunstakademierne i Augsburg og Kbh. (1754). — Justitsraad 1777. — Maleri som ung. Stik af J. G. Wille 1743. Maleri af Peder Als 1764 (Kunstakademiet) og af H. Hansen 1821 (Fr.borg). Tegninger af Peder Als (Kobberstiksamlingen) og af J. G. Preisler.

A. Hennings: Essay historique sur les arts en Dannemarc, 1778, S. 73—76. C. Høyer i Minerva, 1795, S. 224—42. G. Duplessis: Mémoires et journal de J. G. Wille, I—II, 1857 (se Index). F. F. Leitschuh: Die Familie Preisler und M. Tuscher, 1886. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VII, 1906, S. 393. Leo Swane: J. F. Clemens, 1929, S. 85—91. Lauritz Nielsen: Rokokoen i dansk Bogkunst, 1936, S. 16. Chr. Elling i Danmarks Malerkunst, red. af E. Zahle, 1937, S. 86. F. Tobiesen i Hist. Medd. om Kbh., 1940. S. Schultz i Danske i Paris, red. af Franz v. Jessen, I, 1936, S. 398—403.

Jørgen Sthyr.

Preisler, Marie Cathrine, f. Devegge, 1761—97, Skuespillerinde. F. 19. Dec. 1761 i Kbh. (?), d. 28. Maj 1797 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre muligvis: Tjener Lars D. og Barbara Wolff. Gift 4. Dec. 1778 med Skuespilleren J. D. P. (s. d.). Ægteskabet opløst 1795.

M. C. P. var uden Dannelse, da hun 1776 optoges paa Syngeskolen ved Det kgl. Teater, hvor hun debuterede 27. Febr. 1778 som Pyrrha i Sartis Syngestykke »Deucalion og Pyrrha«. Men hun var smuk og indtagende, og et godmodigt Sind lyste i hendes store,

talende Øjne. Først sejrede hun ved sit Ydre og Stemmen, en klar Sopran, men efter Caroline Walters Flugt 1780 blev Muligheden for hendes Udvikling stærkt forøget gennem et stort Repertoire i Lystspillet, bestaaende af skalkagtige Piger og kokette Fruer, medens hun virkede traditionel i den alvorlige Komædie eller Sørge-spillet (Grevinde Orsina i »Emilie Galotti«). Hendes Mod og Friskhed ængstede P. Rosenstand-Goiske, som lod hende vide, at der var Forskel paa Frækhed og Frihed i det kvindelige Væsen, men M. C. P.s Naturel lod sig ikke afrette; hun var paa Scenen mere Soubrette end Verdensdame og blev aldrig dannet i konventionel Forstand. Men en Naturbegavelse var hun, hjertelig og sprudlende, og Jens Juel malede gentagne Gange hendes dejlige Skikkelse. Fra 1780 til ca. 1790 var hun Teatrets mest yndede Aktrice i Roller som **Beaumarchais'** »Susanne og Rosina«, Trine i »Fejltagelserne« og Lady Teazle i »Bagtalelsens Skole«, de to sidste kreeret af hende paa vor Scene; som Roxelane i »Soliman den Anden« forevigede Jens Juel hendes lade Ynde, og allermest beundret — som en ung Oda Nielsen — var hun, naar Rollen krævede konstrueret Naivitet eller Enfoldighed eller sprudlende Friskhed (f. Eks. Opvartningspigen i »Kinafarerne«). M. C. P. var en Ungdommens Fremstillende; paa Scenen Mester i det skalkagtige Pikanteri, og uden for den grænseløst letsindig i en Livsførelse, der gav Bysladderer Næring. Krøniken om den letlevende Aktrice, der bød til Fest og **skaffede** Midler til Maden ved at pantsætte Gæsternes Overtøj, knyttedes til hende. Historien er ganske vist en Vandrekronike, der ogsaa kendes i tysk Teaterlitteratur, men den bliver ikke mindre sandsynlig ved at sættes i Forbindelse med M. C. P.s Navn. Aaret før sin Død var hun Hovedpersonen i »Dyvekefejden«, hvor P. A. Heiberg kraftigt forsvarede hende mod det Overgreb, hun led, da Rahbek svigtede hende og skaffede sin Veninde Madame Rosing Sigbrits Rolle i »Dyveke«, som **Samsøe** havde skrevet for M. C. P. Men hendes uordentlige Liv mærkede hende tidligt, og kun 36 Aar gammel døde hun i trange Kaar. Hun optraadte sidste Gang 25. April 1797 i en af sine Glansroller, Constance i »De forliebte Haandværksfolk«, der ogsaa er knyttet til Preislers Historie. Blandt de nysgerrige, som blændet af Talentets og Zigeunertilværelsens Nimbus trængte ind i hendes Stue for at se hendes Lig, var den attenaarige Adam **Oehlenschläger**. Teatret **maatte** betale Begravelsen. — To Malerier af Jens Juel i Privateje; Kopi af det ene af **Vilh. Henriques** (Teatermuseet). Marmorrelief (Fr.borg) antages at forestille M. C. P. Gipsmedaillon af F. L. Zuschlag (**Bakkehuset**). Maleri (**Kgl. Teater**). Stik af D. Berger 1787 efter Tegning af E. Pauelsen. Træsnit af R. Neergaard 1889. Stik af Lahde ca. 1810 af Gravmælet.

P. **Rosenstand-Goiskes** Krit. **Efterretn.**, udg. af C. Molbech, 1839. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, 1911 (med Litteraturhenvvisninger).

D. ' ' M. ' ' J.
Robert Neiiendam.

Preisler, Oscar Christian Strange, 1879—1920, Læge, Bibliograf. F. 6. Jan. 1879 i Aarhus, d. 16. Maj 1920 i Lyngby, begr. paa Sorgenfri Kgd. Forældre: Fabrikant Bruno P. (1834—99) og Nielsine Christiane Strange (1841—1917). Gift 7. Aug. 1906 i Kbh. (Garn.) med Ruth Bahnson Preisler, f. 17. Febr. 1881 i Kbh. (**Jac.**), D. af Gartner Carl Louis Alfred P. (1850—1930) og Mary Louise Sophie Bahnson (1853—1933).

P. blev Student 1897 fra Aarhus, cand. med. 1905. Efter Kandidattjeneste og Studieophold i Udlandet nedsatte han sig 1907 som praktiserende Læge paa Frbg. og flyttede n. A. til Lyngby, hvor han virkede til sin Død, og hvor han tillige deltog i forskelligt Menighedsarbejde af indremissionsk Art. P. var stærkt interesseret i at bidrage til, at de unge Læger blev orienteret i deres Fag paa en praktisk Maade, og han havde et godt Greb paa at skabe de rette Hjælpemidler dertil. Kendt af enhver Sygeplejerske og Volontør er den lille Fortegnelse over medicinske Fagudtryk, som han udgav 1911, og som hidtil foreligger i 26 Udgaver, men især har P. gjort sig fortjent ved bibliografiske Arbejder. 1914 udgav han som Tillæg til »Bibliotek for Læger« en Oversigt over de Bibliografier, ved hvilke man kan finde sig til Rette i udenlandsk medicinsk Litteratur, og posthumt udkom 1920 en paa Tysk affattet Fortegnelse over de vigtigste Bibliografier, Tidsskriftregistre, Haandbøger og Monografier i de lægevidenskabelige Fag. En halv Snes Aar igennem brugte han en stor Del af sin Fritid til at samle Stof til en Bibliografi over dansk medicinsk Litteratur fra de ældste Tider til 1913. Da han ikke kunde faa Støtte til Trykningen, blev den 1916—19 maskinskrevet i fire Eksemplarer, der skænkedes til Universitetsbiblioteket i Oslo, Statsbiblioteket i Aarhus, Det kgl. Bibliotek og Universitetsbiblioteket i Kbh.; sidstnævnte Sted fortsættes den med et Seddelkatalog (Index medicus Danicus). P.s Bibliografi, der bærer Titlen »Bibliotheca medica Danica«, er i seks Bind og systematisk inddelt, og den er et navnlig for den nyere Litteraturs Vedkommende værdifuldt Arbejde, der har været til megen Nytte. 1915 tog P. i en Pjece til Orde for en Centralisering inden for vort medicinske Biblioteksvæsen og en Sammenslutning af vore medicinske Tidsskrifter; begge disse Problemer er længe efter hans Død til Dels blevet løst.

K. K. K. Lundsgaard i Bibliotek for Læger, CXII, 1920, S. 182. J. W. S. Johnsson i Ugeskr. for Læger, LXXXII, s. A., S. 1294 ff.

6 1 D hl

Preston, Jørgen, d. 1553, Musiker. D. i Kbh. under Pesten 1553. Gift med en Søster til Petrus Parvus **Rosæfontanus** (s. d.). Hun overlevede ham.

J. P. ses 1551 som Sangermester at have forestaaet Christian III.s Kantori. Denne betydelige Kunstner var uden Tvivl Nederländer og tilhører i hvert Fald som Komponist den nederlandske Skole. I det ene Sæt af Kantoriets haandskrevne Nodebøger, anlagt 1541 (Gl. kgl. Saml. 1872, 4to), findes henved en Snes Kompositioner af J. P. Det første af disse Stykker er komponeret 1543 over Hertug Albrecht af Preussens, Christian III.s Svogers, Symbolum »Vertrau Gott allein«, hvilket kunde tyde paa, at J. P., ligesom det antages om Jørgen Heyde, der dirigerede Instrumentalmusikken, har staaet i Hertugens Tjeneste, forinden han kom til det danske Hof. Naar dette skete, vides ikke. Hvor skattet J. P. var af sin Samtid baade som Sanger og Komponist, fremgaar af de til Hans Madsen Høines latinske Mindetale over Professor Morsing (1554) føjede versificerede Gravskrifter over J. P., dels af Høine selv, dels af J. P.s Ven og Svoger Petrus Parvus Rosæfontanus.

Ny kirkehist. Saml., II, 1860—62, S. 251 f. V. C. Ravn: Koncerter og musikalske Selskaber i ældre Tid, 1886, S. 7. Jul. Foss: Det kgl. Kantoris Stemmebøger A. D. 1541, Aar bog for Musik 1923, 1924, S. 28, 39. H. F. Rørdam: Historiske Samlinger og Studier, II, 1896, S. 161, 177. Ang. Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 132 ff.

V. C. Ravn (*Nils Schiørring**).

Pretorius, Andreas August(us), Greve, 1683—1762, Officer. F. 28. Febr. 1683, vistnok i Holsten, d. 24. Marts 1762 paa sit Gods ved Breda. Forældre: Dansk Kaptajn, senere Oberstløjtnant Georg Wilhelm P. (d. 1702) og Svane v. Scholten. Gift 1° 24. Nov. 1713 i Fredericia med Komtesse Wilhelmine Frederikke Wedell, f. 6. Febr. 1697, d. 19. Febr. 1722, D. af Lensgreve Wilhelm Frederik W.(-Wedellsborg) (s. d.) og 2. Hustru. 2° vistnok med en hollandsk Dame, der overlevede ham.

P. blev 1698 Fændrik og deltog 1702—09 i Krigen i Flandern o. fl. St., blev 1703 Sekondløjtnant, 1707 Kaptajnløjtnant, 1709 Kaptajn, ansattes n. A. i Garden til Fods, deltog i Krigen i Nordtyskland, saaredes ved Gadebusch, blev 1715 Major, 1717 Oberst og Chef for et norsk Regiment, hvormed han deltog i Krigen i Norge. 1720 fik han et dansk geworbent Regiment, blev 1731 Brigadér, s. A. Generalmajor og Generalinspektør for Infanteriet i Hertugdømmerne, 1738 Kommandør for Garden til Fods, n. A. Generalløjtnant. Uden at fratræde sine militære Stillinger var han

1733—36 og 1740—41 Gesandt i Berlin. — Han var en af de betydeligste blandt de meget **krigserfarne** Generaler, Christian VI. havde arvet efter Faderen, og havde særlig under Felttoget i Norge 1718 vist et klart Omdømme og klog Vurdering af de strategiske Forhold. Senere var han blandt dem, der i Fredstid virkede for Opretholdelsen af en solid, krigsdygtig Hær, baseret paa frivillig Hvervning af danske Karle ved en rimelig Begrænsning af de stramme Landmilitærsordninger, o: Stavnbaandet — et Ord, som man dog ikke brugte endnu dengang. 1740, efter Løvenørns Død, indsendte han til Kongen en meget udførlig og særdeles vel affattet Indstilling herom og om tidssvarende Behandling af den menige Soldat. Tiden var dog ikke gunstig for Ændringer paa disse Omraader. 1742 gik han efter Opfordring og med Kongens Tilladelse i hollandsk Tjeneste, hvor han blev Medlem af det høje Krigsraad og efter Freden i Aachen Guvernør i Bergen op Zoom, senere i **Sluis**. Han havde været en af Løvenørns nærmeste Venner og Omgangsfæller, vedligeholdt Aarene igennem Korrespondance med Overkrigssekretærene og anerkendte stadig Forpligtelsen til paa sin »fødte Landsherres« Bud at vende tilbage til dansk Tjeneste. 1748 var han blevet optaget i den danske Grevestand. — Hv. R. 1736.

Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 493; **LIII**, 1936, S. 124. Dsk. **Mag.**, 6. Rk., II, 1916. Bidrag til den store nord. Krigs **Hist.**, udg. af Generalstaben, **IX**, 1932. A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn, 1924. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882. O. v. Munthe af Morgenstierne: Michael Numsen og hans Tid, 1938.

Rockstroh.

Price, engelsk Kunstberiderfamilie, af hvilken nedenn. James P. (1761—1805) i Slutningen af 18. Aarhundrede kom til Danmark; af hans Sønner skal nævnes Artisterne James P. (1801—65) og Carl P. (f. 1803) samt nedenn. Mimiker Johan Adolph P. (1805—90), der var Fader til de nedenn. Danserinden Elise Juliette Christiane P. (1831—1906) og Danseren Adolph Frederik Waldeemar P. (1836—1908). James P. (1801—65) var Fader til **Portrætmaleren**, Skuespilleren Albert Thorvald Joseph P. (1844—1927), til Skuespillerinden Hanna Amalie Nicoline Hagen, f. P. (1831—92, s. d.), til **Hof** balletmester og Professor ved Konservatoriet i Wien Julius P. (1833—93) og til Skuespilleren Andreas Nicolai Carl P. (1839—1909), hvis Datter er nedenn. Danserinde Ellen Juliette **Collin** P. (f. 1878). Ovenn. Artist Carl P. (f. 1803), hvis Hustru var af den franske Artistslægt Franconi, var Bedstefader til Artisten Tom Eugen **P.**, hvis Søn er nedenn. Skuespiller John Christopher Valdemar P. (f. 1913).

E. Nystrøm: Offentlige Forlystelser i Frederik den Sjettes Tid, **1910**, S. **259—62**. Th **Hauch-Fausbøll** i Politiken **16. Juni 1927**. *Albert Fabritius*

Price, Johan Adolph, 1805—90, Mimiker. F. 24. Juni **1805** i Kbh. (Ty. ref.), d. 5. Febr. **1890** sst. (Holmens), begr. paa Frbg. Forældre: Artist James P. d. Æ. (s. d.) og Hustru. Gift 27. Okt. **1830** i Kbh. (Ty. ref.) med Gulvdanserinde Flora Mathilde Henriette Lewin, f. 5. Nov. **1813** i London, d. 2. Nov. **1863** i Kbh. (Frbg.), D. af den engelske Mimiker Joseph L. og Juliette Rosette Moon (Maan).

Næppe fire Aar gammel medvirkede P. i Forestillingerne paa Morskabsteatret og tournerede med Familien; efter Stiffaderen, Frantz Kuhns Død overtog han sammen med Broderen James Ledelsen af Teatret, hvor han havde en stor Støtte i sin Hustru, der ikke alene agerede Kolumbine, men undertiden ogsaa Harlekin. Fra **1834**, først i »Harlekin mekanisk Statue«, spillede P. Pjerrot, Casortis berømte Figur, som han i henved 40 Aar fastholdt i Mesterens Form, men dog forstod at variere med lunerige, altid smagfulde Indfald. P.s markerede Ansigt med det venlige Smil og de godlidende Øjne passede udmærket til **Typen**; han var ikke en plump Klods, men bevarede selv i de mest groteske Situationer en vis Elegance i Komikken, hvad enten Pjerrot skulde være dum eller **barnlig-snu**. »De er en stor Kunstner i Deres Fag«, sagde Thorvaldsen, hos hvem P. tegnede til Brug for de **Tableau**-arrangementer, plastiske Billeder eller Forvandlingsdekorationer, hvormed han søgte at forny Repertoiret. Han var noget af en Tusindkunstner; han malede, modellerede, skar i Træ og komponerede (sammen med C. Lehmann) Pantomimer, f. Eks. »Rejsen til Ægypten«, hvor Vandretæppet første Gang blev benyttet, og i »Pjerrot og hans Familie« fik P.slægts yngre Medlemmer Lejlighed til at agere med ham som Midtpunkt til Publikums Glæde. Med sin Broder James P. førte P. en omflakkende Tilværelse i og uden for Danmark, men Familien holdt sammen, ogsaa efter at Morskabsteatret var nedrevet. P.s sidste Virkested **omkr. 1870** var Hofteatret (**Teatermuseum**), hvor Faderen ca. 70 Aar forud begyndte sine Pantomimeforestillinger. Fire af hans Børn tilhørte Balletten paa Det **kgl.** Teater, for hvilket de to, Juliette og Walde-mar, fik stor Betydning. — Forvandlingsdekorationer en miniature i Teatermuseumet.

C. F. **Wilckens**: Træk af Thorvaldsens Kunstner- og Omgangsliv, **1874**, S. **41** ff. J. Davidsen: Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, II, **1881**, S. **181—203**. Eiler Nystrøm: Offentlige Forlystelser i Frederik VI.s Tid, **1910** (med Litteraturhenvisninger).

Robert Neiiendam.

Price, Amalie, se Hagen.

Price, Ellen Juliette Collin, f. 1878, Solodanserinde. F. 21. Juni 1878 i Snekkersten. Forældre: Skuespiller ved Det kgl. Teater Andreas Nicolai Carl P. (1839—1909) og Helga Collin (1841—1918). Gift 1° 3. Juni 1902 i Kbh. (Slotsk.) med cand. phil., Assistent ved Civillisten Jean Louis Eugène Etienne Xavier de Plane, f. 27. Maj 1880 i Aarhus, Søn af Oberst Jean Baptiste André Xavier de P. (1813—80, gift 1° 1849 med Emma Louise Frederikke Ruwald, 1817—70) og Anna Ernestine Josephine (Ina) Bülow (1842—1910). Ægteskabet opløst. 2° 1918 i Øster Larsker med Skuespiller Aage Emil August Angelo Colding, f. 23. Aug. 1869 i Kbh. (Garn.), d. 27. Sept. 1921 paa Frbg. (gift 1° 1895 med Skuespillerinde Lauritze Arnoldine Belling, f. 1869), Søn af Premierløjtnant, senere Oberst, Folketingsmand Johan Georg Frederik C. (1833—1907, gift 2° 1901 med Kristine Elise Dorthea Hansen, 1855—1932) og Johanne Marie Larsen (1826—99). 3° 11. Febr. 1932 i Tønder (b. v.) med ovenn. Xavier de Plane.

Waldemar Price og Hans Beck var E. P.s Lærere paa Balletskolen ved Det kgl. Teater, hvor hun medvirkede første Gang 1886 som en Alf i »Alferne«. Hendes egentlige Debut kan regnes fra 28. Jan. 1895, da hun deltog i en »Pas de trois« i »La Ventana«; 1903 blev hun Solodanserinde. Tidligt vakte hun Opmærksomhed ved lignende Egenskaber, der forhen havde udmærket Juliette Price: Hun bar om sin Pande et usynligt Familiesmykke af Ballettens smukkeste Minder. Hendes koreografiske Kunnen blev aldrig til Virtuositet paa Bekostning af det sjælelige. Ikke lidenskabelige, men rørende og troskyldige Følelser kunde hun udtrykke saa overbevisende som ingen af hendes samtidige. Derfor blev Eleonore i »Kermessen i Brügge«, Sigyn i »Thrymskviden«, Astrid i »Valdemar«, Hyrdinden i »Hyrdinden og Skorstensfejeren«, Kolumbine i »Harlekins Millioner«, Pjerrette i »Pierrettes Slør«, Askepot og især Den lille Havfrue og Sylfiden, som Juliette P. indstuderede med hende, de Partier, der bedst passede til hendes Individualitet. Det mærkelige, sky Hjorteblik, poetisk-bedende, som det var, stemte Brygger Jacobsen til at lade Billedhugger Edvard Eriksen skabe sin lille Havfrue, der er opstillet i Bronze paa Langelinie. Det var med Vemod, at Publikum allerede 1. Juni 1913 tog Afsked med hendes æteriske Dans. Emilie Smith blev hendes Efterfølger. E. P. forsøgte at bryde sig en ny Bane som Skuespillerinde ved Aarhus Teater, bl. a. som Hedvig i »Vildanden«, men hendes Udtryksmidler hørte hjemme i Balletten, ikke i Skuespillet. De var betinget

af Følelse, musikalsk Rytme, men ikke af Tanke og Evne for Karakteristik. I 40-Aaret for hendes Debut (1935) arrangeredes paa Folketeatret en Mindeforestilling, hvor hun viste sig som Modern i »L'enfant prodigue« og i en Apoteose fra »Den lille Havfrue«. — **Malerier** af H. Slott-Møller 1901 og Frants Henningsen. Bronzestatuette af Carl J. Bonnesen 1901. Tegninger af E. Krause og Frants Henningsen samt af Axel Hou ca. 1900, raderet af samme 1938.

Teatret, IX, 1909—10, S. 64; XIII, 1913—14, S. 10. Nationaltidende 4. Juni 1913.

Robert Neiiendam.

Price, James, 1761—1805, Artist. F. 31. Okt. 1761 i London, d. 25. Febr. 1805 i Kbh. (Ty. ref.), begr. paa Frbg. Gift med Artistinde Hanne Todd (eller Tott), døbt 14. Febr. 1771 i Hamburg, d. 15. Aug. 1826 paa Frbg. (gift 2° 1810 med Artist Frantz Joseph Kuhn, ca. 1783—1832), D. af Stephen og Hanne T.

James P. d. Æ., der tilhørte en engelsk Kunstberiderfamilie, var Stamfader til **P.-Slægten** i Danmark. Assisteret af sin dygtige Hustru og sine smaa Børn begyndte han Sommeren 1795 sine gymnastiske Fremvisninger paa Dyrehavsbakken, rejste om Vinteren i Provinserne og Norge, avancerede 1801 sammen med Giuseppe Casorti, den geniale Pjerrot, frem gennem **Pantomime**-forestillinger paa Hofteatret ved Christiansborg (Teatermuseet) til sin egen Fjællebod paa Vesterbro, lige over for den kgl. Skydebane, som han kaldte Det danske National-Sommertheater, og som blev Oprindelsen til det populære Morskabsteater, der først forsvandt 1845. P.s hæderlige Levevis, hans Dygtighed som Artist og hans slagfærdige Energi vandt Publikum for hans Foretagsomhed, skønt Tiden omkring Slaget paa Reden var det modsatte af engelskvenlig. Efter hans tidlige Død styrede Enken Teatret, først alene, senere i Forening med sin anden Mand, Artisten Frantz Kuhn, der gav Forestillinger baade i Tyskland og Rusland. Da han var død, overtog P.s Sønner James P. d. T. (f. 22. April 1801 i Kbh., d. 8. Jan. 1865 sst.) og Johan Adolph P. (s. d.) Ledelsen. Den første var en fortrinlig Harlekin-Fremstiller og siden Kassander, den anden en udmærket Pjerrot. 10. Okt. 1830 blev James P. gift med Gulvdanserinden Rosa Sophie Caroline Lewin (f. 6. April 1810 i London, d. 16. April 1887 i Wien); hun var — ligesom Søsteren, der blev Adolph P.s Hustru — ved sin Skønhed og sin gratiøse Fremtræden skabt til Kolumbine-Rollen. Brødrene P. drog i 1830'erne viden om Lande, helt til Moskva, Nishnij Novgorod og Kasan og oplevede mange Eventyr, men bevarede dog stadig

deres Basis i Kbh. De holdt Repertoiret i et kunstnerisk Niveau, saaledes at ogsaa det dannede Publikum med Thorvaldsen i Spidsen kunde glæde sig over Forestillingerne, og ved given Lejlighed gik **Oehlenschläger** stærkt ind for disses æstetiske Værdi. Men med Tivoli, som aabnedes **1843**, kunde Morskabsteatret ikke konkurrere; Bygningen blev solgt til Nedrivning, og **P.-Familien** maatte fortsætte et anstrengende Rejseliv, der blev afbrudt bl. a. af Optræden paa Casino, Hippodromen (Folketeatret) og Alhambra, og medens de yngre Medlemmer gjorde Springet op til Nationalscenen, spillede James P. i sine sidste Aar Violin ved Hustruens Danseundervisning; han havde faaet det ene Ben amputeret efter et Brandsaar, foraarsaget ved Fyrværkeri paa en Line. Fire af Børnene tilhørte Teatret: Skuespillerinden *Amalie P.*, gift Hagen (s. d.); Solodanser *Julius P.* (**1833—93**), der **1855** fulgte sin Lærer Aug. Bournonville til Wien, ved hvis Opera han vandt en fremragende Stilling som Mimiker og Karakterdanser og endte som Professor ved Konservatoriet; Skuespiller *Carl P.* (**1839—1909**), som fra Balletten gik til Skuespillet ved Det **kgl.** Teater, hvor han debuterede **1859** og medenkelte Afbrydelser virkede til sin Afgang **1897**. Han besad baade scenisk Ydre og Fantasi, men en mangelfuld Talestemme svækkede hans Kunst; naar Kravet udelukkende var af mimisk Art, kunde hans Spil være meget virkningsfuldt, f. Eks. som Arthur i »Toreadoren« og navnlig som Banquos Aand i »Macbeth«. April **1902** arrangerede han paa Folketeatret en Mindeforestilling i Anledning af Pantomimens **100-Aarsdag**, hvor bl. a. Casotis »Harlekin Kok« opførtes. Han var Fader til Solodanserinde Ellen P. (s. d.). Skuespiller *Albert Thorvald Joseph P.* (**1844—1927**) var uddannet paa Akademiet og stod, efter at have deltaget i Krigen **1864**, i Færd med at skabe sig et Navn som Portrætmaler, da han **1877** debuterede paa Odense Teater som v. Buddinge i »Genboerne«, hans mangeaarige Glansrolle. P. brød aldrig igennem i Hovedstaden, hvor han bl. a. havde Ansættelse ved Folke-teatret, men nød i Provinserne Anseelse som komisk Karakter-skuespiller med større Elskværdighed end Lune. I Aarhus Teaters første halve Snes Sæsoner var han en af Repertoirets bærende Kræfter, især ypperlig som Pjerrot i »Harlekins Omvendelse«. **1910** trak han sig tilbage til Privatlivet. — R. **1924**. — Selvportræt i Privateje.

Et Tipoldebarn af James P. d. Æ. er Skuespiller *John Christopher Valdemar P.* (f. **15. Sept. 1913** i **Kbh.**), Søn af Artist Tom Eugen P. og Anna Charlotte Hansen. Han var først Elev paa Danseskolen, blev **1929** ansat ved Svend Methlings Komediehus og frekventerede

1930—32 Elevskolen paa Det kgl. Teater, hvor han 26. **Dec. 1931** debuterede som Xavier i »Forretning er Forretning«. Han har vist særpræget Evne, mindst naar han skal spille sig selv, bedst, hvor han har Lejlighed til at karakterisere (Detektiven i »Jomfruburet«; Døden i »Det gamle Spil«; Jean de France, Prins Erik i »Gustaf Vasa«). **P.-Slægtens** billeddannende Fantasi og plastiske Evne kom navnlig til Udtryk, da han ved en Særforestilling spillede Krovæerten Abraham i Isak Dinesens Marionetkomedie »Sandhedens Hævn« (**1936**).

J. Davidsen: Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, II, **1881**, S. **181—203**.
Eiler Nystrøm: Offentlige Forlystelser i Frederik VI.s Tid, **1910** (med Litteraturhenviisninger).

D' . M . J
Robert Neiiendam.

Price, Elise **Juliette** Christiane, **1831—1906**, Solodanserinde. F. **13. Aug. 1831** i Kbh. (Ty. ref.), d. 4. April **1906** paa Frbg., begr. sst. Forældre: Mimikeren Adolph P. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Fra **1839** tilhørte J. P. Morskabsteatret og dermed Familiens ambulante Trup, men da Faderen og Onkelen indsaa, at Børnenes Fremtid vilde blive en bestandig Omflakken, bad de August Bournonville om at give dem Undervisning, og det varede ikke længe, før han over for Direktionen erklærede, at de var »en Foræring til Balletten«. Især lyste J. P.s Talent. Hun debuterede 6. Maj **1849** som **Eliza** i »Konservatoriet« paa Det kgl. Teater og kom straks ved Augusta Nielsens Bortgang frem i første Række som Dansens **vestalske** Præstinde »ung uden at være Barn og uden at være voksen« (Goldschmidt). Allerede **1851** blev hun Solodanserinde. Hun sejrede ikke alene ved sin Teknik, men Poesiens Skær hvilede over hendes yndige Skikkelse og gjorde hende til Bournonvilles Danserinde-Ideal. Der var over hende en vis engelsk-dansk Kvindelighed, en lidt kølig Finhed, som man beundrede, ikke mindst naar hun var Celeste i »Toreadoren«. I serafiske Partier som Sylfiden, Psyche, Hilde i »Et Folkesagn« og Ragnhild i »Brudefærden i Hardanger« bidrog hendes sjæfulde Udtryk for Uskyld, vidner Mesteren selv, til »at bekæmpe den Fordom hos Ballettens Modstandere, at Dansen kun er en frivol Øjenslyst«. Derimod slog hendes Temperament ikke til i lidenskabelige Roller; hendes **Omraade** var den kyske Blidhed, ikke det æggende eller kokette. Man **maatte** indtage et æstetisk Standpunkt for helt at kunne paaskønne hendes Værd som Danserinde. Derfor gjorde hun ikke Lykke paa Operaen i **Strauss'** glade Wien, hvor Synspunkterne var af anden Natur. Da hun stod paa Højden af sin Kunst og havde optraadt

som Gæst sammen med Broderen Waldemar paa de nordiske Hoved-scener, afbrødes hendes Bane pludseligt, idet hun kom til Skade 22. Nov. 1865 under Opførelsen af »Kermessen i Brügge«, hvor hun var Eleonore; hendes ene Fod taalte derefter ikke Dansens Anstregelser, og fra Nov. 1866 maatte hun tage sin Afsked. Betty Schnell (Fru Hennings) blev hendes nærmeste Arvtager. De havde Udtryk tilfælles for den uberørte Uskyld, det poetiske Følelsesliv hos den unge Pige, naar Kærligheden fødes. — Maleri af O. P. Hansen-Balling 1852 (Privateje). Akvarel af Edv. Lehmann 1848 i Teatermuseet. Buste af Rikard Magnussen 1910 i Det kgl. Teater. Litografi af Edv. Lehmann 1855. Stengraving fra S. Trier 1873. Træsnit 1877.

Aug. Bournonville: Mit Theaterliv, 1865, S. 67 f., 194 ff. Juliette Prices Erindringer om August Bournonville, Hver 8. Dag, Jul 1904. Robert Neiiendam: **Pricernes** Entré paa det kgl. Teater, Teatret, XIV, 1914—15, S. 23 f.

Robert Neiiendam.

Price, Adolph Frederik **Waldemar**, 1836—1908, mimisk Danser. F. 1. Sept. 1836 i Kbh. (Ty. ref.), d. 4. Jan. 1908 i Charlottenlund, begr. paa Frbg. Broder til Juliette P. (s. d.). Gift 4. Juni 1883 i Sundby med Cathinka Balle, f. 2. Sept. 1857 i Kristiania, D. af Grosserer Carl Christian August B. (1819—1900) og Frederikke Cathinka Lie (1829—1907).

Ligesom sine Søskende tilhørte P. som Barn Morskabsteatret paa Vesterbro og deltog i Familiens lange Rejser, men fra 1849 kom han under Instruktion af August Bournonville, der ikke ventede sig meget af ham, fordi han savnede Anlæg for Bravur-Dans. Efter Debuten 19. Dec. 1857 som Høvdingen Ditleif i »Valdemar« fulgte trange Aar, og det var først, da hans smukke Skikkelse i Manddomstiden fik den fuldt udviklede Styrkes harmoniske Charme, at han brød igennem som Kong Valdemar i »Valdemar«. P. naaede ikke nogen høj Grad af koreografisk Teknik og blev aldrig Solodanser, men han besad en dybere og mere varig Begavelse, som navnlig fik sit plastiske Udtryk, da han (1864) levendegjorde Junker Ove i »Et Folkesagn«, en Personifikation af romantisk Længsel og erotisk Tilbedelse i ren og skøn Form. Skønt ordløs, var han paa Teatret den, der i den følgende Menneskealder gav Eftertiden det tydeligste Begreb om Michael Wiehes Kunst. Efter Harald **Scharffs** Afgang fik P. et stort Repertoire af Karakterroller i Balletterne, f. Eks. Alonzo i »Toreadoren« og den vilde Svend i »Fjeldstuen«; blandt hans smukkeste Skikkelser, ikke overgaaet af senere Fremstillere, var foruden Junker Ove

Fiskeren i »Napoli« og Du Puy i »Livjægerne paa Amager«. P. ejede overalt mandig Kraft i sin Kunst, og han bar sit ædelt formede Hovede stolt og frit. Han levede i Situationerne, der genspejlede sig i hans Mimik. Denne sjældne Kunst mistede sin ypperste Dyrker, da P. 8. Dec. 1901 tog Afsked som Kong Svend i »Valdemar«, assisteret af Fru Betty Hennings i Astrids Parti, hendes Debutrolle fra 1866. Danske Kvinder skænkede ham et prægtigt Folkesagn-Sølvbæger, da han sidste Gang fremstillede Junker Oves tilbedende Kærlighed. Uden for Scenen fik P. Betydning som en overordentlig søgt Danse- og Plastiklærer, ogsaa paa Teatrets Skoler og Søofficersskolen. — R. 1897. DM. 1904.

Aug. Bournonville: Mit Theaterliv, III, 1, 1877, S. 12. Chr. Gulmann i III. Tid. 10. Marts 1901. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—V, 1921 30.

Robert Neiiendam.

Prieur, Paul, ca. 1620—ca. 83, Miniaturemaler og **Emallør**. F. ca. 1620 i Paris el. Geneve, d. ca. 1683, maaske i London. Forældre: **Juvelér** i Paris, senere i Geneve, Paul P. (d. senest 1632) og Marie de Mahis (d. ca. 1640, gift 1° med Jean Oconte i Giens sur Loire).

P. P.s Fader var Huguenot. Efter hans Død blev Sønnen 1635 sat i Guldsmedelære i Geneve; tre Aar efter gav Moderen ham Fuldmagt i sit Navn — han maa da vel have naaet Myndighedsalderen; efter 1640 omtales Navnet P. ikke længere i Geneve. Inden for **Juvelérhaandværket** var der sket store Fremskridt i disse Aar. Jean Toutin havde ca. 1632 gjort Opfindelser, som muliggjorde det brogede Maleri paa hvid Emaill, og han slog igennem i Paris; Jean Petitot og Jacques Bordier fra Geneve, der var faa Aar ældre end P. P., optog den nye Kunstart, og allerede 1638 havde Petitot naaet Ære og Anseelse ved det engelske Hof; snart blev de to, efter Toutins Død, de ledende Emallører i Paris. Derhen har P. P. utvivlsomt begivet sig for at lære Kunsten. Hans ældste kendte Arbejde, fra 1645 (Kaiser Friedrich Museet, Berlin), forestiller en østrigsk Feltmarskal; ti Aar senere er et Mandsportræt i Paris signeret, og fra 1658 stammer Emallerne af Nic. Foucquet (bl. a. Windsor), Blaise Pascal (Nationalmuseum, Stockholm) og den saakaldte Philip IV. (Victoria and Albert Museum, London). Hvorledes han kom i Forbindelse med det danske Kongehus, er ukendt. Maaske kan et Par fortrinlige tidlige **Emaller** i Flensborg Museet, naar de identificeres, give Antydning om Vejen; i hvert Fald var han i Kbh. allerede 1663 (Frederik III. paa Rosenborg) og udførte da ogsaa den store Miniature (sst.), en teknisk Præsta-

tion, som var et Særsyn for den Tid. N. A. malede han **Emaillerne** af Chrf. **Gabel** og Hustru (Fr.borg), **1665** af Frederik III. og Leopold I. (Victoria and Albert). Derefter synes han at være gaaet paa Rejser; **1667** er Billedet af Hertugen af Gottorp (Fr.borg) udført; **1668—69** er P. P. i England (Karl II., Lady Castlemaine, **Rosenborg**); fra **1670** stammer Billedet af Michael Wisnowiecki af Polen (sst.) og af en Hertug af Hannover. Efter Frederik III.s Død blev Christian V. hans Beskytter, og P. P. synes at have boet i **Kbh.**; gennem 70'erne i hvert Fald figurerer han hvert Aar een eller to Gange i Regnskaberne undtagen **1673**; **1676** skal han have været i St. Petersborg (Arbejder i Eremitagen). En Række Billeder af Kongehusets enkelte Medlemmer findes paa Rosenborg, Fr.borg og i Kassel. Desuden udførte han Emaillminiaturer af private Personer som **Griffenfeld** (Stockholm, Fr.borg, Rosenborg), Simon Paulli (**1675**, Fr.borg) og Hans Leth (**1675**, Rosenborg). Hans sidste Billede (fra **1682** eller **83**) findes i Victoria and Albert Museum og er mærket London. P. P. har kun efterladt **Emaill-Portrætter**; dog har han paa Kongesceptret paa Rosenborg **emaileret** bl. a. Lilliebladene. Man **kender ingen** selvstændige Portrætter fra hans Haand. Hans Kunst var at kopiere Malerier af andre Kunstnere i den uforanderlige Emaill. P. P.s Tegning og Formførelse i Gengivelsen er upaaklagelig, hans Maleteknik er djærv og haandfast, stundom noget grov i Stiplingen; han sætter ofte de rene Toner ved Siden af hinanden, som moderne Impressionister, for at opnaa Spil i Karnationen. Hans Teknik er overordentlig fremragende; han hører til de allerbedste **Emaillører**, og ingen har før ham magtet saa store Billeder. Antagelig var han sin egen Kemiker, og hans Farver har Fortrin for de fleste andres, selv for Petitots, med Hensyn til de røde Karnationsfarver. Hvor han er mest heldig, har Billederne dybe, straalende og rene Farver.

G. C. **Williamson**: The History of Portrait Miniatures, **I—II**, **1904**. E. F. S. Lund: Danske malede Portræter, IV, **1912**. E. Lemberger: Die **Bildniss-Miniatur** in Skandinavien, **I—II**, **1912**. H. **Clouzot**: Dictionnaire des miniaturistes sur **émail**, **1924**. The Connoisseur, **1926**, S. **132** ff. **Basil S. Long**: British **minia-**

Prior. Slægten P. føres tilbage til Klokker i Rødby Peter Christian P. (Prierboe) (**1724—76**), der formentlig har taget Navn efter **Prierboderne** ved Nibe; han var Fader til Skomagermester i Nakskov Andreas Johannes P. (**1775—1834**) og til Sognepræst i Hundstrup Daniel Christian P. (**1769—1833**), hvis Søn Sognepræst i Nors og Tved Andreas Peter P. (**1805—97**) var Fader til

nedenn. Pastor Daniel Christian P. (1834—1925) og Hofboghandler Hans Vilhelm Eller P. (1835—1910). Skomagermester Andreas Johannes P. var Fader til nedenn. Handelsmand og Skibsreder Hans Peter P. (1813—75), af hvis Sønner skal nævnes nedenn. Billedhugger Lauritz Terpager Malling P. (1840—79) — Fader til Bogtrykker Thomas P. (f. 1877) — og Skibsbygningsingeniør Johannes Andreas P. (1840—1905) — hvis Sønner var de nedenn. Generalkonsul Ferdinand P. (f. 1868) og Industrimanden Hans Peter P. (1866—1936) — og Dampmøller, Grosserer Oscar Frederik Leopold P. (1848—1903), hvis Søn er Generalløjtnant William Wain P. (f. 1876).

Albert Fabritius.

Prior, Daniel Christian, 1834—1925, Præst. F. 8. Maj 1834 i Hundstrup, Thy, d. 31. Jan. 1925 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Kapellan i Hundstrup, senere Sognepræst i Nors og Tved Andreas Peter P. (1805—97, gift 2° 1871 med Torbine Stenbrygger, 1837—1915) og Hansine Vilhelmine Eller (1809—69). Gift 1° 29. Okt. 1864 i Kbh. (Holmens) med Elisa Sophie Olferta Sommer, f. 27. Aug. 1838 i Kbh. (Holmens), d. 25. Nov. 1876 sst. (Frue), D. af Distriktslæge, Dr. med., senere Professor A. G. S. (s. d.) og Hustru. 2° 28. April 1879 i Hørsholm med Dorothea (Dolly) Frederikke Serena Braëm, f. 19. Maj 1835 i Kbh. (Holmens), d. 18. Dec. 1906 sst., D. af Kaptajnløjtnant, senere Kommandør Johan Frederik B. (1798—1874) og Serene Margrethe Lindam (1794—1874).

P. blev Student 1854 fra v. Westens Skole og cand. theol. 1860. Han boede 1860—64 paa Borchs Kollegium, var Manuduktør og Lærer, blev 1863 Kateket ved Holmens Kirke og var 1876—1917 i. residerende Kapellan ved Frue Kirke i Kbh. Han besad stor Arbejdsevne og røgtede sit Embede — ikke mindst blandt Sognets fattige — med megen Nidkærhed. En Række kirkelige og humane Hverv varetog han med stor Samvittighedsfuldhed. Særlig tog han sig af Søndagsmissionen. 1875—1910 var han først Sekretær, senere Formand for Foreningen til Evangeliets Forkyndelse for Nordiske Søfolk i fremmede Havne og tillige Redaktør af dens Organ »Havnen«. Ogsaa Missionen i Grønland omfattede han med levende Interesse; bl. a. underviste han flere indfødte Grønlændere, som i Kbh. uddannedes til Præster i deres Hjemland. 1872—83 var han Formand for Kbh.s Folkebibliotek. Foruden Bidrag til »Havnen« har han til teologiske og kirkelige Tidsskrifter leveret talrige Artikler, Anmeldelser og Prædikener; 1885 udgav han Festskrift i Anledning af Asylselskabets 50-aarige og 1892 Festskrift i Anledning af

Sømandsmissionens 25-aarige Bestaaen. — R. 1883. DM. 1898. K.² 1909.

III. Tid. 8. Maj 1904. D. C. Prior: Erindringer, 1920 (maskinskrevet).
Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 361 f.
Berl. Tid. 31. Jan. ,925.

V. Schousboe (Hans Koch)*.

Prior, Ferdinand, f. 1868, Bankdirektør, Generalkonsul. F. 10. Juli 1868 i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Skibsbygningsingeniør Johannes Andreas P. (1840—1905) og **Fernanda Ekman** (1843—93). Gift 19. Aug. 1922 i Paris med **Paule-Marie-Andrée** Texier, f. 7. Maj 1902 i **Nouméa** (Ny Caledonien), d. 25. Febr. 1924 i Paris (Montrouge), D. af Skattedirektør Henri T. (1872—1916) og Angeline Audrain (f. 1880).

Straks efter 1886 at være blevet Student fra Borgerdydskolen i Kbh. rejste P. til Italien og Holland, hvor han uddannede sig i Forsikrings- og Bankvæsen. Han blev 1897 tilforordnet Direktør for Transvaalsche Bank i Johannesburg; fra 1898 var han tillige dansk Konsul for Transvaal og Oranje-Fristaten. Efter dernæst 1912—13 at have arbejdet som Kontorchef i Landmandsbanken i Kbh. modtog han 1913 Udnævnelse til Meddirektør i den med nordisk og fransk Kapital i Paris oprettede Banque des Pays du Nord; fra denne Stilling trak han sig tilbage 1934. 1919—33 beklædte han desuden Posten som dansk Konsul i **Paris** med Titel og Rang af Generalkonsul. Ligesom under Opholdet i Sydafrika kom P. i Paris til at spille en stor Rolle blandt sine Landsmænd. Hans mangesidede Interesser gjorde sig hurtigt gældende i den danske Paris-Kolonis Liv, og et stort Antal Foretagender af social og kulturel Karakter skyldes hans Initiativ og organisatoriske Evner. P. var Sjælen i det fransk-danske Skolesamvirke, ligesom det er ham, der siden 1917 (under Senator André Honnorat's Præsidium) med Titlen Generalsekretær i Virkeligheden har ledet Association franco-danoise og derved væsentlig bidraget til Fremme af det kulturelle Samarbejde mellem Frankrig og Danmark. Under Krigen 1914—18 og i de følgende Aar ydede P. en frugtbar Indsats for danske frivillige paa fransk Side, ligesom han som Kasserer for Union des Colonies **Étrangères** en France en faveur des victimes de la guerre og som Medlem af Bestyrelsen for det danske Studenterhus i Paris har udrettet et paaskønnelsesværdigt Arbejde. — R. 1904. DM. 1920. K.² 1932. — Maleri af Odette Texier-Prior 1937.

Danske i Paris gennem Tiderne. Udg. af Franz v. Jessen, II, 2, 1938, S. 571, 574, 640

ff.

Franz v. Jessen.

Prior, Hans Peter, 1813—75, Handelsmand og Skibsreder. F. 9. Maj 1813 i Nakskov, d. 28. Juni 1875 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Skomagermester Andreas Johannes P. (1775—1834) og Ellen Sophie Holm (1783—1846). Gift 7. Sept. 1839 i Stege med Anna Regine Elisabeth Nicoline Schmith, f. 8. Febr. 1806 i Landsled, Møen, d. 3. Maj 1869 i Hellerup (Garn.) (gift 1° 1827 med Købmand i Stege Lars Terpager Mallings, 1797—1835), D. af Møllejer Niss S. (1763—1838) og Elisabeth Hagen (1767—1841).

P. kom tretten Aar gammel i Handelslære i Stege, hvor han efter sit Ægteskab etablerede sig som Købmand i Korn- og Tømmerbranchen. Umiddelbart forinden havde han halvsjette Aar været knyttet til Handelshuset C. Hage & Søn og havde i denne Periode gennem privat Undervisning i Engelsk og Tysk suppleret sin højst mangelfulde Skoleuddannelse. Under stærk Konkurrence oparbejdede han en efter Forholdene betydelig Forretning, som han ophævede, da han 1847 flyttede til Kbh., hvor han drev Korn- og Kommissionsforretninger. Her kom han imidlertid snart ud for store Tab, som foranledigede ham til at opgive Kornhandelen til Fordel for Rederivirksomhed. Paa dette Tidspunkt begyndte Overgangen fra Sejl til Damp som Drivkraft for Transportmidlerne paa Havene, og P., som havde et klart Blik for Dampskibsfartens voksende Betydning, kom i høj Grad til at fremme denne Udvikling for Danmarks Vedkommende. Allerede i 40'erne blev han Kommissionær for engelske Dampskibe, og med stor Energi oparbejdede han i Aarene 1850—59 en Flaade paa otte Dampskibe, som han dels købte, dels lod bygge og satte i regelmæssig Fart paa indenlandske Ruter. I Forhold til de begrænsede Midler, han raadede over, var Rederiet dog — navnlig under stærk Konkurrence fra engelsk Side — drevet frem til et noget for stort Omfang, og da et Skib forliste uden at være fuldt assureret, maatte P. en Tid lade Virksomheden sætte under Administration. Efter Salg af nogle Skibe kunde Driften imidlertid fortsættes, og efter 1863 forøgedes Flaaden med flere Nybygninger, saaledes at den, da den 1866 — sammen med Rederiet Koch & Henderson's og Det almindelige danske Dampskibs-Selskabs Flaader — overgik til Det forenede Dampskibs-Selskab, omfattede i alt ni Dampere. P. blev Direktør for den indenlandske Afdeling i Det forenede Dampskibs-Selskab, som de første fem Aar havde Kontorer i hans Ejendom i Bredgade, og ledede denne Afdeling, til han 1872 trak sig tilbage. I disse Aar var han samtidig Sjælen i forskellige Byggeforetagender og skabte bl. a. Tuborg Havn, som 1872 afhændedes til Akts. Tuborg

Fabriker. — 1851—60 var han Borgerrepræsentant i Kbh. og var under Koleraepidemien 1853 meget virksom som Medlem af Sundhedskommissionen. — R. 1861. — Malerier af D. Monies ca. 1850 og H. Olrik 1864 i Familieej. Tre Buster af Lauritz Prior, ca. 1860, 1876 og s. A. (Kronborg Museum).

H. P. Prior: En kort Optegnelse af mit Livs vigtigste Begivenheder, 1861. Chr. Nielsen: H. P. Prior, 1878. J. Schovelin: Det forenede Dampskibsselskab 1891 og 1906. Berl. Tid. og Fædrelandet 30. Juni 1875. Børsen 22. Juni 1924.

P. Koch Jensen (*E. Meyer*).

Prior, Hans Peter, 1866—1936, Industridrivende. F. 25. Febr. 1866 i Kbh. (*Garn.*), d. 27. Sept. 1936 i Hellerup, begr. i Kbh. (Vestre). Broder til F. P. (s. d.). Gift 1° 22. Sept. 1893 i Kristiania med Margarethe Cathrine Bergh, f. 17. Sept. 1866 i Kristiania, d. 28. Juli 1927 i Gentofte, D. af Højesterets-, senere Regeringsadvokat, Dr. jur. Johannes B. (1837—1906) og Anna Johanne (Hanne) Borchgrevink (1838—1906). 2° 27. Jan. 1929 i Vrejlev med Inger Adelheid Kaas, f. 25. Aug. 1894 paa Nedergaard, Langeland (gift 1° 1916 med cand. phil. Hans Kaj Niels Rand, f. 1891), D. af Godsejer, senere Hotelejer Niels Adolph Christoff K. (1868—1936) og Sarah Henriette adopt. Heiberg (f. 1853, gift 1° 1882 med Læge Aage Suenson, 1851—88).

P. fik som ung en udmærket teknisk Uddannelse, først i C. P. Jiirgensens mekaniske Etablissement, senere i Amerika, hvor han en Tid arbejdede i The Edison Machine Works. Da han 1891 vendte hjem, indrettede han i et Kælderlokale i en Baggaard i Kannikestræde en mindre Virksomhed for Fremstilling af Kabler og elektriske Ledninger. 1893 etablerede han Firmaet Nordisk Kabelfabrik, og støttet af Elektroteknikkens rivende Udvikling i de følgende Menneskealdrer arbejdede han denne Virksomhed — der 1898 var blevet til Aktieselskabet Nordiske Kabel- og Traadfabriker — frem til et Industriforetagende af kontinentale Dimensioner. En fuldendt rationaliseret Fabriksteknik og et velorganiseret Salgssystem satte Selskabet i Stand til ikke alene at afslaa Konkurrence fra udenlandske Karteller, men ogsaa at oparbejde en betydelig Eksport. Som Grundlægger af den danske Kabelindustri vandt P. tidligt et anset Navn i industrielle Kredse. 1908 valgtes han til Formand for Elektroteknisk Forening, og 4. Marts 1910 blev han Formand for Industriforeningen paa et kritisk Tidspunkt, da stærke Kræfter var i Gang for at give den danske Industri en aktiv og mere moderne udformet Repræsentation. Disse Bestræbelser førte s. A. til Oprettelse af Industriraadet, for hvilket

P. blev den første Formand. Af Helbredshensyn nedlagde han Formandshvervet allerede 1911, og det blev Alex. Foss, som i de følgende Aar skabte Industriraadet dets fremragende Position, men P. ydede under Verdenskrigen 1914—18 en betydelig Indsats ved Varetagelsen af Raadets handelspolitiske Opgaver. Han var Medlem af Englandsudvalget og underskrev som Udsending for Industriraadet i London 1915 den første af Raadets Aftaler med de krigsførende Magter. Ligeledes beklædte han under Verdenskrigen en Række Formandshverv i de særlige Udvalg, der blev nedsat for at fordele de indførte Varer blandt de enkelte Fabrikker, og efter Iværksættelsen af den tyske **U-Baadsblokade** rejste han sammen med Direktør Christian Cold til Amerika for at opnaa et Arrangement med De forenede Stater.

Da Sygdom i Jan. 1920 tvang Ingeniør Foss over i Uvirksomhed, stod P. ubestridt som Industriens Førstemand og blev paa ny Industriraadets Formand, i hvilken Egenskab han de følgende Aar, der var en udpræget Krisetid for den danske Industri, arbejdede energisk paa at skaffe denne et Kriseværn. April 1920 var han Handelsminister i Forretningsministeriet M. P. Friis. Landmandsbankens Sammenbrud 1922 og den Række Undersøgelser, som opstod i Fortsættelse heraf, medførte imidlertid, at han ved en Højesteretsdom af 29. Sept. 1923 blev slaaet ud baade som Organisationsmand og som Erhvervsmand. P., som, medens han arbejdede Nordiske Kabel- og Traadfabriker frem, havde mødt megen Forstaaelse og Støtte hos Landmandsbanken og Gehejmeetatsraad Isaac **Glückstadt**, var gennem Aarene blevet stedse nøjere knyttet til denne Bank og indtraadte ikke alene i dens Bankraad, men ogsaa i Bestyrelsen for en Række Erhvervsvirksomheder, hovedsagelig inden for Bankens Interesse-Område: Det Transatlantiske Kompagni, Nordiske Metalvarefabrikker, Forenede Automobilfabrikker, Nielsen & Wintner m. fl. 1918 havde han sammen med Emil Gliickstadt og Ove Ringberg dannet et Konsortium til Opkøb af Aktier i Nordisk Kabel. Formaålet var at værne Selskabet mod en **Spekulant**-gruppe, men da Konsortiet gav store Tab, blev disse ad forskellige Veje overført til Nordisk Kabel og Landmandsbanken. P. blev for Meddelagtighed i disse Transaktioner ved Højesteret idømt 120 Dages Fængsel (Landsretten havde indskrænket sig til en Bøde paa 800 Kr. for Overtrædelse af Aktieselskabsloven), men Sandsynligheden taler stærkt for, at P. ikke har været klar over, at der ved de paagældende Transaktioner blev foretaget noget retsstridigt. I en Henvendelse af Juni 1923 til Industriforeningens Medlemmer udtaler Foreningens daværende to Æresmedlemmer, Harald Bing og

Alex. Foss, at der i dette Tilfælde paa de anklagedes Bænk sidder »en redelig og ærlig Mand, der aldrig bevidst vilde begaa en **urigtig** Handling«, og de fremhæver, at han »vel er en paa sit Omraade fremragende Industridrivende, en dygtig Tekniker, en talentfuld Organisator . . . men Regnskabs- og Bogholderisager har for ham maattet træde i anden Række«. For Rigtigheden af denne Vurdering taler bl. a. Resultatet i mange af de Selskaber, i hvis Bestyrelse P. havde Sæde, og hvor det ikke mindst synes at have skortet paa fornøden Kontrol med den økonomiske Udvikling.

Efter udstaaet Straf var P. 1925—31 Leder af Dansk Galoche- & Gummifabrik. De sidste Aar af sit Liv stod han uden for praktisk Industrivirksomhed, men var dog til sin Død Medlem af Bestyrelsen for Fællesrepræsentationen for Dansk Industri og Haandværk, for Teknologisk Institut, for Børnehjemmet Danmark og Medlem af Dansk Elektroteknisk Komité.

Skulptur af H. Gyde Petersen.

Johannes Hansen: Hovedtræk af Industriraadets **Historie**, 1935. Samme: Industriforeningen i Kjøbenhavn 1838—1938 (Jubilæumsnummer af Tidsskrift for Industri, 1938). Tidsskrift for Industri 15. Juni 1923, 1. Marts 1936, 1. Okt. 1936. Børsen 25. Febr. s. A. Politiken og Berl. Tid. 28. Sept. s. A.

P. Koch Jensen.

Prior, Lauritz Terpager Mallings, 1840—79, Billedhugger. F. 8. Juni 1840 i Stege, d. 5. April 1879 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Skibsreder Hans Peter P. (s. d.) og Hustru. Gift 12. April 1870 i Thisted med Magdalene Bendixsen, f. 9. Marts 1852 i Thisted, D. af Købmand og Vicekonsul Frederik Carl B. (1803—72, gift 1° 1831 med Mariane Emilie Augusta von Mehren, 1809—48) og Amalie Pontoppidan (1816—1901).

P. kom efter Konfirmationen paa **Grüners** Handelsakademi, hvorfra han tog Eksamen 1857 med en Fremtid ved Handelen for Øje. Bekendtskab med den norske Billedhugger Olaf **Glosimodt** bevirkede imidlertid, at han gav sig til at modellere. Maj 1857 optog den ældre Bissen ham i sit Atelier, hvor han arbejdede en Række Aar. Samtidig gik han til Frihaandstegning hos G. Hetsch, og Okt. s. A. kom han ind paa Kunstakademiet. Her vandt han den mindre Sølvmedaille Dec. 1859, den store Sølvmedaille Dec. 1860 og forlod derefter Akademiets Skoler. 1863 fik han Neuhausens Præmie for en mindre Portrætstatue af C. W. Eckersberg (Glyptoteket), 1869 halv Præmie i **Eibeschütz'** Konkurs for Gruppen »Hagar og Ismael« (Aalborg Museum). P. debuterede paa Charlottenborg 1860 og udstillede her næsten aarligt til sin

Død. Sammen med den finske Billedhugger W. Runeberg foretog han en Rejse til Paris **Maj—Juli 1861**, og **Juni—Juli 1862** var han i London. Okt. **1862** rejste han med Runeberg over Berlin, Dresden, **München**, Firenze til Rom, hvortil de ankom Nov. s. A. P. lejede en Bygning i Via San Basilio med flere Ateliers, som han fremlejede, bl. a. til Runeberg, den svenske Billedhugger Frithiof Kjellberg og Maleren L. A. Schou. Til alle disse knyttedes han ved nært **Venskab**; ligeledes omgikkes han daglig den yngre Bissen. **April—Maj 1867** vendte han hjem over Paris, hvor han saa Verdensudstillingen. Senere besøgte han Verdensudstillingen i London **1871**. — Det første Arbejde, hvormed P. vakte Opmærksomhed, var Statuen »Narcissus«, som Den **kgl.** Skulptursamling købte paa Udstillingen **1862**. I Rom udførte han Grupperne »Odysseus og Calypso«, der ligeledes erhvervedes af Skulptursamlingen (nu i Aalborg Museum), og »Amor og Psyche«, som Samtiden ansaa for et af hans bedste Arbejder, og som langt senere kom til Kunstmuseet i et meget smukt, egenhændigt Marmor-Eksemplar. Desuden har P. udført Buster af Faderen (**1859** og **1876**), W. Runeberg (**1860**, Museet i Borgå, Finland), kgl. Skuespiller L. Phister (**1862**, Aarhus og Aalborg Museer), kgl. Kammersanger Niels Juel Simonson (**1877**, Teatermuseet) og store Buster af Frederik VII. til offentlige Pladser i Thisted, Maribo (begge afsløret **1867**), Vordingborg og Præstø (begge afsløret **1868**). Hertil kommer Statuetter med Motiver som »En ung Bacchus« og »To **smaa** Satyrer slaas om Vindruer«. De vandt meget Bifald. Ved Konkurrencen om et H. C. **Andersen-Monument 1876** blev han en af de fire, hvis Skitser antoges til Udførelse i Model i halv Størrelse. — P. havde en let Haand og løste adskillige dekorative Opgaver. Til Kommunens Fest i Rosenborg Have ved Kronprinsens Bryllup **1869** modellerede han en kolossal Danmark-Statue og fire Buster af Niels Juel, Griffenfeldt, Ryge og J. H. Wessel. Han leverede **Façade-Dekorationerne** til den Atelierbygning bag Bredgade Nr. 33, som hans Fader byggede **1866**, og han deltog i Udsmykningen af Fr.borg Slot (Riddersalens Loft) og det nye Kgl. Teater (Modeler til det plastiske Arbejde paa Lofterne i Tilskuerrum og Foyer, Portrætmedailloner paa Balkonen). — Arbejder af P. findes i Kunstmuseet, den Hirschsprungske Samling, Museerne i Aarhus og Aalborg og H. C. **Andersen-Museet** i Odense. — Malerier af J. F. Møller **1855**, H. Olrik **1864**, A. Schou og A. Dorph. Tegning af H. Olrik **1863**. Træsnit **1879**.

III. Tid. 6. Juni **1869**. Ude og Hjemme 4. Maj **1879**. L. Dietrichson: Svundne Tider, I, **1896**, S. 338; III, **1901**, S. 42, 65 f., 165, 167 ff. Vilhelm

Bergsøe: Eventyr i Udlandet, 1905, S. 202—05. Fr. G. Knudtzon: Ungdomsdage (Jul. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, XLIX), 1927, S. 118, 119 f., 124, 194.

Sigurd Schultz.

Prior, Hans **Vilhelm** Eller, 1835—1910, Boghandler. F. 10. April 1835 i Mølgaard, Vandborg Sogn, d. 20. Maj 1910 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Broder til D. C. P. (s. d.). Gift 14. Aug. 1864 i Hansted med Anna Maria **Wørmer**, f. 13. Febr. 1844 i Hanstholm, d. 13. Aug. 1890 i Kbh. (Johs.), D. af Fyrinspektør, senere Krigsraad Heinrich Julius W. (1805—76) og Aurelia Katrine Gesner (1811—82).

P. fik en god og alsidig Uddannelse i sit Fag, først i Kbh. hos H. I. Bing & Søn, derefter i fire Aar i Udlandet, **München**, Triest og Hamburg; i Triest deltog han i Ordningen af den senere Kejser **Maximilians** Bibliotek paa Miramare. Ved sin Hjemkomst etablerede han sig — som saa mange andre unge for laante Penge — 1859 i Kbh. paa Købmagergade ved Rundetaarn, hvor hans Dygtighed, gode Kendskab til udenlandsk Litteratur og retskafne Færd snart vandt ham en stor Kundekreds. Efter nogen Tids Forløb begyndte han ogsaa Forlagsvirksomhed og skabte sig efterhaanden et gangbart Skolebogsforlag (Bokkenheusers Regnebøger, Bredsdorff, Pio & **Wimmer** o. a.); ogsaa en Kommissionsforretning for udenbys Boghandlere, særlig norske, knyttedes til Bogladen, hvis Arbejde var præget af dens Chefs Orden og Paapasselighed. 1906 modtog han Udnævnelse til kgl. dansk **Hof** boghandler, 1876 var han blevet kgl. græsk **Hof** boghandler. — R. 1909. — 1900 optog P. sin ældste Søn *Aage P.* (1866—1936) som Kompagnon. P., der ligesom sin Fader var en særpræget Karakter med udprægede Sym- og Antipatier, førte Bogladen videre i det vante Spor. Han udgav bl. a. det meget benyttede »Priors Lommeatlas over Danmark« og »Minerva«-Serien af danske Klassikere. Hans Interesser gik videre end til det faglige Arbejde; han deltog saaledes med Offervillighed og betydelig Arbejdsindsats i Starten af og Opretholdelsen af Dagbladet »Hovedstaden«.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 151 f. Arthur G. Hassø: Den danske Boghandlerforenings Historie, 1937, S. 331 f. A. Dolle-
ris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 162 f.; III, 2. Udg., 1906, S. 277 ff.; IV, 1919, S. 304 ff. Nordisk Boghandlertidende 16. Maj 1884, 19. Maj 1909, 26. Maj 1910. Dansk Boghandlertidende 22. April 1927, 18. Maj 1934, 7. Febr. 1936. **Festskrift** i Anledning af Vilhelm Priors Kgl. **Hof** boghandels 50 Aars Jubilæum, 1909 ved Axel Larsen [Pseudonym for Aage Prior].

Ove Tryde.

Prip, Einar, 1868—1939, Missionær. F. 5. Febr. 1868 i Egense ved Svendborg, d. 2. Febr. 1939 paa **Frbg.**, begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Sognepræst, sidst i Svendborg Rasmus P. (1828—1916) og Sophie Frederikke Høyberg (1835—97). **Gift** 13. Marts 1908 i Buerup med Komtesse Asta Bertha Julie Moltke, f. 31. Marts 1884 paa Conradineslyst, D. af Hofjægmester, Greve Otto Joachim Adam M. til Nørager og Conradineslyst (1860—1937) og Ingeborg Valentiner (f. 1862).

P. blev Student 1886 fra Sorø, 1894 cand. **theol.** og n. A. ordineret Medhjælper hos sin Fader i Svendborg. Allerede som Student følte han sig kaldet til at blive Missionær; men Dansk Missions-Selskab turde ikke antage ham paa Grund af hans legemlige Skrøbelighed. Efterhaanden bedredes hans Helbred, og 1898 blev han udsendt til Syrisches Waisenhaus ved Jerusalem, hvor han skulde hjælpe med i Arbejdet som Lærer og Præst. Et Udvalg i Hjemmet med den fremragende Missionskender, Pastor Vilhelm Sørensen (s. d.) som Formand og Pastor Chr. Siegumfeldt som Sekretær understøttede P.s Arbejde, der fik Navnet Østerlandsmissionen (O. M.). Sin blivende Missionsmark fik O. M. i den syriske Ørken Nordøst for Damaskus. Her begyndte P. at virke 1903. 1905 fik O. M. overdraget Omsorgen for fem **smaa** Missionsstationer, som en irsk-presbyteriansk Mission havde grundlagt. Midtpunktet for dette Arbejde blev Ørkenbyen Deratije, og her fik P. sit Hjem. Med udmærket Støtte af Lægen Rudolph Fox **Maule** virkede P. her, indtil hans svage Helbred nødte ham til at vende tilbage til Danmark 1934. Under Verdenskrigen havde Missionen helt maattet afbrydes i fire Aar. I det hele var det en meget vanskelig Missionsmark, og P. naaede ikke at se O. M.s **Maal** virkeliggjort: en Menighed af døbte Muhammedanere; men mange indgroede Fordomme mod de Kristne **maatte** efterhaanden vige for Indtrykkene fra Missionens Læge- og Skolearbejde, og særlig for Indtrykket af P.s fromme og elskelige Personlighed og hans enfoldige Forkyndelse. Selv fanatiske Muhammedanere udtalte, at hvis noget Menneske kom i Paradiset, maatte det være P. Ved de Breve, han sendte hjem til O. M.s Blad, og ved sin Forkyndelse under sine Besøg i Danmark vandt han en stor og hengiven Vennekreds. P. var en barnligt troende, glad Kristen, som levede i stadig Bøn og i fast Forvisning om at skulle opleve Kristi Genkomst, hvorved han forstod Kristi første Komme til de troendes Bortrykkelse før den antikristelige Trængsel. Om dette Haab vidnede han i Skrifterne »Mere Lys over »De sidste Ting« (1915) og »Antikrist« (1919). Bibelord og historiske Begivenheder opfattede han

i Lyset af denne Forventning. Saaledes bliver Oprettelsen af Folkenes Forbund, Rationeringen og Ernæringskortene, Bibelkritikken og den moderne Teologi Forvarsler om Antikristens **nærforestaaende** Verdensrige. P.s uhistoriske Bibelopfattelse blev imødegaaet fra flere Sider, især i F. **Torms** »De sidste Ting« i Biblens Lys« (1915) og C. Skovgaard-Petersens »Tegn og Tider« (1919). Trods sin iøjnefaldende teologiske Begrænsning har P. ved sin barnlige, klippefast Tro og sin hjertelige, uselviske Kærlighed været en af de Mænd, som har virket stærkest inden for den danske Menighed i den sidste Menneskealder. — R. 1927. — Tegninger af Harald Moltke og Gerda Ploug Sarp 1938.

O. M.s Maanedstidende, Østerlands-Missionen, 1901 fif. Chr. Siegmundfeldt: Østerlandsmissionen, I—II, 1923—27. O. M. gennem 40 Aar, 1938. Ved Einar Prips Død, 1939. Johs. Malmstrøm i Dansk Kirkeliv. Advent 1939, S. 100—04. Soraner-Bladet, XI, 1926, S. 33f.; XXIV, 1939, S. 9f. Johs. Nordentoft: Einar Prip, 1940.

^r Lorenz ^D Bergmann.

Prosch, Ferdinand Victor Alphons, 1820—85, Veterinær. F. 25. Nov. 1820 i Kbh. (**Garn.**), d. 29. Juli 1885 sst. (**Johs.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Krigskancellisekretær Johan Henrik William P. (1792—1843) og Caroline Sophie Brément (1799—1855). Gift 27. Febr. 1847 i Kbh. (Frue) med Emilie Henriette Gram, f. 16. Juli 1819 i Brønsholm, Karlebo Sogn, d. 15. Marts 1890 i Kbh. (**Jac.**), D. af Styrmand, senere Traktør Johan Frederik G. (1791—1846) og Johanne Jensdatter Danielsen (1790—1843).

Som saa mange af Veterinær- og Landbohøjskolens tidligere Lærere udgik P. af Lægernes Kreds. Efter Studentereksamen 1837 fra Metropolitanskolen studerede han Medicin, tog Lægeeksamen 1843 og var fra 1843—46 Prosektor under Professor D. F. Eschricht ved Universitetets zootomiske Museum. Som Marinelæge foretog han 1847—49 Togter til Guinea og Vestindien og var 1849 Over-skibslæge paa Fregatten »Havfruen«. Efter Krigen nedsatte han sig som praktiserende Læge i Kbh., men underviste samtidig i Naturhistorie og udgav en meget benyttet Skolebog: »Dyrerigets Naturhistorie« (1851). Da Lærerpladsen i de hygiejniske Fag ved Veterinærskolen blev ledig 1852 ved Professor With's Konstitution i Landstutmesterembedet, deltog P. i Konkurrencen og blev den foretrukne. De første Aar konstitueredes han i Stillingen, men udnævntes 1858 til Lektor i Diætetik, Husdyrhold, Husdyravl og Beslaglære ved den ifølge Lov af 8. Marts 1856 oprettede Veterinær- og Landbohøjskole; 1859 blev han Professor. P.s mangesidige naturvidenskabelige Uddannelse gjorde det let for ham at sætte sig ind

i Husdyrbrugfagene; hertil bidrog ogsaa Studierejser i Ind- og Udland, hvor han bl. a. studerede tyske og engelske Husdyrracer. **1855—83** var han tillige Lærer i Ydrelære og Beslaglære ved Ride- og Beslagskolen. **1879** fritoges han for Beslagundervisningen ved Veterinær- og Landbohøjskolen.

P. fik stor Indflydelse paa det danske Husdyrbrugs Udvikling i sidste Halvdel af det **19.** Aarhundrede. **J. Jensen** tillægger ham Grundsætningen »**Bevaring** og Udvikling af Landrace ved sig selv« og anser ham for Skaberen af den saakaldte »rationelle« Avl. P. bekæmpede Datidens Anskuelse, at de hjemlige Racer kun lod sig forbedre ved Krydsning, og han var ivrig Forkæmper for Renavlsprincippet og tilraadede Forbedring af de hjemlige Racer ved Udvalg inden for det forhaandenværende til Forholdene tilpassede Materiale. Navnlig paa Landmandsforsamlingen i Flensborg **1854** advarede han indtrængende mod at kaste Vrag paa Landets egne ublandede Racer, og i Husdyrloven af 23. Jan. **1862** har man et Bevis for, at han og hans Tilhængere sejrede. Ligeledes hævdede P. Vigtigheden af at specialisere de Racen iboende Anlæg; han var klar over, at Fuldkommenhed i Ydeevne kun naas ved at sigte efter et bestemt **Maal**; han fremhævede den ensidige Udviklings Betydning for Dannelsen af gode Husdyrracer, men ivrede mod Forsøg paa Fuldkommengørelse af de saakaldte »naturlige Mellemformer«; saaledes hævdede han Gang paa Gang det ørkesløse i at forsøge paa at omdanne de ved Kunst, $\text{c}:$ ved Krydsning, dannede Mellemformer til Racer, fordi den kunstige Mellemform i Mod-sætning til den naturlige, der repræsenteres af de mere eller mindre primitive Landracer, ikke har Rod i de stedlige Forhold. Forgæves arbejdede han paa at faa ansat **Vandre lærere**, hvis Opgave skulde være blandt de mindre Landbrugere at udbrede Kendskab til Husdyrenes Avl og Pleje. P. var en fremragende Lærer; ganske vist stillede han store Krav til sine Tilhøreres Kundskaber og Foruddannelse, saaledes at ikke alle høstede Nytte af hans Forelæsninger, men ud af den store Elevskare, han samlede, udgik talrige Pionerer, der udbredte **P.s** for dansk Husdyravl saa gavnlige Læresætninger. P. blev en af Veterinær- og Landbohøjskolens betydeligste Skikkelser. Han blev anset for at være en vittig og aandfuld Mand, der dog ikke vilde — eller ikke kunde — popularisere sine Meninger og derfor havde vanskeligt ved at finde fuld Forstaaelse. Han havde Sæde i mange Kommissioner, hvoraf skal nævnes hans Deltagelse i Forhandlingerne angaaende **Fr.borg-Stutteriet (1865)** og Undersøgelserne vedrørende Oprettelse af en Statsanstalt for videnskabelige Forsøg til Landbrugets Fremme. Han var frem-

deles Dommer ved Landmandsforsamlings-Dyrskuer, Medlem af Stutterikommissionen samt Landhusholdningsselskabets Delegerede.

P.s litterære Virksomhed var meget omfattende. Foruden nogle Afhandlinger om et Par zootomiske Undersøgelser over Blæksprutterne (*Videnskabernes Selskabs Skrifter* 1845 og 1847) bør fremfor alt nævnes hans større og mindre Landbrugsskrifter og Tidsskriftartikler om Avl og Foderstoffer og Husdyrpleje. Hans Haandbøger udkom i flere Udgaver, og som de vigtigste skal anføres: »Grundtræk af Huusdyrenes almindelige Sundhedspleie« (1855—63), »Haandbog i Hestens Bygningslære, den saakaldte Ydrelære« (1855), »Haandbog i det almindelige Huusdyrbrug« (I. Avlens almindelige Love; II. Hestens; III. Kvægets samt IV. Faarets og Svinets Avl og Pleje; 1861—70). Af Betydning var ogsaa hans »Haandbog i Beslaglæren« (1859), idet den har bidraget til Indførelse af forbedret Beslag efter engelsk Mønster. Fremdeles bør nævnes »Uddrag af de Frederiksborgske Stutteriers Aarbøger« (1856), »Frederiksborg Stutteri. En historisk Undersøgelse« (1866), »Nutidens Strømninger i Husdyravlen. Foredrag holdte i jyske Landboforeninger« (1879) og — som den ubetinget mest populære af P.s Bøger — »Anviisning til Landhestens Behandling for de mindre Jordbrugere« (1880). — R. 1873. DM. 1883. — Buste af Th. Thielemann 1882 (i Marmor 1890). Litografier fra I. W. Tegner & Co. efter Fotografi og af P. Gemzøe 1868 efter Fotografi. Træsnit bl. a. 1880 og af H. P. Hansen 1885.

S. Biilmann i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 295—98. Tidsskr. for Veterinærer, 2. Rk., XV, 1885, S. 235 ff. Tidsskr. for Landøkonomi, 5. Rk., V, 1886, S. 180—95. J. Jensen: Hestens Historie i Danmark, 1925, S. 105.

Harald Goldschmidt (*Hj. Friis**).

Prytz. Den i Danmark og Sverige og i oversøiske Lande udbredte borgerlige Slægt P. føres tilbage til Rytter i det skaanske Kavaleri Jonas Pryss eller P. (1633—1706), hvis Sønnesøn Købmand i Helsingør Carl P. (ca. 1709—efter 1760) var Fader til Overstyrmand i Asiatisk Kompagni Lars P. (1749—93) — hvis Søn var nedenn. Søofficer, Generalkonsul i Rio de Janeiro Johan Carl Peter P. (1789—1862) — og til Superkargo Christian P. (ca. 1732—95), hvis Søn Postfører, Krigsassessor Christian P. (1777—1840) var Fader til Anna Agnete P. (1803—59) — gift med Landskabsmaleren Johannes (Hans) Georg Smith Harder (1792—1873, s. d.) — til Christine Elisabeth P. (1805—71), der ægtede Genealogen,

Kaptajn Johan Carl Louis Lengnick (1796—1865, s. d.) og til Sognepræst i Hillerslev og Kaastrup Peter Christian P. (1807—77). Denne var Fader til de fire nedenn. Brødre, Forstmanden, Professor Carl Vilhelm P. (1857—1928), Oberst Emmanuel P. (1846—1922), Oberstløjtnant Holger P. (1848—1930) og Fysikeren, Professor Peter Kristian P. (1851—1929), hvis Datter Ellen Marie P. (f. 1881) er gift med Professor Edvard Sextus Johansen (f. 1879, s. d.). Oberst Emmanuel P. var Fader til Malerinden Caja Margrethe P. (1877—1916) og til nedenn. Ingeniør Knud Steenstrup P. (f. 1881), og af Oberstløjtnant Holger P.s Børn skal nævnes Ingeborg P. (f. 1887), gift med Direktør, cand. polyt. Knud Sadolin (f. 1878, s. d.), og Kontreadmiral Emmanuel Briand de Crévecoeur (f. 1882), der fører sin Moders Slægtnavn.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 826—36.

Albert Fabritius.

Prytz, Carl Vilhelm, 1857—1928, Forstmand. F. 21. Marts 1857 i Aarup, Torslev Sogn, Øster Han Herred, d. 1. Juni 1928 i Hellestrup, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Hillerslev og Kaastrup, Peter Christian P. (1807—77) og Anna Eline Garben (1814—1906). Gift 15. Marts 1895 i Kbh. (Johs.) med Marie Warming, f. 2. Okt. 1872 i Kbh. (Johs.), D. af Dr. phil., senere Professor E. W. (s. d.) og Hustru.

P. tog 4. Klasses Hovedeksamen 1874 i Aalborg. Efter praktisk Uddannelse i Skovbrug 1875 som Elev hos Skovrider O. Wind paa Herlufsholm gennemgik han Landbohøjskolens Skovbrugsundervisning og blev 1879 Forstkandidat. Ved P. E. Mullers uventede Overtagelse af Embedet som Overførster og Afgang som Lærer ved Landbohøjskolen blev P. 1882 konstitueret som Lærer i Skovbrug. Efter den Redegørelse, han selv har givet for sin Lærergerning (Landbohøjskolens Aarsskrift 1927), var hans eneste Adkomst den, »at han havde manuduceret i Skovbrugsfagene og derfor sad inde med det hidtidige Pensum«. 1885 fik han fast Ansættelse, og 1893 blev den i øvrigt uændrede Stilling normeret som et Professorat i Skovbrugsfagene. Igennem tæt ved 45 Aar til sin Afgang med det fyldte 70. Aar forblev P. Lærer i Skovbrug. — Indtil 1887 bar P. alene hele Ansvaret for Skovbrugsundervisningen ved Landbohøjskolen, dog fra 1883 med A. Oppermann som Assistent. Ved den endelige Ordning af Undervisningen, efter at Oppermann 1887 var ansat som Lektor, overtog denne Undervisningen

i Vare- og Handelslære, **Træmaalingslære** og Skovbrugshistorie, medens P. beholdt Undervisningen i **Skovdyrkningslære**, **Skovbrugsøkonomi** og **Administrationslære**. Denne Fagfordeling fastholdtes til **1917**, da Oppermann som Lærer i Skovbrug blev afløst af Johs. **Helms**, der havde stillet som Betingelse for Overtagelse af Lærerstillingen, at han fik tildelt Undervisningen i Skovdyrkningslære. P. afgav da denne Undervisning og overtog i Stedet for Undervisningen i Træmaalings og Tilvækstlære. P. interesserede sig mest for Skovbrugets økonomiske og administrative Forhold. Angaaende herhen hørende Emner skrev han i Tidens Løb et stort Antal kortere og længere Afhandlinger i det af ham selv **1889—1918** udgivne og redigerede »Tidsskrift for Skovvæsen« og derefter i »Dansk Skovforenings Tidsskrift«. Han tilstræbte gennem disse Arbejder saavel som gennem sin Undervisning at bibringe dansk Skovbrug en økonomisk-administrativ Rationalisering, sideløbende med den rige naturvidenskabelige Udvikling, som gjorde sig gældende fra omkring **1880** og fremefter. Han arbejdede og han docerede sine Fag ud fra fast Overbevisning om, at Skovbrug i Danmark kunde og burde være en erhvervsøkonomisk tilfredsstillende Virksomhed. Denne Overbevisning lod han ogsaa lejlighedsvis komme til Orde over for et bredere Publikum gennem Artikler i »Nationaløkonomisk Tidsskrift«, »Tilskueren« og Dagspressen. Stor offentlig Opmærksomhed vakte det navnlig, da han **1915** i Dagspressen fremsatte en skarp Kritik af det økonomiske Grundlag for Hedeselskabets Plantningsvirksomhed. Sammen med Lensgreve C. F. Danneskiold-Samsøe var P. stærkt medvirkende til Stiftelsen af Dansk Skovforening **1888**, og han sad i Foreningens Bestyrelse til **1918** og derefter til sin Død i Repræsentantskabet. I Aarenes Løb var han ogsaa Medlem af en Række snævrere Udvalg vedrørende Salgsorganisering, Skattespørgsmaal, Toldforhold o. lign. Han deltog meget aktivt i Forarbejderne vedrørende Omlægningen af Statsskovbrugets administrative Forhold, som den blev fuldbyrdet **1911** ved Oprettelsen af et Direktorat for Statsskovbruget, og han var Medlem af to Kommissioner (**1905** og **1915**) til Udarbejdelse af Regler for Planlægning af Statsskovenes Drift. Som Medstifter af »Islands Skovsag« foretog han **1903** en Rejse til Island for at undersøge de vækstbiologiske og økonomiske Muligheder for Skovplantning. — Igennem alle Aarene op til den Tid, da de sociale og økonomiske Omvæltninger, som fulgte med Verdenskrigen, ogsaa begyndte at gøre sig gældende paa Skovbrugets Omraade, forholdt det praktiske Skovbrug sig stærkt reserveret, delvis

helt uforstaaende over for den erhvervsøkonomisk orienterede Skovdrift, som P. trods talrige Skuffelser med usvækket Flid og Interesse var Talsmand for. Skovdriften vedblev at være fortrinsvis naturvidenskabeligt-teknisk indstillet. Først efterhaanden som ydre Omstændigheder tvang dansk Skovbrug ind i en skarpere erhvervsøkonomisk Driftindstilling, vandt Fagets Praktikere i stigende Grad Forstaaelse for Værdien af P.s Lærergerning og litterære Arbejder og Erkendelse af, at man, hvis man tidligere havde lyttet til hans Ord og fulgt hans Anvisninger, i mange Henseender vilde have staaet stærkere over for den nye Tids økonomiske Krav. — **R. 1900. DM. 1907.**

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarsskrift 1927, S. 40—49. Dansk Skovforenings Tidsskr., XIII, 1928, S. 213—21.

A. Howard Grøn (A. *Oppermann*).

Prytz, Johan Carl Peter, 1789—1862, Søofficer. F. 16. Aug. 1789 i Kbh. (Helligg.), d. 18. Nov. 1862 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Overstyrmand i Asiatisk Kompagni Lars P. (1749—93) og Mette Kirstine Møller (1763—91). Gift 1° 3. Marts 1809 i Kbh. (Holmens) med Susanne (Suzette) Mariane Scheidtmann, f. 23. Sept. 1786 i Kbh. (Ty. Ref.), d. Dec. 1830 i Rio Janeiro, D. af Klædefabrikør, Kommerceraad Johan Conrad S. (1751—1820) og Cornelia Wilhelmine van Dockum (1752—1826). 2° 1. Juli 1835 i Lissabon med Sophie Juliane Henriette Amsinck, f. 23. Maj 1817 i Hamburg, d. 10. Febr. 1897 i Kbh., D. af Løjtnant Garlieb A. (1797—1822) og Caroline Frederikke Henriette Arnal (1797—1870, gift 2° 1831 med Johan Gottfried Rapp, 1806—53).

P. blev Kadet 1800 og Sekondløjtnant 1805. 1807—09 var han Adjutant hos Kommandørkaptajn J. v. Dockum paa Batteriet »Prøvesten«, 1809—10 gjorde han Tjeneste under denne paa Scheldeflaaden og kom derefter tilbage til Danmark, hvor han blev ansat som Chef for Kanonbaadsdelingen ved Ulfshale. 1811 blev han Premierløjtnant og var 1811—14 ved Kanonbaadsflotillen i Store Bælt, hvor han ved flere Lejligheder gjorde sig fordelagtigt bemærket. Ved Krigens Slutning fik han Orlov i et Aar for at genoprette sit under Krigen svækkede Helbred. 1815 fik han ved Reduktionen sin Afsked med Kaptajnløjtnants Karakter, og 1817 tillagdes der ham Kaptajns Karakter. Efter forgæves at have søgt forskellige Stillinger, bl. a. som Overlods, forlod han Landet 1823

for at gaa i brasiliansk Orlogstjeneste, hvor han allerede n. A. var Chef for en Fregat. Han avancerede ret hurtigt til Kontreadmiral, var under Krigen med Argentina 1827—28 Chef for den brasilianske Eskadre paa La Plata Floden og overførte 1829 Kejser Pedro I.s anden Gemalinde, Hertuginde *Amélie* af Leuchtenberg, fra England til Brasilien. Efter Kejserens Abdikation 1834 udraadte P. af brasiliansk Orlogstjeneste, men ansattes n. A. som dansk Chargé d’Affaires og Generalkonsul og fungerede som saadan, til Stillingen 1848 blev nedlagt, hvorefter han rejste tilbage til Danmark. 1834 fik han tillagt Kommandørs Karakter. — R. 1812. DM. 1813. K. 1847. — To Malerier i Familieeje.

J. P. With: Danske og norske Søheltes *Bedrivter*, 1819, S. 207. C. van Dockum: Gamle Minder, 1888, S. 30 f.

Th. Topsøe-Jensen.

Prytz, Emmanuel, 1846—1922, Officer, Skydetekniker. F. 27. April 1846 i Aarup, Torslev Sogn, Øster Han Herred, d. 24. Juni 1922 i Charlottenlund, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Broder til C. V. P. (s. d.). Gift 15. Maj 1874 paa Frbg. med Christine Margrethe Steenstrup, f. 11. Maj 1850 i Kbh. (*Trin.*), d. 18. Jan. 1912 sst., D. af cand. *theol.*, senere Dr. *phil.* Mathias S. (s. d.) og Hustru.

P. blev Student 1865 fra Aalborg, n. A. cand. *phil.* og Reserve-officersaspirant i Artilleriet, 1867 Sekondløjtnant, gennemgik 1868—72 Officerskolen, til sidst Generalstabsklassen, fra 1870 som Premierløjtnant i Fodfolket, og blev 1881 Kaptajn. Afvekslende med praktisk Tjeneste var han 1873—79 ved Generalstabten, 1883—87 Lærer ved Skydeskolen for Haandvaaben, 1889—96 Chef for denne — fra 1893 som Oberstløjtnant —, blev 1896 Bataillonschef, 1901 Oberst og Regimentschef. — P. indledte sin meget betydningsfulde Virksomhed for Fodfolkets Skydeuddannelse med efter privat Studierejse i Udlandet 1880—81 at fremsætte Forslag om tidssvarende Fægtningsskydning. 1888 blev han Medlem af og Sekretær i Kommissionen om Magasingevær. Foruden nogle Artikler i »Militært Tidsskrift« om Skydeteknik samt i »Vort Forsvar« har han paa Grundlag af Begivenhederne ved Plewna i den russisk-tyrkiske Krig udgivet »Skydetheori med Hensyn til samlet Skydning i Marken« (1885), tilsigtende artilleristiske Former for Indskydning ved Infanteriet, som dog var uigennemførlige med vor Uddannelse. 1890 udgav han »Kort Udsigt over Forsøg med røgfrit Krudt«. Efter Opfordring fra Udvalget for Folkeoplysnings Fremme — af hvilket han

senere blev Medlem — udarbejdede han 1882 »Haandskydevaaben i Fortid og Nutid«, 1893 »Vort Lands Opmaaling«. 1910—13 var han Formand i Bestyrelsen for Foreningen af 17. Jan. 1908, og han var Medarbejder ved 1. Udg. af Salmonsens Konversationsleksikon. — Han var en mangesidig interesseret, kundskabsrig, karakterfast Personlighed, en trofast og uegennyttig Fædrelandsven, i sin Fremtræden som Officer og Videnskabsmand ligetil og særdeles vindende. Krænket over Forbigaaelse ved Avancement til Generalmajor søgte og fik han 1906 Afsked før den almindelige Aldersgrænse. — R. 1887. DM. 1894. K.² 1904. — Maleri af Caja Prytz 1906. Blyantstegning af samme 1914.

Generalstaben 1808—1908, 1908. Nationaltidende 26. April 1916. Berl.

Prytz, Holger, 1848—1930, Officer, Matematiker. F. 9. April 1848 i Aarup, Torslev Sogn, Øster Han Herred, d. 25. Marts 1930 paa Frbg., Urne paa Søndermark Kgd. Broder til C. V. og Emmanuel P. (s. d.). Gift 17. Nov. 1876 i Næstved med Antonia Betzy Philiberta Briand de Crévecoeur, f. 15. Juni 1848 paa Ydernæsgaard, d. 5. Aug. 1938 paa Frbg., D. af Forpagter Gebhard B. de C. (1804—54) og Marie Elisabeth Dahr (1809—1907).

P. blev Student 1866 fra Aalborg, 1868 Sekondløjtnant i Artilleriet, gennemgik 1868—72 Officerskolen, blev 1870 Premierløjtnant ved 4. Dragonregiment, var 1874—78 forsat til Generalstaben, blev 1880 Ritmester ved Dragonerne, 1885 Stabschef hos Generalinspektøren for Rytteriet, 1890 Souschef ved 2. Generalkommando, 1896 Oberstløjtnant ved 5. Dragonregiment. P. var en human og elskværdig Chef. Hans store Begavelse, fine Dannelse og noble Personlighed aftvang almindelig Agtelse. Men da han mere var en stuelærd og et Kontormenneske end en djærv Rytter, kom han i ringe Kontakt med Mandskabet. Han kom i Strid med Underofficerstanden, var nogen Tid til Raadighed for Generalinspektøren for Rytteriet, men tog 1902 sin Afsked. 1890 blev han Formand i Frbg. Fattigkommission. — Som Officer deltog P. i Diskussionen om Forsvarsordningen. Ved Siden af sin militære Virksomhed fik han Tid til at udnytte sine matematiske Evner. Et »Stangplanimeter«, han har konstrueret til grafisk Arealudmaaling, kan vel ikke yde, hvad mere komplicerede Apparater er i Stand til, men det er i sin Enkelhed en genial Opfindelse. P. har skrevet om Matematikkens Anvendelse paa Skovtaksationer, paa Ingeniør-

væsen og paa Landmaaling; han udgav **1886** med Støtte af Videnskabernes Selskab »Tables d'antilogarithmes«, som paa kun nitten Sider giver lette Bestemmelser af Tallenes og de trigonometriske Størrelses Logaritmer med op til femten Decimaler, og »Summationstavler« (**1914**). Desuden skitserede han i et Par Smaaskrifter (»Om Tal« og »Om Tal og Linier«, **1903—04**) en Undervisningsmetode, som søger en Genvej, grundet paa Intuition, fra Regneundervisningen til den anvendte Matematik. — R. **1887**. DM. **1896**. — Maleri af Ebbe Sadolin.

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard)*.

Prytz, Peter Kristian, **1851—1929**, Fysiker. F. 26. Febr. **1851** i Aarup, Torslev Sogn, Øster Han Herred, d. 4. Marts **1929** i Hellerup, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Broder til C. V., Emmanuel og Holger P. (s. d.). Gift 30. Maj **1879** paa Frbg. med Anna Cathrine Steenstrup, f. 6. Febr. **1852** i Kbh. (Frue), d. 22. Aug. **1935** i Charlottenlund, D. af cand. theol., senere Dr. phil. Mathias S. (s. d.) og Hustru.

P. gik i Aalborg Katedralskole til sit **16**. Aar, men blev privat dimitteret **1869**, tog **1875** Magisterkonferens i Fysik og var derefter efter femten Maaneders Militærtjeneste Lærer ved forskellige Skoler i Kbh., bl. a. Mariboers Skole, til han **1886** blev Docent i Fysik ved Polyteknisk Lærestalt; Docenturet omdannedes **1894** til et Professorat i Fysik, som han beklædte til **1921**. **1887—90** var han tilføjede Lærer i Fysik ved Officerskolen. Uden nogen formel Tilknytning til Universitetet varetog han ved Siden af sin Undervisning paa Lærestalten Universitetsundervisningen i Fysik for Medicinere **1886—97** og gennem hele sin Ansættelsestid tillige den praktiske Undervisning af Universitetets fysikstuderende. P.s Virksomhed som videnskabelig Lærer faldt i de Aar, da der her i Landet indførtes Undervisning i Eksperimentalfysik, og idet Universitetets Fysiklærer (C. Christiansen) ikke viste denne Side af sin Virksomhed større Interesse, blev det P., som grundlagde og udviklede den og satte sit Præg paa den. **1883** meldte han sig som frivillig ulønnet Assistent ved de da paabegyndte fysiske Øvelser, der foregik under yderst primitive Forhold; da han blev Docent, overtog han Ledelsen af Øvelserne, og efter at Lærestaltens Nybygning **1890** var taget i Brug, undergik Betingelserne for Undervisning og videnskabeligt Arbejde inden for Eksperimentalfysikken stadige Forbedringer paa hans Initiativ og under hans Ledelse, især i Aarene **1907—12**; da havde Lærestaltens Udvidelse muliggjort Lokale-

udvidelser i den ældre Bygning, saa at det ved en **femaalrig** Bevilling paa 140 000 Kr. blev P. muligt at skabe et virkeligt fysisk Institut. Selv om han stod den da aktuelle Fysik for fjernt, saa at det ikke lykkedes ham at indblæse Liv i de saaledes skabte Rammer, fik hans Virke afgørende Betydning for dansk Fysik ved at skabe disse Rammer. I sit Laboratorium underviste P. ogsaa Kemikerne i fysisk-kemiske Arbejdsmetoder og Maskiningeniørerne i elektrotekniske Maalinger, indtil disse vigtige Fag fik særlige Lærestole.

P.s videnskabelige Produktion bestaar i en lang Række originale og særprægede Enkeltarbejder, hvert byggende paa en fuldstændig ny Tanke, som i Reglen kun udformedes saa vidt, at dens Værdi var aabenbar, og andre kunde tage fat paa dens Anvendelse. De er dels af maaleteknisk Art, saa at de skabte nye Maalemetoder eller Maaleapparater eller forbedrede kendte, ofte **Præcisionsmetoder**, som havde hans særlige Interesse, dels tilvejebragte de nye Hjælpe-midler ved **Ekspimentalarbejdet**. Flere af dem har faaet blivende Betydning. Det første Arbejde over Lysets Brydning i Dampe og Vædske, en Fortsættelse af L. **Lorenz'** Arbejder og foranlediget af en Prisopgave, som stilledes i P.s Soldatertid, saa han ikke kunde besvare den i rette Tid, falder dog udenfor; det belønnedes 1880 med Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille. Af Emnerne for hans Arbejder kan nævnes fra den første Gruppe: Metoder til korte Tidens Maaling, Metode til at slutte en elektrisk Strøm en kort, sikkert bestemt Tid, en meget smuk Præcisionsmetode til Bestemmelse af en Opløsnings Frysepunkt, den allerede klassiske Anvendelse af en Flamme til Paavisning af Acceleration (P.s **»Lygte«**), en særlig Metode til nøjagtig Indstilling paa en Kvægsølvoverflade (**»optisk Kontakt«**), der bl. a. brugtes i et Præcisions manometer til Maaling af **smaa** Tryk, og fra den anden Gruppe: Faldluftpumpen, Slangepumpen, en uafbrudt virkende ventilløs Pumpe, som bruges meget i biologiske Laboratorier, **»porøs Kontakt«**, en elegant og meget anvendt Metode til at arbejde med **smaa** Luftmængder. Som Medlem af Meterudvalget 1907—17 ledede P. Tilvejebringelsen af Normaler for Justervæsenet efter Metersystemets Indførelse, og han repræsenterede i en Aarrække Danmark i den internationale Komité for **Maal** og Vægt. I Tilslutning hertil staar hans Metode til at finde Fejlene paa de enkelte Millimeterstreger paa en **Præcisionsmaalestok** ved Interferens. Ud over de omtalte videnskabelige Arbejder, der dels er trykt i Videnskabernes Selskabs Publikationer, dels i **»Annalen der Physik«**, udfoldede P. en betydelig For-

fattervirksomhed, idet han baade skrev en Række originale og stærkt benyttede Lærebøger — »Natlæren« (1885, 6. Udg. 1906), »Hovedtrækkene af de vigtigste fysiske Maalemetoder« (1901—02, 2. helt omarbejdede Udg. 1914), »Bevægelse i Cirkel og ret Linie« (1910), »Faste Legemers Bevægelse« (I—II, 1918—20) — og fortræffelige populærvidenskabelige Bøger og Artikler — »Elektriciteten, dens Frembringelse og Virkemaade og dens Anvendelse i det praktiske Liv« (1884), Afsnit af »Hverdagsfysik« (1898), »Høje og lave Varmegrader« (1925). Han var Medlem af Videnskabernes Selskab fra 1891 og af flere andre videnskabelige Selskaber. — R. 1900. DM. 1913. K.² 1920. — Portrætre relief af Lamberg-Petersen i Polyteknisk Læreanstalt. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab). Træsnit.

Fysisk Tidsskrift, XXVII, 1929, S. 1—20. Oversigt over Vidensk. **Selsk.** Forhandl. 1928—29, S. 63—77.

H. M. Hansen.

Prytz, Knud Steenstrup, f. 1881, Ingeniørofficer. F. 1. Maj 1881 paa Frbg. Forældre: Kaptajn, senere Oberst Emmanuel P. (s. d.) og Hustru. Gift 1921 i Hardanger med Tandlæge Ragna Schroll, f. 12. Okt. 1889 paa Holsteinborg, D. af Forpagter G. F. S. (s. d.) og 1. Hustru. Ægteskabet opløst 1937.

P. blev Student 1899 fra Østersøgades Latin- og Realskole og gennemgik efter aftjent Værnepligt Officerskolens næstældste Klasse 1900—02, hvorefter han blev Premierløjtnant i Ingeniørkorpset. Efter 1905—08 at have gennemgaaet Officerskolens ældste Klasse og 1910—14 gjort Tjeneste ved Bygningen af Saltholmflakfortet blev han 1914 Kaptajn. 1916—18 fungerede han som Chef for Søfrontens Bygningsdistrikt. 1918 tog han sin Afsked paa Grund af Svagelighed og fik Ansættelse ved den s. A. paa Initiativ af Kulturingeniør cand. **polyt.** J. C. Johansen stiftede Institution Statens Grundforbedringsvæsen. Efter at Johansen var blevet Generalkonsul i Estland, blev P. 1919 teknisk Leder af Institutionen og var i denne Stilling, til den ophævedes 1922, hvorefter han fik Ansættelse i Hedeselskabet. I denne Stilling har han særlig været beskæftiget med Selskabets systematiske Undersøgelser. 1932 udkom i »Ingeniørvidenskabelige Skrifter« et større Arbejde af P., »Der Kreislauf der Wassers auf **unberührtem** Hochmoor, eine hydrologische Untersuchung in Store Vildmose 1923—28«, som nyder megen Anseelse. Desuden har han skrevet flere mindre Afhand-

linger om Sammenhængen mellem Vejrlig og Høstudbytte m. m. **1912—13** var P. Formand for Ingeniørløjtantselskabet og **1925—29** Medlem af Dansk Ingeniørforenings Repræsentantskab. Fra **1926** er han dansk Ombud ved Nordiske Jordbrugsforskeres Forenings Sektion for Kulturteknik; **1935** blev han Formand for denne Sektions **landbrugsmeteorologiske** Udvalg. — R. **1916**. — Blyants-tegning af Kaja Prytz **1914**. *Povl vinding.*

Præstonius, Georgius, se Preston, Jørgen.

Prætorius, Jeppe, **1745—1823**, Handelsmand. F. 4. Juli **1745** i Skærbæk, Tønder Amt, d. 6. April **1823** i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Farver Henrich P. og Elisabeth Dorothea Jepsdatter Schmidt. Gift 29. Marts **1773** i Kbh. (Garn.) med Elisabeth Vilhelmine Lemvig, f. 4. Maj **1747** i Kbh. (Frels.) d. 17. Juli **1807** i Kbh. (Frue), D. af Kancelliraad, Amtsforvalter i Kbh.s Amt, senere Justitsraad Frederik Ludvig L. (**1717—79**) og Gjertrud Elisabeth Kling (**1722—66**).

P. begyndte som Bogholder ved det guineiske Kompagni, men oprettede senere sin egen Forretning. Med stor Dygtighed og Held drev han denne Forretning fremad, idet han navnlig beskæftigede sig med oversøisk Handel. Han deltog endvidere i Likvideringen af det østersøiske-guineiske Selskab **1787** og kunde regne sig som hørende til den københavnske Handelsklasses Elite, idet hans samlede Skibstonnage **1797** beløb sig til over 200 C.L. Begivenhederne **1807** ramte Forretningen haardt, men man klarede Vanskelighederne. **1802** valgtes han til Ældste i Grosserer-Societetet. — Etatsraad **1812**. — Efter P.s Død førtes Forretningen videre af hans to Sønner *Henrik Frederik P.* (f. 30. Marts **1783**, d. 24. Febr. **1862**) og *Jacob Christian P.* (f. 13. Dec. **1784**, d. 23. Marts **1859**). Af disse var navnlig den ældste en fremragende Forretningsmand, der ligeledes blev kaldet til at beklæde visse offentlige Hverv. **1827** valgtes han til Repræsentant i Nationalbanken, og medens L. N. Hvidt var Minister, fungerede han som Direktør for Banken. Endvidere mødte han i Stænderforsamlingen i Roskilde **1838**, **1842** og **1844** som Repræsentant for Kbh. Han sad i flere Komiteer, var en enkelt Gang Ordfører, men deltog som Helhed kun i Forhandling om handelspolitiske og finansielle Spørgsmaal. — Etatsraad **1853**. — Maleri paa **Fr.borg**. Malerier af Kratzenstein Stub i Familieeje. Stik af A. Flint.

Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1933, S. 232. L. Kragballe: Stamtavle over Slægten Lemvig, 1875, S. 13. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 1—2, 1907—09. M. Rubin: 1807—14, 1892. Johs. Werner: Chr. Wilh. Duntzfeldt, 1927. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34.

Harald Jørgensen.

Prætorius, Lorenz, 1708—81, Toldkammer- og Finansdeputeret. F. 27. Nov. 1708 i Burkal, d. 23. Aug. 1781 i Christiansfeld, begr. sst. Forældre: Degn Johannes P. (1673—1756) og Mette Magdalene Ewald (ca. 1683—1748). Gift 26. Aug. 1735 i Kbh. (Petri) med Gertrud Maria Eichstedt (Egsted), f. 15. Sept. 1715 i Kbh. (Frue), d. 17. Okt. 1804 i Christiansfeld, D. af Tømmermand Jens Pedersen E. (d. 1749) og Johanne Andersdatter.

P. blev som ganske ung ansat i norske Bjergværkers og nordenfjældske Toldregnskabers Kontor i Kbh. og udnævntes 1737 til Fuldmægtig sst. 1760 blev han Sekretær i Toldkammerkancelliet, 1763 Kommitteret i det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer, 1768 tillige Kommitteret i General-Kommercekollegiet, og 1771 overtog han den tilsvarende Stilling i Tyske Kammer under Finanskollegiet. 1773—76 var han Deputeret i Vestindisk-guineisk Rente- og Generaltoldkammer, derefter til 1781 Deputeret i Finanskollegiet. 1773—81 beklædte han desuden Stillingen som Medlem af Bjergværksdirektoriet og var tillige 1777—81 Medlem af Overskattedirektionen. I alle disse Stillinger var A. P. Bernstorff meget glad ved at arbejde sammen med ham. P. tilhørte Herrnhutermenigheden og ledede gennem mange Aar den af ham selv 1739 stiftede københavnske Filial. Med Varme tog han sig af Missionssagen i Trankebar, og han var ivrig for Anlægget af Christiansfeld. Han var Møntsamler og sagkyndig Numismatiker. Hans for sin Tid fremragende Afhandling »Adskillige af Rente-Kammerets Archiv samlede Efterretninger, det danske Mynt-Væsen betræffende« blev optaget i Indledningen til det 1791 udgivne Pragtværk »Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i den kongelige Samling«. Efter sin Afgang fra Statstjenesten tog han varigt Ophold i Christiansfeld hos sin Søn, der var blevet Menighedens første Præst. — Kammerraad 1760. Justitsraad 1766. Etatsraad 1773. Konferensraad 1776.

Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1933, S. 228. Kirkehist. Saml., 4. Rk., V, 1897—99, S. 585 ff. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, II, 1919, S. 240, 338, 339. Samme: Bernstorffske Papirer, I, 1904; III, 1913. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, I, 1895, S. 266, 289.

Kabinetstyrelsen i Danmark 1768—72, udg. ved Holger Hansen, I—III, 1916—23. Luxdorphs Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I—II, 1915—30.

Harald Jørgensen (*G. Kringelbach*).

Psilander, Valdemar Einar, 1884—1917, Filmskuespiller. F. 9. Maj 1884 i Kbh. (*Johs.*), d. 6. Marts 1917 sst., begr. i Taarbæk. Forældre: Handelsagent Gustav Henrik P. (1849—1933) og Emma Axelline Eggertsen (1851—1933). Gift 22. Dec. 1911 paa Frbg. med Skuespillerinde Edith Josephine Groth, f. 16. Maj 1879 i Kbh. (Trin.) (gift 1° med cand. phil., Journalist Hans Obbekjer Buemann, 1880—1915, 3° med Boghandler Erik Halfdan Jung, f. 1887, 4° 1936 med Maskinmester Niels Carl Marius Clausen, f. 1893), D. af Manufakturhandler, senere Handelsagent Anton Julius Frederik Ferdinand G. (1842—88) og Karen Mathilde Gronemann (1843—1916).

Anden Juledag 1901 medvirkede den purunge P. første Gang paa Casino i »Alt for Fædrelandet«. Han var en køn ung Mand, der trængte til Udvikling. I Provinserne spillede han bl. a. Prinsen i »Der var engang —«, men vakte først Opmærksomhed ved en vis brutal Styrke, da han var Sikes i »Oliver Twist« paa Frbg. Teater. Derfra avancerede han til Dagmarteatret, men brød ikke igennem, fordi hans mangelfulde Talestemme svækkede hans Spil. Da Stumfilmen kom frem, begyndte P.s store Periode. Skønt den næppe varede en halv Snes Aar, var den lang nok til at skaffe ham et internationalt Navn for hans mandige Skønhed og hans Dumdristighed. Det verdensvide Begreb »en charmerende Mand« forstod han at dække som ingen anden paa det Tidspunkt. Titlerne paa nogle af de mange Films, hvori han havde Helterollen, mindes endnu, f. Eks. »Foran Fængslets Port«, »Klovnen«, »Revolutionsbryllup«. Han var et godmodigt, vennesælt Menneske, hvis korte, forcerede Liv — han blev ikke 33 Aar — havde formet sig som et Eventyr, et af Filmens første, da det blev afbrudt af en pludselig Død.

Helge Wamberg: Valdemar Psilander, 1917. Arnold Hending: Stjerner i Glashuse, 1936, S. 99—110.

Robert *Neiiendam.*

Puggaard. Handelsmandsslægten P. føres tilbage til Gaardfæster i Tved Jes Hansen (ca. 1635—96), hvis Sønnesøn Ølhandler i Ribe Hans Hansen Tved (eller P.) (1720—96) antog Navnet efter sin Forgænger i Ægteskabet Ølhandler Thomas Nielsen P. (1699—

1742). Hans Hansen P. var Bedstefader til nedenn. Grosserer, Etatsraad Hans P. (1788—1866), der var Fader til Arnette (Annette) Marie Bolette P. (1821—49), gift med Politikeren Peter Martin Orla Lehmann (1810—70, s. d.) og til de nedenn. Brødre Grosserer, Borgerrepræsentant Christopher Rudolph P. (1818—85) og Geologen, Dr. phil. Hans Christopher Wilhelm P. (1823—64), af hvis Børn skal nævnes Ebba Margrethe P. (1856—1910), gift med Dr. jur. Carl Johannes Ussing (1854—96), og Gerda P. (1859—1926), der ægtede Professor Julius Paludan (1843—1926, s. d.). — Grosserer C. R. P. var Fader til Bolette P. (1844—1929), der var gift med Komponisten Wilhelm Emilius Zinn Hartmann (1836—98), og Signe Elisabeth P. (1847—99), der ægtede Kaptajn, Bankdirektør Jørgen Henry August Tegner (1843—1911).

Th. Hauch-Fausbøll: Hans Puggaards Slægt, 1938. Samme: Slægthaandbogen, 1900, S. 836—39.

Albert Fabritius.

Puggaard, Hans Christopher Wilhelm, 1823—64, Geolog. F. 23. Maj 1823 i Kbh. (Trin.), d. 14. Aug. 1864 i Caen, Frankrig, begr. sst. Forældre: Handelsmand Hans P. (s. d.) og Hustru. Gift 27. Febr. 1851 paa Frbg. med Louise Henriette Amalie Wormstrup, f. 23. Febr. 1817 i Aarhus, d. 24. Aug. 1911 i Kbh., D. af Matros og Fisker Niels Andersen W. (1783—1825) og Dorte Marie Wandall.

P. blev Student 1840 fra Roskilde. 1843 tog han Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt, hvorfra han 1846 tog Eksamen i anvendt Naturvidenskab. Forchhammers Forelæsninger havde da fanget hans Interesse, og han havde paabegyndt en Undersøgelse af Møens Klint. Efter en Studierejse til England og senere til Paris gik Rejsen ligesom en Gang tidligere til Italien, hvor han foruden at dyrke sine kunstneriske Interesser — han var en god Ven af W. Marstrand — foretog en Undersøgelse af den sorrentinske Halvø Syd for Napoli. Efter Hjemkomsten 1848 fortsatte han sine Undersøgelser af Møen, tilskyndet af en af Universitetet udsat Prisopgave, og hans Besvarelse blev belønnet med Guldmedaillen 1850, skønt den blev for sent indleveret til Trods for, at Fristen var forlænget et Aar. Besvarelsen, som udkom n. A. med Titlen »Møens Geologi«, giver paa 297 Oktavsider en alsidig og udmærket Beskrivelse af hele Øens Geologi, ledsaget af P.s nu klassiske Tegning af Møens Klint, raderet af Vilh. Kyhn. Det blev P.s betydeligste geologiske Indsats, og endnu har hans Beskrivelse ikke fundet

nogen egentlig Afløser. Ogsaa i flere andre Arbejder behandlede han Møens Klint og de formodede Aarsager til den ejendommelige Opbygning af sammenskudte Kridtflager, saaledes især i »**Geologie der Insel Moen etc.**« (1852), hvori hans Klinteprofil er farvelagt. Paa en anden af disse Afhandlinger, »Ubersicht der Geologie der Insel Moen« (1851), erhvervede han sig den filosofiske Doktorgrad i Bern, hvortil han kom paa sin Bryllupsrejse. Ved Hjemkomsten fra denne overdrog hans Fader ham Godset Hjuleberg i Halland; han fortsatte dog sine videnskabelige Arbejder, dels, som nævnt, om Møens Klint og tillige om Stevns Klint, dels om Italien, som han besøgte paa flere af sine **Rejser**; ogsaa hans tidligere Under-søgelser af den sorrentinske Halvø blev trykt (1855 og 1858). Paa en af sine Rejser døde han i Frankrig, inden hans gode Evner havde naaet at udfolde sig helt. — Maleri af C. A. **Jensen** 1827. Portrætteret paa J. V. Sonnes Frise paa Thorvaldsens Museum 1847—48 (Kanalsiden, Felt 7 fra Kirken). Buste af H. V. Bissen.

F[orchhammer] i Fædrelandet 14. Sept. 1864. V. **Hintze** i Naturens Verden, VII, 1923, S. 289—303. Samme: Møens Klints Geologi, 1938, S. 164.

S. A. Andersen.

Puggaard, Hans, 1788—1866, Handelsmand. F. 3. Sept. 1788 i Kbh. (Fødsst.), d. 8. April 1866 sst. (Holmens), begr. sst. Forældre: Underkantor ved Holmens Kirke og Indehaver af **Punchesalen** paa Det kgl. Teater Thomas P. (1748—1818) og Cathrine Marie Svane (1754—1814, gift 1° 1772 med Mjødhandler Andreas Winther, ca. 1734—86). Gift 13. Aug. 1816 i Stege med Bolette Cathrine Frederikke Hage, f. 7. Febr. 1798 i Stege, d. 11. Nov. 1847 i Kbh. (Holmens), D. af Købmand i Stege Christopher Friedenreich H. (1759—1849) og Christiane Arnette Just (1778—1866).

P. henlevede sin Barndom i stor Fattigdom og uden ordentlig Skolegang. Da Faderen havde overtaget Punchesalen paa Det kgl. Teater, **maatte** han her hjælpe til ved Serveringen. For Resten af sit Liv bar han Præg af den Omgangskreds, han i sin tidligste Ungdom **maatte taale**, selv om Aarene efterhaanden afsleb de værste Kanter. Omsider fik han Undervisning i det v. Westenske Institut, og efter sin Konfirmation opnaaede han en Stilling som Skriver hos en Dispachør. Hans Drøm var allerede nu at blive en stor Købmand, men ingen vilde have den store, grimme Dreng

paa sit Kontor, og kun ad meget bugtede Veje naaede han sit **Maal**.

Der var i den unge P. en ubændig Trang til at arbejde sig fremad og opad. Han tog Landmaalereksamen og opnaaede Ansættelse som Kopist i Frederiksværks Administrations Hovedkontor. Samtidig begyndte han ivrigt at handle. Paa sine Rejser mellem Frederiksværk og Kbh. paatog han sig **smaa** Kommissioner, og langsomt gik det fremad. Da Værkets Chef, Oberst Tscherning, **1812** drog til Sverige, officielt for at se paa Jernværker, men i Virkeligheden for at spionere, tog han P. med som Sekretær, og denne benyttede sig af denne enestaaende Lejlighed til i Sverige at forsyne sig med engelske Varer, der paa Grund af Fastlandsspærringen ikke kunde faas i Danmark. **1813** tog han Borgerskab i Kbh. som Grosserer, og der følger nu en Række urolige Aar, hvor Grunden lægges til Firmaets store Blomstring. Ustandselig var han paa Rejser, i Sverige, langs Østersøens Kyst, i Hamburg og i England. Paa et Tidspunkt, hvor Oplysninger om Priser og Markeder kun langsomt spredte sig, krævedes der af Købmanden, at han selv var paa Pletten, naar en fordelagtig Handel kunde afsluttes, og at han hurtigt og dristigt kunde tage sin Beslutning. P. handlede først og fremmest med Korn, som han købte i Østersølandene og solgte til England, men desuden drev han Handel med Tømmer, Sild og Vin.

P.s Ægteskab **1816** med en Datter af Købmand Hage i Stege blev en afgørende Begivenhed i Firmaets Historie. Alle-rede tidligere havde P. haft Forbindelse med denne Familie, men nu blev Samarbejdet endnu mere intimt og til største Fordel for begge Familier. P. traadte hjælpende til, da Svogeren Alfred Hage (s. d.) kom i Vanskeligheder, og i klar Bevidsthed om dennes fremragende Købmandsegenskaber satte P. ham som Bestyrer af Forretningens Filial i Nakskov. I Løbet af meget kort Tid blomstrede Virksomheden op, og en meget væsentlig Del af Lollands Kornudførsel gik gennem denne Forretning. Samarbejdet mellem de to Svogre forløb ikke uden Rivninger, og for at gøre en Ende paa disse foreslog **P.**, at de skulde gaa i Kompagni med hinanden. For Handelshuset var denne intime Alliance af den allerstørste Betydning, idet Huset i Løbet af ganske faa Aar hævdede sin Plads som et af de største og mest grundmurede Handelsfirmaer. Den vigtigste Handelsvare var stadig Korn, og Firmaet kom ved flere Lejligheder ud for stærke offentlige Angreb for en for hensynsløs Udnyttelse af Markedet til egen Fordel. Paa den anden Side kan

det ikke nægtes, at Huset i flere Retninger har haft afgørende Betydning for det danske Landbrugs Udvikling ved at fremtvinge en stadig Forbedring af Kornkvaliteten og stille Krav om Kornets omhyggelige Rensning. Ved Siden af Kornhandel drev Huset en vigtig Import af Kolonialvarer, Kaffe og Sukker, og til sidst slog man ogsaa ind paa ren Bankiervirksomhed.

Forholdet mellem de to Chefer blev ikke bedre med Aarene. De var begge stejle og selvstændige Naturer, og Kampen mellem dem endte med, at den unge og kraftige og vel ogsaa overlegne Begavelse trængte den ældre P. tilbage. Til sidst kom han kun yderst sjældent paa Kontoret, og han trøstede sig i Stedet for med sit Hjem og med sine langvarige og hyppige Rejser til Italien. I det smukke Hjem i Kbh. og om Sommeren paa Skovgaard ved Ordrup gik til Stadighed mange Gæster ud og ind. P.s Hustru, der kun under et stærkt Tryk fra Familiens Side havde giftet sig med ham, var kunstnerisk interesseret og malede selv. Saa længe hun levede, var Hjemmet et Mødested for Tidens store Kunstnere: Thorvaldsen, Eckersberg, Marstrand og Bindsbøll, og navnlig stod Thorvaldsen det P.ske Hjem meget nær. Da Orla Lehmann ægtede en Datter af Huset, blev Hjemmet Samlingsstedet for den national-liberale Elite, og mange vigtige politiske Overvejelser fandt Sted inden for dets Vægge. Selv var P. meget politisk interesseret og sad i Folketinget (for Ribe) 1854—58 og 1861—64 samt i Rigsraadets Landsting 1864—66. Dog passede han ikke rigtigt til denne Virksomhed.

P. var en selfmade Mand, der under haard Modgang og med egne Hænder havde bygget sin Livsgerning op. De mange Vanskeligheder havde fremmet det selvstændige og stædige i hans Natur, men samtidig udviklet en dybt rodfæstet Trofasthed. Fra sin tidligste Ungdom var han vænnet til at stole paa sig selv og sin egen Kraft, og han gav aldrig op, naar han havde sat sig et **Maal**. Denne Robusthed i Sindet fremkaldte samtidig en stærk Selvfølelse og Selvtillid, der prægede hele hans Optræden. Aldrig glemte han sin Barndoms og Ungdoms store Vanskeligheder, og for at jævne Vejen for fattige Dreng og Piger oprettede han to store Legater til Børns Opdragelse og Uddannelse. Sammen med et Legat for fattige Slægtninge i Ribe udgjorde den samlede Legatkapital lidt over en halv **Mill.** Kr. — Etatsraad 1863. — Maleri af G. A. Jensen 1828 samt af W. Marstrand 1852 og 1853 (sidstnævnte kopieret to Gange af J. Roed (bl. a. 1854) samt af D. Hvidt og litograferet af E. **Fortling**). Portrætteret paa J. V. Sonnes Frise

paa Thorvaldsens Museum 1847—48; Litografi derefter af F. C. Lund. Portrætteret paa Const. Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (1860—64, Fr.borg). Buste af H. V. Bissen 1851 (Kunstmuseet). Medaillon af samme 1867 (sst.). Litografi af Battistelli i Rom 1836 efter Tegning af D. C. Blunck.

H. Lehmann: Hans Puggaard, 1888. C. C. Clausen: Vore store Mænd udgaaede fra smaa Hjem, 1897, S. 185—216. Orla Lehmann: Efterladte Skrifter, udg. af H. Hage, I, 1872. Meddelelser fra Krigsarkiverne, V, 1892, S. 285, 314, 324; VII, 1896, S. 1 f.; IX, 1902, S. 203.

Harald Jørgensen (*E. Meyer*).

Puggaard, Christopher **Rudolph**, 1818—85, Grosserer. F. 7. Jan. 1818 i Kbh. (*Trin.*), d. 9. Dec. 1885 paa Hjuleberg, Halland, begr. i Kbh. (Holmens). Broder til C. P. (s. d.). Gift 19. Juli 1843 i Stege med Casperfine Andresine (Signe) Andrea, adopt. Brandt, f. 21. April 1824 paa Albue, Kappel Sogn, d. 28. Dec. 1897 i Hellebæk, D. af Fastlods Kaspar A. (ca. 1797—1824) og Anne Danielsdatter samt adopteret af Skipper Claus Hansen Brandt (1793—1859) og Christiane Kisky (1800—77).

P. blev Student 1837 fra Roskilde og uddannedes derefter til Handelsmand i Hamburg og London. 1839 kom han til Nakskov-Afdelingen af Faderens Forretning og 1842 til Firmaets Hovedsæde i Kbh. (H. P. & Co.), hvor han efterhaanden fik en ledende Stilling ved Siden af Alfred Hage (s. d.) og siden blev Eneleder. 1856 løste han Grossererborgerskab, og paa hans Initiativ stiftedes 1865 Det kjøbenhavnske Skibsrederi med H. P. & Co. som Forretningsførere. Dette Selskabs Aktiver med Undtagelse af Skibene overgik 1872 til De danske Sukkerfabrikker, der i den første halve Snes Aar ligeledes havde H. P. & Co. til Forretningsførere. I P.s sidste Leveaar indtraadte der imidlertid en Tilbagegang i Forretningen, som foraarsagede, at Firmaet likvideredes efter hans Død. Navnlig i sine yngre og bedste Manddomsaar indtog P. en fremskudt Stilling i Hovedstadens Forretningsliv, og han var desuden Medlem af Borgerrepræsentationen 1862—75, af Sø- og Handelsretten 1862—67 samt af Grosserer-Societetets Komite 1876—85. Han var i øvrigt Medstifter af Nye Danske Brandforsikring og af Kjøbenhavns private Laanebank, og i sidstnævnte Bank var han Formand i Bestyrelsen fra Bankens Start 1854 til sin Død. — R. 1869. — Maleri af C. A. Jensen 1827 og 1838. Marmorbuste af H. V. Bissen 1857 (Glyptoteket). Træsnit af C. Poulsen 1885.

Sø- og Handelsretten 1862—1926, 1926. Af Orla Lehmanns Papirer, 1903, 97 101.

Jens Vestberg.

Pullich, Anton Frederik, 1843—94, Matematiker. F. 30. Dec. 1843 i Helsingør, d. 13. Aug. 1894 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Blikkenslager Johan Frederik P. (1811—63) og Ane Frederikke Schrøder (1820—1919). Gift 13. Dec. 1884 i Helsingør (Olai) med Gerda Lovise Kierbo, f. 13. Dec. 1864 i Helsingør, D. af Brændevinsbrænder Rasmus K. (1811—90) og Regine Frederikke Neumann (1831—1905).

Efter at P. havde gennemgaaet Helsingør Realskole, bestod han 1860 polyteknisk Adgangseksamen, blev 1864 Student, vandt Universitetets Guldmedaille for en matematisk Prisaafhandling, tog 1865 Filosofikum og 1867 Magistergraden i Matematik. Han havde tidligt begyndt at undervise i sit Fag og naaede snart fortjent Tillid som Lærer. Især blev hans Kursus til polyteknisk Adgangseksamen kendt. Ogsaa i Efterslægtsselskabets Skole underviste han nogle Aar, men 1870 konstitueredes han som Lærer, 1871 ansattes han som Adjunkt og 1881 som Overlærer ved Metropolitanskolen. Ved denne sin omfattende Lærervirksomhed kunde han efter sin Faders Død støtte sin Moder og sine Søsken. Den var vel Aarsag til, at han trods sine gode Evner for Faget videnskabeligt set var lidet produktiv; fra hans Haand har man kun nogle elementær-matematiske Smaastykker og Opgaveløsninger. Men som Faglærer viste han en fremragende Dygtighed, som ikke alene gav Eleverne Kærlighed til og Interesse for Faget, men ogsaa lod dem komme under Indflydelse af hans noble Personlighed. En Række af den næste Generations Matematiklærere, f. Eks. V. Trier, Møllerup, Bonnesen og Heegaard, skylder ham Grundlaget for deres pædagogiske Uddannelse. — P. var Medudgiver af Forlagsbureauets Haandleksikon (1879—80) og af 3. Udgave af »Nordisk Konversationsleksikon« (1883—90).

Vor Ungdom, 1897, S. 579—83. *H. G. Zeuthen (Poul Heegaard*)*.

Pust, se Bost.

Putbus, se Podebusk.

Puy, Du, se Du Puy.

Pyndt, Ole Pedersen, 1854—1935, Dyr læge og Husdyrbrugskon-sulent. F. 14. Sept. 1854 i Tingsted paa Falster, d. 27. Juni 1935

i Viborg, begr. sst. Forældre: Gaardejer Peder Olsen (P.) (1823—1912, gift 2° 1867 med Maren Kirstine Rasmussen, 1835—1917) og Maren Hansen (1830—67). Navneforandring fra Pedersen 24. Juni 1881. Gift 12. April 1882 i Gentofte med Louise Angelica Augusta Nielsen, f. 7. Sept. 1860 i Charlottenlund, D. af Sognefoged, **Landvæsenkommissær, senere Justitsraad** Vilhelm N. (1823—1905) og Karen Kirstine Hansen (1822—90).

Efter at have taget Dyr lægeeksamen 1879 praktiserede P. 1879—81 i Taastrup og fra 1881 i Viborg, hvor han var kommunal Dyr læge og Dyr læge ved Viborg Andelsslagteri til 1925. For Landmændene paa Viborgeggen blev han en meget skattet Raadgiver ogsaa ud over Dyr lægegerningen, og han tog Del i adskillige landøkonomiske Foretagender særlig i Forbindelse med Viborg Amts landøkonomiske Forening, hvis Medlemsblad han redigerede 1894—1913. Han var Foreningens Konsulent i Svineavl og Faareavl 1901—14, og hans Arbejde her satte sig Spor i Oprettelsen af mange Svineavls- og Faareavlsforeninger samt i Føringen af Stambøger for Faar, som paa hans Initiativ blev taget op 1907 af Foreningen af jyske Landboforeninger. Særlig betydningsfuld blev hans Virksomhed som Grundlægger af en rationel dansk Gedeavl og som en utrættelig Forkæmper for Gedeavlens Forbedring og Udbredelse især til Gavn for mange Smaakaarsfolk. Ogsaa dette Arbejde begyndte han i Tilknytning til Viborg Amts landøkonomiske Forening. Ved Foredrag og Artikler vakte han Interesse for Sagen, fik fremskaffet Statstilskud og foretog Rejser i Udlandet, virkede for Indførelse af Saanengeder, fik Gederne optaget ved Dyr skuerne (ved de jyske Ungskuer første Gang i Viborg 1911) og tog Initiativet til, at Landhusholdningsselskabet 1912 nedsatte et Udvalg til Gedeavlens Fremme. Staten stillede Midler til Udvalgets Raadighed, og med P. som Formand for Forretningsudvalget oprettedes Avlscentre, Gedeavlsforeninger og Opdrætningsanstalter. Der virkedes for Præmiering af Geder og Gedestalde, Indkøb af Avlsdyr og Kontrollering af Mælkeydelsen. P. skrev 1912 en Vejledning »Gedeavl og Gedehold«, som blev udgivet af Landhusholdningsselskabet (2. Udg. 1919) og stadig benyttet. 1919 oprettedes De samvirkende danske Gedeavlsforeninger, som fik Statsbevillingen overdraget, og P. blev 1920 Foreningens og Landbrugsministeriets Konsulent og Tilsynsførende ved Arbejdet for Gedeavl. — P. medvirkede 1908 ved Oprettelsen af Asmildkloster Landbrugsskole, hvor han underviste i Husdyrenes Sundhedspleje. 1888 skrev han »Vore Husdyrs Fødselshjælp« og 1901 »Hestens Beslag og Beskæ-

ringen af Kvægets Klove«. Han havde adskillige lokale Tillidshverv og var Æresmedlem bl. a. af De samvirkende danske Gedeavlsforeninger. — R. 1920. — Mindesmærke paa Graven 1935.

Festskrift i Anledning af Viborg Amts landøkonomiske Forenings 75 Aars Jubilæum, 1921, særlig S. 82 ff. Jydsk Landbrug, XVII, 1935, S. 493. Vort Landbrug, LIV, s. A., S. 350. Aarsskrift for Elevforeningen Asmildkloster

Pürschel, Victor August Alexander, f. 1877, Politiker. F. 28. Aug. 1877 i Kbh. (Petri). Forældre: Konditor, senere Sukkervarefabrikant August Carl Christoph P. (1840—1928) og Adolphine Pedersen (1848—1930). Gift 19. Maj 1906 paa Frbg. med Ragnhild Hastrup, f. 19. Aug. 1881 paa Frbg., D. af fhv. Proprietær Jens H. (1824—1900) og Petra Petersen (1841—1900).

P. blev Student 1895 fra Schneekloths Skole og cand. juris 1901, gik 1903 paa Sekondløjtnantskolen, var 1903—06 Amtsfuldmægtig i Rønne, 1906—08 Byfogedfuldmægtig i Hasle, 1908—12 Politiasistent i Lyngby, 1912—19 Fuldmægtig ved Kbh.s Amts nordre Birk, 1911—19 Auditor, 1919—24 Landsdommer i Viborg, 1924—29 i Kbh., er fra 1929 Generalauditor. Han var 1914—19 Lærer ved Politiskolen, 1917—19 ved Hærens Officerskole. P. tog i sin Ungdom livligt Del i Studenterforeningspolitik, var i korte Perioder Senior 1901 og ledende Senior 1917 og 1919. Han var Bestyrelsesmedlem i Akademisk Skytteforening 1900—02 og har om denne skrevet Jubilæumsskriftet »Akademisk Skytteforening 1861—4. April—1911« (1911), ligesom han 1916 udgav »Akademisk Skyttekorps 1866—9. Maj—1916«. Han valgtes 1920 til Folketinget i Viborg og repræsenterede 1924—39 Randers Amt, valgt af Det konservative Folkeparti. Rustet med tydelige politiske Evner fik han et hurtigt Avancement og betydningsfulde Ordførerskaber, saaledes 1922 for Forsvarslovene. Han har interesseret sig levende for Grønland, som han har besøgt et Par Gange. Han var fra Begyndelsen en udpræget og aggressiv Repræsentant for den akademiske Bykonservatisme; han stillede sig paa den almindelige Valgrets Grund, men vedgik klart Arv og Gæld fra det gamle Højre og stod altid skeptisk over for et for nært Samarbejde med Venstre. Han er en munter og slagfærdig Taler og et skarpt juridisk Hoved. 1922—28 var han Formand for Partiets Folketingsgruppe og Febr.—Okt. 1928 for den samlede Rigsdagsgruppe. Naar han sidstnævnte Aar maatte vige for Christmas Møller som Formand for Folketingsgruppen, skyldtes det delvis

hans mislykkede Forsøg paa 1927 at skabe et Toldforlig mellem Højre og Socialdemokraterne. Ogsaa i de følgende Aar spillede han en fremtrædende Rolle i Debatten og valgtes et Par Gange til Formand for Retsplejeudvalget, skønt repræsenterende et Mindretalsparti. I Tiden efter 1933 kom han paa centrale Punkter i større og større Modsætning til Partiet, og Samarbejdet med det blev efterhaanden vanskeligt. 1938 gik han skarpt imod Forfatningsforliget og udtraadte Dec. s. A. af Rigsdagsgruppen, hvorefter han dannede Partiet Nationalt Samvirke, som hvis Repræsentant han 1939 forgæves søgte Genvalg i Randers. Juni s. A. sammensmeltedes Partiet med Arne Sørensens Dansk Samling, men opløstes efter Krigen Udbrud. — R. 1919. DM. 1929. K.² 1933. K.¹ 1937.

Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 141. Berl. Tid. 27. Aug. 1937. Nationaltidende og Politiken 28. Aug. s. A. Alfr. Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark, II, 1938, S. 477, 503, 510. Gunnar Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, s. A., S. 174—77.

Poul Engelstoft.

Patges, Johanne Luise, se Heiberg.

Paetz, Juliane (Julie) Margrethe, f. Smith, 1843—1918, Skuespillerinde. F. 2. Nov. 1843 i Kbh. (Trin.), d. 26. Marts 1918 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: Skræddermester Hans Christian S. (1808—57) og Anna Amalie Carlsen (1803—71). Gift 29. April 1864 i Kbh. (Frue) med Skuespiller, senere kgl. Hoffotograf Harald Johan Casper P., f. 5. Sept. 1837 i Kbh. (Frels.), d. 21. Nov. 1895 sst., Søn af Malermester Peter Caspar Felix P. (1810—90) og Henriette Cathrine Svendsen (1805—87).

J. P. var en henrivende Skabning, endnu et Barn paa femten Aar, da hun meldte sig ved Det kgl. Teater og fik Fr. Høedt til Lærer. Han benyttede den umiddelbare Charme i hendes Væsen og det frimodige Humør, og 21. Sept. 1858 lod han hende debutere som Christine i »Et Eventyr i Rosenborg Have«. Vaudevillernes Fremtid syntes dermed sikret, og til Lystspillets unge Pige var hun naturbestemt. Som Trine i »Aprilsnarrene«, Lisbeth i »En Søndag paa Amager«, Emmeline i »Den første Kærlighed« og Rosita i »Rosa og Rosita« gik hun fra Sejr til Sejr; hendes Omraade syntes i højere Grad at være det frejdige og morsomme end det patetiske. 1863 blev hun kgl. ansat. Men Aaret efter skrev Fru Heiberg til A. F. Krieger: »Frøken S. har begaaet den Ubesindighed at formæle sig med Paetz«. Der var et Modsætningsforhold mellem Ægte-

parrets sceniske Evner — derfor Fru Heibergs Bemærkning om Ubesindigheden. Efter nogle Aars Skuespillervirksomhed agtede han at vende Teatret Ryggen; og da han 1865 i Vrede forlod det, tog han i misforstaaet Hævnfølelse hende med. Hun optraadte sidste Gang 31. Okt. 1864 som Johanne i »Eventyr paa Fodrejsen«. Det var en Hustrus Pligt at følge sin Mand. Kvindens Selvstændighed tilhørte Fremtiden. Teatrets Venner følte J. P.s Afgang som et stort Tab. Det blev dog størst for hende selv, men siden søgte hun Erstatning ved som Lærerinde at paavirke andre. Blandt hendes Elever var Gerda Christophersen og Petrine Sonne. I Det kgl. Teaters Historie er J. P.s Liv en vemodig Beretning om en smuk og talentfuld Kvinde, som i sit 22. Aar blev tvunget bort fra den Plads, hvortil Naturen havde udvalgt hende. — Buste af Walter Runeberg 1861 (Museet i Borgå).

Johanne Luise Heiberg og Andreas Frederik Krieger, I, 1916, S. 273. Robert Neiiendam i Teatret, XVII, 1917—18, S. 98. Gerda Christophersen: Memoirer, 1919, S. 122 f.

39

D' . M' . ' .
Robert Neiiendam.

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

- S. 171: L. 2 f. o.: tilføjes: Hans Gesandtskabsjournal for 1666 er trykt i Zeitschr. des Vereins für Schlesw.-Holst. Gesch., XXXVI, 1906, S. 79—169.
- 474: - 17 f. o.: 1889, læs: 1886.
- 603: - 19 f. n.: efter: 54 tilføjes: , 3° 1771 med Marie Stampe, 1753—77.

II. Bind:

- S. 52: L. 4 f. o.: efter: 89 tilføjes: , gift 1° 1865 med Landinspektør, Godsejer Nicolai Lorents Rübner Møller, 1830—67.
- 230: - 9 f. o.: efter: 1819 tilføjes: , Præst.
- 358: - 1 f. n.: van, læs: von.
- 366: - 7 f. n.: efter: (1852). tilføjes: Marmorbuste af C. Peters 1881 paa Landbohøjskolen.

III. Bind:

- S. 395: L. 18 f. o.: efter: 1803). tilføjes: — R. 1809. K. 1817. DM. 1826.

IV. Bind:

- S. 67: L. 9 f. o.: efter: og tilføjes: Inger.
- 104: - 8 f. n.: P., læs: C.
- 171: - 2 f. n.: efter: 1923 tilføjes: og paa Gruppebillede af Johs. Nielsen 1934.

V. Bind:

- S. 447: L. 16 f. n.: Hans Christian C, læs: Hans Christensen.
- 450 - 2-3 f. o.: Hans Christian C. og Guner Jesdatter, læs: Kræmmer Hans Christensen og Gunver Ibsdatter.
- 605: - 14 f. n.: Johan, læs: Johannes.

VI. Bind:

- S. 1: L. 1 f. o.: Caroline Marie, læs: Marie Cathrine.
74: - 16 f. n.: Høystруп, læs: Høystруп.
- 191: - 11 f. n.: Eckerick, se Lubbes udgaar.

VII. Bind:

S. 58: L. 3 f. o.: **F.**, læs: J.

IX. Bind:

S. 206: **L. 12 f. o.: Hjerl-Hansen**, læs: Hjerl Hansen.

- 567: - **19 f. n.: 1780**, læs: ca. 1780.

XI. Bind:

S. 102: L. 14 f. n.: Broder til Just H. (d. 1694, s. d.), læs: Forældre: Rigs-kansler Just H. (s. d.) og **Hustru**.

- 199: - 7-8 f. o.: muligvis ogsaa Fr. Sneedorff Birch i Staal udgaar.

- 339: - 15 f. o. efter: 1922) tilføjes: ; Ægteparrets Datter er Helene **Cæcilie J.** (f. 1864), Enke efter Professor Frantz **Howitz** (s. d.).

- 342: - 10 f. o. 1763, læs: 1766.

- 342: - 11 f. o. efter: Wiingaard tilføjes: , d. 1799.

- 342: - 11 f. o. efter: opløst tilføjes: 1797.

- 344: - 10 f. o. tilføjes: Johann Jacob Petzholdts Efterslægt, (1937), S. 1.

- 606: 4 f. n. efter: 89 tilføjes: , gift 1° 1865 med Landinspektør, Gods-
ejer Nicolai Lorents **Rübner Møller**, 1830—67.

XII. Bind:

S. 12: L. 19 f. o.: f. 1634, læs: 1634—90.

- 144: - 6 f. o.: d. 1697, læs: ca. 1656—97.

- 144: - 6 f. o.: d. 1738, læs: ca. 1661—1737.

- 144: - 7 f. o.: efter: 1° tilføjes: 1691.

- 144: - 7 f. o.: efter: Lassen tilføjes: til Hvidstedgaard.

- 183: - 1-2 f. o.: Maleri og Silhouet (**Fr.borg**) udgaar.

- 348: - 6 f. o.: efter: L. tilføjes: (d. 1685).

XIII. Bind:

S. 157: L. 12 f. o.: **F.**, læs: S.

- 343: - 20 f. n.: 1678, læs: 1683.

- 343: - 18 f. n.: efter: Assessor tilføjes: i KommercekoUegiet, Direktør for Alunværket i **Andrarum**.

- 343: - 18 f. n.: **R.**, læs: Nielsen (d. senest 1691, gift 1° med N. N.) og Kirstine Robring (gift 1° med Brygger i Kbh. Mads **Rasmussen**).

- 452: •• 13 f. n.: Didacta, læs: Didactica.

- 483: •• 1 f. n.: 1779, læs: 1778.

- 584: • 4 f. n.: Ehlers . . . 1787, læs: Ehlers (Eilertz), f. ca. 1713, d. 13.
Aug. 1800 i **Kbh.** (Nic.).

XIV. Bind:

S. 523: L. 7 f. o.: efter: Frbg. tilføjes: Forældre: Skomagermester Johan Christian Leske (1785—1860, gift 1816 med Johanne Seidner, 1800—22) og Henriette Petersen.

- S. 526: L. 5 f. n.: efter: **1765** tilføjes: i Lumby.
 - 526: - 4 f. n.: ukendte, læs: Husmand og Hjulmand Christen Rasmus-
 sen (**1731—89**) og Maren Hansdatter (**1734—95**).
 - 526: - 3-2 f. n.: Ægteskabet opløst **1819** udgaar.

XV. Bind:

- S. **61**: L. 2 f. n.: er paavist tidligst, læs: skal ifølge en sen Kilde forekomme
 allerede.
 - 62: - **15** f. o.: **1705**, læs: **1704**.
 - 62: - 22 f. o.: **1808**, læs: **1807**.
 - 62: - 22 f. o.: Nørschau, læs: Nordskov.
 - 63: - 9 f. o.: i Odense, læs: paa Ulriksholm.
 - 67: - 2 f. n.: **1828** (Attest 10. Juli), læs: **15. Aug. 1828** i Randers.
 - 68: - 1 f. o.: paa Store Grundet, læs: i Fredericia.
 - **157**: - 10 f. o.: **1778**, læs: **1779**.
 - **431**: - 17 f. o.: tilføjes: Portræt paa Epitafium i Lunds **Domk**.
 - 435: - 2 f. n.: efter: **Mehren** tilføjes: (ved Daaben von Mehren).

XVI. Bind:

- S. **142**: L. 6 f. n.: forestaaet, læs: medvirket ved.
 - 478: - 2 f. o.: Peder Johansen S., læs: Peter Johannes S. (ved Daaben
 Peder Johansen S.).
 - **563**: - 7 f. n.: foran: Henriette tilføjes: Anna.
 - **563**: - 5 f. n.: Kammerraad, læs: **Kommerceraad**.

XVII. Bind:

- S. 5: L. 3 f. o.: Knud C. N., læs: Knud C. J. N.
13: - **13** f. n.: efter: Forslag tilføjes: Febr. **1909**.
 - 68: - 1 f. o.: N. dimitteredes **1846** til Universitetet fra Sorø, læs: N. blev
 Student **1846** i Sorø.
 - 68: - 2 f. o.: efter: Eksamen tilføjes: sst.
 - 78: - 1 f. n.: **1878**, læs: **1898**.
 - 86: - 6 f. o.: efter: Aarhus tilføjes: (gift 1° **1899** med **exam. pharm.**
 William Jens Emil Ravneberg, **1874—1919**).
 87: - 2 f. o.: tilføjes som Litteraturhenviisning: H. G. Olrik: Oversigt
 over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler
1822—1922, 1922, S. 103 ff.
 - 93: - **13** f. n.: tilføjes: Tormod Jørgensen: Folketingsmand J. P. Nielsen
 og Sønderjylland, **1939**.
 - 96: - 11 f. n.: Ville (Jais-), læs: Ville Jais-).
 - **114**: - **13** f. o.: **1915**, læs: 29. Juli **1915** i Kbh. (**Matth.**).
 - **125**: - 17 f. n.: Pianistinden, læs: Koncertsangerinden.
 - **146**: - 16 f. o.: Wexhall, læs: Wexschall.
 - **187**: - 17 f. n.: efter: Roskilde tilføjes: d. 2. Okt. **1939** i Buenos Aires.
 - **215**: - 17 f. o.: ca. **1740**, læs: **1740**.
 - **215**: - 18 f. o.: efter: Matzen tilføjes: , **1753—1832**, gift 2° **1783** med
 Sognepræst Knud Eschildsen Dochedahl, **1730—1801**.
 - 257: - 16 f. o.: Petterson, læs: Pettersson.
 - 257: - 16 f. o.: Petterson, læs: Pettersson.

- S. 260 L. 17 f. o.: Charlotte, læs: Charlotta.
 - 260 - 17 f. o.: Petterson, læs: Pettersson.
 - 260 - 17 f. o.: Petterson, læs: **Pettersson**.
 - 263 - 10 f. o.: efter: **William** tilføjes: (ved Daaben **Villiam**).
 - 282 - 20 f. o.: tilføjes: Efterladte Papirer i Rigsarkivet.
 - 366 - 15 f. n.: Abrahamsen, læs: **Abrahamson**.
 - 367 - 15 f. n.: **Olafsson**, læs: Olafsson.
 - 373 - 13 f. n.: 1889, læs: 1888.
 - 374 - 10 f. o.: Hedvig, læs: Hedevig.
 - 382 - 11 f. o.: **Kielmann**, læs: Kielman.
 - 386 - 4 f. o.: J., læs: I.
 - 395 - 2 f. n.: efter: Helsingør tilføjes: , Justitsraad.
 - 396 - 11 f. o.: Hans Matthias, læs: Matthias Hans.
 - 396 - 12 f. o.: efter: Helsingør tilføjes: , Etatsraad.
 - 404 - 10 f. n.: tilføjes: — F.M.G. 1920.
 - 425 - 21 f. n.: (d. 1807), læs: (ca. 1767—1807).
 - 425 - 21 f. n.: efter: 1846 tilføjes: , gift 2° 1811 med Skomager Herman Ditlev Johansen, kaldet Hermansen, ca. 1780—1849.
 - 435 - 11 f. n.: tilføjes: H. F. Rørdam: Peter Rørdam, III, 1895, S. 35.
 - 455 - 10 f. n.: i Nationalmuseet, læs: paa Kronborg.
 - 458 - 20 f. n.: Frederik, læs: **Friederich**.
 - 491 - 1 f. o.: efter: Gift tilføjes: efter Juli 1705.
 - 491 - 2 f. o.: 8. Nov., læs: 31. Okt.
 - 491 - 5 f. o.: N. N., læs: Hendrine Hollard.
 - 491 - 15 f. o.: 1706, læs: 1705.
 - 491 - 12 f. n.: tilføjes: H. G. Olrik: Forstandere og Lærere ved den kgl. Skole i Sorø 1586—1737, 1930, S. 27 f.
 - 491 - 3 f. n.: 1745, læs: Maj 1745 i Aabenraa.
 - 492 - 11-12 f. o.: naaede . . . Kommission, læs: førte til et kgl. Reskript af 13. April 1736.
 - 492 - 11 f. n.: tilføjes: H. G. Olrik: Forstandere og Lærere ved den kgl. Skole i Sorø 1586—1737, 1930, S. 28 f.
 - 493 - 18 f. n.: f. 1861, læs: 1861—1937.
 - 508 - 14-15 f. n.: Højskoleforstander, senere Sognepræst i Tyrsted og Ut, læs: Sognepræst i Hvilsted, senere i Nordby, Samsø, og i Tyrsted og Ut.
 - 518 - 17 f. o.: **Eufemia**, læs: Euphemia.
 - 531 - 11 f. n.: efter: (Frels.) tilføjes: (gift 1° 1902 med Prokurist Adolph Sophus Ferdinand Larsen, 1861—1922).
 - 564 - 13 f. n.: efter: Andersen tilføjes: (d. 1682).
 - 564 - 13 f. n.: efter: Jørgensdatter tilføjes: (ca. 1612—92).
 - 588 - 10 f. n.: Malerier paa Fr.borg og i Roskilde Domkirke, læs: Malerier paa Fr.borg, i Roskilde Domkirke og i Ribe Katedral-skole, formentlig alle Kopier efter et 1728 med Universitetsbiblioteket brændt Maleri.
 - 612 - 18 f. n.: tilføjes: Olaf Carlsen: Soranske Studier, I, 1928, S. 79—88.
 - 612 - 8 f. n.: Fader, læs: Farfader
 - 615 - 13-14 f. o.: Herfra . . . Nærheden udgaar.
 - 624 - 3 f. o.: efter: Aander«, tilføjes: — Papirer i Det kgl. Bibliotek.
 - 626 - 6 f. o.: Radering af Caspersen ca. 1893, læs: Tegning af Caspersen 1878 (Fr.borg).

XVIII. Bind:

- S. 21: L. 1 f. n.: Richardur, læs: Rikaraur.
- 45: - 4 f. o.: Mathias v. Paulsens Fader synes at have været Sognefoged i Meldorf Paul P. (1619—80), hvis Fader igen var Købmand i Meldorf Carsten P.
- 58: - 6-8 f. n.: Linierne læses: F. i Meldorf, d. 25. Febr. 1710 i Hamburg, begr. i Meldorf. Forældre: Sognefoged Paul P. (1619—80) og Margaretha Boye (d. 1667).
- 84: - 3 f. o.: efter: Hansen tilføjes: (gift 2° med Hans Jensen).
- 84: - 5 f. o.: 1931, læs: 6. Marts 1932.
- 84: - 6 f. o.: efter: 2° tilføjes: Juni 1932 med Doris Hoerzlack (gift 2° med N. N.).
- 127: - 4 f. n.: efter: Clausdatter tilføjes: , f. 21. Sept. 1604, antagelig i Egebjerg ved Horsens.
- 127: - 4 f. n.: efter: (Nic.) tilføjes: , D. af Claus Thomsen (d. ca. 1612) og Mette Jensdatter (d. ca. 1612).
- 352: - 16 f. o.: 1894, læs: 1895.
- 353: - 3 f. o.: tilføjes: — Medlem af Videnskabernes Selskab 1872.
- 406: - 10 f. o.: efter: Familieeje. — tilføjes: Kammerjunker 1841. —
- 406: - 10 f. o.: 1844, læs: 1848.
- 406: - 11 f. o.: efter: 1844 tilføjes: K. 1850.
- 465: - 3 f. n.: Rang med Etatsraader, læs: Rang med virkelige Etatsraader.
- 588: - 12 f. n.: efter 1722 tilføjes: , begr. i Husby, Fyn.
- 599: - 9 E o.: Fernanda, læs: Fernanda Frederikke Louise Jacobine Ekman.

FORKORTELSER

Andr.	= Andreas Kirke.
Ass.	= Assistens Kirkegaard.
Bl. R.	= Blaa Ridder (Ridder af Elefanten).
b. v.	= borgerlig viet.
Chr.	= Christians Kirke.
Cit.	= Citadelskirken.
Class.	= Classenske Boligers Kirke.
F. M. G. (Kr.)	= Fortjenstmedaillen i Guld (med Krone).
F. M. S.	= Fortjenstmedaillen i Sølv.
Frbg.	= Frederiksberg.
Fr.borg	= Frederiksborg.
Fred. ty.	= Frederiks tyske Kirke.
Frels.	= Frelser Kirke.
Fr. Ref.	= Fransk reformert Kirke.
Fødsst.	= Fødselsstiftelsen.
Garn.	= Garnisons Kirke eller Kirkegaard.
Helligg.	= Helliggejst (Helligaands) Kirke.
Hellig K.	= Hellig Kors Kirke.
Hv. R.	= Hvid Ridder (indtil 1808 Betegnelse for Storkors af Dannebrog).
Jac.	= Jacobs Kirke.
Johs.	= Johannes Kirke.
K.	= Kirke.
Kat.	— Katolsk.
Kbh.	= København.
Kgd.	= Kirkegaard.
Matth.	= Matthæus Kirke.
Mos.	= Mosaisk Trossamfund.
n. A.	= næste Aar.
Naz.	= Nazarets Kirke.
n. D.	= næste Dag.
Nic.	= Nicolai Kirke.
n. M.	= næste Maaned.
s. A.	= samme Aar.
s. d.	= se denne.
s. D.	= samme Dag.
Slotsk.	= Christiansborg Slotskirke.
s. M.	= samme Maaned.
sst.	= sammesteds.
Trin.	= Trinitatis Kirke.
Tysk Ref.	= Tysk reformert Kirke.